

අතථිකථාවාය්‍යී වූදුධසොෂ සුවිරපාදයන් විසින් විරචිත

මනොරථපුරණී නම් වූ අඬුගුනතර නිකායටඨකථා

(සිංහල පරිවර්තනය)

පළමුවෙනි කොටස

මෙතන Click(ක්ලික්) කර පටුනට පිවිසෙන්න

මෙහි පටුන PDF පිටු අංක 12 සිට 15 තෙක් ඇති බව මතකතබා ගන්න.
මාතෘකා හෝ පිටු අංක Click(ක්ලික්) කිරීමෙන් ක්ෂණිකව අදාළ තැනට යොමු වේ.
❖ ඔබ,අප සෑමට තෙරුවන් සරණයි!.

වූද්ධශාසන අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලයේ අවසරය පිට
මුද්‍රණය කරන ලදී.

පාලි අට්ඨකථා සිංහල පරිවර්තන - 5

අත්ථකථාවාය්‍යී බුද්ධිසෞභ සම්මිරපාදයන් විසින් විරචිත

මනොරථපුරණී නම් වූ අභිගුත්තර නිකායට්ඨකථා

(සිංහල පරිවර්තනය)

පළමුවෙනි කොටස

සිංහල පරිවර්තනය

මහාචාර්ය කිසිල් අභයවංස

අතීතවාදයේ බුද්ධිමත් සම්මතයන් විසින් විරෝධ

මනෝරෝපයේ නම් වූ
අභිග්‍රහණ නිකායට්ඨකවා

(සිංහල පරිවර්තනය)

පළමුවෙනි කොටස

ප්‍රථම මුද්‍රණය : ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතිය - 2003

පෙරවදන (පළමු මුද්‍රණය)

ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ පාලි අධ්‍යයන සිංහල පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතියෙහි පස්වෙනි කෘතිය වශයෙන් මනෝරත්නපුරයේ නම් වූ අඩගුත්තර නිකායධාතෘවේ ප්‍රථමභාගයේ සිංහල පරිවර්තනය මුද්‍රණදායකයන් මෙසේ එළිදැක්වීමට හැකිවීම ඉමහත් සතුටට කරුණකි. පාලිභාෂා ප්‍රවීණත්වය කෙරෙහි දැඩි අවධානයක් යොමු නොවන මෙවන් අවදියක පාලි අධ්‍යයන සිංහල පරිවර්තනය කිරීම යුගමෙහෙවරක් වශයෙන් හැදින්විය හැකිය. අධ්‍යයන සාහිත්‍යය බුද්ධධර්ම විෂයක දුරවබෝධ ස්ථාන සුගම කරවමින් විවරණ සැපයීමක් පමණක් වශයෙන් සැලකීම එහි අගය පිරිහෙලීමකි. බුද්ධධර්ම විෂයට අතිරේකව ශාසන වංශය ලාංකික සහ භාරතීය පුරාණ ඉතිහාසය, සංස්කෘතිය සමාජවිද්‍යාව ආදී විවිධ විෂයයන් සම්බන්ධ මාතෘකා තොරතුරු රාශියක් අධ්‍යයන සාහිත්‍යයට අන්තර්ගත වී ඇතිබැවින් හුදෙක් එහි ප්‍රයෝජනය බුද්ධධර්ම අධ්‍යයනයට අදාළ මාධ්‍යයක් වශයෙන් පාලි භාෂාව හදාරණ අයට පමණක් සීමාකිරීම යථෝක්ත අනෙක් විෂයයන් හා සම්බන්ධ විද්‍යාර්ථීන්ට කරනු ලබන අසාධාරණයක් ලෙසද පෙනේ. පාලි අධ්‍යයන සිංහල පරිවර්තනය කිරීම මගින් සිංහල මාධ්‍යයෙන් බුද්ධධර්මය හදාරන්නන්ට පමණක් නොව පස්වෙනි සියවස තෙක්වූ ශාසනඉතිහාසය, ලාංකික ඉතිහාසය, සංස්කෘතිය, හා සමාජවිද්‍යාව හදාරන්නන්ට අධ්‍යයන සාහිත්‍යයෙන් විසුලු වල ලදහැකිය. ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සංගමය ආරම්භවූයේද ආගම ධර්මය, ඉතිහාසය, පුරාවිද්‍යාව සාහිත්‍යය, ජනශ්‍රැතිය සමාජ විද්‍යාව ආදී ශ්‍රී ලාංකික සංස්කෘතියේ විවිධ ක්ෂේත්‍රයන් පර්යේෂණාත්මක අධ්‍යයනයන්ට යොමුකරවමින් ශාස්ත්‍රීය පනපොත සපයා අප සංස්කෘතිය පිළිබඳ පුළුල් අවබෝධයක් විඳින්නන්ට ලබාදීමේ අරමුණ ඇතිවය. පාලි අධ්‍යයන සිංහල පරිවර්තනය කිරීමේ ව්‍යාපෘතිය මගින් යථෝක්ත අරමුණ සඵල කරගැනීමට නොමඳ පිටුවහලක් සැලසෙන බවද මෙහිදී සිහිපත් කළමනාය.

මෙම ව්‍යාපෘතිය සඳහා අරමුදල් සැපයීමෙන් අනුග්‍රහය දක්වන බුද්ධශාසන අමාත්‍යාංශය එහි කායභිමණ්ඩලය හා බුද්ධ ශාසන අරමුදලේ භාරකාර මණ්ඩලය මෙහිදී අප සිහිපත්කරන්නේ කෘතචේදිත්වයෙනි.

මෙහි මුද්‍රණකටයුතු ඉතා මැනවින් කමතිය ලෙස නිම කර දුන් දෙහිවල ශ්‍රීදේවී ප්‍රිත්වරජ්ඣි අධිපති මහේන්ද්‍ර සේනානායක මැතිතුමාටද අපගේ කෘතඥතාව හිමිවෙයි.

ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආසියාතික සමිතියේ
පාලි අධ්‍යයන පරිවර්තන කටයුතු පිළිබඳ කොමිටිය

**ශ්‍රී ලංකා රාජකීය ආයිකාතික සමිතියේ
අවස්ථාවා පරිවර්තන කටයුතු පිළිබඳ කොමිටිය**

මහාචාර්ය ඇම්. ඩී. ආරියපාල (සභාපති)
රාජකීය පළාතීය ආචාර්ය ඩී. එස්. ඩී. සේනානායක
ආචාර්ය කේ. ඩී. පරණවිතාන (භාණ්ඩාගාරික)
මහාචාර්ය එන්. ජී. ජයවික්‍රම
ආචාර්ය කේ. ටී. ඩිඩ්ලිච්. සුමනසූරිය
ආචාර්ය ඇස්. ඩී. සමරසිංහ (ලේකම්)
මහාචාර්ය කපිල අභයවංස
ආචාර්ය ජී. අබ්බාරි

ප්‍රස්තාවනාව (පළමු මුද්‍රණය)

මහාවාග්‍යී කපිල අග්‍රහරාජ

සූත්‍ර පිටකයට අයත් සිවුවෙනි නිකාය ග්‍රන්ථය වශයෙන් සැලකෙන අඩගුත්තර නිකාය සඳහා හඳුන්න බුද්ධසොෂාවාය්‍යී පාදයන් විසින් විරචිත අට්ඨකථාව මනෝරොප්පුරණී අඩගුත්තර නිකායට්ඨකථා නමින් ප්‍රකටය. බුද්ධසොෂ හිමියන් මෙම අට්ඨකථා රචනා කොට ඇත්තේ සූත්‍රපිටකයට අයත් දීඝනිකායට හා මජ්ඣිම නිකායට අට්ඨකථා සැපයීමෙන් අනතුරුව බව ග්‍රන්ථයෙහිම සඳහන් වෙයි. අඩගුත්තර නිකායට්ඨකථාව සැපයීමේදී අඩගුත්තර නිකායෙහි හා වෙනත් නිකායයන්හි පොදුවේ දක්නට ලැබෙන පද පිළිබඳ අට්ඨකථා විස්තර පුනරුක්තියකින් තොරව ඉදිරිපත් කිරීමට බුද්ධගෝස් හිමියන් උත්සාහ ගෙන ඇත. එබඳු තැන් පිළිබඳ විස්තර දීඝ හා මජ්ඣිම යන නිකායට්ඨකථාවන්ගෙන් හා විසුද්ධිමග්ගයෙන් දකුණු බව උන්වහන්සේ පවසති. අඩගුත්තර නිකායට ඇතුළත් සූත්‍රධර්ම නවදහස් පන්සිය පණස් සතක් පිළිබඳ වූ අට්ඨකථා විස්තර අඩගුත්තර නිකායට්ඨකථාවට ඇතුළත් වී තිබේ.

අට්ඨකථා එකක් තවෙකකින් වෙන් කොට ඇගයීමක් කිරීම පහසු කටයුත්තක් නොවේ. හැම අට්ඨකථාවක්ම තවත් අට්ඨකථාවකට නොදෙවෙනි අගයකින් යුක්තය. බුද්ධ චරිතය පිළිබඳ විස්තරාරම්භිකා පමණක් නොව ඒවා උද්දීපනය කිරීමට අදාළ වන නිදන, වස්තු, නිදර්ශන, හා චරිතකථා ආදියද අට්ඨකථාවකට අඩංගු වෙයි. මේ හැර යම් යම් ගැටළු තැන් පිළිබඳ අත්ථකථාවාය්‍යීවරුන්ගේ මතවාද ආදියෙන් ද අට්ඨකථාවක් සාරගතී වෙයි. මේ නිසා අත්ථකථාවක් හුදු ග්‍රන්ථපද විවරණයක් නොවේ. බුද්දහම පිළිබඳ අවශ්‍ය හැම විස්තරයක්ම පාහේ අත්ථකථාවන්ට අඩංගු වී ඇති බැවින් ථෙරවාදී ආවාය්‍යීවරුන් බුද්දහම විවරණය කිරීමේ ස්වාධීන කෘතිය සැපයීමට පවා උත්සුක වී නොමැති බව පෙනේ. තෙත්තිප්පකරණ, පෙටකොපදෙස, මිළිඤ්ජසංඝ හා විසුද්ධිමග්ග වැනි කෘති අනුලෝමයක් හැරුණු කොට ථෙරවාදීන් අතරෙහි බුද්ධ ධර්මිකයක වෙනත් ස්වාධීන කෘති රචනය වූ බවක් නොපැහැදිලි. බුද්ධධර්මයේ මූලග්‍රන්ථ සඳහා අත්ථකථාවන්ගෙන් සැපයුණු විවරණ

එතරම්ම පරිපූර්ණත්වයකින් පැවතීම ඊට සාධක වුවාට නිසැකය. සථාස්තිවාද, සෞත්‍රාන්තික ශූන්‍යවාද හා විඥනවාද යන බෞද්ධ නිකායයන්හි බුද්ධධර්මය විග්‍රහ කෙරෙමින් රචිත වූ ග්‍රන්ථ රාශියක් විද්‍යමාන වෙතත් පෙරවාදයෙහි එබඳු ග්‍රන්ථ දක්නට නොලැබෙන්නේ අත්‍යවශ්‍ය වලින් එම අවශ්‍යතාව සම්පූර්ණ වූ නිසා විය හැකිය.

අධ්‍යක්ෂක සාහිත්‍යයෙහි වෙනත් අධ්‍යක්ෂකවත් මෙන්ම අභිග්‍රන්ථකර නිකායධර්මවාදී විශිෂ්ටස්ථානයක් හිමි කරගෙන තිබේ. බුද්ධසෞම්‍ය හිමියන්ගේ අත්‍යවශ්‍ය සැපයීමේ විශාරදත්වය මෙන්ම බුද්ධධර්මය හා තදනුබද්ධ විවිධ විෂයයන්හි පැතිරී පැවති ඥානපාඨවය මෙම අධ්‍යක්ෂකවෙතද නොමඳව ප්‍රදශීන යැයි. අභිග්‍රන්ථකර නිකායෙහි සූත්‍ර ගතව ඇති මූලපාඨයන්ට කෙරෙන විවරණවලට අතිරේකව මෙම අධ්‍යක්ෂකවෙහිලා අගය කළ යුතු අංශ කිහිපයක්ම විද්‍යමාන වෙයි. සූත්‍ර සාහිත්‍යයෙහි දක්නට නොලැබෙන බුද්ධචරිතයට අදළ ඇතුළු තොරතුරු නිරාවරණය කර ගැනීමට මෙම අටුවාව ඉමහත් පිටුවලයක් සපයයි. බෝසතුන්ගේ ගෘහස්ථිතිය පිළිබඳව කෙරෙන ඇතුළු විවරණ මේ අතින් බෙහෙවින් වැදගත්ය. වසරේ සෘතු තුනෙහි විසීම සඳහා බෝසතුන් උදෙසා බිහිවෙන තුන්පහයන්හි නිමාණ කටයුතු ආශ්වර්‍යමය භාස්කම්වලට අයත් දේ ලෙස විවරණය කෙරෙන්නේ ඒ මගින් මතු කොට දැක්වෙන්නේ සුද්වෘත් රජු තම පුත් කුමරුවන්ගේ සුබෝපහෝගය කෙරෙහි දක්වා ඇති අවධානයයි. මෙම විවරණය තත්කාලීන ගෘහනිමාණ ශිල්පය පිළිබඳ වැදගත් තොරතුරු සපයන මූලාශ්‍රයක් වශයෙන්ද සැලකිය හැකිය. රජ කුමරුවකු සතු විය යුතු ශිල්ප ඥානය නොමැත්තකු ලෙස බෝසතුන් සලකා සිය දියණිවරුන් පාවාදීමට අකැමැති වූ රජදරුවන් ඉදිරියෙහි බෝසතුන්ගේ ශිල්ප දැක්වීම පිළිබඳ ප්‍රවෘත්තියද මෙහිදී සවිස්තරාත්මකව ඉදිරිපත් වෙයි. බුද්ධත්වයෙන් පසු පියරජු දැකීම සඳහා බුදුන් වහන්සේ කිඹුල්වත් නුවරට පැමිණීම හා සම්බන්ධව මෙහි දැක්වෙන තොරතුරුවලින් ද බුද්ධචරිතය විෂයෙහි මහත් ආලෝකයක් විහිදෙයි. මේ හැර බුදුරජාණන් වහන්සේගේ දෛනික ක්‍රියාකාරකම්, උත්වහන්සේ ධර්මදේශනා කරන පිළිවෙළ හා අන්‍යයන්ගෙන් නැහෙන ප්‍රශ්නවලට උත්වහන්සේ පිළිතුරු සපයන ආකාරය ආදී කරුණු පිළිබඳව මෙහි එන විස්තරවලින් බුදුන්වහන්සේගේ දිවියෙහි වයඹාත්මක අංශය බොහෝදුරට ප්‍රකට කෙරෙයි.

බෞද්ධ ආචාරධර්ම අංශයට අදළ බොහෝ කරුණු ද අංගුත්තර නිකායධර්මවාදීන් විවරණය වී තිබේ. කම් හා කම්විපාකදීම පිළිබඳ

විවරණය මේ අතින් විශේෂ වෙයි. ස්වභාවය හා විපාකදීමේ ආකාරය අනුව සුත්තන්තික පරියාය, අභිධම්ම පරියාය හා පටිසම්භිදමග්ග පරියාය යන ත්‍රිවිධ ක්‍රමය යටතේ කම් පිළිබඳව කෙරෙන වර්ගීකරණ මෙහිදී සවිස්තරාත්මකව ඉදිරිපත් වෙයි. දේවදූත සංකල්පය යටතේ කෙරෙන විවරණය සද්වාරාත්මක ජීවිතය කෙරෙහි කෙනෙකු මෙහෙයවීම අරමුණු කර ගන්නා ලද්දකි. සජ්ඣ බෝධාංග පිළිබඳව කෙරෙන විවරණය ද බෞද්ධ ආචාරවිද්‍යාත්මක අංශය සම්බන්ධයෙන් ඉතා වැදගත් වූවකි. හික්කු වර්ගාව කවරාකාරයකින් සකස් විය යුතුද යන කරුණු අවධාරණය කරමින් බොහෝ තැන්වලදී විස්තර විවරණ ඉදිරිපත් වී ඇති බවද කිවයුතුය.

බුදුන්වහන්සේගෙන් එතදග්‍රස්ථානය ලද ශ්‍රාවක ශ්‍රාවිකා වර්ත විවරණ ඉදිරිපත් කිරීමට අඩගුන්තර නිකායධ්‍යානථාව ඉමහත් අභිරුචියක් දක්වා ඇත. ශාරිපුත්‍ර මෞද්ගලායනාදී අසුමහා ශ්‍රාවකයන්ගේ වර්ත කථා මෙතරම් සවිස්තරාත්මකව ඉදිරිපත් වන වෙනත් බෞද්ධ සාහිත්‍ය කෘතියක් තැනැයි කිවයුතුය. එහෙත් මෙම ශ්‍රාවකශ්‍රාවිකා වර්ත හුදෙක් ආගමික සන්දර්භයක් තුළට පමණක් සීමා කිරීම එම වර්ත සම්බන්ධයෙන් සිදුවූ විශාල අඩුපාඩුවක් ලෙස පෙනී යයි. එම ශ්‍රාවක ශ්‍රාවිකාවන්ගේ වර්තාන ජීවන ප්‍රවෘත්තිවලට වඩා අතීත ජන්ම ප්‍රවෘත්තිවලට වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීම මෙහිදී දක්නට ලැබෙයි. ඒ අතරතුරු ඒ ඒ තනතුරු ලැබීම සඳහා ශ්‍රාවක ශ්‍රාවිකාවන් විසින් පූර්වජන්මවලදී කරනු ලැබූ කුශල ක්‍රියාවන් පිළිබඳ විස්තර පමණක් වැඩි අභිරුචියකින් ඉදිරිපත් කර තිබේ. එහෙත් විශාලා උචුසියගේ වර්ත කථාව මේ අතින් තරමක් වැදගත් වෙයි. ඇයගේ වර්ත කථාව විවරණය වී ඇත්තේ අතීත භවයන්ට වඩා වර්තාන භවයට වැඩි අවධානයක් යොමු කිරීමෙනි. කෙසේ වුවද සාමාන්‍ය බෞද්ධ ජනතාවගේ ශ්‍රද්ධාව උද්දීප්තිමත් වන අයුරින් මෙම වර්ත කථා විවරණ ඉදිරිපත් වී ඇති බව කිව යුතුය..

අටුවා විස්තර ඉදිරිපත් වී ඇති ආකාරය විමසා බලන විට පෙනී යන එක් වැදගත් ලක්ෂණයක් වන්නේ ඒවා බෙහෙවින්ම ධර්මදේශකයන්ගේ අවශ්‍යතාද සපුරාලන ආකාරයෙන් ඉදිරිපත්වී ඇති බවයි. සුත්‍රපාඨයන්හි අත්ථි උද්දීපනය කරමින්ම විවරණය කළයුතු තැන් සවිස්තරාත්මක අත්ථි වර්ණනයට භාජනය කිරීම අටුවාවලදී දක්නට ලැබෙන සුවිශේෂ ලක්ෂණයකි. මෙම විවරණ හුදෙක් ශාස්ත්‍රීය වූත් විචාරාත්මක වූත් දැනුමක් පාඨකයන්ට ලබාදීම එකම අරමුණ කරගත් බවක් නොපෙනේ. විශේෂයෙන් තත්කාලීන ධර්මදේශකයන්ගේ අවශ්‍යතා

ඉටුකරලීමද ඒවායේ ප්‍රධාන අරමුණක් වී ඇති බව පෙනේ. නිදහ්න, උපමාකථා, ජනශ්‍රැති වැනි බෙහෙවින් සරල කථන ප්‍රයෝග ප්‍රයෝජනයට ගනිමින් කෙරෙන ඇතැම් විවරණ බුද්ධධම්මඥනයේ බෙහෙවින්ම පහළ මට්ටමක සිටින පාඨකයන් පවා ග්‍රහණය කර ගැනීමේ අදහසින් ඉදිරිපත් වී ඇති බවට නිසැකය. බොහෝ විට විචාරාත්මක චින්තනය මගින් ප්‍රතික්ෂේප කෙරෙන අභව්‍ය සිදුවීම් පවා මහත් අභිරුචියකින් වණිනා කෙරෙන අවස්ථා අටුවාවන්හිදී අපට හමු වෙයි. මේවා හුදෙක් බුද්ධ ධම් විෂයක ශාස්ත්‍රීය ඥානය වඩිනය කිරීම සඳහා නොව ශ්‍රාවකයන් තුළ ශ්‍රද්ධාහත්ති ජනනය කරවමින් ධම්මදේශනය කෙරෙහි ඇද බැඳ තබා ගැනීමේ කායඝියෙහිදී ධම්මදේශකයනට අවශ්‍ය කරුණු සපයාදීම සඳහා ඉදිරිපත් වූ ඒවා ලෙස සැලකීම යෝග්‍ය බව පෙනේ.

ඇතැම් අභව්‍යයයි සැලකිය හැකි සිදුවීම් අරභයා කරන විවරණ හා විස්තර කථන වලින් මූලික බෞද්ධ සිද්ධාන්තයන් පිළිබඳව වැරදි වැටහීම් පවා පාඨකයන් තුළ ඇතිවීම නොවැළැක්විය හැකි බව පෙනේ. අඩගුන්තර නිකායධ්මකථාවෙහි එන එක් එක් විස්තරයක් පමණක් නිදසුනක් වශයෙන් දැක්වීමට කැමැත්තෙමු. මෙම විස්තරය කියවීමෙන් කෙනකු තුළ ඇති විය හැකි හැඟීමක් වනුයේ අල්ප වූ කම් එය කළ පුද්ගලයාට සිහිපත් කරනු නොලැබුවහොත් ඒවායේ විපාක ඔහුට අභිමිථවිය යන්නයි. නිරයට පැමිණෙන පුද්ගලයාට තමා කළ අල්ප වූ කුශල කම් තමා විසින්ම හෝ යම දුකයන් විසින් හෝ යමරජු විසින් සිහිපත් කරවා ඔහු සුගතියට ආපසු හරවා යැවීමේ පුවත හා සම්බන්ධ මෙම විස්තරය හුදෙක් අභව්‍යය යන හැඟීම ඇති කරවනු පමණක් නොව කම්ශක්තිය පිළිබඳ මූලික පිළිගැනීම්වලට තදබල පහරක් එල්ල කරවනු ද නිසැකය. අඩගුන්තර නිකායධ්මකථාවෙහි සඳහන් අයුරින් එම විස්තරය මෙහිලා ඉදිරිපත් කරනුයේ අධ්මකථාසාහිත්‍යයට ඇතුළත් වී ඇති එබඳු ඇතැම් කරුණු පිළිබඳව පාඨකයන්ගේ සවිඥානකත්වය අවදි කරවාලනු සඳහාය.

"සුඵ පාපකම්මෝ වනාහි තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම හෝ අනුන්ගේ මැදිහත් වීමෙන් හෝ සිහි කරනු ලැබෙති. එහි දීඝ ජන්තු තම් දම්මයෙක් තම හැකියාවෙන්ම සිහිපත් කළේය. ඒ දම්මයා සුමනගිරි විහාරයෙහි ආකාශගිරි වෛතාසයට රුවන් පටක් පූජා කළේය. පසු කලෙක හෙතෙම නිරයෙහි උස්සද සම්පයෙහි ඉපිද දැල් හඬක් අසා තමන් පූජාකළ රුවන්පට සිහි කළේය. හෙතෙම ගොස් දෙවිලොව උපන්නේය. වෙනෙකෙක්ද කුඩා හික්කුනමකට සඵවක් දෙමින් පාමුල තබන කල්හි

ශබ්දයෙහි නිමිති ගත්තේය. හෙතෙමින් නිරය උප්පද සමීපයෙහි ඉපිද දැල් හඬින් ඒ සඵල සිහි කොට ගොස් දෙව්ලොව උපන්නේය. මෙසේ තම ස්වභාවයෙන්ම කුශල කමියන් සිහිකොට දෙව්ලොව උපදිති. තමන්ගේ හැකියාවෙන් සිහි නොකරන කල්හි දේවදූතයන් තිදෙනෙකුගෙන් විමසනු ලබති. එහි කිසිවෙක් පළමු දේවදූතයා මගින් සිහි කරත්. ඇතුළුතු දෙවෙනි හෝ තෙවෙනි දේවදූතයා මගින් සිහි කරවනු ලබත්. යමෙක් දේවදූතයන් තිදෙනා විසින්ම සිහි පත් නොකරනු ලබන විට යමරජු විසින් සිහිපත් කරවයි. එක් ඇමතිගේ සමන්මල් සැළියක් මහ සෑයට පුද යමරජුට පින් දුන්නේය. හෙතෙම අකුශල කමියකින් නිරයෙහි උපන්නේ යමරජු වෙතට යවනු ලැබීය. එහිදී දේවදූතයන් තිදෙනා මගින්ම කුශලකමියක් සිහිපත් නොකරනු ලබන ඔහු දැක යමරජු තෙමේ තමාම විමසා "ඔබ මහ සෑයට සමන්මල් පුද මට පින් දුන්නේ නොවෙහිදැ"යි සිහිපත් කරවීය. හෙතෙම එවිට එය සිහිපත් කොට දෙව්ලොව උපන්නේය. යමරජු තෙමේ තමා විමසා බලාද කෙනකුගේ කුශලයක් නොමැති බව දන්නා විට මේ පුද්ගලයා මහා දුකක් විඳින්නේයයි සිතා නිශ්ශබ්ද වෙයි." (අ. නි. අට්ඨකථා භේවාචිතාරණ මුද්‍රණ 1923 පි. 375-376)

කාලාන්තරයක් මුළුල්ලේ ලේඛන මාධ්‍යයකින් නොතිබුණු අපථිකථා සාහිත්‍යයට මෙබඳු ජනප්‍රවාද, ජනශ්‍රැති හා පුරාවෘත්ත හා ආබ්‍යාතාදිය ඇතුළත් වීම පුද්ගමයට කරුණක් නොවේ. ශ්‍රී මුඛ බුද්ධදේශනය ලෙස ගැනෙන නිකායගත සූත්‍රවලට ද එබඳු දේ ඇතුළත් වී ඇත. ඒවා කෙතෙක් බුද්ධභාෂිතයට අන්තර්ග්‍රහණය වී ඇත්දැයි කිවහොත් ශුද්ධ බුද්ධ භාෂිතය ඒවායින් වෙන් කොට ගැනීම පවා අතිදුෂ්කරය. භාරතයේ සිට මිහිඳු හිමියන් විසින් ගෙනෙන ලද පාලි අට්ඨකථා මහාවිහාරිකයන් අතින් සිංහලට පරිවර්තනය වී පස්වෙනි සියවසේදී බුද්ධඝෝෂ ධම්පාලාදී මහතෙරවරුන් අතින් යළි පාලිභාෂාවට නැගීම තෙක් කාලය තුළ මුඛපරම්පරාගතව පැවතීම නිසා විවිධ පුද්ගලයන්ගේ මතිමතාන්තර ඒවාට ඇතුළත් වන්නට ඇත. ලංකාවේදී පමණක් නොව අපථිකථා මිහිඳු හිමියන් මෙහි ගෙන ඒමට ප්‍රථම භාරතයේදී වුවද එබඳු දේ ඇතුළත් වුවාට කිසිදු සැකයක් නැත. අපථිකථා පෝෂණය වී ඇත්තේ විවිධ මූලාශ්‍රය වලිනි. පාලි අට්ඨකථාවන්ගෙන් පිළිබිඹු වන ලංකාවේ බෞද්ධ තත්වය අරභයා ඊ. ඩබ්. අදිකාරම් මහතා විසින් ලියා ඇති ග්‍රන්ථයෙහි එබඳු මූලාශ්‍රය විසි අටක් නම් කොට තිබේ. (බලන්න. E. W. Adikaram, Early History of Buddhism in Ceylon, Colombo 1946) මෙම විවිධ මූලාශ්‍රය වලින් අට්ඨකථා සාහිත්‍යයට එක්වී ඇති බොහෝ කරුණු

මහාවිහාරීය හික්කුන්වහන්සේගේ පිළිගැනීමෙන් තහවුරු වී තිබූ බැවින් පාළු අධිකථාරවකයන්ට ඇතුළු වීට බුද්ධභාෂිතයෙන් අනුමත නොවිය හැකියයි සිතෙන දේ පවා තම අධිකථා වලට ඇතුළත් කිරීමට සිදු වුවාට නිසැකය. පාරමිපරික්ඛ පිළිගෙන තිබූ මෙබඳු ජනශ්‍රැති හා ප්‍රවාද කථා ඇතුළු මහතෙරවරුන් අතරත පවා විවාදත්මකව පැවති බව අටුවා වලින්ම හෙළි වෙයි. තිරයපාලයන් පිළිබඳ එබඳු මතයක් අඩගුත්තර නිකායාධිකරණයට කථාවෙහි ඇතුළත් වන්නේ මෙසේය: එතැන් එකවේව පෙරා තිරයපාලානාම තතථි යනතරුපං විය කමමමෙව කාරණං කාරෙකිති වදනති. තං අතථි තිරයේ තිරයපාලානි ආමනතා අතථිව කාරණිකානි ආදිතා නයෙන අභිධමෙම පටිසෙධිතමෙව යථාහි මනුස්සලොකෙ කමමකරණකාරකා අතථි එවමෙව තිරයෙ තිරයපාලා අතථිති (අඩගුත්තරනිකායාධිකරණ හේවාචිතාරණ මුද්‍රණ 1933 පි. 374).

කෙසේ හෝ තත්කාලීනව පිළිගැනී තිබූ මතවාද හා ප්‍රවාදදිය ප්‍රතික්ෂේප කරමින් අතථිකථා පූජිත සංශෝධනයකට භාජනය කිරීමේ හැකියාව අතථිකථාවායථිවරුන් සතුව නොතිබුණු බව පිළිගතයුතුය. ඔවුන් මහාවිහාර සම්ප්‍රදය මත පිහිටා අතථිකථා සම්පාදනය කළයුතුව තිබුණු බැවිනි. එබඳු දේ බැහැර කරමින් අතථිකථා සම්පාදනය වූයේ නම් අතීත කාලීනව පැවති එබඳු ජනප්‍රවාද හා ජනශ්‍රැති පිළිබඳව පශ්චාත්තනිකයන්ට දැන ගැනීමේ අවස්ථාවද නැතිව යාමට ඉඩ තිබිණි. අතීත මානව චින්තනයේ දයාදයන් වශයෙන් සැලකිය හැකි එබඳු දේ පවා ආරක්ෂා කර තැබීමෙන් අතථිකථා ඉමහත් මෙහෙවරක් ඉටුකර ඇති බව පැවසිය යුතුය.

ග්‍රන්ථාරම්භය
නිදන වර්ණනාව

එකක නිපාත වර්ණනාව 15-95

ප්‍රථම වර්ගය	15-23
දෙවෙනි වර්ගය	24-40
තෙවෙනි වර්ගය	41-42
සිවුවෙනි වර්ගය	43
පස්වෙනි වර්ගය	43-47
සවෙනි වර්ගය	48-57
සත්වෙනි වර්ගය	58-63
අටවෙනි වර්ගය	63-65
නව වෙනි වර්ගය	66
දසවෙනි වර්ගය	66-73
11, 12, 13 වර්ග / එකපුද්ගල වර්ගය	73-95

එකදශපාළය 96-337

පළමුවෙනි වර්ගය	96-106
අකුණකොණ්ඩකුණු තෙරණුවෝ	106-115
සැරියුත් මුගලන් තෙරවරු	115-125
මහාකාශ්‍යප තෙරණුවෝ	125-140
අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ	140-147
හද්දිය තෙරණුවෝ	147-148
ලකුණ්ඩක හද්දිය තෙරණුවෝ	149-150
පිණ්ඩාල භාරද්වාජ තෙරණුවෝ	150-152
පුණ්ණ මනනානි පුත්ත තෙරණුවෝ	153-156
මහාකවාන තෙරණුවෝ	157-160

දෙවෙනි වර්ගය 161-191

වූළප්‍රත්ත මහාපත්ත තෙරවරු	161-168
සුභ්‍රති තෙරණුවෝ	169-171
බද්ධවතිය රේඛ තෙරණුවෝ	171-176

කඩ්ඩාරෙවන තෙරණුවෝ	176-177
කොළිවීස සොණ තෙරණුවෝ	177-181
කුටිකණ්ණ සොණ තෙරණුවෝ	181-185
සිවලි තෙරණුවෝ	185-189
වකකලි තෙරණුවෝ	190-191

තුන්වෙනි වර්ගය 192-217

රාහුල තෙරණුවෝ	192
රට්ඨපාල තෙරණුවෝ	192-198
කුණ්ඩිකාන තෙරණුවෝ	198-202
වංගීස තෙරණුවෝ	203-206
උපසේන තෙරණුවෝ	206-207
දබ්බමලලුත්ත තෙරණුවෝ	207-210
පිළිඤ්චව්ඨ තෙරණුවෝ	210-212
දුරුචීරිය තෙරණුවෝ	212-215
කුමාර කස්සප තෙරණුවෝ	215-216
මහා කොට්ඨිත තෙරණුවෝ	216-217

සිවුවෙනි වර්ගය 218-252

ආනන්ද තෙරණුවෝ	218-225
උරුවෙල කස්සප තෙරණුවෝ	225-228
කාච්ඡි තෙරණුවෝ	228-230
බකකුල තෙරණුවෝ	230-234
සොහිත තෙරණුවෝ	234-235
උපාලි තෙරණුවෝ	235-236
නන්දක තෙරණුවෝ	236-237
නන්ද තෙරණුවෝ	237-239
මහාකප්පිත තෙරණුවෝ	239-244
සාගත තෙරණුවෝ	244-245
රාධ තෙරණුවෝ	246-248
මොසරාජ තෙරණුවෝ	248-252

පෙරිපාළි වර්ගය 253-283

මහාපජාපති ගොතමී තෙරණිය	253-255
බෙමා තෙරණිය	255-257
උප්පලවණ්ණා තෙරණිය	258-265

පටාවාරා තෙරණිය	265-268
ධම්මදින්නා තෙරණිය	268-270
නන්දා තෙරණිය	270-271
සොණා තෙරණිය	271-273
සකුලා තෙරණිය	273
හද්ද කුණ්ඩලකේසී තෙරණිය	273-278
හද්ද කාපිලානි තෙරණිය	278-279
හද්දකව්වානා තෙරණිය	279-280
කිසාගොතමී තෙරණිය	280-283
සිගාලක මාතා තෙරණිය	283

උපාසක පාළි වර්ණාව 284-298

තපස්ස-හලික	284-285
අනාථ පිණ්ඩක	285-286
චිත්ත ගහපති	286-288
හත්ථකාලවක	289-291
මහානාමශාකා	292
උග්ගගහපති	292-293
උග්ගතගහපති	294
සුරමිබ්බ	294-296
ථිවක කොමාරහව්ව	296-297
නකුල පිතා	297-298

උපාසිකා පාළිවර්ණාව 299-337

සුඡාතා සේනානි	299-300
විසාඛා මිහාරමාතා	301-310
බුද්ධත්තරා	310-328
උත්තරා නන්දමාතා	328-333
සුප්පවාසා කොලියධිතා	333
සුප්පියා	334-335
කානියානි	335-336
නකුලමාතා	336
කාළි කුරරසරිකා	337
අට්ඨාන පාළිවර්ණාව	338-349
එකධම්මපාළි වර්ණාව	350-395

අවසාන නිපාත වර්ණාව 396-458

ප්‍රථම පණ්ණාසකය	396-442
වසුප්පනායක වර්ණාව	396-402
අධිකරණ වර්ණාව	403-417
බාලවර්ණාව	418-420
සමවිතත වර්ණාව	421-437
පස්වෙනි වර්ණාව	438-442
දෙවෙනි පණ්ණාසකය	443-449
තෙවෙනි පණ්ණාසකය	450-458

සිත නිපාත වර්ණාව 459-626

බාලවර්ණාව	459-462
රථකාරවර්ණාව	463-476
පුද්ගල වර්ණාව	477-486
දෙවද්‍රත වර්ණාව	487-516
වූළ වර්ණාව	517-524
බ්‍රාහ්මණ වර්ණාව	525-538
මහා වර්ණාව	539-581
ආනන්ද වර්ණාව	582-593
ශ්‍රමණ වර්ණාව	594-600
ලොණඵල වර්ණාව	601-608
සමෙබ්බ වර්ණාව	609-611
ආපායක වර්ණාව	612-614
හරණ්ඩු වර්ණාව	615-620
යොධාජීව වර්ණාව	621-623
මධ්‍යල වර්ණාව	624-626
සූරිය	627-634

මනොරථපුරාණී

අඛණ්ඩතා නිකායටදායකතා

(සිංහල පරිවර්තනය)

**ඒ භාග්‍යවත් අර්හත් සමිඝා සමිඝුදරාණාත්ථගත්ථෙව්
නමස්සාථ වේවා!**

කරුණාවෙන් සිසිල්වූ හදවතක් ඇති, නැණ පහතින් දුරුකරනලද මොහදුරු ඇති, දෙවිමිනිසුන් සහිත ලොවට ගුරුවූ, (සසර) ගතියෙන් මිදුණු, සුගතවූ බුදුරජාණන්වහන්සේ වෙයි.

බුදුරජාණන්වහන්සේද බුදුබව වඩා පසක්ද කොට යම් දහමකට එළැඹිසේක්ද, ඒ ඉවත්වූ (කෙලෙස්)මල ඇති අනුත්තරවූ ධර්මය වෙයි.

බුදුරජාණන්වහන්සේගේ ඖරස පුත්‍රවූ, මරසෙන් මඬින්නාවූ, අවදෙනාගේ සමූහයවූ ආයථිසංඝයා සිරසින් නමවෙයි.

මෙසේ පැහැදුණු සිත් ඇති මගේ තුනුරුවන් වැදීමෙන් හටගත් යම් පිතක් වේද එහි අනුභාවයෙන් මනාව තසනලද අනතුරු ඇත්තෙමි

ශ්‍රේෂ්ඨ ධර්මපිකයන්ගේ ප්‍රතිභාතය දනවන්නාවූ ඒකක දුකාදි (නිපාත)යෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවූ උතුම් අංගුතරාගමයේ-

අත්ථය ප්‍රකාශකරනු සඳහා මුලින් පත්සියයක් රහතන්වහන්සේලා විසින් සංගායනා කරනලද පසුවද අනුසංගායනා කරනලද යම් අධ්‍යක්ෂකවක් වේද? එය,

මිහිඳු මහරහතන්වහන්සේ විසින් හෙළදිවට ගෙනෙනලදි. ඉක්බිති (හෙළ)දිව් වැසියන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා හෙළබසින් තබනලදි.

මම එයින් හෙළබස ඉවත්කොට පෙළනයට අනුකූලවූ, පහවූ දෙස් ඇති මනරම් බසට නංවන්නෙමි.

පෙරියවංශයට පහත් බඳුනු, මනාව නිපුණවූ, විනිශ්චය ඇති මහාවිහාරවාසී තෙරවරුන්ගේ දහම නොයික්මවමින්.

සුදනන්ගේ සතුව සඳහාද, ධර්මයේ බොහෝකල් පැවැත්ම සඳහාද, නැවත නැවත පැමිණ ඇති අත්ථය (සුතරුත් අරුත්) අත්හැර අත්ප්‍රකාශ කරමි.

දීඝනිකායේද, මජ්ඣිමනිකායේද, අත්ප්‍රකාශ කරන මාවසින් සාවන්ථි ආදී නගරයන්ගේ යම් වර්ණනාවක් කරන ලද්දේද,

එහි යම් වස්තූන් විස්තර වශයෙන් කියන ලද්දේද මෙහි ඒවායේද බොහෝ විස්තර කථාව නොකරන්නෙමි.

වස්තූන්ගෙන් තොරව සූත්‍රයන්ගේ අත්ථයෝ නොබලන, ඒවා ප්‍රකාශ කරනු සඳහා වස්තූන්ද දක්වන්නෙමි.

ශීලකථා ධූතධර්ම හා සියලු කම්සථානද වර්යාවිධාන සහිතවූ ධ්‍යානසමාපත්ති විස්තරද

සියලු අභිඥවෝද ප්‍රඥාසංකලන විනිශ්චයද සාක්කධාතූ ආයතන ඉන්ද්‍රියයෝද සතර ආයාසිසත්‍යයෝද සුපිරිසිදුව නිපුණවූ නය ඇති ප්‍රත්‍යයාකාරදේශනාවද, නොබිඳුණු පෙළමහ ඇති විදර්ශනාවනාවද,

මෙසේ සුපිරිසිදුවූ සියල්ල මාවසින් යම්තෙයකින් විසුද්ධිමාභීයෙහි කියනලද්දේද එහෙයින් එය මෙහි බහුල වශයෙන් නොවිමසන්නෙමි. ඒ විසුද්ධිමාභීය සතරනිකායයන්ගේ මැද සිට යම්සේ කියනලද අත්ථය එහි ප්‍රකාශ කරයිද,

එබැවින් මේ අධ්‍යක්ෂකථාවද සමහ එයද ගෙන අභිමුක්තර නිකාය ආශ්‍රිතවූ අත්ථය දනිවු.

නිදනවණිතාව

එහි අඩගුතරාගමය නම් එකක නිපාතය, දුකනිපාතය, තිකනිපාතය, චතුකකනිපාතය, පංචකනිපාතය, ඡකකනිපාතය, සත්තකනිපාතය, අට්ඨකනිපාතය, නවකනිපාතය, දසකනිපාතය, එකාදසකනිපාතයයි, එකළොස්තිපාතයෝ වෙත්, සූත්‍ර වශයෙන්:

අඩගුතරාගමයෙහි සූත්‍රයෝ නවදහස්පන්සිය පණස්සකක් වෙති.

එහි නිපාතයන් අතුරෙහි එකකනිපාතය මුල්වේ. සූත්‍රයන් අතුරෙහි විත්තපරියාදන සූත්‍රය මුල් වේ. එහිද ආයුෂමත් ආනන්දසථවිරයන් විසින් ප්‍රථම මහා සංගීති අවසාරාවෙහිදී කියනලද 'එවං මෙ සුතං' යනාදි කොට ඇති නිදනය මුල්වෙයි. ඒ මේ ප්‍රථම මහා සංගීතිය සුමංගල විලාසිනී නම්වූ දීඝනිකායට්ඨකථාව ආදියෙහි විස්තර කරනලදි. එහෙයින් එය එහි විස්තර කරනලද ක්‍රමයෙන්ම දහයුතුය.

යම් මේ එවං මෙ සුතං යනු මුල්කොට ඇති නිදනයක් වේද එහි එවං යනු නිපාත පදයෙකි. මෙ යනාදිය නාමපදයි. සාවතීයං විහරති යන මෙහි වි යනු උපසථි පදයකි. හරති යනු ආබ්‍යාතපදයයි. මේ ක්‍රමයෙන් පදවිභාගය දහයුතුයි.

අත්ථවශයෙන් වනාහි එවං ශබ්දය උපමා, උපදේශ, සම්ප්‍රභූෂිණ (සතුව ප්‍රකාශ කිරීම) ගැරහීම, වචන පිළිගැනීම, ආකාරය, නිදඹිතය, අවධාරණය කිරීම ආදී නොයෙක් අත්ථප්‍රභේද ඇත්තේයි. එසේ එය, 'එවං ජාතෙන මධ්වෙන කත්තබ්බං කුසලං බ්‍රහ්ම' යන මේ ආදියෙහි උපමාවෙහි පැමිණියේයි. 'එවං තෙ අභික්කම්මතබ්බං' යනාදියෙහි උපදේශයෙහියි. 'එවමෙතං හගවා එවමෙතං සුගත' යනාදියෙහි සතුව ප්‍රකාශ කිරීමෙහියි. 'එවමෙව පනායං වසලී යසම් වා තසම් වා තසා මුණ්ඩකසා සමණකසා වණණං භාසති' ආදියෙහි නින්දා කිරීමෙහියි. 'එවමහනෙති ඛො තෙ භික්ඛු හගවතො පථව්‍යොසුං' යනාදියෙහි වදන් පිළිගැනීමෙහියි. 'එවං ව්‍යා ඛො අහං හනෙත හගවතා ධම්මං දෙසිතං ආජානාමි' යනාදියෙහි ආකාරයෙහියි. 'එහි ත්වං මානව යෙන සමණො ආනන්දෙ තෙනුපසංකම්. උපසංකම්ත්වා මම වචනෙන සමණං ආනන්දං අප්පාබාධං අප්පාතඛිකං ලහුට්ඨානං බලං එාසුචිහාරං පුච්ඡ සුභො මානවො තොදෙය්‍ය පුත්තො හවන්තං ආනන්දං අප්පාබාධං - පෙ- එාසු චිහාරං පුච්ඡතිති එවඤ්ච වදෙහි යාදු කිර හවං ආනන්දෙ යෙන සුභස්ස මානවස්ස තොදෙය්‍ය පුත්තස්ස නිවෙසනං තෙනුපසංකම්තු

අනුකූල 'උපාදය' යනාදියෙහි නිදර්ශනයෙහි. 'නව' කිං මෘදුක කාලාමා ඉමෙ ධර්මා කුසලා වා අකුසලා වානි අකුසලා හනෙත. සාවර්ණ වා අනවර්ණ වානි සාවර්ණ හනෙත විඤ්ඤාගරහිතවා විඤ්ඤාපපසත්වා වානි විඤ්ඤාගරහිතා හනෙත සමතතා සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති නොවා කථං වො එත්ථ හොතිති සමතතා හනෙත සමාදින්නා අහිතාය දුක්ඛාය සංවත්තනති එවං නො එත්ථ හොති' යනාදියෙහි අවධාරණයෙහි. ඒ මෙය මෙහි ආකාරයෙහි නිදර්ශනයෙහි හා අවධාරණයෙහි දැක්විය යුතුයි.

එහි ආකාරාත්මය ඇති එවං ශබ්දයෙන් මේ අත්මය ප්‍රකට වෙයි; නොයෙක් නයින් නිපුණවූ, විවිධ අදහස්වලින් හටගත් අත්ම ව්‍යංජනයෙන් යුක්තවූ, විවිධ පෙළහර ඇති ධර්මාත්මකයෝ පටිච්චෙදයෙන් ගැඹුරුවූ, තම තමන්ගේ භාෂාවන්ට අනුරූපවශයෙන් ශ්‍රවණ පථයට එන්නාවූ ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ චරිතය සථාකාරයෙන් දැනගන්නට කවරෙක් සමත්වේද, සියලු උත්සාහයෙන්ම අසනුකැමැත්ත උපදවාවූවද මේ ආකාරයෙන් මාවිසින් අසනලදි. මාවිසිනුදු එක් ආකාරයකින් අසනලදි.

නිදර්ශනාත්මයෙන්, මම තෙමීම වටහාගන්නා ලද්දේනොවෙමි. මාවිසින් මෙය ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරනලදයි තමා (වගකීමෙන්) මිඳෙමින් මාවිසින් මෙසේ අසනලදි. මාවිසිනුදු මෙසේ අසනලදයි දන් කිවයුතු සියලු සූත්‍රය දක්වයි.

අවධාරණාත්මයෙන්, එතදගං හික්ඛවෙ මම සාවකානං හික්ඛුතං බ්‍රහ්මස්මානං යදිදං ආනන්දෙ සතිමත්තානං ගතිමත්තානං ධිතිමත්තානං උපට්ඨාකානං යදිදං ආනන්දෙ' යනුවෙන් මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්ද 'ආයස්මා ආනන්දෙ අත්ථකුසලො ධම්මකුසලො බ්‍යංජනකුසලො නිරුත්තිකුසලො පුබ්බාපරකුසලො' යනුවෙන් මෙසේ ධම්මසෙනාධිපතින් වහන්සේ විසින් ද පසස්නාලද බවට අනුරූපවූ තමන්ගේ ධාරණ ශක්තිය දක්වන්නේ, 'මාවිසින් මෙසේ අසනලදි: එයද, වනාහි අත්මයයෙන් හෝ බ්‍යංජන වශයෙන් හෝ නොඅඩුය. නොවැඩිය. මෙසේම මිස අන්අයුරකින් නොදක්විය යුතුය'යි සත්වයන්ගේ අසනුකැමැත්ත දනවයි.

'මේ' ශබ්දය අත්මකුනෙක්කි දක්නාලැබේ. 'ගාථාහිගිතං මෙ අහොජනෙය්‍යං' යනාදියෙහි මාවිසින් යන අත්මයි. 'සාධු මෙ හනෙත හගවා සංඛින්නත ධම්මං දෙසෙතු' යනාදියෙහි මට යන අත්මයි. 'ධම්මදයාද මෙ හික්ඛවෙ හවං' යනාදියෙහි මගේ යනාත්මයි. මෙහි වනාහි මාවිසින් අසන ලදැයිද මගේ ඇසීමයයිද, අත්මද්වයෙහි යෙදෙයි.

සුතං යන මේ සුත ශබ්දය උපසථී සහිතවූයේද උපසථී රහිතවූයේද, ගමන, ප්‍රසිද්ධ, තෙත්, රැස්කළ, යෙදීම, කනිත් දතයුතු, ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් දන්තාලද යනාදී නොයෙක් අර්ථප්‍රභේද ඇත්තේය. එහෙයින්ම මෙම ශබ්දයාගේ, 'සෙනාය පසුකො' යනාදී තත්ති ගමන්කරන්නේ යන අර්ථය. 'සුතධම්මස්ස පස්සකො' යනාදී තත්ති ප්‍රකට ධර්මයාගේ යනාදීය. 'අවසුත්තානවසුත්තස්ස' යනාදී තත්ති තෙත්වූ නොතෙත්වූවුන්ගේ යන අර්ථය. 'තුම්හෙති පුඤ්ඤං පසුතං අනප්පකං' යනාදී තත්ති රැස්කළ යන අර්ථය. 'යෙ ක්‍රියාතපසුතා ධීරා' යනාදී තත්ති ධ්‍යානයෙහි යෙදුණු යන අර්ථය. 'දිට්ඨං සුතං මුතං' යනාදී තත්ති ශ්‍රෝතවිඤ්ඤායෙන් දතයුතු යන අර්ථය. 'සුතධරො සුතසන්නිවයො' යනාදී තත්ති ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් දතයුතුදේ දරන්නාවූ යන අර්ථය. මෙහි වනාහී මේ (සුත ශබ්දයාගේ) ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් සලකාබැලූ හෝ සලකාබැලීම හෝ යන අර්ථය. 'මෙ' ශබ්දයට මා විසින් යන අර්ථය ඇති කල්හි මෙසේ මාවිසින් අසනලදි, ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් සලකා බලනලදි යනු යෙදෙයි. මගේ යන අර්ථය ඇති කල්හි මෙසේ මගේ ඇසීමයි, ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් සලකා බැලීමයි යනු යෙදෙයි.

මෙසේ මේ තුන්පදයන් අතුරෙන් 'එවං' යනු ශ්‍රෝතවිඤ්ඤාදී විඤ්ඤාකෘත්‍යය දැක්වීමයි. 'මේ' යනු කියනලද විඤ්ඤායෙන් යුක්ත පුද්ගලයා දැක්වීමයි. 'සුතං' යනු නොඅසනබව පිළිකෙව් කිරීමෙන් නොඅඩුව නොවැඩිව මුළානොවී ග්‍රහණය කිරීම දැක්වීමයි. එසේම, 'එවං' යනු ඒ ශ්‍රෝතථාරාත්‍රසාරයෙන් පැවතුණු විඤ්ඤාවිථියේ නොයෙක් අයුරින් අරමුණෙහි පැවතීමට පැවසීමයි. 'මෙ' යනු ආත්මප්‍රකාශනයයි. 'සුතං' යනු ධම්මප්‍රකාශනයයි. 'නොයෙක් අයුරින් අරමුණෙහි පැවති වික්‍රමවිථියෙන් මවිසින් වෙනෙකක් නොකරනලදි. මෙය පමණක් කරනලදි. මේධර්මය අසනලද්දේය යන මෙය මෙහි සංකෂ්පයයි. එසේම එවං යනු නිර්දේශ කළයුතු දෙය පැවසීමයි. 'මේ' යනු පුද්ගලයා පැවසීමයි. 'සුතං' යනු පුද්ගලකායඝ්‍රීය පැවසීමයි. යම් සූත්‍රයක් දක්වන්නෙමිද එය මවිසින් මෙසේ අසනලදි යන මෙය කියනලද්දේවෙයි. එසේම, 'එවං' යනු යම් වික්‍රමසන්නාතයක නොයෙක් අයුරින් පැවතීමෙන් නොයෙක් අර්ථබාජන ගැනීමෙන්වේද එහි නොයෙක්ආකාර දැක්වීමයි. එවං යන මෙය ආකාර පැවසීමයි. මේ යනු කරන්නා දැක්වීමයි. 'සුතං' යනු විෂයනිදේශයයි. මෙපමණකින් නොයෙක් ආකාරයෙන් පැවැති වික්‍රමසන්නාතයෙන් එයින් යුක්තවූ කතෘ විෂයෙහි ගැනීම සනිටුහන් කරනලද්දේවෙයි. එසේ නැතහොත් 'එවං' යනු පුද්ගල කෘත්‍යනිර්දේශයයි. 'සුතං' යනු විඤ්ඤාකෘත්‍යනිර්දේශයයි. 'මේ' යනු උභයකෘත්‍යයෙන් යුක්ත පුද්ගල නිර්දේශයයි.

‘ශ්‍රවණකාන්තාවිඤ්ඤායෙන් සමන්විත පුද්ගලයා වූ මාවිසින් විඤ්ඤා වශයෙන් ලබන ලද ශ්‍රවණකාන්තා ව්‍යවහාරයෙන් අසනලදි’ යන මෙය මෙහි සංකෂ්පයයි. එහි ‘එවං’ යනුද, ‘මෙ’ යනුද ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ පරමාත්ම වශයෙන් අවිද්‍යාමානප්‍රඥප්තියි. මෙහි කුමක්කම් පරමාත්මවශයෙන් ඇත්ද ඒමෙය මෙසේ හෝ මාවිසින් හෝයි නිර්දේශය ලබන්නේය. ‘මෙහි යමක් කණින් ලබනලද්දේද එය පරමාත්මවශයෙන් විද්‍යාමාන’යි ‘සුතං’ යනු විද්‍යාමානප්‍රඥප්තියි. එසේම ‘එවං’ යනුද ‘මෙ’ යනුද ඒ ඒ දෙය ගෙන කිවයුතු බැවින් උපාදය ප්‍රඥප්තිය. ‘සුතං’ යනු දෘෂ්ටි ආදිය සමාන කොට කිවයුතු බැවින් උපනිධායප්‍රඥප්තියි. මෙහිද එවං යන වචනයෙන් මුළුතොවීම දක්වයි. මුළාවූ තැනැත්තේ නොයෙක් ආකාරයෙන් වචනාගැනීමෙහි සමත්වෙත් නොවේ. සුතං යන වචනයෙන් අසනලද්දෙහි සිහි ඇති බව දක්වයි. යමෙකුගේ අසනලද්ද සිහි නැතිවූයේ (අමතකවූයේ) වෙයිද හෙතෙම කාලාන්තරයෙහි (කල්ගතවීමෙන්) මා විසින් අසනලද්ද නොදනී. මෙසේ ඔහුට සිහි නොමුළාවෙන්ම ප්‍රඥප්තියවේ. නොමුළාවෙන් සතිසිද්ධියවේ. එහි ප්‍රඥප්තියාංගමවූ සිහියෙන් බ්‍යංජනාවධාරණය කිරීමේ සමත්වනවා වේ. සතිය පුච්ඡාංගමවූ ප්‍රඥාවෙන් අත්ප්‍රතිවේදන සමත්වනවා වේ. ඒ දෙවැදෑරුම් සමත්වනායෝගයෙන් අත්ප්‍රතිව්‍යංජනයන්ගෙන් යුක්තවූ ධර්මකොෂය රැකීමේ සමත්කමින් ධර්මාණ්ඩාගාරිකබවෙහි පුණ්ණත්වය වේ.

වෙනත් ක්‍රමයක්ද වේ. එවං යන වචනයෙන් යෝනිසොමනසිකාරය දක්වයි. නුණ්ඩනින් සිහිකරන්නාට නොයෙක් ආකාරයෙන් වැටහීම නොවනබැවිනි. සුතං යන වචනයෙන් අවිකෂේපය (නොවිසුරුණුබව) දක්වයි. විසුරුණු සිතැත්තාට ඇසීමක් නොවනබැවිනි. එසේම වික්ෂිප්ත සිත්ඇති පුද්ගලයා සියලු සැපතින් කියනු ලබනකල්හි (සියලුසැපත් දෙමැයි කියනවිට)ද, ‘මා විසින් නොඅසනලදි යළි කියන්නැ’යි කියයි. මෙහි යෝනිසොමනසිකාරයෙන් තමාගේ මනා ප්‍රාණීතාද පෙරකළ පින් ඇතිබවද සාධනය කරයි. මනා ප්‍රාණීතාවන්හි නොපිහිටියකුට හෝ නොකළපින් ඇත්තෙකුට හෝ එය නොමැතිබැවිනි. එසේම අවිකෂේපයෙන් සද්ධර්මශ්‍රවණයද සත්පුරුෂාශ්‍රයද සිද්ධකරවයි. වික්ෂිප්ත වූයේ ඇසීමට නොහැක්කේයි. සත්පුරුෂයන් ඇසුරුනොකරන්නාට (ධර්ම) ශ්‍රවණයක් නැත.

අනෙක් ක්‍රමයකි: යම් හෙයකින් එවං යනු යම් විත්තසන්නායක නොයෙක්ආකාර පැවතීමෙන් නානාඅත්ප්‍රතිව්‍යංජන ගැනීමක්වේද එයට නොයෙක් ආකාර දක්වීමයයි කියනලදි. ඒ මෙබඳුවූ යහපත් ආකාරයක්

මනාපැතුමින් නොපිහිටි තැනැත්තාට හෝ පෙර නොකළ පින්ඇත්තාට හෝ නොවේ. එබැවින් එවං (මෙසේ) යන යහපත් ආකාරයෙන් තමාගේ පැසුර වක්‍රද්වයසම්පත්තිය දක්වයි. සුතං යනු ශ්‍රවණයෝගයෙන් පළමු වක්‍රද්වයසම්පත්තියයි. නොසුදුසු දේශයක වසන්නාට හෝ සත්පුරුෂ ආශ්‍රයක් නැත්තාට හෝ (ධම්) ශ්‍රවණයක් නැත. මෙසේ ඔහුගේ පැසුර වක්‍රද්වය සිඳියෙන් ආසයසුද්ධිය සිද්ධවූයේවෙයි. පළමුවක්‍රද්වය සිද්ධියෙන් පයෝගසුද්ධිය වූයේවෙයි. ඒ ආසයසුද්ධියෙන්ද අධිගම්‍යතනි සිද්ධියවෙයි. පයෝගසුද්ධියෙන් ආගම්‍යතනිසිද්ධිය වෙයි. මෙසේ පයෝගාසයසුද්ධිය ඇති ආගම්‍යාධිගම්‍යෙන් යුක්තවූවහුගේ වචනය නැගෙනහිරට අරුණඅග මෙන්ද කුශලකම්‍යට යොනිසොමනසීකාරය මෙන්ද භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ වචනයට පුච්ඡාංගම්‍යවීමට සුදුසුවේනුයි ස්ථානයෙහි නිදනය තබමින් එවං මෙ සුතං යනාදිය කීහ.

අනෙක් ක්‍රමයෙකි: එවං යන නානාආකාර ප්‍රතිවේධයන් ප්‍රකටකෙරෙන වචනයෙන් තමාගේ අත්ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්වයසම්පත්ති ඇතිබව ප්‍රකටකරයි. සුතං යන මේ ශ්‍රෝතප්‍රභේද ප්‍රතිවේධ දීපකවූ වචනයෙන් ධම්මාරුක්කි ප්‍රතිසංවිද්වයසම්පත්ති ඇතිබව ප්‍රකටකරයි. එවං යන මේ යොනිසො මනසීකාරය හඟවන්නාවූ වචනය කියනුලබන්නේ 'මාවිසින් මේ ධම්මෝ මනසින් විමසාබලන ලදහ, දෘෂ්ටියෙන් මනාව වටහාගන්නාලදහ'යි ප්‍රකට කෙරෙයි. සුතං යන ශ්‍රවණයෝගය හඟවන වචනය කියනුලබන්නේ 'මාවිසින් බොහෝ ධම්මෝ අසනලදහ. දරනලදහ; වචනයෙන් පුරුදුකරනලදහ'යි හඟවයි. ඒ දෙකින්ම අත්ච්ඡාංජන පුණ්ණිවය හඟවන්නේ ඇසීමෙහි ආදරය ඇතිකරවයි. අත්ච්ඡාංජනයන්ගෙන් සපිරිණුධම්‍ය අදරින් නොඅසන්නා මහත්වූ හිතවැඩින් පරිබාහිරවූයේයයි ආදරය ඇතිකොටගෙන සකසා ධම්‍ය ඇසියයුතුය.

'එවං මෙ සුතං' යන මේ සියලු වචනයෙන් ආයුෂ්මත් ආනන්දස්ථවිරයන්වහන්සේ තථාගතයන්වහන්සේ විසින් අවබෝධ කරනලද ධම්‍ය තමන්ගේ දහමක්ලෙස නොපිළිගන්නාහු අසත්පුරුෂභූමිය ඉක්මවති. ශ්‍රාවකබව පිළිගනිමින් සත්පුරුෂභූමියට එළැඹෙති. එසේම අසත්ධම්‍යෙන් සිත ඔසවාලති. සදහම්‍හි සිතපිහිටුවාලති. හුදෙක් මෙය මාවිසින් අසනලද්දේමය. ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේම වචනයයි පළටකරන්නේ තමා මිඳෙහි. ශාස්තෘන්වහන්සේ සාක්‍ෂ්‍යකොට දක්වති. ජිතවචනය නංවාලති. ධම්‍යේ මාභීදේශකත්වය ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කරති. තවද, 'එවං මෙ සුතං' යනුවෙන් තමා විසින් උපදවන ලද බව නොපිළිගන්නේ

පළමු ඇසීම එළි දක්වන්නේ මා විසින් මෙය ඒ භාග්‍යවත්වූ චතුරේශ්වරදාසයන් විශාරදවූ, දශබලධරන්තාවූ, ශ්‍රේෂ්ඨස්ථානයෙහි සිටියාවූ, සිංහනාද සමානනාද ඇත්තාවූ, සියලු සත්‍යයන්ට උත්තමවූ, ධර්මශ්‍රවණ, ධර්මාප්‍රවූ ධර්මාධිපතිවූ, ධර්මද්විපවූ, ධර්මප්‍රතිෂ්ඨාවූ, සද්ධර්මවර චක්‍රවර්තීවූ සම්මාසම්බුදුරජාණන්වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් පිළිගන්නාලදී, මෙහි අත්‍යයෙහි හෝ ධර්මයෙහි හෝ පදයෙහි හෝ ව්‍යංජනයෙහි හෝ සැකයක් හෝ විමතියක් හෝ නොකළයුතුයයි සියලු දෙවිමිනිසුන්ගේ මේ ධර්මිකයෙහි අශ්‍රද්ධාව විනාශකරති. ශ්‍රද්ධාසම්පත්තිය උපදවාලති. එහෙයින් මෙය කියනුලැබේ.

‘එවං මෙ සුතං යනුවෙන් මෙසේ කියන්නාවූ ගෞතම බුද්ධශ්‍රාවක තෙමේ සසුනෙහි අශ්‍රද්ධාව වනසයි. ශ්‍රද්ධාව වඩවයි.’¹

එකං යනු සංඛ්‍යාසීමාව නිර්දේශ කිරීමයි. **සමයං** යනු කාලය වෙන්කිරීමේ නිර්දේශයයි. **එකං සමයං** යනු අවිනිශ්චිතාත්‍යථය දැක්වීමයි. එහි **සමය** ශබ්දය;

‘සමවායයෙහි (එක්වීමෙහි) ක්‍ෂණයෙහි (අවස්ථාවෙහි) කාලයෙහි සමුහයෙහි, හේතුවෙහි, දෘෂ්ටියෙහි, ප්‍රතිලාභයෙහි, ප්‍රභාණ කිරීමෙහි හා ප්‍රතිවේදයෙහි (අවබෝධ කිරීමෙහි)ද දක්නා ලැබේ.’²

එහෙයින් මේ ශබ්දයාගේ, ‘අප්පෙචනාම සේවසී උපසංකමෙය්‍යාම කාලඤ්ච සමයඤ්ච උපාදය’ යන මේ ආදියෙහි සමවාය යන අත්‍යය. ‘එකොව බො හික්ඛවෙ ඛණො ව සමයො ව බ්‍රහ්මවරියවාසාය’ යනාදියෙහි ක්‍ෂණයයි (අවස්ථාවයි) ‘උණ්ණසමයො පරිළාභසමයො’ යනාදියෙහි කාලයයි. ‘මහාසමයො පච්චාසමී’ යනාදියෙහි සමුහයයි. සමයොපි බො තෙ හද්දලි අප්පට්ඨිදො අහොසි හගවා බො සාවත්ථියං විහරති හගවාපි මං ජානිය්‍යති හද්දලි නාම හික්ඛු සත්ථුසාසනෙ සික්ඛාය නපරිපුරකාරිති අයමපි බො තෙ හද්දලි සමයො අප්පට්ඨිදො අහොසි’ යනාදියෙහි හේතුවයි. ‘තෙන බො පන සමයෙන උග්ගාහමානො පරිබ්බාජකො සමණමණ්ඩකා සුත්තො සමයප්පවාදකෙ තිත්ථුකාවීරෙ එකසාලකෙ මලලිකාය ආරාමෙ පට්ටසති’ යනාදියෙහි දෘෂ්ටියයි.

-
1. විනාසයකි අසාදං - සද්ධං වඩ්ඪෙති සාසනෙ
එවමෙම සුතමිවෙවං - වදං ගෞතමසාවකො
 2. සමවායෙ ඛණෙ කාලෙ - සමුහෙ හේතුද්වයිසු
පරිලාභෙ පභානෙ ව පට්ටෙධෙ ව දිස්සති

‘දිට්ඨෙව්ධමෙම යො අනෙථා යොවනෙථා සමපරායිකො
අන්ථාහිසමයා ධීරො පණ්ඩිතොති පවුච්චති’

යනාදියෙහි ප්‍රතිලාභයයි.

‘සමමා මානාහිසමයා අනන්තකාසී දුක්ඛස්ස’ යනාදියෙහි
ප්‍රභාණයයි. දුක්ඛස්ස ජීළනටෙඨා සංඛතටෙඨා සන්තාපටෙඨා
විපරිතාමටෙඨා අහිසමයටෙඨා යනාදියෙහි ප්‍රතිවේධයයි.

මෙහි වනාහි සමය ශබ්දයාගේ කාලය යන අර්ථයයි. එයින්
සංවත්සර සෘතු, මාස, අධිමාස, රාත්‍රි, දහවල්, සූර්‍යාත්ත, මධ්‍යාත්ත,
සායන්ත, ප්‍රථම මධ්‍යම පශ්චිමයාම, මුහුර්තාදී කාලභේදවූ සමයන් අතුරෙහි
එක්කාලයකයයි දක්වයි. එහි මේ සංවත්සරාදිය අතුරෙහි යම් යම්
අවුරුද්දක, සෘතුවක, මාසයක, පක්ෂයක, රාත්‍රිභාගයෙහි, දිවාභාගයෙහි
හෝ යම් යම් සූත්‍රයක් දෙසන ලද්දේද ඒ සියල්ල තෙරුන්වහන්සේ
මනාකොට දන්තාලදි. මනාව නිශ්චය කරනලදි. යම් හෙයකින් වනාහි
අසුවල් අවුරුද්දෙහි අසුවල් සෘතුවෙහි, අසුවල් මාසයෙහි, අසුවල් පක්ෂයෙහි
අසුවල් රාත්‍රිභාගයෙහි හෝ දිවාභාගයෙහි හෝ මාවිසින් මෙසේ අසනලදයි
මෙසේ කීකල්හි සුවසේ දරන්නට හෝ උදෙසන්නට හෝ උදෙසවන්නට
හෝ නොහැකිය; බොහෝවක් කිව යුතුදවෙයි. එහෙයින් එකම පදයකින්
මෙහි සියල්ල ගලපා එක් සමයෙකැයි කීහ.

යම් මේ ගභීථාචක්‍රානතිසමය, ජාතිසමය, සංවේගසමය,
අභිනිෂ්ක්‍රමණසමය, දුෂ්කරත්‍රියාසමය, මාරවිජයසමය, අහිසමොධිසමය,
දිට්ඨධම්මසුඛචිහාරසමය, දෙසනාසමය, පරිනිව්‍රාණසමය යන මෙබඳු
භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ දෙවිමිනිසුන් අතර බෙහෙවින් පළවූ නොයෙක්
කාලප්‍රභේදයෝම සමයෝයි. ඒ සමයයන් අතුරෙහි දේශනාසමය නමින්
ගැනෙන්නට ‘එක් සමයෙකැ’යි දක්වයි. දෙනකරුණාකෘත්‍ය සමයන්
අතුරෙහි යම් මේ කරුණාකෘත්‍ය සමයක් වේද, අත්තතිතපරිහිතපටිපත්ති
සමයන් අතුරෙහි පරිහිත පටිපත්ති සමයක් වේද රැස්වූවන්ට කරණීයථිය
සමයයන් අතුරෙහි ධාර්මිකකථාසමයක්වේද, දේශනාප්‍රතිපත්තිසමයන්
අතුරෙහි දේශනාසමයක්වේද ඒ සමයන් අතුරෙහි එක්කරා සමයක් සඳහා
එක් සමයකැයි කීහ.

කුමක්භෙයින් වනාහි අභිධම්මයෙහි මෙන්, ‘යස්මිං සමයෙ
කාමාවචරං’ යනුවෙන්ද මෙයින් අන්‍යවූ සූත්‍රපදයන්හි ‘යස්මිං සමයෙ
හික්ඛවෙ හික්ඛු විවිටෙව්ව කාමෙහි’ යනුවෙන්ද ආධාරවිභක්ති වචනයෙන්

නිර්දේශය කරනලද්දේ? විනයෙහිද 'තෙත සමයෙන බුද්ධෝ හගවා' යනුවෙන් කරුණ විහසනි වචනයෙන් නිර්දේශය කරනලද්දේ එසේ නොකොට **එකං සමයං** යනුවෙන් උපයෝගවචනයෙන් (කම්විහසනියෙන්) නිර්දේශ කරන ලද්දේ? එහි එසේද මෙහි වෙනත් අයුරකින්ද අත්ථසම්භවය වනබැවිනි. ඒ අභිධම්මයෙහිද මෙයින් අනාවැකි සූත්‍රපදයන්හිද අධිකරණ අර්ථයද භාවයෙන් භාවලක්ෂණාත්මයද හටගනී. අධිකරණය වනාහි කාලාත්මය හා සම්මානාත්මය ඇති සමයයි. එහි කියනලද ස්වරූපයන්ගේ ක්ෂණිකත්වය හේතුසංඛ්‍යාතද්‍රව්‍ය සමයාගේ ස්වභාවයෙන් ඔවුන්ගේ ස්වභාවය සලකුණු වනුලැබේ. එහෙයින් එම අත්ථය බබ්බුච්ඡා සඳහා එහි ආධාරවිහසනි වචනය නිර්දේශකරනලදී. විනයෙහිද හේතුඅත්ථය සහ කරුණාත්මයද සම්භවයවෙයි. යම් ඒ ශික්ෂාපද ප්‍රඥප්ති සමයයක් ශාරිපුත්‍රාදී මහරහතන්වහන්සේලා විසින් පවා වටහාගැනීම දුෂ්කරවන්නේද ඒ හේතුභූතවූද කරුණභූතවූද සමයෙන් ශික්ෂාපද පනවමින් ශික්ෂාපදප්‍රඥප්ති හේතුවද විමසාබලමින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ ඒ තත්ති වාසය කළසේක. එහෙයින් එම අත්ථය බබ්බුච්ඡා සඳහා එහි කරුණවිහසනි වචනයෙන් නිර්දේශයකරනලදී. මෙහි වනාහි අනෙක් මෙබඳු ස්වභාවය ඇති තත්තිද අත්‍යන්තරයෝගාත්මය සම්භවයවෙයි. යම් සමයක වනාහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙය හෝ අනාගත සූත්‍රාන්තයක් හෝ දේශනා කළසේකද, ඒ සමයෙහි නිරන්තරයෙන්ම කරුණාසහගත වාසයෙන් විසුසේක. එබැවින් එම අත්ථය බබ්බුච්ඡා සඳහා මෙහි කම්විහසනි වචනය නිර්දේශකරනලදී. එබැවින් මෙය කියනුලැබේ:

'ඒ ඒ අත්ථය සලකා අන්තර්ගත ආධාරයෙන් හා කරුණයෙන්ද මෙහි කම්යෙන්ද ඒ සමය ශබ්දය කියනලදී.'¹

'ඒ සමයෙහි (තසම් සමයෙ)හි හෝ ඒ සමයෙන් (තෙත සමයෙන)හි හෝ ඒ සමය (තං සමයං)හි හෝ ප්‍රකාශන මාත්‍රවූ හේදයකි. මේ අත්ථය භූමිකතන්හි ආධාරයමයි. එහෙයින් එක්සමයක් (එකං සමයං) කීකල්හිද එක් සමයෙක්හිසයි අත්ථය දතයුතුය'යි පොරාණයෝ පවසති.

හගවා යනු ගරුයි. ලෝකයෙහි ගරු භාග්‍යවතුන්වහන්සේයයි කියති. මෙතෙමේ සියලු ගුණ විශිෂ්ටතාවෙන් සියලු සත්ත්වයන්ට ගරුය. එබැවින් හගවායයි දතයුතුය. පෝරාණයන් විසින්ද කියනලදී:

හගවා යන වචනය ශ්‍රේෂ්ඨයි. හගවා යන වචනය උතුම්ය. එහෙයින් ගරු ගෞරවයෙන් යුක්තවූ හෙතම හගවායි කියනුලැබේ.

1. තං තං අත්ථවෙක්ඛිතවා භූමෙමන කරුණෙනව
අසංකුප්ප සමයො වුත්තො උපයොගෙන සො ඉධ

තවද:

භාග්‍ය ඇත්තේද කෙලෙස් හත්ත කෙළේද ඵෙඤ්චරියාදි හග ධර්මයන්ගෙන් යුක්තවූයේද, ධර්මය විභාගකොට ප්‍රකාශ කෙළේද, උතුරුමිනිස්දම් භාජනය කෙළේද, හවයන්හි වමනයකළ ගමන්ඇත්තේද, එහෙයින් හගවත් නම්වේ.

මේ ගාථාව වශයෙන්ද මේ පදයාගේ අර්ථය විස්තර වශයෙන් දතයුතුය; එය විශුද්ධිමාර්ගයෙහි බුද්ධානුස්‍යානි නිර්දේශයෙහි කියනලද්දේමය. එපමණකින්ද මෙහි, ‘එවං මෙ සුතං’ යන වචනයෙන් අසනලද පරිද්දෙන් ධර්මය දේශනාකරන්නේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ධර්මකාය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරයි. එයින් ‘මේ බුද්ධවචනය අනික්කන්තසන්ද්‍රික (ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් විසුකත) වූවක් නොවේ. මේ ඔබගේ ශාස්තෘය’යි ශාස්තෘන්වහන්සේ නොදක්මෙන් උකටලීවූ ජනයා අස්වසාලයි. ‘එකං සමයං හගවා’ යන වචනයෙන් ඒ කාලයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අවිද්‍යමානත්වය දක්වන්නේ රූපකාය පරිනිවෘණය සිහිකරවයි. එයින් මෙබඳු නම්වූ ආයඨිධර්මයක් දෙසන්නාවූ දශබලධරවූ විදුරුකැටියකට සමාන රූපකායයක් ඇති ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේද පිරිනිවන්පෑයේක. අත්කුමකින් ජීවිතයෙහි ආශාව උපදවියයුත්තේදැයි ජීවිත මදයෙන් මත්වූ ජනයා සංවේගයට පත්කරවයි. සද්ධර්මයෙහි ජනයාගේ උනන්දුව උපදවාලයි. එවං යිද කියමින් දේශනා සම්පත්තිය නිදේශකරයි. මෙ සුතං යනුවෙන් ශ්‍රාවකසම්පත්තිය නිදේශකරයි. එකං සමයං යනුවෙන් කාලසම්පත්තිය නිදේශකරයි. හගවා යන්නෙන් දෙශක සම්පත්තිය නිර්දේශකරයි. සාවර්ථයං යනු එබඳු නම්ඇති නගරයෙහියි. මෙයද සම්පාර්ථයෙහි ආධාරවිභක්ති වචනයි.

විහරති යනු මෙය අවිශේෂයෙන් ඉරියාපට දිබ්බ බ්‍රහ්ම අරිය විහාරයන් අතුරෙන් එක්තරා විහරණයක් දක්වීමයි. මෙහි වනාහි සිටීම, යාම, හිඳීම, නිඳීම යන ප්‍රභේද ඇති ඉරියව් අතුරෙන් එක්තරා ඉරියව්වක යෙදීම දක්වීමයි. එයින් සිටියේද යන්නේද හුන්නේද නිදන්නේද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වාසය කරනසේකයයි දතයුතුය. ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි එක් ඉරියව්වක වැළැක්ම එක් ඉරියව්වකින් වෙන්කොට නොබිඳවැටෙන්නාවූ (අඛණ්ඩව පවත්නාවූ) ආත්මභාවය ගෙනයත්, පවත්වත් එහෙයින් වාසයකරතියි කියනුලැබේ.

ජේතවනෙ යනු ජේත නම් රජකුමරුවාගේ උයනෙහියි. එය වනාහි ඔහු විසින් වවනලද්දේ වඩනලද්දේ පාලනයකරන ලද්දේවෙයි. එහෙයින් ජේතවනයයි ප්‍රසිද්ධවූයේය. ඒ ජේතවනයෙහියි. ‘අනාටපිණ්ඩකස්‍ය ආරාමෙ’

යනු අනෙපිටු ගෘහපතිකුමා විසින් සිවුපනස් කෙළක් කතවණු පරිත්‍යාගයෙන් බුදුපාමොක් බික්සනනට පවරා දෙනලද බැවින් අනාථපිණ්ඩිකයෙහි පළවූ ආරාමයයි. මෙය මෙහි සංකේතයයි. විස්තරය වනාහි පපංවසුදනී නම්වූ මජ්ඣිමනිකායාවෙහි සබ්බාසව සුත්‍ර වර්ණනාවෙහි කියනලදී. එහි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සැවැත්තුවර ජේතවනයෙහි වාසය කරනැයි නොකිව යුතුය. එක් සමයෙක්හි දෙනුන විසීමට නොහැක යනුවෙන් අදහසක්වේ. මෙය මෙසේ නොදක්විය යුත්තේමය. සම්පාන්තයෙහි ආධාරවිහක්ති වචනය වේයයි නොකිවෙමුද? එබැවින්, 'ගංගා යමුනා ආදිය සම්පයෙහි හැසිරෙන ගව්‍යද ගංගාවෙහි හැසිරෙති යමුනාවෙහි හැසිරෙති' යි යම්සේ කියනු ලැබේද, එසේ මෙහිද සැවත සම්පයෙහි ඉදින් මේ ජේතවනයවේද, සැවතෙහි ජේතවනයෙහි වාසය කරති' යන්නෙන් එහි වාසයකරන්නේයි කියනුලැබේ.

මෙහි සැවත යන වචනය ගොදුරුගම දක්වීම සඳහායි. සෙසු වචනය පැවිද්දන්ට සුදුසු නිවාසස්ථානය දක්වීම සඳහායි. එහි සැවත යන වචනයෙන් 'ආයුෂ්මත්' ආනන්ද ස්ථවිරයන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ගෘහස්ථයන්ට අනුග්‍රහකිරීම දක්වති. ජේතවනාදිය පැවසීමෙන් පැවිද්දන්ට අනුග්‍රහ කිරීම දක්වති. එසේ, මුල්වදනින් සිවුපසය ගැනීමෙන් අක්කකිලමථානුයෝගයෙන් වෙන්වීමත් පැසුළු වදනින් වස්තුකාම ප්‍රභාණයෙන් කාමසුඛල්ලිකානුයෝගයෙන් වෙන්වීමේ උපායන් දක්වෙයි. පළමුවැන්නෙන් ධර්මදේශනයෙහි යෙදීමත් පැසුළුවදනින් විවේකස්වභාවයත් පළමුවැන්නෙන් කරුණාවෙන් එළඹීමත් පැසුළුවදනින් ප්‍රඥා වේතුකොට ගෙන ඉවත්වීමත් පළමුවැන්නෙන් සත්වයන්ගේ හිතසුව ඇති කිරීමේ අදහසත් පැසුළුවදනින් අනුන්ගේ හිතසුව ඇතිකිරීමෙහි නොගැලීමත් පළමුවැන්නෙන් ධාර්මිකසුඛය අත්නොහැරීම නිමිති කොට ඇති ඵාසුචිහරණයත් පැසුළුවදනින් උත්තරි මනුෂ්‍යධර්මයෙහි යෙදීම නිමිතිකොට ඇති ඵාසුචිහරණයත් පළමුවැන්නෙන් මිනිසුන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පැසුළුවදනින් දෙවියන්ට බොහෝ උපකාරවත් බවත්, පළමුවැන්නෙන් ලොව උපන්නහුට ලෝකයේ වැඩුණු බවත් පැසුළුවදනින් ලෝකය සමඟ නොඇළුණු බවත් පළමු වැන්නෙන්, 'එකසුගලො හික්ඛවෙ ලොකෙ උපපස්සමානො උපපස්සති බ්‍රහ්මනිකාය බ්‍රහ්මනසුඛාය ලොකානුකම්පකාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකසුගලො තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො' යනුවෙන් වදළ බැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් අත්ථයක් සඳහා උපදින සේක්ද එම අත්ථය ඇති කිරීමද පැසුළු වදනින් යම් තැනෙක්හි උපන්නේක්ද ඊට අනුරූපව විසීමද දක්වයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි පළමුව ලුම්බිනි වනයෙහි

දෙවනුව බෝමැඩියයි ලොකික ලෝකෝත්තර උප්පත්තියෙහි වනයෙහිම උපත්සේක. එබැවින් උන්වහන්සේට වනයෙහිම වාසය දක්වන්නේයයි මේ ආදී ක්‍රමයෙන් මෙහි අත්ථිසෝජනාව දතයුතුයි.

තනු යනු දෙශකාල දැක්වීමයි. එය, යම් කලක වසයිද ඒ කාලයෙහි යම් ආරාමයක වෙසෙයිද ඒ ආරාමයෙහි'යි දක්වයි. පැවසිය යුක්ත එළඹිවිට හෝ දේශකාලයන් දක්වයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නොසුදුසු දේශයෙහි හෝ කාලයෙහි හෝ ධර්මය නොදෙසන සේක. 'ආකාලො බො තාව බාහිය' යන ආදියද මෙහිලා සාධකයි. බො යනු පදපුරණ මාත්‍රයෙහි, අවධාරණයෙහි, ආදිකාලාත්මයෙහි හෝ නිපාතයි. හඟවා යනු ලොකගරුඛව දැක්වීමයි. හික්කු යනු කථාව ඇසීමට සුදුසු පුද්ගලයන් හඟවන වචනයයි. තවද මෙහි, හික්කුකොති හික්කු හික්කාවරියං අරුත්පහකොති හික්කු' (සිහන්නා යනු හික්කුවයි. හික්කාවායාච්ච එළඹුණේ යනු හික්කුවයි) ආදී ක්‍රමයෙන් වචනාර්ථය දතයුතුයි. ආමනෙතසි යනු ඇමතිය, කීවේය, පිබිදවීය යනුයි. මෙය මෙහි අත්ථියයි. අත්තන්ති වනාහි හැඟීමෙහිද වෙයි: 'ආමනකයාමි වො හික්කවො පටිවේදයාමි වො හික්කවො'යි එහෙයින් කිය. කැඳවීමෙහිද 'එහි ත්වං හික්කු මම වචනෙන සාරිපුත්තං ආමනෙතති'යි එහෙයින් කිය. හික්කවො යනු ආමනත්‍රණාකාරය දැක්වීමයි. එයද පිටුසිහනසුලු ආදි ගුණයෝගයෙන් සිද්ධවූ බැවින් කියනලදි. පිටුහැසිරෙනසුලු ගුණයෙන් යුක්තවූයේද හික්කුවයි; පිටුපිණිය හැසිරෙන ධර්මතාවෙන් යුක්තවූයේද හික්කුවයි පිටුහැසිරීමෙහි සාධකාරී ගුණයෙන් යුක්තවූයේද හික්කුවෙයි ශබ්දවේදීහු හඟිත්, ඔවුන්ගේ පිටුසිහනසුලුව ආදී ගුණයෝගයෙන් සිද්ධවූ ඒ වචනයෙන් අඩුවැඩි ජනයා විසින් සෙවුණාලද පැවැත්ම ප්‍රකාශකරන්නේ උඩගු හා ලාමකබවට නිග්‍රහ කරයි. 'හික්කවො' යනුවෙන් කරුණාව පැතිරෙන සෞමාහදවන හා තෙත් හෙළීම පෙරටු කොට ඇති මේ වචනයෙන් ඔවුන් තමන්ගේ මුවට අඛිමුව කෙරෙමින්කීමට කැමැත්ත දක්වන ඒ වචනයෙන්ම ඔවුන්ගේ අසනු කැමැත්ත උපදවයි. එම සම්බොධනාත්මයෙන් මනාව ඇසීමෙහි මෙනෙහි කිරීමෙහිද ඔවුන් මෙහෙයවයි. ශාසන සම්පත්තිය වනාහි මනාව ඇසීමට හා මෙනෙහි කිරීමට අයත්වෙයි.

වෙනත් දෙවිමිනිසුන් ඇති කල්හි කුමක් හෙයින් හික්කුන්ම ඇමතුවේද යත්, ජොෂ්ඨ ශ්‍රේෂ්ඨ ආසන්න සද්‍යස්ත්තිහිත භාවය ඇති බැවිනි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව සියලු පිරිසට සාධාරණ වේමය. පිරිසෙහිද පළමුව හටගත් (පහළවූ) බැවින් හික්කුහු ජොෂ්ඨයෝය. අනගාරිකබව ආදී කොටඇති ශාස්තෘවර්යාවට අනුවිධායක වන බැවින්ද,

සියලු සසුනට ප්‍රතිග්‍රාහක වන බැවින්ද ශ්‍රේෂ්ඨයෝය. එහි හිඳින්නවුන් අතුරෙන් ඔවුහු සම්පබැවින් ආසන්නයෝය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙහි හැසිරෙන බැවින් සද්සන්නිහිත (ළඟ තැන්පත්) වුවෝයි. තවද, අනුශාසනා කළපරිද්දෙන් පිළිවෙත් වඩන බැවින්ද ඔවුහු ධර්මදේශනාවට බලුන් වෙතියි ඔවුන්ම ඇමතුසේක. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ධර්මදේශනා කරනසේක් කුමක් සඳහා පළමුව හික්කුන් අමතනසේක්ද (හුදෙක්) ධර්මයම නොදෙසන සේක්ද? සිහිය ඉපදවීම සඳහායි. හික්කුහු වනාහි වෙනෙකක් සිතන්නාහුද, විසුරුණු සිතැත්තෝමද, ධර්මය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකරන්නාහුද, කමටහන් මෙනෙහිකරන්නාහුද හුන්නාහු වෙත්. ඔවුන් නොඅමතා ධර්මය දෙසනුලබනකල්හි, මේ ධර්මදේශනාව කුමක් නිදන කොට ඇත්තේද කුමක් හේතුකොට ඇත්තේද, කවර අන්‍යෝන්‍යතත්වයකින් දෙසන ලද්දේදැයි සලකන්නට නොහැක්කෝව නොමනා ලෙස හෝ ගන්නාහුය. ඇතුම්විට නොගන්නාහුමය. එබැවින් ඔවුන්ගේ සිහිය දැනවීම සඳහා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පළමුව ඔවුන් අමතා පසුව ධර්මය දෙසනසේක.

‘හදනෙත’ යනු මෙය ගෞරව වචනයයි. ශාස්තෘන්වහන්සේට පිළිවදන්දීම හෝ වේ. චූළිදු මෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මහණෙකිනි, කියමින් ඒ හික්කුන් අමතනසේක. ඒ හික්කුහු හදනෙත (ස්වාමිනි)යි කියමින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ප්‍රතිආමනත්‍රණය කරති. එසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මුලින් ‘මහණෙකි’යි පවසනසේක. ඒ හික්කුහු ‘ස්වාමිනි’යි යළි පවසති. ‘මහණෙකි’යි පිළිවදන් දෙවනසේක. ‘ස්වාමිනි’යි පිළිවදන් දෙති.

‘තෙ හික්කු’ යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යමෙකු ඇමතු සේක්ද ඔවුහුයි. ‘හගවතො පච්චයොසාසුං’ යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ඇමතීම පිළිඇස්වුන; අභිමුඛව ඇසුන; මනාව පිළිගත්ත. ප්‍රතිග්‍රාහණය කළහ යන අර්ථයි. ‘හගවා එකදවොව’ යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දන් පැවසියයුතු ඒ සියලු සුත්‍රය ප්‍රකාශකළසේක.

**මෙපමණකින් ආශුෂ්මත් ආත්මය ශ්‍රීරූපය වූයේ මේ සුත්‍රයේ
සුඛාවබෝධය සදහා කාල, දේශ, දේශක, පරිසර, ප්‍රදේශ යන මෙයින්
දුක්තවූ යම් නිදනගත් ප්‍රකාශ කරනලද්දේද එහි**

අත්ථවණ්ණාව සමාපත්තියි.

එකක නිපාත වර්ණාව

ප්‍රථම වර්ගය

පළමුවෙනි සූත්‍රය

දන්, 'නාහං හික්ඛවෙ අක්කං එකරූපමි සමනුපස්සාමි' යනාදී ක්‍රමයෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් තබන (දෙසන)ලද සූත්‍රයාගේ වර්ණනාවට අවකාශය එළැඹියේය. යම්හෙයකින් ඒ මේ සූත්‍රවර්ණනාව සූත්‍ර නිකේෂය විමසාම කියනුලබන්නේ ප්‍රකටවේද එහෙයින් සූත්‍ර නිකේෂ විචාරණය එතෙක් දක්නුය. සූත්‍ර නිකේෂයෝ සතරෙකි. අත්තජ්ඣාසය, පරජ්ඣාසය, පුච්ඡාවසික, අට්ඨප්පත්තික යනුවෙනි. එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් සූත්‍රයන් අනුන්විසින් ආරාධනා නොකරනලද්දේත් තමාගේ අදහසින්ම ප්‍රකාශ කළ සේකද යම් මේ ආකංඛෙය්‍ය සූත්‍රය, වත්තු සූත්‍රය යන මේ ආදියයි. එම සූත්‍රයන්ට අත්තජ්ඣාසය නම් වූ නිකේෂයයි. 'පරිපක්ඛා බො රාහුලස්ස විමුක්තිපරිපාවතීයා ධම්මා යනතුනාහං රාහුලං උත්තරිං ආසවානං බයෙ විනෙයාං' යනුවෙන් මෙසේ අනුන්ගේ අදහස, කැමැත්ත, සිත, ප්‍රාණීතාව, අවබෝධ කරන බවද බලා අනුන්ගේ අදහස්වශයෙන් වදනලද යම් මේ සූත්‍රයෝ වෙතද කෙසේදයත්? රාහුලොවාද සූත්‍රය, ධම්මවක්ඛාපාවත්තන සූත්‍රය යන මේ ආදියයි. එම සූත්‍රයන්ට පරජ්ඣාසය නම්වූ නිකේෂයයි. ඒ ඒ දෙවිවරු, මිනිස්සු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹ යම් යම්සේ ප්‍රශ්න අසති. මෙසේ අසනලද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් දෙවනාසංයුත්ත, බොජ්ඣංග සංයුත්ත ආදී යම් සූත්‍රයෝ දෙසනලද්දහුද එම සූත්‍රයන්ට පුච්ඡාවසික නම්වූ නිකේෂයයි. ධම්මදයාද පුත්තමංසුපම ආදී යම් සූත්‍රයෝ උපන් කරුණක් නිසා දෙසනලද්දහුද එම සූත්‍රයන්ට අට්ඨප්පත්තික නම්වූ නිකේෂයයි. මෙසේ මේ සතර නිකේෂයන් අතුරෙහි මේ සූත්‍රයට පරජ්ඣාසය නම්වූ නිකේෂයයි. අනුන්ගේ අදහස් වශයෙන් මෙම සූත්‍රය දෙසනලදි. කවුරුන්ගේ අදහස් වශයෙන්ද යත්? රූපගරුකවූ පුරුෂයන්ගේ අදහස් වශයෙනි.

එහි නාහං හික්ඛවෙ යන ආදියෙහි නකාරය වැළැක්වීම් අත්ති ඇත්තේය. අහං යනුවෙන් තමා දක්වාලයි. හික්ඛවෙ යනුවෙන් හික්කුන් ආමන්ත්‍රණය කරයි. අක්කං යනු දැන් කිවයුතු ස්ත්‍රීරූපයෙන් අන්‍යවූවකි. එකරූපමි යනු එක් රූපයකුදුයි. සමනුපස්සාමි යනු සැණසමනුපස්සනාද දිට්ඨිසමනුපස්සනාදයි සමනුපස්සනා දෙකෙකි. එහි 'අනිච්චතො සමනුපස්සති නො නිච්චතො' යන මෙය සැණසමනුපස්සනා නම්. 'රූපං

අතතතො සමනුපස්සති' යන ආදිය වනාහි දිට්ඨි සමනුපස්සනා නම්. ඒවා අතුරෙන් මෙහි ඤාණසමනුපස්සනාව අදහස් කරනලදී. මෙම පදයාගේ නකාරයෙන් සම්බන්ධය දකුණුය. 'මහණෙනි, මම සථිඤානාඤානයෙන් බලන්නෙමිද අන් එකද රූපයකුදු නොදකින්නෙමි' යන මෙය කියනලද්දේවෙයි.

'යං ඵලං පුරිසස්සචිත්තං පරියාදය තිට්ඨති' යනු යම් රූපයක් රූපය ගරුකොට සලකන පුද්ගලයාගේ චතුර්මක කුශලචිත්තය මැඩගෙන, දඩ්වගෙන' ක්‍ෂය කොටගෙන සිටියි. 'සබ්බං භත්ථිකායං පරියාදියිත්වා' යනාදියෙහි ගැනීම පරියාදන නම්. 'අනිට්ඨසඤ්ඤා හික්ඛවේ' භාවිතා බහුලිකතා සබ්බං කාමරාගං පරියාදියති' යනාදියෙහි ක්‍ෂයකිරීම (ගෙවාදැමීම)යි. මෙහි දෙඅරුතම වටී. එහි මේ රූපය චතුර්මක කුශල චිත්තය ගන්නේ පුරුෂයෙක් නිලුපුල් කළඹක් (ගන්නාක්) මෙන් අතින් නොගනී. ගෙවාදමන්නේ උදුනෙහි ගින්න ජලය මෙන් තමා ගෙවා නොදමන්නේද වෙයි. එහි උපත වළක්වමින්ම චතුර්මකවූම කුශලසිත ගන්නේ මෙන්ම ගෙවාදමන්නේයයි දකුණුය. එහෙයින් පුරුෂයාගේ සිත මැඩගෙන සිටියයි කියනලදී. 'යථයිදං' යනු යම්සේ මෙයි. ඉත්ථිරූපං යනු ස්ත්‍රියගේ රූපයයි. එහි 'කිඤ්ච හික්ඛවේ රූපං වදෙට් රූපපතිති' බො හික්ඛවේ තසමා රූපතති වුවවති කෙන රූපපති සිතෙනපි රූපති' යන සුත්‍රානුසාරයෙන් රූපයාගේ වචනාත්මය මෙන්ම සාමාන්‍ය ලක්ෂණයද දකුණුය. මේ රූප ශබ්දය වනාහි, ස්කන්ධ හව නිමිත්ත ප්‍රත්‍යය ශරීරවර්ණ සංස්ථානාදීවූ නොයෙක් අත්ථියන්හි පවතී. මේ රූප ශබ්දය වනාහි 'යං කිඤ්චිරූපං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං' යන මෙහි රූපස්කන්ධයෙහි පවතී. 'රූපුප්පත්තියා මග්ගං භාවෙති' යන මෙහි රූප හවයෙහියි. 'අච්ඡධ්‍යතං රූපසඤ්ඤී බහිද්ධා රූපානි පස්සති' යන මෙහි කසිණනිමිත්තෙහියි. 'සරූපා හික්ඛවේ උපපජ්ජන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නො අරූපා' යන මෙහි ප්‍රත්‍යයෙහියි. 'ආකාසො පරිවාරිතො රූපනෛව සඬබ්බං ගච්ඡති' යන මෙහි ශරීරයෙහියි. 'වක්ඛං ව පටිච්ච රූපෙ ව උපපජ්ජති වක්ඛුච්ඤ්ඤාණං' යන මෙහි වර්ණයෙහියි. 'රූපප්පමාණො රූපප්පසනො' යන මෙහි සංස්ථානයෙහි (සටහනෙහි)යි. ආදි ශබ්දයෙන් 'පියරූපං සාතරූපං', 'අරසරූපො' යනාදිය ඇතුළත් කළයුතුයි. මෙහි වනාහි මේ රූප ශබ්දය ස්ත්‍රියගේ චතුසමුධ්‍යානිකවූ රූපායතන සංඛ්‍යාත වර්ණයෙහි පවතියි. තවද ස්ත්‍රියගේ හැඳගත් ඇළුමේ හෝ අබරණවල හෝ ගන්ධවර්ණකාදීන්ගේ හෝ පළඳනා මල්මාලා ආදියේ හෝ යන යම්කිසි කය පිළිබැඳි වර්ණයක් පුරුෂයාගේ වක්ඛුරවිඤ්ඤායට අරමුණක්වී (රූපයබවට) යෝග්‍යවේද මේ සියල්ල සත්ථිරූපයයි දකුණුය.

‘ඉන්ද්‍රජිතං හික්ඛවෙ පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදය තිඨති’ යන මෙය පළමු ප්‍රකාශයම තහවුරු කරනු සඳහා කියනලදි. ‘යම්සේ මහණෙනි ස්ත්‍රීරූපය’යි මෙසේ උපමාවශයෙන් හෝ මුල් ප්‍රකාශය කියනලදි. මෙය මැඩ ගැනීමේ බලය දැක්වීමි වශයෙන් හෝ කියනලදි. එහි ස්ත්‍රීරූපයාගේ මැඩගැනීමේ බලය දැක්වීමේ කථාවස්තුවයි, මෙය: මහදූෂ්‍යා මානා රජතෙමේ වනාහි සැගිරියෙහි අඹතලෙහි මහාස්තූපයක් කරවා ගිරිතණ්ඩවාහන නම් පුජාවක් කරවා කලින්කලට අනුචුර පිරිවරනලද්දේ සැගිරියට ගොස් බික්සහනට මහදන් දෙයි. බොහෝදෙනෙකු රැස්වූ තන්හි සියල්ලන්ගේ සිහිය මනාව පිහිටියේ නොවෙයි. රජුගේද දම්ළඳේවී නම්වූ මෙහෙසිය පළමුවියෙහි සිටියා දකුම්කලය; පහදවන සුලය. ඉක්බිති චිත්තතෙවර නම්වූ එක් මහඵපෑවිද්දෙක් අසංවර ලෙසින් බලන්නේ ඇයගේ රූපාරමමණයෙහි නිමිතිගෙන උමතුටුවකු මෙන් සිටිනුත්තන්හි ‘දම්ළඳේවිය මනාය, දම්ළඳේවිය මනායැ’යි කියමින් හැසිරෙයි. එතැන්පටන් ඔහුට කුඩාහෙරණෝ උම්මත්තක චිත්තතෙවර යනුවෙන් නමක් කොට ව්‍යවහාර කළහ. ඉක්බිති ඒ දේවිය නොබෝ කලකින්ම කලුරිය කළාය. බික්සහන අමුසොහොනෙහි ඇය දැක්මට ගොස් ආවිට කුඩා හෙරණෝ ඔහු වෙතට ගොස් මෙසේ කීවාහුය. ‘ස්වාමීනි චිත්තතෙරණුවනි, යම් තැනැත්තියක වෙනුවෙන් ඔබ වැළපෙන්නෙහිද අපි ඒ දේවියගේ සිරුර අමුසොහොනෙහි දක්මට ගොස් ආවෝවෙමු.’ මෙසේ කීකල්හිද නොඅදහමින් ‘යම් තැනැත්තියක හේතුකොටගෙන නුඹවහන්සේලා අමුසොහොනෙහි දැකීම සඳහා ගියාහුද නුඹවහන්සේලාගේ මුහුණ දුම් පැහැගෙන ඇත’යි උමතු වචනම කීවේය. මෙසේ මේ ස්ත්‍රී රූපය උමමතකච්ඡිත තෙරුන්ගේ සිත මැඩගෙන සිටියේය.

වෙනත් වස්තුවක් ද වේ: සද්ධාතිස්ස මහරජතෙමේ එක් දිනක් අනුචුර පිරිවරන ලද්දේ වෙහෙරට පැමිණියේය. එක් තරුණ හික්කුචක් ලෝවාමහපායෙහි දෙරකොටුවෙහි සිට අසංවරයෙහි සිටියේ එක් ස්ත්‍රියක දෙස බැලීය. ඔඳි ගමන නවතා ඔහු දෙස බැලීය. දෙදෙනාම ඇතුළත තැහැණු රාගගින්නෙන් දැවී කලුරිය කළාහුය. මෙසේ ස්ත්‍රීරූපය තරුණයාගේ සිත මැඩගෙන සිටියේය.

වෙනත් වස්තුවක්ද වේ: කැලණි මහාවිහාරයෙන් එක් තරුණ හික්කුචක් උදෙසීම සඳහා කාළදීඝවාපිගාමද්වාර විහාරයට ගොස් නිමවනලද උදෙසීමකිස ඇත්තේ හිතවැඩ කැමැත්තවුන්ගේ කීම නොඅසා

'ගියතැන්නි තරුණ හෙරණුන් විසින් විමසනලදවිට ගමට පිවිසුණු ආකාරය කිවයුත්තේ වතු'යි ගමෙහි පිටුපිණිය හැසිරෙන්නේ ප්‍රතිවිරුද්ධ ආරම්භණයක නිමිතිගෙන තමා වසන තැනට ගියේ, ඇය විසින් හඳුනාලද වස්ත්‍රය හඳින 'ඔබ මෙය කිනම් තැනකින් ලබන ලද්දේදැයි අසන්නේ, ඇය මළ බව දැන මෙබඳු නම් ස්ත්‍රිය මා නිසා මළේයයි සිතමින් ඇතුළත තැනුණු රාගගින්නෙන් දැවී ජීවිතක්ෂයට පත්විය. මෙසේද මේ ස්ත්‍රීරූපය පුරුෂයාගේ සිත මැදගෙන සිටියයි දැනගනුය.

පලමුකුලය නිමයෙයි.

දෙවෙනි සුත්‍රාදිය ශබ්දගරුකාදීන්ගේ සිතේ පවත්නා ආකාරය අනුව කියනලදි. ඔවුනතුරෙහි ඉන්ද්‍රියයෝ යනු ස්ත්‍රියගේ සිතෙහි හටගත් කිමී ගැයිමී හැඩිමී ශබ්දයයි. තවද, ස්ත්‍රිය හඳුනාලද ඇඳුම් වලද සරයන ලද සැරසිම්වලද ස්ත්‍රියගේ ප්‍රයෝගයෙන් නිපැයුණු වේණවිණාසක් බෙර ආදියේ හඬද ස්ත්‍රී ශබ්දයමයයි දැනගනුය. මේ සියල්ලම පුරුෂයාගේ සිත මැදගෙන සිටී. එහි සුවණණකක්කටක සුවණණමොරදහර හික්කු ආදීන්ගේ කථාවස්තු දැනගනුය.

පරීතාන්තරයක් ඇසුරුකොට මහත් ඇත්තුලයක් වයයි. නුදුරු තත්හි මහාපරිභෝගවූ විලකි. එහි මහත්සිරුරකින් යුත් රන් කකුළුවෙක් සිටී. හෙතෙම ඒ විලට බස්නවුන් අඩුවක් වැනි අත්වලින් පා අල්වාගෙන තම වසයට පමුණුවා මරයි. ඊට බසිනු කැමති ඇත්තු එක් මහ ඇතෙකු ජොෂ්ඨයා කොටගෙන හැසිරෙත්. ඒ කකුළුවා එක් දිනක ඒ මහ ඇතු අල්වා ගත්තේය. සවියෙන් හා සිහියෙන් යුත් ඇතා 'ඉදින් මම බියපත් හඬ නංවන්නෙමි නම් සියල්ලෝ කැමති පරිද්දෙන් ක්‍රීඩා නොකොට පලා යන්නාහ'යි (සිතා) නිශ්චලවම සිටියේය. ඉක්බිති සියල්ලන් ගොඩට ආබව දැන ඒ කකුළුවා විසින් අල්වාගත් බව තමාගේ බිරියට දැන්වීමට මහහඬ නංවා මෙසේ කීය.

අං ඇති, මෘගයෙකු බඳු වූ දිගු ඇස් ඇති ඇටම සමලෙස පිහිටි දියෙහි නිදන ලොම් නැති (සතෙකි.) ඔහු විසින් මධනාලද මම බැගැපත්ව හඬමි. ප්‍රාණසමවූ මා අත් නොහරින්න.¹

1. සිඬහිමිගො ආයතනවක්කු නෙතොතා
අධිකතවො වාරිසයො අලොමො
තෙතාහිභුතො කපණං රුද්ධි
මාහෙව මං පාණසමං ජහෙයා

මේ එය අසා සැමියා අල්වාගත් බව දැන ඔහු ඒ බියෙන් මිදවීමට ඇතාද කකුළුවාද සමඟ කථා කරන්නී මෙසේ කීවාය:

‘සැටවියැනි ඇත් හිමියාණෙනි, ඔබ අත් නොහරින්නෙමි. ඔබ සිටුකොනැති පොළොවෙහි මට බෙහෙවින් ප්‍රිය වූයේවෙති. සමුද්‍රරෙහිද ගංගා නදියෙහිද යමුනා නදියෙහිද යම් කකුළුවෝ වෙත්ද දියෙන් උපන් ඔබ ඔවුන් අතුරින් ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති. හඬන්නියගේ හිමියා මුදන්න’

කකුළුවා ස්ත්‍රීශබ්දය ඇසීමත් සමඟ ග්‍රහණය ලිහිල් කළේය. ඉක්බිති ඇතා මෙයම ඔහුගේ අවස්ථාවයයි (සිතා) එක් පයක් අල්වාගත් අයුරින්ම තබා දෙවැනි පය ඔසවා පිටකටුව මැඩ, පුණ්‍යවිපුණ්‍ය කළ පිට ඇති ඒ කකුළුවා ඇද තෙරට විසිකළේය. ඉක්බිති සියලු ඇත්තු රැස්ව මොහු අපගේ සතුරායයි කුඩු කළහ. මෙසේ මෙපමණකින් ස්ත්‍රී ශබ්දය රත් කකුළුවාගේ සිත මැඩගත්තේය.

රත් මොනරෙක්ද හිමවතට පිවිස මහත් කඳුවැටියක් ඇසුරු කොට ගෙන වසන්නේ නිබඳව හිරු නැගෙන කල්හි හිරුමඬල දෙස බලා තම ආරක්‍ෂාව පිණිස මෙසේ කියයි:

‘රත්වන්වු, පොළොව එළියකරන, අසහාය රජු, මේ ඇස්ඇති, හිර නැහෙයි. පොළොව එළියකරන, රත්වන්වු ඒ හිරු නමදිමි. ඔහු විසින් ආරක්‍ෂා කරනලද අපි අද දවස ගෙවමු.’¹

‘සියලු දහමිහි පරතෙරට ගිය යම් බ්‍රාහ්මණයෝ වෙත්ද මාගේ නමස්කාරය ඔවුන්ට වේවා! ඔවුහුද මා රකින්නවා! බුදුවරුනට නමස්කාරය වේවා! බුද්ධත්වයට නමස්කාර වේවා! මිදුනවුන්ට නමස්කාරය වේවා! විමුක්තියට නමස්කාරය වේවා!’²

ඒ මොනරා මේ පිරින සංස්කාරයන්ගෙන් (අතර) යෙවීමෙහි හැසිරෙයි.

හෙතෙමේද දහවල්හි ගොදුරු ගෙන සවස්කල්හි වසන තැනට පිවිසෙමින් බැස යන හිරු දෙස බලාද මේ ස්තූති ගීතිකාව කියයි.

1. උදෙතයං චක්‍රමා එකරාජා
හරිස්ස වණ්ණො පඨවිප්පහාසො
තං තං නමස්සාමි හරිස්සාවණ්ණං
පඨවිප්පහාසං තයස්සගුත්තා විහරෙමු දිවසං.
2. යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදගු සබ්බමෙම
තෙ මෙ නමො තෙ ව මං පාලයන්තු
නමන්තු බුද්ධානං නමන්තු බොධියා
නමො විමුක්තානං නමො විමුක්තියා

‘රත්වන්වු, පොළොව එළියකරන, අසනාය රජවු මේ ඇස් ඇති හිර බැසයයි. පොළොව එළියකරන රත්වන්වු ඒ හිරු නමදිමි. ඔහු විසින් ආරක්ෂා කරනලද අපි අද දවසගෙවමු.’¹

‘සියලු දහමිහි පරතෙරට ගිය යම් බ්‍රාහ්මණයෝ වෙන්ද මාගේ නමස්කාරය ඔවුන්ට වේවා! ඔවුහුද මා රකින්නවා! බුදුවරුන්ට නමස්කාර වේවා! මිදුනවුන්ට නමස්කාර වේවා! විමුක්තියට නමස්කාර වේවා!’²

ඒ මොනරා මේ පිරිතකොට වාසය කළේය.

මේ අයුරින් අවුරුදු සත්සියයක් ගෙවා එක්දිනක් පිරිත් කිරීමට කලින්ම මොනර කිකිළියකගේ ශබ්දය අසා පිරිත් කිරීම නොසිහිකොට රජු විසින් එවනලද වැද්දකුගේ වසඟයට එළැඹිණි. මෙසේ ස්ත්‍රීශබ්දය රත් මොනරාගේ සිත මැඩලීය. ජාතපථිකවාසී තරුණයෙක්ද සුධාමුණ්ඩකවාසී තරුණයෙක්ද ස්ත්‍රීශබ්දය අසා විපත් කරදරවලට පැමිණියාහ.

තෙවැන්නෙහි, ඉන්ද්‍රගන්ධා යනු ස්ත්‍රීයගේ වතුසමුට්ඨානිකවූ ගන්ධායතනයයි. ඒ මේ ස්ත්‍රීයගේ ශරීරගන්ධය දුභඳ වෙයි. කයට නංවනලද (අලෙවි කළ) ආගන්තුකවූ අලෙවි ආදියෙහි ගඳ මෙහි අදහස් කරනලදි. ඇතැම් ස්ත්‍රීයක් අස්ගඳ ඇත්තී වෙයි. ඇතැම් ස්ත්‍රීයක් බැටළු ගඳ ඇත්තීවෙයි. ඇතැම් ස්ත්‍රීයක් දහදිය ගඳ ඇත්තී වෙයි. ඇතැම් ස්ත්‍රීයක් රුහිරුගඳ ඇත්තී වෙයි. ඇතැම් ලාමක පුද්ගලයෙක් මෙඬවුද ස්ත්‍රීය කෙරෙහි ඇල්ලමය. සක්විති රජුගේ වනාහි ස්ත්‍රීරත්නයේ කයින් සඳුන් සුවඳ මුවින් උසුල් සුවඳ හමයි. මෙය සියල්ලන්ටම නොවේයයි ආගන්තුකවූ අනුලේපනාදියෙහි සුවඳම මෙහි අදහස් කරනලදි. තිරිසන් ගිය ඇත්, අස්, ගව ආදීහු තිරිසන්ගිය ස්වභාවික ස්ත්‍රීන්ගේ සෘතුගඳින් යොදුනක් දෙයොදුනක් තුන්යොදුනක් සිටියොදුනක්ද යනි. මෙසේ සිරුරුගඳ හෝ වේවා! ස්ත්‍රීයගේ හැඳිවත්

1. අපෙතයං වසුමා එකරාජා
හරියා වණ්ණො පඨවිපභාසො
තං තං නමස්සාමි හරියාවණ්ණං
පඨවිපභාසං තයස්ඥානා විහරෙමු දිවසං.

2. යෙ බ්‍රාහ්මණා වෙදඟු සබ්බධමේම
තෙ මෙ නමො තෙව මං පාලයනතු
නමිඤ්ඤු බුද්ධානං නමිඤ්ඤු බොධියා
නමො විමුක්තානං නමො විමුක්තියා

අලෙවිදුන් අනුලේපන පළඳනා මල්මාලා ආදී ගඳක් හෝ වේවා! සියල්ලම ස්ත්‍රීගන්ධයයි දකුණුය.

ඉන්ද්‍රියවර්ණය යනු ස්ත්‍රීයගේ වතුසමුධානිකවූ රසායනනයයි. ත්‍රිපිටකවූලනාග වූලාභය යන තෙරවරු වනාහි ස්ත්‍රීයගේ කිකරුවීම්, හිතවත්වීම් ආදී වශයෙන් ඇතිවන යම් මේ හිතෙහි රසයක් මෙන්ම පරිභෝගරසයක් වේද මෙය ස්ත්‍රීරසයයි කියති. එයින් කීමක් අදහස් වේද? ස්ත්‍රීයගේ තොල්මස ගැටීම කෙළ ආදී රසයද හිමියාට දෙනලද කැඳබත් ආදියේ රසය යන යම් මේ රසයක් වේද ඒ සියල්ල ස්ත්‍රීරසයමැයි දකුණුය. නොයෙක් සත්වයෝ තමාගේ මාගමවිසින් දෙනලද යම්කිසිවක් මිහිරියයි ගෙන කරදරවිපත්වලට පැමිණියාහුය.

ඉන්ද්‍රියවර්ණය යනු ස්ත්‍රීයගේ කායස්පතියයි. ස්ත්‍රීවරයෙහි නංචනලද වස්ත්‍ර අඛණ්ඩමාලා ආදියේ ගැටීම ද ස්ත්‍රීස්පතියයි දකුණුයි. මේ සියල්ල පුරුෂයාගේ සිතමැදගනී. මහසෑමිදුලෙහි සමූහ සජ්ඣායනය උගන්නා තරුණහික්කුටගේ විසභාගාරමමණ නිමිත්ත මෙනි.

මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ සත්වයන්ගේ සිතේ ස්වභාවය හා සිතේ සැහවුණු කෙළෙස් වශයෙන් රූපාදීන් අතුරෙන් එකිනෙක ගෙන මෙබඳු වෙනත් දෙයක් නොදකිමිසි පැවසුසේක. යම්සේ වනාහි රූපගරුකවූ පුරුෂයාට ස්ත්‍රීරූපය විභේදාත්පාදය ඇති කරවයිද කිළිටිකරවයිද මත්කරවයිද දැඩිසේ මත්කරවයිද මුළා කරවයිද, දැඩිසේ මුළාකරවයිද සෙසු ශබ්දදිය එසේ නොකරයි. ශබ්දදීගරුක සත්වයන්ට ශබ්දදිය යම්සේද රූපාදී අරමුණු එසේ නොවේ. ඇතැමෙකුට රූපාදිය අතුරෙන් එකම අරමුණක් සිත මැදලයි. ඇතැමෙකුට දෙකක්ද තුනක්ද සතරක්ද පසමද (සිත මැදලයි). මෙසේ මේ සුත්‍රාන්ත පස පංචගරුක පුද්ගලවශයෙන් කියනලදි. පංචගරුකජාතකය වශයෙන් නොවේ. පංචගරුක ජාතකය සාක්ෂ්‍ය වශයෙන් ගෙනහැර දක්වා කිවුණුයි.

එහි වනාහි කාන්තාරමධායෙහි යක්ෂයන් විසින් වෙළෙඳසැල් සැරසිල්ලෙන් බෝසතාණන්ගේ පස් යහළුවන් අතුරෙන් රූපගරුකයා රූපාරමිමණයෙහි බැඳී කරදරවලට පැමිණියෝයි. ශබ්දාදිගරුකයෝ ශබ්දදී ආරමිමණයන්හි බැඳී විපතට පැමිණියෝය. මෙසේ මෙය සාක්ෂ්‍යභාවයෙහි ගෙනහැර කිවුණුයි. මේ පංචසුත්‍රාන්තයෝ පංචගරුක වශයෙන්ම කියනලදහ. යම්තෙයකින් හුදෙක් පුරුෂයෝම පංචගරුකයෝ නොවෙත්ද ස්ත්‍රීහුද වෙත්මැයි. එහෙයින් ඔවුන්ගේ වශයෙන්ද යළි සුත්‍රාන්ත පසක් වදළසේක. ඔවුන්ගේ අපරීයද කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දකුණුය. කථාවස්තූන්

අතුරෙහිද පළමු සුත්‍රයෙහි ලෝවාමතපාය දෙරටුවෙහි සිටි තරුණයෙකු දැක මළ රජඅතැවුරුකතකගේ කථාව දතයුතුයි. එය යට විස්තර කරන ලද්දේමය.

දෙවෙනි සුත්‍රයෙහි බරණස රූපය නිසා ජීවත්වන මාගමකගේ වස්තුව දතයුතුය. ගුත්තිලච්ඡා වාදකයෙක් එක් ස්ත්‍රියකට දහසක් පඩුරු කොට යැවීය. ඕ ලජ්ජා ඇති කරවා ගැනීමට නොකැමතිවූවාය. හෙතෙම මෙහි කළයුත්ත කරමැයි සැදූ සමයට අනතුරුව සැරසුමෙන් සැරසියේ ඇයගේ ගෙට ඉදිරිපස තැනක වෙනත් ගෙදෙරක හුන්නේ වෙණතත් සමගුණයෙහි පිහිටුවා තත්තිස්වරයෙන් හිතස්වරය නොයික්මවන්නේ ගායනා කළේය. ඒ ස්ත්‍රිය ඔහුගේ ගී හඬ අසා දෙරයයි හැඟීමෙන් විවරව තිබූ වාකවුළුවෙන් ඔහු සමීපයට යන්නෙමැයි අභයෙහිදීම මරණයට පත්වූවාය.

තුන්වෙනි සුත්‍රයෙහි සක්විති රජුගේ කයින් සදුන් සුවඳ හමයි. මුවින් උසුල්සුවඳ හමයි යන මෙය ගෙනහැර පෑ යුතුය. මෙහිද කථාවස්තුව දතයුතුයි. සැවැත් නුවර එක් කෙළෙඹියෙකුගේ දුවගේ සැමියා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මය අසා මාවිසින් මේ ධර්මය ගිහිව පිරිමට නොහැකැයි එක්තරා පිණිසපාතික තෙර කෙනකුත් සමීපයෙහි පැවිදි වූයේය. ඉක්බිති පසේනදි කොසොල් රජතෙමේ මෝ අස්වාමීකැයි දැන අතැවුරට ගෙන්වාගෙන එක්දිනක් එක් නිලසුල් කලඹක් ගෙන අතැවුරට පිවිසියේ එක් එක් තැනැත්තියට එක් එක් නිලසුලක් දෙවීය. මල් බෙදනුලබන කල්හි ඒ ස්ත්‍රියගේ අතට මල් දෙකක් ලැබිණ. ඕ සතුටු වූ ආකාරයක් දක්වා සිඹ හැඬීය. රජතෙමේ ඇයගේ දෙආකාරය දැක ඇය කැඳවා විමසුවේය. ඕ තමාගේ සතුටට කරුණුද හැඬීමට කරුණුද කීවාය. තෙවර දක්වා කීකල්හිද රජතෙමේ නොඅදහන්නේ දෙවැනි දවස්හි සියලු රජ නිවසෙහි සියලු මල්විලවුන් ආදියේ සුවඳ ඉවත් කරවා බුදුපාමොක් බික්සහනට අසුන් පනවා බුදුපාමොක් බික්සහනට මහදන්දී බත්කිස අවසන්හි කවරනම් තෙරුන්දැයි ඒ ස්ත්‍රියගෙන් අසා මෙනෙමිසි කීකල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ සමඟ හික්කු සංඝයා සේවා! අපට අසුවල් තෙරුන්වහන්සේ අනුමෝදනා කරනැයි කීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඒ හික්කු නවත්වා විහාරයට වැඩියේක. තෙරුන්වහන්සේ අනුමෝදනාව කීමට ඇරඹී කෙණෙහි සියලු රජ නිවෙස සුවඳින් පිරුණක් මෙන්විය. රජතුමා මොකොමෝ සත්‍යයක්ම කීවායයි පැහැදි පසුදිනයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් ඒ කාරණය විමසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'මෙනෙම අතීතයෙහි ධර්මකථා අසන්නේ සාධු සාධුයයි

සාධුකාර පවත්වමින් මනාව ඇසීය. මහරජ, මොහු විසින් එය මුල්කොට මේ අනුසස් ලබනලද්දී ප්‍රකාශකළයේක.

සඳහම් දෙසනකල්හි සාධු සාධුයි කියන්නාගේ මුවින් සුවඳ උපදී. දියෙහි උසුලක් මෙනි.¹

**හිඟු තන්හි හෙත්ත ප්‍රකට අර්ථ ඇත්තේමයි.
මේ වර්ගෙහි වෘත්තයෙහි කියනලද්දී රූපපාළිය හිමියෙයි.**

පළමුවර්ගයි.

1. සඳුමම දෙසනා කාලෙ සාධු සාධුයි භාසනො
මුබනො නිබ්බන්නති ගජො උපාලංච යථොදකෙ

දෙවෙනි වර්ගය

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි, ‘එකධර්මය’ යන මෙහි ‘තස්මිං’ බො පන සමයෙ ධර්මා භොතනි’ යනාදියෙහි මෙන් අනාත්මාත්මයෙන් ධර්මය දකසුතුය. එහෙයින් ‘එකධර්මය’ යනු නිසස්සථි (අනාත්ම) වූ එක් ස්වභාවයක් යන මේ අර්ථයයි. ‘අනුප්පන්නො වා’ යන මෙහි වනාහි ‘භූතානං වා සත්තානං ධීනියා සමභවෙසීනං වා අනුගහණාය’, ‘යාවතා හික්ඛවෙ සත්තා අපද වා දිපද වා’ යන ආදියෙහි මෙන් ‘වා’ ශබ්දය සමුවචයාත්මයෙන් දැක්විය යුතුය. විකල්පාත්මයෙහි නොවේ. යම් ධර්මයකින් තුපත්තාවුද කාමච්ඡදය උපද්ද උපත්තාවුද කාමච්ඡදය බොහෝබව සඳහා විපුලබව සඳහා පවතීද සුභනිමිත්ත යම්සේද එසේ මෙබඳු වෙනෙකක් මම නොදකිමි යනු මේ මෙහි අර්ථයයි. එහි ‘අනුප්පන්නො’ යනු තුපත්, නොහඟන, නොපහළවූ, සමුත්තන නොවූයි. කාමච්ඡදය යනු ‘යො කාමෙසු කාමච්ඡදෙ කාමරාගො කාමනාත්මකාමනණ්ණා’ යනාදී ක්‍රමයෙන් විස්තර කරන ලද කාමච්ඡද නිවරණයයි. උප්පාදිය යනු උපදියි පහළවෙයි. ඒ මේ කාමච්ඡදය වනාහි නොහැසිරීම් වශයෙන් හෝ නොවිඳි අරමුණු වශයෙන් හෝ තුපත්තෙන් උපදියයි දකසුනුයි. වෙනත් අයුරකින් නොදත් අග් ඇති සසරෙහි තුපත් දෙයක් නම් නැත. එහි අනුමෙකුට වත් වශයෙන් කෙළෙස් නොහැසිරෙයි. ඇතමෙකුට ග්‍රන්ථකතය, සමාධිවිපස්සනා තවකම්මභාවනාවන්ගෙන් එකක් වශයෙන් නොහැසිරෙයි. කෙසේනම් ඇතමෙක් වත්තසම්පන්නයෙක් වෙත්ද? දෙඅසුවක් සුච්චිතද කුසස්මභවත්ද සැමිදුල්, බෝමිදුල් පැත්තල් පොහොයගේ අමුත්තත් ගම්කයන් පිළිබඳවත්ද කරන්නාවූ ඔහුගේ කෙළෙස්වලට ඉඩක් නොලැබෙයි. පසුකාලයෙහි වනාහි වත් අතහැර බුන්වත් ඇතිව හැසිරෙන්නාවූ ඔහුට අයෝනිසෝමනසිකාරයද සිහිවුළාවද අවුත් කෙලෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් තුපත්තෙන් උපදියි නම්. ඇතමෙක් ග්‍රන්ථකතය යෙදුනෝ වෙත්. එක්ම නිකායක් උගණිත්. නිකාය දෙකක්ද තුනක්ද සතරක්ද පහක්ද උගණිති. ත්‍රිපිටක බුද්ධචරිතය අත්ථිවශයෙන් පෙළ වශයෙන් ගැලපීම් වශයෙන් පෙරපර වශයෙන් ගන්නාවූ සජ්ඣායනය කරන්නාවූ කියවන්නාවූ දෙසන්නාවූ පවසන්නාවූ ඔහුගේ කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. පසුකල්හි ග්‍රන්ථකතය අතහැර කුසිතව හැසිරෙන්නාවූ ඔහුට නුතුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිවුළාව පැමිණ කෙළෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් තුපත්තෙන් උපදියි නම් වෙයි. ඇතමෙක් වනාහි ධුතංගධාරී වෙති. කෙළෙස් ධුතංගයන් මනාව ගෙන පවතිත්. ධුතංගයන් පරිහරණය කරන ඔහුගේ කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි.

පසුකල්හි ධුතංගයන් අතහැර බහුලත්වයට හැරී හැසිරෙන ඔහුට නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිමුළාව පැමිණ කෙළෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් නුපත්තේ උපදී නම් වෙයි. ඇතමෙක් සමවත් අටෙහි පුරුදු කළ වසභ ඇත්තෝ වෙති. ප්‍රථමධ්‍යානාදියෙහි ආවර්තවශී ආදීන්ගේ වශයෙන් වසන්තාවු ඔහුගේ කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි. පසු කල්හි පිරිහුන් ධ්‍යාන ඇතිව අත්භළ ධ්‍යාන ඇතිව දෙඩමලුවීම් ආදියෙහි යෙදී වසන්තාවු ඔහුගේ නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිමුළාව අවුත් කෙළෙස් උපදියි. මෙසේ ද නොහැසිරීම් වශයෙන් නුපත්තේ උපදී නම්වේ. ඇතමෙක් වනාහි විදග්ගියෝ වෙත්. සත් අනුපස්සනාවත් හෝ අටළොස් මහා විදග්ගිනාවත්හි හෝ කටයුතුකරමින් වාසයකරත්. මෙසේ හැසිරෙන ඔහුගේ කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි. පසු කල්හි විදග්ගිනාකම්ය අතහැර කයෙහි දැවිල්ල බහුලව වසන්තාවු ඔහුගේ නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිමුළාව පැමිණ කෙළෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් නුපත්තේ උපදියි නම්. ඇතමෙක් නවකම් කරන්නෝ වෙත්. පොහොයගේ බොජුත්තල ආදිය කරවත්. ඒවායේ උපකරණයන් සිතන්නාවු ඔහුගේ කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි. පසුකල්හි වනාහි නවකම් නිමිකල්හි හෝ අත්භළ කල්හි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිමුළාව පැමිණ කෙළෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් නුපත්තේ උපදියි නම්, ඇතමෙක් වනාහි බඹලොවින් අවුත් සුද්ධසත්වයෝ වෙති. ඔහුගේ නොපුරුදුබවින් කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි. පසු කල්හි ලබනලද පුරුදු ඇති ඔහුගේ නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම සිහිමුළාව පැමිණ කෙළෙස් උපදියි. මෙසේද නොහැසිරීම් වශයෙන් නුපත්තේ උපදියිනම්, නොවිඳි අරමුණු වශයෙන් කෙසේවේද? මෙහි ඇතමෙක් නොවිඳිවරු සිත්ගන්නාවු රූපාදි අරමුණක් ලබත්. ඔහුට එහි නුනුවණින් මෙනෙහි කිරීම හා සිහිමුළාව පැමිණ රාගය උපදියි. මෙසේ නොවී අරමුණුවශයෙන් නුපත්තේ උපදියි නම් වෙයි.

උප්පන්නා යනු හටගත්, උපත්, පහළවූ, ඇතිවූ යනුයි. **භීයොහාභාවය** යනු යළියළින් බවටයි. **වේසුලලාය** යනු විසුලබවට, මහත්බවට, සමූහබවටයි. එහි වරක් උපත් කාමච්ඡදය නිරුද්ධ නොවන්නේය; වරක් නිරුද්ධවූයේ වුවද හෙට යළි උපදින්නේය යන මෙය නොයෙදේ. එකක් නිරුද්ධවූ කල්හි ඒ අරමුණෙහි හෝ වෙනත් අරමුණක හෝ නැවතනැවත උපදිමින් බොහෝබව සදහා මහත්බව සදහා පවතීනම්. **සුභනිමිත්තං** යනු රාගයට හේතුවන අරමුණයි. 'සනිමිත්තා භික්ඛවෙ උප්පස්සන්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා නොඅනිමිත්තා' යන මෙහි නිමිත්තං යනු ප්‍රත්‍යයට නමකි. 'අධිචිත්තමනුසුත්තෙන භික්ඛවෙ භික්ඛුනා

පඤ්චනිමිත්තානි කාලෙන කාලං මනසිකාතබ්බානි' යන මෙහි කාරණයට (හේතුට) නමෙකි. 'සො තං නිමිත්තං ආසෙවති භාවෙති' යන මෙහි සමාධියට නමෙකි. 'යං නිමිත්තං ආගමම යං නිමිත්තං මනසිකරොතො අනන්තරා ආසවානං බයො හොති' යන මෙහි විද්දීනාවට නමෙකි. මෙහි වනාහි රාගයට ස්ථාන වන ප්‍රියාරමමණධර්මය සුභනිමිත්තයයි අදහස් කරනලදි. 'අයොනිසො මනසිකරොතො' යනු 'තත්ථ කතමො අයොනිසොමනසිකාරො අනිවෙට්ඨිතානි දුක්ඛසුඛානි අනන්තානි අසුභෙ සුභනානි අයොනිසොමනසිකාරො උප්පට්ඨමනසිකාරො සච්චපටිකකුලෙන වා විතඤ්ඤා ආවට්ටනා අනුවට්ටනා ආහොගො සමන්තාහාරො මනසිකාරො අයං චූචිති අයොනිසොමනසිකාරො' යන මේ මනසිකාරයාගේ වශයෙන් වැරදි ආකාරයෙන් මෙනෙහි කරන්නාටයි.

පළමුවැන්නයි.

දෙවැන්නෙහි ව්‍යාපාදෙ යනු බත දවීම (කරවීම) වැනි සිතේ කෝපයයි. ප්‍රකෘතිය අත්හරින බවයි. 'තත්ථකතමං ව්‍යාපාදනීවරණං අනත්ථං මෙ අවරීති ආසානො ජායති' යයි මෙසේ විස්තර කරනලද ව්‍යාපාද නීවරණයට පයඝීයවචනයකි. 'පටිසතිමිත්තං' යනු අතිවු නිමිත්තයි. ප්‍රතිඝයට ද ප්‍රතිසාරමමණයටද මේ පයඝීය වචනයකි. ප්‍රතිඝයද ප්‍රතිසතිමිත්තද ප්‍රතිසාරමමණ ධර්මයද ප්‍රතිසතිමිත්තයයි අධ්‍යක්ෂාවෙහි කියනලද්දේමැයි. සෙස්ස කාමච්ඡදයෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. මෙහි යම්සේද එසේ මෙයින් වෙනත් තත්තිද ඒ ඒ තත්ති විශේෂමාත්‍රයම කියමු.

දෙවැන්නයි.

තෙවැන්නෙහි ථිතමිඳං යනු ථිතය සහ මිඳයයි. ඒ අතුරෙන් සිතේ අකම්මණ්ණතාව (අයෝග්‍යබව) ථිතයයි. අලසබවට මේ පයඝීය වචනයකි. ස්කන්ධ තුනක අකම්මණ්ණතාව මිඳයයි. වළුරුනින්දේ නිදවැටෙන බවට මේ නමකි. දෙකේම 'තත්ථ කතමං ථිතං යා විතඤ්ඤා අකලතා අකමමඤ්ඤා ඔලියනා සලියනා', 'තථ කතමං මිඳං යා කායස්ස අකලතා අකමමඤ්ඤා මනාහො පරිමනාහො' යන ආදී ක්‍රමයෙන් විස්තරය දතයුතුයි. අරභි යනාදිය විභවගයෙහි විස්තර කළ ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුයි කියනලද්දේමය; 'එහි අරභිය නම් කුමක්ද? විවේක ඇති සෙනසුන්හි හෝ යම් යම් අධිකුශලධර්මයන්හි හෝ නොඇලීම, කළකිරීම,

නොකැමැත්ත, සිත්නොගැනීම, උකටලිබව, මේ අරතියයි කියනු ලැබේ. 'එහි නැදී යනු කුමක්ද? යම් ප්‍රමාදයකි. ප්‍රමාදශීලීබවක්, ප්‍රමාද සිත් ඇතිබවක් අලසබවක් අලසබවට යාමක් උද්ඝාතනාවක් වේද මෙය නැදියයි කියනු ලැබේ.' 'එහි විජම්භිකා යනු කුමක්ද? ශරීරයාගේ යම් කිළිපෙළීමක්, මැලිකැඩීමක්, දිගහැරීමක්, ඉදිරියට නැමීමක්, මනාව නතු වීමක් උත්සුකබවක් වේද මෙය විජම්භිකායි කියනු ලැබේ.' 'එහි භත්තසම්මදය යනු කුමක්ද? 'අනුභවකරන ලද්දහුගේ යම් හත්තමුර්ඡාවක්, හත්තක්ලාන්තයක් හත්තදහයක් කායික දුෂ්කරතාවක් වේද මෙය භත්තසම්මදයයි කියනු ලැබේ' එහි වෙනසො ලිතත්ව යනු කුමක්ද? සිතෙහි යම් රෝගී බවක් අකම්භාතාවක්, පසුබට වීමක්, සැහවීමක්, හැකිළීමක්, අප්‍රකටබවක්, දුබලතාවක්, සිතේ හැකුළුණුබවක් වේද මෙය වෙනසො ලිතත්තයයි කියනු ලැබේ. මෙහිද මුල් ධම්මතර ථිතමිඤ්ඤ නිවරණයට එකට හටගැනීමේ වශයෙන්ද උපනිශ්‍රය වශයෙන්ද, ප්‍රත්‍යය වෙයි. සිතේ ලිතත්වය තමාගේම තමාසමඟ එකට හටගැනීමක් නොවේ. උපනිශ්‍රය කෙළවරින් වනාහි වෙයි.

තෙවැන්නයි.

සිද්ධිවූත්තෙහි **උද්ධවචකුකකුච්ච** යනු උද්ධවචය හා කුකකුච්චයයි. එහි උද්ධවච නම් සිතේ උඩඟුබවයි. (නොසන්සුන් ආකාරයයි) කුකකුච්ච නම් යහපත් දෙය නොකළ තැනැත්තාගේ, පවිකළ තැනැත්තාගේ ඒ හේතුවෙන් ඇතිවන විපිළිසරබවයි. **වෙනසො අවුපසමො** යන මෙය උද්ධවච කුකකුච්චයට නමෙකි. **අවුපසතථිතතසා** යනු ධ්‍යානයෙන් හෝ විද්‍යානාවෙන් හෝ නොසන්සුන්ව සිත් ඇත්තහුගේයි. මේ නොසංසිද්ධ උද්ධවචකුකකුච්චයට උපනිශ්‍රය කෙළවරින් ප්‍රත්‍යයවෙයි.

හිටුවන්නයි

පස්වූත්තෙහි, **විචිකිච්ඡා** යනු 'සැරවිකඩකි' (ශාකාන් කෙරෙහි සැකකරයි) යනාදී ක්‍රමයෙන් විස්තර කරනලද විචිකිච්ඡා නිවරණයයි. **අයොනියොමනසිකාරො** මෙය කියනලද විස්තර ඇත්තේමය.

පස්වැන්නයි.

සයවැන්නෙහි, 'අනුප්‍රාප්තයා වා කාමව්‍යයෙ තුපස්සි' යනු නිති නැසීම් වශයෙන්ද නොවිඳි අරමුණු වශයෙන්ද යන කරුණු දෙකින්ම තුපත්තේ තුපදියි. එසේ යටපත්වූයේම වෙයි. යළි හේතුවක් හෝ ප්‍රත්‍යයක් හෝ නොලබයි. මෙහිද වත් ආදියේ වශයෙන් නිති නොනැසීම් දතසුකුයි. කියනලද ක්‍රමයෙන්ම වනෙහි යෙදුනු වත් කරන ඇතැමෙකුගේ කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. වත් වශයෙන් යටපත් කරනලද්දේවෙයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත්වූවක්ම කොට පෙරළා අතීතවය ගනී. මිලකබතිසා තෙරුන්වහන්සේ මෙනි. ඒ ආයුෂ්මතුවහන්සේ වනාහි රුහුණු දනව්වෙහි ගාමෙණ්ඩවාල මහාවිහාරයට අයත් ගොදුරුගමෙහි වැදිකුලයෙහි උපන්නේ වැඩිවියට පැමිණ කරනලද ශාඛවාසය ඇත්තේ අඹුදරුවන් රකින්නෙමැයි හබක සියයක් පිහිටුවා උගුල්සියයක් යොදා හුල් සියයක් නංවා බොහෝ පව් රැස්කරන්නේ එක් දිනක් ගෙවින්නම ගිනිද පුණ්‍ය ගෙන කුලයට ගියේ උගුලෙහි බැඳුණු මාගයකු මරා අභුරෙහි පැසවූ මස් කා පවස ඇත්තේ වී ගාමෙණ්ඩවාල මහාවිහාරයට පිවිසියේ පැත්තලෙහි දහයක් පමණවූ පැත්තලයන්හි පවස සිදුවන පමණවූ පැත්තක් නොලබන්නේ මේ කීමෙන්ද මෙපමණ හිඤ්ඤාත් වසනතුන පවසින් ආවුන්ගේ පවස සංසිදුවන පමණවූ පැත්තක් තැන්දැයි දෙස් කියන්නට පටන් ගත්තේය. චූලපිණ්ඩපාතිකතිසා තෙරුන්වහන්සේ ඔහුගේ කථාව අසා ඔහු සම්පයට යමින් පැත්තමච්චෙහි දසයක් පමණවූ පිරුණු පැත්තල දක, මෙනෙම ජීවමාන ප්‍රේතභවයට අයත් සත්වයෙක් වන්නේයයි සිතා 'උවසුව, ඉදින් පවස ඇත්තෙහි වීනම් පැත්ත බොව'යි කියා පියන ඔසවා දෙඅතෙහි වත් කළහ. ඔහුගේ (පාප) කම්ය නිසා බොන බොන ලද්ද රත්වූ තලියක දියක් මෙන් නසී. සියලු කළ බොන්නහුගේ පවස නොසිදුනේය. ඉක්බිති ඔහුට තෙරුන්වහන්සේ මෙසේ කීහ: 'උවසුව, ඔබ විසින් කෙතෙක් දරුණු පාපකම්යක් කරන ලද්දේද? දැන්ම ප්‍රේතයෙක් වූවෙහි නම් විපාකය කෙබඳු වන්නේද?' හෙතෙම ඒ කථාව අසා ලබනලද සංවේග ඇත්තේ තෙරුන් වැඳ ඒ හබක ආදිය විනාශකොට ඉක්මනින් ගෙටගොස් අඹුදරුවන් බලා අවි බිඳදමා දිවිමුව කුරුළු සතුන් අරණෙහි විසුරුවා හැර තෙරුන්වෙත එළඹ පැවිද්ද ඉල්වීය. 'ඇවත, පැවිද්ද දුෂ්කරය. කෙසේනම් පැවිදි වන්නෙහිද?' 'ස්වාමීනි මෙබඳුවූ ප්‍රත්‍යක්ෂ කාරණයක් දක කෙසේනම් පැවිදි නොවන්නෙමිද?' තෙරුන්වහන්සේ තවපංචක කමටහන දි පැවිදිකරවූහ. හෙතෙම වත්හි ඇල්ම ඇත්තේවී බුද්ධචර්‍යය උගන්නේ එක් දිනක් දේවදූතසූත්‍රයෙහි, 'මහණෙනි, නිරයපල්ලෝ ඒ ඔහු යළි මහානිරයෙහි ඇද හෙලකිය යන මෙම කාරණය අසා 'මෙපමණ දුක් රැසක් විඳි සත්වයකු යළි මහනිරයෙහි හෙළති! අහෝ, ස්වාමීනි මහනිරය බරපතළදැයි' ඇසීය. 'ඇවත එසේය, බැරැරුම්ය' 'ස්වාමීනි,

දකින්නට හැකිවේද?' දැකීමට නොහැකිය. දුටුවාක් මෙන් කරන්නට එක් කරුණක් දක්වන්නෙමුයි හෙරණුන් කැඳවා ගල්තලාවක් මත තෙත් දරගොඩක් කරවයි කිය. හෙතෙම එසේ කරවීය. තෙරුන්වහන්සේ හුන්පරිද්දෙන්ම සෘද්ධියෙන් මවා මත තිරයෙන් කදෝකිමියකු පමණ වූ ගිනිපතුරක් ගෙන්වා ගෙන ඒ තෙරුන් බලා සිටියදීම දරගොඩෙහි හෙළිභ. එය එහි හෙළීමද දරගොඩ දැවී අතුරුබවට පැමිණීමද පෙරපසුනොවී සිදුවිය. හෙතෙම එය දක 'ස්වාමීනි, මේ සසුනෙහි ධුර නම් කෙනෙක්ද'යි ඇසීය. 'ඇවුත්ති, වාසධුරය හා ග්‍රන්ථධුරයයි'. ස්වාමීනි, ග්‍රන්ථය නම් ප්‍රතිබලයින්ට භාරය. මගේ ශ්‍රද්ධාව වනාහි දුකනියා ඇතිවූවකි. වාසධුරය පුරන්නෙමි. කමටහන් මට දෙනුමැනවු'යි වැද හුන්නේය. තෙරුන්වහන්සේ හික්කු ව වක්‍රාසම්පන්නයයි වක්‍රාශිර්ෂයෙහි සිට ඔහුට කමටහන් කීහ. හෙතෙම කමටහන් ගෙන විදගීතාව සඳහා කටයුතු කරයි. වත්ද සපුරයි. එක්දිනක් සිතුල්පව් මත වෙහෙරෙහි වත් කරයි. එක්දිනක් ගාමෙණ්ඩවාල මත වෙහෙරෙහිද එක් දිනක් කතරගම මතවෙහෙරෙහිද වත් කරයි. ඒ නමිද්ධය ඇතිවූ කෙණෙහිම වත්පිරිහෙතැයි බියෙන් පිදුරු දරණුවක් හෙමා හිසෙහි තබා දෙපා දියෙහි ඔබා හිඳීයි. හෙතෙම එක් දිනක් සිතුල්පව් මත වෙහෙරෙහි යාම දෙකක් වත්කොට ඉතා උදෑසන කල්හි නින්දට එළඹෙන්නට පටන්ගෙන තෙත් පිදුරු හිසෙහි තබා හුන්නේ, ප්‍රාචීනපථිත පාර්ශ්වයෙහි අරුණවතී සුප්‍රාන්තය සජ්ජධායනය කරන්නාවූ සාමණේරයන්ගේ

‘ආරහථ නිකිමථ යුක්ඛථ බුද්ධසාසනෙ
ධුතාථ මච්චුනො සෙනං නළාගාරංව කුක්ඛරො

යො ඉමසමී ධම්මචිතයෙ අප්පමනො විහෙයාති
පභාය ජාතිසංසාරං දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සති

යන මේ කාරණය අසා මාවැනි පටන්ගත් වියඹී ඇති හික්කු වකට සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ මෙය වදාරණ ලදැයි ප්‍රීතිය දනවා ධ්‍යාන උපදවා එයම පාදකකොට අනාගාමී ඵලයෙහි පිහිටා මතුමත්තෙහිත් වෑයම් කරන්නේ පටිසම්භිදාවත් සහිත රහත්බවට පැමිණියේය. පිරිනිවන් පාන කල්හිද මෙම කාරණයම දක්වන්නේ මෙසේ කිය.

“මම තෙත් පිදුරුපිඩක් හිසෙන් ගෙන සක්මන් කෙළෙමි. තෙවැනි තැනට පැමිණියෙමි. මෙහිලා මට සැකයක් නැත.”¹

1. අඟ් පලාලපුක්ඛානං සියෙනාදය වංකමිං
පනෙතාස්මි තතියං ධානං උත්තම මෙ තත්ථ සංසයො

මෙබඳු වුවේකුගේ වත් වශයෙන් යටපත් කළ කෙළෙස් එසේ යටපත් කරනලද්දේම වෙයි. කියනලද ක්‍රමයෙන් ග්‍රන්ථවූරයෙහි යෙදුණු ග්‍රන්ථ උගත්තාවූ දෙයත්තාවූ පවසන්නාවූ ඇතමෙකුගේ කෙළෙස් ඉඩක් නොලබයි. ග්‍රන්ථවශයෙන් යටපත්කරන ලද්දේ වෙයි. හෙතෙම එසේ එය යටපත් කරන ලද්දක්ම කොට පෙරළා රහත්බව ගනී. මලියදේව තෙරුන් මෙනි. ඒ ආයුෂ්මකුන්වහන්සේ වනාහි තෙවසක් ඇති හික්කුටකට සිටියදී කලල ගමෙහි මණ්ඩලාරාමක මහවෙහෙරෙහි උදෙසීමද ගනිති. විදඹිනාවට කටයුතුද කරති. එක් දිනක කල්ලගමෙහි පිටු හැසිරෙන උන්වහන්සේට එක් උවුසියක් කැඳහැන්දක්දී පුත් සෙනෙහස උපදවා තෙරුන් ඇතුල්ගෙහි හිඳවා ප්‍රණීත භොජනයෙන් වළඳවා 'දරුව කවරගම් වැසියෙක් වෙහිද'යි ඇසුවාය. 'උවසිය, මණ්ඩලාරාමක මහවෙහෙරෙහි ග්‍රන්ථකථීය කරමි'යි පැවසූහ. 'එසේ නම් දරුව, ග්‍රන්ථකථීය කරන තෙක් නිබඳව මෙහිම හික්කාව ගනුමැනවැ'යි කීවාය. හෙතෙම ඉවසා නිබඳ හික්කාව ගනී. බත්කිස අවසන්හි අනුමෝදනාව කරන්නේ සුවපත් වේවා! දුකින් මිඳෙවා යන පදදෙක පමණක්ම කියා යයි. ඇතුල්වසෙහි තෙමස ඇයටම සංග්‍රහ කරන්නේ අහර පිළිගැනීමෙන් ගෞරවකොට මහාපචාරණයෙන් පටිසම්භිද සහිත රහත්බවට පැමිණියේය. තේවාසික මහතෙරුන්වහන්සේ, 'ඇවැත්නි මහාදේව, අද වෙහෙරෙහි මහජනයා රැස්වෙති. ඔවුනට ධර්මය දෙන්නේ නම් මැනවැ'යි පැවසූහ. තෙරුන්වහන්සේ (ඇරයුම) ඉවසූහ. තරුණ හෙරණෝ උවුසියට 'අද ඔබගේ පුත් තෙරණුවෝ දහම් දෙයන්නාහ. වෙහෙරට ගොස් අසන්නැ'යි හැඟවීමක් කළාහුය. 'දරුවනි, සියල්ලෝම ධර්මකථා නොදනිති. මගේ පුතා මෙපමණ කලක් මට (ධර්ම) කියන්නේ සුවපත් වේවා! දුකින් මිඳෙවා! යන පද දෙක පමණක්ම කීවේය. කෙළිකටකම් නොකරනු මැනවැ'යි උවුසිය කීවාය. 'උවුසිය, ඔබ දැනීම හෝ නොදැනීම නොපිහිටුවන්න. වෙහෙරට ගොස් ධර්මය අසන්නැ'යි කීහ. උවුසිය ගඳමල් ගෙන ගොස් පුද කෙළවරෙහි ධර්මය අසමින් හුන්නාය. දහවල් කථිකයාද පදභාණක තෙමේද තම පමණ දූත නැඟී සිටියාහුය. ඉක්බිති මලියදේව තෙරුන්වහන්සේ ධර්මාසනයෙහි හිඳ විසිතුරු විජිතිපතක් ගෙන මුල්ගාථා කියා මාවසින් මහඋවුසියට තෙමසක් පදදෙකෙකින්ම අනුමෝදනාව කරනලදී. අද සියලුරැය ත්‍රිපිටකයෙන් සම්මඤ්ඤය කොට ඒ පද දෙකේම අර්ථය කියන්නෙමැයි දම්දෙසුම පටන්ගෙන සියලු රැය (පුරා)ම කීහ. අරුණග දෙසුම් කෙළවර මහඋවුසිය සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියාය.

ඒ මහවෙහෙරෙහිම වෙනත් කියසභුතිනම් තෙරකෙනෙක් විනය උගෙනමින් පිටු හැසිරෙන කල්හි ඇතුළු, ගමට පිවිසියාහු

විසභාගාරමමණයක් දුටුවෝය. ඔහුට ලෝභය උපන්නේය. හෙතෙම පිහිටි පියවර නොසොල්වා තම පාත්‍රයෙහි කැඳ උපස්ථායක තරුණ හික්කුවගේ පාත්‍රයෙහි වත් කොට ‘මේ වැඩෙන විතකීය මා සතර අපායෙහි හෙළවන්නේය’යි එයින් ආපසු හැරී ආවායඝීවරයාගේ සම්පයට ගොස් වැඳ එකත්පසෙක සිටියේ, මට එක් රෝගයක් උපත. මම මෙයට පිළියම් කරන්නට හැක්කේ නම් එන්නෙමි. නැතහොත් නොඑන්නෙමි. ඔබවහන්සේ දහවල් උදෙසීමද සැදූඋදෙසීමද මා බලා තබනුමැනව. උදෑසන කල්හි උදෙසීම නොතබනු මැනව’යි කීවේය. මෙසේ කියා මලයවාසී මහාසංඝරක්ඛිත තෙරුන්ගේ සම්පයට ගියේය. තෙරුන්වහන්සේ තම පත්සලෙහි පිරියම් කරන්නෝ ඔහුදෙස නොබලාම ‘ඇවැත්නි, ඔබගේ පාසිවුරු තැන්පත් කරන්නැ’යි කීහ. ‘ස්වාමීනි, මට එක් රෝගයක් ඇත. ඔබ වහන්සේ එයට පිළියම් කරන්නට හැකි වන්නහු නම් තැන්පත් කරන්නෙමි’යි කීවේය. ‘ඇවැත්නි, උපන්රෝගයට පිළියම් කිරීමට සමත් තැනැත්තාගේ සම්පයට ආවෙහි, තැන්පත් කරන්න’ ‘අපගේ ආවායඝීයන් වහන්සේ සුවව හික්කුවකි. නොදැන මෙසේ නොකියනි’යි පාසිවුරු තබා තෙරුන්ට වත් දක්වා වැඳ එකත්පසෙක හුන්නේය. තෙරුන්වහන්සේ, ‘මෙතෙම රාගචරිතයෙකි’යි දැන අසුභ කම්ප්පාතය කීහ. හෙතෙම නැගිට පාසිවුරු අංශයෙහි එල්වාගෙන තෙරුන්ට නැවත නැවතත් වැන්දේය. ‘ඇවැත්නි මහාභුතී, කුමක් නිසා අතිරේක ගරුකිරීමක් දක්වුයෙහිදැයි ඇසුහ. ‘ස්වාමීනි, ඉදින් තම කටයුත්ත කරන්නට හැකිවෙමිද එසේනම් එය මැනවි. නැතහොත් මේ මාගේ අන්තිම දක්මයි’ කීවේය. ‘ඇවැත්නි මහාභුතී, යන්න. ඔබවැනි යෙදුනු යෝග ඇති කුලපුත්‍රයකුට ධ්‍යානයක් හෝ විදභීනාව හෝ මාභීයක් හෝ එලයක් හෝ දුලිභ නොවේ.’ හෙතෙම තෙරුන්ගේ කථාව අසා ගෞරව දක්වා, එන කල්හි නියම කරනලද සැහවුණු ඇත්තෙමට පැලෑටිය මුලට ගොස් පයඝීකයෙන් හුන්නේ අසුභකම්ප්පාතය පාදක කොට විදභීනාව පිහිටුවා රහත්බවෙහි පිහිටා උදෑසන කල්හි උදෙසීමට සැපැමිණියේය. මෙබඳුවුවන්ගේ ග්‍රන්ථවශයෙන් යටපත් කළ කෙලෙස් යටපත්වූ අයුරින්ම පවතියි.

කියනලද අයුරින්ම ධූතංග පරිහරණය කරන ඇතැම් කෙනෙකුගේ කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. ධූතංගවශයෙන් යටපත්කරන ලද්දේම වෙයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත් කරන ලද්දක්ම කොට හරවා රහත් බව ගනී. භාමනපඤ්ඤාචාර්ය මහාසීවතෙරුන් මෙකී. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි මාගම තිස්ස මහවෙහෙරෙහි වසන්නෝ තුන් පිටකය අත්ථවශයෙන්ද පෙළවශයෙන්ද අටළොස් මහ ගණයන්ට උගන්වති. තෙරුන්ගේ ඔවදනෙහි පිහිටා නිස්දහසක් හික්කුහු රහත්බවට පැමිණියාහුය. මොවුනතුරින් එක්

හික්මවන කමා විසින් අවබෝධකළ ධර්මයක් අරභයා උපන් සොම්නස් ඇත්තේ, අපගේ ආවායාසීයත්ව මේ සැපය ඇත්තේදැයි සිතුවේය. හෙතෙම සිහි කරන්නේ තෙරුන්ගේ පුහුණුත් බව දැන එක් උපායකින් තෙරුන්ට සංවේග උපදවන්නෙමි යි කමා වසන තැනින් තෙරුන් සම්පයට ගොස් වත් දක්වා හුන්නේය. ඉක්බිති තෙරුන් වහන්සේ, ඇවුත්ති පිණිස පානිකය, කුමක් නිසා අවුදයි ඔහුගෙන් ඇසූහ. ස්වාමීනි ඉදින් මට අවස්ථාව දෙන්නහු නම් එක් ධර්මපදයක් උගනිමි යි ආවේ වෙමැයි කීවේය. 'ඇවුත්ති, බොහෝ දෙනෙක් උගනිති. ඔබට ඉඩක් නොවන්නේය යි තෙරහු කීහ. හෙතෙම සියලු රැදවල් කාලයෙහි ඉඩක් නොලබන්නේ, 'ස්වාමීනි, මෙසේ ඉඩක් නොමැති කල්හි කෙසේ නම් මරණයට ඉඩක් ලබන්නහුද' යි ඇසීය. එකල්හි තෙරුන්වහන්සේ, මෙතෙම උදෙසීම සඳහා නොපැමිණියේය. මට සංවේග ඉපදවීම සඳහා ආයේයැයි සිතූහ. හෙතෙමේද, 'ස්වාමීනි, ස්ථවිර හික්මවන නම් මා වැන්නෙක් විය යුතුයි' පවසා තෙරුන් වැද මිණිවත් අහසෙහි නැඟී ගියේය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහු ගිය කල්හි පටන් හටගත් සංවේග ඇත්තේ දවල් උදෙසීමද සවස උදෙසීමද උගන්වා පාසිවුරු අත් පසෙහි තබා උදෑසන කල්හි උදෙසීම ගෙන බැසයන හික්මවන සමහින් පාසිවුරු ගෙන බටුයේ පිරිසුන් තෙළෙස් බුහුණයෙන් ඉටා ගාමනපබ්බාර සෙනසුනට ගොස් පබ්බාරය පිළිදැහුම්කොට ඇඳපුටු ඔසවා රහත්බවට නොපැමිණ ඇඳෙහි පිට දිග නොහරිමැයි සිත දැඩිකොටගෙන සක්මණට එළඹුණහ. 'අද රහත්බව ගන්නෙමි, අද රහත් බව ගන්නෙමැ' යි ඔහු උත්සාහකරන්දීම පවාරණය පැමිණියේය. හෙතෙම පවාරණය ළංවූ විට පුහුණුත් බව හැර විසුද්ධිපවාරණයෙන් පවරන්නෙමැයි සිතන්නේ බෙහෙවින් වෙහෙසට පත්වෙයි. හෙතෙම ඒ පවාරණයේදී මාහීයක් හෝ එලයක් හෝ උපදවන්නට නොහැක්කේ පටන්ගත් විදූෂිතා ඇති මා වැන්නෙකුත් නොලබන්නේ නම් මේ රහත්බව කෙතෙක් දුර්වලයි කියා ඒ ක්‍රමයෙන්ම සිටීම සක්මණ (යන දෙකෙහි) යෙදී නිස්ථසක් මහණදම් කොට මහාපවාරණයෙහි අහස් මැද සිටි පුත්සඳ දැක කිමෙක්ද මේ සද්ධර්ම පිරිසුද්ද? නැතහොත් මගේ ශීලය පිරිසුද්දැයි සිතන්නේ සඳ මඬලෙහි සසලකුණ පැනේ. උපසම්පදාවෙහි සිට අද දවස දක්වා මගේ ශීලයෙහි කැලකක් හෝ උපයක් හෝ නැතැයි සිතාබලා හටගත් ප්‍රීතිය හා සොම්නස ඇත්තේ පැසුණු ඥානය ඇතිබැවින් ප්‍රීතිය යටපත්කොට පිළිසිඹියාවන් සහිත රහත්බවට පැමිණියේය. බුහුණවශයෙන් යටපත්කරන මෙවැන්නකුගේ කෙලෙස් යටපත් කරනලද්දේම වෙයි.

ඇතැම්කුගේ කියනලද අයුරින්ම ප්‍රථමධ්‍යානාදියට සමවැදීමේ බහුලතාවෙන් කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. සමාපත්තිවශයෙන් යටපත්

වූයේමවෙයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත්වූවක්මකොට තරවා රහත් බවගනී. මහා තිස්සාතෙරුන් මෙනි. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි වස්තූනි කාලයෙහි සිටම අෂ්ටසමාපත්තිලාභියෙකි. හෙතෙම සමච්ඡින්න යටපත් කරනලද කෙලෙසුන්ගේ නොහැසිරීමෙන් ඉගෙනීම, ප්‍රශ්න කිරීම් වශයෙන්ම ආයාච්ඡාසයට සමීපවූවෙකු (වශයෙන්) කථාකරයි. සැටවස් කල්හිද තමාගේ පුහුදුන්බව නොදනී. ඉක්බිති එක්දිනක් මාගම තිස්සාමහා විහාරයෙන් හික්කුසංඝයා තලඬුරවාසි ධම්මදින්න තෙරුන්ට හසුනක් යැවීය. 'තෙරුන් පැමිණ අපට ධර්මකථාවක් කියනුමැනව' යනුවෙනි. තෙරුන්වහන්සේ (ඇරුණ) ඉවසා මා සමීපයෙහි වැඩිමහලු හික්කුසුන් නැත. මහාතිස්ස තෙරුන්වහන්සේ මාගේ කමිස්ථාන ආවායාච්ඡාසයයි. උන්වහන්සේ සංඝස්ථවිරයන් කොට යන්නෙමැයි හික්කුසංඝයා විසින් පිරිවරනලද්දහු තෙරුන්ගේ විහාරයට ගොස් දහවල තෙරුන්ට වත් දක්වා එකත්පසෙක හුන්න. තෙරුන්වහන්සේ, 'ධම්මදින්න, බොහෝ දිනකින් පැමිණියේ' වෙහිදැයි පැවසූහ. 'එසේය ස්වාමීනි, තිස්සාමහා විහාරයෙන් මට හික්කුසංඝයා හසුනක් එවීය. මම තනිව නොයන්නෙමි. ත්‍රූෂ්ටවහන්සේ සමඟ යනු කැමැත්තේවී පැමිණියෙමි'යි සිහිකළුකු කථා කියමින්ම කල්ගෙවා 'ස්වාමීනි ඔබවහන්සේ විසින් කෙදිනක මේ ධර්ම අවබෝධකරන ලද්දේදැයි ඇසීය. 'ඇවැත්නි, ධම්මදින්නය, අවුරුදු සැටක් පමණකි'යි පැවසීය. 'ස්වාමීනි, කිම සමච්ඡින්න වළඳන්නහුදැයි ඇසීය. 'එසේය, ඇවැත්, 'ස්වාමීනි එක් පොකුණක් මවන්නට හැකි වන්නහුද?' 'ඇවැත්නි මෙය බැරෑරුම් දෙයක් නොවේ'යි පවසා ඉදිරියෙහි පොකුණක් මැවීය. 'මෙහි ස්වාමීනි එක් නෙළුම් පැලැටියක් මවනු මැනවැ'යි කී කල්හි එයද මැවීය. 'දැන් මෙහි මහත් මලක් දක්වනු මැනවැ'යි කීකල්හි එයද දැක්වීය. 'මෙහි සොළොස්වස් ඇති ස්ත්‍රීරූපයක් දක්වනු මැනවැ'යි කියනලද්දේ එයද දැක්වීය. ඉක්බිති ඔහුට මෙසේ කීය: 'ස්වාමීනි, මෙය නැවත නැවත සුභවශයෙන් මෙනෙහි කරනු මැනව.' තෙරුන්වහන්සේ තමා විසින්ම මවනලද ස්ත්‍රීරූපය බලන්නේ ලෝභය උපදවීය. එවිට තමාගේ පුහුදුන්බව දැන 'සත්පුරුෂය, මට උපකාර වෙව'යි අතැවැස්සාගේ සමීපයෙහි උන්කුටකයෙන් හුන්නේය. 'ස්වාමීනි මම මේ කරුණ සඳහාම පැමිණියෙමි'යි තෙරුන්ට අසුභවශයෙන් සැහැල්ලුකොට කමටහන් කියා තෙරුන්ට ඉඩ දෙන්නට පිටට නික්මියේයි. මනාව මඬිනලද සංස්කාර ඇති තෙරුන්වහන්සේ එහි දිවාස්ථානයෙන් නික්මෙන කෙණෙහිම සිවුපිළිසිඹියාවන් සමඟ රහත්බවට පැමිණියහ. ඉක්බිති ධම්මදින්න තෙරුන්වහන්සේ උන්වහන්සේ සංඝස්ථවිරයන් කොට තිස්සා මහා විහාරයට ගොස් සංඝයාට ධර්මකථා කීහ. මෙවැන්නකුගේ සමාපත්තිවශයෙන් යටපත්කරනලද කෙලෙස් එසේ යටපත් කරනලද්දේම වෙයි.

කියනලද ක්‍රමයෙන්ම විදේශීයතාවට වැඩ කරන්නාවූ ඇතැම්කුගේ කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. විදේශීයතාවයෙන් යටපත්කරන ලද්දේම වේයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත් කරනලද්දක්ම කොට හරවා රහත්බව ගනියි. බුදුන් සමයෙහි සැටක් පමණ වූ, පවත්ගන්නාලද විදේශීය ඇති හික්කුන් මෙහි. ඔවුහු වනාහි ශාස්තෘන් සමීපයෙහි කමටහන් ගෙන ජනශූන්‍ය ආරණ්‍යයකට පිවිස විදේශීයතාවට කටයුතුකරන්නාවූ කෙලෙස් නොහැසිරීමෙන්, 'අපි අවබෝධ කරනලද මානිවල ඇත්තෙමු' යයි හැඟීමෙන් මානිවල සඳහා වෑයම් නොකොට අපවිසින් අවබෝධ කළ ධර්මය බුදුරජාණන්වහන්සේට දන්වන්නෙමුයි ශාස්තෘන් සමීපයට එති. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ පැමිණීමට පෙරම ආනන්දස්ථවිරයන්ට, 'ආනන්දය, කෙලෙස් තැවීමේ යෙදෙන හික්කුහු අද මා දක්මට එන්නාවූය. ඔවුනට මා දක්මට අවකාශ නොතබා 'අමුසොහොනට ගොස් අමු අශූභ (ස්ථාන පිළිබඳ) භාවනාව කරවූයයි යවන්න' යි කීසේක. තෙරුන්වහන්සේ පැමිණි ඒ හික්කුන්ට ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් කියනලද පණිවිඩය සැලකළහ. ඔවුහු 'තථාගතයන්වහන්සේ' නොදන නොකියනසේක. ඒකාන්තයෙන්ම මෙහි කරුණක් වන්නේය' යි අමුසොහොනට ගොස් අමු අසුභයන් බලන්නාවූ ලෝභය උපදවා සම්මාසම්බුදුන් විසින් මෙය ඒකාන්තයෙන්ම දක්නාලද්දේ වනැයි හටගත් සංවේග ඇත්තෝ ලබනලද උතුම් කම්ස්ථානය මුලපවත්ම ඇරඹූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන් විදේශීයතාව සඳහා පවත්ගත්බව දන ගඳකිළියෙහි හුන්නේම මේ ඔහාසගාමාව ප්‍රකාශ කළසේක:

'සරත්කල්හි ඉවතලූ යම් මේ ලබු කබල් වැනි අලුපැහැති ඇට වේද ඒවා දැක කවර ඇල්මක්ද?'¹

ගාමාවසානයෙහි රහත්පෙලෙහි පිහිටියාවූය. මෙවැන්නවුන්ගේ විදේශීයතාවයෙන් යටපත් කරනලද කෙලෙස් එසේ යටපත් කරනලද්දේම පවතියි.

තවකම් කරන්නාවූ ඇතැම්කුගේ කියනලද පරිද්දෙන්ම කෙලෙස් ඉඩක් නොලබයි. තවකම්වශයෙන් යටපත් කරන ලද්දේම වේයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත්කරන ලද්දක්ම කොට හරවා අරහත්බව ගනියි. සිතුල්පව්වෙහි නිසස තෙරුන් මෙහි. ඔහුට වස්තූන් කල්හි ශාසනයෙහි නොඇල්මක් (අනභිරතියක්) උපන්නේය. හෙතෙම එය ඉවත්කරන්නට

1. යාතිමානි අපඨානි - අලාපුනෙව සාරඳෙ
කාපොතකානි අධිති තානි දිසවාන කා රතී

නොහැක්කේ තමාගේ සිවුර සෝද පඩි පොවා පාත්‍රය පිය කෙස් බහා උපාධ්‍යායයන් වැඳ සිටියේය. ඉක්බිති ඔහුට තෙරුන්වහන්සේ, 'කීමෙක්ද ඇවුත් මහානියාය, ඔබගේ ආකාරය නොසතුවට පත්වුවකුගේ වැන්න'යි කීහ. 'එසේය ස්වාමීනි, මට අනභිරුකියක් උපත. එය ඉවත් කරන්නට නොහැක්කෙමි.' තෙරුන්වහන්සේ ඔහුගේ යටිසිතේ පැවැත්ම බලන්නේ රහත්බවට උපනිශ්‍රය දැක අනුකම්පාවශයෙන් කීහ: 'ඇවුත්ති නිස්ස, අපි මහල්ලෝ වෙමු. අපට එක් වාසස්ථානයක් කරව.' දෙවැනි කථාවක් නොකියූ හික්කු ව 'මැනව ස්වාමීනි'යි පිළිගත්තේය. ඉක්බිති තෙරුන්වහන්සේ ඔහුට මෙසේ කීහ: ඇවුත්ති, නවකම් කරමින් උදෙසීම මගද ඉවත්නොකරව, කමටහන්ද මෙනෙහි කරව. කලින් කලට කසිණපරිකම්යද කරව.' 'ස්වාමීනි, එසේ කරන්නෙමි'යි තෙරුන් වැඳ ඊට සුදුසු කළබැවුමක් බලා මෙහි කිරීමට හැකියයි දව පුරවා දවා සෝද උච්ඡ ආදියෙන් වටකොට දෙරවාකවුළු ආදිය යොදවා සක්මන්බිම බිත්ති පිරියම් කිරීම් ආදිය සමඟ ලෙනක් නිමවා ඇඳපුටු අතුරා තෙරුන් සම්පයට ගොස් වැඳ, 'ස්වාමීනි ලෙනෙහි පිරියම් නිමියේයි. වාසය කරනුමැනවැ'යි කීය. 'ඇවුත්ති, නුඹ විසින් මේ වැඩය දුකසේ කරන ලදි. අද එක්දිනක් නුඹම මෙහි වසන්න' තෙරුන්වහන්සේ කීහ. හෙතෙම 'මැනව, ස්වාමීනි'යි පවසා පා දෙවා ලෙනට පිවිස පළක් බැඳ හුන්නේ තමා විසින් කළ කිය සිහි කළේය. උපාධ්‍යායයන්ට මනාපවූ කායික වතාවතක් කෙළෙමිසි සිත්තනාවූ ඔහුගේ ඇතුළත ප්‍රීතිය උපත. හෙතෙම එය යටපත් කොටවිදභීතාව පිහිටුවා උතුම් ඵලයවූ රහත්බවට පැමිණියේය. මෙවැන්නෙකුගේ නවකම්වශයෙන් යටපත් කරනලද කෙලෙස් එසේ යටපත් කරනලද්දේම වෙයි.

ඇතැම් කෙනෙක් බඹලොවින් පැමිණි ශුද්ධ සත්වයෙක් වෙති. පුරුදු නොකිරීම නිසා ඔහුගේ කෙළෙස් නොහැසිරෙයි. භවවශයෙන් කෙලෙස් යටපත්වූයේ වෙයි. හෙතෙම එය එසේ යටපත්කරන ලද්දක්මකොට පෙරළාදමා රහත්බව ගනී. ආයුෂ්මත් මහා කාශ්‍යප ස්ථවිරයන් මෙනි. ඒ ආයුෂ්මතුන්වහන්සේ ගිහිගෙහිදීද කාමයන් නොවිඳ මහත් සැපතක් අත්හැර පැවිදිව නික්මුණේ අතර මගදී පසුගමන් සඳහා පැමිණි ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක වැඳ තුන් ඔවායෙන් උපසම්පදව ලැබ අටවැනි අරුණෙහිදී සිවුපිළිසිඹියාවන් සමඟ රහත්බවට පැමිණියහ. මෙවැන්නෙකුගේ භවවශයෙන් යටපත්කරනලද කෙලෙස් එසේ යටපත් වූයේමවෙයි. යමෙක් වනාහි නොවිඳිවරු රූපාදී අරමුණක් ලැබ එහිම විදභීතාව පිහිටුවා රහත්බව ගනී. මෙවැන්නකුගේ නොවිඳිඅරමුණු වශයෙන් කාමච්ඡදය නුපන්නේම නොඋපදීනම්.

‘උපනෙතා වා කාමච්ඡන්දෙ පභියති’ යන මෙහි උපනෙතා යනු උපත්, පහළවූ, හටගත් යනුයි. පභියති යනු තදබිහිෂ්ඨතාන විකම්භිතනප්පතාන සමුවෙඡ්ඡප්පතාන, පටිප්පස්සද්ධිප්පතාන, නිසාරණප්පතාන යන මේ ප්‍රභාණ පසෙන් පහවෙයි. යළි නොඋපදිමින් යන අර්ථය. එහි විදර්ශනාවෙන් කෙලෙස් තදබිහි වශයෙන් (තාවකාලික ලෙස) පහවෙතැයි විදර්ශනා තදබිහිප්‍රභාණයැයි දතයුතුය. සමාපත්ති කෙලෙසුන් යටපත් කරතැයි ඒ සමාපත්ති විස්කම්භිත ප්‍රභාණයයි දතයුතුය. මාර්ගය මුලිකුප්පමිත් උපදිමින්. එලය සංසිද්ධිවනු ලබන්නේය. නිවාරණය සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් හරනා ලද්දකි. මේකුන සමුවෙඡ්ඡ පටිප්පස්සද්ධි, නිසාරණ, ප්‍රභාණයයි කියනුලැබේ. මේ ලෝකික ලෝකාත්මන ප්‍රභාණ පසින් පහවෙයි අර්ථය. **අසුභනිමිත්තං** යනු දස අසුභයන් කෙරෙහි උපත් අරමුණ සහිත ප්‍රථමධ්‍යානයයි. එහෙයින් පෝරාණයෝ (මෙසේ) කීහ: ‘අසුභවුන් අසුභනිමිත්තවුන් අසුභාරම්මණයවුන් ධර්ම අසුභනිමිත්තයි.’ ‘**යොනියො මනසිකරොකො**’ යනු ‘තත්ත්වකමො යොනියො මනසිකාරො අනිවේ අනිවං’ යනාදී ක්‍රමයෙන් කියනලද උපායමනසිකාරයාගේ වශයෙන් මෙනෙහි කරන්නා වූයේය. **ආරාපනෙතා වෙව් කාමච්ඡන්දෙ තුප්පස්සති** යනු නොහටගන්නේ නොහටගනියි. ‘උපනෙතා වා කාමච්ඡන්දෙ පභියති’ යනු හටගන්නාවූද කාමච්ඡන්දය පස් ආකාර ප්‍රභාණයෙන් පහවෙයි. තවද ධර්මයෙන් කාමච්ඡන්දයාගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතියි. අසුභනිමිත්ත පුරුදුකිරීම, අසුභ භාවනාවෙහි යෙදීම, ඉඳුරන්හි වැසු දෙරටු ඇතිබව, බොජුන්හි පමණ දැනීම, කලණමිතුරන් ඇතිබව, ගැලපෙන (යෝග්‍ය) කථාව යනුවෙනි. දශවිධවූ අසුභනිමිත්ත පුරුදුකරන්නාගේද කාමච්ඡන්දය පහවෙයි. වඩන්නාගේද ඉඳුරන්හි වැසුදෙරටු ඇත්තාගේද සතරක් පහක් පිටුවලට ඉඩ ඇතිකල්හි දියබි යැපීමෙහි ස්වභාවයට බොජුනෙහි පමණ දන්නාගේද කාමච්ඡන්දය ප්‍රතිණවෙයි. එහෙයින්ම කියනලදි.

පිටුසතරක් පහක් නොවළඳ දිය බොන්නේය. පටන් වීර්යයෙහි යෙදුනු හික්කුළුගේ පහසු විහරණය සඳහා (එය) සෑහෙයි.¹

අසුභකම්මකතිස්ස තෙරුන් වැනි අසුභ භාවනාවෙහි ඇළුණු කලණ මිතුරන් සෙවුනහුගේද කාමච්ඡන්දය ප්‍රතිණ වෙයි. සිවීම, හිඳීම ආදියෙහි දසඅසුභ නිශ්‍රිත යෝග්‍යකථාවෙන්ද ප්‍රතිණවෙයි. ‘ධර්මයක් කාමච්ඡන්දයාගේ ප්‍රතිණවීම සඳහා පවතිය’යි එහෙයින් කියනලදි.

සංවර්ණයි.

1. ව්‍යාකරණ පඤ්ච ආලෝප අභ්‍යාස උදකං පිටි අලං ඵාසුචිකාරාය පහිතතසාස හික්කුනො

සත්වුත්තෙහි, මෙතො වෙතොවිමුත්ති යනු සියලු සතුන්කෙරෙහි හිතවත්බව පැතිරවීම මෙතො නම්. යම්හෙයකින් එය යෙදුණු සිත නිවරණාදී විරුද්ධ ධර්මයන්ගෙන් මිදෙයිද එහෙයින් ඒ මෙතොව වෙතොවිමුත්තියයි කියනුලැබේ. වෙසෙයින් ව්‍යාපාදය මතු වී ඒමෙන් මිදුණු හෙයින්ද මෙය වෙතොවිමුත්තියයි දතයුතුයි. එහි මෙතො යනු මෙපමණකින් පුරීහාගයෙන්ද වටී. වෙතොවිමුත්තියයි කීබැවින් මෙහි ත්‍රිකවතුෂ්කධ්‍යාන වශයෙන් අභිඤ්ඤා (ධ්‍යානය)ම අදහස් කරනලදි. ‘යොතිසො මනසිකරොතො’ යනු ඒ වෙතොවිමුත්ති සංඛ්‍යාත මෛත්‍රිය කියනලද ලක්ෂණ ඇති උපායමනසිකාරයෙන් මෙනෙහි කරන්නහු වයි. තවද ධර්මයක් ව්‍යාපාදයාගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතියි. මෛත්‍රීනිමිත්ත පුහුණුව, මෛත්‍රීභාවනාවෙහි යෙදීම, කළකම්යේ විපාක ඇත යන නුවණ, නුවණින් සැලකීමේ බහුල භාවය, කලණම්තුරන් ඇතිබව, යෝග්‍යකථාව යනුයි. නියමකළ නියමනොකළ දිසාවන්හි පැතිරවීම් අතුරෙන් යම්කිසිවක් වශයෙන් මෛත්‍රිය පුහුණුකරන්නහුගේද ව්‍යාපාදය ප්‍රතීණවෙයි. ප්‍රමාණවශයෙන් අප්‍රමාණවශයෙන් දිශාවන්හි පැතිරීම් වශයෙන් මෛත්‍රිය වඩන්නහුගේද (ව්‍යාපාදය ප්‍රතීණවෙයි). “නුඹ මොහුට කිපියේයි. කුමක් කරන්නෙහිද? මොහුගේ ශීලාදිය නසන්නට හැක්කෙහිද? ඔබ තම කම්යෙන් අවුත් තම කම්යෙන්ම යන්නේ නොවෙහිද? අනෙකාට කිපීම නම් පහවු ගිනිදැල් ඇති අඟුරු, රත්වු යකඩඟුරු, අශුවී ආදිය ගෙන අනුන්ට පහරදීමේ කැමැත්තට සමානවුයේ වෙයි. මෙනෙමේද නුඹට කිපියේ කුමක් කෙරෙයිද? කිම ඔබේ ශීලාදිය නසන්නට හැකිවෙද? මෙනෙම තම කම්යෙන් අවුත් තම කම්යෙන්ම යන්නේය. නොපිළිගත් පඩුරක් මෙන්ද පටිවාතයට දමාගැසූ දූවිලි මිටක් මෙන්ද මේ ක්‍රෝධය මොහුගේම හිසමත හෙන්නේය”යි මෙසේ තමාගේද අනුන්ගේද කම්යෙන් කරනලද්ද මෙනෙහි කරන්නාගේද දෙදෙනාගේම කම්යෙන් කරනලද දෙය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකොට නුවණින් සැලකීමෙහි යෙදෙන්නාගේද අසාගුත්තකෙරුන් සමානවු මෛත්‍රීභාවනාවෙහි ඇළුණු කලණම්තුරන් ඇසුරු කරන්නාගේද ව්‍යාපාදය ප්‍රතීණවෙයි. ‘ධර්මයෙක් ව්‍යාපාදයාගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතී’ යයි එහෙයින් කියනලදි. මෙහි සෙස්සද මෙයින් මත්තෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. වෙසෙස පමණක්ම කියවු.

සත්වුත්තයි.

අටවැන්නෙහි, ආරම්භකයකු යනාදියෙහි ආරම්භකයකු නම් පළමුව ඇරඹීමේ වියයියයි. නිකාමධාතු නම් කුසිතබැවින් නික්මුණු හෙයින් එයට (ආරම්භකයකුට) වඩා බලවත්ය. පරිකාමධාතු නම් වෙනත් වෙනත් තැනක් මැඩලන හෙයින් ඊටත් වඩා බලවත්ය. අධිකාරාවෙහි වනාහි, 'ආරම්භකයකුට සිතේ කාමයන් දුරුකරනු සඳහාය; නික්කමධාතුට සිතේ බාධා උගුළාදමනු සඳහාය; පරිකාමධාතුට සිතේ බාධා බැඳුම් සිදිනු සඳහා'යි කියා මේ තුනින්ම අධිමාත්‍ර (දඩ) වියයීම ප්‍රකාශිතය'යි කියනලදි. ආරද්ධවිරියසං යනු පිරිපුන් වියයීමේ මෙන්ම දැඩිව ගත් වියයීමේද යනුයි. එහි සතර දෙයෙන් ඉවත්වූ වියයීම පටන්ගන්නා ලද්දේ දතපුකුයි: බෙහෙවින් සැහවුනේද නොවේ. අතිශයින් දැඩිව ගන්නාලද්දේද නොවේ. ඇතුළත හැකිඑතේද නොවේ. පිටට විසුරුණේද නොවේ. එය කායික හා වෛකසිකයයි දෙයාකාරවයි. එහි 'ඉධ හික්කු දිවසං වංකමෙන නිසස්සාය ආවරණියෙහි ධමමෙහි චිත්තං පරිසොධෙති'යි මෙසේ රු දවලේ කොටස් පසෙන් කයින් ගවන්තාගේ, වැයම් කරන්නාගේ කායිකවියයීම දතපුකුයි. යම්තාක් දඩිකොට නොගෙන මගේ සිත ආශ්‍රවයන්ගෙන් නොමිදේද ඒතාක් මම මේ ලෙතින් නොනික්මෙමුයි මෙසේ අවකාශ පරිවේදයෙන් හෝ 'එතෙක්' මේ පයඝීංකය නොබිඳින්නෙමු'යි මෙසේ හිඳිම් ආදියෙන් පිරිසිඳීමෙන් හෝ මනස බැඳ උත්සාහ කරන්නාගේ, වැයම් කරන්නාගේ වෛකසික වියයීම දතපුකුය. ඒ දෙකම මෙහි සුදුසුය. මේ දෙයාකාරවූ වියයීමෙන් පටන්ගත් වියයීම ඇත්තාගේ නුපන්නාවූද ඵ්නම්දධය නුපදියි. උපන්නාවූද ඵ්නම්දධය ප්‍රතිණ්ඩෙයි. මිලක්කිස්ස තෙරුන්ගේ මෙති: ගාමනනපබ්භාරවාසී මහාසිව තෙරුන්ගේද මෙති. පීතිමලලක තෙරුන්ගේද කුටුම්භියපුත්ත තෙරුන්ගේද මෙති. මොවුන් අතුරින් පළමු තිදෙනෙද මෙබඳු වෙනත් අයද කායික වියයීමෙන් පටන්ගන්නාලද වියයීම ඇත්තෝයි. කුටුම්භියපුත්ත තෙරුන්වහන්සේද එබඳු වෙනත්අයද වෛකසික වියයීමෙන් පටන්ගන්නාලද වියයීම ඇත්තෝයි. උච්චාලිකවාසී මහානාගතෙරුන් වහන්සේ වනාහි වියයීම දෙකින්ම පටන්ගන්නාලද වියයීම ඇත්තෝයි. තෙරුන් වහන්සේ වනාහි එක් සන්දිනක් සක්මන් කරති. එක් සන්දිනක් සිටිති. එක්සත් දිනක් හිඳිති. එක්සත් දිනක් නොවිති. මහතෙරුන්ගේ එක් ඉරියව්වකුදු නොගැලපෙන්නේ නම් නොවේ. සිවුවැනි සන්දිනෙහි විදශීනාව වඩා රහත්බවෙහි පිහිටියහ. තවද, ධම්පයෙක් ඵ්නම්දධයාගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතී: අතිභොජනයෙහි නිමිතිගැනීම, ඉරියව් වෙනස්කරනබව, අලෝකසංකෘතමනසිකාරය, ශ්‍රේණස්ථානයන්හි වාසය, කලණම්තුරන් ඇතිබව, යෝග්‍යකථා යනුයි. ආහාරහත්ථක, අලංසාවක, තත්ථවට්ඨක, කාකමාසක,

භූතචරිතක යන මොවුන්ගේ හෝර්ණයට බ්‍රහ්මාණ්ඩය වලද රාත්‍රියපාලා
 දිවාස්ථානයන්හි හිඳ මහණදම් කරන්නන්ට ඵ්‍යාමිද්ධය මහ ඇතකු මෙන්
 මැඩගෙන එයි. සතරක් පහක් පිටුවලට ඉඩ තබා පැත්තේ යැපීම (පමණක්)
 ස්වභාවයකොට ඇති හික්මුවට එය නොවේයයි අධිකභාජනයෙහි
 නිමිතිගන්නන්ගේද ඵ්‍යාමිද්ධය ප්‍රතිණවේයි. යම් ඉරියව්වකදී ඵ්‍යාමිද්ධය
 ඇතුළුවේද එයින් වෙනෙකකට වෙනස් කරන්නාගේද, රාත්‍රියෙහි සඳඵලිය
 පහත්ඵලිය හුළුඵලියද දහවල්හි හිරුඵලියද මෙනෙහි කරන්නාගේද; ඵලිමහත්
 කැතක වසන්නාගේද; මහකසුප්තෙරුන් සමානවූ පහවූ ඵ්‍යාමිද්ධය ඇති
 කලණමිතුරන් ඇසුරුකරන්නාගේද ඵ්‍යාමිද්ධය ප්‍රතිණවේයි. සිව්ම, හිඳිම
 ආදියෙහි ධ්‍රැතංගනිශ්‍රිතවූ යෝග්‍යකථාවෙන්ද ප්‍රතිණවේයි. ධම්මයෙක්
 ඵ්‍යාමිද්ධයේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතිය'යි එහෙයින් කියතලදි.

අවවාක්‍යයි.

තවවැන්නෙහි, වූපසන්නචිත්තකය යනු ධ්‍යානයෙන් හෝ
 විදර්ශනාවෙන් හෝ සංසිද්ධි සිත් ඇත්තන්ගේයි. තවද ධම්මයෙක්
 උද්ධවචකකතාවයේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතී. බොහෝ ඇසුරුකරුන්
 ඇතිබව, විමසනසුලුබව, විනයෙහි ස්වභාවය දන්නාබව, වැඩිමහල්ලන්
 ඇසුරුකිරීම, කලණ මිතුරන් ඇතිබව, සුදුසුකථා යනුයි. බහුශ්‍රැත බැවින්ද
 එකක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ සතරක් හෝ පහක් හෝ නිකායයන්
 පෙළවශයෙන්ද අත්ථි වශයෙන්ද උගෙනගන්නාගේද උද්ධවචකකතාවය
 ප්‍රතිණවේයි. කැප අකැපදෙය විමසීම බහුලකොට ඇත්තාගේද, විනය
 ප්‍රඥප්තියෙහි බොහෝ කලක් ඉතා පුහුණුවෙන් ස්වභාවය දන්නන්ගේද;
 වැඩිමහල්තෙරුන්වෙත එළඹෙන්නන්ගේද උපාලිතෙරුන් සමානවූ
 විනයධරවූ කලණමිතුරන් ඇසුරු කරන්නාගේද උද්ධවචකකතාවය
 ප්‍රතිණවේයි. සිව්ම හිඳිම ආදියෙහි කැප අකැප දෙය ඇසුරුකොට ඇති
 සුදුසු කථාවෙන්ද ප්‍රතිණවේයි. එහෙයින්, ධම්මයෙක්
 උද්ධවචකකතාවයාගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතියයි කියතලදි.

තවවාක්‍යයි.

දසවැන්නෙහි යොනියෝ හික්කවෙ මහසිකරොත්තෝ යනු කියනලද අයුරින්ම උපායයෙන් මෙනෙහි කරන්නාගේයි. තවද ධර්මයෙන් විවිකිල්ලාවේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතියි. බහුශ්‍රැතබව, විමසනසුලුබව, විනයෙහි ස්ථිතාවය දන්නාබව, අධිමොක්‍ෂ බහුලත්වය, කලාණම්‍යත්වය, යෝග්‍යකථාව යනුයි. බහුශ්‍රැතබවෙනුද එකක් හෝ දෙකක් හෝ තුනක් හෝ සතරක් හෝ පහක් හෝ නිකායන් පෙළවශයෙන්ද අන්‍යවිධයෙන්ද උගන්නනුගේද විවිකිල්ලාව ප්‍රතිණවෙයි. රත්නත්‍රය අරභයා විමසීම් බහුලකොට ඇත්තාගේද විනයෙහි බොහෝකලක් පුහුණුකිරීම් ඇත්තාගේද විශ්වාසකටයුතු ශ්‍රද්ධා සංඛ්‍යාත සිතේ ස්ථිරත්වය (අධිමොක්‍ෂය) බහුලකොට ඇත්තාගේද ශ්‍රද්ධාවෙහි ඇලුණු චක්කලි තෙරුන්වැනි කලණම්‍යුරන් ඇසුරුකරන්නාගේද විවිකිල්ලාව ප්‍රතිණවෙයි. සිටිම් හිඳිම් ආදියෙහි රත්නත්‍රයෙහි ගුණ ඇසුරුකොට ඇති සුදුසු කථාවෙන්ද (විවිකිල්ලාව) ප්‍රතිණවෙයි. එහෙයින්, 'ධර්මයෙන් විවිකිල්ලාවගේ ප්‍රභාණය සඳහා පවතිය'යි කියනලදී.

දසවැන්නයි.

**මේ නිවරණප්‍රායෝගිකය (වට්ටුවට) සංඝාරාමී වටය හා
නිවාසාරාමීවටය කියනලදී.**

දෙවෙනි වර්ගයි.

තෙවෙනි වර්ගය

තෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවැන්නෙහි අභාවිතං යනු නොවඩනලද්දයි. භාවනා වශයෙන් නොපවත්වන ලද්දයි. අකමමතියං හොඳි යනු කම්කෂම වූයේ, කම්යට යෝග්‍යවූයේ නොවෙයි.

දෙවැන්නෙහි කියනලද දෙයට විපය්‍යාස වශයෙන් අත්තීය දතයුතුය. මෙහිදී පළමුවැන්නෙහි විතතං යනු වතී (සාංසාරික)වශයෙන් උපන්සිතයි. එහි වට, වටපාද, විවට, විවටපාද යන මේ ප්‍රභේදය දතයුතුය. වට නම් ත්‍රේභූමික වතීයයි. වටපාද නම් විචිත්‍රතිලාභය සඳහා වූ කම්යයි. විවට නම් නවලෝකෝත්තර ධර්මයයි. විවටපාද නම් විවචිත්‍රතිලාභය සඳහා වූ කම්යයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයන්හි වතීවිවතීයම කියනලදි.

තෙවැන්නෙහිද වතීවශයෙන්ම උපන්සිත දතයුතුයි. ‘මහනො අතත්තිය සංවිතතති’ යනු දිව්‍යමනුෂ්‍ය සම්පන්නිද මාරබ්‍රහ්ම ඵෙශ්වය්‍යියද දෙනු ලබන්නේවුවත් නැවත නැවත ජාති ජරාව්‍යාධි මරණ යෝක පරිදේව දුක්ඛ දෙමනස්ස උපායාසයන්ද ස්කන්ධධාතු ආයතන ප්‍රතිත්‍යස්මුතපාද වතීයන්ද දෙමින් හුදෙක් දුඃඛ සංකර්මයම දෙනැයි මහත්වූ අතත්තීය සඳහා පවතී නම්වේ.

තෙවැන්නයි.

සිවුවැන්නෙහි විතතං යනු විවතීවශයෙන්ම උපන් සිතයි.

සිවුවැන්නයි.

පස්වෙනි සවෙනි සූත්‍රයන්හි අපාකුහුතං යන මෙය විශේෂයයි. එහි අදහස මෙසේයි. වතීවශයෙන් උපන්සිත නම් උපන්නේවුවද නොවඩනලද්දේ නොපහළ වුවක්මවෙයි. කුමක් හෙයින්ද? ලෝකෝත්තර පාදකවූ ධ්‍යාන විදර්ශනා මාහීඵල නිව්‍යාණ යන මේවාහි ඇතුළට වැදීමට අසමත් වන බැවිනි. විවර්ත වශයෙන් උපන් සිත වඩනලද්දේ පහළවූයේ නම් වෙයි. ඒ ධර්මයන්හි ඇතුළට වැදීමට සමත් වන බැවිනි. ‘ඇවැත්ති මාහීසිතම වඩනලද්දේ පහළවූයේ නම් වේ’ යයි කුරුන්දකවාසී ප්‍රියංසුමිත තෙරුන්වහන්සේ කීහ.

සවැන්නයි.

සත්වෙති අවවෙති සුත්‍රයන්හි ‘අබ්‍රහ්මිකතං’ යනු නැවත නැවත නොකළ යනුයි. මේ දෙකද විචිචිවිචිවශයෙන් උපත්සිත්මයි දතයුතුය.

අවවැත්තයි.

නවවැන්නෙහි ජාතිපි දුක්ඛා යනාදී ක්‍රමයෙන් කියනලද දුක් ඵලවයි, ගෙනඑයි යන අත්ථයෙන් දුක්ඛාවතං නම් වෙයි. දුක්ඛාධිවාහං යනුද පාඨයෙකි. එහි අත්ථය මෙසේයි: ලෝකෝත්තර පාදකවූ ධ්‍යානාදියෙහි ආයාධිමාහිමුවූයේ දුකින් උසුලාගෙනයනු ලබයි, යවයි යන්නෙන් දුක්ඛාධිවාහං (දුක්උසුලන්නේ) නම් වෙයි. මෙයද විචිචිවශයෙන් උපත් සිත්මයි. එය ඒකාන්තයෙන්ම කියනලද ආකාර ඇති දෙවිමිනිස් සැපත් දෙන්නේවුවද ජාති ආදිය උසුලාගෙන එන බැවින් දුක් උසුලන්නේයි. ආයාධිමාධිගමය සඳහා අපහසුවෙන් යවන හෙයින් දුක්ඛාධිවාහද නම් වෙයි.

තවවැත්තයි

දසවැන්නෙහි, විචිචිවශයෙන් උපත් සිත්ම කියනලදි. එය වනාහි මනුෂ්‍ය සුඛයෙන් දිව්‍යසුඛයද දිව්‍යසුඛයෙන් ධ්‍යානසුඛයද ධ්‍යානසුඛයෙන් විදර්ශනාසුඛයද විදර්ශනාසුඛයෙන් මාහීසුඛයද මාහීසුඛයෙන් ඵලසුඛයද ඵලසුඛයෙන් නිව්වාණ සුඛයද උසුලාගෙන එයි; රැගෙන ඒනුයි සුඛාවතං නම් වෙයි. සුඛාධිවාහං හෝ වෙයි. එයද ලෝකෝත්තර පාදකවූ ධ්‍යානාදී අයාධිමාහිමුව මනාව යවන්නේ මුද්‍යතල ඉන්ද්‍ර (දෙවියන්ගේ) වජ්‍රාසුරයා සමාන වේයයි සුඛාධිවාහං යනුද කියනුලැබේ. මේ වර්ගයෙහිද විචිචිවර්ගයම කියනලදි.

තෙවෙනි අකමමනියවර්ගයි

සිවුවෙහි වර්ගය

සිවුවෙහිවර්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි, අදහනං යනු නොදැමුණු ඇත්, අස් ආදීන්ගේ වැනි දහකාරබවයි. විතනං යනු වනිවශයෙන් උපන් සිතයි.

දෙවැන්නෙහි දහනං යනු දැමුණු ඇත්අස් ආදීන්ගේ වැනි දහරහිතබවයි. මේ සූත්‍ර දෙකෙහිදීද වනිවිවනිවශයෙන් උපන් සිතම කියනලදි. මෙහි යම් සේද සෙසු තන්හිද මෙසේමයි.

තෙවැන්නෙහි, අගුතනං යනු තොරක්නාලද, සතිසංවරයෙන් විරහිතවූ, තොරක්නාලද ඇත්, අස් ආදීන්ට සමානවූයි.

සතරවැන්නෙහි ගුතනං යනු රක්නාලද; නොවිසුරුණු සතිසංවරය ඇති; රක්නාලද ඇත්අස් ආදීන්ට සමානවූයි.

පස්වෙනි සවෙනි සූත්‍ර අරක්කිතං, රක්කිතං යන පදවශයෙන් අවබෝධ කරන්නවුන්ගේ අදහස් වශයෙන් කියනලදි. මෙහි අත්ථියවනාහි කලින් කියනලද්දට සමාන වේමැයි. සත්වෙහි, අටවෙහි සූත්‍රයන්හිද එම ක්‍රමයමැයි. මෙහි උපමාව නොවසනලද ගෙදර ආදි වශයෙන් දතයුතුය. තවවෙහි, දසවෙනි සූත්‍ර සතර පදයන්ගෙන් යොදා කියනලදි. මේ වර්ගයෙහිද වනිවිවනියම කියනලද්දේයි.

සිවුවෙහි දහන වර්ගයයි.

පස්වෙනි වර්ගය

පස්වෙනි වර්ගයේ පළමුවැන්නෙහි සෙය්‍යාථාපි යනු උපමාත්ථයෙහි නිපාතයකි. එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කිසිතුනක අත්ථියෙන් උපමාව පිරිවරා දක්වති. වතථු සූත්‍රයෙහි මෙහි. පාරිච්ඡතකකොපම අග්ගිකිකොපම සූත්‍රයන්හිද මෙහි. කිසිතුනක උපමාවෙන් අත්ථිය පිරිවරා දක්වති. ලොඤ්ඤාල සූත්‍රයෙහි මෙහි. සුවණ්ණාකාර සුවයොපමාදී සූත්‍රයන්හිද මෙහි. මේ සාලිකොපම සූත්‍රයෙහි වනාහි උපමාවෙන් අත්ථිය පිරිවරා දක්වන සේක් 'සෙය්‍යාථාපි හික්ඛවේ' ආදිය කිත. එහි සාලිසුක්කං යනු හැල් එලයේ තණවූවයි.

යවසුක යන්නෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. වා ශබ්දය විකල්පාන්තී ඇත්තේයි. **මිච්ඡාපණ්ණිකං** යනු වැරදිලෙස තබනලද්දයි. යම්සේ විදීමට හැකි වේද එසේ අගඋඩට හරවා නොතබන ලද්දේයි අන්වීයි. **භොජනි** යනු බිඳින්නේයි. සිවිය සිඳින්නේයි අන්වීයි. **මිච්ඡාපණ්ණිකෙන විනෝතන** යනු වැරදි ලෙස වට්ට ලෙස තබනලද සිතෙනුයි. වට්ටවශයෙන් උපන් සිත සඳහා මෙය කියනලදි. **අවිජ්ජා** යනු අටතැනෙකින් නොදැනීමට සහතිකවූ මහා අවිද්‍යාවයි. **විජ්ජා උපපාදෙසානි** යන මෙහි **විජ්ජා** යනු අතීතමාගීඥනයයි. **තිබ්බානං** යනු තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාත වාතයෙන් නික්මුණුබවත් මෙසේ කියනලද අමතපදයයි. **සට්ඨකරියානි** ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේය.

දෙවැන්නෙහි **සමමාපණ්ණිකං** යනු යම්සේ බිඳීමට හැකිවේද එසේ අග උඩට තබා මනා කොට තබන ලද්දේයි. **අකාන්තං** යනු මෙහි පයින්ම මඬනාලද්දේ නම් වෙයි. අතින් පෙළනාලද්දේයි. රූපී ශබ්දවශයෙන් වනාහි ‘අකාන්තං’ යන්නම කියනලදි. මෙය වනාහි මෙහි ආයාච්චාචාරයයි. කුමක්හෙයින් වෙනත් ඇත්දෙමට කටු මදනකටු ආදි මහත් දෙය නොගෙන සියුම් දුබල හැල්නණ්ඩු යවනණ්ඩුම ගන්නා ලද්දේද? අල්පමාත්‍රවූද කුශලකම්යාගේ විවතීය (ලෝකෝත්තරත්වය)ට සමත්බව දක්වීම සඳහායි. යම්සේ සියුම් දුබල හැල් නණ්ඩුව හෝ යවනණ්ඩුව හෝ වේවා! මහත්මහත් ඇත්දෙමට කටු කුකුරුමුවත් කටු ආදිය හෝ වේවා! මේවා අකුරෙහි වැරදි ලෙස තබනලද යමක් අත හෝ පය හෝ බිඳින්නට, ලේ හෝ සොලවන්නට නොහැකි වෙයිද මනාව තබන ලද්දට හැකිවේද ඉතාසුඵ කොළමිටක් පමණදුනමය කුශලයක් හෝ වේවා! මහත්වූ වෙලාමදනාදී කුශලයක් හෝ වේවා! ඉදින් වතීසම්පත්තිය පතා වතීසන්නිශ්‍රිත වශයෙන් වැරදිලෙස තබනලද්දේ වේද? වතීයම ගෙනදීමට හැකිවෙයි. විවතීය නොවේ. මේ මාගේ දනය ආශ්‍රවක්ෂය (අර්හත්වය) ගෙන දෙන්නේ වේවායි මෙසේ විවතීය පතන්නහු විසින් විවතීවශයෙන් තබන ලද්ද රහත් බවද පසේබුදු නුවණද සමමා සම්බුදු නුවණද දීමට සමත් වන්නේමය. එහෙයින් කියනලදි:

‘ශ්‍රාවක පරමිතාව යම්තාක්ද එතෙක් පිළිසිඹියාවන්ද විමොක්ෂයන්ද (ලබා දෙනු පමණක් නොව) ප්‍රත්‍යක්ෂබෝධියද බුද්ධභූමියද යන සියල්ල මෙයින් ලැබේ.’¹

මේ සූත්‍ර දෙකින් වතීවිවතීය කියනලදි.

1. පටිසම්භිද විමොක්ඛා ව යාව සාවකපාරමී
පට්ටෙකබොධි බුද්ධභූමි සබ්බමෙතෙන ලබ්භති

තෙවැන්නෙහි **පද්ධවිතං** යනු දේශයෙන් පුද්ගලයෙකු සිතයි. **වෙනසා වෙනො පරිච්ච** යනු තමාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත පිරිසිදු යනුයි. **යථාහතං නික්කිකො** යනු යම්සේ ගෙනවුත් තබන ලද්දේයි. **ඵචං නිරයෙ** යනු මෙසේ නිරයෙහි සිටියේමයයි දැක්විය යුතුය. **අපායං** යනාදී සියල්ල නිරයට නම්ම වේ.

නිරය වනාහි අය සංඛ්‍යාතවූ සෑපතින් ඉවත් වූයේයි **අපායො** නම්. දුකට පිහිට පිළිසරණ යන්නෙන් **දුග්ගති** නම් වේ. පවිකරන්නෝ මෙහි වහා වැටෙති යන අර්ථයෙන් **විනිපාතො** නම්. ආස්වාද රහිතබැවින් **නිරයො** නම්.

සිවුවැන්නෙහි **පසන්නං** යනු ශුද්ධා ප්‍රසාදයෙන් පැහැදුණේයි. **සුගතිං** යනු සෑපයේ පැවැත්ම හෙවත් උත්පත්තිස්ථානයයි. **සග්ගං ලොකං** යනු රූපාදී සම්පත්තීන්ගෙන් මනාව අග්‍රවූ ලොවයි.

පස්වැන්නෙහි '**උදකරහදෙ'** යනු දියවිලයි. **ආවිලො** යනු නොපැහැදුණේයි. **ලුළිතො** යනු කැලඹුණේයි. **කලචිභුතො** යනු මඩවූයේයි. **සිප්පිසමුක්ඛං** යන ආදියෙහි සිප්පිබෙල්ලෝද හක්බෙල්ලෝද සිප්පිසමුක්ඛ නම්වේ. ගල්ද කැබලිනිද **සකිරකඨලං** නම්. මත්ස්‍යයන්ගේ රංචුව, ගොඩ යනු **මව්ඤ්ඤං** නම් වේ. **වරත්තමපි තිට්ඨතිපි** යන මෙහි ගල් කැබලිනි සිටීමය. සෙසුදේ හැසිරෙන්නේද සිටින්නේද වේ. යම්සේ වනාහි අතරතුරෙහි සිටියාවූද හුන්නාවූද වැදහොන්නාවූද ගවයන් අතුරෙහි මේ ගවයෝ හැසිරෙතියි හැසිරෙන්නාවූත් මුල්කොට ගෙන සෙස්සෝද හැසිරෙතියි කියන්නද මෙසේ සිටින්නාවූම ගල් කැබලිනි ඇසුරුකොට සෙසු දෙකද සිටිතැයිකියනලදි. හැසිරෙන සෙසු දෙක ඇසුරුකොට ගල් කැබලිනිද හැසිරෙතැයිකියනලදි. **ආවිලෙන** යනු නිවරණ පසින් ගැවසීගත් යනුයි.

අත්තත්ථං යනාදියෙහි තමාගේ ඉහාත්මයෙහිවූ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රිතවූ අර්ථය (හිතවැඩ) අත්තත්ථ නම්වෙයි. ඵයද අනෙකා කෙරෙහි වූ අර්ථයයි පරත්ථ නම්වේ. ඒ දෙකම උභයාර්ථය නම්. **උත්තරිං වා මත්‍රසාධම්මා** දශකුශලකම්පට් සංඛ්‍යාත මත්‍රසාධම්මයන්ගෙන් මත්තෙහියි. මේ දශවිධ ධම්ම වනාහි පිළිගන්නාවූ අත් දෙයක් නැතිවද අවිඅතුරුකප අවසන්ති හටගත් සංවේග ඇති මිනිසුන් විසින් තමන් විසින්ම පිළිගන්නා ලද හෙයින් මත්‍රසාධම්මයයි කියනුලැබේ. ඵයින් මත්තෙහි ධ්‍යාන විදර්ශනා මාර්ගිඵල දකුණුය. **අලමරියක්ඝණදස්සන විසෙසං** යනු ආයඝියන්ට යෝග්‍ය වූ හෝ ආයඝිභාවය ඇති කරන්නට සමත්වූ හෝ ඤානදර්ශන සංඛ්‍යාත විශේෂයයි. ඤානයම දැනීම අර්ථයෙන් ක්‍රණං යනුයි. දැකීම අර්ථයෙන්

දක්‍ෂානායක දක්‍ෂානායක. දිබ්බවස්සකුණ, විපක්‍ෂානායක, මහානායක, ඵලකුණ පව්වෙකින කුණායනට මෙය නමකි.

සචන්තෙහි, අවේශ්‍ය යනු සන නොවුයි. පැහැදුනේ යනුද වටී. විපක්‍ෂානායක යනු මනාව පැහැදුණේයි. අනාවිලෝ යනු නොකැළඹුණේයි. පිරිසුදු වූ යන අර්ථය. පෙණ බුබුළු සක් සෙවල, කුඩාපැලැටි (ආදිය) රහිත වූයේයි කියනලද්දේවෙයි. අනාවිලෝ යනු පංතිවිරණයන්ගෙන් යුක්ත නොවූ යනුයි. සෙස්ස සිවුපැත්තෙහි කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේයි. මේ සූත්‍ර දෙකෙහිද වර්තමානයම කියනලදී.

සචන්තෙහි, රුක්ඛානායක යනු ප්‍රථමා විභක්ති (කතී) අර්ථයෙහි සම්බන්ධ විභක්තිවචනයයි. වාක්‍ෂ ජාතිත්‍ර යන අර්ථය. ගස්වලටම මෙය නමකි. යදිදං යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි. මුද්‍රාය යනු මෘදු බවිනි. කිසියම් ගසක් පැහැයෙන් අග්‍රවෙයි. ඇතුළුගසක් සුවදින්, ඇතුළු ගසක් රසයෙන්, ඇතුළු ගසක් තදබවින් අග්‍රවෙයි. වන්දන වාක්‍ෂය වනාහි මෘදුබවින්ද කම්පට යෝග්‍යබවින්ද අග්‍රය, ශ්‍රේෂ්ඨයයි දක්වයි. විතතං ගිකිවෙ භාවිතං බහුලිකතං යන මෙහි සමප්‍රදේශිතාවශයෙන් වචනලද්දවුද යළියළින් වචනලද්දවුද සිත අදහස් කරනලදී. කුරුකුකවාසී ඵ්‍රස්ථාන ස්ථවිරයන් වහන්සේ, ඇවුත්ති ඒකාන්ත මෘදුබව හා කම්පාවත නම් අභිජයාදක වතුර්ධාන සිතමයයි කිහ.

අවචන්තෙහි, ඵලං ලක්ෂණවිතතං යනු මෙසේ ඉක්මණින් ඉපිද ඉක්මණින් නිරුද්ධවන්නාවූයි. යාවක්ඛි යනු විශාලාර්ථයෙහි නිපතයෙකි. අතිශයින්ම පහසුනොවේ යන අර්ථය. ඉදං යනු නිපාතමාත්‍රයෙකි. විතතං යනු ඇතුළු ආවායා කෙනෙක් වනාහි භවංගසිතයයි කියත්. එය ප්‍රතික්ෂේප කොට මෙහි විතතං යනු යටත්පිරිසෙයින් යම්කිසි වක්‍ෂ්‍යවිභූතයකුදු අදහස් කරනලද්දේමයයි කියනලදී. මේ අර්ථයෙහි වනාහි මිලිපුරුකුමා, 'ස්වාමිනි, නාගස්ත, එක් අසුරුසේනක පැවතුණු විතත සංස්කාරයෝ රූපවත් වෙත් නම් ඒවා කොපමණ මහ ගොඩක් වන්නේද'යි ධම්මපික නාගස්ත ස්ථවිරයන්ගෙන් විමසීය. තෙරණුවෝ මහරජ, යාල් සියයක විවල අඩසුළක් යාල් ද අමුණු සතක් හා ලාස් දෙකක්ද වී එක් අසුරුසේනක පැවතුණු සිතක සංඛ්‍යාවටද නොඑළඹෙයි. කලාවකට (සොළසින් කොටසකට)ද නොඑළඹෙයි (පිළිතුරු දුන්න) ඉදින් කුමක් නිසා බුදුරජාණන්වහන්සේ විසින් උපමාවක් පහසු නොවේයයි කියනලද්දේද? යම්සේ නම් උපමාව ප්‍රතික්ෂේපකොටද කල්පයක දීඝිතාවයට යෝජනික පරිචයෙන්ද යොදනක් අඛණ්ඩ පිරුණු නගරයෙන් නිරය දුක්ඛයාගේද අවිසිසයක් ගැටෙන උපමාවෙන් ස්වභාවයේද වක්‍රවර්ති

රාජ්‍ය සම්පත්තියේද උපමාව කරනලද්දේ නම් එසේ මෙහිද කළයුත්තේය. එහි 'ස්වාමීනී උපමාවක් කිරීමට හැකිද' යි මෙසේ ඇසීමිච්ඡායෙන් උපමාව කරන ලදි. මේ සූත්‍රයෙහි විමසීමක් නොමැති බැවින් නොකරනලදි. මේ සූත්‍රය වනාහි ධර්මදේශනාවගේ කෙළවර ප්‍රකාශකරනලදි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි විෂයාරාමී කියනලද්දේවෙයි.

නවවැන්නෙහි පහසාරං යනු සුදු වූ පිරිසුදු වූ යනුයි. විෂයං යනු හවංග සිතයි. කීමෙන්ද, සිතට පැහැයක් නම් ඇත්ද? නැත. නිල් ආදිය අතුරෙන් කිසියම් වර්ණයක් හෝ අවර්ණයක් හෝ වේවා! (එය) පිරිසුදුබවින් ප්‍රභාස්වරයයි කියනු ලැබේ. මෙයද උපකොෂ රහිතබැවින් පිරිසුදු වූයේයි ප්‍රභාස්වරයි. තඤ්ච ඛො යනු ඒ හවංග සිතයි. ආගතකුකෙහි යනු එකට තුළුපත්, පසුව ජවනක්‍ෂණයෙහි උපදින දෙයින් යනුයි. උපකතිලෙසෙහි යනු රාගාදියෙනුයි. උපකතිලිඨං යනු කිළිටි වූ නමුදු කියනුලැබේ. කෙසේද යත්? සිල්වත් මනාහැසිරීම් ඇති ඔවුපියෝ හෝ ආවායඝී උපාධ්‍යායවරු දුසිල්වූ දුරාවාර ඇති මනා පැවැතුම් නැති පුතුන්ගේද අකැවැසියන්ගේද වශයෙන් තමන්ගේ පුතුන්ට හෝ අනෙකවාසික සංඛ්‍යාතවිභාගිකයන්ට හෝ තර්ජනය නොකරත්ද, නොහික්මවත්ද, අවවාද නොදෙත්ද අනුශාසනා නොකරත්ද, ඒ හේතුවෙන් නුගුණ අපකීර්තිය ලබත්. එසේ මෙය එම තත්වය ඇත්තේයි දතයුතුය. මනා හැසිරීම් ඇති ඔවුපියන් මෙන්ද ආවායඝී උපාධ්‍යායවරුන් මෙන්ද හවංගසිත දැක්විය යුතුයි. පුතුන් ආදීන්ගේ වශයෙන් ඔවුන්ගේ අපකීර්තිලාභය මෙන් ජවනක්‍ෂණයෙහි ඇලීම් දෝෂකිරීම් මුළාවීම් ස්වභාවය ඇති ලෝභසභගතාදි සිත්වශයෙන් උපන්නාවූ ආගන්තුක කිළිටිවලින් ප්‍රකෘතියෙන් පිරිසුදුවූද හවංගසිත කිළිටිවූයේ නම්වෙයි.

දසවැන්නෙහි හවංග සිතම සිතයි. විසංමුක්තං යනු ජවන ක්‍ෂණයෙහි නොඇලෙනු ලබන, දුෂ්‍ය නොවනු ලබන, මුළා නොවනු ලබන ත්‍රිභේතුක ඥානසම්ප්‍රසුක්තාදී කුශලවශයෙන් උපදිනුලබන (හවංග සිත) ආගතකුකු වූ කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණේ නම්වෙයි. මෙහිද යම්සේ සිල්වත් මනාහැසිරීම් ඇති පුතුන් ආදීන්ගේ වශයෙන් ඔවු ආදීහු හොබනේ වෙන්ද ඔවුහුම තමන්ගේ පුතුන් ආදීන් හික්මවත්ද අවවාද කරත්ද අනුශාසනා කරත්ද ගුණවැනුම් ලබන්නෝ වෙන්ද මෙසේ ජවනක්‍ෂණයෙහි උපන් කුසල් සිත්වශයෙන් මේ හවංග සිත ආගන්තුක කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණේයි කියනුලැබේ.

සවෙනි වර්ගය

සවෙනි වර්ගයේ පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි, තං අසුතවා පුට්ඨතො යනු ශ්‍රැතවත් භාවයෙන් තොරවූ පෘථග්ජන තෙමේ ඒ භවංගයින යනුයි. එහි ආගම අධිගම අභාවයෙන් අස්සුතවායි දක්වනුයි. යමෙක් වනාහි මේ සූත්‍රය මුලපටන් අරඹවශයෙන් සලකන්නේ මේ භවංගයින නම් ප්‍රකෘතියෙන් පිරිසුදුවූයේ වුවත් ජවන ක්ෂණයෙහි ලෝභාදී උපකෙලසයන්ගෙන් කිළිටිවූයේයයි ආගමවශයෙන් අධිගම වශයෙන්ද නොදනියිද යමකුට ස්කන්ධ ධාතු ආයතන ප්‍රතිත්‍යස්මිත්පාද සතිපට්ඨානාදියෙහි උගෙනීම විමසීම නිශ්චයකිරීම නොමැතිබැවින් යථාභූතඥාන ප්‍රතිවේධය (අවබෝධය) ඇතිකරන්නාවූ ආගමද නැත්තේද ප්‍රතිපත්තියෙන් අවබෝධ කළයුතුදෙය අවබෝධ නොකළබැවින් අධිගමයද නැත්තේද හෙතෙම ආගමාධිගම අභාවයෙන් අශ්‍රැතවත්යයි දක්වනුයි. ඒ මෙතෙම:-

‘බොහෝ (කෙලෙස්) ඇති කරවන්නාවූ කාරණයන්ගෙන් පුට්ඨත නම්වෙයි. බොහෝ දෙනා ඇතුළත් වනබැවින්ද පුට්ඨත හෝ නම්වෙයි.’¹

හෙතෙම වනාහි බොහෝවූ නානා ආකාර ඇති කෙලෙසුන් ජනනය කිරීම් ආදී හේතූන්ගෙන් පුට්ඨතවෙයි. යම්සේ කියනලද්දේද, බොහෝ කෙලෙසුන් උපදවන්නුයි පුට්ඨතනානම්වෙන්, බොහෝවූ විනාශ නොකරන ලද සත්කායදෘෂ්ටිකයෝයි පුට්ඨතනා නම් වෙත්. බොහෝ ශාස්තෘවරුන්ගේ මුහුණ දෙස බලන්නානුයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ සියලු ගතින්ගෙන් නොනැගිටියානුයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ නානා ආකාර කුශලාකුශලයන් රැස්කරතියි පුට්ඨතනායි. සත්තාපයන්ගෙන් තවතැයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ නොයෙක් පරිලාභයන්ගෙන් දවතැයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ පඤ්චකාම ගුණයන්හි ඇලුණානු ගිජුවුවානු බැලුණානු තදින් ගැළුණානු ඇතුළුවුවානු. රැළුණානු ගිලුණානු එරිගියානුයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ (වෙන් වෙන්වූ) පංච නිවරණයන්ගෙන් වට වුවානු වසනලද්දු, යටපත් කරන ලද්දු ආවරණය කරනලද්දු සහවත්තලද්දු යටිකුරු කරනලද්දුයි පුට්ඨතනායි. බොහෝවූ සංඛ්‍යාපථය ඉක්මවන ලද්දු, ආයඨිධම්මයන්හි පරාමිබවු ලාමක ධම්මයන්හි හැසිරෙන්නාවූ ජනයන් ඇතුළත් වනබැවින්ද පුට්ඨ ජනායි. වෙන්වූ හෝ මෙතෙම වෙන් වෙන්වම පළවූයේ සීලසුනාදි ගුණයන්ගෙන් යුක්තවූ ආයඨියන්ගෙන් ඇත්වූ ජනතෙමේ යනුවෙන්ද

1. පුට්ඨතං ජනනාදිනි කාරණෙනි පුට්ඨතො
පුට්ඨතනොගධ්‍යතා පුට්ඨ වායං ජනො ඉති

පුද්ගලික නම්වෙයි. මෙසේ අසාසුතවා පුද්ගලිකයෝ යන මේ පද දෙකින් යම් ඒ පෘථග්වේදයෝ වෙත්ද?

“ආදිවච්ඡා වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් පුද්ගලිකයෝ දෙදෙනෙක් දෙසන ලද්දහුය. එකෙක් අසාසුතවාය. අනෙකා කලාණ පෘථග්වේදයාය.² (යනුවෙන්) පෘථග්වේදයෝ දෙදෙනෙක් කියනලදහ.” ඔවුනතුරෙන් අසාසුතවා (මෙහිදී) කියනලදී දහසූතය. **යථාභූතං පජානාති** යනු මේ හවාංග සිත මෙසේ ආගන්තුකවූ කෙලෙසුන්ගෙන් කිළිට්ටුයේ නම්වෙයි. මෙසේ මිදුණේ නම්වේයයි ස්වභාවයට අනුව නොදනියි. **තස්මා** යනු යම්හෙයකින් නොදනියිද එහෙයනියි. **විත්තභාවනා තත්ථ** යනු සිත නවත්වා ගැනීමක්, සිතේ අයිතියක් නැත. නැති බැවින්ම නැතැයි කියමැයි දක්වනු ලබයි.

දෙවැන්නෙහි **සුඛවා** යනු ශ්‍රැතවත්බවින් යුක්තවූයේය. විස්තර වශයෙන් මෙහි අසාසුතවා යන පදයට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් අත්ථිය දහසූතය. **අරියසාවකො** යනු බුදුවරුන් හා පසේබුදුවරුන් යම්සේද එසේවූ ශ්‍රාවක නොවන ආයාසියෙක් ඇත. නොලද (සෝවාන් ආදී) ඵල ඇති ගිහියා යම්සේද එසේවූ ආයාසී නොවන ශ්‍රාවකයෙක් ඇත. අන්‍යාකීර්ථකයෝ යම්සේද එසේවූ ආයාසීනොවූද ශ්‍රාවකනොවූද අයෙක් වෙත්. පැමිණි ඵල ඇති සසුන දන්නා ශ්‍රමණ ශාක්‍ය පුත්‍රයෝ යම්සේද එසේවූ ආයාසීවූද ශ්‍රාවකවූද අයෙක්වෙත්. මෙහි වනාහි ගිහියෙක් හෝ වේවා! පැවිද්දෙක් හෝ වේවා! යම් කිසි **සුඛවා** යනුවෙන් මෙහි කියනලද පදයාගේ අත්ථිවශයෙන් ශ්‍රැතවත්වූ මේ ආයාසීශ්‍රාවකයායි දහසූතය. **යථාභූතං පජානාති** යනු මෙසේ මේ හවාංග සිත ආගන්තුකවූ කෙලෙසුන්ගෙන් මිදුණේ වෙයි. මෙසේ කිළිට්ටුයේ ස්වභාවය පරිද්දෙන් දනී. **විත්තභාවනා** යනු සිත නවත්වා ගැනීමක්, සිතේ අයිතියක් ඇත. ඇති බැවින්ම ඇතැයි කියමැයි දක්වනු ලබයි. මෙම සුත්‍රයෙහි බලවත් විදර්ශනාව කියනලදී. ඇතමෙක් තරුණවිදර්ශනාවයයි කියති.

තෙවැන්න අතෙථාත්පත්තියෙහි කියනලදී. කවර අතෙථාත්පත්තියකදියත්! අග්‍රිහස්තවේදයෙහි සුත්‍රාන්ත අතෙථාත්පත්තියෙහිදී. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි එක් සමයෙක්හි සැවත්තුවර ඇසුරුකොට දෙවරම් මහවෙහෙරෙහි වාසය කරනසේක. යම්කිසි තැනක වසන්නාවූ

2. දුටු පුද්ගලික වූත්තා බුද්ධතාදිවච්ඡානා
අතො පුද්ගලිකයෝ ඵකො කලාණකො පුද්ගලිකයෝ

බුදුවරුන්ගේවනාහි පස් ආකාර කෘත්‍යයක් අත්තොහරින ලද්දේම පවතියි. පෙරබත්තිස, පසුබත්තිස, පෙරයමිතිස, මැදියමිතිස, පැසුලු යමිතිසයයි බුදුකිය පසෙකි. එහි මේ පෙරබත් කියයි: භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි උදෑසනින්ම නැගිට, උපස්ථායකයන්ට අනුග්‍රහ සඳහාත් ශරීරපහසුව සඳහාත් මුව දෙවිම් ආදි සිරුර පිරිසුදු කිරීමකොට පිඬුපිභායන වේලාව දක්වා විවේකාසනයක කල් යවා පිඬු හැසිරෙන වේලෙහි හැඳ කාබහන (සිවුරුපටිය) බැඳ සිවුර පොරවා පාත්‍රය රැගෙන කිසිවිටෙක හුදෙකලාව කිසිවිටෙක බිත්සහන පිරිවරනලද්දේ ගමට හෝ නියමිතමට පිඬුපිභිස පිවිසෙනසේක. ඇතුළුවිටෙක ප්‍රකෘතියෙන්ද ඇතුළුවිටෙක පවත්වනු ලබන්නාවූ නොයෙක් පෙළහරින්ද යුතුවයි. කෙසේදයත්? පිඬු පිභිස හැසිරෙන බුදුරජාණන්වහන්සේට පෙරටුව ගොස් මෙළෙක් ගති ඇති සුළඟ පොළොව පිරිසුදු කරයි. වලාකුළු දියබිඳු හෙළමින් මගෙහි දූවිලි සංසිඳුවා මත්තෙහි වියනක් වී සිටියි. අත් සුළඟක් මල් රැගෙනවුත් මගෙහි විසුරුවයි. උස්වූ බිම්පෙදෙස් පහත්කරයි. පහත් බිම්පෙදෙස් උස්කරයි. පා තබන විට සමබිමක් වෙයි. සුවපහස් ඇති නෙළුම්මල් හෝ දෙපා පිළිගනියි. දකුණුපස ඉත්‍රබිලයෙන් (නුවරදෙරටුව ඉදිරියේ ඇති ස්තම්භයෙන්) ඇතුළතට තැබූ කෙණෙහි සිරුරෙන් සවණක් රැස් නික්මී පහසකුළුගෙවල් ආදිය රත්රය කලබ් මෙන්ද සිතුවම්පටකින් වටකරනලද්දක් මෙන්ද කරමින් ඔබ්මොබ විසිරෙයි. ඇත්අස් කුරුළු ආදීහු තම තමන්ගේ තැන්වල සිටියාහුම මිහිරි අයුරින් හඬනාවත්. බෙර වෙණ ආදී තුය්භාණ්ඩයෝද මිනිසුන්ගේ සිරුරුගත අබරණද එසේමය. ඒ දැනීමෙන් මිනිස්සු අද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිඬු පිභිස පිවිසියෙක්යයි දනිති. ඔවුහු මනාව හැඳ මනාව පොරවා සුවද මල් ආදිය ගෙන ගෙවලින් නික්ම ඇතුල්වීදියට එළඹ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගඳමල් ආදියෙන් මනාව පුද වැඳ, 'ස්වාමීනි, අපට හික්කුන් දසනමක්, අපට විසිනමක් අපට සියක් නමක් දෙනුමැනවැයි ඉල්වා භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේද පාත්‍රය ගෙන අසුනක් පතවා සකසා පිණ්ඩපාතයෙන් ගෞරව දක්වති. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කරනලද බත්තිස ඇත්තාහු ඔවුන්ගේ සිත් බලා යමිසේ ඇතමෙක් සරණාගමනයෙහි පිහිටන්ද ඇතුළුමෙක් පත්සිල්හි පිහිටන් ද ඇතුළුමෙක් සොචාන් සකඳගාමී, අනාගාමී ඵලයන්ගෙන් යමක පිහිටන්ද ඇතුළුමෙක් පැවිදිව අග්‍රඵලයවූ රහත්බවෙහි පිහිටන්ද එසේ දම් දෙසනසේක. මෙසේ මහජනයාට අනුග්‍රහකොට අසුනෙන් නැගිට විහාරයට වඩිනසේක. එහි ගන්ධමණ්ඩලමාලයෙහි පතවනලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි හික්කුන්ගේ බත්තිස නිවා බලාපොරොත්තු වෙමින් වැඩහිඳනසේක. ඉක්බිති හික්කුන්ගේ බත්තිස අවසානයෙහි උපස්ථායකයෙක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සැලකරයි.

අනතුරුව භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගඳකිළියට පිවිසෙන සේක. මේ වනාහි පෙරබත් කියයි.

ඉක්බිති මෙසේ කරනලද පෙරබත්කිය ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගඳකිළි රැස්වීමහලෙහි හිඳ පා දෙවා පාපුටුවෙහි සිට, මහණෙහි තොපමාව (විමුක්තිය) සම්පාදනය කරවු. ලොව බුදුකෙනෙකුගේ උපත දුලබය. මිනිසත්බව ලැබීම දුලබය. ක්‍ෂණසම්පත්තිය දුලබය. පැවිද්ද දුලබය. දහම් ඇසීම දුලබයයි බික්සහනට අවවාද කරනසේක. එහි ඇතමෙක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේගෙන් කමටහන් වීමසනි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ වර්තයට ගැලපෙන සේ කමටහන් දෙනසේක. ඉක්බිති සියලු දෙනම භාග්‍යවතුන් වැඳ තමතමන්ගේ රාත්‍රිස්ථාන දිවාස්ථානයන්ට යති. කිසිවෙක් වනයටද කිසිවෙක් ගස්මුලටද කිසිවෙක් පච්ඡාදියෙන් යමකටද කිසිවෙක් වාතුමහාරාජික දෙවි විමනටද -පෙ- කිසිවෙක් වසවත්ති දෙවිවිමනටද යති. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ගඳකිළියට පිවිස ඉදින් කැමතිසේක් නම් දකුණු ඇලයෙන් සිහි ඇතිසේක් මනා දැනීම ඇතිසේක් මොහොතක් සිහ සෙය්‍යාවෙන් සැතපෙනසේක. ඉක්බිති අස්වසනලද සිරුර ඇත්තේ තැහිට දෙවෙනි භාග්‍යයෙහි ලොව බලාවදරණසේක. තෙවෙනි භාග්‍යයෙහි යම් ගමක් හෝ නියමිගමක් හෝ ඇසුරුකොට වසනසේක්ද එහි ජනතාව පෙරබතෙහි දන්දී පසුබත් වෙලෙහි මනාව හැඳ, මනාව පොරවා සුවඳ මල් ආදිය ගෙන විහාරයට රැස්වේද ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සැපත් පිරිසට සුදුසු පෙළහරින් ගොස් ධම්මභාවෙහි පනවනලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩහිඳ කාලයට ගැලපෙන්නාවුද සමයයට සුදුසුවුද ධම්මක් දෙසනසේක. ඉක්බිති කල් දැන පිරිස පිටත් කරවනසේක. මිනිස්සු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඳ පිටත්ව යති. මේ පසුබත්කියයි.

මෙසේ නිමවන ලද පසුබත්කිය ඇති බුදුරජාණන්වහන්සේ ඉදින් සිරුර දියසනහනු කැමැතිසේක් නම් බුද්ධාසනයෙන් තැහිට තහන කොටුවට පිවිස උපස්ථායකයෙකු විසින් පිළියෙළ කරනලද දියෙන් සිරුර සෘතුගන්වන (සනහන) සේක. උපස්ථායකයාද බුද්ධාසනය ගෙනවුත් ගඳකිළි පිරිවෙණෙහි පනවයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ රන් දෙපට සිවුරක් හැඳ කාබහන (සිවුරපටිය) බැඳ උතුරුසඵල එකස්කොට එහි අවුත් හුදෙකලාව මොහොතක් විවේකයෙන් වැඩහිඳිනාසේක. ඉක්බිති හික්කුන්වහන්සේ ඒ ඒ තැනින් අවුත් භාග්‍යවතුන් සම්පයඬ යති. එහි ඇතුළු පැන පුළුවසනි. ඇතුළු කමටහන් වීමසනි. ඇතුළු දේශනයට

ආරාධනා කරති. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ අරමුණු සපුරමින් පළමුයම ගතකරනසේක. මෙය පෙරයම්කිසයි.

පෙරයම්කිස අවසන්හි හික්කුන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැද ඉක්ම ගිය පසු සියලු දසදහසක් ලෝකධාතුන්හි දෙව්වරු අවස්ථාව ලබන්නාහු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹ (තමන්) පිළියෙළ කරගන්නාලද පරිද්දෙන් යටත්පිරිසෙයින් අකුරුසතරක ප්‍රශ්නයකුදු අසති. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ දෙව්වරුන්ගේ පැන විසඳනසේක් මැදුම්යම ඉක්මවනසේක. 'මේ මැදුම්යම්කිසයි.

පැසුළුයම වනාහි තුන්කොටසක්කොට පෙරබතෙහි පටන් හිඳීමෙන් පෙළුණු සිරුරේ වෙනෙසකරබව නැතිකරනු සඳහා එක් කාලපරිච්ඡේදයක් සක්මනින් ගෙවනසේක. දෙවෙනි කාලපරිච්ඡේදයෙහි ගඳකිළියට පිවිස දකුණු ඇලයෙන් මනාසිහියෙන් මනා දැනුමෙන් සීහසෙය්‍යාව කරනසේක. තෙවෙනි කාලපරිච්ඡේදයෙහි යළි නැගිට හිඳ මුල්බුදුවරුන්ගේ සම්පයෙහි දනසීලාදිවශයෙන් කරනලද ප්‍රාණථිතා ඇති පුද්ගලයන් දැකීම සඳහා බුදු ඇසින් ලොව බලා වදාරණසේක. මේ පැසුළුයම් කිසයි.

ඒ දිනයෙහිද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙම කිසෙහිම සිටියේක් ලොව බලාවදරමින් මෙය දුටුසේක: කොසොල් රටෙහි වාරිකාවෙහි හැසිරෙන මා ගිනිගොඩක් හා උපමා කොට එක් දහමක් දෙසු කල්හි හික්කුන් සැටනමක් රහත්බවට පැමිණෙති. සැටක් පමණ හික්කුන්ගේ මුවින් උණුලේ නික්මෙයි. සැටක්පමණ හික්කුහු ගිහිබවට හැරෙති. එහි යමෙක් රහත්බවට පැමිණෙන්නහුද ඔවුහු කිසියම් දම්දෙසුමක් අසා පැමිණෙන්නාහුමය. සෙසු හික්කුන්වහන්සේට සංග්‍රහකරනු සඳහා වාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමතිසේක්වී 'ආනඤ්ඤා, හික්කුන්ට සැලකරන්නැ'යි පැවසූ සේක. තෙරුන්වහන්සේ පිරිවෙනක් පාසාගොස් 'ඇවැත්නි, ශාස්තෘන්වහන්සේ මහජනයාට සංග්‍රහ සඳහා වාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමැතිසේක! යනු කැමැත්තෝ එනු මැනවැ'යි කීහ. හික්කුහු මහාලාභයක් ලැබ මෙන් සතුටු සිත් ඇත්තාහු මහජනයාට දම්දෙසන්නාවූ බුදුන්වහන්සේගේ රන්වන් සිරුර දකිමටද මිහිරි දම්දෙසුමක් අසන්නටද ලබන්නෙමුයි වැඩුණුකෙස් ඇත්තෝ කෙස් බහා, මලගැනුණු පාත්‍ර ඇත්තෝ පාත්‍ර පුළුස්සා කිලිටි සිවුරු ඇත්තෝ සිවුරු සෝද ගමනට සැරසුණෝවූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ නොපිරිසුන් බික්සහනින් පිරිවරන ලද සේක් කොසොල් රටට වාරිකාවෙහි නික්මෙනසේක් ගම්නියම්ගම් පිළිවෙළින් දිනකට ගව්දෙගව්, තුන්ගව් යොදුනක් පරමකොට ඇති

වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නාහු එක් පෙදෙසක මහත්වූ බෙණු ඇති රුකක් ගින්නෙන් දුදිලෙනු දැක මෙයම වස්තුකොට අංගයකකින් යුක්තව දම්දෙසුමක් කරන්නෙමැයි ගමන නවත්වා එක්තරා රුක්මුලකට එළඹ වැඩහිඳිනා අයුරක් දක්වුයේක. අතද තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ අදහස දැන, ඒකාන්තයෙන්ම කරුණක් වන්නේය. නිකරුණෙහි තථාගතවරු ගමන නවතා නොහිඳිනිසි සිවුගුණයක්කොට සහළ සිවුර පැනවුයේක. ශාස්තෘත්වහන්සේ හිඳ හිඤ්ඤන් අමතා මහණෙනි තොප මේ මහත්වූ ගිනි කඳ නොදුටුවහුද'යි අගහිකිකෙනිධාපම සුත්තාන්තය දෙසුයේක. මේ විවරණය දෙසනුලබනකල්හි සැටක් පමණ හිඤ්ඤන්ගේ මුවින් උණුලේ නික්මුණේය. සැටක් පමණ හිඤ්ඤ හිඤ්ඤා ප්‍රත්‍යාබ්‍යානයකොට ගිහිබවට පැමිණියාහුය. සැටක් පමණ හිඤ්ඤන්ගේ සිත් ආශ්‍රවයන්ගෙන් දූෂිතකොට නොගෙන මිදුණේය. ඒ විවරණයම අසා සැටක් පමණ හිඤ්ඤන්ගේ නාමකායය තැනි ගත්තේය. නාමකාය තැනි ගත් කල්හි කරජකාය (භෞතික-රූපකාය) තැනි ගත්තේය. කරජකාය තැනිගත් කල්හි (ශරීර) නිධාන ගතවූ උණුලේ මුවින් නික්මුණේය. සැටක් පමණ හිඤ්ඤ 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස ඥාණකරය. භාග්‍යවතුන්වහන්ස, බෙහෙවින් ඥාණකරය, බුදුසසුනෙහි දිවි ඇතිතෙක් පිරිපුන් පිරිසුදු බඹසර හැසිරීමට'යයි ශික්‍ෂාප්‍රත්‍යාබ්‍යානය කොට ගිහි බවට පත්වූහ. සැටක් පමණ හිඤ්ඤ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධර්ම දෙශනාවට අභිමුඛව ඥානය මෙහෙයවා සිවුපිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවලැබූහ. එහි යමෙකුගේ මුවින් උණුලේ නික්මුණේද ඔවුහු පරිථි ඇවතට පැමිණියාහු වූහ. යමෙක් ගිහිබවට පැමිණියාහුද ඔවුහු කුඩා අණුකුඩා සික පද මඩිමින් හැසුරුණාහු වූහ. යමෙක් රහත් බවට පැමිණියාහුද ඔවුහු පිරිසුදු සිල් ඇත්තෝමවූහ. ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය මේ තුන් කොටසටම සඵලවූයේමවිය. රහත්බවට පැමිණියවුනට සඵලවූබව සැබවි. සෙසු අයට කෙසේ සඵලවූයේද? ඉඳින් ඔවුහුද මේ ධර්ම දේශනය නොඇසුවාහු නම් පමා වුවත්ව ස්ථානය අත්හරින්නට නොහැකිවන්නාහුය. එහෙයින් ඔවුන්ගේ එම පාපය වැඩෙමින් අපායයන්හිම ගිල්වන්නේය. මේ ධර්මදේශනය අසා හටගත් සංවේග ඇත්තෝ (පැවති තම තත්වය) ස්ථානය අතහැර සාමණේරභූමියෙහි සිටියාහු දසසිල් පුරා නුවණින් මෙතෙහිකිරීමෙහි නියතවූවාහු ඇතැම්හු සෝථාන්වූවාහු ඇතැම්හු සකෘදගාමීවූවාහු ඇතැම්හු අනාගාමීවූවාහුය. ඇතැම්හු දෙවිලොව උපන්න. මෙසේ පරිථිවූවන්ටද සඵලවිය. සෙස්සෝ මේ ධර්මදේශනය නොඇසුවාහු නම් කල්යාණම සහවෙසෙසටද පරිථියටද එළඹෙන්නාහුය. මේ දෙසුම අසා 'අහෝ බුදුසසුන බෙහෙවින් සියුම්ය. අපවිසිත් මේ පිළිවෙත දිවි ඇතිතෙක් සපිරීමට නොහැකිය. ශික්‍ෂා ප්‍රත්‍යාබ්‍යානයකොට උවසුදම් පුරා දුකින්

මිදෙමුයයි ගිහිබවට එළඹුණාහුය. ඔවුහු තෙසරණෙහි පිහිටා පන්සිල් රැක උවසුදම් පුරන්තාහු ඇතැම්හු සෝවාන්වුවාහුය. ඇතැම්හු සක්කායාමිවුවාහුය. ඇතැම්හු අනාගාමිවුවාහුය. ඇතැම්හු දෙවිලොව උපන්නාහුය. මෙසේ ඔවුනටද සඵලම වූයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේගේ මේ ධර්මදේශනය අසා දේවසමුතයා යමකුත් විසින් අසනලදද යමකුත් විසින් නොඅසනලදද සියල්ලන්ටම සැලකරමින්ම හැසිරුණාහුය. හික්කුහු අස අසා හවන්ති, බුදුසසුනෙහි දිවිඇති තෙක් පිරිපුන් පිරිසුදු බඹසර හැසිරීමට දුෂ්කරයයි එකෙණෙහිම හික්කුන් දසදෙනෙක් විසිදෙනෙක් සැවදෙනෙක් සිය දෙනෙක් දහස්දෙනෙක් ගිහිවෙන්, ශාස්තෘන්වහන්සේ කැමැති පරිද්දෙන් සැරිසරා යළි දෙවරමටම අවුත් හික්කුන් අමතා 'මහණෙනි, තථාගතතෙමේ වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් බොහෝ කලක් ගතසංගතිකායෙහි (බොහෝ දෙනාගෙන් ගැවසීගන්නා ලදුව) විසිය. මහණෙනි, මම අධිමසක් විවේක ගැනීමට කැමැත්තෙමි. පිණ්ඩපාතය ගෙන එන්නකු හැර අන් කිසිවකු විසිනුදු නොඑළඹිය යුත්තේ වෙමි'යි වදළුයේක. අධිමසක් හුදෙකලාවෙන් කල්යවා විවේකයෙන් නැගීසිටියේක් අතද තෙරුන් සමඟ විහාරවාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ බැඳු බැඳු තන්හි තුනීවූ (අඩුවූ) හික්කු සංඝයා දක (කරුණු) දන්නේම, 'ආනන්දය, අන් කල්හි තථාගතයන් වාරිකාවෙහි හැසිර දෙවරමට ආකල්හි සියලු විහාරය කසාවතින් බබළන්නේ බික්සහන පැහැය හමන සුළහින් පිරිපුන්වූයේ වෙයි. දැන් වනාහි තුනීවීගිය බික්සහන දක්නට ලැබේ. හික්කුහුද බෙහෙවින් සුදුමැලි වූවාහුය. මේ කිමෙක්දැයි තෙරුන් විමසුයේක. 'භාග්‍යාවතුන්වහන්ස, ඔබවහන්සේ අගහික්කිඤ්චාපම ධර්මදේශනාව දෙසනලද කාලයේ සිට හික්කුහු සංවේගයට පැමිණියාහු වී අපි මේ ධර්මය සචිත්‍රකාරයෙන් පුරන්තට නොහැක්කෝවෙමු. නොමනාව පවතින්නවුන්ට ජනයාගේ සැදහැයෙන් දෙන දේ පරිභෝග කරන්නට නොසුදුසුයයි ගිහිබවට හැරෙතැයි තෙරුන්වහන්සේ පැවසුයේක. එකෙණෙහි භාග්‍යාවතුන් වහන්සේට ධර්මසංවේගය පහළවිය. එහෙයින් තෙරුන්වහන්සේට, 'මා විවේකයෙන් වසන කල්හි කිසිවක් මගේ පුතුන්ට එක් අස්වැසිලිහේතුවකුදු නොකීවේද? සයුරට බස්නා නොවූපලවල් මෙන් මේ සසුනෙහි අස්වැසීමට කරුණු බොහෝවෙයි. ආනන්දය, යන්න. ගඳකිළි පිරිවෙණෙහි බුද්ධාසනය පනවා හික්කුසංඝයා, රැස්කරවන්නැයි පැවසුයේක. තෙරහු එසේ කළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ උතුම් බුද්ධාසනගතවූ සේක් හික්කුන් අමතා, 'මහණෙනි, මෙහිත් සියල්ලෙන් මුල් කොටස නම් අභීණාව (ධ්‍යානය)ද නොව, උපචාරයද නොව සත්වයන්ට හිතවත්භාවය පැතිරීම පමණි'යි වදරා මේ අනෙථාත්පත්තියෙහි මේ වුලලව්ජරාසංඝාත සූත්‍රය දෙසුයේක.

එහි අව්‍යරාසංඝාතමත්තං යනු අසුරුගසන පමණකි. ඇතිලි දෙක ගවා තබනභන පමණකි යන අර්ථයි. මෙත්තං චිත්තං යනු සියලු සතුන්ට හිතවත්බව පතුරුවන සිතයි. ආසෙවති යනු කෙසේ ඇසුරුකරයිද යත්? මෙනෙහි කරමින් ඇසුරුකරයි. දනිමින් ඇසුරුකරයි. දකිමින් ඇසුරුකරයි. ප්‍රත්‍යවේක්ෂා කරමින් ඇසුරුකරයි. සැදැහැයෙන් තහවුරු ලෙස පිහිටමින් ඇසුරුකරයි. වියඝීය දඩකොට ගනිමින් ඇසුරුකරයි. සිහිය පිහිටුවමින් ඇසුරුකරයි. සිත එක්තැන් කරමින් ඇසුරුකරයි. නුවණින් දනිමින් ඇසුරුකරයි. මනාව දතයුතුදේ මනාව දනිමින් ඇසුරුකරයි. විශේෂයෙන් දතයුතුදෙය විශේෂයෙන් දනිමින් ඇසුරුකරයි. අත්භෙදයුතුදෑ අත්හරිමින් ඇසුරුකරයි. වැඩියයුතුදෑ වඩමින් ඇසුරුකරයි. මෙහි වනාහි මෛත්‍රියෙහි පෙර කොටසින් හිතවත්බව පැතිරීම පවත්වන පමණින්ම ඇසුරුකරනිසි දතයුතුය. 'අරිත්තස්සධානෝ' යනු නොසිස්ඨාන ඇත්තේ හෝ අත් නොහරිනලද ධාන ඇත්තේහෝයි. චිත්තං යනු ඉරියව් පවත්වයි. පවතියි. රකියි, යැපෙයි, ජීවත්වෙයි. හැසිරෙයි. වාසය කරයි. එහෙයින් වාසය කරයි (චිත්තං)යි කියනුලැබේ. මේ පදයෙන් මෛත්‍රිය ඇසුරු කරන හික්මුවගේ ඉරියව් පැවැත්වීම කියනලදි. සත්ත්වයාසනකරො යනු ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අනුශාසනාව කරන්නාවූයි. ඕවාදපතිකරො යනු අවවාදය පිළිගෙන කරන්නාවූ, මෙහිද වරක්කීම අවවාදයයි. නැවත නැවත කීම අනුශාසනයයි. ඉදිරියෙහි කීමද අවවාදයයි. යවා අනභිමුඛයේ කීම අනුශාසනයයි. බැසගත් (දැඩිවගත්) වස්තුවෙහි පෙළ (බුද්ධිවතය) තැබීම වශයෙන් කීම අනුශාසනයයි. මෙසේ වෙසෙස දතයුතුයි. පරමාණු වශයෙන් වනාහි අවවාදය හෝ අනුශාසනය හෝ යනු මෙය එකෙක; එක් අර්ථයක; සමානායෙහි සමභාගයෙහි එයින්ම හටගන්නෙහි එහිමවේ යනුයි. මෙහිද, 'අව්‍යරාසංඝාතමත්තමපි වෙ හික්කවෙ හික්කු මෙත්තං චිත්තං ආසෙවති' (මහණෙනි, ඉදින් හික්කුව අසුරුයණක් ගසන පමණක් මෛත්‍රීසහගත සිත ඇසුරු කෙරේද) යන මෙයම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අනුශාසනය මෙන්ම අවවාදයදවේ. ඒ කාරණයෙන් මෙතෙම අනුශාසනය (අනුගමනය) කරන්නෙකි, අවවාදය පිළිපදින්නෙකිසි දතයුතුයි. අමොඝං යනු නොසිස්ස. රට්ඨපිණ්ඩං යනු නෑ පිරිස හැර රට (වැසියන්) නිසා පැවිදිවූවනු විසින් අනුන්ගේ ගෙවලින් ලබනලදබැවින් පිණ්ඩපාතය රට්ඨපිණ්ඩයයි කියනුලැබේ. 'පරිබුඤ්ජති' යනු ථෙය්‍යපරිභොගය, ඉණපරිභෝගය, දෑස්පරිභෝගය, සාම්පරිභෝගයයි සතර පරිභෝගයකි. එහි දුසිල් තැනැත්තාගේ පරිභෝගය ථෙය්‍ය (සොර) පරිභෝගය නම්. සිල්වතාගේ ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකොට කරන පරිභෝගය ඉණපරිභෝගය නම්. සප්තවිධවූ ශෛක්ෂයන්ගේ පරිභෝගය දෑස්පරිභෝගය නම්. ක්ෂිණාශ්‍රවයන්ගේ පරිභෝගය සාම්පරිභොගය

නම්. එහි මේ හික්කුටගේ මේ රට්ටපිණ්ඩපරිභෝගය කරුණු දෙකකින් නොසිස් වෙයි. අසුරුසණක් ගසන කාලයක් මෙන්සිත ඇසුරුකරන හික්කුට රට්ටපිණ්ඩයට හිමියෙක් වී ණය නැත්තෙක් වී පරිභෝගකරන්නෙයි, මොහුටද රට්ටපිණ්ඩ පරිභෝගය නොසිස්. අසුරුසණක් ගසන පමණකුදු මෙන් සිත ඇසුරුකරන හික්කුටට දෙනලද දනය බෙහෙවින් අත්විටත් වෙයි. මහත්ඵලවෙයි. මහානිසංස ඇත්තේවෙයි. බැබළීම ඇත්තේ වෙයි. මහත් ප්‍රචලිතවීමක් ඇත්තේ වේනුයිද මොහුගේ රට්ටපිණ්ඩ පරිභෝගය නොසිස්. කො පත වාදෙ යෙ නං බහුලීකරොනති යනු යමෙක් වනාහි මේ මෙන් සිත බහුලව ඇසුරු කෙරෙත්ද වඩන්ද යළියළිත් කරන්ද ඔවුහු නොසිස්වූ රට්ටපිණ්ඩය පරිභෝග කරතියි කීම මෙහි කිවයුත්තක් ඇත්තේමද? මෙබඳුව හික්කුහු රට්ටපිණ්ඩයට හිමිකරුවෝ, ණයනැත්තෝ උරුම ඇත්තෝවී පරිභෝග කරති.

සිවුවැන්නෙහි භාවෙති යනු උපදවයි, වඩයි. පස්වැන්නෙහි මනසිකරෙති යනු මෙනෙහි කරයි. මේ දෙකෙහිද සෙස්ස තෙවැන්නෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දනගුනයි. යමෙක් ඇසුරුකරයිද මෙනෙමීම වඩයි. මෙනෙමීම මෙනෙහි කරයි. යම්සිතකින් ඇසුරු කරයිද එයින්ම වඩයි. එයින් මෙනෙහි කරයි. සම්මා සම්බුදුරජාණන්වහන්සේ වනාහි යම් ධර්මාකූචක් මනාව වටහාගන්නාලද බැවින් දේශනාවිලාසයෙන් යුක්ත වූවෝ නම්වූසේක. ඒ ධර්මාකූච මනාව අවබෝධකරන ලද බැවින් තමන්වහන්සේගේ දේශනා විලාසයත් ධර්මයේ අධිපතිභාවයත් ප්‍රතිසම්භිද ප්‍රභේදයන්හි දක්ෂතාවත් නොවැළැක්විය හැකි සඵලතාඥනයත් නිසා එකෙණෙහි උපත් එකම සිත වුවද තෙකොටසකට බෙද දක්වූසේක.

සවැන්නෙහි යෙ කෙවි යනු අතියත බව ප්‍රකාශ කෙරෙන වචනයයි. අකුසලා යනු ඔවුන්ගේ නියම වචනයයි. මෙපමණකින් සියලු අකුසල් නොඉතිරිව භාත්පසින්ම ගන්නාලද්දේවෙයි. අකුසලභාගියා අකුසලපක්කියා යනු අකුසලයන්ටම මේ නමකි. ඇතැම් අකුසලයෝ වනාහි අකුසලයක් එකට හටගැනීමී වශයෙන්ද ඇතමෙක් උපනිශ්‍රය වශයෙන්ද ඇසුරුකරත්, එමෙන්ම අකුසලයන්ටම පක්ෂ වෙති. එහෙයින් අකුසලභාගිය අකුසලපක්කියා කියනුලැබෙත්. සබ්බෙ ගෙ මනොපුබ්බධගමා යනු මොවුන්ට මනස පෙරටුව, පළමුවම යේනුයි මනොපුබ්බධගම නම්. මොවුහු වැළිදු මනස සමඟ එකට උපදින්නාහු එකම වස්තුව ගන්නාහු එකට නිරුද්ධවන්නාහු එකම අරමුණ ගන්නාහුද වෙත්, යම් හෙයකින් වනාහි ඔවුන්ට මනස උපදවන්නා, කරන්නා, හටගන්වන්නා, මතුකරන්නා, උපතදෙන්නා වේද එහෙයින් මනොපුබ්බධගම නම්වෙයි. පඨමං උපප්පති යනු යම්සේ නම් රජු නික්මුණෙයයි කියනලද කල්හි සෙසු රාජසේනාව

නික්මුණේද නොනික්මුණේදැයි විමසිය යුතු කරුණක් නොවේ. සියලු සේනාව නික්මුණේයයි පැනේ. එසේම මනස උපන්නේයයි කියනලද අවස්ථාවෙහි සිට ඉතිරි එකටහටගත් එකට මුහුණු එකට එකවු දෙය උපන්නේද නුපන්නේදැයි විමසිය යුතු කරුණක් නැත. සියල්ල උපන්නේයයි පැනේ, මේ කාරණය නිසා ඔවුන් සමඟ මුහුණු එකට එකට උපදින්නේ එකට නිරුද්ධවන්නේම මනස ඒ ධර්මයන්ට පළමුව උපදියයි කියනු ලැබේ. අනිදෙව යනු සහගතව සමගම එක්වීම යන අර්ථයයි. බ්‍යංජනවජායාව ගෙන පළමුව සිත උපදී. පසුව චෛතසිකයෝයි නොගතයුතුයි. අර්ථයම පිළිසරණයි. බ්‍යංජනය නොවෙයි. 'මනොප්‍රබ්බිධගමා ධර්මා මනොසෙට්ඨා මනොමයා' යන ගාථාවෙහිද මේ ක්‍රමයමයි.

සත්වැන්නෙහි කුසලා යනු වතුභූමිකවු කුශලධර්මයෝ කියනලද්දහ. සෙස්ස සත්වැන්නෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දනුතුය.

අටවැන්නෙහි, යථයිදං හික්ඛවෙ පමාදෙ යන මෙහි හික්ඛවෙ යනු ඇමතිමයි. මේ ප්‍රමාදය යම්ඥෙ යනාත්මයි. පමාදෙ යනු ප්‍රමාදවන ආකාරයයි. මෙය කියන ලද්දේමය: තත්ථ කතමො පමාදො කායදුච්චරිතෙ වා වච්චුච්චරිතෙ වා මනොදුච්චරිතෙ වා පඤ්චස්ස වා කාමගුණෙස්ස චිත්තස්ස වොස්සගො වොස්සගොනුපපදන් කුසලාන් වා ධර්මාන් භාවනාය අසකකවච්චරියතා නික්ඛිත්තජ්ඣතා නික්ඛිත්තධුරතා අනට්ඨාන් අනනුයොගො අනාසෙවනා අභාවනා අබ්බුලීකමමං යො ඵචරුපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජිත්තන් අයං වුච්චති පමාදෙ' (එහි ප්‍රමාදය කවරේදැන්? කායයදුශ්චරිතයෙහි හෝ වාග් දුශ්චරිතයෙහි හෝ මනො දුශ්චරිතයෙහි හෝ පඤ්චකාමගුණයන්හි හෝ සිතේ අත්හැරීම අත්හැරීමට (ඉඩ)දීම, කුශලධර්මයන්ගේ හෝ වැඩීමට නොමනාව කටයුතුකරන බව, පසුබටවීම, නොපිහිටි ක්‍රියාඇතිබව, බහාතැබුවගැනීම ඇතිබව, දඩ්වනොපිහිටීම, නොයෙදීම, ඇසුරුනොකිරීම නොවැඩීම, යළියළින් නොකිරීම යම් මෙබඳුවු ප්‍රමාදය ලත්වීම, ලත්වනබවක් වේද එය ප්‍රමාදයයි කියනුලැබේ.) උප්පන්නා ව කුසලාධර්මා පරිභායන්ති යන මෙය ධ්‍යානවිදඝීනා වශයෙන් කියනලදි. වරක් උපන්නාවූ මාගීඵලයන්ගේ නැවත පිරිහීමක් නම් නැත.

නවවැන්නෙහි අප්පමාදෙ යනු ප්‍රමාදයට ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන් විස්තර සහිතව දනුතුය.

දසවැන්නෙහි කොසජ්ඣං යනු කුසිත්තභාවයයි. ඉතිරිය කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමයි.

සත්වෙහි වර්ගය

සත්වෙහි වර්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි විරියාරමො යනු කෘත්‍යයතරක් ඇති සමාක් ප්‍රධාන වියායෙහි ආරමායයි. දඩකොටගත් පිරිසුන් වියාය ඇතිබවය යන අන්වයයි.

දෙවැන්නෙහි 'මහිව්තා' යනු මහාලෝභයයි. 'තප් කතමා මහිව්තා? ඉතරිතරවිවර පිණ්ඩපාන සෙනාසන ගිලානප්පව්වය හෙසජ්ජ පරික්ඛාරෙහි පඤ්චි වා කාමගුණෙහි අසතකුඨාසා හියොකමාසා යා එවරුපා ඉච්ඡං ඉච්ඡාගතං මහිව්තං රාගො සාරාගො විතසා සාරාගො අයං වුවනි මහිව්තා' (එහි මහිව්තාව කවරිදයක් යම් යම් සිවුරු ආහාර සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් (යන) පිරිකරෙහි හෝ පස් ආකාර කාම ගුණයන්හි හෝ අසතකු (අනාජනිකර) වුවහුගේ වැඩියෙන් කැමති වීමක් වේද එබඳුව කැමැත්ත, කැමැත්තට වසහවීම, වැඩිලෝභය, ඇල්ම, දඩ ආශාව, සිතේ දඩ ඇල්ම යන මෙය මහිව්තායි කියනුලැබේ) යි යමක් සඳහා කියනලද්දේද, ඒ මහාලෝභයයි.

තෙවැන්නෙහි අප්පිව්තා යනු අලෝභයයි. අප්පිව්තා යනු නොකැමැත්තහුගේයි. මෙහි බ්‍යංජනය (වචනාත්මය) ඉතිරිව තිබෙන්නක් මෙනි. (එහෙත්) අන්තර් වනාහි (ඉච්ඡාව) නොඉතිරිවුණි. ඉතා අඩු ආසාවක් ඇති බැවින් එය අප්පිව්තායි නොකියනලදී. ඉච්ඡාවේ අභාවයෙන් නැවත නැවත ඇසුරුකරන ලද අලෝභයාගේම වශයෙන් අප්පිව්තායි කියනලදී. තවද මෙහි අත්‍රිව්තා, පාපිව්තා, මහිව්තා, අප්පිව්තා යන මේ හේදය දනගුණයි. එහි ස්වකීය ලාභයෙහි අනාජනවුවහුගේ අනාලාභයාගේ කැමැත්ත අත්‍රිව්තායි. යමකින් යුක්තවුවහුගේ එකම භාජනයෙහි පිසූ කැවුමකුදු තමාගේ පාත්‍රයෙහි වැටුනු විට නොමනාව පිසනලද්දක්සේද කුඩාවුවක්සේද හැඟෙයිද එයම අනුන්ගේ පාත්‍රයෙහි හෙළන ලද්දේ මනාව පිසුවක් ලෙසද විශාලවුවක් ලෙසද හැඟෙයිද ඒ නොපවත්නා ගුණ හෙළි කෙරෙන බවද පිළිගැනීමෙහි පමණ නොදැනීමද පාපිව්තා නම්. 'මෙහි ඇතැමෙක් ශ්‍රද්ධාතැත්තේම ශ්‍රද්ධා ඇත්තකු ලෙස මා ජනයා දනිවා' යි ආදී ක්‍රමයෙන් අභිධම්මයෙහි ආ යමක් වේද එයින් යුක්තවූ පුද්ගලයා කුහකබවෙහි පිහිටයි. පවත්නා ගුණ හෙළිකෙරෙන බවද පිළිගැනීමෙහි පමණ නොදැනීමද මහිව්තා නම්. මෙහි ඇතැමෙක් ශ්‍රද්ධා ඇත්තේම ජනයා මා ශ්‍රද්ධා ඇත්තකුකොට දනිවායි කැමතිවෙයි. සිල්වත්වූයේම ජනයා මා සිල්වත්කු කොට දනිවායි කැමතිවෙයි යන මේ ක්‍රමයෙන් යමක් පැමිණියේද එයින් යුක්තවූ පුද්ගලයා සත්තර්පණයට

දුෂ්කරවූයේ වෙයි. වැදූ මවද ඔහුගේ සිත ගැනීමට නොහැක්කේවෙයි. එහෙයින් මෙය කියතලදි.

හිනිගොඩද මුහුදද මහාලෝහි පුද්ගලයාද යන මේ තිදෙනා ගැලෙන් (යාලෙන්) ප්‍රත්‍යය දෙනලද්දේවුවද ඔවුහු තෘප්ත කළ නොහැක්කෝයි.¹

පවත්නා ගුණ සහවතබවද පිළිගැනීමෙහි පමණ දැනීමද අපිච්ඡතා නම්. එයින් යුක්තවූ පුද්ගලයා තමා කෙරෙහි පවත්නාවූද ගුණය සහවතු කැමැත්තෙන් ශ්‍රද්ධා ඇත්තේම මා ශ්‍රද්ධා ඇත්තෙකුයයි ජනයා දනීවායි නොකැමතිවෙයි. සිල්වත්වූයේ විවේකීවූයේ බහුශ්‍රැතවූයේ, පටන්ගත් වියඟිය ඇත්තේ සමාධියෙන් යුක්තවූයේ, ප්‍රඥ ඇත්තේ, ඤාණය කළ ආශ්‍රවයන් ඇත්තේම ඤාණය කළ ආශ්‍රවයන් ඇත්තෙකු කොට ජනයා මා දනීවායි නොකැමතිවෙයි. මජ්ඣිමනිකායෙහි තෙරුන්වහන්සේ මෙකී. මෙම තෙරුන්වහන්සේ වනාහි මහා ඤාණාශ්‍රවයෙක් වූයේය. උන්වහන්සේට පාසිවුරු වනාහි පාදමාත්‍රයක් වටී. උන්වහන්සේ අශොකධම්මරාජයාගේ විහාර පූජා දිනයෙහි සංඝස්ථවිරයෝ වූහ. ඉක්බිති මිනිස්සු උන්වහන්සේගේ අතිශයින්ම රුක්ඝාටය දැක ස්වාමීනී, විකක් ඉවත් වන්නැයි කීවාහුය. තෙරුන්වහන්සේ, මාවැනි ඤාණාශ්‍රවයන් රජුට සංග්‍රහ නොකෙරෙත් නම් අන් කවරෙක් කරන්දැයි පොළොවෙහි ගැලී සංඝස්ථවිරයන්ගේ උඩට නැගූ අහරපිඩ ගන්නේම (යළි) මතු වූහ. මෙසේ ඤාණාශ්‍රවයෙහිම ඤාණාශ්‍රවයෙකැයි මා ජනයා දනීවායි නොකැමති වූහ. මෙසේ අල්පේච්ඡවූ හික්මු වූ පත් ලාභය උපදවයි. උපත් ලාභය තහවුරු කරයි. දයකයන්ගේ සිත සතුටුකරයි. යම් යම්සේ හෙතෙම තමාගේ අල්පේච්ඡතාවෙන් විකක් ගනියිද ඒ ඒ ආකාරයෙන් ඔහුගේ වතෙහි පැහැදුණු මිනිස්සු බොහෝ දෙන. අපිස්ඛව ඇත්තා අත්‍යවූද සතරාකාරයෙකි. පච්චයප්පිච්ඡා ධුතඛගප්පිච්ඡා පරියන්තිඅප්පිච්ඡා අධිගමප්පිච්ඡා යනුවෙනි. එහි සිවුපසයෙහි අපිස්චූයේ පච්චයප්පිච්ඡ නම්. හෙතෙම දයකයාගේ වසය (හැකියාව)දනී. දනවස්තුවේ වසය දනී. තම ශක්තිය දනී. ඉදින් දනවස්තුව බොහෝ වේද දයකයා මඳක්දෙනු කැමැත්තේ වෙයිද දයකයාගේ වශයෙන් මඳක් ගනී. දනවස්තුව මඳ වේද දයකයා බොහෝ දෙනු කැමැත්තේ වෙයිද දනවස්තුවේ වශයෙන් මඳක් ගනී. දනවස්තුවක් බොහෝද දයකයාද බොහෝ දෙනු කැමැත්තේද තම ශක්තිය දැන පමණිම ගනී. දුතඛග සමාදාය තමා කෙරෙහි ඇතිබව නොදන්වනු කැමැත්තේ ධුතඛගප්පිච්ඡ

1. අග්ගිකකිංඤ්ඤා සමුද්දෙ ව මහිච්ඡා වාසි පුත්තලො
සකවෙන පච්චයං දෙනතු තයොපෙන අතප්පයා

නම්. ඔහු ප්‍රකට කරනු සඳහා මේ කථාවස්තු (ඉදිරිපත්කරනු ලැබේ.):
 සොසානික මහා කුමාර තෙරුන්වහන්සේ සැටවසක් සොහොනෙහි
 විසුහ. අන් එකද හික්කුවක්වුවද නොදන්නේය. එහෙයින්ම කීහ:

සැටවසක් සොහොනෙහි මම (අන්අය සමඟ) මුසුනොවී වසමි.
 දෙවැන්නෙක් මා නොදන්නේය. උතුම්ව සොසානිකාංගය ආශීර්වාදය.¹

සැප්ටිවෙහි දෙබෑ තෙරවරු විසුහ. කණිටු තෙරණුවෝ
 උපස්ථායකයෙකු විසින් එවතලද උක්මිටියක් ගෙන දෙවු තෙරණුවන්
 වෙත ගියහ. 'ස්වාමීනි පරිභෝග කරන්න'යි (දුන්න). තෙරුන්වහන්සේගේද
 බන්ධිස කොට මුවසෝදන කාලය විය. හෙතෙම 'ඇවැත්නි දන් සැහේය'යි
 පැවසීය. 'කිම ස්වාමීනි? ඒකාසනිකාංගය පුරන්තේදයි විමසිය. 'ඇවැත්නි
 උක්මිටිය ගෙන එව'යි පණස්වසක් එකාසනිකාංගධාරී වූයේ වුවද
 ධුතංගය සහචත්‍ර ලබන්නේ පරිභෝග කොට මුව සෝද නැවත ධුතංගය
 අදිටන් කොට වැඩියේය. යමෙක් වනාහි සාකෙතනියා තෙරුන් මෙන්
 බහුශ්‍රැත භාවය හඟවන්නට නොකැමති වේද මෙතෙම පරියතනි අප්පිච්ඡ
 නම්වෙයි. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි ක්ෂණයක් නැතැයි උදෙසීමිවිමසීමිනි
 ඉඩක් තොබන්නේ 'ස්වාමීනි මරණමොහොත ලබන්නහුද'යි චෝදනා
 කරනු ලබන්නේ සමුහයා අතහැර කණිකාරවාලක සමුද්ද විහාරයට
 වැඩියේ එහි ඇතුළුවස ස්ථවිර නවකමධ්‍යම හික්කුන්වහන්සේට
 උපකාරවත්ව මහාපචාරණය සඳහා පෙහෙවස් දිනයෙහි ධම්මකථාවෙන්
 දනව්ව කලඹා වැඩියහ. යමෙක් වනාහි සෝවාන් ආදියෙන් කෙනෙකුට
 සෝවාන් ආදි බව හඟවන්නට නොකැමති වේද මෙතෙම අධිගමප්පිච්ඡනම්.
 කුලපුත්‍රයන් තුන්දෙනා මෙන්ද සථිකාර කුඹල්කරු මෙන්ද වේ. මේ
 අතරියෙහි වනාහි ලබනලද ඇසුරු කිරීමෙන්, තද අලෝභයෙන් යුක්තවූ
 ශෛක්ෂයාද පෘථග්ජනයාද අප්පිච්ඡයයි දතයුතුය.

සිවුවැන්නෙහි අසනතුට්ඨිකා යනු නොසතුටුවූ පුද්ගලයකු
 ඇසුරුකරන්නාවූ, ආශ්‍රයකරන්නාවූ තැනැත්තාට උපන්නාවූ, අසනෙකාම
 සංඛ්‍යාත ලෝභයයි.

පස්වැන්නෙහි සනතුට්ඨිකා යනු සතුටුවූ පුද්ගලයකු
 ඇසුරුකරන්නාවූ, හජනයකරන්නාවූ, ආශ්‍රය කරන්නාවූ තැනැත්තාට
 උපන් අලෝභ සංඛ්‍යාත සන්තොෂයයි. සනතුට්ඨිකා යනු යම් යම්

1. සුසානෙ සට්ඨිවස්සානි අබ්බොධිණං වසාමහං
 දුතියො මං තජානෙය්‍ය - අහො සොසානිකුත්තමො

ප්‍රත්‍යය පිළිබඳ සන්නොඥයෙන් යුක්තවුවහුයෙයි. ඒ මේ සතුව දොළොස් ආකාරවෙයි. කෙසේද යත්? සිවුරෙහි යථාලාභ සන්නෝෂය, යථාබලසන්නෝෂය යථාසාරූප්‍ය සන්නෝෂයයි ත්‍රිවිධය. මෙසේ පිණ්ඩපාතාදියෙහිද වේ. මේ එහි ප්‍රභේද සංවර්ණතාවයි: මෙහි හික්කුට සොදුරු හෝ නොසොදුරු හෝ සිවුරක් ලබයි. හෙතෙම එයින් යැපෙයි. අනෙකක් නොපතයි. ලබන්නේද පිළිනොගනියි. මේ ඔහුට සිවුරෙහි යථාලාභ සන්නෝෂයයි. අන් හික්කුටක් වනාහි පියෙව් දුබලයෙක් වූයේ හෝ රෝගජරාවෙන් මඩනා ලද්දේ හෝ ගරු සිවුරක් පොරවන්නේ කලාන්ත වේද හෙතෙම සභාග හික්කුටක සමඟ එය මාරුකොට ලහසිවුරකින් යැපෙන්නේවුවද සතුව ඇත්තේමවෙයි. මෙය ඔහුගේ සිවුරෙහි යථාබලසන්නොෂයයි. අනෙකක් ප්‍රණීත ප්‍රත්‍යය ලාභියෙක් වෙයි. හෙතෙම පටසිවුරු ආදිය අතුරෙන් යම් මාහැඟි සිවුරක් හෝ බොහෝ සිවුරු හෝ ලැබ මෙය බොහෝ කලින් පැවිදිවූ තෙරුන්ට, මෙය බහුශ්‍රැතයන්ට සුදුසුය, මෙය ගිලනුන්ට, මෙය අල්පලාභීන්ට වේවායිද ඔවුන්ගේ පරණ සිවුරු හෝ කුණුගොඩවල් ආදියෙන් රෙදිකඩමාලු හෝ රැස්කොට ඒවායින් සහළසිවුරක් කොට දරන්නේ නමුදු සතුව ඇත්තේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ සිවුරෙහි යථාසාරූප්‍ය සන්නෝෂය නම්. මෙහි වනාහි හික්කුට නිරස හෝ රසවත් පිණ්ඩාභාරය ලබයි. හෙතෙම එයින්ම යැපෙයි. අනෙකක් නොපතයි. ලබන්නේවුවද නොගනියි. මෙය ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථාලාභ සන්නෝෂයයි. යමෙක් වනාහි තමන්ගේ ප්‍රකෘතියට (භූභාවයට) විරුද්ධවූ හෝ රෝගයන්ට විරුද්ධවූ හෝ පිණ්ඩපාතයක් ලබයි. යම් අතරක් වැළඳීමෙන් ඔහුට අපහසුවක් වේද හෙතෙම සභාග (සමාන පැවතුම් ඇති) හික්කුටකට එය දී ඔහුගේ අතින් ගැලපෙන බොජුනක් වළඳ මහණදම් කරන්නේවුවද සතුවූයේම වෙයි. මේ ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථාබල සන්නෝෂයයි. අන් හික්කුටක් බොහෝ රසවත්වූ පිණ්ඩපාතයක් ලබයි. හෙතෙම එය සිවුර මෙන් කලින් පැවිදිවූ, බොහෝ ඇසුපිරු තැන්ඇති, අඩුවෙන් ලබන, ගිලන්වූ අයට දී ඔවුන්ට අයත්වූ අතරක් හෝ පිඩුහැසිර මිශ්‍රාභාරයක් හෝ වළඳන්නේද සතුවූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ පිණ්ඩපාතයෙහි යථාසාරූප්‍ය සන්නෝෂයයි. මෙහි වනාහි හික්කුට කැමති හෝ නොකැමති සෙනසුනක් ලබයි. හෙතෙම එයින් සොම්නසක් හෝ දෙමිතස (තරඟ)ක් නොලපදවයි. යටත් පිරිසෙයින් තණඇතිරියකිනුදු ලදඅයුරින්ම සතුවුවෙයි. මෙය ඔහුගේ සෙනසුනෙහි යථාලාභසන්නෝෂයයි. යමෙක් වනාහි තමන්ගේ ප්‍රකෘතියට විරුද්ධවූ හෝ ව්‍යාධීන්ට විරුද්ධවූ හෝ සෙනසුනක් ලබයි. යමක විසීමෙන් ඔහුට අපහසුවක් වේද හෙතෙම එය සභාග හික්කුටකට දී ඔහුට අයත් ගැලපෙන

සෙනසුනක වසන්තේද සතුටු වූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ සෙනසුනෙහි යථාබලසන්තෝෂයයි. අනෙකෙක් මහ පිනුත්තේ ලෙන් මණ්ඩප කුළුගෙවල් ආදී බොහෝ මනා සෙනසුන් ලබයි. හෙතෙම ඒවාද සිවුරුආදිය මෙන් බොහෝ කලින් පැවිදිවූ, ඇසුපිරුතුන් ඇති, අඩුවෙන් ලබන, ගිලන්වූ හික්කුන්ටදී යම්කිසි තූනක වසන්තේද සතුටු වූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ සෙනසුනෙහි යථාසාරූප සන්තෝෂයයි. යමෙක් වනාහි, 'උතුම් සෙනසුන නම් පමාවට කරුණකි. යමක හුන්නහුට ඵ්නම්ඥය ඇතුල් වේද නින්දෙන් මැඩුනහුට යළි පිබිඳෙන විට පාපවිතර්‍යයෝ පහළවෙති' යි නුවණින් සලකා එබඳු සෙනස්තක් ලැබුනේ වුවද නොපිළිගනියි. හෙතෙම එය පිළිකෙටි කොට හිස්තූන් ගස්මුල් ආදියෙහි වසන්තේවුවද සතුටු වූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ සෙනසුනෙහි යථාසාරූප සන්තෝෂයයි. මෙහි වනාහි හික්කු ව රථවූ හෝ රසවත්වූ හෝ බෙහෙකක් ලබයි. හෙතෙම යමක් ලබයිද එයින්ම සතුටුවෙයි. අනෙකක් නොපතයි. ලබන්නේද නොගනියි. මෙය ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි යථාලාභසන්තෝෂයයි. යමෙක් වනාහි තෙලෙන් වැඩක් ඇත්තේ පැණිලබයි. හෙතෙම එය සභාග හික්කුවකට දී ඔහු අතින් තෙල් ගෙන හෝ අන්දිනෙක හෝ සොයා බෙහෙත් කරන්නේද සතුටු වූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි යථාබල සන්තෝෂයයි. අනෙකෙක් මහපිනුත්තේ බොහෝ තෙල්මිපැණි ආදී රසවත් බෙහෙත් ලබයි. හෙතෙම එය සිවුර මෙන් බොහෝ කලින් පැවිදිවූ බොහෝ ඇසුපිරුතුන් ඇති, අඩුවෙන් ලබන, ගිලන්වූ, හික්කුන්ටදී ඔවුන්ගේ ගෙනෙන ලද යම්කිසිවකින් යැපෙන්නේද සතුටු වූයේම වෙයි. යමෙක් වනාහි එක් බඳුනක මුත්තහරිටකය (සුලුදිය හා අරඵදැමු බෙහෙත් පානය) දමා එක් බඳුනක වතුමදුරය දමා ස්වාමීනි, කැමැති දෙයක් ගනු මැනවැයි කියනු ලබන්නේද ඉදින් එයින් යමකින් ඔහුගේ රෝගය සංසිද්දේ, ඉක්බිති මුත්තහරිටකය නම් බුද්ධාදීන් විසින් වණිනා කරන ලදී වතුමදුරය ප්‍රතික්ෂේපකොට මුත්තහරිටකයෙන් බෙහෙත් කරන්නේද බෙහෙවින් සතුටු වූයේම වෙයි. මෙය ඔහුගේ ගිලන්පසෙහි යථාසාරූප සන්තෝෂයයි. මේ එක් එක් ප්‍රත්‍යයෙකි තුන් තුන් සතුවෙන් යථාසාරූප සන්තෝෂයම අග්‍රයි.

සවෙනි සත්වෙනි සූත්‍රයන්හි අයොනියොමනසිකාරයොනියො මනසිකාරයෝ යට කියනලද ලක්ෂණ ඇත්තෝමවෙත්. මෙහි සෙස්ස පළට අරුත් ඇත්තේමයි.

අටවැන්නෙහි අසම්පරිකායා යනු නොදන්නාබවයි. මෙය මෝහයට නමකි. අසම්පරිකායා යනු නොදන්නහුගේ, මුළාවූවහුගේයි.

නවවැන්නෙහි සමපරිකාං යන දන්තාබවයි. මෙය ප්‍රඥවට නමකි. සමපරිකාං යනු දන්තනුගේයි.

දසවැන්නෙහි පාපමිත්තතා යනු යමෙකුට පවිටුවූ ලාමකවූ මිතුරෝ වෙන්ද හෙතෙම පාපමිත්තො නම්. පවිටු මිතුරන් ඇත්තාගේ ස්වභාවය පාපමිත්තතායි. ඒ අයුරින් පවත්නා වූ, ස්කන්ධසතරටම මේ නමකි. මෙය කියන ලද්දේමය. 'එහි පාපමිත්තතාව කෙසේදයත්? සැදහැනැති, දුසිල්වූ ඇසුපිරු තැත්තැති, මසුරුවූ මෝඩවූ යම් ඒ පුද්ගලයෝ වෙන්ද ඔවුන්ගේ යම් ඇසුරක් ආශ්‍රයක් එක්ව ඇසුරුකිරීමක් හඞ්තයක් දැඩිහඞ්තයක් හක්තියක් දැඩි ඇදහීමක් සබැඳියාවක් වේද එය පාපමිත්තතායි කියනුලැබේ.'

සත්වෙති වග්ගය.

අටවෙනි වග්ගය

අටවෙනි වග්ගයේ පළමු සූත්‍රයෙහි කලාංගමිත්තතා යනු කලාංගමිතුරෝ මොහුටනුයි කලාංගමිතුරන් ඇත්තේයි. ඔහුගේ ස්වභාවය කලාංග මිත්තතායි. සෙස්ස කියනලද්දට ප්‍රතිපක්ෂ ක්‍රමයෙන්ම දක්වනුයි.

දෙවැන්නෙහි අනුයොගො යනු යෙදීමයි. ප්‍රයෝගයයි. අනනුයොගො යනු නොයෙදීමයි, අප්‍රයෝගයයි. අනුයොගා යනු යෙදීමෙනි. අනනුයොගා යනු නොයෙදීමෙනි. කුසලානං ධම්මානං යනු චතුර්මකකුශලධර්මයන්ගේයි. තෙවැන්න පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

සිවුවැන්නෙහි, බොජ්ඣංගියා යනු අවබෝධකරන (බුදුවන) සත්වයාට අංගවූ ධර්මයකි. යම්වූ හෝ ධර්මයන්ගේ එකතුවකින් හෙතෙම අවබෝධකරයිද සසරින් හෝ නැහි සිටියිද සිවුසස්දම් හෝ පසක් කරයිද ඒ අවබෝධයට අංග වූයේනුයි බොජ්ඣංගියෝ වෙන්ද අවබෝධකෙරෙහි යි බොජ්ඣංගියෝ යි. වටහාගන්නැ යි බොජ්ඣංගියෝයි. ප්‍රතිවේධ කෙරෙහියි බොජ්ඣංගියෝයි. අවබෝධය සඳහා පවතිනැයි බොජ්ඣංගියෝයි. මෙසේ වනාහි මේ පදය බෙද දක්වන ලද්දේමය.

පස්වැන්නෙහි ‘භාවනාපාරිසුරිං ගව්‍යනි’ යන මේ පදයෙන් බෝධංගයන්ගේ හැසිරෙන ආකාරයෙන් භූමිය කියනලදි. ඒ භූමිය වනාහි සතරාකාරවෙයි. විදඹිනාව, විදඹිනාපාදකධ්‍යානය, මාගීය, ඵලය යනුවෙනි. එහි විදඹිනාව හටගන්නා කල්හි බෝධංගයෝ කාමාවචර වෙත්. විදඹිනා පාදකධ්‍යානය උපදින කල්හි රූපාවචරඅරූපාවචරයෝ වෙත්. මාගීඵලයන් උපදිනා කල්හි ලෝකෝත්තරයෝයි. මේ සූත්‍රයෙහි වතුභූමික බෝධංගයෝ කියනලදහ.

සවෙනි සූත්‍රයාගේ අනෙථාත්පත්තික නිකේෂපයයි. මෙය අනෙථාත්පත්තියෙහිම දෙසනලදි. බොහෝ හික්කුණු වනාහි ධර්මසභාවෙහි හුන්නාහුය. ඔවුනතුරෙහි බන්ධුලමල පෙනෙවියා අරභයා මේ කථාව හටත්තේය. ‘ඇවැත්ති, අසුවල්නම් කුලය පෙර බොහෝ නෑයන් ඇත්තේ විය. බොහෝ (විහිදිගිය) පැති ඇත්තේ විය. දන් අඩු නෑයන් අඩුපැති ඇත්තක්විය.’ ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඒ හික්කුණ්ගේ සිත්හසර දූත මා ගියවිට මහත් දෙසුමක් වන්නේයයි දූත ගඳකිළියෙන් නික්ම දම්සභාවෙහි පනවනලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි හිඳ, මහණෙනි දන් කවරනම් කථාවකින් යුක්තව හුන්නහුදැයි ඇසුසේක. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, අත් ගමිනියම්ගම් ආදිය පිළිබඳ කථාවක් නෑත. අසුවල් නම් කුලය පෙර බොහෝ නෑයන් ඇත්තේවිය. බොහෝ පැති ඇත්තේවිය. දන් අඩු නෑයන් ඇත්තේ අඩු පැති ඇත්තේ වියයි කියමින් හුන්නහුමිහයි පැවසූහ. ශාස්තෘත්වහන්සේ මේ අනෙථාත්පත්තියෙහි අප්පමනකිකා එසා හික්කවෙ පරිභානි යන මේ සූත්‍රය ආරම්භ කළසේක. එහි අප්පමනකිකා යනු අඩුවැඩි පමණයි. මේ පිරිහීමෙන් ස්වභීයෙන් හෝ (සෝවාන් ආදී) මාගීයෙන් හෝ පිරිහෙන්නෝ නම් නෑත. මේ වනාහි ඉහාත්මයෙහි පිරිහීම් පමණක්මයයි වදළසේක. එතං පතිකිට්ඨං යනු මෙය පැසුරය (අත්තිමය). මෙය ලාමකය. යනුයි. යදිදං පඤ්ඤපරිභානි යනු මගේ සසුනෙහි යම් මේ කරනලද කම්යාගේ විපාක ඇත යන නුවණින් විදසුන් නුවණින් මග නුවණින් පලනුවණින්ද පිරිහීමක් වේද එය අත්තිමය; එය ලාමකය; එය අත්හැරදමිය යුත්තකි යන අර්ථයි.

සත්වැන්නද අනෙථාත්පත්තියෙහිම දෙසනලදි. දම් සභාවෙහි හුන්නාවූ හික්කුණ් අතුරෙන් ඇතුම්හු අසුවල් නම් කුලය පෙර අඩු නෑයන් ඇති අඩු පැති ඇතිවූවක් විය. දන් බොහෝ නෑයන් ඇති බොහෝ පැති ඇතිවූවක් විය’යි මෙසේ කීවාහුය. කවරෙකු සඳහා මෙසේ කීවාහුදයත් විශාඛා උචුසියද විශාලාවෙහි ලිච්චිත්ද සඳහායි.

ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ සිත්හසර දැන පෙර කියනලද ක්‍රමයෙන්ම අවුත් ධර්මාසනයෙහි වැඩහුන්සේක්, 'මහණෙනි දැන් කවර නම් කථාවකින් යුක්තව හුන්තහුදැයි ඇසුරේක. ඔවුහු ඇති සැටියෙන් කීහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මේ අනෙථාත්පත්තියෙහි මේ සූත්‍රය ඇරඹුයේක. එහි අප්පමත්තිකා යනු ඒ සැපත නිසා ස්වර්ගයට හෝ මාග්ගයට හෝ පැමිණියවුන් නොමැති බැවින් අඩු යනුයි. යදිදං පඤ්ඤාදායී යනු කම්මයාසකක ඤාණාදීන්ගේ වැඩිමයි. තසමා යනු යම් හෙයකින් ඥාතීන්ගේ වෘද්ධිය නම් ඉහාත්මයට පමණක්වුයේ අඩුවුයේ කුඩාවුයේ ස්වර්ගයට හෝ මාග්ගයට පමුණුවන්නට අසමත්වුයේවෙයි. එහෙයින්., පඤ්ඤාදායියා යනු කම්මයාසකතාදී ප්‍රඥාවේ වර්ධනයෙනි.

අටවැන්නද අනෙථාත්පත්තියෙහිම දෙසනලදි. බොහෝ හික්කුහු ධර්මසභාවෙහි හුන්නාහු මහාධන සිටුපුත්‍රයා අරභයා අසුවල් නම් කුලය පෙර මහා හෝග ඇත්තේ මහා රත්රුවන් ඇත්තේ විය. දැන් එය අල්පහෝගවුයේ වියයි පැවසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙර ක්‍රමයෙන්ම වැඩමවා ඔවුන්ගේ කීම අසා මේ සූත්‍රය ඇරඹුයේක.

නවවැන්නද අනෙථාත්පත්තියෙහිම කියනලදි. දර්ශනාවෙහි හුන්නාවු හික්කුහු කාකවලිය සිටුද පුණ්ණක සිටුද අරභයා අසුවල් නම් කුලය පෙර අල්පහෝග වුයේය. දැන් එය මහාහෝග ඇත්තේවියයි පැවසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙර ක්‍රමයෙන්ම වැඩමවා ඔවුන්ගේ වචනය අසා මේ සූත්‍රය ඇරඹුයේක. සෙස්ස මේ සූත්‍රදෙක්හි යටකියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය.

දසවැන්නද අනෙථාත්පත්තියෙහිම දෙසනලදි. ධර්මසභාවෙහි හික්කුහු කොසොල් මහරජු අරභයා අසුවල්නම් කුලය පෙර මහයාසස් ඇත්තේ මහ පිරිවර ඇත්තේවිය. දැන් අඩුයාසස් අඩුපිරිවර ඇත්තේවියයි පැවසූහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පෙර ක්‍රමයෙන්ම වැඩමවා ඔවුන්ගේ වචනය අසා මේ දෙසුම ඇරඹුයේක. ඉතිරිය කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි.

අටවෙනි වග්ගය.

නවවෙනි වගිය

නවවෙනි වගියෙහි පළමු සූත්‍රය අනෙකුත් පන්තියෙහිම දෙසතලදී. බොහෝ හික්මුත්වනන්සේලා වනාහි ධර්මසභාවෙහි හුන්නාහු කුමනසොමක අරභයා අසුවල් නම් කුලය පෙර අඩු යසස් ඇත්තේ අඩුපිරිවර ඇත්තේ විය. දැන් මහයසස් ඇත්තේ මහ පිරිවර ඇත්තේ වියයි කීවාහුය. ශාස්තෘන්වනන්සේ පෙර තයින්ම පැමිණි මවුන්ගේ වචනය අසා මේ සූත්‍රය දෙසීමට ඇරඹුයේක. එහි අරථය යටකියතලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි.

දෙවෙනි සූත්‍රාදියෙහි 'මහකො අනත්ථාය' යනු මහත්වු අවුචක් සඳහායි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

නවවෙනි වගිය

දසවෙනි වගිය

දසවෙනි වගියෙහි අජ්ඣන්තිකං යනු සචකිය අධ්‍යාත්ම වශයෙන් ආධ්‍යාත්මිකවු යනුයි. අධ්‍යං යනු කාරණයයි. 'ඉති කරිත්වා' යනු මෙසේ කොට යනුයි. 'මහණෙනි තමා අයත්වු, පුද්ගලයන්ට වෙන් වශයෙන් අයත්වු, තමාගේ සිතෙහි හටගත් කාරණයකැයි කොට වෙනත් එක් කාරණයකුදු නොදකිමි' යන මෙය කියතලද්දේවෙයි. ඛාහිරං යනු තමා අයත් සන්තානයෙන් පිටත හටගත්තෙයි. 'සද්ධම්මස්ස' යනු මනාදහම් ඇති ශාසනයාගේ යනාත්ථයි. 'සමමාසාය' යනු විනාශය සඳහායි. අනතරධානය යනු අප්‍රකටව වීමටයි. ධීකියා යනු විරසවිතිය සඳහායි. 'අසමමාසාය අනතරධානය' යනු කියතලද දෙයට විරුද්ධ තයින් දතයුතුයි. මෙහි සෙස්ස වකුකෝටිකයෙහි කියතලද ක්‍රමය ඇත්තේමයි. මින් මත්තෙහි වු 'අධම්මං ධම්මොති දීපෙනති' යනාදියෙහි සූත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් වනාහි දශකුශලකම්පට ධර්මයයි. දශ අකුශලකම්පට අධර්මයයි. එසේම සතර සතිපට්ඨාන සතර සමාක්ප්‍රධාන, සතර සාද්ධිපාද, පංච ඉන්ද්‍රිය, පංචබල, සත්ත බෝධංග ආයතී අෂ්ටාංගික මාර්ගය යන සත්තිස් බෝධිපාක්ෂිකයෝ ධර්මයයි. සතිපට්ඨාන තුන, සමාක් ප්‍රධාන තුන,

සෘද්ධිපාද ණන, ඉන්ද්‍රියසය, බලසය, බෝධ්‍යංග අට, නවාංගික මාගීය යනු ද මේ අධම්මයයි. උපාදන සතර, නිවරණ පස, අනුසය සත, මිථ්‍යා අටද යන මෙය ධම්මයයි. එහි යම්කිසි එක් අධම්ම කොටසක් ගෙන මේ අධම්මය ධම්මයයි කරමු. මෙසේ අපගේ ගුරුකුලය නෙය්‍යානිකවෙයි. අපිද ලෝකයෙහි ප්‍රකට වන්නෙමුයයි ඒ අධම්මය මේ ධම්මයයි කියන්නාහු **අධම්මං ධම්මොති දීපෙනති** (අධම්මය ධම්මයයි දක්වත්) නම් වෙයි. එසේම ධම්ම කොට්ඨාසයන් අතුරින් එකක් ගෙන මේ අධම්මයයි කියන්නාහු **ධම්මං අධම්මොති දීපෙනති** නම්වෙයි. විනය ක්‍රමයෙන් විනාහි, සිද්ධි (සත්‍යානු) වස්තුවකින් (මූලාධාරයකින්) චෝදනාකොට සිහිගන්වා ප්‍රතිඥාව පරිදි කළයුතු කම්මය ධම්මය නම්. අතථ්‍යවූ වස්තුවකින් චෝදනා නොකොට සිහි නොගන්වා ප්‍රතිඥාවෙන් තොරව කළයුතු කම්මය අධම්මය නම්. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් නුවණින් බලා රාගය දුරු කිරීම, දෝෂය දුරුකිරීම, මෝහය දුරුකිරීම, සංවරය, අත්හැරීම, යන මෙය **විනයො** නම්වෙයි. නුනුවණින් බලා රාගාදීන්ගේ දුරු නොකිරීම, අසංවරය, අත්නොහැරීම යන මෙය **අවිනයො** නම් වෙයි. විනයක්‍රමයෙන් වන්දනාසම්පන්න, ඤාතිසම්පන්න, අනුසාවන සම්පන්න, සීමා සම්පන්න, පරිසරසම්පන්න යන මෙය **විනයො** නම් වෙයි. වන්දනාසම්පන්න -පෙ- පරිසරසම්පන්න යන මෙය **අවිනයො** නම් වෙයි. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් සතරසතිපට්ඨානය, සතර සමාක්ප්‍රධානය -පෙ- ආර්ය අෂ්ටාංගික මාගීය යන මෙය (භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන) තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දෙසනලදි. කියනලදි. සතිපට්ඨාන ණන, සමාක් ප්‍රධාන ණන, සෘද්ධිපාද ණන, ඉන්ද්‍රියසය, බලසය බෝධ්‍යංග අට, නවාංගික මාගීය, යන මෙය (අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන) තථාගතයන්වහන්සේ විසින් නොදෙසෙනලදි නොකියනලදි. විනය ක්‍රමයෙන් පාරාජික සතර, සභවෙසෙස් තෙළෙස, අනියත දෙක නිසගි පවිති නිස යන මෙය 'භාසිතං ලපිතං තථාගතෙන' තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දෙසනලදි. කියනලදි. පරිජිත, සභවෙසෙස් තුදුස, අනියත ණන, නිසගිපවිති නිස එක යන මෙය '**අභාසිතං අලපිතං තථාගතෙන**' තථාගතයන්වහන්සේ විසින් නොපවසනලදි. නොකියනලදි. සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් දිනපතා එලසමාපන්නිත්ව සමචුදීම, මහාකරුණා සමාපන්නියට සමචුදීම, බුදු ඇසින් ලොවබැලීම, අනෙථාත්තත්ති වශයෙන් සුත්‍රාන්තදේශනාව, ජාතකකථා යන මෙය **ආවිණණං** පුරුදුකරනලදි. දිනපතා පලසමවතට සමනොචුදීම, -පෙ- ජාතක නොදෙසීම යන මෙය **අනාවිණණං** පුරුදු නොකරණලදි. විනය ක්‍රමයෙන් ආරාධනා කරන ලදුව වස්ථුස, විමසා බලා වාරිකාවෙහි හැසිරීම, වස් පවරා සැරි සැරීම, ආගන්තුකයන් සමඟ පළමුව පිළිසඳර පැවැත්වීම යන

මෙය **ආවිණි** පුරුදු කරනලදී. ඒ පුරුදුකරනලද්දේම නොකිරීම **අභාවිණි** අභාවිණි නම්. (පුරුදු නොකරන ලද්දේනම්.) සුත්‍රාන්ත ක්‍රමයෙන් සතර සතිපට්ඨාන -පෙ- අට්ඨ මග යන මෙය **පඤ්ඤානං** පනවන ලද්දේනම් වෙයි. සතිපට්ඨාන තුන -පෙ- නවාංගික මාභීය යන මෙය '**අපඤ්ඤානං**' නොපනවනලද්දේනම්වෙයි. චිත්ත ක්‍රමයෙන් පරිච්ඡිද්ධ සතර -පෙ- නිසිද්ධි පටිති නිසිද්ධි යන මෙය **පඤ්ඤානං** පනවනලද්දේ නම්වෙයි. පරිච්ඡිද්ධි තුන නිසිද්ධි පටිති එක්තිස යන මෙය **අපඤ්ඤානං** නොපනවනලද්දේ නම්වෙයි. සියලු සුත්‍රදේශනාවන්ගේ අවසානයෙහි යම් මේ '**තෙවිමං සද්ධම්මං අනතරධාපෙනති**'යි කියනලද්දක්වේද, එහි අධිගම අනතරධානය, පටිපත්ති අනතරධානය, පරියන්ති අනතරධානය, ලිඛිතඅනතරධානය ධාතුඅනතරධානයයි අතුරුදහන්වීම් පසක් නම්වෙයි. එහි අධිගමය යනු සතර මග සතරපල සිවුපිළිසිඹියා ත්‍රිවිද්‍යා ජ්‍යෙෂ්ඨයයි. එය පිරිහෙනු ලබන්නේ පිළිසිඹියාවෙහි පටන් පිරිහෙයි. බුදුන්වහන්සේලාගේ පිරිනිවර්තන අවුරුදු දහසක්ම පිළිසිඹියාවෝ ඉපදවීමට හැකිවෙත්. ඉන් මත්තෙහි අභිඤ්ඤා සයයි. ඉන්පසු ඒවාද නොහැකි වන්නේ ත්‍රිවිද්‍යා උපදවයි. කල්යාණේදී ඒවාද ඉපදවීමට නොහැක්කාහු ශුෂ්කවිදග්ගියෝ වෙත්. මේ ක්‍රමයෙන් ම අනාගාමීහු, සකෘදගාමීහු සෝතාපත්තියෝ වෙත්, ඔවුන් ජීවමානකල්හි අධිගමය අතුරුදහන් නොවූයේ නම්වෙයි. අන්තිම සෝවාන් පුද්ගලයාගේ මියයාමෙන් අධිගමය අතුරුදහන්වූයේ නම්වෙයි. මේ අධිගම අන්තරධානයයි. පටිපත්ති අනතරධානය නම්: ධ්‍යාන විදග්ගියා මාභීඵල නිපදවන්නට නොහැක්කාහු සිවුපිරිසුදු සිල් පමණක්ම රකිති. කල් යන විට ශීලය සම්පූර්ණකොට රකිමු. කෙලෙසුන් තැවීමේ වියඟියෙහි යෙදෙමු. මාභීයක් හෝ ඵලයක් හෝ පසක්කරන්නට නොහැකිවෙමු. දැන් ආයඟීධම්මප්‍රතිවේධයක් නැතැයි නිශ්චයකට එළඹ මැලිකම් බහුලවුවාහු ඔවුනොවුනට වෝදනා නොකරත්, සිහි නොගන්වත්, කුකුස් නැත්තෝ වෙත්. එතැන්පටන් කුඩා අණුකුඩාසිකපද යටපත් කරත්. කල්යාන විට පටිති තුලැස්වලට එළඹෙත්, එයින් ගරුකාපත්තීන්ටද එළඹෙත්. පාරාජික පමණක්ම පවතියි. සිවු පරිච්ඡිද්ධි රක්තා හික්කුන්වහන්සේලා සියයක් හෝ දහසක් හෝ ජීවමාන කල්හි පටිපත්ති අතුරුදහන් නොවූයේනම්වෙයි. අන්තිම හික්කුවගේ සිල්බිඳියාමෙන් හෝ දිව්ගෙවී යාමෙන් හෝ අතුරුදහන් විය යන මෙය පටිපත්ති අනතරධානය නම්.

පරියන්ති යනු අධ්‍යාපන පාළි සහිත ත්‍රිපිටකයට අයත් බුද්ධවචනයයි. යම්කාක් එය පවතීද ඒ පයඝාප්තියද පිරිසුන්වුයේ නම්වෙයි. කල්ගතවන කල්හි කලියුගයෙහි රජවරු අධාර්මිකයෝ වෙත්. ඉන්පසු රටවැසියෝද දනවුරුවැසියෝද අධාර්මික වෙත්. මොවුන්ගේ නොදැනුමටත් වැසි මනාව නොවසී. එයින් ශූන්‍යයෝ නොසැපයෙත්. ඒවා නොසැපයෙනකල්හි ප්‍රත්‍යයදයකයෝ හික්කු සංඝයාට ප්‍රත්‍යය දීමට නොහැකි වෙත්. හික්කු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ක්ලාන්ත වන්නාහු අතැවැසියන් ගැනීමට නොහැකිවෙත්. කල්ගත වනවිට පයඝාප්තිය පිරිහෙයි. අතී වශයෙන් දැරීමට නොහැකි වෙත්. පෙළවශයෙන්ම දරන්, එයින් කල්ගතවනවිට සියලු පෙළද දැරීමට නොහැකි වෙත්. පළමුව අභිධම්මපිටකය පිරිහෙයි. පිරිහෙනු ලබන්නේ මත්තෙහි පටන් පිරිහෙයි. පළමුවම වනාහි මහාප්‍රකරණය පිරිහෙයි. එය පිරිහුණුවිට යමකය, කථාවස්තුව, පුද්ගල ප්‍රඥප්තිය, විභවය, ධර්ම සංග්‍රහය (යනු විසින් පිරිහෙයි) මෙසේ අභිධම්ම පිටකය පිරිහුණුකල්හි මත්තෙහි සිට සූත්‍රාන්ත පිටකය පිරිහෙයි. පළමුව වනාහි අභිගුණරත්නාය පිරිහෙයි. එහිද පළමුව ඒකාදය නිපාතයයි - පෙ - එයින් එකක නිපාතයයි. මෙසේ අංගුත්තරය පිරිහුණුකල්හි මත්තෙහි පටන් සංයුක්තනිකාය පිරිහෙයි. පළමුව මහාවග්ගය පිරිහෙයි. ඉක්බිති සළායතන වග්ගය, ඛණ්ඩකවග්ගය, නිදනවග්ගය සභාපවග්ගයයි. සංයුක්තනිකාය පිරිහුණුකල්හි මත්තෙහි පටන් මජ්ඣිමනිකාය පිරිහෙයි. පළමුව උපරිපණ්ණාසකය පිරිහෙයි. ඉක්බිති මජ්ඣිමපණ්ණාසකයයි. අනතුරුව මූලපණ්ණාසකයයි. මෙසේ මජ්ඣිමනිකාය පිරිහුණුකල්හි මත්තෙහි පටන් දීඝනිකාය පිරිහෙයි. පළමුව පාටියවග්ගය පිරිහෙයි. එයින් මහාවග්ගයයි. අනතුරුව සීලකඛ්ඛ වග්ගයයි. දීඝනිකාය පිරිහුණු කල්හි සූත්‍රාන්ත පිටකය පිරිහුනේ නම්වෙයි. විනය පිටකය සමඟ ජාතක පමණක්ම දරති. විනය පිටකය ලජ්ජිනුම දරති. ලාංකැමැත්තෝ වනාහි සූත්‍රාන්තය කියනලදකල්හිද සලකන්නෝ නැතැයි ජාතකයම දරන්. කල්ගතවනවිට ජාතකයද දැරීමට නොහැකි වෙත්, ඉක්බිති ඔවුන්ට පළමුව වෙසාන්තර ජාතකය පිරිහෙයි, අනතුරුව ප්‍රතිලෝම ක්‍රමයෙන් පුණ්ණක ජාතකයද මහා නාරද කස්සප ජාතකයද පිරිහෙයි. අවසානයෙහි අපණ්ණක ජාතකය පිරිහෙයි. මෙසේ ජාතකය පිරිහුණුකල්හි විනය පිටකය පමණක්ම දරති. කල්ගතවනවිට එයද මත්තෙහි පටන් පිරිහෙයි. පළමුව වනාහි පරිවාරය පිරිහෙයි. අනතුරුව ඛණ්ඩකයද හික්කු විභංගයද මහාවිභංගයද පිරිහෙයි. අනුපිළිවෙළින් උපොයථකණ්ඩය පමණක්ම දරති. එකල්හිද පරියන්තිය අතුරුදහන් නොවුයේම වෙයි. යම්කාක් මිනිසුන් අතුරෙහි සිවුපද ඇති ගාථාවකුද පවතීද ඒකාක් පරියන්තිය

අතුරුදන් නොවූයේ වෙයි. යම්කලෙක ශ්‍රද්ධා ඇති පැහැදුණු රජෙක් ඇතකු මත්තෙහි රත්කරවූවක දහසින් බැඳි පසුම්බියක් තබවවා බුදුවරුන් විසින් දෙසනලද සිවුපදැති ගාථාවක් දන්නා තැනැත්තේ මේ දහස ගනිවායි කුවර බෙර හසුරුවයි. ගන්නෙකු නොලැබ එක්වරක් හැසිරවූණුකල්හි අසන්නෝද නොඅසන්නෝද වෙනැයි තුන්වරක් දක්වා බෙර හසුරුවා ගන්නෙකු නොලැබ, රාජ පුරුෂයෝ දහසින් බැඳි පසුම්බිය නැවත රජ ගෙටම පිවිසුවත්. එකල්හි පරියන්තිය අතුරුදහන්වූයේ නම්වෙයි. මෙය පරියන්ති අනතරධානය නම්. කල්ගතවනකල්හි සිවුරුගැනීම පාත්‍ර ගැනීම (අත්පා) හැකිළීම දිගහැරීම ඉදිරිබැලීම වටපිට බැලීම පහදවන්නේ නොවෙයි. නිගණ්ඨ මෙහෙණන් ලබුකැටයෙන් කළ පාත්‍රයක් මෙන් හිඤ්ඤ පාත්‍රය අත්බාහුවෙහි බහා රැගෙන හැසිරෙහි. මෙපමණකිනුද (ශ්‍රමණ) ලිංගය අතුරුදහන් නොවූයේ වෙයි. කල්ගතවන විට අත්බාහුවෙන් බස්වා අතින් හෝ කන්කොණෙහි හෝ එල්වා ගෙන හැසිරෙත්. සිවුරද පඬු පෙවීමෙන් යෝග්‍යබව ඇති නොකොට ඔවුන්ටවත්කොට හැසිරෙත්, කල් යනවිට පඬුපෙවීමද නොවෙයි. දහවලුසිඳීමද බඳපටිය විඳීමද නොවෙයි. කප් බිඳුව පමණක් කොට පරිහරණය කරත්, නැවත බඳපටිය විඳ කප නොකරත්, ඉක්බිති දෙකම නොකොට දහවල්ල සිඳ පිරිවැරියන් මෙන් හැසිරෙත්. කල් යනවිට, මෙයින් අපට කවර වැඩක්දැයි කුඩා කසාවත් කඩක් අතෙහි හෝ ගෙලෙහි හෝ බඳිත්. කෙස්හි හෝ අලවත්, අඹුදරුවන් පෝෂණය කරන්නාහු සී සා වපුරා දිව්ගෙවමින් හැසිරෙත්, එකල්හි දක්ෂිණාව දෙන්නාවූ ජනයා සංඝයා උදෙසා ඔවුනට දෙයි. මේ සඳහා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් 'ආනන්දය, අනාගත කාලයෙහි දුසිල්වත්වූ පව්වුදහම් ඇති ගොත්‍රය වනසන්නාවූ කාසාවකණ්ඨකයෝ වන්නාහුය. ඒ දුසිල් ඇත්තන් කෙරෙහි සංඝයා උදෙසා දන් දෙන්නාහුය. ආනන්දය, මම සංඝගත දක්ෂිණාව එකල්හිවුවද හිණිය නොහැකි පමණ කළනොහැකි එකකැයි පවසමි'යි දෙසනලදි. අනතුරුව කල් ඉක්මනෙහිව නොයෙක් ආකාර කටයුතු කරන්නාහු 'මෙය බාධාවකි. මෙයින් අපට කවර වැඩක්දැයි කසාවත්කඩ සිඳ වනෙහි හෙළති. මෙකල්හි ලිංගය (සලකුණ) අතුරුදහන්වූයේ නම් වෙයි. කාශ්‍යප බුදුරජුන්ගේ කාලයෙහි සිට සුදුවත් පෙරවා යෝතකයින්ගේ හැසිරීම වාරිත්‍රයක් විය. මේ කාලයෙහි වනාහි ලිංගය අතුරුදන් වූයේනම්. මෙය ලිංගඅනතරධානය නම්. ඉක්බිති ඒ ඒ තත්ති සත්කාරසම්මාන නොලබන්නාවූ ධාතුන්වහන්සේලා බුදුන්වහන්සේලාගේ අධිෂ්ඨාන බලයෙන් සත්කාරසම්මාන ලබන තැනකට යති. කල්යානවිට සියලු තත්ති සත්කාර සම්මාන නොවෙයි. සියලු

ධාතුහු බෝමැඩෙහි රැස්වී බුදුරුවක් ගෙන බෝමැඩෙහි පළඟකින් හුන් බුදු සිරුරක අසිරිය දක්වත්. දෙතිස් මහපුරිස්ලකුණු, අසූඅනුලකුණු බලයක් පමණකු වූ රැස් දහර යන සියල්ල සපිරුණේම වෙයි. ඉක්බිති යමාමහපෙළහර දිනයෙහි මෙන් පෙළහර කොට දක්වත්. එතැනට යන්නාවූ මනුෂ්‍යභූතවූ සත්වයෙක් නම් එහි නැත. දසදහසක් සක්වළෙහි වනාහි දේවතාවෝ සියල්ලෝම රැස්වී 'අද දශබලයන්වහන්සේ පිරිනිවන්පාති. දැන් මෙතැන් සිට අඳුර වන්නේයයි වැළපෙත්. ඉක්බිති ධාතුශරියෙන් තේජසක් හටගෙන ඒ සිරුර නොපෙනෙනබවට යෙයි. එකල්හි දේවසමුඛයා බුදුවරුන්ගේ පිරිනිවන් පෑ දිනයෙහි මෙන් දිව ගඳමල් වැඩිමී ආදියෙන් සත්කාරකොට තෙවරක් පැදකුණුකොට වැඳ 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, අනාගතයෙහි පහළවන බුදුන් දක්මට ලබන්නෙමුයි කියා තමතමන්ගේ තැන්වලටම යති. මේ ධාතුඅන්තරධානය නම්.

මේ පස් ආකාරවූ අන්තරධානයන්ගේ මූලය පරියතති අන්තරධානයමය. පයඝාප්තිය අතුරුදහන් වූ කල්හි ප්‍රතිපත්තිය අතුරුදහන් වෙයි. පයඝාප්තිය පවත්නා විට (ප්‍රතිපත්තිය) පවතියි. එහෙයින්ම මේ දිවයිනෙහි වණ්ඩාලනිස්ස මහා භයෙහිදී සක්දෙව් රජතෙමේ මහ පහුරක් මවා, 'මහබියක් වන්නේය. මනාව වැසි නොවසින්තේය. හික්කුන්වහන්සේලා ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ක්ලාන්ත වන්නාහු පයඝාප්තිය දරන්නට නොහැකි වන්නාහුය. පරතෙරට (විදේශයකට) ගොස් ආයඝියන්වහන්සේලා විසින් දිව්‍රැකීමට වටී. ස්වාමීනි, මේ මහපහුරට නැග වඩිනු මැනව. යමෙකුට මෙහි වැඩහිඳීමට තැනක් නොපොහොරෙන්ද උන්වහන්සේලා දරකඩක හෝ උර තබා වඩින සේක්වා සියලු දෙනාටම බියක් නොවන්නේය'යි හික්කුන්වහන්සේට සැළකරවීය. එකල්හි මුහුදු තෙරට පැමිණ හික්කුන්වහන්සේලා සැට තමක් කතිකාකොට අපට මෙහි යාමක් නොමැත. අපි මෙහිම සිට ත්‍රිපිටකය ආරක්‍ෂා කරන්නෙමුයි එයින් පෙරළා පැමිණ දකුණු මලය දනව්වට ගොස් අලමුල් කොලවලින් දිව් රකින්නාහු විසුවාහුය. කය උසුලනකල්හි හිඳ සජ්ඣායනය කරත්. නොඋසුලන කල්හි වැළි ඔසවා පිරිවරා හිස් එක් තැනකට කොට පයඝාප්තිය විමසා බලත්. මේ ක්‍රමයෙන් අවුරුදු දෙළසක් අතර්ථකවා සහිත ත්‍රිපිටකය සම්පූර්ණකොට දරුවාහුය. බිය සන්තුන් කල්හි සත්සියයක් හික්කුන්වහන්සේලා තමන් ගිය තැනහි අතර්ථකවා සහිත ත්‍රිපිටකයෙහි එක අතුරකුදු එක ව්‍යංජනයකුදු නොනසා මේ දිවයිනටම පැමිණ කල්ලගාම දනව්වෙහි මණ්ඩලාරාම විහාරයට පිවිසියාහුය. තෙරුන්වහන්සේලා පැමිණි පුවත අසා මේ දිවයිනෙහි නොගොස් නැවතුණු හික්කුන්වහන්සේලා සැට තම තෙරුන්වහන්සේලා

දක්නෙමුයි වැඩමවා (ඒ) තෙරවරුන් සමඟ ත්‍රිපිටකය පිරිසුදු කරන්නාහු එක් අකුරකුදු එක් වංචනයකුදු නොගැලපෙන්නක් නම් නොදුටුවාහුය. ඒ ස්ථානයෙහි තෙරවරුන් අතර 'සසුනේ මුල පයඝීප්තියද නැතහොත් ප්‍රතිපත්තියද' යන මේ කථාව හටගත්තේය. පාංශුකුලික ස්ථවිරයන්වහන්සේලා ප්‍රතිපත්තිය මුලයයි කීවාහුය. ධම්මකපීක හික්කුහු පයඝීප්තියයයි කීවාහුය. ඉක්බිති ඔවුනට තෙරුන්වහන්සේලා ඔබ්බෙන්සේලා දෙපිරිසේම වචන පමණකින්ම නොපිළිගනිමු. බුද්ධභාෂිතවූ සූත්‍රයක් ගෙන හැර දක්වන්නැයි කීවාහුය. සූත්‍රයක් ගෙනහැර දක්වීම උගහට නොවේයයි 'ඉමෙ ච සුභද්ද හික්කු සමමාවිතරෙය්‍යං අසුඤ්ඤ ලොකො අරහතෙනහි අස්ස' යනුවෙන්ද, 'පට්ටනති මුලකං මහාරාජ සන්චුසාසනං පට්ටනතිසාරකං පට්ටනතියං ධරනං තිට්ඨති' යනුවෙන්ද සූත්‍රයක් ගෙන හැර දක්වුවාහුය. මෙම සූත්‍රය අසා ධම්මකපීක ස්ථවිරයන්වහන්සේලා තමන්ගේ වාදය තැබීම පිණිස මේ සූත්‍රය ගෙනහැර දක්වුවාහුය.

යාව තිට්ඨති සුත්තනතා විනයො යාව දිප්පති
තාව දක්නති ආලොකං - සූරියෙ අබ්භුට්ඨිනෙ යථා

සුත්තනතෙසු අසනෙසු - පමමුට්ඨෙ විනයමගිව
තමො හවිස්සති ලොකෙ - සූරියෙ අරථංගතෙ යථා

සුත්තනතෙ රක්ඛිතෙ සනෙත - පට්ටනති හොති රක්ඛිතා
පට්ටනතියං ධිතො ධිරො - යොගකේමා න ධංසති

මේ සූත්‍රය ගෙනහැර දක්වූකල්හි පාංශුකුලික ස්ථවිරයන්වහන්සේලා නිශ්ශබ්ද වූවාහුය. ධම්මකපීකස්ථවිරයන්ගේම වචනය පෙරටුවිය. යම් සේ ගවයන් සියයක හෝ ගවයන් දහසක හෝ අතරෙහි ප්‍රවේණිය පාලනය කරන්නාවූ දෙනක නොමැති කල්හි ඒ වංශය ඒ පරපුර නොගැලපෙයිද එසේම අරඹන ලද විදහිනා ඇති හික්කුන්වහන්සේලා සියයක් හෝ දහසක් විදහමාන කල්හිවුවද පයඝීප්තිය නොමැතිකල්හි ආයඝීප්තිය ප්‍රතිවේධයක් නම් නොවෙයි. තවද යම්සේ නිදන්කළය (ධනය පුරවා නිධන්ගත කරනලද කළය)ක් දැන ගැනීම (හඳුනා ගැනීම) සඳහා ගලක් මත්තෙහි අකුරු පිහිටවූ කල්හි යම්තාක් අකුරු පවතීද ඒතාක් නිදන් කළය නැසුනේ නම් නොවේ. එසේම පයඝීප්තිය පවත්නාකල්හි සසුන අකුරුදහන් වූයේනම් නොවේ.

දසවෙනි වග්ගය.

11

එකොළොස්වෙනි වග්ගයෙහි ‘අධම්මං ධම්මො’ යනාදිය කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දැක්වුනුයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

12-13

දෙළොස්වෙනි වග්ගයෙහි ‘අනාපතතිං ආපතති යනාදියෙහි, ‘අනාපතති අජානනකස්ස අපේයාවිතකස්ස නමරණාධිප්පායස්ස අනුලලපනාධිප්පායස්ස න මොචනාධිප්පායස්ස’ යන තත්ති තත්ති කියනලද නිවැරද්ද අනාපතති නම්වෙයි. ‘ජානනකස්ස පේයාවිතකස්ස’ ආදි ක්‍රමයෙන් කියනලද වැරද්ද ආපතති නම්. ආපතතිස්සානං පසක් ලහුකාපතති නම්. ආපතතිස්සානං දෙකක් ගරුකාපතති නම්. ආපතතිස්සානං දෙකක් දුට්ඨලොපතති නම්. ආපතතිස්සානං පසක් අදුට්ඨලොපතති නම්. ආපතතිස්සානං භයක් සාවසෙසාපතති නම්. පාරාජිකාපතතිස්සානං එක අනවසෙසාපතති නම්. සප්පට්ඨකමාපතති (පිළියම් සහිත ඇවැත්) නම් සාවසෙසාපතතිමයි. අප්පට්ඨකමාපතති (පිළියම් නැති ඇවැත්) නම් අනවසෙසාපතතිමය. සෙස්ස සියලුතත්ති පැහැදිලිමය.

14

එකපුද්ගල වග්ගය

එකපුද්ගලවග්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි ‘එකපුග්ගලො’ යනු එක් පුද්ගලයෙකි. මෙහි ‘එකො’ යනු දෙවැනි ආදිය ප්‍රතික්ෂේප කිරීම් අර්ථයෙහි සංඛ්‍යා පරිච්ඡේදයයි. ‘පුග්ගලො’ යනු ව්‍යවහාර කථාවකි. පරමාත්ම කථාවක් නොවේ. භාග්‍යාවත් බුදුරජාණන්වහන්සේගේ වනාහි සමුත්ති දෙසනා පරමත්මදෙසනායි ද්විවිධ දේශනාවක් වෙයි. එහි පුද්ගලයා, සත්ත්වයා, සත්‍රියා, පුරුෂයා, ක්ෂත්‍රියයා, බ්‍රාහ්මණයා, දෙවියා, මාරයා යනුවෙන් මෙබඳු වූයේ සමුත්ති (ව්‍යවහාර) දෙසනානම්. අනිත්‍ය, දුක්ඛ, අනාත්ම, ස්කන්ධ, ධාතු,

ආයතන, සම්ප්‍රදාය යනුවෙන් මෙබඳුවකින් පරමාර්ථ (පරමාර්ථ) දෙසනා නම්. එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යමක් සම්මුති වශයෙන් දේශනාවක් අසා අතර්ථය වටහාගෙන මෝහය අතහැර විශේෂ (මානිවලාදි)යක් ලැබීමට හැකිවෙත්ද ඔවුන්ට සම්මුති දෙසනාව දෙසනාසේක. යමක් වනාහි පරමාර්ථවශයෙන් දේශනාවක් අසා අතර්ථය වටහාගෙන මෝහය අතහැර විශේෂයක් ලැබීමට සමත්වෙත්ද ඔවුන්ට පරමාර්ථදේශනාව දෙසනාසේක. එහි මේ උපමායි. යම්සේ වනාහි දේශභාෂාවන්හි දක්ෂවු ත්‍රිවිධ වේදයන්ගේ අතර්ථය වටහාගෙන ක්‍රමයන් දන්තාවු ආවායඝීවරයක්, යමක් දම්ල භාෂාවෙන් කිකල්හි අතර්ථය දනිත්ද ඔවුන්ට දම්ල භාෂාවෙන් ප්‍රකාශකරයි. යමක් අතර්ථය දනිත්ද අතරෙන් යම් භාෂාවකින් (කි කල්හි අතර්ථය දනිත්ද) ඔවුන්ට ඒ ඒ භාෂාවෙන් (ප්‍රකාශකරයි.) මෙසේ ඒ මානවකයෝ භාෂා ප්‍රයෝගයෙන් දක්ෂවු ව්‍යක්තවු ආවායඝීවරයකු වෙත එළඹ ඉක්මණින්ම ශිල්පය උගනිත්. එහි භාග්‍යවත් බුදුරජාණන්වහන්සේ ආවායඝීවරයා මෙනි. කිවුයුතුබවෙහි පිහිටි තුන් පිටකය ත්‍රිවේදය මෙනි. පරමාර්ථසම්මුති දේශනාවන්හි දක්ෂතාව දේශභාෂාවන්හි දක්ෂතාව මෙනි. සම්මුති පරමාර්ථ වශයෙන් වටහාගැනීමට සමත් විනෙයජනයෝ නොයෙක් දේශභාෂාවන්ට අයත් මානවකයන් මෙනි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සම්මුති පරමාර්ථවශයෙන්වු දේශනාව ආවායඝීවරයා දම්ල භාෂාදියෙන් ප්‍රකාශකිරීම මෙනැයි දතයුතුය. මෙහි කියනලද්දේදෙවෙයි.

‘දේශකයන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨවු බුදුරජාණන්වහන්සේ සම්මුතියද පරමාර්ථයද සිත්තදෙකක් ප්‍රකාශකළසේක. තෙවැනි සිත්තයක් නොලැබෙයි.’¹

ලෝකයෙහි පිළිගැනීම හේතුවෙන් සංකේත වචනය සත්‍යය. ධර්මයන් හටගත් ආකාරය හේතුවෙන් පරමාර්ථ වචනය සත්‍යය.²

1. දුටු සච්ඡානි අකාසි
සම්මුද්ධා වදන. වරො
සම්මුති. පරමාර්ථ. ව
තනිය. තුපලබ්‍හිති

2. සංකේතවචන සච්ඡානි
ලෝකසම්මුතිකාරණා
පරමාර්ථවචන. සච්ඡානි
ධම්මාන. භූතකාරණා

එහෙයින් ව්‍යවහාරයෙහි දක්නට ලෝකයාට ස්වාමිවූ සම්මුතිය ව්‍යවහාර කරන ශාස්තෘන්වහන්සේට මුසාවාදයක් හටනොගනී.¹

තවද: භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කරුණු අටකින් පුද්ගල කථාව කරනසේක. විලිඛිය පළටකරනු සඳහා, කම්ය අයත් කොට ඇතිබව පළට කිරීම සඳහා, එක්එක් පුද්ගලයා අයත් ක්‍රියා පළටකරනු සඳහා ආනන්තයඝීකම් පළට කරනු සඳහා, බ්‍රහ්මචිහාර පළටකරනු සඳහා, පෙරවිසු කඳපිළිවෙළ පළටකරනු සඳහා, දනයේ පිරිසුදුකම පළටකරනු සඳහා, ලෝකසම්මතය අත්තොහුරීම සඳහාත් යනුවෙනි. ස්කන්ධ ධාතු ආයතනයෝ ලජ්ජාවෙනි බිය වෙතියි කීකල්හි මහජනයා නොදනියි. මුළාවට පැමිණෙයි. ස්කන්ධධාතු ආයතනයෝ ලජ්ජාවෙනි බියවෙති. යනු මේ කිමෙක්දැයි විරුද්ධ වෙයි. ස්ත්‍රිය, පුරුෂයා, ක්‍ෂත්‍රියයා, බ්‍රාහ්මණයා, දෙවියා, මාරයා ලජ්ජාවෙයි බියවෙයි කීව්ට දනියි. මුළාවට නොපැමිණෙයි. විරුද්ධ නොවෙයි. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලජ්ජා බිය ප්‍රකටකිරීම සඳහා පුද්ගලකථාව කරනසේක. ස්කන්ධයෝ ධාතුහු ආයතනයෝ කම්ය අයත්කොට ඇත්තෝයයි කීව්ටද මේ ක්‍රමයමැයි. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කම්ය ස්වකීයකොට ඇතිබව ප්‍රකට කරනු සඳහා පුද්ගලකථාව කරනසේක. වෙළුම්වනාදී මහාචිහාරයෝ ස්කන්ධයන් විසින් ධාතුන් විසින් ආයතනයන් විසින් කරවනලද්දේ කීකල්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මේ නිසා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එක් එක් පුද්ගලයාට අයත් ක්‍රියා ප්‍රකටකරනු සඳහාද පුද්ගල කථාව කරනසේක. ස්කන්ධයෝ ධාතුහු, ආයතනයෝ මව, පියා රහතුන්වහන්සේ ජීවිතයෙන් තොර කරති, ලෝහිතුප්පාදකම්ය කරති, සංසර්ග්ද කම්ය කරතියි කීව්ටද මේ ක්‍රමයමයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ආනන්තයඝීකම් ප්‍රකට කරනු සඳහා පුද්ගලකථාව කරනසේක. ස්කන්ධයෝ ධාතුහු ආයතනයෝ මෙමුත්ති කරතියි කීව්ටද මේ ක්‍රමයමයි. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ බ්‍රහ්මචිහාර ප්‍රකටකරනු සඳහා පුද්ගලකථාව කරනසේක. ස්කන්ධයෝ ධාතුහු ආයතනයෝ පෙරවිසු කඳ පිළිවෙළ සිහිකරතියි කීව්ටද මේ ක්‍රමයමයි. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පෙරවිසු කඳපිළිවෙළ ප්‍රකටකරනු සඳහා ද පුද්ගලකථාව කරනසේක. ස්කන්ධයෝ ධාතුහු ආයතනයෝ දනය පිළිගනිති. කීකල්හිද ස්කන්ධයෝ ධාතුහු ආයතනයෝ පිළිගනිති යනු

1. කසමා වොහාර කුසලස්ස
ලොකනාථස්ස සත්ථුතො
සම්මුතිං වොහරන්තස්ස
මුසාවාදෙ න ජායති

මේ කීමක්දැයි මහජනයා නොදනිති. මුළාවට පැමිණෙයි, විරුද්ධවෙයි. පුද්ගලයෝ සිල්වත්තු යහදම් ඇත්තෝ පිළිගනිති කිකල්හි මහජනයා දනිති. මුළාවට නොපැමිණෙයි. විරුද්ධ නොවෙයි. එබැවින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ දනයෙහි පිරිසුදු බව දක්වීමට පුද්ගලකථාව කරනසේක. භාග්‍යවත් බුදුරජාණන්වහන්සේලා ලෝකසම්මතය අත් නොහරිති. ලෝකවාචනාරයෙහි ලෝකනිරුක්තියෙහි ලෝකසංවාදයෙහි පිහිටියෝම දහම් දෙසති. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලෝකසම්මුතිය අත්නොහැරීම සඳහාද පුද්ගලකථාව කරනසේක. මෙසේ එකෙක්වුයේද එම පුද්ගලවුයේද ඒමැයි එකපුගල නම්වේ. කවර අතීයෙන් ඒක පුද්ගල වේද යත්? අසමානාත්මයෙන්, ගුණවිශිෂ්ටාත්මයෙන් හා අසමසමාත්මයෙනි. හෙතෙමේ වනාහි දශපාරමිතාවන්ගේ පිළිවෙළින් ආවර්ජිතාදිය කොට බෝධිසම්භාර ගුණයන් හා බුද්ධගුණයන් මගින්ද සෙසු මහජනයාගෙන් අසමානාත්මය අසමානාත්මයෙන්ද ඒකපුද්ගලවෙයි. මොහුගේ යම් ඒ ගුණයෝ වෙන්ද එම ගුණයෝ සෙසු සත්වයන්ගේ ගුණයන්ගෙන් විශිෂ්ට වෙනැයි ගුණ විශිෂ්ටාත්මයෙන්ද ඒකපුද්ගල වෙයි. පෙරවිසු සම්මාසම්බුදුවරු සියලු සත්වයන්ගෙන් අසමාන වෙති. ඒ අසමයන් සමඟ මේ එක් පුද්ගලයා රූපකාය ගුණයන්ගෙන් මෙන්ම නාමකාය ගුණයන්ගෙන් ද සමවේයයි අසමසමානාත්මයෙන් ඒකපුද්ගල නම් වෙයි. 'ලොකෙ' යනු අවකාශ ලෝකය, සත්වලෝකය, සංස්කාර ලෝකයයි ලෝක තුනකි. ඒවායේ විස්තර කථාව විශුද්ධිමාභීයෙහි කියතලදි. ඒවා අතරින් මෙහි සත්වලෝකය අදහස් කරතලදි. සත්වලෝකයෙහි උපදිනුලබත්තාවුද මෙතෙම දිව්‍යලෝකයෙහි නොඋපදියි. බ්‍රහ්මලෝකයෙහිද නොඋපදියි. මිනිස් ලොවෙහිම උපදියි. මිනිස් ලොවෙහිද අත් සත්වලෙක නොව මේ සත්වලෙම උපදියි. එහිද භූමි තත්ත්ව නොවේ, පෙරදිගින් කපංගල නම් නියමිතමෙකි. එයට අන්‍යව මහාසාලයෝයි. ඉන් මත්තෙහි මෙපිටින් මැද ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝයි. ගිනිකොන දිගින් සලලවතී නම් නදියයි. ඉන් මත්තෙහි මෙපිටින් මැද ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝයි. දකුණු දිගින් සෙතකණ්ණික නම් නියමිතමයි. ඉන් මත්තෙන් මෙපිටින් මැද ප්‍රත්‍යන්තජනපදයෝයි. පැසුළුදිගින් ථුතනම්වු බමුණුගමයි. ඉන් මත්තෙහි මෙපිටින් මැද ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝයි. උතුරු දෙසින් උසිරඳුප නම්වූ පථිතයයි. ඉන්මත්තෙහි මෙපිටින් මැද ප්‍රත්‍යන්ත ජනපදයෝයි මෙසේ පිරිසිදුණු, දිගින් යොදුන් තුන්සියයක් ඇති, පළලින් යොදුන් දෙසියපණසක් ඇති, වටින් යොදුන් නවසියයක් ඇති මධ්‍යම දේශයෙහි උපදියි. හුදෙක් තථාගතයන්වහන්සේ පමණක් නොවෙත්. පසේබුදුවරු, අගසව්වරු, අසුමහ තෙරවරු බුදුමව, බුදුපියා, සත්විනි රජ හා වෙනත් හරවත් (ධනවත්)වූ බමුණු ගැහැටියෝ

ද මෙහිම උපදිත්, ‘උපසර්ග්‍යො උපපජ්ඣි’ යන මෙය වනාහි දෙකම නිමනොකළ වචනයයි. පහළ වන්නේ බොහෝ දෙනාගේ හිතවැඩ සඳහා පහළවෙයි. වෙනත් කරුණකින් නොවේයයි මෙසේ මෙහි අත්‍යව්‍ය දතයුතුයි. මෙහි ලක්ෂණය මෙබඳුමය. මෙය වෙනත් ශබ්දලක්ෂණයකින් මැඩලත්තට නොහැකිය. තවද උපදිනුලබන්නේම උපදිනීමේ උපන්නේ නම්මයි මෙහි මේ හේදය දතයුතුයි. මෙතෙම වනාහි දීපඬුර පාදමුලයෙහි ලබනලද විවරණ ඇත්තේ බුද්ධකාරක ධර්මයන් සොයන්නේ දසපාරමිතාවන් දක මේ ධර්මයෝ මාවිසින් පිරිසයුත්තාහයි කරනලද සතිවුහන් ඇත්තේ දතපාරමිතාව පුරන්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. ශීලපාරමිතාව -පෙ- උපෙක්‍ෂා පාරමිතාවය යන මේ දශපාරමිතාවන් පුරන්නේද දශ උපපාරමිතාවන් පුරන්නේද, උපදිනුලබන්නේ නම්. ශීලපාරමිතාව -පෙ- උපෙක්‍ෂා පාරමිතාවය යන මේ දශපාරමිතාවන් පුරන්නේද දශ උපපාරමිතාවන් පුරන්නේද, උපදිනුලබන්නේ නම්. පංචමහා පරිත්‍යාගයන් පරිත්‍යාගකරන්නේද, උපදිනුලබන්නේ යැයි අත්ථවය්‍යාව, ලෝකාත්ථවය්‍යාව හා බුද්ධවය්‍යාව සම්පූර්ණ කරන්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. කල්පලක්‍ෂයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ්‍යසතරක් බුද්ධකාරකධර්මයන් මුදුන්පමුණුවන්නේද, උපදිනුලබන්නේ නම්. වෙසතුරු අත්ථව හැර තුසිත දෙවිපුරයෙහි පිළිසිඳ ගෙන අවුරුදු සැටලක්‍ෂයක් අධිකකොට ඇති අවුරුදු පණස්සත්තෝටියක් සිටින්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. දෙවියන් විසින් අයදිනලද්දේ පස්මහ බැලුම් බලා මායා දෙවියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගන්නේද නොඅඩු නොවැඩි දසමසක් ගැබෙහි වසන්නේද උපදිනු ලබන්නේ නම්. එකුත්තිස් වසක් ගිහිගෙහි සිටින්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. කාමයෙහි ආදීනවද තෙන්නුමයෙහි ආනිසංශද දැක රාහුලහසයන් උපන්නියෙහි ඡන්තසභායකොට ඇත්තේ කත්ථක නම් උතුම් අසුපිට නැහ නික්මෙන්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. රාජාතුනක් ඉක්මවන්නේද අනෝමා තදීතිරයෙහි පැවිදි වන්නේද උපදිනුලබන්නේ නම්. අවුරුදුසයක් මහා ප්‍රධන් වියඹ කරන්නේද උපදිනුලබන්නේම නම්. නුවණ මුහුකුරා ගිය කල්හි මීලාරික ආහාර වළඳන්නේද උපදිනුලබන්නේනම්. සවස්කල්හි වෙසක් පුන් පොතොයෙහි බෝමැඩට නැහ මාරබලය පරද පළමු යාමයෙහි පුබ්බතිවාසානුස්සති ඤාණය යිකොට මැදුම්යමෙහි දිබ්බවක්‍කුඤාණය පිරිසුදුකොට පශ්චිමයාමයට සමනත්තරව අංගදෙළසක් සහිත ප්‍රතිත්‍යසමුත්පාදය අනුලොමි පිළිලොමි වශයෙන් සමමභිතයකොට සොනාපත්ති මාගීය අවබෝධ කරන්නේද උපදිනුලබන්නේම නම්. සොනාපත්ති ඵලක්‍ෂණයෙහිද සකෘදගාමි මාගීක්‍ෂණයෙහිද අනාගාමිඵලක්‍ෂණයෙහිද උපදිනුලබන්නේම නම්. අභීත්මාගීක්‍ෂණයෙහිවනාහි උපදිනි නම්. අභීත්

ඵලක්ෂණයෙහි උපන්නේ නම්. බුදුවරුන්ගේ වනාහි ශ්‍රාවකයන්ගේ මෙන් ඉද්ධිවිධඤාණාදිය පිළිවෙළින් නුපදියි. අතීත්මාතීය සමගම සියලුම සභිකයන්ගේදී ගුණ සමුහය ආයෝමනම් වෙයි. එබැවින් ඔවුහු උපත් සියලු කෘත්‍ය ඇතිබැවින් අතීත්ඵලක්ෂණයෙහි උපන්නෝනම් වෙත්. මේසුත්‍රයෙහිද අතීත්ඵල ක්ෂණයම උදෙසා උපදියයි දනවුනුයි. උපන්නේ වේය යන මෙය මෙහි අර්ථයයි.

බහුජනනිකාය යනු මහජනයාගේ නිතරවැඩ සඳහා උපදියි. **බහුජනසුඛාය** යනු මහජනයාගේ සුවය සඳහා උපදියි. '**ලොකානුකම්පකාය**' යනු සත්වලෝකයාට අනුකම්පාව සඳහා උපදියි. කවර සත්වලෝකයාටද යත්? යමෙක් තථාගතයන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසා අමාපැත්තේ බිවේද, ධර්මය අවබෝධ කළේද ඔහුටයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් බෝමැඩෙහි සත්සතියක් ගෙවා බෝමැඩින් ඉසිපතනයට වැඩමවා, 'ඥේ මෙ හික්කවෙ අනතා පබ්බතේන න සෙවිතබ්බා' යනුවෙන් ධර්මප්‍රවෘත්තිසූත්‍රාන්තය දෙසතලද කල්හි ආසුෂ්මත් අඤ්ඤාකොණ්ඩාඤ්ඤ ස්ථවිරයන් සමග ගණනින් අටළොස් කෙළක්වූ බ්‍රහ්මයෝ අමාපැත්තේ බිවාහුය. මේ සත්වලෝකයට අනුකම්පාවෙන් උපන්නේය. පඤ්චානි දිනයෙහි අනන්තලක්ෂණ සූත්‍රාන්තය අවසානයෙහි පස්වන තෙරහු රහත්බවෙහි පිහිටියාහුය. මේ සත්වලෝකයාටද අනුකම්පාවෙන් උපන්නේය. ඉන්පසුව යඤ්ඤාප්‍රාප්තියට ඇති පස්පතක් දෙනෙකු රහත්බවෙහි පිහිටවූයේය. ඉන්පසු කප්පාසිය වනයෙහිදී හඳුටගයියයන් තිස්දෙනා තුන්මහටද තුන්පලයටද පැමිණවූයේය. මේ සත්වලෝකයාටද අනුකම්පාවෙන් උපන්නේය. ගයා ශීර්ෂයෙහි ආදිත්තපරියාය සූත්‍රාවසානයෙහි ජට්ඨයන් දහසක් රහත්බවෙහි පිහිටවූයේය. එසේම ලට්ඨ වනයෙහිදී බිම්බිසාර ප්‍රමුඛවූ එකොළොස්නහුගේ බමුණුගැහැවියෝ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසා සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියාහුය. එක් නහුගේ තිස්පරණයෙහි පිහිටියේය. තිරොකුඩ්ඪසූත්‍ර අනුමෝදනාවසානයෙහි අසුසාරදහසක් ප්‍රාණීන් විසින් අමාපැත්තේ බොනලදි. සුමනමාලාකාරසමාගමෙහි අසුසාරදහසක් දෙනාවිසින්ද ධනපාලක සමාගමෙහි දසදහසක් ප්‍රාණීන් විසින්ද බද්ධාරාමාරාමක සමාගමෙහිදී අසුසාරදහසක් ප්‍රාණීන් විසින්ද ජමබුකාපීචක සමාගමෙහි අසුසාරදහසක් දෙනාවිසින්ද ආනන්ද සෙට්ඨිසමාගමෙහිදී අසුසාරදහසක් ප්‍රාණීන් විසින්ද අමාපැත්තේ බොනලදි. පාෂාණක වෙත්තයෙහි පාරායණ සූත්‍රකථා දිනයෙහි තුදස් කෙළක් අමාපැත්තේ පානය කළහ. යමා මහපෙළහර දිනයෙහි විසි කෙළක් ප්‍රාණීහුද තාවතිංස හවනයෙහි පටුපුල් සලස්නෙහි හිඳ මව කායසාක්ෂි කොට සජ්ජප්‍රකරණවූ අහිංසා දෙසන විට අසුකෙළක් ප්‍රාණීහුද සකකපඤ්ඤානුත්තයෙහිදී අසුදහසක් දෙවියෝද අමාපැත්තේ බිවාහුය. මහාසමය සූත්‍රාන්තය, මංගලසූත්‍රය, චූලරාහුලොවාද

සුත්‍රය, සම්චිත්තපටිපද යන සතර තත්ති ධර්මානිසමයට පත් සත්‍යයන්ගේ සීමාවක් නැත. මේ සත්‍යලෝකයාටද අනුකම්පාව සඳහා උපන්නේයි. අදපටන් අනාගතයෙහිද සසුන නිසා සහමොක් මගෙහි පිහිටන්නන්ගේ වශයෙන්ද මේ අර්ථය දකියුතුයි. **දෙවම්ත්‍රයා**ණාං යනු නූතනයේ දෙවිමිනිසුන්ගේ පමණක් නොව සෞඛ්‍ය නාගගුරු ආදීන්ගේ හිතවැඩසුටි සඳහාම උපන්නේය. සහෙකුක ප්‍රතිසන්ධියක් ඇති මාග්ධ්‍යයෙන් පසක්කිරීමට හැකියාව ඇති පුද්ගලයන් දක්වීමට මෙය කියතලදි. එබැවින් මොවුන්ගේද හිතවැඩසුටි සඳහාම උපන්නේයයි දකියුතුයි.

කතමො එකපුග්ගලො යන මෙය පුවජාවයි. (ප්‍රශ්නයයි). මේ පුවජාව නම් පස් ආකාරවෙයි. අදිට්ඨභොගනා (නොදුටුදෙය ප්‍රකටකරන) පුවජාව, දිට්ඨසංසඤ්ජනා (දුටුදෙය සසඳාදක්වීමේ) පුවජාව, විමතිවෙදනා (සැකදුරුකිරීමේ) පුවජාව, අනුමති (එකඟවීමේ) පුවජාව, කපේකුකම්මනා (කියනුකැමැත්ත දක්වීමේ) පුවජාව යනුවෙනි. මේ ඔවුන්ගේ විවිධත්වයයි. අදිට්ඨභොගනා පුවජාව කවරේදැයි? ප්‍රකෘතියෙන් (ස්වභාවයෙන්) ලක්ෂණය නොදන්නේවෙයිද නොදන්නාලද්දේද තුලනය නොකරනලද්දේද නිශ්චය නොකරනලද්දේද ප්‍රකට නොවේද? නොපැහැදිලි වූයේද එහි දැනුම සඳහා දැක්ම සඳහා, සමානකිරීම සඳහා, නිශ්චය කිරීම සඳහා, ප්‍රකටවීම සඳහා, පැහැදිලිවීම සඳහා, ප්‍රශ්නයක් අසයි. මේ අදිට්ඨභොගනා පුවජාවයි. දිට්ඨසංසඤ්ජනා පුවජාව කවරේදැයි? ප්‍රකෘතියෙන් ලක්ෂණය දන්නේ වෙයිද දන්නාලද්දේද, තුලනය කරනලද්දේද, නිශ්චය කරනලද්දේද, ප්‍රකටවූයේද පැහැදිලිවූයේද, හෙතෙම අනෙක් පඬිවරුන් සමඟ සැසඳීම සඳහා ප්‍රශ්න අසයි. මේ දිට්ඨසංසඤ්ජනා පුවජාවයි. විමතිවෙදනා පුවජාව කවරේද යන්න? ප්‍රකෘතියෙන් සැකයෙන් පැකුළුනේ වෙයිද විමතියෙන් පැකුළුනේ වෙයිද මෙසේ වේද මෙසේ නොවේද කුමක්ද කෙසේද යි සැකසහිත වූයේ වෙයිද හෙතෙම සැකදුරුකිරීම සඳහා ප්‍රශ්න අසයි. මෙය විමතිවෙදනා පුවජානම්. අනුමතිපුවජා කවරේදැයි? භාග්‍යවතුන්වහන්සේ හික්මුණ්ගේ එකඟතාව සඳහා ප්‍රශ්න අසනසේක. තං කිං මඤ්ඤප්ඵ හික්ඛවෙ රූපං නිවං වා අනිවං වාති. අනිවං හනෙන යං පනානිවං දුක්ඛං විපරිණාමධම්මං කලලං නු තං සමනුපස්සිතුං එතං මම එසොහමසම් එසො මෙ අත්තාති. නොහෙතං හනෙන' යනුවෙනි. මේ අනුමති පුවජාවයි. කපේකුකම්මනා පුවජාව කවරේදැයි? භාග්‍යවතුන්වහන්සේ හික්මුණ්ට කථාකරනු කැමැත්තෙන් ප්‍රශ්න අසනසේක. 'වත්තාරො මෙ හික්ඛවෙ සතිපට්ඨානා කතමෙ වත්තාරො' යනුවෙනි. මෙ කපේකුකම්මනාපුවජානම්. එහි බුදුවරුන්ගේ පළමු පුවජාතුන නොමැත. කුමක් නිසාදැයි? බුදුරජාණන්වහන්සේලාට වනාහි තුන්කල්හි අවබෝධ නොකළ කිසි සංඛ්‍යායක් හෝ නොදුටු නොදත් තුලනය නොකළ නිශ්චය

නොකළ, නොපැහැදිලි, ප්‍රකටනොවූ අසංඛ්‍යායක් හෝ නොමැත. එබැවින් ඔවුනට අදිධානතා ප්‍රච්ඡාද නැත. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් තම නුවණින් යමක් අවබෝධකරනලද්දේද උන්වහන්සේට අන්‍ය ශ්‍රමණයෙකු හෝ බ්‍රාහ්මණයෙකු හෝ දෙවියෙකු හෝ මාරයෙකු හෝ බ්‍රහ්මයෙකු හෝ සමග සැසඳීමේ කිසක් නැත. එහෙයින් උන්වහන්සේට දිට්ඨසංසඤ්ඤා ප්‍රච්ඡාදක් නැත. යම්හෙයකින් වනාහි උන්වහන්සේ සැකනොමැත්තේද පහකළ විවිකිච්ඡා ඇත්තේද සියලුධර්මයන්හි නැසූ සැක ඇත්තේද එහෙයින් උන්වහන්සේට විමතිවේදනා ප්‍රච්ඡාදක් නැත. සෙසු ප්‍රච්ඡාදෙක භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ඇත. ඒ අතුරෙන් මෙය කපේකුකම්‍යනා ප්‍රච්ඡාදයයි දතයුතුය.

දැන් ඒ ප්‍රච්ඡාදවත් විමසන ලද්දේ එක් පුද්ගලයකු ප්‍රකට කරනසේක් **තථාගතො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො** ප්‍රකාශකළසේක. එහි **තථාගතො** යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කරුණු අටකින් තථාගතනම් වනසේක. එසේ ආයේයි තථාගතනම්. එසේ ගියේයි තථාගතනම්. තථාගතනම් පැමිණියේයි තථාගතනම්. තථාගතනම් පරිද්දෙන් අවබෝධ කළේයි තථාගතනම්. තථා දැක්වූ බැවින් තථාගතනම්. තථාචාරී ගුණයෙන් තථාගතනම්. තථාකාරිගුණයෙන් තථාගතනම්. මැඩපැවැත්වීම් අත්පත් තථාගත නම්. කෙසේනම් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එසේ ආයේයි තථාගතනම්වේද? යම්සේ සියලු ලෝකයට හිත සඳහා උද්‍යෝගයට පැමිණියාහු පෙර සම්මාසම්බුද්ධවරු පැමිණියාහුද යම්සේ විපස්සි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පැමිණියේක්ද සිව්භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් සේද වෙස්සගුභාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේද කකුසඤ්ඤා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේද කෝණාගමන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේද කස්සප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේද, එසේ ආයේදයි කුමක් කියනලද්දේද? යම් ප්‍රාක්ෂිතාවකින් මේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේලා පැමිණියාහුද එසේම අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ආයේයි. තවද යම්සේ විපස්සි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ -පෙ- යම්සේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දනපාරමිතාව පුරා ශීල නෛෂ්ක්‍රමය ප්‍රඥ වියඹි ක්‍ෂාන්ති සත්‍ය අධිෂ්ඨාන මෛත්‍රී උපෙක්‍ෂා පාරමිතාවත් පුරා මේ දශපාරමිතාවත් දශ උපපාරමිතාවත් හා දශ පරමාත්මපාරමිතාවත්ද යන සමිතිසක් පාරමිතාවත් පුරා අවිච්ඡාද, ආස්, ධ්‍යාන, රාජ්‍යය, පුත්‍රදර පරිත්‍යාගය යන පංචමහා පරිත්‍යාගයත් පරිත්‍යාග කොට පුච්ඡියොග පුච්චියානි දුක්ඛාදියානි ආදිය සම්පූර්ණකොට බුද්ධිවියානිවෙහි කෙළවරට පැමිණියේක්ද එසේ අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේද පැමිණියේක. යම්සේ විපස්සි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සතිපට්ඨාන සතර, සම්මප්පධාන සතර, ඉද්ධිපාද සතර, ඉන්ද්‍රිය පස, බලපස, බොජ්ඣංග සත, අරිආට්ඨි මග වඩා වඩිතයකොට

පැමිණියේක්ද එසේ අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේද පැමිණියේක. මෙපරිද්දෙන් එසේ පැමිණියේයි තථාගත නම්.

මේ ලෝකයෙහි විපස්සි ආදීවු මුනිවරු යම්සේ සඵඤ්ඤාවයට පැමිණියෝද එසේ මේ ශාක්‍යමුනිවරයාද පැමිණියේයි. එහෙයින් නුවණැස ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තථාගතයයි කියනුලැබේ.¹

මෙසේ එසේ පැමිණියේයි, තථාගත වෙයි. කෙසේනම් එසේ ගියේයි තථාගත වේද යත්? යම්සේ එකෙණෙහි උපන් විපස්සි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් සේ ගිය සේක්ද එසේ ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේද එකෙණෙහි උපන්නේම සම පාදයන්ගෙන් පොළොවෙහි පිහිටා උතුරුදෙසට අභිමුඛව සත් පියවරක් තැබීමෙන් ගියසේක. 'සමපති ජාතො ආනඤ්ඤා බොධිසත්තො සමෙහි පාදෙහි පඨවියං පතිධම්මිනා උත්තරාභිමුඛො සත්තපදවීතිභාරෙන ගච්ඡති සෙතමහි ඡත්තෙ අනුභීරමානෙ සබ්බා ව දිසා අනුච්චලොකෙති ආසනිං ව වාචං භාසති අග්ගොහමස්මි ලොකස්ස ජෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස සෙට්ඨොහමස්මි ලොකස්ස අයමන්තිමා ජාති තත්ථීදති පුත්තබ්බො' යනුවෙන් කියනලද පරිද්දෙනි. උන්වහන්සේගේ ඒ ගමනද අනෙකවිධවු විශේෂාධිගමයන්ට පෙරනිමිතිබවින් තථද අවිතථද වූයේය. උන්වහන්සේ එකෙණෙහි උපන්නේම සමපාදයන්ගෙන් (පොළොවෙහි) පිහිටියේක යන යමක්වේද එය සතර සෘද්ධිපාද පටිලාභයාගේ පෙර නිමිත්තයි. උතුරුදෙසට අභිමුඛවීම වනාහි සියලු ලෝකෝත්තර භාවයාගේ පෙරනිමිත්තයි. සත්පියවර තැබීම සත්තබ්බොංග රත්ත පුතිලාභයාගේ (පෙරනිමිත්තයි), සුවණ්ණදණ්ඩා වීතිපතනතිවාමරා (රත්දඩු ඇති සෙමර සෙලවේ) යන මෙහි කියනලද සෙමර (විජනි) සෙලවීම වනාහි සියලු තීර්ථකයන් මථනය කිරීමේ පෙර නිමිත්තයි. සේසත් දරීම අභීත්ථල විමුක්ති නමැති උතුම් පිරිසුදු සේසත ලැබීමේ පෙරනිමිත්තයි. සියලු දිශාවන් දෙස බැලීම සඵඤ්ඤාඅනාවරණඤ්ඤා පුතිලාභයාගේ පෙරනිමිත්තයි. ශේෂ්ඨවු වචන පැවසීම වනාහි අප්‍රතිවතීනියවු උතුම් ධම්මක්‍රය පැවැත්වීමේ පෙර නිමිත්තයි. එසේ මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේද ගියසේක. උන්වහන්සේගේ ඒ ගමන ඒ ඒ විශේෂාධිගමයන්ට පෙරනිමිති වීමෙන් තථද අවිතථද වූයේය. එහෙයින් පෝරාණයෝ (මෙසේ) කීහ:

1. යථෙව ලොකමහි විපස්සි ආදයො - සබ්බඤ්ඤාභාවං මුත්තයො ඉධාගතො තථා අයං සක්‍යමුනීපි ආගතො - තථාගතො වුච්ඡති තෙන වක්ඛුමා

ඒමොහොතෙහි උපන්නේම ශ්‍රේෂ්ඨ ගවයකු මෙන් සම්පාදයන්ගෙන් පොළොව පැහැසිය. ඒ ගෞතම තෙමේ සන්පියවරක් ගමන් කළේය. දෙව්වරු සේසතද දැරුවාහුය.¹

ඒ ගෞතමයෝ සන්පියවරක් ගොස් භාත්පයින් සමානව දිශාවන් බැඳූහ. පච්ඡිද්‍යතක සිටි සිංහයකුමෙන් අංග අටකින් යුක්තවූ ප්‍රකාශයක් කළහ.²

මෙසේ එසේ ගියේයි තථාගත නම්. නැතහොත් විපස්සි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ -පෙ- කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේද එසේම අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේද නෛෂ්ක්‍රමයෙන් කාමච්ඡදය අතහැර ගියසේක. අව්‍යාපාදයෙන් ව්‍යාපාදයද ආලෝකසංඥාවෙන් ථීතමිද්ධයද අවිකේෂ්පයෙන් උදාව්වකුකුච්චයද ධර්ම නිශ්චයකිරීමෙන් විචිකිච්ඡාවද අතහැර ගියසේක. ඥානයෙන් අවිද්‍යාව බිඳහැර ගියසේක. ප්‍රමුදිත බවින් අරතිය දුරුකොට, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් තීවරණ කවුළුව හැර ද්විතීය ධ්‍යානයෙන් විතක්ක විචාර ධූමය ව්‍යපසමනයකොට, තෘතීයධ්‍යානයෙන් ප්‍රීතිය බබුළුවා, චතුර්ථධ්‍යානයෙන් සුබදුක්ඛයන් අතහැර ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් රූපසංඥ ප්‍රතිසංඥ නානත්තසංඥවත් ඉක්මවා, විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් ආකාසානඤ්චායතන සංඥාවද ආකිඤ්චායතන සමාපත්තියෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතන සංඥාවද නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙන් ආකිඤ්චායතන සංඥාවද ඉක්මවා ගියසේක. අනිච්චානුපස්සනාවෙන් නිත්‍යසංඥාව දුරුකොට දුක්ඛානුපස්සනාවෙන් සුඛසංඥාවද අනත්තානුපස්සනාවෙන් ආත්මසංඥාවද නිබ්බිදානුපස්සනාවෙන් නන්දිය ද විරාගානුපස්සනාවෙන් රාගයද නිරෝධානුපස්සනාවෙන් සමුදයද උපසමානුපස්සනාවෙන් ආද්‍යතය (අල්වාගැනීම)ද ඛ්‍යානුපස්සනාවෙන් ඝනසංඥාවද ව්‍යානුපස්සනාවෙන් ආයුත්තය (ඒකරාශීචීම)ද විපරිතාමානුපස්සනාවෙන් ධූව (ස්ථිර) සංඥාවද අනිම්මනානුපස්සනාවෙන් නිම්මිත සංඥාවද අපච්ඡිකානුපස්සනාවෙන්

1. මුහුත්තජාතොව ගවම්පතී යථා
සමෙහි පාදෙහි චූළි වසුත්ථරං
සො වික්කමී සත්තපදනී ගොතමො
සෙතඤ්ච ඡත්තං අනුධාරයුං මරු

2. ගතභ්‍යාන සො සත්තපදනී ගොතමො
දිසං විලෝකෙයි සමා සමන්තකො
අච්ඤාපෙතං ගිරමබ්බදිරයි
සිහො යථා පබ්බත මුද්ධතිවධිකො.

ප්‍රණීධිය (ප්‍රාක්ෂිතාව)ද සුඤ්ඤතානුපසංයනාවෙන් අභිනිවේශය (ඇලීම)ද අධිප්‍රඥා ධර්මවිදග්ගිතාවෙන් සාරාදනාභිනිවේශය (හරයයිගැනීමේඇලීම)ද යථාභූතඥානදර්ශනයෙන් සමමොහාභිනිවේශය (මුළාවෙන්ඇලීම)ද ආදීනවානුපසංයනාවෙන් ආලයාභිනිවේශයද පටිසංඛානුපස්සනාවෙන් අප්‍රතිසංඛ්‍යාද විචට්ටානුපසංයනාවෙන් සංයොගාභිනිවේශයද ශ්‍රොතාපත්තිමාගීයෙන් දක්නාලද ඇතැම් කෙලශයන්ද සක්‍යදගාමී මාගීයෙන් ඔළාරික කෙලශයන්ද අනාගාමී මාගීයෙන් අනුශයගත කෙලශයන්ද විනාශකොට අභිත්මාගීයෙන් සියලු කෙලෙසුන් මුල්සුන්කොට ගියසේක. මෙසේද එසේ ගියේනුයි තථාගත තම්වේ. කෙසේ තථලක්‍ෂණයට පැමිණියේයි තථාගත තම් වේද යත්? පෘථිවිධාතුවේ කකීශ ලක්‍ෂණය නොවෙනස්ය. ස්ථිරය. ආපොධාතුවේ වැගිරෙන ලක්‍ෂණය, තෙජොධාතුවේ උණුසුම් ලක්‍ෂණය, වායෝධාතුවේ පැතිරෙන ලක්‍ෂණය, ආකාශධාතුවේ නොපැහැසෙන ලක්‍ෂණය, විඤ්ඤාධාතුවේ විජානන ලක්‍ෂණය, රූපයේ වෙනස්වන ලක්‍ෂණය, වේදනාවේ විඳීමේ ලක්‍ෂණය, සංඥාවේ සඤ්ඤානන ලක්‍ෂණය, සංස්කාරයන්ගේ සකස්කිරීමේ ලක්‍ෂණය, විඤ්ඤායාගේ විජානන ලක්‍ෂණය, විතකීයේ අභිනිරොපන (නැංවීමේ) ලක්‍ෂණය, විචාරයේ පිරිමැදීමේ ලක්‍ෂණය, ප්‍රීතියෙහි පැතිරෙන ලක්‍ෂණය, සුඛයේ සිසිල් ලක්‍ෂණය, විතෙතකාග්‍රතාවෙහි අවිනේෂ (නොවිසිරීමේ) ලක්‍ෂණය, ස්පර්ශයේ පැහැසෙන ලක්‍ෂණය, සද්ධිත්‍වයෙහි අධිමොක්‍ෂ ලක්‍ෂණය, විරියිත්‍වයෙහි එසවීමේ ලක්‍ෂණය, සතිත්‍වයෙහි එළඹිසිටීමේ ලක්‍ෂණය, සමාධිත්‍වයෙහි නොවිසිරීමේ ලක්‍ෂණය, ප්‍රඥෙත්‍වයෙහි ප්‍රජානන ලක්‍ෂණය, ශ්‍රද්ධා බලයාගේ ශ්‍රද්ධානැතිබවෙහි කම්පානොවන ලක්‍ෂණය, වීර්යබලයාගේ කුසිතබවෙහි, සතිබලයාගේ සිහිමුළාවෙහි, සමාධිබලයාගේ නොසන්දුන් බවෙහි ප්‍රඥාබලයාගේ අවිද්‍යාවෙහි කම්පානොවන ලක්‍ෂණය සමෘති සමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ එළඹිසිටීමේ ලක්‍ෂණය, ධර්මවිචය සමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ පිරික්සීමේ ලක්‍ෂණය, වීර්යසමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ එසවීමේ ලක්‍ෂණය, ප්‍රීතිසමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ පැතිරී සිටීමේ ලක්‍ෂණය, ප්‍රශ්නධිසමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ සන්තිඳීමේ ලක්‍ෂණය, සමාධිසමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ නොවිසිරීමේ ලක්‍ෂණය, උපෙක්‍ෂා සමෙබ්බාධ්‍යාංගයාගේ නුවණින් සලකා බැලීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක්දෘෂ්ටියෙහි දර්ශනලක්‍ෂණය, සමාක්සංකල්පයාගේ අභිනිරෝපන ලක්‍ෂණය, සමාක්වචනයෙහි පිළිගැනීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක් කම්මාන්තයාගේ හටගැනීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක් ආර්ථිකයාගේ පිරිසුදුවීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක්ව්‍යායාමයාගේ උත්සාහවත්වීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක් සමෘතියෙහි එළඹී සිටීමේ ලක්‍ෂණය, සමාක් සමාධියෙහි නොවිසිරීමේ ලක්‍ෂණය, අවිද්‍යාවෙහි නොදැනීමේ ලක්‍ෂණය, සංස්කාරයන්ගේ සිතිමේ

ලක්ෂණය, විඥනායාගේ විජානන ලක්ෂණය, නාමයාගේ නැමෙන ලක්ෂණය, රූපයාගේ වෙනස්වන ලක්ෂණය, සළායතනයන්ගේ ආයතන (රූපවිම) ලක්ෂණය, ස්පර්ශයාගේ පැහැයෙන් ලක්ෂණය, වේදනාවේ විච්ඡේද ලක්ෂණය, තෘෂ්ණාවේ හේතු ලක්ෂණය, උපාදායාගේ ගැනීමේ ලක්ෂණය, භවයාගේ රූපකිරීමේ ලක්ෂණය, ජාතියේ උත්පත්ති ලක්ෂණය, ජරාවෙහි දිරීමේ ලක්ෂණය, මරණයාගේ වූතවීමේ ලක්ෂණය, ධාතුන්ගේ ශූන්‍ය ලක්ෂණය, ආයතනයන්ගේ ආයතන ලක්ෂණය, සතිපට්ඨානයන්ගේ එළඹිසිටීමේ ලක්ෂණය, සම්මත්ප්‍රධානයන්ගේ බලවත්සේ උත්සාහ කිරීමේ ලක්ෂණය, සාද්ධිපාදයන්ගේ ස්මෘද්ධිවීමේ ලක්ෂණය, ඉන්ද්‍රියයන්ගේ අධිපති ලක්ෂණය, බලයන්ගේ අකම්ප්‍ය ලක්ෂණය, බොධ්‍යාංගයන්ගේ නික්මයාමේ ලක්ෂණය මාග්ගියාගේ හේතු ලක්ෂණය, සත්‍යයන්ගේ නොවෙනස්වීමේ ලක්ෂණය, සම්පදයාගේ අවිකෂේප ලක්ෂණය, විදග්ගතාවන්ගේ නුචිත්ත බැලීමේ ලක්ෂණය, සම්ප විදග්ගතාවන්ගේ එකරූප ලක්ෂණය, යුගතඥයන්ගේ (එකට වෙළී පවත්නා ධර්මයන්ගේ) නොයික්මවීමේ ලක්ෂණය, ශීලවිශුද්ධියෙහි සංචර ලක්ෂණය, චිත්තවිශුද්ධියෙහි නොවිසිරීමේ ලක්ෂණය, දෘෂ්ටි විශුද්ධියෙහි දඬු ලක්ෂණය, ඤාණයාගේ මුල්සුන්වීමේ ලක්ෂණය, අනුත්තරාදායාගේ සංසිද්ධි ලක්ෂණය, ඡන්ද්‍රයේ මුල්වීමේ ලක්ෂණය, මනසිකාරයාගේ හටගැනීමේ ලක්ෂණය, ස්පර්ශයාගේ සමාධාන (එක්තැන් වීමේ) ලක්ෂණය, වේදනාවේ රූපවීමේ ලක්ෂණය සමාධියේ ප්‍රමුඛ ලක්ෂණය, ස්මෘතියෙහි අධිපති ලක්ෂණය, ප්‍රඥාවේ ප්‍රකටවීමේ ලක්ෂණය, විමුක්තියේ සාරලක්ෂණය, අමාත්‍ය බැසගත් නිවාණයාගේ අවසාන ලක්ෂණය තථ්‍ය. අවිතථ්‍ය -පෙ- මෙසේ ඥානාවබෝධයෙන් තථ්‍යලක්ෂණයට පැමිණියෙහි තථාගතවේ. කෙසේ නම් තථ්‍යධර්මයෙහි පවත්නා ආකාරයෙන් අවබෝධ කළ සේකැයි තථාගත වේදයත්? තථ්‍යධර්මයේ නම් සතර ආර්යාසත්‍යයෝයි. 'චත්තරිමානි හික්ඛවේ තථානි අවිතථානි අනඤ්ඤානි කතමානි චත්තාරි ඉදං දුක්ඛන්ති හික්ඛවේ තථමෙතං අවිතථමෙතං අනඤ්ඤාතමෙතං' විස්තරය කියනලදබැවිනි. එම සතර ආර්යා සත්‍යයන්ද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ අවබෝධ කළසේක. එබැවින් තථ්‍යයන් අවබෝධ කළ බැවින් තථාගතයයි කියනුලැබේ. මෙහි ගත ශබ්දය අභිසම්බෝධාත්මක ඇත්තේයි. තවද ජරාමරණයාගේ ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් උදුළු අත් අත්තේ තථ්‍ය; අවිතථ්‍ය; වෙනස් ආකාරයකට නොවන්නේය -පෙ- සංස්කාරයන්ගේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් හටගත් උදුළු අත් අත්තේ තථ්‍ය, අවිතථ්‍ය, වෙනස් ආකාරයකට නොවන්නේය. එසේම අවිද්‍යාවට සංස්කාරයන්ගේ ප්‍රත්‍යයාත්මක, සංස්කාරයන්ට විඥාණයේ ප්‍රත්‍යයාත්මක -පෙ- ජාතියට ජරාමරණයන්ගේ ප්‍රත්‍යයාත්මක තථ්‍ය,

අවිතථය, අනඤ්ඤථය. ඒ සියල්ල භාග්‍යවතුන්වහන්සේ අවබෝධ කළයේක. එබැවින් තථයන් අවබෝධ කළබැවින් තථාගතයයි කියනුලැබේ. මෙසේ තථමයන්හි පවත්නා සැටියෙන් අවබෝධ කළයේකැයි තථාගතනම් වෙයි. කෙසේ නම් තථය දක්වනලදබැවින් තථාගත වේද යත්? භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි -පෙ- දෙවියන් සහිත මිනිසුන්ට අප්‍රමාණවූ ලෝකධාතූන්හි අප්‍රමාණවූ සත්වයන්ගේ වක්‍රාදිවාරයෙහි ආපාථයට එන්නාවූ රූපාරම්මණයක් නම් ඇතැයි යමක් වේද එය සියලු ආකාරයෙන් දන්නායේක. මෙසේ දන්නාවූ දකින්නාවූ උත්වහන්සේ විසින් එය ඉෂ්ට අනිෂ්ට වශයෙන් හෝ දිට්ඨසුත මුත විඤ්ඤාතයන්හි ලැබෙන පද වශයෙන් හෝ කතමං තං රූපං රූපායතනං යං රූපං වතුතනං මහාභුතානං උපාදය වණ්ණනිභං සන්දිසානං සප්පට්ඨං නිලං ජිතකං' යනාදී ක්‍රමයෙන් විවිධනාමයන්ගෙන් කෙළෙස් වරකින් දෙපතස්තයෙන් බෙදනුලබන්නේ තථයමවෙයි. වෙනස් ආකාරයකට පත් වීමක් නැත. ශ්‍රෝතද්වාරාදීන්හි ආපාථයට පැමිණෙන්නාවූ ශබ්දදීන්හිද මේ ක්‍රමයයි. මෙයද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් ප්‍රකාශ කරනලදි: 'යං හික්ඛවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස -පෙ- සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පතතං පරියෙසිතං අනුවච්චිතං මනසා තමහං ජානාමි තමහං අබ්‍යක්ඛන්සිං තං තථාගතස්ස විදිතං තං තථාගතො නලපට්ඨාසි' යනුවෙනි. මෙසේ තථය දක්වන ලද බැවින් තථාගතයි. එහි තථය දිට්ඨ යන අර්ථයෙහි තථාගතයයි පද නිෂ්පත්තිය දතයුතුය. කෙසේනම් තථාවාදීබැවින් තථාගතවේද යත්? භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් රාත්‍රියක බෝධිමණ්ඩපයෙහි අපරාජිත පඨාංකයෙහි වැඩහුන්නේක් තුන්මරුන් මුදුන් මැඩ අනුත්තරවූ සම්මා සම්බෝධිය අවබෝධ කළ යේක්ද යම් රාත්‍රියක සල්ගස් දෙකක් අතරෙහි අනුපාදියේෂ් පරිනිව්‍යාණධාතුවෙන් පිරිනිව්සේක්ද මේ අතරතුර පත්සාළිස්වසකට සීමාවූ කාලයෙහි ප්‍රථමබෝධියෙහිද මධ්‍යමබෝධියෙහිද පශ්චිම බෝධියෙහිද භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් දෙසනලද සුත්ත ගෙයා -පෙ- වෙදල්ල යන යමක් වේද ඒ සියල්ල අර්ථවශයෙන්ද බ්‍යංජනවශයෙන්ද උපවාද රහිතය. නොඅඩු නොවැඩිය. සියලු අයුරින් පිරිසුන්ය. රාගමදය මඬණේය. දෙසමොහමද මඬනේය. එහි කෙස් අගක් පමණකුලු පලුද්දක් නැත්තේය. ඒ සියල්ල එක් මුද්‍රාවකින් සලකුණු කරනලද්දක් මෙන්ද එක් නැළියකින් මනිනලද්දක් මෙන්ද එක් තුලාවකින් කිරිනලද්දක් මෙන්ද තථයම අවිතථයම විය. එහෙයින් 'යඤ්ඤා චුරු රතනිං ගථාගතො අනුත්තරං සම්මාසමොධිං අභිසම්බුද්ධානි යඤ්ච රතනිං අනුපාදියෙසාය නිබ්බාණධාතූයා පරිනිබ්බායති. යං එතස්මිං අනතරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති සබ්බං තං

තවෙහි හොඳින් නො අසන්නා නිසාම තමාගෙන්ම වුවහිටි කියතලදි. මෙහි ගත ශබ්දය පැවසීම අරුත් ඇත්තේය. මෙසේ තමාටදීවත් තමාගෙන්ම. තවද කීම ආගත නම්. වචන යන අතරීය. එයින් නොවෙනස්ව වචන ඇත්තේ මොහුටයි දකාරයට තකාරය කොට තමාගෙන්ම මෙසේ මේ අතරීයෙහිද පදසිද්ධිය දකුණුයි. කෙසේ නම් තමාකාරීවත් තමාගෙන්මද යන්න? භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ වනාහි කය වචනයට අනුලෝම වෙයි. වචනය කයට අනුලෝම වෙයි. එහෙයින් යම්සේ කියන්නේ එසේ කරන්නේද යම් සේ කරන්නේ එසේ කියන්නේද වෙයි. එබැවින් උත්තරයෙන්ම වචනය යම්සේ කයද එසේ ගියේය පැවසියේය අතරීය. කය යම්සේද වචනයද එසේ ගියේය තමාගත වේ. එහෙයින්ම යමාටදී හික්කවේ තමාගෙන්ම තමාකාරී යමාකාරී තමාටදී ඉති යමාටදී තමාකාරී යමාකාරී තමාටදී තස්මා තමාගෙන්ම වුවහිටි කියතලදි. මෙසේ කියන සේ කරන්නාවත් තමාගෙන්ම. කෙසේනම් මැඩපැවැත්වීමේ අතරීයෙන් තමාගත වේද යන්න? මත්තෙහි භවාග්‍රයද යටින් අවිච්ඡිද සීමාකොට සරසින් අප්‍රමාණව ලෝකධාතූන්හි සියලු සත්වයන් ශීලයෙන්ද සමාධියෙන්ද ප්‍රඥාවෙන්ද විමුක්තියෙන්ද යටපත් කරයි. උත්තරයෙන්ම තුලාවක් හෝ ප්‍රමාණයක් හෝ නැත. පමණකළ නොහැක්කෙකි. ශේෂයුවෙකි. රාජරාජය. දේවදේවය. ශක්‍රයන්ට ශ්‍රේෂ්ඨ ශක්‍රයාය. බ්‍රහ්මයන්ට ශ්‍රේෂ්ඨ බ්‍රහ්මයාය. එහෙයින්, 'සද්ධෙවකෙ හික්කවේ ලොකෙ -ප- සද්ධෙවමනුස්සාය තමාගෙන්ම අහිඟ අතටිඟුකො අසන්නාදු දසො වසවත්ති තස්මා තමාගෙන්ම වුවහිටි කියතලදි. එහි මෙසේ පදසිද්ධිය දකුණුයි. බෙහෙත මෙන්ම වචන ඇත්තේය. මේ කවරෙක්ද යන්න? දේශනවිලාසය හා පුණ්‍යමත්තවයයි. එයින් මේ මනාත්‍රභාව ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෛද්‍යවරයෙක් දිව බෙහෙදින් සපියන් මෙන් සියලු විරුද්ධමතවාදීන්ද දෙවියන් සහිත ලෝකයාද යටපත් කරන්නේය. මෙසේ සියලු ලොව යටපත් කිරීමෙහිලා තවම නොවෙනස්ව දේශනා විලාසය මෙන්ම පුණ්‍යමත්තවයද යන අගදය (වචනය හා බෙහෙත) මොහුටයයි දකාරයට තකාරයකොට තමාගෙන්ම දකුණුයි. මෙසේ අහිඟවනාතරීයෙන් තමාගත වේ. තවද ඒ ආකාරයෙන් ගියේ (අවබෝධ කළේ) යයිද තමාගතවේ. තමයට ගියේයයිද තමාගතවේ. අවබෝධ කළේය, ඉක්මිය, පැමිණියේය. පිළිපත්තේය යන අතරීය. එහි සියලුලොව තීරණ ප්‍රඥාවෙන් අවබෝධයට ගියේය. වචනාගන්තේය තමාගත වේ. ලෝකසමුද්‍රය පුනාණය පිළිබඳ මනාදැනීමෙන් තමයට ගියේය ඉක්මියයි තමාගතවේ. ලෝකනිරෝධය පසක් කිරීමෙන් තමයට ගියේය. පැමිණියේය තමාගතවේ. ලෝකනිරෝධ ගාමිනී පටිපදාවට එළඹියේය, පිළිපත්තේය තමාගතවේ.

එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් යමක් ප්‍රකාශ කරනලද්දේද (එය මෙසේයි): ලොකො හික්කිවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො. ලොකස්මා තථාගතො විසංයුතො. ලොකසම්ප්‍රියො හික්කිවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො. ලොකසම්ප්‍රියො හික්කිවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො. ලොකසම්ප්‍රියො තථාගතස්ස පභිණො. ලොකනිරොධො හික්කිවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො. ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො ලොකනිරොධගාමීනීපටිපද හික්කිවෙ තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො. ලොකනිරොධගාමීනී පටිපද තථාගතස්ස භාවිතා. යං හික්කිවෙ සදෙවකස්ස ලොකස්ස -පෙ- සබ්බත්තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං තස්මා තථාගතොති චුට්ඨිති'. එහි අර්ථය මෙසේද දතයුතුය: මෙයද තථාගතයන්වහන්සේගේ තථාගතභාවය දක්වීමෙහි මුඛ්‍යාන්‍යම පමණි. තථාගතයන්වහන්සේම සඵලප්‍රකාරයෙන් තථාගතයන්වහන්සේගේ තථාගතභාවය වර්ණනාකරන්නාහුය. 'අරහං සම්මාසම්බුද්ධො' යන පද දෙකෙහි වනාහි සතුරන්ගෙන් දුරුව, හව අරයන් විනාශ කළ බව, ප්‍රත්‍යයාදියට සුදුසුබව, පවුකිරීමෙහි රහස්‍ය නොමැති බව, යන මේ කරුණින් අරහං යි දතයුතුය. මනාව තෙමීම සියලු ධර්මයන් අවබෝධකළ බැවින් 'සම්මාසම්බුද්ධො' යන මෙය මෙහි සංකෂ්ප්තාර්ථයයි. මේ පදවිය විස්තර වශයෙන් විසුද්ධි මග්ගයෙහි බුද්ධානුස්සති වර්ණනාවෙහිදී ප්‍රකාශ කරනලදී.

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි 'පාකුභාවො' යනු උත්පත්තියයි, නිෂ්පත්තියයි. 'දුලභො ලොකස්මි' යනු මේ සත්වලෝකයෙහි දුලිභය; සුදුලිභය, අතිශයින්ම දුලිභය යනුය. කවරහෙයින් දුලිභද යත්? එක්වරක් දනපාරමිතාව පුරා බුදුවීමට නොහැකිය, දෙවරක් දසවරක් විසිවරක් පනස්වරක් සියවරක් දහස්වරක් වාර ලක්‍ෂයක් නො' කෝටිලක්‍ෂවාරයකුදු දනපාරමිතාව පුරා බුදුවීමට නොහැකිය; එසේම එක් දවසක්, දෙදවසක්, දසදිනක් විසි දිනක්, පනස්දිනක්, සියදිනක්, දහස්දිනක්, දිනලක්‍ෂයක්, දිනකෝටිලක්‍ෂයක්, එක් මසක්, දෙමසක් - පෙ- මාසකෝටි ලක්‍ෂයක් එක් අවුරුද්දක්, අවුරුදු දෙකක්, අවුරුදු කෝටිලක්‍ෂයක්, එක් කල්පයක් කල්පදෙකක්, කල්පකෝටි ලක්‍ෂයක් කල්ප අසංඛයක්, කල්ප අසංඛයදෙකක්, කල්ප අසංඛ තුනක් දනපාරමිතාව පුරා බුදුවීමට නොහැකිය. ශීලපාරමිතාව, තෙමුම පාරමිතාව -පෙ- උපෙක්‍ෂා පාරමිතාව යන පාරමිතාවන්හිදී මේ ක්‍රමයමැයි. පැසුර කෙළවරින් (අවුමතරමින්) කල්ප ලක්‍ෂයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ සතරක් දසපාරමිතාවන් පුරා බුදුවීමට හැකිය යන මේ කරුණින් දුලිභය.

තෙවැනි සුත්‍රයෙහි අව්‍යවයමනුස්සො යනු ආශ්වයා මනුෂ්‍යයෙකි. අව්‍යවයො යනු අත්‍යයකු පරිත්‍යක්‍යකට නැගීමක් මෙන් නිරතුරු නොවේ යන අර්ථය. මේ වනාහි ශබ්දන්‍යයයි. අත්‍යව්‍යවයනුකලි මෙසේය: අසුරුසංඝට යෝග්‍යවූයේදී අව්‍යවය නම්. අසුරුසංඝක් ගසා බැලියුතුයයි අර්ථය. තවද, 'තථගතස්ස හික්කවෙ අරහතො සමමාසම්බුද්ධස්ස පාතුභාවා වත්තාරො අව්‍යවයා අබ්‍යතාධම්මා පාතුභවන්ති' යන මේ ආදීවු නොයෙක් ආශ්වයා අද්භූත ධර්මයන්ගෙන් යුක්තවු බැවින්ද ආශ්වයා මනුෂ්‍යවෙයි. පුරුදුකළ මිනිසෙකි යන්නෙන් හෝ අව්‍යවයමනුස්ස නම්වෙයි. අභිනිභාරය (බුදුබවපැනීම) ඉටුකර දෙන්නාවු අශ්වධර්මයන් ගලපා එක් බුදුවරයකු හමුවෙහි මහබෝමැඩ පිළිබඳව මනස බැඳ (අදිටන් කොට) වැදහෙවීම නම් අන් කිසිවකු විසින් පුරුදු කරන ලද්දක් නොවේ. සච්ඡෙ බෝධිසත්වයන් වහන්සේ විසින්ම පුරුදු කරන ලද්දකි. එසේ බුදුන්වහන්සේලා සම්පයෙහි විවරණ ලැබ නොනැවතෙන්නකු වී වියභාධිෂ්ඨාන්‍ය අධිෂ්ඨාන කොට බුද්ධකාරක ධර්මයන් පිරිමද අන් කිසිවකුට පුරුදුවුත් නොවේ. සච්ඡෙබෝධිසත්වයන්වහන්සේටම පුරුදුවුනි. එසේ පාරමීන් ගැබ් ගත්වා වෙසතුරු අත්බව සමාන අත්බැවිහි සිට සචාරාකාරයෙන් ප්‍රතිමණ්ඩිතවු ඇතුන් සත් සියයක් අසුන් සත්සියයක්දැයි මෙසේ සත්‍යසත්‍ය මහදන් දී ජාලිය කුමරු සමාන පුතෙකු කෘෂ්ණාර්ථනා සමානවු ද්‍රවක මද්දේවිය සමානවු බිරිඳක දනමුඛයෙහි පාවාදී දිවි ඇති තෙක් සිට දෙවැනි අත්බැවිහි තුසිපුරෙහි පිළිසිඳ ගැනීමද අන්කිසිවකුට පුරුදු නැත. සච්ඡෙබෝධිසත්වයන්ටම පුරුදුවුනි. තුසි පුරෙහි දිවිඇතිතෙක් සිට දෙවියන්ගේ අයුළුම පිළිගෙන පස්මහ බැලුම් බලා සිහිනුවණින් යෙදී තුසි පුරෙන් සැව මහත්හෝග ඇති කුලයක පිළිසිඳ ගැනීමද අන් කිසිවෙකුට පුරුදුවුත් නොවේ. සච්ඡෙ බෝධිසත්වයන්ටම පුරුදුවුනි. එසේම පිළිසිඳගන්නා දිනයෙහි දසදහසක් ලෝකධාතුන් කම්පාවීමද සිහිනුවණින් යෙදුනහුගේ මවු කුසෙහි වීසීමද සිහිනුවණින් යෙදුනහුගේ මවුකුසින් නික්මෙන දිනයෙහි දසදහසක් ලෝකධාතුන්ගේ කම්පාවීමද එකෙණෙහි උපන්නහුගේ සත්පියවරක් යාමද දෙවිසේසත් දුරීමද දෙව්වල්විද්‍යනා එසවීමද සියලු දිශාවන්හි සිංහාවලෝකනයෙන් බලා තමාට සමානවු කිසිදු සත්වයෙකු නොදක මම ලොවට අග්‍රවේමැයි මෙසේ සිංහනාද නැගීමද නුවණ මුහුකුරා ගියකල්හි මහසැපත් අත්තැර මහබිනික්මණෙහි යෙදීමද මහබෝමැඩ පළෙහින් හුන්නහුගේ මරුන් පැරදීම ආදිකොටඇති පුබ්බෙතිවාසානුස්සති දිබ්බවක්ඛු පිරිසුදුකොට උදෑසන සමයෙහි සච්ඡෙතාභ්‍යන්ත සමුත්තය අවබෝධ කළ කෙණෙහි දසදහසක්

ලෝකධාතුන් කම්පාවීමද ප්‍රථමධර්මදේශනාවේදී අනුකරවූ ත්‍රිපරිවෘත්තවූ ධර්මවක්‍රප්‍රවර්තයද යන මේ ආදී සියල්ල අත්කිසිවකුට පුරුදු නොවේ. සඵල බුදුරජාණන්වහන්සේටම පුරුදුවූවකි. මෙසේ පුරුදු කළ මනුෂ්‍යයෙකුයිද අවර්ණියමනුෂ්‍ය නම්වේ.

සතරවෙනි සූත්‍රයෙහි **කාලකිරියා** යනු එක් කලෙක ප්‍රකට ක්‍රියාව යන්නෙන් කාලකිරියා නම්. තරාගතයන්වහන්සේ වනාහි පන්සාළිස් වසක් සිට තුන්පිටකය, තිකාය පස, තවාංගශාස්තෘශාසනය, යන අසුසාරදහසක් ධර්මස්කන්ධයන් ප්‍රකාශකොට මහජනයා නිවනට යොමුකොට නිවනට නැඹුරුකොට සල්ගස් දෙකක් අතුරෙහි වැදහුන්සේක් හික්කුසංඝයා අමතා අප්‍රමාදයෙන් අවවාද කොට සිහිනුවණ ඇත්තේ අනුපාදිශේෂ පරිනිවෘණධාතුවෙන් පිරිනිවන්පෑසේක. මේ උන්වහන්සේගේ ක්‍රියාව අද දක්වා ප්‍රකටය යනුවෙන් එක් කලෙක ප්‍රකටවන ක්‍රියායි **කාලකිරියා** නම්. **‘ආනුකප්පා හොති’** යනු පසුතැවිලි ඇති කරන්නේවෙයි. එහි සක්විති රජුගේ කාලක්‍රියාව එක් සක්වළක දෙවිමිනිසුන්ට පසුතැවිලි ඇතිකරවන්නේවෙයි. බුදුවරුන්ගේ කාලක්‍රියාව දසදහසක් සක්වළෙහි දෙවිමිනිසුන්ට පසුතැවිලි ඇතිකරවන්නේවෙයි. එහෙයින් **‘බහුතො ජනස්ස ආනුකප්පා හොති’** (බොහෝ දෙනාට පසුතැවිලි ඇතිකරවන්නේ වේය)යි කියනලදි.

පස්වෙනි සූත්‍රයෙහි **අද්‍රුතියො** යනු දෙවැනි බුදුකෙනකු නොමැති බැවින් අද්විතීයයි. සුතබුද්ධ චතුසව්වබුද්ධ පච්චෙකබුද්ධ සබ්බඤ්ඤබුද්ධයයි බුදුවරයෝ සිවු දෙනෙකි. එහි බොහෝ ඇසුපිරු තැන් ඇති හික්කුසු ව සුතබුද්ධනම්. කණිංකාශ්‍රවයන්වහන්සේ චතුසව්වබුද්ධ නම්. කල්ප ලක්ෂයක් අධිකකොටඇති අසංඛ්‍ය දෙකක් පාරමිතාවන් සපුරා තමා විසින්ම අවබෝධකරනලද ප්‍රත්‍යේකබෝධිඥනය ඇත්තේ පච්චෙකබුද්ධනම්. කල්පලක්ෂයක් අධිකකොටඇති අසංඛ්‍ය සතරක් හෝ අටක් හෝ සොළසක් හෝ පාරමිතාවන් සපුරා තුන්මරුන්ගේ මුද්‍රිත මැඩ අවබෝධකරනලද සඵලතාඥනය ඇත්තේ සබ්බඤ්ඤබුද්ධනම්. මේ සතර බුදුවරුන් අතුරෙන් සඵලබුදුරජාණන්වහන්සේම අද්විතීයනම් වෙයි. උන්වහන්සේ සමඟ අනෙක් සඵල බුදුවරයෙක් නොඋපදියි. **‘අසභායො’** යනු ආත්මභාවයෙන් හෝ අවබෝධය කළ ධර්මයන්ගෙන් හෝ සමාන සභායයෙක්නම් මොහුට තැත්තේනුයි අසභායවෙයි. ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වනාහි ශෛක්ෂාශෛක්ෂයන්ගේද ප්‍රතිපදවන්ගේද ලබනලද සභාය ඇත්තේ යන මේ ක්‍රමයෙන් ශෛක්ෂ අශෛක්ෂයෝ බුදුවරුන්ගේ සභායයෝනම් වෙති. **‘අපපට්මො’** යනු ආත්මභාවය පටිමා (ප්‍රතිමා)යි කියනුලැබේ.

උන්වහන්සේගේ ආත්මභාවය සමානවූ අනාච්ඡි ප්‍රතිඵලයක් නැතැයි අප්‍රසාදිත නම්. මිනිස්සු යම්බඳවූ රත්තරන්වලට ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ඒවා අතරින් කෙසෙක් පමණවූද නැතත් තථාගතයන්වහන්සේගේ ආත්මභාවයට සමානව නැතිමට සමතෙක්නම් නැතැයි සච්ඡිකාරයෙන්ම අප්‍රසාදිතවේයි. 'අප්‍රසාදිත' යනු උන්වහන්සේගේ ආත්මභාවය සමඟ ප්‍රතිඵල කිසිවක් නම් නැතැයි අප්‍රසාදිතවේයි. 'අප්‍රසාදිත' යනු තථාගතයන්වහන්සේ විසින් සතර සතිපට්ඨාන ආදී ක්‍රමයෙන් යම් ධර්මයේ දෙසතලද්දහුද ඒවා අතරින් සතරසතිපට්ඨානයේ නොවෙති, තුනක් හෝ පහක් හෝ වෙති යි ආදී ක්‍රමයෙන් (එම ධර්මයට) සමානවූවක් දීමට (දුර්විපත් කිරීමට) සමතෙක් නම්නැතැයි අප්‍රසාදිතවේයි. අප්‍රසාදිතයලො යනු මම බුදුවෙමැයි පිළින දීමට සමත්වූ අත් කිසිවක් උන්වහන්සේට නැතැයි අප්‍රසාදිතවේයි. අප්‍රසාදිත යනු අප්‍රසාදිතයලො බැවින්ම සියලුසත්වයන්ගෙන් අසමානවේයි. අසමසමාන යනු අතිත අනාගත බුදුවරු අසමයයි කියනුලැබෙති. ඒ අසමයන් සමඟ සමානයයි අසමසම වේ. 'දිපදනං අග්ගො' යනු සම්මාසම්බුද්ධත්වයෙන් පානුති, දෙපානුති, සිවුපානුති, බහුපානුති, රුපිවු, අරුපිවු, සංඥානුති, සංඥානුති, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානුති සත්වයන් අතරින් අග්‍රමය. මෙහි කුමක් හෙයින් දෙපානුතිත් අග්‍රමයයි කියන ලද්දේයත්? ශ්‍රේෂ්ඨතර වශයෙනි. මේ ලෝකයෙහි ශ්‍රේෂ්ඨයෙක් උපදිනු ලබන්නේ අපද වතුපද බහුපද සත්වයන් අතරින් නුපදයි. දෙපානුතිත් අතරින්ම උපදයි. කවරනම් දෙපානුතිත් අතරින්ද යත්? මිනිසුන් අතරින් මෙන්ම දෙවියන් අතරින්දවේ. මිනිසුන් අතරින් උපදිනු ලබන්නේ ත්‍රිසතප්‍රමුඛා ලොකධාතුව වශයෙනි පවත්වන්නට සමත්වූ බුදුව උපදයි. දෙවියන් අතරින් උපදිනු ලබන්නේ දශසතප්‍රමුඛා ලොකධාතුව වශයෙනි පවත්වන මහාබ්‍රහ්මවී උපදයි. හෙතෙම උන්වහන්සේට කැප කරුවෙකු හෝ ආරාමිකයෙකුබවට පත්වේයි. මෙසේ එයින්ද ශ්‍රේෂ්ඨතරවශයෙන් මෙතෙම දෙපානුතිත් අග්‍රමයකිනිලදි.

සචෙති සුත්‍රාදියෙහි 'ඵකපුග්ගලංගං හික්ඛවෙ පාතුභාවා මහතො වක්ඛංගං පාතුභාවො හොති' යනු මහණෙනි, ඵක පුද්ගලවූ තථාගතවූ අරහත්වූ සම්මාසම්බුද්ධ රජාණන්වහන්සේගේ පහළවීමෙන් මහත්වූ ඇසක පහළවීම වේයි. එම පුද්ගලයා පහළවූ කල්හි එය පහළවියේමවේයි. ඔහුගේ පහළ වීමෙන් තොරව පහළනොවේයි. පාතුභාවො යනු උපතයි. නිෂ්පත්තියයි. කවර ඇසකද යත්! පැණැසේයි. කෙබඳු වූවකද යත්? සැරියුත් තෙරුන්ගේ විදුහ්නා ප්‍රඥාවට සමානවූ, මුගලන් තෙරුන්ගේ සමාධි ප්‍රඥාවට සමානවූයි. ආලෝකාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහි

ආලෝකය අග සවිච්ඡිත් දෙදෙනාගේ ප්‍රඥාලෝකයට සමාන වූයේමයි. ප්‍රඥා ආලෝකයට සමානත්වයෙන්ම අවහාසය (ආලෝකය-බැබළීම) දක්නුයුතුය. මහත් ඇසක, මහත් ආලෝකයක, මහත් බැබළීමකයයි ලෝකික ලෝකෝත්තර භාවයෙන් මිශ්‍රවූ මේ තුනම කියන ලද්දේ දක්නුයුතුය. ‘**ඡන්තං අනුක්‍රමයානං**’ යනු (මීටවඩා) උත්තරීතරත්වයක් නොමැති උත්තම ධර්මයන් සයදෙනාගේයි. එහි දස්සනානුක්‍රමය, සවනානුක්‍රමය, ලාභානුක්‍රමය, සික්ඛානුක්‍රමය, පාරිවරියානුක්‍රමය, අනුස්සනානුක්‍රමය යන මේ අනුත්තරිය (ශ්‍රේෂ්ඨත්ව) සයයි. මේවායේ පහළවීම වේයයි අතර්ථයි. ආයුෂ්මත් ආනන්දස්ථවිරයන්වහන්සේ සවසද උදසනද තථාගතයන්වහන්සේ වක්කුර්විඤ්ඤායෙන් දකිති. මෙය දස්සනානුක්‍රමයයි. (දර්ශනශ්‍රේෂ්ඨත්වයයි). අන්‍යවූද සෝවාන්වූවෙක් හෝ සක්කදගාමීවූවෙක් හෝ අනාගාමී වූවෙක් හෝ අනඳ තෙරුන් මෙන් තථාගතයන් වහන්සේගේ දැකීම ලබයිද මෙයද දස්සනානුක්‍රමයයි. වෙනත් කල්‍යාණ පෘථග්ජන වූවෙක් අනඳතෙරුන් මෙන් තථාගතයන්වහන්සේ දැකීමට ලැබ දර්ශනය වඩා සෝවාන් මගට පැමිණෙයිද මෙය දර්ශනයම නම්. මූල දර්ශනය (මූලිත් සඳහන් කළ දර්ශනය)ම දස්සනානුක්‍රමය නම්. ආනන්දස්ථවිරයන්වහන්සේම තථාගත වචනය නිතර ශ්‍රෝතවිඤ්ඤායෙන් ඇසීමටලබති. මෙය සවනානුක්‍රමයයි. අන්‍යවූද සෝවාන්බවට පත්වූවන් ආදීහුද අනඳතෙරුන් මෙන් තථාගතයන්වහන්සේගේ වචනය ඇසීමටලබන්ද මෙයද සවනානුක්‍රමයයි. අන්‍යවූ කල්‍යාණ පෘථග්ජනයෙක් අනඳතෙරුන් මෙන් තථාගත වචනය ඇසීමටලැබ ඒ ඇසීම වඩා සෝවාන් මගට පැමිණෙයිද මෙය ශ්‍රවණයම නම්. මූලිත් කී ශ්‍රවණයම සවනානුක්‍රමය නම්. අනඳතෙරුන් වහන්සේම දශබලවූ තථාගතයන්වහන්සේ කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාවලබති. මෙය ලාභානුක්‍රමයයි. අන්‍යවූද ශ්‍රෝතාපන්තාදීහු අනඳතෙරුන්මෙන් දශබලයන්වහන්සේ කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාප්‍රතිලාභයලබන්ද මෙයද ලාභානුක්‍රමයයි. වෙනත් කල්‍යාණ පෘථග්ජනයෙක් අනඳතෙරුන් මෙන් දශබලයන් කෙරෙහි ශ්‍රද්ධාප්‍රතිලාභය ලැබ එය වර්ධනය කොට සෝවාන් මගට පැමිණෙයිද මෙය ලාභයම නම්. මූලිත් කීලාභයම ලාභානුක්‍රමය නම්. ආනන්ද ස්ථවිරයන්වහන්සේම දශබලවූ තථාගතශාසනයෙහි ත්‍රිශික්ෂාවෙහි හැසිරෙති. මෙය සික්ඛානුක්‍රමයයි. අන්‍යවූද සොතාපන්තාදීහුද අනඳතෙරුන් මෙන් දශබලයන්වහන්සේගේ සසුනෙහි ත්‍රිවිධශික්ෂාවෙහි හැසිරෙත්ද මෙයද සික්ඛානුක්‍රමයයි. අන්‍යවූ කල්‍යාණ පෘථග්ජනයෙක් දශබලයන්වහන්සේගේ සසුනෙහි ත්‍රිශික්ෂාවෙහි හැසිර ඒ ශික්ෂාවන් වඩා සෝවාන් මගට පැමිණෙයිද මෙය ශික්ෂාවම නම්. මූලිත් කී ශික්ෂාවම සික්ඛානුක්‍රමයනම්. අනඳ තෙරුන්වහන්සේම

‘වතුබිහි අට්ඨාසකගමා අට්ඨාහි ව සොළස
 සොළසාහි ව බතතිංස අත්තිවජං වක්කමාසදෙ
 ඉච්ඡාහතස්ස පොසස්ස වක්කං හමතිමන්වකෙ’

යන මෙහි උරවක්‍රයෙහි ආයේය. ‘වක්කසමාරුළුතා ජානපද පරියායනති’ යන මෙහි ඉරියාපථ (ඉරියව්) වක්‍රයෙහිය. ‘අථ බො සො හික්ඛවෙ රථකාරො යනනං වක්කං ඡහි මාසෙහි නිට්ඨිතං තං පවතෙහි’ යන මෙහි දෑව සකෙහිය. ‘අද්දසා බො දෙණො බ්‍රාහ්මණො හගවතො පාදෙසු වක්කානි සහස්සාරානි’ යන මෙහි ලක්ෂණ වක්‍රයෙහිය. ‘වත්තාරිමානි හික්ඛවෙ වක්කානි යෙහි සමනනාගතානං දෙවමත්‍රස්සානං වතුචක්කං වත්තති’ යන මෙහි සමපත්තිවක්‍රයෙහිය. ‘දිබ්බං වක්කරතනං පාතුහවති’ යන මෙහි රත්තවක්‍රයෙහිය. මෙහි වතාහි ධර්මවක්‍රයෙහි ආයේයි. ‘පවත්තිතං’ යන මෙහිද ධර්මවක්‍රය ප්‍රාප්තිය කරයි නම්ද ප්‍රාප්තිය කළේය නම්ද උපදවයි නම්ද උපදවනලදි නම්ද, පවත්වයි නම්ද පවත්වනලදනම්ද යනමේප්‍රභේදය දනවුතුය. කෙදිනක සිට ධර්මවක්‍රය ප්‍රාප්තියකරයිද නම් යන්? යම් දිනෙක සුමේධ බමුණාච්ඡි කාමයන්හි ආදීනවද තෙත්තමයයෙහි අනුසන්ද දැක සන්දිනක් මහදන්දී සෘෂ්ට්‍රප්‍රභාවෙන් පැවිදිවී පංච අභිඤ්ඤා අෂ්ටසමාපත්ති ඉපදවීද එතැන් පටන් ධර්මවක්‍රය ප්‍රාප්තිය කරයි නම්. කෙදිනක සිට ප්‍රාප්තිය කරනලදයන්? යම් දිනෙක අෂ්ටධර්මයන් කුළුගන්වා දීපච්ඡාර පාදමූලයෙහි මහබෝමැඩ සඳහා මනස බැඳ විවරණ නොලැබ නොනැගිටීමැයි වියඛාධිෂ්ඨානසෙන් ඉටා වැදහොත්තේ බුදුරජාණන්වහන්සේ සමීපයෙන් විවරණ ලැබීද එතැන් පටන් ධර්මවක්‍රය ප්‍රාප්තිය කරනලද්දෙනම්වෙයි. කෙදිනකපටන් උපදවයිනම්දයන්? එතැන් පටන්ම දනපාරමිතාව පුරමින්ද ධර්මවක්‍රය උපදවයිනම්. ශීලපාරමිතාව -පෙ- උපෙක්‍ෂා පාරමිතාව පුරත්තේද ධර්මවක්‍රය උපදවයිනම්. දශපාරමිතාවන් දශඋපපාරමිතාවන් දශපරමාර්ථ පාරමිතාවන් පුරත්තේද පංචමහා පරිත්‍යාගයන් පරිත්‍යාග කරත්තේද ඥාතීන් කෙරෙහි අත්ථිවයඛාව පුරත්තේද ධර්මවක්‍රය උපදවයි නම්. වෙසතුරු අත්බැවිහි සිට සප්තසතක මහා දනයන්දී අමුදරුවන් දනමුඛයෙහි පවරා පාරමීන් කුළුගන්වී, තුසිතපුරෙහි ඉපිද, එහි දිවිභූතියක් සිට දෙවියන් විසින් අයදිනලද්දේ පිළිණ දී පස්මහ බැලුම් බලන්නේද ධර්මවක්‍රය උපදවයි නම්. මවුකුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේද පිළිසිඳ ගන්නා කෙණෙහි දසදහසක් සක්වළ කම්පාකරවන්නේද මවුකුසින් නික්මෙන දිනෙහි එසේම ලෝකය කම්පාකරවන්නේද උපත්කෙණෙහි සත්පියවරක් ගොස් මම අග්‍රවෙමැයි සිංහනාද දෙන්නේද එකුත්තිස් වසරක් ගිහිගෙහි

වසන්තේද මහබිනික්මණ නික්මෙන්නේද අනෝමා නදී තෙර පැවිදිවන්නේද මහා ප්‍රධානයෙන් (දුෂ්කරක්‍රියාවෙහි) සවසරක් වියහිකරන්නේද සුභාතාව විසින් දෙනලද මධු පායාසය වළද ස්වර්ණ පාත්‍රය නදියෙහි පාකොටයවා සවස් කාලයෙහි උතුම් බෝමැඩට සැපත්වූයේ පෙරදිග ලෝකධාතුව බලන්නේ වැඩිහිඳ, හිරු බැස නොයා සිටියදීම මාරබලය සොලවා පෙරයමෙහි පෙරවිසූ කඳපිළිවෙළ සිහිකරන්නේද මැළුම් යමෙහි දිවැස පිරිසුදුකරන්නේද උදෑසන කාලය අතරෙහිම ප්‍රත්‍යායාකාරයන් සමමූහිතය කොට සෝවාන් මග අවබෝධ කරන්නේද සෝවාන්පල පසක්කරන්නේද සකෘදගාමීමග සකෘදගාමීපල අනාගාමීමග අනාගාමීපල පසක්කරන්නේද රහත්මග අවබෝධකරන්නේද ධර්මවක්‍රය උපදවයිම නම්. රහත්පලයට පත් කෙණෙහි ඔහු විසින් ධර්මවක්‍රය උපදවනලදි නම්. බුදුවරුන්ගේ සියලු ගුණ සමූහය රහත්පලය සමඟම සමෘද්ධිවෙයි. එහෙයින් උන්වහන්සේ විසින් එකෙණෙහි ධර්මවක්‍රය උපදවනලද්දේ නම් වෙයි. කෙදිනක පවත්වයි නම්දයත්? බෝමැඩ සත්සතියක් ගෙවා මුවන්ට අභයභූමියක්වූ ඉසිපතනාරාමයෙහි අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා ස්ථවිරයන්වහන්සේ කාය සාක්‍ෂාකොට ධම්මවක්‍රයපවත්තන සුත්‍රාන්තය දේශනාකරන්නේ ධර්මවක්‍රය පවත්වයිනම්. යම් දිනක අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා ස්ථවිරයන් විසින් දශබලයන්වහන්සේගේ දේශනා ඥානානුභාවයෙන් හටගත් ශ්‍රවණය ලැබ සියල්ලන්ට පළමුව ධර්මය අවබෝධ කරනලද්දේද එතැන්පටන් ධර්මවක්‍රය පවත්වනලද්දේනම් වේයයි දතයුතුයි. මේ ධර්මවක්‍රය යනු දේශනාඥනයටද ප්‍රතිවේධඥනයටද නමකි. ඒවා අතුරෙන් දේශනාඥනය ලෝකිකය. ප්‍රතිවේධඥනය ලෝකෝත්තරය. කවරකුගේ දේශනාප්‍රතිවේධ ඥනයදයත්? අත් කිසිවකුගේ නොව සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේගේම දේශනා ඥනය හා ප්‍රතිවේධඥනයයි දතයුතුයි. ‘සමමඥව’ යනු හේතුවෙන්, පිළිවෙළින් කාරණයෙන්ම යනුයි. ‘අනුප්පවතොති’ යනු යම්සේ පෙරටුව යන්නහුට පසුව යන්නා ඔහු අනුගමනය කරයිද එසේ පළමුව ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් පවත්වනලද්ද තෙරුන්වහන්සේ අනුව පවත්වයි නම්වේ. කෙසේදයත්? ශාස්තෘන්වහන්සේ වනාහි, ‘වත්තාරොමෙ හික්ඛිවෙ සතිපට්ඨානා කතමෙ වත්තාරො’යි කියනසේක් ධර්මවක්‍රය පවත්වයි නම්. දම් සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේද ඒ සඟර සතිපට්ඨානයන්හිම ‘වත්තාරොමෙ ආවුසො සතිපට්ඨානා’යි කියන්නේ ධර්මවක්‍රය අනුපවත්වයි නම්. සමාක් ප්‍රධානාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. හුදෙක් බෝධිපාක්‍ෂික ධර්මයන්හි පමණක් නොවේ. ‘වත්තාරිමානි හික්ඛිවෙ අරියසට්ඨානි,’ ‘වත්තාරොමෙ හික්ඛිවෙ අරියවංසො’ යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයම එළඹිය යුත්තේමය. මෙසේ සම්බුදුන්වහන්සේ ධර්මවක්‍රය පවත්වයි නම්. තෙරුන්වහන්සේ බුදුන්වහන්සේ

විසින් පවත්වනලද ධර්මවක්‍රිය අනුපවත්වනි නම්. මෙසේ ධර්මවක්‍රිය අනුපවත්වන්නාවූ තෙරුන්වහන්සේ විසින් ධර්ම දෙසනලද්දේද පවසනලද්දේද ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ම දෙසනලද්දේ පවසනලද්දේවෙයි. යම්කිසි හික්කුළුවක් හෝ හික්කුණියක් හෝ උපාසකයෙක් හෝ උපාසිකාවක් හෝ දෙවියෙක් හෝ ශක්‍රයෙක් හෝ මාරයෙක් හෝ බ්‍රහ්මයෙක් හෝ කවරෙක් හෝ ධර්ම දෙසාවා, පවසාවා, ඒ සියල්ල ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් දෙසනලද්දේ පවසනලද්දේම වෙයි. සෙසු ජනයා ලේඛනාරක පක්‍ෂයෙහි නයමුඛ දීමෙහි සිටියේම නම්වෙයි. කෙසේද යත්? රජු විසින් දෙනලද ප්‍රමාණ පත්‍රිකාව කියවකියවා කම්යද කරවන්ද ඒ කම්ය යම්කිසිවෙකු විසින් එසේ කරවනලද්දේවුවත් රජු විසින් කරන ලද්දක්මයයි කියනුලැබේද එසේය. සමමාසම්බුද්ධත්වහන්සේ රජුමෙනි. ත්‍රිපිටක බුද්ධචරිතය රාජපත්‍රිකාව මෙනි. ත්‍රිපිටකයෙහි නයමුඛදනය පත්‍රිකාව දීමමෙනි. තම ශක්තියෙන් බුද්ධචරිතය උගෙන සිටිපිරිසට අයත්වුවන්ගේ අනුන්ට දෙසීම පැවසීම පත්‍රිකාව කියවකියවා කම්ය කිරීම මෙනි. එහි යම්සේ පත්‍රිකාව කියවා යම් කිසිවකු විසින් කරනලද හෝ කරවනලද කම්ය රජු විසින් කරනලද්දක්ම වේද එසේම යම් කිසිවකු විසින් දෙසනලද හෝ පවසනලද ධර්ම ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ම දෙසනලද්දේ පවසනලද්දේ නම් වේයයි දකුණුය. සෙස්ස සියලු තන්හි පැහැදිලිය.

එකපුද්ගල වර්ගයේ නිවැරදිය.

එතදගහපාලිය

පළමුවෙනි වග්ගය

එතදගහසූත්‍රයන්හි ප්‍රථම වග්ගයෙහි පළමුවැන්නෙහි ‘එතදගහං’ යනු මේ ශ්‍රේෂ්ඨය යනුයි. මෙහිද මේ අග්‍රහඛේදය ආදිය (ආරම්භය) කෙළවර, කොටස, ශ්‍රේෂ්ඨ යන අත්‍යයන්හි දක්නාලැබේ. ‘අඝ්‍රහග්‍රහ සමම දෙවාරික ආවරාමී ද්වාරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨානං’ යනාදියෙහි ආදියෙහි (ආරම්භයෙහි) දක්නාලැබෙයි. ‘තෙනෙව අභිගුලග්‍රහෙන තං අභිගුලග්‍රහං පරාමසෙය්‍යා,’ ‘උච්ඡග්‍රහං වෙළග්‍රහං’ යනාදියෙහි කෙළවරෙහිය. ‘අනුජාතාමි හික්ඛවෙ අමහිලග්‍රහං වා මධුරග්‍රහං වා තිත්තකග්‍රහං වා විහාරග්‍රහෙන වා පරිවෙණග්‍රහෙන වා භාජෙතු’ යනාදියෙහි කොටසෙහිය. යාවතා හික්ඛවෙ සත්තං අපද වා -පෙ- තථාගතො තෙසං අග්‍රහමක්ඛායති’ යනාදියෙහි ශ්‍රේෂ්ඨාත්‍යයෙහිය. ඒ මේ අග්‍රහ ඛේදය මෙහි කෙළවරෙහිද ශ්‍රේෂ්ඨත්වයෙහිද වටී. ඒ තෙරවරු තමතමන්ගේ තැනෙහි කෙළවරට පත්වුවෝද ශ්‍රේෂ්ඨවුවෝදැයි අග්‍රවෙති. එබැවින් එතදගහං යනු මේ කෙළවරය, මේ ශ්‍රේෂ්ඨය යන මෙය මෙහි අත්‍යයයි. සියලු සූත්‍රයන්හි මේ ක්‍රමයයි. මේ එතදගහ සන්නික්ඛපය (එතදගහය දෙශනාකිරීම) නම් කරුණු සතරකින් ලබයි. අතෙථාත්පත්ති වශයෙන්, පැමිණීමේ වශයෙන්, පුරුදුකිරීමේ බලවත් බැවින් හා ගුණමහත්වයෙන්ද යනුයි. එහි කිසියම් තෙරුන්වහන්සේ තමක් එක් කරුණකින් එතදග්‍රහස්ථානය ලබති. කිසිවෙක් දෙකකින් කිසිවෙක් තුනකින් කිසිවෙක් ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ මෙන් සියලු සතරින්ම අග්‍රස්ථානය ලබති. උන්වහන්සේ අතෙථාත්පත්ති වශයෙන්ද මහ පැනවත් බැවින් එතදග්‍රහස්ථානය ලැබූහ. ආගමනාදියෙන්ද ලැබූහ. කෙසේදැයි? එක් සමයෙක්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරම් මහ වෙහෙරෙහි වසන සේක් ගණ්ඨම්බ වෘක්ඛ මූලයෙහි තීර්ථකම්ථනය කෙරෙන යමක ප්‍රාතිභායාසීය දක්වා පෙරබුදුවරු යමාපෙළහරකොට කොහි වස්ඵළඹෙන්දැයි සිහිකරන්නේ තාවනිංසහවනයෙහියයි දූත පියවර දෙකක් දක්වා තෙවැනි පියවරින් තාවනිංසහවනයෙහි පෙනීසිටිසේක. සක්දෙවරප්‍රතෙමේ භාග්‍යාවතුන්වහන්සේ දූක පඬුපුල් සලස්නෙන් නැගිට දේව සමුහයා සමඟ පෙරගමන් කළේය. ‘සක් දෙවරප්‍රතෙමේ දේවසමුහයා විසින් පිරිවරණලද්දේ සැට යොදුනක්වූ පඬුපුල්සලස්නෙහි හිඳ සැපවිදියි. බුදුන්වහන්සේ හුන්කල්හි පවත් අනෙකෙකු විසින් එහි අත තැබීමටවත් නොහැකි’යි දෙව්වරු සිතූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේද එහි හිඳින්තේම ඔවුන්ගේ සිත්හසර දූත කුඩාපුටුවක මහාපංසුකුලිකයෙකු සේ සියලු පඬුපුල්

සලස්නම වසාසිට වැඩහුන්සේක. මෙසේ වැඩහිඳිනසේක් තම සිරුර මහත්කොට මැවුසේකැයි හෝ පඩුපුල්සලස්න කුඩාකළසේකැයි හෝ නොසැලකියයුතුය. බුද්ධවිෂය අවිත්තය. මෙසේ වැඩහුන්නාහුවනාහි මව කායසාක්ෂ්‍යකොට දසදහසක් සක්වළ දෙවියන්ට 'කුසලා ධම්මා අකුසලා ධම්මා අබ්‍යාකතා ධම්මා' යනුවෙන් අභිධම්ම පිටකය දේශනාකළසේක. පෙළහැර පෑ තන්හිද දෙළොස් යොදුනකවූ සියලු පිරිස අනුරුද්ධ තෙරුන්වෙත එළඹ 'ස්වාමීනි, දශබලයන්වහන්සේ කොහි වැඩසේක්ද'යි පිළිවිසිය. 'තව්නියා හවනයෙහි පඩුපුල්සලස්නෙහි වස් එළඹ අභිධම්මපිටකය දෙසීමට පටන්ගත්සේකැ'යි (තෙරුන්වහන්සේ පිළිතුරු දුන්හ.) 'ස්වාමීනි, අපි ශාස්තෘන්වහන්සේ නොදක නොයන්නෙමු. ශාස්තෘන්වහන්සේ කවද ආපසු පැමිණෙත්දැයි බුදුන්වහන්සේ පැමිණෙන කාලය දන්නනුද'යි ඇසීය. 'මහමුගලන්තෙරුනට භාර කරන්න. උන්වහන්සේ බුදුන් සමීපයට ගොස් හසුනක් (පණ්ඩිතයක්) ගෙන එන්නාහුය'යි කීහ. 'කිමෙක්ද තෙරුන් වහන්සේට එහි යාමට බලයක් නැද්ද'යි ඇසීය. 'ඇත. (එහෙත්) වෙසෙස් හැකියාවක් ඇත්තවුන්ගේ වෙසෙස බලන්වා'යි කීහ. මහජනයා මුගලන්තෙරුන්වෙත එළඹ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ හසුනක් ගෙන එනු පිණිස අයැදීය. තෙරුන්වහන්සේ මහජනයා බලා සිටියදීම මහපොළොවෙහි කිමිදී මහමෙර තුළින් ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඳ, ස්වාමීනි, මහජනයා නුඹවහන්සේ දකිනු කැමැත්තේ නුඹ වහන්සේ පැමිණෙන දිනය දැන ගැනීමට කැමැත්තේය'යි කීහ. එසේනම් මෙයින් තෙමසක අවුමෙන් සංකස්ස නුවර දෙරටුවෙහි බලවුයයි උන්වහන්සේට පැවසුසේක. තෙරුන්වහන්සේ භාග්‍යාවතුන්වහන්සේගේ හසුන ගෙනවුත් මහජනයාට පැවසූහ. මහජනයා එහිම තෙමසක් කළවුරු බැඳ විසිය. සුළු අනෙපිඩු තෙමේ දෙළොස් යොදුනෙක්හිවූ පිරිසට තෙමසක් කැඳබත් දුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද සජ්තප්‍රකරණයන් දෙසා මිනිස් ලොවට එනු පිණිස අදහස දක්වුසේක. සක්දෙවිරජතෙමේ විස්කම් දෙවි අමතා තථාගතයන්වහන්සේට බැසීම සඳහා හිණිමඟක් මැවීමට ඇණවීය. හෙතෙම එක්පසෙකින් රත්මුවාවූද අනෙක් පසින් රිදීමුවාවූද හිණිමඟක් මවා මැදින් මිණිමුවා හිණිමඟක් මැවීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මිණිමුවා හිණෙහි සිට මහජනයා මා දකිවායි ඉටුසේක. තමාගේ ආනුභාවයෙන්ම මහජනයා අවිච්ඡිකතිරය දකිවායිද ඉටුසේක. නිරය දකිමෙන් මහජනයාට උපත්සංවේගය දැන දෙවිලොව දක්වුසේක. ඉක්බිති බසින්නාවූ උන්වහන්සේට මහබඹු සත දරීය. සක්දෙවි රජතෙමේ පාසිවුරු ගත්තේය. සුයාම දෙවිරජතෙමේ දිව වල්විදුනා සෙලවීය. පන්සිළු ගද්ද මුත්තෙමේ බෙලුවපණ්ඩුවෙණ සමපනය තත්වලින් ගටා

වයමින් ඉදිරියෙන් ඉදිරියෙන් බැස්සේය. බුදුරජාණන්වහන්සේ පොළොවෙහි පිහිටි කල්හි 'මම පළමුව වදිමි, මම පළමුව වදිමි'යි මහජනයා සිටියේය. මහපොළොව ඇත්මින් සමහ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට පළමුව වැදීම මහජනයා හෝ අසුමහසව්වෝ අත්කරනොගත්හ. දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරණුවෝම අත්කරගත්හ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙළොස් යොදුනක්හි වූ පිරිස අතුරෙහි තෙරුන්වහන්සේගේ ප්‍රඥානායකයෙකු වූයේ දැනගනිතිවැයි පෘථග්ජන පංචක ප්‍රශ්න ඇසීම ඇරඹුණේය. පළමුව ලෝකික මහජනයා සලකාබලනු ඇතැයි පෘථග්ජන ප්‍රශ්නයක් ඇසුණේය. යමෙක් යමෙක් සලකා බැලුවාහුද මවුහු පිළිතුරු දුන්හ. දෙවනුව පෘථග්ජනවිෂය ඉක්මවා සෝවාන් මාර්ගයෙහි ප්‍රශ්නයක් විමසුණේය. පෘථග්ජනයෝ නිහඬවූහ. සෝවාන්වුවෝම පිළිතුරු දුන්හ. ඉක්බිති සෝවාන්වුවන්ගේ විෂයය ඉක්මවා සක්කාදගාමී මාර්ගයෙහි ප්‍රශ්නයක් ඇසුණේය. සෝවාන්වුවෝ නිහඬවූහ. සක්කාදගාමීවුවෝම පිළිතුරු දුන්හ. මවුන්ගේද විෂයය ඉක්මවා අනාගාමී මාර්ගයෙහි ප්‍රශ්නයක් ඇසුණේය. සක්කාදගාමීවුවෝ නිහඬවූහ. අනාගාමී වුවෝම පිළිතුරු දුන්හ. මවුන්ගේද විෂය ඉක්මවා අභික්ෂාමාර්ගයෙහි ප්‍රශ්නයක් ඇසුණේය. අනාගාමීවුවෝ නිහඬවූහ. රහත්වුවෝම පිළිතුරු දුන්හ. එයින් අවම කෙළවරේ සිට ප්‍රකට ප්‍රකට ශ්‍රාවකයන්ගෙන් ප්‍රශ්නවිමසුණේය. මවුහු තමන්ගෙන් ප්‍රතිසම්බන්ධ විෂයෙහි සිට පිළිතුරු දුන්හ. ඉක්බිති මහමුගලන් තෙරුන් විමසුණේය. (එම) තෙරුන්වහන්සේම පිළිතුරු දුන්හ. උන්වහන්සේගේද ගෝචරය ඉක්මවා සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේගේ විෂයයෙහි විමසුණේය. මහමුගලන් තෙරණුවෝ නිහඬවූහ. සැරියුත් තෙරණුවෝම පිළිතුරු දුන්හ. තෙරුන්වහන්සේගේද විෂය ඉක්මවා බුද්ධවිෂයයෙහි ප්‍රශ්නයක් ඇසුණේය. දම්සෙනෙවි සැරියුත්තෙරණුවෝ සිහි කරන්නාහුද (පිළිතුර) දැකීමට අපොහොසත් වූහ. පෙරදිග, පැළදිග, උතුරුදිග හා දකුණුදිග යන සතර දිසා සහ සතර අනුදිසාද යන ඔබ්බොබ සලකා බලන්නාහු ප්‍රශ්නය උපන්නෑන සලකා ගන්නට නොහැකිවූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ තෙරුන් චේතනාමය බැව් දැන, 'ශාරිපුත්‍රයෝ චේතනාමය, මොහුට නයමුඛය දක්වන්නෙමු'යි 'ශාරිපුත්‍රය, මෙහි එන්නැයි පවසා මෙය ඔබට විෂය වන්නක් නොවේ. සියල්ලන් යශස් ඇති බුදුවරුන්ටම මෙය විෂයය වේය'යි බුද්ධවිෂයක භාවය සැලකූවට 'ශාරිපුත්‍රය, මෙය වියයි දකිතියි වදලුණේය. තෙරණුවෝ, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මට සතර මහාභූතයන්ගෙන් හටගත් ශරීරයට අයත් දෙයක් සැලකරන සේකැයි දැන, 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, වැටුණි, සුගතයන් වහන්ස, වැටුණි, පැවසූහ. මේ කරුණ අරභයා, මේ කථාව හටගත්තේය: සැරියුත්තෙරුන්වහන්සේ

නම් මහ පැනවනෙකි. සියල්ලන් විසින් නොදත් ප්‍රශ්නයකට පිළිතුරු දුන්න. බුදුන්වහන්සේ විසින් දෙනලද නයෙහි සිට බුද්ධච්ඡයෙහි ප්‍රශ්නයක් වියදුන. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේගේ ප්‍රඥානුභාවය, බුදුන්වහන්සේගේ කීර්ති ශබ්දයෙන් යම්තැනක පැතිරගියේද ඒ සියල්ල වසා පැතිරගියේයයි මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ අතේපාත්පත්තිවශයෙන් මහාප්‍රඥාවන්භාවයෙන් එතදග්‍රස්ථානය ලැබුන. පැමිණීමිවශයෙන් කෙසේදයත්? සැරියුත්තෙරණුවෝ පැනවත්වුවෝ දැන් පමණක් නොවෙති. අතීතයෙහි ජාතිපත්සියයක් තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදිවද මහපැනවත්වුවෝමයයි පැවසූසේක.

‘යමෙක් ජාති පත්සියයකදී මිසුරු කාමයන් අත්හැර පැවිදිවූයේද ඒ පහකළ රාග ඇති මනාව දමුණු ඉදුරන් ඇති පිරිනිවන් පෑ සැරියුත්තෙරුන් වෙයි’¹

මෙසේ පැවිද්ද වඩමින් එක් කලෙක බරණැස බමුණුකුලයෙකැති උපන්නේ ත්‍රිවේදය උගෙන, එහි හරයක් නොදකින්නේ පැවිදිව එක් මොක්ක ධර්මයක් සෙවීමට වටනේයයි සිතක් පහළ කළේය. එකල්හි බෝසත් තෙමේද කසිරටෙහි උසස් බ්‍රාහ්මණමහාසාර කුලයෙක උපන්නේ වැඩිවියට පැමිණ උගත්සිල්ප ඇත්තේ, කාමයන්හි ආදීනවද නෛෂ්ක්‍රමයෙහි අනුසස්ද දක ගිහිගෙයිවාසය අත්හැර හිමවතට පිවිස කසිණ පරිකම්ම කොට පංචාගිඤ්ඤ අෂ්ටසමාපත්තීන් උපදවා වතමුල්පල ආහාරකොට ඇත්තේ හිමවත පසෙක විසිය. ඒ මාණවකයාද තික්ම ඒ බෝසතුන්ගේම සම්පයෙහි පැවිදිවිය. පිරිවර මහත්විය. පත්සියයක් පමණවූ සෘෂිහු වුහ. ඉක්බිති ඒ බෝසතුන්ගේ දෙටුඅතවැසිවූ හෙතෙම පිරිසෙන් කොටසක් ගෙන දුණුඇඹුල් සෙවුනා පිණිස මිනිස් පියසට ගියේය. එකල්හි බෝසත් තෙමේ ඒ හිමවූ පෙදෙසෙහිම කළුරිය කළේය. කළුරිය කරන වේලාවෙහි අතවැස්සෝ ඔහු වෙත එළඹ නුඹවහන්සේ විසින් කිසියම් විශේෂාධිගමක් කරනලද්දේදැයි ඇසුහ. බෝසත් තෙමේ තන්විකිඤ්ඤ (කිසිවක් නැත)යි කියා නොපිරිහුන් ධාන්ත ඇත්තේ ආභාසාර බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි උපන්නේය. හෙතෙම කිසියම් ආකිඤ්ඤායතන ලාභියෙකි. බෝසතුන්ට වනාහි අරූපාවචරයෙහි පිළිසිඳ ගැනීමක් නම් නැත. කුමක් හෙයින්දයත්, අභවාස්ථාන බැවිනි. මෙසේ හෙතෙම අරූපසමාපත්ති ලාභියෙකු වූවද රූපාවචරයෙහි උපන්නේය. මොහුගේ අතවැසියෝද ‘ඇදුරුකුමා කිසිවක් නැතැයි කීවේය. ඔහුගේ කළුරිය කිරීම නිසරුය’යි කිසිදු ගරුබ්‍රහ්මනක් නොකළාහුය. ඉක්බිති ඒ දෙටු

1. “යො පබ්බජි ජාති සත්තානි පඤ්ච - පහායකාමානි මනොරමානි
තං විතරාගං සුසමාහිතිත්ථියං - පරිනිබ්බුතං වඤ්ච සාරිපුත්තං”

අතවැසිනෙමේ වස්විසීම ගෙවීගියකල්හි අවුත්, 'ඇදුරුතමා කොහිද'යි පිළිවිසිය. කථරිය කළේයයි කීහ. 'ඇදුරුතමන් විසින් ලදගුණයන් විමසුනුද'යි ඇසීය. 'එසේය විමසුවෙමු'යි කීහ. 'කුමක් කීවේද'යි ඇසීය. 'කිසිවක් නැතැයි කිවේය. අපිදු ඇදුරුතමන් විසින් ලද ගුණයක්නම් නැතැයි ඔහුට ගරුබුහුමන් නොකෙළෙමි'යි කීහ. 'ඔබලා කියනලද්දෙහි අරුත නොදන්නනුය. ඇදුරුතමා ආකිඤ්චාඤායතන ලාභියෙකි'යි කීවේය. සෙස්සෝ දෙවු අතවැස්සාගේ කීම නොපිළිගත්හ. හෙතෙම යළියළින් කියන්නේද පිළිගැන්වීමට නොහැකි විය. ඉක්බිති බෝසත් තෙමේ සිහිකරන්නේ අදබොළද මහජනයා මගේ දෙවු ඇතවැසියාගේ කීම නොපිළිගනියි. මේ කරුණ පළටකරමැයි බඹලොවින් බැස අසපුපියස මත්තෙහි සිටියේ අහසෙහි වුයේම දෙවු අතවැසියාගේ ප්‍රඥබලය වර්ණනාකොට මේ ගාථාව කීවේය:-

'උස්වුවන් අතුරෙන් නුවණ නැත්තෝ දහසකට අධිකවුවන් ඔවුහු අවුරුදුසියක් හඬන්නාහුය. යමෙක් කියනලද්දෙහි අත්ථිය දැනීද ප්‍රඥවත්වූ ඒ එකම පුරුෂයාම වටනේය.'

මෙසේ සෘෂි සමූහයාට හඟවා බෝසත් තෙමේ බඹලොවටම ගියේය. සෙසු සෘෂිසමූහයාද නොපිරිහුන් ධ්‍යාන ඇත්තාහු කථරියකොට බඹලොව පිහිටකොට ඇත්තෝම වූහ. එහි බෝසත් තෙමේ සථිඤ්ඛටට පත්වූයේය. දෙවු අතවැසිනෙමේ සැරියුත් තෙරණුවෝ වූහ. සෙසු සෘෂිහු බුදුපිරිස වූවාහුය. මෙසේ අතීතයෙහිද සැරියුත් තෙරණුවෝ මහ පැණවත්වුවෝම සැකෙවින් කීදෙයෙහි විස්තරවශයෙන් අත්ථිය දැනීමට සමත්වූවාහුයයි දතයුතුයි. මේ පෘථග්ජන පංචකයම අනෙථාත්පත්තිකොට:-

'උස්වුවන් අතුරෙන් සියයකට අධිකවුද නුවණ නැත්තෝ අවුරුදු සියයක් ධ්‍යාන වඬන්නාහුවුවත් යමෙක් කියන ලද දෙයෙහි අත්ථිය දැනීද ඒ ප්‍රඥවත්වූ එක් පුද්ගලයාම වටනේයි,'¹

1. 'පරොසනසමපි සමාගතානං
කඤ්ඤායුං තෙ වසාසනං අපඤ්ඤා
ඵකොච සෙයො පුරිසො සපඤ්ඤා
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථං."

2. පරොසනං ටෙපි සමාගතානං
ඤායොයුං තෙ වසාසනං අපඤ්ඤා
ඵකොච සෙයො පුරිසො සපඤ්ඤා
යො භාසිතස්ස විජානාති අත්ථං.

මේ ජාතකයද පැවසීය, එහි අරථය මුල්ජාතකයෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. අනාච්ඡද මේ පෘථග්ජන පංචකය අනෙථාත්පත්තිකොට:-

‘යමෙක් සංඥ ඇත්තෝ වෙන්ද ඔවුහුද දුගතියට ගියාහුය. යමෙක් සංඥ නැත්තෝ වෙන්ද ඔවුහුද දුගතියට ගියාහුය. මේ දෙකම අතහැර ඒ සමචන් සුවය කෙලෙස් රහිතයි’

මේ අනඛගන ජාතකය පැවසීය. මෙහිද ආවායඝීවරයා කළුරියකරන්නේ අතවැස්සන් විසින් විමසනලද්දේ තෙවසඤ්ඤාසඤ්ඤායයි කීවේය. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. අනාච්ඡද මේ පෘථග්ජන පංචකය අනෙථාත්පත්තිකොට:-

මෙලොව යමෙක් ඕද්‍යකසිණයද ජීත කසිණයද නුවණින් වඩයිද මේ (දෙයාකාරවූ) විතර්ක රහිත ධ්‍යානයෙන් ආභයාර බඹලොවට යන්නේවෙයි.¹

යන මේ වඤ්ඤාජාතකය දෙසුසේක. මෙහිද ආවායඝී තෙමේ කළුරියකරන්නේ අතවැස්සන් විසින් විමසනලද්දේ ‘ඕද්‍යකසිණය වඤ්ඤා නමුදු ජීතකසිණය සුරියාභ නමුදු වේය’යි මේ දෙකටම යමෙක් නුවණින් බැසගනීද, පිටිසේද ගැලේද හෙතෙම විතකීරහිතවූ දුකීයධ්‍යානයෙන් ආභයාර බඹලොව පැමිණියේ වෙයි. මමද එසේ වෙමැයි දක්වනු සඳහා ‘වඤ්ඤා සුරියාභං’ යනුවෙන් කීය. සෙස්ස පෙර ක්‍රමයෙන්ම දත යුතුය. මේ පෘථග්ජන පංචකයම අනෙථාත්පත්ති කොට,

1. යෙ සඤ්ඤිතො තෙපි දුගගතා
 යෙපි අසඤ්ඤිතො තෙපි දුගගතා
 එතං උභයං විචජ්ඣිය
 තං සමාපත්තිසුඛං අනඛගනං

2. ‘වඤ්ඤා සුරියාභඤ්ඤා යොධපඤ්ඤාය භාගිති
 අවිතකෙතන කථානෙන හොති ආභයාර රූපගො’

නැණවත් පුරුෂයා බලාපොරොත්තු (ඇත්තෙන්ම) වන්නේමය. නොකළකිරෙන්නේය. යම්සේ කැමැති වීමද එසේවිය. මම (එහිලා) තමා (නිදසුන් කොට) දකිමි.¹

නැණවත් පුරුෂයා බලාපොරොත්තු වන්නේමය. නොකළකිරෙන්නේය. දියෙන් ගොඩට පැමිණි මම තමා දකිමි.²

‘නැණවත් පුරුෂයා වෑයම් කරන්නේමය. නොකළකිරෙන්නේය. මම යම්සේ කැමැති වීමද එසේ සිදුවිය. මම තමා දකිමි’³

‘නැණවත් පුරුෂයා වෑයම් කරන්නේමය. නොකළකිරෙන්නේය. දියෙන් ගොඩට පැමිණි මම තමා දකිමි’⁴

‘නැණවත් පුරුෂයා දුකට පැමිණියේ නමුදු සැපතට පැමිණීමේ කැමැත්ත නොසිඳින්නේය. නොසිතූ හිතාහිතවූ බොහෝ ස්පර්ශයේ සත්ත්වයා වෙත පැමිණෙත්’⁵

‘නොසිතූ දෙයම සිදුවෙයි. සිතූදෙය නොසිදුවෙයි. ස්ත්‍රියට හෝ පුරුෂයාට සිතන පරිදිවූ වස්තුව නොලැබේ.’⁶

1. ආසිංසරේව පුරිසො න නිබ්බිඤ්ඤා පණ්ඩිතො
පසාමි වොහං අත්තානං යථා ඉච්ඡිං තථා අහු
2. ආසිංසරේව පුරිසො න නිබ්බිඤ්ඤා පණ්ඩිතො
පසාමි වොහං අත්තානං උදකා ඵලමුබ්බතං
3. “වායමෙරේව පුරිසො න නිබ්බිඤ්ඤා පණ්ඩිතො
පසාමි වොහං අත්තානං යථා ඉච්ඡිං තථා අහු”
4. වායමෙරේව පුරිසො න නිබ්බිඤ්ඤා පණ්ඩිතො
පසාමි වොහං අත්තානං උදකා ඵලමුබ්බතං
5. දුක්ඛපතීනොපි නරො සපඤ්ඤා
ආසං න ජීඤ්ඤා සුඛාගමාය
බහුහි ඵසා අහිකා හිතාව
අවිතකකිතා මචචමුපබ්බජනති
6. අවිතකිකමපි හවති විතතිකමපි විතසාති
නති විතතාමයා හොගා ඉත්ථයා පුරිසස්ස වා

‘පෙර ඔබ ගිරිදුග්ගියක යම් සරහ මුවකු ලුහුබැඳ ගියෙහිද කරුණා සිතැති උගේ වෑයම නිසා ඔබ ජීවත්වෙහි.’¹

‘යම් සරහමුවෙක් ගලෙන් වෑයම් කොට එතෙරවිය නොහැකි තරාවලෙන් තොප ගොඩ ගත්තේද දුකටපත්වූ තොප මරුමුවෙන් මිදුවේද? තොපසුබට සිතැති ඒ මුවාගේ (ගුණ) කීහුය.’²

‘බමුණ, තෙපි එද එහි සිටියහුද? තැනහොත් කිසිවෙක් එය ඔබට කීවේද? (තැනහොත්) දුරුකළ කෙලෙස් ඇති සියල්ල දක්නා කෙනෙක්වූහුද? තොපගේ නුවණ බලවත් පැවතුම් ඇත්තේය.’³

‘ජනනායකය, මම එදින එහි නොවීම්. කිසිවෙකුත් එය මට නොකීය. (එහෙත්) නුවණැත්තෝ මනාකොට කියනලද ගාථා පදයන්ගේ අත්ථය පමුණුවා ගනිත් (සොයාගනිත්)’⁴

තෙළෙස් නිපාතයෙහි මේ සරහජාතකය පැවසීය. අතීතයෙහිද සැකෙවින් කියනලද්දෙහි අත්ථය මගේ පුත්තෙමේ දතියයි ශාස්තෘත්වහන්සේ විසින් ධම්මසෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්ගේ ප්‍රඥානුභාවය පැවසීම සඳහාම මේ ජාතක පසම දෙසන ලදි. මෙසේ වැටහීමෙන්ද තෙරුන්වහන්සේ මහපැනවත් බවින් එතදග්‍රස්ථානය ලැබූහ. පුරුදුකරනලද දක්‍ෂභාවයෙන් කෙසේදයත්? සිව්පිරිස් මැද ධර්මය ප්‍රකාශකරන්නේ සිව්සස් නොමුදු පවසයි යන මෙය තෙරුන්වහන්සේ විසින් පුරුදුකරනලදි. මෙසේ පුරුදුකරනලද දක්‍ෂ බැවින්ද තෙරුන්වහන්සේ එතදග්‍රස්ථානය ලැබූහ.

1. සරහං ගිරිදුග්ගියං යං තං අනුසරි පුරෙ
අලිතචිත්තං තස්ස තං වික්කන්තමනුජීවසි

2. යො තං විදුග්ගා තරකා උදාරි
සිලාය යොග්ගං සරහො කරිත්වා
දුක්ඛපතීතං මවුමුවා පමොවසි
අලිතචිත්තං තමිගං වදෙසි.

3. තං නු තතෙව භද අහොසි
උදුහු තෙ කොචි තං එතදක්ඛා
විවක්ඛව්දෙහි නුසි සබ්බදස්සි
කුණං නුතෙ බ්‍රාහ්මණ හිංසරුපං

4. න වෙවහං තත්ථ භද අහොසිං
තවාසි මෙ කොචි තං එතදක්ඛා
ගාථාපදනංව සුභාසිතානං
අත්ථං භද තෙනති ජනිඤ ධීරා

ගුණවිශිෂ්ටත්වයෙන් කෙසේද යත්? බුදුන්වහන්සේ හැර මහපැනවත් බැවින් ධම්මසෙනෙවි සැරියුත්තෙරුන් සමානවූ අන් එකද සව්වෙක් හෝ නැතැයි මෙසේ ගුණ විශිෂ්ටත්වයෙන්ද තෙරුන්වහන්සේ මහපැනවත් බැවින් එතදග්‍රස්ථානය ලැබූහ. සැරියුත්තෙරුන්වහන්සේ යම්සේද එසේ මහ මුගලන් තෙරුන්වහන්සේද සියලුම මේ සිවු කරුණින් එතදග්‍රස්ථානය ලැබූහ. කෙසේදයත්? තෙරුන්වහන්සේද මහත්සෘද්ධි ඇත්තෙකි. මහත් ආනුභාව ඇත්තෙකි. නන්දපනඤ්ඤ සමානවූ තාරජුන්ද දමනය කළහයි මෙසේ වනාහි අපේක්ෂාපත්ති වශයෙන් ලැබූහ. මේ තෙරුන්වහන්සේ දැන් පමණක් මහත් සෘද්ධි මහත් ආනුභාව ඇත්තෝ නොවූහ. අතීතයෙහි ජාති පත්සියයක තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදිවුවෝ මහත්සෘද්ධි මහත් ආනුභාව ඇත්තෝම වූහ.

‘යමෙක් මනරම්භු කම්සැප අතැර ජාති පත්සියයක් පැවිදිවූයේද චිත්තරාගවූ මානව දමුණු ඉඳුරන් ඇති පිරිනිවූණු ඒ මුගලන් තෙරුන් වදිවු.’¹

මෙසේ පැමිණීමෙන්ද (අවබෝධ කිරීමෙන්) ලැබූහ. නිරයට ගොස් තමාගේ සෘද්ධිබලයෙන් නිරාසතුන්ට සැතපිලිදතවනු සඳහා සිසිල ඉටා රියක් පමණකු තෙළුමක් මවා තෙළුම් කෙමියෙහි වැඩහිඳ ධම්මකථා කරයි යන මෙය තෙරුන්වහන්සේට පුරුදුය. මෙසේ පුරුදුකරනලද දක්ෂතායෙන්ද ලැබූහ. සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ හැර මහ මුගලන් තෙරුන්මෙන් මහත් සෘද්ධි ඇති මහත් ආනුභාව ඇති අන් සව්වෙක් නැතැයි මෙසේ ගුණවිශිෂ්ටත්වයෙන්ද ලැබූහ. මුත්වහන්සේ යම්සේද එසේ මහකසුප් තෙරුන්වහන්සේද මේ සියලුම කරුණින් එතදග්‍රස්ථානය ලැබූහ. කෙසේදයත්? සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ වනාහි තෙරුන්වහන්සේට තුන්ගව්වක් පමණ පෙර ගමන් කොට අවවාද තුනකින් උපසපත්තකරවා සිවුර මාරුකොට දුන්සේක. එසමයෙහි මහපොළව දිය කෙළවර දක්වා කම්පාවූයේය. මහජනයාගේ සිත්තුළ තෙරුන්වහන්සේගේ කිත්ගොස වසා පැතිරගියේය. මෙසේ අපේක්ෂාපත්ති වශයෙන්ලැබූහ. මුත්වහන්සේ දැන් පමණක් ධුතවාදී නොවූහ. අතීතයෙහි ජාති පත්සියයක තවුස් පැවිද්දෙන් පැවිදිවද ධුතවාදීම වූවාහුය:

1. යො පබ්බටී ජාතිසතාති පඤ්ච
පභාය කාමාති මනොරමාති
෨. චිත්තරාගං සුසමාහිතිත්‍රියං
පරිනිබ්බුතං වඤ්ච මොග්ගලානං

‘මතරම්වූ කාමයන් අතහැර යමෙක් ජාති පන්සියයක පැවිදිවිද පහකළරාග ඇති මනාව දමුණු ඉදුරන් ඇති පිරිනිවුණු ඒ මහකසුප් තෙරුන් වදිවු’යි’

මෙසේ පැමිණිමි වශයෙන්ද ලැබුන. සිවුපිරිස මැදට ගියේ ධර්මය ප්‍රකාශකරන්නේ දසකථාවස්තූන් නොහැරම ප්‍රකාශකරන්නේය යන මෙය තෙරුන්වහන්සේ විසින් පුරුදුකරනලදි. මෙසේ පුරුදුකරනලද දක්ෂභාවයෙන් ලැබුන. සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ හැර තෙළෙස් ධූතගුණයන්ගෙන් මහ කසුප් සමානවූ අන් සච්චෙක් නැතැයි මෙසේ ගුණ විශිෂ්ටත්වයෙන් ලැබුන. මේ ක්‍රමයෙන්ම ඒ ඒ තෙරවරුන්ගේ ලැබීම් අනුව ගුණයන් ප්‍රකාශකිරීමට වටනේයි. යම්සේ නම් සක්විති රජතෙමේ චක්‍රත්තයේ ආනුභාවයෙන් සක්වළගැබෙහි සක්විති සිරියට පැමිණ, ‘පැමිණියයුත්තටම පැමිණිණ. දැන් මට බලන්නාවූ මහජනයාගෙන් කවරවැඩක්ද’යි අල්පොත්සාහිවී රාජාශ්‍රියම අනුභව නොකරයිද කලින්කලට විනිශ්චයස්ථානයෙහි සිට නිග්‍රහකළයුත්තන්ට නිග්‍රහකරයිද උපකාර කළයුත්තන්ට උපකාරකරයිද, තනතුරුවල තැබියයුත්තන් තනතුරුවල තබයිද මෙසේම ගුණවශයෙන්ම බුදුරජාණන්වහන්සේ මහබෝමැඩෙහි අවබෝධකළ සච්ඡෙදනායුතයේ ආනුභාවයෙන් සපැමිණි ධර්මරාජ්‍යය ඇත්තේ, ධර්මරාජ වූයේද බලන්නාවූ ලෝකයාගෙන් දැන් මට කවර වැඩෙක්දයි අනුත්තරවූ ඵලසමාපත්ති සුඛය අනුභව කරන්නෙමැයි අප්‍රොක්ෂ්‍යක භාවයට නොපැමිණ සිවුපිරිස් මැද පනවනලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩහුන්නේක් අවහකින් යුත් බමුණර විහිදුවා දහම් දෙයනසේක් නිග්‍රහකළයුතු පාපඤ්ඤාභාවය ඇති පුද්ගලයන් මහමෙර හෙලෙහි හෙලන්නාක් මෙන් අපාඛිය පිළිබඳ තැනිගැන්වීමෙන් නිග්‍රහකොට උපකාර කළයුතු කළණබව ඇති පුද්ගලයන් මසවා හවාග්‍රයෙහි හිඳුවන්නාක් මෙන් උපකාරකොට තනතුරෙහි තැබියයුතු අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ ආදී සච්චන් ස්වභාවයට අනුකූල කෘත්‍යය හා ගුණවශයෙන්ම තනතුරුවල තබනසේක්, එතදග්‍රං හික්කිවෙ මම යාවකාතං හික්කුතං රත්තඤ්ඤාතං යදිදං අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤා” යනාදිය පැවසුයේක. එහි ‘එතදග්‍රං’ පදය කියනලද අතර ඇත්තේමය. ‘රත්තඤ්ඤාතං’ යනු රාත්‍රීන් දන්නවුන් අතුරෙන් යනුයි. සම්බුදුන්වහන්සේ හැර අඤ්ඤාකොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුනට පළමුව පැවිදිවූ අන් සච්චෙක් නම් නැතැයි පැවිදිවූ කාලයෙහි පටන් තෙරුන්වහන්සේ බොහෝ කලක් රාත්‍රීන්

1. ‘යො පබ්බතී ජාතිසත්තානි පඤ්ඤා - පහාය කාමානි මනොරමානි
තං චිතරාගං සුසමාහිතිජ්ඣං - පරිනිබ්බතං වන්ථ මහාකස්සපං’

දනිතැයි රත්තසැදු වෙති. සියල්ලන්ට පළමුව ධර්මය අවබෝධකළ බැවින්, යම් විටෙක ඒ තෙරුන්වහන්සේ විසින් ධර්මය අවබෝධ කරනලද්දේද බොහෝ කලකසිට එම රාත්‍රිය දනිතියි රත්තසැදු නම්. තවද ක්ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේලාගේ රූපවල් පිරිසිඳීම ප්‍රකටවෙයිද මේ තෙරුන්වහන්සේද පළමුවැනි ක්ෂීණාශ්‍රවයායි. මෙසේද රාත්‍රීන් දන්තා ශ්‍රාවකයන් අතුරෙන් මේ තෙරුන්වහන්සේම අග්‍රය, පූර්ව කෙළවරෙහි වූයේය: ශේෂ්ඨය. එහෙයින්, රත්තසැදුනං යදිදං අසූරාකොණ්ඩසූරා'යි කියනලදි. මෙහිද 'යදිදං' යනු නිපාතයකි. ඊට තෙරුන් බලා 'යො එසො'යිද අග්‍රගභය බලා 'යං එතං'යිද අරථයි. 'අසූරාකොණ්ඩසූරා' යනු දැනගත් කොණ්ඩසූරායි, අවබෝධ කළ කොණ්ඩසූරායි. එහෙයින්ම, අසූරාසි වන හෝ කොණ්ඩසූරා අසූරාසි වන හෝ කොණ්ඩසූරානි ඉතිහිදං ආයසමතො කොණ්ඩසූරායා අසූරාකොණ්ඩසූරානෙවිව නාමං අහොයි' (හවන් කොණ්ඩසූරා තෙමේ දන්නේය: හවන් කොණ්ඩසූරාතෙමේ දන්නේයයි මෙසේ ආයුෂ්මත් කොණ්ඩසූරායන්ට අසූරාකොණ්ඩසූරායයි මේ නම වූයේය'යි කියනලදි. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි කවරබුද්ධකාලයක පූර්වප්‍රාථමිකයවූ අභිනිතාරය කළේද? කෙදිනක පැවිදිවූයේද? කෙදිනක මොහු විසින් ධර්මය අවබෝධ කළේද? කෙදිනක තනතුරෙහි තබන ලද්දේදැයි මේ ක්‍රමයෙන් සියලුම එතදග්‍රහස්ථානයන්හි ප්‍රශ්නඇසීම දත යුතුය.

අසූරාකොණ්ඩසූරා තෙරණුවේ

ඒ මේ තෙරුන්වහන්සේ පිළිබඳ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙයින් කල්ප ලක්ෂයකට මත්තෙහි පියුමුතුරා නම් බුදුකෙනෙක් පහළවූහ. අවබෝධකළ සථිඥතාඥන ඇති මහ බෝ පළහින් නැගීසිටින්නාවූ උන්වහන්සේට මහපොළොවෙහි තැබීමට පා එසවූ කෙණෙහි පාපිළිගැනීම සඳහා මහත් තෙළුම් මලක් පැන නැංගේය. ඒමලේ පෙති රියන් අනුවක් වෙයි. මල් කෙසරු තිස්සියනකි. කෙමිය දෙළොස්සියනකි. පා පිහිටි තැන එකොළොස්සියනකි. ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ශරීරය අටපනස් රියනක් උස්වූයේය. ඒ මල් කෙමියෙහි දකුණුපස පිහිටන කල්හි මහත් තිඹපමණවූ රේණු නැගී සිරුරෙහි විසිරෙමින් බටුයේය. වම්පස තබන කල්හිද එබඳුවූ පියුමක් මතු වී පස පිළිගත්තේය. එයින්ද මතු වූ කියනලද පමණ ඇති රේණු සිරුරෙහි විසිරුණේය. ඒ රේණු අභිභවනය කරමින් ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සිරුරු පැහැ තිත්වී යනතු නාලිකාවකින් විසිරුණු

රන්රසදහරක් මෙන් හාත්පසින් දෙළොස් යොදුනක් තැන් ඒකාලෝක කළේය. තෙවැනි පය ඔසවන කල්හි පළමුව නැගුණු පියුම අතුරුදහන් විය. පා පිළිගැනීම සඳහා වෙනත් අලුත් පියුමක් පැන නැංවේය. මේ ක්‍රමයෙන්ම යම්යම් තැනකට යනු කැමැත්තේද පියෙන් පියට මහ පියුමක් නැගෙයි. එහෙයින්ම උන්වහන්සේට පියුමුතුරා (පදුමුතර) සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේයයි නම්කවුණේය. මෙසේ ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලොව ඉපිද හික්කුන් ලක්ෂයක් පිරිවර කොට ඇතිසේක් මහජනයාට සංග්‍රහ පිණිස ගම්නියම් රජදහන්හි පිටු පිණිස හැසිරෙන්නාහු හංසවතී නගරයට සැපැම්ණිණේක. ඉක්බිති උන්වහන්සේ පැමිණිබව අසා පියමහරජතෙමේ පෙරගමන්කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට ධර්ම ප්‍රකාශකළේක. දේශනාවසානයෙහි ඇතුළු සෝවාන්වුවාහුය. ඇතුළු සකෘදගාමී අනාගාමී භූමිත්ව පැමිණියාහුය. ඇතුළු රහත්බවට පත්වුවාහුය. රජතෙමේ හෙට දිනයට බුදුරදුන්ට ආරාධනාකොට දෙවන දිනයෙහි කල් දන්වා හික්කුන් ලක්ෂයක් පිරිවර කොට ඇති භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සියනිවසෙහි මහදන් දුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ භුක්තාහුමොදනාවකොට විහාරයටම වැඩිසේක. ඒ ක්‍රමයෙන්ම දෙවන දිනයෙහි නුවරුද ඊලහ දිනයෙහි රජ ද වශයෙන් දිගුකලක් මහදන් දුන්නාහුය. එකල්හි මේ තෙරුන්වහන්සේ හංසවතී නගරයෙහි ගෘහපති මහාසාර කුලයෙහි උපන්නේ එක්දිනක් බුදුරදුන් දහම් දෙසනකල්හි, ගෙමල් ආදිය අතැතිව බුදුන්වහන්සේ යම්තැනකද ධර්ම යම්තැනකද සංඝයා යම් තැනකද ඒ දෙසට යොමුව ඒ දෙසට නැඹුරුව යන්නාවූ, හංසවතී නුවරවැසියන් දක ඒ මහජනයා සමඟම දම්දෙසනතුනට ගියේය. එකල්හි පදුමුතර භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තම සසුනෙහි පළමුව ප්‍රතිවේධ කළ ධර්ම ඇති එක් හික්කුවක එතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබුණේක. ඒ කුලපුත්‍රයා එකරුණ අසා, මේ හික්කුව වනාහි ආශ්වයායීයකි. බුදුන්වහන්සේ හැර මොහුවිසින් පළමුව අවබෝධ කළ ධර්ම ඇති අන් හික්කුවක් නැත. මමද අනාගතයෙහි එක් බුදු සසුනක පළමුව ධර්ම අවබෝධකිරීමෙහි සමත්වියෙක් වන්නේනම් අහෝ යෙහෙකැයි සිතා දෙසුම අවසන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළැඹ හෙට මගේ හික්කාව ගනුමැනවැයි ආරාධනා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉවසුණේක. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වැද පැදකුණුකොට සිය නිවසට ගොස් සියලු රැය බුදුන් හිඳින තැන ගෙමල්දම් ආදියෙන් සරසා මිහිරි කැපුතු බිඳියුතු දෙය පිළියෙළ කරවා ඒ රාත්‍රියෙහි අවුමෙන් සිය නිවසෙහි හික්කුන් ලක්ෂයක් පිරිවරනලද භාග්‍යවතුන්වහන්සේට විසිතුරු කැඳ කැවිලි පිරිවරකොටඇති නොයෙක් රසැති හොඳිවැර්ජන සහිත සුවඳහැල් බොජුනක්දී බත්කිස අවසන්හි තුන්සිවුරකට පොහෝනා වංගරෙදි තථාගතයන්වහන්සේගේ පාමුල තබා

සිතුවේය: 'මම සුළු තනතුරක් සඳහා නොහැසිරෙමි. මහත් තැනක් පතමින් හැසිරෙමි. එක්දිනක් පමණක් දැනක්දී ඒ තනතුර පැතිමට නොහැකිය'යි අනුපිළිවෙළින් සන්දිනක් මහදන්දී බන්ධිස අවසන්හි රෙදි ගබඩාව විවර කරවා උතුම් සියුම්වනක් බුදුපාමුල තබා හික්කුන් ලක්ෂය තුන් සිවුරෙන් හඳවා තවාගතයන්වහන්සේ වෙත එළඹ, 'ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේ විසින් මෙයින් දිනහතකට මතුයෙහි යම් ඒ හික්කුවක් එතදග්‍රස්ථානයෙහි තබනලද්දේද මමත් ඒ හික්කුව මෙන් අනාගතයෙහි උපදින බුදුවරයකුගේ සසුන්හි පැවිදිව පළමුව ධර්ම අවබෝධ කිරීමෙහි සමත් වෙමිවා'යි කියා බුදු පාමුල හිස තබා වැද හොත්තේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුගේ වචනය අසා මේ කුලපුත්‍රයා විසින් මහත් ප්‍රාථමිකයක් කරනලදි. මොහුගේ මේ ප්‍රාථමිකාව ඉටුවන්නේද නැද්දැයි අනාගත-සඤ්ජය යොමා ආවර්ජනයකරනසේක් ඉටුවනබව දුටුසේක. අතීතය හෝ අනාගතය හෝ වතීමානය අරභයා ආවර්ජනයකරන්නාවූ බුදුන්වහන්සේලාට වනාහි කඩතුරාවක් නම් නැත. නොයෙක් කල්ප කෝටිලක්ෂයක් අතුරෙහිවූද අතීතය හෝ අනාගතය හෝ දහසක් සක්වළ අතුරෙහිවූද වතීමානය හෝ ආවර්ජනයට පිළිබැඳියේම මෙතෙහි කිරීමට පිළිබැඳියේම වෙයි. මෙසේ ආපසු නොහැරෙන්නාවූ නුවණින් ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, 'අනාගතයෙහි කල්පලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදු කෙනෙක් ලොව උපදිති. එකල්හි මොහුගේ පැතුම ඉටුවේය' යන මෙය දුටුසේක. ඉක්බිති ඔහුට 'පිරිවිත් කුලපුත්‍රය, අනාගතයෙහි කල්පලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදුකෙනෙක් උපදිත්, නුඹ ඒ බුදුන්ගේ පළමු දෙසුම වන පිරිවැටුම් තුනක් ඇති දම්සක් පැවතුම් සුතුර කෙළවර අටළොස් බඹ කෙළක් සමඟ දහසක් නයින් යුතු උතුම් යෝවන පෙලෙහි පිරිවත්තේය'යි මෙසේ වදළසේක. මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ කුලපුතුට විවරණදී අසුසාර දහසක් දම්කඳ දෙසා අනුපාදිශේෂ නිවාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑසේක.

පිරිනිවන් පෑ උන්වහන්සේගේ ශරීරය ස්වර්ණස්කන්ධයක් මෙන් ඒකස්තව්ය. උන්වහන්සේගේ ශරීරය තැන්පත් කළ වෛත්‍යය සත් යොදුන් උසැතිව තැනුන. ගඬොල් රනින් කරනලද්දේව්ය. හිරියල් මනෝසිලාවලින් මැවිකිසඳු තෙලෙන් දියකිසඳු කළානුය. බුදුන්වහන්සේ ජීවමාන කාලයෙහි ශරීරප්‍රභාව දෙළොස් යොදුනක් පැතුරුණේය. පිරිනිවන්පෑ උන්වහන්සේගේ (සිරුරෙන්) රශ්මිය නික්මී භාත්පසින් යොදුන් සියයක් පැතුරුණේය. මේ සිටුතෙමේ බුදුන්වහන්සේගේ ශරීර වෛත්‍යය වටකොට දහසක් රන් ඇගු කරවුණේය. වෛත්‍යය පිහිටුවන දිනයෙහි වෛත්‍යය තුළ රන් ගෙයක් කරවුණේය. හෙතෙම අවුරුදු ලක්ෂයක් මහත් දනාදීමයුවූ යහපත්

කටයුතුකොට එයින් සැව දෙවිලොව උපන්නේයි. දෙවියන් හා මිනිසුන් අතර සැරිසරන්නාවූ ඔහුට කල්ප අනුනවදහස් නවසිය නවයක් ඉක්මණි. මෙපමණ කලක් ඇවෑමෙන් මෙයින් අනුඵක් කල්පයකට මත්තෙහි මේ කුලපුත් තෙමේ බණ්ඩම් නගර ද්වාරයෙහිවූ ගමක කෙළෙහි ගෙයක උපන්නේය. ඔහුට මහාකාළයයි නම්විය. ඔහුගේ කනිටු සොහොයුරා වූලකාළ නම්විය. එකල්හි විපස්සී බෝසතුන්වහන්සේ කුසීපුරෙන් සැව බණ්ඩම් නගරයෙහි බණ්ඩම් රජුගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි උපන්නේ අනුක්‍රමයෙන් සඵඤ්චට පත්ව දම්දෙසුම සඳහා මහබ්‍රහ්මයින් අයදින ලද්දහු කවරකුට නම් පළමුව දහම් දෙසන්නෙමිදැයි සිතා තමාගේ කනිටු බණ්ඩ නම් කුමරුද සිස්ස නම්වූ පුරෝහිත පුතුද පළමුව ධර්ම අවබෝධ කිරීමට සමත්වියයි දැක ඔවුන්ටද දම් දෙසන්නෙමි පියාටද සංග්‍රහ කරන්නෙමියි බෝමැඩ සිටම අහසින්ම අවුත් බෙමනම්වූ මහදායෙහි (අභයභූමියෙහි) බටවාහු ඔවුන් කැඳවා ධර්මදේශනා කළසේක. දෙසුම් කෙළවර ඒ දෙදෙනාද අසුසාරදහසක් ප්‍රාණින් සමඟ රහත්පෙළෙහි පිහිටියාහුය. බෝසත්කල්හි අනුව පැවිදිවූ වෙනත් අසුසාරදහසක් කුලපුත්‍රයෝ එපුවත අසා ශාස්තෘන් සමීපයට ආවාහු ධර්මදේශනය අසා රහත් බවෙහි පිහිටියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එහිදීම ඒ බණ්ඩස්ථවිරයන් අගසව තන්හිද කිස්සස්ථවිරයන් දෙවැනියව්තන්හිද තැබූසේක. රජතෙමේද එපුවත අසා පුතු දකින්නෙමැයි උයනට ගොස් දම්දෙසුම අසා නිසරණයෙහි පිහිටා බුදුන්වහන්සේ හෙට දිනයට ඇරුණුමකොට වැද පැදකුණුකොට පිටත්ව ගියේය. හෙතෙම ප්‍රාසාදගත වූයේ, හිඳ මෙසේ සිතීය. 'මගේ දෙවූපුත් (හිනිගෙන්) නික්ම ගොස් බුදුවූයේය. මගේ දෙවැනි පුත් අගසව වූයේය. පෙරෙව්පුත් දෙවැනි සවිවූයේය. මේ සෙසු හික්කුහුද හිනිකල්හිද මගේ පුතුම පිරිවරා හැසුරුණාහුය. පෙරද දනුදු මොවුහු මටම භාරයහ. මමම සිවුපසයෙන් උවටැන' කරන්නෙමි. අනුනව ඉඩක් නොදෙන්නෙමි'යනුයි. වෙහෙර දෙර කොටුවෙහි සිට රජගෙහි දෙරවුව තෙක් දෙපසින් කිහිරි පවුරක් කරවා වස්ත්‍රයෙන් වස්වා මත්තෙහි රත්කරුවලින් විසිතුරුවූ එල්ඹෙන තල්කඳක් පමණකු නොයෙක් මල්දම් විතානයන් කරවා යට පොළොව විසිතුරු ඇතිරිලිවලින් අතුරුවා කෙළවර මල්පැලැටි ඇති දෙපසෙහි පුත් කලසද සියලු මහ සුවඳ කරනු සඳහා සුවඳ අතුරෙහි මල්ද මල් අතුරෙහි සුවඳ තබවා භාග්‍යවතුන්වහන්සේට කල් දැන්වූයේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ බික්සහන පිරිවරණලදයේක් කඩතුරා තුලින්ම රජගෙට පිවිස බත්කිසකොට වෙහෙරට පෙරළා වඩිනසේක. අත්කිසිවෙක් (බුදුන්) දැකීමටත් නොලබති. හික්කාවක් දීමට හෝ පුජාවක් කිරීමට හෝ කෙසේනම් ලැබේද? 'අදට ශාස්තෘන්වහන්සේ ලොව පහළවී

සත් අවුරුදු සත්මසක් විය. අපිදු (උන්වහන්සේ) දක්නට නොලබමිහ. හික්ෂාවක් දීමට හෝ පුජාවක් කිරීමට හෝ දහමක් ඇසීමට හෝ (ලැබීම ගැන) කියනුම කිම? රජතුමා බුදුන්වහන්සේ මගේමය, ධර්මය මගේය, සංඝයා මගේයයි මමායනය කොට තෙමීම උවැරුන් කරයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළවනසේක් දෙවියන් සහිත ලෝකයට වැඩසඳහා පහළවූයේක. රජුට පමණක්ම තිරය උණුසුම් වූයේත් අනෙකුන්ට නිලපුල්වනයක් සමානවූයේත් නොවේ. එබැවින් රජුට කියමු. ඉදින් අපට ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙයින්ම යෙහෙක. නොදෙනම් රජුසමඟ යුදකොට හෝ සංඝයා ගෙන දනාදී පින් කරමු. හුදු තගරවැසියන්ගෙන් පමණක්ම මෙසේ කිරීමට නොහැක්කෙමු. එක් දෙවු පුරුෂයකුද ගනිමු'යි නුවර වැසියෝ සිතූහ. (මෙසේ සිතා) සෙන්පති වෙත එළඹ ඔහුට එම අදහස දන්වා 'ස්වාමීනි අපට පක්ෂවූවෙක් වන්නෙහිද නැතහොත් රජුටදයි ඇසූහ.' ඔබලාට පක්ෂවූවෙක් වෙමි. එතකුදුවත් පළමුදිනය මට දිය යුතුය'යි හෙතෙම කීවේය. ඔවුහු පිළිගත්හ. හෙතෙම රජුවෙත එළඹ 'දේවයන්වහන්ස, නුවරු ඔබට කිපුණාහැයි කීවේය. දරුව කුමක් නිසාදැයි රජ ඇසීය. තුඹවහන්සේම ශාස්තෘන්වහන්සේට උවැරුන්කරන්නහුය. අපි නොලබමිහ' කියායි සෙන්පති කීවේය. ඉදින් දන්වත් ලබන්නම් නොකිපෙත්, නොලබන්නාහු තුඹ සමඟ යුදකරනු කැමැත්තෝ'යිද පැවසීය. 'දරුව යුදකරමි, හික්ෂුසංඝයා නොදෙමි'යි කීය. දේවයිනි, තුඹගේ දසයෝ තුඹ සමඟ යුද කරමැයි කියත්. තුඹවහන්සේ කවරකු ගෙන යුද කරන්නහුදැයි සෙනෙවි ඇසීය. සෙන්පති තුඹ තේදැයි රජ ඇසීය. නුවරුන්ගෙන් තොරව මම සමත් නොවෙමි, දේවයිනි'යි හෙතෙම පැවසීය. ඉක්බිති රජතෙමේ නුවරු බලවත්ය, සෙන්පතිද ඔවුනටම පක්ෂවූවෙකැයි දන අනාවූ සත් අවුරුදු සත්මසක් මට හික්ෂුසංඝයා දෙත්වායි කීවේය. නුවරු නොපිළිගත්හ. රජතෙමේ හයවසක් පස්වසක්යයි මෙසේ අඩු කරන්නේ අනෙක් සත් දිනක් අයැදීය. නුවරු දන් රජු සමඟ ඉතා රළු දෙයක් කිරීම නොසුදුසුයයි සිතා අනුදත්හ. රජතුමා සත්අවුරුදු සත්මසකට පිළියෙළ කළ දනමුඛය දින සතකටම පිළියෙළ කොට ස්දිනක් කිසිවකු නොදකිත්දීම දන් දී සත්වැනි දිනයෙහි නුවරුන් කැඳවා, 'දරුවනි, මෙසේ දන්දීමට හැකි වන්නහුදැ'යි ඇසීය. ඔවුහුද අප නිසාම මෙය දේවයන්වහන්සේට උපන්නේ නොවේදැයි කියා හැකියයි කීවාහුය. රජතෙමේ පිටිඅතින් කළු පිසිමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඳ, 'ස්වාමීනි සැට අටලක්ෂයක් හික්ෂුන් වහන්සේ අනෙකකුට නොපවරා දිවි ඇති තෙක් සිවුපසයෙන් උවැරුන් කරමැයි සිතීමි. දන් මවිසින් නුවරුන්ට අනුදනිමි. භාග්‍යවතුන්වහන්ස, නුවරු, අපි දන්දීමට නොලබමිහයි කීපෙත්.

හෙට පටන් ඔවුන්ට අනුග්‍රහ කරනු ලැබුවේ'යි කීවේය. ඉක්බිති දෙවැනි දිනයෙහි යෝජනා තෙමේ මහදන් දුන්නේය. අනතුරුව නුවර රජු විසින් කළ සත්කාරයන්ට වඩා උසස්වූ සත්කාරසම්මාන කොට දන්දුන්නාහුය. මේ ක්‍රමයෙන්ම සියලු නගරයට පිළිවෙළින් ආවට දෙරගම්වැසියෝ සත්කාරසම්මාන පිළියෙළකළහ. මහාකාළ කෙළෙඹ් තෙමේ, 'බුදුන්වහන්සේට සත්කාර කිරීම හෙට අපට පැමිණෙයි. කිම සත්කාර කරමුද'යි චූලකාළට කීවේය. 'සොයුර, ඔබම දන්නෙහිය'යි හෙතෙම කීවේය. 'එසේ නම් මා කැමැත්තක් කරව, අපගේ සොළොස්කිරියක් පමණවූ කෙතෙහි ගැබ්ගත් හැල් ඇත. හැල් ගැබ් පලවා ගෙන බුදුන්වහන්සේට සුදුසු පරිදි පිසවමු'යි (මහාකාළ කීවේය). මෙසේ කරනු ලබන කල්හි කිසිවකුට උපකාරයක් නොවේ. එහෙයින් එය මට රුවි නොවේ'යි (චූලකාළ) කීවේය. 'ඉදින් ඔබ එසේ කියන්නම් මම මට අයත් දෙය මට අයත් කොට ලබමි'යි කියා සොළොස් කිරියක් පමණවූ කෙත මැදින් වෙන්කොට අටකිරියක් තනති සීමා තබවා හැල් ගැබ් පලවා ගෙන නොමුසු කිරෙහි පිසවා වතුමධුර බහා බුදුපාමොක් සහනට දුන්නේය. ගැබ් පලවා ගත් ගත් තැන යළි පිරෙයි. ළපටි කල පුපුකගන නම් දනයක් දුන්නේය. ගම්වැසියන් සමඟ අග්‍රසයා නම් දනයක් දුන්නේය. ගොයම් කැපීමෙහිදී දයග්‍රහයාද වෙළු කිරීමෙහිදී වෙණග්‍රහයාද කලාපාදියෙහිදී කලාපග්‍රහ, බලග්‍රහ, බලගණ්ඩග්‍රහ කොට්ඨග්‍රහ යනුවෙන් මෙසේ එක් ශෛවයෙකි නවවරෙක අග්‍රහයා දුන්නේය. ඒ ශෛවය වැඩියක් අභිවෘද්ධියෙන් යුක්ත වූයේවිය. යම්තාක් බුදුන්වහන්සේ ජීවත්වෙත්ද යම්තාක් තෙමේ ජීවත් වේද ඒතාක් ඒ ක්‍රමයෙන්ම පින්කම් කොට එයින් සැව දෙවිලොව ඉපිද දෙවි මිනිසුන් අතර සැරි සරන්නේ කල්ප අනු එකක සැපත්විද අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ලොව උපන්කල්හි කිඹුල්වත් නුවරට නුදුරෙහි දොණවත්තු නම් බමුණු ගමෙහි දොණවත්තු බ්‍රාහ්මණ නම්වූ බ්‍රාහ්මණමහාසාර කුලයෙහි උපන්නේය. නම් තබන දිනයෙහි කොණ්ඩඤ්ඤ මානවකයා නමක් කළාහුය. හෙතෙම වැඩිවිය පැමිණ ත්‍රිවේදයන් උගෙන ලකුණුකීමේ මන්ත්‍රයන්හි තෙරට පැමිණියේය.

එකල්හි අපගේ බෝසත්තෙමේ කුසී පුරෙන් සැව කිඹුල්වත් පුරයෙහි උපන්නේය. ඔහුට නම් තබන දිනයෙහි එකසිය අටක් බමුණන් අලුත් වස්ත්‍රයන්ගෙන් හඳවා දියරහිත මධුපායාස පොවා ඔවුන් අතුරෙන් තෝරා අට දෙනකු මහ මහලෙහි හිඳවා අබරණින් සරසන ලද බෝසතුන් දුහල් වහිත් තැනු ආධාරකයක හොවා ලකුණු විමසීම සඳහා ඔවුන් සම්පයට පැමිණවූවාහුය. ප්‍රධාන ආසනයෙහි හුන්නාවූ බ්‍රාහ්මණතෙමේ මහාපුරුෂයාගේ ශරීරසම්පත්තිය බලා ඇතිලී දෙකක් එසවීය. මෙසේ

පිළිවෙළින් සත්දෙනෙක් (ඇතිලි දෙක බැගින්) එසවුවාහුය. ඔවුන්ගෙන් වනාහි සියල්ලන්ටම වඩා ළාබාලවූයේ කොණ්ඩඤ්ඤ මානවකයායි. හෙතෙම බෝසතුන්ගේ උතුම් ලක්ෂණයන්ගේ නිෂ්පත්තිය බලා 'ගිහිගෙහි සිටීමේ කරුණක් නැත. ඒකාන්තයෙන්ම මෙතෙම දුරුකළ මෝහාදිය ඇතිව බුදුකෙනෙක් වෙතැ'යි එකම ඇතිල්ලක් එසවීය. සෙසු සත්දෙනා වනාහි, ඉදින් ගිහිගෙහි වසයිනම් සක්විති රජ වන්නේය, ඉදින් පැවිදිවන්නේ නම් බුදුවන්නේයයිද ගති දෙකක් දක ඇතිලි දෙකක් එසවූහ. මේ කොණ්ඩඤ්ඤ තෙමේ වනාහි කරනලද ප්‍රායථනා ඇත්තේ අන්තිමභවයට අයත් පුද්ගලයෙක්වූයේ නුවණින් සෙසු සත්දෙනා යටපත් කොට, 'මෙබඳු ලක්ෂණයන්ගෙන් යුක්තවුවහුට ගිහිගෙහි සිටීමක්නම් නැත. නිසැකවම බුදු වන්නේයයි එකම ගතියක් දුටුවේය. එබැවින් එක් ඇතිල්ලක් එසවීය. ඉක්බිති ඒ බමුණෝ තම ගෙවලට ගොස් පුතුන් ඇමතුහ. දරුවනි, අපි මහඵ වමිහ. අපි බුදුබවට පත් සුදොඩන රජුපුත් දැකීමට හැකිවන්නමෝ හෝ නොවන්නමෝ වෙමු. තෙපි එකුමරු බුදුබවට පත් කළහි ඔහුගේ සසුන්හි පැවිදිවන්නහු නම් යෙහෙක්' යනුවෙනි. සුදොවුන් මහරජුද බෝසතුන්ට කිරිමවුන් ආදිකොට ආරක්ෂක විධාන යොදමින් බෝසතුන් වැඩිවියට පැමිණවීය. මහසත් තෙමේද වැඩිවියට පැමිණියේ දෙවියකු මෙන් සැපත් අනුභව කොට නුවණ මුහුකුරාගිය විට කාමයන්හි ආදීතවයද තෙණ්කුමායෙහි අනුසස්ද දන රහල් කුමරුන් උපන්දිනයෙහි ඡන්ත සභාය කොටගත්තේ කන්ධ අසුපිට තැන දෙවියන් විසින් හරනාලද දෙරින් මහාගිනිෂ්ක්‍රමණය නික්ම ඒ රාත්‍රිකාලයෙහිම රාජාතුකක් ඉක්මවා අනොමා නදී තෙරෙහි පැවිදිව සවිකාර මහාබ්‍රහ්මයා විසින් ගෙනෙන ලදසිවුර ගත් කෙණෙහිම සියක්වසක් ඉක්මුණු තෙර කෙනකුමෙන් පහදවනසුලු ඉරියව්වෙන් රජගහ නුවරට පැමිණ එහි පිඩු පිණිස හැසිර පණ්ඩව පව් යෙවණැල්ලෙහි පිණ්ඩපාතය වළඳ මගධරජු විසින් රජසැපතින් ඇරුණුමකරනලද්දේවූද එය පිළිකෙටිකොට අනු පිළිවෙළින් උරුවෙල් දනව්වට ගොස් 'මේ බිම්පෙදෙස සිත්කළය, භාවනා කැමති කුලපුත්‍රයකුට භාවනාව සඳහා සුදුසුයයි සිත් උපදවා එහි විසීමට එළඹියේය. එසමයෙහි සෙසු බමුණන් සත්දෙන කම්බු පරිදි මියපරලොව ගියාහුය. සියල්ලන්ගෙන් ළාබාලවූ ලක්ෂණවිධියෙහි දක්ෂවූ කොණ්ඩඤ්ඤ මානවක තෙමේ නිරෝගිවූවෙකි. හෙතෙම මහසත් පැවිදිවූයේයයි අසා ඒ බමුණන්ගේ පුතුන් වෙත එළඹ, 'සිද්ධාන්තී කුමාරයා වනාහි පැවිදි වූයේය. හෙතෙම නිසැකවම බුදුවන්නේය. ඉදින් නුඹලාගේ පියවරු නිරෝගිවූවහු නම් අද නික්ම පැවිදිවන්නහුය. ඉදින් ඔබලාද කැමති වන්නහු නම් එවු. මම ඒ පුරුෂයා,

අනුව (වෙනුවෙන්) පැවිදි වන්නෙමි'යි මෙසේ කීවේය. ඒ සියල්ලෝ ඒකමතික වීමට නොහැකිවූවාහුය. නිදෙනෙක් පැවිදි නොවූවාහුය. කොණ්ඩසූඤ්ඤා බමුණා දෙටුකොට ඉතිරි සතර දෙනා පැවිදිවූහ. මේ පැවිද්දෝ පස් දෙන ගම්නියම් රජ දහන්ති පිටු පිණිස හැසිරෙන්නාහු බෝසතුන් වෙත ගියාහුය. ඔවුහු සවසක් බෝසතුන් කෙළෙස් තැටීමේ වීයාසීයෙහි නිරතවන විට දැන් බුදු වන්නේය: දැන් බුදු වන්නේයයි මහසතුන් උවදුරු කරමින් ඔහු සම්පයෙහි හැසිරෙන්නෝ වූහ. යම් විටෙක වනාහි බෝසත් තෙමේ එක් තලැටක් සහල් ඇටක් ආදියෙන් කල් ගෙවන්නේද දුෂ්කර ක්‍රියාවෙන් ආයාසීධම්ය අවබෝධකිරීමක් නොවනබව දැන රථ ආහාර ගත්තේය. එකල්හි ඔවුහු (බෝසතුන් අත්හැර) ගොස් ඉසිපතනයට ගියාහුය. ඉක්බිති බෝසත්තෙමේ රථ ආහාර පරිභෝගයෙන් සම් මස් ලේ සපුරා ගෙන වෙසක් පුන්පොහොයෙහි සුජාතාව විසින් දෙනලද උතුම් බොජුන වළඳ රන් පාත්‍රය තදියෙන් උඩුගං යවා අද බුදු වෙමැයි කරන ලද සතිවූහත් ඇත්තේ සැදෑ සමයෙහි කාල තාරජු විසින් නොයෙක් තුනිගි සිය ගණනින් ආශීසනය කරනුලබන්නේ මහබෝමැඩට නැත නොසෙල්වෙන තැනක පෙරදිග ලෝකධාතුවට අභිමුඛව පළහින් හිඳ අංග සතරකින් යුක්ත වීයාසී ඉටා හිරු පවතිනදීම මාරබලය සොල්වා පෙරයමෙහි පෙරවිසු කඳපිළිවෙළ සිහිකොට මැදුම්යමෙහි දිවැස පිරිසුදුකොට උදසන කාලයතුළ ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයෙහි නුවණ යොමා අනුලෝම පිළිලෝමීව ප්‍රත්‍යාවක්‍රය විමසා බලන්නේ සියලු බුදුවරුන් විසින් අවබෝධ කරනලද අසාධාරණ සඵලතාභූතය අවබෝධකොට නිවන අරමුණු කරනලද ඵලසමාපත්තියෙන් එහිම සත් දිනක් කල් ගෙවීය. මේ ක්‍රමයෙන්ම සත් සතියක් බෝමැඩ වාසයකොට රාජායතන මූලයෙහි මිපිටු බොජුන වළඳ යළි අප්පල් නුගරුක මූලට අවුත් එහි හුන්නේ ධම්මයෙහි ගැඹුරුබව ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට අල්පෝත්සුකබවට සිත යොමුවන කල්හි මහබමු විසින් අයදිනලද්දේ බුදු ඇසින් ලොව බලා බලවත් ඉඳුරන් ඇති ආදි ප්‍රඥේද සහිත සත්වයන් දක මහබමුට දම් දෙසුම සඳහා පිළිණ කොට කවරකුට නම් මම අද දහම් දෙසන්නෙමිදැයි අළාර සහ උදුක යන දෙදෙන කථරිය කළබව දැන යළි සිතන්නේ පස්වග මහණහු මට බොහෝ උපකාර ඇත්තෝය. ඔවුහු ප්‍රධන් වීයාසීයෙහි යෙදුනාවූ මට උවදුරු කළාහුය. පස්වග මහණුන්ට පළමුව දම් දෙසන්නෙමි නම් යෙහෙකැයි සිතක් උපද්දවීය. මෙය වනාහි සියලු බුදුවරුන්ගේ සිහිවිල්ලක් පමණක්ම නම්. අප්‍රසංගකොණ්ඩසූඤ්ඤා බමුණා හැර පළමුව ධම්ය අවබෝධ කිරීමට අත්කිසි සමතෙක් නම් නැත. මේ සඳහාම කල්ප ලක්ෂයක්

ප්‍රාණීතා කළේය. බුදු පාමොක් බික්සහනට නවවරක් අගසස් දන් දුන්නේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ පාසිවුරු ගෙන පිළිවෙළින් ඉසිපතනයට වැඩමවා පස්වග මහණුන් සිටි තැනට එළඹිසේක. ඔවුහු වඩින්නාවූ තථාගතයන්වහන්සේ දකම තමන්ගේ කතිකාවෙහි සිටින්නට නොහැකිවූහ. එකෙක් පාසිවුරු පිළිගත්තේය. එකෙක් අසුන පැනවූහ. එකෙක් පාද්‍යෙනාදිය එළවූහ. එකෙක් පා දෙවූහ. එකෙක් තල්වැට්ක් ගෙන පවත්සලමින් සිටියහ. මෙසේ ඔවුන් වත් දක්වා සම්පයෙහි හුන් කල්හි කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් කායසාක්‍ෂාකොට ශාස්තෘන්වහන්සේ අනුත්තරවූ ත්‍රිපරිවෘත්තවූ ධර්මවක්‍රප්‍රවර්තීන සුත්‍රාන්තය ආරම්භකළසේක. මිනිස් පිරිස පස් දෙනෙක්ම වූහ. දෙවිපිරිස සීමාරහිතය. දෙශනාවගේ කෙළවර කොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන්වහන්සේ අටළොස් කෙළක් මහබඹුන් සමඟ සෝවාන් ඵලයෙහි පිහිටියහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන් වහන්සේ මව්සින් දුෂ්කරතා රාශියකින් ගෙනඑන ලද ධර්මය පළමුවම දන්නේයයි මෙනෙම අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤ නමියයි තෙරුන් අමතමින්, 'හවත් කොණ්ඩඤ්ඤතෙමේ ඒකාන්තයෙන්ම දන්නේය, හවත් කොණ්ඩඤ්ඤ තෙමේ ඒකාන්තයෙන්ම දන්නේය'යි වදළසේක. ඔහුට එම නමම විය. එහෙයින්, 'ආයුෂ්මත් කොණ්ඩඤ්ඤයන්ට අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤයයි මෙසේ මේ නමවිය'යි කියනලදි. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ ඇසළ පුත්පොහෝ දිනයෙහි සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියහ. පැළවිය දිනයෙහි හද්දිය තෙරුන්වහන්සේද දියවක් දිනයෙහි වප්පතෙරුන්වහන්සේද කියවක් දිනයෙහි මහානාමතෙරුන්වහන්සේද සිව්වක් දිනයෙහි අස්සථි තෙරුන්වහන්සේද සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියහ. පක්‍ෂයෙහි පස්වැනි දිනයෙහි අනත්තලක්ඛණ සුත්‍ර දේශනාවසානයෙහි සියලු දෙනාම රහත් බවෙහි පිහිටියහ. එකල්හි වනාහි ලෝකයෙහි රහත්හු සදෙනෙක් වෙත්. එතැන් පටන් ශාස්තෘන්වහන්සේ යසදරක ප්‍රමුඛවූ පස්පතස් පුරුෂයන්ද කප්පාසිය වන ලැහැබිහි තිස් දෙනකු පමණ වූ හද්දවග්ගිකයන්ද ගයා ශීර්ෂයෙහි ගල්කලයෙහි දහසක් පමණ පුරාණස්ථිරයන්දයි මෙසේ මහජනයා ආයාභිභූතියට බස්වා බිම්බිසාර ප්‍රමුඛවූ එකොළොස් නහුතයක් සෝවාන් පෙලෙහිද එක් නහුතයක් රත්නත්‍රයෙහිද පිහිටුවා දඹදිව් තෙලෙහි සසුන මල්පල ගන්වා සියලු දඹදිව කසාවතින් බබළන්නක්, සෘෂිත්ගෙන් හමන සුළහින් ගහණවූවක් කරමින් එක් කලෙක දෙවරම් මහවෙහෙරට පැමිණ එහි වසනයේක් බික්සහන මැද පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනගතවූ සේක් දහම් දෙසමින් පළමුව දහම් අවබෝධ කළ හික්කුන් අතුරෙහි මගේ පුත් කොණ්ඩඤ්ඤ තෙමේ අග්‍රයයි දක්වීමට එතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබූසේක. තෙරුන් වහන්සේද තමන්ට ගරුසරු කම් දක්වන්නාවූ අගසව් දෙනම

දක බුදුන් සම්පයෙන් ඉවත්වනු කැමැත්තෙන්, 'පුණ්ණමානවක තෙමේ පැවිදිව සසුනෙහි අග්‍රධානීකම්කයා වන්නේය'යි දක දෙණවිඤ්ච බමුණුගමට ගොස් තමන්ගේ බැණුණුවත් වන පුණ්ණමානවකයා පැවිදිකොට 'මෙතෙම බුදුන්වහන්සේ සම්පයෙහි වසන්නේය'යි ඔහු බුදුන් සම්පයෙහි වසන්නෙකුබවට පත්කොට තෙමේ බුදුන්වහන්සේ වෙත එළඹ 'ඤාමිති, භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මට ග්‍රාමාන්තස්නායනය නොගැලපෙයි. පිරිස සමඟ එක්ව විසීමට නොහැක්කෙමි. ඡද්දන්ත විලට ගොස් වසන්නෙමි'යි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලවා අනුදන්වා ගෙන අසුනෙන් නැගිට ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඳ ඡද්දන්ත විලට ගොස් ඡද්දන්ත ඇත්කුලය ඇසුරුකොට දෙළොස්වසරක් ගෙවා එහිම අනුපාදිශේෂ නිව්වාණධාතුවෙන් පිරිනිවන්පෑහ.

සාරිගුත් මුගලන් තෙරවරු

දෙවෙනි තෙවෙනි සූත්‍රයන්හි 'මහාපඤ්ඤානං' යනු මහත් ප්‍රඥාවෙන් යුක්තවූවන් අතුරෙන්ය. ඉද්ධිමනනානං යනු සෘද්ධියෙන් යුක්තවූවන් අතුරෙන්ය. 'සාරිපුත්තො මොග්ගලානො' යනු ඒ තෙරවරුන්ගේ නමය. මොවුන්ගේද ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙයින් අසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයකට මත්තෙහි සැරියුත් තෙමේ බ්‍රාහ්මණ මහාසාර කුලයෙහි උපන්නේය. නමින් සරද මානවනම් වූයේය. මුගලන් තෙමේ ගෘහපතිමහාසාර කුලයෙහි උපන්නේය. නමින් සිරිවඩ්ඩ කෙළෙඹි නම්වූයේය. ඒ දෙදෙනාම වැළිකෙළියෙහි පටන් යහළුවෝ වූහ. සරද මානව තෙමේ පියාගේ ඇවෑමෙන් කුලයට අයත් මහාධනය පිළිපැද එක් දිනක් රහසිගතවූයේ, 'මම ඉහාත්මභාවය ගැන පමණක්ම දනිමි. පරලොව ආත්මභාවය ගැන නොදනිමි. උපත්සන්ධියන්ට මරණයන්ම ඒකාන්තය, මවිසින් එක් පැවිද්දකින් පැවිදිව මොක්කම්ම වේෂණයක් කිරීම වටනේය'යි සිතීය. හෙතෙම යහළුවා වෙත එළඹ 'යහළු සිරිවඩ්ඩ, මම පැවිදිව මොක්කම්ම සොයමි. ඔබ මා සමඟ පැවිදි වීමට හැක්කෙහිද. නොහැක්කෙහිදැයි ඇසීය. නොහැක්කෙමි, යහළුව, ඔබම පැවිදි වන්නෙහි'යි කීය. හෙතෙම, පරලොව යන්නාහු යහළුවකු හෝ නෑමිතුරන් හෝ ගෙනගියෝ නම්නෑහ. තමා කළදෙය තමාටම වෙයි'යි සිතීය. ඉක්බිති රුවන්ගබඩාව අරවා දුග්ගිමාගීයාවකයන්ට මහදන්දී පච්ඡිකපාදයට පිවිස සාමිපැවිද්දෙන් පැවිදිවිය. ඔහුට එකෙක් දෙදෙනෙක් තිදෙනෙක්යයි මෙසේ අනුපැවිද්දෙන් පැවිදිවූ සිවුසැත්තැදහසක් පමණවූ ජට්ටයෝවූහ. හෙතෙම පංචාගිඤ්ඤ අෂ්ටසමාපත්තින් උපදවා ඒ ජට්ටයන්ටද කසිණපරිකම්ය

කියාදුන්නේය. ඔහු සියල්ලෝද පංචාභිඤ්ඤා අන්තර්ගතවත්තීන්ද ඉපදෙව්වානුය. එකල්හි අනොමදස්සී තම් බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව පහළවූයේක. නුවර වැව්වනී තම් වූයේය. පියා යසවන්ත තම්වූ ක්‍රිස්තියායයි. මව යශෝධරා තම්වූ දේවියයි. බෝධිය කුඹුක් ගසයි. නිසඟ තෙරුන්ද අනෝම තෙරුන්ද යන දෙදෙනා දගසව්වෝයි. උපස්ථායකයා වරුණ තෙරතම්වූයේයි. සුඤ්ඤාද සුමනාද යනු අග්‍රශ්‍රාවිකා දෙදෙනායි. උත්තරාසේව ආයුෂ්‍ය (අවුරුදු) ලක්ෂයක් වූයේය. සිරුර අටපනස් රියන් උස් වූයේයි. සිරුරු පැහැය දෙළොස් යොදුනක් පැතිරිණි. හිකුණත් ලක්ෂයක් පිරිවර ඇත්තෝවූයේක. ඉක්බිති එක්දිනක් උදෑසන කල්හි මහාකරුණා සමවතින් තැනිට ලොව බලනසේක් සරද තවුසා දක ‘අද මා සරද තවුසා වෙත යාමේ හේතුවෙන් මහත් ධර්මදේශනාවක්ද වන්නේය. හෙතෙමේද අගසවු තනතුර පතන්නේය. ඔහුගේ යහළු සිරිවඩ්ඪ කෙළෙඹියා දෙවැනි ශ්‍රාවක තනතුර (පතන්නේය). දෙසුම කෙළවර ඔහුගේ පිරිවර සිවුසැත්තැ දහසක් ජට්ටයෝ රහත්බවට පැමිණෙන්නානුය. මා එහි යාමට වටනේය’යි තමාගේ පාසිවුරු ගෙන අත් කිසිවකු නොඅමතා සිංහයකු මෙන් ඒකවාරිවී සරද තවුසාගේ අතවැස්සත් පලාපල සඳහා ගිය කල්හි මාගේ බුදුබව දනිවායි සරද තවුසා බලාසිටියදීම අහසින් බැස පොළොවෙහි පිහිටි සේක. සරද තවුසා බුද්ධානුභාවයද උත්තරාසේවගේ ශරීරනිෂ්පත්තියද දක ලක්ෂණ ශාස්ත්‍රය විමසා මේ ලක්ෂණයන්ගෙන් යුක්ත වූ තැනැත්තේ තම් ගිහිගෙහි වසන්නේ සක්විති රජ වෙයි. පැවිදිවන්නේ ලෝකයෙහි දුරුකළ මෝහාදිය ඇති බුදුකෙනෙක් වෙති. මේ පුරුෂයා නිසැකවම බුදුකෙනෙකැයි දැන පෙරගමන් කොට පසඟ පිහිටුවා වැඳ අසුනක් පතවා දුන්නේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පතවනලද අසුනෙහි වැඩහුන්නේක. සරද තවුසාද තමන්ට සුදුසු අසුනක් ගෙන එකත්පසෙක හුන්නේය. එකල්හි සිවුසැත්තැදහසක් ජට්ටයෝ මිහිරිමිහිරිවූ ඔදවත් පලාපල ගෙන ඇදුරුවරයාගේ සම්පයට පැමිණියාහු බුදුන්වහන්සේද ඇදුරුවරයාද හුන්නාවූ අසුන් බලා, ‘ආචාරිනි, අපි මේ ලෝකයෙහි ඔබවහන්සේට වඩා උසස් වූවෙක් නැතැයි (සිතා) හැසිරෙමු. මේ පුරුෂයා ඔබවහන්සේට වඩා උසස්යයි හැඟේය’යි කීවාහුය. ‘දරුවනි, කුමක් කියනුද? අබැටක් සමඟ සැට අට ලක්ෂයක් යොදුන් උසැති මහමෙර සම කිරීමට කැමැත්තනුද? දරුවනි, සථිඤ්ඤා බුදුරජුන් සමඟ මා උවමී නොකරනු’යි තවුසා කීය. ඉක්බිති ඒ තවුසෝ ‘ඉදින් මෙතෙම ශ්‍රේෂ්ඨ පුරුෂයෙක්නොවීතම් අපගේ ඇදුරුවරයා මෙබඳු උපමා නොඑළවන්නේය. මෙතෙම ඒකාන්තයෙන් මහාපුරුෂයකැ’යි (සිතා) සියල්ලෝම වැදහෙව හිසින් නැමදුහ. ඉක්බිති ඔවුන්ට ඇදුරුවරයා ‘දරුවනි, බුදුරජාණන්වහන්සේට සුදුසු වූ දියයුතු දෙයක් අපවෙත නැත.

ශාස්තෘන්වහන්සේද පිටුපිණිය හැසිරෙන වෙලෙහි මෙහි පැමිණියේක. අපිදු හැකි පරිද්දෙන් දනයක් දෙන්නෙමු. නුඹලා යම් යම් මිහිරිතමවු පලවැලක් වේද ඒ ඒ දෙය ගෙනඒවයි ගෙනවාගෙන අත්දෙවා තෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි පිහිටෙව්වේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් පලවැල පිළිගත් කෙනෙහි දෙවියෝ දිවාඔස් හෙළවාහුය. තවුසා දියද තෙමේම පෙරා දුන්නේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ බත්කිය නිමවා හුන්කල්හි සියලු අතවැසියන් කැඳවා ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙහි සිහිකටයුතු කථා කියමින් හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අගසව්දෙනම බික්සහන සමඟ පැමිණෙත්වායි සිතුවේක. උන්වත්සේලා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ සිත දන රහතුන්වහන්සේලා ලක්ෂයක් පිරිවරකොට ඇත්තෝ අවුත් ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඳ එකත්පසෙක සිටියාහුය. ඉක්බිති සරදතවුසා, 'දරුවනි, බුදුරදුන් වැඩහුන්' අසුතද පහත්ය. ශ්‍රමණයන්වහන්සේලා ලක්ෂයටද අසුන් නැත. නුඹලාවිසින් අද උදරවු බුද්ධසත්කාරයක් කිරීමට වටනේය. පච්ඡාදයෙන් පැහැයෙන් සහ සුවඳින් යුත් මල්ගෙනෙවු'යි අතවැසියන් ඇමතීය. කියනකාලයම පමාවක්මෙන් වෙයි. සෘද්ධි ඇත්තවුන්ගේ වනාහි ගෝවරය අවිත්තයි. මොහොතකින් පමණ ඒ තවුසෝ පැහැයෙන් හා සුවඳින් යුත් මල් රැගෙන බුදුන්වත්සේට යොදනක් පමණවු මලසුනක් පැනවුහ. අගසව් දෙනමට තුන්ගව්ද සෙසු හිකුණ්ට අඩයොදුන් ආදී හේද ඇත්තේද සංඝතවකයන්ට ඉස්බක් පමණද විය. මෙසේ අසුන් පැනවුණු කල්හි සරද තවුසා තථාගතයන්වහන්සේගේ ඉදිරියෙහි ඇඳිළිබැඳ සිටියේ 'ඤාමිති අපට බොහෝ කලක් හිතසුව සඳහා මේ මලසුනට තහිනුමැනවයි කීවේය.

නොයෙක් මල්ද සුවඳද එකට රැස්කොට මලසුනක් පනවා මේ වචනය කීවේය.¹

(මහා) වීරය, ඔබට සුදුසුයේ මේ අසුන පනවනලදි. මගේ සිත පහදමින් මලසුනෙහි හිඳිනු මැනවි.²

බුදුරජාණන්වහන්සේ සත් රැඳහවලක් දෙවියන් සහිත (ලොව) බබුළුවමින් මගේ සිත පහදවා මලසුනෙහි වැඩහුන්සේක.³

1. 'තානාපුප්පඤ්ච ගඤ්ඤා සනතිපාතෙත්ථ එකතො පුප්පාසනං පඤ්ඤපෙත්වා ඉදං වචනමබ්බුථි'

2. 'ඉදනෙත ආසනං වීර පඤ්ඤාතං තච්ඡුච්චිං මම විත්තං පසාදෙනො නිසිද පුප්පමාසනෙ'

3. 'සත්තරත්තින්ද්‍රිං බුද්ධො - නිසිදිපුප්පමාසනෙ මම විත්තං පසාදෙත්වා - භාසයිත්වා සඳෙවකෙ'

ශාස්තෘන් වහන්සේ මෙසේ හුන් කල්හි අගසව් දෙනමද සෙසු හික්කුහුද තමතමන්ට ලැබුණු අසුන්හි හුන්නාහුය. සරද තවුසා මහත්වු මල් කුඩයක් ගෙන තථාගතයන් මත්තෙහි දරමින් සිටියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ජට්ටයන්ට මෙම සත්කාරය මහත්ඵල වේවායි නිරෝධසමාපත්තියට සමවත්සේක. ශාස්තෘන්වහන්සේ සමවත් බව දන දැගසව්වෝද සෙසු හික්කුහුද සමවතට සමවත්නාහුය. තථාගතයන්වහන්සේ සන්දිනක් නිරෝධ සමාපත්තියට සමවැද හුන්කල්හි අතවැස්සෝ පිඩුසිතා හැසිරෙන වේලාව පැමිණිකල්හි වනමුල්පල වළඳා සෙසු කල්හි බුදුන්ට ඇදිලි බැඳ සිටිති. සරද තවුසා පිඩුහැසිරීමටද නොගොස් මල් කුඩය අල්වාගත් ක්‍රමයෙන්ම දිනසතක් ජීනිසුවයෙන්ම කල්ගෙවීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ නිරෝධයෙන් නැගිට දකුණුපස්හි හුන් අගසව් නිසඟ තෙරුන් ඇමතූසේක. 'නිසඟය, සත්කාර කරන්නාවූ තවුසන්ට පූෂ්පාසනානුමෝදනාව කරව' යනුවෙනි. තෙරුන්වහන්සේ සක්විති රජෙකුටෙහින් ලැබු මහාලාභයක් ඇති යෝධයෙකු මෙන් සකුටු සිත්ඇත්තෝ ශ්‍රාවකපාරමිඥනයෙහි සිට මලසුන් අනුමෙවෙනි බණ ඇරඹුහ. උන්වහන්සේගේ දෙසුම අවසන්හි දෙවැනි සව් ඇමතූසේක. 'මහණ, ඔබද ධර්මදේශනා කරන්න' යනුවෙනි. අනෝමතෙරුන්වහන්සේ ත්‍රිපිටක බුද්ධචරිතය විමසමින් ධර්මදේශනා කළහ. දෙසව්වන්ගේම දෙසුමෙන් එකෙකුටද අභිසමය නොවූයේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ අප්‍රමාණවූ බුද්ධචරිතයෙහි සිට දම්දෙසුම ඇරඹුසේක. දෙසුම කෙළවර සරද තවුසා හැර සියලුම සිව්සැත්තැදහසක් ජට්ටයෝ රහත්බවට පැමිණියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'මහණෙනි, එවිය අත දිගහළසේක. එකෙණෙහිම ඔවුන්ගේ කෙස්ටුළු අතුරුදහන්විය. අටපිරිකර සිරුරෙහි පැළඳගත්තෝම වූහ. සරදතවුසා කුමක්හෙයින් රහත්බවට නොපත්වූයේදයත්? විසිරුණු සිත් ඇතිබැවිනි. ඔහුට වනාහි බුදුන්වහන්සේගේ දෙවැනි අසුනෙහි හිඳ ශ්‍රාවකපාරමිඥනයෙහි සිට දම් දෙසුම කරන්නාවූ අගසව්වන්වහන්සේගේ දෙසුම ඇසීමට පටන්ගත් අවස්ථාවෙහි සිට මමද ඒකාන්තයෙන්ම අනාගතයෙහි පහළවන බුදුකෙනෙකුත්'ගේ' සසුනෙහි මේ ශ්‍රාවකයන්වහන්සේ විසින් ලබනලද තනතුර ලබන්නේනම් යෙහෙකැයි සිතක් උපන්නේය. හෙතෙම ඒ පරිචිතකීනයෙන් මගපල අවබෝධකිරීමට අසමත්වූයේය. තථාගතයන්වහන්සේ වැඳ හමුවෙහි සිට, 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේට අතතුරු අසුනෙහි හුන්නාවූ හික්කු ව නුඹවහන්සේගේ සසුනෙහි කවරෙක්නම් වේද'යි ඇසීය. 'මාවිසින් පවත්වනලද ධර්මක්‍රය අනුපවත්වන්නාවූ ශ්‍රාවකපාරමිඥනයෙහි කෙළවරට පැමිණි යොළොස්ඥනයන් අවබෝධ කොට සිටියාවූ මෙතෙම මගේ සසුනෙහි අගසව් තම් වෙයි'යි පැවසූසේක. 'ස්වාමීනි සන්දිනක් මල්කුඩයක්

දරන්තාවූ මව්සිත් යම් සත්කාරයක් කරනලද්දේද මම මෙහි ප්‍රතිඵලයෙන් අන්‍යවූ ශක්‍රාත්මයක් හෝ බ්‍රහ්මාත්මයක් නොපෙනේ. අනාගතයෙහිවනාහි මේ නිසඟ තෙරුන් මෙන් එක් බුදුකෙනකුන්ගේ අගසව් වන්නෙමියයි පැතුමක් කෙළෙමියි පැවසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මේ පුරුෂයාගේ ප්‍රාථමිකය සඵල වන්නේදැයි අනාගතසංඝභූතය යොමා බලනසේක් කල්පලක්‍ෂයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ්‍යයක් ඉක්මවා සමෘද්ධවනබව දුටුසේක. දක සරද තවුසාට, 'ඔබගේ මේ පැතුම හිස්නොවෙයි. අනාගතයෙහිවනාහි කල්පලක්‍ෂයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ්‍යයක් ඉක්මවා ගෞතමනම් බුදුකෙනෙක් උපදිති. ඔහුගේ මව මහමායා දේවිය නමු. පියා සුද්ධෝදන මහරජ නම්. පුතා රාහුලනම්. උපස්ථායකයා ආනන්ද නම්. දෙවැනි සව්වා මුගලන් නම්. ඔබ වනාහි උන්වහන්සේගේ අගසව් වන දම්සෙනෙව් සැරියුත් වන්නෙහි'යි පැවසුසේක. මෙසේ තවුසාට විවරණදී දම්දෙසා බික්සහන පිරිවරකොට ඇත්තාහු අහසට පැනනැගුණුසේක. සරද තවුසාද අතවැසි තෙරුන් සමීපයට ගොස් 'ස්වාමීනි, මගේ යහළුවාට, ඔබේ යහළු සරද තවුසා විසින් අනෝමදස්සී බුදුරදුන්ගේ පාමුලෙහි අනාගතයෙහි පහළවන ගෞතම බුදුරදුන්ගේ සසුනෙහි අගසව්නතතුර පතනලදි. ඔබ දෙවෙනි සචිතතතුර පතන්නැයි කියනු මැනවැ'යි යහළු සිරිවඩ්ඪ කෙළෙඹියාට හසුනක් යැවීය. මෙසේද කියා තෙරුන්වහන්සේලාට කලින්ම එක් පසෙකින් ගොස් සිරිවඩ්ඪගේ නිවෙසදෙරටුවෙහි සිටියේය. සිරිවඩ්ඪ තෙමේද බොහෝකලකින් මගේ ආයඝීයා ආයේයැයි අසුනෙහි හිඳවා තමා පහත් අසුනෙක හුන්නේ 'ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේගේ අතවැසි පිරිස නොපැනේයයි විමසීය. 'එසේය, යහළුව, අපගේ අසපුවට අනෝමදස්සී බුදුරජාණන්වහන්සේ වැඩියහ. අපි උන්වහන්සේට අපගේ ශක්තියෙන් සත්කාර කෙළෙමු. ශාස්තෘන්වහන්සේ සැමට දහම්දෙසුසේක. දෙසුම කෙළවර මා හැර සෙස්සෝ රහත්බවට පත්වුවාහු පැවිදිවූහ'යි කීය. 'ඔබ වහන්සේ කුමක් නිසා පැවිදි නොවූයේද?' 'මම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අගසව් නිසඟ තෙරුන් දක අනාගතයෙහි පහළවන්නාවූ ගෞතම නම් බුදුන්ගේ සසුනෙහි අගසව් තනතුර පැතුමෙමි. නුඹද උන්වහන්සේගේ සසුනෙහි දෙවැනිසචිතතතුර පතන්නැ'යි කීවේය. 'බුදුවරුන් සමඟ මගේ (ඇසුරෙක්) පරිවයක් නැත. ස්වාමීනි.' 'බුදුන්සමඟ කථාකිරීම මට භාර වේවා. ඔබ මහත්වූ අධිකාරයක් (සත්කාරයක්) පිළියෙළ කරන්න.' සිරිවඩ්ඪතෙමේ ඔහුගේ වචනය අසා තම නිවෙස දෙරටුවෙහි රජමීමෙන් කිරියඅටක් පමණවූ තැන සමතලාකරවා වැලිවිසුරුවා විළඳ පස්වැනි කොට ඇති මල් විසුරුවා නිලුපුල් පියැසි ඇති මණ්ඩපයක් කරවා බුද්ධාසනය පනවා සෙසු හික්කුන්වද අසුන් පිළියෙළකොටදී මහත්වූ සත්කාර සම්මාන සාදවා බුදුරදුන්ට ඇරුයුම්කිරීම

සඳහා සරද තවුසාට සංඥාවක් දුන්නේය. තවුසා ඔහුගේ වචනය අසා බුදුපාමොක් බික්සහන ගෙන ඔහුගේ නිවෙසට ගියේය. සිරිවඩ්ඪනෙමේ පෙරගමන්කොට තථාගතයන්වහන්සේගේ අතින් පාත්‍රය රැගෙන මණ්ඩපයට පිවිසුවා පනවනලද අසුන්හි හුන්නාවූ බුදුපාමොක් බික්සහනට දක්ෂිණොදකයදී මිහිරි බොජුනෙන් වළඳවා බත්කිය අවසන්හි බුදුපාමොක් බික්සහන මාහුහි වස්ත්‍රයන්ගෙන් හඳවා, 'ස්වාමීනි මේ පටන්ගැන්ම සුළුතැනක් සඳහා නොවේ. මේ නයින්ම දිනසතක් අනුකම්පා කරනු මැනවු'යි කීවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉවසුයේක. හෙතෙම ඒ නයින්ම සන්දිනක් මහදන් පවත්වා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැද ඇදිලිබැඳ සිටියේ, 'ස්වාමීනි, මගේ යහළු සරද තවුසා යම් ශාස්තෘන්වහන්සේ කෙනකුට අගසව් වෙමැයි පාර්ථනා කළේද? මම උන්වහන්සේටම දෙවැනි සථිවා වෙමැ'යි කීවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා ඔහුගේ පැතුම ඉටුවනබව දැක විවරණ දුන්සේක. 'ඔබ මෙයින් කල්පලක්ෂ්‍යයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ්‍යයක් ඉක්මවා ගෞතම බුදුන්වහන්සේගේ දෙවැනි සථිවා වන්නෙහිය' යනුවෙනි. බුදුරදුන්ගේ විවරණය අසා සිරිවඩ්ඪනෙමේ තුටුපහවූවුයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද භුක්තානුමෝදනය කොට පිරිවරසහිතවූයේක් විහාරයටම වැඩිසේක. සිරිවඩ්ඪනෙමේ එතැන්පටන් දිවිඇතිතෙක් පින්කම්කොට දෙවැනි අත්බැවිහි කාමාවචර දෙවිලොව උපන්නේය. සරද තවුසා සිවුබඹවිහරණ වඩා බඹලොව උපන්නේය. එතැන්සිට මේ දෙදෙනාගේම අතුරුකම්යක් නොකියනලදි. අපගේ බුදුරදුන්ගේ උපතට පෙරම සරද තවුසා රජගහනුවරට නුදුරෙහි උපනිසා ගමෙහි සාරි නම්වූ බැමිණියගේ කුසෙහි පිළිසිඳගත්තේය. ඒදිනයෙහිදීම යහළුවාද රජගහනුවරටම නුදුරෙහි කොලිතගමෙහි මොග්ගලී බැමිණියගේ කුසෙහි පිළිසිඳගත්තේය. ඒ කුලදෙකම සත්වැනි කුලපරපුරකෙක් එකට බැඳුණු යහළුකුලමය. ඒ දෙදෙනාටම එකම දිනෙක ගැබ් රැකවරණ දුන්නාහුය. දසමසක් ඇවෑමෙන් උපන්නාවූ ඔවුනට සඤ්ජාත් කිරීමවූවරුන් එළවූහ. නම්නබන දිනයෙහි සාරිබැමිණියගේ පුතුව උපනිස්සයයි නම් කළාහුය. අනෙකාට කෝලිත ගමේ දෙටු කුලයේ පුතු බැවින් කෝලිතයයි නම් කළාහුය. ඒ දෙදෙනාම වියට පැමිණ සියලු ශිල්පයන්ගේ පරතෙරට ගියහ. උපනිසා මානවකයාට කෙළිපිණිස නදියට හෝ උයනට හෝ යනකල්හි රත්සිව් පන්සියයක් පිරිවරවිය. කෝලිත මානවකයාට පන්සියයක් ආඡාතෙයරථවිය. දෙදෙනාම පන්සියය බැගින්වූ මානවකයන් පිරිවර කොට ඇත්තෝවෙත්. රජගහනුවරෙහිද අවුරුදු පතා ගිරගහ නමැති නාට්‍යඋත්සවයක්වෙයි. ඒ දෙදෙනාටම එකම තැනක හැඳ (අසුනක්) බඳිත්. දෙදෙනාම එක්ව හිඳ නාට්‍යඋත්සවය නරඹන්නාහු සිතාසිය යුතු

තනිහි සිතාසෙන්, සංවේග වියයුතු තනිහි සංවේගයට පත්වෙත්. තැගි දියයුතු තනිහි තැගි දෙත්. මේ ක්‍රමයෙන් එක් දිනක් තාටාඋත්සවය තරඹන්නාවූ මේ දෙදෙනාගේ නුවණ මුහුකුරා ගිය හෙයින් මුල්දිනයෙහි මෙන් සිතාසිය යුතුතැන සිතනවක් හෝ සංවේග විය යුතු තැන සංවේගයක් හෝ තැගිදියයුතු තැන තැගි දීමක් නොවූයේය. දෙදෙනාම මෙසේ සිතූහ: 'මෙහි බැලියයුත්තක් ඇත්ද? මේ සියල්ලම වසර සියයක් නොපැමිණිකල්හි (වසර සියයක් ගත වීමට පෙර) නොමැතිබවට යයි. අප විසින් වනාහි එක් විමුක්තිධර්මයක් සෙවීමට වටනේය'යි අරමුණක් ගෙන හුන්නාහුය. ඉක්බිති කෝලිත 'යහළු උපනිසායය, ඔබ අන් දිනක මෙන් කුටුපහටුවූයේ නොවෙහි, නොසතුටුස්වභාවය ඇත්තෙහි, තුඹ විසින් කුමක් සලකන ලදදැ'යි උපනිසායට කීවේය. 'යහළු කෝලිතය, මේවා බැලීමේ හරයක් නැත. මෙය නිසරුය. තමන්ගේ මොක්කධර්මයක් සෙවීමට වටනේයයි සිතමින් හුන්නෙමි'යි උපනිසාය කීවේය. 'තුඹ වනාහි කුමක් නිසා නොසතුටු සිතන්නෙහිද'යිද ඇසීය. හෙතෙමේද එයම කීවේය. ඉක්බිති ඔහුගේ තමා සමඟ එක් අදහස් ඇතිබව දැන උපනිසායතෙමේ මෙසේ කීවේය. අප දෙදෙනා විසින්ම මනාව සිතනලදි. මෝක්ක ධර්මයක් සොයන්නාවූන් විසින් එක් පැවිද්දක් ලැබීමට වටි. කවරකු සමීපයෙහි පැවිදි වෙමුද' යනුවෙනි. එකල්හි සංජය පරිබාජකතෙමේ මහත් පිරිවැරි පිරිසක් සමඟ රජගහනුවර වාසය කරයි. ඔවුහු ඔහුගේ සමීපයෙහි පැවිදිවෙමුයි මානවකයන් පන්සියයක් සමඟ සංජයගේ සමීපයෙහි පැවිදිවූහ. ඔවුන් පැවිදිවූ කාලයෙහි සිට සංජය තෙමේ අතිරේක ලාභයෙන් හා කීර්තියෙන් අග බවට පත්වූයේවිය. ඔවුහු කිහිපදිනකින්ම සංජයගේ සියලු සමය (දහම) පිරිමැද 'ඇළුරනි, ඔබ දන්නා දහම මෙපමණෙක්මද තැනහොත් මත්තෙහින් ඇද්ද'යි ඇසූහ. සංජය තෙමේ, මෙපමණෙක්මය. ඔබ විසින් සියල්ල දන්නාලදැ'යි කීය. ඔවුහු ඔහුගේ කථාව අසා' මෙසේ ඇති කල්හි මොහුගේ සමීපයෙහි බඹසර විසුම නිසරුය. අපි මොක්කධර්මයක් සෙවීමට නික්මුණෙමු. එය මොහුගේ සමීපයෙහි ඉපදවීමට නොහැකිය. දඹදිව වනාහි ඉමහත්ය. ගම්නියම් රජදහනිහි හැසිරෙන්නාහු අවශ්‍යයෙන්ම මෝක්කධර්මදේශක එක් ආවායාචාරයකු ලබන්නෙමු'යි සිතූහ. ඔවුහු එතැන්පටන් යම්යම් තනිහි පණ්ඩිත වූ මහණ බමුණන් ඇතැයි අසන්ද ඒ ඒ තනිහි ගොස් ප්‍රශ්න සාකච්ඡා කරන්. ඔවුන් විසින් අසනලද ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු දීමට සමත් අනෙකෙක් නැත. ඔවුන් දෙදෙනා වනාහි ඔවුන්ගේ ප්‍රශ්න විසඳන්. මෙසේ සියලු දඹදිව පරික්ෂා කොට පෙරළා සිය තැනටම අවුත් 'යහළු කෝලිත යමෙක් පළමුව අමාව (විමුක්තිය) ලබා ගනියිද හෙතෙම සැළකරාවා'යි කතිකා කළාහුය.

එකල්හි අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ උතුම් අභියම්බෝධියට පත්ව පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇත්තෝ පිළිවෙළින් රජගහනුවරට සැපත්වුවෝවෙත්. ඉක්බිති සැටඑක්තමක් රහතන්වහන්සේලා ලොව පහළවුවාහුවෙතැයි කියනලදකල්හි 'මහණෙනි, බොහෝ දෙනාගේ හිත සඳහා සැරිසරවුයි තෙරුවනෙහි ගුණ පැවසීම සඳහා මෙහෙයවන ලද හිඤ්ඤත් අතුරෙහි පස්වග මහණුන්ට අයත්වන අස්සථි තෙරුන්වහන්සේ පෙරළා රජගහනුවරටම පැමිණියේ දෙවන දිනයෙහි උදයනම පාසිවුරු ගෙන රජගහ නුවර පිඬු පිණිස හැසුරුණහ. එකල්හි උපතිස්ස පිරිවැරීතෙමේ උදයනම බත්කිසකොට පිරිවැරී අරමට යන්නේ තෙරුන් දක, මාවිසින් මෙබඳු පැවිද්දක් නොදුටුවරුය. ඒකාන්තයෙන් ලෝකයෙහි රහත්වූ හෝ රහත් මහට පිළිපත්වූ යමෙක් වෙත්ද මෙතෙම ඒ හිඤ්ඤත් අතුරෙන් කෙනෙකි. මම මේ හිඤ්ඤව වෙත එළඹ ඇවැත්නි, නුඹ කවරකු උදෙසාපැවිදි වූයෙහිද? ඔබගේ ශාස්තෘවරයා හෝ කවරෙක්ද? නුඹ කවරෙකුගේ ධර්මයට රූපි වෙහිද'යි අසන්නෙමිනම් යෙහෙකැයි සිතිය. ඉක්බිති ඔහුට මෙබඳු අදහසක් විය. මේ හිඤ්ඤවගෙන් ප්‍රශ්න විචාරීමට මේ නොකල්ය. ඇතුළු ගමට පිවිසියේ පිඬුපිණිස හැසිරෙයි. මේ හිඤ්ඤව පිටුපසින් පිටුපසින් එහුබඳින්නේ නම් යෙහෙක. අවශ්‍යතාව ඇත්තවුන් විසින් මහ අනුදත්තාලද'යි යනුවෙනි. ලැබූ පිණිසපාතය ඇති, කිසියම් තැනකට යන්නාවූ තෙරුන්වහන්සේ දක, උන්වහන්සේගේ හිදිනු කැමැත්ත දන තමන්ගේ පිරිවැරී පුටුව පනවා දුන්නේය. කරනලද බත් කිස අවසන්හිද උන්වහන්සේට තමාගේ කෙණ්ඩියෙන් දිය දුන්නේය. මෙසේ ඇදුරුවත්කොට කරනලද බත්කිසඇති තෙරුන් සමඟ මිහිරි පිළිසඳරකොට 'ඇවැත්නි, ඔබවහන්සේගේ ඉඳුරෝ ප්‍රසන්නයහ. සමේපැහැය පිරිසුදුය. පැහැපත්ය. ඇවැත්නි, ඔබවහන්සේ කවරෙකු උදෙසා පැවිදිවූවහුද? ඔබවහන්සේගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ හෝ කවරෙක්ද? නුඹවහන්සේ කවරකුගේ දහම රූපි කරන්නහුද'යි ඇසීය. තෙරුන්වහන්සේ, 'ඇවැත්නි, ශාක්‍යකුලයෙන් පැවිදිවූ ශාක්‍යපුත්‍රවූ මහාශ්‍රමණයෙක් ඇත. ඒ භාග්‍යවතුන් උදෙසා මම පැවිදි වූයෙමි. හෙතෙමේ මගේ' භාග්‍යවත්'වූ ශාස්තෘන්වහන්සේය. ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේම ධර්මය මම කැමති වෙමි'යි කීහ. ඉක්බිති උන්වහන්සේගෙන්, ආයුෂ්මතුන්ගේ ශාස්තෘවරයා කුමක් ප්‍රකාශ කරන්නේද, කුමක් කියන්නේදයි ඇසීය. 'මේ පිරිවැරීයෝ නම් සසුනට ප්‍රතිපක්‍ෂවූවෝය. මොහුට සසුනේ ගැඹුරුවට දක්වන්නෙමි'යි තෙරුන්වහන්සේ සිතූහ. තමන්ගේ (සසුනට) අලුත්බව දක්වමින් මෙසේ කීහ. 'ඇවැත්නි, මම වනාහි නවකයෙක්මි, ළඟදී පැවිදිවූයෙක්මි. මේ ධර්මවනයට අලුත පැමිණියෙක්මි. මම තවමත් විස්තර වශයෙන් ධර්මය

ප්‍රකාශකිරීමට අපොහොසත් වන්නෙමි' යනුවෙනි. පිරිවැරීනෙමේ, 'මම උපතිස්ස නමි. ඔබවහන්සේ හැකිපමණින් මඳක් හෝ බොහෝවක් හෝ කියනු මැනවි. මෙය තයයිසයෙන් තයදහසින් වටහා ගැනීම මට භාරයයි සිතා (මෙසේ)කීවේය:

'මඳක් හෝ බොහෝවක් හෝ කියනු මැනවි, මට අත්තිය පමණක්ම කියන්න. අත්තියෙන් පමණක්ම මට වැඩ ඇත. බොහෝවූ බ්‍යංජනය කුමක් කරන්නේද'

මෙසේ කීකල්හි තෙරුන්වහන්සේ 'යෙ ධම්මා හෙතුප්පහවා' යන ගාථාව කීහ. පරිබ්බාජකතෙමේ පළමු පාද දෙක අසාම දහසක් නයින් යුතු සොවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. ඉතිරි පාදදෙක සෝවාන්වූ කල්හි නිමවීය. සෝවාන් වූවෙක්වී මතු විශේෂතාවන් නොපවත්නා කල්හි මෙහි කරුණක් වන්නේයයි සලකා, ස්වාමීනි, මන්තෙහි ධර්මදේශනාව නොවඩනු මැනවි. මෙපමණක්ම වේවා! අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ කොහි වසනසේක්දැයි තෙරුන්වහන්සේගෙන් ඇසුවේය. 'පිරිවැරීය, වෙඵ්වනගෙහිය.' 'ස්වාමීනි, අපට පෙරටුව වැඩමවන්න. මගේ එක් යහළුවෙක් ඇත. අප විසින්, 'යමෙක් පළමුව විමුක්තිය අවබෝධ කරයිද හේ සැලකරාවා'යි ඔවුනොවුන්ට කතිකාවක් කෙළෙමු. මම ඒ පොරොන්දුව මුද යහළුවා රැගෙන නුඹවහන්සේ ගිය මගින්ම ශාස්තෘන් සමීපයට එන්නෙමි'යි පසහ පිහිටුවීමෙන් තෙරුන්ගේ පාළහ හෙව තෙවරක් පැදකුණුකොට තෙරුන්වහන්සේ පිටත් කොට යවා පිරිවැරී අරම දෙසට ගියේය. කෝලිත පිරිවැරීනෙමේ එන්නාවූ ඔහු දුරදීම දක, අද මගේ යහළුවාගේ මුවපැහැය අන් දිනයන්හි මෙන් නොවේ. ඒකාන්තයෙන්ම මොහු විසින් නිවණ අවබෝධ කරනලද්දේවන්නේයයි (සිතා) නිව්‍යානාධිගමය ගැන විමසීය. හෙතෙමේද මොහුට, 'එසේය ඇවැත, නිවන අවබෝධකරනලද්දී හඟවා ඒ ගාථාවම කීවේය. ගාථාවගේ කෙළවර කොලිත තෙමේ සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා, යහළුව, ශාස්තෘන්වහන්සේ කොහි වෙසේදැයි ඇසීය. 'යහළුව, වෙඵ්වනගෙහිය, මෙසේ අපගේ ආවායඝීවූ අස්සජිතෙරුන් විසින් කියනලදැයි පැවසීය. 'එසේනමි යහළුව, යමු ශාස්තෘන්වහන්සේ බලන්නෙමු'යි කීය. සැරියුත්තෙරුන් නමිවූ මෙතෙම හැමකල්හිදු ගුරුපුද කරන්නෙක්මය, එබැවින් යහළු කෝලිත මානවකයාට, 'යහළුව, අපවිසින් ලබාගත් විමුක්තිය ගැන අපගේ ඇදුරු වූ සංජය පිරිවැරීයාටද කියමු. අවබෝධ

1. 'අසං වා බ්‍රහ්ම වා භාසස්ස අත්තෙසු මෙ මුඛි අත්තොති මෙ අත්තො කිං කාහසි බ්‍යංජනං බ්‍රහ්ම'

කරන්නේ ප්‍රතිවේද කරන්නේය. ප්‍රතිවේද නොකරන්නේ අප අදහා ශාස්තෘන් සම්පයට යන්නේය. බුදුන්වහන්සේගේ දෙසුම් අසා මාහීඵලප්‍රතිවේදකරන්නේ' යයි පැවසීය. ඉක්බිති දෙදෙනාම සංජය සම්පයට ගොස්, 'ඇදුරනි, තුඹ කුමක් කරන්නෙහිද? ලොව බුදුකෙනෙක් පහළවුන. ධර්මය මනාව දෙසනලදි. සංඝයා මනාව පිළිපත්තේය. යම් දඹලයන්වහන්සේ දකින්නෙමු' යි කීය. හෙතෙම, 'දරුවනි කුමක් කියනුද' යි ඔවුන්ද වළක්වා මහත්ලාභකීර්තීන්ට පැමිණීම ගැනම ඔවුන්ට කීවේය. ඔවුහු, 'අපගේ අතවැසිබව නිබඳවම වේවා, තුඹවහන්සේගේ යාම හෝ නොයාම දනුමැනව' යි කීවාහුය. සංජය තෙමේ මෙපමණක් දන්නාවූ මොවුන් මගේ කීම නොකරනු' යි දැන 'දරුවනි, තුඹලා යන්න. මම මහළු කල්හි අතවැසිව විසීමට නොහැක්කෙමි' යි කීවේය. ඔවුහු නොයෙක් කරුණුවලින් ඔහු අවබෝධකරවීමට නොහැක්කාහු තම අවවාදයෙහි පිහිටන ජනයා රැගෙන වෙළඳවනයට ගියාහුය. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ අතවැසි පත්සියයෙන් දෙසියපනසක් දෙනා නැවැත්තාහුය. දෙසියපනසක් දෙනා ඔවුන් සමඟ ගියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සිටු පිරිස මැද දහම් දෙසනසේක් ඔවුන් දුරදීම දැක, 'මහණෙනි, කෝලික සහ උපතිස්ස යන මේ දෙයහළුවෝ පැමිණෙති. මේ මාගේ යහපත්වූ අගසව් යුවළ වන්නේය' යි හිඤ්ඤාත් අමතාවදළසේක. ඉක්බිති ඒ පිරිසට හැසිරීමිඵලයෙන් දහම් එළවූසේක. දෙඅගසව්වන් හැර ඒ සියලු දෙසිය පණසක් පිරිවැරියෝ රහත්බවට පැමිණියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'එව් මහණෙනි' යි අත විදහා සේක. සියල්ලන්ගේ කෙස්සැවුළු අතුරුදහන් විය. සෘද්ධිමයවූ පාසිවුරු පැමිණියේය. මතුමග තුන පිළිබඳ කිය නොනිමියේය. කුමක් හෙයින්ද යත්? ශ්‍රාවක පාරමිඥනයේ මහත්බව නිසාය. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් මුගලන් තෙමේ පැවිදිවූ දිනෙන් සත්වැනි දිනයෙහි මගධ රට කලලාල ගම් ඇසුරුකොට මහණදම්කරන්නේ ථිණ්ඨිද්ධිය බැස ගන්නා කල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් උත්සාහවත් කරනලද්දේ ථිණ්ඨිද්ධිය දුරුකොට තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දෙන ලද ධාතු කම්ප්පාතය අසමිත්ම මතුමගතුනෙහි කිය නිමවා ශ්‍රාවකපාරමිඥනයේ මුදුන්පත් වූයේය. සැරියුත් තෙරණුවෝද පැවිදිවූ දිනෙන් අධිමසක් ඉක්මවා ශාස්තෘන්වහන්සේ සමඟ එම රජගහනුවර ඇසුරුකොට සුකර්මක ලෙණෙහි වසන්නාහු තමන්ගේ බැණණුවන්වූ දීඝනබ පිරිවැරියාට වෙදනාපරිගහන සුත්‍රාන්තය දෙසනුලබන කල්හි සුත්‍රානුසාරයෙන් ඥානය යොමු කොට අනුනට වඩනා ලද බකක් වළඳන්නකු මෙන් ශ්‍රාවක පාරමි ඥානයේ මුදුන් පත්වූහ. උන්වහන්සේගේ බැණා දෙසුම අවසන්හි සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. මෙසේ මහසව්වන් දෙදෙනාගේම තථාගතයන්වහන්සේ රජගහනුවර වෙසෙත්දීම ශ්‍රාවකපාරමිඥන කෘත්‍යය මුදුන් පැමිණියේය.

පසුකලෙකවනාහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවිරම වැඩවසනසේක් මහජනවතුන් අතුරෙන් යම් මේ සැරිසුත් තෙරණුවෝද සෘද්ධිමතුන් අතුරෙන් යම් මේ මුගලන් තෙරණුවෝද යි දෙඅගසව් තනතුරෙහි තැබුයේක.

මහාකාශප තෙරණුවෝ

සිවුවැන්නෙහි 'ධුතවාදනං' යන මෙහි ධුතය දතයුතුය; ධුතවාදය දතයුතුය; ධුතධම්මයන් දතයුතුය; ධුතඛග දතයුතුය. එහි ධුත යනු සොලවනලද කෙලෙස් ඇති පුද්ගලයා හෝ කෙලෙස් සොලවන්නාවූ ධම්මය හෝ වේ. ධුතවාදෙ යන මෙහි වනාහි ධුතවාදී නොවන ධුතයෙක් ඇත, ධුතයෙක් නොවන ධුතවාදියෙක් ඇත. ධුතයෙක්ද නොවන ධුතවාදියෙක් නොවන්නෙක්ද ඇත. ධුතයෙක් මෙන්ම ධුතවාදියෙක්ද ඇත. එහි යමෙක් ධුතාඛගයෙන් තමාගේ කෙලෙස් සෙලවූකල්හි අනිකෙකුට ධුතාංගයෙන් අවවාද නොකරයිද අනුශාසනා නොකරයිද බක්කුල තෙරුන්මෙන්වූ මෙනෙම ධුතයෙකි. ධුතවාදියෙක් නොවේ. 'ඒ මේ ආයුෂ්මත් බක්කුලතෙමේ ධුතයෙකි. ධුතවාදියෙක් නොවේය' යි යම්සේ කියනලද්දේද එහෙයිනි. යමෙක් වනාහි දුතඛගයෙන් තමන්ගේ කෙලෙස් නොසෙල්වූ කල්හි හුදෙක් අනුන්ට ධුතඛගයෙන් අවවාද කරයිද අනුසාසනා කරයිද, උපනන්ද තෙරුන් මෙන්වූ මෙනෙම ධුතයෙක් නොවේ. ධුතවාදියෙකි. 'ඒ මේ ආයුෂ්මත් උපනන්ද ශාකෘපුත්තතෙමේ ධුතයෙක් නොව ධුතවාදියෙකැ' යි යම්සේ කියනලද්දේද එහෙයිනි. යමෙක් දෙකින්ම විසුක්කවූයේ ලාභ්‍යයි මෙන්වූ මෙනෙම ධුතයෙක් නොවන්නේ ධුතවාදියෙක්ද නොවන්නේවෙයි. 'ඒ මේ ආයුෂ්මත් ලාභ්‍යයි තෙමේ ධුතයෙක් නොවන්නේද ධුතවාදියෙක් නොවන්නේදවේය' යි යම්සේ කියන ලද්දේද එහෙයිනි. යමෙක් වනාහි දෙකින්ම යුක්තවූයේ ආයුෂ්මත් කාශප තෙරුන් මෙන්වූ මෙනෙම ධුතයෙක්ද ධුතවාදියෙක්දවෙයි. 'යම් මේ ආයුෂ්මත් මහා කාශප තෙමේ ධුතයෙක්ද ධුතවාදියෙක්ද වේය' යි කියමි. එසේ කියනලද්දේද එහෙයිනි. 'ධුතධම් දතයුතුය' යනු අපිච්ඡතා, (අපිස්ඛව), සත්තඥානා (සත්තඥව), සලලෙඛනා (සැහැල්ලුඛව), පච්චෙක්ඛනා (විචේකිඛව), ඉද්ධමධික්ඛනා (පමණදැනීම) යන මේ ධුතාංග චේතනාවට පිරිවරවූ ධම්මපස අපිස්ඛවම ඇසුරුකොට ඇත යනාදී වචනයෙන් ධුතධම්මය. එහි අපිස්ඛවද සත්තඥවද අලෝභයයි. සැහැල්ලුඛවද පච්චේකි ඛවද අලෝභයෙහි හා අමෝහයෙහි යන ධම් දෙකෙහි ඇතුළත් වෙයි. ඉද්ධමධික්ඛනා (පමණ දැනීමේ) ඥානයයි. එහි අලෝභයට විරුද්ධ වස්තූන්හි ලෝභයද අමෝහයට ප්‍රතිපක්ඛවස්තූන්හි ආදිනවයන් සහවන්නාවූ මෝහයද සොලවයි. අලෝභයෙන් අනුදත්

දෙය සෙවීමිවශයෙන් පවත්නා කාමසුබානුයෝගයද අමෝහයෙන් ධුතංගයන්ගේ ඉතා රුක්‍ෂවශයෙන් පවත්නා අත්තකිලමවානුයෝගයද සොලවයි. එබැවින් මේ ධර්මයෝ ධුතංගධර්මයෙහි දත යුක්තාහ. 'ධුතංගාති වේදිතබ්බාති' යනු පංසුකුලිකාංගය -පෙ- නෙසස්සිකාංගය යන තෙළෙස් ධුතංගයෝ දතයුක්තාහ යනුයි. 'ධුතවාදනං යදිදං මහාකස්සාපො' යනු යම්තාක් අය ධුතවාදය කියන්නේ ඒ සියල්ලන් අතුරෙන් මහාකාශාප ස්ථවිරයන්වහන්සේ අග්‍රයහයි අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුයේක. 'මහාකස්සාපො' යනු උරුවෙලකස්සප, නදීකස්සප, ගයාකස්සප කුමාරකස්සප යන මේ කුඩා අනුකුඩා තෙරුන් ගෙන මෙතෙම මහත්ය. එබැවින් මහාකාශාපය'යි කියනලදි.

මෙම මහාකාශාප තෙරුන්වහන්සේගේද ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. අතීතයෙහි වතාහි කල්පලක්‍ෂයකට මත්තෙහි පිටුමුතුරා යන ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළවූයේක. උන්වහන්සේ හංසවතී නගරය ඇසුරුකොට බෙම නම් මීගදයෙහි වාසයකරනකල්හි වේදෙන නම් කෙළෙඹියා අසු කෙළක් ධනයෙන් ආභාවූයේ උදයනිත්ම මනා බොජුන් වළඳ පෙහෙවස් අංග ඉටා සුවඳමල් ආදිය ගෙන විහාරයට ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේ වැදපුද එකත්පයෙක හුන්නේය. එකෙණෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ මහානිසභතෙරුන් නම්වූ තෙවැනි සච්චා 'මහණෙනි, ධුතවාදී මගේ ශ්‍රාවක හික්‍ෂුන් අතුරෙන් යම් මේ නිසභ තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රය'යි අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුයේක. උවසුතෙමේ එය අසා පැහැදුනේ ධර්මකථාව අවසන්හි මහජනයා නැගිට ගිය කල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද, 'ස්වාමීනි, හෙට මගේ හික්‍ෂාව පිළිගනුමැනවැයි කීවේය. 'උපාසකය, හික්‍ෂුසංඝයා මහත්ය'යි (ශාස්තෘන්වහන්සේ පැවසුයේක.) 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, කොපමණ හික්‍ෂුසංඝයාද?' 'අටසැට දහසක් හික්‍ෂුසංඝයායි' 'ස්වාමීනි, එක් හෙරණකුදු විහාරයෙහි ඉතිරි නොකොට හික්‍ෂාව පිළිගනු මැනවැයි' කීවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉවසු (පිළිගත්)යේක. උවසුතෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ඉවසීම දන ගෙට ගොස් මහදනක් පිළියෙළකරවා දෙවෙනි දිනයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේට දන්වූයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පාසිවුරුගෙන බික්සභන පිරිවරනලද්දු උවසුවහුගේ ගෙට ගොස් පනවනලද අසුන්හි හුන්සේක් දක්‍ෂිණෝදකය අවසන්හි කැඳආදිය පිළිගන්නාහු බත් වැළඳුයේක. උවසුතෙමේද ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙහි හුන්නේය. මේ අතුරෙහි මහා නිසභස්ථවිරයන්වහන්සේ පිටුපිණිස හැසිරෙන්නාහු ඒ විදියටම පිළිපත්ත. උවසු තෙමේ දක නැගිට ගොස් තෙරුන් වැද ස්වාමීනි, පාත්‍රය දෙනුමැනවැයි කීවේය. තෙරහු පාත්‍රය දුන්හ. 'ස්වාමීනි, මෙහිම

පිටිසෙන්ත. ශාස්තෘන්වහන්සේද ගෙහි වැඩ හුන්සේකැයි කීවේය. ‘උවසුව නොවටතෝය’යි තෙරහු පැවසූහ. උවසුනෙමේ තෙරුන්ගේ පාත්‍රය ගෙන පිණ්ඩපාත්‍රය පුරවා ගෙනගොස් දුන්නේය. ඉක්බිති තෙරුන්ට පසුගමන් කොට නැවැත්තේ ශාස්තෘන් සමීපයෙහි හිඳ මෙසේ කීවේය: ‘ස්වාමීනි, මහා නිසඟස්ථවිරයන්වහන්සේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ගෙහි හුන්සේකැයි කියතලද කල්හිද ඇතුළු වීමට නොකැමැති වූහ. උන්වහන්සේට ඔබවහන්සේගේ ගුණයන්ට වඩා අතිරේකවූ ගුණයක් ඇත්තේ වේද?’ බුදුවරුන්ට වනාහි ගුණ වැණීමෙහි මසුරුබවක් නම් නැත. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙසේ වදළුසේක. ‘උවසුව, අපි පිඩු සඳහා පැමිණෙමින් ගෙහි හිඳින්නෙමු. ඒ හික්කුව මෙසේ හිඳ හික්කාව බලාපොරොත්තු නොවෙයි. අපි ග්‍රාමාන්ත සෙනසුන්හි වසමු, හෙතෙම අරණෙහිම වසයි. අපි සැහවුණු තැන්හි වසමු. හෙතෙම අභ්‍යවකාශයෙහිම වසයි. මෙසේ ඒ තෙරුන්වහන්සේගේ මේමේ ගුණයයයි මහසමුදුර පුරවත්තාක් මෙන් වදළුසේක. උවසුනෙමේ ප්‍රකෘතියෙන්ම දල්වෙන පහනෙක්හි තෙල් වත්කළ කල්හි මෙන් බෙහෙවින්ම පැහැදී (මෙසේ) සිතීය: ‘අනෙක් සැපතකින් මට කවර වැඩක්ද? අනාගතයෙහි එක් බුදුවරයෙකු සමීපයෙහි ධූතවාදීන් අතුරෙහි අග්‍රභාවය සඳහා ප්‍රාණ්ථනා කරන්නෙමි’ යනුවෙනි. හෙතෙම නැවතද ශාස්තෘන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට ඒ ක්‍රමයෙන්ම සත් දිනක් දන්දී සත්වැනි දිනයෙහි බුදුපාමොක් මහසභනට තුන්සිවුරුදී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාමුල හෙව මෙසේ කීවේය: ‘ස්වාමීනි සත්දිනක් දන් දෙන්නාවූ මට යම් මෛත්‍රීසහගත කායකමීයක් මෛත්‍රීසහගත වචිකමීයක් මෛත්‍රී සහගත මනෝකමීයක් වීද, මෙයින් මම වෙනත් දෙවසම්පත්තියක් හෝ ශක්‍රමාරබ්‍රහ්මසම්පත්තියක් හෝ නොපතමි. මේ මාගේ (පුණ්‍ය)කමීය වනාහි අනාගතයෙහි එක් බුදුවරයෙකුගේ සමීපයෙහි, මහානිසඟ තෙරුන්වහන්සේ විසින් පත්වූ තනතුර ලබාගැනීම සඳහා මේ තෙළෙස් ධූතංගධාරීන් අතුරෙන් අග්‍රභාවයට ඇපයක් වේවා, යනුවෙනි. ශාස්තෘන්වහන්සේ මොහුවිසින් මහත්වූ තනතුරක් පතනලදි. (එය) සමෘද්ධවත්තේදැයි බලනසේක් ඉටුවන බව දැන ‘ඔබ විසින් ප්‍රියවූ තනතුරක් පතනලදි. අනාගතයෙහි කල්පලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදුවරයෙක් උපදින්නාහුය. ඔබ උන්වහන්සේගේ තෙවැනි සවිච්ඡා මහකසුප් තෙරනම් වන්නෙහිය’යි වදළු සේක. උවසුනෙමේ එය අසා බුදුවරුන්ගේ කථා දෙකක් නම් නැතැයි ඒ සමීපත්තිය දෙවෙනි දිනයෙහි ලැබිය යුත්තක් මෙන් (කොට) හැසිය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් දන්දී සිල් රැක තත් අයුරුවූ කලණකම් කොට එහි කළුරිය කළේ ස්වකීයෙහි උපන්නේය. එතැන්පටන් දෙවි මිනිසුන් අතුරෙහි සැප විඳින්නේ මෙයින් අනුඑක්

කල්පයෙක්හි විපස්සී සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ බන්ධුමතී නගරය ඇසුරුකොට බෙම නම්වූ මිහාදයෙහි වසනකල්හි දෙව්ලොවින් සැව එක්තරා පිරිනිගිය බමුණු කුලයෙක්හි උපන්නේය. එකල්හි විපස්සී භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සත්වෙහි සත්වෙහි අවුරුද්දෙහි ධර්ම දෙසනසේක. මහත් කෝලාහලයක් (කැළඹීමක්)වෙයි. දෙව්වරු 'ශාස්තෘන්වහන්සේ ධර්ම දෙසනසේකැයි' සියලු දඹදිව්හි සැළකෙති. බමුණා ඒ පුවත ඇසීය. ඔහුට එකම හඳුනාසඵවක් වෙයි. බැමිණියටද එසේමය. දෙදෙනාටම එකම පොරෝනාවකි. සියලු නුවරෙහි එකසාටක බමුණායයි පළටවිය. කිසියම් කටයුත්තකට බමුණන්ගේ රැස්වීමක් ඇතිකල්හි තෙමේ ගෙහි සිටී. බැමිණිය ඒ වස්ත්‍රය පොරවා (එහි) යයි. එදවසෙහි බැමිණියට, 'පින්වතිය, කිම රැ දහම් අසන්නෙහිද දහවල් දහම් අසන්නෙහිද'යි කීය. 'ස්ත්‍රීජාතිකවූ අපි රැ දහම් ඇසීමට නොහැක්කමිහ. දහවල් අසන්නෙමි'යි බමුණා ගෙහි තබා වස්ත්‍රය පොරවා උවැසියන් සමඟ දහවල් ගොස් ශාස්තෘන් වැද එකත්පසෙක හුන්නී දහම් අසා උවැසියන් සමඟ ගියේය. ඉක්බිති බමුණා බැමිණිය ගෙහි තබා වස්ත්‍රය පොරවා විහාරයට ගියේය. එකල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිස මැද සරසනලද ධර්මාසනයෙහි වැඩහුන්සේක් විසිතුරු අවන්පත ගෙන අහස් ගහට බසින්නාක් මෙන් මහමෙර මඵනදණ්ඩකොට සපුර කළඹන්නාක් මෙන් ධර්ම දෙසුසේක. පිරිස් කෙළවර හිඳිමින් ධර්ම අසන්නාවූ බමුණාගේ සියලු සිරුර පුරවමින් පළමු යාමෙහිදීම පස්වණක් චිත්තිය උපන්නේය. හෙතෙම පෙරවූ වස්ත්‍රය හකුළා බුදුන්වහන්සේට දෙන්නෙමැයි සිතීය. ඉක්බිති ඔහුට ආදීනව දහසක් දක්වන්නාවූ මසුරුබව උපන්නේය. බැමිණියටද මටද එකම වස්ත්‍රයකි. අන් කිසි පොරෝණයක් නැත. නොපොරොවා නම් පිටත හැසිරීමට නොහැකියයි සඵප්‍රකාරයෙන්ම නොදෙනු කැමැත්තේවිය. ඉක්බිති ඔහුට පළමුයාමය ඉක්මුණු කල්හි මැළුම් යමෙහිද එසේම චිත්තිය උපන්නේය. හෙතෙම එතෙරවීම හෝ මරණයවේවා පසුව දනිමිසි වස්ත්‍රය හකුළා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාමුලෙහි තැබීය. ඉක්බිති වම් අත හකුළා දකුණු අතින් තෙවරක් අපොළා මවිසින් දිනනලදි, මවිසින් දිනන ලදිසි හඬකුනක් නැඟීය. එකල්හි බන්ධුමා රජතෙමෙ ධර්මාසනයට පිටු පසින් තිරය තුළ හුන්නේ ධර්ම අසයි. රජුට නම් 'මවිසින් දිනනලද'යි යන ශබ්දය ප්‍රිය නොවෙයි. හෙතෙම, යව කුමක් කියන්නෙහිදයි මේ පුරුෂයා විමසුවයි මිනිසෙකු යැවීය. ගොස් ඒ පුරුෂයා විසින් විමසනලද හෙතෙම මෙසේ කීවේය. 'සෙස්සෝ ඇත්යහන් ආදියට නැඟ කඩු සම් ආදිය ගෙන සතුරු සෙන් දිනති. එය අසිරියක් නොවේ. මම වනාහි පිටුපසින් එන්නාවූ

කුච්ඡෝණාගේ හිස මුගුරෙන් බිඳ මුහු පළවා හරින්නාක් මෙන් මසුරුසිත මැඩ පෙරවු වස්ත්‍රය දසබලයන්වහන්සේට දුනිමි. මවිසින් ඒ මසුරුබව දිනන ලදි'. ඒ පුරුෂයා අවුත් රජුට එපුවත සැළ කළේය. රජ තෙමේ මෙසේ කීවේය: පින්වත්නි, 'අපි දසබලයන්වහන්සේට සුදුසු දෙය නොදනුමින. බමුණා දන්නේය.' (මෙසේ කියා) වස්ත්‍රයුගලයක් යැවීය. එදක බමුණා සිතුටේය: මෙතෙම නිහඩව සිටි මට පළමුව කිසිවක් නොදී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ගුණ කියනවිට දුන්නේය. ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ගුණයන් නිසා උපන් දෙයින් මට කවර වැඩෙක්දැයි ඒ වස්ත්‍රයුගලයද දසබලයන් වහන්සේටම දුන්නේය. රජතෙමේ බමුණාවිසින් කුමක් කරන ලද්දැයි විමසා මුහු විසින් ඒ වස්ත්‍රයුගලයත් තථාගතයන් වහන්සේටම දෙන ලද්දැයි අසා වෙනත් වස්ත්‍ර යුගල දෙකක් යැවීය. හෙතෙම ඒවාද දුන්නේය. රජතෙමේ වෙනත් සතරක්දැයි මෙසේ වස්ත්‍රයුගල දෙකිසක් දක්වා යැවීය. ඉක්බිති බමුණා මෙය වඩා ගැනීමක් මෙන් වේයයි තමා සඳහා එකක්ද බැමිණිය සඳහා එකක්දැයි වස්ත්‍රයුගල දෙකක් ගෙන යුගලනිහක් තථාගතයන් වහන්සේටම දුන්නේය. එතැන් පටන් මුහුට ශාස්තෘන්වහන්සේ විශ්වාස ඇත්තෙක් වූසේක. ඉක්බිති රජතෙමේ ශීත කාලයෙහි එක්දිනක් ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයෙහි ධර්ම අසන්නාවූ මුහු දක ලක්ෂයක් වටිනා තමාගේ පෙරවු රත් කම්බිලිය දී 'මෙතැන්පටන් මෙය පොරවා ධර්ම අසව'යි කීවේය. හෙතෙම 'මේ කුණු කයෙහි එළවූ මේ කම්බිලියෙන් මට කවර වැඩෙක්දැයි සිතා ඇතුල් ගෙකිළියෙහි තථාගතයන්වහන්සේගේ ඇඳ මත්තෙහි වියනක් කොට ගියේය. ඉක්බිති එක් දිනක් රජතෙමේ උදෑසනම විහාරයට ගොස් ඇතුල් ගඳ කිළියෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයෙහි හුන්නේය. එකල්හි සවණක් බුදුරැස් කම්බිලියෙහි තැනී සිටියි. කම්බිලිය බෙහෙවින්ම බබළයි. රජතෙමේ බලන්නේ හැදින, ස්වාමීනි, අපගේ මේ කම්බිලිය අපවිසින් එකසාටක බමුණාට දෙන ලද්දැයි කීවේය. 'මහරජ, මබ විසින් බමුණා පුදන ලදි. බමුණා විසින් අපි පුදනු ලැබුම'යි පැවසුවේය. රජතෙමේ 'බමුණා පුදස්සක් දන්නේය. අපි නොදන්නෙමු'යි පැහැද මිනිසුන්ට උපකාරවන යමක් වේද ඒ සියල්ල අට අට කොට සබ්බට්ඨක නම්වූ දනයක් දුන්නේය. මුහුට දී පුරෝහිත තනතුරෙහි තැබීය. හෙතෙමේද අටක් අටක් නම් සිවුසැටක් වේයයි සිවුසැටක් ලභබත් පිහිටුවා දිවි ඇතිතෙක් දන්දී සිල්ලක එයින් සැව දෙවි ලොව උපන්නේය. යළි එයින් සැව මෙකපෙහි කොණාගමන භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේද කාශාප දශබලයන් වහන්සේගේද යන බුදුවරුන් දෙදෙනාගේ අතර කාලයෙහි බරණැස් කෙළෙඹි ගෙයක උපන්නේය. හෙතෙම වියට පැමිණ ගිහිගෙහි

වසන්තේ එක් දිනයක වනයෙහි සක්මනෙහි හැසිරෙයි. එකල්හි පසේබුදුවරු තදිතෙරෙහි සිටුරුකම් කරන්නාහු නුවාපටිය නොපොහෝනා කල්හි අකුළා තැබීමට පටන්ගන්නාහුය. හෙතෙම දැක 'ස්වාමීනි කුමක් නිසා හකුළා තබන්නෙහි'යි ඇසීය. නුවා පටිය නොපොහෝනේයයි සැළකළාහුය. ස්වාමීනි මෙයින් කරන්නැ'යි සඵලදී උපතූපන්නන්හි මට කිසිදු පරිහානියක් නොවේවායි ප්‍රාණීතයක් තැබීය. ගෙහිද මොහුගේ තැනැත්තිය සමඟ බිරිය කලහ කරන්දී පසේබුදුන්වහන්සේ පිටුපිණිස වැඩසේක. ඉක්බිති ඔහුගේ තැනැත්තිය පසේබුදුන් වහන්සේට පිණිසපාතය දී ඔහුගේ බිරිය සඳහා මෙබඳු වූ ලාමක තැනැත්තියක යොදුන් සියයකින් දුරුකරන්නෙමැයි පවසා ප්‍රාණීතාවක් තැබුවාය. ගෙමිදුලෙහි සිටි මී එය අසා මැය විසින් දෙනලද බත මෙනෙමේ නොබුද්ධි'යි පාත්‍රය ගෙන පිණිසපාතය ඉවතදමා මඩපුරවා දුන්නීය. අනෙක් තැනැත්තිය දැක, 'මෝඩතැනැත්තිය, මට බණුව හෝ පහරදෙව මෙබඳු අසංඛ්‍ය දෙකක් පිරු පාරමිතා ඇත්තෙහි පාත්‍රයෙන් බත් ඉවත දමා මඩ දම්ම නොසුදුසුයයි කීවාය. ඉක්බිති ඔහුගේ බිරියට නුවණින් සලකා බැලීමක් උපත. මී කොමෝ 'ස්වාමීනි, වැඩසිටිනු මැනවැ'යි මඩ ඉවත් කොට පාත්‍රය දොවා සුවඳසුණෙන් උළා වකුමධුර පුරවා මත්තෙහි ඉසිතලද, පියුම් ගැබෙහි පැහැයෙන් යුත් ගිතෙලින් බබලන්නාවූ පාත්‍රය පසේබුදුන් වහන්සේගේ අතෙහි තබා, 'මේ පිණිසපාතය යම්සේ බැලීමට පත්වුණේ එසේ මට බැලීමට පත් සිරුරක් වේවා'යි ප්‍රාණීතයක් තැබුවාය. පසේබුදුන් වහන්සේ අනුමෙවෙති බණ දෙසා අහසට පැනතැහැණුසේක. ඒ අඹුසැමියම් යුවළද දිවි ඇතිතෙක් කුසල් කොට දෙව්ලොව ඉපිද තැවත ඉන් සැව උවසුනෙමේ කාශ්‍යප සම්මාසම්බුදුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි බරණැස අසුකෙළක් ධනය ඇති සිටුවරයකුගේ පුතෙක් වීද අනෙක් තැනැත්තිය එබඳුවම සිටුවරයකුගේ දියණියක් වීද උපන්න. වැඩවියට පත් ඔහුට ඒ සිටු දුවම කැඳවාගෙන ආහ. පෙර නොදුන් විපාක ඇති ඒ කම්යාගේ ආනුභාවයෙන් පතිකුලයට පිරිසි කෙණෙහි එළිපත්ත කුළදීම ඇයගේ සියල්සිරුර විවර කළ වැසිකිලියක් මෙන් දුගඳ විය. සිටු කුමරා මේ කාගේ ගඳක්දැයි විමසා සිටු කුමරියන්ගේයයි අසා 'ගෙන ගොස් හැරලව'යි පැමිණි රියෙන්ම කුලගෙයට යැවීය. මී මේ පලවා හැරීමෙන්ම සත් තැනෙක්හි ආපසු හරවනු ලැබුවාය. මෙකල්හි කාශ්‍යප දශබලයන් වහන්සේ පිරිනිවන් පෑ සේක. උන්වහන්සේට ඝන පාෂාණ සුණෙන් කළ බිමින් යුතුව රත්රන් උළෙන් (ගඩොලින්) යොදුනක් උස වෛතාසයක් (ගොඩනැගීමට) ඇරඹූහ. ඒ වෛතාස කරවන කල්හි ඒ සිටුදු කොමෝ, මම සත් තැනෙක්හි ආපසු හරවා එවනු ලැබුවාය.

මට ජීවිතයෙන් කවර වැඩෙක්දැයි සිතුවාය. තමාගේ ආහරණභාණ්ඩ බිඳුවා රියනක් දිග වියනක් පළල අඟල් සතරක් උස රන් ගඩොලක් කරවුවාය. ඉක්බිති හිරියල් මනෝසිලා පිඩක් ගෙන උපුල් බඳුන් අටක් රැගෙන වෛත්‍යය කරන තැනට ගියාය. එකෙණෙහි එක් ගඩොල් පෙළක් පිරිකෙව් කොට එන්නාවූ සම්බන්ධක ගඩොලක අඩුවක් වෙයි. සිටුදුව 'මේ ගඩොල මෙහි තබව'යි වඩුවාට කීවාය. 'මැණියනි, සොළුරු වේලාවෙහි පැමිණියා වෙහි. තමාම තබන්නැ'යි වඩුවා කීය. ඔී තොමේ නැහි හිරියල් මනෝසිලා තෙලෙන් යොදා ඒ බඳමෙන් ගඩොල පිහිටුවා මත්තෙහි උපුල්බඳුන් අටින් පුද වැඳ උපතූපත් තැන කයින් සඳුන්සුවඳ තැමේවා මුටින් උපුල් සුවඳ තැමේවායි ප්‍රාණථිතා කොට වෛත්‍යය වැඳ පැදකුණු කොට ගියාය. ඉක්බිති එකෙණෙහිම යම් සිටු පුතකුගේ ගෙට පළමුව පමුණුවන ලද්දේ ඒ සිටුපුත්‍රයාට ඇය අරභයා සිහිය උපන්නේය. තහරයෙහිද තැකත් කෙළියක් ප්‍රකාශවිණි. හෙතෙම, එකල්හි මෙහි කැඳවාගෙන එන ලද සිටුදුව කොහි ඇද්දැයි උපස්ථායකයන්ගෙන් ඇසීය. 'ස්වාමීනි, කුලගෙහිය'යි ඔවුහු කීහ. 'ඇය කැඳවාගෙන එන්න. නැකැත් කෙළි කෙළිමි'යි පැවසීය. ඔවුහු ගොස් ඇය වැඳ සිටියාහු 'දරුවනි, කුමක් නිසා පැමිණියහුදැයි' ඇය විසින් විමසන ලද්දහු එපුවන පැවසුවාහුය. 'දරුවනි, මව්පියන් අබරණ බඩුවලින් වෛත්‍යය පුදනලදී. මට අබරණ නැතැ'යි කීකල්හි ඔවුහු ගොස් සිටු පුත්‍රයාට සැළ කළාහුය. 'ඇය කැඳවාගෙන එවූ, පළඳනා ලබන්නෙමු'යි හෙතෙම පැවසීය. ඔවුහු ඇය කැඳවාගෙන ආවාහුය. ඇයගේ ගෙට පිවිසීමත් සමඟ සියලු ගෙහි සඳුන් සුවඳද නිලුපුල් සුවඳද තැමුවේය. සිටුපුත්‍රයා, පළමුව නුඹේ සිරුරෙන් දුගඳ නැමීය. දන් නුඹගේ සිරුරෙන් සඳුන් සුවඳ නමයි. මුටින් උපුල්සුවඳ හමයි. මේ කිමෙක්දැයි ඇය විමසීය. ඔතොමෝ මුල පටන් තමා විසින් කළ දෙය සැළ කළාය. සිටුපුත් තෙමේ 'බුදුසසුන ඒකාන්තයෙන්ම සැපතට පමුණුවනසුලුය'යි පැහැදි යොදනක් උසවූ රත්සැය කම්බිලි සැට්ටයකින් වසා ඒ ඒ තන්හි රියසක් පමණවූ රන්පියුමින් අලංකාර කළේය. ඒ රන්පියුමිවල දෙළොස් රියනක් එල්ඹෙන්නේ වෙයි. හෙතෙම එහි ආයුෂ ඇති තෙක් සිට ස්වභීයෙහි ඉපිද එයින් වූතව බරණැසින් යොදනක් පමණවූ තැනක එක්තරා ඇමතිකුලයක උපන්නේය. සිටු කන්‍යාව දෙව්ලොවින් සැව රජකුලයෙහි දෙටු දියණියව උපන්නාය. ඔවුන් වියපත් කල්හි කුමරා වසන ගමෙහි නැකැත් කෙළියක් ප්‍රකාශවිණි. හෙතෙම මවට, 'මැණියනි, මට සඵවක් දෙන්න. නැකත් කෙළියෙහි යෙදෙන්නෙමු'යි කීවේය. ඇය සේද වස්ත්‍රයක් ගෙනවුත් දුන්නාය. 'මැණියනි, මෙය රඵය'යි කීය. වෙනෙකක් ගෙනවුත් දුන්නාය. එයද

ප්‍රතික්ෂේප කළේය. වෙනෙකක් ගෙනවුත් දුන්නාය. එයද ප්‍රතික්ෂේප කළේය. ඉක්බිති මව ඔහුට, 'දරුව යම්බදු ගෙයක අපි උපන්නාහු වෙමිද (එහි) මීට වඩා මුදුමොළොක්වූ වස්ත්‍රයක් ලැබීමට අපට පිණක් නැතැ'යි කීවාය. 'මැණියනි ලබන තැනකට යමිසි හේ කිය. පුත මම අදම ඔබට බරණැස් නුවරෙහි රාජාප්‍රතිලාභය කැමති වෙමි'යි කීවාය. හෙතෙම මව වැඳ 'මැණියනි, යමි'යි කීවේය. 'දරුව යව'යි කීවාය. 'කොහි යන්නේද මෙහි හෝ එහි හෝ ගෙහි හිඳින්නේය'යි ඇය සිතුවාය. හෙතෙම වනාහි පිණෙහි මෙහෙයවීමෙන් තික්ම බරණැසට ගොස් උයනෙහි මහල්ගල් තලාවෙහි හිසසිට පොරවා වැදහොත්තේය. එය බරණැස රජුගේ කථරිය කිරීමෙන් සත්වැනි දිනය වෙයි. ඇමැතිවරු රජුගේ සිරුරුකිස කරවා රාජාංගනයෙහි හිඳ, 'රජුට එක් දියණියක් පමණක්ම ඇත. පුතෙක් නැත. රජකුනැති රාජ්‍යය නොමනායි. කවරෙක් රජ වන්නේද ඔබ වේවා! ඔබ වේවායි සාකච්ඡා කළාහුය. බොහෝ බලාසිටීමට නොවටියි. රාජරථය පිටත් කොට හරින්නෙමු'යි පුරෝහිත තෙමේ පැවසීය. ඔවුහු කුමුදු පැහැති අසුන' සිටු දෙනකු යොදවා පඤ්චවිධරාජකකුධභාණ්ඩද සේසතද රථයෙහිම තබා රථය පිටත් කොට පිටුපසින් තුය්භාණ්ඩ වාදනය කළාහුය. රථය නැගෙනහිර දෙරිත් තික්ම උයනට අභිමුඛ වූයේය. 'පුරුද්දෙන් උයනට අභිමුඛව යයි. තවත්වමු'යි ඇතමෙක් කීහ. පුරෝහිත තෙමේ 'නොතවත්වමු'යි කීවේය. රථය කුමරුවා පැදකුණු කොට නංවාගැනීමට සුදුණුමින් සිටියේය. පුරෝහිත තෙමේ පොරෝණයෙහි කොණ මැත් කොට පාදතලයන් බලන්නේ මේ දිවයින තිබියේවා! දෙදහසක් දිවයින් පිරිවර කොට ඇති සතර දිවයින්හි ඒකරාජ්‍යය කිරීමට සුදුස්සෙකැයි කියා යළිදු තුය්භාණ්ඩ වාදනය කරවූයයි තෙවරක් තුය්භාණ්ඩ වාදනය කරවූයේය. ඉක්බිති කුමරුවා මුහුණ විවෘත කොට බලා දරුවනි කුමන කටයුත්තකින් පැමිණියහුදැයි ඇසුවේය. 'දේවයන් වහන්ස, නුඹට රාජ්‍යය පැමිණෙයි' කීහ. රජු කොහිදැයි ඇසීය. 'දේවත්වයට ගියේය'යි කීහ. 'දින කීයක් ඉක්මුණේද?' 'අද සත්වැනි දිනයයි.' 'පුතෙක් හෝ දුවක් හෝ නැද්ද?' 'දේවයිනි, දියණියක් ඇත. පුතෙක් නැත.' 'රාජ්‍යය කරමි'යි කීවේය. ඔවුහු එකෙණෙහිම අභිෂේක මණ්ඩපයක් කරවා රජ දුව සියලු අලංකරණයන්ගෙන් සරසවා උයනට පමුණුවා කුමරුවාට අභිෂේක කළාහුය. ඉක්බිති අබිසෙස් කරනලද ඔහුට දහසක් වටිනා වස්ත්‍රයක් එළවුන. හෙතෙම, දරුවනි, මේ කීමෙක්දැයි ඇසුහ. 'දේවයන් වහන්ස, හදිනා වස්ත්‍රයකැ'යි කීහ. 'දරුවනි, රථ නොවේද? වෙනත් වඩා සියම් වුවක් නැද්දැ'යි ඇසීය. මිනිසුන් පරිභෝගකරන වස්ත්‍ර අතුරෙහි මීට

වඩා සියුම් වුවත් නැතැයි කීහ. 'නුඹලාගේ රජකුමා මෙබඳු වස්ත්‍රයක් හැන්දේද?' 'එසේය, දේවියනි', 'නුඹලාගේ රජකුමා පින් ඇත්තෙකැයි නොහඟිමි'යි රන් කෙණ්ඩිය ගෙනෙවු, වස්ත්‍රයක් ලබමු'යි කීවේය. රන් කෙණ්ඩිය ගෙන ආහ. හෙතෙම නැතිට අත් දෙවා මුවසෝද අතින් දිය ගෙන පෙරදිගෙහි විසිරීය. ඝනපොළොව බිඳී කපරුක් අටක් පැන නැංගේය. යළි දිය ගෙන දකුණය, අපරදිගය, උතුරය යන මෙසේ සතර දිගෙහි දිය විසිරීය. සියලු දිශාවන්හි අට අට බැගින් කපරුක් දෙතිස්ක් නැංගේය. හෙතෙම එක් දිව්‍ය වස්ත්‍රයක් හැඳ එකක් පොරවා 'නඤ රජුගේ රාජ්‍යයෙහි නුල් කටින ස්ත්‍රීහු නුල් නොකටිනවායි මෙසේ බෙර හසුරුවයි කියා ඡත්‍රය ඔසවා අලංකාරයෙන් සරසන ලද්දේ ඇතුපිට නැගුනේ නුවරට පිවිස, පහයට නැගී මහසැපත් වින්දේය. මෙසේ කල් යන කල්හි එක් දිනක් දේවිය රජුගේ මහ සැපත් දක, 'අහෝ තවුස්කුමනි'යි කුළුණුබර බවක් දැක්වූවාය. 'දේවිය, කිමෙක්ද'යි අසනලද්දී 'දේවියත්වහන්ස, සැපත් ඉමහත්ය. අතීතයෙහි බුදුවරුන් අදහා යහපත් දේ කෙළෙහුය. දැන් අනාගතයට හේතුවන්නාවූ කුසල් නොකරන්නහුදැයි කීවාය. කවරකුට දෙන්තෙමිද? සිල්වත්තු නැතැයි කීය. දේවියත්වහන්ස, දඹදිව රහතුන්ගෙන් නොසිස්ය. නුඹවහන්සේ දනය පමණක් පිළියෙළ කළ මැනවි. මම රහතුන්වහන්සේලා ලබමැයි කීවාය. රජකුමා දෙවැනි දිනයෙහි පැළදිග දෙරටුවෙහි දනය පිළියෙළ කරවීය. දේවිය උදසනින්ම පෙහෙවස් අංග ඉවා මතු මහල්තලයෙහි පෙරදිගට මුහුණලා උරයෙන් හෙව, ඉදින් මේ දිශාවෙහි රහත්වරු වෙත්තම් හෙට අවුත් අපගේ හික්ෂාව ගනින්නවායි කීවාය. ඒ දිශාවෙහි රහත්වරු නොවූහ. ඒ සත්කාරය දුගී යාවකයන්ට දුන්නාහුය. දෙවැනි දිනයෙහි දකුණු දෙරටුවෙහි දනය පිළියෙළ කොට එසේම කළේය. අනතුරු දිනයෙහි පැසුළු දිග දෙරටුවෙහිය. උතුරු දෙරටුවෙහි පිළියෙළ කළ දිනයෙහි දේවිය එසේම ඇරයුම් කළ කල්හි හිමවතෙහි වසන්නාවූ පළමුවකියගේ පුතුන්වූ පන්සියයක් පසේබුදුවරුන් අතුරෙන් දෙවුවු මහාපදුම පසේබුදුන්වහන්සේ සොහොයුරන් ඇමතුසේක. 'ඇවැත්නි, නඤරජතෙමේ නුඹවහන්සේලා ඇරයුම් කරයි. ඔහුගේ ඇරයුම පිළිගනුමැනවැයි කීසේක. උන්වහන්සේලා පිළිගෙන දෙවැනි දිනයෙහි අනෝතත් ව්ලෙහි මුවසෝද අහසින් අවුත් උතුරු දෙරටුවෙහි බැස්සාහුය. මිනිස්සු ගොස්, දේවියත්වහන්ස, පසේ බුදුවරු පන්සියයක් ආවාහුය'යි රජුට සැළකළාහුය. රජතෙමේ දේවිය සමඟ ගොස් වැඳ පාත්‍රය ගෙන පසේබුදුවරුන් පහයට නංවා එහි උන්වහන්සේලාට දනයදී බත්කිස අවසන්ති රජතෙමේ සංඝස්ථවිරයන් වහන්සේගේද දේවිය සංඝතවකයන්වහන්සේගේද පාමුලෙහි හෙව, 'ආයතීයන්වහන්සේලා

ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් ක්ලාන්ත නොවන්නාහුය. අපි පිනෙන් නහමු. අපට දිවි ඇති තෙක් මෙහි විසීමට පිළිණ දෙනුමැනවැයි පිළිණ කරවා උයනෙහි පත්සල් පත්සියයක් සක්මන්මළු පත්සියයක් දැයි සියලු අයුරින් වසන තැන් සපයා එහි වැස්වුවාහුය. මෙසේ කල් යන කල්හි රජුගේ පසල් දනව්වක් කිපියේය. හෙතෙම 'මම පසල් දනව්ව සංසිඳවීමට යමි. තුඹ පසේබුදුන්වහන්සේලා කෙරෙහි නොපමාවුව'යි දේවියට අවවාද කොට ගියේය. ඔහු නොපත් කල්හිම පසේබුදුන් වහන්සේලාගේ ආයුසංස්කාරය ගෙවුණේය. මහාපදුම පසේබුදුන්වහන්සේ තුන්යම් රූය ධ්‍යානක්‍රීඩා කොට අරුණතුර්ගිමෙහිදී අරමුණු පුවරුව අරමුණු කොට සිටියේක්ම අනුපාදිශේෂ පරිනිව්‍රාණ ධාතුචෙන් පිරිනිවන් පෑසේක. මේ ක්‍රමයෙන්ම සෙස්සෝදැයි සියල්ලෝම පිරිනිවන් පෑහ. දෙවැනි දිනයෙහි දේවිය පසේබුදුන්වහන්සේලා වැඩ සිටින තැන බිම පිරිසුදු කරවා මල් විසුරුවා දුම් අල්ලා උත්වහන්සේලාගේ වැඩමවීම බලාපොරොත්තු වෙමින් හුන්නී වැඩමවීම නොදක්නී 'යව දරුව, කිම ආයතීයන්වහන්සේලාට කිසි අපහසුවක් දැයි දනුව'යි පුරුෂයකු යැවීය. හෙතෙම ගොස් මහාපදුම පසේබුදුන්වහන්සේගේ පත්සලෙහි දෙර විවර කොට එහි නොදක්නේ සක්මනට ගොස්, අරමුණු පුවරුව ඇසුරු කොට සිටි උත්වහන්සේ දක වැද 'ස්වාමීනි සුදුසු කාලය'යි සැළකළේය. පිරිනිවන් පෑ සිරුරක් කුමක් කියන්නේද? හෙතෙම නිදන්තේයයි හඟිමින් ගොස් පිටිපතුල අතින් පිරිමැද පාවල සිසිල් බවින්ද තද බවින්ද පිරිනිවන් පෑ බව දැන දෙවැන්නා වෙතට ගියේය. මෙසේ තුන්වැන්නා වෙතදැයි සියල්ලන් පිරිනිවන් පෑබව දැන රජගෙට ගියේ, 'දරුව පසේබුදුවරු කොහිද'යි විමසන ලද්දේ 'දේවිය, පිරිනිවන් පෑවාහ'යි කීවේය. දේවිය හඬන්නී වැලපෙන්නී නික්ම නුවරුන් සමඟ එහි ගොස් ආගමික උත්සව පවත්වා පසේබුදුවරුන්ගේ ශරීරකෘත්‍යය (ආදහන) කොට ධාතුන් ගෙන වෛත්‍යයක් පිහිටෙව්වාය. රජතෙමේ ප්‍රත්‍යන්තය සෙමෙහි පිහිටුවා පැමිණියේ පෙරගමන් පැමිණි දේවියගෙන්, 'සොළුර, කිම පසේබුදුවරුන් කෙරෙහි පමා නොවුනුද? ආයතීවරු සුවයෙන්ද'යි ඇසීය. 'දේවයිනි, පිරිනිවන් පෑහ'යි කීවාය. මෙබඳු පඨිවරුනට මරණය එළඹෙයි. අපට කොයින් නිදහසෙක්දැයි රජතෙමේ සිතීය. හෙතෙම නගරයට ගොස් උයනටම පිවිස දෙටුපුතු කැඳවා ඔහුට රාජ්‍යය පවරා තෙමේ ශ්‍රමණප්‍රව්‍රජාවෙන් පැවිදිවිය. දේවියද, 'මොහු පැවිදිවූ කල්හි මම කුමක් කරන්නෙමිද'යි ඒ උයනෙහිම පැවිදි වූවාය. දෙදෙනාම ධ්‍යාන වඩා ඉන් සැව බඹලොව උපන්න. ඔවුන් එහි වසන කල්හි අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ලොව ඉපිද පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇත්තෝ, පිළිවෙළින් රජගහනුවරට

පැමිණියේක. ශාස්තෘන් වහන්සේ එහි වසන කල්හි මේ පිප්පලී මානවකතෙමේ මගධ රටෙහි මහාතින්ථ බමුණු ගමෙහි කපිල බමුණාගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි උපන්නිය. මේ හදදකාපිලානි කුමරිය මදුරට සාගල පුරයෙහි කොසියගොතන බමුණාගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි උපන්නිය. අනුක්‍රමයෙන් ඔවුන් වැඩෙද්දී පිප්පලී මාණවකයාගේ විසිවැනිවියද හදදවගේ සොළොස්වෙනි වියද පැමිණිකල්හි මවුපියෝ පුතු බලා 'දරුව ඔබ වයසට පැමිණියෙහිය. කුලවංශය නම් පිහිටුවිය යුතුය'යි බෙහෙවින්ම බලකළාහුය. 'මගේ කතට මෙබඳු කථාවක් නොකියවු. මම නුඹලා යම්තාක් ජීවත්වන්නහුද ඒතාක් පිළිඳහුම් කරන්නෙමි. නුඹලාගෙන් පසුව නික්ම පැවිදි වන්නෙමි'යි මාණවක තෙමේ පැවසීය. ඔවුහු කිහිප දිනක් ගෙවා යළි කීවාහුය. හෙතෙම එසේම පිළිකෙටි කළේය. යළිත් කීවාහුය. යළිදු පිළිකෙටි කළේය. එතැන්පටත් මව තිරතුරුවම කියන්නීය. මාණවක තෙමේ, 'මගේ මවට හඟවන්නෙමි'යි රත්රන් නිෂ්ක දහසක්දී රත්කරුවෙකු ලවා එක් ස්ත්‍රීරූපයක් කරවා එහි මැදිම් ගැටිම් ආදී කටයුතු අවසානයෙහි එයට රත්වතක් හඳවා පැහැයෙන්යුත් මල්වලින් මෙන්ම නොයෙක් අලංකාරයන්ගෙන් සරසවා මව කැඳවා 'මැණියනි, මෙබඳු අරමුණක් ලබන්නේ ගෙහි සිටිමි. නොලබන්නේ නොසිටිමි'යි කීවේය. පණ්ඩිතවූ බැමිණිය (මෙසේ) සිතුවාය: 'මගේ පුතා පිණැත්තෙකි, දෙනලද දන් ඇත්තෙකි, කරනලද පැතුම් ඇත්තෙකි. පින් කරන්නේ තනිවම නොකළේය. ඒකාන්තයෙන්ම මොහු සමඟ කරනලද පින්ඇති රත්රුවට සමානවූ තැනැත්තියක් වන්නීය'යි සිතා බමුණන් අවදෙනෙකු කැඳවා සියලු කැමැතිදෙයින් සහපවා රත්රුව රියක නංවා 'දරුවනි, යම් යම් තූනක අපගේ ජාති ගෝත්‍ර ගෝඟයන්ගෙන් සමානවූ මෙබඳු දරියක දකින්නහුද මෙම රත්රුවම ඇපයකොට දෙවුය'යි පිටත් කළාය. ඔවුහු මෙය අපට වැඩක්දැයි නික්ම කොහි යන්නෙමුදැයි සිතා මදුරට නම් මෙබඳුය. මදුරටට යමුයි මදුරටෙහි සාගල නුවරට ගියාහුය. එහි එම රත්රුව නහන තොටෙහි තබා එකත්පසෙක හුන්නාහුය. ඉක්බිති හදාවගේ කිරිමව හදාව නහවා සරසා සිරියහන් ගැබ හිඳවා නෑමට ආපසු එන්නී ඒ රුව දක 'මගේ ස්වාමි දියණිය මෙහි ආවාය'යි හැඟිමෙන් 'නොහික්මුණු තැනැත්තිය, නුඹ මෙහි කුමට පැමිණියාදැ'යි තප්තය කොට අතුල්පහරක් ගසා ඉක්මණට යව'යි කොපුල පැත්තට පහර දුන්නීය. අත ගලක හැසුනාක් මෙන් පුපුරුගැසීය. මී ඉවත්වෙමින්ම, 'මහගෙලක් දැක ස්වාමිදියණියයි හැඟිමක් උපදවා ගනිමි. මෙසේ හැඩවූවක් මගේ ස්වාමිදියණියගේ ඇඳුම් පිළිගන්නියටද නොහොබි'යි කීවාය. ඉක්බිති

ඒ මිනිස්සු ඇය පිරිවරා ඔබගේ ස්වාමිදියණිය මෙබඳුදයි ආයුහ. 'මෝ කවරක්ද? මැයට සියගුණයකින් දහස් ගුණයකින් මගේ ස්වාමිදියණිය රුවින් වැඩිය. දෙළොස් රියන් ගැබක හුන්විට පහන් කිසක් නැත. ශරීරාලෝකයෙන්ම අදුර පළවයි' යයි කීවාය. 'එසේ නම් එව'යි පුදපඩුරු ගෙන රන්රුව රියෙහි තංවා කොසියගෝත්‍ර බමුණාගේ ගෙදර සිට පැමිණීම සැළකළාහුය. බමුණා පිළිසඳර කොට කොහි සිට ආවාහුදයි විමසීය. මගධ රට මහාතිත්තමෙහි කපිල බමුණාගේ ගෙහි සිටිය'යි කීහ. 'කුමක් නිසා පැමිණියහුද?' මෙනම් කරුණෙහි කීහ. 'යහපත්ය දරුවනි, අපගේ බමුණා සමානජාතිගෝත්‍රධනය ආත්තෙකි. දූරිය දෙන්තෙමැයි පඩුරු පිළිගත්තේය. ඔවුහු කපිල බමුණාට 'දූරියක් ලබන ලද්දීය. කළ යුත්තක් කරනු' යයි හසුනක් යැවුහ. මානවක තෙමේ 'ඔවුහු නොලබන්නෝයි මම සිතුවෙමි. මොවුහු ලබන ලද්දීය'යි කියත්, බලාපොරොත්තු රහිතවුවෙක්වී, 'හසුනක් යවන්නෙමු'යි රහසිගතව 'හදාවනි, තමාට ජාතිගෝත්‍රධනයට අනුකූලවූ ගෙහිවිසීමක් ලබාවා! මම (ගිහිගෙන්) නික්ම පැවිදි වන්නෙමි. පසුව විපිළිසර නොවව'යි හසුනක් ලිවීය. හදාවෝද අසුවල් නමැත්තාට මා දෙනු කැමැත්තේයයි අසා රහසිගතවූවා, 'ආයඤ්ඡත්‍රයනි, තමන්ට ජාතිගෝත්‍රධනයට අනුරූපවූ ගෙහි විසීමක් ලබාවා! මම නික්ම පැවිදි වන්නෙමි. පසුව විපිළිසර නොවන්නැයි හසුනක් ලිවාය. හසුන්දෙකම අතර මගදී එක්වීය. 'මේ කවරකුගේ හසුනක්ද?' 'පිප්පලිමානවකයා, විසින් හදාවට යවන ලද්දකි.' මෙය කවරකුගේ ලිපියක්ද? හදාව විසින් පිප්පලිමානවකයාට යවන ලද්දකි'යි කිකල්හි හසුන් දෙකම කියවා, දරුවන්ගේ වැඩක් බලව'යි ඉරා වනයෙහි විසිකොට සමාන හසුනක් ලියා එයින්ද මෙයින්ද ඔවුනට යැවුහ. මෙසේ නොකැමැති වන්නාවූම ඔවුන්ගේ එක්වීම විය. එදවසෙහිදීම මානවක තෙමේ එක් මල්දමක් ගෙන තැබීය. හදාද එසේම තැබුවාය. ඒවා වමින් මැද තබා බුදිතලද රාත්‍රි ආහාර ආත්තෝ යහනට නැගෙමුයයි අවුත් මානවකයා දකුණු පසින් යහනට නැගේය. හදා වම්පසින් යහනට නැඟී, 'යමකුගේ පැත්තෙන් මල් මැලවෙයිද ඔහුට රාගසිතක් උපතැයි දනගන්නෙමු'යි මේ මල්දම නොඇලිය යුතු'යි කීවාය. ඔවුහු ඔවුනොවුන්ගේ සිරුර පැහැසීමේ බියෙන් තුන්යම් රැය නින්දට නොඑළඹෙන්නෝම කල් ගෙවත්. දහවල්හි වනාහි සිතාපමණකුදු නොවීය. ඔවුහු ලෝකාමිෂයෙන් නොඇලි මවුපියන් ජීවත්වන තෙක් පවුල් කටයුතු නොවිමසා ඔවුන් කච්චිය කළ කල්හි විමසා බැලූහ. පිප්පලිමානවකයාගේ සම්පත්තිය අසුසත් කෙළක් ධනයකි. එක් දිනක සිරුරෙහි ගල්වා ඉවතදමිය යුතු රන් සුණුම මගධ නැලියෙන් දෙළොස් නැලියක් ලැබීමට

විටී. යන්ත්‍රවලින් ක්‍රියාත්මකවන සැටක් පමණ ජලනටාකයෝයි. දෙළොස් යොදුනකවූ කම්මාන්තයෝයි. අනුරාධපුරය පමණවූ කුදුස් ගමකි. කුදුස් ඇත් හමුදාවකි. කුදුස් අස්හමුදාවකි. කුදුස් රථ හමුදාවකි. හෙතෙම එක් දිනක් සරසන ලද රියට නැග මහජනයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ කම්මාන්ත භූමියට ගොස් කෙත් කෙළවරෙහි සිටියේ නතුලෙන් බිදුණු තැන්වලින් ගැටවිල් ආදී පණුවන් උඩට ගෙන කන කවුඩු ආදී ලිහිණින් 'දක දරුවනි, මොවුන් කුමක් කන්ද'යි විමසීය. 'ස්වාමීනි, ගැටවිලුන්යයි කීහ. 'මොවුන් විසින් කරනලද පාපය කවරකුට වන්නේද?' 'ස්වාමීනි, නුඹ වහන්සේටය.' 'ඉදින් මොවුන් විසින් කරනලද පාපය මට වෙනම අසුසත් කෙළක් ධනය කුමක් කරයිද? දොළොස් යොදුනක්වූ කම්මාන්තය කුමක් කරයිද? යන්ත්‍ර බඳනාලද සැටක්වූ තටාක කුමක් කරයිද? කුදුස්ගම් කුමක් කරයිද? මේ සියල්ල හදා කාපිලානියට පවරා නික්ම පැවිදිවෙමි'යි හෙතෙම සිතුවේය. හදා කාපිලානියද එකෙණෙහිම ඇතුල් බිමෙහි තලකළ තුනක්විසුරුවා කිරිමව්වරුන් විසින් පිරිවරණ ලද්දී හුන්තා කවුඩන් විසින් කනුලබන තලපණුවන් දක, 'මව්වරුනි මොවුන් කුමක් කන්ද'යි විමසුවාය. 'ආයඹාවනි, පණුවන්ය'යි කීහ. 'අකුසලය කාට වේද?' 'ආයඹාවනි, නුඹටය.' 'මට සිවුරියන් වස්ත්‍රයක්ද තැළියක් පමණ බන්ද ලැබීමට වටී. ඉදින් වනාහි මෙපමණ දෙනා විසින් කරනලද මේ අකුසලය මට වෙනම දහසක් හවයන්ගෙනුදු සසරින් නිස මසවන්නට නොහැක්කේ වෙමි. ස්වාමීපුත්‍රයන් ආ කෙණෙහිම සියල්ල ඔහුට පවරා නික්ම පැවිදි වන්නෙමි'යි මී සිතුවාය. මානවකයා පැමිණ නා පහයට නැග මාහැනි පළඟක හුන්නේය. ඉක්බිති ඔහුට සක්විති රජකුට සුදුසු බොජුන් පිළියෙළ කළාහුය. දෙදෙනාම වළඳ පිරිවර ජනයා නික්මගිය කල්හි හුදෙකළාව පහසුතැනක හුන්නාහුය. ඉක්බිති මානවක තෙමේ 'හදාවනි, මේ ගෙට එන්නී කොපමණ ධනය ගෙනාවේදැයි හදාව විමසුවේය. 'ස්වාමීනි, ගැල් පණස්පන්දහසකි.' මේ සියල්ලද මේ ගෙහි අසුසත් කෙළක් වූ යන්ත්‍ර බඳනා ලද තටාක සැටක් ආදී හේද ඇති යම් සම්පත්තියක් වේද එයද යන සියල්ල ඔබටම පැවරුවෙමි'යි කීවේය. 'ආයඹයෙනි, නුඹවහන්සේ කොහි යන්නහුද?' 'මම පැවිදිවන්නෙමි' 'මමද නුඹවහන්සේගේ පැමිණීම බලමින් හුන්නෙමි. මමද පැවිදිවන්නෙමි' කීවාය. ඔවුනට ගිනිගත් අකුපැලක් මෙන් හවත්‍රය එළඹ සිටියේය. ඔවුහු සල්පිලෙන් කසාවන්ද මැටිපාත්‍රයන්ද ගෙන්වා ගෙන ඔවුනොවුන් කෙස් බහවා, 'ලෝකයෙහි රහතුන්වහන්සේලා යමෙක් වෙත්ද? අපගේ පැවිද්ද ඔවුන් උදෙසා'යි කියා පසුම්බියෙහි පාත්‍රය හෙලා අංශයෙහි එල්වා පහයෙන් බැස්සාහුය. ගෙහි දසයන්

අතුරෙහි හෝ කම්කරුවන් අතුරෙහි හෝ කිසිවෙක් නොදන්නාහුය. ඉක්බිති ඔවුන් බමුණු ගමන් නික්ම දස්කම් කරුවන්ගේ ගම් දෙරටුවෙන් යද්දී හැසිරීම් සලකුණුවලින් තුදස්ගම් වැසියෝ දැන ගත්හ. ඔවුහු හඬමින් පාදයන්හි හෙව, 'ආයච්චරු අප අනාථයන් කරනුද'යි කීවාහුය. 'පින්වත්නි, අපි හවුත්‍රය ගිනිගත් අතුපැලක් මෙනැයි පැවිදිවන්නෙමු. ඉදින් නුඹලා අතුරෙහි එකෙකා නිදහස් කරමුද (ඒ සඳහා) අවුරුදු සියයක්ද නොපොහොරේයි. නොපිම නොපගේ හිස් සෝද නිදහස්වී ජීවත් වනුයයි කියා ඔවුන් හඬන්දීම ගියාහුය. තෙරුන් වහන්සේ ඉදිරියෙන් යන්නේ මෙසේ සිතිය: සියලු දඹදිව අගය ඇති ස්ත්‍රියකවු හද්දකාපිලානී මගේ පසුපසින් එයි. (මෙසේ ඇති කල්හි) 'යමෙක් මොවුහු පැවිදිවීන් වෙන්ව යාමට නොහැක්කෝය. නුසුදුස්සක්ම කරනි'යි මෙසේ සිතන්නේ නම් එය සිදුවිය හැක්කකි. මෙසේ කිසිවෙක් හෝ සිත කිළිටිකොටගෙන අපාය පුරවන්නෙක් වන්නේය. (එබැවින්) මැය හැරදමා මා (තනිව) යායුතුයි සිතක් පහළ කළේය. හෙතෙම ඉදිරියෙන් යන්නේ දෙකට බෙදිගිය මාවතක් දක ඒ මත්තෙහි සිටියේය. හද්දවද අවුත් වැඳ සිටියාය. ඉක්බිති ඇයට, 'හද්දවනි, ඔබ වැනි ස්ත්‍රියක මා පසුපසින් එනු දක මොවුහු පැවිදිවීන් වෙන්වීමට නොහැක්කෝයයි සිතා අපකෙරෙහි දූෂණ සිත් ඇති මහජනයා අපාය පුරවන්නෝ වෙත්. මේ දෙමගෙහි ඔබ එකක් ගනුව මම එක් මහකින් යන්නෙමි'යි කීවේය. 'එසේය ස්වාමීනි, පැවිද්දන්ට මාගම නම් කීළිටිකි. පැවිදිවීන් වෙන් නොවෙතියි අපගේ දෙස් දක්වත්, නුඹවහන්සේ එක් මහක් ගනුමැනව. වෙන් වන්නෙමු'යි තෙවරක් පැදකුණු කොට සිටුකන්නි පසහ පිහිටුවා වැඳ නියදසය එක් කිරීමෙන් බබලන ඇඳිළිබැඳ කල්ප ලක්‍ෂයක් ප්‍රමාණවූ කාලය මුළුල්ලෙහි කරනලද මිත්‍රසන්ධිය අද බිඳේයයි පවසා නුඹවහන්සේලා දක්‍ෂණභාතිකයෝ නම් වෙති. නුඹවහන්සේට දකුණුමග සුදුසුවෙයි. අපි මාගම්හු නම් වාමභාතිකයෝයි. අපට වම් මහ සුදුසුයයි වැඳ මහට පිළිපන්නාය. ඔවුන් වෙන්වූ කල්හි මේ මහපොළොව, 'සක්වළගල හා මේරූපවිව දරීමට හැකි වන්නේවුවද නුඹවහන්සේගේ ගුණයන් දරීමට නොහැකි වෙමි'යි කියන්නාක් මෙන් හඬ නඟමින් කම්පා විය. අහසෙහි අකුණු හඬ මෙන් පැවතිණ. සක්වළ පව්ව උඩට නැමී ගියේය. සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ වේළුවන මහවෙහෙරෙහි ගඳ කිළියෙහි වැඩහුන් සේක් පොළොව කම්පා වන ශබ්දය අසා කවරකුට නම් පොළොව කම්පා වේදයි සිහිකරන සේක් පිප්පලී මානවකයාද හද්දකාපිලානිද මා උදෙසා අපමණ සැපත් හැරපියා පැවිදිවූවාහුය. ඔවුන් වෙන්වන තත්හි දෙදෙනාගේම ගුණබලයෙන් මේ පොළොව කම්පාව හටගත්තේය.

මාවිසිතුණු මොවුනට සංග්‍රහ කළ යුතුයයි ගඳකිළියෙන් නික්ම තමන් වහන්සේම පාසිවුරු ගෙන අසුමහ සවිවන් අතුරෙන් කිසිවෙකුටද නොඅමතා තුන්ගව් මග පෙරගමන් කොට රජගහ නුවරටද තාලන්ද්වටද අතුරෙහි බහුපුත්තක තමිවු නුගරුක්මුල්හි පළක් බැඳ වැඩහුන් සේක. වැඩහුන්නේ වනාහි එක්තරා පාංශුකුලිකයෙකු මෙන් නොහිඳ බුදුවෙස් ගෙන අසුරියන් සහ බුදුරැස් විහිදුවමින් වැඩහුන්සේක. මෙසේ එකෙණෙහි පණ්ණාසක ශක්ඛවතු කුටාගාරාදිප්‍රමාණවූ බුද්ධරස්මිහු ඔබමොබ සැළෙමින් දුරට විහිඳෙමින් සඳදහසක්, හිරුදහසක් නැගෙනකල්හි මෙන් කරමින් ඒ වනකෙළවර එකළ කළහ. බබළන තරුගණයා ඇති අහස මෙන්ද පිපුණු නෙලුම් මහනෙල් ඇති දිය මෙන්ද දෙකිස් මහාපුරුෂලක්ෂණ ශ්‍රියෙන් වන කෙළවර දිලුනේය. නුගරුක් කඳනම් සුදුවෙයි. කොළ නිල්ය. ගෙඩි රතුය, එදවසෙහි වනාහි සියක් අතු ඇති නුගගස රන්වන් වූයේම වෙයි. මහා කාශ්‍යප තෙරුන්වහන්සේ 'මෙනෙම මගේ ශාස්තෘවරයා වන්නේය. මෙතුමා උදෙසා මම පැවිදි වූයේ වෙමි'යි දුටුතැන් පටන් නැමී නැමී ගොස් තුන් තන්හි වැඳ, ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මගේ ශාස්තෘවරයාය. මම ශ්‍රාවකයා වෙමි. ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මගේ ශාස්තෘවරයාය. මම ශ්‍රාවකයා වෙමි'යි කීහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහුට 'කාශ්‍යපය, මේ ගරුකිරීම පොළවට කරන්නෙහි නම් එයද දැරීමට නොහැකි වන්නේය. තථාගතයන්වහන්සේගේ මෙබඳු ගුණමහත්වය දන්නාවූ ඔබවිසින් කරනලද ගරුකිරීම මගේ ලොමකුණු සැලීමට නොහැකි වෙයි. කාශ්‍යපය, හිඳගන්න, ඔබට උරුමය දෙන්නෙමි'යි පැවසුවේක. ඉක්බිති බුදුන්වහන්සේ ඔහුට අවවාද තුනින් උපසම්පදාව දුන්නේක. දී බහුපුත්තක නුගරුක් මුලින් නික්ම තෙරුන් පිටුපසින් එන ශ්‍රමණයා කොට මගට පිළිපත්සේක. ශාස්තෘන්වහන්සේගේ සිරුර දෙකිස් මහා පුරුෂලක්ෂණයෙන් විවිත්‍රය. මහකසුප් තෙරුන්ගේ (සිරුර) සත් මහා පුරුෂලක්ෂණයෙන් යුක්තය. හෙතෙම රන්මුවා මහ නැවක පස්සෙන් බඳනා ලද්දක් මෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පියෙන් පිය එහු බැන්දේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මඳක් මහ ගොස් මගින් බැස එක්තරා ගසක් මුල හිඳීමට කැමති බවක් දැක්වූයේක. තෙරුන්වහන්සේ, 'ශාස්තෘන්වහන්සේ හිඳිනු කැමැතියේකැ'යි දැන තමා විසින් පොරවන ලද පටසඵවෙන් තැනූ දෙපට සිවුර සතරට නමා (අසුන) පැනවූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ එහි හිඳ අතින් සිවුර පිරිමදිමින් කාශ්‍යපය, ඔබගේ මේ පට පිළියෙන් කළ සහළසිවුර මෙලෙක්ය'යි කීයේක. තෙරුන්වහන්සේ, 'ශාස්තෘන්වහන්සේ මගේ සහළසිවුරේ මෙලෙක්

බව කියන සේක. පොරවනු කැමැති වනසේකැ'යි දැන, ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සඟළ සිවුර පොරවන සේක්වායි පැවසූහ. 'කාශ්‍යපය, නුඹ කුමක් පොරවන්නෙහිද? ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේගේ සිවුර ලබන්නේනම් පොරවන්නෙමි' කීමෙන්ද කාශ්‍යපය, ඔබ මේ පරිභෝගයෙන් දිරුණු පාංශුකුලය දැරීමට හැකි වන්නෙහිද? මාවිසින් මේ පාංශුකුලය ගන්නාලද දිනයෙහි දිය හිමිකොට මහපොළව කම්පාවිය. බුදුවරුන්ගේ පරිභෝගයෙන් දිරුණු මේ සිවුර නම් අල්පගුණ ඇත්තෙකු විසින් දැරීමට නොහැක්කේය. ප්‍රතිබලසම්පන්න ප්‍රතිපත්ති පිරිමෙහි සමත්වන්නාවූ ජාතිපාංශුකුලිකයෙකු විසින් දැරීමට වටිය'යි වදරා තෙරුන් සමඟ සිවුර මාරුකරගත්සේක. මෙසේ වනාහි සිවුරු මාරුව කොටම තෙරුන්විසින් පොරවන ලද සිවුර භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පෙරවූයේක. තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ සිවුර පෙරවූහ. එකල්හි අවෙතතිකවූද මේ පොළව, 'ස්වාමීනි, දුෂ්කර ක්‍රියාවක් කළයේක. තමන් පෙරවූ සිවුර ශ්‍රාවකයාට දුන් විරුවක් නම් නැත. මම නුඹවහන්සේගේ ගුණය දැරීමට නොහැකි වෙමි'යි කියන්නාක් මෙන් දිය කෙළවරකොට කම්පා විය. තෙරුන්වහන්සේද, මාවිසින් බුදුන්වහන්සේගේ පරිභෝග විවරය ලබනලදි. කිම මාවිසින් දුන් කළයුතු මින් වැඩි දෙයක් ඇද්දැයි උඩඟුවක් නොකොට බුදුන් සම්පයෙහිම තෙළෙස් ධ්‍රැත ගුණයන් සමාදන්වී සත්දිනක් පමණක් පුහුණුව අටවැනි දින උදෑසන සිවුපිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පැමිණියහ. ශාස්තෘත්වහන්සේද 'කස්සපො හික්ඛවෙ වතුපමො කුලාති උපසංකමති අපකස්සෙව කායං අපකස්ස චිත්තං නිව්චං නවො කුලෙසු අප්පගබ්බො' යන මේ ආදී සූත්‍රයන්ගෙන් තෙරුන් පසසා පසු කල්හි මේ කාශ්‍යප සංයුත්තය අනෙට්ඨාත්පත්ති කොට මගේ සසුනෙහි ධ්‍රැතවාදී හික්කුන් අතුරෙන් මහාකාශ්‍යප තෙමේ අග්‍රයයි තෙරුන්වහන්සේ තනතුරෙහි තැබූයේක.

අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ

පස්වෙනි සූත්‍රයෙහි, 'දිබ්බවක්ඛුකානං යදිදං අනුරුද්ධො' යනු දිවැස් ඇති හික්කුන් අතුරෙන් අනුරුද්ධ තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයයි කියයි. ඔහුගේ පුරුදු කරනලද දක්ෂතාවේ අග්‍රභාවය දකුණකි. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි බොජුන් සඳහා පමාවීම පමණක් හැර ඉතිරි කාලය ආලෝකය වඩා දිවැසින් සත්වයන් බලමින්ම වාසය කරති. මෙසේ දිවාරාත්‍රියෙහි පුරුදුකරනලද දක්ෂතාව හේතුකොටගෙන

උන්වහන්සේ දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රතමවූහ. තවද කල්පලක්ෂයක් ප්‍රාණථිතා කරනලද බැවින්ද උන්වහන්සේ දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රවූවෝම වෙන්. එහි උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකර්මයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මේ කුලපුත්‍රයාද පදුමිත්තර භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි පසුබත්කල්හි දහම් ඇසීම සඳහා වෙහෙරට යන මහජනයා සමඟ විහාරයට ගියේය. එකල්හි මෙනෙමේ එක්තරා අප්‍රසිද්ධ නම් ඇති ධනවත් කෙළෙඹියෙක් වූයේය. හෙතෙම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැද පිරිස් කෙළවරෙහි සිටියේ දහම් අසයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ දේශනාව අනුසර්ශ්‍ය ගත්වා එක් දිවැස් ඇති හික්කුචක ඒතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබූයේක. ඉක්බිති කෙළෙඹියාට මෙසේ සිත්විය. ශාස්තෘන්වහන්සේ යමෙකු මෙසේ දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රභාවයෙහි තැබූයේක්ද ඒකාන්තයෙන්ම මේ හික්කුච ශ්‍රේෂ්ඨයෙකි. 'අහෝ! මමද අනාගතයෙහි පහළවන බුදුවරයකුගේ සසුනෙහි දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙහි අග්‍රවන්නෙමි නම් යෙහෙකැ'යි සිත් උපදවා පිරිස අතුරෙන් ගොස් හෙට දිනය සඳහා හික්කු සංඝයා සමඟ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ඇරයුම් කොට දෙවැනි දිනයෙහි බුදුපාමොක් බික් සහනට මහදන්දී මාවිසින් මහත්වූ තනතුරක් පතනලදයි ඒ ක්‍රමයෙන්ම අද සඳහා හෙට සඳහායි ආරාධනා කොට දින සතක් මහදන් පවත්වා පිරිවර සහිත භාග්‍යවතුන්වහන්සේට උතුම් වස්ත්‍රදී, 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මේ සත්කාරය මම දිවැස්පත් සඳහා මිනිස් සැපත් සඳහා නොකරමි. තුඹවහන්සේ මෙයින් දින සතකට මත්තෙහි යම් හික්කුචක දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබූයේක්ද මමද අනාගතයෙහි එක් බුදුවරයකුගේ සසුනෙහි ඒ හික්කුච මෙන් අග්‍ර වෙමිවායි ප්‍රාණථිතා කොට වැද හොත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා ඔහුගේ පැතුම ඉටුවන බව දැන මෙසේ වදළයේක. 'පිත්තික' පුරුෂය, අනාගතයෙහි කල්ප ලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදුරජාණන්වහන්සේ උපදිනෙය්ක. උන්වහන්සේගේ සසුනෙහි තුඹ දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රවූ අනුරුද්ධ නම් වන්නෙහිය.' මෙසේද පවසා භූත්තානුමෝදනාවකොට විහාරයටම වැඩියේක.

කෙළෙඹි තෙමේද බුදුරජාණන්වහන්සේ වෙසෙන තෙක් අත් නොහැරම යහපත් කටයුතු කොට ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිනිවන් පෑ කල්හි සත් යොදුන්වූ ස්වර්ණ වෛත්‍යය තනා නිමවූ කල හික්කුසංඝයා වෙත එළඹ, ස්වාමීනි දිවැස්ට උපකාරක දේ කුමක්දයි විමසීය. 'උවසුව, පහන්දනය දීම නම් වටනේය'යි කීහ. 'මැනව, ස්වාමීනි කරන්නෙමි'යි දහසක් පත් ඇති පහන්ගස් දහසක් කරවූයේය. ඉන් අනතුරුව ඊට

තරමක් අඩු, තරමක් අඩු නොයෙක් දහස් ගණන් පහන්ගස් කරවිය. ඉතිරි පහන් වනාහි අප්‍රමාණ විය. මෙසේ දිවි ඇති තෙක් පින්කම්කොට දෙවියන් අතුරෙහිද මිනිසුන් අතුරෙහිද සැරියරන්තේ කල්පලක්ෂයක් ඉක්මවා කාශාප බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි බරණැස් කෙළෙඹ් ගෙයක ඉපිද ශාස්තෘන් පිරිනිවන් පෑකල යොදනක්වූ චෛත්‍යය නිමවූ කල්හි බොහෝ රන් පාත්‍ර කරවා ඉතා පිරිසුදු ගිනෙල් පුරවා මැද එකිනෙක උක්සකුරු පිඩක් තබා මුවවිටින් මුවවිට ගටවමින් චෛත්‍යය වටකොට තමාට සියල්ලෙන් මහත්වූ රන් බඳුනක් කරවා පිරිසුදු ගිනෙල් පුරවා එහි මුවවිටෙහි භාත්පසින් වැට්ඨෙනසක් දල්වා මැද කොන රෙදිවලින් වෙලා ඒ බඳුන හිසෙහි තබා සියලුරැය යොදනක්වූ සෑය වටේ ගියේය. මෙසේ ඒ අත්බැවින්ද දිවි ඇතිතෙක් පින්කම් කොට දෙව්ලොව උපන්නේ යළි බුදුකෙනකුත් නොපහළවූකල්හි එනුවරම දිළිඳු කුලයක ගෙහි පිළිසිඳගෙන සුමන නම් සිටුවරයකු ඇසුරුකොට විසීය. ඔහුට අන්තභාරයයි තමක් විය. ඒ සුමන සිටුනෙමේ දුගීමගි යාවකයන්ට ගෙදරෙහි මහදන් දෙයි. ඉක්බිති එක්දිනක් උපරිවිට් නම්වූ පසේබුදුන්වහන්සේ ගන්ධමාදන පව්වෙහි නිරෝධ සමාපත්තියට සමවන්නේක් එයින් නැගිට අද කවරකුට අනුග්‍රහ කිරීමට වටනේදැයි විමසුයේක. පසේබුදුවරු නම් දිළින්නදන්ට අනුකම්පා කරන්නාහු වෙති. උන්වහන්සේ අද මා විසින් අන්තභාරට අනුග්‍රහ කිරීමට වටනේයයි සිතා දැන් අන්තභාරනෙමේ වනයෙන් තමන්ගේ ගෙට එන්නේයයි දැන පාසිවුරු ගෙන ගන්ධමාදන පව්වෙන් අහසට නැගී ගම්දොරෙහිදීම අන්තභාරගේ ගෙමිදුලෙහි බටයේක. අන්තභාර නෙමේ හිස් පාත්‍රය අතැති පසේබුදුන්වහන්සේ දැක පසේබුදුන් වැඳ, ස්වාමීනි හිඤ්ඤාව ලබන්නනුදැයි විමසීය. 'මහ පිනැත්ත, ලබන්නෙමුය'යි පැවසුයේක. 'ස්වාමීනි, මඳක් මෙහිම වැඩසිටුනා මැනවු'යි පවසා වේගයෙන් ගොස් තමන්ගේ ගෙහි මාගමගෙන්, සොදුර මට තැබූ බත්පංගුව ඇද්ද නැද්දැයි ඇසීය. 'ඇත, ස්වාමීනි'යි කීවාය. හෙතෙම එයින්ම ගොස් පසේබුදුන්වහන්සේගේ පාත්‍රය ගෙන අවුත් 'සොදුර, අපි පෙර පින් නොකළ බැවින් බොහුත් සොයමින් හැසිරෙමු. අපට දෙනු කැමැත්ත ඇති කල්හි දනවස්තුවක් නොවෙයි. දනවස්තුව ඇතිකල්හි පිළිගන්නෙකු නොලබමු. අද උපරිවිට් පසේ බුදුන්වහන්සේ දක්නාලදයේක. බත්පංගුවද ඇත. මගේ බත් පංගුව මේ පාත්‍රයෙහි හෙලන්නැයි කීවේය. වියත් ස්ත්‍රිය, 'යම් හෙයකින් මගේ සැමියා බත්පංගුව දෙයිද මා විසිනුදු මේ දනයෙහි කොටස්කාරියක විය යුතුය'යි තමාගේ බත් කොටසද උපරිවිට් පසේබුදුන්වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි පිහිටුවා දුන්නීය. අන්තභාරනෙමේ පාත්‍රය

ගෙන පසේබුදුන් වහන්සේගේ අනෙහි තබා 'ස්වාමීනි, මෙබඳු වූ දුක් ජීවිතයෙන් මිඳෙමු'යි කීවේය. 'මහපිතූන්, එසේ වේවා'යි වදළුසේක. හෙතෙම තමන්ගේ උතුරු සඵව පොළොවෙහි එක් කැනක එළා 'ස්වාමීනි, මෙහි හිඳ වළඳනසේක්වා'යි පැවසීය. පසේ බුදුන්වහන්සේ හිඳ නව ආකාර පිළිකල් බව ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරමින් වැළඳුසේක. වැළඳුකල්හි අන්තභාරතෙමේ පා දෙවුනා දිය දුන්නේය. පසේබුදුන්වහන්සේ තිමවු බත් කිය ඇතිසේක්,

'මබේ ඉටු පැතු සියල්ලම ඉටුවේවා! පසළොස්වක් සඳමෙන් සියලු සංකල්පයෝ සපිරෙත්වා'යි'

අනුමෙවෙති කොට මගට පිළිපත්සේක. සුමන සිටුවරයාගේ ඡත්‍රයට අධිගෘහීතවූ දේවතාවා, ආශ්වයායකි, දනයක්, උත්තමදනයක් උපරිට්ඨ පසේ බුදුන් කෙරෙහි පිහිටුවනලද්දී තෙවරක් කියා සාධුකාර දුන්නේය. සුමනසිටු තෙමේ, කිම, ඔබ මෙපමණ කලක් දන් දෙන්නාවූ මා නොදක්නෙහිද්දී ඇසීය. 'මම ඔබේ දනයෙහි සාධුකාර නොදෙමි. අන්තභාර විසින් උපරිට්ඨ පසේබුදුන් වහන්සේට දුන් පිණ්ඩපාතයෙහි පැහැදී සාධුකාර දෙමි'යි කීවේය. සුමන සිටුතෙමේ සිතිය: 'මෙය පුදුමයකි, මම මෙතෙක් කල් දන් දෙන්නේ දෙවියන් ලවා සාධුකාර දෙවීමට නොහැකි වූයෙමි. මේ අන්තභාර තෙමේ මා නිසා වසන්නේ මනාවූ ප්‍රතිග්‍රාහක පුද්ගලයකු ලදබැවින් එක් පිණ්ඩපාත දනයකින්ම සාධුකාර දෙවීය. මොහුට සුදුසු දෙයක් කොට මේ පිණ්ඩපාතය මා සතු. කර ගැනීමට වටීය'යි අන්තභාර කැඳවා අද ඔබවිසින් කිසිවකුට කිසියම් දනයක් දෙනලද්දැයි විමසීය. 'ආයායෙනි, එසේය. උපරිට්ඨ පසේබුදුන් වහන්සේට මා විසින් තමන්ගේ බත් පංගුව දෙන ලද්දී'යි කීවේය. එම්බා පින්වත, කහවණු ගෙන ඒ පිණ්ඩපාතය මට දෙව'යි කීය. ස්වාමීනි නොදෙමි'යි කීය. හෙතෙම දහස දක්වා (කහවණු ගණන) නැංවීය. අන්තභාර තෙමේ දහසකිනුදු නොදෙමි'යි කීවේය. පින්වත එසේ වේවා, ඉදින් ඔබ පිණ්ඩපාතය නොදෙහි නම් දහසක් ගෙන පිත මට දෙව'යි කීවේය. 'එයද දීමට සුදුසුද නොසුදුසුදැයි නොදනිමි. ආයායී වූ උපරිට්ඨ පසේබුදුන්වහන්සේ විමසා ඉදින් දීමට සුදුසුවන්නේ නම් දෙන්නෙමු'යි ගොස් පසේබුදුන්වහන්සේ වෙත පැමිණ, ස්වාමීනි, සුමන සිටුතුමා මට දහසක් දී නුඹවහන්සේට දුන් පිණ්ඩපාතයෙහි පිත ඉල්වයි. දෙමිදැයි නොදෙමිදැයි ඇසීය.' පණ්ඩිතය, ඔබට උපමාවක්

1. ඉව්හිතං පඤ්ඤාං කුංඤාං සබ්බමෙව සම්ඤ්ඤාං
සබ්බෙ පුරෙතකු සධ්‍යපපා ව්‍යෙජපණ්ණරසී යථා

(ඉදිරිපත්) කරමි. යම්සේ කුලසියයක් ඇති ගමක එකම ගෙයක පහනක් දල්වන්නේද? සෙස්සෝ තමන්ගේ තෙලින් වැටී තෙමා දල්වා ගන්නාහුද පළමු පහනෙහි ආලෝකය ඇතැයි කිවයුතුද නැතැයි කිවයුතුදැයි ඇසුරේක. 'ස්වාමීනි, වැඩිවූ ආලෝකයක් වේයයි පැවසීය. පණ්ඩිතය එසේම හැන්දක කැඳ වේවා! හැන්දක හික්කාව වේවා! තමන්ගේ පිණ්ඩපාතයෙහි අනුන්ට පින් දෙන්නහුට සියයකට හෝ දහසකට හෝ දේවා! යම් පමණක් දෙයිද එපමණට වැඩෙයි. ඔබ දෙන්නේ එකම පිණ්ඩපාතයක් දුන්නෙහිය. සුමන සිටුව දුන් පිනෙන් පිණ්ඩපාත දෙකක් වෙයි. එකක් නුඹටය, එකක් ඔහුටය යනුවෙනිකි වදළ සේක. හෙතෙම පසේබුදුන්ට වැද සුමන සිටුවුනුගේ සම්පයට ගොස්, ස්වාමීනි, පිණ්ඩපාතයෙහි පින ගනුමැනවැයි කීවේය. 'එසේනම්, කහවණු දහසක් ගනුවයි සිටුවනෙමේ කීවේය. 'මම පිණ්ඩපාතය නොවිකුණමි. සැදුහැයෙන් නුඹවහන්සේට පින දෙමි'යි කීවේය. "දරුව නුඹ මට සැදුහැයෙන් පින දෙවනි, මම වනාහි නුඹගේ ගුණය පුදමින් දහසක් දෙමි. ගන්න දරුව'යි කීවේය. එසේ වේවායි දහස ගත්තේය. 'දරුව නුඹට දහස ලැබුණු කාලයෙහි සිට සියතින් වැඩ කිරීමක් නැත. වීථියෙහි ගෙයක් තනවා වසන්න. යමකින් ඔබට වැඩක් ඇත්නම් එය මට පමුණුවා ගනුවයි කීවේය. නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටී පසේබුදුන්වහන්සේට දුන් පිණ්ඩපාතය නම් එදවසෙහිම විපාක දෙයි. එබැවින් සුමන සිටු තෙමේ අන් දිනෙක අන්තභාර ධූගෙන රජගෙට නොයන්නේ වුවද එදවස (ඔහු) ගෙන ගියේය. අන්තභාරගේ පිනෙහි විපාකයෙන් රජ තෙමේ සිටුවරයා නොබලා අන්තභාරවම බැලීය. දේවයන්වහන්සේ කුමක් නිසා මේ මිනිසා දෙස බෙහෙවින් බලන්නේද'යි (සුමන සිටු රජු විමසීය) 'අන් දිනෙක නොදුටුවීරු හෙයින් බලමි'යි කීවේය. 'දේවයන් වහන්ස, මෙතෙම බැලිය යුත්තෙකි' 'බැලියයුතු බවට මොහුගේ කවර ගුණයක්ද?' 'අද තමාගේ බත්කොටස තෙමේ අනුභව නොකොට උපරිටිය පසේබුදුන්ට දුන්නෙයින් මගේ අතින් දහසක් ලැබීය, දේවයිනි.' 'මෙතෙමේ කිනම් වේද?' 'දේවයිනි, අන්තභාර නම්වෙයි' ඔබගේ අතින් ලද හෙයින් මගේ අතින්ද ලැබීමට සුදුසු වෙයි. මමද ඔහුට පූජා කරන්නෙමැ'යි පවසා දහසක් දුන්නේය. 'දරුවනි, මොහුට විසීමට ගෙයක් දනුව'යි (සේවකයින්ට පැවසීය)' මැනවි දේවයිනැයි එක් ගෙයකට තැනක් පිරිසුදු කරන්නාහු උදැල්ලෙන් ගැසූ ගැසූ තන්හිද නිදන් කළ ගෙලෙන් ගෙල එකට ගැටී සිටිනු දක රජුට සැළ කළාහුය. රජතෙමේ 'එසේ නම් ගොස් සාරවු'යි කීවේය. සාරන සාරන වීට (නිදන්කළ) යටට යයි. එබැවින් යළිගොස් රජුට දැන්වූහ.

රජතෙමේ 'අන්තභාරගේ වචනයෙන් සාරවු'යයි කීවේය. ඔවුහු ගොස් අන්තභාරගේම වචනයයි (කියා) සාරුහ. උදෙලෙන් ගැසු ගැසු තත්ති හතු පොහොට්ටු මෙන් කළ මතු විය. ඒ ධනය ගෙනවුත් රජු සම්පයෙහි ගොඩ ගැසුහ. රජතෙමේ ඇමතියන් කැඳවා මේ නගරයෙහි අන් කවරකුට මෙපමණ ධනයක් ඇත්දැයි විමසීය. දේවයන්වහන්ස, කිසිවකුට නැතැයි (ඇමතිවරු) කීහ. එසේ නම් මේ අන්තභාර තෙමේ මෙතුවර ධනයෙට්ටි නම් වේවා!'යි පැවසීය. ඒ දිනයෙහිම සිටුසතද ලැබීය. හෙතෙම එතැන් පටන් දිවි ඇතිතෙක් පින්කම් කොට දෙවිලොව උපන්නේය. දිගුකලක් දෙවිම්නුසුන් අතුරෙහි නැසිර අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළ වන කල්හි කිඹුල්වත් නුවරෙහි අමිතෝදන ශාක්‍යයාගේ ගෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. නම්ගත්වන දිනයෙහි ඔහුට අනුරුද්ධ'යයි නමක් කළාහුය. මහානාම ශාක්‍යයාගේ කනිටු සොයුරුවුද ශාස්තෘන්වහන්සේගේ සුළුපියාගේ පුතු වූද මෙතෙම අභියාගිත් සියුම්ලිටුයේ මහපිතූන්තෙක් විය. සෘතු තුනට සුදුසු වූ තුන් පහසක සරසනලද තඵවත් පිරිවරනලද දෙවියකු මෙන් සැපත් වීන්දේය. අපගේ බෝසතුන්වහන්සේද එසමයෙහි තුසිපුරෙන් සැව සුද්ධෝදන මහරජුගේ අග මෙහෙසියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගෙන අනුක්‍රමයෙන් වැඩිවියට පැමිණියාහු එතුන්තිස් වසක් ගිහිගෙහි වැස මහබිතික්මන් නික්ම පිළිවෙළින් අවබෝධ කරනලද සථිඥතා ඥාන ඇතිසේක් බෝමැඩ සත්සතියක් ගෙවා ඉසිපතනෙහි දම්සක් පවත්වා ලෝකානුග්‍රහය කරනසේක් රජගහනුවරට පැමිණ මගේ පුතා රජගහනුවරට පැමිණියේයි අසා 'යව්, මගේ පුතු රැගෙන එව්'යයි පියා විසින් යවනලද දහසක් දහසක් පිරිවර ඇති දස ඇමතියන් ඒහිභික්ෂුපැවිද්දෙන් පැවිදිකරවා කාළදැයි කෙරුන් විසින් වාරිකා ගමන අයදනා ලදසේක්:

රජගහ නුවරින් විසිදහසක් හික්කුන් පිරිවරනලද්දහු කිඹුල්වතට ගොස් ඥාතිසමාගමෙහි නොයෙක් සෘද්ධි ප්‍රාතිභායඝීයන්ගෙන් ප්‍රාතිභායඝී සහිතවූ විසිතුරු දම්දෙසුම්කොට මහජනයාට අමාපැන් පොවා දෙවැනි දවස්හි පාසිවුරු රැගෙන නුවර දෙරටුවෙහි සිට කුල නගරයට පැමිණියාවූ බුදුන්වහන්සේලාගේ කවර පුරුද්දක්දැයි සලකා බලමින් ගෙපිළිවෙළින් පිඩුහැසිරීම පුරුද්දකැයි දන ගෙපිළිවෙළින් පිඩු පිණිස හැසිරෙනසේක්, 'ඔබගේ පුතා පිඩු හැසිරෙති'යි අසා පැමිණියාවූ රජුට ධම්මකථා කියා ඔහු විසින් සිය නිවෙස්නට පමුණුවා කරනලද සත්කාර සම්මාන ඇතිසේක් එහිදී කළෙකු ඥාති ජනයාට අනුග්‍රහයකොට රහල් කුමරුවා පැවිදි කරවා නොබෝ දිනකින්ම කිඹුල්වත් පුරෙන් මල්ල රටෙහි සැරිසරන සේක් අනුපිය අභවනයට

වැඩිසේක. එකල්හි සුද්ධෝදන මහරජනෙමේ ශාක්‍ය සමුහයා රැස් කරවා, 'ඉදින් මගේ පුත්‍රයා ගිහිගෙහි විසුවේ නම් සත් රුවනින් යුක්තවූ සක්විති රජ වන්නේය. මගේ මුණුබුරුවූ රාහුල කුමරුවාද ඤාත්‍රිය සමුහයා සමඟ ඔහු පිරිවරා හැසිරෙන්නේය. නුඹලාද මෙකරුණ දන්නාහුය. දැන් වනාහි මාගේ පුත්‍රයා බුදුවූයේය. උන්වහන්සේට යම්තාක් පිරිවර වේද එපරිද්දෙන් නුඹලා එක් එක් කුලයෙන් එක් එක් දරුවා බැගින් දෙව්'යයි පැවසීය. මෙසේකී කල්හි එකපහරින්ම දහසක් ඤාත්‍රිය කුමාරවරු පැවිදිවූහ. එකල්හි මහානාම තෙමේ ගෘහප්‍රධාන වෙයි. හෙතෙම අනුරුද්ධ ශාක්‍යයා කැඳවා, දරුව අනුරුද්ධ, දැන් ප්‍රසිද්ධ ශාක්‍ය කුමාරවරු පැවිදිවූ භාග්‍යවතුන් අනුව පැවිදිවෙති. අපගේ කුලයෙහි ගිහිගෙන් නික්ම අනගාර්ය පැවිද්දට පත් කිසිවෙක් නැත. එහෙයින් ඔබ හෝ පැවිදිවෙව. මම හෝ පැවිදි වන්නෙමි'යි කීවේය. හෙතෙම ඔහුගේ වචනය අසා ගිහිගෙහි රුව නොකොට තමා සත්වැනි කොට ඇත්තේ ගිහිගෙහි නික්ම අනගාර්යයෙහි පැවිදිවීය. ඔහුගේ පැවිද්දෙහි අනුපිළිවෙළ සංඝභේද කඛන්ධකයෙහි පැමිණියේමය. මෙසේ අනුපිය අභිවනයට ගොස් එසේ පැවිදිවූවන් අතුරෙන් හද්දිය ස්ථවිරයන්වහන්සේ ඒ ඇතුළු වසෙහිදීම රහත්බවට පැමිණියේය. අනුරුද්ධ තෙරුන්වහන්සේ දිබ්බවක්‍ඛුස්සණය ඉපදෙව්වේය. දෙව්දත් තෙමේ අටසමවත් ඉපදෙව්වේය. අතද තෙරුන්වහන්සේ සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියහ. හඟු තෙරද කිම්බල තෙරද පසුව රහත්බවට පැමිණියාහුය. ඒ සියලු තෙරවරුන්ගේම තම තමන්ට එළඹුනාවූ තත්ති පෙර ප්‍රාථමිකානිනිභාරය ප්‍රකට වෙයි. මේ අනුරුද්ධ තෙරුන් වහන්සේ වනාහි දම් සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන වෙතිය රටෙහි පාවිතවංසම්ගදයට ගොස් මහණදම් කරන්නේ සප්ත මහා පුරුෂචිත්තකීයන් විතකීන්ය කළහ. අට වැන්නෙහි වෙහෙසට පත් වෙත්. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනුරුද්ධ තෙමේ අටවැන්නෙහි වෙහෙසට පත් වේයයි දැන ඔහුගේ අදහස සපුරන්නෙමියි එහි ගොස් පනවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි වැඩහුන්නේක් අටවැනි මහාපුරුෂ චිත්තකීය සම්පූර්ණ කරවා සිවුපසෙහි සතුටුවීම භාවනාවෙහි ඇළීම යන මේවායින් සමන්විතවූ මහා ආයථිවංශ ප්‍රතිපදාව වදාරා අහසට පැන නැගී හේසකලා වනයටම වැඩිසේක. තෙරුන්වහන්සේ තථාගතයන් වැඩි කෙණෙහිම ත්‍රිවිද්‍යාප්‍රාප්ත මහා ඤාණාශ්‍රවයෙක් වී ශාස්තෘන්වහන්සේ මගේ සිත දන අවුත් අටවැනි මහා පුරුෂ චිත්තකීය සම්පූර්ණ කරවා දුන්නේය. මගේ සිත මස්තකප්‍රාප්ත වූයේය'යි බුදුන්වහන්සේගේ ධර්ම දේශනාවද තමන් අවබෝධ කළ ධර්මයද අරභයා මේ උදන ගාථාව පැවසූහ.

‘ලෝකයෙහි අනුන්තරවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ මගේ අදහස දූත සෘද්ධියෙන් මනෝමය කයින් එළඹියේක.’¹

නිෂ්ප්‍රපංචයෙහි ඇළුණු බුදුරජාණන්වහන්සේ මගේ අදහස යම්සේ වීද රිට වැඩියෙන් දෙසූ සේක. නිෂ්ප්‍රපංචය දේශනා කළ සේක.²

මම උන්වහන්සේගේ ධර්මය දූත සසුනෙහි ඇල්ම ඇතිව විසිමි. ත්‍රිවිධ විද්‍යාව ලබනලදි. බුදුරජුන්ගේ අනුශාසනාව ඉටු කරනලදි.³

ඉක්බිති මෑත කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ ජේතවන මහවෙහෙරෙහි වසනසේක් ‘මගේ සසුනෙහි දිවැස් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අනුරුද්ධ තෙරණුවෝ අග්‍රයහ’යි උන්වහන්සේ අග්‍රස්ථානයෙහි තැබූසේක.

හද්දිය තෙරණුවෝ

සවුන්තෙහි, ‘උච්චාකුලිකානං’ යනු උසස් කුලයෙහි උපන්නවුන් අතුරෙන්ය. හද්දියෝ යනු අනුරුද්ධ තෙරුන් සමඟ ගිගිගෙන් නික්මුණු ශාක්‍ය රජෙකි. ‘කාලිගොධාය පුත්තො’ යනු ඒ දේවිය කළුවන්ය. ගොධා යනු ඇයගේ නමයි. එබැවින් කාලිගොධායයි කියනු ලබන්නීය. ඇයගේ පුත්‍රයා යනු අරථයි. කුමක් හෙයින් වනාහි මෙතෙම උසස් කුලයෙහි උපන්නවුන් අතුරින් අග්‍රයයි කියන ලද්දේද? කිම රිට වඩා උසස් කුලයෙහි උපන්නාහු නැද්ද? එසේය නැත. ඔහුගේ මව ශාක්‍ය කුලකාන්තාවන් අතුරෙන් වයසින් සියල්ලන්ටම වඩා දෙවූවු වාය. හෙතෙමේද ශාක්‍යකුලයෙහි සපැමිණි රජසැපත් අතහැර පැවිදිවූයේය. එහෙයින් උසස්කුලයෙහි උපන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රයයි කියනලදි.

තවද පෙර පැතුම් බලයෙන් හෙතෙම අනුපිළිවෙළින් ජාති පන්සියයක් රජ කුලයෙහි ඉපිද රාජ්‍යය කරවූයේමය. මෙකරුණින්ද උසස් කුලවතුන් අතුරෙන් අග්‍රයයි කියනලදි. මොහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි

1. ‘මම සංකප්පමඤ්ඤාය සත්ථා ලොකෙ අනුක්‍රමරො මනෝමයෙන කායෙන ඉද්ධියා උපසංකම්’
2. ‘යථා මෙ අහු සඨකපොතා තතොඋත්තරි දෙසසී නිප්පපඤ්චරතො බුද්ධො නිප්පපංචං අදෙසසී’
3. ‘තස්සාහං ධම්මමඤ්ඤාය විහාසිං සාසනෙ රතො සිංගො විජ්ජා අනුප්පත්තො කතං බුද්ධස්ස සාසනෙ’

මේ පිළිවෙළ කථාවයි: මෙතෙමේදී අතීතයෙහි පියුමතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි මහධනවත් කුලයක උපන්නේ කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දහම් ඇසීම සඳහා ගියේ එදවස එක් හික්කුටු කුලයක් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක මාවිසින්ද අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනකුන්ගේ සසුනෙහි උසස් කුලික හික්කුන් අතුරෙන් අග තැන්පත්වීම සුදුසුයයි තවාගනයන් ආරාධනාකොට සත් දින බුදුපාමොක් බික් සහනට මහ දන්දී 'ස්වාමීනි, මම මේ දනයාගේ විපාකයෙන් වෙනත් සැපතක් බලාපොරොත්තු නොවෙමි. අනාගතයෙහි එක් බුදුවරයකුගේ සසුනෙහි උසස් කුලයෙහිවූ හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙමි' යයි ප්‍රාථමික කොට පාමුල වැදහොත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලන සේක් (පැකුම) ඉටුවන බව දැන, 'මබගේ මේ කමිය ඉටුවන්නේය. මෙයින් කල්ප ලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදු කෙනෙක් උපදිති. නුඹ උන්වහන්සේගේ සසුන්හි උසස් කුලයෙහිවූ හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙහියි විවරණදී භුත්තානුමෝදනාවකොට විහාරයට වැඩිසේක. හෙතෙමේදී ඒ විවරණය ලැබ උසස් කුලලාභයට හේතුවන කමියත් විමසා ධර්මාසනයන් කරවා ඒවායේ පසුකුරුණු අතුරුවා දහම්විජනිපත්, ධර්මකපිකවුත්ත, පෙහෙවස් ගෙහි පහන්තෙල් දීම් යන මෙසේ දිවි ඇති තෙක් බොහෝ ආකාරවූ යහපත් කටයුතු කොට එයින් කප්පිය කළේ දෙවියන් හා මිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප දශබලයන් වහන්සේගේද අපගේ බුදුන්වහන්සේගේද කාලය අතුරෙහි කෙළෙහිගෙයක උපන්නේය. එකල්හි බොහෝ පසේබුදුවරු ගන්ධමාදන පථිකයෙන් අවුත් බැරණැස ගංගා තෙරෙහි පහසුතැනක හිඳ පිණ්ඩපාතය වළඳිති. ඒ කෙළෙහි තෙමේ උන්වහන්සේලාගේ නිරතුරුවම එතැන්හි දන් වැළඳීම දැන පාෂාණ එලක අටක් අතුරා දිවි ඇතිතෙක් පසේබුදුවරුන්ට උපස්ථාන කළේය. ඉක්බිති එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි කිඹුල්වත් නුවරෙහි ක්ෂත්‍රිය කුලයෙක උපන්නේය. නම් ගන්වන දිනයෙහි ඔහුට හද්දිය කුමරුයයි නම් කළහ. හෙතෙම වියට පැමිණ යට අනුරුද්ධ සුත්‍රයෙහි කියනලද පරිද්දෙන්ම ක්ෂත්‍රියයන් සඳෙනාට ඇතුළත්ව ශාස්තෘන්වහන්සේ අනුපිය අඹ වෙනෙහි වසන කල්හි ශාස්තෘන් සමීපයෙහි පැවිදිව රහත්බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑත කාලයෙහි දෙවිරමෙහි වැඩවසනසේක් මගේ සසුනෙහි උසස් කුලයෙහි උපන්නවුන් අතුරෙන් කාලි ගොඩාවගේ පුත්වූ හද්දිය තෙරුන්වහන්සේ අග්‍ර වෙතියි අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක.

ලකුණාක හදදිය තෙරණුවෝ

සත්වැන්නෙහි 'මක්පුස්සරානං' යනු මිහිරි හඬ ඇත්තවුන් අතුරෙන් යනුයි. ලකුණාක හදදියෝ යනු උසින් මිටිය. නමින් හදදිය නම් වෙයි. උන්වහන්සේගේද ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේද පියුමුතුරා බුදුන් සමයෙහි හංසවතී නුවරෙහි මහත් ධනවත් කුලයක උපන්නේ කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දහම් ඇසීම සඳහා විහාරයට ගියේය. එකල්හි එක් මිහිරි හඬ ඇති හික්කුචක එතදග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ තථාගතයන් දෑක, ආශ්වයඝීයකි, ඒකාන්තයෙන්ම මමද අනාගතයෙහි මේ හික්කුච මෙන් එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි මිහිරි හඬ ඇති හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍රවන්නෙමි නම් යෙහෙකැයි සිත් උපදවා ශාස්තෘන්වහන්සේට ආරාධනා කොට සත් දිනක් බුදු පාමොක් බික්සහනට මහදන්දී 'ස්වාමීනි, මම මේ දනයාගේ විපාකයෙන් අනෙක් සැපතක් නොපතමි. අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි මිහිරි හඬ ඇති හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍ර වෙමි'වායි ප්‍රාරථනා කොට පාමුල වැදහොත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලන සේක් ඉටුවන බව දැන, 'මබගේ මේ කම්ය සමාද්ධ වන්නේය. මෙයින් කල්පලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදු කෙනෙක් ලොව පහළ වන්නාහ. ඔබ උන් වහන්සේගේ සසුනෙහි මිහිරි හඬ ඇති හික්කුන්ට අග්‍ර වන්නෙහිය'යි විවරණදී විහාරයට වැඩිසේක. හෙතෙමින් ඒ විවරණය ලබා දිවි ඇති තෙක් යහපත් කටයුතු කොට එහි කථරිය කළේ දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ විපස්සී සම්බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි චිත්තපත්තකොකිල නම්වී නිභියවූ මිහදයෙහි වසන්නේ එක් දිනක් හිමවතට ගොස් මිහිරි අඹගෙඩියක් තුඩින් ගෙන එන්නේ බික්සහන පිරිවර කොට ඇති ශාස්තෘන්වහන්සේ දෑක, 'මම අන් දිනයන්හි නිස්ව තථාගතයන්වහන්සේ දකිමි. අද වනාහි මවිසින් මේ අඹගෙඩිය පුතුන් සඳහා ගෙන එන ලදි. ඔවුන්ට වෙනෙකක් ගෙනවුත් දෙමි. මෙය වනාහි දශබලයන් වහන්සේට දීමට වටන්ය'යි සිතුවේය. එසේ සිතා බැස අහසෙහි ඔබ්මොබ සැරිසරයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ සිත දැන අශෝක තෙරුන් නම් වූ උපස්ථායකයා දෙස බැලූ සේක (උන්වහන්සේ) පාත්‍රය ගෙනවුත් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අතෙහි තැබූහ. කොවුළා දශබලයන් වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි අඹගෙඩිය පිහිටවීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එහිම හිඳ අඹගෙඩිය වැළඳුණේක. කොවුළා පහන් සිත් ඇත්තේ නැවත නැවතත් දශබලයන් වහන්සේගේ ගුණයන් සිහි කරන්නේ දශබලයන් වහන්සේ වැඳ සත්දිනක් සතුටු සුවයෙන් කල් හැරියේය. ඒ ආත්මභාවයෙහි යහපත් කම්ය එපමණෙකි. මේ පින්කමින් ස්වරය මිහිරි විය. කාශ්‍යප සම්බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි වෛශ්‍ය

කම්පනය පටන්ගත් කල්හි කවර පමණකින් කරමුද? සත්යයෙන් ප්‍රමාණය ඉතා මහත්ය. මෙය සයොදනක් කොට තනමු. මෙයද ඉතා මහත්ය. පස් යොදනක් කරමු. සිවුයොදනක්, තුන්යොදනක්, දෙයොදනක්යයි කිකල්හි, මෙතෙම එදවස්හි දෙටුවඩුවාහී 'පින්වත්ති, එවු, අනාගතයෙහි පහසුවෙන් පිළිදගම් කිරීමට වරියයි කියා රැහැනක් ගෙන වට කරන්නේ ගව්වක් මත්තෙහි සිට එක් එක් දෙරටුවක් ගව්වක් ගව්වක් වේවා! වෛතය යොදනක් වට ඇත්තේද යොදනක් උස ඇත්තේද වන්නේයයි කීවේය. ඔවුහු ඔහුගේ වචනයෙහි සිටියාහුය. මෙසේ අප්‍රමාණවූ බුදුන්ගේ ප්‍රමාණය කළේයයි ඒ කම්පයෙන් උපනුපත් තත්ති අත්‍යයන්ගෙන් හීන ප්‍රමාණ වූයේය. හෙතෙම අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ කාලයෙහි සැවතෙහි මහධනවත් කුලයක උපන්නේය. හදිසියයි ඔහුට තම් කළාහුය. හෙතෙම වියපත්ව ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරමෙහි වැඩවසන කල්හි වෙහෙරට ගොස් දම් දෙසුම අසා ශ්‍රද්ධා ප්‍රතිලාභය ඇත්තේ පැවිදිව ශාස්තෘන් සම්පයෙහි කමටහත් ගෙන විදහිනාවට කටයුතු කරන්නේ රහත් බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑත කාලයෙහි ආර්ය සංඝ සමුහයා මැද වැඩහුන්සේක් මෙම තෙරුන්වහන්සේ මිහිරි හඬ ඇති හිකුණුගෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක.

පිණ්ඩාල භාරද්වාප තෙරණුවෝ

අටවැන්නෙහි 'සිහනාදිකානං' යනු සිංහභට තභත්තවුන් අතුරෙන්ය. පිණ්ඩාලභාරද්වාපො අගභා යනු හෙතෙම වනාහි රහත්බවට පත් දිනයෙහි යතුරක් රැගෙන විහාරයෙන් විහාරයට පිරිවෙණින් පිරිවෙණට ගොස්, 'යමකුට මාගීයෙහි හෝ එලයෙහි හෝ සැකයක් ඇතිද හෙතෙම මා විමසාවා'යි සිංහ භට තභමින් හැසුරුනේය. බුදුන්වහන්සේගේද ඉදිරියෙහි සිට 'ස්වාමීනි, මේ සසුනෙහි කළයුතු කිසි මාගේ මුදුන් පැමිණියේය'යි සිංහනාදය නැඟුවේය. එහෙයින් සිංහනාදය ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍ර තම් වූයේය. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කම්පයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි පච්ඡිකාදයක සිංහයෝනියෙක උපන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ උදසන කාලයෙහි ලොව බලන සේක් ඔහුගේ හේතු සම්පත් දක හංසවතියෙහි පිඩු පිණිස හැසිර පසුබතෙහි සිංහයා ගොදුරු සඳහා පිටත්ව ගිය කල්හි ඔහුගේ වසන ගුහාවට පිවිස අහසෙහි පළක් බැඳ තිරෝධ සමාපත්තියට සමවැද වැඩහුන් සේක. සිංහයා ගොදුරු ලැබ ආපසු හැරී ආසේ ගුහා දෙරකඩෙහි සිටියේ ඇතුළු ගුහාවෙහි වැඩහුන්

බුදුන්වහන්සේ දැක, 'මගේ වසන තැනට අවුත් හිඳීමට සමත් අත්සකෙක් නම් තැන. ඒකාන්තයෙන් මේ පුරුෂයා ශ්‍රේෂ්ඨයෙකි. ඇතුළු ගුහාවෙහි පළක් බැඳ හුන්නේයි. මොහුගේ ශරීර ප්‍රභාවද භාත්පස පැතිරී ගියේය. මව්සිත් මෙබඳු අසිරියක් නොදුටුවීරුය. මේ පුරුෂයා මේ ලෝකයෙහි පිඳීමට සුදුස්සන් අතුරෙන් ශ්‍රේෂ්ඨයා වන්නේය. මා විසින්ද මොහුට හැකි පරිද්දෙන් සත්කාර කිරීමට වටනේයයි දියෙහි හටගන්නාවූද ගොඩ හටගන්නාවූද නොයෙක් මල් එක් කොට බිමසිට හුන් පළභෙහි තැනට මලසුනක් අතුරා සියලු රැය අබිමුවෙහි තථාගතයන්වහන්සේ තමදිමිත් සිටියේය. දෙවැනි දිනයෙහි පරණ මල් ඉවත් කොට අලුත් මලින් ආසනය ඇතිරීය. මේ ක්‍රමයෙන්ම දිනයකක් මල් අසුන් පනවා බලවත් ප්‍රීතිය හා සොම්නස උපදවා ගුහාදෙරටුවෙහි රැකවල් ගත්තේය. සත්වැනි දිනයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගිට ගුහා දෙරටුවෙහි වැඩ සිටි සේක. මෘගරාජවූ සිංහයාද තථාගතයන් වහන්සේ තෙවරක් පැදකුණු කොට සිටු තැන්හි වැඳ ඉවත්වී සිටියේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ මොහුගේ උපතිශ්‍රය මෙපමණක් වටීයයි අහසට පැන නැගී විහාරයටම ගියසේක. ඒ සිංහයාද බුද්ධ වියෝගයෙන් දුකට පත් වූයේ කළුරිය කොට හංසවතී නුවරෙහි මහධනවත් කුලයක පිළිසිඳ ගෙන වියට පැමිණියේ එක් දිනක නුවරුන් සමඟ වෙහෙරට ගොස් දම් දෙසුම අසන්නේ එක් හිඤ්චක සිංහනාද ඇත්තවුන් අතුරෙහි අගනන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන් වහන්සේ දැක කියනලද ක්‍රමයෙන්ම සත්දිනක් මහදන් පවත්වා ඒ තනතුර පතා ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් (පැකුමට) අනතුරක් නොදැක විවරණ දෙන ලද්දේ දිවි ඇතිතෙක් කුසල් කොට එහි කළුරිය කළේ දෙවියන් හා මිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි රජගහ නුවර බ්‍රාහ්මණ මහාසාර කුලයෙකිහි උපන්නේය. නමින් භාරද්වාජ නම් වූයේය. හෙතෙම වියට පත්වූයේ ත්‍රිවේදයන් උගෙන මානවකයන් පත්සියයකට මත්ත්‍ර උගන්වමින් හැසිරෙයි. හෙතෙම තමන්ගේ ජ්‍යෙෂ්ඨ භාවයෙන් ආරාධනා ලද තන්හි සියල්ලන්ගේ හික්කාව තෙමීම පිළිගනී. මෙතෙම වනාහි මඳක් ලොල් ස්වභාවය ඇතනේ විය. හෙතෙම ඒ මානවකයන් සමඟ කැඳ කොහිද බත් කොහිදැයි කැඳබත් කනදැම සොයමින් හැසිරෙයි. හෙතෙම ගියගිය තන්හි පිණ්ඩය (අහර)ම ගරු කරමින් හැසිරෙයි පිණ්ඩොලභාරද්වාජ යන නමින් ප්‍රකටවිය. හෙතෙම එක් දිනක් ශාස්තෘන්වහන්සේ රජගහ නුවරට පැමිණි කල්හි ධර්මකථාව අසා ලැබූ ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ පැවිදි වී විදහිනාවට කටයුතු කරන්නේ රහත් බවට පැමිණියේය. රහත් බවට පත් වෙලෙහිම යතුරක් ගෙන වෙහෙරින් වෙහෙරට පිරිවෙණින් පිරිවෙණට ගොස් යමෙකුට මාගීයෙහි හෝ ඵලයෙහි හෝ සැකයක් ඇත්නම් හෙතෙම මා විමසාවායි

සිංහනාද නමින් හැසුරුනේය. හෙතෙම එක් දිනක් රජගහ සිටුවී සිටින උණ දඩුවලින් ඔසවා අහසෙහි එල්වන ලද බඳු වදමල් පැහැය ඇති සඳුන් හරෙන් කරනලද පාත්‍රයක් සෘද්ධියෙන් ගෙන සාධුකාර දෙන්නාවූ මහජනයා විසින් පිරිවරන ලද්දේ විහාරයට අවුත් තවාගතයන්වහන්සේගේ අහෙහි තැබුවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ (කරුණ) දන්නාසේක්ම, 'භාරද්වාජ, ඔබ විසින් කොයින් මේ පාත්‍රය ලබන ලද්දේ'යි ඇසුසේක. හෙතෙම ලැබූ කාරණය පැවසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'ඔබ මෙබඳු උත්තමසාරධර්මයක් මහාජනයාට දක්වූයෙහිය. ඔබ විසින් නොකළයුත්තක් කරන ලද්දේ නොයෙක් අයුරින් නින්දා කොට, 'මහණෙනි, ගිහියන්ට උතුරුමිනිස්දමින් සෘද්ධිප්‍රාතිභායා නොදක්විය යුතුයි. යමෙක් දක්වන්නේ නම් ඔහුට දුකුළා ඇවුත්තේ' යයි ශික්ෂාපදයක් පැනවූසේක. ඉක්බිති බික්සහන මැද කථාවක් උපන්නේය: 'සිංහනාද ඇති තෙරුන්වහන්සේ රහත් බවට පත් දිනයෙහි බික්සහන මැද යමෙකුට මාගීයෙහි හෝ ඵලයෙහි හෝ සැකයක් ඇත්ද හෙතෙම මා විමසාවායි කීහ. බුදුන්වහන්සේගේ අබ්මුච්චිතය තමන්ගේ රහත්බවට පැමිණීම කීහ. සෙසු සච්චෝ නිහඬවූහ. තමාගේ සිංහනාද ඇති බැවින්ම මහජනයාගේ පැහැදීම උපදවා අහසට පැනතැහී සඳුන්හරෙන් කළ පාත්‍රයද ගත්ත' යනුවෙනි. ඒ හික්ෂුහු මේ ගුණ තුනම එක් කොට ශාස්තෘන්වහන්සේට පැවසූහ. බුදුවරු නම් ගැරහියයුතු දෙය ගරහති. පැසසිය යුතු දෙය පසසතියි මෙතෙහි පැසසිය යුතු අංගම ගෙන, මහණෙනි, ඉන්ද්‍රියන් තුනක් වැඩුබැවින්, බොහෝකොට වැඩු බැවින් භාරද්වාජ හික්ෂුව 'ජාතිය ඤාය විය. බඹසර වසනලදි. කළයුතු දෙය කරනලදි. මිත්තපසු අන්දෙයක් නැතැයි දනිමි'යි දන්නේ ප්‍රකාශ කළේය. කවර නම් තුන් දෙනෙකුගේද යත්? සතිඉන්ද්‍රියයාගේ, සමාධි ඉන්ද්‍රියයාගේ හා පඤ්ඤ ඉන්ද්‍රියයාගේයි. මහණෙනි, මේ ඉන්ද්‍රියයන් තිදෙනා වැඩු බැවින්, බොහෝකොට වැඩු බැවින් භාරද්වාජ හික්ෂුතෙම 'ජාතිය ඤාය විය. බඹසර වසන ලදි. කළයුතු දෙය කරනලදි. මිත්තපසු අන් දෙයක් නැතැ'යි දනිමි'යි දන්නේ ප්‍රකාශ කළේය'යි තෙරුන්වහන්සේ පසසා සිංහනාද ඇති හික්ෂුන්ගෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුවේක.

පුණ්ණ මත්තානිපුත්ත තෙරණුවෝ

තව වැන්නෙහි පුණ්ණො මත්තානිපුත්තො යනු නමින් පුණ්ණය, හෙතෙමේ මත්තානි බැමිණියගේ පුතාවේයයි මත්තානි පුත්ත නම්. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම වතාහි පියුම්තුරා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පහළවීමට කලින්ම භංසවතී නුවරෙහි බමුණුමහසල් කුලයක උපන්නේය. ඔහුට නම් ගන්වන දිනයෙහි ගොතමයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම වියට පැමිණියේ තුන්වේදයන් උගෙන සියලු ශිල්පයන්හි දක්‍ෂවී මානවකයන් පන්සියයක් පිරිවරකොට ඇත්තේ හැසිරෙමින් ත්‍රිවේදයන්ද විමසමින් මොක්‍ෂධර්මයක් සොයන්නේ නොදක මේ ත්‍රිවේදය නම් කෙසෙල් කදන් මෙන් පිටින් මටය. ඇතුළතින් හරතැන්නේය. මෙය ගෙන හැසිරීම දහයියා කෙටීමක් බදුවෙයි. මෙයින් මට කවර වැඩෙක්දැයි සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදව බඹවිහරණයන් උපදවා නොපිරිහුණුධ්‍යාන ඇතිව බඹලොව සොලවමින් යන්නෙමැයි මානවකයන් පන්සියය සමඟ පථිතපාදයට ගොස් සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදි විය. ඔහුට අටළොස් දහසක් ජට්ටයෝ පිරිවරවූහ. හෙතෙම පංචාහිඤ අෂ්ට සමාපත්තීන් උපදවා ඔවුනටද කසිණ පරිකම් කියා දුන්නේය. ඔවුහු ඔහුගේ අවවාදයෙහි සිට සියල්ලෝම පංචාහිඤඅෂ්ට සමාපත්ති ඉපදවූහ. කල් ඉක්මුණු කල්හි ඒ ගොතම තාපසයාගේ මහඵ කල්හි පදුමින්තර දශබලයන්වහන්සේ උතුම් අභිසම්බෝධියට පැමිණ පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇතිසේක් හික්කුන් ලක්‍ෂයක් පිරිවර කොට ඇත්තාහු භංසවතී නුවර ඇසුරු කර වාසය කළසේක. උන්වහන්සේ එක් දිනක උදසන කාලයෙහි ලොව බලා වදරණසේක් ගෝතම තවුසාගේ පිරිසගේ රහත් බවට උපනිශ්‍රයද ගෝතම තවුසා ‘මම අනාගතයෙහි උපදින බුදුකෙනතුන්ගේ සසුනෙහි ධර්මකථාහික්කුන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙමි’ යයි පතනබවද දක උදයෙන්ම සිරුර පිළිදගුම්කොට තමන්ගේ පාසිවුරු තෙමීම ගෙන අප්‍රකට වේශයකින් ගෝතම තවුසාගේ අතවැස්සන් වනමුල් පලවැල සඳහා ගියකල්හි වැඩම කොට ගෝතමගේ පන්සල් දොරටුවෙහි සිටිසේක. ගෝතම තෙමේ බුදුන්වහන්සේ උපන් බව නොදන්නේවුවද දුරදීම දශබලයන් වහන්සේ දක මේ පුරුෂයා ලොවින් මිදුනෙක්වී පැනෙයි. මොහුගේ ශරීර නිෂ්පත්තිය යම්සේ වේද යම්වූ ලක්‍ෂණයන්ගෙන් සමන්විත වූයේද (එබඳු පුද්ගලයා) ගිහිගෙහි සිටින්නේ හෝ සක්විති රජවෙයි. පැවිදිවන්නේ හෝ ඉවත්කරන ලද සසර පියසි ඇති සඵඤ්ච බුදු වේයයි දන පළමු දක්මෙන්ම දශබලයන් වහන්සේ වැඳ ‘භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මෙහි වඩිනු මැනවැ’ යි බුද්ධාසනයක් පතවා දුන්නේය. තථාගතයන්වහන්සේ තවුසාට දම්

දෙසමින් වැඩහුන්සේක. එකල්හි ඒ ජව්ලයෝ මිහිරි මිහිරි වනමුල් පලවැල ආවායාච්චරයාට දී ඉතිරිය වළඳමුයි එන්නාහු උසසුන්හි හිඳිනා දඹලයන්වහන්සේද මිටි අසුනෙහි හිඳිනා ඇදුරුවරයාද දක අපි මෙලොව අපගේ ඇදුරුවරයාගෙන් ශ්‍රේෂ්ඨවුවෙක් නැතැයි හැසුරුණෙමු. දන් වනාහි අපගේ ඇදුරුකුමන් මිටි අසුනෙහි හිඳිවා උසසුන්හි හුන්නෙක් පැනෙයි. ඒකාන්තයෙන්ම මේ පුරුෂයා ශ්‍රේෂ්ඨයෙක් වන්නේයයි (පලවැල) කුඩා රැගෙන ආවාහුය. (ගෝතම තවුසා) මොවුහු දඹලයන්වහන්සේ ඉදිරියෙහි මට වඳින්නාහුයයි බියපත් වුවේ, 'දරුවනි, මට නොවඳින්න. දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලයා වූ සියල්ලන්ගේ වැදුමට සුදුසු වූ පුරුෂයා මෙහි හුන්නේය. උන්වහන්සේ වදුව'යි කීවේය. තවුසෝ නොදන ඇදුරුකුමා නොකියනියි සියල්ලෝම තථාගතයන්වහන්සේගේ පාදයන් වැන්දහුය. දරුවනි, දඹලයන්වහන්සේට දිය යුතු අන් බොජුනක් අපට නැත. මේ වන මුල්පලාපල දෙන්නෙමුයි කියා මිහිරි මිහිරි දෙය බුදුන්වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි පිහිටවීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ වනමුල්පලාපල වැළඳුණේය. ඉන් අනතුරුව තවුසාද අනවැසියන් සමඟ වැළඳුවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ බත්කිස කොට, 'දෙඅගසව්වෝ හික්කුන් ලක්ෂයක් ගෙන එන්වායි සිතුවේය. එසමයෙහි අගසව් මහාදේව තෙරුන්වහන්සේ 'ශාස්තෘන්වහන්සේ' කොති වැඩිසේක්දැයි විමසා බලන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේ අපගේ ගමන බලාපොරොත්තු වන සේකැයි හික්කුන් ලක්ෂයක් ගෙන ශාස්තෘන් සමීපයට ගොස් වැද තමදිමින් සිටියහ. ගෝතම තවුසා අනවැසියන්ට, දරුවනි, අපට වෙනත් සත්කාරයක් නැත. හික්කු සංඝයා දුකසේ සිටියේයි. බුදුපාමොක් බික් සහනට මල් අසුනක් පනවන්නෙමු. දිය ගොඩමල් ගෙන එවියයි කීවේය. මවුහු එකෙණෙහිම පථිතපාදයෙන් පැහැයෙන් හා සුවඳින් යුත් මල් සෘද්ධියෙන් ගෙනවුත් සැරියුත්තෙරුන්ගේ කථාවස්තුවෙහි කියනලද අයුරින් අසුන් පැනවූහ. නිරෝධ සමාපත්තියට සමවැදීමද සත් දූර්මද සියල්ල කී ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සත්වෙහි දිනයෙහි නිරෝධයෙන් නැතිව පිරිවරා සිටි තවුසන් දක ධම්මකථිකාවයෙහි අග්‍රස්ථානයට පත් සවිවකුට 'හික්කුව, මේ තවුස්ගණයා, විසින් මහත් බුද්ධසත්කාරයක් කරනලදී. මොවුනට මල් අසුන් අනුමෝදනාව කරන්නැ'යි පැවසුවේය. හෙතෙම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ වචනය පිළිගෙන තුන්පිටකයන් සම්මඤ්ඤා කරමින් අනුමෝදනය කළේය. උන්වහන්සේගේ දෙසුම කෙළවර ශාස්තෘන්වහන්සේ තෙමේ බ්‍රහ්මස්ථිර විහිදුවා දම්දෙසුවේය. දෙසුමඅවසන්හි ගෝතමයන් හැර සෙසු අටළොස් දහසක් ජව්ලයෝ රහත්බවට පැමිණියාහුය. ගෝතම වනාහි ඒ අත්බැවින් ප්‍රතිවේධ කිරීමට නොහැක්කේ

භාග්‍යවතුන්වහන්සේට, 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, යම් හික්කුචක විසින් පළමුව ධර්මය දෙසන ලද්දේද? මෙනෙම නුඹවහන්සේගේ සසුනෙහි කවරෙක් නම් වේදයි ඇසුවේය. 'ගෝතමය, මෙනෙම මගේ සසුනෙහි ධර්මකථිකයන් අතුරෙන් අග්‍රයාය.' 'ස්වාමීනි, මමද සන්දිනක් කරනලද මේ ප්‍රාර්ථනාවගේ බලයෙන් මේ හික්කුච මෙන් අනාගතයෙහි එක් බුදු කෙනකුන්ගේ සසුනෙහි ධර්මකථිකයන් අතුරෙන් අග්‍රවන්නෙමු'යි ප්‍රාථනා කොට පාමුල්හි වැදහොත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා අනතුරකින් තොරව මොහුගේ පැතුම ඉටුවන බව දැන, 'අනාගතයෙහි කල්ප ලක්ෂ්‍යක අවුමෙන් ගෞතම නම් බුදුකෙනෙක් උපදින්නාහ. නුඹ උන්වහන්සේගේ සසුනෙහි ධර්මකථිකයන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙහිය'යි විවරණදී ඒ රහත්වූ තවුසන්ට 'ඵච්ච, මහණෙනි'යි වදළසේක. සියල්ලෝ අතුරුදහන්වූ කෙස් රැවුල් ඇත්තාහු සෘද්ධිමයවූ පාසිවුරු දරන්නාහු වස් සියයක් ඇති තෙරුන් මෙන් වූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ බික්සහන සමඟ විහාරයට වැඩිසේක. ගෝතමද දිවිඇති තෙක් තථාගතයන් වහන්සේ ඇසුරු කොට ශක්ති පරිද්දෙන් පින්කම්කොට කල්ප ලක්ෂ්‍යක් දෙව් මිනිසුන් අතර සැරිසරමින් අපගේ බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කිඹුල්වත් නුවරට නුදුරෙහි දොණුවන්ටු බමුණුගමෙහි බමුණු මහසල් කුලයක උපන්නේය. ඔහුට නම් ගන්වන දිනයෙහි පුණ්ණ මානවයායි නමක් කළාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අභිසම්බෝධයට පැමිණ පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇතිව පිළිවෙළින් අවුත් රජගහ නුවර ඇසුරු කොට වාසය කරනකල්හි අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන්වහන්සේ කිඹුල්වනට ගොස් තමාගේ බැණුණුවත් වන පුණ්ණ මානවකයා පැවිදි කරවා යළි බුදුන්වහන්සේ වෙත අවුත් උන්වහන්සේ වැඳ සැල කොට විසීම සඳහා ඡද්දන්ත විලට වැඩියහ. පුණ්ණ මත්තානිපුත්ත තෙමේද මයිලණුවන් වන අඤ්ඤකොණ්ඩඤ්ඤ තෙරුන් සමඟ බුදුන්වහන්සේ සම්පයට නොගොස් මගේ පැවිදිකිය මුදුන් පමුණුවාම බුදුන් සම්පයට යන්නෙමුයි කිඹුල්වෙහෙම නැවතුනේ නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙහි කටයුතු කරන්නේ නොබෝ කලකින්ම රහත්බවට පැමිණියේය. උන්වහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදිවූ කුලපුත්‍රයෝද පත්සියයක් වූහ. තෙරුන්වහන්සේ තෙමේ දසවැනුකථා ලැබීම් ඇති හෙයින් ඔවුන්ටද දසවැනු කථාවන්ගෙන් අවවාද කරති. ඔවුහු උන්වහන්සේගේ අවවාදයෙහි සිට සියල්ලෝම රහත්බවට පත්වූහ. ඔවුහු තමන්ගේ පැවිදි කිය මුදුන් පත්බව දැන උපාධ්‍යායයන් වෙත එළඹ, 'ස්වාමීනි, අපගේ කිය මුදුන් පැමිණියේයි. දසකථාවන්ටුලාභිනුද වෙමු. අපට බුදුන් දැකීමට කාලයයි' කීහ. තෙරුන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ කථාව අසා, 'මගේ දසකථාවන්ටුලාභිතාව බුදුන්වහන්සේ දන්නා සේක. මම දම් දෙසන්නෙමි දසකථාවන්තුන්

නොහැරම දෙසම මා යනකල්හි. මේ සියල්ලෝම මා පිරිවරා යන්නාහ. මෙසේ ගණසංඝනිකාවෙන් ගොස් බුදුන් දකීමට මට නොසුදුසුය. මොවුහු පළමුව ගොස් බුදුන් දකින්නවා'යි (සිතා) ඇවැත්නි, නුඹලා කලින් ගොස් තථාගතයන්වහන්සේ දකිවු. මගේ වචනයෙන් උන්වහන්සේගේ දෙපාද තමදිවු. මමද නුඹලා ගිය මගින්ම යන්නෙමි'යි ඒ හිඤ්ඤාත්මකීහ. බුදුන්වහන්සේගේ උපන් රටෙහි වසන්නාවූ ඒ සියලු තෙරවරුම සියල්ලෝ ක්ෂීණාශ්‍රව වුවාහු සියල්ලෝ දසකථාවන්දුලාභීවූවාහු තමන්ගේ උපාධ්‍යායයන්ගේ අවවාදය කඩනොකොට තෙරුන් වැඳ පිළිවෙළින් වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් සැටයොදුන් මහ ඉක්මවා රජගහනුවරෙහි වෙළඳ ව්‍යාපාරයට ගොස් බුදුන්වහන්සේගේ පා වැඳ එකත්පසෙක හුන්නාහුය. 'ආගන්තුක හිඤ්ඤාත්මක පිළිසඳරෙහි යෙදීම භාග්‍යාවත්වූ බුදුවරුන්ගේ පුරුද්දකි'යි භාග්‍යාවතුන්වහන්සේ ඒ හිඤ්ඤාත්මක 'මහණෙනි, සුවදුක් කෙසේද' ආදීවශයෙන් මිහිරි පිළිසඳර කොට 'මහණෙනි, තෙපි කොහි සිට ආවුහුද'යි විමසුවේය. ඔවුන් විසින් 'ජාතිභූමියෙන්' යයි කී කල්හි, 'මහණෙනි ජාතිභූමියෙහි ජාතිභූමිකවූ හිඤ්ඤාත්මක සමුච්ඡාරුන් ලවා මෙසේ සම්භාවනා කරන ලද්දේ තමාද අපිස්වූයේ හිඤ්ඤාත්මක අපිස්කතා කළ තැනැත්තේ කවුරුද'යි දසකථාවන්දුලාභීවූ හිඤ්ඤාත්මක ගැන විමසුවේය. ඔවුහුද 'ස්වාමීනි, පුණ්ණ තමිවු ආයුෂ්මත් මන්තානි පුත්‍රයයි සැළකළාහුය. ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ ඒ කථාව අසා තෙරුන් දකිනු කැමැත්තෙන් වූහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ රජගහනුවරින් සැවතට වැටියේය. පුණ්ණ තෙරණුවෝ එහි දශබලයන්වහන්සේගේ පැමිණීම අසා, 'ශාස්තෘන්වහන්සේ දකින්නෙමි' යයි ගොස් ඇතුළු ගඳ කිළියෙහිදීම තථාගතයන්වහන්සේ වෙත එළඹුණහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට දම් දෙසුවේය. තෙරණුවෝ දහම් අසා බුදුන් වැඳ විවේකය සඳහා අනුවන්‍යයට ගොස් එක්තරා රුක්මුලක දිවා විහරණයෙහි හුන්සේය. සැරියුත් තෙරණුවෝද උන්වහන්සේගේ පැමිණීම අසා හිස් අනුව බලමින් ගොස් අවස්ථාව සලකා ඒ රුක්මුලට ගොස් තෙරුන් සමඟ සතුටුවී සප්ත විශුද්ධි පිළිවෙළ විමසූහ. තෙරුන්වහන්සේද සැරියුත් තෙරුන් විමසූ විමසුදෙය පැහැදිලි කළහ. ඔවුහු ඔවුනොවුන්ගේ යහපත් කථා පිළිබඳව සතුටුවූහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතභාගයෙහි බික්සහන මැද වැඩසිටියේක් තෙරුන් ධර්මකථාකයන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුවේය.

මහාකව්‍යාන තෙරණුවෝ

දසවැන්නෙහි සංවික්ෂාන භාසිතස්ස යනු සැකෙවින් කියනලද ධර්මයාගේයි. වික්ථාරෙන අත්ථං විහර්නානං යනු ඒ දෙසුම විස්තර කොට අත්ථය බෙදදක්වන්නාවූත් අතුරිනි. අන් අය වනාහි තථාගතයන්වහන්සේගේ සංක්ෂිප්ත චරිතය අත්ථවශයෙන් හෝ ව්‍යංජන වශයෙන් හෝ සපුරන්නට හැකිවෙත්. මේ තෙරුන්වහන්සේ, වනාහි දෙපරිද්දෙන්ම හැකිවන්නාහ. එබැවින් අග්‍රයයි කියනු ලැබෙත්. උන්වහන්සේගේ පෙර පැතුමද එබදුමයි. මේවනාහි උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම පියුමුතුරා සම්බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි ගැහැටි මහසල් කුලයෙක ඉපිද වියට පැමිණියේ කියනලද ක්‍රමයෙන්ම එක් දිනක් වෙහෙරට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේ දහම් අසමින් තමන් සැකෙවින් කියනලද ධර්මයාගේ අත්ථය විස්තර වශයෙන් බෙද දක්වන්නාවූ හික්කුන් අතුරෙන් එක් හික්කුටක අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක, ශාස්තෘන්වහන්සේ යමකු මෙසේ වණිණා කරනසේක්ද මේ හික්කුට ඒකාන්තයෙන්ම ශ්‍රේෂ්ඨයෙකි. මා විසින්ද අනාගතයෙහි එක් බුදු කෙනකුන්ගේ සසුනෙහි මෙබන්දකු වීමට වර්ධිය ශාස්තෘන්වහන්සේට ආරාධනා කොට (පෙර) කියනලද ක්‍රමයෙන්ම සන්දිනක් මහදන්දී, ස්වාමීනි, මම මෙම සත්කාරයාගේ බෙලෙන් අන් සැපතක් නොපතමි.' අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනකුන්ගේ සසුනෙහි මෙයින් සන්දිනකට මක්තෙහි නුඹවහන්සේ විසින් තනතුරෙහි තැබූ හික්කුට මෙන් මමද ඒ තනතුර ලබමිවා'යි ප්‍රාණථිතාකොට පාමුල්හි වැද හොත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා 'මෙම කුලපුත්‍රයාගේ පැතුම ඉටුවන්නේය'යි දක, පින්වත් කුලපුත්‍රය, අනාගතයෙහි කල්ප ලක්ෂයක් අවසන්හි ගෞතම නම් බුදුකෙනෙක් පහළ වන්නාහ. ඔබ උන්වහන්සේගේ සසුනෙහි සැකෙවින් කියනලද ධර්මයාගේ අත්ථය විස්තර වශයෙන් බෙද දක්වන්නාවූ හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙහියයි විවරණදී අනුමෙවෙති කොට වැඩිසේක. ඒ කුලපුතුද දිවි ඇති තෙක් කුසල්කොට කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතරෙහි සැරිසරා කාශ්‍යප බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි බරණැස කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන ශාස්තෘන් පිරිනිවන් පැකල්හි ස්වණී වෛතෘය කරන තැනට එයට ලක්ෂයක් වටිනා රන් උළියෙන් සුදු කොට 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, උපනුපත් තන්හි මගේ සිරුර රන්වන් වේවා'යි ප්‍රාණථිතා කළේය. ඉන් දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා අපගේ බුදුන්වහන්සේගේ උප්පත්ති කාලයෙහි උප්පිනි නගරයෙහි පුරෝහිතයාගේ ගෙහි උපන්නේය. ඔහුට නම් ගන්ධන දිනයෙහි, මගේ පුතා රන්වන් සිරුරු ඇත්තෙකි.

තමා විසින්ම තමාගේ නමගෙන ආවේකිසි ඔහුට කඤ්චනමානටකයායි නමක් කළානුය. හෙතෙම විසට පැමිණ තුන් වේදයන් උගෙන පියාගේ ඇවෑමෙන් පුරෝහිත තනතුර ලැබුවේය. හෙතෙම ගෝත්‍ර වශයෙන් කච්චාන නම් වූයේය. වණ්ඩපපජ්ජාන රජතෙමේ ඇමතියන් රැස්කරවා, 'බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව පහළවූයේක. දරුවනි, උන්වහන්සේ වැඩමවා ගෙන ඒමට හැකි අය ගොස් වැඩමවාගෙන එවු' යයි කීවේය. 'දේවයන්වහන්ස, දශබලයන් වහන්සේ වැඩමවාගෙන ඒමට අන් සමතෙක් නැත. ආවායා කච්චාන බ්‍රාහ්මණයාම සමත්වෙයි. ඔහු යවනු මැනවු' යි කීහ. රජතෙමේ ඔහු කැඳවා, දරුව බුදුන් සමීපයට යව' යි කීවේය. 'මහරජ, ගොස් පැවිදිවීමට ලබන්නේ යන්නෙමි' යි බමුණා කීවේය. 'දරුව, යම්කිසිවක් කොට තථාගතයන්වහන්සේ ගෙනෙව.' හෙතෙම බුදුන් සමීපයට යන්නහුට මහපිරිසකගෙන් වැඩක් නැතැයි තමන් අවවුන්නා කොට ඇත්තේ ගියේය. ඉක්බිති බුදුරජාණන්වහන්සේ ඔහුට ධර්මදේශනා කළ සේක. දෙසුම අවසන්හි සත්දෙනා සමඟ පිළිසිඹියා සහිත රහත් බවට පත්විය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'මහණෙනි, එවු' යයි අත දිගුකළ සේක. එකෙණෙහිම සියල්ලෝ අතුරුදන්වූ කෙස් රැවුල් ඇත්තෝ සෘද්ධිමය පාසිවුරු දරන්නාහු වස්සියයක්වූ තෙරවරුන් මෙන් වූවාහුය. තෙරුන්වහන්සේ තමාගේ කිස මුදුන්පත් වූ කල්හි නිහඬව නොහිඳ කාළදී තෙරුන් මෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේට උප්පෙතිපුරට යාම සඳහා ගමන් වැණුම කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ වචනය අසා කච්චාන තෙමේ තමන් උපන් රටට යාම බලාපොරොත්තු වේයයි දනගත්තේක. බුදුවරුනම් එක්කරුණක් නිසා යාමට නුසුදුසු තැනට නොයති. එහෙයින් තෙරුන්ට, 'හික්කුච්ච, නුඹ ම යන්න. නුඹ ගිය කල්හිද රජතෙමේ පැහැදෙයි' යි කීයේක. තෙරුන්වහන්සේ බුදුන්වහන්සේලාගේ කථා දෙකක් නම් නැතැයි තථාගතයන් වැද තමන් සමඟ ආවාටුම හික්කුන් සත්දෙනා සමඟ උප්පිනියට යන්නාහු අතරමග තෙලප්පනාලි නම් නියමිතමක් වේ, එහි පිටුපිණිස හැසිරුණහ. ඒ නියමිතමෙහි සිටුවියණියන් දෙදෙනෙක්වූහ. එකියක් පිරිහුණු කුලයක උපන්නී දිළිඳුවුවා මව්පියන්ගේ ඇවෑමෙන් කිරිමව නිසා ජීවත්වෙයි. ඇයගේ ආත්මභාවය වනාහි සමෘද්ධිමත්ය. කෙස් අත්‍යයන්ට වඩා බෙහෙවින් දිගුය. ඒ නියමි ගමෙහිම අනෙක් ඉසුරුමත් සිටු කුලයෙහි දියණිය කෙස් නැත්තිය. ඕ එයින් පෙර ඇයගේ සමීපයට යවා සියයක් හෝ දහසක් හෝ දෙන්තෙමිසි කියාද කෙස් ගෙන්වා ගැනීමට නොහැකිවූවාය. එදිනයෙහි ඒ සිටුවියණිය හික්කුන් සත්දෙනකු පිරිවර කොට ඇති මහාකච්චාන තෙරුන්වහන්සේ හිස් පාත්‍රය ඇතිව යනු දක, 'මේ රන්වන්වූ එක් බ්‍රාහ්මණහික්කුවක් සේදු

ලෙසින්මවු පාත්‍රයෙන් වඩියි. මටද වෙන ධනයක් නැත. අසුවල් සිටු දියණිය මේ කෙස් සඳහා (පණිවිඩ) එවයි. දන් මෙයින් ලැබූ ඉපැයීමෙන් තෙරුන්ට දුන වස්තුවක් දීමට හැකිය'යි කිරීමට යවා තෙරවරුන් ආරාධනා කොට ඇතුළු ගෙහි වැඩහිඳවේවාය. තෙරවරුන් වැඩසිටි කල්හි ගැබට පිටිය කිරීමට ලවා තමන්ගේ කෙස් කප්පවා, 'මැණියනි මේ කෙස් අසුවල් නම් සිටුදියණියටදී ඕ යමක්දෙයිද එය ගෙනෙන්න. ආයඝියන්ට පිණ්ඩපාතය දෙන්නෙමු'යි කීවාය. කිරීමට පිටිඅතින් කළුළු පිය එක් අතකින් හෘදයමාංශය වළක්වා තෙරුන් සමීපයෙහි සහවාගෙන ඒකෙස් ගෙන ඒ සිටුදියණිය සමීපයට ගියාය. වෙළඳ බඩුව නම් හරවත්වුවත් තෙමේ යවන ලද්දේ ගෞරවය නොඋපදවයි. එහෙයින් ඒ සිටුදුව, 'මම පෙර බොහෝ ධනයෙහුයු මේ කෙස් ගෙන්වා ගන්නට නොහැකි වූයෙමි. දන්වනාහි සිඳින ලද කාලයෙහි පටන් මිල පරිද්දෙන් ලබන්නේය'යි කිරීමට කීවාය: මම පෙර ඔබගේ ස්වාමිදියණියට බොහෝ ධනයෙන්ද මේ කෙස්ගෙන්වා ගන්නට නොහැකි වූයෙමි. යම් තැනකට යවන ලද ජීවකේශයෝ කහවණු අටක්ම අගය වෙතියි කහවණු අටක්ම දුන්නාය. කිරීමට කහවණු ගෙනගොස් සිටුදියණියට දුන්නාය. සිටු දුව එක් එක් පිණ්ඩපාතය එක් එක් කහවණුවක් කොට තෙරවරුන්ට දෙවේවාය. තෙරුන්වහන්සේ නුවණින් සලකා බලා සිටුදියණියගේ උපතිශ්‍රය දක සිටුදුව කොහිදැයි ඇසූහ. 'ආයඝියන්වහන්ස, ගඟීයෙහිය.' 'ඇය කැඳවන්න.' ඕනොමෝ තෙරුන් කෙරෙහිවූ ගෞරවයෙන් එක් වචනයකින්ම අවුත් තෙරුන් වැඳ මහත් ශ්‍රද්ධාවක් ඉපදේවාය. 'යහපත් කෙනෙහි පිහිටුවනලද පිණ්ඩපාතය ඉහාත්මයෙහිම විපාකදේය'යි තෙරුන්ට වැදීමත් සමඟ කෙස් පියෙව් බැවිහිම සිටියේය. තෙරවරු ඒ පිණ්ඩපාතය ගෙන සිටු දියණිය බලා සිටියදීම අහසට නැගී කංචනවනොදානායෙහි බටහ. උයන්පල්ලා තෙරවරුන් දක රජු සමීපයට ගොස් දේවයන්වහන්ස, පුරෝහිත කව්‍යාන උතුමා පැවිදිවී උයනට ආවේයයි කීවේය. හටගත් කැමැත්ත ඇති වණ්ඩප්පසොන රජතෙමේ උයනට ගොස් කරනලද බත්කිය ඇති තෙරුන් පසඟ පිහිටුවා වැඳ එකත් පසෙක හුන්නේ 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කොහිදැයි ඇසීය. 'මහරජ, ශාස්තෘන්වහන්සේ තමන් නොපැමිණ මා එවුසේක'යි කීහ. ස්වාමීනි, අද කොයින් හික්කාව ලැබුසේක්ද? තෙරුන්වහන්සේ, රජුට සිටුදුව විසින් කරනලද සියලු දුෂ්කරක්‍රියාව සැලකළහ. රජතෙමේ තෙරුන්ට විසීමට තැනක් පවරාදී තෙරුන් ආරාධනාකොට නිවෙස්නට ගොස් සිටුදියණිය ගෙන්වා අගමෙහෙයි තනතුරෙහි තැබීය. මේ ස්ත්‍රියගේ කීර්තිලාභයද මේ අත්බවටම අයත්විය. එතැන්පටන් රජතෙමේ තෙරුන්ට මහත් සත්කාර

කළේය. තෙරුන්ගේ ධර්මකථාවට පැහැදී මහජනයා තෙරුන් සමීපයෙහි පැවිදි වූයේය. එතැන්පටත් සියලු නුවර එකම කසාවතින් බැබළුනේ සෘෂිගණයාගෙන් ගැවසුණු උඩු සුළං ඇත්තේ විය. ඒ දේවියද දරුගැබක් ලැබ දසමසක් අවුමෙන් සුතකු වැදුවාය. ඔහුට නම්තබන දිනයෙහි 'ගොපාල කුමාරයා'යි මවගේ පිය සිටාණන්ගේ නම කළානුය. ඔහු සුතාගේ නම වශයෙන් ගොපාලමාතෘදේවී නම් වූවාය. ඕනොමෝ තෙරුන්කෙරෙහි බෙහෙවින් පැහැදී රජු කැමැති කරවාගෙන කංචන වන උයනෙහි තෙරුන්ට විහාරයක් කරවූවාය. තෙරුන්වහන්සේ උසේති නගරය පහදවා යළි ශාස්තෘන් සමීපයට ගියහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි ජේතවනයෙහි වැඩවසනසේක් මධුපිණ්ඩික සූත්‍රාන්තය කථිතපෙය්‍යාල සූත්‍රාන්තය පාරායන සූත්‍රාන්තය යන මේ සූත්‍රාන්ත තුන අන්තර්ගතයකි කොට තෙරුන්වහන්සේ සැකෙවින් කියනලද ධර්මයාගේ අත්ථය විස්තර වශයෙන් බෙද දක්වන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක.

පළමුවන වර්ගය.

දෙවෙනි වගිය

වුල්ලපථක මහාපථක තෙරවරු

දෙවෙනි වගියෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි, මනොමයං යනු මනසින් උපදවනලද යනුයි. 'මනොමයෙන කායෙන ඉද්ධියා උපසංකම්'යි කියනලද තන්හි වනාහි මනසින් කරනලද කය (ශරීරය) මනොමයකාය නම් වුයේයි. 'අඤ්ඤතරං මනොමයං කායං උපපජ්ජති'යි කියනලද තන්හි මනසින් උපදවන කය මනොමයකාය නම්වුයේයි. මෙය මෙහි අදහස් කරනලදි. එහි අන්‍ය හික්කුණු මනොමයකාය උපදවන්නාහු තුනක් හෝ සතරක් හෝ උපදවත්. එකාකාරවුම කමියක් කරනු ලබන්නාවූ බොහෝ කායයන් එක සමාන කොටම නුපදවති. වුල්ලපථක තෙරුන්වහන්සේ වනාහි එක් ආවර්ජනයකින් දහසක් මහණුන් මැවූහ. ඒකාකාර කමියක් කරනුලබන්නාවූද එකසමානවූද දෙදෙනකු නොකළහ. එහෙයින් මනෝමයකාය නිමාණය කරන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රතමී වූහ. වෙතො විවතීදක්කතාවෙන් යුක්තවූවන් අතුරෙන්ද වුල්ලපථක තෙරණුවෝම අග්‍රවෙති. සංඥවිවතී දක්කතාවෙන් යුක්තවූවන් අතුරෙන් මහාපථක තෙරණුවෝ අග්‍රයයි කියනලද්දහුය. එහි වුල්ලපථක තෙරුන්වහන්සේ සතර රූපාවචරධ්‍යානයන් ලබා ඇති බැවින් වෙතොවිවට්ඨකුසලයයි කියනලද්දහුය. මහාපථකතෙරුන්වහන්සේ සතර අරූපාවචරධ්‍යානයන් ලබාඇතිබැවින් සඤ්ඤවිවට්ඨ කුසලයයි කියනලද්දහුය. වුල්ලපථක තෙරණුවෝම සමාධි දක්කතාවෙන් වෙතොවිවට්ඨකුසල නම් වෙත්. මහාපථක තෙරණුවෝ විදුඝීනාදක්කතාවෙන් සඤ්ඤවිවට්ඨකුසල නම්වෙත්. මෙහි එක් කෙනෙක් සමාධිලක්ෂණයෙහි දක්කයෙකි. එක්කෙනෙක් විදුඝීනා ලක්ෂණයෙහි සමත්වීයෙකි. එක්කෙනෙක් අරමුණු හකුළුවා දැක්වීමෙහි දක්කයෙකි. එක්කෙනෙක් අංග විශ්ලේෂණය කිරීමෙහි දක්කයෙකි. එක්කෙනෙක් ආරම්භණ විශ්ලේෂණයෙහි දක්කයෙකි යි මෙසේ මෙහි යෝජනා කටයුතුය. තවද වුල්ලපථක තෙරණුවෝ රූපාවචරධ්‍යානලාභීවී ධ්‍යානාංගයන්ගෙන් තැනිට රහත්බවට පැමිණියහයි වෙතොවිවට්ඨකුසලයහ. මහාපථක තෙරණුවෝ අරූපාවචරධ්‍යානලාභීවී ධ්‍යානාංගයන්ගෙන් තැනිට රහත්බවට පැමිණියහයි සඤ්ඤවිවට්ඨකුසලයහ. දෙදෙනාම මාගීයෙහි උපන් බැවින් පථක නම් වූවාහුය. ඔවුන් අතුරෙන් පළමුව උපන්නේ මහාපථක නම්. පසුව උපන්නේ වුල්ලපථක නම්. මේ දෙදෙනාගේම ප්‍රශ්න කමියෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි: අතීතයෙහි පසුමුත්තර බුදුරජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි හංසවතී නගරවැසිවූ දෙබෑ කෙළෙඹිකෙනෙක් ශ්‍රද්ධාවෙන් පැහැදුනෝ තිබේ

ශාස්තෘන් හමුවට ගොස් ධර්මය අසත්. එක්දිනක් ඒ දෙදෙනා අතුරෙන් කනිටුබැයා අංගදෙකකින් යුත් එක් හික්කුටක 'මගේ සසුනෙහි මනොමයකාය නිමාණය කරන්නවුන් අතුරෙන්ද වෙනො විවිකිනයෙහි දක්‍ෂයන් අතුරෙන්ද මේ හික්කුට අග්‍රයයි එතදග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක මෙසේ සිතීය. 'ඒකාන්තයෙන්ම මේ හික්කුට ශ්‍රේෂ්ඨයෙකි. එක්කෙනෙක්ම අංග දෙකක් සම්පූර්ණකොට හැසිරෙයි. මාවිසින්ද අනාගතයෙහි එක්බුදුකෙනකුන්ගේ සසුනෙහි අංගදෙකක් පුරන්නකු වී හැසිරීමට වටීය' යනුවෙනි. හෙතෙම පළමු ක්‍රමයෙන්ම ශාස්තෘන් ආරාධනාකොට සන්දිනක් මහදන්දී මෙසේ කීවේය: 'ස්වාමීනි, මෙයින් සන්දිනකට මත්තෙහි නුඹවහන්සේ යම් හික්කුටක, මනොමය අංගයෙන්ද වෙනොවිවිට කුසලඅංගයෙන්ද මෙතෙම මගේ සසුනෙහි අග්‍රයයි ඒතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබුවාහුද මමද මේ පූර්ණකම්භයාගේ විපාකයෙන් ඒ හික්කුට මෙන් අංග දෙක සපුරන්නෙක් වෙමිවායි ප්‍රාථමික කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා අනතුරකින් තොරව ඔහුගේ ප්‍රාර්ථනාව ඉටුවනබව දැන 'අනාගතයෙහි කල්පලක්‍ෂයක අවසානයෙහි ගොතමනම් බුදුකෙනෙක් උපදින්නාහ. උන්වහන්සේ මොහු මේ තනතුරු දෙකෙහි තබන්නාහ'යි ව්‍යාකරණය කොට අනුමෙවෙනිකොට වැඩමකළේක. ඔහුගේ සහෝදරයාද එක්දිනක් සංඥාවිවිකිනයෙහි දක්‍ෂවූ හික්කුටක ඒතදග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක එසේම පූර්ණකම්භකොට ප්‍රාථමික කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද ඔහුට විවරණ දුන්නේක. ඒ දෙදෙනාම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ජීවමාන කාලයෙහි කුසල් කොට ශාස්තෘන් පිරිනිවන් පෑ කල්හි ශරීරවෙනායෙහි රන් පූජාව කොට එයින් සැවවුවාහු දෙවිලොව උපන්නාහුය. මොවුන් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරද්දීම කල්ප ලක්‍ෂයක් ඉක්මුණේය. එහි මහාපඤ්චයන්ගේ අතරතුර කළ පින්කම් නොකියනු ලැබේ. චුල්ලපඤ්චක වනාහි කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සසුනෙහි පැවිදිවී අවුරුදු විසිදහසක් ඔදනකසිණකම්භයකොට දෙවිලොව උපන්නේය. ඉක්බිති අපගේ ශාස්තෘන් වහන්සේ අභිසම්බෝධියට පැමිණ පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇතිසේක් රජගහනුවර ඇසුරු කොට වෙළඳ වන මහාපිභාරයෙහි වාසයකරනසේක. මෙතැන් සිට මේ දෙදෙනාගේම උපත කීමට වටී. රජගහනුවරෙහි ධනවත් සිටුවකුලයක දියණියක් තමාගේ දසයා සමඟ ඇසුරු කොට අන්‍යයෝද මගේ මේ ක්‍රියාව දැනගන්නාහුයයි බියවූවා මෙසේ කීවාය: 'අපට මෙතැන්හි විසීමට නොහැකිය. ඉදින් මගේ මාපියෝ මේ වරද දැනගන්නාහු නම් මා කඩකඩ කරති. විදේශයකට ගොස් වසන්නෙමු'යි වටිනා ධනය ගෙන ප්‍රධාන දොරටුවෙන් නික්ම අන්‍යයන් විසින් නොදන්නා යම්කිසි

තැනකට ගොස් වසන්නෙමු'යි දෙදෙනාම ගියාහුය. එක් තැනක වසන්නාවූ ඔවුන්ගේ සංවාසය නිසා ඇයගේ කුසෙහි ගැබක් පිහිටියේය. මී ගැබ මුහුකිරීමට පැමිණ ස්වාමියා සමඟ, 'මගේ ගැබ මුහුකුරා ගියේය. තැම්බුරන් නැති තැනක දරුප්පුගතිය නම් අප දෙදෙනාටම කරදයක්ම වේ. කුලගෙයටම යමු'යි කථා කළාය. හෙතෙම අද යමු හෙටයමුයි දින ඉක්මෙව්වේය. මීතොමෝ 'මේ බාලතෙමේ තමාගේ වරද බලවත් බැවින් යාමට උත්සාහ නොකරයි. මවුපියෝ නම් ඒකාන්තයෙන් හිතවත්ය. මෙතෙමේ ගියා හෝ නොගියා හෝ වේවා. මා යාමට වටියයි සිතුවාය. ඔහු ගෙයින් පිටත්ව ගිය කල්හි මීතොමෝ ගෙහි බඩු එකලස් කොට තමාගේ කුලගෙයට ගියබව ඊළඟ ගෙහි වැසියන්ට සැළකොට මගට පිළිපත්තිය. ඉක්බිති ඒ පුරුෂයා ගෙට අවුත් ඇය නොදක ඇසුරු කරන්නාවූන්ගෙන් අසා කුලගෙයට ගියායයි දැන වේගයෙන් එහුබැඳ ගොස් අතරමගදී මුණගැසුනේය. ඇයටද එහිදීම දරුප්පුගතිය විය. හෙතෙම, 'සොදුර, මේ කුමක්දයි ඇසීය. 'ස්වාමීනි, එක් පුතෙක් උපන්නේය'යි කීවාය. 'දැන් කුමක් කරන්නෙමුද?' යමක් සඳහා අපි කුලගෙයට යමුද ඒකායනීය අතරමගදීම සපිරිණි. එහි ගොස් කුමක් කරන්නෙමුද? තවත්මුයයි දෙදෙනාම එක් සිත්ව තැවැත්තාහුය. ඒ දරුවාටද මගෙහි උපන් බැවින් පණ්ඩයයි නම් කළහුය. ඇයට නොබෝකලකින්ම වෙනත් ගැබක් ද පිහිටියේය. සියල්ල පෙර පරිද්දෙන්ම විස්තර කළෙහුය. ඒ දරුවාටද මගෙහි උපන් බැවින් පළමු උපන්නාට මහාපඤ්ඤායයි නම් කොට අනෙකාට වුල්ලපඤ්ඤායයි නම් කළාහුය. ඔවුහු ඒ දරු දෙදෙනාම ගෙන තමන් වසන තැනටම ගියාහුය. එහි වසන්නාවූ මේ දෙදෙනාගෙන් මේ මහාපඤ්ඤා දරුවා අනෙක් දරුවන් සුඵපියාය. මහපියාය, මුත්තාය, මිත්තණියයි කියනු අසා මවගෙන් 'මැණියනි, අනික් ලමයි මුත්තායයි කියත්, මිත්තණියන්ද කියත් කිම අපට නැයෝ නැද්දයි ඇසීය. 'එසේය, දරුව නුඹලාට මෙහි නැයෝ නැත. රජගහනුවර නුඹලාගේ මුත්තා ධනසෙට්ඨි නම්වේ. එහි නුඹලාගේ බොහෝ නැයෝයි කීවාය. 'මැණියනි, කුමක් හෙයින් එහි නොයමුද?' මීතමන් පැමිණි කාරණය නොකියා ඔවුන් යළියළිත් කියන කල්හි සැමියාට, මේ දරුවෝ බෙහෙවින් කරදරවෙන්, කිම මව්පියෝ අපදක (අපගේ) මස් කක්ද? එව, දරුවන්ට මුත්තණ්ණගෙය දක්වන්නෙමුයි කීවාය. මට මුහුණ දෙන්නට නොහැක්කෙමි. ඔබ යවන්නෙමි'යි හෙතෙම කීය. 'මැනව, ස්වාමීනි, යම්කිසි ක්‍රමයකින් දරුවන්ට මුත්තණ්ණගෙය දක්වීමට වටිය'යි මී කීවාය. දෙදෙනාම දරුවන් රැගෙන පිළිවෙළින් රජගහ නුවරට පැමිණ නගර දෙරවුමෙහි එක් ශාලාවක නැවතී දරුවන්ගේ මව දෙදරුවන් ගෙන ආබව මාපියන්ට

සැලකෙරෙහිවිය. ඔවුහු එපුවත අසා, 'සයර සැරිසරන්නවුන්ට පුතෙක් නොවන්නෙක් දුවක් නොවන්නෙක් නම් නැත. ඔවුහු අපට මහාපරාධයක් කළ අයයි. ඔවුන්ට අපගේ ඇස් හමුවෙහි සිටීමට නොහැකිය. මෙපමණ නම් ධනයක් ගෙන දෙදෙනාම පහසු තැනකට ගොස් ජීවත් වෙත්වා! දරුවන් මෙහි එවත්වා'යි දන්වූහ. සිවුදියණිය මව්පියන් එවූ ධනය ගෙන දරුවන් ආවාඩු දුකයන්ගේම අතටදී යැවූවාය. දරුවෝ මුත්තණුගෙහි වැඩෙහි. ඔවුනතුරින් වුල්ලපණ්ඩක තෙමේ ඉතා ළදරුය. මහා පණ්ඩක වනාහි මුත්තණුවන් සමඟ බුදුන්වහන්සේගේ ධර්මකථා ඇසීමට යයි. තිබ්බවම ශාස්තෘන් හමුවෙහි ධර්මකථා අසන්නාවූ ඔහුගේ සිහි පැවිද්ද දෙසට නැමුණේය. හෙතෙම මුත්තාට, ඉදින් ඔබතුමා පිළිගන්නහු නම් මම පැවිදි වන්නෙමි'යි කීවේය. දරුව තුඹ කුමක් කියහිද? මට සියලු ලෝකයාගේම පැවිද්දට වඩා තුඹගේම පැවිද්ද මැනවි. ඉදින් හැකිනම් පැවිදි වන්න දරුව'යි, පිළිගෙන ශාස්තෘන් සම්පයට ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ කීමෙන්ද මහසිවු, ඔබ විසින් දරුවෙක් ලබන ලද්දේදැයි ඇසුණේය. 'එසේය, ස්වාමීනි, මේ දරුවා මගේ මුණුබුරාය. තුඹවහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදිවෙමැයි කියයි යි කීවේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පිළිහැසිරෙන එක්තරා හික්මුණකට මේ දරුවා පැවිදිකරවයි අණකළේය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහුට තවපසුවක කම්ප්පානය දැනුම්දී පැවිදි කරවූහ. හෙතෙම බොහෝ බුදුවදන් උගෙන පිරිපුන් වස් ඇත්තේ උපසම්පදාව ලැබුවේය. උපසපත් වූයේ යොනිසෝ මනසිකාරයෙහි කටයුතු කරන්නේ සතර අරූපාවචරධ්‍යාතලාභී ධ්‍යානාංගයන්ගෙන් නැතිට රහත්බවට පත්වූයේය. මෙසේ හෙතෙම සංඥාවිකීදකෂ්ණා ඇත්තවූන් අතුරෙන් අග්‍රවූයේය. හෙතෙම ධ්‍යානසුඛයෙන්ද මාහීසුඛයෙන්ද ඵලසුඛයෙන්ද නිව්වාණසුඛයෙන්ද කල්ගෙවන්නේ මෙසේ සිතුවේය: 'මේ සැපය වුල්ලපණ්ඩකට දීමට හැකිවේද' යනුවෙනි. ඉක්බිති මුත්තණුසිවුවරයා ලඟට ගොස් මහ සිවුකුමනි, ඔබතුමා පිළිගන්නහු නම් මම වුල්ලපණ්ඩක පැවිදි කරවන්නෙමි'යි කීවේය. 'ස්වාමීනි පැවිදි කරන්නැයි සිවුවරයා කීය. තෙරුන්වහන්සේ වුල්ලපණ්ඩක දරුවා පැවිදිකරවා දසසිල්හි පිහිටවූහ. වුල්ලපණ්ඩක තෙරණු තෙමේ සොහොයුරාගේ සම්පයෙහි,

‘පදුමං යථා කොකනදං සුගඤ්ඤං
පානො සියා ඵුල්ලමච්චිතගඤ්ඤං
අධිභිරසං පස්ස විරොවමානං
තපනිකමාදිවිච්චිවත්තප්පිකං’

(සුවද්ධි, පිපුණු, පහනොවු සුවද ඇති රත් පියුමක් උදෑසන යම්සේ වේද (එසේ) බබළන්නාවූ අඩහිරසයන් (බුදුන්වහන්සේ) අභසෙහි බබළන හිරුමෙන් බලව' මේ ගාථාව උගණියි. මතු පද උගන්නාවූ උන්වහන්සේගේ උගත් උගත් පදය නැසෙයි (අමතකවෙයි.) මේ ගාථාවම උගෙනීමට වෑයම් කරන්නාවූ උන්වහන්සේට සිවුමසක් ඉක්මුණේය. ඉක්බිති මහාපථක තෙමේ ඔහුට, 'පථකය, නුඹ මේ සසුනෙහි අභවායෙකි. සිවු මසකින් එකගාථාවකුදු උගෙනීමට නොහැකි වුවෙහි. නුඹ කෙසේ නම් පැවිදිකිය මුදුන්පත් කරන්නෙහිද? මෙයින් නික්ම යන්නැයි පැවසීය. හෙතෙම තෙරුන් විසින් තෙරපන ලද්දේ විහාර ප්‍රත්‍යන්තයෙහි අඩමින් සිටියේය. එසමයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ රජගහනුවර ඇසුර කොට ජීවකම්බවනයෙහි වාසයකරනසේක. එකල්හි ජීවක තෙමේ 'හික්කුන් පත්සියයක් සමඟ ශාස්තෘන්වහන්සේ නිමන්ත්‍රණය කරව'යි පුරුෂයකු යැවීය. එකල්හි මහාපථක තෙරණුවෝ හත්තුද්දසක වෙති. උන්වහන්සේ 'ස්වාමීනි හික්කුන්' පත්සියයකට හික්කාව පිළිගනුමැනවැ'යි කීකල්හි, 'බාලපථකයන් හැර සෙස්සන්ට පිළිගනිමි'යි කීහ. වුල්ලපථක තෙමේ ඒ කථාව අසා බොහෝ සෙයින් දෙමිනසට පත් වූයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ වුල්ලපථකගේ බේදය දක 'වුල්ලපථක තෙමේ මා ගිය කල්හි අවබෝධකරන්නේය'යි ගොස් නුදුරුතැනෙක තමන් දක්වා, 'පථකය, නුඹ හඩහිඳ'යි විමසුයේක. ස්වාමීනි, සොහොයුරා මා පිටම කරයි'යයි කීවේය. 'පථකය, නුඹ සොහොයුරාට වෙනත් පුද්ගලයන්ගේ ආසයානුසය පිළිබඳ දැනීමක් නැත. නුඹ බුදුන් විසින් හික්මවිය යුතු පුද්ගලයෙක් නම් වේයයි සෘද්ධියෙන් මවා පිරිසුදු රෙදි කඩක්දී, පථකය, මෙය ගෙන රජොහරණං රජොහරණංයි කියමින් භාවනා කරන්නැ'යි වදළුයේක. හෙතෙම ශාස්තෘන් විසින් දෙනලද රෙදිකඩ රජොහරණං රජොහරණං (කිළිටි හැරීම) යි (කියමින්) අතින් පිරිමදිමින් සිටියේය. (එසේ) පිරිමදිමින් සිටියදී ලොම් කිළිටි ස්වභාවය ඇත්තේවිය. නැවත පිරිමදිනවිට ඇතිලි පිස්නාවක් සමානවිය. හෙතෙම නුවණමුහුකුරා යාමට පැමිණ එහි රථබව හා ගෙවියාම සලකා 'මේ රෙදිකඩ ප්‍රකෘතියෙන් සුදුය. පිරිසුදුය. තෘෂ්ණාදිය විසින් ගන්නාලද ශරීරය ඇසුරුකොට කිළිටිවිය. සිතද මෙබඳු ස්වභාවය ඇත්තේමයයි සමාධිය වඩා සතර රූපාවචර ධ්‍යානයන් පාදකකොට පිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පැමිණියේය. හෙතෙම මනෝමය ඤාණලාභියෙක්වී එක්කෙනකුට බොහෝ දෙනෙකුටීමටත් බොහෝ දෙනකුටී එක් කෙනකුටීමටත් සමත් වූයේය. අර්හත්මාගීය සමඟම ඔහුට ත්‍රිපිටකයත් අභිඥ සයත් (පිළිබඳ දනුම) පැමිණියේය. දෙවැනි දිනයෙහි ශාස්තෘන්

වහන්සේ සාරසිය අනුනවයක් හික්කුන් සමඟ ගොස් ජීවකගේ නිවසෙහි හුන්සේක. චූලපඤ්චක තෙමේ විනාහි තමාට හික්කුන් නොපිළිගත් බැවින් නොගියේය. ජීවක තෙමේ කැඳ දීමට පටන් ගත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පාත්‍රය අතින් වැසුසේක. ස්වාමීනි, කුමක්නිසා නොගන්නා සේක්දැයි ඇසීය. 'ජීවකය, විහාරයෙහි එක් හික්කුන් ඇතැයි වදළ සේක. හෙතෙම, 'පින්වත, විහාරයෙහි හිඳිනා ආයතීයන්වහන්සේ රැගෙන එව'යි සැළකොට පුරුෂයකු යැවීය. චූලපඤ්චක තෙරුන්වහන්සේද ඒ පුරුෂයාගේ පැමිණීමට පෙරම හික්කුන් දහසක් මවා එක්කෙනෙකු අත්කෙනකුගෙන් අසමානද එක්කෙනකුගේ සිවුරු පෙරවිම් හැසිරිම් ආදී ශ්‍රමණ කටයුතු අත්කෙනකුගෙන් අසමානද කළහ. ඒ පුරුෂයා විහාරයෙහි හික්කුන් බොහෝබව දක ගොස්, ස්වාමීනි, විහාරයෙහි හික්කුසංඝයා මේ හික්කුසංඝයාට වඩා වැඩිය. කැඳවිය යුතු හික්කුන් වහන්සේ නොදනිමි'යි ජීවකට කීවේය. ජීවක තෙමේ, ස්වාමීනි විහාරයෙහි හිඳිනා හික්කුන් වහන්සේ කවරෙකු නම් වේද'යි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගෙන් ඇසුවේය. 'ජීවකය, චූලපඤ්චක නම් වෙය'යි පැවසුවේක. 'පින්වත, යන්න චූලපඤ්චක නම් කවරෙක්දැයි විමසා කැඳවා ගෙන එන්නැ'යි (පුරුෂයා නැවත යැවීය.) හෙතෙමේ විහාරයට ගොස් 'ස්වාමීනි, චූලපඤ්චක නම් කවරෙක්දැයි විමසීය. මම චූලපඤ්චකය, මම චූලපඤ්චකයයි හික්කුන් දහසක් දෙනාම ප්‍රකාශ කළහ. යළි ගොස් දහසක් පමණ හික්කුහු සියලුදෙනාම මම චූලපඤ්චක වෙමැයි පවසති. මම කැඳවිය යුත්තා අසුවලායි නොදනිමි'යි ජීවකට පැවසීය. ජීවක තෙමේ අවබෝධකළ සත්‍යය ඇති බැවින් සෘද්ධිමත් හික්කුවකැයි තයවශයෙන් දන පළමුව (නම) කියන හික්කුවම ශාස්තෘන්වහන්සේ තුඹවහන්සේ කැඳවන සේකැයි කියා සිවුරුකොණින් අල්ලාගන්න දරුව'යි කීවේය. හෙතෙම විහාරයට ගොස් එසේ කළේය. එකෙණෙහිම දහසක් පමණවූ හික්කුහු අතුරුදහන් වූහ. ඒ පුරුෂයා තෙරුන්වහන්සේ ගෙන විහාරයට ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එකෙණෙහි කැඳ පිළිගත් සේක. බුදුන්වහන්සේ බත්කිසකොට විහාරයට ගියකල්හි ධර්මසභාවෙහි බුදුවරුනම් ඒකාන්තයෙන්ම ශ්‍රේෂ්ඨයෝය. සිවුමසකදී එක් ගාථාවක් උගෙනීමට නොහැකිවූ හික්කුවක මෙසේ මහත් සෘද්ධි ඇත්තකු කළහ'යි කථාවක් උපන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඒ හික්කුන්ගේ සිත් හසර දන බුද්ධාසනයෙහි හිඳ මහණෙකි, කුමක් කියනුදැයි ඇසුවේක. 'ස්වාමීනි, අත්කිසිවක් නොකියමු. චූලපඤ්චක විසින් තුඹවහන්සේගේ සම්පයෙන් මහත් ලාභයක් ලබනලදැයි තුඹවහන්සේගේම ගුණය කථාකරමු'යි පැවසූහ. මහණෙකි, දන් මාගේ අවවාදය (අනුව කටයුතු) කොට ලෝකෝත්තර දයාදය

ලැබීම සුදුමයක් නොවේ. පෙරද මෙනම නොමුහුකුරාගිය නුවණ ඇතිව මගේ අවවාදය පිළිගෙන ලෝකිකදයාදය ලැබිය'යි වදළයේක. හික්කුහු, 'ස්වාමීනි, කවදද'යි ආයාචනය කළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඒ හික්කුන්ට අතීතය ගෙනහැර දක්වූ සේක. මහණෙනි, අතීතයෙහි බරණැස් නුවර බුත්මදත්ත නම් රජෙක් රජකම් කරවීය. එසමයෙහි වුල්ලසෙට්ඨි නම් පණ්ඩිතයෙක් වෘක්ක වූයේ සියලු නිමිති දැනියි. හෙතෙම එක් දිනක රාජඋපස්ථානය සඳහා යන්නේ ඇතුල් වීදියෙහි මළමියකු දක එකෙණෙහි නැකත් එක්කොට බලා මෙසේ කීවේය. 'නුවණැති කුලපුත්තකු විසින් මේ (මළ) මියා ගෙන අඹුදරුවන් රැකීමටත් කම්මාන්තයෙහි යෙදීමටත් හැකිවන්නේය'යි යනුවෙනි. එක්තරා දිළිඳු කුලපුත්තයෙක් සිටුවරයාගේ ඒ වචනය අසා 'මෙනම නොදූත නොකියන්නේය'යි මියා ගෙන එක් අවන්හලක බළලුන් සඳහා දී කාකණික මිළක් ලැබීය. ඒ කාකණිකයෙන් සතුරු ගෙන එක් බළුනකින් පැන් ගත්තේය. හෙතෙම වනයෙන් පැමිණෙන මල් කරුවන් දක ටික ටික සතුරු කැබලිදී හැන්දෙන් පැන් දුන්නේය. ඔවුහු ඔහුට එක් එක් මල්මිටක් දුන්හ. හෙතෙම ඒ මල්මිලෙන් දෙවන දිනයේද සතුරුද පැන් කළයද ගෙන මල් උයනටම ගියේය. එදවස මල් කරුවෝ ඔහුට අඩක් නෙළු මල්පැලැටිදී ගියාහුය. හෙතෙම නොබෝදිනකින්ම මේ ක්‍රමයෙන් කහවණු අටක් ලැබීය. නැවත එක් සුළංසහිත වැසි දිනෙක විසුරුණු උයනට ගොස් වැටුණුදර එකතු කොට හුන්නේ රජුගේ කුඹුල්කරුගේ සම්පයෙන් කහවණු සොළසක් ලැබුවේය. හෙතෙම කහවණු විසිහතරක්වූ විට මේ උපාය මට ඇතැයි සිතා නුවර දෙරවුවෙන් නුදුරු තැනක එක් පැන්සැළියක් තබා තණගෙයන්නන් පන්සියයකට පැනින් උවදුන් කළේය. ඔවුහු, යහළුව, නුඹ අපට උපකාරකයෙකි. නුඹට අපි කුමක් කරමුදැයි ඇසූහ. හෙතෙම මට වැඩක් ඇති කල්හි කරන්නැයි කියා ඔබ්බොබ හැසිරෙන්නේ ගොඩබිම් මාගී කාර්මිකයා හා ජලමාගී කාර්මිකයා සමඟ මිතුරුම් පැවැත්වීය. ඔහුට ගොඩබිම්මාගී කාර්මිකයා හෙට මේ නගරයට අස්වෙළෙන්දෙක් අසුන් පන්සියයක් ගෙන එන්නේයයි සැළ කළේය. හෙතෙම ඔහුගේ වචනය අසා තණගෙනෙන්නවුන්ට සංඥාවක්දී එක් එක් තණමිටියක් දෙගුණ කොට ගෙත්වාගත්තේය. ඉක්බිති අසුන් නගරයට පිවිසි වේලාවෙහි තණමිටි දහස ඇතුල්දෙරෙහි ගොනු කොට හුන්නේය. අස් වෙළෙන්ද සියලු නුවරෙහි අසුන්ට ගොදුරු නොලැබ ඔහුට දහසක්දී ඒ තණ ගත්තේය. එයින් කිහිපදිනකට පසු ඔහුගේ මුහුදෙහි වැඩකරන යහළුවෙක් පටුනට (වරායට) මහනැවක් ආවේයයි සැළ කළේය. හෙතෙම මේ උපාය ඇතැයි කහවණු අටකින් සියලු පිරිවරින් යුත් තාවකාලිකරථයක්

ගෙන නැව්ගොටට ගොස් එක් ඇතිලිමුදාවක් නැවට අත්තිකාරම් වශයෙන්දී නොදුරුකන්හි තිරයෙන් වටකරවා එහි හුන්නේ, පිටින් වෙළෙන්දන් පැමිණි කල්හි තෙවන තස්තෙන් සැළකරවුයයි පුරුෂයන්ට අණකරවීය. නැව පැමිණියේයයි අසා බැරණැසින් සියයක් පමණ වෙළෙන්දෝ බඩු ගත්තෙමුයි ආවාහුය. තුඹලා බඩු නොලබන්නහුය. අසුවල් තැන සිටිනා මහා වෙළෙන්ද විසින් අත්තිකාරම් දෙන ලදී. ඔවුහු ඔවුන්ගේ කථාව අසා ඔහුගේ සම්පයට ගියාහුය. සේවකයෝ පෙර සංඥාවශයෙන් තෙවැනි තස්තෙන් ඔවුන් ආබව සැළකළාහුය. ඒ සියයක් පමණ වෙළෙන්දෝ එක් එක් දහස බැගින්දී ඔහු සමඟ හවුල්කරුවන්වී යළි එක් එක් දහස බැගින්දී මිළදීගෙන බඩු තමන් අයත් කරගත්හ. ඒ පුරුෂයා දෙලක්ෂය ගෙන බරණැසට අවුත් කෙළෙහිගුණ සලකන්නෙකු වියයුතුයයි එක් ලක්ෂයක් ගෙන්වා ගෙන චුල්ලසෙට්ටි වෙත ගියේය. ඉක්බිති ඔහුට ඒ සිටුකුමා 'දරුව තුඹ විසින් කුමක් කොට මේ ධනය ලබන ලද්දේදැයි ඇසීය. හෙතෙම, 'ඔබතුමන් විසින් කියනලද උපායෙහි සිට සිටුවසක් තුළම ලබන ලද'යි කීවේය. සිටුතෙමේ ඔහුගේ වචනය අසා දන් මෙබඳු දරුවකු අත්සතු කිරීමට නොවටියයි සිතා වියපත් දියණිය දී මුළු පවුලටම හිමියා කළේය. ඒ කුලපුත්‍රයාද සිටාණන්ගේ ඇවෑමෙන් ඒ තරයෙහි සිටු තනතුර ගෙන දිවි ඇතිතෙක් සිට කම්වූ පරිද්දෙන් මිය ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ කථාවස්තු දෙක වදරා අනුසන්ධි ගලපා බුදු වූ කල්හි මේ ගාථාව වදළ සේක.

**“අපාකෙතපි මෙධාවී පාහතෙන විවක්කිණො
සමුට්ඨාපෙති අත්තානං අණුං අග්ගිංව සන්ධිමං.”**

(විවක්කිණ බුද්ධිමත් තැනැත්තෙක් ස්වල්පවුද පවුරකින් කුඩා ගින්නක් පිඹ අවුලවන්නාක් මෙන් තමා නංවයි.)

මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ධම්මසභාවෙහි හුන්නවුන්ට මේ කාරණය දක්වූ සේක. මේ මහාශ්‍රාවකයන් දෙදෙනාගේම පුරි ප්‍රාප්තිනාවේ සිට අනුපිළිවෙළ කථාවයි. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ අයථිසම්මතයා විසින් පිරිවරණ ලද්දහු ධර්මාසනයෙහි වැඩහුන් සේක් මනෝමය ශරීරයන් නිඛාණය කරන්නවුන් හා වෙතොව්වට කුසල් ඇත්තවුන් අතුරෙන් චුල්ලපත්තික තෙරුන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක. සඤ්ඤ විවට්ට කුසලයන් අතුරෙන් අග්‍රවුචෝ මහාපත්තික තෙරණුවෝයි.

සුභුති තෙරණුවෝ

තෙවෙනි සුත්‍රයෙහි ‘අරණවිහාරිනං’ යනු නිකෙලෙස් පැවතුම් ඇත්තවුන්ගෙන්ය. රාගාදීවූ කෙලෙස් රණයි කියනුලැබෙයි. ඒවා නැතිවීමෙන් නිකෙලෙස් පැවැත්ම අරණවිහාර නම්. එය යම් අයට තිබේද ඔවුහු අරණවිහාරීහුයි. ඒ අරණවිහාරීන් අතුරෙන් සුභුති තෙරහු අග්‍රයෝයි. එතෙකුදු වත් අනෙක් ක්ෂිණාශ්‍රවයෝද අරණවිහාරීහුමය. (මෙම) තෙරුන්වහන්සේ විසින් ධර්මදේශනාවෙන් මෙම නම ලබනලදි. සෙසු හික්කුහු දම්දෙසන්නාහු වෙන්කොට ගුණ හෝ අගුණ හෝ කියත්. මෙම තෙරණුවෝ වනාහි දහම් දෙසන්නාහු ශාස්තෘන් විසින් දෙසනලද ක්‍රමයෙන් නොයික්ම දෙසති. එබැවින් අරණවිහාරීන් අතුරෙන් අග්‍ර නම්වූහ. ‘දක්ෂිණෙයානං’ යනු දක්ෂිණාවට සුදුස්සන් අතුරෙහි. එහි වැළිදු සෙසු ක්ෂිණාශ්‍රවයෝද අග්‍රදක්ෂිණාර්ථයෝයි. තෙරණුවෝ වනාහි පිඩු හැසිරෙන්නාහු ගෙයක් පාසා මෙත්‍රීධ්‍යානයට සමවැද සමවතින් නැගිට මෙසේ දයකයන්ට මහත්ඵල වන්නේයයි හික්කාව පිළිගනිති. එබැවින් දක්ෂිණාර්ථයන් අතුරෙන් අග්‍රයයි කියනලදහ. උන්වහන්සේගේ ආත්මභාවය මනාලෙස සැදුම්ලද්දේ හෝ සමාද්ධවූයේ වෙයි. සැරසු තොරණක් මෙන්ද චිත්‍රපටයක් මෙන්ද බෙහෙවින් බබළයි. එබැවින් සුභුතියයි කියනු ලැබේ. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම පදුමුත්තර භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පහළවීමට පෙර භංසවතී නගරයෙහි බ්‍රාහ්මණ මහාසාල කුලයෙක්හි උපන්නේය. ඔහුට නන්දමානවකයයි නම් කළහ. හෙතෙම වියපත්ව ත්‍රිවේදයන් උගෙන එහි හරයක් නොදක්නේ තමන්ගේ පිරිවරවූ සිවු සහළිස්දහසක් මානවකයන් සමඟ පථිතපාදයෙක්හි සෘෂි පැවිද්දට පත්ව පංචාහිඤ අෂ්ටසමාපත්ති ඉපදවීය. අතවැස්සන්ද ධ්‍යාන ලාභීන් කළේය. එසමයෙහි පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේ ලොව ඉපිද භංසවතී නගරය ඇසුරුකොට වැඩවසනසේක් එක් දිනෙක උදසන ලොව බලනසේක් නන්දනවුසාගේ අතවැසි ජට්ටයන්ගේ රහත්බවට උපතිශ්‍රයද නන්දනවුසාගේ අංගදෙකකින් සමන්විතවූ ශ්‍රාවක තනතුරක් පැතීමද දක උදාසනම සිරුරු පිළිඳහුම් කොට පෙරවරුයෙහි පාසිවුරු ගෙන සැරියුත් තෙරුන්ගේ කථාවස්තුවෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම නන්ද නවුසාගේ අසපුවට වැඩිසේක. එහි පලවැල දන්දීමද මලසුන් පැනවීමද නිරෝධසමාපත්තියට සමවැදීමද කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය.

ශාස්තෘන්වහන්සේ වනාහි නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැඟිසිටිසේක් අරණවිහාරීය අංගයෙන්ද දක්ෂිණෙයා අංගයෙන්ද යන අංග දෙකින් සමන්විතවූ එක් ශ්‍රාවකයෙකුට සෘෂිසමුහයා සඳහා පුෂ්පාසන

අනුමෝදනාව කරන්නැයි ඇණවු යේක. හෙතෙම තමන්ගේ විෂයෙහි සිට ත්‍රිපිටකය සම්මාණිය කරමින් අනුමෝදනාව කළේය. ඔහුගේ දෙසුම අවසන්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තමන්වහන්සේම දම් දෙසුයේක. දෙසුම අවසන්හි සියලු සිවු සාළිය දහසක් තවුසෝද රහත්බවට පැමිණියාහුය. නන්දනාපය තෙමේ අනුමෝදක හික්කුවගේ නිමිත්ත ගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේගේ දෙසුම අනුසාරයෙන් ඥානය මෙහෙයවීමට නොහැකිවිය. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'එවු මහණ' යැයි සෙසු හික්කුන්ට අත දිගු කළයේක. සියල්ලෝ අතුරුදහන්වූ කෙස්ඳවුල් ඇත්තෝ සෘද්ධිමය පිරිකර ඇතිව වස්සියයක් ඇති තෙරුන් මෙන්වූහ. නන්දනාපය තෙමේ තථාගතයන් වහන්සේ වැද ඉදිරියෙහි සිටියේ මෙසේ කීය. 'ස්වාමීනි, යම් හික්කුවක විසින් තවුස් ගණයාට මලසුන් අනුමෙවෙති බණ දෙසන ලද්දේද එතෙම තුඹවහන්සේගේ සසුනෙහි කවරනම් ඇත්තේද?' 'හෙතෙම අරණ්ඩ්‍යාභාරාගයෙහිද දක්ඛණ්ණාභාරාගයෙහිද එතදග්‍රස්ථානයට පැමිණියේය. වදළයේක. 'ස්වාමීනි මමද මේ දිනසතක් කරනලද අධිකාර කමියෙන් අත් සැපතක් නොපතමි. අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි මේ තෙරුන් මෙන් අංග දෙකකින් සමන්විතවූයේ වන්නෙමු' යි ප්‍රාථමික කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරක් නොදක විවරණදී වැඩියේක. නන්දනවුස් තෙමේද කලින් කලට බුදුන් සම්පයෙහි දහම් අසා නොපිරිහුණු ධ්‍යාන ඇත්තේ බඹලොව අපන්නේය. මෙය ඔහුගේ ප්‍රණාමයයි. අතුරුකමියක් නොකියනුලැබේ.

හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් ඉක්මවා සැවතෙහි සුමනසිවුගේ ගෙහි උපන්නේය. ඔහුට සුභතියැයි නම් කළාහුය. මෑතකාලයෙහි අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ලොව පහළවූ සේක රජගහනුවර ඇසුරු කොට වැඩවසනසේක. එකල්හි අනේපිඬු සිටුකෙමේ සැවතෙහි නිපදවූ බඩු රැගෙන තමන්ගේ යහළු රජගහ සිටුගේ ගෙට ගියේ ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළවූ බව දැන සිතවනයෙහි වෙසෙන ශාස්තෘන්වෙත එළඹ පළමු දකිමෙන්ම සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටා ශාස්තෘන්වහන්සේට සැවැත්නුවරට වඩන ලෙස අයැද පස්සාළිය යොදුන් මගෙහි යොදුනෙන් යොදුනට ලක්ෂයක් වියදමින් විහාරයක් කරවා සැවතෙහි රජමිත්‍රමින් අටකිරියක් පමණවූ ජේතරාජ කුමරුන්ගේ උයන් බිම කෙළගණන් ඇතුරු මිලෙන් මිලදීගෙන එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේට විහාරයක් කරවා පිළිගැනුවූයේය. විහාරපූජාදිනයෙහි මේ සුභතී කෙළෙඹ තෙමේ අනේපිඬු සිටු සමඟ ගොස් දහම් අසන්නේ සැදහැලැබ පැවිදිවූයේය. හෙතෙම උපසපන්වූයේ මාතෘකා දෙකක් ප්‍රගුණකොට කමටහන් කියවා අරණ්ඩ්‍ය මහණදම් කරන්නේ විදසුන් වඩා මෙත්‍රීධ්‍යානය පාදකකොට රහත්බවට

පැමිණියේය. දහම් දෙසන්නේ කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දහම් දෙසීය. පිටු හැසිරෙන්නේ කියන ලද ක්‍රමයෙන්ම මෙහි ධ්‍යානයෙන් නැගිට හික්මා ව පිළිගනියි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මේ කරුණු දෙක ඇසුරුකොට මුත්වහන්සේ අරණවිහාරිවුද දැක්මෙයාවුද හික්මුන්ගේ අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුණේය.

බද්ධවනිග රේවත තෙරණුවෝ

පස්වැන්නෙහි ආරක්ෂකානං යනු ආරණ්‍යවාසීන්ගෙන් යනුයි. රේවතෝ බද්ධවනියෝ යනු දම්පෙතෙව් සැරියුත් තෙරුන්ගේ කනිටු බැයායි. අරණෙහි වසන අනෙක් තෙරවරු යම්සේ වනයෙහි ගැලපෙන තැන දිය (සඳහා) ගැලපෙන තැන හා පිටු පිණිස ගැලපෙන තැනද සලකා අරණෙහි වසන්ද මෙතෙම එසේ නොවියයි. මේ ගැලපෙන තැන් නොසලකා කාන්තාර, ගල් කැබලි, ගල් පථිත ආදියෙන් විසමවූ බද්ධවනයෙහි වෙසෙයි. එහෙයින් ආරණ්‍යකයන් අතුරෙන් අග්‍රයයි කියනලදී. උත්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම වනාහි අතීතයෙහි පියුමුතුරා භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සමයෙහි භංගවතී නගරයෙහි උපන්නේ මහා ගංගාවේ ප්‍රයාග ප්‍රතිෂ්ඨාන නොටුපලෙහි නැව්කම් කරමින් වසයි. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ ලක්‍ෂයක් හික්මුන් පිරිවර ඇතිව වාරිකාවෙහි හැසිරෙනසේක් ප්‍රයාගප්‍රතිෂ්ඨාන නොටුපලට සපැමිණියේය. හෙතෙම දසබලයන්වහන්සේ දැක මෙසේ සිතුවේය. මට කලින් කලට බුදුන් දැකීමක් නම් නැත. මේ මාගේ පින්කම් රැස්වන මොහොතයයි නැව් එක්කොට තබා බැඳ මත්තෙහි රෙදි වියනක් කරවා සුවඳමල්දම් රැස්කොට එල්වා නියඳවස්ත්‍රයෙන් කරනලද විසිතුරු ඇතිරිලි අතුරුවා පිරිවර සහිත ශාස්තෘන්වහන්සේ එතෙරට පැමිණවීය. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ එක් ආරණ්‍යක හික්මුවක එතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබුණේය. ඒ නැවියා එය දැක මාවිසින්ද මෙසේම අනාගතයෙහි එක් බුදුවරයකුගේ සසුනෙහි ආරණ්‍යක හික්මුන්ට අග්‍රථිමට වටියයි සිතා ශාස්තෘන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට සන්දිනක් මහදන්දී ශාස්තෘ පාදමූලයෙහි වැදහෙව 'ස්වාමීනි, තුඹවහන්සේ විසින් එතදග්‍රස්ථානයෙහි තැබූ එම හික්මුව මෙන් මමද අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනකුන්ගේ සසුනෙහි ආරණ්‍යක හික්මුන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙමියයි ප්‍රාණථිතා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරක් නොදැක අනාගතයෙහි ගෞතම බුදුන්ගේ සසුනෙහි තුඹ ආරණ්‍යකයන්ට අග්‍ර වන්නෙහියයි විවරණදී වැඩිසේය. අනතුරු වෙනත් කම්යක් නොකියනුලැබේ. හෙතෙම දිව් ඇතිතෙක් පින්කම්කොට

දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි මගධකෙෂ්ත්‍රයෙහි නාලක බ්‍රාහ්මණග්‍රාමයෙහි සාරී බැමිණියගේ කුසෙහි පිළිසිඳගෙන සොහොයුරන් තිදෙනෙකුගේද සොයුරියන් තිදෙනෙකුගේද යන සියල්ලන්ගේ බාලයා වී උපන්නේය. ඔහුට රේවතයයි නමක් කළාහුය. ඉක්බිති ඔහුගේ මවුපියෝ මෙසේ සිතුහ. අපගේ වැඩුණු වැඩුණු දරුවන් ශ්‍රමණ ශාක්‍යපුත්‍රයෝ රැගෙන ගොස් පැවිදි කරවත්, අපගේ පුත් රේවත කුඩාවියේදීම සරණබන්ධනයෙන් බන්දවන්නෙමුයි සමාන කුලයකින් දූරියක ගෙන්වා රේවතගේ මිත්තණියට වන්දවා දරුවා ඔබගේ මිත්තණියට වඩා වැඩිමහල්ලක වෙවයි කීවාහුය. රේවත තෙමේ ඔවුන්ගේ කථාව අසා මෙසේ සිතීය: මේ දූරිය කුඩාවකවුවා ප්‍රථමවයසෙහි පිහිටියාය. මැයගේ මෙබඳු වූ රූපය මගේ මිත්තණියගේ රූපය මෙන් වන්නේය. ඔවුන්ගේ අදහස විමසන්නෙමුයි සිතා නුඹලා කුමක් කියන්නහුදැයි ඇසීය. දරුවා, 'මේ දූරිය නුඹේ මිත්තණිය මෙන් ජරාවට පැමිණේවායි කීවෙමු'යි කීහ. හෙතෙම මැයගේ රූපය එබඳු වන්නේදැයි ඇසීය. දරුවා කුමක් කියතිද? මහපිත් ඇත්තෝ මෙබඳු වෙන්නේයයි කීහ. 'මේ රූපය' මේ ආකාරයෙන් රැළි නැඟුණු සම ඇත්තේ පැසුණු හිස ඇත්තේ කැඩුණු දත් ඇත්තේ වන්නේය. මම මෙබඳු වූ රූපයක ඇළිකුමක් කරමිද? මගේ සොහොයුරන් ගිය මහම ගන්නෙමි'යි සිතීය. (එසේ සිතා) ගිහිගෙයි සිටින්නේ මෙන්වී සමවියෙහි සිටි තරුණයන්ට 'යහළුවනි, එන්න. දිවීමේ ක්‍රීඩාව කරන්නෙමු'යි කියා නික්මියේය. 'දරුවා මඟුල් දිනයෙහි පිටත නොයව'යි (මාපියෝ කීහ). හෙතෙම තරුණයින් සමඟ සෙල්ලම් කරන්නෙකු මෙන් තමන් දුටු වාරය පැමිණිවිට ටිකක් ගොස් ප්‍රමාදවී ආපසු එයි. අනතුරුවාරය පැමිණිවිට ඊටවඩා දුරටමෙන් ගොස් ආපසු ආයේ කෙවෙතිවර මේ මාගේ කාලයයි දැන හමුවන තැනින්ම පළාගොස් පාංශුකුලික හික්කුන්ගේ නිවාසස්ථානය වූ අරණ්‍යයට ගොස් තෙරුන්වැද පැවිද්ද ඉල්වීය. 'සත්පුරුෂය, අපි ඔබ කවරෙකුගේ පුතෙක්දැයි නොදනිමු. ඔබද අබරණින් සැරසුණු අයුරින්ම පැමිණියෙහිය. කවරෙක් නම් ඔබ පැවිදි කිරීමට උත්සාහ කෙරේද'යි ඒ තෙරවරු පැවසූහ. හෙතෙම දෙඅත් දඩ්ව ගෙන මා පැහැරගනී මා පැහැරගනියයි මහහඬින් හැඩීය. ඔබ්නොබිත් හික්කුහු රැස්ව, 'සත්පුරුෂය, මෙතැන්හි ඔබේ වස්ත්‍රය හෝ අබරණ හෝ ගන්නාවූ කිසිවෙක්නම් නැත. ඔබද නටුවෙමුයි කියති කුමක් නිසා කියතිදැයි ඇසූහ. 'ස්වාමීනි, මම වස්ත්‍රාභරණ සඳහා නොකියමි. මාගේ ත්‍රිවිධ සම්පත්තීන්ගේ විනාශයක් වෙයි. එය නිසා කියමි. නුඹවහන්සේලා මාගේ සහෝදරයා දන්නා නම් මා පැවිදිකරන්නාහුයයි දනිමි'යි කීවේය. ඔබගේ සහෝදරයා කිනම් වූවෙදැයි

ඇසුන. ගිහිකල්හි උපතිස්ස නම් විය. දැන් සාරිපුත්ත නම් වූයේයි කියත්. 'ඇවුත්ති, එසේ ඇතිකල්හි මේ කුලපුත්ත තෙමේ අපගේ කනිටු බැයා නම් වෙයි. අපගේ වැඩිමහල් සොයුරු දම්සෙනෙවි කලින්ම මෙසේ කියා ඇත: අපේ නෑදෙයෝ සියලු දෙනා මිත්‍යාදාෂ්ටිකයෝය. යම් කිසිවෙක් අපගේ ඥාතියෙකුයි එහිදී ඔහුට යම් කිසි උපායකින් පැවිදිකරවු' යනුවෙනි. මෙතෙම වනාහි තෙරුන්වහන්සේගේ ආධ්‍යාත්මික සහෝදරයාය. මොහු පැවිදිකරවු'යි කියා තවපංචක කම්ප්පානය දැනුම්දී පැවිදි කරවූහ. ඉක්බිති පිරිපුත්ත විසිවස් ඇති මොහු උපසම්පද කරවා කමටහන්හි යෙදවූහ. තෙරුන්වහන්සේ කමටහන් ගෙන ආවායැයි උපාධ්‍යායයන්ට නුදුරුව පිහිටි කියනලද ආකාර ඇති බදිරවනයට පිවිස මහණදම් කරයි. රහත්බවට නොපැමිණ ශාස්තෘන්වහන්සේ හෝ සොයුරු තෙරුන් නොබලමැයි උත්සාහ කරන උන්වහන්සේට තෙමසක් ඉක්ම ගියේය. රථබොජුන් බුදින සියුමැලි සත්වයකුගේ සිත ප්‍රණීත නම් නොවෙයි. කමටහන විමෝක්‍ෂයට නොගියේය. හෙතෙම වස් තෙමස අවුමෙන් පවරා වසන ලද වස් ඇත්තේවී එතැන්හිම මහණදම් කරයි. පුරුදු කරන්නාවූ පුරුදු කරන්නාවූ ඔහුගේ සිත එකඟවිය. හෙතෙම විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියේය.

ඉක්බිති ආයුෂ්මත් සැරියුත් මහතෙරුන්වහන්සේ, 'ස්වාමීනි, මගේ කනිටු සොයුරු රේවත පැවිදි වූයේය. හෙතෙම (පැවිද්දෙහි) ඇලුනේ හෝ නොවේදැයි ගොස් ඔහු බලන්නෙමියි භාග්‍යවතුන්වහන්සේට දැන්වූහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ රේවතගේ පටන්ගන්නාලද විදහිකභාවය දක දෙවරක් ප්‍රතික්‍ෂෙප කොට තෙවෙනිවර අයදිනලද්දේ රහත්බවට පත්බව දන 'සාරිපුත්තය, මමද යන්නෙමි. හික්කුන්ට සැළකරවයි වදළසේක. තෙරුන්වහන්සේ හික්කුසංඝයා රැස් කරවා ශාස්තෘන්වහන්සේ වාරිකාවෙහි හැසිරෙනු කැමැතිසේක. යනු කැමැත්තෝ පැමිණෙත්වා'යි සියල්ලන්ටම දැන්වූහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වාරිකා සඳහා වඩිනකල්හි නොගොස් නවතින හික්කුහු නම් අල්පවෙති. ශාස්තෘන්වහන්සේගේ රන්වන් සිරුර බලන්නෙමු. මිහිරි දහම්කතා අසන්නෙමුයි යනු කැමැත්තෝම බෙහෙවින් අධික වෙති. මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ මහ බික්සහන පිරිවරනලද්දෝ රේවත බලන්නෙමුයි නික්මුණුසේක. ඉක්බිති එක් පෙදෙසක අනඳ තෙරුන්වහන්සේ දෙමංසඤ්ඤාකට පැමිණ, 'ස්වාමීනි, මෙතැන්හි මාගී දෙකෙකි. කවර මාගීයකින් හික්කුසංඝයා යෙත්දැයි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිළිවිසිසේක. 'ආනඤ්ඤා, කවරමඟක් සෘජුදැයි ඇසුසේක. 'ස්වාමීනි, සෘජු මාගීය තිස් යොදුනක් ඇත්තේයි. (එය) අමනුෂ්‍ය පථයකි. වටින්නාමට ඇතිමාගීය සැටයොදුනක් ඇත්තේයි. බියරහිතය. සුලබ ආහාර ඇත්තේය.'

‘ආනන්දය, සිව්ලී අප සමඟ පැමිණියේද?’ එසේය, ස්වාමීනි පැමිණියේය’. එසේ වීමේ සංඝයා සෘජු මාභීයම ගනිවා! සිව්ලීගේ පින විමසන්නෙමු. ශාස්තෘත්වහන්සේ බික්සහන පිරිවරණ ලදසේක් සිව්ලී තෙරුන්ගේ පින විමසනු සඳහා වනමඟට පිවිසියේක. මඟට බට තැනසිටම දිව්‍යසමුහයා යොදුනෙන් යොදුනට නුවරක් මවා බුදුපාමොක් සහනට විසීම සඳහා විහාරයන් පිළියෙළ කළේය. දිව්‍යපුත්‍රයෝ රජුන් විසින් යවනලද කම්කරුවන් මෙන්වී කැඳ කැවිලි ආදිය ගෙන ආයඹී සිව්ලී කොහිද ආයඹී සිව්ලී කොහිදැයි අසමින් යති. තෙරුන්වහන්සේ ඔවුන්ලවා සත්කාරසම්මාන ගන්වාගෙන ශාස්තෘත්ව සම්පයට යති. ශාස්තෘත්වහන්සේ හික්කු සංඝයා සමඟ වළඳන සේක. මේ ක්‍රමයෙන් ශාස්තෘත්වහන්සේ සත්කාරසම්මාන විදින්නාහු දිනපතා යොදුනක් පරම කොට ගොස් තිස් යොදුන් කාන්තාරය ඉක්මවා බදිරවතිය තෙරුන්ගේ සහායස්ථානයට පැමිණියේක. තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ පැමිණීම දැන තමන් වසන තැන බුදුපාමොක් මහ සහනට පොහෝනා විහාරයෙහි දඹලයන්වහන්සේට ගඳකිළියද රාත්‍රිස්ථාන දිවාස්ථානද සෘද්ධියෙන් මවා ශාස්තෘත්වහන්සේට පෙරගමන් කිරීම සඳහා ගියහ. ශාස්තෘත්වහන්සේ අලංකාර ලෙස පිළියෙළ කරනලද මගින් විහාරයට පිවිසියේක. ඉක්බිති තථාගතයන්වහන්සේ ගඳකිළියට පිවිසිකල්හි හික්කුන්වහන්සේ වැඩිමහලු පිළිවෙළින් පැමුණුණු සෙනසුන්වලට පිවිසියාහුය. දෙව්වරු ආහාරයට අකාලයැයි අෂ්ටවිධ පානයන් ගෙනවාහුය. ශාස්තෘත්වහන්සේ හික්කුන් සමඟ පැන් වැළඳුයේක. මේ ක්‍රමයෙන්ම සත්කාර සම්මාන විදින්නාවූ බුදුන්වහන්සේට අධිමසක් ඉක්මගියේය. ඉක්බිති ඇතැම් උඩඟු හික්කුහු එක්තැනක හිඳ කථා ඉපදවූහ. තථාගතයන්වහන්සේ ‘මගේ අග්‍රශ්‍රාවකයාගේ කනිටු සොහොයුරුදී කියා මෙබඳුවූ විහාරගොඩනැගිලි සාදන්නාවූ හික්කුවක දැකීමට පැමිණියේක. මොහුගේ විහාරය ඉදිරියේ දෙවරම් වෙහෙර හෝ වෙළුවනවිහාරාදිය හෝ කුමක් කෙරේද මේ හික්කුවද මෙබඳු විහාරගොඩනැගිලි සාදන්නේ කෙසේනම් මහණදම් කෙරේද’ (යනුවෙනි.) ඉක්බිති ශාස්තෘත්වහන්සේ, ‘මා බොහෝකල් වසනකල්හි මෙතැන ආකීර්ණ වෙයි. ආරණ්‍යක හික්කුහු නම් විවේකය කැමැත්තෝය. රේවතට පහසු පැවැත්මක් නොවන්නේය’යි සිතුවේක. ඉක්බිති උන්වහන්සේ රේවත තෙරුන්ගේ දිවාවිහාරයට වැඩියේක. තෙරුන්වහන්සේ හුදෙකලාව සක්මන් කෙළවර ආලම්බනබාහය (අත්වල) ඇසුරු කොට ගල්පුවරුවෙහි හුන්නේ දුරදීම ශාස්තෘත්වහන්සේ එනු දක පෙරගමන් කොට වැන්දහුය. ඉක්බිති බුදුන්වහන්සේ ‘රේවත, මෙය රුදුරු සතුන්ගේ වාසයකි. සැඩ ඇත් අස් ආදීන්ගේ ශබ්ද අසා කුමක් කරන්නෙහිදැයි උන්වහන්සේගෙන් ඇසුවේක. ‘ස්වාමීනි, ඔවුන්ගේ ශබ්ද

අසන්නාවු මට අරණාප්‍රීතිය උපදියි.’ ශාස්තෘන්වහන්සේ එතැන්හි රේවත තෙරුන්ට ගාථා පන්සියයකින් අරණානිසංශයන් කියා දෙවෙනි දිනෙහි නොදුරු තන්හි පිඩු හැසිර රේවත තෙරුන් නවත්වා යම් හික්කුන් විසින් තෙරුන්ගේ නුගුණ කියනලද්දේද ඔවුන්ට සැරයටි පාවහන් තෙල්තැලි කුඩ ආදියේ මුළාවනබව (අමතකවීම) ඇතිකළසේක. ඔවුහු තමන්ගේ පිරිසර සඳහා ආපසු හැරුණාහු ආ මගින් යන්නෝ නමුදු එම ස්ථානය සලකා ගන්නට අසමත් වෙති. පළමුව ඔවුහු අලංකාර ලෙස පිළියෙළ කළ මගින් ගියහ. එදවස වනාහි විෂමමාභීයෙන් යන්නාහු ඒ ඒ තැන උක්කුවකයෙන් හිඳිති. දනින් යති. ඔවුහු පදුරුද ලැහැබිද කටුද මඩිමින් තමන් විසූ සභාගස්ථානයට ගොස් ඒ ඒ කිහිරි කණුවෙහි තමන්ගේ කුඩය හඳුනා ගනිත්, පාවහන සැරයටිය, තෙල් තැලිය හඳුනා ගනිත්, ඔවුහු එකල්හි මේහික්කු ව සෘද්ධිමත්යයි දන තමන්ගේ පිරිසර රැගෙන තථාගතයන්වහන්සේට පිළියෙළ කරනලද සත්කාරය නම් මෙබඳුයයි කියමින් ගියහ. විශාඛා උපාසිකාව කලින් ගිය හික්කුන් තමන්ගේ ගෙහි හුන්කල්හි, ‘ස්වාමීනී, රේවත තෙරුන් වසන තැන සිත්ගන්නාසුලුද’යි අසයි. ‘මහාඋපාසිකාව, සිත්ගන්නාසුලුය. සෙනසුන නඤ්ඤාවතචිත්‍රලතාවතාදියට සමානය’යි කීහ. ඉක්බිති ඔවුන්ගෙන් සියල්ලන්ට පසුව ආ හික්කුන්ගෙන්, ස්වාමීනී, රේවත තෙරුන් වසන තැන සිත්ගන්නාසුලුදයි ඇසුවාය. ‘උපාසිකාව, නොවිමසන්න, මෙය කීමට නොසුදුසු තැනකි. ඒ බදිරවතය නිසරුය, ගල්කැට පථක ආදියෙන් විෂමය. එහි ඒ හික්කු ව වෙසෙයි’ කීහ. විශාඛා උචුසිය මුලින් ආ හික්කුන්ගේද පසුව ආ හික්කුන්ගේද කථාව අසා මේ කවරෙකුගේ නම් කථාව සත්‍යයයි පසුබිනෙහි ගදමල් රැගෙන තථාගතයන්වහන්සේගේ උච්චතට ගොස් වැඳ එකත්පසෙක හුන්නා ‘ස්වාමීනී, ඇතැම් හික්කුන්වහන්සේ රේවතතෙරුන්වහන්සේ වසන තැනට පසසති. ඇතැම් හික්කුන්වහන්සේ නිගාකරති. මේ කිමෙක්ද ස්වාමීනී’යි බුදුන්වහන්සේගෙන් ඇසුවාය. ‘විශාඛාවතී, සිත්කලු වේවා හෝ නොවේවා! යම් තැනක ආයාභීයන්ගේ සිත ඇලෙයිද එතැනම සිත්කලු නම් වේය’යි පවසා මේ ගාථාව දෙසූ සේක.

‘ගමෙහි හෝ අරණෙහි හෝ පහත්බිමෙහි හෝ සමබිමෙහි හෝ යම් තැනක රහතන්වහන්සේ වෙසෙත්ද ඒ බිම සිත්ගන්නාසුලුය.’¹

“1. ගාමෙ වා යදි වාරඤ්ඤා - නින්නෙ වා යදි වා ඵලෙ යත් අරහතො විහරන්ති තං භූමිං රාමණියාකං.”

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ජේතවන මහා විහාරයෙහි ආයඝිගණයා මධ්‍යයෙහිහුන්සේක් තෙරුන් ආරණ්‍යක හික්කුන්ගේ අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක.

කඩ්ඛාරෙවත තෙරඥවෝ

සයවැන්නෙහි කඩ්ඛිනං යනු ධ්‍යාන ශීලිත්, ධ්‍යානයෙහි සිත්ඇලවුවන් අතුරෙන්ය. ඒ තෙරුන් වහන්සේ වනාහි, තථාගතයන් වහන්සේ යම් සමාපත්තීන්ට සමවදින සේක්ද එයින් කිහිපයක් හැරෙන්නට බොහෝ සමාපත්තීන්ට සමවදිති. එහෙයින් ධ්‍යානීන්ගෙන් අග්‍ර නම් විය. සැකකරන බැවින් කංඛාරෙවතයයි කියනු ලැබේ. කංඛා යනු කුකුසයි. කුකුස් කරන්නේය යන අර්ථයි. කීමෙක්ද වෙනත් කුකුස් කරන්නෝ නැත්ද! ඇත. මේ තෙරුන් වහන්සේ වනාහි කැප වස්තුවෙහිද කුකුස් උපදවති. එබැවින් උන්වහන්සේගේ කුකුස් කිරීම බෙහෙවින් ප්‍රකට වූයේයයි කංඛා රෙවතයැයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම වනාහි පියුම්පුරා බුදුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි පෙර පරිද්දෙන්ම මහජනයා සමඟ විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේ දහම් අසමින් ශාස්තෘන්වහන්සේ එක්තික්කුවක ධ්‍යානයෙහි සිත් ඇලුණුවන් අතුරෙන් අග තනතුරෙහි තබනු දැක මාද අනාගතයෙහි මෙවැන්නකු වීමට වටියයි දෙසුම් අවසන්ති ශාස්තෘන්වහන්සේට ඇරුණුම් කොට පෙර පරිද්දෙන්ම සත් දිනක් මහත් සත්කාර කොට භාග්‍යවතුන් වහන්සේට, 'ස්වාමීනි, මම මේ පුණ්‍යකම්යෙන් වෙනත් සැපතක් නොපතමි. යම්සේ නුඹවහන්සේ විසින් මෙයින් සත්දිනකට මත්තෙහි ඒ හික්කුව ධ්‍යානීන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන ලද්දේද එසේම මමද අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි ධ්‍යානීන්ට අග්‍රවන්තෙමිවායි ප්‍රාර්ථනා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනාගතය බලා පැතුම ඉටුවන බව දැන අනාගතයෙහි කල්ප ලක්ෂයක ඇවෑමෙන් ගොතම නම් බුදුන්වහන්සේ උපදින සේක. උන්වහන්සේගේ සසුනෙහි නුඹ ධ්‍යානීන්ට අග්‍ර වන්නෙහියයි විවරණදී වැඩි සේක. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් පිත්තම් කොට කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා අපගේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ කාලයෙහි සැවැත් නුවර මහධනකුලයක උපන්නේ පසුබතෙහි දහම් ඇසීම සඳහා යන්නාවූ මහජනයා සමඟ විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේ දශබලයන් වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා සැදහූ ඉපදී පැවිදිවූයේය. පැවිදි වූයේ

උපසම්පදව ලැබ කමටහන් කියවාගෙන ධ්‍යාන පරික්ෂී කරන්නේ ධ්‍යානලාභියෙක් වී ධ්‍යානයම පාදක කොට ගෙන රහත්පලයට පැමිණියේය. හෙතෙම බුදුන්වහන්සේ විසින් සමවැදියතැනි සමාපත්තීන්ගෙන් අඩුප්‍රමාණයක් අත්හැර බොහෝ සමාපත්තීන්ට සමවදින්නේ දිව්‍යයෙහි ධ්‍යානයන්හි පුරුදු කරනලද වසඟ බව ඇත්තේවිය. මෑතකාලයක භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මේ ඉණ සලකා මොහු ධ්‍යානීන් අතුරෙන් අග තැනහි තැබුසේක. ඇවුත්ති, සකුරු අකුපය. මුං අකුපයයි මෙසේ කැප වස්තුන්හිද කුකුස් උපදවන ලද බැවින් ඒ කුකුස් සංඛ්‍යාතවූ සැකබව නිසා කංඛාරෙවතයයි ප්‍රසිද්ධියට පත් වූයේය.

කොළිවිස යොණා තෙරණුවෝ

සත්වෙහි වර්ගයෙහි ආරද්ධවිරියානං යනු දඩ්වගන් වියහී ඇත්තවුන්, පිරිපුන් වියහී ඇත්තවුන් අතුරෙන්ය. යොණො කොළිවිසො යන්නෙහි යොණො යන ඔහුගේ නමයි. කොළිවිසො යනු ගොත්‍රයයි. (ධනයෙන්) කෙළ පැමිණි වෛශ්‍යයෙකි යනු හෝ අරථයි. ඵෙඤ්චයෙන් කෙළ පැමිණි වෛශ්‍ය කුලයෙහි දරුවෙක් යන අදහසයි. යම්හෙයකින් වනාහි අනෙක් හික්කුන්ගේ වීරය නම් වැඩිය යුත්තේ වෙයි. තෙරුන්ගේ නම් අඩුකළ යුත්තේ විය. එහෙයින් මෙතෙම පටන්ගත් වියහී ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍ර නම්විය. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම වනාහි අතීතයෙහි පියුමුතුරා බුදුන් කල සිටු කුලයෙකිහි උපන්නේය. ඔහුට සිරිවඩ්ඪ කුමරුයයි නම් කළහ. හෙතෙම වියපත්වූයේ පෙර පරිද්දෙන්ම විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේදහම් අසමින් එක් හික්කුවක පටන්ගත් වියහී ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ බුදුන්වහන්සේ දක මාද අනාගතයෙහි මෙබන්දෙකු වීම වටියයි දෙසුම අවසන්හි බුදුන්වහන්සේට ඇරයුම් කොට සත් දිනක් මහදන් දී කියනලද ක්‍රමයෙන්ම ප්‍රාණථිතා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ පැතුම ඉටුවනබව දන පෙර අයුරින්ම විවරණදී විහාරයට වැඩිසේක. ඒ සිරිවඩ්ඪ සිටුකෙමේද දිවි ඇති තෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ කල්පලක්ෂයක් ගෙවා මෙකප කාශ්‍යප බුදුන්වහන්සේ පිරිනිවන් පෑකල්හි අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නූපත්කල්හි බරණැස කුලගෙයක පිළිසිඳ ගත්තේය. හෙතෙම තමන්ගේ යහළුවන් සමඟ ගඟෙහි සෙල්ලම් කරයි. ඉක්බිති එකල්හි එක් දිරුණු සිවුරු ඇති පසේබුදු කෙනෙක් බරණැස ඇසුරු කොට ගංතෙරෙහි

පත්සලක්කොට වස් එළඹෙන්නෙමැයි දියෙන් ගසාගෙන යන දඩුද වැල්ද අදිති. මේ කුමර තෙමේ යහළුවන් සමඟ ගොස් නමැද සිටියේ 'ස්වාමීනි, කුමක් කරන්නහුදැයි විමසීය. 'කුමාරය, සම්පයෙහි ඇතුළුවිය පැවිදිවුවන්ට වස්විසීමට තැනක් ලැබීමට වටියයි පැවසූහ.' 'ස්වාමීනි, අද එක් දිනක් ආයතියන්වහන්සේ යම් යම් පරිද්දෙකින් පැමිණෙත්වා, මම හෙට ආයතියන් වහන්සේට විසීමට තැනක් කරන්නෙමි'යි කීය. පසේබුදුන් වහන්සේ ඒ කුමරුටම සංග්‍රහයක් කරන්නෙමිසි පැමිණි බැවින් (ඔහුගේ ඉල්ලීම) ඉවසුසේක. හෙතෙම උන්වහන්සේගේ පිළිගැනීම දැන ඉවත්ව ගියේ දෙවෙනි දිනයෙහි සත්කාර සම්මාන පිළියෙළ කොට පසේබුදුන්වහන්සේගේ පැමිණීම බලපොරොත්තුවෙමින් සිටියේය. පසේ බුදුන්වහන්සේද අද කවර තැනකින් හික්කාවාරයක් ලබන්නේදැයි සිහිකොට දැන ඔහුගේම ගෙදරට වැඩිසේක. කුමරුවා පසේබුදුන් දැක සතුටින් පිළිගනිමින් පාත්‍රය රැගෙන හික්කාවාරී 'මේ ඇතුළුමය මගේ ගෙදරටම වඩිනු මැනවි ස්වාමීනි'යි පිළිණ ගෙන පසේ බුදුන් වහන්සේ බත් කිය කොට වැඩිකල්හි තමන්ගේ යහළුවන් සමඟ එක් දිනකින්ම පසේබුදුන්වහන්සේට විසීමට පත්සලක්ද සක්මන් දිවාස්ථාන රාත්‍රීස්ථානයන්ද කරවා දුන්නේය. උන්වහන්සේ පත්සලට පිවිසෙන වේලාවෙහි තණපැතුරුණු බිමෙහි පාදයන්හි මඩ නොගැල්වොයි තමන්ගේ ලක්ෂයක් වටනා පොරෝණියවු රත් කම්බිලිය බුමුකුරුණක් කොට අතුරා කම්බිලියෙහි පැහැය සමඟ පසේබුදුන් වහන්සේගේ සිරුරුපැහැය එක් සමානබව දැක අතිශයින් පැහැදුනේවි, 'යම්සේ නුඹවහන්සේ විසින් පැහැ කාලයෙහි පටන් මේ කම්බිලියේ පැහැය බෙහෙවින් බබළයිද එසේම මගේද උපනුපත් තත්හි අත්පාවල පැහැය බදුවදමල් පැහැය වේවා? සියවරක් පෙළු කපුපුළුනක ස්පර්ශය බදු ස්පර්ශය වේවායි කීය. හෙතෙම තෙමසක් පසේබුදුන් වහන්සේට උපස්ථාන කොට (වස්) පැවරූ කල්හි තුන්සිවුරු දුන්නේය. පසේබුදුන්වහන්සේ පිරිසුන් පාසිවුරු ඇත්තේ ගන්ධමාදනයටම වැඩිසේක. ඒ කුලපුත් තෙමේද දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කාලවම්පා නුවර උසහසිටුගේ කුලයෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. ඔහු පිළිසිඳගත් කෙණෙහි සිට සිටු කුලයට නොයෙක් දහස් ගණන් පවුරු පැමිණෙයි. උපන්දිනෙහි සියලු නුවර එකම සත්කාර සම්මානයක් වූයේය. ඉක්බිති ඔහුට නම් ගන්වන දිනයෙහි මවුපියෝ අපගේ පුතා තමන්ගේ නම රැගෙනම ආයේ රත්රන්රසයෙන් ඉසින ලද්දක් මෙන් මොහුගේ සිරුරුසිවියයි සලකා සොණ කුමරුයයි නම් කළාහුය. ඉක්බිති ඔහුට කිරිමව්වරුන් සැටක් එළවා දෙව්කුමරකු මෙන් සුවෙන් වැඩුවාහුය. ඔහුට මෙබඳු

ආහාරවිධානයක් විය. කිරිය (කරිය) සැටක් පමණවූ තැනක් වසුරා ත්‍රිවිධවූ ජලයකින් පොෂණය කරත්. කෙතෙහි පිවිසෙන්නාවූ ජලමාභියන්හි කිරිදියද සුවදද සුවදදියද සැලිදහස් ගණන් හෙලත්. ඇල්වී කිරිවදින කල්හි ගිරා ආදී ප්‍රාණීන්ගේ ඉඳුල් කිරීම වැලැක්වීම සඳහාත් වී ගැබේ සියුමැලි බව සඳහාත් කෙළවර සීමාවැටෙහිද අතරතුරද කණු සිටුවා මත්තෙහි දඬුකබා කලාලවලින් වසා භාත්පයින් තිර වටකොට සියල්ලට පසුව රැකවල් ගනිත්. ශූෂ්‍ර නිපත් කල්හි ගබඩාවෙහි සිටුදෑ සුවදින් පිරිබඩ ගන්වා මත්තෙහි උතුම් සුවද මුසු කරත්. නොයෙක් දහස් ගණන් මිනිස්සු කෙතට බැස ඇල්හිස් නටුවෙන් සිඳ මිටි මිටි කොට රැනැනිත් බැඳ වියලවත්. ඉක්බිති ගබඩාවෙහි යටම මහලෙහි සුවද අතුරුවා මත්තෙහි ඇල්වී කරල් අතුරුවත්. මෙසේ එකක් හැර එකක් කොට අතුරන්නාහු ගබඩාව පුරවා දෙර වසත්. තෙවසක් පැමිණිකල්හි ගබඩාව හරිත්. ඇරුණුකල්හි සියලු නුවර සුවදින් සුවදවත් වෙයි. ඇල් කෙටුවට ධුර්තයෝ දහයියා විකුණා ගනිත්. සහල් ඇගිටි සුළුසේවකයෝ ලබා ගනිත්, සහල් කොටන කල්හි ඇල් සහල් තෝරා බේරා ගනිත්, ඒවා රත්තීරු ඇති පසුම්බියක බහා සියවරක් පෙරා ගත් කල්හි කකාරවන ලද දපිටු රසෙහි එක්වරක් බහා උඩට ගනිත්, රසයෙන් හැලුණු හැලුණු තැන සමත් මල් මෙන් වෙයි. ඒ හොජනය රත් තලියෙහි බහා පැසවූ දිය අඩු මී පායාසයෙන් පිරවූ රිදී තලියට මත්තෙහි තබා ගෙන ගොස් සිටු පුත්‍රයාගේ ඉදිරියෙහි තබත්. හෙතෙම තමාට පොහෝනා පමණක් වළඳ සුවද කැවූ දියෙන් මුව සෝද අතපය සෝදයි. ඉක්බිති, සෝදනලද අත්පා ඇති ඔහුට නොයෙක් ආකාර මුව සුවද ගල්වන ද එළවත්. ඔහු ඇක්මෙන (පිය තබන) තැන්හි උතුම් නියද වස්ත්‍රයෙන් කරනලද විචිත්‍ර ආස්තරණ අතුරත්. ඔහුගේ අත්පාතලයෝ බදුවදමල් පැහැය වෙති. සියවරක් පෙළු කපුපුළුතක මෙන් ස්පෘශ්‍ය වෙයි. පාදතලයන්හි මැණික් කුණ්ඩලාභරණයක් මෙන් කැරකුණු වණි ඇති රෝමයෝ හටගන්න. හෙතෙම කිසියම් දෙයකට කිසි දනුව මම බිම පාගන්නෙමැයි කියයි. වියපත් ඔහුට තුන් සෘතුන්ට ගැලපෙන ප්‍රාසාද තුනක් කරවා නාට්‍ය යෙදවුන. හෙතෙම මහසෑපත් විදින්නේ දෙවියෙකු මෙන් වසයි. අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ සච්ඡෙදවට පැමිණ පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇතිව රජගත නුවර ඇසුරු කොට වාසය කරන කල්හි පාදලෝම දක්ම සඳහා මගධ රජු විසින් කැඳවා අසුදහසක් ගැමියන් සමඟ ශාස්තෘන් සමීපයට යවන ලද්දේ ධර්මදේශනය අසා ලබන ලද සැදහැ ඇත්තේ ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් පැවිද්ද ඉල්ලීය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මවුපියන් විසින් අනුදන්නා ලද්දෙහිදී ඔහුගෙන්

විමසා නොඅනුදත් බව අයා 'සෝණය, තථාගතවරු මවුපියන් විසින් නොඅනුදත් පුතකු පැවිදි නොකරනිසි ප්‍රතිකෞෂ කළයේක. හෙතෙම 'මැනවි, භාග්‍යවතුන් වහන්සැ'යි තථාගතයන්වහන්සේගේ වචනය මුදුනින් පිළිගෙන මවුපියන් ළඟට ගොස් අනුදන්වා ගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට පැමිණ එක්කරා හික්මවක් සම්පයෙහි පැවිදිවිය. මෙය මෙහි සංකෞෂයයි. මොහුගේ ප්‍රවුත්තාවිධානය පෙළෙහි විස්තර වශයෙන් ආයේයි. පැවිද්ද ද උපසම්පදව ද ලැබ රජගහනුවර වසන ඔහුට නැදයෝද දකපුරුදු මිතුරෝද හක්කිය ඇත්තෝද සත්කාර සම්මාන ගෙනෙහි. රූප නිෂ්පත්තියෙන්වූ වර්ණය ගැන කථා කරන්. වෙනත් ජනයෝද දැකීමට පැමිණෙති. තෙරුන්වහන්සේ, 'මාසම්පයට බොහෝ දෙනෙක් එහි. කෙසේනම් කම්ප්පානයෙහි හෝ විදුලිතාවෙහි කටයුතු කරන්නට හැකි වන්නෙමිද, යම්හෙයකින්' මම ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙන් කම්ප්පාන කියවා ගෙන සිතවන සුසානයට ගොස් මහණදම් කරන්නේ නම් මැනවි. එහි වනාහි සොහොනකැයි පිළිකුල් කොට බොහෝ දෙනෙක් නො එන්නාහ. එසේ ඇති කල්හි මගේ කටයුත්ත මුදුන් පත්වන්නේය'යි සිතූහ. (එසේ සිතා) ශාස්තෘන් සම්පයෙහි කම්ප්පාන කියවාගෙන සිතවනයට ගොස් මහණදම් කිරීමට පටන් ගත්හ. 'මගේ සිරුර අතිශයින් සියුමැලිය. සුවයෙන්ම සුවයට පැමිණීමට නොහැකිය. කය වෙහෙසවාද මහණදම් කිරීමට වටිය'යි උත්වහන්සේ' සිතූහ. ඉක්බිති ස්ථානවඩකුමණයම අදිටන් කොට කෙළෙස් තැවීමේ වියඟිය කළහ. උත්වහන්සේගේ සියුමැලි පාදතලයන්ගේ කෙළවරවලින් ගවු නැගී බිඳීගියේය. සක්මන එකම ලෙහෙ ඇති තැනක් විය. පා නොඋසුලනවිට දනවලින්ද අත්වලින්ද වෑයම් කොට සක්මන් කරති. මෙසේ දැඩි වෙර දරමින්ද අවහසමාත්‍රයක් පමණකුලු උපදවන්නට නොහැක්කෝ මෙසේ සිතූහ. 'ඉදින් අත්‍යවූද පටන්ගත් වියඟී ඇත්තෙක් වන්නේනම් මා වැන්නෙක්ම වන්නේය. මම මෙසේ උත්සාහ කරන්නේද මාගීයක් හෝ එලයක් හෝ උපදවන්නට නොහැක්කෙමි. ඒකාන්තයෙන්ම මම උග්‍රවිතක්කු කෙනෙක්ද නොවෙමි. විපවිතක්කු කෙනෙක්ද නොවෙමි. නෙයායෙක්ද නොවෙමි. මා පදපරමයකු විය යුතුය. මේ පැවිද්දෙන් මට කවර වැඩක්ද? ගිහිව සැපත්ද විඳිමි පින්දකරමි' යනුවෙනි. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ තෙරුන්ගේ විතකීය දෑ සවස්කාලයෙහි බික්සහන පිරිවරන ලදයේක් එහි ගොස් ලෙයින් පැහැසුණු සක්මන දක තෙරුන්ට විණොවාදයෙන් ඔවුන් කොට ඔහුට විරියසම්පය යෙදීම සඳහා කමටහන් කියවා ගිවුකුළු පව්වටම වැඩියේක. සොණ තෙරුන්වහන්සේද දශබලයන්වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් අවවාද ලැබ නොබෝදිනකින්ම

රහත්බවෙහි පිහිටියහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකලක දෙවරමෙහි බික්සහන පිරිවරන ලදසේක් දහම් දෙසමින් තෙරුන් පටන්ගත් වියඹ ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක.

කුටිකණ්ණා ඥාණා තෙරණුවෝ

අටවැනිවර්ගයෙහි කලාණ්ඩාකාරණානං යන්නෙහි වචනක්‍රියාව 'වාකකරණං'යි කියනු ලැබේ. මිහිරිවදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් යන අරුත්ය. මේ තෙරුන්වහන්සේ දශබලයන්වහන්සේ සමඟ එක් ගඳකිළියෙහි තථාගතයන්වහන්සේගේ මධුරස්වරයෙන් දහම් දෙසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට සාධුකාර දුන්සේක. එහෙයින් හෙතෙම මිහිරිවදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍ර නම්විය. ඔහුට සෝණයයි නම් කළාහුය. කෙළක් අගනා කන් පළඳනාවක් දැරිය. එහෙයින් 'කුටිකණ්ණ'යි කියනුලැබේ. කෙළක් අගනා කන් ඇත්තේ යනු අරථයි. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි පෙර කියනලද ක්‍රමයෙන්ම මහජනයා සමඟ විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේ දහම් අසමින් එක් හික්කුවක කලණ වදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතනතුරෙහි තබන බුදුන්වහන්සේ දක මාද අනාගතයෙහි එක් බුදු කෙනකුන්ගේ සසුනෙහි කලණවදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රචීමට වටියයි සිතා දශබලයන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට සත් දිනක් මහදන්දී, ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ විසින් යම්හික්කුවක මෙයින් දින සතකට පෙර කලණවදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතනති තැබූ සේක්ද මමද මේ පුණ්‍යකම්යාගේ විපාකයෙන් අනාගතයෙහි එක් බුදු කෙනකුන්ගේ සසුනෙහි එවැන්නෙක් වෙමිවා'යි ප්‍රාරථනා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එයට අනතුරක් නොමැති බව දන අනාගතයෙහි ගෞතම බුදුන්ගේ සසුනෙහි කලණවදන් ඇත්තවුනට අග්‍ර වන්නෙහිය'යි විවරණදී වැඩිසේක. හෙතෙමේත් දිවි ඇති තෙක් කුසල් කම් කොට කල්ප ලක්ෂයක් දෙවියන්ද මිනිසුන්ද අතුරෙහි සැරිසරන්නේ අපගේ බුදුන්වහන්සේගේ පහළචීමට කලින්ම දෙවිලොවින් සැව කාලි නම් ඇති කුරරඝරිකවු උපාසිකාවකගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. මී ගැබ මුහුතුරා ගිය කල්හි රජගහනුවරෙහි තමන්ගේ කුලනිවසට ආවාය. එසමයෙහි අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ සථිඥතාවට පත්ව ඉසිපතනයෙහි දම්සක් පැවැත්වූසේක. දම්සක් පැවැත්මෙහිදී දසදහසක් සක්වළ දෙවියෝ රැස්වූහ. එහි අටවිස්සක්වූ යක්ෂයෝනාපතින් අතුරෙහි එක් සාතාගිර නම්වූ යක්ෂයෙක් තථාගතයන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා

මෙසේ සිතිය. 'කිම මෙම මිහිරි ධර්මකථාව මගේ යහළු හෙමවන විසින් අසන ලද්දේද නැද්ද' යනුවෙනි. හෙතෙම දේවසමුඛයා අතරත බලන්නේ ඔහු නොදක, 'ඒකාන්තයෙන්ම මගේ යහළුවා තුනුරුවත් පහළවූ බව නොදනියි. යම් ඔහුට දශබලයන්වන්නේයේනම් වර්ණණාවද කියමි. අවබෝධ කළ ධර්මයද සැලකරමි'යි තමන්ගේ පිරිස සමඟ රජගහනුවරට උඩ අහසින් ඔහුගේ සමීපයට ගියේය. හේමවන තෙමේද යොදුන් තුන්දහසක් ඇති හිමවන අකල්මල් පිපී තිබෙනු දක මගේ යහළු සාතාගිර සමඟ හිමවිකෙළි කෙළින්තෙමැයි තමන්ගේ පිරිස සමඟ රජගහ නුවර මත්තෙන්ම ගියේය. ඒ දෙදෙනාගේම අග්‍රබලකායෝ කුරුසිරිකවු කාලි උචුසියගේ නිවෙස මත්තෙහි එක් රැස්ව 'නුඹලා කාගේ පුරුෂයෝද? අපි සාතාගිරගේය, නුඹලා කාගේ පුරුෂයෝද? අපි හේමවනගේයයි කිවාහුය. ඔවුහු තුටුපහටුව ගොස් යක්සෙන්පතියන්ට දන්වූහ. ඔවුහු එකෙණෙහිම උපාසිකාවගේ ගෙය මත්තෙහි එකට මුණගැසුණාහ. සාතාගිර, 'යහළුව ඔබ කොහි යන්නෙහිදැයි හේමවනගෙන් ඇසීය. 'යහළුව ඔබගේ සමීපයටයි.' 'කුමක් නිසාද?' 'මල්පිපුණු හිමවන දක ඔබ සමඟ එහි කෙළින්තෙමැයි යන අදහසිනි.' 'යහළුව ඔබ කොහි යන්නෙහිද?' 'යහළුව ඔබ සමීපයටය.' 'නුඹ කවර කරුණක් නිසා හිමවන මල් පිපුණු බව දන්නෙහිද?' 'නොදනිමි යහළුව,' 'සුද්‍රේත් මහ රජුගේ පුත් සිදුහත් කුමර තෙමේ දසසහසෑ ලොකධාතුව කම්පා කරවා අවබෝධ කළ සභිකාදෙන ඇත්තේ දසදහසක් සක්වළ දේවතාවුන් මැද උතුම් ධර්මවක්‍රය පැවැත්වීය. එය පැවති බව නොදන්නෙහිද?' 'යහළුව නොදනිමි' 'නුඹ මෙපමණක්වූ කරුණින්ම මල් පිපිණැයි දනුව. ඒ පුරුෂයාට සත්කාර සදහා අද සියලු දසදහසක් සක්වළ එකම මල් ගුලාවක් විය.' 'මල් පිපේවා! නුඹවිසින් ඒ ශාස්තෘවරයා ඇස් පුරා දක්නා ලද්දේද?' 'යහළු හේමවනය, එසේය, මවිසින් දක්නා ලද්දේය. ධර්මයද අසන ලද්දේය. අමාත්‍යයද බොනලදි. මම මේ අමාදහම ඔබටද දන්වන්නෙමැයි යහළුව ඔබ සමීපයට එළැඹියේ වෙමි' ඔවුන් දෙදෙනා ඔවුනොවුන්ට කථා කරන්දීම උචුසිය සිරියහනින් නැගිට ඒ කථා සල්ලාපය අසා ශබ්දයෙහි තිමිති ගත්තාය. මේ ශබ්දය උඩය, යට නොවේ. අමනුෂ්‍යභාෂිතයෙකි. මනුෂ්‍යභාෂිතයක් නොවේ'යි සලකා යොමු කළ කන් ඇතිව දඩි කරගත් සිහින් යුතුව හුන්තිය.

ඉතිකබිති,

“අද පසළොස්වක් පෙහෙවසයි (මෙසේ සාතාගිර යක්ෂ තෙමේ කිය) දිව්‍යමය රාත්‍රිය එළඹුණේය.

ඒකාන්තයෙන්ම ලාමක නොවූ නමක් ඇති ගෞතම ශාස්තෘන්-
වහන්සේ දකිමු”¹

මෙසේ සාතාගිර විසින් කීකල්හි,

කිමෙක්ද? සිත මනාව පිහිටුවන ලද්දේද? (මෙසේ හේමවන යක්ෂ
තෙමේ ඇසීය)

සියලු භූතයන් කෙරෙහි නොසැලෙන ගුණයෙන් යුක්තවීද?

කිමෙක්ද ඉෂ්ටානිෂ්ට දෙය පිළිබඳ සංකල්පයන් වසන කළ සේක්ද?²

මෙසේ හේමවන යක්ෂතෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ කායසමාවාරයද
ආර්ථවයද මනෝසමාවාරයද විමසුවේය. ඇසූ ඇසූ දෙය සාතාගිර තෙමේ
විසඳුවේය. මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ශරීරවර්ණනගුණවර්ණන කථන
වශයෙන් හේමවන සූත්‍රය නිමි කල්හි හේමවන තෙමේ යහළුවාගේ
ධම්මදේශනානුසාරයෙන් ඥානය මෙහෙයවා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය.
මේ කාලී උපාසිකාවද අත්‍යයකුට ධර්ම දෙසන කල්හි තථාගතයන්
වහන්සේ නොදුටු විරුවුවාවී තොරතුරු ඇසීමෙන් ප්‍රසාදය උපදවා
අනුන්ට එළවූ බොහුතක් බුද්ධත්වයක මෙන් සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියාය.
ඕ සියලු මාගමුන් අතුරෙහි පළමුව සෝවාන්වුවා සියල්ලට දෙටු
තැනැත්තියවූවාය. ඇයට සෝවාන් බවට පත්වීමත් සමඟ එම රැයෙහිම
ගැබක් හටගැනීමක් විය. ලැබූ දරුවාට නම් තබන දිනයෙහි සෝණයයි
නම් කළාහුය. ඕ කැමැති පරිදි කුලගෙහි වැස කුරුසරයටම ගියාය.
එසමයෙහි මහාකච්චාන තෙරුන්වහන්සේ ඒ නුවර ඇසුරෙහි පැවැති
පථිතයෙහි වාසය කරති. උවැසිය තෙරුන්ට උවදැන් කරන්නීය.
තෙරුන්වහන්සේ තිබඳව ඇයගේ නිවසට වඩිති. සෝණ දරුවාද තිබඳව
තෙරුන් සමීපයෙහි හැසිරෙන්නේ විශ්වාස ඇත්තේ වූයේය. හෙතෙම පසු
කලෙක තෙරුන් සමීපයෙහි පැවිදිවිය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහු උපසම්පද

1. අස් පණ්ණරසො උපොසථො (ඉති සාතාගිරොයකො)
දිබ්බා රක්ඛි උපධීතා
අනොම නාමං සත්ථාරං
නඤ්ජ සසාම ගොතමං

2. කච්චිමනො සුපණ්ණිතො (ඉති හේමවනොයකො)
සබ්බභූතෙසු තාදිනො
කච්චි ඉධං අනිධංච
සංකප්පො වසිකතො

කරනු කැමැත්තෝ තුන්වියක් ගණයා සොයාබලා උපසපත් කරවුන. උපසපත්වූ හෙතෙම කමටහන් කියවා ගෙන විදසුන් වඩා රහත් බවට පැමිණ තෙරුන් සම්පයෙහි සුන්තනිපාතය උගෙන විසූ වස් ඇත්තේ වස් පවරා ශාස්තෘන්වහන්සේ දකිනු කැමැත්තේවී උපාධ්‍යායයන් වහන්සේගෙන් ඇසීය. තෙරුන්වහන්සේ, 'සෝණ, ඔබ ගිය කල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ නුඹව එකම ගෙකිළියෙහි වස්වා ධර්මය දෙසීමට ඉල්ලා සිටිතයේක. නුඹ ධර්මය දෙසන්නෙහි. ශාස්තෘන්වහන්සේ නුඹගේ ධර්මකථාවෙන් පැහැදී නුඹට වර දෙන සේක. නුඹ වර ගන්නේ මේ මේ වර ද ගනුව. මගේ වචනයෙන් දඹලයන්වහන්සේගේ පාවළුව'යි පැවසුන. හෙතෙම උපාධ්‍යායයන් විසින් අනුදන්තා ලද්දේ මවුලවැසියගේ නිවෙසට ගොස් සැල කළේය. මීද 'යහපති දරුව, නුඹ තථාගතයන්වහන්සේ දකීමට යන්නේ මේ කම්බිලිය ගෙන ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙසෙන ගෙකිළියෙහි බුමුතුරණක් කොට අතුරුවයි මහත් කම්බිලියක් දුන්නාය. සෝණ තෙරුන්වහන්සේ එය රැගෙන සෙනසුන අත්හැර අනුක්‍රමයෙන් ශාස්තෘන් වසන තැනට පැමිණ ශාස්තෘන්වහන්සේ බුද්ධාසනයෙහි හුන් වේලාවේදීම එළඹ වැද එකත් පසෙක සිටියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ උන්වහන්සේ සමඟ පිළිසඳර කොට අතද තෙරුන්වහන්සේ ඇමතුවේක. 'ආනන්දය, මේ හික්කුළුව සෙනසුනක් දනුව' යනුවෙනි. තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අභිප්‍රාය දන ඇතුළු ගෙකිළියෙහිම බුමුතුරණ ඔසවන්නාක්හු මෙන් ඇතුරුහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ රාත්‍රිය බොහෝකලක් එළිමහනෙහි කල්යවා වෙහෙරට පිවිසියේක. ආයුෂ්මත් සෝණ තෙරුණුවෝද රාත්‍රියෙහි බොහෝ කලක් එළිමහනෙහි ගතකොට විහාරයට පිවිසියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මධ්‍යම යාමයෙහි සිංහලයා ව කොට උදෑසන නැගිට හිඳ මෙපමණ වේලාවකින් සෝණගේ කයෙහි වෙහෙස නිමිසේ වන්නේයයි දන ආයුෂ්මත් සෝණ තෙරුන්ට 'හික්කුළුව ඔබට දහම් දෙසීමට වැටහේවා'යි වදළුවේක. සෝණ තෙරුණුවෝ මිහිරිසරිත් එක් වෘත්තයකුදු නොතසමින් අෂ්ටක වර්ගයන් දෙසුන. කථාව අවසානයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සාධුකාරදී 'මහණ, ඔබ විසින් ධර්මය මනාව ගන්නාලදි. මා දෙසන වේලාවෙහිද අදද එක් සමානවම දෙසුම කිසි අඩුවක් හෝ වැඩියක් නැතැ'යි පැහැදුණුව පැවසුවේක. සෝණ තෙරුණුවෝද මේ සුදුසු වේලාවයයි සලකා උපාධ්‍යායයන්ගේ වචනයෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැද විනයධරයන් පස්දෙනකු පරම කොට ඇති ගණයා විසින් දෙන උපසම්පදාව ආදි කොට ඇති සියලු වරයන් ඉල්ලුන. ශාස්තෘන්වහන්සේ (එමවර) දුන් සේක. යළි තෙරුණුවෝ මවුලවැසියගේ වචනයෙන් බුදුන් වැද 'ස්වාමීනි,

උචුසිය විසින් නුඹවහන්සේ වසන ගෙකිළියෙහි බිම ඇතිරීම සඳහා මෙම කම්බිලිය එවනලදයි කම්බිලියදී අසුනින් නැගිට ශාස්තෘන්වහන්සේ නමැද පැදකුණුකොට පිටත්වූහ. මේ මෙහි සංකෂ්පයයි. විස්තර වශයෙන් වනාහි තෙරුන්ගේ පැවිද්ද ආදි කොට සියල්ල සූත්‍රයෙහි ආයෝමය. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ ශාස්තෘන් සමීපයෙන් වරදටත් ලැබ උපාධ්‍යායයන්ගේ සමීපයට ගොස් ඒ සියලු පුවත් සැලකළහ. දෙවන දිනයෙහි මවුඋචුසිගේ ගෙදරට ගොස් පිඬුපිණිස වැඩසිටියහ. උචුසිය, 'මගේ පුතා දෙරටුවෙහි සිටියේයයි අසා වේගයෙන් අවුත් නමැද අතින් පාත්‍රය ගෙන ඇතුළු නිවස්තෙහි හිඳවා බොජුන් දුන්නීය. ඉක්බිති බත්කිස අවසන්හි, උන්වහන්සේගෙන්, 'දරුව ඔබ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක්නාලද සේක්ද'යි ඇසුවාය. 'එසේය, උපාසිකාවනි', 'ඔබ විසින් මගේ වචනයෙන් වඳනා ලද සේක්ද?' 'එසේය, වඳනාලද සේක. මා විසින් ඒ කම්බිලියද තථාගතයන්වහන්සේ වසන තැන බුමුතුරුණක්කොට ඇතුරන ලදි.' 'දරුව, ඔබ විසින් ශාස්තෘන්වහන්සේට ධර්මකථාව කියනලද්දේද? ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ද ඔබට සාදුකාර දෙනලද්දේද?' 'උසිකාවනි, ඔබ විසින් එය කෙසේ දැනගන්නාලද්දේද?' 'දරුව මගේ ගෙහි අධිගෘහිත දෙවියා දශබලයන්වහන්සේ විසින් ඔබට සාධුකාර දුන් දිනයෙහි 'සියලු දසදහසක් සක්වළ දෙවියෝ සාධුකාර දුන්න'යි කීවේය, දරුව ඔබ විසින් කියනලද ධර්මකථාව බුදුන්වහන්සේට කියනලද අයුරින්ම මටද කීම කැමැති වන්නෙමි'. තෙරණුවෝ මවගේ කථාව පිළිගත්හ. ඕ ඔහුගේ පිළිගැනීම දැන දෙරටුවෙහි මණ්ඩපයක් කරවා දශබලයන් වහන්සේට දෙසූ අයුරින්ම තමන්ට ධර්මකථාව කියවා ගත්තාය යනුවෙන් මෙහි කථාවස්තුව මතුව සිටියේයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ මැනකාලයෙහි ආයාභිගණ මධ්‍යයෙහි වැඩසිටියේක් තෙරුන්වහන්සේ මිහිරිවදන් ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතන්හි තැබුසේක.

සිවලී තෙරණුවෝ

තවවෙනිවර්ෂයෙහි, ලාභීතං යදිදං සිවලී යනු තථාගතයන්වහන්සේ හැර ලාභී හික්කුන්වහන්සේ අතුරින් සිවලී තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයහයි දක්වයි. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමින් පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි පෙර කියනලද ක්‍රමයෙන්ම විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවරෙහි සිටියේ දහම් අසමින් එක් හික්කුටක ලාභීන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තබන්නාවූ බුදුන්වහන්සේ දක මාද අනාගතයෙහි මෙවැන්නෙකුවීම සුදුසුයයි බුදුන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය

කොට පෙර අයුරින්ම සත් දිනක් මහදන් දී 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මම මේ පින්කමින් අත්දැකෙමි නොපෙනමි. අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සපුනෙහි මමද නුඹවහන්සේ විසින් ඵ්‍යෙද්‍රස්ථානයෙහි තබනලද ඵ්‍යෙද්‍රස්ථානයෙහි මෙන් ලාභීන් අතුරින් අග්‍ර වන්නෙමි ප්‍රාථමික කළේය. ශාස්තෘත්වහන්සේ අනතුරක් නොදක නුඹගේ මේ ප්‍රාථමිකව අනාගතයෙහි ගෞරව බුදුන්ගේ සපුනෙහි ඉටුවන්නේය'යි විවරණදී වැඩියේක. ඵ්‍යෙද්‍රස්ථානයෙහි තෙමේන් දිවිහිමියෙන් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ විපස්සී බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි බන්ධුමිති නගරයෙන් නුදුරෙහි එක් ගමක පිළිසිඳ ගන්නේය. එසමයෙහි බන්ධුමිති නුවර වැස්සේ රජසමග සාකච්ඡාකොට බුදුන්වහන්සේට දන්දෙති. ඔවුහු එක්දිනක් සියල්ලන්ම එක්ව බුදුන්වහන්සේට දන්දෙන්නෝ කුමක් නම් අපගේ දනමුඛයෙහි නැද්දයි (විමසන්නාහු) මීද මීදුනු දීද නොදුටුහ. ඔවුහු කොයි දෙසකින් හෝ ගෙනෙන්නෙමුයි ජනපදයෙන් නුවරට පිවිසෙන මාතෘයෙහි පුරුෂයෙකු තැබුවාහුය. එකල්හි මේ කුලපුත්ත මේ තමන්ගේ ගමෙන් මීදුනු දී භාජනයක් ගෙන යමිකිසිවක් ගෙනෙන්නෙමුයි නුවරට යන්නේ මුළු දෙවා දොවන ලද අත්පා ඇත්තේ පිවිසෙන්නෙමුයි පහසු තැනක් බලන්නේ තහුල් හිසක් පමණකු මැස්සන් නැති දඩු මියක් දක මගේ පිනෙන් මෙය උපතැයි එය ගෙන නුවරට පිවිසෙයි. නුවරුන් විසින් තබනලද පුරුෂයා එය දක, 'පින්වත් පුරුෂය, කවරකුට මෙය ගෙන යන්නෙහිද'යි ඇසීය. 'ස්වාමිනි, කිසිවකුට නොවේ. විකිණීමට මෙය මවිසින් ගෙනඑනලද'යි කීය. 'එසේ වීනම් පින්වත මේ කහවණුව ගෙන මේ මින් මීදුනු දීන් දෙව'යි කීය. මෙය බොහෝ වටිනා එකක් නොවේ. මෙතෙමේන් එක් වටම බොහෝ මිලක් දෙයි. (එබැවින්) විමසීමට වටීය'යි හෙතෙම සිතීය. ඉක්බිති 'මම මෙය එක් කහවණුවකට නොදෙමි'යි කීවේය. 'එසේ නම් කහවණු දෙකක් ගෙනදෙව.' 'දෙකකටද නොදෙමි.' මේ නයින් මිළ වැඩි කරමින් කහවණු දහසකට පැමිණියේය. හෙතෙම, 'වඩා (මිළක් දක්වා) ඇදගෙන යාම නොසුදුසුය. මෙයින් කළ යුතු කායභීය විමසන්නෙමු'යි සිතීය. ඉක්බිති ඔහුට කීය: 'මෙය බොහෝ අගනා එකක් නොවේ. නුඹද බොහෝ දෙන්නෙහිය. කුමන වැඩක් සඳහා මෙය ගන්නෙහිද?' 'පින්වත මෙහි නගරවැසියෝ රජු සමග පිළිමල්ව විපස්සී බුදුරජාණන්වහන්සේට දන් දෙන්නාහු මේ දෙක දනමුඛයෙහි නොදක්නාහු සොයත්, ඉදින් මේ දෙක නොලබත් නම් නුවරුන්ට පරාජය වෙයි. එබැවින් දහසක්දී ගනිමි' 'කිමෙක්ද මෙය නුවරුන්ට පමණක්ම වටීද? අනෙකෙකුට දීමට නොවටීද? යම් කිසිවකුට දීමට වළහන ලද්දේ නොවෙයි (සිතා) 'නුවරුන්ගේ දන්දීමෙහි එක් දිනක දහසක් දෙන්නෙක් ඇත්දයි විමසීය. 'නැත යහළුව.' 'මේ දෙක

දහසක් වටින බව දන්නෙහිද?' 'එසේය දනිමි.' එසේනම් යව, එක් පුරුෂයෙක් මේ දෙක මිලට නොදෙයි. සියතින්ම දෙනු කැමැත්තේය. මේ දෙක ගැන නිසැක වේව'යි නුවරුන්ට කියව. නුඹ වනාහි මාගේ මේ දනමුබයෙහි දෙටු බවට කාය සාක්ෂ්‍ය වේව'යි කීවේය. ඒ ගම්වැසි තෙමේ වියදම සඳහා ගන්නාලද මාසකයෙන් පංචකටුකය ගෙන සුණු කොට දිවලින් කැඳපෙරා එහි මීපටලය මිරිකා පංචකටුක සුණෙන් යොද එක් තෙලුම් පතෙක බහා පිළියෙළ කොට ගෙන දශබලයන්වහන්සේට නුදුරු තැනෙක්හි මහජනයා විසින් ගෙනෙනු ලබන සත්කාරයන් අතුරෙහි තමන්ගේ අත්වර බලමින් හුන්නේය. හෙතෙම අවකාශය දැන ශාස්තෘන් සමීපයට ගොස්, 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මේ මාගේ දුප්පත් පඬුරය. මෙය මට අනුකම්පාවෙන් පිළිගනු මැනව'යි පැවසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට අනුකම්පා උපදවා වාතුම්මහාරාජික දෙව්වරුන් විසින් දෙනලද ශෛලමය පාත්‍රයෙන් එය පිළිගෙන අටපැට ලක්ෂයක් හිසුනට දෙන ලද්ද යම්සේ නොනිමෙයිද එසේ අදිටන් කළසේක. ඒ කුලපුත් තෙමේත් බත්කිය නිමවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඳ එකත් පසෙක සිටියේ මෙසේකීය. 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, අද බන්ධුමිති නගරවැසියන් විසින් නුඹවහන්සේට ගෙන එන ලබන සත්කාරය දක්නාලදි. මමද මේ කම්යාගේ විපාකයෙන් උපතූපත් හවයෙක්හි ලාභයෙන් හා යසසින් අග්‍රප්‍රාප්ත වන්නෙමි'. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'කුලපුත්‍රය, එසේ වේවා'යි පවසා ඔහුටද නුවර වැස්සන්ටද භුක්තානුමෝදනාවකොට පිටත්ව ගියසේක. ඒ කුලපුත් තෙමේත් දිවි ඇති තෙක් පින්කම්කොට දෙවි මිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සුප්පවාසා රජදියණියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. පිළිසිඳ ගැනීමේ පටන් සවසද උදෑසනද පඬුරු පන්සියය බැගින් සුප්පවාසාව පිළිගනියි. ඉක්බිති ඇයගේ එම පිත විමසනු සඳහා අතින් බිජුපැය ස්පඨිකරවති. එක් එක් බිජුවටින් සලාක සියයක්ද සලාක දහසක්ද මතුවෙයි. එක් කිරියක්වූ කෙතකින් ගැල් පණහක්ද සැටක්ද උපදියි. (වී) කොටුව පුරවන කල්හි කොටු දෙරටුව අතින් ස්පඨි කරවති. රජදියණියගේ පිනෙන් ගන්නන් විසින් ගත් ගත් තැන නැවත පිරෙයි. පිරුණු බත් සැලියෙන්ද රජදියණියගේ පිනැයි කියා යම්කිසිවකුට දෙන කල්හි යම්තාක් උඩට ඇද නොගනිත්ද එතෙක් බත් ක්ෂය නොවෙයි. දරුවා කුසෙහි සිටියදීම අවුරුදු සතක් ගෙවී ගියේය. ගැබ මෝරා ගිය විට සත්දිනක් මහදුක් වින්දය. ඕනොමෝ මරණයට පෙර දිවි ඇත්තීම දන් දෙන්නෙමැයි සැමියා සමඟ සාකච්ඡාකොට, 'යව, මෙපුවන ශාස්තෘන්වහන්සේට සැළකොට ශාස්තෘන්වහන්සේට ආරාධනා කරව. ශාස්තෘන්වහන්සේ යමක් කියන

සේක්ද එය මනාව සලකාගෙන අවුත් මට කියව'යි සැමියා ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත පිටත් කර යැව්වාය. හෙතෙම ගොස් ඇයගේ පණිවිඩය භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සැළකළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'සුප්පවාසා කොලිය දියණිය සුවපත්වේවා! සුව ඇත්තී නිරෝගවුවා නිරෝගී පුතකු බිහි කරවායි පැවසුවේය. රජතෙමේ එය අසා භාග්‍යවතුන් වැඳ ඇතුළු ගමට අභිමුඛව ගමන් කළේය. ඔහුගේ පැමිණීමට පෙරම සුප්පවාසාවගෙන් කුසින් පැන්පෙරහනින් ජලය මෙන් ගැබ නික්මියේය. පිරිවරා සිටි ජනයා කළුළු සහිත මුහුණු ඇත්තේම සිනහසෙන්නට පටන් ගත්හ. කුටුපහවූ මහජනයා රජුට සතුටුදායක පණිවිඩය සැළකිරීමට ගියහ. රජතෙමේ ඔවුන්ගේ ඉඟිය දැකම බුදුන්වහන්සේ විසින් කියනලද කථාව පලගැනුනේ වනැයි සිතීය. හෙතෙම පැමිණ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පණිවිඩය රජ දියණියට දන්වීය. රජ දියණිය, 'ඔබ විසින් නිමන්ත්‍රණය කරනලද දිව්‍යම මඟුල්බතක් වන්නේය. යන්න, සත්දිනකට දශබලයන්වහන්සේට ආරාධනා කරන්නැ'යි කීවාය. රජතෙමේ එසේ කළේය. සත්දිනක් බුදුපාමොක් මහසභනට මහදන් පැවැත්වූහ. දරුකෙමේ සියලු නෑයන්ගේ තැවුණු සිත නිවන්නෙක් වූයේයැයි ඔහුට සිවලියයි තම් කළාහුය. හෙතෙම සත්වසක් ගැබෙහි විසූ බැවින් උපන්කාලයෙහි පටන්ම සියලු ක්‍රියාවන්හි දක්‍ෂයෙක් වූයේය. දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ සත්වෙහි දිනයෙහි ඔහු සමඟ කථාසලාප පැවැත්වූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේද ධම්මපදයෙහි ගාථාවක් පැවසුවේය:

'යමෙක් මේ යාමට දුෂ්කරවූ මුළාවක්වූ දුභිමාගීයක්වූ සසර ඉක්මවුයේද එතෙර වූයේ පරතෙරට ගියේ ලාමක නොවූයේ සැකනැත්තේ දැඩියේ නොගෙන නිවුනේ වේද? මම ඔහු බ්‍රාහ්මණයකුයි කියමි.'¹

ඉක්බිති ඔහුට තෙරුන්වහන්සේ මෙසේ කීහ: 'කිමෙක්ද? ඔබ විසින් මෙබඳු දුක් රැසක් විඳ පැවිදි වීමට නොවිදි?' 'ලබන්නේ (තම්) පැවිදි වන්නෙමි ස්වාමීනි,' සුප්පවාසා රජ දියණිය තෙරුන් සමඟ කථාකරන්නාවූ ඔහු දැක 'කිමෙක්ද මගේ පුතා දම්සෙනෙවි සැරියුත් හිමියන් සමඟ කථා කෙරේද'යි තෙරුන් වෙත එළඹ, ස්වාමීනි, මගේ පුතා ඔබවහන්සේ සමඟ කුමක් කථා කෙරේදයි විමසුවාය. 'තමන් විසින් විදින ලද ගැබෙහි විසීමේ දුක කියා ඔබ විසින් අනුමත කරනලද්දේ පැවිදිවන්නෙමැයි කියති'යි තෙරුහු පැවසූහ. 'මැනවි ස්වාමීනි,

1. යො ඉමං පටිපථං දුග්ගං සංසාරං මොහමච්චගා
නිණ්ණො පාරගතො කොඨි අනෙජො අකථංකරී
අනුපාදය නිබ්බුතො තමහං බ්‍රෑමී බ්‍රාහ්මණං

ඔහු පැවිදි කරවනු මැනවි.' තෙරුවාවහන්සේ ඔහු විහාරයට පමුණුවා තවපංචක කමටහනදී පැවිදි කරවන්නාහු 'සිවලි, ඔබට අන්‍යයන්ගේ අවවාදයෙන් වැඩක් නැත. ඔබ විසින් සත් වසක් විදින ලද දුකම ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරවයි පැවසූහ. 'ස්වාමීනි, පැවිදිකරවීමම ඔබවහන්සේගේ වගකීමය. යමක් මාවිසින් කළ හැක්කේද එය මම දනිමි. හෙතෙම පළමු කෙස්වැටිය ඉවත්කරන කෙණෙහිම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. දෙවැන්න ඉවත් කරන කෙණෙහි සක්‍යදගාමී පෙලෙහි පිහිටියේය. තෙවැන්න ඉවත් කරන කෙණෙහි අනාගාමී පෙලෙහිද සියලු කෙස් බහා තැබීමද රහත්බව පසක් කිරීමද නොපසුව නොපෙරවුව සිදුවිය. ඔහු පැවිදිවූ දින පටන් බික් සහනට සිවුපසය කැමති පරිද්දෙන් උපදියි. මෙසේ මෙහි කථාවස්තුව නිමියේයි. මෑත කාලයක ශාස්තෘත්වහන්සේ සැවතට වැඩියේක. තෙරණුවෝ ශාස්තෘන් වැද 'ස්වාමීනි, මගේ පින විමසන්නෙමි. මට හික්‍ෂුන් පත්සියයක් දුනමැනවැ'යි කීහ. 'සිවලි ගන්නැ'යි පැවසූයේක. උත්තරවහන්සේට නිග්‍රොධයෙහි අධිගෘහිත දේවතාවා සත්දිනක් දන්දුන්නේය. මෙසේ හෙතෙම:

නිග්‍රොධය පළමුව දුටුවේය. දෙවැනි පණ්ඩව පථිතයද තෙවැනිව අවිරවනියද සිවුවැනිව උතුම් සාගරයද පස්වැනිව හිමවතද දුටුවේය. හෙතෙම සවෙනිව ඡද්දන්නයට ආයේය. ගන්ධමාදනයට සත්වෙනිවද ඉක්බිති රේවතතෙරුන් සමීපයට අටවෙනිවද පැමිණියේය.¹

සියලු තත්ති සත් සත් දිනයන්හිම දන් දුන්නාහුය. ගන්ධමාදන පව්වෙහි නාගදන්න නම් දේවරජයා සත් දිනයන්හි එක් දිනෙක කිරි පිණ්ඩපාතයද, එක්දිනෙක හිතෙල් පිණ්ඩපාතයද දුන්නේය. හික්‍ෂුසංඝයා මෙසේ ඇසීය: මේ දෙවරපුරුණේ දෙවනු ලබන දෙන්නු නොපැනෙත්. දීඝුලනීමද නොපැනෙයි. දෙවරපුරුණි, ඔබට මෙය කොයින් උපදීද?' 'ස්වාමීනි, කාශ්‍යප බුදුන්කල කිරිසලාකබත් දීමෙහි මේ ඵලයැ'යි දෙවරපුරුණෙමේ පැවසීය. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘත්වහන්සේ බද්ධවනිය රේවතතෙරුන්ගේ පෙරගමන අපේක්ෂාපත්ති කොට තෙරුන්වහන්සේ තමන්ගේ සසුනෙහි ලාභ සහ යසස් ලබන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබූයේක.

1. 'නිග්‍රොධං පඨමං පසසි දුතියං පණ්ඩව පබ්බතං
තතියං අවිරවතියං චතුස්ථං වරසාගරං
පඤ්චමං හිමවතනං සො ඡට්ඨං ඡද්දන්නමාගමී
සක්කමං ගන්ධමාදනං අධ්මං අථ රේවතං'

වක්කලී තෙරණුවෝ

දසවැන්නෙහි සද්ධාධිමුක්තානං යනු ශ්‍රද්ධාවෙන් අධිකතරවුවත් අතුරෙන්ය. බලවත් ශ්‍රද්ධා ඇති හික්කුන් අතුරෙන් වක්කලී තෙරණුවෝ අග්‍රවුහයි දක්වයි. අනෙක් අයගේ ශ්‍රද්ධාව වැඩිය යුතුවෙයි. තෙරුන්වහන්සේගේ වනාහි අඩුකළ යුතු විය. එබැවින් හෙතෙම දඩිශ්‍රද්ධා ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රයයි කියනලදි. වක්කලී යනු ඔහුගේ නමයි. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් අතීතයෙහි පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කියනලද අයුරින්ම විහාරයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටියේ දහම් අයමින් එක්තිකවූවක බලවත් ශ්‍රද්ධා ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක මාද අනාගතයෙහි මෙබන්දකුච්ඡ වටනේයයි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම ශාස්තෘන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට සන්දිනක් මහදන්දී තථාගතයන් වැද 'ස්වාමීනි, මමද මේ පින්කමින් නුඹවහන්සේ විසින් දඩි ශ්‍රද්ධා ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතතතුරෙහි තැබූ හික්කු ව මෙන් අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි දඩි ශ්‍රද්ධා ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රවන්තෙමියයි ප්‍රාථමිකා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට අනතුරක් නොදක විවරණදී වැඩියේක. හෙතෙමේත් දිවිඇති තෙක් පින්කම් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ කාලයෙහි සැවැත්තුවර බමුණු කුලයෙක්හි පිළිසිඳ ගත්තේය. වක්කලී යනුවෙන් ඔහුට නම් කළාහුය. හෙතෙම වැඩිවියට පැමිණියේ ත්‍රිවේදයන් උගෙන බික්සහන පිරිවරා සැවතෙහි සැරිසරන්නාවූ බුදුන්වහන්සේ දක බුදුන්වහන්සේගේ ශරීරසම්පත්තිය බලා ශරීරසම්පත්තිය දකීමෙන් තෘප්තිමත් නොවූයේ තථාගතයන්වහන්සේ සමඟම හැසිරෙයි. වෙහෙරට යන්නාවූ තථාගතයන්වහන්සේ සමඟම විහාරයට ගොස් ශරීරසම්පත්තිය බලමින්ම සිටී. ධම්මසභාවෙහි හිඳ ධම්ම දෙසන්නාවූ බුදුරජාණන්වහන්සේගේ හමුවෙහි සිටියේ ධම්ම අසයි. හෙතෙම ශ්‍රද්ධාව ලැබ ගිහිගෙයි වසන්නේ නිබඳව බුදුන්වහන්සේගේ දඬුන ය නොලබන්නෙමැයි පැවිද්ද ඉල්වා ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදිවූයේය. එතැන්පටන් ආහාරගැනීමේ වේලාව හැර සෙසු කල්හි යම් තෑනක සිටියහු විසින් බුදුන්වහන්සේ දකීමට හැකිවේද එහි සිටියේ නුවණින් මෙනෙහි කිරීම අත්හැර බුදුන්වහන්සේ දෙස බලමින්ම වාසය කරයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ නුවණ මුහුකුරා යාම බලාපොරොත්තු වනසේක් දිගුකලක්ම ඔහු රූප දකිම්වශයෙන්ම සැරිසරද්දී කිසිවක් නොකියා දැන් මොහුගේ ඥානය මුහුකුරා ගියේය. මෙතෙම අවබෝධකරවීමට හැකිවන්නේයයි දන මෙසේ පැවසුයේක. 'වක්කලී දකිනු ලැබූ මේ කුණු කයින් කවර වැඩක්ද?

වක්කලී යමෙක් ධර්මය දකීද? හෙතෙම මා දකියි. වක්කලී, ධර්මය දකින්නාම මාදකියි. මා දකින්නා ධර්මය දකී.' ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙසේ ඔව්දන් දෙනකල්හිද තෙරුන්වහන්සේ බුදුන්වහන්සේගේ දර්ශනය අතහැර අන්තූනකට යාමට නොහැක්කේවෙයි. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'මේ හික්කුච සංවේගය නොලැබ අවබෝධ නොකරන්නේය'යි වස් එළඹීම පංචිකල්හි රජගහනුවරට ගොස් වස් එළඹෙන දිනයෙහි 'වක්කලී, ඉවත්වන්න'යි තෙරුන් ඉවතට යැවුයේක. බුදුවරුනම් පිළිගතයුතු වචන ඇත්තෝ වෙති. එහෙයින් තෙරණුවෝ බුදුන්වහන්සේට විරුද්ධව සිටීමට නොහැකි වන්නාහු තෙමසක් බුදුන්වහන්සේ හමුවට නොයා සිටීම නොයිවසමින්, දැන් කිරීමට හැකි කුමක්ද? තථාගතයන්වහන්සේ විසින් මම තෙරපා දමනුලද්දෙමි. හමුවීම නොලබමි. මගේ ජීවිතයෙන් කවර වැඩක්දැයි සිතා ගිජුකුළු පව්වෙහි ප්‍රපාතස්ථානයකට නැංගාහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහු ක්ලාන්ත වනබව දන, 'මේ හික්කුච, මා සමීපයෙන් අස්වැසිල්ලක් නොලබන්නේ උකුම්ඵලයන්ට ඇති උපතිශ්‍රය නසාගන්නේයයි (සිතා) තමන්වහන්සේ දක්වීමට ආලෝකයක් විහිදවූයේක. එකල්හි දිගුකලක පටන්ම පැවති ඔහුගේ මහත්වූ කණස්සල්ල පහවිය. ශාස්තෘන්වහන්සේ වියළි තලයක වැසි හෙළන්නාක් මෙන් වක්කලී තෙරුන්ට බලවත් ප්‍රීතිය ඉපදවීමට ධර්මපදයෙහි මේ ගාථාව දෙසූයේක:

'බුදුසසුනෙහි පහත්වූ ප්‍රමුදිතබව බහුල හික්කුච සංස්කාරයන් සංසිදුවන්නාවූ සුඛසහගත ශාන්ත පදය අවබෝධ කරන්නේය.'

වක්කලී තෙරුන්ටද එව වක්කලියි අතදිගු කළයේක. තෙරණුවෝ මවිසින් දශබලයන්වහන්සේ දක්නා ලදහ. 'එව'යි කැඳවීමද ලබනලදැයි බලවත් සතුට උපදවා කොතනින් යම්දැයි තමා වැටෙන බව නොදනාම බුදුන්වහන්සේ හමුවෙහි අහසට පැන පළමු පයින් පව්වෙහි සිටියේම බුදුන්වහන්සේ විසින් දෙසූ ගාථාව සිහිකරමින් අහසෙහිදීම ප්‍රීතිය යටපත් කොට පිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පැමිණ තථාගතයන් වදිමින්ම බටහ. මෑත කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ ආයඝිගණයා මධ්‍යයෙහි වැඩහුන්නේක් තෙරුන් අධිකශ්‍රද්ධා ඇත්තවූන් අතුරින් අගනැන්හි තැබූයේක.

දෙවෙනි වර්ගයයි.

1. පාමුස්සබ්බලො හික්කු පසනෙතා බුද්ධාසනෙ
අධිගච්ඡේ පදං සනතං සංඛාරූපසමං සුඛං

තුන්වෙනි වග්ගය

රාහුල තෙරණුවෝ

තෙවෙනි වග්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි, සික්ඛාකාමානං යනු ත්‍රිවිධ ශික්‍ෂා කැමැතිවන්නවුන්, සතුටින් පිළිගනිමින් හික්මෙන්නවුන් අතුරෙන් යන අර්ථයි. රාහුලෝ යනු තමන්ගේ පුත්‍රවූ රාහුල තෙරුන් දක්වයි. තෙරණුවෝ වනාහි පැවිදිවූ දින පටන් උදෑසන අවදිවෙමින්ම අතපුරා වැලි උඩදමා 'අද මම බුදුන්වහන්සේගේ මෙන්ම ආවායාම් උපාධ්‍යායයන්ගේද සමීපයෙන් මෙපමණක් අවවාදද අනුශාසනාද ලබන්නේනම් යෙහෙකැයි පතයි. එහෙයින් ශික්‍ෂාකාමීන් අතුරෙන් අග්‍ර නම් විය.

රට්ඨපාල තෙරණුවෝ

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි, සද්ධාපබ්බතීතානං යනු ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූවන් අතුරෙන්ය. රට්ඨපාලෝ යනු රටක් පාලනය කිරීමට සමත්වූයේ හෝ බිඳුනු රටක් එක් කිරීමට සමත් කුලයක උපන්නේ හෝයි රට්ඨපාලයයි ප්‍රසිද්ධියට ගියේය. හෙතෙමින් බුදුන්වහන්සේගේ දම් දෙසුම අසා ලබනලද ශ්‍රද්ධාව ඇත්තේ දින කුදුසක් හතතවෙජ්දය (ආහාර නොගැනීම) කොට මවිසියන් පැවිද්දට කැමැති කරවා ගෙන පැවිදිවූයේයි. එබැවින් ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූවන් අතුරෙන් අග්‍රනම් වූයේය. මේ තෙරවරුන් දෙදෙනාගේම ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මේ දෙදෙනාම අතීතයෙහි පියුම්තුරා බුදුරජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි ගෘහපති මහාසාර කුලයෙහි උපන්න. ඔවුන්ගේ කුඩාකාලයෙහි නම හෝ ගෝත්‍රය නොකියනුලැබේ. වියපත්වූවාහු ගිහිගෙහි පිහිටා තම තමන්ගේ පියවරුන්ගේ ඇවෑමෙන් දෙදෙනාම තමතමන්ගේ රුවන් ගබඩාකරුවන් කැඳවා අපමණ ධනය දක මෙපමණක්වූ මෙම ධනසමූහය මුතුන්මිත්තාදීහු තමන් සමඟ රැගෙන යාමට නොහැකි වූවාහුය. අප දැන් යම්කිසි උපායකින් මේ ධනය ගෙනයාමට වටනේයයි සිතා දෙදෙනාම සිවු වරෙක දුගීමගී යාවකාදීන්ට මහදන්දීමට පටන් ගත්හ. එක් කෙනෙක් තමන්ගේ දනාග්‍රයෙහි ආ ආ ජනයන් විමසා කැඳ කැවිලි ආදිය අතුරෙන් යමක් යමෙකුට කැමතියයි සිතේද ඔහුට එය දුන්නේය. ඔහුට ඒ කරුණින්ම 'ආගතයාවකෝ' යනුවෙන් තමන්ද විය. අනෙකා නොවිමසාම ගත්ගත් බඳුන් පුරව පුරවා දෙයි. ඔහුටද එකරුණින්ම අනන්තපාකයයි නමක්විය. අප්‍රමාණවූ

පාක ඇත්තේ යන අර්ථයි. ඒ දෙදෙනාම එක්දිනක් උදෑසනම මුවදෙවීම සඳහා පිටතගමට ගියහ. එසමයෙහි හිමවතින් මහත් සෘද්ධි ඇති තාපසවරු දෙදෙනෙක් පිඩුහැසිරීම සඳහා අහසින් අවුත් ඒ යහළුවන්ගේ නුදුරෙහි බැස මොවුහු අප නොදකින්නාවයි එකත් පසෙක සිටියාහුය. ඒ දෙදෙනාද ඔවුන්ගේ ලබුබඳුන් ආදී පිරිකර සංවිධානය කොට ඇතුළුගම සඳහා යවනලද්දවුන්ගේ සමීපයට අවුත් වැන්දහුය. ඉක්බිති ඒ තාපසයෝ 'මහපිණුක්කති, කවර වෙලාවක ආවාහුදයි ඇසූහ. ඔවුහු ස්වාමීනි, දන්ම'යයි කියා ඔවුන්ගේ අතින් ලබුබඳුන් ගෙන තම තමන්ගේ ගෙවලට පමුණුවා බත්කිස අවසන්හි නිබඳව හිඤ්ඤාව ගැනීම සඳහා පිළිණ ගත්තාහුය. ඔවුනතුරින් එක් තවුසෙක් දැවිලිසහිත ශරීර ස්වභාවය ඇත්තේ විය. හෙතෙම තමාගේ ආනුභාවයෙන් මහමුහුදේ දිය දෙකඩ කොට පයවිත්ධරනාගරාජයාගේ හවනයට ගොස් දිවා විහරණයෙහි හිඳියි. හෙතෙම සෘතු සප්තයා ගෙන පෙරළා අවුත් තමන්ගේ උපස්ථායකයාගේ නිවසෙහි භුක්තානුමෝදනාව කරන්නේ පයවිත්ධර නාගරාජ හවනය මෙන් වේවා! පයවිත්ධරනාගහවනය මෙන් වේවායි කියයි. ඉක්බිති එක්දිනක උපස්ථායක තෙමේ ඔහුගෙන් 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ අනුමෝදනය කරමින් පයවිත්ධර නාගහවනය මෙන් වේවායි කියනු. අපි එහි අදහස නොදනිමු. ස්වාමීනි, මෙය කුමක් කියනලද්දේ වේදයි ඇසුවේය. 'එසේය, කෙළෙඹිය, මම ඔබගේ සෑපත පයවිත්ධර නාගරාජයාගේ සෑපත මෙන් වේවායි කියමි'යි තවුසා පැවසීය. එතැන්පටත් කෙළෙඹිතෙමේ පයවිත්ධරනාගහවනයට සිත ඇලවීය. අනෙක් තවුසා තවුතිසාහවනයට ගොස් හිස්වු මහරිවන විමානයක දිවා විහරණය කරයි. හෙතෙම යමින් එමින් සක්දෙවරජුගේ සෑපත් දක තමන්ගේ උපස්ථායකයාට අනුමෝදනා කරන්නේ සක්විමනමෙන් වේවායි කියයි. ඉක්බිති ඒ කෙළෙඹියාද, අනෙක් යහළුවා ඒ තාපසයාගෙන් ඇසුවාක් මෙන් ඔහුගෙන් විමසීය. හෙතෙම ඔහුගේ කීම අසා ශක්‍රහවනයෙහි සිත ඇලවීය. ඒ දෙදෙනාම පැතු තැන්හිම උපන්නාහුය. පයවිත්ධර නාගහවනයෙහි උපන්නේ පයවිත්ධර නාගරාජයා තමිවිය. හෙතෙම උපත් කෙණෙහි තමන්ගේ ආත්මභාවය දක කුලුපග තවුසා සිත් නොඅලවන තැනක් මට වර්ණනා කළේය. මෙය ඒකාන්තයෙන්ම උරයෙන් බඩගා හැසිරෙන තැනකි. හෙතෙම අත්තැනක් නොදන්නේදැයි විපිළිසර වූයේය. ඉක්බිති ඔහුට එකෙණෙහිම මනාව පිළියෙළ කරනලද නාට්‍යාත්මක කුයර්භාණ්ඩයෝ සියලු දිශාවන්හි හඬ නැංවූහ. හෙතෙම එකෙණෙහිම ඒ අත්බැව අතහැර මානවක රුවක් ඇත්තේවිය. සතරවරම් මහරජවරු අඩමසකට වරක් සක්දෙවියන්ට උපස්ථානයට යති. එබැවින් හෙතෙමේද විරූපකඩ නාරජු සමඟ සක්දෙවියන්ගේ උවටුනට ගියේය. සක්දෙවි තෙමේ දුරදීම එන්නාවූ ඔහු

දක හැදින ගත්තේය. ඉක්බිති ළඟට අවුත් සිටිකල්හි ඔහුගෙන් 'යහච්ච, කොහි උපන්නෙහිදැයි ඇසීය. 'මහරජ, නොකියනු මැනවි, උරයෙන් බඩගා යන තැනක උපන්නෙමි. නුඹවහන්සේ තමී කලාණමිත්‍රයකු ලැබුයේ වන.' 'යහච්ච, නුඹ නුසුදුසු තැනක උපන්නෙමියි සැක නොකරන්න. පියුමතුරා බුදුරජාණන් වහන්සේ ලොව පහළවූ සේක. උන්වහන්සේට පින්කමි කොට මෙතැනම ප්‍රාණථිතා කරව. අපි දෙදෙනාම සුවසේ වසන්නෙමු'යි කීවේය. හෙතෙම 'ස්වාමීනි, එසේ කරන්නෙමු'යි ගොස් පදුමුත්තර තථාගතයන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට තම තාගතවනයෙහි නාපිරිය සමඟ සියලු රැ සත්කාර සම්මාන පිළියෙළ කළේය. ශාස්තෘන් වහන්සේ දෙවන දිනයෙහි අරුණු, නැහි කල්හි තමන්ගේ උපස්ථායකවූ සුමනතෙරුන්ට, 'සුමන, අද තථාගතයන් වහන්සේ දුර හික්කාවාරයකට යන්නාහ. පෘථග්ජන හික්කුහු නොඑන්නවා! ත්‍රිපිටකධර පිළිසිඹියාපත් ජළහික්කුලාභී හික්කුහුම එන්නවා! පැවසුසේක. තෙරණුවෝ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ වචනය අසා සියල්ලන්ට සැළකළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ සමඟ ලක්‍ෂයක් හික්කුහු අහසට පිවිසියාහුය. පඨවිකර තෙමේ නා පිරිය සමඟින් දශබලයන්වහන්සේට පෙර ගමන් පැමිණියේ ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිවරා මුහුදමතින් මිණිවන් රැළ මඩිමින් වඩින හික්කුසංඝයා බලා මුලින් ශාස්තෘන්වහන්සේද කෙළවරෙහි සංඝනවකවූ තථාගතපුත්‍ර උපරේවන තමී සාමණේරයන්වහන්සේද බලමින් 'සෙසු සවිවන්ගේ මෙබඳුවූ සෘද්ධානුභාවයක් ආශ්වායීමත් නොවේ. මේ තරුණ ලලිත බවින්සුත් දරුවාගේ මෙබඳුවූ සෘද්ධානුභාවයක් අතිශයින්ම ආශ්වායීය'යි ඉමහත් ප්‍රීතියක් ඉපිදවීය. ඉක්බිති, ඔහුගේ භවනයෙහි තථාගතයන්වහන්සේ වැඩහුන් කල්හි සෙසුහික්කුන් කෙළවරෙහි සිට වැඩහිදිත්දී ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉදිරියෙහිම උපරේවන සාමණේරයන්ට අසුනක් පැනවීය. නාරජු කැඳ දෙමින්ද කැවිලි දෙමින්ද වරක් බුදුරුන් දෙස බලයි. වරක් උපරේවන සාමණේරයන් දෙස බලයි. ඔහුගේ සිරුරෙහි තථාගතයන්ගේ සිරුරෙහි මෙන් දෙතිස් මහා පුරුෂලක්‍ෂණ පැනෙයි. ඉක්බිති නාරජු තෙමේ, 'මේ සාමණේර තම බුදුවරුන්ට සමානව පෙනෙයි. මේ කිමෙන් වේදයි නුදුරෙහි හුන් එක්තරා හික්කුවකගෙන් 'ස්වාමීනි, මේ සාමණේර තෙමේ දශබලයන්වහන්සේට කවරෙක් වේදයි ඇසීය. 'මහරජ, පුතය.' හෙතෙම, 'පුදුමයෙකි, මේ හික්කුව මෙසේ රූපයෙන් හා යසසින් අගතැන්පත් තථාගතයන්වහන්සේගේ පුත්‍රභාවය ලැබීය. මොහුගේ ශරීරයද ඒකදේශයකින් බුදුන්ගේ ශරීරයට සමානව පෙනෙයි. මාද අනාගතයෙහි මෙබන්දකු වීම වටහේයයි සිතුවේය. හෙතෙම සත්ථිතක් මහදන්දී 'ස්වාමීනි, මම මේ පුණ්‍යකම්මයාගේ ආනුභාවයෙන් මේ උපරේවන මෙන් අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනකුන්ගේ පුතෙක් වන්නෙමිවායි ප්‍රාණථිතා කළේය.

ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරක් නොදක අනාගතයෙහි ගෞතම බුදුන්ගේ පුත්‍රයා වන්නෙහියයි විවරණදී වැඩිසේක. පටිච්ඡධර තෙමේ යළි අඩමස පැමිණිවිට විරූපාක්‍ෂ සමඟ සක් දෙවියන්ගේ උවදුරට ගියේය. ඉක්බිති සම්පයෙහි සිටි ඔහුගෙන් සක්දෙව් තෙමේ, 'යහඵව, මේ දෙව් ලොව පතන ලද්දේ'යි ඇසීය. 'ස්වාමීනි, නොපතන ලදි.' 'කවර දොසක් දක්කෙහිද?' 'මහරජ, දොසක් නැත. මම දශබලපුත්‍රවූ උපරෙවන සාමණේරයන් දුටුවෙමි. ඔහුදුටු කල්හි සිට මගේ සිත අත්තැනක නොනැමුනේය. ඒ මම අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ මෙබඳු පුතෙක් වන්නෙමිවා'යි ප්‍රාෂ්ඨනා කෙළෙමි. ඔබද මහරජ, එක් පැතුමක් කරව. (එතමා:) 'ඒ අපි උපදින තැන නොවෙන් වන්නෙමු'යි කියාය. සක්දෙව් තෙමේ ඔහුගේ වචනය පිළිගෙන එක් මහානුභාව ඇති හික්‍ෂුටක දැක 'මේ කුලපුත් තෙමේ කවර කුලයකින් නික්ම පැවිදි වූයේද'යි සිහි කරන්නේ මෙනෙම බිඳුනු රටක් එක් කිරීමට හැකි කුලයක පුත්‍රයෙක්වී කුදුස් බන්ධිදීමක් කොට පැවිද්දට මවිපියන් අනුදත්වා ගෙන පැවිදි වූයේයයි දැන ගත්තේය. දැනද නොදන්නකුමෙන් තථාගතයන්වහන්සේගෙන් අසා සන්දිතක් මහාසන්කාර කොට 'ස්වාමීනි, මම මේ පුණ්‍යකම්යාගේ විපාකයෙන් නුඹවහන්සේගේ සසුනෙහි මේ කුලපුත්‍රයා මෙන් අනාගතයෙහි එක් බුදුකෙනෙකුන්ගේ සසුනෙහි ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූවන් අතුරෙන් අග්‍ර වන්නෙමියි ප්‍රාෂ්ඨනා කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරක් නොදක 'මහරජ, නුඹ අනාගතයෙහි ගෞතම නම් බුදුන්ගේ සසුනෙහි ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූවන් අතුරින් අග්‍ර වන්නෙහිය'යි විවරණදී වැඩිසේක. සක්දෙව්තෙමේද තමන්ගේ දෙවිපුරයටම ගියේය. ඒ දෙදෙනාම උපන්නැතින් සැව දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරසරමින් නොයෙක් කල්ප දහස් ගණන් ඉක්මවූහ. මෙයින් කල්ප අනුදෙකකට මත්තෙහි ථූසා නම් බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව පහළවූ සේක. ඔහුගේ පියා මහිඤ්ඤ නම් රජ වූයේය. අත් මවුන්ගෙන් උපන් කතිවු සහෝදරයෝ තිදෙනෙක් වූහ. රජතෙමේ දිනපතා බුදු රජාණන්වහන්සේ මගේමය, මගේමයයි සංඝයා මගේමයයි මමායනය කරමින් තෙමීම දශබලයන්වහන්සේ නිබඳ වළඳවයි. ඉක්බිති එක් දිනක් ඔහුගේ පසල් දනව්ව කිපියේය. නුඹලා හෝ මා හෝ යායුතුය. ඉදින් මම යන්නෙමි නම් නුඹලා විසින් මේ ක්‍රමයෙන් දශබලයන්වහන්සේට සේවය කළයුතුය.' ඒ තිදෙනාම එක විටම පියාණෙනි, නුඹට ගමන්කිසක් නැත. අපි සොරුන් විනාශ කරන්නෙමුයි කීවාහුය. පියා වැද ප්‍රත්‍යක්තයට ගොස් සොරුන් විනාශ කොට සටන ජය ගෙන ආපසු පැමිණියාහුය. ඔවුහු අතරමගදී සේවකයන් සමඟ, 'දරුවනි, අපගිය කෙණෙහිම පියා වර දෙන්නේය. කවරවරයක් ගන්නෙමුදැයි සාකච්ඡා කළාහුය. 'ස්වාමිචරුනි, නුඹවහන්සේලාට පියාගේ ඇවෑමෙන් දුලිභවූ කිසිවක්

නම්නැත. නුඹවහන්සේලාගේ දෙවු බැයන් වන ඵ්‍රයා බුදුන්වහන්සේ පිළිදඟුම් කිරීමේ වරය ගනු මැනවැ'යි කීවාහුය. ඔවුහු 'නුඹලා විසින් යහපතක් කියතලද'යි සියල්ලෝම එක්සිත්ව ගොස් පියා දුටුවාහුය. එකල පියා ඔවුන්ට පැහැද වරයක් දුන්නේය. ඔවුහු 'තෙමසක් තථාගතයන් පිළිදඟුම් කරන්නෙමු'යි වරය ඉල්ලූහ. රජතෙමේ' මෙය දිය නොහැකිය. අන් වරයක් ගණුව'යි කීවේය. 'පියාණෙනි, අපට අන්වරයකින් වැඩක් නැත. ඉදින් නුඹවහන්සේ දෙනු කැමැත්තෝ නම් අපට එම වරයම දෙනු මැනවැ'යි කීහ. රජතෙමේ ඔවුන් නැවත නැවතත් කියද්දී තමා පිළිණදුන් බැවින් නොදීමට නොහැකැයි සිතා, 'දරුවනි, මම නුඹලාට වරයදෙමි. එතකුදු වුවත් බුදුවරු නම් ළංවීමට අපහසු අයවෙති. සිංහයන් මෙන් එකළාව හැසිරෙන්නෝය. බුදුන්වහන්සේ පිළිදඟුම් කරන නුඹලා අප්‍රමාද වන්නැ'යි පැවසීය. තථාගතයන්වහන්සේ පිළිදඟුම් කරන අප විසින් සුදුසු දෙයක්කොට පිළිදඟුම් කිරීමට වටහෙයයි ඔවුහු සිතූහ. සියල්ලෝම එක්කැමැත්තෝව දසසිල් සමාදන්ව පිළිගෙනැත්තෝවී ශාස්තෘන්වහන්සේට දන්දෙන තැන පාලනය කරන පුරුෂයන් තිදෙනෙකු තැබූහ. ඔවුනතුරින් එකෙක් ධනධාන්‍ය උපදවන්නෙක් වූයේය. එකෙක් මිත්‍රම් කරුවෙක් වූයේය. එකෙක් දනසංවිධායකයෙක් වූයේය. ඔවුන්ගේ (ධනධාන්‍ය) උපදවන්නා අනාගතයෙහි බිම්බිසාර මහරජ වූයේය. මිත්‍රම්කරුවා විශාඛ උපාසක වූයේය. දනසංවිධායක තෙමේ රටපාල වූයේය. හෙතෙම එහි දිවි ඇතිතෙක් කුසල් කොට දෙවිලොව උපන්නේය. මේ රාහුල තෙරණුවෝ නම් කාශ්‍යප බුදුරදුන්ගේ කාලයෙහි කිසි රජුගේ දෙවුපුතාවී උපන්නේය. ඔහුට පටවිඤ්ඤා කුමාරයායයි නමක් කළාහුය. ඔහුට සොහොයුරියෝ සත් දෙනෙක් වූහ. ඔවුහු බුදුන්වහන්සේට පිරිවෙන් සතක් කරවූහ. පටවිඤ්ඤා තෙමේ යුවරජකම ලැබීය. හෙතෙම ඒ සොහොයුරියන්ට, 'නුඹලා විසින් කරවනලද පිරිවෙන් අතුරින් මටද එකක් දෙන්නැයි කීවේය. 'සොහොයුර, නුඹ යුවරජතනතුරෙහි සිටියෙහිය. නුඹවිසින් නම් අපට දියයුතුය. නුඹ අපට අන් පිරිවෙණක් කරව'යි කීවාහුය. හෙතෙම ඔවුන්ගේ කීම අසා විහාර පන්සියයක් කරවූයේය. පිරිවෙන් පන්සියයක්දයි කියත්, හෙතෙම එහි දිවි ඇතිතෙක් කුසල් කොට දෙවිපුරයෙහි උපන්නේය. මේ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි පටවිඤ්ඤා කුමාර තෙමේ අපගේ බෝසතුන්ගේ අගමෙහෙසියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. ඔහුගේ යහළුවා කුරුට පුල්ලකොට්ඨිත නියමිගමෙහි රටපාල සිටුගෙහි උපන්නේය. ඉක්බිති අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ අභියම්බෝධියට පත්ව පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇත්තෝ අනුක්‍රමයෙන් කුඹුල්වතට වැඩ රාහුල කුමරු පැවිදි කරවූයේය. ඔහුගේ ප්‍රච්ඡා විධානය පෙළෙහි ආයේමය. මෙසේ පැවිදිවූ රහල් තෙරුන්ට නිතර අවවාද වශයෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේ රාහුලොවාද

සුත්‍රය දෙසුසේක. රහල් තෙරණුවෝද උදයෙන්ම අවදිව අතින් වැළි ඔසවා බුදුන්වහන්සේගෙන් මෙන්ම ආවායඹී උපාධ්‍යායයන්ගේද සම්පයෙන් අද මෙපමණ අවවාද ලබමිවායි කියති. බික්සහන මැද 'රාහුල තෙරණු තෙමේ අවවාදකමය. පියාට සුදුසු පුතෙකි'යි කථාවක් හටගත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ හික්කුන්ගේ සිත්හසර දන 'මා ගියකල්හි එක් ධර්මදේශනයක්ද වැඩෙයි. රාහුලගේ ගුණයද ප්‍රකට වන්නේය'යි වැඩමවා ධර්ම සභාවෙහි බුද්ධාසනයෙහි වැඩහුන්සේක් 'මහණෙනි, කවරනම් කථාවකින් යුක්තව හුන්නහුද'යි හික්කුන් ඇමතුවේ. 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, රාහුල තෙරණුන්ගේ අවවාදකම භාවය කීම'යි හික්කුන්වහන්සේ පැවසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මේ කරුණ අරභයා රහල් තෙරණුන්ගේ ගුණය ප්‍රකට කරනු සඳහා මිගජාතකය ගෙනහැර දක්වා වදළුසේක.

ත්‍රිවිධශයනයක් ඇත්තාවූ නොයෙක් මායා දන්තාවූ, කුර අටක් ඇති අඩ රැයෙහි දිය බොන්තාවූ මුවාට (මුවමායං තොදිත් ඉගුන්චිම්) (කෙසේදයත්) එක් තාස්තුවුවකින් පොළොවට සුසුම් හරිමින් බැනණුතෙමේ සවැදැරුම් මාගමායා කලාවෙන් (වැද්ද) ඉක්මවා සිටියි.¹

ඉක්බිති උන්වහන්සේට සත් අවුරුදු සාමණේර කාලයෙහි 'රාහුල, ළඳරු බවින් කෙළිපිණිසවත් දන දන බොරු නොකීය'යි අම්බලට්ඨිය රාහුලොවාද සුත්‍රය දෙසුසේක. අටළොස්වියැති සාමණේර කාලයෙහි බුදුන්වහන්සේ පිටුපසින් පිටුපිණිය හැසිරෙමින් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ මෙන්ම තමාගේද රූපසම්පත්තිය දක ගෙහසිත විතකීයෙන් විතකීනය කරන්නහුට 'යං කිංචි රාහුල රූපං' යනාදී නයින් මහාරාහුලොවාද සුත්‍රාන්තය දෙසුසේක. සංයුක්ත නිකායෙහි රාහුලොවාදයද අංගුත්තර නිකායෙහි රාහුලොවාදයද තෙරුන්වහන්සේගේ විද්‍යානාචාර්යමයි. ඉක්බිති බුදුරජාණන්වහන්සේ ඔහුගේ ඥානපරිපාකය දන උපසම්පදවෙන් වම්සක් නොපිරුණු හික්කුකාලයෙහි අත්ථවනයෙහි හුන්සේක් දූලරාහුලොවාදය දෙසුසේක. දෙසුම් කෙළවර රහල් තෙරණුවෝ කෙළඳහසක් දෙවියන් සමඟ රහත් බවට පැමිණියහ. සෝවාන් සකෘදගාමී අනාගාමී බවට පත් දෙවිවරුන්ගේ ගණනක් නූත. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි සහමැද වැඩහුන්සේක් තෙරණුවන් මේ සසුනෙහි ශික්ෂාකාමීන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුසේක. ශාස්තෘන්වහන්සේ

1. 'මිගන්තිපලපට්මනෙකමායං
අධ්‍යක්ෂරං අධ්‍යරතාවපායිං
ඵකෙන සොකෙන ජමාසාසනෙනා
ජහි කලාහි අතිහොති භාගිනෙයොගා'

කුරුටෙහි වාරිකාව සඳහා නික්ම පුලුකොට්ඨිතයට නොපත් කල්හි රථපාල කුලපුත්තේ ගොස් තෘතීයවර්ගයේ ගේ ධර්මදේශනා අසා ලබනලද ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ මවුපියන් අනුදන්වාගෙන ගොස් තෘතීයවර්ගයේ වෙත එළඹ ගොස් තෘතීයවර්ගයේ ඇණවීමෙන් එක්තරා තෙර කෙනකුත් සම්පයෙහි පැවිදිවූයේය. ඔහු පැවිදිවූ දිනයෙහි පටන් සිටුගෘහපති තෙමේ තම නිවස දෙරටුවෙන් යන හික්කුන් දක නුඹවහන්සේලාට මේ ගෙහි කවර වැඩක්ද? මේ ගෙහි එක් පුතෙක් විය. ඔහුගෙන ගියහ. දැන් කුමක් කරන්නහුදැයි බණිසි. නින්දා කරයි. ගොස් තෘතීයවර්ගයේ අධිපතිවරයා පුලුකොට්ඨිතයෙහි වැස නැවත සැවතටම වැඩිසේක. එහිදී ආයුෂ්මත් රථපාල තෙරණුවෝ යෝනියෝ මනසිකාරයෙහි කටයුතු කොට විද්‍යුත් වඩා රහත්බවට පැමිණියහ. හෙතෙම ගොස් තෘතීයවර්ගයේ අනුදන්වාගෙන මාපියන් දක්මට පුලුකොට්ඨිතයට ගොස් එහි ගෙපිළිවෙළින් පිටු හැසිරෙන්නේ පිය නිවසෙහි පෙරදින සවසට අයත් (පිළිවෙළ) කුමමාසය ලැබ එය අමාව මෙන් වළඳන්නේ පියා විසින් ඇරැයුම් කරනලද්දේ ඉවසා දෙවෙනි දිනයෙහි පියනිවසෙහි පිණිසිපාතය වළද අලංකාර ලෙස සැරසුණු ස්ත්‍රීපතයන් කෙරෙහි අසුභසංඥාව උපදවා සිටියේම දහම් දෙසා දුනුදියෙන් මිදුණු හීයක් මෙන් අහසට පැන නැගී කොරවා රජුගේ මිහාවිරයට ගොස් මගුල්ගල්තලාවෙහි හුන්නේ (තමන්) දක්මට පැමිණි රජුට සතර විනාශයන් පිළිබඳ ධර්මයක් දෙසා පිළිවෙළින් වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නේ යළි ගොස් තෘතීයවර්ගයේ සම්පයටම පැමිණියේය. මෙසේ මේ වස්තුව නැගීසිටියේය. ඉක්බිති ගොස් තෘතීයවර්ගයේ මෑතකාලයෙහි ආයුෂ්මතයා මැද හුන්සේක් තෙරුන් මේ සසුනෙහි ශ්‍රද්ධාවෙන් පැවිදිවූ කුලපුත්තන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

කුණ්ඩලන තෙරණුවෝ

තෙවැන්නෙහි පඨමං සලාකං ගණනානං' යනු සියල්ලන්ට පළමුව ලඟ ගන්නාවූ හික්කුන් අතුරෙන් කුණ්ඩලන තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයයි දක්වනුලැබේ. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි මහාසුභද්‍රා විසින් නිමන්ත්‍රණය කරනුලැබූ දිනයෙහි තථාගතයන්වහන්සේ උග්ගනුවරට වඩන කල්හි 'අද ගොස් තෘතීයවර්ගයේ දුරට හික්කාවාරයට වඩිනසේක පෘථග්ජනයෝ සලාකය නොගනිත්වා! පන්සියයක් කණ්ණාග්‍රවයෝම ගනිත්වා'යි කීකල්හි පළමුවම සිංහනාද නගා සලාකය ගත්හ. වුලුසුභද්‍රා විසින් ඇරැයුම්කරනලද දිනයෙහි තථාගතයන්වහන්සේ සාකේතයට වඩිනකල්හිද පන්සියයක් හික්කුන් අතුරෙහි පළමුවම සලාකය ගත්හ.

සුනාපරන්ත ජනපදයට වඩින කල්හිද මේ කරුණෙහිලා තෙරුන්වහන්සේ පළමුව සලාකය ගන්නවුන් අතුරින් අග්‍රතම වූහ. කුණ්ඩාන යනු ඔහුගේ නමයි. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කමියෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙනෙම වනාහි පදුමුත්තර බුද්ධ කාලයෙහි භංසවතී නගරයෙහි කුලගෙයක උපන්නේ කියනලද නයිත්ම විහාරයට ගොස් දහම් අසන්නේ එක් හික්කුවක පළමුව සලාක ගන්නාවූ හික්කුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක බුදුවරුන් උදෙසා පින්කම්කොට තනතුර පතා ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් අනතුරක් නොදක විවරණ දෙනලද්දේ දිවිආති තෙක් කුසල් කොට දෙවියන් හා මිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප බුද්ධකාලයෙහි භූමාස්ථ දෙවියෙක්වී උපන්නේය. දීඝායුෂ්ක බුදුවරුන්ට වනාහි අධමසක් පාසාවූ උපෝෂ්ඨයෙක් නොවෙයි. විපස්සී බුදුන්වහන්සේට සාවුරුද්දක් අතරෙහි උපෝසථය වූයේය. කාශ්‍යප බුදුරජාණන්වහන්සේ වනාහි සමසකින් සමසකින් ප්‍රාතිමොක්‍ෂය ආකුළන්කළසේක. උන්වහන්සේගේ ප්‍රාතිමොක්‍ෂය පවත්වන කාලයෙහි දිසාවාසී යහළු හික්කුදෙනමක් උපෝසථය කරන්නෙමුයයි යත්. මේ භූමාස්ථ දේවතාවා (මෙසේ) සිතුවේය. මේ හික්කුන් දෙනමගේ මිත්‍රභාවය අභිශයින් දැඩිය. කිමෙක්ද බිඳින්නකු ඇතිකල්හි බිඳෙන්නේද නැද්ද යනුවෙනි. (මෙසේ සිතා) ඔවුන්ගේ අවසරයක් බලන්නේ ඔවුන්ට නුදුරුව නුදුරුවම යයි. ඉක්බිති එක් තෙර නමක් අනෙකාගේ අතට පාසිවුරුදී සිරුරුකිය සඳහා දිය පහසු තැනකට ගොස් දෙවනලද අත්පා ඇත්තේ වනලැහැබින් නික්මෙයි. භූමාස්ථ දේවතාවා ඒ තෙරුන්ගේ පිටුපසින් පිටුපසින් උතුම්මරූපයක් ඇති ස්ත්‍රීයකවී කෙස් කඩා හැර ඒවා එක්කොට බඳින්නියක මෙන්ද පිටුපසින් පස් පිසදමන්නියක මෙන්ද සළුව සකසා හැඳින්නියක මෙන්දවී තෙරුන්ගේ පිය අනුව යන්නියකවී ලැහැබින් නික්මුණාය. එකක් පසෙක සිටි සභායක තෙරණුවෝ මෙකරුණ දක දෙමිනස්වුවෝ මේ හික්කුව සමඟ බොහෝ කලක් පැවති මගේ ස්නේහය දන් නවුයේය. ඉදින් මම මෙබඳු බවක් දන්නෙමි නම් පෙමණ දිගු කලක් මොහු සමඟ විශ්වාසයක් නොකරන්නෙමි සිතා එන්නාවූම ඔහුට 'මෙන්න, ඇවත, ඔබගේ පාසිවුරු. ඔබ වැනි පව්ටකු සමඟ එක මග නොයමි'යි කීවේය. ඒ කථාව අසා ඒ ලජ්ජී හික්කුවගේ හඳවන කියුණු සැතක් ගෙන විදිනලද්දේ මෙන්විය. ඉක්බිති ඔහුට, 'ඇවැත්නි, මේ කුමක් කියනුද? මම මෙපමණ කලක් දුකුළා ඇවතක් පමණකුදු නොදනිමි. නුඹ අද මා පාපියෙකැයි කියහි. ඔබ කුමක් දක්නාලද්දේදැයි ඇසිය. 'දක්නා ලද අත්දෙයකින් කවර වැඩක්ද? නුඹ මෙබඳු මනාව සැරසුණු මාගමක සමඟ එක්තැනකටවී නොනික්මුණෙහිද?' 'ඇවැත්නි, මෙය මට නැත. මම

එබඳු කාන්තාවක නොදකිමි. ඔහු තෙවැනිවර දක්වා කියද්දී වුවද අනෙක් තෙරුනු කථාව නොපිළිගෙන තමාදුටු කරුණම අත්හිඳීමට ඔහු සමඟ එක මගින් නොගොස් අනෙක් මගකින් ශාස්තෘන් සම්පයට ගියහ. අනෙක් හික්කුටුද අත්මගකින් ශාස්තෘන් සම්පයටම ගියේය. ඉක්බිති හික්කුසංඝයා උපොෂ්ඨාගාරයට පිවිසෙන වේලෙහි ඒ හික්කුටු උපොෂ්ඨාගාරයේදී අනෙක් හික්කුටු හැදින්, 'මේ උපොෂ්ඨාගාරයෙහි මෙබඳු පාපී හික්කුටුක් ඇත. මම ඔහු සමඟ උපොෂ්ඨය නොකරමැයි තික්ම පිටත සිටියේය. භූමස්ථ දේවතාවා, 'මව්සින් බැරැරුම් දෙයක් කරනලද්'යි මහඵ උපාසක වෙසකින් ඔහු සම්පයට ගොස් ස්වාමීනි, කුමක් නිසා ආයතීයත්වහන්සේ මෙතැනහි සිටියහුදැයි ඇසීය. 'උවසුව මෙම උපොෂ්ඨාගාරයට එක් පව්වු හික්කුටුක් පිවිසියේය. මම ඔහු සමඟ උපොෂ්ඨය නොකරමි'යි කියා තික්ම පිටත සිටියේ වේමි.' 'ස්වාමීනි, එසේ නොකියනු මැනව. ඒ හික්කුටු පිරිසුදු සිල් ඇත්තෙකි. නුඹවහන්සේ විසින් දක්නාලද මාගම නම් මමය. නුඹවහන්සේලා විමසනු සඳහා මේ තෙරුන්ගේ මිත්‍රත්වය දැඩිද නොදැඩිදැයි ලජ්ජී අලජ්ජී භාවය බලන්නාවූ මව්සින් ඒකමය කරනලදි. 'සත්පුරුෂය නුඹ කවුද?' 'ස්වාමීනි, මම එක් භූමස්ථ දේවතාවෙක්මි'යි දිව්‍යපුත්‍රයා කියන්නේ කියන්නේම දිව්‍යානුභාවයෙහි සිට තෙරුන්ගේ දෙපාලන වැටී 'ස්වාමීනි, මට ඤාණය කරනුමැනව. මේ දෝෂය තෙරණුවෝ නොදනිත්, උපොෂ්ඨය කරන්නැ'යි තෙරුන්ට අයැද උපොෂ්ඨාගාරයට යැවීය. ඒ තෙරුන්වහන්සේ උපොෂ්ඨය නම් එක් තැනක කළාහුය. මිත්‍රසන්ධි වශයෙන් යළිඔහු සමඟ එක්තැනක නොසිටියහ. මේ තෙරුන්ගේ කමිය නොකියනුලැබේ. වූදිනක තෙරුන්වහන්සේ වනාහි විදර්ශනාව සඳහා යළියළිත් කටයුතු කරන්නාහු රහත්බවට පැමිණියහ.

භූමස්ථ දේවතාවා ඒ කමියාගේ විපාකයෙන් එක් බුද්ධාන්තරයක් අපාය දුකින් නොමිදුනේය. ඉදින් වනාහි කලින්කලට මනුෂ්‍යත්වයට එයිද අත්කිසිවෙකු විසින් කරනලද දෝෂය ඔහු මතට වැටෙයි. හෙතෙම අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි සැවතෙහි බමුණු කුලයෙහි උපන්නේය. ධාතමානවයයි ඔහුට නම් කළාහුය. හෙතෙම වියපත්ව ත්‍රිවේදයන් උගෙන මහඵකල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසා ලබනලද සැදහැ ඇත්තේ පැවිදිවූයේය. ඔහුගේ උපසපන් දිනයෙහි පටන් එක් මනාව සැරසුණු ස්ත්‍රියක් ඔහු ගමට පිවිසෙන කල්හි (ඔහු) සමඟම ගමට පිවිසෙයි. නික්මෙන විට නික්මෙයි. විහාරයට පිවිසෙන විටද සමඟ පිවිසෙයි. සිටිනවිටද සිටී. මෙසේ නිබඳව එක්ව සිටියා පෙනෙයි. තෙරණුවෝ ඇය නොදකිති. ඔහුගේ මුල් කමියෙහි විපාකයෙන් හෙතෙම

අනුතට උපස්ථාන කරයි. ගමෙහි කැඳ පිණ්ඩපාතය දෙන ගැහැනු 'ස්වාමීනි, මේ එක් කැඳ හැන්දක් ඔබ වහන්සේටය. එකක් මේ අපගේ යෙහෙළියටයයි පරිභාස කරත්, තෙරුන්ට මහත් වෙහෙසක් වෙයි. විහාරයට ගියහුටද හෙරණ පැවිද්දෝද තරුණ හික්කුහුද (ඔහු) පිරිවරා ධාන තෙමේ කොණ්ඩයෙක් වූයේයයි පරිභව කරත්, ඉක්බිති ඔහුට ඒ කරුණින්ම කුණ්ඩධාන තෙරණුවෝයයි නමක්විය. හෙතෙම නැගිට නැගිට ඔවුන් විසින් කරනුලබන කෙළිකවටකම් ඉයිලීමට නොහැක්කේ උමතු වක් ගෙන නොපි කොණ්ඩයෝය. නොපගේ උපාධාරයෝ කොණ්ඩයෝය. ආචාර්යවරු කොණ්ඩයෝයයි කියයි. ඉක්බිති 'කුණ්ඩධාන තෙමේ දහර සාමණේරවරුන් සමඟ මෙබඳු රථවචන කියති'යි මෙකරුණ ශාස්තෘත්වහන්සේට සැළකෙන. ශාස්තෘත්වහන්සේ ඔහු කැඳවා 'ඇත්තද මහණැ'යි අසා 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, ඇත්ත'යි කීකල්හි කුමක් නිසා මෙසේ කියන්නෙහිදැයි ඇසූසේක. 'ස්වාමීනි, නිතර වෙහෙස නොයිවසමින් මෙසේ කියමි'යි කීවේය. 'නුඹ පෙරකළ කම්‍ය අද දක්වා දිරවන්නට නොහැක්කෙහිය. යළි මෙබඳු රථවචනයක් නොකියව'යි පවසා මෙසේ වදළුසේක.

'කිසි ඵරුෂ වචනයක් නොකියන්න. කියනලද්දෝ එයට එරෙහි වන්නාහුය. එකටෙක කීම දුකෙකි. වන්දිය එය ස්පර්ශකරන්නේය. (එයට වන්දි ගෙවිය යුතු වන්නේය.)

ඉදින් තලන ලද රත්තරනක් මෙන් තමන් (හොඳ දෙයට) මෙහෙයවයිද හෙතෙම නිවනට පැමිණියේයි. එකටෙක කිරීමක් (එවිට) නොදක්නා ලැබේ.'

ඒ තෙරුන් ස්ත්‍රියක සමඟ හැසිරෙන බව කොසොල් රජුටද කීවාහුය. රජතෙමේ 'සගයිනි, යවු විමසවුයි යවා තෙමේද අඩු පිරිවරක් සමඟ තෙරුන් වසන තැනට ගොස් එකත්පසෙක බලමින් සිටියේය. එකෙණෙහි තෙරණුවෝ මැසීමේ කටයුත්තෙහි නිරතව හුන්නෝ වෙති. ඒ ස්ත්‍රියද උත්වහන්සේට නුදුරුතැන්හි සිටියා මෙන් පැනෙයි. රජතෙමේ දක මේ කරුණක් ඇතැයි ඇය සිටිතැනට ගියේය. ඕනොමේ රජු එද්දි එද්දීම තෙරුන් වසන පන්සලට පිවිසියා මෙන් වූවාය. රජද ඇය සමඟම පන්සලට පිවිස හැමතැන බලන්නේ නොදක මේ මාගමක් නොවේ. තෙරුන්ගේ එක් කම්චිපාකයකැයි සංඥකොට පළමුව තෙරුන්

1. මාවොව ඵරුසං කණ්ඨි වුත්තාපට්ඨදෙයුතු තං
දුක්ඛාහි සාරමහකථා පටිදණ්ඩා වුසෙයුතු තං
සචෙ තෙරෙසි අත්තානං තංසො උපතතො යථා
ථස පත්තොසි නිබ්බානං සාරමෙහා තෙ තච්ඡති

සම්පයෙන් යන්නේද තෙරුන්ට නොවැද ඒ කරුණ බොරුවක් බව දන අවුත් තෙරුන් වැද එකත්පසෙක හුන්නේ 'කිමෙක්ද ස්වාමීනි, පිණ්ඩපාතයෙන් ක්ලාන්ත නොවන්නහුදැයි විමසීය. තෙරහු 'මහරජ, වටීය'යි පැවසූහ. 'මම දනිමි ස්වාමීනි, කෙසේනම් මෙබඳු කීඵටක් සමඟ හැසිරෙන නුඹවහන්සේට කවරෙක් නම් පහදිත්ද? මෙතැන්පටත් නුඹවහන්සේට කොහි හෝ යාමක් නැත. මම සිවුපසයෙන් උවැරුන් කරමි. නුඹවහන්සේ නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙහි නොපමාවුව ඔනවැදි තිබඳ හික්කාවක් පිහිටවුයේය. තෙරහු රජුගේ උපකාරය ලැබ බොජුන් සප්පායවීමෙන් එකඟ සිත් ඇත්තේවී විදසුන් වඩා රහත් බවට පැමිණියහ. එතැන්පටත් ඒ ස්ත්‍රිය අතුරුදහන් වූවාය. මහාසුභද්‍රා නොමෝ උග්ගත්ථරෙහි මිසදිවු කුලයෙහි වසන්නී ශාස්තෘත්වහන්සේ මට අනුකම්පා කෙරෙත්වායි පෙනෙවස් ඉටා පිළිගඳ රහිතවූවාම මතුමහල් තලයෙහි සිටියා 'මේ මල් අතුරතුර නොසිට බුදුන්වහන්සේ මතුයෙහි වියනක්වී සිටිවා! බුදුන්වහන්සේ මේ සංඥාවෙන් හෙට පන්සියයක් හික්කුන් සමඟ මගේ හික්කාව ගනිත්වා'යි සත්‍යක්‍රියා කොට සමන්මල් අටමිටක් විසුරුවා හැරියාය. මල් ගොස් දහම් දෙසන වේලෙහි බුදුන්වහන්සේ මත්තෙහි වියනක්වී සිටියේය. බුදුන්වහන්සේ ඒ සමන්මල් වියන දැක සිතින්ම සුභද්‍රාවගේ හික්කාව ඉවසා වදුරා දෙවන දිනයෙහි අරුණ නැගුණුකල්හි අතඳ තෙරුන්ට, 'ආනන්දය, අපි අද දුර හික්කාවාරයකට යන්නෙමු. පෘථග්ජනයන්ට නොදී ආයඝියන්ටම සලාකය දෙව'යි පැවසුවේය. තෙරුන් වහන්සේ හික්කුන්ට, ඇවැත්නි, ශාස්තෘත්වහන්සේ අද දුර හික්කාවාරයකට වඩිනසේය. පෘථග්ජනයෝ නොගනිත්වා! ආයඝියෝම සලාකය ගනිත්වායි සැළ කළහ. කුණ්ඩධාන තෙරුන්වහන්සේ, 'ඇවැත්නි සලාකය ගෙනෙව'යි පළමුව අත දිගුකළහ. 'ඇවැත්නි තථාගතයන්වහන්සේ එබඳු හික්කුන්ට සලාකය නොදෙවනසේය. ආයඝියන්ටම දෙවන සේකැයි විතකියක් උපදවා ගොස් ශාස්තෘත්වහන්සේට සැළකළහ. ශාස්තෘත්වහන්සේ 'ගෙනවිත්නාට සලාකය දෙව'යි කී සේය. 'ඉදින් කුණ්ඩධානට සලාක දීමට නුසුදුසු වන්නේ නම් ශාස්තෘත්වහන්සේ වළක්වන සේය. එක්කරුණක් වන්නේය'යි තෙරුන්වහන්සේ සිතා කුණ්ඩධානට සලාකය දෙන්නෙමියි ඉදිරියට ගියහ. කුණ්ඩධාන තෙරණුවෝ ඔහුගේ පැමිණීමට පෙරම අභිඤ්ජාදකවූ චතුර්ථධ්‍යානයට සමවැද සෘද්ධියෙන් අභසෙහි සිට 'ඇවැත්නි ආනන්දය, ගෙනෙන්න. ශාස්තෘත්වහන්සේ මා දන්නාසේය. පළමුව සලාක ගන්නාවූ මාවැති හික්කුවක ශාස්තෘත්වහන්සේ නොවළක්වන සේකැයි අතදිගුකොට සලාකය ගන්නාහුය. බුදුරජාණන්වහන්සේ එය අනෙථාත්පත්ති කොට තෙරුන් මේසසුනෙහි පළමුව සලාකය ගන්නවුන් අතුරෙන් අග තැනිති තැබුවේය.

වංගීයතෙරණුවෝ

සිවුවැන්නෙහි පටිභානවත්තානං යනු ප්‍රතිභානයෙන් යුක්තවුවන් අතුරෙහි. වංගීය තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයහසි දක්වනුලැබේ. මේ තෙරහු වනාහි බුදුන් සමීපයට එළඹෙන්නාහු වක්‍රපථයෙහි සිට සඳ හා උපමා කොට හිරු හා අභය හා මහ සමුද්‍ර හා ඇත් රජුන් හා මෘගරාජ සිංහයා හා උපමාද කොට නොයෙක් පද සියගණනින්ද පද දහස් ගණනින්ද ශාස්තෘවර්ණනාව කරන්නාහුම එළඹෙත්, එහෙයින් ප්‍රතිභාන ඇත්තවුන් අතුරින් අග්‍ර නම්වූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි.

මෙතෙමේත් පියුමුතුරා බුදුන්කල්හි හංසවතී නුවරෙහි මහාධනවත් කුලයෙක පිළිසඳගෙන මුලින් කී අයුරින්ම වෙහෙරට ගොස් දහම් අසන්නේ එක් හික්කුවක ප්‍රතිභාන ඇත්තවුන් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක ශාස්තෘන් කෙරෙහි පින්කම් කොට 'මමද අනාගතයෙහි ප්‍රතිභාන ඇත්තවුන් අතුරින් අග්‍ර වන්නෙමියයි ප්‍රාථමිකාකොට ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් විවරණ දෙන ලද්දේ දිවිඇති තෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සැවැත්නුවර බමුණු ගෙයක උපන්නේය. ඔහුට වඩහීය මානවයයි නමක් කළාහුය. හෙතෙම වියපත්වූයේ ත්‍රිවේදයන් උගත්තේ ඇදුරා සතුටුකොට ඡවසීය මනන නම්වූ ශිල්පයක් උගෙන මළසිරුරේ හිසට නියෙන් තට්ටුකොට මේ සත්වයා අසුවල් යෝනියෙහි උපන්නේයයි දන ගනියි. බමුණෝ මේ අපගේ ජීවනෝපායයයි දන වංගීයමානවකයා වැසුණු යානයක හිඳුවා ගම් නියමිගම් රාජධානිවල හැසිරෙන්නාහු නගර දෙරටුවෙහි හෝ නියමිගම් දෙරටුවෙහි තබා මහජනයා එක්රැස්වූ බව දන, 'යමෙක් වංගීය දකීද හෙතෙම ධනය හෝ ලබයි. කීර්තිය හෝ ලබයි. ස්වභීයට හෝ යයියි කියති. ඔවුන්ගේ කථාව අසා බොහෝ දෙනා අල්ලසක්දී දකිනු කැමැත්තෝ වෙත්. රාජරාජමහාමාත්‍යවරු ඔවුන් සමීපයට ගොස් ආවායඝීයන්ගේ දනුම් වෙසෙස කවරේදැයි අසත්. 'නුඹලා නොදන්නහුය. සියලු දඹදිව අපගේ ආවායඝීවරයාට සමවූ අන් පඨිවරයෙක් නම්නැත. අවුරුදු තුනකට මත්තෙහි මියගියවුන්ගේද හිස ගෙන්වා නියෙන් තට්ටුකොට මේ සත්වයා අසුවල් යෝනියෙහි උපන්නේයයි දනියි.' වංගීය තෙමේද මහජනයාගේ සැක සිඳිනු සඳහා ඒ ඒ මිනිසුන් ගෙන්වාගෙන තමතමන්ගේ උත්පත්ති ගතිය කියවයි. ඒනිසා මහජනයාගේ අතින් (කතවණු) සියයද දහසද (බැගින්) ලබයි. බමුණෝ වංගීය මානවකයා

ගෙන කැමති පරිද්දෙන් හැසිර යළි සැවතට පැමිණියාහුය. වංගීසතෙමේ දෙවරමට තුදුරුතැන්හි සිටියේ, 'ශ්‍රමණභවත්' ගෞතමයන් පණ්ඩිතයෙකැයි කියත්, හැමකල්හිම මාවිසින් මොවුන්ගේ කීම කරමින්ම හැසිරීමට නොවිටියි. පඩිවරුන්ගේ සම්පයටද යායුතුය'යි සිතුවේය. හෙතෙම බමුණන්ට, 'නුඹලා යන්න. මම බොහෝ දෙනෙකු සමඟ ගොස් ශ්‍රමණභවත් ගෞතමයන් නොදකින්නෙමි'යි කීවේය. ඔවුහු, 'වංගීස, ශ්‍රමණභවත් ගෞතමයන් දකීම ඔබට රූපි නොවේවා! යමෙක් වනාහි ඔහු දකීද හෙතෙම ඔහුව මායාවෙන් පොළඹවා ගතියයි කිහ. වඩහීස තෙමේ ඔවුන්ගේ කථාව පිළිනොගෙන ශාස්තෘන් සම්පයට ගොස් මිහිරි පිළිසඳර කොට එකත්පසෙක හුන්නේය. ඉක්බිති ඔහුගෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'වංගීස, කිසි ශිල්පයක් දන්නෙහිද'යි ඇසුයේක. 'හවත්ගෞතමයිනි, එසේය. ඡවසීසමන්ත්‍රය නම් එකක් දනිමි' 'ඒ මන්ත්‍රය කුමක් කරන්නේද?' 'ඒ මන්ත්‍රය ජපකොට තෙවසකට කලින් මියගියවුන්ගේද හිස නියෙන් පහරා උපන් තැන දනිමි.' ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට නිරයෙහි උපන්නකුගේ හිසක් දක්වුයේක. මිනිසුන් අතර උපන්නකුගේ හිසක්ද දෙවියන් අතර උපන්නකුගේ හිසක්ද පිරිනිවන් පෑ කෙනකුගේ හිසක්ද දක්වුයේක. හෙතෙම පළමු හිසට පහරා 'හවත් ගෞතමයිනි, මේ සත්වයා නිරයට ගියේයැ'යි කීවේය. 'මැනව් වංගීස, ඔබ විසින් මනාකොට දක්නාලදි. මේ සත්වයා කොහි ගියේදැයි' ඇසුයේක. 'හවත් ගෞතමයිනි, මනුෂ්‍ය ලෝකයටය.' 'මෙතෙම කොහි ගියේද?' 'හවත් ගෞතමයිනි, දෙව්ලොවටය'යි කිදෙනාගේම ගිය තැන කීවේය. පිරිනිවන් පෑවහුගේ හිස නියෙන් පහරන්නේ අත්තයක් කෙළවරක් නොදකියි. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට වංගීස, නොහැක්කෙහිදැයි ඇසු යේක. 'බලනු මැනව් හවත් ගෞතමයිනි, තවදුරටත් පරික්ෂා කරමි'යි යළි යළිත් පෙරළා බලාද බාහිර මන්ත්‍රයකින් ක්ෂීණාශ්‍රවයකුගේ ගතිය කෙසේ දැන ගනීද? ඉක්බිති ඔහුගේ හිසින් දහදිය වගුළේය. හෙතෙම ලජ්ජාවට පත්ව නිහඬව සිටියේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගෙන් 'වංගීස, විඩා වන්නෙහිදැයි ඇසුයේක. 'එසේය හවත් ගෞතමයිනි, මේ සත්වයා ගිය තැන දැනීමට නොහැක්කෙමි. ඉදින් ඔබවහන්සේ දන්නාසේක් නම් කියනු මැනව.' 'වංගීස, මම මෙයද දනිමි. මෙයින් මත්තෙහිවූ දෙයක්වුවද දන්නෙමියි වදරා ධර්මපදයෙහි මේ ගාථා දෙක පැවසුයේක.

‘යමෙක් සච්ඡුකාරයෙන් සංවිනයන්ගේ වුතියද උත්පත්තියද දැනියද නොඇළුණු, මනාගති ඇති අවබෝධ කළ ඔහු බ්‍රාහ්මණයකුයි මම කියමි.’ දෙවියෝ ගාන්ධර්වයෝ හා මිනිස්සු යමෙකුගේ ගතිය නොදන්නද? ක්‍ෂයකළ ආශ්‍රවයන් ඇති රහත්වු ඔහු බ්‍රාහ්මණයකුයි මම කියමි.’¹

ඉක්බිති වංගීස තෙමේ, ‘හවත් ගෞතමයිනි, විද්‍යාවෙන් විද්‍යාව දෙන්නාට නම් වැය වීමක් නොවේ. මම තමන් දන්නා මන්ත්‍රය නුඹවහන්සේට දෙන්නෙමි. නුඹවහන්සේ මේ මන්ත්‍රය මට දෙනු මැනවැයි කීවේය. ‘වංගීස, අපි මන්ත්‍රයෙන් මන්ත්‍රය නොදෙමු. මෙසේම දෙමු.’ ‘හවත් ගෞතමයිනි, මැනවි. මන්ත්‍රය මට දෙනු මැනවැයි ගෞරවය දක්වා අත කැස ගත්වා ගෙන හුන්නේය. ‘කිමෙක්ද වංගීස, නුඹලාගේ ආගමෙහි මහාර්ඝ මන්ත්‍රයක් හෝ යම්කිසිවක් හෝ ගන්නවුන්ට පරිවාසයක් නම් නොවෙයිද?’ ‘හවත් ගෞතමයිනි, වෙයි’ ‘අපගේ මන්ත්‍රය වනාහි පරිවාස රහිතය’යි සංඥාවක් කරව’ බ්‍රාහ්මණයෝ නම් මන්ත්‍රයන්ගෙන් තෘප්තිමත්වුවෝ නොවෙන්, එහෙයින් හෙතෙම භාග්‍යවතුන්වහන්සේට නුඹවහන්සේ විසින් කියනලද ක්‍රමයක් කරන්නෙමි’යි කීවේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, ‘වංගීස, අපි මේ මන්ත්‍රය දෙන්නමෝ අප සමාන ලක්‍ෂණය ඇත්තවුන්ට දෙමු’යි කීසේක. වංගීස තෙමේ ‘යම්කිසිවක් කොට මාවිසින් මේ මන්ත්‍රය ගත්වාගන්ට වටීය’යි බ්‍රාහ්මණයින්ට, ‘නුඹලා මා පැවිදිවනකල්හි නහමක් නොසිතවු. මම මේ මන්ත්‍රය උගෙන සියල් දඹදිව්හි ජොෂ්ඨයා වන්නෙමි. එසේ ඇති කල්හි නුඹලාටද යහපතක් වන්නේය’යි කීවේය. (එසේ කියා) මන්ත්‍රය සඳහා ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදිවූයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, ‘එතෙක් මන්ත්‍රපරිවාසය වසව’යි. දෙතිස් ආකාරය පැවසූයේක. නුවණැති සත්ව තෙමේ දෙතිස් ආකාරය සජ්ඣායනා කරන්නේම එහි ක්‍ෂයව්‍යය පිහිටුවා විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියේය. ඔහු රහත්බවට පත් කල්හි බමුණෝ ‘වංගීසගේ සුවත් කෙසේද ඔහු විමසමු’යි ඔහු සම්පයට ගොස් ‘කිමෙක්ද වංගීස, ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් සම්පයෙහි ශිල්ප උගත්හුදැයි ඇසුහ. ‘එසේය උගන්නාලදි. ‘එසේනම් එව, යන්නෙමු.’ නුඹලා යන්න. ‘නුඹලා සමඟ මගේ යාම නිමියෙයි.’ පළමුවම අප විසින්, ශ්‍රමණහවත් ගෞතමයෝ

-
1. වුතිං යො වෙදි සත්තානං උප්පත්තිංව සබ්බසො
අසත්තං සුගතං බුද්ධං තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණං
යස්ස ගතිං තජානනති දෙවාගන්ධබ්බමානුසා
බ්බිණාසවං අරහත්තං තමහං බ්‍රුමි බ්‍රාහ්මණං

තමන් දැකීමට ආවුන් මායාවෙන් පොළඹවා ගනිති'යි නුඹට කියනලදී. නුඹද දැන් ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ගේ වාසයට පැමිණියෙහිය. අපි කුමක් නුඹ සම්පයෙහි කරන්නෙමුද'යි ආමගින්න ගියානුය. වංගීස තෙරණුවෝද යම් යම් වේලක භාගාවතුන් දක්මට යන්නහුද එක් ස්තූතියක් කරමින්ම යති. එහෙයින් ශාස්තෘන්වහන්සේ සහ මැද වැඩහුන් සේක් ඔහු ප්‍රතිභානවත්තයින් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තැබුණේක.

උපසේන තෙරණුවෝ

පස්වැන්නෙහි සමන්තපාසාදිකානං යනු සියල්ලන් පහදවන්නවුන් අතුරිනි. උපසෙනො යනු ඒ තෙරුන්ගේ නමයි. හෙතෙම වඩගන්න බ්‍රාහ්මණයාගේ පුත්‍රයායි. එබැවින් වඩගන්න පුත්තො යි කියනු ලැබේ. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි හුදෙක් තමා පමණක්ම පහදවන සුලුයුයේ නොවේ. ඔහුගේ පිරිසද පහදවන සුලුයයි පිරිස නිසා ලද නමක් වශයෙන් සියල්ලන් පහදවන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍ර නම් වූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමින් පියුමුතුරා බුදුන්කල්හි හංසවතී නුවර කුලගෙයක උපන්නේ විය පත්ව පෙර පරිද්දෙන්ම ශාස්තෘන් සම්පයට ගොස් ධර්මය අසන්නේ එක් හික්කුචක සියල්ලන් පහදවන්නවුන් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන ශාස්තෘන් දක ශාස්තෘන් කෙරෙහි පින්කම් කොට ඒ තනතුර පතා දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි නාලක බමුණු ගමෙහි සාරිබැමිණියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. ඔහුට උපසේන දරුවායි නම් කළහ. හෙතෙම වියපත්ව ත්‍රිවේදයන් උගෙන බුදුන්වහන්සේ සම්පයෙහි දහම් අසා ලැබූ ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ පැවිදි වූයේය. හෙතෙම උපසම්පදාවෙන් එක්වස් ඇත්තේ වී ආයාඝිගභීය (ආයාඝි පිරිස) වඩමියි එක් කුලපුතකු තමා සම්පයෙහි පැවිදිකොට උපසපත් කළේය. හෙතෙම පවරා සද්ධිවිහාරිකයාට එක් වස් කල්හි තමා දෙවස්වූයේ බුදුන්වහන්සේ මාදක සතුටු වන සේකැ'යි සද්ධිවිහාරිකයා රැගෙන බුදුන්වහන්සේ දැකීමට පැමිණියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද එකත්පසෙක හුන්නාවූ ඔහුගෙන් මහණ, ඔබ කෙතෙක් වස් ඇත්තෙහිදයි ඇසුණේක. 'භාගාවතුන් වහන්ස, මම දෙවස් ඇත්තෙමි.' 'මේහික්කුච කෙතෙක් වස් ඇත්තේද?' 'භාගාවතුන් වහන්ස, එක්වස් ඇත්තෙකි.' 'මේ හික්කුච ඔබේ කවරෙක් වේද?' 'භාගාවතුන් වහන්ස, මගේ සද්ධිවිහාරිකයාය.' ඉක්බිති ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔහුට, 'මොසපුරිසය, ඔබ ඉතා ලාමකය. අධිකබවට පැමිණියෙහි'යි කියා නොයෙක් අයුරින් නින්දා කළේක. තෙරණුවෝ

ශාස්තෘන් සම්පයෙන් නින්දා ලැබ භාග්‍යවතුන් වැඳ 'මේ පුත්සදක යොහා ඇති මුළින්ම ශාස්තෘන්වහන්සේ ලවා පිරිස නිසාම සාධුකාර දෙවන්නෙමු'යි එදිනම එක් තැනකට ගොස් විදඬුනාවට කටයුතු කොට නොබෝදිනකින්ම රහත් බවට පැමිණියහ. ඉක්බිති, තෙරුන්වහන්සේ සම්භෙයකින් මහාකුලයකින් නික්ම පැවිදිවූයේ පොළව හඬ නැංවූ ධර්ම කථිකයෙක් වූයේද එහෙයින් ඔහුගේ ධර්මකථාවෙන්ද පැහැද මිත්‍රාමාත්‍යඥතිකුලයන්ගෙන්ද නික්ම බොහෝ කුලදරුවෝ තෙරුන් සම්පයෙහි පැවිදිවෙත්. 'මම ආරණ්‍යකයෙක්මි. ත්‍රූඬලාද ආරණ්‍යකයන් වීමට හැකි වන්නාහු පැවිදි වවුයයි තෙරණුවෝ කීහ. ඔවුන් තෙළෙස් ධුතාංගයන් විමසා 'ස්වාමීනි, හැක්කෙමුයි' කියන කල්හි පැවිදි කරවති. ඔවුහු තමන්ගේ බලයෙන් ඒ ඒ ධුතාංගය අධිෂ්ඨාන කරත්, තෙරණුවෝ තමන්ට දසවස් කල්හි විනය ප්‍රගුණ කොට සියල්ලන්ම උපසපත් කරවුහ. මෙසේ ඔහුට උපසපත්වුම පත්සියයක් පමණවු හික්කු පිරිසක් විය. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරම් වෙහෙරෙහි වසනසේක් 'මහණෙනි, මම අඩමසක් විවේකීව සිටීමට කැමැත්තෙමි'යි බික්සහනට සැළකොට හුදෙකලා වූයේක. හික්කු සංඝයාද යමෙක් භාග්‍යවතුන් දක්මට එළඹෙයිද හෙතෙම පවිති ඇවුත් දෙසිය යුත්තේයයි කතිකාවක් කළේය. එකල්හි උපසේන තෙරණුවෝ 'භාග්‍යවතුන් දකින්නෙමි'යයි තමන්ගේ පිරිස සමඟ දෙවරමට ගොස් ශාස්තෘන් වෙත එළඹ වැඳ එකත්පසෙක සිටියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ කථාව නංවනු සඳහා තෙරුන්ගේ එක් සද්ධිවිහාරිකයෙකු ඇමතුයේක. 'හික්කු ඔබට පංසුකුල සිවුරු මනාපද?' 'ස්වාමීනි, පංසුකුලසිවුරුවලට මා කැමති නැතැ'යි කියා උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි ගෞරවයෙන් පාංශුකුලිකබව සැළකළේය. මෙතැන්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ 'සාධු සාධු උපසේන'යි පවසා තෙරුන්ට සාධුකාරදී නොයෙක් අයුරින් ගුණකථාව කළේක. මේ මෙහි සංකෂ්පයයි. විස්තර වශයෙන් මෙය පෙළෙහි ආයේමය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ආයථිගුණ මධ්‍යයෙහි හුන්සේක් තෙරුන් මේ සසුනෙහි සියල්ලන් පහදවන්නවුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබූයේක.

දුඛමලලුප්පතතෙරණුවෝ

සයවැන්නෙහි සෙනාසනපඤ්ඤපකානං යනු සෙනසුන් පනවන්නවුන් අතුරිනි. තෙරුන් සෙනසුන් පනවන කල්හි අටළොස් මහ වෙහෙරෙහි අමිදිනු නොලද පිරිවෙණක් හෝ පිළිදඟුම් නොකළ සෙනසුනක් හෝ නොසෝදන ලද ඇඳපුටුවක් හෝ නොඑළවන ලද පානීය

පරිභෝජනීය ජලයක් හෝ නොවූයේය. එහෙයින් සෙනසුන් පතවන්නාවූත් අතුරෙන් අග්‍ර නම් වූයේය. දබ්බා යනු ඔහුගේ නමයි. මලලාපකුලයෙහි උපන් බැවින් මලලප්‍රකොපා යන නම වූයේය. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙනෙමේ පියුමුතුරා බුදුන් කාලයෙහි භංසවතී නගරයෙහි කුලගෙයක ඉපිද විසපත්වූයේ කීඤ්ඤාත්ම විහාරයට ගොස් දහම් අසන්නේ එක් හික්ෂුටක සෙනසුන් පතවන්නාවූ හික්ෂුන් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘත්වහන්සේ දක පින්කම්කොට ඒ තනතුර පතා ශාස්තෘත් වියින් විවරණ දෙනලද්දේ දිවි ඇතිතෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරියරා කාශ්‍යප බුදුන්වහන්සේගේ සසුනෙහි පිරිහෙනකල්හි පැවිදිවූයේය. එකල්හි ඔහු සමඟ වෙනත් සයදෙනෙකිසි සත්දෙනා එක්සිත් ඇත්තෝව සසුනට අගෞරව කරන අන්‍යයන් දක 'මෙහි කුමක් කරමුද? එක් පෙදෙසක මහණදම්කොට දුක් කෙළවර කරන්නෙමු'යි හිණිමගක් බැඳ උස් පවිමුදුනකට නූත නමන්ගේ සිතේබලය දන්නාහු හිණිමග හෙලත්වා ජීවිතයෙහි ආශා ඇත්තෝ බසිත්වා පසුව තැවෙන්නෝ නොවෙත්වායි කියා සියල්ලෝ එක්සිත්වී හිණිමග හෙළා 'ඇවුත්ති, අප්‍රමාදවු'යි ඔවුනොවුන්ට ඔවාදී සිත්ඇලවූ තැන්හි හිඳ මහණදම් කිරීමට ඇරඹූහ. ඉක්බිති එක් තෙර කෙනෙක් පස්වෙනි දිනයෙහි රහත්බවට පැමිණ මගේ කිස නිමියේයි. මම මෙතැන්හි කුමක් කරමිද'යි සෘද්ධියෙන් උතුරුතුරු දිවයිනෙන් පිණ්ඩපාතය ගෙනවුත් 'ඇවුත්ති, මේ පිණ්ඩපාතය පරිභෝග කරන්න. පිටුසඳහා යාම මගේ වැඩක් වේවා! තුමලා තමන්ගේ වැඩකරවු'යි කීවේය. 'කිමෙක්ද ඇවුත්ති, අපි හිණිමග හෙලන්නාහු, 'යමෙක් පළමුව දහම් පසක් කරන්නේද හෙතෙම හික්ෂාව ගෙනේවා! ඔහු ගෙනෙනලද්ද සෙස්සෝ පරිභෝගකොට මහණදම් කරන්නහු'යි මෙසේ කීවෙමුදයි (අනෙක් අය ඇසූහ.)' නූත, ඇවුත්ති,' 'තුමවහන්සේ තමන්ගේ පූර්විකාවෙන් ලැබූහ. අපිද හැකිවන්නමෝ සසර කෙළවර කරන්නෙමු. තුමවහන්සේ යනු මැනව,' තෙරණුවෝ ඔවුනට භහවන්නට නොහැකි වන්නෝ පහසු තූතක පිණ්ඩපාතය වළඳ වැඩියහ. වෙනත් තෙරකෙනෙක් සත්වෙනි දිනයෙහි අනගුම් පෙලට පත්ව එයින් වූතවූයේ සුද්ධාවාස බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපන්නේය. සෙසු තෙරවරු එයින් වූත වූවාහු එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරියරා මේ බුද්ධොන්පාදයෙහි ඒ ඒ කුලයන්හි උපන්නාහුය. එක්කෙනෙක් ගන්ධාර රට තක්සිලා නුවර රජගෙයක උපන්නේය. එක්කෙනෙක් පබ්බතිය රටෙහි පිරිවැජියකගේ කුසෙහි උපන්නේය. එක්කෙනෙක් බාහිය රටෙහි කෙළෙඹි ගෙයක උපන්නේය. එක් කෙනෙක් රජගහනුවර කෙළෙඹි ගෙයක උපන්නේය. මේ දබ්බතෙරණුවෝ මල්ල රට අනුපිය නුවර එක් මල්ල රජෙකුගේ ගෙහි

පිළිසිඳ ගත්ත. ඔහුගේ මව ප්‍රසූතියට ළංවූ කල්හි කථරිය කළාය. මළසිරුර සොහොනට ගෙනවුත් දරසැයට නංවා ගිනි දල්වූහ. අග්නිවේගයෙන් කැවුණු ඇයගේ උදරය දෙකඩ වූයේය. දරුවා තමන්ගේ පින්බලයෙන් උඩට විසිවී එක් දූව කණුවක වැටුනේය. ඒ දරුවා ගෙන මිත්තනියට දුන්හ. ඇ ඔහුට නම් දෙන්නී දූව කණුවෙහි වැටී ලද්දිව් ඇති බැවින් දබ්බයයි ඔහුට නම් කළාය. ඔහුට සත් අවුරුදු කල්හි ශාස්තෘත්වහන්සේ බික්සහන පිරිවරා මල්ලරටෙහි වාරිකාවෙහි හැසිරෙනසේක් අනුපිය නියමිතමට පැමිණ අනුපිය අඹවනයෙහි වාසය කරනසේක. දබ්බකුමාරයා ශාස්තෘත්වහන්සේ දැක දකිමෙන්ම පැහැද පැවිදිවනු කැමැත්තේවී බුදුරදුන් සමීපයෙහි පැවිදි වන්නෙමැයි මිත්තනියගෙන් ඇසීය. මී මැනවි දරුවයි දබ්බකුමරු රැගෙන බුදුරදුන් සමීපයට ගොස් 'ස්වාමීනි, මේ කුමරුන්, පැවිදිකරවනු මැනවැ'යි කීවාය. බුදුරජාණන්වහන්සේ එක්තරා හික්කුටකට 'හික්කුට, මේ දරුවා පැවිදි කරවන්නැ'යි සංඥාවක් දුන්සේක. ඒ තෙරණුවෝ ශාස්තෘවචනය අසා දබ්බ කුමරුවා පැවිදි කරන්නේ තවප-වක කමටහන පැවසූහ. පෙර හේතු සමීපත් ඇති, කළ පැතුමි ඇති සත්ව තෙමේ පළමු කෙස්වැටිය බහන කෙණෙහි සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. දෙවැනි කෙස්වැටිය බහන විට සකෘදගාමී ඵලයෙහිද තෙවැන්න බහනවිට අනාගාමී ඵලයෙහිද සියලු කෙස් බැහිමද රහත්ඵලය පසක් කිරීමද නොපසුව නොපෙරවුව සිදුවිය. ශාස්තෘත්වහන්සේ මල්ල රටෙහි කැමැති පරිද්දෙන් වැස රජගහ නුවරට සැපත්ව වෙළඳවනයෙහි විසුසේක. එහි ආයුෂ්මත් දබ්බමල්ල පුත්ත තෙරණුවෝ රහසිගත වූවාහු තමන්ගේ කටයුතු නිමාවීම බලමින් සංඝයාට වතාවත් කිරීමෙහි කය යොදනු කැමැත්තෝ, ඉදින් 'මම සංඝයාට සෙනසුන් පනවන්නෙමිද බත් උදෙසාත්තෙමිද නම් යෙහෙකැයි සිතූහ. හෙතෙම ශාස්තෘන් සමීපයට ගොස් තමන්ගේ අදහස දැන්වූයේය. ශාස්තෘත්වහන්සේ ඔහුට සාධුකාරදී ඔහුගේ සෙනාසන පඤ්ඤපක බවද හතතුදෙසක බවද පිළිගත් සේක. ඉක්බිති ඔහුට 'මේ දබ්බතෙමේ දහරයෙක් (කුඩා කෙනෙක්) වූයේ මහත් තැනක සිටියේය'යි සත් අවුරුදු කල්හිම උපසපත් කරවූයේය. තෙරණුවෝ උපසපත් කාලයෙහි සිට රජගහනුවර ඇසුරුකොට වසන්නාවූ සියලු හික්කුන්ට සෙනසුන්ද පනවති. හික්කාවද පිළිගෙන උදෙසති. ඔහුගේ සෙනාසන පඤ්ඤපක භාවය සියලු දිශාවන්හි ප්‍රකට විය. 'දබ්බමල්ල පුත්ත තෙරණුවෝ වනාහි සභාගී සභාගී හික්කුන්ට එක් එක් තැන්හි සෙනසුන් පනවති. දුරෙහිද සෙනසුන් පනවන්නේමය. යාමට නොහැකි වන්නවුන් සෘද්ධියෙන් පමුණුවන්නෝය' යනුවෙනි. ඉක්බිති හික්කුහු ඔහුට, කල්හිද නොකල්හිද ඇවැත්නි අපට ජීවකමඛ වනයෙහි සෙනසුන පනවන්න. අපට මද්දකුට්ඨයෙහි, මිගදයෙහි'යි මෙසේ

සෙනසුන උදෙසවාගෙන ඔහුගේ සෘද්ධිය දක්නාහු යති. හෙතෙමේද සෘද්ධියෙන් මනෝමය කායයන් මවා එකිනෙක් තෙරුන්ට තමන් සමානවූ එකිනෙක් හික්මුවී ඇතිල්ල දිලෙන්දී ඉදිරියෙන් ඉදිරියෙන් ගොස් මේ ඇදය, මේ පුටුවය ආදිය කියා සෙනසුන පතවා යළි තමන් වසන තැනටම එයි. මේ මෙහි සංකෂ්පයයි. විස්තර වශයෙන් මේ කථාව පෙළෙහි ආශේමය. මෙකරුණම අනේකත්වත්ති කොට මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘත්වහන්සේ ආයතී සමූහයා මැද වැඩසිටියේක් තෙරුන් සෙනසුන් පතවන්නාවූ හික්මුන් අතුරෙන් අගනන්හි තැබුයේක.

පිළිඤ්චව්‍ය තෙරණුවෝ

සත්වැන්නෙහි දෙවකානං පියමනාපානං යන්නෙන් දෙවියන්ට ප්‍රියවූවන්ද මනාපවූවන්ද අතුරින් පිළිඤ්චව්‍ය තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයහයි දක්වනු ලැබේ. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි බුදුන් පහළවීමට පෙර සක්විති රජෙක්වී මහජනයා පංචශීලයන්හි පිහිටුවා ස්වර්ගීය පිහිටකොට ඇත්තවූත් කළහ. බොහෝ සෙයින් ඡඩ්විධ කාමස්වර්ගීයන්හි උපන් දෙව්වරු ඔහුගේම අවවාද ලබා උපනුපත් තැන්හි තමන්ගේ සම්පත්තිය බලා කවරකු නිසා මේ ස්වර්ගීයමිපත්තිය ලැබුවෙමුදයි සිහිකරන්නාහු මේ තෙරුන් දක තෙරුන් නිසා අපවිසිත් සැපත් ලැබෙන ලද්දී උදෙසවය තෙරුන් නමැති. එබැවින් හෙතෙම දෙවියන්ට ප්‍රියමනාප වූවන් අතුරින් අග්‍ර නම්විය. පිළිඤ්ච යනු ඔහුගේ ගෝත්‍රයයි. වච්ඡා යනු නමයි. ඒ දෙක එකට ගලපා පිළිඤ්චව්‍යයයි කියනුලැබේ. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි: මෙතෙම වනාහි පියුමුතුරු බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි භංගවතී නගරයෙහි මහ ධනවත් කුලයක උපන්නේ පෙර කියනලද අයුරින්ම ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධම් දේශනය අසන්නේ එක් හික්මුවක දෙවියන්ට ප්‍රියමනාපස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘත්වහන්සේ දක ඒ තනතුර පතා දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සැවතෙහි බමුණු ගෙයක උපන්නේය. මොහුට පිළිඤ්චව්‍යයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම මෑතභාගයෙහි බුදුන්වහන්සේගේ ධම්දේශනය අසා ලද ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ පෑවිදිව උපසපන්වූයේ විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියේය. හෙතෙම ගිහියන් සමගද හික්මුන් සමගද කථා කරන්නේ එව වසලය, යව වසලය, දෙව වසලය, ගනුව වසලයයි වසලවාදයෙන්ම ප්‍රකාශකරයි. ඒ කථාව ගෙනහැර තථාගතයන් වහන්සේගෙන් 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, ආයතීයෝ නම් පරුෂවචන ඇත්තෝ නොවෙති'යි විමසූහ. 'මහණෙනි, ආයතීවරුන්ගේ

අනුන් පහත්කිරීම් වශයෙන් පරුෂවචනයක් නම් නැත. එසේවුවත් හව්නත්තරයෙහි පුරුදු කිරීම් වශයෙන් වන්නේය.' 'ස්වාමීනි, පිළිපදිවට්ඨතෙරහු නැතිට නැතිට ගිහියන් සමඟද හික්කුන් සමඟද කථාකරන්නාහු වසලය වසලයයි කියති. ස්වාමීනි, මෙහි කරුණ කිමෙක්ද?' මහණෙනි, මගේ පුතුගේ මෙය දැන් පමණක්ම පුරුදු කරනලද්දක් නොවේ. අතීතයෙහි මෙතෙම ජාති පන්සියයක් වසලවාදී බ්‍රාහ්මණ කුලයෙහි උපන්නේය. මෙසේ මෙතෙම හව්පුරුද්දෙන්ම කියයි. ඵරුෂවශයෙන් නොවේ. ආයඝීයන්ගේ ව්‍යවහාරය ඵරුෂ සමානවුවද චේතනාව කරුණකොටගෙන අපරුෂ භාවයෙන් පිරිසුදු වූයේම වෙයි. මෙහි සුඵළුද පාපයක් හටනොගනිය'යි පවසා ධර්මපදයෙහි මේ ගාථාව දෙසුයේක.

'(යමෙක්) යම් වචනයකින් කිසිවකු කෝප නොකරන්නේද රළු නොවන අදහස් හඟවන සත්‍ය වචන ප්‍රකාශ කරන්නේද හෙතෙම බ්‍රාහ්මණයෙකුයි මම පවසමි.'

ඉක්බිති එක්දිනක් තෙරුන්වහන්සේ රජගහනුවරෙහි පිටු පිණිස හැසිරෙන්නාහු නිජපිළි භාජනයක පුරවා රැගෙන ඇතුළු නුවරට පිවිසෙන එක් පුරුෂයකු දක 'වසලය, නුමේ භාජනයෙහි කිමෙක්දැයි ඇසූහ. හෙතෙම සිතිය: මේ ශ්‍රමණයා මා සමඟ උදෑසනම ඵරුෂ වචන කියයි. මොහුට පුදුසු දෙයක්ම කීමට වටී.' එසේ සිතා, 'ස්වාමීනි මගේ භාජනයෙහි මීබේටිය'යි කීවේය. 'වසලය, එසේ වන්නේය.' ඒ තෙරුන් නොපෙනී යනවිට සියල්ල මීබේටිම වූයේය. හෙතෙම සිතිය: මේ නිජපිළි මීබේටි සමානව පෙනේ. මේ ස්වභාවයද නැද්දැයි විමසනුයේ අතින් තද කළේය. ඉක්බිති ඔහුට මීබේටි බව දැන බලවත් දෙමිතසක් උපන්නේය. හෙතෙම මේවා පමණක් මේබදුවීද නැතහොත් ගැලෙහිද එසේවීදැයි ගොස් බලන්නේ සියලුම නිජපිළි එබදුම වීඇතිබව දැන අතින් පපුව දරාගෙන, 'මෙය අතිකෙකුගේ වැඩක් නොවේ. මා උදෙන්ම දුටු හික්කුවගේ වැඩකි. ඒකාන්තයෙන්ම (හෙතෙම) මායාවක් දන්නේය. ඔහුගිය තැන සොයා දැන ගෙන මේකරුණ දැනීම'යි තෙරුන් ගියමග අසා (ඒ අනුව) ගියේය. ඉක්බිති එක් පුරුෂයෙක් ඉතා ඉක්මන් ගමන් ඇතිව යන ඔහු දක 'පිත්තවත් පුරුෂය, ඔබ ඉතා ඉක්මන් ගමන් ඇතිව යයි. කවර වැඩකට යන්නෙහිදැයි ඇසීය. හෙතෙම ඔහුට එපුවත සැළ කළේය. හෙතෙම ඔහුගේ කථාව අසා මෙසේ කීය: 'පිත්තවත, නොසිතව, මගේ ආයඝීටු

1. අකකසං විසූඤ්ජනිං ගිරං සව්චං උදිරයෙ
යාය නාහිසජෙ කිඤ්චි තමහං බ්‍රෑමි බ්‍රාහ්මණං.

පිළිඳිවුව තෙරණුවෝ වන්නාහ. නුඹ මේ භාජනයම පුරවා රැගෙන වුත් තෙරුන් ඉදිරියෙහි, සිටුව. මේ කීමෙක්ද වසලයයි කී කල්හි, 'ස්වාමීනි, තිප්පිලිය'යි කියව. තෙරණුවෝ වසලය එසේ වන්නේයයි කියති. යළි සියල්ල තිප්පිලි වන්නේය.' හෙතෙම එසේ කළේය. සියලු තිප්පිලි යළි මුලින් තිබූ ලෙසින්ම විය. මේ කථාවස්තුව මෙපමණෙකි. අපරභාගයෙහි ශාස්තෘත්වහන්සේ දෙවියන්ට ප්‍රියමනාපබවම වස්තුකොට තෙරුන් දෙවියන්ට ප්‍රියමනාපවුවත් අතුරෙන් අග තනතුරහි තැබුසේක.

දරුවරිය තෙරණුවෝ

අටවැන්නෙහි බිජ්ජාතිකයන් යන්නෙන් වහා ලැබූ අභිඥ ඇත්තවුන් අතුරින් දරුවරිය තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රවුහයි දක්වනුලැබේ. මේ තෙරුන්වහන්සේ කෙටි දහම් දෙසුමක කෙළවර රහත්බවට පැමිණියහ. මාග්ගිප්පයන්ගේ පරිකම් කෘත්‍යයක් නොවීය. එබැවින් වහා ලැබූ අභිඥ ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රතම වූහ. බාහිය රටේ උපන් බැවින් ඔහුට බාහිය යි නමක්විය. හෙතෙම පසු කලෙක දවමය වස්ත්‍ර දැරීය. එබැවින් දරුවරිය නම්වීය. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේන් පියුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි භංගවතී නගරයෙහි කුලගෙයක උපන්නේ බුදුන්වහන්සේගේ දම් දෙසුම අසන්නේ එක් හික්කුවක වහා ලැබූ අභිඥ ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක පින්කම් කොට ඒ තනතුර පතා දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට පිරිපුන් සිල් ඇත්තේ මියගොස් දෙව්ලොව උපන්නේය. හෙතෙම එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙව්ලොව වැස මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි බාහිය රටෙහි කුලගෙයක උපන්නේ වියට පැමිණ ගිහිගෙහි වසන්නේ වෙළඳුම කරන්නෙමි යි ස්වණ්භූමියට යායුතු නැවට නැගේය. නැව බලාපොරොත්තු දෙසට නොපැමිණිම මුහුද මැදදී බිඳීගියේය. මහජනයා මාර් කැසුණු ආදීන්ට බන්ධිය. මෙතෙම වනාහි එක් දූව කඩක් ගෙන සත්වැනි දිනයෙහි සුප්පාරක පටුනෙහි ගොඩබැස්සේ මිනිස්වාසයක් බව දන නිරුවත් බවින් මිනිසුන් දැකීම නුසුදුසුයයි නුදුරුතත්හිවූ මහ විලෙක සෙවල ගෙන සිරුරවෙළා එක් තැනක වැටුණු කබලක් රැගෙන අහර සිහමනෙහි ගියේය. මිනිස්සු ඔහු දක සිතූහ: 'ඉදින් ලෝකෙහි රහත්හු ඇත්නම් මෙබඳු වුවත් වියයුතුය. කීමෙක්ද ආයාතෙමේ උත්කෘෂ්ට භාවයෙන් වස්ත්‍ර නොගනීද? නැතහොත් දෙනු ලබන්න ගන්නේද' යි විමසන්නාවූ නොයෙක් දෙයින් වස්ත්‍ර ගෙනොවානුය. හෙතෙම සිතීය: 'ඉදින් මම මේ ක්‍රමයෙන් නොආවෙමි නම් මොවුහු මා කෙරෙහි

නොපහදින්නාහුය. යම් කිසිවක් කොට මොවුන් රවටා ජීවනොපාය කිරීමට වටනේය'යි (මෙසේ සිතා) වස්ත්‍ර නොපිළිගත්තේය. මිනිස්සු බොහෝ සෙයින් පැහැදුනාහු මහත් සත්කාර කළාහුය. හෙතෙමින් බත්කිස කොට නුදුරු තැන්හිවූ දෙවොලකට ගියේය. මහජනයා ඔහු සමඟම ගොස් දෙවොල පිළිදගුම් කොට දුන්නේය. මොවුහු මට සෙවල හැඳීම් මාත්‍රයෙන් පැහැද මෙබදු සත්කාර කරත්, මොවුන්ට මම උත්කෘෂ්ට බවින්ම පැවතීමට වටියයි හෙතෙම සිතීය. (එසේ සිතා) සැහැල්ලු රුක් ගෙඩි ගෙන තලා වැහැරී අවුණා පට්ටයක් කොට හැඳ ජීවිකාව කරමින් වාසය කළේය. කාශ්‍යප බුද්ධකාලයෙහි සත්දෙනෙකු මහණදම් කරන්දී (ඔවුනතුරින්) එක් පුද්ගලයෙක් සුද්ධාවාස බ්‍රහ්මලෝකයෙහි උපන්නේද හෙතෙම ඉපදීමට අනතුරුවම තමන්ගේ බ්‍රහ්ම සම්පන්නිය බලා පැමිණි තැන සිහි කරන්නේ සත් දෙනා පව්වට නැග මහණදම් කරනතුන දැක සෙසු සයදෙනාගේ උපත් තැන සිහිකරන්නේ එකෙකු පිරිනිවන් පෑබවද සෙසු පස්දෙනා කාමාවචර දිව්‍ය ලෝකයෙහි උපත් බවද දැන කලින් කලට ඒ පස්දෙනා සිහි කරයි. මෙකල්හි කොහිදැයි සිහි කරන්නේ දරුවීරක පුද්ගලයා සුප්පාරක පටුන ඇසුරුකොට වංචනික ක්‍රියාවෙන් දිවි ගෙවනු දැක, 'මේ බාලයා නටුයේ වන. පෙර මහණදම් කරන්නේ අති උත්කෘෂ්ටභාවයෙන් රහතන්වහන්සේ විසිනුදු ගෙනඑනලද පිණ්ඩපාතය නොවළඳ දන් උදරාන්තීය සඳහා රහතෙක් නොවීම රහත්බව හඟවා ලොව රවටමින් හැසිරෙයි. බුදුන්වහන්සේ උපත්බවද නොදනියි. යම්. ඔහු සංවේග කරවා දශබලයන්වහන්සේ පහළවූබව හඟවන්නෙමි'යි ක්‍ෂණයකින්ම බඹලොවින් නික්ම සුප්පාරක පටුනෙහි රාත්‍රි භාගයට අනතුරුව දරුවීරකගේ ඉදිරියෙහි පහළවුයේය. හෙතෙම තමන් වසන තැන ආලෝකයක් දැක පිටතට නික්ම යිටියේ මහබඩුදැක ඇදිලි බැඳ නුඹවහන්සේ කවරහුදැයි ඇසුවේය. මම නුඹේ පැරණි යහළුවා වූයේ අනාගාමී ඵලයට පැමිණ බඹලොව උපන්නෙමි. අපගේ සියල්ලන්ට දෙවුවු තැනැත්තා රහත් බවට පැමිණ පිරිනිවියේයි. නුඹලා පස්දෙනා දෙවිලොව උපන්නාහුය. ඒ මම නුඹ මෙතැන්හි වංචනික ක්‍රියාවෙන් ජීවත්වනු දැක දමනය කරන්නට පැමිණියෙමි'යි කියා මේ කරුණ පැවසීය. 'බාහිය, නුඹ රහතෙක් නොවෙති. රහත් මගට පිළිපන්නෙහිද නොවේ. යම් පිළිවෙතකින් ඔබ රහතෙක් වන්නෙහිද රහත් මගට හෝ පිළිපන්නෙහිද ඒ පිළිවෙත ඔබට නැත.' ඉක්බිති ඔහුට ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළවූබවද සැවනෙහි වෙසෙනබවද දන්වා ශාස්තෘන් සමීපයට යවයි ඔහු උනන්දු කරවා බඹලොවටම ගියේය. දරුවීරිය තෙමේද මහබඩු විසින් සංවේග දනවන ලද්දේ මොක්මග යොයන්නෙමැයි යොදුන් දෙදහසක් මග එක් රැයක් ගෙවීමෙන්ම ගොස් පිටුපිවිය බුදුරජාණන්වහන්සේ

ඇතුළු ගෙට වැඩමවා උන්වහන්සේගේ පාමුල හෙව 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මට ධර්මදේශනා කරන්නවා! සුගතයන්වහන්සේ මට දහම් දෙසන්නවා'යි තෙවෙනිවර දක්වා ඉල්ලා සිටියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙපමණකින් බාහියගේ නුවණ මිහිකිරීමට ගියේයයි දැන, 'එසේ නම් බාහිය, දුටු දෙයෙහි දුටුදෙය පමණක් වන්නේ යම්සේද එසේ ඔබ හික්මිය යුතුය'යි මේ අවවාදයෙන් ඔව්දන් දුන්සේක. දෙසුම කෙළවර අතුරුවීරියෙහි සිටියේම දෙසුම අනුව නුවණ යොමා සිවුපිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පැමිණියේය.

හෙතෙම තමන්ගේ කීස මුදුන්පත්වූබව දැන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙතින් පැවිද්ද ඉල්වා නොපිරිසුන් පාසිවුරු ඇති බැවින් පාසිවුරු සොයන්නේ කසළගොඩකින් රෙදි කැබලි අදියි. ඉක්බිති ඔහුව පෙර සතුරුවූ අමනුෂ්‍යයෙක් කුඩා පැටවකු ඇති දෙනකගේ සිරුරෙහි පිවිස ජීවිතක්‍ෂයට පත් කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සැවතින් නික්මෙන සේක් අතුරුවීරියෙහි කසළගොඩ අසල වැටුණු බාහිය දැක 'මහණෙනි, බාහිය දැරුවීරියගේ සිරුර ගනුව'යි ගෙන්වාගෙන ශරීරකෘත්‍යය කොට සිවුමංසලක වෛතයක් කරවූසේක. ඉක්බිති සහ මැද කථාවක් ඇතිවිය. තථාගතයන්වහන්සේ බික්සහන ලවා බාහියගේ සිරුර දවීමේ කටයුතු කරවූසේක. ධාතුන් ගෙන වෛතයක් කරවූසේක. ඔහු විසින් කවරනම් මාගීයක් පසක් කරන ලද්දේද? හෙතෙම සාමණේ'රයෙක්ද හික්මුවක්දැයි අදහසක් ඉපදෙව්වාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එය අපෝත්පත්ති කොට මහණෙනි, බාහිය පණ්ඩිතයෙකිසි මත්තෙහි දම් දෙසුම වඩා ඔහු පිරිනිවන් පෑබව ප්‍රකාශකළසේක. යළි සහමැද, 'ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් බාහියට බොහෝ දහම් නොදෙසන ලදි. රහත්බවට පත්වූයේයයිද කියනුලැබේ. මේ කුමක් නම් වේද'යි කථාවක් උපන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'ධර්මය ටිකය බොහෝය යනු කරුණක් නොවේ. මෙය විෂ බීවෙකුට බෙහෙක් මේනැයි පවසා ධර්මපදයෙහි ගාථාවක් දෙසූසේක:

'අනත්ථපදයන්ගෙන් යුක්තවූ ගාථා දහසකටද වඩා යමක් අසා සංසිද්දේද එබඳුවූ එක්ගාථා පදයක් උතුම්!'

දෙසුම අවසන්ති අසුසාර දහසක් ප්‍රාණිහු අමාපැන් බීවාහුය. බාහිය තෙරුන්ගේ මේ කථාවස්තුවද සූත්‍රයෙහි ආබැවින් විස්තර

1. සහසාරම් වෙ ගාථා අනත්ථපදසංහිතාං.
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො යං සුත්වා උපසම්මති

වශයෙන් නොකියනලදි. මෑතභාගයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ යහමැද වැඩහුන් සේක් බාහිය තෙරුන් වහාලැබූ අභිඥ ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගනන්හි තැබුසේක.

කුමාරකයාට තෙරණුවෝ

නවවැන්නෙහි විත්තකථිකානං යනු විසිතුරුකොට ධර්මය දෙසන්නවුන් අතුරිනි. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි එක්කෙනෙකුටවුවද දෙදෙනෙකුටවුවද දහම් දෙසන්නාහු බොහෝ උපමාවන්ගෙන්ද කරුණින්ද සරසා අවබෝධ කරවමින් දෙසති. එබැවින් විසිතුරුකොට දෙසන්නන් අතුරින් අග්‍රනම් වූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්මයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් පියුමුතුරා බුදුන් සමයෙහි හංසවති නුවර කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන වියපත් වූයේ බුදුන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් හික්කුචක විචිත්‍ර කථිකයන් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ බුදුන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පතා දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප බුදුරදුන්ගේ සසුන පිරිහෙනකල්හි හික්කුන් සත්දෙනාට ඇතුළත්ව පව්ව මත්තෙහි මහණදම්කොට නොපිරිහුණු සිල් ඇත්තේ එයින් වූතව දෙවිලොව ඉපිද එක් බුද්ධාන්තරයක් සම්පත් විඳිනුලබන්නේ අපගේ බුදුරදුන්ගේ කාලයෙහි රජගත නුවර එක් කුලදරියකගේ කුසෙහි උපන්නේය. ඕද පළමුව මව්පියන් අයුරු පැවිද්ද නොලබන්නී කුලගෙයට ගියා ගැබ පිහිටිබව නොදන්නී හිමියා සතුටු කොට ඔහුවසින් අනුදත්තාලදී හික්කුණින් අතරෙහි පැවිදිවූවාය. ඇයගේ ගැබ නිමිති දක හික්කුණිහු දෙවිදත්ගෙන් ඇසුවාහුය. තෙතෙම අශ්‍රමණියකැයයි කීවේය. බුදුන්වහන්සේගෙන් විමසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ උපාලි තෙරුනට පැවරුසේක. තෙරුන්වහන්සේ සැවැත් නුවරවැසි කුලයන්ද විශාඛා උවුසියද කැඳවා (පරික්ෂණයකින්) පිරිසිදු කරන්නාහු කලින් ලබනලද ගැබකි. පැවිද්ද නිකුලැල්යයි පැවසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මනාව විනිශ්චය කරනලද අධිකරණයකැයි තෙරුනට සාධුකාර දුන්සේක. ඒ හික්කුණිය රන් පිළිමයක් වැනි පුතකු වැදුවාය. පසේනදී කොසොල් රජතෙමේ ඔහුගෙන පෝෂණය කරවූයේය. කාශ්‍යපයයි ඔහුට නම්කොට මෑත භාගයෙහි සරසා ශාස්තෘන් සම්පයට පමුණුවා පැවිදි කරවූයේය. කුමාර අවධියෙහි පැවිදිවූ බැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් 'කාශ්‍යප කැඳවුවි, මේ එල හෝ කැවිලි හෝ කාශ්‍යපට දෙවු'යි කීකල්හි කවර කාශ්‍යපටදැයි (අසා) කුමාර කාශ්‍යපටයයි මෙසේ ගන්නාලද නම් බැවින් එතැන්

පටන් මහඵකල්හිදී කුමාර කාශ්‍යපයා කියනුලැබේ. තවද රජු විසින් පෝෂණය කරවන ලද පුතකු වන බැවින්ද කුමාරකාශ්‍යප යනුවෙන්ම හැඳින්වූහ. හෙතෙම පැවිදිවූ කාලයෙහි සිටම විද්‍යාභීතාව සඳහාද කටයුතු කරයි. බුදු වදන්ද උගනියි. ඉක්බිති ඔහු සමඟ පව්ව මත්තෙහි මහණදම්මකොට අනගුම් පෙලට පත්ව සුද්ධාචාර්යයෙහි උපන් ඒ මහා බ්‍රහ්මයා ඵකල්හි සිති කරන්නේ කුමාර කාශ්‍යප දැක මගේ යහළුවා විද්‍යාත් සඳහා වෙහෙසෙයි. ගොස් ඔහුට විද්‍යාත් සඳහා ක්‍රමයක් දක්වා මගපල ඉපදවීම සඳහා උපායක් කරන්නෙමැයි බඹලොව සිටියේම පසළොස් ප්‍රශ්නයක් සකසා රාත්‍රිභාගයට අනතුරුව කුමාර කස්සප තෙරුන් වසන තැන අධ්‍යාපනයෙහි පෙනීසිටියේ තෙරණුවෝ ආලෝකයක් දැක මෙහි කවරෙක්දැයි ඇසූහ. 'මම පෙර ඔබ සමඟ මහණදම්මකොට අනගුම් පෙලට පත්ව සුද්ධාචාර්යයෙහි උපන් බ්‍රහ්මයා වෙමැයි කීවේය. 'කවර කටයුත්තකට ආවාහුද?' මහා බ්‍රහ්මයා තමන් පැමිණි කරුණ දක්වීමට ඒ ප්‍රශ්න පවසා, තුඹද මේ ප්‍රශ්න උගෙන අරුණ නැඟුණුකල්හි තථාගතයන් වෙත ඵලඹ අසව. තථාගතයන්වහන්සේ හැර මේ ප්‍රශ්න කීමට සමත්වූ අන්කෙනෙක් නම් නැතැයි කියා බඹලොවටම ගියේය. තෙරණුවෝද දෙවැනි දිනයෙහි ශාස්තෘන් වෙත ඵලඹ වැද මහාබ්‍රහ්මයා විසින් කියනලද අපූර්ණම ප්‍රශ්න ඇසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ කුමාරකාශ්‍යප තෙරුන් රහත්බවට යොමුකොට ප්‍රශ්න විසඳුයේක. තෙරණුවෝ ශාස්තෘන් වහන්සේ විසින් කියනලද ක්‍රමයෙන්ම උගෙන විද්‍යාත් ගැබ් ගත්වාගෙන රහත්බවට පැමිණියහ. ඵතැන්පටන් සිවුපිරිසට ධර්මකථා කියන්නාහු බොහෝ දෙනාටද ටිකදෙනාටද උපමාවන්ගෙන්ද කරුණින්ද සරසා විසිතුරු කථාම කියති. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ පායාසි රජුට පසළොස් ප්‍රශ්නයන්ගෙන් සරසා සූත්‍රාන්තය දෙසූකල්හි ඒ සූත්‍රාන්තය අනෙකුත්පත්ති කොට තෙරුන් මෙසසුනෙහි විචිත්‍ර කටිකයන් අතුරෙන් අගනන්හි තැබුයේක.

මහා කොට්ඨිත තෙරණුවෝ

දසවැන්නෙහි පටිසම්භූතපක්‍යාන. යන්නෙන් සිවු පිළිසිඹියාවන්ට පත්ව සිටියවුන් අතුරෙන් මහා කොට්ඨිත තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබේ. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි තමන්ගේ පිළිසිඹියාවන්හි පුරුදුකළ වසිතාවෙන් ප්‍රකට මහාශ්‍රාවකයන් වෙත ඵලඹ ප්‍රශ්න අසන්නාහුද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත ඵලඹ ප්‍රශ්න අසන්නාහුද පිළිසිඹියාවන් පිළිබඳවම ප්‍රශ්න අසති. මෙසේ මේ පුරුදුකිරීම් වශයෙන් පිළිසිඹියාපත්වූවන්

අතුරෙන් අග්‍රනම් වූයේය. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි: මෙතෙමේත් පියුත්‍රතුරා බුදුන් සමයෙහි භංසවතී නුවර මහ ධනවත් කුලයක උපන්නේ පසුකලෙක බුදුන්වහන්සේගේ ධර්මකථා අසන්නේ එක් හික්කුචක පිළිසිඹියාවන්ට පත්වුවන් අතුරෙන් අග තන්හි තබන්නාවූ බුදුරජාණන්වහන්සේ දැක පින්කම් කොට ඒ තනතුර පැතිය. හෙතෙම දිවිහිමියෙන් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි බමුණු කුලයෙක උපන්නේය. කොට්ඨික මානවකයා ඔහුට නම් කළාහුය. හෙතෙම වියට පත්වූයේ ත්‍රිවේදයන් උගෙන එක් දිනක් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්ම කථාව අසාලද ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ පැවිදි වූයේය. හෙතෙම උපසපත් කාලයෙහි සිට විදඪිනාවට කටයුතු කරන්නේ පිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පත්ව නිබඳව පිළිසිඹියාවන්හි පුරුදු කරනලද වසිතාවෙන් යුක්තව පැන විමසන්නේ පිළිසිඹියාවන්හිම පැන විමසයි. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑත කාලයෙහි මහාවේදල්ල සූත්‍රය අනෙථාත්පත්ති කොට තෙරුන් පිළිසිඹියාවන්ට පත්වුවන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුයේක.

තෙවෙනි වග්ගය.

සිවුවෙහි වර්ගය

ආනන්ද තෙරණුවෝ

සිවුවැන්නෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි **බහුසුඛානං** යනාදියෙහි බහුශ්‍රුතවූ සතිමත්ථු ගතිමත්ථු ධිතිමත්ථු උපස්ථායකවූ අන්‍ය ස්ථවිරවරුද වෙති. මේ ආයුෂ්මතුන්වහන්සේවහනාහි බුදුවදන් උගත්තෝ බුද්ධශාසනයෙහි භාණ්ඩාගාරික පයඝාප්තියෙහි සිට ගත්හ. එහෙයින් බහුශ්‍රුතයන් අතුරින් අග්‍රනම්වූහ. මේ තෙරුන්ගේ බුද්ධච්චනය ගෙන ධාරණය කරගැනීමේ ස්මෘතිය අත්තෙරුනට වඩා බලවත්වූයේය. එහෙයින් **සතිමත්තයන්** අතුරින් අග්‍රනම්වූහ. මේ ආයුෂ්මතුන්වහන්සේම එක් පදයක සිට පද සැටදහසක් ගන්නාහු ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් කියනලද ක්‍රමයෙන්ම සියලු පදයන් දනිත්, එබැවින් **ගතිමත්තයන්** අතුරෙන් අග්‍රනම් වූහ. මේ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේගේ බුද්ධච්චනය උගෙනීමේ වියඝිය, ස්ඤ්ඤායනය කිරීමේ වියඝිය, ධාරණය කරගැනීමේ වියඝිය හා ශාස්තෘන්වහන්සේට උපස්ථාන කිරීමේ වියඝියද අන්‍යයන් හා අසමානවූයේය. එහෙයින් **ධිතිමත්තයන්** අතුරෙන් අග්‍රනම්වූහ. තථාගතයන්වහන්සේට උපස්ථාන කරන මුත්ථ්වහන්සේ අනෙක් උපස්ථායක හි කඳුන් උවටැන් කරන ආකාරයෙන් උවටැන් නොකළහ. තථාගතයන්වහන්සේට උපස්ථාන කරන අන්‍යයෝ බොහෝ කලක් උපස්ථාන නොකළාහුය. බුදුන්වහන්සේගේ සිත්ගෙන උපස්ථාන නොකළාහුය. තෙරණුවෝ වහාහි උපස්ථායක තනතුරුද දිනයෙහි පටන් ඇරඹූ වියඝී ඇත්තෝම තථාගතයන්වහන්සේගේ සිත්ගෙන උපස්ථාන කළහ. එබැවින් **උපස්ථායකයන්** අතුරෙන් අග්‍රනම්වූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි:

මෙයින් කල්ප ලක්ෂයකට මත්තෙහි පදුමුත්තර නම් ශාස්තෘන්වහන්සේ ලොව පහළවූයේක. උන්වහන්සේට හංසවතී නම් නුවරක් වූයේය. නන්ද නම් රජතෙමේ පියා වූයේය. සුමේධා නම් දේවිය මව වූවාය. බෝසත් තෙමේ උත්තරකුමාර නම් වූයේය. හෙතෙම පුතෙකු උපන් දිනයෙහි මහබිතික්මන්කොට පැවිදිව කෙළෙස් තැවීමෙහි යෙදුණේ ක්‍රමයෙන් සඵඤ්ඤායනයට පත්ව **අනෙකසාහිසංසාරං** ියි උදන් අනා සන්දිනක් බෝමැඩ ගෙවා පොළොවෙහි තබන්නෙමැයි පය එළවීය. ඉක්බිති පොළොව බිඳී යට කියනලද ප්‍රමාණ ඇති පිටුමක් නැඟී සිටියේය. එය හේතුකොටගෙන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පදුමුත්තර යනුවෙන් ප්‍රකටවූයේක. උන්වහන්සේට දේවලය සුමේධයයි අගසවි දෙනමක් වූහ.

අමිතා අසමා යනුවෙන් අභ්‍රමානිකාවෝ දෙදෙනෙක් වූහ. උපස්ථායක තෙමේ සුමන නම් වූයේයි. පදුමුත්තර භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිතෘසංග්‍රහය කරමින් හික්කුන් ලක්ෂයක් පිරිවර කොට ඇත්තාහු භංසවතී රාජධානියෙහි වසනසේක. උන්වහන්සේගේ කනිටු සොහොයුරා සුමන කුමාර නම් විය. ඔහුට රජතෙමේ භංසවතී නගරයෙන් යොදුන් දෙදහසෙක්හි භොගග්‍රාමයක් දුන්නේය. හෙතෙම යම් යම් විට පැමිණ පියාද බුදුන්වහන්සේද දකියි. එක්දිනක් ප්‍රත්‍යන්තය කිපියේයි. සුමන කුමර තෙමේ රජුට (දන්වා) යැවීය. රජ තෙමේ 'මා විසින් නුඹ එහි කුමක් සඳහා තබනලද්දෙහිද'යි යළි ඔහුට දන්වා යැවීය. හෙතෙම සොරුන් සංසිදුවා 'දෙවියන්වහන්ස, ජනපදය සංසිදියේයයි රජුට දන්වා යැවීය. රජතෙමේ සතුටු වූයේ ඉක්මණින් මාගේ පුත්‍රයා පැමිණෙවා'යි පැවසීය. ඔහුට දහසක් පමණ අමාත්‍යයෝ වෙති. හෙතෙම ඔවුන් සමඟ අතරමගදී 'මගේ පියා සතුටු වූයේ වෙයි. ඉදින් මට වරයක් දෙන්නේ නම් කුමක් ගන්නෙමිද'යි සාකච්ඡා කළේය. ඉක්බිති ඔහුට ඇතැම්හු ඇතෙකු ගනුමැනව, අසකු ගනුමැනව, දනව්වක් ගනු මැනව. සත්රුවන් ගනු මැනවැ'යි කීහ. අත්‍යයෝ, නුඹවහන්සේ පෘථිවිශ්වර (රජු) ගේ පුත්‍රයාය. නුඹවහන්සේට ධනය දුළිඟ නොවේ. මේ සියල්ල ලැබුවත් අතහැර යායුතුය. පිතම පමණක් රැගෙන යායුතුය. එබැවින් රජු වර දෙනකල්හි තෙමසක් පියුමුතුරා බුදුරජාණන්වහන්සේට උවැරුන් කිරීමට වරයක් ගනු මැනවයි කීවාහුය. හෙතෙම, 'නුඹලා මගේ කලාණ්ණමිත්‍රයෝයි. මේ සිත මට නැත. නුඹලාවිසින්ම උපදවනලදි. එසේ කරමැ'යි ගොස් පියා වැඳ පියා විසින් වැළඳ 'පුත, ඔබට වරයක් දෙමි'යි කීකල්හි, 'මහරජකුමනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තෙමසක් සිටුපසයෙන් උවැරුන් කරමින් ජීවිතය නොසිස්වුවත් කිරීමට කැමැත්තෙමි. මේ වරය මට දෙනු මැනවැ'යි කීවේය. 'දරුව නොහැකිය. අනෙකක් ඉල්වව' 'දෙවියන් වහන්ස, කෂත්‍රියයන්ට කථා දෙකක්නම් නැත. මෙයම දෙන්න. මට අනෙකකින් වැඩක් නැත.' 'දරුව, බුදුවරුන්ගේ නම් සිත දැනීම දුෂ්කරය. ඉදින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නොකැමති වනසේක්නම් මාදුන්කල්හිද කීමෙක් වන්නේද?' 'මැනවි, දෙවියනි, මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සිත දන්නෙමැ'යි විභාරයට ගියේය. එවේලෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ බත්කිය නිමවා ගඳකිළියට පිරිසිසේක්වෙති. හෙතෙම මණ්ඩලමාලයෙහි වැඩ හුන්නාවූ හික්කුන්වහන්සේලා සමීපයට ගියේය. උන්වහන්සේලා, 'රාජපුත්‍රය, කුමක් හෙයින් පැමිණියෙහිද'යි ඔහුගෙන් විමසූහ. 'භාග්‍යවතුන් දැකීම සඳහාය. මට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක්වනු මැනවැ'යි කීවේය. 'රාජපුත්‍රය, අපි කැමති කැමතිවිට ශාස්තෘන්වහන්සේ දැකීමට නොලබමු! ස්වාමීනි, කවරෙක් ලබයිද? රාජපුත්‍රය, සුමන නම්

තෙරුන් වහන්සේය. හෙතෙම, ස්වාමීනි, තෙරුන්වහන්සේ කොහිදැයි තෙරුන් හුන්නා අයා ගොස් වැද, 'ස්වාමීනි, මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දැකීමට කැමැත්තෙමි. මට දක්වනු මැනව'යි කීවේය. තෙරුන්වහන්සේ රජකුමරු බලාසිටියදීම ආපෝකසිණයට සමවැද මහපොළොවෙහි ජලය අධිෂ්ඨාන කොට පොළව කිමිඳු ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ගඳකිළියෙහිම පහළවූහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මහුගෙන් 'සුමන, කුමක් නිසා පැමිණියෙහිදැයි ඇසුවේය. 'ස්වාමීනි, රාජපුත්‍රතෙමේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දැක්මට ආයෝ'යි කීහ. එසේ වීම මහණ, අසුනක් පතවව'යි පැවසුවේය. යළි තෙරුන්වහන්සේ රජකුමරු බලා සිටියදීම බුද්ධාසනය ගෙන ඇතුළු ගඳකිළියෙහි කිමිඳි පිටත පිරිවෙණෙහි පහළවී පිරිවෙණෙහි අසුන පැනවූහ. රජ කුමර තෙමේ මේ අසිරිමත් කරුණු දෙක දක, 'මේ හික්කු ව ඒකාන්තයෙන්ම බලවතෙකු'යි සිතුවේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේද ගඳකිළියෙන් නික්ම පතවනලද අසුනෙහි හුන්සේය. රජපුත්‍ර තෙමේ භාග්‍යවතුන් වැද පිළිසඳර පැවැත්වීය. 'රාජ පුත්‍රය, කොයි විටෙක පැමිණියෙහිදැයි (භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඇසුවේය. 'ස්වාමීනි, තුඹවහන්සේ ගඳකිළියට පිවිසිකල්හි අවුත් බික්සහනට යෑල කෙළෙමි. හික්කු ව නාහි අපි කැමති කැමති විට භාග්‍යවතුන් දක්නට නොලබමුයි (පවසා) මා තෙරුන් වහන්සේ සමීපයට යෑවූහ. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි එක් වචනයෙන්ම දක්වූහ. ස්වාමීනි, තෙරුන්වහන්සේ තුඹවහන්සේගේ සසුනෙහි වල්ලභයෙකැයි හැඟෙයි'යි පැවසීය. 'එසේය, රාජකුමාරය, මේ හික්කු ව මගේ සසුනෙහි වල්ලභයෙකි.' 'ස්වාමීනි, බුදුවරුන්ගේ සසුනෙහි කුමක් කොට වල්ලභයෝ වෙත්ද?' 'දන්දී සිල් සමාදන්ව පෙහෙවස්කම් කොටය, කුමරුව.' 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මම තෙරුන් මෙන් බුදුසසුනෙහි වල්ලභයෙක් වනු කැමැත්තෙමි. හෙට මගේ හික්කාව ඉවසනු මැනවැ'යි කුමරා පැවසීය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නිහඬ බවින් ඉවසුවේය. රජකුමරුවා තමන් වසන තැනට ගොස් සියලු රැය මහත් සත්කාර පිළියෙළ කොට සන්දිනක් කඳවුරු බත නම් වූවක් දුන්නේය. සත්වැනි දිනයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද, 'ස්වාමීනි, මාවිසින් පියා සමීපයෙන් තෙමසක් ඇතුළුව සතුඹවහන්සේ පිළිඳගුම් කිරීමේ වරය ලබනලදි. තෙමසක් මගේ වස් ආරාධනය ඉවසන සේක්වා'යි කීය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යාමෙන් වැඩක් ඇත්දැයි බලා ඇතැයි දක, රජකුමරුව, තථාගතවරු ශ්‍රත්‍යාගාරයෙහි කැමති වෙතැයි පැවසුවේය. කුමර තෙමේ, 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, වැටහිණි, සුගතයන්වහන්ස, වැටහිණි'යි පවසා ස්වාමීනි, මම මුලින්ම ගොස් විහාරයක් කරමි. මා දන්වා එවූ විට හික්කුන් ලක්ෂයක් සමඟ වඩිනු මැනව'යි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිළිණ කරවා ගෙන පියා වෙතට ගොස්

‘දේවියත්වහන්ස, මට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් පිළිණ දෙන ලදී. මා දන්වා එවූ විට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිටත් කොට එවනු මැනව’යි කියා පියා වැඳ තික්ම යොදුනෙහි යොදුනෙහි වෙහෙරක් කරන්නේ යොදුන් දෙදහසක් දුර ගියේ, ගොස් තමන්ගේ නුවරෙහි වෙහෙරට තැනක් සොයන්නේ සොහන නම් කෙළෙඹියාගේ උයන දක ලක්‍ෂයකින් මිළදී ගෙන ලක්‍ෂයක් වියදම් කොට විහාරයක් කරවීය. එහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ගඳකිළියක්ද සෙසු හික්‍ෂුන්ට රාත්‍රීස්ථාන දිවාස්ථාන සඳහා කුටි ලෙන් මණ්ඩපයන් කරවා පවුරු පිරිකෙව් දෙර කොටුද තිමවා පියා වෙත ‘මගේ කීස නිමියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පිටත් කොට එවනු මැනව’යි දන්වා යැවීය. රජතෙමේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වළඳවා ‘භාග්‍යවතුන්වහන්ස, සුමනගේ කටයුතු නිමියේය. නුඹවහන්සේගේ වැඩිම බලාපොරොත්තු වන්නේයයි පැවසීය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලක්‍ෂයක් හික්‍ෂුන් පිරිවරණලදයේක් යොදුනෙක් යොදුනෙක්හිවූ විහාරයන්හි වසමින් වැඩියේක. කුමර තෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේ වඩිනසේකැයි අසා යොදුනක් පෙරගමන් කොට ගඳමල් ආදියෙන් පුදමින් විහාරයට වැඩම කරවා,

‘මාවිසින් ලක්‍ෂයකින් මිළදී ගන්නාලද

ලක්‍ෂයකින් නිමවූ

ශොභන නම්වූ උයන

මහාමුනිවරය, පිළිගනුමැනව’යි (පවසා) විහාරය පවරා දුන්නේය. හෙතෙම වස් එළඹෙන දිනයෙහි දන්දී තමන්ගේ අඹුදරුවන්ද අමාත්‍යයන්ද කැඳවා, ‘ශාස්තෘන්වහන්සේ අප සමීපයට දුර සිටම වැඩියේක. බුදුවරයෝ නම් ධර්මයට ගරුකරන්නෝය. ආමිෂය දෙස හෙළා ඇස් ඇත්තෝ නොවෙත්, එබැවින් මම මෙම තෙමසෙහි සඵ දෙකක් හැඳ දසසිල් සමාදන්ව මෙහිම වසන්නෙමි. නුඹලා රහතන්වහන්සේලා ලක්‍ෂයට මේ අයුරින්ම තෙමස දන් දෙන්නෙහුය’යි කීවේය. හෙතෙම සුමන තෙරුන් වසන තැනට අනුරූපවූ තැනක වසන්නේ තෙරුන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට යම් වහක් කරන්ද ඒ සියල්ල දක ‘මේ තෙරුන් වහන්සේ ඒකාන්තයෙන්ම වල්ලහවූයේ ස්ථානයෙහිය. (කරුණු සහිතවය). මවිසින් මුත්තවහන්සේගේම තනතුර පැතීමට වටීයයි සිතා පවාරණය ළංවූ විට ගමට පිවිස සන්දිනක් මහදන්දී සත්වන දිනයෙහි ලක්‍ෂයක්වූ හික්‍ෂුන්ගේ පාමුල තුන්සිවුරු තබා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඳ ‘ස්වාමීනි, මවිසින් සන්දිනක් කඳවුරු දනයේ පටන් යම් මේ පිනක් කරනලද්දේද

1. සතසහස්සොන මෙ කීතං සතසහස්සොන මාපිතං
සොහනං නාම උය්‍යානං පතිගණක මහාමුනී

ශක්‍ර සම්පත්තිය හෝ මාරසම්පත්තිය හෝ පතමිත් නොකරනලදී. බුදුන්වහන්සේගේ උපස්ථායක භාවය පතමිත් කරනලදී. එබැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මමද අනාගතයෙහි සුමන තෙරුන් මෙන් එක් බුදු කෙනකුන්ට උපස්ථායක වෙමි'යි පසඟ පිහිටුවා වැන්දේය. ශාස්තෘත්වහන්සේ අනතුරක් නොදැක ඔහුට විවරණදී වැඩිසේක. කුමරුවා එය අසා බුදුවරුනම් සැකසහිත කථා ඇත්තෝ නොවෙතියි දෙවැනි දිනයෙහි ගෞතම බුදුන්වහන්සේගේ පාසිවුරු ගෙන පිටුපසින් පිටුපසින් යන්නහු මෙන්විය. හෙතෙම ඒ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි අවුරුදු ලක්‍ෂයක් දැනදී ස්වභීයෙහි ඉපිද කාශ්‍යප බුද්ධකාලයෙහි පිටු හැසිරෙන තෙර කෙනෙකුන්ට පාත්‍රය ගැනීම සඳහා උතුරු සඵවදී පූජා කළේය. නැවත දෙව්ලොව ඉපිද බරණැස් රජව මතුමහල් තලයෙහිවූයේ ගන්ධමාදනයේ සිට අහසින් වසින්නාවූ පසේ බුදුවරුන් අට නමක් දැක කැඳවා වළඳවා තම මහල් උයනෙහි උන්වහන්සේලාට පන්සල් අටක් කරවා උන්වහන්සේලාට හිඳීම සඳහා තම නිවෙසෙහි සියල්ල රුවන්මයවූ පුටු අටක්ද මැණික් ආධාරකයන්ද පිළියෙළ කරවා දසදහසක් අවුරුදු උවදුන් කළේය. මේ ප්‍රකට තැන්ය. කල්ප ලක්‍ෂයක් දැන් දෙමිත්ම අපගේ බෝසතුන් සමඟ තුසි පුරෙහි ඉපිද එයින් චූතවූයේ අමිතොදන ශාක්‍යයාගේ ගෙහි උපන්නේය. ඉක්බිති මොහුට සියලු ඥාතීන්ම සතුටුවුවත් ප්‍රමුදිත වුවත් කරමින් උපන්නේයයි ආනන්දයයි නම් කළාහුය.

හෙතෙම, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිළිවෙළින් කරනලද අභිනික්මන් ඇතිව සම්මාසම්බෝධියට පත්ව පළමු ගමනින් කිඹුල්වතට අවුත් එයින් නික්මෙනකල්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේට පිරිවර සඳහා රජකුමරුවරුන් පැවිදිවනකල්හි හද්දියාදීන් සමඟ නික්ම භාග්‍යවතුන් සම්පයෙහි පැවිදිවී නොබෝ කලකින්ම ආයුෂ්මත් පුණ්ණ මත්තානි පුත්ත තෙරුන් සම්පයෙහි දහම් අසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. එකල්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ප්‍රථම බෝධියෙහි විසිවස නිබඳ නොවූ උපස්ථායකවරු වූහ. එක්දිනෙක නාගසමාල තෙරහු පාසිවුරු ගෙන හැසිරෙති. එක්දිනෙක නාගිත තෙරුන්වහන්සේය. ඇතැම් දිනක උපවාණ තෙරුන්වහන්සේය. ඇතැම් දිනෙක සුනක්කිත තෙරණුවෝය. සමහර දිනෙක වුඳුසමණුද්දේසයෝය. ඇතැම් දිනෙක සාගත තෙරණුවෝය. තවත් දිනෙක රාධ තෙරණුවෝය. ඇතැම් කලෙක මෙඬිය තෙරුන්වහන්සේය. එහිදී එක් දිනක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නාගසමාල තෙරුන් සමඟ දුරුමගට පිළිපත්සේක් දෙමං සන්ධියකට පැමිණියේය. තෙරණුවෝ මගින් ඉවත්ව, භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මම මේ මගින් යමි'යි කීහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, 'එව මහණ මේ මගින් යමු'යි පැවසූයේය. හෙතෙම,

‘එසේනම් භාග්‍යවතුන්වහන්ස, තුඹවහන්සේගේ පාසිවුරු ගනුමැනව. මා මේ මගින් යම්දි කියා පාසිවුරු බීම තැබීමට සැරසුනේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, ‘ගෙනෙව මහණැ’යි පවසා පාසිවුරු ගෙන වැඩිසේක. අනෙක් මගින් යන්නාවූ ඒ හික්කුටියේ පාසිවුරුද සොරු පැහැර ගත්තාහුය. හිසද බිත්දහුය. හෙතෙම දැන් මට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පමණක්ම පිහිටය. අනෙකෙක් නොවේයයි සිතා ගලන ලෙසින් යුතුව භාග්‍යවතුන් සම්පයට ගියේය. මහණ, මේ කිමෙක්දැයි ඇසූ කල්හි එපුවත සැළ කළේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔහුට ‘මහණ, නොසිතව. මේ කරුණින්ම ඔබව වැළැක්වීම’යි වදාරා අස්වැසුසේක. එක්දිනෙක භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙඬිය තෙරුන් සමඟ ප්‍රාවීනවංසමිඟ්‍යයෙහි ජන්තුගමට වැඩිසේක. එහිදීද මේඬිය තෙමේ ජන්තුගමෙහි පිටුපිණිය හැසිර නදී තෙරෙහි පාසාදික අඹවනය දක ‘භාග්‍යවතුන්වහන්ස, තුඹවහන්සේ පාසිවුරු ගනු මැනව. මම ඒ අඹවනයෙහි මහණදම් කරමි’යි කියා භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් තෙවරක් වළක්වනු ලබන්නේද ගොස් අකුසල විතකියන්ගෙන් ගැලී ආපසු ඇවිත් එපුවත සැළකළේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහුටද මේ කාරණයම සලකා ඔබ වැළැක්වීමයි පවසා පිළිවෙළින් සැවතට වැඩිසේක. එහි ගදකිළි පිරිවෙණෙහි පතවන ලද උතුම් බුද්ධාසනයෙහි හුන්සේක් බික්සහන විසින් පිරිවරන ලද්දහු හික්කුන් ඇමතුසේක. ‘මහණෙනි, දැන් (මම) මහල්ලෙක් වෙමි. ඇතැම් හික්කුහු මේ මගින් යමුයි කී කල්හි අන් මගකින් යති. ඇතැම්හු මාගේ පාසිවුරු බීම හෙළත්. මට නිබඳ උපස්ථායකවූ එක් හික්කුවක් දනුව’යි පැවසුසේක. හික්කුන්ට ධර්මසංවේගය උපන්නේය. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ තැනිට භාග්‍යවතුන් වැද ‘මම ස්වාමීනි, තුඹවහන්සේවම පතමින් කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති අසංඛ්‍යයක් පාරමි පිරුවෙමි. මා වැනි මහපැණවතෙක් උපස්ථායක වීම තමි නොවිදි? මම උපස්ථාන කරන්නෙමැයි පැවසූහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහුට, සාරිපුත්තය, යම් දෙස ඔබ හැසිරෙහිද? එදෙස නොසිසිය. ඔබගේ අවවාදය බුදුවරුන්ගේ අවවාදයට සමානය. එබැවින් මට ඔබ විසින් උපස්ථාන කෘත්‍යයක් තැනැයි ප්‍රතික්ෂෙප කළසේක. මේ ක්‍රමයෙන්ම මහමුගලන් ආදිකොට අසූමහ සව්වෝ තැනී සිටියාහුය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ සියල්ලන් ප්‍රතික්ෂෙප කළසේක. අනඳ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි නිහඬවම හුන්න. ඉක්බිති හික්කුහු ඔහුට ‘ඇවැත්නි, හික්කුසංඝයා උපස්ථායක තනතුර ඉල්ලයි. තුඹද ඉල්ලව’ කීහ. ‘ඇවැත්නි, ඉල්ලා ලත් තැන නම් කෙබඳු වේද? කිම? ශාස්තෘන්වහන්සේ මා නොදකිනසේක්ද? ඉදින් මට කැමතිවනසේක්නම් ආනන්ද මට උවටැන්

කරවයි කියන සේකැ'යි තෙරුන්වහන්සේ පැවසූහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, මහණෙනි, ආනන්ද අත්‍යයන් විසින් උත්සාහවත් නොකළ යුත්තෙකි. තෙමීම දැන මට උපස්ථාන කරන්නේය'යි පැවසුවේය. ඉක්බිති හික්මුණු 'ආචාරික' නැගිටින්න. ආනන්ද නැගිටින්න. ආනන්ද දඹලයන්වහන්සේගෙන් උපට්ඨායක තනතුර ඉල්ලන්නැයි කීවාහුය. තෙරණුවෝ නැගිට ප්‍රතික්ෂේප සතරක්ද ආයාචනා සතරක්ද වර අටක් ඉල්ලූහ. ප්‍රතික්ෂේප සතරනම්: ස්වාමීනි, ඉදින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තමන් විසින් ලබනලද ප්‍රණීත වීර නොදෙන සේක්ද, පිණ්ඩපාතය නොදෙන සේක්ද? එක ගඳකිළියෙහි විසීමට නොදෙන සේක්ද නිමන්ත්‍රණය ගෙන නොවිඳිනසේක්ද එසේ නම් මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ උපස්ථාන කරමැයි පවසා 'ආනන්ද, මෙහි කවරනම් ආදීනව දක්කෙහිදැයි ඇසූකල්හි, 'ස්වාමීනි, ඉදින් මම මේ වස්තුව ලබන්නෙමි නම්, ආනන්දතෙර තථාගතයන් විසින් ලබන ලද ප්‍රණීත සිවුරු පරිභෝග කරයි, පිණ්ඩපාතය වළඳයි. එක ගඳකිළියෙහි වසයි. එක ඇරයුමට යයි. මේ ලාභ ලබමින් තථාගතයන්ට උවදුරක් කරයි. මෙසේ උවදුරක් කිරීමෙහි කවර බරෙක්දැයි කියන්නෝ වන්නාහ! මෙසේ මේ ප්‍රතික්ෂේප සතර ඉල්ලූහ. සතර ආයාචනා නම්: 'ස්වාමීනි, ඉදින් මා විසින් පිළිගන්නාලද නිමන්ත්‍රණයට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වඩිනසේක්ද, ඉදින් මම රටට පිටින් ජනපදයට පිටකින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දකීමට ආපිරිස පැමිණි කෙණෙහිම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක්වීමට ලබන්නෙමිද යම්විටෙක මට සැකයක් උපදිද එකෙණෙහිම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹීමට ලබන්නෙමිද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මා නොහමුවෙහි යම් දහමක් දෙසයි නම් එය අවුත් මට පවසන්නේද එසේ නම් මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේට උපස්ථාන කරමි'යි කියා 'ආනන්ද, මෙහි කවර ආනිසංශයක් දකිතිදැයි විමසුවිට මෙසේ කීහ: මෙහි ස්වාමීනි, සැදැහැනි කුලපුත්තු භාග්‍යවතුන්වහන්සේගෙන් අවකාශයක් නොලබන්නාහු මට මෙසේ කියත්: 'ස්වාමීනි ආනන්ද, හෙට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සමඟ අපගේ ගෙහි හික්කාව ගනුමැනව.' ඉදින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එහි නොයන සේක්නම් කැමැතිකැමති අවස්ථාවෙහි පිරිස දක්වීමටද සැක දුරලීමටද අවකාශද නොලබමි. කිමෙක්ද? ආනන්ද තෙරණුවෝ බුදුන්වහන්සේට උවදුරක් කරති. මෙපමණවත් අනුග්‍රහයක් ඔහුට නොකරතිදැයි කියන්නෝද වන්නාහ. 'ආචාරික' ආනන්ද, මේ ගාථාව, මේ සූත්‍රය මේ ජාතකය කොහිදී දෙසන ලදැයි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අසම්මුඛයෙහි මගෙන් අසන්නාහ. ඉදින් මම ඔවුනට එය නොසපයන්නෙමි නම් 'ආචාරික, මෙපමණක්වත් නොදන්නෙහිද? කුමක් නිසා නුඹ සෙවනැල්ලක් මෙන් භාග්‍යවතුන්

අත්තොභරිමින් දිගුකලක් හැසිරෙහිදැයි කියන්නෝ වන්නාහ. එහෙයින් මම (මා) නොහමුවෙහි දෙසනලද ධර්මය නැවත කීමද බලාපොරොත්තු වෙමි'යි මේ ආයාචනා සතර ඉල්ලූහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේද ඒවා උන්වහන්සේට දුන් සේක. මෙසේ මේ අවටරය ගෙන නිබ්බදවටුන් කරන්නා වූහ. ඒ තනතුර සඳහාම කල්පලක්ෂයක් පුරානලද පාරමීන්ගේ ප්‍රතිඵලය පැමිණිණි. හෙතෙම උපස්ථායක තනතුරලද දිනයෙහි සිට දශබලයන්වහන්සේ දෙයාකාර ජලයෙන් තුන්ආකාර දැහැවුවෙන් පාද පරික්ෂයෙන් පිටිපිටිපරික්ෂයෙන් ගඳකිළි පිරිවෙණ හැමදීමෙන්ද යන මේ ආදී කටයුතු වලින් උවටුන් කරන්නේ මෙනම් වේලාවෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේට මෙනම් දෙය ලැබීමට වටී. මෙනම් දෙය කිරීමට වටීයයි රාත්‍රිභාගය අතරතුර පන්දම් එළියක් රැගෙන එක් රැයකට ගඳකිළිපිරිවෙණ තව වරෙක වට්ට යයි. උන්වහන්සේට මෙබඳු අදහසක් විය: 'ඉදින් මට ථීනමිද්ධය ඇති වන්නේ නම් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කැඳවන විට පිළිවදන් දීමට නොහැකි වන්නේය' යනුවෙනි. එබැවින් සියලු රාත්‍රියෙහි පන්දම් පහන අතින් නොමුදකි. මේ කථාවස්තුව මෙපමණෙකි. මෑත කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරම වැඩ වසනයේක් නොයෙක් ආකාරයෙන් ධර්මභාණ්ඩාගාරික ආනන්ද ස්ථවිරයන් වර්ණනා කොට තෙරුන් මෙම සපුනෙහි බොහෝ ඇසුපිරුතුන් ඇත්තන් අතුරින්, සිහි ඇත්තවුන් අතුරින්, ගතිමත්තයන් අතුරින් ධිතිමත්තයන් අතුරින් හා උපස්ථායක හික්මුන් අතුරින්ද අගතනතුරෙහි තැබුසේක.

උරුවෙලකස්සප තෙරණුවෝ

දෙවන සූත්‍රයෙහි මහාපරිසානං යන්නෙන් මහත් පිරිවර ඇත්තවුන් අතුරින් උරුවෙලකස්සප තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබේ. අනෙක් තෙරවරුන්ට වනාහි කිසියම් කාලයක් පිරිවර මහත්වෙයි. කිසියම් කාලයක මද වෙයි. මේ තරුන්ට වනාහි දෙබෑයන් සමග ශ්‍රමණයින් දහසක් නිබ්බද පිරිවර වූයේය. ඔවුනතුරින් එක් කෙනකු එක්කෙනෙකු එකිනෙකා බැගින් පැවිදිකරවනකල්හි දෙදහසක් ශ්‍රමණයෝ වෙත්. දෙදෙනා බැගින් පැවිදිකරවන කල්හි තුන්දහසක් ශ්‍රමණයෝ වෙත්. එහෙයින් හෙතෙම මහත් පිරිවර ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රනම්වූයේය. කස්සප යන මොහුගේ ගෝත්‍රයයි. උරුවෙලාවෙහි පැවිදිවූ බැවින් 'උරුවෙලකස්සප'යි ප්‍රසිද්ධ විය. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමින් පියුම්තුරා බුදුන් කළ භංසවතී නුවර කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන වියපත්වූයේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් හික්මුවක මහත් පිරිවර

ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතැන්හි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක මාවිසින්ද අනාගතයෙහි මෙබන්දකු වීම වටීයයි සන්දිනක් බුදුපාමොක් මහසභනට මහදන්දී තුන්සිවුරෙන් අන්දවා බුදුන්වහන්සේ වැද මහපිරිස් ඇත්තවුන්ට අගබව පැතුටේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරක් නොදැක අනාගතයෙහි ගෞතම බුදුරජාණන්වහන්සේගේ සසුනෙහි මහපිරිස් ඇත්තවුන් අතුරින් අග්‍ර වන්නෙහිය'යි විවරණදී වැඩිසේක. ඒ කුලපුත්ත මෙමින් දිවිහිමියෙන් කුසල්දම් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මෙයින් කල්ප අනුදෙකකට මත්තෙහි පුස්ස බුදුන්වහන්සේගේ වෙනත් මවකගෙන් උපන් කතිටු බැයාවී උපන්නේය. පියා මහිඤ්ඤ නම් රජවිය. මොහුට වෙනත් කතිටු සොහොයුරෝ දෙන්නෙක් වූහ. මෙසේ ඒ තුන්බැයෝ වෙන්වෙන්ව තනතුරු ලැබූහ. ඔවුහු යට කියනලද ක්‍රමයෙන් කිපියාවූ ප්‍රත්‍යන්තය සංසිදුවා පියාවෙකින් වරලැබ තෙමසක් බුදුන්වහන්සේ පිළිදගුම් කරන්නෙමුයි වරයක් ගත්තාහුය. ඉක්බිති ඔවුනට මෙසේ අදහසක් විය. 'දශබලයන්වහන්සේ පිළිදගුම් කරන අප විසින් සුදුසු දෙයක් කිරීමට වටි' යනුවෙනි. එක් ඇමතිකු නිෂ්පාදක ස්ථානයෙහි තබා එකෙකු අයවැය දන්නකුකොට එකෙකු බුදු පාමොක් මහසභනට අහර දෙමින් විධාන කරන්නෙකුගේ තනතුරෙහි තබා තමන් දසසිල් සමාදන්ව තෙමසක් ශික්ෂාපද උක්කාහුය. ඒ ඇමතිවරු තිදෙන යටකියන ලද අයුරින්ම මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි බිම්බිසාර, විශාඛ හා රට්ඨපාල යන අයවූහ. ඒ රජකුමරුවෝ වනාහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසූවස් ඇති කල්හි සියතින් බුදුපාමොක් සභනට ප්‍රත්‍යය පූජාවෙන් පුද දිවිඇති තෙක් කුසල් දහම් කොට අපගේ බුදුන්වහන්සේට පෙරටුවම බමුණුකුලයක ඉපිද තමන්ගේ ගොත්‍ර වශයෙන් තිදෙනාම කාශ්‍යප නම් වූවාහුය. වියපත් ඔවුහු ත්‍රිවේදයන් උගත්තාහුය. ඔවුන්ගේ දෙවූ බැයාට පන්සියයක් මානවකයෝ පිරිවරවූහ. මැළුම් බැයාට තුන්සියයකි. කතිටු බැයාට දෙසියයකි. ඔවුහු තමන්ගේ ග්‍රන්ථයෙහි හරය බලන්නාහු ඉහත්මයෙහිම බැලූවාහුය. පරලොවට අයත් දෙය නොබැලූවාහුය. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ දෙවූ සොහොයුරා තමන්ගේ පිරිවර සමඟ උරුවේලාවට ගොස් සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදිව උරුවේලකස්සප නම් වූයේය. මහගහ නදීවංකයක පැවිදිවූ තැනැත්තේ නදීකස්සප නම් වූයේය. ගයා ශීර්ෂයෙහි පැවිදිවූ තැනැත්තේ ගයා කස්සප නම්විය. මෙසේ ඔවුන් සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදිව එහි වසන කල්හි බොහෝ දිනකට පසුව අපගේ බෝසතුන්වහන්සේ මහබිනික්මන් නික්මලද සථිඤ්ඤාන ඇත්තාහු අනුපිළිවෙළින් දම්සක් පවත්වා පස්වග තෙරුන් රහත්බවෙහි පිහිටුවා යසදරකයන් ප්‍රමුඛව පස්පණස් යහළුවන්ද හික්මවා රහතුන් සැටනම 'මහණෙනි, බොහෝ දෙනාගේ හිතසුව සඳහා වාරිකාවෙහි හැසිරෙවුයයි යවා හදුවර්ගියයන් හික්මවා උරුවේල් කසුප්ගේ

හේතුව දක 'මා ගිය කල්හි දහසක් පිරිවර ඇති තුන්බෑයන් රහත්බවට පැමිණෙති'යි දන හුදෙකලාව දෙවැන්නකු නොමැතිව උරුවේල් කසුප් වසනතුනට ගොස් විසීම සඳහා ගිනිහල්ගෙය ඉල්වා එහිදී කරනලද නාගදමනය ආදිකොට ඇති ප්‍රාතිභායඝීයන්ගෙන් පිරිස් සහිත උරුවේල කාශාප හික්මවා පැවිදි කරවුයේය. ඔහු පැවිදිවූ බව දන පිරිස් සහිත සෙසු දෙබෑයෝද අවුත් පැවිදිවූහ. සියල්ලෝම සාද්ධිමය පාත්‍රවීරවාරී එහිහික්කුහු වූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඒ මහණුන් දහසගෙන ගයා ශීර්ෂයට ගොස් සමතලා ගලක්මත වැඩහුන්සේක් මොවුනට කවරනම්වූ ධම් දේශනයක් ගැලපේදැයි බලන්නාහු 'මොවුහු ගිනි දෙවියන් පුදමින් හැසිරුනාහුය. මොවුනට භවත්‍රය ගිනිගෙයක් සමාන කොට දැක්වීමට වටීය'යි ආදිත්තපරියාය සූත්‍රය දෙසුයේක. දෙසුම කෙළවර සියල්ලෝම රහත්බවට පැමිණියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන් විසින් පිරිවරණලද්දහු පෙරදීම බිම්මසර රජුට දුන් පිළිණ ඇති බැවින් රජගහනුවර ලට්ඨිවනොද්‍යානයට වැඩිසේක. රජතෙමේ බුදුන්වහන්සේ වැඩිබව අසා දෙළොස් නහුතයක් බ්‍රාහ්මණ ගෘහපතීන් සමඟ ශාස්තෘන් වෙත එළඹ වැඳ එකත්පසෙක හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සියල්ලන් ඇතුළත්වූ පිරිස දෙස බලනසේක් මහජනයා උරුවේල් කසුප්ට ගරුකරනු දක මොවුහු මගේ හෝ කසුප්ගේ මහත්බව නොදනිති. සැක ඇත්තෝ නම් දේශනාව වටහා ගැනීමට නොහැක්කෝ වෙතියි සිතා කාශාපය, නුඹේ උපස්ථායකයන්ගේ සැකය සිදුවයි තෙරුනට සංඥාවක් දුන්සේක. තෙරණුවෝ ශාස්තෘවචනය පිළිගෙන අසුනින් නැගිට ශාස්තෘන්වහන්සේට පසඟ පිහිටුවීමෙන් වැඳ තල්ගසක් පමණවූ අභසට පැන නැඟ සාද්ධිවිකුර්වණයන් දක්වා 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මගේ ශාස්තෘය. මම ශ්‍රාවකයා වෙමි'යි කියා බැස බුදුන්වහන්සේගේ පාවැන්දහ. මේ ක්‍රමයෙන් සත්වැනි වාරයෙහි තල්ගස්සකක් පමණ අභසට නැඟ යළි අවුත් බුදුන්වහන්සේගේ පා නමැඳ එකත්පසෙක හුන්න. එකල්හි මහජනයා මෙතෙම ලෝකයෙහි මහාශ්‍රමණයායි ශාස්තෘන්වහන්සේ කෙරෙහි නිසැක ඇත්තේවිය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට දහම් දෙසුයේක. දෙසුම කෙළවර රජතෙමේ එකොළොස් නහුතයක් බ්‍රාහ්මණගෘහපතියන් සමඟ සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. එක් නහුතයක් උපාසකබව ප්‍රකාශ කළේය. ඒ උරුවේල් කසුප්ගේ දහසක් පමණවූ පිරිවර හික්කුහු තමන්ගේ පුරුදුකිරීම් වශයෙන් සිතුවාහුය: 'අපගේ පැවිදිකිය මුදුන්පත් විය. පිටත ගොස් කුමක් කරන්නෙමුද'යි උරුවේල් කසුප් තෙරුන්ම පිරිවරා හැසුරුණාහුය. ඔවුන් එකිනෙකා එක් එක් ආශ්‍රය කරන්නෙකු ගත්කල්හි දෙදහසෙකි. දෙදෙනෙකු බැගින් ගන්නා කල්හි තුන්දහසක් වෙයි මෙනැන්

පටන් ඔවුන් ඇසුරු කරන්නාහු යම් පමණවෙන්ද එපමණක් කීමට වටිය යනු මේ මෙහි කථාවස්තුවයි. මෑත කාලයෙහි වනාහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවර්ගී වෙනෙරෙහි වාසයකරනසේක් තෙරුන්වහන්සේ මහපිරිස් ඇත්තවුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

කාච්ඡයි තෙරණුවෝ

තුන්වැන්නෙහි කුලපාසාදකානං යනු කුලපහදන්නවුන් අතුරින්ය. මේ තෙරණුවෝ නුදුටු බුදුන් දැකීම ඇති සුද්දෙන් මහරජුගේ නිවෙස්ත පැහැදිලිව. එබැවින් කුලපහදන්නවුන් අතුරින් අග්‍රතමීවූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේ පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතී නුවර කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ දම් දෙසුම අසමින් එක් හික්කුවක කුලපහදවන්නවුන් අතුරෙන් අගතැන්හි තබන්නාවූ බුදුරජාණන්වහන්සේ දක පින්කම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ අපගේ බෝසතුන් මවුකුස පිළිසිඳ ගන්නා දිනයෙහි කිඹුල්වනෙහිම ඇමති ගෙයක පිළිසිඳ ගත්තේය. උපන් දිනයෙහි බෝසතුන් සමඟම උපන්නේයයි එදිනම ඔහු දුහුල් ආධාරකයක හොවා බෝසතුන්ට උවටුන් සඳහා යැවූහ. බෝසතුන් සමඟ බෝරුක, රහල්මව, සිවුමහ නිදන්සැළ, නැහයායුතු ඇතු, කන්ඩා අසු, ඡන්ත හා කාච්ඡයි යන මේ සත එක් දිනෙක උපන් බැවින් එකට උපන්නාහු නම් වූවාහුය. ඉක්බිති ඔහුට නම්දෙන දිනයෙහි සියලු නුවරුන්ගේ සතුටුසිත් ඇති දිනයෙහි උපන්නේයයි උදිය යනුවෙන් නම් කළාහුය. මඳක් කළස්වභාවය ඇති බැවින් කාච්ඡයි නම් වූයේය. හෙතෙම බෝසතුන් සමඟ කුමරකෙළි කෙළින්තේ වැඩිවියට පැමිණියේය. මෑතකාලයෙහි බෝසතුන්වහන්සේ මහබිනික්මන් නික්ම අනු පිළිවෙළින් සඵඤ්ඤාදනයට පත්ව පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇතිසේක් ලෝකානුග්‍රහය කරමින් රජගහනුවර ඇසුරුකොට වසනසේක. එසමයෙහි සුද්දෙන් මහරජතෙමේ, 'සිදුහත් කුමරු අභිසම්බෝධියට පත්ව රජගහ නුවර ඇසුරු කොට වේළුවනයෙහි වාසය කරනි'යි අසා පුරුෂයින් දහසක් පිරිවර කොට ඇති එක් ඇමතියකු මගේ පුතු මෙහි ගෙන එව'යි යැවීය. හෙතෙම සැටයොදුන් මගගොස් බුදුන්වහන්සේගේ සිවුපිරිස මැද හිඳ දහම් දෙසන වේලෙහි විහාරයට පිවිසියේය. හෙතෙම රජු එවූ හසුන තිබියේවායි (සිතා) පිරිස් කෙළවරෙහි සිටියේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසා සිටි ලෙසින්ම පුරුෂයන් දහස සමඟ රහත්බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති ඔවුන්ට ශාස්තෘන්වහන්සේ 'එවූ මහණෙහි'යි අත

දිගු කළ සේක. සියල්ලෝ එකෙණෙහිම සෘද්ධිමය පාත්‍රවීර දරන්නාවූ වස්සියයක් ගිය තෙරවරුන් මෙන් වූවාහුය. රහත්බවට පත් කල් පටන් ආයාසියෝ තම් මධ්‍යස්ථ වුවෝම වෙනිසි රජු යැවූ හසුන බුදුන්වහන්සේට සැළ නොකළේය. රජතෙමේ 'ගියාහු නොඑන්නෝමය. හසුනකුදු නොඅසනු ලැබේ'යයි 'එව, දරුව නුඹ යව'යි ඒ අයුරින්ම වෙනත් ඇමතිවරයකු යැවීය. හෙතෙමින් ගොස් මුල් අයුරින්ම පිරිස සමඟ රහත් බවට පත්ව තිහඩ වූයේය. මෙසේ ඇමතියන් නව දෙනකු සමඟ නවදහසක් මිනිසුන් යැවීය. සියල්ලෝ තමන්ගේ කටයුතු නිමවා තිහඩ වූවාහුය. ඉක්බිති රජතෙමේ මෙසේ සිතුවේය: මෙපමණ ජනයෝ මා කෙරෙහි සෙනෙහසක් නොමැති බවින් බුදුන් වහන්සේට මෙහි පැමිණීම සඳහා කිසිවක් නොකීවාහුය. අන් අය ගොස්ද දශබලයන්වහන්සේ ගෙන්වා ගැනීමට නොහැකි වෙන්, මගේ පුත් උදයි දශබලයන් සමඟ එකම වයස් ඇත්තෙකි. වැළි කෙළියෙහි පටන් මා කෙරෙහිද මොහුගේ ස්නේහයක් ඇතැයි කාචදයී කැඳවා 'දරුව, පුරුෂයින් දහසක් පිරිවර ඇතිව ගොස් දශබලයන්වහන්සේ වැඩමවාගෙන එව'යි කීවේය. පළමුව ගිය පුරුෂයින් මෙන් පැවිදිවීමටලබන්නේ ගෙනෙන්නෙමි දේවයිනි'යි (හෙතෙම පැවසීය) 'යම් කිසිවක්කොට මගේ පුතු දක්වව'යි (රජතෙමේ කීවේය). 'මැනවි දේවයිනි'යි රජුගේ හසුන ගෙන රජගහ නුවරට ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනා වේලාවෙහි පිරිස් කෙළවර සිටියේ දහම් අසා පිරිවර සහිත වූයේ රහත් පලයට පත්ව ඒහි හික්කු භාවයෙහි පිහිටියේය. ඉක්බිති (හෙතෙම) සිතීය: දශබලයන්වහන්සේට කුලනගරයට යාමට මේ තවම කාලය නොවේ. වසන්ත සමයෙහි සුපිපි වන ලැහැබි ඇති වීට පොළොව නිල් තණින් ගැවසුණු වීට ඒ සුදුසු කාලය වන්නේයයි කල් බලමින් ඒ කාලය ආ බව දැන,

'දඩ්ඪිත නැත. දඩ් උණුසුම නැත. දඩ් ආහාර හිඟය හා දඩ් කුසගින්න නැත. පොළොව ළඳල්ලෙන් නිල්වන්ය. මහමුනි උතුමාණෙනි, මේ (ඔබට) සුදුසු කාලයයි'¹

සැටක් පමණවූ ගාථාවන්ගෙන් දශබලයන්වහන්සේට කුලනගරයට යාම සඳහා ගමන් වැණුම කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'උදයි ගමන් වැණුම කියයි. කිඹුල්වත් නුවරට යාමට මේ කාලයය'යි විසිදහසක් හික්කු පිරිවර ඇත්තාහු මඳ ගමනින් වාරිකාවෙහි නික්මුණුසේක. උදයි තෙරණුවෝ බුදුන් නික්මුණු බව දැන පියමහරජුට සංඥාවක් දීමට වටීයයි

අහසට පැන නැගී රජුගේ නිවෙසෙහි පහළවූහ. සුද්දෙන් මහරජතෙමේ තෙරුන් දක කුටුසිත් ඇත්තේ මාහැඟි පළඟක වඩා හිඳවා තමන්ට පිළියෙළ කරනලද නොයෙක් අග්‍රරස සහිත හෝර්නසෙන් පාත්‍රය පුරවා දුන්නේය. තෙරණුවෝ නැගිට යනසැටියක් පෙන්වූහ. හිඳගෙනම වළඳව දරුව 'යි රජ කීවේය. 'මහරජ, ශාස්තෘන් සමීපයටම ගොස් වළඳන්නෙමි' 'දරුව, ශාස්තෘන්වහන්සේ කොහිද?' 'මහරජ, විසිදහසක් හික්කු පිරිවර ඇත්තාහු නුඹ දකිම සඳහා වාරිකාවෙහි තිත්මුණු සේක!' 'නුඹ වහන්සේ මේ පිණ්ඩපාතය වළඳ, යම්විටෙක මගේ පුතා මේ නගරයට සැපැම්ණෙයිද එවිට ඔහුට මෙයින්ම පිණ්ඩපාතය ගෙන යනු මැනවි.' තෙරණුවෝ බත්කිසකොට බුදුන්වහන්සේට ගෙනයායුතු බත ගෙන දහම්කතා කියා බුදුන්වහන්සේ නොදකිමෙන්ම සියලු රජනිවෙසට ශ්‍රද්ධා ප්‍රතිලාභය ලබාදී සියල්ලන් බලා සිටියදීම පාත්‍රය අහසෙහි මුද්‍රාතර තෙමින් අහසට පැන නැගී පිණ්ඩපාතය රැගෙන බුදුන්වහන්සේගේ අතෙහි තැබූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ එම පිණ්ඩපාතය වැළඳුණේය. තෙරණුවෝ සැටයොදුන් මග යොදුනක් පරම කොට වඩින්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේට දිනපතා රජ මැදුරෙන් බත් ගෙනවුත් දුන්හ. මෙසේ කථාවස්තුව දතයුතුය. ඉක්බිති මැන කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ මගේ පිය මහරජුගේ සියලු නිවෙස්ත පැහැදවියයි තෙරුන් කුලපහදන්නවුන් අතුරෙන් අගතනතුරෙහි තැබුණේය.

වත්තුල තෙරණුවෝ.

සිවුවැන්නෙහි අප්පාබාධානං යනු ආබාධ රහිතවූවන් අතුරිනි. බකකුලො යනු දෙකුලයෙක්හි වැඩුණු බැවින් මෙසේලද නම්ඇති තෙරණුවෝයි. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙම වනාහි අතීතයෙහි මෙයින් කල්ප ලක්ෂයක් අධිකකොට ඇති අසංඛ්‍යයකට මත්තෙහි අනොමදස්සි බුදුරජාණන්වහන්සේගේ ඉපදීමට කලින්ම බමුණු කුලයෙහි පිළිසිඳගෙන වියට පැමිණ උගන්නාලද වේද ඇත්තේ වේදත්‍රයෙහි හරයක් නොදක්නේ පරලොව (යහපත) සඳහා සොයන්නෙමැයි පථිතපාදයක සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදිව පංචාහිඤ්ඤා සමාපත්ති ලාභීව ධ්‍යානක්‍රීඩාවෙන් කල්ගැවීය. එසමයෙහි අනොමදස්සි බෝසතාණෝ සභිඤ්ඤායට පත්ව ආයාසී සමුහයා විසින් පිරිවරන ලද්දහු වාරිකාවෙහි වඩිති. තවුස් තෙමේ තෙරුවන පහළවියයි අසා ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් දහම් අසා දෙසුම කෙළවර සරණයෙහි පිහිටියේ තමන්ගේ තැන (තවුස්බව) අත්හැරීමට නොහැකිවිය. හෙතෙම කලින්කලට ශාස්තෘන් දකිම සඳහාද යයි. දහම්ද අසයි. ඉක්බිති එක්කලෙක

තථාගතයන්වහන්සේට උදරවාතයක් උපන්නේය. තවුසා ශාස්තෘන්වහන්සේ දැකීම සඳහා පැමිණියේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ගිලන්සේකැයි අසා ‘ස්වාමීනි, කවර ආබාධයක්දැයි (අසා) උදරවාතයකැයි කීකල්හි මට පින් කිරීමට මේ කාලයයි පච්ඡිකාදයට ගොස් නොයෙක් ආකාර බෙහෙත් එක් කොට ‘මේ බෙහෙත ශාස්තෘන්ට එළවූව මැනවැ’යි උපස්ථායක තෙරුන්ට දුන්නේය. බෙහෙත යෙදීමත් සමගම උදරවාතය සංසිදුනේය. හෙතෙම ශාස්තෘන්වහන්සේට පහසු කාලයෙහි ගොස් මෙසේ කීය: ‘ස්වාමීනි, මගේ බෙහෙතින් තථාගතයන්වහන්සේට යම් මේ පහසුවක් හටගත්තේද ඒ පින්කමේ විපාකයෙන් මට උපනුපත් හවයෙහි කිරිදෙව්නා පමණ වූ සුඵකලකටද ශරීරව්‍යාධියක් නම් නොවේවා!’ මෙය ඒ අත්බැවිහි ඔහුගේ පුණ්‍යකම්යයි. හෙතෙම එයින් චුතවූයේ බඹලොව ඉපිද එක් අසංඛ්‍යයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ පියුමුතුරා බුදුන්කල්හි හංසවතී නුවර කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන එක්කිකුචක අල්පාබාධවූවන් අතුරෙන් අගතැන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතීය. හෙතෙම දිවිඇති තෙක් පින්කම් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ විපස්සී බුදුන්වහන්සේ පහළවීමට පෙරදීම බන්ධුමතී නගරයෙහි බමුණු කුලයෙහි උපන්නේ පෙර අයුරින්ම සෘෂි පැවිද්දෙන් පැවිදිව ධ්‍යානලාභීවී පච්ඡිකාදයක වාසයකරයි. විපස්සී බෝසතුන්වහන්සේද සච්ඡෙතාඥනයට පත්ව අටසැට දහසක් හිකුණු පිරිවර ඇත්තාහු බන්ධුමතිය ඇසුරු කොට පියමහරජුට සංග්‍රහ කරමින් ක්ෂෙමවූ මිගදයෙහි වාසය කරනසේක.

ඉක්බිති මේ තවුස් තෙමේ බුදුන්වහන්සේ ලොව පහළවූ බව දන අවුත් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා නිසරණයෙහි පිහිටියේය. තමාගේ (සෘෂි) පැවිද්ද අත්හැරීමට නොහැකිවිය. කලින් කලට ශාස්තෘන්වහන්සේගේ උපස්ථානයට යයි. ඉක්බිති එක් කලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේද දෙඅගසව්වන්ද හැර හිමවතෙහි පිපුණු විෂවාක්‍ෂයන්ගේ වාතය පැහැසීමෙන් සෙසු හිකුණුන්ට මන්ධක තම්බු රෝගයක් හටගත්තේය. තවුසා ශාස්තෘ උපස්ථානයට පැමිණියේ හිසසිට පොරවා වැද හොච්ඡන හිකුණුන් දැක ‘ස්වාමීනි, කිම හිකුණුසංඝයාට අපහසුවක්දැයි විචාළේය. ‘තෘණපුෂ්පක තම්බු රෝගයයකි ඇවැත්නි’යි (පැවසූහ.) තවුසා සිතීය. ‘බික්සහනට ශරීරවතාවක්කොට පින් උපදවන්නට මේ මට කාලයයි.’ (සිතා) තමන්ගේ ආනුභාවයෙන් නොයෙක් බෙහෙත් කඩා සංයෝග කොට දුන්නේය. සියලු හිකුණුන්ගේම රෝගය එකෙණෙහිම සංසිදුනේය. හෙතෙමින් දිවි ඇති තෙක් සිට බඹලොව ඉපිද අනුඵක් කපක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප බුදුන්ගේ කාලයෙහි බරණැස කුලගෙයක උපන්නේ ගිහිගෙහි වසමින් ‘මා වසන ගෙය දුබලය. ප්‍රත්‍යත්තයට

ගොස් ද්‍රව්‍ය සමූහයක් ගෙනවුත් ගෙයක් කරමැයි වඩුවත් සමඟ යන්නේ අතරමඟ එක් දිරාගිය මහවෙහෙරක් දක 'මගේ ගෙහි වැඩ තිබියේවා. එය මා සමඟ නොයන්නේය. යම් කිසිවක් කොට යන (තැනට) වැඩම කළ ඇතිවම කළයුතුය'යි සිතා ඒ වඩුවත් ලවාම ගෙන්වාගෙන ඒ වෙහෙරෙහි පොහොය ගෙයක් කරවුයේය. බොහුත්තලක්, ගිනිහලක්, දිගුසක්මනක්, ගිනිහල්ගෙයක්, කැසිකිළියක්, වැසිකිළියක් හා රෝහලක්ද කරවුයේය. යම් කිසිවක් හික්කු සංඝයාට උපහෝග පරිහෝග වස්තු හා බෙහෙත් නම් වේද සියල්ල පිළියෙළකොට තැබීය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ අපගේ බුදුන්වහන්සේගේ පහළවීමට පෙරවුවම කොසබැනුවර සිටුගෙයක පිළිසිඳ ගත්තේය. ඔහු පිළිසිඳගත් දිනයෙහි පටන් ඒ සිටුකුලය ලාභයෙන් යසයින් අගතැන්පත්වුයේය. ඉක්බිති ඔහුගේ මව පුතු වද (මෙසේ) සිතුවාය: මේ දරුවා පින් ඇත්තෙකි. කරතලද පැතුම් ඇත්තෙකි. යම්පමණ කලක් නිරෝගිව දිසායුත්තවී සිටීද එපමණ කලක් අපට සැපත් දෙන්නෙක් වන්නේය. උපන් දිනයේදීම මහා යමුනා නදියෙහි නඟවන ලද දරුවෝ නිරෝග වෙත්යයි (සිතා) නැහැවීම සඳහා ඒ දරුවා යැවුවාය. පස්වැනි දිනයෙහි හිසනඟවා නදියෙහි කෙළිපිණිය ඔහුව යැවියයි මධ්‍යම භාණ්ඩයෝ (කියති.) එහිදී කිරීමට දරුවා දියයට දැමීම් උඩට ගැනීම් වශයෙන් ක්‍රීඩාකරවදී එක් මත්ස්‍යයෙක් දරුවා දක මට මේ කැමකැයි හඟින්නේ මුඛ අයාගෙන එළඹීයේය. කිරීමට දරුවා අතහැර පළා ගියාය. මත්ස්‍යයා ඔහුව ගිල්ලේය. පින්වත් සත්ව තෙමේ දුකට නොපැමිණියේය. යහන්ගැබකට පිවිස වැදහොත්තේ මෙන්විය. මත්ස්‍යයා දරුවාගේ තේස්සින් දූවුණු තලියක් ගිල දවෙන්නකු මෙන් වේගයෙන් තිස් යොදුනක් ගොස් බරණැස් නුවර වැසි මසුන් අල්වන්නකුගේ දලට පිවිසියේය. මහාමත්ස්‍යයෝ නම් දලෙහි බැඳුනාහු මරනු ලබන්නෝ මැරෙත්. මේ මත්ස්‍යයා වනාහි දරුවාගේ තෙදින් දලෙන් ඉවතට ගනුලද්දේම මළේය. මසුන් අල්වන්නෝද මළමසු ලැබ පළා විකුණති. මේ මාළුවා වනාහි දරුවාගේ තෙදින් නොපළාම සියල්ල කදින් ගෙනගොස් කඟවණු දහයින් දෙමු'යි කියමින් නුවරෙහි හැසිරුණාහුය. කිසිවෙක් මිළදී නොගත්තේය. ඒ නුවරෙහි දරුවන් නැති අසුකෙළක් ධනය ඇති සිටුකුලයක් ඇත. ඔහුගේ දෙරටුව වෙත පැමිණ 'කුමක් ගෙන දෙවුද'යි අසන ලද්දහු කඟවණුයයි කීවාහුය. ඔවුන් විසින් කඟවණුදී ගන්නා ලද්දේය. සිටු බිරියද අන් දිනයන්හි මසුන් (පිසීම සඳහා) පිළියෙළ නොකරන්නීය. ඒ දිනයෙහි වනාහි මත්ස්‍යයා තළියෙහි තබා තුමුම පැළුවාය. මත්ස්‍යයෝ නම් කුසින් පලනු ලබත්. ඔ වනාහි පිට දෙසින් පලන්නී මසු කුසෙහි

රත්වත් දරුවා දක මසු කුසෙන් මට පුතෙක් ලැබිණැයි හඬ නඟා දරුවා රැගෙන සැමියා සමීපයට ගියාය. සිටුතෙමේ එකෙණෙහිම බෙර හසුරුවා දරුවා රැගෙන රජු සමීපයට ගොස් 'දේවයිනි, මසුකුසෙන් මට දරුවෙක් ලැබිණ. කුමක් කෙරෙමිද'යි ඇසීය. 'යමෙක් මසුකුසෙහි නිරෝගිව විසිද ඒ මේ දරුවා පින් ඇත්තෙකි. ඔහු පෝෂණය කරව'යි රජතෙමේ පැවසීය. 'බරණැස එක් සිටු කුලයක් මසු කුසින් දරුවෙකු ලැබීය'යි දරුවා විසූ මුල් කුල ගෙයටද දැනගන්නට ලැබිණ. ඔවුහු එහි ගියාහුය. ඉක්බිති ඔහුගේ මව දරුවා සරසා ක්‍රීඩා කරවනු ලබන තැනැත්තිය දක මේ දරුවා ඒකාන්තයෙන්ම ප්‍රියමනාපයයි (අතට) ගෙන ප්‍රකෘතිය (මුල් ස්වභාවය) ඇසුවාය. අනෙක් තැනැත්තිය 'මගේ පුතා'යයි කීවාය. 'ඔබ විසින් කොහෙන් ලද්දේද?' 'මසු කුසෙනි.' 'ඔබේ පුතා මේ නොව මගේ පුතාය.' 'ඔබ විසින් කොහෙන් ලබන ලද්දේද?' 'මව්විසින් දසමසක් කුසෙහි දරන ලද්දේය. ඉක්බිති තදියෙහි ක්‍රීඩාකරවනු ලබන මොහු මසෙක් ගිල්ලේය.' 'ත්‍රෛපුතා අන් මසකු විසින් ගිලින ලද්දේවන්නේය. මෙතෙම වනාහි මාවිසින් මසු කුසින් ලබන ලද්දේය. දෙදෙනාම රජකුලයට ගියහ. මෙතෙම දසමසක් කුසෙන් දරන ලද බැවින් මව තැත්තෙක් කිරීමට නොහැක්කේය. මසුන් ගන්නාහු වකුගඩු අක්මාව ආදිය ඉවත් කොට (මිළදී) ගන්නාහු නම් නැත. මසු කුසෙන් ලද බැවින් මෙතෙම මව තැත්තෙක් කිරීමට නොහැකිය. දරුවා කුලදෙකටම දයාදයක් වන්නේයයි රජතෙමේ කීවේය. එතැන්පටන් දෙකුලයම බෙහෙවින් ලාභයෙන් යසසින් අගපත් වූයේය. ඔහුට දෙකුලයක් විසින් වඩනලද බැවින් බක්කුල කුමාරුවායයි නම් කළාහුය. වැඩිවිය පත්වූ ඔහුට නගර දෙකෙහිම ප්‍රාසාද තුන බැගින් කරවා තළවත් තැබුවාහුය. එක් එක් නුවරෙහි සිවුමස බැගින් වසයි. එක්එක් නුවරෙහි සිවු මසෙක්හි විසූ ඔහුට පහුරුතැව්වල මණ්ඩපයක් කරවා එහි තළවත් සමඟ ඔහු නංවත්, හෙතෙම සැපත් විඳිමින් සිවුමසින් අනතුරුව අනෙක් නගරයට යයි. නුවරවැසි තළවෝ දෙමසකින් අඩ මගක් ආවේ වනැයි පෙරගමන් කොට ඔහු පිරිවරා දෙමසකින් තමන්ගේ නුවරට පමුණුවත්. සෙසු තළවෝ ආපසු හැරී තමන්ගේ නුවරටම යති. එහි සිවුමසක් වැස ඒ අයුරින්ම යළි අනෙක් නගරයට යයි. මෙසේ සැපත් විඳින මොහුට අසුවසක් සපිරිණි. එසමයෙහි අපගේ බෝසතාණෝ සථිඥතා ඥානයට පත්ව පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇත්තාහු අනුපිළිවෙළින් වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් කොසඹූ නුවරට පැමිණියහ. බරණැසටයයි මජ්ඣිම භණ්ඩකයෝ කියති. බක්කුල සිටුතෙමේද බුදුන්වහන්සේ වැඩියහයි අසා බොහෝ ගඳමල් රැගෙන බුදුන් සමීපයට ගොස් දහම්කථා අසා ලැබූ

සැදහූ ඇත්තේ පැවිදිවූයේය. හෙතෙම සන්දිනක්ම පුහුණු කෙනෙක්ව සිට අවටන දිනයෙහි උදෑසන පිළිසිඹියා සහිත රහත්බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති ඔහුගේ ගිහිකල්හි දෙනුවරෙහි ඇසුරුකළ කාන්තාවෝ තමන්ගේ කුලගෙවලට අවුත් එහිම වසමින් සිටුරු කොට යැව්වාහුය. තෙරණුවෝ එක් අඩමසක් කොසඹූ වැස්සන් විසින් එවනු ලැබූ සිටුරු පරිභෝග කරති. එක් අඩමසක් බරණැස් වැස්සන් විසින් (එවනලද සිටුරු පරිභෝග කරති.) එම ක්‍රමයෙන්ම දෙනුවරෙහිම යම් යම් උතුම් දෙයක් වේද එය තෙරුනට ගෙනෙනු ලබයි. ගිහිගෙහි අසුවසක් වසන්නාවූ තෙරුන්ගේ දෙඇතිලිවලින් සුවද පිඩක් ගෙන සුවද බැලීම් පමණවූ කාලයක් පමණකුදු කිසිදු ආබාධයක් නොවීය. අසුවැති වසෙහි සුවසේම පැවිද්දට එළඹියේය. පැවිදිවූද ඔහුට සුළු ආබාධයක් හෝ සිදුපසයෙන් ඇතිවන විකලත්වයක් හෝ නොවීය. හෙතෙම පැසුළුකල පිරිනිවන් පාන සමයෙහිද පැරණිගිහි යහළුවු අවෙලකාශාපට තමන්ගේ කායිකවෛතසික සුවය ප්‍රකට කිරීම් වශයෙන්ම සියලු බක්කුල සුත්‍රාන්තය කියා අනුපාදියේස පරිනිව්‍යාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑවේය. මෙසේ කථාව නිමියේයි. ශාස්තෘත්වහන්සේ තෙරුන් ජීවත්ව සිටියදීම තෙරුන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් බක්කුල තෙරුන් මේ සසුනෙහි අල්පාබාධ ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබුයේක.

සොගිතතෙරණුවෝ

පස්වැන්නෙහි පුබ්බෙතිවාසං අනුසාරනානං යනු පෙර විසූ කඳ පිළිවෙළ සිහිකිරීමෙහි සමතුන් අතුරෙන් සොගිත තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබේ. හෙතෙම වනාහි පෙරවිසීම අනුපිළිවෙළින් සිහිකරමින් කල්ප පන්සියයක් අසඤ්ඤිභවයෙහි අවිත්තක ප්‍රතිසන්ධිය අභයෙහි පියවර දක්වන්නාක් මෙන් නය (ක්‍රම) වශයෙන් ගත්තේය. එබැවින් පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙළ සිහිකරන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රතම වූයේය. ඔහුගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේන් පියුමුතුරා බුදුන් දවස භංසවතී නුවරෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන වියපත් වූයේ බුදුන්වහන්සේගේ ධර්මය අසමින් එක්තිකූවක පෙරවිසීම පිළිබඳ නුවණ ලැබුවන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තබන බුදුන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම දිවි ඇතිතෙක් පින්කම්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සැවැත් නුවරෙහි බමුණුකුලයක උපන්නේය. ඔහුට සොගිතයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම පසුකලෙක බුදුන්වහන්සේගේ ධර්මය අසා ලබනලද සැදහූඇත්තේ පැවිදිව

විද්‍යාත් වඩා රහත්බව ලබා පෙරවිසූ කඳපිළිවෙළ පිළිබඳ දැනුමෙහි පුරුදු කරනලද වසඟතාව ඇත්තේවිස. හෙතෙම අනුපිළිවෙළින් තමන්ගේ උපන් තැන් සිහි කරන්නේ අසංඥී භවයෙහි අවිත්තක ප්‍රතිසන්ධිය දක්වා පිළිසිඳ ගැනීම දුටුවේය. එයින් අනතුරුව අතරතුර කල්ප පන්සියයක පුවත් නොදක අවසානයෙහි වූනිය දක මේ කීමෙක්දයි සිහිකරන්නේ නය වශයෙන් අසංඥීභවය වන්නේයයි නිෂ්ටාවට ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මේ කාරණය අනේකාත්මක කොට තෙරුන් පෙරවිසූ කඳපිළිවෙළ සිහිකරන්නන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුණේය.

උපාලි තෙරණුවෝ

සයවැන්නෙහි විනයධරාතං යදිදං උපාලි යන්නෙන් විනයධාරී හික්කුන් අතුරින් උපාලි තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබේ. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි තථාගතයන්වහන්සේ සමීපයෙන්ම කමටහන් ගෙන විද්‍යාත්වඩා රහත්බවට පැමිණියහ. තථාගතයන්වහන්සේ සමීපයෙන්ම විනය පිටකය උගෙන හරුකවිජක වස්තුවද අජිත්ත වස්තුවද කුමාරකාශ්‍යප වස්තුවද යන මේ වස්තු තුන සච්ඡෙදනාදිය සමඟ සසඳ ප්‍රකාශ කළහ. එබැවින් විනයධරයන් අතුරෙන් අග්‍රතම වූහ. ඔහුගේ ප්‍රශ්න කමීයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. පියුමුතුරා බුදුන් දවස මෙනෙමේ භංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ එක්දිනක් බුදුන්වහන්සේගේ ධම්මකථාව අසමින් එක්හික්කුවක විනයධරයන් අතුරෙන් අග තනතුරෙහි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට එම තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම දිවි ඇතිතෙක් පින්කොට දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාද කාලයෙහි කපු (කරණවෑම්) ගෙයක පිළිසිඳගත්තේය. ඔහුට උපාලි දරකයයි නම් තැබූහ. හෙතෙම වියපත්වූයේ ඤාතියයන් සයදෙනාගේ කරණවෑමියාවී තථාගතයන්වහන්සේ අනුපිය අඹවනයෙහි වසනකල්හි පැවිද්ද සඳහා නික්මෙන්නාවූ ඒ ඤාතියයන් සයදෙනා සමඟ නික්ම පැවිදිවූයේය. ඔහුගේ ප්‍රවුර්ණා විධානය පෙළෙහි ආයේමය. හෙතෙම පැවිදිව උපසපත් වූයේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ලවා කමටහන් කියවා ගෙන 'සවාමීනි, මට ආරණ්‍යවාසය අනුදන වදළමැනව'යි කීවේය. මහණ, ආරණ්‍යයෙහි වසන්නාවූ ඔබට එකම ධුතාංගයක් වැඩෙයි. 'අප සමීපයෙහි වසන්නාවූ ඔබට වාසධුරයද ග්‍රන්ධුරයද පිරෙන්තේය'යි වදළුණේය. තෙරණුවෝ ශාස්තෘවචනය පිළිගෙන විද්‍යාත්වඩා කටයුතු කරන්නාහු නොබෝදිනකින්ම රහත්බවට පැමිණියහ. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තමන් වහන්සේම ඔහුට සියලු විනය පිටකය උගැන්වූයේය. හෙතෙම

මෑත කාලයෙහි යට කියනලද වස්තු තුන විනිශ්චය කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එකිනෙකක් විනිශ්චය කළකල්හි සාධුකාර දී තුන්වස්තුවේම විනිශ්චයන් අනෙකින්පත්ති කොට තෙරණුවන් විනයධරයන් අතුරෙන් අගතූන්හි තැබුයේක.

තනුක තෙරණුවෝ

සත්වූන්තෙහි, හික්කුනොවාදකානං යන්නෙහි මේ තෙරණුවෝ වනාහි ධම්මදේශනා කරමින් එකම කුළුගැන්වීමකදී හික්කුණින් පන්සියයක් රහත්බවට පැමිණවූහ. එබැවින් හික්කුණින්ට අවවාද කරන්නවුන් අතුරෙන් අග්‍රනම් වූහ. උත්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කමයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මුත්වහන්සේත් පියුමුතුරා බුදුන් සමයෙහි හංසවතී නුවර කුලගෙයක උපන්නාහු ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්මකථාව අසමින් එක් හික්කුවක හික්කුණින්ට අවවාද දෙන්නවුන් අතුරෙන් අග තනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දෑක පින්කම් කොට එම තනතුර පැතුහ. හෙතෙම දිවිතෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන වියපත්වූයේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්මදේශනය අසා ලැබූ සැදහූ ඇත්තේ ශාස්තෘන් සමීපයෙහි පැවිදිව විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණ පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙළ පිළිබඳ ඥානයෙහි පුරුදුකළ වසභ බව ඇත්තේ විය. හෙතෙම සිවුපිරිස එක්වූ කල්හි සියල්ලවුන්ගේ සිත් ගෙන කථා කිරීමට හැක්කේනුයි ධම්මකථික තනුක නම් වූයේය. තථාගතයන් වහන්සේද රෝහිතී නදීතෙරෙහි වුම්බටක සටනෙහිදී නික්ම පැවිදිවූ පන්සියයක් ඤත්‍රිය කුමාරවරුන්ට උකටලීබවක් ඇතිවූ කල්හි ඒ හික්කුන් ගෙන කුණාල විලට ගොස් කුණාල ජාතක කථාවෙන් ඔවුන්ගේ සංවේගීබව දැන වතුරායඝීසත්‍යය පවසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටවූයේක. මෑත කාලයෙහි මහාසමය සූත්‍රය පවසා අග්‍රඵලයවූ අතීත්වයෙහි පිහිටවූයේක. ඒ තෙරවරුන්ගේ පැරණි භායඝීවෝ අපි දැන් මෙහි කුමක් කරන්නෙමුදැයි කියා සියල්ලෝම එක්සිත්ව මහාප්‍රජාපති ගෞතමීය වෙත එළඹ පැවිද්ද ඉල්ලුවාහුය. ඒ පන්සියයම තෙරණියගේ සමීපයෙහි පැවිද්දද උපසම්පදවද ලැබූහ. ගතවූ අනතුරු ජාතියෙහි ඒ සියල්ලෝම රාජාත්ම භාවයෙහි සිටි තනුකස්ථවිරයන්ගේ භායඝීවරු වූහ. එසමයෙහි ශාස්තෘන් වහන්සේ හික්කුහු හික්කුණින්ට අවවාද කෙරෙත්වායි පැවසූ යේක. තෙරණුවෝ තම වාරය පැමිණි කල්හි ඔවුන්ගේ පෙර ආත්ම භාවයෙහි තමන්ගේ පාදපරිවාරිකාභාවය දැන මෙසේ සිතූහ. 'මේ හික්කුණි සංඝයා මධ්‍යයෙහි

හිඳිමින් උපමාද කරුණුද ගෙනහැර දක්වමින් ධර්ම කියන්නාවූ මා දැක වෙනත් පුළුච්චාසාඥනලාභී හික්කුවක් මෙකරුණ බලා 'ආයුෂ්මත් තනුක තෙර අද දක්වාත් අනොවුර නොහරිමි. ආයුෂ්මතුන් අනොවුර විසින් පිරිවරණ ලද්දේ හොඳෙන්ම කියන්නේ වන්නේය' එබැවින් තෙමේ නොගොස් අන් හික්කුවක යැවීය. ඒ පන්සියයක් හික්කුණිහු තෙරුන්ගේම අවවාදය බලාපොරොත්තු වෙත්. මෙකරුණින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තම වාරය පැමිණි කල්හි අනෙකකු නොයවා තෙමේම ගොස් හික්කුණි සංඝයාට අවවාද කරව'යි තෙරුන්ට පැවසූ සේක. හෙතෙම ශාස්තෘත්වහන්සේගේ කථාව යටපත් කිරීමට නොහැකි වන්නේ තම වාරය පැමිණිකල්හි තුදුස්වකෙහි හික්කුණි සංඝයාට අවවාදදී ඒ සියලුම හික්කුණින් ඡඩි ආයතනයන් පිළිබඳව ධර්මදේශනාවෙන් යෝග්‍යවත් පෙලෙහි පිහිටවීය. ඒ හික්කුණිහු තෙරුන්ගේ ධර්මදේශනාවට සතුටු සිත් ඇත්තාහු ශාස්තෘන් සම්පයට ගොස් තමන් විසින් අවබෝධ කළ ගුණයන් සැළ කළාහුය. ශාස්තෘත්වහන්සේ 'කවරකු තමී දහමී දෙසනකල්හි මේ හික්කුණිහු මතු මාගී එලයන්ට පැමිණෙන්නාහුදැයි සිහිකරනසේක් 'යළි තනුක තෙරුන්ගේ ඒ ධර්මදේශනාවම අසා මේ පන්සියයක් හික්කුණිහු රහත්බවට පත් වන්නාහුය'යි දැක දෙවැනි දිනයෙහිද තෙරුන්ගේම සම්පයට දහමී ඇසීම සඳහා යැවූසේක. ඔවුහු දෙවන දිනයෙහි දහමී අසා සියල්ලෝම රහත්බවට පත්වූවාහුය. එදවස භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ හික්කුණින් තමන්වෙත පැමිණිකල්හි දම්දෙසුම සඵල බව දැන 'ඊයේ තනුකගේ ධර්මදේශනාව තුදුස්වකෙහි සඳ වැනි විය. අද පසළොස්වකෙහි සඳ වැනියයි' පවසා තෙරුන්ට සාධුකාරදී තෙරුන් හික්කුණින්ට අවවාද කරන්නවුන් අතුරෙන් අග තැනහි තැබූ සේක.

තනු තෙරණුවෝ

අටවැන්නෙහි ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහකථාරාමං යන්නෙන් ඉන්ද්‍රියසයෙහි වැසූ දෙරටු ඇත්තවුන් අතුරෙන් තනු තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබේ. වැළිදු ශාස්තෘන් වහන්සේගේ ශ්‍රාවකයෝ නොවැසූ දෙරටු ඇත්තෝ තමී නොවෙත්. තනු තෙරණුවෝ වනාහි දස දෙසෙහි යම් යම් දිසාවක් බලනු කැමැත්තෝ වෙත්ද එදෙස වතුසම්ප්‍රජඥ වශයෙන් නොසිඳ නොබලත්, එහෙයින් ඉදුරන්හි වැසූ දෙරටු ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍ර තමීවූහ. උත්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කමියෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් පියුමුතුරා බුදුන් සමයෙහි තංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන වියට පත්වූයේ ශාස්තෘන් සම්පයෙහි ධර්ම අසමින්, එක් හික්කුවක

ඉදුරන්හි වැසූ දෙරටු ඇත්තවුන් අතුරෙන් අගනතතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිවි ඇතිතෙක් පින්කම් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ කපිල පුරයෙහි මහාප්‍රජාපතී ගෞතමියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. ඉක්බිති මොහුට නම් ගන්වන දිනයෙහි ඥාතිසමූහයා ආනන්දයට පත්කරමින් තුටුකරමින් උපන්නේයයි තැනැත්තා යනුවෙන් නම් කළාහුය. මහසත් තුමෝද සච්ඡෙදා ඥානයට පත්ව පවත්වන ලද උතුම් දම්සක් ඇත්තාහු ලෝකානුග්‍රහය කරමින් රජගහ නුවරින් කිඹුල්වතට ගොස් පළමු දක්මෙන්ම පියරජු සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටවූහ. දෙවන දිනයෙහි පිය නිවෙසට ගොස් රහල් මට්ට අවවාදදී සෙසු ජනයාටද ධර්මදේශනා කළහ. දෙවැනි දිනයෙහි තැනැත්තාගේ අභිෂේක ගෘහප්‍රවේශ ආවාහ යන මංගල්‍යයන් පවත්නා කල්හි ඔහුගේ නිවසට ගොස් කුමරු ලවා පාත්‍රය ගන්වා ගෙන පැවිදි කරවීමට විභාරාභිමුඛව පිටත්වූහ. අභිෂේක මංගල්‍යය තැනැත්තාගේ එසේ නොපෙළිය. (එහෙත්) පාත්‍රය ගෙන යන කල්හි ජනපදකලාශ්‍රීය මතුමහල්කලයටවුවා සීමැදුරු කවුළුව හැර 'ආයඹි පුත්‍රය, ඉක්මණින් එන්න' යි යම් වචනයක් කීවාද එය අසා ගෙහසිත ඡන්දරාග වශයෙන් බලමින් මෙතෙම (තැනැත්තා තෙමේ) ශාස්තෘන්වහන්සේ කෙරෙහි ගෞරවයෙන් කැමති පරිද්දෙන් නිමිති ගැනීමට නොහැකි වූයේය. එයින් ඔහුට සිත් තැවුලක් වූයේය. ඉක්බිති මෙතැන්හි තවතින්නේය. මෙතැන්හි තවතින්නේයයි සිතන්නාවූම ඔහුව ශාස්තෘන්වහන්සේ විභාරයට පමුණුවා පැවිදි කරවූයේය. පැවිදි කරවන කල්හිද වළක්වන්නට නොහැකි වන්නේ නිශ්ශබ්ද වූයේය. පැවිදිවූ දිනයෙහි සිට ජනපද කලාශ්‍රීය විසින් කියනලද වචනයම සිහිකරයි. ඉක්බිති ඔහුට ඇය අවුත් නුදුරෙහි සිටියා මෙන්විය. හෙතෙම උකටලිබවින් පෙළුනේ ටික දුරක් යයි. පදුරක් හෝ ලැහැබක් හෝ ඉක්මවද්දී ඔහුට බුදුන්වහන්සේ ඉදිරියෙහි සිටින්නාහු මෙන් පෙනෙයි. හෙතෙම ගින්නෙහි වැටුණු කුකුළු පියාපතක් මෙන් ආපසු හැරී තමන් වසන තැනටම පිවිසෙයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'තැන අතිශයින් ප්‍රමාදව වසයි. උකටලි බව සංසිදීමට නොහැක්කේය. මොහුගේ සිත නිවන්නට වටනේයයි සිතුවේය. ඉක්බිති ඔහුට 'තැන, එන්න, දෙව්ලොව වාරිකාවක යන්නෙමු' යි පැවසුවේය. 'භාග්‍යාවතූන්වහන්ස, කෙසේ නම් මම සෘද්ධිමත්ව විසින් යායුතු තැනට යන්නෙමිද?' නුඹ, හුදෙක් යාමේ සිත උපදවා ගනුව. ගොස් බලන්නේය.' හෙතෙම තථාගතයන්වහන්සේගේ ආනුභාවයෙන් තථාගතයන් වහන්සේ සමඟම දේවවාරිකාවෙහි ගොස් සක්දේව රජුගේ නිවාසය බලා අප්පරාවන් පත්සියයක් දුටුවේය.

ශාස්තෘත්වහන්සේ තනුතෙරුන් සුඛ නිමිති වශයෙන් ඔවුන් දෙස බලනුදක 'තනුය, මේ අප්පරාවෝ මනාප වුවෝද (නූතනෝත්) ජනපද කලාපය දැයි ඇසු සේක. 'ස්වාමීනි, ජනපදකලාපය මේ අප්පරාවන් හා සමාන කිරීමෙන් කන්තායා සිද්ධිය කණ වැදිරියක් මෙන් හැගෙයි.' 'තනුය, මෙබඳු අප්පරාවෝ මහණදම් කරන්නවුන්ට දුර්භ තොවෙති.' 'ස්වාමීනි, ඉදින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මට ඇප කරුවෙක් වනසේක් නම් මම මහණදම් කරන්නෙමි.' 'තනු, ඔබ සැකරහිනවුයේ මහණදම් කරව. ඉදින් ඔබගේ ප්‍රතිසන්ධි සහිතවූ කාලක්‍රියාවක් වන්නේද මම මොවුන් ලබාගැනීම සඳහා ඇපකරුවා වෙමි.' මෙසේ ශාස්තෘත්වහන්සේ කෑමකි පරිද්දෙන් දේවචාරිකාවෙහි හැසිර දෙවරමටම පෙරළා පැමිණියේක. එතැන්පටත් තනු තෙරණුවෝ අප්පරාවන් හේතුවෙන් මහණදම් කරති. ශාස්තෘත්වහන්සේ, නුඹවහන්සේලා නන්ද වසන තූන 'එක්හිඤ්ඤාවක් තථාගතයන් වහන්සේ ඇපයට තබා දෙවහනන් ලබාගැනීම සඳහා මහණදම් කරනැයි ඒ ඒ තූන කියමින් හැසිරෙවු'යි හිඤ්ඤාට ඇණවුයේක. ඔවුහු ශාස්තෘ වචනය පිළිගෙන 'ආයුෂ්මත් තනු කුලීකරුවෙකි. ආයුෂ්මත් තනු මිළටගනු ලැබුවෙකි. අප්පරාවන් හේතුවෙන් මුත්තවයාරියෙහි හැසිරෙයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පරෙවි පා ඇති අප්පරාවන් පත්සියයක් ලැබීම සඳහා ඇපවූයේකැ'යි තෙරුන්ගේ ශ්‍රවණෝපවාරයෙහි කියමින් හැසිරෙත්. තනුතෙරණුවෝ ඒ කථාව අසා මේ හිඤ්ඤා අනෙකකුට නොකියති. මා අරහයා කියති. මගේ ක්‍රියාව අයුතුය'යි ඥානය උපදවා විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියහ. ඉක්බිති උත්වහන්සේ රහත්බවට පත් කෙණෙහිම එක්තරා දෙවියෙක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට එකරුණ සැළ කළේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේත් තුමුම දන්සේක. දෙවන දිනයෙහි තනු තෙරණුවෝ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹ මෙසේ කීහ. 'ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මට පරෙවිපා ඇති අප්පරාවන් පත්සියයක් ලබා ගැනීමට ඇපකරුවෙක් වූයේක්ද මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ ඇපයෙන් නිදහස් කරමි.' මෙසේ කථාවස්තුව නිමියේයි. ශාස්තෘත් වහන්සේ මෑත කාලයෙහි දෙවරමෙහි වාසය කරනසේක් තෙරුන් ඉදුරන්හි වැසුදෙරටු ඇති අය අතුරින් අග තනතුරෙහි පිහිටවූයේක.

මහා කපපිත තෙරණුවෝ

තව වැන්නෙහි හිඤ්ඤාවාදකානං යන්නෙන් හිඤ්ඤාට අවවාදකරන්නන් අතුරින් මහාකප්පිත තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබෙත්. මේ තෙරණුවෝ එක් කුච්ඡානුවීමකදීම ධම්මකථා කියමින්

හික්කුන් දහසක් රහත්බවට පත් කරවුන. එහෙයින් හික්කුන්ට අවවාද කරන්නවුන් අතුරින් අග්‍රතමවුන. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කමයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් පියුම්තුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක ඉපිද මෑත කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාවක් අසමින් එක් හික්කුවක හික්කුන්ට අවවාද කරන්නවුන් අතුරින් අග තනතුරෙහි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිවි ඇතිතෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප සම්බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි බරණැස කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන මිනිසුන් දහසකට ගණදෙටුවෙක්වී ගැබ් (කාමර) දහසකින්යුත් මහපිරිවෙණක් කරවීය. ඒ සියලු මිනිස්සු දිවි ඇතිතෙක් කුසල්කොට කප්පිත උච්ඡවා දෙටු (ප්‍රධාන) කොටගෙන අඹුදරුවන් සහිතවුවෝ දෙවිලොව උපන්නාහු එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවි මිනිසුන් අතර සැරිසැරුවාහුය. ඉක්බිති අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පහළවීමට පෙරාතුවම මේ කප්පිත තෙමේ ප්‍රත්‍යාන්ත දේශයෙහි කුක්කුටවතී නම් නුවරෙහි රජගෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. සෙසු පුරුෂයෝ ඒ නගරයෙහිම ඇමති කුලයන්හි උපන්නාහුය. කප්පිත කුමරුවා පියාගේ ඇවෑමෙන් (සේ)සත් ඔසවා මහාකප්පිත රජනම් වූයේය. පෙර පින්කම් කරන කාලයෙහි ඔහුගේ ගෙහිම කාන්තාව සමජාතිකවූ රජකුලයෙහි ඉපිද මහාකප්පිත රජුගේ අගමෙහෙසියවූවාය. කටුකරඹුමල් පැහැයට සමානවූබැවින් ඇයට අනොජා දේවියයි නම්වූයේය. මහාකප්පිත රජතෙමේද සුතචිත්තකයෙක් (උගතුන් පිළිබඳව සිතන්නෙක්) වූයේය. හෙතෙම උදසනින්ම තැනිට සිටු දෙරටුවෙන්, 'යම්තැනක බොහෝ ඇසුපිරුතුන් ඇති සුතධරවූ පුද්ගලයන් දකිවුද එයින් ආපසු අවුත් මට සැළකරවු'යි ඉක්මණින් දුතයන් යැවීය. එසමයෙහි අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ ලෝකයෙහි පහළවී සැවැත්නුවර ඇසුරුකොට වාසය කරනසේක. එකල්හි සැවැත්නුවර වැසි වෙළෙන්දෝ සැවතෙහි හටගන්නා බඩු රැගෙන ඒ නුවරට ගොස් බඩු තැන්පත්කොට රජු දකින්නෙමුයයි පඩුරුගත් අත් ඇත්තාහු රජමැදුරු දෙරටුවට ගොස් රජු උයනට ගියේයයි අසා උයනට ගොස් දෙරටුවෙහි සිටියාහු ආරක්ෂකයාට දන්වුවාහුය. ඉක්බිති රජුට දන්වූ කල්හි රජතෙමේ (ඔවුන්) කැඳවා පවරා දෙනු ලැබූ පඩුරු ඇතිව වැද සිටි කල්හි 'දරුවනි, කොහි සිට අවුදයි ඇසීය. 'දේවයිනි, සැවතෙහි සිටිය.' 'කෙසේද ඔබලාගේ රට සුහික්ෂද? රජ ධාර්මිකද' 'එසේය, දේවයනි.' 'නුඹලාගේ දේශයෙහි කිසියම් පණ්ඩිතයක් (තොරතුරක්) තිබේද?' දේවයන්වහන්ස ඇත. (එහෙත්) ඉඳුල් මුවින් කීමට නොහැකිය.' රජතෙමේ රන්කෙණ්ඩියෙන් පැන්දෙවීය. ඔවුහු මුව

සෝද බුදුන්වහන්සේ දෙයට මුහුණලා ඇඳලී බැඳගෙන දේවයන්වහන්ස, අපගේ දේශයෙහි බුද්ධ නම් රත්නයක් පහළවිය'යි කීවාහුය. රජුට බුද්ධ යන වචනය ඇසූ කෙණෙහිම සියලුම සිරුර පැතිරෙමින් ප්‍රීතිය උපන්නේය. ඉක්බිති 'දරුවනි, බුද්ධයයි කියවු'යි පැවසීය. 'දේවයනි, බුද්ධයයි කියමු' මෙසේ තෙවරක් කියවා, බුද්ධ යන පදය අප්‍රමාණය, ඊට ප්‍රමාණයක් කිරීමට නොහැකිය'යි ඒ පදයෙහිම පැහැදුනේ ලක්‍ෂයක් දෙවා වෙනත් කවර හසුන්ද'යි ඇසීය. දේවයනි, ධර්මනම් රත්නයක් උපණ. එයද අසා එසේම තෙවරක් පිළිණගෙන තවත් ලක්‍ෂයක් දෙවා යළි 'අනෙක් කවර හසුන්ද'යි ඇසීය. 'දේවයනි, සංසරත්තය උපණ.' එයද අසා එසේම පිළිණගෙන තවත් ලක්‍ෂයක් දෙවා දුන්බව පතෙහි ලියවා 'දරුවනි, දේවිය සම්පයට යවු'යි යැවීය. ඔවුන් ගිය කල්හි 'දරුවනි, බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව උපන්නේක. නුඹලා කුමක් කරන්නහුද'යි ඇමතියන්ගෙන් ඇසුවේය. 'දේවයනි, නුඹවහන්සේ කුමක් කරනු කැමැත්තහුද?' 'මම පැවිදි වන්නෙමි.' අපිද පැවිදි වන්නෙමු' ඒ සියල්ලෝම ගෙවල් හෝ පවුල් හෝ (ගැන) නොබලා යමෙක් අසුන්පිට නැගී ගියාහුද ඔවුන් සමඟම නික්මුණාහුය. වෙළෙන්දෝ අනෝජා දේවියගේ සම්පයට ගොස් හසුන දක්වුවාහුය. ඕ නොමෝ කියවා, රජු විසින් නුඹලාට බොහෝ කහවණු දෙනලදී. දරුවනි නුඹලා විසින් කුමක් කරන ලද්ද'යි ඇසුවාය. 'දේවිය, සතුටු හසුනක් ගෙනෙනලදි.' 'දරුවනි, අපටත් අස්වන්නට හැකිද?' 'දේවිය හැකිය. ඉඳුල් මුවින් පවසන්නට නොහැකිය.' ඕ රන් කෙන්ඩියෙන් ජලය දුන්නාය. ඔවුහු මුව සෝද රජුට සැළ කළ ක්‍රමයෙන්ම සැළ කළාහුය. ඕනොමෝත් උපන් ප්‍රමුදිතබව ඇත්තී ඒ ක්‍රමයෙන්ම එක්එක් පදයෙන් තෙවරක් පිළිණගෙන පිළිණ ගණනට තුනක්බැගින් කොට නව ලක්‍ෂයක් දුන්නාය. වෙළෙන්දෝ සියල්ල දෙළොස් ලක්‍ෂයක් ලැබූහ. ඉක්බිති ඔවුන්ගෙන් 'දරුවනි. රජතුමා කොහිද'යි ඇසුවාය. දේවිය, පැවිදි වන්නෙමි යි නික්මුණේය'යි දැන්වූහ. 'එසේ වීනම් දරුවනි, තෙපි යවු'යි ඔවුන් පිටත්කොට යවා රජු සමඟ ගිය ඇමතිවරුන්ගේ මාගමුන් කැඳවා 'යෙහෙළියනි, තෙපි තමන්ගේ හිමියන් ගිය තැන දන්නහුද'යි ඇසුවාය. 'එසේය, ආයඝාවනි, දනිමු. රජු සමඟ උයන් කෙළියට ගියාහුය.' 'එසේය යෙහෙළියනි, ගියාහුය, එහි ගොස් බුදුරජාණන්වහන්සේ පහළවුසේක. ධර්ම පහළවිණ, සංඝයා පහළවිණ'යි අසා බුදුන්වහන්සේ සම්පයෙහි පැවිදි වන්නෙමු යි ගියාහුය. නුඹලා කුමක් කරන්නහුද'යි ඇසුවාය. 'ආයඝාවනි, නුඹවහන්සේ කුමක් කරනු කැමැත්තාහුද?' 'මම පැවිදි වන්නෙමි. ඔවුන් විසින් වැමැරු වචනය දිවග නොතබන්නෙමි'යි කීවාය. 'එසේ වන්නෙතමි අපිද

පැවිදිවන්නෙමු'යි රිය යොදවා තික්මුණාහුය. රජතෙමේද ඇමැති දහස සමඟ ගංතෙරට පැමිණියේය. එසමයෙහි වනාහි ගඟ පිරි පැවතුණේ වෙයි. ඉක්බිති එය දැක 'මේ ගඟ පිරි ඇත. සැඬ මසුන්ගෙන් ගැවසුණේය. යමෙක් අපට තැවක් හෝ පසුරක් හෝ සද දෙත්ද අප සමඟ ආවාටු එබඳු දසයෝ හෝ මිනිස්සු හෝ නැත. මේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ගුණය නම් යට අවිච්ඡේදිනි පටන් මතු හවාග්‍රය දක්වා පැතුරුණේය. ඉදින් මේ ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්මාසම්බුද්ධ නම් මේ අසුන්ගේ කුර පිට පමණකුදු නොතෙමුවොයි දියපිටින් අසුන් පැත්තූහ. එකද අසකුගේ කුරපිට පමණකුදු නොතෙමුණේය. රාජමාහීයෙන් යන්නාහු මෙන් පරතෙරට පැමිණියාහු පරතෙරින්ද වෙනත් තදියකට පැමිණියාහුය. එහිදී වෙනත් සත්‍යක්‍රියාවක් නැත. ඒ සත්‍යක්‍රියාවෙන්ම අඩයොදුන් පළල තදිය ඉක්මවුවාහුය. ඉක්බිති තෙවැනිවු ව්‍යුහාග නම් මහා තදියට පැමිණ එයද එම සත්‍යක්‍රියාවෙන්ම තරණය කළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේද එදවස උදසන කාලයෙහි මහකුළුණු සමවතින් තැහිට ලොව දෙස බලනසේක් අද මහාකප්පින තෙමේ යොදුන් තුන්සියයක්වූ රාජ්‍යය අතහැර ඇමති දහස පිරිවරකොට ඇත්තේ මා සමීපයෙහි පැවිදිවීමට පැමිණෙන්නේයයි දැක මාවිසින් ඔවුන්ට පෙරගමන් කිරීමට සුදුසුයයි උදයෙන්ම සිරුර පිළිදභූමිකොට හික්කුසංඝයා පිරිවරකොට ඇතිසේක් සැවතෙහි පිඩු පිණිය හැසිර පසුබතෙහි අහරගැනීමෙන් වෙන්වූයේක් කුමුම පාසිවුරු ගෙන අහසට පැනතැහී ව්‍යුහාග තදී තෙරෙහි ඔවුන් ගොඩනැගෙනතොට ඉදිරිපස තැනක මහනුගරුකක් ඇත. එහි පළහින් හිඳ මුව ඔසවා සිහිය එළවා සවණක් බුදුරැස් විසිරවූයේක. ඔවුහු ඒ තොටින් ගොඩනගන්නාහු ඔබ්මොබ දිවෙන බුදුරැස් බලමින් බුදුන්වහන්සේගේ පුන්සඳක සිරිය ඇති මුහුණ දැක යම් ශාස්තෘවරයකු උදෙසා අපි පැවිදිවුවෙමුද ඒකාන්තයෙන්ම මේ උන්වහන්සේයයි දැකීමෙන්ම නිශ්චයකොට දුටු තැනසිට තැමී වදිමින් අවුත් ශාස්තෘන්වහන්සේට වැන්දහුය. රජතෙමේ ගොප්ඇටය අල්වාගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඳ එකත්පසෙක ඇමතිදහස සමඟ හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන්ට ධර්මය දේශනාකළයේක. දෙසුම අවසන්හි සියල්ලෝම රහත්බවෙහි පිහිටා ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් පැවිද්ද ඉල්ලූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මොවුහු සිවුරුදනය දුන්බැවින් තමන්ගේ සිවුරු රැගෙනම පැමිණියාහුයයි රත්වත් අත දිගුකොට 'මහණෙනි, එවු. ධර්ම මනාකොට දෙසනඋද්දේය. මැනවින් දුක් කෙළවර කරනු සඳහා බඹසරෙහි හැසිරෙවු'යි පැවසූයේක. එයම ඒ ආයුෂ්මතුන්ගේ පැවිද්ද උපසම්පදවද විය. වස්සියයක් ගිය තෙරුන්මෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිවැරුවාහුය. අනෝජා දේවිය රියදහසක් පිරිවරකොට ඇත්තී ගංතෙරට පැමිණ රජු

සඳහා ගෙනෙන ලද නැවක් හෝ පසුරක් හෝ නොදැක තමන්ගේ වියත් බවින් (මෙසේ) සිතුවාය. රජතෙමේ සත්‍යක්‍රියා කොට ගියේ වන. ඒ ශාස්තෘන්වහන්සේ වනාහි හුදෙක් ඔවුන් සඳහාම පහළවූයේක් නොවෙති. ඉදින් ඒ ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්මාසම්බුද්ධ නම් අපගේ රථයෝ ජලයෙහි නොකිම්ඳෙන්වායි දිය පිටින් රථයන් පැත්තුවාය. රථයන්ගේ නිම්වැටි පමණකුදු නොතෙමිණ. දෙවැනි තදියෙන්ද තෙවැනි තදියෙන්ද ඒ සත්‍ය ක්‍රියාවෙන්ම එතෙර වූවාය. එතෙර වෙමින්ම නුගරුක මූල ශාස්තෘන් වහන්සේ දුටුවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේද තමන්ගේ සැමියන් දකින්නාවූ මොවුන්ට ඡන්ද්‍රාගය ඉපිද මාග්ග්‍රියන්ට අන්තරාවක් කරන්නේය. එය එසේ කිරීමට නොහැක්කේයයි යම්සේ ඔවුනොවුන් නොදකින්නද එසේ කළ සේක. ඒ සියල්ලෝ තොටින් ගොඩවී තථාගතයන් වහන්සේ වැද හුන්නාහුය. ශාස්තෘන් වහන්සේ ඔවුන්ට ධර්මය දේශනාකළසේක. දෙසුම අවසන්හි සියල්ලෝ සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා ඔවුනොවුන් දුටුවාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ උප්පලවණ්ණා මෙහෙණිය පැමිණෙවායි සිතුවේක. තෙරණිය අවුත් සියල්ලන් පැවිදි කරවා රැගෙන හික්කුණි මෙහෙණවරකට ගියාහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ හික්කුණ් දහස රැගෙන අහසින් දෙවිරමට වැටියේක. ඉක්බිති මේ මහාකප්පින තෙරණුවෝ තමන්ගේ කටයුතු මුදුන් පැමිණිබව දැන අල්පොත්සාහී වී පලසමවත් සුවෙන් කල් යවන්නාහු ආරණ්‍යගතවුවෝද වෘක්කමුලගත වුවෝද ශුන්‍යාගාර ගතවුවෝද නිතරම අහෝ සැපය, අහෝ සැපය'යි උදන් අනති. හික්කුණු, කප්පින තෙරණුවෝ රාජ්‍ය සැපය සිහිකරමින් උදන් අනති'යි කථාවක් ඉපදෙව්වාහුය. ඔවුහු (ඒබව) තථාගතයන්වහන්සේට සැළකළහ. තථාගතයන්වහන්සේ මාසුතු මාග්ග්‍රිය හා ඵලසැප අරහයා උදන් අනතියි වදාරා ධර්මපදයෙහි මේ ගාථාව දෙසුයේක.

ධර්මයෙන් සතුටු වූ තැනැත්තේ පැහැදුනු මනසින් යුතුව සුවසේ හොඳී

පණ්ඩිත තෙමේ ආයාසයන් විසින් දන්තාලද ධර්මයෙහි හැමද සිත් අලෙයි.¹

ඉක්බිති එක් දිනෙක ශාස්තෘන්වහන්සේ උන්වහන්සේගේ (තෙරුන්ගේ) අතවැසි දහසක් හික්කුණ් අමතා, 'මහණෙනි, තොපගේ ආවායාච්චරයා කොහි දහම් දෙසන්දයි ඇසුවේක. 'භාග්‍යාවතුන්වහන්ස,

1. ධම්මපිති සුඛං යෙති විප්පයනෙන වෙතසා
අරියපාවෙදිනෙ ධම්මෙ සදරමහි පණ්ඩිතො

දහම් නොදෙසයි. අල්පොත්සාහිවුයේ ඉහාත්ම සුඛවිහරණයෙහි යෙදුණේ වාසයකරයි. කිසිවකුට අවවාදමාත්‍රයකුණු නොදෙයි'යි කීහ. ශාස්තෘන් වහන්සේ තෙරුන් කැඳවා, 'කප්ඵිත ඔබ අනවුස්සන්ට අවවාදමාත්‍රයකුණු නොදෙති යන්න සත්‍යයක්ද?යි ඇසුයේක. 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, සත්‍යයකි.' 'බ්‍රාහ්මණය, එසේ නොකරව. අදපටන් අනවුස්සන්ට ධර්මය දෙසව.' 'මැනවි ස්වාමීනි'යි, තෙරණුවෝ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ කථාව සිරසින් පිළිගෙන එකම කුළුණින්වීමකින් මහණුන්දහසට ධර්මය දෙසා සියල්ලන් රහත්බවට පැමිණවූහ. මෑත කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ සහ මැද වැඩහුන්සේක් පිළිවෙළින් තෙරුන් තනතුරුවල තබමින් මහාකප්පිත තෙරණුවන් හික්‍ෂුන්ට ඔව්දන් කරන්නන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තැබුයේක.

සාගතතෙරණුවෝ

දසවැන්නෙහි තෙජොධාතුකුසලානං යන්නෙන් තෙජොධාතුවට සමවැදීමට දක්‍ෂවූවන් අතුරින් සාගත තෙරුන්වහන්සේ අග්‍රයහයි දක්වෙයි. මේ තෙරුන්වහන්සේ වනාහි තෙජොධාතු සමාපත්තියෙන් අමිබ්බිත්තාගයාගේ තෙදින් තෙද යටපත් කොට ඒ නාගයා විෂ්ණුත්තෙකු කළහ. එහෙයින් තෙජොධාතුවට සමවැදීමේ දක්‍ෂයින් අතුරෙන් අග්‍රගම්‍යුහ. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකම්මයෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේන් පිටුමුතුරා බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි භංගවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව අසමින් එක් හික්‍ෂුචක තෙජෝධාතුවට සමවැදීමෙහි දක්‍ෂයන් අතුරෙන් අගතනි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිව්ඤ්ඤා කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සැවැත්තුවර බමුණු කුලයක උපන්නේය. මොහුට සාගතමානවයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව අසා ලැබූ ශ්‍රද්ධා ඇත්තේ පැවිදිව අටසමවත් උපදවා එහි වසන බවට පත්වූයේය. ඉක්බිති එක්දිනක් ශාස්තෘන්වහන්සේ වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් කොසඹෑනුවර සමීපයට වැඩිසේක. එසමයෙහි නදීතොටෙහි පැරණි නැවියාගේ බොහෝ ආගන්තුක ගම්කයෝ සතුරුවී ඔහු තළා මැරූහ. හෙතෙම විරුද්ධයින් පැතුමක් තබා ඒ තොටපලෙහිම මහත් ආනුභාව ඇති නා රජේක්ඛී උපන්නේය. හෙතෙම විරුද්ධයින් ඇතිබැවින් නොකල්හි වැඩියි. කාලයෙහි නොවැඩියි.

ශශ්‍රයෝ මනාව නොහටගනිත්. සියලු රටවැසියෝ ඔහු සංසිඳවීම සඳහා අවුරුදු පතා බලිකම් කරත්. විසීම සඳහාද මොහුට එක් ගෙයක් කළාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේද ඒ තොටින් එතෙරවී බික්සහන පිරිවරනලද සේක් ඒ පෙදෙසෙහිම රාත්‍රිය වසන්නෙමැයි වැඩිසේක. ඉක්බිති මේ තෙරණුවෝ මෙහි තාරජ වණ්ඩයයි අසා මේ තාරජු දමනය කොට විසතැත්තෙකු කොට ශාස්තෘන් වසන තැන පිළියෙළ කිරීමට වටන්දියයි තාරජු වසන තැනට පිවිස පලක් බැඳ වැඩහුන්න. නයා කිසි මේ කවර නම් මුඩුමහණෙක් මා වසන තැනට පිවිස හුන්නේදැයි දුම්පිට කළේය. තෙරණුවෝ වැඩිමනත් දුම්පිට කළහ. නයා දිදිළිය. තෙරණුවෝ වැඩිමනත් දිදිළි ඔහුගේ තෙද යටපත් කළේය. හෙතෙම මේ හික්කුච බලවතෙකැයි තෙරුන්ගේ පාමුල වැදහෙව 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේගේ සරණ යමියි කීවේය. මා සරණයාමෙන් වැඩක් නැත. බුදුරජාණන්වහන්සේ සරණයවයි කීහ. හෙතෙම මැනවැයි සරණගියේ වී එතැන්පටත් කිසිවකු නොපෙළිය. වැස්සද මනාව වස්වයි. ශශ්‍රයෝද මනාව නිපදෙන්, කොසඹූ වැසියෝ සාගත ආයඝ්‍යන්වහන්සේ විසින් අම්බනිත්ථක නාගයා දමනය කරනලදැයි අසා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තු වෙමින් මහත් සත්කාර පිළියෙළ කළාහුය. ඔවුහු දශබලයන්වහන්සේට මහත් සත්කාර කොට ඡබ්බන්තිය හික්කුන්නේ වචනයෙන් සියලුගෙවල්වල කාපොතික නම් මද්‍යපානය පිළියෙළ කොට දෙවන දිනයෙහි පිඩු පිණිස හැසිරෙන සාගත තෙරුන්ට එක් එක් ගෙහිදී ටික ටික දුන්නාහුය. තෙරණුවෝ ශික්ෂාපදය නොපැනවී තිබියදී මිනිසුන්විසින් අයදිනුලබන්නාහු එක් එක් ගෙහිදී ටික ටික බී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ නොදුරට ගොස්ම තොරහත් බැවින් සිහිය අත්හැර කසළගොඩක වැටුනාහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහු දක කරනලද බත් කිස අැති සේක් නික්මෙමින් ඔහු ගෙන්වා ගෙන විහාරයට ගොස් නින්ද කොට ශික්ෂාපදය පැනවූසේක. හෙතෙම දෙවැනි දිනයෙහි සිහිය ලැබ තමන් කළ කරුණ අසා ඇවත් දෙසා බුදුරජාණන්වහන්සේ ක්ෂමා කරවාගෙන උපන් සංවේග ඇත්තේ විද්‍යුත් වඩා රහත්බවට පැමිණියේය. මෙසේ කථාවස්තුව විනයෙහි නැඟීසිටියේය. එය එහි පැමිණි සැටියෙන්ම විස්තර වශයෙන් දකයුත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මැනභාගයෙහි දෙවරමෙහි හිඳ තෙරුවරුන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් සාගතතෙරුන් තෙජෝධාතුවට සමවැදීමෙහි දක්‍ෂයන් අතුරෙන් අගතනතුරෙහි තැබූසේක.

රාධතෙරණුවෝ

එකොළොස් වැන්නෙහි පටිභානෙයාකානං යන්නෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව ප්‍රතිභානායට ප්‍රත්‍යය වන්නාවූ ප්‍රතිභානාය උපදවන්නාවූ හික්කුන් අතුරින් රාධ තෙරණුවෝ අග්‍රයහයි දක්වනුලැබෙයි. තෙරුන්වහන්සේට වනාහි දීඝීවාචනාරාමද විශ්වසනීය ශ්‍රද්ධාවටද පැමිණ බුදුරජාණන්වහන්සේගේ අලුත් අලුත් ධර්මදේශනා වැටහෙයි. එහෙයින් තෙරණුවෝ ප්‍රතිභානාය (වැටහීම) ඇත්තවුන් අතුරෙන් අග්‍රනම්වූහ. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ අනුපිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේන් පියුමුතුරා බුදු රජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි භංගවිනිසෙහි කුලගෙයක ඉපිද මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් හික්කුචක ප්‍රතිභාන ඇත්තවුන් අතුරින් අගතැන්නි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් තථාගතයන්වහන්සේට සේවය කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි රජගහනුවර බමුණකුලයක පිළිසිඳ ගත්තේය. මොහුට රාධමානවයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම මහඵ කල්හි තමන්ගේ අමුදරුවන් විසින් නිගරුකරන ලද්දේ පැවිදිව කල් ගෙවන්නෙමැයි විහාරයට ගොස් තෙරවරුන්ගෙන් පැවිද්ද ඉල්ලීය. දිරාපත් මහඵ බමුණෙකුයි පැවිදිකරවීමට කිසිවෙක් කැමැති නොවූහ. ඉක්බිති එක් දිනක් බමුණා ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත එළඹ පිළිසඳර කොට එකත්පසෙක හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ හේතුසම්පත් දක කථාව මතුකිරීමට කැමතිසේක් කිමෙක්ද බමුණ, අමුදරුවෝ ඔබ පිළිදගුම් කරන්දැයි ඇසූ සේක. 'හවත් ගෞතමයිනි, පිළිදගිමක් කොයින්ද? මහල්ලෙකුයි මා පිටට තෙරපුහ'යි කීවේය. 'බමුණ, කිමෙක්ද ඔබට පැවිදිවීමට නොවිදි?' 'හවත්ගෞතමයිනි, කවරෙක් මා පැවිදි කරන්නේද? මහඵබව නිසා කිසිවෙක් මා නොකැමති වෙති'යි බමුණා කීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සැරියුත්තෙරුනට සංඥවක් දුන්නේක. තෙරණුවෝ ශාස්තෘච්චනය සිරසින් පිළිගෙන රාධ බමුණා පැවිදිකොට මෙසේ සිතුහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ මේ බමුණා ආදරයෙන් පැවිදිකරවූසේක. මාවසින් මොහු අතදරින් පරිහරණය කිරීමට නොයුතුය.' (මෙසේ සිතා) රාධ තෙරුන් රැගෙන කුඩාගමක විසීමට ගියහ. අලුත පැවිදිවූ බැවින් එහි දුෂ්කරලැබීම් ඇති මොහුට (සැරියුත්) තෙරණුවෝ තමන්ට ලැබුණු ප්‍රණීත පිණ්ඩපාතයද ඔහුටම දී තමු පිඩු පිණිස හැසිරෙහි. රාධතෙරණුවෝ යෝග්‍ය සෙනසුන්ද යෝග්‍ය භෝජනයද ලැබ සැරියුත් තෙරණුවන් සම්පයෙහි කමටහන් ගෙන නොබෝ කලකින්ම රහත්බවට පැමිණියහ.

ඉක්බිති (සැරියුත්) තෙරණුවෝ ඔහු රැගෙන බුදුරජාණන්වහන්සේ දැකීමට පැමිණියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ දනිමින්ම, 'සාරිපුත්‍රය, මව්සිත් ඔබට යම් ඇසුරුකරන්නෙක් දෙන ලද්දේද? ඔහුට කෙබඳු දෙයක නොකළකිරිමිද? යි ඇසුවේය. 'ස්වාමීනි, සසුනෙහි ඇලෙන හික්කුට නම් මෙබඳු වන්නේය.' ඉක්බිති ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේට, 'සැරියුත් තෙරණුවෝ කෘතඥයෝය. කෘතවේදීහුය' යි සහමැද කථාවක් හටගත්තේය. ඒ කථාව අසා ශාස්තෘන්වහන්සේ, හික්කුත් ඇමතුවේය. 'මහණෙනි, සාරිපුත්‍රයින්ගේ දැන් කෘතඥතාවත් කෘතවේදිත්වයත් පුද්ගමයක් නොවේ. හෙතෙම අතීතයෙහි අහෙකුක ප්‍රතිසන්ධියෙහි උපන්නේද කෘතඥකෘතවේදීම් විය' යි පැවසුවේය. 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කවර කලෙකද යි හික්කුහු විමසූහ. මහණෙනි, අතීතයෙහි පථිතපාදයක පන්සියයක් පමණ වූ වඩු පුරුෂයෝ මහ වනයට පිවිස ලී ගොඩවල් සිඳි මහත් පසුරක් බැඳ තදියෙන් එතෙර වෙත්. ඉක්බිති එක් ඇත්රජෙක් එක් විෂමස්ථානයක යොඬින් (කඩා) ගන්නේ අත්තකැඩී ආ වේගය ඉවසීමට නොහැක්කේ තියුණු ලීඋලක් පයෙහි ඇති ගිණිය. පා සිදුරු විය. දුක් වේදනාවෝ හටගත්හ. හෙතෙම ගමන ඉදිරියට යාමට නොහැක්කේ එහිම වැද හොත්තේය. හෙතෙම කිහිප දිනක අවුමෙන් ඒ වඩුවත් තමන් සම්පයෙන් යනු දැක මොවුන් නිසා මම දිවි ලබන්නෙමැයි ඔවුන්ගේ පියවර අනුව ගිණිය. ඔවුහු නැවතී ඇතා දැක බියවූවාහු පලායත්. හෙතෙම ඔවුන් පලා යන බව දන නැවතී සිටියේය. යළි ඔවුන් සිටි කල්හි ලුහුබැන්දේය. වඩු දෙවුවා 'මේ ඇතා අපසිටි කල්හි ලුහුබදියි. පලායන විට සිටියි. මෙහි කරුණක් වන්නේයයි සිතුවේය.' සියල්ලෝ ඒ ඒ ගසට නැගී ඔහුගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තුවෙමින් හුන්නාහුය. හෙතෙම ඔවුන් ලඟට අවුත් තමන්ගේ පය පෙරළා දක්වමින් වැද හොත්තේය. එවිට වඩුවන්ට, 'පිත්තත්ති, මෙතෙම ගිලන් බවින් එයි. වෙනත් කරුණකින් නොවේය' යි හැඟීමක් පහළවිය. ඔහුගේ ලඟට ගොස් පයෙහි පිවිසි ලීහුල දැක, 'මෙකරුණින් මෙතෙම ආයේය' යි තියුණු වැයකින් උල්කෙළවර හිමිකොට දැඩි රැහැනකින් බැඳ ඇඳ ඉවත්කළාහුය. ඉක්බිති ඔහුගේ වණමුඛය පෙළා පැරණි ලේ හරවා කහට දියෙන් සෝද තමන් දන්නා බෙහෙත් තවරා ඉක්මණින්ම සුව කළාහුය. ඇත්රජ තෙමේ ගිලන්බවින් නැගීසිටියේ (සුවපත් වූයේ), 'මොවුහු මට බොහෝ උපකාර වූවෝයි. මොවුන් නිසා මව්සිත් දිවි ලබන ලදි. මා මොවුන්ට කළගුණ දන්නකු වීමට වටියයි සිතුවේය.' (මෙසේ සිතා) තමන් වසන තැනට ගොස් පුදු ඇත් පැටවකු රැගෙන අවේය. වඩුවෝ ඇත්පැටවා දැක 'අපට ඇත්දරුවකුද රැගෙන ආයේයැ' යි බෙහෙවින් සතුටු සිතූත්තෝ වූහ. ඇත්රජතෙමේ මා

සිටින විට කුමක් නිසා මෙතෙම ආයේදී මා පැමිණි කරුණ නොදනිතියි සිතුවේය. (සිතා) සිටි තැනින් පිටත්වූයේය. ඇත්පොට්ටා පියා පසුපසින් ලුහුබැඳ ගියේය. ඇත්රජනෙමේ පැටවා ආපසු එනබව දැන නවතිනු සඳහා ශබ්දසංඥාවක් කළේය. හෙතෙම පියාගේ කටාව (සංඥාව) අසා ආපසු හැරී වඩුවත් සම්පයට ගියේය. වඩුවෝ 'මෙතෙම මේ පැටවා අපට දීමට ආයේවනැ'යි අප ලඟ ඔබ විසින් කළයුතු දෙයක් නැත. පියා සම්පයටම යවයි' කීවාහුය. එසේ කියා ඔවුහු (පැටවා) ආපසු යැවූහ. ඇත්රජ නෙමේ තෙවැනිවර දක්වා තමන් ලඟට ආ පැටවා වඩුවත් සම්පයට යැවීය. එතැන්පටත් වඩුවෝ ඇත් පැටවා තමන් ලඟ තබාගෙන පිළිදගුම් කරති. බොජුන් කළුහි එක් එක් බත් පිඩ බැගින් දෙති. බත ඇත් පැටවාට ප්‍රමාණවත් වෙයි. හෙතෙම වඩුවත් විසින් වනය තුළ කපන ලද දැව සමූහය ගෙනවුත් එළිමහන් තැනක ගොඩ ගසයි. මේ අයුරින්ම වෙනත් උපකාරද කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙකරුණ ගෙනහැර දක්වා පෙරද සැරියුත් තෙරුන්ගේ කෘතඥ කෘතවේදී භාවය ප්‍රකට වූයේය. සැරියුත් තෙරණුවෝ එද මහ ඇතා වූහ. අතේතත්පත්තියෙහි ආවාඩු වියඞිය හළ හික්කුට ඇත්පොට්ටා වූයේයි වදළසේක. සංයුත්ත නිකායට පැමිණ සියලු රාධසංයුත්තයද ධම්පදයෙහිද,

වරද දක්නාසුලු පාපය හෙළා දකින නිදන් කොරතුරු කියන්නකු වැනිවූ නුවණැති යම් පුද්ගලයෙක් දක්නා ලැබේද එබඳුවූ පණ්ඩිතයෙකු ඇසුරු කරන්නේය. එබන්දකු ඇසුරු කරන්නාට යහපතක්ම වෙයි. නපුරක් නොවෙයි.¹

යන ගාථාව තෙරුන්ගේ ධම්දේශනාගාථා නම්. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ තෙරවරුන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබන සේක් රාධතෙරුන් ප්‍රතිභානය ඇත්තවුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබූසේක.

මොසරාජ තෙරණුවෝ

දෙළොස්වැන්නෙහි ලුබ්චරධරානං යන්නෙන් රථ සිවුරු දරන්නන් අතුරින්, මෝසරාජ තෙරණුවෝ අග්‍රයහසි දක්වනුලැබෙත්. මේ තෙරුන්වහන්සේ සත්වලුබ සුත්තලුබ රජතලුබ යන තෙවදරුම් රථබවින්

1. තිඨිතංව පවත්තාරං යං පසො වස්සදස්සිතං
තිග්‍රහයහවාදිං මොධාපිං තාදිසං පණ්ඩිතං හජේ
තාදිසං හජමානස්ස සෙයොතා හොති න පාපියො

යුත් පාංසුකුල සිවුරක් දැරූහ. එහෙයින් රථසිවුරු දරන්නන් අතුරින් අග්‍රතමිවූහ. උන්වහන්සේගේ ප්‍රශ්න කම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතෙමේත් පියුමුතුරා බුදුරජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි භංඝවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නේ එක් හික්කුචක රථ සිවුරු දරන්නන් අතුරෙන් අග්‍රතමුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ කාශ්‍යප බුදුරජාණන්වහන්සේ පහළවීමට පෙරාතුවම කට්ඨවාහන නුවරෙහි ඇමතිගෙයක පිළිසිඳ ගත්තේය. මෑතකාලයෙහි වියපත් වූයේ කට්ඨවාහන රජුට උවදුරක් කරන්නේ ඇමති තනතුරක් ලැබුවේය. එයමයෙහි කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලොව පහළවූ සේකැයි අසා ඔහු (ඇමති) කැඳවා 'දරුව, බුදුරජාණන්වහන්සේ ලොව පහළවූයේක. මේ පසල් තගරය එක්වරම අප දෙදෙනාගෙන් හිස්කිරීමට නොහැකිය. නුඹ මධ්‍යම දේශයට ගොස් බුදුරජාණන්වහන්සේ උපන්බව දන උන්වහන්සේ මෙම නුවරට වැඩමවාගෙන එව'යි කීවේය. (මෙසේ කියා) මිනිසුන් දහසක් සමඟ යැවීය. හෙතෙම පිළිවෙළින් ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට ගොස් ධර්මකථා අසා ලැබූ සැදහැඟුන්ගේ එහිම පැවිදිව විසිදහසක් අවුරුදු මහණදම් කළේය. ඔහු සමඟ ගිය මිනිස්සු සියල්ලෝම ආපසු හැරී රජු වෙතට පැමිණියාහුය. මේ තෙරණුවෝත් පිරිසුන් සිල් ඇත්තාහු කලුරියකොට එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නාහු අපගේ බුදුරජාණන්වහන්සේ පහළවීමට පෙරාතුවම සැවතෙහි බමුණු ගෙයක පිළිසිඳ ගත්හ. මොහුට මොසරාස්මානවයි නම් කළාහුය. කට්ඨවාහන රජතෙමේද කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කෙරෙහි පින්දහම් කොට එක් බුද්ධාන්තරයක් පිරිවර සහිතව දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි හැසිර අපගේ දශබලයන්වහන්සේ ඉපදීමට පෙරාතුවම සැවතෙහි පෙරෙව්ගෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. මොහුට බාවාරිමානවයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම මෑතකාලයෙහි ත්‍රිවේදය උගෙන සොළොස් දහසක් මානවකයන්ට ශිල්ප උගන්වමින් හැසිරෙයි. ඉක්බිති මොහුට පසේනදී රජුගේ කාලයෙහි පියාගේ ඇවෑමෙන් පුරෝහිත තනතුර දුන්හ. එකල්හි මේ මොසරාස් මානවක තෙමේත් බාවාරි මානවකයන් සම්පයෙහිම සිප්පතර හදරයි. ඉක්බිති එක්දිනක් බාවාරි බමුණා රහසිගතවූයේ තමන්ගේ ශිල්පයෙහි හරය විමසන්නේ පාරලොකික හරයක් නොදක (කිසියම්) එක් පැවිද්දකින් පැවිදිව පාරලොකික හරයක් සොයන්නෙමැයි කොසොල් රජු වෙත එළඹ තමන්ගේ පැවිද්ද අනුදන්වා ගත්තේය. හෙතෙම ඔහුවිසින් අනුදන්නාලද්දේ සොළොස් දහසක් මානවකයන් විසින් පිරිවරනලද්දේ

පැවිදිවීම සඳහා නික්මුණේය. කොසොල්රජ තෙමේත් 'යම් තැනක ආවායඹ්වරයා පැවිදිවන්නේද එහි ඔහුට විසීමට තැනක් ගෙනදෙවුවු'යි ඔහු සමඟම කභවණු ලක්ෂයක් යැවීය. බාවාරි බමුණු තෙමේ පහසු තැනක් බලන්නේ මධ්‍යම දේශයෙන් ඉවත්ව අස්සක රජුගේද වුළුතක රජුගේද සීමා අතරෙහි ගොදවරි නදී වංකයෙහි තමන්ට විසීමට තැනක් කරවීය. ඉක්බිති එක් පුරුෂයෙක් ජට්ටයන් දැකීමට ගියේ ඔවුන් අසළ භූමියක ඔවුන් විසින් අනුදන්තාලද්දේ තමන්ට විසීමට තැනක් කළේය. ඔහුවිසින් කරනලද ගෙය දැක වෙනත් කුල සියයක් ගෙවල්සියයක් කරවීය. ඒ සියල්ලෝම එක් රැස්ව 'අපි ආයඹ්‍යන්ට අයත් භූමිභාගයෙහි වසමු. නිකම් විසීමට නොයුතුය. මොවුනට සුවවාසයක් දෙන්නෙමු'යි එකිනෙකා එක් එක් කභවණුවක් බමුණා වසන තැනෙහි තැබීය. ගෙනෙන ලද සියලුම කභවණු දහසක් පමණ විය. බාවාරි බමුණා කුමක් සඳහා මේවා ගෙනඑනලද්දේදැයි ඇසීය. 'ස්වාමීනි, ඔබට සුවවාසයක් දීම සඳහාය'යි කීහ. 'ඉදින් මම රත්රුවන්වලින් වැඩක් ඇත්තෙමි නම් මහත් ධනරැසක් අත්හැර පැවිදි නොවන්නෙමි. ත්‍රූෂ්ලාගේ කභවණු ගෙන යවු'යි කීවේය. 'අප විසින් ආයඹ්‍යන්ට පරිත්‍යාග කරනලද දෙය යළි නොගනිමු. අවුරුදු පතා මේ අයුරින්ම ගෙනෙන්නෙමු. මේවා ගෙන ආයඹ්‍යන්වහන්සේ දන්දෙනු මැනව'යි කීහ. බමුණුතෙමේ (ඒවා) ඉවසා දුගිමගි යාවකාදීන්ට දනමුබයෙහි පවරා දුන්නේය. ඔහු වරින්වර දන් දෙන බව සියලු දඹදිව පළවූයේය. ඉක්බිති කළිඟු රටෙහි දුන්නිම්චිය නම් ගමෙහි ජුජක බමුණාගේ වංශයෙහි උපන් බැමිණියක් තැහිට තැහිට බමුණාට, බාවරි දන්දෙයි. ගොස් එතැනින් රත්රුවන් ගෙනවයි වෝදනා කරයි. හෙතෙම ඇය විසින් වෝදනා කරනලද්දේ ඉවසා සිටීමට නොහැක්කේ බාවාරි සම්පයට යමින් බාවාරි දන්දී පත්සලට පිවිස වැදහෙව දනය සිහිකරන විට ගියේය. ගොස්, 'බමුණ මට දන්දෙව, බමුණ, මට දන්දෙව'යි කීවේය. 'බමුණ ත්‍රූෂ්ලා නොකල්හි පැමිණියේය. මව්සින් පැමිණි යාවකයින්ට දෙනලදී. දන් කභවණු තැන'යි කීවේය. 'මට හුඟකින් වැඩක් තැන. මෙපමණ දන්දෙන්නාවූ ඔබට කභවණු තැනි වීමට නොහැක. මට කභවණු පත්සියයක් දෙව'යි කීවේය. 'බමුණ, පත්සියයක්ද තැන. යළි දන්දෙන කාලය පැමිණිවිට ලබන්නේය'යි බාවාරි කීවේය. 'කිමෙක්ද මම ත්‍රූෂ්ලාගේ දනකාලයට පැමිණෙමිද'යි බාවාරි බමුණාගේ පත්සල දෙරවුවෙහි වැළි සෑයක් කොට භාත්පසින් රත්පැහැනිමල් විසුරුවා මන්ත්‍රජප කරන්නෙකු මෙන් තොල් සොළවා 'සත්කඩකට හිස පැල්වා! සත්කඩකට හිස පැල්වා'යි කියයි. බාවාරි බමුණා සිතීය. 'මෙතෙම මහත් තපස් ඇත්තෙකි. තපහාරය

රැගෙන හැසිරෙන බමුණෙකි. දිනසතකින් මත්තෙහි මගේ හිස සන්ධිකව පලමි'යි කියයි. මට මොහුට දියයුතු කහවනු පත්සියයක්ද නැත. මෙතෙම ඒකාන්තයෙන්ම මා මරන්නේය.' මෙසේ ඔහුතුළ සෝතැවුල ඇතිවූ කල්හි රාත්‍රිභාගයට අතතුරුව, අතතුරු ආත්මභාවයෙහි බාවාරිගේ මව දෙවතාවකවී උපන්නී පුත්‍රයාගේ සෝතැවුලින් සපිරුණු බව දක අවුත් මෙසේ කීවාය: 'දරුව, මෙතෙම හිසක් හෝ හිසපැලීමක් හෝ නොදනියි. නුඹ බුදු රජාණන්වහන්සේ ලොව පහළවූබව නොදන්නෙහිය. ඉදින් ඔබට සැකයක් ඇත්නම් ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත එළඹ අසව. හෙතෙම ඔබට මෙකරුණ කියනසේක.' බමුණා දෙවතාවාගේ කථාව ඇසුකල පටන් අස්වැසිල්ලක් ලබා දෙවැනි දිනයෙහි අරුණ තැබුණු කල්හි සියලු අතවැසියන් කැඳවා 'දරුවනි, බුදුන්වහන්සේ ලොව උපන්නේක. නුඹලා ඉක්මණින් ගොස් බුදුකෙනෙක්ද නැද්දයි දත අවුත් මට සැලකරවු. මම ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙතට යන්නෙමි. එසේදවුවත් මහඵබවින් මගේ ජීවිතන්තරාය නොදත හැක. නුඹලා උන්වහන්සේ වෙතට එළඹ මේ මේ අයුරින් ප්‍රශ්න අසව'යි මුද්ධඵාළන නම්වූ ප්‍රශ්නයක් සකසා දුන්නේය. ඉක්බිති මෙසේ සිතීය: 'මේ සියලුම මානවකයෝ පණ්ඩිතයහ. ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා තමන්ගේ වැඩ මුදුන්පත්වූ කල්හි නැවත මා සමීපයට එන්නාහු හෝ නොඑන්නාහු හෝ වෙත්. ඉක්බිති ඔහුගේ බැණුණුවත්වූ අර්ත නම් මානවකයාට නුඹ වනාහි ඒකාන්තයෙන්ම මා වෙතට ඒමට යුතුවන්නෙහිය. නුඹවිසින් ලද ගුණය අවුත් මට කියව'යි සංඥාවක් දුන්නේය. ඉක්බිති ඒ සොළොස් දහසක් ජට්ටයෝ අර්ත මානවකයා ජොෂ්ඨ කොට ගෙන සොළසක්වූ දෙවු අතවැසියන් සමඟ පැන පුළුවස්නෙමුයි වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නාහු ගියගිය තැන්නි 'ආයඝීවරු කොහි යන්නහුද? කොහි යන්නහුද'යි විමසනලද්දහු 'බුදුන්වහන්සේ වෙතට පැන පිළිවිසීමට යන්නෙමු'යි මුල පටන් පිරිස එක්කරගනිමින් නොයෙක් යොදුන් සියගණනක් මග ගියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන් පැමිණෙන දිනයෙහි අනෙකෙකුට අවකාශයක් නොවන්නේය. මෙය මේ පිරිසට සුදුසු තැනකැයි ගොස් ගල් සැයෙහි සමතලා ගල්තලාවක වැඩහුන්සේක. ඒ පිරිසද ඒ ගල්තලාවට නැග ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ශරීරසම්පත්තිය දක 'මේ පුරුෂතෙමේ මේ ලෝකයෙහි දුරුකළ මෝහාදිය ඇති බුදුරජාණන්වහන්සේ වනසේකැයි තමන්ගේ ආවායඝීවරයා විසින් එවනුලැබූ ප්‍රශ්න මනසින් විමසමින්ම ගියාහුය. එදවස එතැනි පැමිණි පිරිස දෙළොස්යොදුනකට සැහෙන්නක් විය. මේ සොළොස් අතවැසියන් අතුරෙහි මොසරාජ මානවක තෙමේ 'මම සියල්ලන්ට වඩා පඩිතයෙමු'යි මානසෙන් දැඩිවූවෙකි. ඔහුට මෙසේ

අදහස් විය. මේ අර්ථ මානවක තෙමේ සියල්ලවුන්ට දෙවුය. ඔහුට කලින් මම ප්‍රශ්න ඇසීම නොසුදුසුයයි ඔහුට ලජ්ජාකරමින් පළමුව ප්‍රශ්න නොවිමසා ඔහු විසින් ඇසූ කල්හි දෙවැන්නාවී ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් ප්‍රශ්න ඇසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ, මොසරාජතෙමේ මානසෙන් දැඩිය. යම්කාක් මොහුගේ නුවණ මුහුකුරායයිද ඒකාක් මොහුගේ මානය දුරුකිරීමට වටියයි සිතා මොසරාජ, නුඹ සිටුව, අන් අය ප්‍රශ්න අසත්වායි වදළසේක. හෙතෙම ශාස්තෘන් සම්පයෙන් තින්ද ලැබ, 'මම මෙතෙක් කල් මට වඩා පණ්ඩිතයෙක් නැතැයි හැසිරෙමි. බුදුවරුනම් නොදන නොකියති. ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් මගේ විමසීමෙහි දෝෂයක් දක්නාලද්දේ වන්නේයයි නිහඩවූයේය. හෙතෙම අවදෙනකු විසින් පිළිවෙළින් ප්‍රශ්න ඇසූ කල්හි ඉවසීමට නොහැක්කේ නව වැන්නාවී යළි නැති සිටියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ යළිදු ඔහු තින්දවට පත් කළසේක. හෙතෙම යළිදු නිහඩවී දන් සංඝනවකයෙක් වීමට නොහැක්කෙමියි පසළොස් වැන්නාවී ප්‍රශ්න ඇසීය. ඉක්බිති ශාස්තෘන් වහන්සේ මොහුගේ නුවණ මුහුකුරා ගිය බව දන ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දුන්නේය. හෙතෙම දෙසුම අවසන්හි තමන්ගේ පිරිවර ජට්ටදහස සමඟ රහත්බවට පැමිණියේය. මේ අයුරින්ම ඉතිරි ජට්ට පසළොස් දහසද රහත් බවට පැමිණියාහුය. සියල්ලෝ සෘද්ධිමය පාසිවුරු දැරුවාහු ඒහි හික්කුහු වූහ. සෙසු ජනයන් ගැන නොකියැවෙයි. මේ මොසරාජ තෙරණුවෝ එතැන්සිට ත්‍රිවිධ රුක්ඝයන්ගෙන් සමන්විතවූ සිවුරු දරති. මෙසේ පාරායණ වර්ගයෙහි කථාව පෑන නැගුනේයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ වනාහි පසුකාලයෙහි ජේතවනයෙහි වැඩහුන්නේක් තෙරවරුන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබමින් මොසරාජ තෙරුන් මේ සසුනෙහි රුක්ඝවීර දරන්නාවුන් අතුරෙන් අගනනතුරෙහි තැබීමට 'මහණෙනි, යම් මේ මොසරාජ තෙරණුවෝ රුක්ඝවීර දරන්නාවූ මගේ ශ්‍රාවකහික්කුන් අතරෙන් අග්‍රයහයි වදළසේක.

**සතරවෙනි වර්ගයි.
ස්වච්ඡි පාළිවර්ණාව ගිමියෙයි.**

පෙරි පාළි වණිතාව

මහාපරාපති ගෞතමී තෙරණිය

පෙරිපාළියෙහි ප්‍රථම සූත්‍රයෙහි යදිදං මහාපරාපති ගෞතමී' යන්නෙන් මහාපරාපති ගෞතමී තෙරණිය බොහෝ රාත්‍රි දන්තාවු හික්කුණින් අතුරින් අග්‍ර වන්තියයි දක්වනුලැබේ. ඇයගේ ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයි. මෙතුමිය වනාහි පියුමුතුරා බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන පසුකලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසමින් එක් හික්කුණියක බොහෝ රාත්‍රිදන්තියන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තබන්නාවු ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුහ. ඕනෑමෝ දිවි ඇතිතෙක් දන්දි සිල්සමාදන්ව පෙහෙවස් වැස කල්ප ලක්ෂයක් ඉක්මවා බරණැයෙහි පන්තියයක් දිසිනින්ගේ දෙටු තැනැත්තියවී උපන්නාය. ඉක්බිති වස්ඵළඹෙන කාලයෙහි පසේබුදුවරු පස්තමක් නඤ්චුලක කදුබෑවුමෙන් (අවුත්) ඉසිපතනයෙහි බැස නුවරෙහි පිටු හැසිර ඉසිපතනයටම ගොස් වස් ඵළඹෙන කිළියක් සඳහා අත්වැඩ ඉල්ලන්නෙමුයි සිවුරු පොරවා සැන්දෑ යාමයෙහි නුවරට පිවිස සිටුගේ ගෙදොරෙහි සිටියාහුය. දෙටුදසිය කළයක් ගෙන දිය තොටට යන්නී නුවරට පිවිසෙන පසේබුදුවරුන් දුටුවාය. සිටුතෙමේ උන්වහන්සේලා පැමිණි කරුණ අසා අපට ඉඩක් නැත, ආපසු වඩිනසේක්වායි කීවේය. ඉක්බිති නුවරින් නික්ම යන උන්වහන්සේලා දැක දෙටු දසිය කළය ගෙන පිවිසෙන්නී කළය බහා තබා වැඳ නැමී මුහුණ වසාගෙන ආයඝ්චරු නගරයට පිවිසි සැණින් නික්මෙන්නාහු කුමක් නිසාදැයි ඇසුවාය. වස්ඵළඹීම සඳහා අවශ්‍ය කුටියකට අත්කම් ඉල්වීමට ආවෙමුයි උන්වහන්සේලා කීහ. 'ස්වාමීනි, ලබනලදද'යි මි ඇසුවාය. 'උපාසිකාව, නොලදැයි' කීවාහුය. 'කිමෙක්ද? මේ කිළිය ධනවතුන් විසින්ම කළ යුත්තක්ද දිළිඳුන් විසින්ද කළ හැක්කක්ද'යි මි ඇසුවාය. 'යම් කිසිවකු විසින් හැකිය.' 'මැනවි, ස්වාමීනි, අපි කරන්නෙමු. හෙට මගේ දනය පිළිගනු මැනවැ'යි ආරාධනා කොට දිය හැරගෙන ගොස් යළි කළ රැගෙන අවුත් තොටුපල මගෙහි සිට ආවාටු සෙසු දසියෝ මෙහිම චෙත්වායි සියල්ලන් පැමිණි විට යෙහෙළියෙහි, කිම නිබඳවම අනුතට දසකම් කරවුද? නැතහොත් දසභාවයෙන් මිදීමට කැමැත්තහුදැයි ඇසුවාය. ආයඝ්චරි, අදම මිදීමට කැමැත්තෙමුයි දසියෝ කීහ. 'එසේ නම් මවිසින් පසේබුදුවරු පස්තමක් අත්කම් නොලබන සේක් හෙට දිනට (දනය සඳහා) ඇරයුම් කරනලදසේක. නුඹලාගේ සැමියන් ලවා එක් දිනක් අත්කම් දෙවුවයි (දෙටුදසිය කීවාය) මවුහු මැනවැයි පිළිගෙන සවස වනයෙන් ආකල්හි සැමියන්ට සැළ කළාහුය.

ඔවුහු මැනවැයි පිළිගෙන දෙටු දූස්සාගේ ගෙදොරට රැස්වූහ. ඉක්බිති
 ඔවුන්ට දෙටුදූස්ස හෙට නුඹලා පසේබුදුවරුන්ට අත්කම් දෙවවුයි අනුසස්
 පවසා යමෙක් කිරීමට නොකැමැත්තේ වුවාහුද ඔවුන්ට දැඩි අවවාදයෙන්
 තර්ජනය කොට භාරගැන්වූවාය. ඕ නොමෝ දෙවැනිදිනයෙහි
 පසේබුදුවරුන්ට බත් දී සියලුම දසපුත්‍රයන්ට සංඥාවක් දුන්නාය. ඔවුහු
 එකෙකෙහිම වනයට පිවිස දව සමුත්‍රයක් රැස් කොට සියදෙනා සියදෙනා
 වී සක්මන්මළ ආදී පිරිවර ඇති එකිනෙක් කුටිය බැගින් තනා ඇඳ පුටු
 පානිය පරිභෝජනියාදියද තබා පසේබුදුවරුන් තෙමසක් එහි විසීම
 සඳහා පිළිණකරවා වාර හික්කාදනයන් පිහිටෙව්වාහුය. යමෙක් තමන්ට
 අයත් වාර දිනයෙහි දන්දීමට නොහැකිවෙයිද ඔහුට දෙටුදූස්ස තම
 ගෙයින් ගෙනවුත් දෙයි. මෙසේ තෙමසක් පිළිදඟුම් කොට දෙටුදූස්ස
 එක්එක් දූස්ස ලවා එක් එක් සඵවක් පිළියෙළ කරවූවාය. දළරෙදි
 පන්සියයක් විය. ඒවා හුවමාරුකොට පසේබුදුවරුන් පස්නමට තුන්සිවුරු
 කොට දුන්නාය. පසේබුදුවරු ඔවුන් බලාසිටියදීම අහසින් ගන්ධමාදන
 පථිතයට වැඩියාහුය. ඔවුහු සියල්ලෝද දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට
 දෙව්ලොව උපන්නාහුය. ඔවුන්ගෙන් දෙටු තැනැත්තිය එයින් සැව
 බරණැසට නුදුරෙහි පෙහෙර ගමෙහි දෙටුපෙහෙරාගේ ගෙහි උපන්නාය.
 ඉක්බිති එක්දිනක් පද්මවතියගේ පුත් පන්සියයක් පසේ බුදුවරු බරණැස්
 රජු විසින් ඇමතූම් ලැබූවාහු රජ ගෙදර දෙරටුවට අවුත් බලන කිසිවකුදු
 නොදක ආපසු හැරී නුවරදෙරටුවෙන් නික්ම ඒ පෙහෙරගමට වැඩියාහුය.
 ඒ ස්ත්‍රිය පසේ බුදුවරුන් දක සතුටු වෙමින් සියල්ලන්ට වැඳ හික්කාව
 දුන්නාය. ඒ පසේබුදුවරු බත්කිස කොට ගන්ධමාදනයටම වැඩියාහුය.
 ඕනොමෝද දිවිඇතිතෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නී
 අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පහළවීමට පෙරාතුවම දෙව්දහනුවර
 මහාසූප්පබුද්ධගේ ශාඛයෙහි පිළිසිඳ ගත්තාය. ඇයට ගොතමියයි නමක්
 කළාහුය. මහාමායාවගේ කතිටු සොයොහුරිය වෙයි. මන්ත්‍රශායන බමුණෝ
 ලකුණු පිළිගනිමින් (බලමින්) මේ දෙන්නාගේම කුසෙහි විසූ දරුවෝ
 සක්විති වන්නාහුයයි ප්‍රකාශ කළාහුය. සුදෙවුන් මහරජතෙමේ වියපත්කල්හි
 ඒ දෙදෙනාම සරණමංගල කොට තමන්ගේ ගෙදරට රැගෙන ආවේය.
 මැනකාලයෙහි අපගේ බෝසතාණෝ තුසිපුරෙන් සැව මහාමායා දේවියගේ
 කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්හ. මහාමායා දේවිය ඒ බෝසතුන් උපන් දිනයෙන්
 සත්වෙනි දිනයෙහි කලුරිය කොට තව්තිසාවෙහි උපන්නීය. සුදෙවුන්
 මහරජතෙමේ බෝසතුන්ගේ සුඵමවුටු ප්‍රජාපතී ගොතමිය අගමෙහෙසුන්
 කළේය. එකල්හි නන්ද කුමරුවා උපන්නේය. මේ මහාප්‍රජාපතී ගෝතමිය
 නන්දකුමරු කිරිමවුන්ට දී නොමෝ බෝසතුන් වැඩුවාය. මැනකාලයක

බෝසතාණෝ මහබිනික්මන් නික්ම සඵඤ්ඤානායකයාට පත්ව ලොවට අනුග්‍රහය කරන්නාහු පිළිවෙළින් කිඹුල්වතට ගොස් නගරයෙහි පිටුපිණිස පිවිසියාහුය. ඉක්බිති උත්ථානන්සේගේ පියමහරජ කෙමේ වීදිය තුළදීම ධර්මය අසා සෝවාන්වූයේය. දෙවැනි දිනයෙහි නන්දකුමාරයා පැවිදිවූයේය. සත්වැනි දිනයෙහි රාහුල පැවිදිවූයේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අත් කලෙක වේසාරිය ඇසුරු කොට කුටාගාර ශාලාවෙහි වෙසෙනසේක. එසමයෙහි සුදෙවුන් රජකෙමේ සේසත යටදීම රහත්බව පසක්කොට පිරිනිවන් පෑවේය. එකල්හි මහාපුජාපති ගෞතමීය පැවිද්දට සිත ඉපදවූවය. ඉක්බිති රෝහිතී නදී තෙරදී කලහවිවාද සුත්‍රාවසානයෙහි නික්ම පැවිදිවූ කුමරුන් පන්සියයකගේ බිරියෝ සියල්ල එක්සිත් ඇත්තෝ මහා පුජාපතිය සමීපයට ගොස් සියල්ලෝම ශාස්තෘන් සමීපයෙහි පැවිදිවන්නෙමුයි මහාපුජාපතිය දෙවු තැනැත්තියකොට ශාස්තෘන් සමීපයට ගොස් පැවිදිවනු කැමැත්තෝවූවාහුය. මේ මහා පුජාපතිය පළමුවම එක්වරක් ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් පැවිද්ද ඉල්වන්නී නොලද්දීය. එහෙයින් කරුණු වූයේ කැඳවා කෙස් සිඳුවා කසාවත් හඳ එ සියලු ශාක්‍ය කාන්තාවන් රැගෙන විශාලාවට ගොස් අනඳ තෙරුන් ලවා ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් ඉල්වා අෂ්ටගරුධර්මයන් සමඟ පැවිද්ද උපසම්පදවද ලැබුවාය. සෙසු සියල්ලෝද එකටම උපසම්පත්වූවාහුය. මෙය මෙහි සංකෛපයයි. විස්තර වශයෙන් මේ කථාවස්තුව පෙළෙහි ආශේමය. මෙසේ උපසම්පත්වූ මහාපුජාපති ගෞතමීය ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත එළඹ වැද එකත්පසෙක සිටියාය. ඉක්බිති ඇයට ශාස්තෘන්වහන්සේ ධර්මය දෙසුසේක. ඔ ඉක්බිති ශාස්තෘන් සමීපයෙහිම කමටහන් ගෙන රහත්බවට පැමිණියාය. සෙසු පන්සියයක් හික්කුණිහු නන්දකොට්ඨස්ත්‍රාවසානයෙහි රහත්බවට පැමිණියාහුය. මෙසේ මේ කථාවස්තුව හටගත්තේය. මෑත කාලයෙහි බුදුරජාණන්වහන්සේ දෙවරම වැඩහුන්සේක් හික්කුණින් තනතුරුවල තබමින් මහාපුජාපති තෙරණිය බොහෝ රාත්‍රි දන්තවුන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තැබුසේක.

බෙමා තෙරණිය

දෙවැන්නෙහි බෙමා යනු මෙබදු නම් ඇති හික්කුණියයි. මෙතැන් පටන් ප්‍රශ්නකම්යෙහි මේ පිළිවෙළ කථාවයයි නොකියා සියලු තන්හි පුණ්‍යකම්ය (පැතුම) ආදී කොට ඇති කිවයුත්තම කියමු. අතීතයෙහි වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතී නුවරෙහි මෝකොමෝ අනුන්

අයත් දූස්සකච්ඡ උපන්නාය. ඉක්බිති එක්දිනක් ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අගසවිවු සුභාත තෙරුන් පිටු හැසිරෙනු දක රසකැවිලි කුනක්දී එදිනම තම කෙස් වැටිය විකුණා ගෙන තෙරුන්ට දන්දී අනාගතයෙහි බුද්ධෝත්පාදයක නුඹවහන්සේ මෙන් මහ පැනවතෙක් වන්නෙමිවායි ප්‍රාථමිකාකොට දිව්‍යානුකූල තෙක් කුශල කම්යෙහි නොපමාව කල්පලක්ෂයක් දෙවිමිත්‍රයන් අතර සැරිසරා කාශ්‍යප බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කිකි නමැති කාශි රජුගේ ගෙහි පිළිසිඳගෙන සොහොයුරියන් සත්දෙනාට ඇතුළත්ව විසිදහසක් අවුරුදු ගෙහිම කුමරිබඹසර හැසිර ඒ සොයුරියන් සමඟ බුදුරජාණන්වහන්සේට විසීමට පිරිවෙණක් කරවා එක් බුද්ධාත්තරයක් දෙවි මිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි මදුරට සාගලනුවර රජකුලයෙහි පිළිසිඳ ගන්නාය. ඇයට බේමායි නම් කළානුය. ඇයගේ සිරුරු පැහැය රත්රස කලනක් විය. වියපත්වුවා බිම්සර රජුගේ මාලිගයට ගියාය. ඕනොමෝ රජගහනුවර ඇසුරුකොට වේළුවනාරාමයෙහි තථාගතයන්වහන්සේ වැඩවසනකල්හි, ශාස්තෘන්වහන්සේ වනාහි රූපයෙහි දෙස් දක්වනසේකැයි රූපමදයෙන් මත්වුවා මහේද රූපයෙහි දෙස් දක්වනසේකැයි බියෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේ දකීමට නොයයි. රජතෙමේ මෙසේ සිතීය. 'මම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ අග්‍ර උපස්ථායකයා වෙමි. මාවැනි වූ ආයතී ශ්‍රාවකයෙකුගේ අගමෙහෙසිය තථාගතයන්වහන්සේ දකීමට නොයයි. එය මට රූපී නොවේ.' මෙසේ සිතා හෙතෙම කවීන් ලවා වෙළුවන උයනෙහි වැණුම් රචනාකොට බේමා දේවියගේ සවන් වැකෙන දුරෙහි ගයවු'යි කීවේය. මී උයනේ වැණුම අසා යනු කැමැත්තීව රජුගෙන් විමසුවාය. රජතෙමේ 'උයනට යන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේ නොදක ඒමට නොලැබෙන්නේය'යි කීවේය. මී රජුට පිළිවදන් නොදීම මගට පිළිපන්නාය. රජතෙමේ ඇය සමග යන පුරුෂයන්ට, 'ඉදින් දේවිය, උයනින් ආපසු හැරී එන්නී තථාගතයන්වහන්සේ බලන්නී නම් මැනවි. ඉදින් නොබලන්නී නම් රජඅණින් ඇයට දක්වවුයි කීවේය. ඉක්බිති ඒ දේවිය දවල් කාලය උයනෙහි හැසිර ආපසු එන්නී තථාගතයන්වහන්සේ නොදකම යාමට පටන් ගන්නාය. ඉක්බිති රාජපුරුෂයෝ ඇයව තම නොකැමැත්තෙන්ම ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයට පැමිණෙව්වානුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇය එනු දක සාද්ධියෙන් එක් දෙවභනක මවා විජිණිපතක් ගෙන පවත්සලන්නියක මෙන් කළසේක. බේමාදේවිය ඇය දක 'නවුවාවෙමි. මෙබඳු දෙවභනත් බදු ස්ත්‍රීහු තථාගතයන්වහන්සේ නුදුරෙහි සිටිත්. මම මොවුන්ගේ සේවිකාවකටද නොහොබින්නී වෙමි. නිකරුණේ පව්වුසින් වශයෙන් නවුවා වෙමි'යි නිමිති ගෙන ඒ ස්ත්‍රිය දෙසම බලමින්

සිටියාය. ඉක්බිති ඇය බලාසිටියදීම තථාගතයන්වහන්සේගේ අදිටන් බලයෙන් ඒ ස්ත්‍රිය පළමුවිය ඉක්ම මැදුම්වියෙහි සිටියාක් මෙන්ද මැදුම්විය ඉක්ම පැසුළුවියෙහි සිටියාක් මෙන්ද රැළිවැටුනී, පැසුණු කෙස් ඇත්ති කැටුණු ලිහිල්වූ දත් ඇත්ති වූවාය. ඉක්බිති ඇය බලාසිටියදීම විජිතිපත සමඟ පෙරළී වැටුනාය. ඉක්බිති බෙමාදේවිය පෙර හේතුවෙන් යුක්තවූවා ඒ අරමුණ ආපාතගතවූ කල්හි මෙසේ සිතුවාය. 'මෙබඳුව ශරීරයද මෙබඳු විපතට පැමිණෙයි. මගේ සිරුරද මෙබඳු ගති ඇත්තේම වන්නේය' (යනුවෙනි.) අනතුරුව ඇයට මෙසේ සිතූණු කෙණෙහි තථාගතයන්වහන්සේ ධම්පදයෙහි මේ ගාථාව වදළුසේක.

මතුළුවා තමාමකළ දලට ඇද වැටෙන්නාක් මෙන් රාගයෙන් වැඩුනානු (සසර) සැඬපතරට ඇදවැටෙත්, මෙයද සිදු දමා බලාපොරොත්තු රහිතවුවෝ කම්සුව අත්හැර පැවිදිව හැසිරෙත්.¹

මිනොමෝ ගාථා කෙළවර සිටි පියවරෙහි පිහිටියාම පිළිසිඹියා සහිත රහත් බවට පැමිණියාය. රහත්බවට පැමිණි ගිහිගෙහි වෙසෙන්නකු නම් එදවසම පිරිනිවිය යුතු හෝ පැවිදිවිය යුතු හෝ වෙයි. ඕ කොමෝ වනාහි තමන්ගේ ආයුසංස්කාරය පවත්නා බව දැන තමන්ගේ පැවිද්ද අනුදන්වන්නෙමැයි ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද රජනිවසට ගොස් රජුට නොවැදම සිටියාය. රජකෙමේ ආයඨධම්යවූ රහත්බවට පැමිණියා වන්නීයයි ඉභියෙන්ම දැනගත්තේය. ඉක්බිති, ඇයට දේවිය ශාස්තෘන්වහන්සේ දක්මට ගියාවෙහිදැයි කීය. 'මහරජ, නුඹවහන්සේ විසින් දුටු දක්ම පුළුය. මම වනාහි ශාස්තෘන්වහන්සේ මනාව දුටුවකු කෙළෙමි. මගේ පැවිද්ද අනුදන්නා මැනවැ'යි කීවාය. රජකෙමේ 'මැනවි දේවිය'යි පිළිගෙන රත්සිව්ගෙයකින් හික්කුණි ආශ්‍රමයට යවා පැවිදි කරවූයේය. ඉක්බිති බෙමා නම් ගිහිබවෙහි වූවාම රහත්බවට පැමිණියායි ඇයගේ මහනුවණැති බව ප්‍රකට වූයේය. මේ කථාවස්තුව මෙපමණෙකි. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මැතකාලයෙහි ජේතවනයෙහි වැඩහුන්නේක් හික්කුණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබමින් බෙමා තෙරණිය මහ පැනවතියන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

1. යෙ රාගරතනානුපතනති සොතං
සයං කතං මහකටකොව ජාලං
එතමපි ජෙත්වාන පරිබ්බජනති
අනපෙක්ඛිතො කාමසුඛං පතාය

උපලවණය තෙරණිය

තැන්වැන්නෙහි උපලවණය යනු නිවුසුල් ගැබකට සමානවූ වණයෙන් යුක්තවූ බැවින් එසේ ලබනලද නම්ඇති තෙරණියයි. මී වනාහි පියුම්තුරා, බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන පසුකලෙක මහජනයා සමඟ බුදුන් සමීපයට ගොස් දහම් අසන්නී එක් හික්කුණියක සෘද්ධිමත් හික්කුණින් අතුරෙන් අගනනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘත්වහන්සේ දැක සන්දිනක් බුදුපාමොක් මහසභනට මහදන්දී එම තනතුර පැතුවාය. මිනොමෝ දිවි ඇතිතෙක් කුසල්කොට දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නී කාශ්‍යප බුදුන්කල බරණැස් නුවර කිකි නම් කාශි රජුගේ ගෙහි පිළිසිඳ ගෙන සොහොයුරියන් සත් දෙනාට ඇතුළත්ව විසිඳහසක් අවුරුදු බඹසර වැස බික්සභනට පිරිවෙණක් කරවා දෙවිලොව උපන්නී එයින් සැව නැවත මිනිස්ලොවට එමින් එක්ගමක සියතින් වැඩකොට දිව්ගෙවන තැනක උපන්නීය. මී නොමෝ එක්දිනක් කුඹුරෙහි කිළියට (පැලට) යන්නී අතරමඟ එක්විලක උදයෙන්ම පිපුණු නෙළුම්මලක් දැක ඒ විලට බැස ඒ මලද විලදදමනු සඳහා පියුම්පතද ගෙන කුඹුරෙහි හැල් කරල් සිඳ පැළේ හිඳ විලද බැඳ පත්සියයක් විලද ගණන් කළාය. එකෙණෙහි ගැබ්මාදන පව්වෙහි තිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගීසිටි එක් පසේබුදුකෙනෙක් අවුත් ඇයට නුදුරු තන්හි වැඩසිටියහ. මිනොමෝ පසේබුදුත්වහන්සේ දැක විලද සමඟ නෙළුම්මල ගෙන කුටියෙන් බැස විලද පසේබුදුත්වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි බහා නෙළුම්මලින් පාත්‍රය වසා දුන්නීය. ඉක්බිති ඇයට පසේබුදුත්වහන්සේ මඳදුරක් වැඩිකල්හි, 'පැවිද්දේ නම් මලින් වැඩක් නැත්තාහුය. මම මල ගෙන පළඳින්නෙමැයි සිතුවාය. ගොස් පසේබුදුන්ගේ අතින් මල ගෙන, ඉදින් ආයාච්ඡන්තවහන්සේ මලින් වැඩක් නැත්තෙක් වන්නහු නම් පාත්‍රය මත්තෙහි තැබීමට නොදෙන්නහුය. ඒකාන්තයෙන්ම උන්වහන්සේට වැඩක් ඇත්තේයයි සිතුවාය. (එසේ සිතා) යළිගොස් පාත්‍රය මත්තෙහි තබා පසේබුදුන් ක්ෂමා කරවාගෙන ස්වාමීනි, මම මේ විලද (දීමේ) පිනෙන් විලද ගණනට පුත්තු වෙත්වා! නෙළුම්මල දීමේ පිනෙන් උපනුපත් නැත පියවරින් පියවරට නෙළුම්මල් නැඟේවායි පැතුමක් කළාය. පසේබුදුත්වහන්සේ ඇය බලා සිටියදීම අහසින් ගැබ්මාදනයට ගොස් ඒ නෙළුම්මල නැඳමුලක ප්‍රාග්භාරයෙහි පසේබුදුත්වහන්සේලා පයතබන හිණ සමීපයෙහි පාපිස්තක් කොට තැබුයේක. මී නොමෝද ඒ පිත්තමෙහි විපාකයෙන් දෙවිලොව පිළිසිඳ ගත්තාය. උපන්කල පටන් ඇයගේ පියවරින් පියවරට නෙළුම්මල් නැඟුනේය. මිනොමෝ එයින් සැව පච්ඡාපාදයක එක් මහ නෙළුම් විලක පියුම් ගැබක උපන්නීය. ඒ විල ඇසුරුකොට එක් තවුසෙක් වසයි.

හෙතෙම උදයෙන්ම මුවගෙවුනා පිණිස විලට ගොස් ඒ මල දක සිතුවේය: 'මේ මල අනෙක් ඒවාට වඩා ලොකුය. අනෙක් මල් පිළි ඇත. මෙය හැකිළි ඇත. මෙහි කිසියම් කරුණක් ඇත' (මෙසේ සිතා) දියට බැස ඒ මල ගත්තේය. එය ඔහු විසින් ගත් කෙණෙහිම පිපුණි. තවුසා පියුම් ගැබ ඇතුළත හොත් දරිය දුටුවේය. දුටුකල්හි පටන් දුහිතෘස්තෙහය ලැබ පියුම සමඟම පත්සලට ගෙනවුත් ඇඳෙහි වැදහෙව්වේය. ඉක්බිති ඔහුට ඇයගේ පින්බෙලෙන් මහපට ඇඟිල්ලෙහි කිරි නිපැදිණ. හෙතෙම ඒ මල මැලවුණු කල්හි වෙනත් අලුත් මලක් ගෙනවුත් ඇය වැදහෙව්වේය. ඉක්බිති ඇයට දුවපැන ඇවිදිමින් සෙල්ලම් කිරීමට හැකි කාලයෙහි පටන් පියවරින් පියවරට තෙළුම්මල් මතුව එයි. ඇයගේ සිරුරුපැහැය කොකුම් රැසක මෙන් වෙයි. ඕ දේවවණියට නොපැමිණියා මනුෂ්‍යවණිය ඉක්මවූවාය. ඕතොමෝ පියා පලවැල සඳහා ගියකල්හි එක් වනවාරියෙක් ඇය දක 'මිනිසුන්ට තම මෙබඳු රූපයක් නැත. මෙය විමසන්නෙමැයි තවුසාගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තු වෙමින් හුන්නේය. ඕ පියා එනකල්හි ඉදිරිමාභීයට ගොස් ඔහුගේ අතින් කදමල්ල ගත්තාය. අවුත් හුන්නහුට තමන්විසින් කරනවත් දක්වූවාය. එකල්හි ඒ වනවාරි පුද්ගලයා මිනිස්බව දැන තවුසාට වැද හුන්නේය. තවුසා ඒ වනවාරියාට වනමුල් පලවැලින්ද පියුම දියෙන්ද නිමන්ත්‍රණය කොට, පින්වත් පුරුෂය, මෙතැන්හිම වන්නෙහිද නැතහොත් යන්නෙහිදැයි විමසීය. ස්වාමීනි, යන්නෙමි. මෙහි කුමක් කරන්නෙමිදැයි (හෙතෙම කීය.) ඔබ විසින් දුටු මේ කාරණය මෙයින් ගොස් නොකියා සිටීමට හැක්කෙහිදැයි තවුසා ඇසීය. ඉදින් ආයඝීයන්වහන්සේ නොකැමැති වෙන්නමි කුමක් නිසා කියන්නෙමිදැයි තවුසා වැද යළි එන කල්හි මහ දූත ගැනීම සඳහා අතු නිමිත්තද ගස් නිමිත්තද කරමින් ගියේය. හෙතෙමින් බරණැසට ගොස් රජු බැහැ දුටුවේය. රජතෙමේ කුමක් නිසා පැමිණියෙහිදැයි ඇසුවේය. 'දේවයන් වහන්ස, මම තුඹවහන්සේගේ වනවාරියෙක්මි. පථිතපාදයක ආශ්වයඝීමක් ස්ත්‍රීරත්නයක් දක පැමිණියෙමි'යි සියලු පුවත් පැවසීය. හෙතෙම (රජතෙමේ) ඔහුගේ වචනය අසා ඉක්මණින් පථිතපාදයට ගොස් නුදුරු තනහි කඳවුරක් තනවා වනවාරියාද සුළුපිරිසක්ද සමගින් තවුසා බත් කිස කොට හුන් වෙලෙහි එහි ගොස් වැද පිළිසඳර කොට එකත්පසෙක හුන්නේය. රජතෙමේ තවුසාගේ පැවිදි පිරිකරබඩු පාමුල තබා ස්වාමීනි, මෙතැන කුමක් කරමුද? යම්භයි කීවේය. 'යන්න මහරජු'යි තවුසා පැවසීය. 'යම් ස්වාමීනි, ආයඝීයන්වහන්සේ සම්පයෙහි අසමාන (විරුද්ධලිංගික) පිරිසක් ඇත්දැයි (රජතෙමේ විමසීය.) 'ඇත්තෝ වෙමු.' 'එය පැවිද්දන්ට ප්‍රමාදයට හේතුවකි. මා සමඟ යේවා ස්වාමීනි'යි

රජතුමා කීවේය. 'මිනිසුන්ගේ සිත් නම් සතුටුකරවීම දුෂ්කරය. කෙසේ නම් බොහෝදෙනා මැද වසන්නේද?' 'මට කැමති කාලයෙහි සිට සෙස්සන්ට දෙටු තැනෙහි තබා පිළිදඟුම් කිරීමට හැකිවන්නෙමි, ස්වාමීනි'යි රජතෙමේ පැවසීය. හෙතෙම රජුගේ කථාව අසා කුඩාකල ගත් නම වශයෙන්ම 'දුව, පදුමවතී'යි දියණිය කැඳවීය. ඔ ඵක්වදනින්ම පත්සලෙන් නික්ම පියා වැද සිටියාය. ඉක්බිති ඇයට පියා (මෙසේ) කීවේය. දරුව තුඹ වියපත් වූවාය. මෙතැන්හිද රජු විසින් දුටු කාලයෙහි පටන් විසීමට අපහසුය. දරුව රජු සමඟම යව' ඕ මැනවැයි පියවදන පිළිගෙන වැද අඩමින් සිටියාය. රජතෙමේ මැයගේ පියාගේ සිත ගනිමිසි ඵතැන්හිම කහවණුගොඩක තබා අභිෂේක කළේය. ඉක්බිති ඇය රැගෙන තම නුවරට ගෙනවුත් ආකල පටන් සෙසු ස්ත්‍රීන්දෙස නොබලා ඇය සමඟම රමනය කරයි. රිෂීභාව ස්වභාවය කොට ඇති ඒ ස්ත්‍රීහු ඇය රජු කෙරෙන් බිඳිනු කැමැත්තාහු, මෙසේ කීවාහුය. 'මහරජ, මෝ මනුෂ්‍ය ජාතිකවූවක් නොවේ. තුඹවහන්සේවිසින් කොහිදී නම් මිනිසුන් හැසිරෙන කල්හි පියුම් නැහෙනු දුටුවිරුද? ඒකාන්තයෙන්ම මෝ යකින්නකි. මහරජතුමනි, මැය පිටමං කරලනු මැනව.' රජතෙමේ ඔවුන්ගේ කථාව අසා නිහඬ වූයේය. ඉක්බිති අත්කලෙක මේ රජුගේ ප්‍රත්‍යාත්මය කිපියේය. හෙතෙම පදුමාවතී ගැබ්බර ඇත්තියයි ඇය නුවරෙහි තබා ප්‍රත්‍යාත්මයට ගියේය. ඉක්බිති ඒ ස්ත්‍රීහු ඇයගේ උපස්ථායිකාවට අත්ලස්දී මැයට දරුවකු උපන් කෙණෙහිම බැහැර කොට එක් දව ගැටයක් ලෙයින් මුසු කොට ලඟ තබවයි කීවාහුය. පදුමවතියටද නොබෝ කලකින්ම දරුප්‍රසූතිය විය. මහාපදුමකුමාරතෙමේ තනිවම කුසෙහි විසීය. සෙසු ඵකුන්පත්සියයක් දරුවෝ මහාපදුම කුමරු මව් කුසින් නික්ම උපන් කල්හි සංසෙදපවී උපන්නාහුය. ඉක්බිති 'මෝනොමෝ තවමත් සිහි නොලබන්නීය'යි දූත ඒ උපස්ථායිකාව එක් දව ගැටයක් ලෙයින් මුසුකොට ඇයගේ සමීපයෙහි තබා ඒ ස්ත්‍රීන්ට සංඥාවක් දුන්නාය. ඒ පත්සියයක් ස්ත්‍රීහු එකිනෙකා එකිනෙක් දරුවා රැගෙන ලියවන වඩුවන් වෙත යවා කරවුව බැගින් ගෙන්වා තම තමන් විසින් ගන්නාලද දරුවන් එහි හොවා පිටත සලකුණක් කොට තැබුවාහුය. පදුමවතීද සිහි ලැබ ඒ උපස්ථායිකාවගෙන් 'මැණියනි, කුමක් වැදුවේදැයි ඇහුවාය. ඕනොමෝ ඇය බියපත් කොට තුඹ කොයින් දරුවකු ලබන්නෙහිදැයි කියා මේ නුඹේ කුසින් නික්මුණු දරුවායයි ලෙහෙවැකුණු දව ගැටය ඉදිරියෙන් තැබුවාය. ඕනොමෝ එය දැක දෙමිනසට පත්වුවා 'ඉක්මණින් එය පළා ඉවත්කරව. ඉදින් කිසිවෙක් දකින්නේද ලැජ්ජාවියයුතු වන්නේය'යි කීවාය. ඕ ඇයගේ කථාව අසා වැඩකැමැත්තියක මෙන් දවගැටය පළා උදුනෙහි දමුවාය. රජතෙමේද

ප්‍රත්‍යන්තයෙන් පැමිණ නැකත්මොහොත්තක් බලාපොරොත්තු වෙමින් තරගයෙන් පිටත කඳවුර තනා හුන්නේය. ඉක්බිති ඒ පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු රජුට පෙරගමන් අවුත්, මහරජතුමනි, නුඹවහන්සේ අප නොහඳුනන්නහුය. අප කීදෙය කරුණු නැත්තක් මෙන්විය. නුඹවහන්සේ මෙහෙසියගේ උපස්ථායිකාව කඳවා, විමසනු මැනවි. නුඹවහන්සේගේ දේවිය දවගැටයක් වැදුවායයි කීවාහුය. රජතෙමේ එම කරුණු නොවිසාම නොමිනිස්ථානි ඇත්තියක් වන්නේයයි ඇය ගෙයින් ඇද දමුවේය. ඇය රජගෙයින් නික්මීමත් සමඟ නෙළුම්මල් අතුරුදහන් විය. සිරුරුසිවියද දුර්වර්ණ විය. ඕ හුදෙකළාව අතුරු විටියෙහි ගමන් කළාය. ඉක්බිති එක් වියපත් මහළු ස්ත්‍රියක් ඇය දක දුහිතෘ ස්තේන්‍ය උපදවා 'දරුව කොහි යන්නෙහිදයි ඇසුවාය. 'ආගන්තුක ස්ත්‍රියක්' වෙමි. විසීමට තැනක් යොයමින් හැසිරෙමි'යි කීවාය. 'දරුව මෙහි එව'යි විසීමට තැනක් දී බොජුන් පිළියෙළ කොට දුන්නාය. ඇය මේ අයුරින් එහි වසනකල්හි ඒ පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු එක්සිත්ව රජුට 'මහරජතුමනි, නුඹවහන්සේ කඳවුරට ගිය කල්හි අපගේ දේවයන් වහන්සේ දිනුසටන් ඇතිව පැමිණිකල්හි බලිකම්යක් කොට ජලක්‍රීඩා කරන්නෙමුයයි අප විසින් ගංගා දේවතාවාට කරනලද පැතුමක් ඇත. දේවයන්වහන්ස, මෙකරුණ දන්වන්නෙමුයි කීවාහුය. රජතෙමේ ඔවුන්ගේ වචනයෙන් සතුටු වූයේ ගහෙහි ජලක්‍රීඩා කිරීමට ගියේය. ඔවුහුද තමතමන් ගත් කරඬුව සඟවා රැගෙන නදියට ගොස් ඒ කරඬු සඟවාලනු සඳහා (රෙදිකඩ) පොරව පොරවා දියට වැටී කරඬු පා කොට හැරියාහුය. ඒ කරඬු සියල්ලම ගොස් ගත පහළ හෙළු. දලෙහි ලැගුණේය. ඉක්බිති දිය කෙළි කොට රජු ගොඩට ආකල්හි දල ඔසවන්නාහු ඒ කරඬු දක රජු වෙතට යැවූහ. රජතෙමේ කරඬු බලා 'දරුවනි, කරඬුවල කුමක්දයි ඇසුවේය. දේවයන්වහන්ස, නොදනිමු'යි කීහ. හෙතෙම ඒ කරඬු අරවා බලන්නේ පළමුව මහා පද්‍රම කුමරාගේ කරඬුව විවරකරවූයේය. ඒ සියල්ලන්ටම කරඬුවල වැදහෙවු දිනයෙහිම පුණ්‍ය සෘද්ධියෙන් මහපොට ඇඟිල්ලෙහි කිරි නිපන්නේය. සක්දෙව් රජ තෙමේ ඒ රජුගේ නිසැක බවට කරඬුව ඇතුළෙහි 'මේ කුමරවරු පද්‍රමවතියගේ කුසෙහි උපන්නාවූ බරණැස්රජුගේ පුත්‍රයෝයි. පද්‍රමවතියට සතුරුවූ පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු ඔවුන් කරඬුවල බහා දියෙහි දමූහ. රජතෙමේ මෙකරුණ දනිවා'යි අතුරු ලියවූයේය. කරඬුව විවරකළ කෙණෙහි රජතෙමේ අතුරු කියවා දරුවන් දක මහා පද්‍රම කුමරුවන් ඔසවාගෙන 'ඉක්මණින් රිය යොදවූ. අසුන් සරසවූ. මම අද ඇතුළුනුවරට පිවිස ඇතැම් මාගමුන්ට ප්‍රිය දෙයක් කරන්නෙමු'යි පහයට නැග ඇතෙකුගේ ගෙලක දහසින් බැඳි පියල්ලක් තබා, යමෙක් පද්‍රමවතිය දකිසිද මේ දහස ගනිවායි නුවර බෙර හැසිරවීය. ඒ කථාව අසා පද්‍රමවතී මවට 'මැණියනි,

ඇත්තෙන්ම දහස ගත්තැයි' සංඥාවක් කළාය. 'මම මෙබන්දක් ගැනීමට අපොහොසත් වෙමි'යි ඇය කීවාය. ඕ දෙවනු තෙවනුවත් කී කල්හි 'දරුවා කුමක් නිසා ගනිමිද'යි ඇසුවාය. 'මගේ දියණිය පද්මවතී දේවිය නමැයි කියා ගනුව'යි පද්මවතී කීවාය. ඕ කුමනදෙයක් හෝ වේවායි ගොස් දහසින් යුත් පෙට්ටිය ගත්තාය. ඉක්බිති මිනිස්සු ඇයගෙන් 'මැණියනි, පද්මවතී දේවිය දුටුවෙහිදැයි ඇසූහ. 'මම නොදකිමි. මගේ දුව දකියි කීවාය. ඔවුහු මැණියනි, ඇය කොහිදැයි අසා ඇය සමඟ ගොස් පද්මවතිය හැඳින පාමුල හොත්තාහ. එකල්හි ඕනොමෝ මේ පද්මවතී දේවියයි දැන 'යම් තැනැත්තියක් මෙබඳු රජකුගේ මෙහෙසිය වුවා මෙබඳු තැනක ආරක්ෂා රහිතව විසුවාද ඒ ස්ත්‍රිය විසින් බැරැරුම් වැඩක් කරන ලද'යි කීවාය. ඒ රාජ පුරුෂයෝත් පද්මවතියගේ නිවෙස්න සුදු තිරවලින් වටකොට දෙරටුවෙහි රැකවල් තබා ගොස් රජුට සැලකළාහුය. රජතෙමේ රත්සිරිගෙයක් යැව්වේය. ඕ නොමෝ 'මම මෙසේ නොයමි. මා වසන තැන සිට රජගෙය දක්වා මෙදකුරෙහි උතුම් නියඳින් තැනු විසිතුරු අතුරුණු අතුරුවා මත්තෙහි රත්වත් තරුවලින් විසිතුරු රෙදි වියත් බන්දවා පළඳනාවත් සඳහා සියලු අලංකාරයන් එවූ කල්හි පයින්ම යන්නෙමි. මෙසේ නුවරවැස්සෝ මගේ සැපත් බලන්නහුය'යි කීවාය. රජතෙමේ 'පද්මවතියට කැමති දෙයක් කරවුය'යි කීහ. ඉක්බිති පද්මවතී සියලු පළඳනාවන් පැළඳ රජගෙයට යන්නෙමැයි මඟට පිළිපන්නාය. ඉක්බිති ඇයගේ පියතුබු පියතුබු තැන උතුම් නියඳින් තැනු විසිතුරු අතුරුණු බිඳි තෙළුම්මල් පැන නැංගේය. ඕනොමෝ මහජනයාට තමාගේ සැපත් දක්වා රජනිවෙස්නට නැඟ සියලුම ඒ අතුරුණු ඒ මහළු ස්ත්‍රියට පෝෂණය වෙනුවෙන් ගෙවියයුතු මුදල් කොට දෙවෙව්වාය. රජතෙමේද ඒ පන්සියයක් ස්ත්‍රීන් කැඳවා ඔවුන් ඒ දේවියගේ දස්සන් කොට දෙමියි කීවේය. 'මැනවි මහරජ, මොවුන් (දස්සන් කොට) දුන්බව සියලු නගරයෙහි දන්වාලුව මැනවැ'යි කීවාය. රජතෙමේ පද්මවතියගේ සතුරුවූ පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු ඇයටම දැස්සන් කොට දෙන ලද්දහුයයි නුවර බෙර හසුරුවාලීය. ඕනොමෝ සියලු නුවරුන් විසින් ඒ ස්ත්‍රීන්ගේ දසි බව සලකන ලද්දෙයයි දැන, 'මම මගේ දස්සන් දසි බවින් නිදහස්වුවත් කිරීමට ලබමි දෙවියනි'යි රජුගෙන් විමසුවාය. 'දේවිය, ඔබගේ කැමැත්තක්'යයි රජතෙමේ කීවේය. 'එසේ ඇති කල්හි එම බෙරවයන්නන්ම කැඳවා පද්මවතී දේවිය විසින් තමන්ට දස්සන් කොට දෙනලද පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු සියල්ලෝම දසි බවෙන් නිදහස් කරන ලදහයි යළි බෙර හසුරුවූව මැනවැයි කීවාය. ඕනොමෝ ඔවුන් දසි බවින් නිදහස්කළ කල්හි එකුත් පන්සියයක් පුතුන් ඔවුන්ගේම අතෙහි වැළීම සඳහාදී නොමෝ මහාපද්ම කුමරුම ගත්තාය. ඉක්බිති

මෑතකාලයෙහි ඒ කුමරුන්ගේ කෙළිවිය සැම මිනිසුන් කල්හි රජතෙමේ උපතෙහි නොයෙක් කෙළින තැන් කරවීය. ඔවුහු තමන්ගේ යොළොස්වියැති කාලයෙහි සියල්ලෝම එක්වී පියුම්න් ගැටසුණු මහල් පොකුණෙහි කෙළින්නාහු පිපෙන අලුත් පියුම්ද තවුවෙන් (ගැලවී) වැටෙන පරණ පියුම්ද දක කෙලෙස් නැති මේ දෙයටද මෙබඳු වූ 'ජරාව පැමිණෙයි. අපගේ ශරීරයට වනාහි කියනුම කිම? මෙයද මේ ස්වභාවය ඇත්තේ වන්නේමයයි අරමුණු ගෙන සියල්ලෝම පව්වේක බුද්ධඤ්ඤාය උපදවා තැනිට තැනිට පියුම් කෙණිවල පළහින් හුන්නාහුය. ඉක්බිති ඔවුන් සමඟ පුරුෂයෝ දිනය බොහෝ ගෙවීගිය බව දන ආයඝිපුත්තවරුනි, නුඹවහන්සේලාගේ කාලය දනුමැනවැයි කීවාහුය. ඔවුහු නිශ්ශබ්දවූහ. පුරුෂයෝ ගොස් රජුට දෙවයිනි, කුමරුවෝ පියුම් කෙණිවල හුන්නාහු අප කථා කරනවිට කථා නොකරතියි සැළ කළාහුය. කැමැති පරිද්දෙන් ඔවුන්ට හිඳීමට දෙවියයි රජතෙමේ පැවසීය. ඔවුහු සියලු රැයෙහි ගන්නාලද රැකවල් ඇත්තාහු පියුම්කෙණිවල හුන් අයුරින්ම අරුණ නංවාලූහ. පුරුෂයෝ දෙවන දිනයෙහි එළඹ, දෙවයිනි, කාලය දනු මැනවැයි කීවාහුය. 'අපි දේවයෝ නොවෙමු. අපි පසේබුදුවරු වෙමු'යි ඔවුහු කීහ. ආයඝිවරුනි, නුඹවහන්සේලා බැරැරුම් කථාවක් කියන්නහුය. පසේබුදුවරුනම් නුඹවහන්සේලා වැන්නාහු නොවෙත්. දහල් කෙස් රැවුල් ඇති සිරුරෙහි පැළඳගත් අටපිරිකර ඇති වෙයි'යි කීහ. ඔවුහු 'නුඹලා බැරැරුම් දෙයක් නොකියනු'යි දකුණු අතින් හිස පිරිමැද්දහුය. එකෙණෙහිම ගිහිලක්ෂණය අතුරුදහන් වූයේය. සිරුරෙහි අටපිරිකර පැළඳුනේ විය. ඉක්බිති මහජනයා බලාසිටියදීම අහසින් නඤ්ඤාලක ප්‍රාග්භාරයට වැටීය. ඒ පද්මාවතී දේවියද මම බොහෝ පුතුන් ඇත්තී වී පුතුන් තැත්කී වුවායයි හදවත වියලීමට පත්ව ඒ රෝගයෙන්ම කළුරිය කොට රජගහනුවර දෙරවු ගමක සියතින් වැඩ කොට ජීවත්වන තැනක උපන්නාය.

ඉක්බිති මෑතකාලයෙහි පතිකුලයට ගියා එක්දිනක් සැමියාගේ කෙතට කැඳ ගෙනයන්නී ඒ තමන්ගේ පුතුන් අතුරෙන් පසේබුදුවරුන් අට නමක් පිළි හැසිරෙන කාලයෙහි අහසින් එනු දක වහවතා ගොස් සැමියාට, 'ස්වාමීනි, පසේබුදුවරුන් බලන්න. උන්වහන්සේලාට නිමන්ත්‍රණය කොට වළඳවන්නෙමු'යි සැළ කළාය. 'මොවුහු මහණ ලිහිණිනම් වෙත්. අන් දිනවලත් මෙසේ හැසිරෙත්. මේ පසේබුදුවරු නොවෙති'යි හෙතෙම කීවේය. ඒ පසේබුදුන්වහන්සේලා ඔවුන් කථාකරමින් සිටියදීම නුදුරු තැනකි බිමට බට සේක. ඒ ස්ත්‍රිය එදින තමන් ලබන කැසුතු බිදියසුතුද උන්වහන්සේලාටදී හෙට අටදෙනාවහන්සේම මගේ

හික්ෂාව ගනු මැනවැයි කීවාය. 'මැනවි, උවැසිය, ඔබේ සත්කාරය මෙපමණක්ම වේවා! ආසනද අටක්ම වේවා! අනෙක් බොහෝ පසේබුදුවරුන් දක ඔබේ සිත දරන්නේය (සැතසෙන්නේය)යි පැවසුවේක. ඕනෑමෝ දෙවෙනි දිනයෙහි අසුන් අටක් පනවා අටනමකට සත්කාරසම්මාන පිළියෙළ කොට හුන්නාය. නිමන්ත්‍රණය කරනලද පසේබුදුවරු සෙසු පසේ බුදුන්වහන්සේලාට 'නිදුකාණෙනි, අද අන් තැනක නොගොස් සියල්ලෝම නුඹවහන්සේලාගේ මවට සංග්‍රහකරනු මැනව'යි සංඥාවක් දුන්නාහුය. ඒ පසේබුදුවරු උන්වහන්සේලාගේ වචනය අසා සියල්ලෝම එක්ව අහසින් අවුත් මවගේ ගේදෙරකඩ පහළවූවාහුය. ඕනෑමෝත් පළමුව ලැබූ සංඥා නිසා බොහෝ දෙනෙකු දකද නොසැළිනාය. සියල්ලන්ම ඒ ගෙට පිවිසුවා අසුන්හි වැඩ හින්දෙව්වාය. උන්වහන්සේලාද පිළිවෙළින් වැඩහිදිනාකල්හි තවවෙනි පසේබුදුන්වහන්සේ අන් අසුන් අටක් මවා තමන්වහන්සේ සමීප අසුනෙහි වැඩහිදිනි. යම්තාක් අසුන් වැඩේද ඒතාක් ගෙයද වැඩෙයි. මෙසේ උන්වහන්සේලා සියලුදෙනා වැඩහුන් කල්හි ඒ ස්ත්‍රිය අටදෙනාවහන්සේට පිළියෙළ කළ සත්කාරය පන්සියයක් දෙනාවහන්සේටද ඇති තෙක්දී නිලුපුල් අටමටක් ගෙනවුත් නිමන්ත්‍රණය කරනලද පසේබුදුන්වහන්සේලාගේම පාමුල තබා 'ස්වාමීනි, උපතූපන් තැන මගේ ශරීරවර්ණය මේ නිලුපුල්වල ඇතුල් ගැබේ පැහැය වේවා'යි පැවසුවාය. පසේබුදුවරු මවට අනුමෙවෙනිකොට ගන්ධමාදනයටම වැඩියහ. ඕනෑමෝත් දිවිආතිතෙක් කුසල්කොට එයින් සැවවුවා දෙවිලොව ඉපිද මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සැවතෙහි සිටු කුලයක පිළිසිඳ ගත්තාය. නිලුපුල් ගැබකට සමාන පැහැය ඇතිබැවින් ඇය උප්පලවණ්ණයායි නම් කළාහුය. ඉක්බිති ඇය වියපත් කල්හි සියලු දඹදිව රජවරුද සිටුවරුද 'අපට දුටු දෙන්තැ'යි සිටාණන් වෙතට පණිවිඩ යැව්වාහුය. පණිවිඩ නොයැව්වෙක් නම් නොවීය. ඉක්බිති සිටුතෙමේ 'මම සියල්ලන්ගේ සිත් ගැනීමට නොහැක්කෙමි. එක් උපායක් කරන්නෙමියි සිතුවේය. එසේ සිතා, දුටුණිය කැඳවා 'දියණිය, පැවිදිවීමට හැක්කෙහිද'යි ඇසුවේය. ඇයගේ පශ්චිමහවිකත්වය නිසා ඒ වචනය හිසේ වත්කළ සියවරක් පැසවූ තෙලක් මෙන්විය. එබැවින් 'පියාණෙනි, පැවිදිවන්නෙමි'යි පියාට කීවාය. හෙතෙම ඇයට සත්කාර කොට හික්ෂුණි ආශ්‍රමයකට පමුණුවා පැවිදි කරවූයේය. ඇය පැවිදිවූ නොබෝ දිනකින්ම පොහොය ගෙහි සේවාමුරය පැමිණියේය. ඕනෑමෝ පහන දල්වා පොහොයගෙය හැමද පහන්සිළුවෙහි නිමිති ගෙන සිටියාම යළියළින් බලන්නී තෙපෝකසිණය අරමුණුකොට ධ්‍යානය උපදවා එයම පාදකකොට රහත් බවට පැමිණියාය. රහත්පලය සමගම

සෘද්ධිපෑමෙහි පුරුදුකරනලද වසභව ඈත්කිවුවාය. ඕනොමෝ පසු කලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේ යමක ප්‍රාතිභායඝීය කරන දිනයෙහි 'මම ස්වාමීනි, ප්‍රාතිභායඝීය. කරන්තෙමැ'යි සිංහභව නැඟුවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙකරුණ අනෙට්ඨාත්පත්ති කොට ජේතවන විහාරයෙහි වැඩහුන්සේක් පිළිවෙළින් හික්කුණින් තනතුරුවල තබමින් මේ තෙරණිය සෘද්ධිමත් හික්කුණින් අතුරෙන් අගනැන්හි තැබුසේක.

පටාවාරා තෙරණිය

සිවුවැන්නෙහි විනයධරාතං යදිදං පටාවාරා' යන්නෙන් පටාවාරා තෙරණිය විනයධර හික්කුණින් අතුරෙන් අග්‍රයයි දක්වනු ලැබේ. ඕනොමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන් කල භංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන පසුකලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේගේ දම්දෙසුම අයන්නී එක් හික්කුණියක විනයධර හික්කුණින් අතුරින් අගතන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. ඕ දිවිතෙක් කුසල් කොට දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා කාශාප බුදුරජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කිකි රජුගේ ගෙහි පිළිසිඳ ගෙන සොහොයුරියන් සත්දෙනාට ඇතුළත්ව අවුරුදු විසිදහසක් බඹසර හැසිර බික්සහනට පිරිවෙණක් කරවා යළි දෙවිලොව ඉපිද එක් බුද්ධාත්තරයක් සැපත් වීද මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි සිටුගෙයක පිළිසිඳ ගත්තාය. ඕ පසුකාලයෙහි වියටපත්වුවා තම ගෙදර එක් කම්කරුවකු සමඟ ඇසුරු කොට පසු කලෙක තමන්ගේ සමජාතික කුලයට යන්නී, නුඹ හෙට සිට වා දෙරටු සියයකින්ද මා දකිමට නොලබන්නෙහිය. ඉදින් (මගෙන්) වැඩක් ඇත්නම් දන්ම මා රැගෙන යන්නැ'යි ඇසුරු කළ පුරුෂයාට සංඥාවක් දුන්නාය. හෙතෙම එසේ වේවා'යි සුදුසු භස්තසාර වස්තුව ගෙන ඇය රැගෙන නුවරින් තුන්සතර යොදුනක් ඉක්මවා එක් ගමෙක වාසය කළේය. මෑත කාලයෙහි ඇයගේ කුස ගැබක් පිහිටියේය. ඕනොමෝ ගැබ මුහුතුරා ගියවිට, 'මෙය අපට පිහිට ඇති තැනක් නොවේ. කුලගෙදර යමු හිමියනි'යි කීවාය. හෙතෙම අද යමු හෙට යමුයි යාමට නොහැක්කේ කාලය ගෙව්වේය. ඕ එයට කරුණු දන මේ බාලයා මා ගෙන නොයන්නේය'යි ඔහු පිටතට ගිය කල්හි තනිවම කුලගෙයට යන්නෙමැයි මඟට පිළිපන්නිය. හෙතෙම අවුත් ඇය ගෙහි නොදකින්නේ අසල්වැසියන් විමසා කුලගෙයට ගියායි අසා මා නිසා කුලදියණිය අනාථවුවායි පියවර අනුව ගොස් (ඇය වෙතට) එළඹියේය. ඇයට අතර මඟම දරුප්‍රසූතිය සිදුවිය. ඉක්බිති

යමක් සඳහා, අපි යන්නෙමුද ඒ වැඩිය අතරමගම පිළිවිය. දැන් ගොස් කුමක් කරන්නෙමුදයි පෙරළා පැමිණියානුය. යළි ඇයගේ කුසෙහි දරුගැබක් පිහිටියේයයි පෙර අයුරින්ම විස්තර කළයුතුය. අතරමග ඇයට දරුප්‍රසූතිය සිදුවූ කෙණෙහිම සිව්දිගින් වැසිවළාකුළක් නැඟී ආයේය. 'හිමියනි, නොකල්හි සිව්දිගින් වැසිවළාකුළක් නැඟිණි. වැසි නොවැටෙන තැනක් කිරීමට වැයම් කරමු'යි ඕනෑමෝ ඒ පුරුෂයාට කීවාය. හෙතෙම එසේ කරන්නෙමුයි දඩුවලින් කුටියක් තනා සෙවිලි කිරීම සඳහා තණ ගෙනෙන්නෙමුයි එක් කුඹසක් මුල තණ සිඳියි. ඉක්බිති කුඹසෙහි හුන් කලුනෙයක් ඔහුට දෂ්ට-කළේය. හෙතෙම එතැනම වැටුනේය. ඕනෑමෝත් දැන් එන්නේය. දැන් එන්නේයයි (බලාපොරොත්තුවෙන්) සියලු රැය ගෙවා, 'ඒකාන්තයෙන්ම හෙතෙම මෝ අනාච්චිකැයි මග අතහැර දමා ගියේවනැ'යි (සිතා) එළිය වැටුණු කල්හි පිය අනුව සොයා බලන්නී කුඹසමුල වැටුණු දක මානිසා පුරුෂයා නැසුනේයයි හඬාගැලප කුඩාදරුවා උකුළෙන් ගෙන වැඩිමහල්ලා ඇඟිලිවලින් අල්වාගෙන මගින් යන්නී අතරමග එක් උකුරා යන ගහක් දක මේ දරුවන් දෙදෙනාම එක්වීමට ගෙනයාමට නොහැක්කෙමිසි දෙටුදරුවා මෙතෙර තබා (කුඩා) දරුවා එතෙරට පමුණුවා කඩමාලු දරණුවක වැදහොවා යළි ආපසු අවුත් අනෙකා ගෙන යන්නෙමුයි නදියට බැස්සාය. ඉක්බිති ඇය ගහමැදට පැමිණිකල්හි එක් උකුස්සෙක් මේ මස්පිටුවකැයි හැඟීමෙන් දරුවාට කෙටීමට එයි. ඕ අත විසුරුවා උකුස්සා පළවා හැරියාය. ඇයගේ ඒ හස්තවිකාරය දක වැඩිමහල් දරුවා 'මා කැඳවති'යි හැඟීමෙන් නදියට බැස සැටපහරට වැටුනේ සැටපහර අනුව (ගසාගෙන) ගියේය. ඒ උකුස්සාද ඇය නොපැමිණියදීම ඒ දරුවා ගෙන ගියේය. ඕනෑමෝ බලවත් සොවින් තැවුනා අතරමග මේ විලාපගීතය ගයමින් යයි.

පුත්තු දෙදෙනා කථරිය කළහ.

මගේ සැමියා මගදි මළේය.

ඕනෑමෝ මෙසේ වැළපෙමින්ම සැවතට පැමිණ කුල සභාගයට (සියමාපිය ගෙය අසළට) ගොස්වුවද ශෝකය හේතුවෙන් තමන්ගේ ගෙය වෙන්කොට දැන ගැනීමට නොහැකිවන්නී මෙතැන මෙබඳු නම්වූ ගෙයක් ඇත. ඒ ගෙය කුමක්දැයි විමසුවාය. 'ත්‍රූභි ඒ කුලය ගැන අසා කුමක් කරන්නෙහිද? ඔවුන් වසන ගෙය සුළු-පහරින් කැඩීවැටිණි. එහි සියලු දෙනාම මියගියානුය. ඒ ලොකුකුඩා අය එක් විතකයක දෑවෙහි. බලව. මේ දුම්වැටි පෙන්නේය'යි කීවානුය. ඕනෑමෝ

ඒ කථාව අසාම 'නුඹලා කුමක් කියන්නහුදැයි තමන් හැදිසඵව (ඉහ) දරා ගැනීමට නොහැක්කී උපන් අයුරින්ම දෙඅත් දැඩිව බැඳගෙන හඬමින් නැයන්නේ විතකය අසළට ගොස් විලාපගීතය සම්පූර්ණකොට හඬන්නී,

පුත්තු දෙදෙනා මිය ගියහ.
මගේ සැමියා මහඳී මළේය.
මවද පියාද සොයුරාද
එක් සැයක දෑවෙකි'¹යි කීවාය.

අන් මිනිසුන් දුන් වස්ත්‍රයද ඉරඉරා විසිකරයි. ඉක්බිති දුටුදුටු තැන මහජනයා ඇය පිරිවරා හැසිරෙයි. ඉක්බිති ඇයට වස්ත්‍රපරිහරණයකින් තොරව හැසිරෙයි පටාවාරායි නම් කළාහුය. යම් කෙනෙක් ඇයගේ නිරුවත්බවින් ඒ ලජ්ජා නැති හැසිරීමක් ප්‍රකටවූයේද එහෙයින් පටු ආචාරයක් ඇයටනුයි වැටුණු පැවැත්ම ඇයටනුයි පටාවාරායි නම් කළාහුය. ඕනෙමෝ දිනක් ශාස්තෘන්වහන්සේ මහජනයාට දම් දෙසන කල්හි විහාරයට පිවිස පිරිස් කෙළවර සිටියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙන් පතුරා නැහැණිය සිහිය ලබව. සිහිය ලබව නැහැණියයි පැවසුවේක. ඇයට ශාස්තෘන්වහන්සේගේ වචනය අසා දඩ්විලිබියක් ආයේය. ඕ එහිම බිම හිඳගත්තාය. නුදුරෙහි සිටි මිනිසෙක් උතුරුසඵව (එදෙසට) විසිකොට දුන්නේය. ඕ එය හැඳ දහම් ඇසුවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයගේ පැවතුම් වශයෙන් මේ ධම්පදයෙහි ගාථා වදළුයේක:

පිහිට පිණිස පුත්තු නැත. පියෙක් නැත. නෑයෝ නැත. මාරයා විසින් යටත් කරගනු ලැබුවහුට නෑයන් අතරෙහි පිහිටක් නැත.²

පණ්ඩිතතෙමේ සීලයෙන් සංවර වූයේ මෙය අරුත්විසින් දන වහාම නිව්වාණගාමී මාභීය පිරිසුදු කරන්නේය.'

ඕ ගාථාව කෙළවර සිටි පරිද්දෙන්ම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත එළඹ වැඳ සිටියා පැවිද්ද ඉල්ලුවාය. ඇයට

1. 'උගො පුත්තා කාලකතා - පඤ්ච මැකං පතීමනො මාකා පිතා ව භාතාව එක විතකස්මිං ධ්‍යානෙර'

2. න සත්ති පුත්තා කාතාය - න පිතා නපි බන්ධවා අත්තකෙනාටිපත්තාය - නත්ථි සැතීසු කාතනා
එතමන්ථවයං සැත්වා - පණ්ඩිතොසීලසංවුතො නිබ්බාණගමනං මගගං - බ්‍රහ්මෙව විධොධයෙ'

හික්කුණි මෙහෙණවරට ගොස් පැවිදිවෙවයි පැවිද්ද පිළිගත් සේක. මී තොමෝ පැවිදිව නොබෝ කලකින්ම රහත්බවට පත්වුවා බුදුවදන් ගන්නී විනය පිටකයෙහි පුරුදු කරනලද වසඟබව ඇත්තීවුවාය. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘත්වහන්සේ ජීවිතයෙහි වැඩ වෙසෙමින් හික්කුණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් පටාවාරා තෙරණිය විනයධර හික්කුණින් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබුසේක.

ධම්මදින්නා තෙරණිය

පස්වෙනි සූත්‍රයෙහි ධම්මකපීකානං යන්නෙන් ධම්මකපීක හික්කුණින්වහන්සේලා අතුරින් ධම්මදින්නා තෙරණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. මී තොමෝ වනාහි පියුම්තුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි අනුන්ට අයත් තැනක ඉපිද පියුම්තුරා බුදුන්වහන්සේගේ අගසවි ප්‍රජාත තෙරුන්වහන්සේට අධිකසත්කාර කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. මී දිවිඇති තෙක් කුසල්කොට දෙවිලොව උපන්නාය. සියල්ල යට බෙමා තෙරණියගේ පැතුම් වශයෙන්ම දතයුතුය. ඵ්‍රස්ස බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි මෝතොමෝ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ වේමාතික සොහොයුරන් තිදෙනාගේ දනාධිකාරයෙහි තැබූ කාර්මිකයාගේ ගෙහි වසන්නී එකක් දෙව'යි කියන ලද්දී දෙකක් දුන්නාය. මෙසේ සියල්ල, නොපිරිහෙළමින් දී කල්ප අනු දෙකක් ඉක්මවා කාශාප බුදුන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කිකි රජුගේ ගෙහි පිළිසිඳ ගෙන සොහොයුරියන් සත්දෙනාට ඇතුළත්ව අවුරුදු විසිදහසක් බඹසර වැස බික්සඟනට විසීමට පිරිවෙණක් කරවා එක් බුද්ධාත්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නී මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන පසු කලක විශාඛ සිටුවගේ ගෙට ගියාය. විශාඛ සිටුවරයා වූකලී බිම්සර රජුගේ යහළු රජෙකු සමඟ බුදුරජාණන් වහන්සේගේ පළමු දක්මට ගොස් දහම් අසා සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියේ මෑත කාලයක අනාගාමිඵලය පසක් කළේය. හෙතෙම එදවස ගෙදර ගොස් හිණිපෙන මත්තෙහි සිටි ධම්මදින්නා විසින් අත් දිගුකළකල්හි අතෙහි නොඵල්ලීම පහයට නැඟුනේය. අනුභව කරන්නේද මෙය දෙව මෙය ගෙනෙවයි නොකීය. ධම්මදින්නා තොමෝ සැන්ද ගෙන අහරමෙහෙයෙහි යෙදෙන්නී මෙනෙම මා ඵල්බීමට අත දෙන කල්හිද අතෙහි නොඵල්ලුනේය. වළඳමින්ද කිසිවක් නොකියයි. 'කිමෙක්ද මගේ වරදක්ද'යි සිතුවාය. ඉක්බිති අහර අනුභව කළ ඔහුගෙන් 'ආයභියෙනි, කිමෙක්ද මගේ වරදක්ද'යි ඇසුවාය. 'ධම්මදින්නාවනි, ඔබගේ දෙසක් නැත. මම වනාහි අද පටන් එක්ව විසිම් වශයෙන් නුඹ සමීපයෙහි හිඳීමට හෝ සිටීමට හෝ ගෙන්ව

ගෙන්වාගෙන කෑමට හෝ බිඳීමට හෝ නොසුදුස්සෙකි. නුඹ ඉදින් කැමැත්තෙහි නම් මේ ගෙදර වසන්න. 'නොකැමැත්තෙහි නම් යම්තාක් ධනයකින් ඔබට වැඩක් වේද ඒතාක් ගෙන කුලගෙයට යන්න'යි (සිටුතෙමේ) කීවේය. 'ආයඪී පුත්‍රය, මෙසේ ඇතිකල්හි මම ඔබවහන්සේ විසින් ඉවතලූ කෙළ, දමු වමනය හිසෙන් ඔසවාගෙන නොහැසිරෙමි. මගේ පැවිද්ද අනුදන්වනු මැනවැ'යි ඕනොමෝ කීවාය. විශාඛ තෙමේ 'මැනවි, ධම්මදින්නාවනි'යි අනුදන රජුට සැළකොට ධම්මදින්නාව රත්සිව්ගෙයකින් හික්මුණි මෙහෙණවරට පැවිද්ද සඳහා යැවීය. ඕනොමෝ පැවිදිවී (මෙසේ) සිතුවාය: 'මේ සිටුකුමා වනාහි ගෙහි සිටියේම දුක් කෙළවර කළේය. පැවිදිබව ලැබුකල පටන් මාවිසින්ද දුක් කෙළවර කිරීමට වටනේය'යි ආවායඪී උපාධ්‍යායයන් සමීපයට ගොස් අයඪාවරුනි, (සමුහයාගෙන්) ගැවසුණු තනහි මගේ සිත නොඇලෙයි. කුඩාගමක විසීමට යමැයි කීවාය. තෙරණිහු උසස් කුලයකින් නික්ම පැවිදිවූ බැවින් ඇයගේ සිත කෝප කරවීමට නොහැකි වන්නාහු ඇය රැගෙන කුඩා ගමක වාසයට ගියාහුය. ඕනොමෝ අතීතයෙහි මඬිතලද සංස්කාර ඇති බැවින් නොබෝ කලකින්ම පිළිසිඹියා සමඟ රහත් බවට පැමිණියාය. ඉක්බිති ඇයට, 'මගේ කිය මුදුන් පැමිණියේය. මෙහි වැස කුමක් කරන්නෙමිද? රජගහනුවරටම යමි. එහි මා නිසා බොහෝ ඥාතිසමුහයා පින් කරන්නේ'යි අදහස්විය. තෙරණියෝ ඇය රැගෙන නගරයටම ගියාහුය. විශාඛ තෙමේ ඇය පැමිණෙනබව අසා, 'යුහුව පැමිණියා උකටළිවුවා වන්නිද'යි සවස් කාලයෙහි ඇය සමීපයට ගොස් වැද එකත්පසෙක සිටියේ උකටළිබව ඇසීම නොසුදුසුයයි පෞරුෂයෙකු වශයෙන් ප්‍රශ්න ඇසීය. ධම්මදින්නා තෙරණිය කඩුවකින් උපුල්දඩු සිඳින්නියක මෙන් ඇසු ඇසු දෙය විසඳුවාය. උපාසක තෙමේ ධම්මදින්නා තෙරණියගේ ඤාණයෙහි ශුරභාවය දැන තමන් අවබෝධකළ තනහි පිළිවෙළින් තෙමහෙහි සියලු ආකාරයෙන් ප්‍රශ්න අසා පුරුදු කිරීම් වශයෙන් රහත් මහෙහිද විමසීය. ධම්මදින්නා තෙරණියද අනාගාමිඵලය දක්වා පමණක්ම උපාසක තැනගේ විෂයභාවයදැන 'දන් තම විෂය ඉක්මවා දුවන්නේය'යි ඔහු වළක්වන්නී, 'ඇවැත්නි විශාඛ, ප්‍රශ්න ඉක්මවා නොයන්න. ප්‍රශ්නයන්ගේ කෙළවරට යාමට නොහැක්කේය. ඇවැත්නි විශාඛ, බඹසරවිසීම නිවන ඇතුළත්කොට ඇත්තේය. නිවන පිහිටකොට ඇත්තේය. නිවන කෙළවරකොට ඇත්තේය. ඇවැත්නි විශාඛ ඔබ (තවදුරටත්) කැමති වන්නෙහි නම් භාග්‍යවතුන් වෙත එළඹ මෙකරුණ විචාරන්නෙහිය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේ ඒ ප්‍රශ්න විවරණය කරන්නේද? එසේ දරන්නෙහි'යි කීවාය. විශාඛතෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත ගොස් ප්‍රශ්නවිසඳීමේ නය සියල්ල පැවසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුගේ වචනය

අසා මගේ දියණියට අතිත අනාගත හා වතීමාන ස්කන්ධයන්හි තෘෂ්ණාවක් නැතැයි පවසා ධම්පදයෙහි මේ ගාථාව වදළුසේක.

‘යමෙකුට, පෙරද පසුවද මැදද කෙලෙසුන් කිසිවක් නැත්ද?
කෙලෙසුන් නැති තෘෂ්ණාවෙන් අල්වා ගැනීමක් නැති ඔහු
බමුණෙකැයි මම කියමි’¹

ඉක්බිති ධම්මදිත්තාට සාධුකාරදී විශාඛ උපාසක තැනට, විශාඛ ධම්මදිත්තා හික්කුණිය පණ්ඩිතයා: ධම්මදිත්තා හික්කුණිය මහ නුවණැත්තිය, විශාඛ, මේ කරුණ නුඹ මගෙන් විමසන්නෙහිද? මමද එය එපරිද්දෙන්ම විසඳන්නෙමි. ධම්මදිත්තා හික්කුණිය විසින් එය යම්සේ විසඳන ලද්දේද එයම එහි අත්ථයයි. එසේම එය දරව්යි වදළුසේක. මේ කථා වස්තුව එසේ නිමියේයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑත කාලයෙහි දෙවිරම වැඩවසනසේක් පිළිවෙළින් හික්කුණින් තනතුරුවල තබමින් මේ වුල්ලවේදල්ල සූත්‍රයම අනෙථාත්තත්තිකොට තෙරණිය මේ සසුනෙහි ධම්කපික හික්කුණින් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබුසේක.

නන්ද තෙරණිය

සවුන්නෙහි ක්කායිනං යදිදං නන්ද යන්නෙන් ධ්‍යානයෙහි ඇළුම්කළ හික්කුණින් අතුරින් නන්ද තෙරණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. ඕනොමෝ වනාහි පියුම්තුරා බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන පසු කලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මය අසන්නී එක් හික්කුණියක ධ්‍යානයෙහි ඇළුම්කරන හික්කුණින් අතුරෙන් අගතන්නි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඉක්බිති ඕනොමෝ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිම්නිසුන් අතර සැරිසරා අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ පහළවීමට පෙරාතුවම මහාප්‍රජාපති ගෞතමියගේ කුස පිළිසිඳ ගත්තාය. ඇයට නන්ද’යි නම් කළාහුය. රූපනන්දයිද කියනුලැබේ. ඕනොමෝ පසු කලක උතුම් රූපස්වභාවයෙන් ජනපදකලාණික නම් වූවාය. ඕනොමෝ අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ සච්ඡෙදනා ඥානයට පත්ව ක්‍රමයෙන් කිඹුල්වනට අවුත් නන්ද රාහුලද පැවිදි කරවා ආපසු වැඩිකල්හි සුදුවුන් මහරජු පිරිනිවන්පෑ කල්හි මහාප්‍රජාපති ගෞතමියද රහල්මවද නික්ම ශාස්තෘන්වහන්සේ හමුවෙහි පැවිදිවූහයි දන මොවුන් පැවිදිවූ කල පටන් මෙහි මට කුමන

1. යසස පුරෙ ව පට්ඨාව මජ්ඣෙ ව නන්දි කිඤ්චනං.
අකිඤ්චනං අනාදනං කමහං බුමි මුඛමණං.

වැඩක්දැයි මහාප්‍රජාපතිය සම්පයට ගොස් පැවිදි වූවාය. පැවිදිවූ දිනයෙහි සිට ශාස්තෘන්වහන්සේ රූපයට ගරහන සේකැයි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ උපස්ථානයට නොයයි. අවවාදවාරය එළඹි කල්හි අනිකක යවා අවවාද ගෙන්වා ගනියි. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇය රූපමදයෙන් මත්වූබව දන තමන්ගේ අවවාදය තමන්ම අවුත් ගනිත්වා! හික්‍ෂුණින් විසින් අනිකක නොයැවිය යුත්තියයි වදළසේක. ඉක්බිති රූපනඤ්ඤා නොමෝ අත් මගක් නොදක්නී නොකැමැත්තෙන් අවවාදයට ගියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයගේ චරිත වශයෙන් සෘද්ධියෙන් එක් ස්ත්‍රීරූපයක් මවා තල්වටක් ගෙන පවත් සලත්තියක මෙන් කළසේක. රූපනඤ්ඤා ඇය දක 'මම නිකරුණෙහිම පමාවී නොඑමි. මෙබඳුව ස්ත්‍රීහුත් ශාස්තෘන් සම්පයෙහි නිසැකව හැසිරෙති. මගේ රූපය මොවුන්ගේ රූපයෙන් යොළොස් කලාවෙන් එකකුදු නොවී. නොදනම මෙපමණ කලක් නොආවෙමැයි ඒ ස්ත්‍රියම නිමිති කොට ගෙන බලමින් සිටියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙරහේකුසම්පත් ඇති ඇයට අවධිතං නගරං කතං යන ධම්පදයෙහි ගාථාව වදරා වරං වා යදිවා තිට්ඨං තිසිනෙතො උදවා සයං යන සූත්‍රය දෙසූසේක. මී නොමෝ ඒ රූපයෙහිම ගෙවීම හා විසැකීම පිහිටුවා රහත්බවට පැමිණියාය. මෙතැනින් මේ කථාවස්තුව යට බේමා තෙරණියගේ කථාවස්තුව හා සමාන වේයයි විස්තර නොකරන ලදි. එතැන්පටන් රූපනඤ්ඤාතෙරණිය ධ්‍යානයෙහි ඇලුම් කරන හික්‍ෂුණින් අතරෙහි ප්‍රධානත්වයට පැමිණියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකලෙක පේතවනයෙහි වැඩවසනසේක් පිළිවෙළින් හික්‍ෂුණින් තනතුරුවල තබමින් නඤ්ඤාතෙරණිය ධ්‍යානයෙහි ඇළුම්කරන හික්‍ෂුණින් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබූසේක.

සොණා තෙරණිය

සත්වැන්නෙහි ආරද්ධවිරියානං යන්නෙන් දැඩිව ගන්නාලද පිරිසුන් වියැයි ඇති හික්‍ෂුණින් අතුරෙන් සොණා තෙරණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. මෝනොමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන මෑතකාලයෙහි ධම්ම අසන්නී එක් හික්‍ෂුණියක පටන්ගන්නාලද වියැයි ඇති හික්‍ෂුණින් අතුරින් අගතැන්හි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. මී කල්ප ලක්‍ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවැත්නුවර කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන මෑතකාලයෙහි ගෘහවාසයෙහි පිහිටියා බොහෝ දුෂ්‍රතුන් ලැබ සියල්ලන්ම වෙන් වෙන්ව ගෘහවාසයෙහි පිහිටෙව්වාය. එතැන්පටන් ඔවුහු මෝ අපට කුමක් කරන්නිදැයි ඇය තමන් ලඟට පැමිණි මවයයි හැඟීමකුදු නොකළාහුය.

බොහෝ පුතුන් ඇති සොණානොමෝ තමා කෙරෙහි ඔවුන්ගේ නිගරුඛව දන ගිහිව විසීමෙන් කුමක් කරන්නෙමිදයි නික්ම පැවිදිවුවාය. ඉක්බිති හික්කුණිහු ඇයට මෝ පමණ නොදනියි. නොසුදුස්සක් කරනියි දුටුවම් කරති. දුපුත්තු ඒ දුටුවම් රැගෙන එන්නිය දක මෝනොමෝ අද දක්වාත් ශික්ෂාපද මාත්‍රයකුදු නොදන්නියයි දුටුදු තුන දෙමාරෝපණය කරත්. ඕ ඔවුන්ගේ වචනය අසා උපන්සංවේග ඇත්තී තමන්ගේ ගතිය පිරිසුදු කිරීමට වටියයි හුන්කුනද සිටි තුනද දෙතිස් (කුණප) ආකාරය සප් ක්‍රියාත්‍ය කරයි. ඕනොමෝ යමිසේ පෙර බොහෝ පුතුන් ඇති සොණායයි ප්‍රසිද්ධ වුවාද එසේ පසුව ඇරඹූ වියඹී ඇති සොණා තෙරණියයයි ප්‍රකට වුවාය. ඉක්බිති එක්දිනක් විහාරයට යන්නාවූ හික්කුණිහු ‘සෝණා, හික්කුණි සංඝයාට ජලය උණුකරන්නැ’යි පවසා ගියාහුය. ඔද දිය උණුකිරීමට කලින්ම ගිහිභලෙහි සක්මන් කරමින් දෙතිස් ආකාරය සප්ක්‍රියාත්‍ය කරමින් විදසුන් වැටුවාය. ශාස්තෘත්වහන්සේ ගඳකිළියෙහි හුන්සේක්ම මේ ඔහාස (ආලෝකයක් තුළින් ප්‍රකාශ කෙරෙන) ගාථාව වදළ සේක.

‘යමෙක් උතුම් දහම නොදකිමින් අවුරුදු සියයක් ජීවත් වන්නේද? උතුම් දහම දක්නහුගේ එක්දිනක ජීවත්වීම වඩා අගනේය.’¹

ඕනොමෝ ගාථා කෙළවර රහත්බවට පැමිණ ‘මම රහත්බවට පැමිණියෙමි. ආගන්තුක මිනිස්සු (එය) නොසලකාම මා කෙරෙහි අවඥවෙන් යම්කිසිවක් කියා බොහෝ පව් ඇතිකරගන්නාහුය. එය සැලකීමට කරුණක් කිරීමට වටියයි සිතුවාය. ඕනොමෝ දිය බඳුන උදුනට නංවා යට ගිනි (පත්තු) නොකළාය. හික්කුණිහු පැමිණ උදුන දකිමින් ගිනි නොදක ‘මේ මැහැල්ලට හික්කුණි සංඝයාට දිය උණු කරවයි කීවෙලු. තවමත් උදුනෙහි ගිනි රැස් නොකරයි’යයි කීවාහුය. ‘ආයඹාවරුනි, නුඹවහන්සේලාට ගින්නෙන් කවර වැඩෙක්ද? උණුදියෙන් තහනු කැමැත්තෝ බඳුනෙන් දිය ගෙන තහනු මැනවැ’යි කීවාය. ඔවුහුද මෙහි යම්කිසි කරුණක් වන්නේයයි ගොස් දියෙහි අත බතා උණුබව දන එක් (දියගන්නා) කැටයක් ගෙන්වා ගෙන දිය ගතින්, ගත්ගත් තුන (යළි) පිරෙයි. එකල්හි සියල්ලෝම ඇයගේ රහත් බවෙහි නිශ්චයට ගොස් අඩුවයසෙහිවුවෝ පසහ පිහිටුවා පාලන වැටී ‘ආයඹාවනි, මෙපමණ කලක් නුඹවහන්සේ කෙරෙහි නොවීමයා හෙළා වේණසවා කවා කෙළෙලු. අපට කමාකළ මැනවැයි කමා කරවුවාහුය. වැඩිමහඵවුවෝද උක්කුටුකයෙන් හිඳ ආයඹාවනි, ක්ෂමා කරන්නැයි ක්ෂමා කරවුවාහුය. එතැන්පටත් මහඵ කල්හි පැවිදිවීන් ඇරඹූ වියඹිභාවයෙන්

1. “යොව වසාසතං ජීවෙ අපසංඝං ධම්මචුක්කමං.
ඵකාතං ජීවිතං සෙයොතා පසංගො ධම්මචුක්කමං.”

නොබෝකලකින්ම අග්‍රඵලයෙහි පිහිටියායයි තෙරණියගේ ගුණය ප්‍රකටවිය. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ ජේතවනයෙහි වැඩහිඳ පිළිවෙළින් හිඤ්ඤාණින් තනතුරුවල තබනසේක් සොණාතෙරණිය දැඩිවගත් වියා ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරින් අගතනහි තැබුසේක.

සකුලා තෙරණිය

අටවැන්නෙහි යදිදං සකුලා යන්නෙන් දිවැස ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරෙන් සකුලා තෙරණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. මෝකොමෝත් පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක ඉපිඳ වියපත්වූවා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්කථාව අසන්නී එක් හිඤ්ඤාණියක දිවැස් ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරින් අගතනහි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතු වාය. ඕ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි කුල ගෙයක උපන්නා මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්දේශනය අසා ලද සැදහැ ඇත්තී පැවිදිව නොබෝ කලකින්ම රහත්බවට පැමිණියාය. එතැන්පටන් දිවැසෙහි පුහුණුකරනලද වසභබව ඇත්තී වූවාය. මෑතභාගයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරමිනි වැඩසිට හිඤ්ඤාණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් මේ තෙරණිය දිවැස් ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරින් අගතනහි තැබුසේක.

හද්ද කුණ්ඩලකේසි තෙරණිය

නවවැන්නෙහි ඩිපාහිඤ්ඤාණං යන්නෙන් වහා වැටහෙන අභිඤ්ඤා ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරෙන් හද්දා කුණ්ඩලකේසා තෙරණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. මෝකොමෝත් පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්කථාව අසා එක් හිඤ්ඤාණියක වහා වැටහෙන අභිඤ්ඤා ඇති හිඤ්ඤාණින් අතුරෙන් අගතනහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතු වාය. ඕ කොමෝ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා කාශ්‍යප බුදුරජාණන්වහන්සේගේ කාලයෙහි කිකි කාසි රජුගේ ගෙහි සොහොයුරියන් සත්දෙනාට ඇතුළත්ව අවුරුදු විසිදහසක් දසසිල් සමාදන්වී කුමරි බඹසරෙහි හැසිරෙන්නී සංඝයාට විසීමට පිරිවෙණක් කරවා එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි රජගහ නුවර සිටු කුලයක පිළිසිඳ ගත්තාය. ඇයට 'හද්ද'යි නම් කළානුය. එදිනයෙහිම එනුවර පුරෝහිත

පුත්‍රයෙක්ද උපන්නේය. ඔහු උපන් වේලාවෙහි රජගෙදර ආදිකොට ඇති සියලු නගරයෙහි අවි දිළිසුනේය. පුරෝහිත තෙමේ උදසනින්ම රජමාලිගයට ගොස් රජුගේ සුවනින්ද විමසීය. රජතෙමේ, 'ආවායායීය, සුවනින්දක් කොයින්ද? අද සියලු රජ රජ නිවහනෙහි දිලිසෙන ආවුට දක බියට පත් වුවාහු වෙමුයි කීවේය. මහරජතුමනි, එය හේතුකොටගෙන නොසිතනු මැනවි. නුඹවහන්සේගේ ගෙහි පමණක් ආවුට නොදිලිසුණේය. සියලු නුවරෙහිම එසේ විය'යි පුරෝහිතතෙමේ කීවේය. 'ආවායායීයෙනි, කුමක් හෙයින්ද?' 'අපගේ ගෙදර සොර තැනකින් දරුවෙක් උපන්නේය. හෙතෙම සියලු නුවරට සතුරෙක්වී උපන්නේය. මෙය එයට පෙරනිමිත්තකි. නුඹවහන්සේට උවදුරක් නැත. ඉදින් ඔබවහන්සේ කැමැත්තහු නම් ඔහු භාර කරමු.' 'අපට පීඩාවක් නොමැති කල්හි' ගෙන ඒමෙන් වැඩක් නැතැයි රජතුමා කීවේය. පුරෝහිත තෙමේ මගේ පුතා තම තම රැගෙන පැමිණියේයයි ඔහුට සත්තුකයයි තමක් කළේය. සිටුගෙහි හද්ද වැඩෙන්නීය. පුරෝහිතගෙහි සත්තුක වැඩෙයි. හෙතෙම තමන්ගේ දුටු පැන ඇවිදීමත් සෙල්ලම් කිරීමට හැකි කල පටන් තමන් හැසිරෙන තනිකි යමක් දකීද? ඒ සියල්ල ගෙනවුත් මවුපියන්ගේ ගෙය පුරවයි. පියා ඔහුට කරුණු දහසක් කියාද වළක්වන්නට නොහැකි වූයේය. මෑතකාලයෙහි වියපත් ඔහුව සියලු ආකාරයෙන්ම වැළැක්වීමට නොහැකි වන බව දන නිල් සඵ දෙකක් හන්දවා ගෙවල් බිඳින උපකරණද සිඬසාටක යන්ත්‍රයක්ද අතටදී ඔබ මේ වැඩෙන්ම ජීවත්වෙව'යි (පවසා) ඔහු මුද හැරියේය. හෙතෙම එදින පටන් සිඬසාටක යන්ත්‍රය දමා ගසා (එමගින්) කුලගෙවලට නැග බිත්ති සිඳ වෙනත් කුලයන්හි බහා තැබූ බඩු තමා විසින් තබන ලද්දක් මෙන් ගෙනයයි. සියලු නුවරෙහි ඔහු විසින් සොරකම් නොකරනලද ගෙයක් නම් නොවීය. එක් දිනක් රජතුමා රියෙන් නුවර හැසිරෙන්නේ රියදුරාගෙන්, 'මේ නුවරෙහි ඒ ඒ ගෙහි සිදුරක්ම පෙනෙන්නේ කිමෙක්ද'යි ඇසුවේය. දේවයන්වහන්ස, මේ නගරයෙහි සත්තුක නම් සොරෙක් බිත්ති බිඳ කුලයන්ට අයත් දේ ගෙනයන්නේ'යයි (රියදුරා) කීවේය. රජතෙමේ නගරාරක්ෂකයා කැඳවා මේ නුවරෙහි මෙබඳු සොරෙක් වෙයි. කුමක්හෙයින් ඔහු අල්ලා නොගන්නෙහිදයි ඇසුවේය. 'දේවයන්වහන්ස, අපි සොරබඩු සහිතවූ මේසොරු දක්නට නොහැක්කෙමු'යි හෙතෙම කීය. අද ඒ සොරු අල්ලා ගන්නෙහි නම් ජීවත් වන්නෙහි, ඉදින් අල්ලා නොගන්නෙහි නම් ඔබට රාජාඤ්ච කරන්නෙමි'යි රජතෙමේ කීවේය. එසේය, දේවයන්වහන්සැයි නගරාරක්ෂක තෙමේ මුළු නගරයෙහි මිනිසුන් හසුරුවා ඒ හිකති බිඳ අනුන්ගේ බඩු පැහැර ගන්නහු බඩුසහිතවූයේම අල්ලාගෙන රජුට දක්වූයේය. රජතෙමේ මේ සොරු දකුණු දෙරටුවෙන් පිට කොට නසව'යි පැවසීය. නගරාරක්ෂක තෙමේ රජුට පොරොන්දුවී

ඒ සොරුට සිවුවර සිවුවර බැගින්වූ පහර දහසකින් තලා අල්වාගෙන දකුණු දෙරටුවට යයි. එකල්හි මේ හද්ද සිටුදියණිය මහජනයාගේ කෝලාහල ශබ්දයෙන් සිටුමැදුරුකවුළුව හරවා බලන්නී සත්තුක සොරු එසේ ගෙනයනු ලබන දක දෙඅතින් ළෙහි හොවා ගෙන ගොස් සිරියහනෙහි යටිකුරුව වැදහොත්තාය. ඕනොමෝත් ඒ කුලයට එකම දුවයි. එබැවින් ඇයගේ ඥාතීහු සුළුදු මුඛවිකාරයක් උසුලන්නට නොහැක්කාහ. ඉක්බිති යහනෙහි හොත් ඇය දක දරුව කුමක් කරනිදැයි ඇසූහ. 'මේ නැසිය පුත්තකු කොට ගෙනයනුලබන සොරු දක්කනුද'යි ඇසුවාය. එසේය දරුව දුටුවේමුයි ඔවුහු කීහ. ඔහු ලබන මම ජීවත්වන්නෙමි. නොලබන්නාවූ මගේ මරණයම වේයයි මී කීවාය. ඔවුහු ඇයට නොයෙක් අයුරින්ද හඟවන්නට නොහැක්කාහු මරණයට වඩා ජීවිතය යෙහෙකැයි සිතුවාහුය. ඉක්බිති ඇයගේ පියා නගරාරක්ෂකයා වෙතට ගොස් දහසක අල්ලසක්දී මගේ දුව සොරු කෙරෙහි පිළිබඳ සිතැත්තිය. යම්කිසි උපායකින් මොහු මුදවායි කීය. හෙතෙම මැනවැයි සිටාණන්ට පිළිණදී සොරුගෙන හිරු අවරට යනතුරු ඔබ්මොබ ලතවී හිරු අවරට යනකල්හි සිරගෙයින් එක් මිනියකු ගෙන්වා ගෙන සත්තුකගේ බැඳුම් ලිහා ඔහු සිටු ගෙදරට යවා ඒ බැඳුමෙන් අනෙකා බැඳ දකුණු දෙරටුවෙන් ගෙන ගොස් නැසුවේය. සිටුදියණියද සත්තුක රැගෙන සිටු නිවසට ගියාහුය. ඔහු දක සිටු තෙමේ දියණියගේ සිහ සතුටු කරන්නෙමැයි සත්තුකව සුවඳ දියෙන් නඟවා සියලු අබරණින් සැරසුනකු කොට පහයට යැව්වේය. හද්දකොමෝ මගේ අදහස සපිරිණැයි අතිරේකවූ අලංකරණයන්ගෙන් සරසී ඔහුට සේවය කරමින් හැසිරෙයි. සත්තුකතෙමේ කිහිපදිනක් ගෙවා (මෙසේ) සිතුවේය. 'මැයගේ පළඳුනාවූ මගේ වන්නේය. කිසියම් උපායකින් මේ අබරණ ගැනීමට වටහේය.' මෙසේ සිතා සම්පයෙහි සුවයෙන් හුන් කල්හි, කිවසුතු එක්වචනයක් මට ඇතුයි හද්දට කීවේය. සිටුදුවණිය දහසක්ලාහ ලබා මෙන් සතුටු සිතැත්තී ආයතිය, විශ්වාස ඇතිව කියන්නැයි කීවාය. 'මා නියා මොහුවිසින් ජීවිතය ලබනලදැයි ඔබ සිතන්නෙහිය. මම අල්ලාගත් කෙණෙහිම වොරපපාන පච්ඡායට අධිගාහිත දෙවියන්ට ඉදින් මම ජීවිතය ලබන්නෙමි නම් ඔබට බිලිපුරුවක් දෙන්නෙමිදි ආයාචනය කෙළෙමි. ඔහු නියා මව්සින් ජීවිතය ලබනලදි. ඉක්මණින් බලිකම්ය පිළියෙළ කරවයි (සත්තුක) කීවේය. හද්දකොමෝ ඔහුගේ සිහ සතුටින් පුරවන්නෙමැයි බලිකම්ය පිළියෙළ කොට සියලු අබරණ පැළඳ එක් යානයක නැගී හිමියා සමඟ සොරුන් හෙළන පච්ඡායට ගොස් පච්ඡායට බලිකර්මය කරන්නෙමැයි නැගීමට පටන්ගත්තාය. සත්තුක සිතිය: සියල්ලන් නඟිනකල්හි මට මැයගේ අබරණ ගැනීමට ඉඩක් නොවන්නේය.' මෙසේ සිතා ඒ බලිභාජනයද ගෙන්වා ගෙන පච්ඡායට නැංගේය. හෙතෙම හද්ද සමඟ කථා කරන්නේ

ප්‍රිය කථාවක් නොකරයි. ඔහු තොමෝ ඉඟියෙන්ම ඔහුගේ අදහස දැන ගත්තාය. ඉක්බිති ඇයට ඔහු (මෙසේ) කීවේය. 'හද්දවනි, ඔබේ සඵලලවා කය පැළඳි අබරණ මෙහි පොට්ටනියක් කරව.' 'ස්වාමීනි, මගේ කවර අපරාධයක්ද?' (ඇය කීවාය). 'කිමෙක්ද? මම බලිකම්ය සඳහා ආයෙමියයි කල්පනා කෙළෙහිද? මම වනාහි මේ දේවතාවාගේ අක්මාව උගුළුවා කන්නෙමි. බලිකම්යෙහි ව්‍යාජයෙන් නුඹගේ අබරණ ගනු කැමැත්තෙමි ආයේ වෙමි'යි (හෙතෙම කීවේය). 'ස්වාමීනි, අබරණ කවරෙකුගේද මම කවරකුගේ වෙමිද? එකක් ඔබ අයත්ය අනෙකක් මට අයත්යයි මෙබඳුවු දෙයක් අපි නොදනිමු. මැනවි ආයාභියෙනි, මගේ එකම කැමැත්තක් ඉටු කරන්න. සැරසුණු අයුරින්ම මට ඉදිරියෙන්ද පිටුපසින්ද වැළඳ ගන්නට දෙනුමැනව'යි ඔහු තොමෝ කීවාය. හෙතෙම මැනවැයි පිළිගත්තේය. ඕනෑමෝ ඔහුවිසින් පිළිගත්තට දැන ඉදිරියෙහි සිට වැළඳගෙන පිටුපසින්ද වැළඳගත්තී මෙන් වී පච්ඡාන ප්‍රපාතයෙහි හෙළවාය. හෙතෙම වැටෙන්නේ අභයෙහිදීම සුණුවිසුණු වූයේය. ඇය විසින් කරනලද විසිතුරුබව දැන පච්ඡානයෙහි අධිගෘහීත දේවතාවා ගුණ ප්‍රකාශ කිරීම් වශයෙන් මේ ගාථාව කීවේය.

“සියලුතනි ඒ පුරුෂතෙමේ පණ්ඩිතයෙක් නොවේ. ඒ ඒ තනි විවක්ෂණවූ ස්ත්‍රියද පණ්ඩිතවූවා වෙයි.”

‘සියලුතනි ඒ පුරුෂතෙමේ පණ්ඩිතයෙක් නොවේ. මොහොතක් වුවද චිත්තනය කරන්නාවූ ස්ත්‍රියද පණ්ඩිත වූවා වෙයි.”’

ඉක්බිති හද්දතොමෝ මෙසේ සිතුවාය: මව්පියන් මේ අයුරින් යළි ගෙදර යාමට නොහැක. මෙයින්ම ගොස් එක් පැවිද්දක පැවිදි වන්නෙමි’යි (සිතා) නිගණ්ඨාරාමයකට ගොස් නිගණ්ඨයන්ගෙන් පැවිද්ද ඉල්ලුවාය. ඉක්බිති ඔවුහු ඇයට ‘කවර අයුරින් පැවිද්ද වේවාද’යි කීහ. නුඹවහන්සේලාගේ පැවිද්ද සඳහා යමක් උතුම් වේද එයම කරනුමැනවැයි ඔහු තොමෝ කීවාය. ඔවුහු මැනවැයි තල් ඇටයෙන් ඇයගේ කෙස් ගලවා පැවිදි කළාහුය. කෙස් යළි වැඩෙන්නේ කැරලි කැරලි වශයෙන් බොකුටුව වැඩුනේය. ඕනෑමෝ එකරුණින්ම ‘කුණ්ඩලකෙසා’යි නම් වූවා. ඔහු තමන් පැවිදිවූ තනි සියලු ශිල්ප උගෙන මෙයින් මතු

1. න යො සබ්බෙසු ධාතෙසු පුරිසො හොති පණ්ඩිතො
ඉප්පි පණ්ඩිතා හොති තත්ත තත්ත විවක්ෂණා
න යො සබ්බෙසු ධාතෙසු පුරිසො හොති පණ්ඩිතො
ඉප්පි පණ්ඩිතා හොති මුහුත්තමපි චිත්තයො

ඔවුන්ගේ විශේෂයක් නැතැ'යි දැන ගම්නියම්ගම්ති රාජධානීන්හි හැසිරෙන්නී යම් යම් තැනක පණ්ඩිතයෝ වෙන්ද ඒ ඒ තන්හි ගොස් ඔවුන් දන්නා සිල්ප සියල්ලම ගත්තිය. ඉක්බිති බොහෝ තන්හි උගත් බවින් ඇයට ප්‍රතිවාද දෙන්නට සමත්තු නොවෙත්. ඕ නොමෝ තමන් සමඟ කථාකිරීමට සමත්තු නොදක යම් ගමකට හෝ නියම්ගමකට පිවිසෙන්නීද එගම දෙරටුවෙහි වැළිගොඩක් කොට එහි දඹ අත්තක් තබයි. යමෙක් මට වාද නගන්නට හැකි වෙයිද හෙතෙම මේ අත්ත මඩ්වායි සම්පයෙහි සිටි දරුවන්ට සළකුණක් දෙයි. සන්දිනකිනුදු එය මඬින අයෙක් නොවෙත්, ඉක්බිති එය ගෙන යයි. එකල්හි අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ලොව පහළව සැවන ඇසුරුකොට දෙවරම්හි වසනසේක. කුණ්ඩලකේසාද පිළිවෙළින් සැවනට පැමිණ ඇතුල්නුවරට පිවිසෙමින් පැරණි අයුරින්ම වැලි ගොඩෙහි අත්ත තබා දරුවන්ට සළකුණක් කොට ගියාය. එයමයෙහි දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් වහන්සේ බික්සහන පිවිසි කල්හි හුදෙකලාව නුවරට පිවිසෙන සේක් වැළි සැයෙහි දඹ අත්ත දක කුමක් නිසා මෙය තබන ලද්දේදැයි ඇසුසේක. දරුවෝ එකරුණ නොඅඩුව කීහ. 'දරුවනි, එසේ ඇති කල්හි මෙය ගෙන මඩවයි කීසේක. ඔවුනතුරෙන් තෙරුන් වහන්සේගේ වචනය අසා ඇතමෙක් මැඩීමට අසමත් වූහ. ඇතමෙක් එකෙණෙහිම එය මැඩ සුණුවිසුණු කළාහුය. කුණ්ඩලකේසා නොමෝ බත්කිය කොට නික්මෙන්නී අත්ත මැඩු බව දැන මෙය කවරකුගේ වැඩක්දැයි ඇසුවාය. ඉක්බිති ඇයට දම්සෙනෙවි තෙරුන්වහන්සේ විසින් කරවනලද බව කීවාහුය. ඕනොමෝ 'තම ශක්තිය නොදන්නේ මේ අත්ත මඩවන්නට නොහැකිවන්නේය. ඒකාන්තයෙන් මහත්වූ යමෙක් වන්නේය. මමද කුඩා වන්නී නොහොබනේ වෙන්නෙමි. ඇතුල්ගමටම පිවිස පිරිසට දනුම්දීමට වටියයි සිතා එසේ කළාය. කුල අසුදහසක් නිවසන තගරයෙහි සභාගීය සභාගීය වශයෙන් සියල්ලෝම දැනගත්තාහුයයි දහසුතුය. තෙරුන්වහන්සේද බත්කියකොට එක් ගසක්යට වැඩහුන්සේක. ඉක්බිති මේ කුණ්ඩලකේසා නොමෝ මහජනයා විසින් පිරිවරන ලද්දී තෙරුන් සම්පයට ගොස් පිළිසඳර කොට එකත්පසෙක සිට ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ විසින් අත්ත මඩවන ලද්දේදැයි ඇසුවාය. 'එසේය මවිසින් මඩවන ලදි.' 'එසේ ඇතිකල්හි ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ සමඟ අපගේ වාදයක් වන්නේය'. (එසේ) වේවා පිත්තනිය,' 'ඇසීම කාට වේද? විමසීම කාට වේද?' 'විමසීම තම අපට පැමිණියේයි. නුඹවහනි නුඹ දන්නා දෙය විමසුව' ඕ නොමෝ තෙරුන් දුන් අනුමතියෙන් තමන් දන්නා සියලුම වාද විමසුවාය. තෙරහු සියල්ල විසඳුහ. ඕ නොමෝ සියල්ල විමසා නිතඬ වූවාය. ඉක්බිති ඇයට තෙරුන්වහන්සේ

නුඹවසින් බොහෝවක් විමසනලදි. අපිද එක් ප්‍රශ්නයක් අසමුයි කීහ. ස්වාමීනි විමසනු මැනවැයි මි කීවාය. 'එක නම් කුමක්ද?' කුණ්ඩලකෙසා, නොදනිමි ස්වාමීනි කිවුය. 'නුඹ පෙමණුවන් නොදන්නෙහි, වෙන කුමක් දන්නෙහිදයි තෙරණුවෝ ඇසූහ. මි තොමෝ එහිම තෙරුන්ගේ පාලන වැටි 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ පිහිටයමැ'යි කීවාය. මා සරණයාමෙන් වැඩක් නැත. දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි ශ්‍රේෂ්ඨ පුද්ගලයා අසළ විහාරයෙහි වාසය කරයි. ඔහු සරණ යවයි තෙරණුවෝ කීහ. මිතොමෝ 'ස්වාමීනි, එසේ කරන්නෙමැයි සවස්කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනා කාලයෙහි සමීපයට ගොස් පසහ පිහිටුවා වැද එකත්පසෙක සිටියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මඬනාලද සංස්කාර ඇති ඇයගේ චරිතවශයෙන් ධර්මපදයෙහි මේ ගාථාව වදළුයේක.

'අනන්තරාමයක පදයන්ගෙන් යුක්තවු ගාථා දහසකටද වඩා යමක් අසා සංසිදෙයිද එබඳුවු එකගාථා පදය ශ්‍රේෂ්ඨය.''

මි ගාථා අවසානයෙහි සිටි අයුරින්ම පිළිසිඹියා සමඟ රහත්බවට පැමිණ පැවිද්ද ඉල්ලුවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයගේ පැවිද්ද පිළිගත්තේක. මිතොමෝ හික්කුණින් ආරාමයට ගොස් පැවිදිවුවාය. මෑතකාලයෙහි, සිවුපද ගාථාවක් අවසන්හි රහත්බවට පත් කුණ්ඩලකෙසා ඒකාන්තයෙන්ම උත්තමාවකැයි සිවුපිරිසමැද කථාවක් හටගත්තේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඒකාරණය අනෙකාත්පත්ති කොට තෙරණිය වහා වැටහෙන අහිඳු ඇති හික්කුණින් අතුරෙන් අගනැන්හි තැබුයේක.

15 10

ගඳුකාපිලාහි තෙරණිය

දසවැන්නෙහි පුබ්බෙතිවාසං යන්නෙන් පෙර විසූ කඳපිළිවෙළ සිහිකරන හික්කුණින් අතුරින් හඳු කාපිලානිය අග්‍රයයි දක්වයි. මිතොමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන් කල නංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසමින් එක් හික්කුණියක පෙරවිසීම සිහිකරන්නාවු හික්කුණින් අතුරෙන් අග තනතුරෙහි තබන්නාවු බුදුන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. මිතොමෝ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා බුදුන් නූපත් කල්හි

1. "සහසාමපි වෙ ගාථා අනන්තපදසංහිතා
එකං ගාථාපදං සෙය්‍යො යං යුත්වා උපසම්මති"

බරණුස කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන තමන්ගේ සහෝදරයාගේ බිරිය සමඟ කලහ කරන්නී ඇය පසේබුදුන්වහන්සේට පිණ්ඩපාතය දුන්නාට මෝ මොහුට පිණ්ඩපාතය දී තමන්ගේ වසයට ගන්නීයයි පසේබුදුන්ගේ අතින් පාත්‍රය ගෙන බත් විසිකොට මඩපුරවා දුන්නීය. මහජනයා මෝකොමෝ පහත් තැනැත්තියකුයි නින්ද කොට යම් තැනැත්තියක විසින් තුම සමඟ කලහ කරන ලද්දේද? ඇයට කිසිවක් නොකෙළෙහි. පසේබුදුන්වහන්සේ තුමට අපරාධයක් කෙළේදැයි ඇසීය. ඕකොමෝ ඔවුන්ගේ වචනයෙන් ලජ්ජා වන්නී යළි පාත්‍රය ගෙන මඩ ඉවත් කොට දෙවා සුවිඳසුණෙන් උලා වතුමධුර පුරවා මත්තෙහි ඉසිනලද පියුම්ගැබක පැහැය ඇති ගිතෙලින් බබලන්නක් කොට පසේබුදුන්වහන්සේගේ අතෙහි තබා යමිසේ මේ පිණ්ඩපාතය බැබළුනේ වේද? එසේ මගේ සිරුර බබළන්නේ වේවායි ප්‍රාථමිකවත් තැබුවායයි සියල්ල මහාකාශාප තෙරුන්ගේ කථාවස්තුවෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දනගුණය. මහාකාශාප තෙරුන්වහන්සේ වනාහි දකුණු මග ගෙන තථාගතයන්වහන්සේ සමීපයෙහිවූ බහුපුත්තක නිග්‍රොධ මූලයට ගියහ. මේ හදුකාපිලානිය වම්මග ගෙන මාගමුන්ට පැවිද්දට නොඅනුදත් බැවින් පරිබොජිකාරාමයකට ගියාය. යම් දිනෙක මහාපුජාපතී ගොතමිය පැවිද්ද ලද්දේ එකල්හි ඒ තෙරණිය තෙරණින් සමීපයෙහි පැවිද්ද උපසම්පදවද ලැබ මෑත කාලයෙහි විදඹිනාවට කටයුතු කරන්නී රහත්බවට පැමිණ පෙරවිසූ කඳ පිළිවෙළ දැනීමේ නුවණෙහි පුරුදු කරනලද වසඟභාවය ඇත්තී වුවාය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරම වැඩහිඳ පිළිවෙළින් හික්කුණින් තනතුරුවල තබනසේක් මේ තෙරණිය පෙරවිසූ කඳපිළිවෙළ සිහිකරන හික්කුණින් අතුරින් අගතැන්නි තැබුසේක.

15.11

හදුකවවානා තෙරණිය

එකොළොස්වැන්නෙහි මහාහික්කුසාපතනානං යන්නෙන් මහත් අභිඤ්චනට පත්වූ හික්කුණින් අතුරින් හදුකවවානා අග්‍රයයි දක්වෙයි. එක් බුදුවරයෙකුට සතර දෙනෙක් පමණක්ම මහා අභිඤ්ඤා ඇත්තෝ වෙත්. ඉතිරි ශ්‍රාවකයෝ එසේ නොවෙත්, අවශේෂ ශ්‍රාවකයෝ වනාහි කල්පලක්ෂයක්ම සිහිකිරීමට හැක්කෝ වෙත්. එයින් මත්තෙහි නොවෙත්. මහා අභිඤ්ඤාපත ශ්‍රාවකයෝ වනාහි කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති අසංඛ්‍යයක් සිහිකරති. අපගේ ශාස්තෘ ශාසනයෙහිද අගසව් දෙනම බක්කුල

තෙරුන්වහන්සේ හඳුකවානා තෙරණිය යන සතරදෙනා එපමණක් සිහි කිරීමට සමත් වුවාහුය. එබැවින් මෙම තෙරණිය මහා අභිඥාපාත හික්මුණින් අතුරින් අග්‍රතම වූහ. හඳුකවානා යනු ඇයගේ නමයි. මනොඥ කාංචනයක මෙන්ද උතුම් ස්වර්ණයක මෙන්ද ඇයගේ ශරීරවර්ණය විය. ඕනෑමෝ එබැවින් හඳුකංචනායි නමක් ලැබුවාය. ඕනෑමෝ පසුව කවානායි පළමු වූවාය. මේ රාහුලමාතාවට පයඝාය නාමයකි. ඕනෑමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳගෙන පසුකලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා එක්හික්මුණියක මහා අභිඥාපාත හික්මුණින් අතුරින් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඕනෑමෝ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි සුප්පබුද්ධ ශාක්‍යයාගේ නිවසෙහි පිළිසිඳ ගන්නාය. හඳුකවානායි ඇයට නම් කළාහුය. ඕනෑමෝ වුවා බෝසතුන්ගේ නිවසට ගියාය. පසුකලෙක රාහුලකුමරු නම් පුතකු වැදුවාය. ඔහු උපන් දිනයේම බෝසත්තෙමේ නික්ම ගොස් බෝමැඩෙහි සඵඥතාවට පත්ව ලෝකානුග්‍රහය කරන්නේ අනුපිළිවෙළින් කිඹුල්වතට පැමිණ යැකිත්ට සංග්‍රහ කළේය. පසුකලෙක සුදෙවුන් මහරජු පිරිනිවන් පෑකල්හි මහාප්‍රජාපතී ගෝතමිය පත්සියයක් මාගමුන් සමඟ පැවිදි වූවාය. රහල්මවද ජනපදකලාණියද (මහාප්‍රජාපතී) තෙරණිය වෙතට ගොස් පැවිදිවූහ. ඕනෑමෝ පැවිදිවූ කාලයෙහි පටන් හඳුකවානතෙරණියයි ප්‍රසිද්ධ වූවාය. මෑතකාලයෙහි විදසුන් වඩා රහත් බවට පත්වූවා අභිඥවන්ති පුරුදුකරන ලද වසඟබව ඇත්ති වූවාය. එක් පළඟක වැඩහුන්නා එක් සිහිකිරීමකින් කල්පලක්ෂයක් අධික කොට ඇති අසංඛ්‍යයක් සිහි කරන්නීය. ඇයගේ එම ශුණය ප්‍රකට වූ කල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවිරමෙහි වැඩ හිඳ හික්මුණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල පිහිටුවමින් මේ තෙරණිය මහාඅභිඥාපාත හික්මුණින් අතුරින් අග්‍රතනතුරෙහි තැබුසේක.

15 12

කිසාගොතමී තෙරණිය

දෙළොස්වැන්නෙහි ලුබ්ච්චරධරානං යන්නෙන් තුන්රථ බවකින් යුත් පාංශුකුල දරන්නාවූ හික්මුණින් අතුරෙන් කිසාගොතමී අග්‍රවන්තියයි දක්වෙයි. ගොතමී යනු ඇයගේ නමයි. මඳක් වැහැරුණු ස්වභාවය ඇති බැවින් කිසාගොතමීයි කියනුලැබේ. මෝකොමෝත් පියුමුතුරා බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය

අසමත් එක්තිකුණියක රථ සිවුරුදරන හික්කුණින් අතුරෙන් අග්‍රස්ථානයෙහි තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඔ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවැත්නුවර දිළිඳුකුලයක උපන්නී වියපත් කල්හි එක් කුලයකට ගියාය. එහිදී ඇයට දිළිඳුගෙයක දුටුකැයි නින්ද කළාහුය. මිනොමෝ මෑත කාලයෙහි පුතකු වැදුවාය. ඉක්බිති ඇයට ගෞරව කළාහුය. ඒ දරුවා වනාහි දුටුපැන කෙළින් වියෙහි සිටියේ කථරිය කළේය. ඇයට දුකක් උපන්නේය. මිනොමෝ, 'මම මේ ගෙදරදීම පිරිහුණු ලාභසත්කාර ඇත්තියකවී පුතු උපන් කල්හි පටන් සත්කාරයට පැමිණියෙමි. මොවුහු මේ මගේ පුතු පිටත දම්මටද උත්සාහ කරන්නහුය'යි පුතු ඇකයෙන් ගෙන මගේ පුතට බෙහෙත්ක් දෙන්නැයි ගෙදරෙහි පිළිවෙළින් හැසිරෙයි. දුටුදුටු තන්හි මිනිස්සු මියගිය ඔහුට කොහි බෙහෙත් දුටුවිරුදැයි අතින් ගසා නින්ද කරන්. ඔ නොමෝ ඔවුන්ගේ කථාව නොසලකමින් යයි. ඉක්බිති කිසියම් නුවණැති මිනිසෙක් ඇය දක මෝ පුතුසොවින් සිත්වියවුලට පත්වුවාවන්තියයි මෑයට වනාහි බෙහෙත් අතිකෙක් නොදනියි. බුදුරජාණන් වහන්සේම දන්නා සේකැයි සිතා මෙසේ කීවේය. දරුව, නුඹගේ පුතට බෙහෙත් දන්නා අනෙකෙක් නම් නැත. දෙවියන් සහිත ලෝකයෙහි අග්‍ර පුද්ගලවු බුදුරජාණන්වහන්සේ සමීප විහාරයෙහි වැඩවසන සේක. උන්වහන්සේ වෙතට ගොස් විමසුව.' මිනොමෝ (මේ) මිනිසා ඇත්තක් කියන්නේයයි පුතු රැගෙන බුදුරජාණන්වහන්සේ බුද්ධාසනයෙහි හුන්වේලාවෙහි පිරිස කෙළවර සිට භාගාවතුන්වහන්ස, මගේ පුතට බෙහෙත්ක් දෙනු මැනවැයි කීවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයගේ උපනිශ්‍රය දක, 'ගෝතමීය, බෙහෙත් සඳහා මෙහි පැමිණි ඔබ විසින් මනාදෙයක් කරනලදි. යන්න, නුවරට පිවිස කෙළවරෙහි පටන් සියලු නුවර හැසිර යම් ගෙයක කිසියම් මියගිය පුද්ගලයෙක් නැන්ද ඒ ගෙයින් අබ ගෙනෙව'යි පැවසුසේක. ඔ නොමෝ මැනවි ස්වාමීනි සතුටු සිතැත්තී ඇතුල්නුවරට පිවිස පළමු ගෙහිදීම බුදුරජාණන්වහන්සේ මගේ පුතට බෙහෙත් සඳහා අබ ගෙන්වන සේක. මට අබ දෙනු මැනවැයි කීවාය. මැනවි, ගෝතමීයයි පවසා (අබ) ගෙනවුත් දුන්නාහුය. 'මෙය මෙසේ ගැනීමට නොහැක. මේ ගෙහි කිසියම් මළපුද්ගලයෙක් නැන්දැ'යි ඇසුවාය. 'ගෝතමීය, කුමක් කියෙහිද? කවරෙක් මෙහි මළවුන් ගණන් කිරීමට හැක්කේද? ඔවුහු කීහ. එසේ වීනම් මෙය මම තහමක් නොගනිමි. දඹලයන්වහන්සේ යම් තැනක මළකෙනෙක් ඇන්ද එම ගෙයින් අබ මා ලවා නොගන්වනසේකැයි ඇය කීවාය. මිනොමේ මේ අසුරින්ම තෙවැනි ගෙයට ගොස් සිතුවාය: සියලු නගරයෙහි මේ ක්‍රමයම වන්නේය. මෙය හිතානුකම්පා ඇති බුදුරජාණන්වහන්සේ විසින් මෙය දක්නා ලද්දේ

වත්තේයයි සංවේගය ලැබ එයින් පිටතට නික්ම අමුසොහොනට (මළුපුතු) ගෙන ගොස් පුතු අතින් ගෙන 'පුත, මම මේ මරණය නුඹටම උපන් දෙයකැයි සිතුවෙමි. මෙය නුඹට පමණක්වුවක් නොවේ. මේ ධර්ම මහජනයාට සාධාරණවූවකැයි පවසා පුතු අමු සොහොනෙහි දමා මේ ගාථාව කීවාය.

යම් මේ අනිත්‍යතාවක් වේද? එය ගමකට අයත් දහමක් නොවේ. නියම් ගමකට අයත් දහමක්ද නොවේ. එක්කුලයකට උරුමවූ දහමක්ද නොවේ. මෙය දෙවියන් සහිත සියලු ලෝකයේ ධර්මයයි.¹

මෙසේද කියා ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට ගියාය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයගෙන්, ගෝතමීය, ඔබවිසින් අබ ලබනලද්දැයි ඇසූ සේක. 'ස්වාමීනි, අබවලින් (ගතයුතු) වැඩය නිමාවිය. මට පිහිටක් දෙනුමැනවැයි ඕනෑමෝ කීවාය. ඉක්බිති ඇයට ශාස්තෘන්වහන්සේ ධම්මපදයෙහි මේ ගාථාව දෙසූ සේක.

'මහසැඩවතුරක් නිදිගත් ගමක් ගසාගෙන යන්නාක් මෙන් මාරයා පුතුන් හා ගවයන් (හේතුවෙන්) මත්වූ තදින් ඇලුණු මනසක් ඇති මිනිසා රැගෙන යයි.'²

ඕනෑමෝ ගාථාව අවසන්හි සිටි පරිද්දෙන්ම සෝවාන්පෙලෙහි පිහිටා පැවිද්ද ඇයුරු සිටියාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පැවිද්ද අනුදක්සේක. ඕනෑමෝ තෙවරක් ශාස්තෘන්වහන්සේ පැදකුණු කොට වැද මෙහෙණවරකට ගොස් පැවිදි වූවාය. උපසපත් බව ලැබ නොබෝ දිනකින්ම නුවණින් මෙනෙහි කිරීමෙහි කිටයුතු කරන්නී වීදසුන් වැඩුවාය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඇයට මෙම ඔභාස ගාථාව පැවසූසේක.

'අමා පදය (නිවන) නොදකිමින් යමෙක් අවුරුදු සියයක් ජීවත් වේද? අමාපදය දක්නහුගේ එක්දින ජීවිතය ශ්‍රේෂ්ඨය.'³

1. 'න ගාමධම්මො නො නිගමස්ස ධම්මො
නවාපයං එකකුලස්ස ධම්මො
සබ්බස්ස ලෝකස්ස සදෙවකස්ස
එසොව ධම්මො යදිදං අනිවචනා
2. "තං පුත්තපසුසම්මත්තං බ්‍යාසත්තමනසං නරං
සුත්තං ගාමං මහොසොව මවුආදය ගව්හි"
3. යොව වස්සසත්තං ජීවෙ අපස්සං අමතං පදං
එකාතං ජීවිතං සෙයොසා පස්සානො අමතං පදං.

ඕනොමෝ ගාථාවගේ අවසන්ති රහත්බවට පැමිණියා පරිකර පරිහරණයෙහි පරම උත්කෘෂ්ටවුවා වී තුන් රථබවකින් යුත් සිවුරු පොරවා හැසිරුණාය. මෑත කාලයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දෙව්රමෙහි වැඩ හුන්සේක් හික්කුණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබමින් මේ තෙරණිය රථ සිවුරුදරණ හික්කුණින් අතුරින් අගතන්හි තැබුයේක.

15 13

සිගාලකමාතා තෙරණිය

තෙළෙස්වැන්නෙහි සද්ධාධිවුක්කානං යන්නෙන් ශ්‍රද්ධාලක්ෂණයෙහි මනාව පිවිසි හික්කුණින් අතුරින් සිගාලකමාතාව අග්‍රයයි දැක්වෙයි. මෝනොමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් හික්කුණියක ශ්‍රද්ධාධිවුක්කතාව හික්කුණින් අතුරින් අග තන්හි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක පින්දහමි කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඕ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි රජගහනුවර සිටුකුලයක උපන්නා සමානජාතික කුලයකට ගොස් එක් පුතෙකු වැදුවාය. ඔහුට සිගාලක කුමාරයායි නම් කළාහුය. ඕනොමෝද එකරුණින්ම සිගාලකමාතා නම් වූවාය. ඕනොමෝ එක් දිනක් ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා ලදශ්‍රද්ධාව ඇත්තී භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සමීපයෙහි පැවිදිවූවාය. පැවිදිවූ කල පටන් සද්ධිත්‍රිය අධිමාත්‍රව (ශ්‍රද්ධා නැමති ඉත්‍රිය ඉතා අධික ලෙස) ලැබුවාය. ඕනොමේ දහමි ඇසීම සඳහා විහාරයට ගොස් භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ශරීරනිෂ්පත්තිය බලමින්ම සිටින්නීය. ශාස්තෘත්වහන්සේ ඇයගේ ශ්‍රද්ධාලක්ෂණයෙහි දැඩියේ පිවිසුණුබව දන යෝග්‍ය දෙයක්කොට පැහැදෙනසුළුවූම දහමක් දෙසනසේක. ඒ තෙරණියද ශ්‍රද්ධා ලක්ෂණයම ධුරයකොට රහත්බවට පැමිණියාය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි දෙව්රම වැඩ හිඳ හික්කුණින් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් මෙම තෙරණිය ශ්‍රද්ධාධිවුක්කතාව හික්කුණින් අතුරින් අගතනතුරෙහි තැබුයේක.

පෙරිපාළි වංශිකාව හිමියෙයි.

උපාසක පාළි වර්ණාව

161

තපස්ස ගලේක

උපාසක පාළියෙහි පළමුවැන්නෙහි පටිමං සරණං ගව්ජනානං යන්නෙන් සියල්ලන්ට පළමුව සරණයන්නාවූන් අතුරින් තපස්ස ද හලේක ද යන මේ වෙළෙඳු දෙදෙන අග්‍රයහයි දැක්වෙයි. මොවුහු වනාහි පියුමුතුරා බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන මෑතකාලයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසන්නාහු උපාසකවරුන් දෙදෙනෙකු පළමුව සරණයන්නාවූන් අතුරින් අගතනිහි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුවාහුය. ඔවුහු කල්පලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා අපගේ බෝසතුන් සඵඤ්ඤාභ්‍යාසයට පත්වීමට පෙරාතුවම අසිතඤ්ඤානගරයෙහි කෙළෙඹියකුගේ ගෙහි උපන්නාහුය. දෙටු සොහොයුරා තපස්ස නම් වූයේය. කතිටු සොහොයුරා හලේක නම් විය. ඔවුහු මෑතකාලයෙහි ගිහි ගෙහි වසන්නාහු කලින් කලට පත්සියයක් ගැල් යොදවා වෙළඳුම් කරමින් හැසිරෙති. එකල්හි අපගේ බෝසත්තෙමේ සඵඤ්ඤාභ්‍යාසයට පැමිණ සත්සතියක් බෝමැඩ වැස අටවැනි සතියෙහි රාජායතන මූලයෙහි හුන්නේය. එකල්හි ඒ වෙළෙන්ඳෝ පත්සියයක් පමණකු ගැල්වලින් එතැනට එළැඹියාහු වෙත්. ඔවුන්ගේ අනතුරු අත්බවෙහි මව ඒ පෙදෙසෙහි දේවතාවාචී උපන්නාය. ඕනොමෝ (මෙසේ) සිතුවාය: 'දන් බුදුරජාණන්වහන්සේට ආහාරයක් ලැබීමට වටියි. මින්මතු නිරාහාරයෙන් යැපීමට නොහැකිය. මේ මගේ පුත්තු දෙදෙනාද මෙතැනින් යති. මොවුන්ලවා අද බුදුරදුන්ට පිණ්ඩපාතයක් දෙවීමට වටියි' මෙසේ සිතා පත්සියයක් ගැල්වල යෙදූ ගොනුන්ගේ ගමන් වැළැක්ම කළාය. ඔවුහු මේ නම් කුමක්දැයි නොයෙක් ආකාර නිමිති බලත්. ඉක්බිති ඔවුන් වෙහෙසෙන බව දැන එක් පුරුෂයකුගේ සිරුරෙහි පිටිය 'කුමක් හෙයින් වෙහෙසෙවුද? තුඹලාට යක්ෂාවේශයක් හෝ භූතාවේශයක් හෝ නාගාවේශයක් හෝ නැත. මම වනාහි තුඹලාගේ ඉකුත් අත්බවෙහි මවය. මෙතැනහි භූමස්ථදේවතාවාචී උපන්නා වෙමි. මේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ රාජායතන මූලයෙහි වැඩහුන්සේක. උන්වහන්සේට පළමු පිණ්ඩපාතය දෙවූයි කීවාය. ඔවුහු ඇයගේ කථාව අසා සතුටු සිත් ඇත්තෝව අත්පුණ්ද මිපිඬුද රන්තලියකින් ගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට ගොස් 'ස්වාමීනි, මේ භෝජනය පිළිගනුමැනවැයි කීවාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අතීත බුදුවරුන්ගේ පුරුද්ද බැලූ සේක. ඉක්බිති උන්වහන්සේට සතර (වරම්) මහරජවරු සෙල්මුවා පාත්‍රයක් පිළිගැනවුහ.

ශාස්තෘත්වහන්සේ ඔවුන්ට මහත්ඵල වේවායි පාත්‍ර සතරම එකම පාත්‍රයක් වේවායි අදිටන් කළයේක. එකෙණෙහි එ' වෙළෙන්දෝ' තථාගතයන්වහන්සේගේ පාත්‍රයෙහි අත්සුණුද මීපිඩුද පිහිටුවා වැළඳු කල්හි දිය පිළිගන්වා බත්කිස අවසන්හි ශාස්තෘත්වහන්සේට වැඳ එකත්පසෙක හුන්නාහුය. ඉක්බිති ශාස්තෘත්වහන්සේ ඔවුන්ට දහම් දෙසුයේක. දෙසුම අවසන්හි දෙදෙනාම දෙවචාරික සරණයෙහි පිහිටා ශාස්තෘත්වහන්සේට වැඳ තමන්ගේ නුවරට යනු කැමැත්තාහු 'ස්වාමීනි, අපට ආවතේව සඳහා පිදිය යුතු දෙයක් දෙනු මැනවැ'යි කීවාහුය. ශාස්තෘත්වහන්සේ දකුණු අතින් හිස පිරිමැද දෙදෙනාටම කේසධාතුමිට අටක් දුන්සේක. ඒ දෙදෙනාම ඒ ධාතු රත්සුමුගක තබා තමන්ගේ නුවරට පමුණුවා අයිතඤ්ඤා නුවර දෙරටුවෙහි ජීව කේශධාතුන්ගෙන් වෛතෘයක් පිහිටේවාහුය. පොහෝදිනයක්, පාසා වෛතෘයෙන් නිල් රැස් වීහිදෙයි. මෙසේ මේ කථාවස්තුව නිමියේයි. ශාස්තෘත්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි ජේතවනයෙහි වැඩහිඳ පිළිවෙළින් උපාසකවරුන් තනතුරුවල තබනසේක් මේ දෙදෙනා පළමුව සරණ යන්නවුන් අතුරින් අගනනතුරෙහි තැබුයේක.

16.2.

අනාථපිණ්ඩික

දෙවැන්නෙහි දයකානං යන්නෙන් දීමෙහි ඇලුනවුන් අතුරින් සුදත්තගෘහපති අනාථපිණ්ඩික තෙමේ අග්‍රයයි දැක්වෙයි. හෙතෙම වනාහි ජි පුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘත්වහන්සේගේ ධම්කථාව අසමින් එක් උපාසකයකු දෙන්නවුන් අතුරින් අගනනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘත්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි සුමන සිටුගේ ගෙහි උපන්නේය. ඔහුට සුදත්තයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම පසුකල්හි ගෘහවාසයෙහි පිහිටියේ දන්දෙන දනපතියෙක්වී ඒ ගුණයෙන්ම පතළාවූ නම් ඇත්තේ අනාථපිණ්ඩික නම් වූයේය. හෙතෙම ගැල් පන්සියයකින් බඩු රැගෙන රජගහනුවර තමන්ගේ හිතවත් යහළු සිටු කෙනකුගේ ගෙදර ගොස් එහිදී භාග්‍යාවත්වූ බුදුරජාණන්වහන්සේ උපන්බව අසා බෙහෙවින් උදෑසන කාලයෙහි දේවතානුභාවයෙන් විවරවූ දෙරටුවෙන් ශාස්තෘත්වහන්සේ වෙත එළඹ දහම් අසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා

දෙවෙනි දිනයෙහි බුදුපාමොක් සහනට මහදන්දී සැවතට පැමිණීම සඳහා ශාස්තෘන්වහන්සේගෙන් පිළිණගෙන අතරමග පත්සාළිය යොදුන් මගෙහි ලක්ෂය ලක්ෂය බැගින් දී යොදුනෙන් යොදුනවු විහාරයන් කරවා ජේතවනය කෝටිගණන් ඇතිරීමෙන් අටළොස් කෙළකින් මිලදී ගෙන අටළොස් කෙළකින් විහාරය කරවා තිබු කල්හි සිවුපිරිසට පෙරබතෙහි හා පසුබතෙහි කැමති පරිදි දන් දෙමින් අටළොස් කෙළකින් විහාර පූජාව නිම කරවුයේය. විහාරපූජාව නවමසකින් නිමාවට ගියේය. පස් මසකිනැයි ඇතුම්හු කියත්. තෙමසෙහි වනාහි සියලු ආවායෑවරුන්ගේ විවාදයක් නැත. මෙසේ සිවුපණස් කෙළක් ධනය විසඳ තිබෙවම ගෙහි මෙබඳු දන් පැවැත්වීය. දිනපතා සලාක බත් පන්සියයක් වෙයි. පක්ෂයකට අයත්වන බත් පන්සියයකි. සලාක කැඳදීමේ පන්සියයකි. පක්ෂයකට අයත්වන කැඳදීමේ පන්සියයකි. නිතිබත් පන්සියයකි. ආගන්තුක බත් පන්සියයකි. ගම්කබත් පන්සියයකි. ගිලානුපසථායක බත් පන්සියයකි. පන්සියයක් අසුන් නිවසෙහි තිබඳ පතවන ලද්දේම වෙයි. ඉක්බිති පසුකාලයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ජේතවනයෙහි වැඩවසන සේක් උවසුවන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබමින් ඔහු දයකයන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුයේක.

16.3

විත්තගෘහපති

තෙවැන්නෙහි ධම්මකපීඨානං යන්නෙන් ධම්මකපීඨ උපාසකයන් අතුරින් විත්තගෘහපති තෙමේ අග්‍රයයි දැක්වෙයි. හෙතෙම වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ පසුකලෙක දහම් අසමින් එක් උවසුවකු ධම්මකපීඨයන් අතුරින් අගතැන්හි තබන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා කාශ්‍යප බුදුන් කල මුවවැද්දකුගේ නිවසෙහි උපන්නේ පසුකලෙක වනයෙහි වැඩකිරීමට හැකි කල්හි එක්දිනක් වැසිවසින විට මුවන් මැරීම සඳහා අවි රැගෙන වනයට ගොස් මුවන් සොයාබලන්නේ නොකළ (ඉබේ සැදුණු) පථිත ගුහාවක හිසපටන් පාංශුකුලය පොරවා ගල්කලයක හුන්නාවූ එක් හිඤ්චක දක එක් ආයෑයෙක් මහණදම් කරමින් හුන්නේ වනැයි හැඟීම් උපදවා වේගයෙන් ගෙදර ගොස් එක් උදුනක රියේ ගෙනා මස්ද එක් උදුනක බත්ද පිසවා පිඩු හැසිරෙන හිඤ්චන් දක උන්වහන්සේලාගේ පාත්‍රය ගෙන පතවනලද අසුන්හි හිඳවා හිඤ්චා පිළිගත්වා ආයෑයන් වළඳවුවියයි

අනිකකුට අණවා ඒ බත බඳුනක බතා පත්වලින් මුව බැඳ බඳුන රැගෙන යන්නේ අතරමග නොයෙක් ආකාර මල් නෙලා පාත්‍ර ගොවුවෙන් ගෙන තෙරුන් හුන්කැනට ගොස් බඳුන බතා එක්කැනක තබා 'ස්වාමීනි මට සංග්‍රහ කරනු මැනවැ'යි කියා තෙරුන්ගේ පාත්‍රය රැගෙන බත් පුරවා තෙරුන්ගේ අතෙහි පිහිටුවා ඒ මුසුවු මල්වලින් තෙරුන් පුද එකත්පසෙක සිටියේ යම්සේ මේ රසවත් පිණ්ඩපාතය සමඟ මල්පුරාව සිත සතුටු කරවුයේද එසේ මා උපනුපත් තන්හි පවුරු දහස් ගණන්ද පැමිණේවා! පස් පැහැති මල් වැසිද වසිවා'යි පැවසීය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහුගේ උපතිශ්‍රය දැක දෙතිස් ආකාර කමටහන කියා දුන්නේය. හෙතෙම දිවි ඇති තෙක් කුසල් කොට දෙව්ලොව උපන්නේය. උපත් තැන දණක් පමණවු සීමාවෙන් දිවමල් වැස්සක් වැස්සේය. තෙමේත් අත් දේවතාවුන්ට වඩා වැඩිමනත් රූපයෙන් යුක්ත වූයේය. හෙතෙම එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි මගධ රට මව්කාසණ්ඩනගරයෙහි සිටුකුලයෙහි උපන්නේය. ඔහු උපත් කල්හිම සියලු නුවරෙහි දණක් පමණවු සීමාවෙන් පස්වණක්මල් වැසි වැස්සේය. ඉක්බිති ඔහුගේ මව්පියෝ අපගේ පුතා තමන්ම තමන්ගේ නම රැගෙන ආයේයි ඔහුගේ උපත් දිනයෙහිම සියලු නුවර පස් පැහැති මලින් විසිතුරු වූයේ විත්තකුමාරයි නම් කළාහුය. හෙතෙම මැනකාලයෙහි ගිහිගෙහි පිහිටියේ පියාගේ ඇවෑමෙන් එනුවරෙහි සිටු තනතුරට පැමිණියේයි. එසමයෙහි පස්වග තෙරුන්ට අයත් වන මහානාම තෙරුන්වහන්සේ මව්කාසණ්ඩ නුවරට පැමිණියහ. විත්තගහපති තෙමේ උන්වහන්සේගේ ඉරියව්වෙහි පැහැද පාත්‍රය රැගෙන ගෙට පමුණුවා පිණ්ඩපාතයෙන් ගරුසරු කොට කරනලද බත්කිය ඇති තෙරුන්වහන්සේ අම්බාටකාරාම නම්වු උයනට පමුණුවා එහි උන්වහන්සේට විසීමට තැනක් කරවා තිබෙව තමන්ගේ ගෙහි පිණ්ඩපාතය ගෙන විසීම සඳහා පිළිණ ගත්තේය. තෙරුන්වහන්සේද ඔහුගේ හේතුසම්පත් දැක දහම්දෙසන්නාහු ආයතන සයට බෙද දක්වීමට දෙසූහ. විත්තගහපති තෙමේ පෙර හවයෙහි යටපත් කළ සංස්කාර ඇති බැවින් නොබෝ දිනකින්ම අනාගාමී ඵලයට පැමිණියේය. ඉක්බිති එක්දිනක් ඉසිදත්ත තෙරුන්වහන්සේ එහි ගොස් වාසය කරන්නාහු සිටු නිවසෙහි බත්කිය අවසන්හි පැන විසඳීමට නොහැකිවන්නාවූ ආයුෂ්මත් තෙරුන්වහන්සේ විසින් ඇරයුම් කරන ලද්දහු උපාසක තැනගේ පැන විසඳ ඔහු විසින් පෙර ගිහියහළු බව දත්කල්හි දත් මෙහි නොවිසිය යුතුයයි කැමති පරිද්දෙන් පිටත් වී ගියහ. යළි එක් දිනක් සිටු ගහපති තෙමේ සෘද්ධිප්‍රාතිභායඝී කිරීම පිණිස මහානාම තෙරුන්ගෙන් ඉල්ලීය. උන්වහන්සේත් ඔහුට තෙජොසමාපත්ති ප්‍රාතිභායඝීය දක්වා දත් මෙහි

විසීමට නොයුතුයයි රිසිලෙසින් පිටත්ව ගියහ. ඉක්බිති එක් දිනක් අගසව්වදෙතම හික්කුන්දහසක් පිරිවර කොට ඇත්තාහු අමබාටකාරාමයට වැඩියහ. සිවුගෘහපතිතෙමේ උන්වහන්සේලාට මහත්සත්කාර පිළියෙළ කළේය. සුධම්ම තෙරුන්වහන්සේ එය නොයිවසන්නාහු සිටාණන්ට තලලුලිවාදයෙන් නින්දකොට ඔහු විසින් පිටමං කරනලද්දහු ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් අවවාද ලැබ උන්වහන්සේගේ අවවාදයෙහි පිහිටියාහු විත්තගෘහපති කමා කරවා එ' අමබාටකාරාමයෙහිම වසමින් විදසුන් වඩා රහත්බවට පැමිණියහ. එකල්හි උපාසක තෙමේ, 'මම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නොදකම බොහෝ කලක් ගෙවීම්, භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සමීපයට යන්නහු විසින් හිස් අතින් යාම නොයුතුය'යි සිතා ගැල් පන්සියයකින් තෙල් මීපැණි ආදිය රැගෙන යමක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දකිනු කැමැත්තෝද ඔවුහු මා සමඟ එක්වූයි නුවරෙහි බෙර හසුරුවා මිනිසුන් දෙහසක් විසින් පිරිවරන ලද්දේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක්මට පිටත්විය. නිස්සොදුන් මගෙහි දෙවියෝ පඩුරු එළවුවාහුය. හෙතෙම ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් පසඟ පිහිටුවීමෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේට වැන්දේය. එකෙණෙහි අහසින් පස්වණක් මල්වලින් මල් වැස්සක් වැස්සේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට අධ්‍යාසය වශයෙන් සළායතනවිභතියම දෙසුසේක. අඩමසක් පමණ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට දෙන්නාවූද ඔහුගේ සියතිවෙසින් ගෙනා සහල් තෙල් මීපැණි ආදිය නිමා නොවීය. රජගහනුවරවැසියන් විසින් එවනලද පඩුරුම ප්‍රමාණවත් විය. හෙතෙම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක තම නුවරට යන්නේ ගැල්වලින් ගෙනා සියල්ල බික්සහනට දුන්නේය. ගැල් හිස්වූ කෙණෙහිම දෙවියෝ සත්රුවන් පිරවූහ. මේ විත්ත ගෘහපති තෙමේ ඒකාන්තයෙන්ම බොහෝ සත්කාර සම්මානයට පාත්‍රවූයේයයි මහජනයා අතර කථාවක් හටගත්තේය. එය අසා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ධම්පදයෙහි මේ ගාථාව දෙසුසේක.

සැදහැනි සීලයෙන් යුත් යසඉසුරින් ආධ්‍යවු යමක් යම් යම් පෙදෙසක් ඇසුරුකරයිද හෙතෙම ඒ ඒ තන්හි පුදනුලද්දේ වෙයි.¹

හෙතෙම එතැන් පටන් ආයඝ්‍රාමකයන් මෙන්ම උපාසකයන් පන්සියයක් විසින් පිරිවරන ලද්දේ හැසිරෙයි. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකල්හි උවසුවන් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් විත්තසංයුක්තය අපේථාත්පත්තිකොට ඔහු ධම්කපීඨ උපාසකවරුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

1. 'සඳො සීලෙන සමපනෙනා යසොගොගසමපිනො
යං යං පදෙසං හරති තත්පතෙට්ඨ පුජිතො'

16.4

ගථකාලවක

සිටුවැන්නෙහි වතුහි සංගහවත්තූහි යන්නෙන් සිටුවැදරුම් සංග්‍රහවස්තුන්ගෙන් පිරිසට සංග්‍රහකරන්නවුන් අතුරින් **හත්තක ආලවක** තෙමේ අග්‍රයයි දක්වෙයි. මෙතෙම වතාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නේ සතරසංග්‍රහවස්තුවෙන් යුක්තවූ එක් උපාසකයෙකු ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් තනතුරෙහි තබනු දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි ආලවීරට ආලවිතගරයෙහි ආලවක රජුගේ නිවසෙහි උපන්නේ හෙට බත්පැළිය සමඟ ආලවක (යක්ෂ)යාට යැවිය යුත්තේ විය. මේ එහි පිළිවෙළ කථාවයි. එක් දිනක් ආලවක රජතෙමේ මුව දඩයම සඳහා වනයට ගොස් එක් මුවකු එනුබැඳ මරා දුනු කෙළවරෙහි එල්ලා ආපසු හැරී එන්නේ සුළහින් සහ අවුවෙන් වෙහෙසුන බැවින් ඝනසෙවන ඇති එක් නුගරුක්මුලකට පිවිස නුන්නේය. ඉක්බිති මොහොතක් විඩාව සංසිදුවා නික්මෙන ඔහුට ගසෙහි අධිගෘහිත දේවතාවා සිටුව, සිටුව, ඔබ මගේ කෑමක් වන්නෙහි (කියා) අත අල්වා ගත්තාය. හෙතෙම දැඩිව ගන්නාලද බැවින් අන් උපාසක තොදක්නේ' දිනපතා එක්පුරුෂයෙකු සමඟ බත්පැළියක් ඔබට එවන්නෙමි'යි පවසා නුවරට ගියේය. එතැන්පටන් බන්ධනාගාරයෙන් එක්මිනිසෙකු සමඟ යැළිබතක් යැවීය. මේ අයුරින් බන්ධනාගාරයෙහි මිනිසුන් අවසන්වූ කල්හි මහඵ මිනිසුන් ගනුලබනවිට රට කැළඹීමක් වෙයි ඔවුන් නොගෙන කුඩා ළමුන් ගැනීමට ඇරඹීය. එතැන්පටන් නුවරෙහි කුඩා ළමෝද ගැබ්නියෝද අන්රටවලට යති. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ උදසන කාලයෙහි ලොව බලා වදරන්නාහු ආලවක කුමරුට තුන්මගපලයකට හේතුසම්පත් දක මේ කුමරු කල්පලක්ෂයක් පැතු පැතුම් ඇත්තේ දෙවිලොවින් සැව ආලවක රජුගේ ගෙහි උපන්නේය. වෙනකෙකු නොලබන්නාහු හෙට කුමරු යැළිබතසමඟ ගෙන යන්නාහුයයි සිතා සවස්කාලයෙහි තොදන්නා වෙසකින් ආලවක යකාගේ විමන්දෙරට ගොස් ඔහුගේ දෙරටුපල්වූ ගදුහ යක්ෂයාගෙන් විමනට පිවිසීම සඳහා (අවසර) ඉල්ලුයේක. හෙතෙම කීයේය: 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, නුඹවහන්සේ පිවිසෙනු මැනව. මට වතාහි ආලවකට තොදන්වීම නම් නොසුදුසුය.' (මෙසේ කියා) හිමවන යක්ෂ සමාගමට ගිය ආලවකයා සම්පයට ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද ඒ විමනට පිවිස ආලවකයාගේ හිදින පළඟෙහි වැඩසිටි සේක. එකල්හි

සාකාහිරහෙමවන දෙදෙනා ආලවකගේ විමනමතින් යක්ෂසමාගමයට යන්නාහු තම ගමන සිදු නොවනවිට කවර කරුණක්දැයි සිහිකරමින් ආලවකගේ විමනෙහි හිඳින ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක උන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් වැද යක්ෂසමාගමට ගොස් ආලවකට සතුට පළකළහ. ‘ඇවුන්ති ආලවකය, ඔබට ලාභයකි. යම් බදුටු ඔබේ විමනෙහි දෙවියන් සහිත ලොව අග්‍රපුද්ගලයා, හුන්සේක්ද? ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයෙහි ධර්මය අසව’යි කීහ. තෙතෙම ඔවුන්ගේ කථාව අසා මොවුහු එක් මුඩුමහණෙකු මගේ හිඳිනා පළගෙහි හුන්බව කියති’යි සිතුවේය. එයින් කෝපයෙන් මැඩුනේවී අද මේ මහණ සමඟ මගේ සටනක් වන්නේයයි (සිතා) එහි මගේ යහළුවෝ නම් වෙතියි දකුණු පය ඔසවා සැට යොදුනක් පමණවු පච්ඡිකකටයක් ඇත්තිය. එය බිඳී දෙකඩ විය. මෙතැන්පටන් ආලවකපුද්ගලයා විස්තර කළයුතුය: ආලවකයා වනාහි සියලු රැය තථාගතයන්වහන්සේ සමඟ නොයෙක් ආකාරයෙන් යුද්ධකරන්නේද කිසිවක් කිරීමට නොහැකි වන්නේ තථාගතයන්වහන්සේ වෙත එළඹ පෑන අටක් ඇසීය. තථාගතයන්වහන්සේ විසඳුණේය. දෙසුම අවසානි (ආලවක) සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. විස්තර කොට කියනු කැමැත්තහු විසින් ආලවකසුත්‍රවර්ණනාව බැලිය යුතුය. දෙවැනි දිනයෙහි අරුණු නැඟන කල්හි සැළිබත ගෙනෙන වේලාවෙහි ගතයුතු දරුවෙකු නොදැක රජුට සැළකළාහුය. දරුවනි, ගැනීමට නොසුදුසු තැන ඇත්දැයි රජතෙමේ ඇසුවේය. එසේය, දේවයිනි, අද රජකුලයෙහි පුතෙක් උපන්නේය’යි ඔවුහු කීහ. ‘යවු දරුවනි, අපි ජීවත් වන්නමෝ නම් දරුවන් ලබන්නෙමු. සැළිබත සමඟ ඔහු යවවු’යි රජතෙමේ කීවේය. ඔවුහු දේවිය හඬද්දී දරුවා රැගෙන සැළිබත සමඟ ආලවකගේ විමන් දොරට ගොස් ‘පින්වත ගන්න, ඔබේ කොටස පිළිගන්නැ’යි කීවාහුය. ආලවක තෙමේ ඔවුන්ගේ කථාව අසා ආයච්ඡාවක බැවින් ලැජ්ජාවන්තේ මුට්ඨවිකුරු කොට හුන්නේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට ‘ආලවක, දැන් ඔබට ලජ්ජාවියයුත්තක් නැත. දරුවා රැගෙන මාඅතෙහි තබවයි වදළ සේක. රාජපුරුෂයෝ ආලවක කුමරු ආලවකගේ අතෙහි තැබූහ. ආලවකතෙමේ ඒ දරුවා රැගෙන භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අතෙහි තැබුවේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිළිගෙන යළි ආලවකගේ අතෙහි තැබුවේය. ආලවකතෙමේ ඔහු රැගෙන රාජපුරුෂයන්ගේ අතෙහි තැබුවේය. මෙසේ ඔහුට අනිත්අතට ගිය බැවින් හඳවක ආලවකයැයි නම් කළාහුය. ඉක්බිති ඒ රාජපුරුෂයෝ සතුටු සිතැත්තෝ ඒ දරුවා රැගෙන රජු සමීපයට ගියාහුය. රජතෙමේ දැක, ‘අද සැළිබත

නොපිළිගත්තේයයි හැඟීමක් ඇතිකොට ගෙන කුමක් නිසා දරුවනි මෙසේ පැමිණියහදැයි ඇසිය. දේවයන්වහන්ස, රාජ කුලයට සතුටද අභිවෘද්ධියද (විය.) ශාස්තෘන්වහන්සේ ආලවකගේ විමතෙහි හිඳ ආලවක දමනය කොට උපාසක බැව්හි පිහිටුවා කුමරුවා අපට දෙවුසේකැයි ඔවුහු කීහ. ශාස්තෘන්වහන්සේද ආලවක ලවා පාසිවුරු ගත්වාගෙන ආලවිත්තුවරට අබිමුව වැඩිසේක. හෙතෙම තුවරට එළඹෙන්නේ ලජ්ජාව පසුබායි. ශාස්තෘන්වහන්සේ බලා ආලවක ලජ්ජා වෙහිදැයි ඇසූ සේක. 'එසේය ස්වාමීනි, තුවර වැසියෝ මානිසා මවු මරණයට පියමරණයට හා අඹුදරු මරණයටද පැමිණියාහුය. ඔවුහු මා දැක දුටුවලින්ද ගල්වලින්ද පහර දෙන්නාහුය. එහෙයින් පසුබාමි ස්වාමීනි'යි හෙතෙම කීවේය. 'ආලවක, මා සමඟ යන්නාවූ ඔබට බියක් නැත. නිසැකව එවයි වදරා තුවරට නුදුරු තනනි වනලැහැබක සිටියේක. ආලවක රජතෙමෙද තුවරුන් ගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේට පෙරගමන් ගියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පැමිණි පිරිසට දහම් දෙසූ සේක. දෙසුම අවසන්හි අසුසාර දහසක් ප්‍රාණිහු අමාපැන් පිහ. ඔවුහු ආලවකට එහිම විසීමට තැනක් තනා අවුරුදුපතා බලිකම් පිහිටුහ. ආලවකතෙමේත් ධාර්මික ආරක්ෂාවෙන් සංග්‍රහ කළේය. ඒ ආලවක කුමරුවාත් වැඩිවියට පැමිණියේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා තුන්මහපල අවබෝධ කළේය. හෙතෙම හැම කල්හි ආයඝ්‍රාමයක උපාසකවරුන් පන්සියයක් විසින් පිරිවරණ ලද්දේ හැසිරෙයි. ඉක්බිති එක් දිනක් ඒ උපාසකවරුන් සමඟ ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට ගොස් වැද එකත්පසෙක හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මනාව හික්මුණු පිරිස දැක 'ආලවක, ඔබගේ පිරිස මහත්ය. කෙසේ ඒ පිරිසට සංග්‍රහ කරහිදැයි ඇසූසේක. 'භාග්‍යවතුන්වහන්ස, දීමෙන් සතුටුවන්නහු දීමෙන් සංග්‍රහ කරමි. ප්‍රියවචනයෙන් සතුටුවන්නහු ප්‍රියවචනයෙන් සංග්‍රහ කරමි. කළයුතුදේ ඇතිකල්හි ඒවා අවසන්කිරීමෙන් සතුටුවන්නහු උපන්කිය නිම කිරීමෙන් සංග්‍රහ කරමි. සමානස්ථානයෙන් සතුටුවන්නහු සමානාත්මතාවෙන් සංග්‍රහ කරමි'යි කීවේය. මෙසේ මේ කථාවස්තුව නිමිසේයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පසුකාලයෙහි දෙවරම වැඩහිඳ උවසුවත් තනතුරුවල තබන සේක් භජන ආලවක සතරසංග්‍රහවස්තුවෙන් පිරිසට සංග්‍රහකරන්නවුන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තැබූසේක.

16.5.

මහානාමශාක්‍ය

පස්වැන්නෙහි පඤ්ඤාසංකප්පාදි යන්නෙන් ප්‍රච්ඡිකර්මය දෙන්නවුන් අතුරින් මහානාම ශාක්‍ය තෙමේ අග්‍රයයි දක්වයි. හෙතෙම වනාහි පිළිමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නේ එක් උච්චුචකු ප්‍රච්ඡිකර්මයකයන් අතුරින් අගනන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතිය. හෙතෙම කල්පලක්‍ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි කපිලපුරයෙහි ශාක්‍යරජකුලයෙහි ඉපිද වියපත් වූයේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ පළමු දකිමෙන්ම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. ඉක්බිති එක් කලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේ වේරඤ්ඤාවෙහි වස් වූයේ පිළිවෙළින් කපිලපුරයට ගොස් තිග්‍රොධාරාමයෙහි වසන සේක. මහානාම තෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඩසේකැයි අසා උන්වහන්සේ වෙත ගොස් වැද එකත්පසෙක හුන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේට මෙසේ කීවේය: 'භාග්‍යවතුන් වහන්ස, හික්කුසංඝයා වේරඤ්ඤාවෙහි පිටුහැසිරීමෙන් වෙහෙසෙකිසි මවිසින් අසනලදී. සිවුමසක් බික්සහන පිළිදඟුම් කිරීමෙහි පිළිඹ දෙනු මැනව. මම හික්කුසංඝයාගේ ශරීරයෙහි ඔපස් පිටිසුවමි'. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉවසාවදළ සේක. ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පිළිගැනීම දැන දෙවැනි දිනයෙහි පටන් බුදුපාමොක් බික්සහන පිටුරසබොජුන් වතුමඬුර ආදියෙන් පිළිදඟුම්කොට යළි සිවුමසක් පිළිඹ ගෙන අටමසක් සපුරා යළිසිවුමසක් පිළිඹ ගෙන මුළු අවුරුද්ද පිළිදඟුම් කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එතැන්සිට පිළිඹ නොදුන්නේය. මහානාම තෙමේ එතැන්පටන් වරින්වර සැපැමිණි බික්සහනට ඒ අයුරින්ම සත්කාර කරයි. ඔහුගේ ඒ ගුණය සියලු දඹදිව පළට විය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි දෙවරම වැඩහිඳ මහානාම ශාක්‍යයා ප්‍රච්ඡිකර්මයන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

16.6.

උග්ගහපති

සයවැන්නෙහි මනාපදසංකප්පාදි යන්නෙන් මනාප, සිත් අලවන බොජුන් දෙන්නවුන් අතුරින් උග්‍ර ගෘහපති වෙසාලික තෙමේ අග්‍රයයි දක්වයි. හෙතෙම වනාහි පිළිමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක

උපන්නේ මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්ම කථාව අසමින් එක් උවසුවකු මනාපදෙය දෙන්නවුන් අතුරින් අගතන්නි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටේය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි විශාලාමහනුවර සිටුකුලයක උපන්නේය. ඔහුගේ උපන්නල නම නියමිත නොවීය. මෑතකාලයෙහි ඔහුගේ ආත්මභාවයද උසස් වූයේය. සමෘද්ධ වූයේය. සැරසු තොරණක් මෙන්ද ඔසවන ලද සිතුවම්පටක් මෙන්ද අභිශයින් බැබළීය. ගුණයෝද උසස්වූහ. හෙතෙම මේ දෙකින්ම උසස්වූ බැවින් උග්ගසෙට්ඨියයි ප්‍රසිද්ධියට පත්විය. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පළමු දෑත්මෙන්ම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා පසුකාලයෙහි තුන්මගපලම පසක් කළේය. හෙතෙම තමන්ගේ මහඵ කල්හි රහසිගතව හිඳ, යම්යම් දෙයක් මට ප්‍රියද මනාපද ඒ ඒ දෙයම භාග්‍යවතුන්වහන්සේට දෙන්නෙමි. 'මනාපදෙය දෙන්නා මනාප දෙය ලබයි' යන මෙය මා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සම්පයෙන්ද අසන ලදි යි සිතුවේය. ඉක්බිති ඔහුට, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගේ සිත දැන නිවසදෙරටුවට වඩින්නේ නම් මැනවැයිද අදහස් විය. ශාස්තෘන්වහන්සේද ඔහුගේ සිත දැන බික්සහනවිසින් පිරිවරන ලදසේක් නිවස දෙරටුවෙහිම පහළවූ සේක. හෙතෙම භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වැඩියහයි දැන බෙහෙවින් උත්සාහවත්වූයේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සම්පයට ගොස් පසහ පිහිටුවීමෙන් වැද ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාත්‍රය පිළිගෙන ගෙට වැඩමවා පනවනලද බුදු අසුනෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේවද සෙසු අසුන්හි බික්සහනද හිඳවා බුදුපාමොක් බික්සහන නොයෙක් අග්‍රරසයන්ගෙන් වළඳවා බත්කිය අවසන්හි එකත්පසෙක හිඳ මෙසේ කීවේය: 'ස්වාමීනි, මනාප දෙය දෙන්නා මනාප දෙය ලබන්නේය යන මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් අසනලදි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ සම්මුඛයෙන් පිළිගන්නාලදි. ස්වාමීනි යමක් යමක් මට මනාප වේද? ඒ ඒ දෙය මවිසින් බුදුපාමොක් මහසහනට දෙන ලද්දේමය'යි ශාස්තෘන්වහන්සේ දැනුවත් කරවා එතැන් පටන් යමක් යමක් ඔහුට මනාපවේද? ඒ ඒ දෙය බුදුපාමොක් බික්සහනට දෙයි. ඒ සියල්ල පංචක නිපාතයෙහි උග්ග සූත්‍රයෙහි විස්තර වශයෙන් එයි. මෙසේ මේ කථා වස්තුව නිමියේයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකාලයෙහි දෙවරමිනි වැඩසිටින සේක් ඒ උවසුවා මනාපදෙය දෙන්නවුන් අතුරින් අගතන්නි තැබූසේක.

16.7

උග්‍රතග්‍රහණය

සත්වුත්තෙහි සංක්‍රමණාකාරණං යන්නෙන් බික්සහනට උවුරු කරන්නවුන් අතුරින් හත්ථිගාමවාසී උග්‍රතග්‍රහණය නෙමේ අග්‍රයයි දැක්වෙයි. මෙතෙමේ පියුම්තුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ පසු කලෙක ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව අසා එක් උවසුවක සහනට උවුරු කරන්නවුන් අතුරින් අග්‍රතග්‍රහණයේ තබන ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටිය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙව් මිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි හත්ථි ගමෙහි සිටුකුලයෙහි උපන්නේය. ඔහුට උග්‍රතග්‍රහණය නම් කළාහුය. හෙතෙම පසුකලෙක ගිහිගෙහි පිහිටියේ පියාගේ ඇවෑමෙන් සිටු තනතුරට පත්විය. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ බික්සහන විසින් පිරිවරණලද්දු වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් හත්ථිගමට පැමිණ නාගවන උද්‍යානයෙහි වාසය කරනසේක. එකල්හි මේ උග්‍රත සිටුතෙමේ සන්දිනක් මත්පැනින් මත්වූයේ නාටක (ස්ත්‍රීන්) විසින් පිරිවරන ලද්දේ නාගවන උයනට ගොස් හැසිරෙන්නේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දැක බලවත්සේ ලජ්ජාවට එළඹුණේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙතට ළං වත් ළංවත්ම ඔහුගේ සියලු සුරාමදය සිඳි ගියේය. හෙතෙම ශාස්තෘන්වහන්සේ වැද එකත්පසෙක හුන්නේය. ඉක්බිති ඔහුට ශාස්තෘන්වහන්සේ දම්දෙසූ සේක. දෙසුම අවසන්හි තුන්මගපල අවබෝධ කළේය. එතැන් පටන් 'ත්‍රිමලා කැමැති ලෙස යවු' යයි නාටක (ස්ත්‍රීන්) යවා දනයෙහි සිත් අලවා බික්සහනට දන්ම දෙයි. දේවතාවෝ රැකාලය තුළ පැමිණ සිටාණන්ට අසුවල් හික්කුට ත්‍රිවිද්‍යාප්‍රාප්තය: අසුවල් හික්කුට ඡඩ්භිඤ්ජාප්තය: අසුවලා සිල්වත්ය: අසුවලා දුසිල්වත්ය' යි සැළකරති. හෙතෙම ඔවුන්ගේ වචනය අසා ගුණවතුන් ඇතිසැටියෙන් දනියි. දියයුතුදේ සමසිතින්ම දෙයි. ශාස්තෘන් වහන්සේ සම්පයෙහි හිඳිගෙන ඒ ගුණයම කියයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතභාගයෙහි දෙවරමිහි වැඩහිඳ ඒ ගැහැටියා සහනට උවුරු කරන්නවුන් අතුරින් අග්‍රතග්‍රහණය තැබුසේක.

16.8

සුරභිබ්බ

අටවුත්තෙහි අවේච්ඡාසනනානං යන්නෙන් ඉවත්ව නොයන ස්වභාවයෙන් නොසැලෙන පැහැදීමෙන් පුක්තවුවන් අතුරින් සුර අභිබ්බ නෙමේ අග්‍රයයි දැක්වෙයි. මෙතෙම වනාහි පියුම්තුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි

කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසා එක් උවසුවකු ඉවත්තොවන පැහැදීම ඇත්තවුන් අතුරින් අගනනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතිය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි සැවතෙහි සිටු කුලයෙහි උපන්නේය. ඔහුට සුරම්බධයයි නම් කළාහුය. හෙතෙම පසුකාලයෙහි ගිහිවාසයෙහි පිහිටියේ අත්තොටුවන්ට උවසුවකුට හැසිරෙයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන් වහන්සේ උදෑසන කල්හි ලොව බලා වදරණයේක් ඔහුට සෝවාන් මගට හේතු දක පිටුහැසිරෙන වේලෙහි නිවස දෙරටුවට වැඩිසේක. මෙතෙම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක මෙසේ සිතිය: ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයෝ උපස් කුලයෙහි උපන්නෝද ලොව බෙහෙවින් පළට වූවෝද වෙත්. එබැවින් ඔවුන්ගේ සම්පයට නොයාම නොසුදුසුය. හෙතෙම ශාස්තෘන්වහන්සේ සම්පයට ගොස් පාවුද නිවසට පිවිසුවා ඉතාවටිනා පළභක හිඳුවා හික්කාව දී බත්කිය අවසන්හි එකත්පසෙක හුන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට වර්ත වශයෙන් දහම් දෙසුයේක. දෙසුම අවසන්හි (හෙතෙම) සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද ඔහු දමනය කොට විහාරයටම වැඩිසේක.

ඉක්බිති මාරයා මෙසේ සිතුවේය: මේ සුරම්බධයා නම් අප සතුටුවෙකි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි අද (ඔහුගේ) ගෙට ගියේක. කිමෙක්ද භාග්‍යවතුන්ගේ ධර්මකථාව අසා මග පල පහළ කරගැනීමක් කළේද? මගේ විෂයයෙන් මොහු ඉක්මෙන බව හෝ නොයික්මෙන බව හෝ දනිමි. (මෙසේ සිතා) තමන් කැමති ආකාරයෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සමාන වූ රූපයක් මවා සිවුරු ගැනීම් පාත්‍රගැනීම්ද බුද්ධාකල්පයෙන්ම කොට දෙතිස් ලකුණු දරන්නෙක්ව සුරම්බධගේ ගෙදරෙහි සිටියේය. සුරම්බධ තෙමේද යළි දශබලයන්වහන්සේ වැඩිසේකැයි අසා බුදුවරුන්ගේ නම් අනිර්‍යායානික ගමනක් නම් නැත. කවරනම් කරුණකින් වැඩිසේක්දැයි තථාගතයන් වහන්සේයයි හැඟීමෙන් වේගයෙන් ඔහු සම්පයට ගොස් වැද එකත්පසෙක සිටියේ 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේ දැන්ම මේ ගෙහි බත්කිය කොට වැඩිසේක. කවරකරුණක් නිසා යළි ආවාහුදැයි ඇසුවේය. අම්බධය, දහම් දෙසන මාවිසින් සොයා නොබලා කියනලද කරුණක් ඇත. මාවිසින් වනාහි සියලුම පඤ්චස්කන්ධයෝ අනිත්‍යයහ. දුඃඛයහ අනාත්මයහයි කියනලද්දහුය. මේ සියල්ලෝම එසේ නොවෙත්, වෙනස් නොවන්නාවූත් හැමද පවත්නාවූත් ශාඛිකිකවූත් ඇතැම් ස්කන්ධයෝත් ඇත්තාහයි කීවේය. ඉක්බිති සුරම්බධ තෙමේ මෙසේ සිතුවේය. මේ කථාව අතිශයින්ම බැරැරුමය. බුදුවරුන්ගේ නම් නොසලකා කීමක් නම් නැත. මාරයා නම් තථාගතයන්වහන්සේට

විරුද්ධය. ඒකාන්තයෙන්ම මේ මාරයා වන්නේය'යි සිතා නුඹ මාරයාදැයි ඇසීය. ආයතීශ්‍රාවකයකු විසින් කියනලද කථාව ඔහුට පොරොත්තුවක් මෙන් විය. එබැවින් ස්වකීය ස්වභාවයෙන් සිටීමට නොහැක්කේ එසේය, අමතකය, මම මාරයා වෙමි'යි කීවේය. ඔබ වැනි මරුන් සියයක්ද දහසක්ද අවුත් හෝ මාගේ ශ්‍රද්ධාව සෙලවීමට නොහැක්කේය. මහා ගෞතම දශබලයන්වහන්සේ මට දහම් දෙසමින් සියලුසංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහයි වටහා දී දේශනා කළේය. 'මගේ ගෞරව නොසිටුව'යි අසුරක් ගැසීය. මාරයා ඔහුගේ වචනය අසා විරුද්ධව කථාකිරීමට නොහැක්කේ එහිම අතුරුදහන් වූයේය. සුරඅමතකය තෙමේද සවස් කාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙතට ගොස් මාරයා විසින් කරනලද ක්‍රියාව සැලකූව කොට 'ස්වාමීනි, මාරයා මගේ ශ්‍රද්ධාව සෙලවීමට උත්සාහ කළේය'යි පැවසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එම කරුණම අනේකාත්මකව කොට මේ ශාසනයෙහි සුරමතකය නොසැලෙන පැහැදිලි ඇත්තවුන් අතුරින් අගතනි තැබූයේය.

16.9.

ජීවක කොමාරහව්ව

නවවැන්නෙහි සුගතලප්පසන්නානං යන්නෙන් පෞද්ගලික ප්‍රසාදයෙන් යුක්තවූ උපාසකවරුන් අතුරින් ජීවක කොමාරහව්වතෙමේ අග්‍රයයි දක්වයි. හෙතෙමේ පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් උවසුවකු පෞද්ගලික ප්‍රසාදයෙන් යුක්තවූවන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒකතතුරු පැතුටේය. හෙතෙම කල්පලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරන්නේ මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි රජගහනුවර අභයරාජ කුමරු නිසා සාලවතී නම් රූපයෙන් ජීවත්වන්නිය (වෙසගන)කගේ කුසෙහි උපන්නේය. වෙසගනෝ නම් (දරුවෙකු) වැදූ කල්හි ඉදින් පුතෙක් වේ නම් ඉවත දමන්, ඉදින් දියණියක් නම් පෝෂණය කරති. මෙසේ ඕනෙමෝ ඒ දරුවා පොළන කල්ලකින් (ගෙනගොස්) කසළගොඩෙහි දැමීමෙව්වාය. ඉක්බිති අභයරාජකුමාර තෙමේ රාජාපසාදනය සඳහා යන්නේ ඒ දරුවා දක 'යහළුවනි, කවුඩන්විසින් වටකර ගන්නාලද මේ කිමක්දැයි මිනිසුන් යවා 'දරුවෙක් දේවයනි' යහළුවනි, ජීවත්වේද? 'දේවයනි ජීවත්වේ'යි අසා තමන්ගේ අත්තෘප්තියට යැව්වේය. ජීවත්වේ (යන අරුතින්) ඔහුට ජීවකයයි නම් කළාහුය.

කුමරුවිසින් පෝෂණය කරන ලද්දේ යි කොමාරහවටියිද නම් කළාහුය. හෙතෙම තමන්ගේ සොළොස්වියැති කාලයෙහි තක්සලාවට ගොස් වෛද්‍යශිල්පය උගෙන බිම්බිසාර රජු සම්පයෙන් සත්කාර ලබා වණ්ඩප්‍රදොෂන රජුගේ රෝගය සුව කළේය. ඒ රජතෙමේ ඔහුට සහල්ගැල් පන්සියයක්ද කහවණු සොළොස් දහසක්ද වස්ත්‍ර රූපදහසක් පිරිවර කොට ඇති අනගි පීචෙයාක වස්ත්‍ර යුගලයක්ද යැව්වේය. එසමයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ රජගහනුවර ඇසුරුකොට ගිජුකුළු පව්වෙහි වාසය කරනසේක. ජීවක තෙමේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ශරීරය උත්සන්නධාතුකවූ කල්හි විරෙවනයක් දී බෙහෙත් කරන්නේ සිවුපසය මා අයත් වූවක්ම වේවායි ශාස්තෘන්වහන්සේ තම විහාරයෙහි වැඩහිඳුවා උන්වහන්සේට බෙහෙත් කොට ඒ වස්ත්‍ර යුගලය එළවා 'ස්වාමීනි, මෙය ඔබවහන්සේට පරිභෝග කරනු මැනවැ' යි පවසා එය සමඟ ලද වස්ත්‍ර රූප දහස හික්මුසංඝයාට දුන්නේය. මේ මෙහි සංකෂ්පයයි. ජීවක කථාවස්තුව විස්තර වශයෙන් බන්ධකයෙහි ආශේමය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකාලයෙහි දෙවිරම්භි වාසය කරනසේක් ජීවකකොමාරහවට පෞද්ගලික ප්‍රසාදය ඇත්තවුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

16.10

හතුලපිතා

දසවැන්නෙහි විසාසිකානං යන්නෙන් විශ්වාසිකථා කියන්නවුන් අතුරෙන් නතුලපිතා ගෘහපති තෙමේ අග්‍රයයි දක්වෙයි. හෙතෙම වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසමින් එක් උවසුවකු විශ්වාසවන්තයන් අතුරෙන් අගතැන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතීය. හෙතෙම කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි හගගරටෙහි සුංසුමාරගිරි නගරයෙහි සිටු කුලයෙහි උපන්නේය. ශාස්තෘන්වහන්සේද බික්සහන විසින් පිරිවරනලද සේක් වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් ඒ නගරයට පැමිණ හෙසකලා වනයෙහි වසනසේක. ඉක්බිති මේ නතුලපිතා ගෘහපතිතෙමේ සුංසුමාරගිරි වැසියන් සමඟ ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත ගොස් පළමු දැකීමෙන්ම හෙතෙමින් ඔහුගේ බිරියත් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තමන්ගේ පුත්‍රයායි හැඟීම් උපදවා දෙදෙනාම භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ පාලන වැට් දරුව නුඹ මෙතෙක් කල් අප අතහලේ කොහි හැසුරුනෙහිදැයි ඇසුවාහුය. මේ

නකුල පිතා ගෘහපති තෙමේ පෙර ජාති පන්තියක භාග්‍යවතුන්වහන්සේට පියා වූයේය. ජාතිපන්තියක සුළුපියාද ජාතිපන්තියක මහපියාණන්ද ජාතිපන්තියක මාමාද වූයේය. නකුල මාතාවද ජාතිපන්තියක මව්වූවාය. ජාති පන්තියක සුළුමවද ජාතිපන්තියක මහම්මාද ජාතිපන්තියක නැන්දනියද වූවාය. මෙසේ දිගුකලක් අනුව පැමිණි යෙනෙහෙ ඇති බැවින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දක පුතායයි හැඟීම් ඇතිකොට (සිහියෙහි) පිහිටන්නට නොහැකිවූවාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන්ගේ සිත අවබෝධයට පැමිණෙන තුරු ඉවත්වන්නැයි නොවදළහ. ඉක්බිති මනසින්ම සිහිය ලැබ මධ්‍යස්ථවූ ඔවුන්ගේ සිතේ ආකාරය දැන දහම් දෙසුයේක. දෙසුම කෙළවර දෙදෙනාම 'සෝවාන්' පෙලෙහි පිහිටියාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි ඔවුන්ගේ මහඵකල යළි ඒ තුඩරට වැඩියේක. ඔවුහු ශාස්තෘන්වහන්සේ වැඩියේකැයි අසා උන්වහන්සේ වෙතට ගොස් පසහ පිහිටුවීමෙන් වැඳ හෙට (පිණ්ඩපාතය) සඳහා නිමන්ත්‍රණයකොට දෙවැනි දිනයෙහි තම නිවසෙහි බුදුපාමොක් බික් සහන නොයෙක් අග්‍රසයන්ගෙන් වළඳවා කරනලද බන්ධිය ඇති ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙත එළඹ එකත්පසෙක හුන්නාහුය. එකත් පසෙක හුන්නාවූ නකුල පිතා ගෘහපති තෙමේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට මෙසේ කීවේය: 'ස්වාමීනි, යම්හෙයකින් ඉතා තරුණවියෙහිවූ මාවිසින් ඉතා තරුණවූ නකුලමාතා ගැහැටිණිය ගෙනෙන ලද්දීය. නකුලමාතා ගැහැටිණිය මනසිනුදු ඉක්මවා හැසිරුනෙමිසි නොදනිමි. කයින් වනාහි කෙසේ වේද? ස්වාමීනි, අපි මෙලොවදී ඔවුනොවුන් දකීමට මෙන්ම පරලොවදී ඔවුනොවුන් දකීමටද කැමැත්තෙමු. නකුලමාතා ගැහැටිණියද තථාගතයන්වහන්සේට මෙසේ කීවාය: 'ස්වාමීනි, යම් හෙයකින් ඉතා තරුණවූ නකුලපිතා ගැහැටියාට ඉතා තරුණවූ මම ගෙනෙන ලද්දීවෙමිද නකුලපිතා ගැහැටියා මනසින්ද ඉක්මවා හැසිරුනෙමැයි නොදනිමි. කෙසේනම් කයින් වේද? අපි ස්වාමීනි, මෙලොව ඔවුනොවුන් දකීමටද පරලොවදී ඔවුනොවුන් දකීමටද කැමැත්තෙමු' ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ පසුකාලයෙහි දෙවරම්හි වැඩහිඳ උවසුවත් පිළිවෙළින් තනතුරුවල තබනසේක් මේ දෙදෙනාගේම කථාව අර්ථාන්තරයකින් කොට මේ නකුලපිතා ගැහැටි විශ්වාස ඇත්තවුන් අතුරින් අගතැන්හි තැබූයේක.

උපාසක පාළිවංශිකාව නිමිශේඛි.

උපාසිකා පාළි වර්ණාව

171

සුඡාතා ගෙනාති

උපාසිකා පාළියෙහි පළමුවැන්නෙහි පටමං සරණං ගව්‍යන්තිතං යන්නෙන් සියල්ලන්ට පළමුව සරණයෙහි පිහිටි උචුසියන් අතුරින් සුඡාතා සේනානී දියණිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. ඕනෑමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්තී මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නී එක් උචුසියක පළමුව සරණ ගිය උචුසියන් අතුරින් අගනනතුරෙහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඕ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ උපතින් පෙරාතුවම උරුවේලාවෙහි සෙනානි ගමෙහි සෙනානි කෙළෙඹියාගේ ගෙදර ඉපිද වියපත්වූවා එක් නුගරුකක් වෙත, “ඉදින් සමජාතික කුලගෙයකට ගොස් පළමුගැබෙහි පුතෙකු ලබන්නෙමි නම් අවුරුදු පනා බිලියම් කරන්නෙමු”යි පැතුමක් කළාය. ඇයගේ ඒ පැතුම ඉටුවිය. ඕනෑමෝ දුෂ්කර ක්‍රියා කරන්නාවූ බෝසතුන්ගේ සවැනි වසෙහි පිරිපුන් වෙසක් පොහෝ දිනයෙහි උදෑසනම බිලියම කරන්නෙමුයි රාත්‍රියෙහි අලුයම්හි නැගිට දෙනුන් දෙවුවාය. වසුපැටව් දෙනුන්ගේ තනමුලට නොගියහ. තනපුටුවලින්ද බදුන ලංකළ කල්හි තම ස්වභාවයෙන්ම කිරිදහර වැටුනේය. ඒ අසිරිය දක සුඡාතා සියතින්ම කිරිගෙන අලුත් බදුනක දමා සියතින්ම ගිනි අවුළුවා පිසීම ඇරඹුවාය. ඒ පායාසය පියෙන විට මහත්මහත් බුබුළු නැගී දකුණට කැරකී පවතියි. එක් බිඳකුදු පිටට නොයයි. මහබඹු සතක් (කුඩයක්) දරුවේය. ලෝපල්ලෝ සතර දෙනා කඩුගත් අත් ඇත්තාහු රැකවල් ගත්තාහුය. සක්දෙව් කෙමේ ගිනිපෙනෙලි ගෙනෙමින් ගිනි දල්වූයේය. දේවතාවෝ සතර දිවයිනෙහි ඔපස එකතු කොට ගෙනවුත් එහි බහාපිහ. සුඡාතා තොමෝ එක් දිනයකදීම මේ අසිරිය දක පුණ්ණා දසියට ‘දරුව පුණ්ණාවතී, අද අපගේ දේවතාවා බෙහෙවින් පැහැදී ඇත්තීය. අපවිසින් මෙපමණ කලෙක මෙවන් අසිරියක් නම් නුදුටුවරුය. ඉක්මණින් ගොස් දේවස්ථානය පිළිඳඟුම් කරව’යි පැවසුවාය. ඕනෑමෝ ‘මැනව්, ආයඹාවතී’යි ඇයගේ වචනය පිළිගෙන වහවහා රුක්මුලට ගියාය. බෝසත්කෙමේද පිටුපිණිය හැසිරෙන වේලාව බලාපොරොත්තු වෙමින් උදෑසනින්ම ගොස් රුක්මුලෙහි හුන්නේය. රුක්මුල පිරිසුදු කිරිම සඳහා ගිය පුණ්ණා අවුත්, ‘දේවතාවා රුක්මුලෙහි හුන්නා’යයි සුඡාතාට සැළකළාය. සුඡාතා තොමෝ,

කෙල්ල, ඉදින් ඔබ ඇත්තක් කියන්නම් අදයි (දියක් නොවන්නි)යකැයි පවසා සියලු අබරණින් සරසවා ලක්ෂයක් අනනා රත්තලියකට පායාසය වඩා වෙනත් රත්බඳුනකින් වසා සුදුවකින් වෙළා හාත්පසින් සුවඳ මල්දම් විසුරුවා ඔසවා ගෙන ගියා බෝසතුන් දක බලවත් සතුව උපදවා දුටු තනි සිට නැමී නැමී ගොස් හිසින් තළිය බහ තබා විවර කොට බඳුන සමඟම පායාසය බෝසතුන්ගේ අතෙහි තබා වැඳ යමිසේ මගේ මනදොළ සපිරිණිද එසේ නුඹවහන්සේගේද (මනදොළ) සපිරිවොයි පවසා නික්මුණාය. බෝසත්තෙමේ තෙරුපන නදී තෙරට ගොස් රත්තලිය තෙරෙහි තබා තහා ගොඩට අවුත් එකුත්පනසක් පිටු කරමින් පායාසය වළඳ රත්තලිය නදියෙහි පාකොට පිළිවෙළින් බෝමැඩට නැග සඵඤ්ඤාභ්‍යාසයට පැමිණ සත්සතියක් බෝමැඩ ඉක්මවා ඉසිපතන මිගදයෙහි පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇත්තේ සුඡාතාගේ පුත්වූ යස කුලපුතුගේ හේතුසම්පත් දක ගොස් එක්තරා රුකක් මුලක වැඩහුන්නේය. යසකුලපුත්තෙමේද රැකාලය අතරතුර විවරවූ ස්ත්‍රීන්ගේ නිවාසාගාරය දක හටගත් සංවේග ඇත්තේ ඒකාන්තයෙන්ම 'උවදුරට පත්වීමකි, විපතට පත්වීමකි'යි පවසා නිවෙසින් නික්ම නුවරින් පිටත භාග්‍යවතුන් වෙත ගොස් දම්දෙසුම අසා තුන්මහපල පසක් කළේය. ඉක්බිති ඔහුගේ පියා පියවර අනුව අවුත් භාග්‍යවතුන් වෙත එළඹ යසගේ පුවත් විමසීය. ශාස්තෘන්වහන්සේ යස කුලපුතු සහවා දහම් දෙසුසේක. දෙසුම කෙළවර සිටුගැහැටි තෙමේ සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියේය. යස රහත්පලයට පැමිණියේය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහුට 'එව මහණැ'යි පැවසූ සේක. එකෙණෙහිම ඔහුගේ ගිහි ලක්ෂණ අතුරුදහන්විය. සෘද්ධිමය පාත්‍රසිටුරු දරන්නේ මහතෙර කෙනකු මෙන් විය. ඔහුගේ පියාද ශාස්තෘන්වහන්සේට (දනය සඳහා) නිමන්ත්‍රණය කළේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ යස කුලපුතු කැටුවයන මහණකොට ඔහුගේ ගෙට ගොස් කරනලද බත්කිය ඇතියේක් දහම් දෙසුසේක. දෙසුම කෙළවර යසගේ මව සුඡාතාද පැරණි බිරියද සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටියාහුය. එදවස මේ සුඡාතා තොමෝ ලේලිය සමඟ තේවාට්ඨක සරණයෙහි පිහිටියාය. මේ මෙහි සංකෂ්පයයි. විස්තර වශයෙන් මේ කථාවස්තුව බැකියෙහි ආශේමය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතභාගයෙහි පිළිවෙළින් උවුසියන් තනතුරුවල පිහිටුවන සේක් මේ උවුසිය පළමුව සරණ යන්නියන් අතුරෙන් අගතැන්නි තැබූසේක.

172

විශාඛා මිභාරමානා

දෙවැන්නෙහි දයිකානං යන්නෙන් දීමෙහි ඇලුම් ඇති උචුසියන් අතුරින් විශාඛා මිභාරමානාව අග්‍රයයි දැක්වෙයි. මී තොමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුල ගෙයක ඉපිද පසුකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසන්නී එක් උචුසියක දයිකාවන් අතුරින් අගතුන්නි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දැක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඒ කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා කාශ්‍යප බුද්ධකාලයෙහි කිකි කාශි රජුගේ නිවසෙහි සොහොයුරියන් සත්දෙනාගෙන් සියල්ලන්ට කනිටුව උපන්නීය. එකල්හි:-

සමණි, සමණගුණා, හික්ඛුතී, හික්ඛුදයිකා, ධම්මා, සුධම්මා සහ සත්වැනිවූ සංඝදසී යන¹

මේ සත් සොහොයුරියෝ වූවාහුය. ඔවුහු මෙකල්හි බෙමා, උප්පලවණ්ණා, පටාචාරා, (ප්‍රජාපතී) ගොතමී, ධම්මදින්නා, මහාමායා සහ සත්වැනි වූ විසාඛා ද යන²

මෙබඳු නම් ඇත්තියෝම උපන්නාහුය. එහි මේ සඩ්ඝදසී තොමෝ එක් බුද්ධාන්තරයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි අඟුරට හඳිිය නගරයෙහි මෙණ්ඩක සිටුපුත් ධනඤ්ඤා සිටුගේ අගමෙහෙසියවූ සුමනා නම් දේවියගේ කුසෙහි උපන්නාය. විශාඛායයි ඇයට නම් කළාහුය. ඇයට සත්අවුරුදු කල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සෙල බමුණාගේද අනෙක් අවබෝධ කරවිය හැකි නැදයන්ගේද හේතුසම්පත් දැක මහබික්සහන විසින් පිරිවරන ලදසේක් වාරිකාවෙහි හැසිරෙමින් එරටෙහි ඒ නුවරට සැපැමිණියේක. එසමයෙහි මෙණ්ඩක ගෘහපති තෙමේ ඒ නුවරෙහි මහ පින්වතුන් පස්දෙනා අතුරින් ජොෂ්ඨයාචී සිටුනතතුර කරයි. පස් පිතුන්නෝ නම් මෙණ්ඩක සිටු, වතුපදුමා නම් වූ ඔහුගේම අගමෙහෙසිය, ඔහුගේම පුත් ධනඤ්ඤා ඔහුගේ බිරියවූ සුමනාදේවී සහ මෙණ්ඩක සිටාණන්ගේ පුණ්ණ නම්වූ දසයාද යන අයයි.

1. සමණි සමණගුණාව හික්ඛුතී හික්ඛුදයිකා
ධම්මා වෙව සුධම්මාව සඩ්ඝදසී ව සත්තිමා
2. බෙමා උප්පලවණ්ණා ව පටාචාරා ව ගොතමී
ධම්මදින්නා මහාමායා විසාඛාවෙව සත්තිමිති

හුදෙක් මෙණ්ඩක සිටුවමණක් නොව බිම්සර රජුගේ අණ පවතින තනි අමිතභොගී නම්වූ පස්දෙනෙක් වූහ. ජොතිය, ජරිල, මෙණ්ඩක, පුණණක හා කාකවලිය යනුවෙනි. ඔවුන්ගෙන් මේ මෙණ්ඩක සිටුවෙමේ තම නුවරට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සැපත්බව අසා පුත් ධනඤ්ඤා සිටුවෙමින් දු විශාඛාදරිය කැඳවා, දුටු, නුඹටද මහලකි, අපටද මහලකි. ඔබගේ පරිවාරිකා දරියන් පත්සියය සමහරින් රිය පත්සියයක නැගී දස්සන් පත්සියයක් විසින් පිරිවරනා ලදුව භාග්‍යවතුන්වහන්සේට පෙරගමන් කරවයි කීවේය. ඕනෙමෝ සියාගේ වචනය අසා එසේ කළාය. කාරණාකාරණයන්හි දක්ෂතාව ඇති බැවින් යානයෙන් යායුතු දුර යානයෙන් ගොස් යානයෙන් බැස පාගමන් ඇත්තීව භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹ එකත්පසෙක සිටියාය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඇයට වර්ත වශයෙන් දහම්දෙසුයේක. ඕ දෙසුම අවසන්හි යෝව්‍යාත් පෙලෙහි පිහිටා හෙට දිනය සඳහා ශාස්තෘන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණයකොට දෙවැනි දිනයෙහි තම නිවසෙහි ප්‍රණීතවූ කැයුතු හා බිදියුතු දෙයින් බුදුපාමොක් බික්සහන වළඳවා මේ ක්‍රමයෙන්ම අඩමසක් මහදන් දුන්නාය.

ශාස්තෘන්වහන්සේ හද්දිය නුවරෙහි කැමැතිපරිද්දෙන් වැස වැඩියේක. මෙයින් මතු අනෙක් කථාමාථී අතහැර විශාඛාවගේ උත්පත්ති කථාවම කිවයුතුය. සැවතෙහි කොසොල් රජතෙමේ, 'මගේ අණ පවතින තනි අමිතභොග විඤ්ඤා (අපමණ සම්පත්විදින) කුලයක් නම් නැත. අපට එක් අමිතභොගවිඤ්ඤා කුලයක් එවනු මැනවැයි බිම්සර රජු වෙතට හසුන් යැවීය. රජතෙමේ ඇමතිවරුන් සමඟ සාකච්ඡා කළේය. ඇමතියෝ මහාකුලයක් යැවීමට නොහැකිය. එක් සිටු පුතෙකු යවන්නෙමුයි (කතිකා කොට) මෙණ්ඩක සිටුවෙමින් පුත් ධනඤ්ඤා සිටාණන්ට සැළකළාහුය. රජතෙමේ ඔවුන්ගේ වචනය අසා ඒ සිටුවරයා යැවීය. ඉක්බිති කොසොල් රජතෙමේ ඔහුට සැවතින් සන්යෝග්‍යන් පමණවූ සාකෙත නගරයෙහි සිටු තනතුරදී වාසය කරවූයේය. සැවතෙහිද මිහාරසිටුවෙමින් පුත් පුණ්ඩ්‍රිත නම් කුමරුවා වියපත් වූයේ වෙයි. ඉක්බිති ඔහුගේ පියා 'මගේ පුතා වියපත්ය. ඔහුට ගෘහවාසයෙන් බැඳෙන කාලය'යි දන 'අපට සමානජාතිකවූ කුලයෙක්හි දරියක සොයවූය'යි කාරණාකාරණයෙහි දක්ෂවූ පුරුෂයන් යැවීය. ඔවුහු සැවතෙහි තමන් කුමකි දරියක නොදක සාකේතයට ගියාහුය. ඒ දිනයෙහි විශාඛාද තමන්ගේ සමවියෙහි සිටි කුමරියන් පත්සියයක් විසින් පිරිවරන ලද්දී නැකත් කෙළි සඳහා එක් මහ වැවකට ගියාය. ඒ පුරුෂයෝද

ඇතුළු නගරයෙහි හැසිර තමන් කැමති දූරියක නොදක පිටත නගර දෙරටුවෙහි සිටියාහුය. එසමයෙහි වැස්සක් වැසීමට පටන්ගත්තේය. ඉක්බිති විශාඛාව සමඟ නික්මෙන ඒ දූරියෝ තෙමෙන බියෙන් වහවහා ශාලාවකට පිවිසුණාහ. ඒ පුරුෂයෝ ඔවුන් අතරිනුදු කැමති පරිදි දූරියක් තොදුවාහුය. ඔවුන් සියල්ලන්ට පිටුපසින් විශාඛා තොමෝ වැස්සද නොතකමින් නොයික්මන් ගමනින් තෙමෙමින්ම ශාලාවට පිවිසියාය. ඒ පුරුෂයෝ ඇය දක 'අන්රුවන්තියක්' නමුදු මැය පරමකොට වන්තිය. මේ රූපය ඒකාන්තයෙන්ම ඉදුණු දෙළුමක් මෙන්වෙයි. කථාවට නංවාගෙන ඇය (සමඟ) කථාකරන අපි මිහිරිවදන් ඇත්තියක්ද තද්දයි දනගන්නෙමු'යි සිතුවාහුය. 'දියණියනි, බෙහෙවින් මුහුකුරාගිය වයස් ඇති ස්ත්‍රීවර්ණ ඇත්තියක් මෙන් වෙහිය ඔවුහු ඇයට කීවාහුය. පියවරු, කුමක්දක කියන්නනුදයි මි ඇසුවාය. ඔබ සමඟ සෙල්ලම් කරන අන් කුමරියෝ තෙමෙන බියෙන් වෙහියෙන් අවුත් ශාලාවට පිවිසුණාහුය. ඔබ වනාහි මැහැල්ලක මෙන් පියවර ඉක්මවා නොයති. සඵල තෙමෙන බවවත් ගණන් නොගන්නෙහිය. ඉදින් ඇතෙක් හෝ අසෙක් ඔබ එහුබඳින්නේ නම් කිම මෙසේම කරන්නෙහිදයි ඔවුහු ඇසූහ. 'පියවරුනි, සඵලම් දුලබ නොවෙයි. මගේ ගෙහි සඵ සුලබය. වියපත් මාගමෝ විකිණිබඩු සමානාය. අතක් හෝ පයක් හෝ කැඩුණු විට අංගවිකල වූ මාගමක පිළිකුල් කරමින් කෙළගසා යත්. එබැවින් සෙමින් ආවෙමියි කීවාය. මැසමාන කතක් නම් මේ දඹදිව නැත. රුවින් යම්බදුද පියවදනිනුද එසේමය. කරුණුනොකරුණු දන කථා කරයි ඔවුහු සිතුවාහුය. ඉක්බිති විශාඛා සිතුවාය: 'පෙර මම (අනෙකකුගේ) අයිතියට පත් නොවුවා වෙමි. දන් වනාහි (එසේ) අයිතියට පත්වුවා වෙමි' එසේ සිතා විනිත අයුරින් බිම හිඳ ගත්තාය. ඉක්බිති ඇයව එහිම තිරයකින් වටකළාහුය. ඕනොමෝ වැසුණු බව දන දස්සන් සමූහයා විසින් පිරිවරණලද්දී නිවසට ගියාය. ඒ මිඟාර සිටුගේ මිනිස්සුද ඇය සමඟම ධනඤ්ඤ සිටාණන් වෙතට ගියාහුය. දරුවනි, නුඹලා කවරගමක වැසියෝදයි විමසනලද්දහු සැවැත්තුවර මිඟාරසිටුගේ පුරුෂයෝ වෙමුයි කියා අපි අපගේ සිටුකුමා විසින් නුඹවහන්සේගේ නිවසෙහි වියපත් දූරියක් ඇතැයි අසා, එවන ලද්දෝ වෙමුයි කීවාහුය. 'දරුවනි මැනවි, නුඹලාගේ සිටුකුමා සැපසම්පත්තියෙන් අපහා අසමානාය. ජාතියෙන් වනාහි සමානාය. සියලු ආකාරයෙන් යුක්ත වුවෙක් නම් දුලබය. යව්, නුඹලාගේ සිටුකුමාට අප විසින් පිළිගත් බව සැළකරවු'යි පැවසීය. ඔවුහු සිටුවරයාගේ වචනය අසා සැවතට ගොස් මිඟාර සිටාණන්ට සතුටද ලාභයද දන්වා 'ස්වාමීනි, ඔබවහන්සේට සාක්ෂතයෙහි ධනඤ්ඤ

සිටුකුමාරයෝ නිවසෙහි දැරියක් ලබන ලද්දී කීවාහුය. මිඟාරසිටාරණෝ එය අසා අපට කුලගෙයකින් දැරියක් ලබන ලද්දී සතුටු සිතුවත්තේවී එකෙණෙහිම ධනඤ්ඤා සිටාරණන්ට, දැන්ම දැරිය ගෙනෙන්නෙමු. කළයුතු කිසක් කරන්නාවායි හසුනක් යැවීය. හෙතෙමින්, මෙය අපට බරක් නොවේ. සිටුකුමාර වනාහි තමන් කළයුතුවැඩ කරනුමැනවැ'යි පිළිහසුනක් යැව්වේය. හෙතෙම කොසොල් රජුවෙතට ගොස්, 'දේවියන් වහන්ස, මට එක් මංගල කටයුත්තක් ඇත. ඔබගේ දාසයන් පුණ්ණිවර්ධනයන්ට ධනඤ්ඤා සිටාරණන්ගේ දියණි විශාඛා නම් දැරිය ගෙනෙන්නෙමි. මගේ සාකේතගමන අනුදත් මැනවැ'යි සැළකළේය. 'මහසිටාරණ, මැනවි. කීමෙක්ද අපුද ආයුතුදැයි (රජතෙමේ පැවසීය.) 'දේවියන්වහන්ස, තුඹවහන්සේ වැන්නවුන්ගේ ගමනක් කෙසේ ලබමුදැ'යි (සිටුතෙමේ කීවේය.) රජතෙමේ මහකුල පුතුව සංග්‍රහයක් කරනු කැමැත්තේ 'වේවා! සිටාරණ, පැමිණෙන්නෙමි'යි පිළිගෙන මිඟාරසිටු සමඟ සාකේත තුවරට ගියේය. ධනඤ්ඤා සිටු තෙමේ මිඟාරසිටු කොසොල් රජුද ගෙන පැමිණියේයයි අසා පෙරගමන් කොට රජු කැඳවාගෙන තම නිවසට ගියේය. එකෙණෙහිම පසේනදී කොසොල් රජුටද රජ පිරිසටද මිඟාර සිටාරණන්ටද වසන තැන් මෙන්ම මල්සුවද වස්ත්‍රාදියද පිළියෙළ කළේය. මෙය මොහුට ලැබීමට වටීය. මෙය මොහුටයයි සියල්ල තෙමීම දැනියි. ඒ ඒ අය සිටුතෙමේ අපටම සත්කාර කරති'යි සිතූහ. ඉක්බිති එක්දිනක් රජතෙමේ ධනඤ්ඤා සිටාරණන්ට, බොහෝකලක් සිටාරණන්ට අප වැඩීම, පෝෂණය කිරීම නොහැකිය. දැරිය යන දිනය දැනිවා'යි හසුනක් යැවීය. හෙතෙමේද රජුට, 'දැන් වැසිකල පැමිණියේය. සිටුමසක් (ඔබ්මොබ) හැසිරීමට නොහැකිය. තුඹවහන්සේගේ බලකායට යමක් යමක් ලැබීමට වටීද? ඒ සියල්ල මට භාරය. හුදෙක් දේවියන්වහන්සේ මාවසින් (දැරිය) එවනලද කල්හි යනසේක්වා'යි හසුනක් යැවීය.

එතැන්පටන් සාකේත තුවර නිති නැකක් (කෙළි ඇති) ගමක් මෙන්විය. මෙසේ තෙමසක් ඉක්මියේය. ධනඤ්ඤා සිටාරණන්ගේ දියණියගේ මහාලකා පසාධනය එතෙක් නිමා නොවෙයි. ඉක්බිති ඔහුගේ කමාන්ත විධායකයෝ අවුත්, 'නොමැති අන්දෙයක් නම් නැත. බලකායට බන්ධිනිත දර නොපොහොනේ'යි පැවසූහ. 'යවු දරුවනි, ඇත්තල්, අස්තල්, ගවතල් කඩා බන්ධිනියයි කීවේය. මෙසේ පිසන්නවුන්ට ද අධිමසක් ඉක්මුණේය. ඉක්බිති යළි ස්වාමීනි, දැව නොපොහොනේයයි සැළකළාහුය. 'දරුවනි, මෙකල්හි දර ලැබීමට නොහැකිය. රෙදි කොටු ගෙය විවර කොට රළු රළු සළු ගෙන වැටී තනා තෙල් සැළියෙහි තෙමා බන්ධිනිය' කීවේය. මේ අයුරින් පිසන්නවුන්ට සිටුමස පිරිණි ඉක්බිති ධනඤ්ඤා සිටුකුමාර

මහාලතා පසාධනය (සාද) නිමිඛව දූත හෙට දුටුණිය යවන්නෙමැයි දියණිය සම්පයෙහි හිඳවා 'දරුව, සැමි කුලයෙහි වසන්නියන් විසින් මේ මේ හැසිරිමි ඉගෙනීමට වටියයි අවවාද දුන්නේය. මේ මිඟාර සිටු තෙමේත් අතතුරු (රිළඟ) ගැබෙහි වැද හොත්තේ ධනඤ්ඡය සිටාණන්ගේ අවවාදය ඇසුවේය. ඒ සිටුතෙමේ දියණියට මෙසේ අවවාද දුන්නේය. 'දරුව' මයිලණුවන්ගේ ගෙහි වෙසෙන්නිය විසින් ඇතුළත ගිනි පිටත නොගෙනගිය යුතුය, පිටත ගිනි ඇතුළට නොපිවිසවිය යුතුය. දෙන්නාටම දිය යුතුය, නොදෙන්නාට නොදිය යුතුය, දෙන්නාටද නොදෙන්නාටද දියයුතුය, සුවසේ හිඳිය යුතුය, සුවසේ වැළඳිය යුතුය, සුවසේ හෙවිය යුතුය. ගිනි පිඳිය යුතුය. ඇතුළත දෙවියන් තමැදිය යුතුයයි මේ දසආකාර අවවාද දී දෙවන දිනයෙහි සියලු සෙනහ රැස්කරවා රජ සෙනහ මැද කෙළෙඹියන් අට දෙනෙකු භාරකරුවන් (වශයෙන් තෝරා) ගෙන 'ඉදින් මගේ දුටු ගියතැන දෙසක් හටගනීද නුඹලා විසින් පිරිසුදු කළ (නිවැරදි කළ) යුතුයයි කියා නව කෙළක් අගනා මහා ලතා පසාධනයෙන් දියණිය සරසවා නහනසුණු මිලවු ගැල් සාරදහස් පත්සියයක ධනය දී දියණිය සමඟ නිබඳව සමඟ හැසිරෙන පත්සියයක් දුසියන්ද ආර්ථකාරව පත්සියයක්ද සියය සියය බැගින්වූ සියලු සත්කාරද දී කොසොල් රජු හා මිඟාර සිටාණන් පිටත්කොට යවා දුටුණිය යන වේලාවෙහි ගවගාල් අධිකාරී පුරුෂයන් කැඳවා 'දරුවනි, මගේ දියණියට ගියතන්හි කිරිබීම සඳහා දෙනුන්ගෙන්ද යානයන්හි යෙදීම සඳහා ගොනුන්ගෙන්ද වැඩ ඇත. එහෙයින් මගේ දුටුගේ ගමන් මගෙහි ගැල් දෙරටු හැර පළලින් අට ඉස්බක් ගවසමුහයාගෙන් පුරවා තුන්ගව්වකින් මත්තෙහි අසුවල් නම් (ගිරි) කඳුරක් ඇත. කෙළවර ගොන්බාන එතැනට පත් කල්හි බෙරහඬින් ගාල්දෙර වසන්නහුයයි පැවසීය. ඔවුහු මැනවැයි සිටාණන්ගේ වචනය පිළිගෙන එසේ කළාහුය. ගැල්දෙර ඇරි කල්හි මහත් මහත් ගවයෝම නික්මුණාහුය. වැසූ කල්හි වනාහි විශාඛාවගේ පිනින් බලවත් ගවයෝද හීලෑගවයෝද වැටින් පැන පැන මගට පිළිපන්නාහුය. ඉක්බිති විශාඛා නුවර දෙරටුවට සැපත් කල්හි මෙසේ සිතුවාය. "පිළිසන්වූ යානයෙහි හිඳ නුවරට පිවිසෙමිද නැතහොත් යානයෙහි සිටගෙන පිවිසෙමිද"? ඉක්බිති ඇයට මෙබඳු අදහසක්විය. පිළිසන්වූ යානයෙන් පිවිසෙන මගේ මහාලතාපසාධනයේ විශේෂයක් නොපැනෙයි යනුවෙනි. ඕනොමෝ සියලු නුවරට තමන් දක්වන්නී රියෙහි සිටගෙන නුවරට පිවිසියාය.

සැවැත් නුවර වැසියෝ විශාඛාවගේ සැපත් දක මෝ වනාහි විශාඛා නමු. මෙම රුවන් මෙම සැපතත් මැයටම හොබියයි පැවසුවාහුය.

මෙසේ ඕනෑමෝ මහත් සැපතින් මිහාර සිටාණන්ගේ නිවසට පිවිසියාය. ගියදිනයෙහිම ඇයට සියලු නුවරවැසියෝ 'ධනසේන සිටුකුමා තම නුවරට පැමිණි අපට මහත් සත්කාර කළේය'යි හැකි පරිද්දෙන් පඩුරු යැව්වාහුය.

විශාඛානොමෝ එවූ එවූ පඩුරු ඒ නුවරෙහිම ඒ ඒ කුලයන්හි සියල්ලන්ට ප්‍රයෝජනවත් ලෙස දෙවූවාය. ඉක්බිති රාත්‍රියාමයෙහි ඇයගේ එක් ආජානෙයා අස් වෙළඹකට දරු උපතක් සිදුවිය. ඕනෑමෝ දසින් ලවා දඬුපහන් ගන්වාගෙන එහි ගොස් වෙළඹ උණුදියෙන් තහවා තෙල් ගල්වා තමන් වසන තැනටම ගියාය. මිහාර සිටුකුමාද සත්දිනක් පුතාගේ ආවාහසත්කාරය කරන්නේ අසල වෙනෙරෙහි වසන්නාවූද තවාගනයන්වහන්සේ නොමෙනෙහි කොට සත්වැනි දිනයෙහි සියලු නිවෙස පුරවමින් තග්න ශ්‍රමණයින් වඩාහිඳුවා එන්න මගේ දුටු රහතුන් වදිවායි හසුනක් යැවීය. ඕනෑමෝ සෝවාන්වූ ආයඝ්‍රාහිකාවක්වූවා රහත්යයි වචනය අසා කුටුපහටුවූවා ඔවුන් හුන් තැනට ගොස් ඔවුන් බලා මෙබන්දෝ නම් රහත්හු වෙන්දැයි විළිබිය තැත්තවුන්ගේ සමීපයට කුමක් හෙයින් මයිළණුවෝ මා කැඳවන්දැයි වී වී යයි නින්දකොට තමන් වසන තැනටම ගියාය. නග්න ශ්‍රමණයෝ ඇය දක එක පහරින්ම සියල්ලෝ සිටාණන්ට 'කිමෙක්ද ගෘහපතිය, ඔබ අනිකක නොලැබුවෙහිද? ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ගේ ශ්‍රාවිකාවකවූ මහා කාලකණ්ණියක මේ ගෙදරට පිවිසුවෙහිද? වහා ඇය මේ ගෙදරින් බැහැර කරව'යි ගැරහුහ. ඉක්බිති සිටුකෙමේ මොවුන්ගේ වචනයෙන් මවිසින් මැය මේ නිවසින් බැහැර කිරීමට නොහැකිය. මෝ මහාකුලයක දුටුණියකැයි සිතා, ආවායඝ්‍රාවරුනි, කුඩා දරුවෝ දන හෝ නොදන (වරද) කරති. නුඹවහන්සේලා නිශ්ශබ්දව මැනවැයි නග්නයිත් පිටත්කොට යවා මහ පළඟක හිදගෙන රන් හැන්දක් ගෙන විශාඛාව විසින් බලා සිටිනු ලබන්නේ රන් තලියක දියනුමුසු මී පායාසය වැළඳීය. එසමයෙහි එක් පිටු හැසිරෙන තෙර කෙනෙක් පිටුපිණිය හැසිරෙන්නාහු සිටුවරයාගේ ගෙදරට වැඩියහ. ඒ ලාමක තැනැත්තේ තෙරුන් දක ද නොදක්නේ මෙන්වී මුව යටට යොමුකොටගෙන පායාසයම වළඳයි. විශාඛානොමෝ මගේ මාමා තෙරුන් දකද හැඟීමක් නොකරතියි දන තෙරුන් වෙත එළඹ 'වෙනතක වඩිනු මැනවි ස්වාමිනි, මගේ මාමා පැරන්තක් කති'යි කීවාය. හෙතෙම නිගණ්ඨයන් කීකල්හි ඉවසීය. පැරන්තක් කතියි කීකෙණෙහිම අත ඉවතට ගෙන මේ පායාසය මෙතැනින් ගෙනයවූ. මැයද මේ ගෙදරින් පිට කරවූ. මෝ වතාහි මෙබඳු මහල් ගෙදරක මා අශුව කන්නකු කරන්නියයි කීවේය. ඒ නිවසෙහි සියලු දස්කම්කරුවෝ විශාඛාවට අයත් වූවෝයි. කවරෙක් නම් ඇය අතින් හෝ පයින් ගන්නේද? මුවින් කතා කිරීමට

පවා සමතෙක් නැත. ඉක්බිති ටිශාබානොමෝ මයිලණුවන්ගේ කථාව අසා, 'පියාණෙනි, මෙපමණ වචනයකින්ම අපි නොයමු. මම නුඹවහන්සේ විසින් දිය තොටින් කුමඟදියක මෙන් නොගෙනෙන ලද්දෙමි. ජීවත්වන මවුපියන්ගේ දුටුරුනම් මෙපමණකින් නොනික්මෙත්. මේ කරුණ නිසාම මට පියා මෙහි එන දිනයෙහි කෙළෙඹියන් අට දෙනකු කැඳවා ඉදින් මගේ දුටු නිසා දෙසක් උපදියිද එය නිවැරදි කරවුයයි පවසා ඔවුන්ගේ අතෙහි තැබීය. ඔවුන් කැඳවා මගේ දෙස් නිදෙස් බව පිරිසුදු කරවුවව මැනවැයි කීවාය. ඉක්බිති සිටුකුමා මෝ යහපතක් කියන්නියයි කෙළෙඹියන් අටදෙනා කැඳවා, 'මේ දූරිය සත්වැනි දිනයෙහි නොපිරිසුන්වුම මඟුල් ගෙයෙහි හුන්නාවූ මා අශුව් කන්නෙකැයි කියයි කීවේය. 'දියණියනි, එසේ වේද'යි ඔවුහු ඇසූහ. 'පියවරුනි, මගේ මාමා අශුව් කෑමට කැමැත්තේ වන්නේය. මම වනාහි එසේ (අදහස්) කොට නොකියමි. එක් පිඩුසිහන තෙර කෙනෙකු ගෙදොර සිටි කල්හි මෙනෙමේ දිය නුමුසු පායාසය බුදිමින් ඔහු මෙනෙහි නොකරයි. මම මේ හේතුවෙන් වෙනතක යන්න ස්වාමීනි, මගේ මාමා මේ අත්බැවිහි පින් නොකරයි. පැරණි පිත කයි යන්න පමණක් කීවෙමි'යි පැවසුවාය. 'ආයතීයනි, මෙහි දෙසක් නැත. අපගේ දියණිය (සුදුසු) කරුණක් කියයි. ඔබකුමා කුමක් නිසා කිපෙනුද?'යි ඔවුහු කීහ. 'ආයතීවරුනි, එය දෙසක් නොවේවා! (එතකුදු) මේ දූරිය පැමිණි දිනයෙහිම මගේ පුතුකෙරෙහි හැඟීමක් නොකොට තමන් කෑමකි තැනට ගියාය'යි (සිටුතෙමේ කීවේය). 'එසේද දරුව?' 'පියවරුනි, මම මා කෑමකි තැනකට නොයමි. මේ නිවසෙහි ආභාතීය වෙළඹ වැදූ කල්හි හැඟීමකුදු නොකොට හිඳීම නම් අයුත්තකිදි දඬුපහන් ගෙන්වාගෙන දෑස්සන් විසින් පිරිවරන ලදුව එහිගොස් වෙළඹට ප්‍රසව පරිහාර කරවීම'යි ටිශාබා කීවාය. 'ආයතීයෙනි, අපගේ දියණිය නුඹගේ නිවසෙහි දසින් විසිනුදු නොකළයුතු වැඩක් කළාය. නුඹ එහි කුමන දෙසක් දක්වෙතිද?' 'ආයතීවරුනි, එය ගුණයක් වේවා! මැයගේ පියා මෙහි එන දිනයෙහි අවවාද දෙමින් ඇතුළත ගිනි පිටත නොගෙනිය යුතුයයි කීවේය. කිමෙක්ද අපවිසින් දෙපසින් අසල්වැසි ගෙවලට ගිනි නොදී සිටිය හැකිද?' 'එසේද දුටුණිය?' 'පියවරුනි, මගේ පියා මේ ගිනි අරහයා කථා නොකළේය. ගෙතුළෙහි නැදි ආදි මාගමුන්ගේ යම් රහස් කථාවක් හටගනීද? එය, එහි දැසිදස්සන්ට නොකිව යුතුය. මෙබඳු කථා වැඩෙමින් කලහය පිණිස පවතියි. පියවරුනි, මෙය සඳහා මගේ පියා කීවේය." ආයතීවරුනි, එයද එසේ වේවා! මැයගේ පියා පිටතින් ගිනි ඇතුළතට නොපිවිසිය යුතුයයි කීවේය. ඇතුළත ගිනි නිවුනු කල පිටතින් ගිනි නොගෙනීමට අපට හැකිද?' 'එසේද, දියණිය?' 'පියවරුනි, මගේ පියා එම ගිනි සඳහා නොකීවේය. යම් දෙසක් දැසිකම්කරුවන්

විසින් කියන ලද්දේ වෙයිද? එය ඇතුළත මිනිසුන්ට නොකිව යුතුය. පෙ- යමෙක් දෙත්ද ඔවුනටම දියයුතුයයි යන්නෙන් යමක් කියන ලද්ද එය ඉල්වාගත් උපකරණ ගෙන යමක් ආපසු දෙත්ද ඔවුනටම දියයුතුය යන්න සඳහා කියනලදි. 'යමෙක් නොදෙත්ද'යි මෙයද ඉල්ලාගත් දෙය ගෙන ආපසු නොදෙත්ද ඔවුනට නොදිය යුතුය යන්න සඳහා කියන ලදි. දෙත්තනුටද නොදෙත්තනුටද දියයුතුය යන මෙය දිළිඳු නැමිතුරන් පැමිණි කල්හි තැවත දීමට හැකි වෙත්වා හෝ නොවෙත්වා දීමටම වටීය යන්න සඳහා කියනලදි. සුවසේ හිඳිය යුතුය යන මෙයද නැදිමයිලන් දක නැගිටිය යුතු තනි හිඳිමට නොවටීය යන්න සඳහා කියනලදි. සුවසේ වැළඳිය යුතුය යන මෙය නැදිමයිල් සැමියන්ට පෙරාතුවම නොවළඳ ඔවුන් වළඳවා සියල්ලන් විසින් ලද නොලද දේ දන පසුව තෙමේ වැළඳීමට වටීය යන්න සඳහා කියනලදි. සුවසේ හොටියයුතුය යන මෙයද නැදිමයිල් සැමියන්ට පෙරාතුවම සයනයට නැග නොතිදිය යුතුය. ඔවුන්ට කළයුතු වත් පිළිවෙත්කොට පසුව තෙමේ නිදීමට යුතුය යන මෙය සඳහා කියනලදි. ගිනිපිදිය යුතුය යන මෙය නැන්දනියද මයිලණුවන්ද සැමියාද ගිනි කඳක් මෙන්ද තාරජුන් මෙන්ද කොට දකීමට වටීය යන්න සඳහා කියනලදි' ඒවා එපමණ ගුණයෝ වෙත්වා? මැයගේ පියා ඇතුළත දෙවියන් තමදවයි කීවේය. මෙහි කවර අර්ථයක්දැයි (සිටුකුමා ඇසීය). දියණිය එසේදැයි ඔවුහු ඇසූහ. 'එසේය, පියවරුනි, එය ද මගේ පියා විසින් 'දරුව ආවේණික ගෙහි වසන කාලයෙහි පටන් අපගේ ගෙයෙරට පැමිණිණු පැවිද්දක දක ගෙහි යම් කැයුත්තක් බිදිය යුත්තක් ඇත්ද? එයින් පැවිද්දන්ට දී කැමටම වටීය යන මෙකරුණ සඳහා කියන ලදි'යි විශාඛා කීවාය. ඉක්බිති ඔවුහු සිටාණන්ට 'මහසිටාණ, නුඹ වනාහි පැවිද්දන් දක නොදීමට කැමත්තේ වනැයි හැඟෙයි'යි කීහ. හෙතෙම අන් පිළිවදනක් නොදක්නේ අධොමුඛව හුන්නේය. ඉක්බිති කෙළෙඹියෝ ඔහුට 'කිමෙක්ද සිටාණෙනි, අපගේ දියණියගේ අන් දෙසකුත් ඇත්දැයි ඇසුවාහුය. 'ආයඝියනි නැතැ'යි කීවේය. 'කුමක් හෙයින් නිදෙස් මැය නිකරුණේ පිටම? කළෙහිද'යි ඔවුහු ඇසූහ. එකෙණෙහි විශාඛා තොමෝ' පළමුව මගේ මයිලණුවන්ගේ වචනයෙන් මගේ යාම නොසුදුසුය. මා එන දිනයෙහි මගේ දෙස්නිදෙස් පිරිසුදු කිරීම සඳහා මගේ පියා නුඹලාගේ අතෙහි තබා දුන්නේය. දන් මගේ යාම මැනවැයි පවසා දසිදසුන් යානාදිය පිළියෙළ කරවුයයි අණ කළාය. ඉක්බිති සිටුතෙමේ ඒ කෙළෙඹියන් අත ගෙන ඇයට, 'දියණිය, මා විසින් නොදන කියන ලද්දට මට ඤාමා කරන්නැ'යි කීවේය. 'පියාණෙනි ඤාමා කරමි. ඔබගේ ඤාමා කළයුත්තට ඤාමා කරමි. මම වනාහි බුදුසසුනෙහි නොසැලෙන පැහැදීම් ඇති කුලයක දියණියක්මි. අපි බික්සහනගෙන් තොරව

නොපවතිමු. ඉදින් මගේ කැමැත්තෙන් බික්සහන පිළිදගැනීම කිරීමට ලබන්නෙමි නම් වසමියි විශාඛා කීවාය. 'දරුව, නුඹ කැමති පරිද්දෙන් නුඹේ මහණුන් පිළිදගැනීම කරව'යි (සිටුනෙමේ කීවේය). ඉක්බිති විශාඛානොමෝ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ නිමන්ත්‍රණය කරවා දෙවැනි දිනයෙහි නිවේය පුරවමින් බුදුපාමොක් බික්සහන වඩා හිඳෙව්වාය. නඟා පිරිසද ශාඤ්ඤාවන්සේ මිඟාර සිටුගේ ගෙට වැඩිබව දැන එහි ගොස් ගෙය පිරිවරා හුන්නාහුය. විශාඛා නොමෝ දක්ෂිණොදකය දී සියලු සත්කාර පිළියෙළ කරන ලද්දේ මගේ මයිලණුවෝ පැමිණ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වළඳවත්වායි හඬනක් යැව්වාය. හෙතෙම නිගණ්ඨයින්ගේ වචනය අසා 'මගේ දියණිය, සම්බුදුන්වහන්සේ වළඳවාවා'යි පැවසීය. විශාඛා නොමෝ නොයෙක් අගරසයෙන් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වළඳවා බත්කිය නිමවූ කල්හි මගේ මයිලණුවෝ පැමිණ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නා'යි යළි හඬනක් යැව්වාය. ඉක්බිති දැන් නොයාම නම් බලවත් අයුක්තකැයි ධර්මකථාව ඇසීමේ කැමැත්තෙන් යන ඔහුට නඟාශ්‍රමණයෝ, 'ශ්‍රමණහවත් ගෞතමයන්ගේ ධර්මය අසන්නේ කිරයෙන් පිට හිඳ අසව'යි කීහ. කලින්ම ගොස් කිරයකින් වට කළාහුය. මිඟාරසිටුනෙමේ ගොස් කිරයෙන් පිටතම හුන්නේය. තථාගතයන්වහන්සේ, 'නුඹ කිරයෙන් පිටත හෝ හිඳුව බිත්තියෙන් පිටත හෝ පථිතයෙන් පිටත හෝ සක්වළින් පිටත හෝ හිඳුව. මම සම්බුදු නම්. මගේ හඬ නුඹට අස්වන්නට හැක්කෙමි'යි රත්වත්පල ඇති අභිගසක් කදින් ගෙන සොලවන්නාක් මෙන් ධර්ම දේශනා කළ සේක. දෙසුම අවසන්හි සිටුනෙමේ සෝවාන් පෙළෙහි පිහිටා කිරය ඔසවා ශාඤ්ඤාවන්සේගේ පාදයෙහි පසහ පිහිටුවීමෙන් වැඳ ශාඤ්ඤාවන්සේ සමීපයෙහිම 'දරුව නුඹ අද පටන් මගේ මවය'යි විශාඛාව තමන්ගේ මවු තනතුරෙහි තැබුවේය. එතැන්පටන් විශාඛා මිඟාරමාතෘ නම්වුවාය.

ඕනොමෝ එක්දිනක් නුවරෙහි නැකැත් කාලය පවත්නා විට ඇතුළු නුවරෙහි ගුණයක් (වටිනාදෙයක්) නැතැයි දස්සන් විසින් පිරිවරන ලදුව ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව ඇසීමට යන්නී 'බුදුවරුන්ගේ සමීපයට උඩඟු වෙසින් යාම නුසුදුසුය'යි මහාලතා පසාධනය මුද දස්සක අතෙහි දී ශාඤ්ඤාවන්සේ වෙත එළඹ වැඳ එකත්පසෙක හුන්නාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ දහම් දෙසූ සේක. ඕනොමෝ දම්දෙසුම අවසන්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඳ නුවරට අභිමුඛව පිටත්ව ගියාය. ඒ දසියද තමන්ගේ පසාධනය තැබූ තැන නොසලකා යන්නී, පසාධනය ගැනීම සඳහා ආපසු හැරුණාය. ඉක්බිති විශාඛාව ඇයට 'නුඹවිසින් එය කොහි තබන ලද්ද'යි ඇසුවාය. 'ආයුර්වාතී, ගඳකිළි පිරිවෙණෙහි'යි මී කීවාය. 'වේවා! දස්ස, ගොස් ගෙනෙව. ගඳකිළි පිරිවෙණෙහි තැබූ

කල පටන් ගෙන්වීම නම් අපට නොසිදුය. එහෙයින් එය විකුණා දැමීමක් කරන්නෙමු. එහි තැබූ කල්හි ආයතීවරුන්ට හිරිහැරයක් වේයයි දෙවැනි දිනයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ බික්සහන විසින් පිරිවරන ලද සේක් විශාඛාවගේ ගෙදරට වැඩිසේක. නිවෙසෙහිද නිබඳ පනවනලද අසුන් වෙයි. විශාඛා නොමෝ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාත්‍රය ගෙන ගෙට වැඩමවා පනවනලද අසුන්හිම හිඳවා ශාස්තෘන්වහන්සේ බික්සහන නිමිකල්හි ඒ පසාධනය ගෙන්වා ශාස්තෘන් පාමුල තබා ස්වාමීනි මෙය ඔබවහන්සේට දෙමි යි කීවාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ අලංකාරය නම් පැවිද්දන්ට නොවටනේයයි ප්‍රතිකේෂ කළසේක. 'දැනිමි. ස්වාමීනි, මම මෙය අගයකරවා ධනය ගෙන නුඹවහන්සේට විසීමට ගඳකිළියක් කරන්නෙමි' යි ඇ කීවාය. එකල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ ඉවසාවදළසේක. ඕනොමෝත් එය අගය කරවා නවකෙළක් ධනය ගෙන ගැබ් සියයකින් යුක්තවූ සුචාරාම මහාවිහාරයෙහි තථාගතයන්වහන්සේට විසීමට ගඳකිළියක් කරවුවාය. විශාඛාවගේ නිවෙස පෙරවරුවෙහි කසාවතීන් බබළන සාමීන් තුළින් හමන සුළගින් ගැවසීගත්තක් විය. අනෙපිටුසිටුගේ නිවෙසෙහි මෙන්ම ඇයගේ නිවෙසෙහිද සියලුබත් පිළියෙළවුණේම විය. ඕනොමෝ පෙර වරුවෙහි බික්සහනට ආමිෂ්පංග්‍රහ කොට පසුබතෙහි බෙහෙත්ද අණවිධිපානයන්ද ගෙන්වා ගෙන විහාරයට ගොස් බික්සහනට දී පසුව ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනාව අසා පැමිණෙයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑත කාලයෙහි උවැසියන් පිළිවෙළින් තනතුරු වල තබනසේක් විශාඛා මිගාරමාතාව දයිකාවන් අතුරෙන් අගතූන්හි තැබුසේක.

17.3.4

බුද්ධත්තරා

තෙවෙනි සිවුවෙනි සූත්‍රයන්හි බුද්ධත්තරාං යදිදං බුද්ධත්තරාං, මෙත්තාවිහාරිතං යදිදං සාමාවතී යන්නෙන් බොහෝ ඇසුපිරු තැන් ඇති උවැසියන් අතුරින් බුද්ධත්තරාද මෙන් පැවතුම් ඇති උවැසියන් අතුරින් සාමාවතීද අග්‍රයයි දක්වෙයි. මේ දෙදෙනාම පියුම්තුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක පිළිසිඳ ගෙන පසුකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්ම අසන්නෙමු යයි විහාරයට ගියාහුය. එහි බුද්ධත්තරාවෝ එක් උවැසියක බොහෝ ඇසුපිරුතැන් ඇත්තියන් අතුරින් අගතූන්හි තබන්නා වූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. සාමාවතියද එක් උවැසියක මෙන් පැවතුම් ඇත්තියන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තබනු

දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. දිවි ඇතිතෙක් කුසල්කොට දෙවිලොව ඉපිද දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරන්නාවූ ඒ දෙදෙනාටම කල්ප ලක්ෂයක් ඉක්මිණ. අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පහළවීමට පෙරාතුවම වර්ෂීරවෙහි අභිවාතක නම් රෝගයක් හටගත්තේය. එකිනෙක ගෙහි එක වරම මිනිස්සු දස දෙනාද, විසිදෙනාද මැරෙති. රටින් පිටව ගියාහු වනාහි දිවි ලබන්! එය දැන එක් පුරුෂයෙක් තමන්ගේ අඹුදරුවන් ෫ ගෙන අන්රටකට යන්නෙමැයි එයින් නික්මුණේය. ඉක්බිති ඔහුගේ ගෙයින් ගන්නාලද මාණ්ඩපකරණ අතරමග කතරින් එතෙරනොවී තිබියදීම නිමාවට ගියේය. ඔවුන්ගේ සිරුරුබලය පිරිහිණි. වරක් මව පුතු ඔසවාගෙන යයි. වරක් පියා ඔසවාගෙන යයි. ඉක්බිති එම පුතුගේ පියා ‘අපගේ සිරුරු බලය පිරිහිණි. පුතා ඔසවාගෙන යන්නාවූ අපි කතරින් එතෙර වීමට නොහැකි වන්නෙමු’යි සිතුවේය. හෙතෙම ඔහුගේ මවට නොදන්වාම දිය කිය සඳහා අන් අය සමඟ නොගොස් නැවතුණු කෙනෙකු මෙන් පුතු මඟ හිඳුවා තනිවම මගට පිළිපන්නේය. ඉක්බිති ඔහුගේ බිරිය ආපසු පැමිණීම බලාපොරොත්තු වන්නී අතෙහි පුතු නොදක වැලපෙමින් ගොස් ‘හිමියනි, මගේ පුතා කොහිදැයි ඇසුවාය. ‘නුඹට පුතුගෙන් කවර වැඩෙක්ද? ජීවත්වන්නමෝ පුතෙකු ලබන්නෙමුයයි හෙතෙම කීවේය. ඕනෙමෝ මේ මිනිසා අතිශයින්ම සහායකයෙකු’යි කියා ‘නුඹ යව, මම නුඹවැන්නෙකු සමඟ නොයන්නෙමැයි පැවසුවාය. හෙතෙම ‘සොදුර, මෙය මව්පින් නොසිතා කරන ලද්දකි. මට ක්ෂමා කරන්නැ’යි පවසා පුතුරැගෙන ගියේය. ඔවුහු ඒ කතර ඉක්මවා සැන්දුවෙහි එක් ගොපල කුලයකට පැමිණියාහුය. එදවස ගොපල කුලවැස්සෝ දියනුවුසු පායාසයක් පිසූහ. ඔවුහු මොවුන් දක මොවුහු බෙහෙවින් සාගිති ඇත්තෝයි (සිතා) මහ බඳුනක් පායාසයෙන් පුරවා හැන්දක් පුරා ගිනෙල්ද වත්කොට දුන්නාහුය. ඔවුන් ඒ පායාසය බුදින කල්හි ඒ ස්ත්‍රිය පමණ දැනම අනුභව කළාය. පුරුෂයා වනාහි පමණ ඉක්මවා අනුභවකොට දිරවන්නට නොහැක්කේ රාත්‍රිභාගයෙහි කළුරිය කළේය. හෙතෙම කළුරිය කරන්නේ ඔවුන් කෙරෙහි ආදර සහිත බවින් ගොපල්ලන්ගේ ගෙදර බැල්ලකගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. බැල්ල නොබෝ දිනකින්ම වැටුවාය. ගොපල්ලා ඒ බලපැටවා මනාපෙනුමැත්තකු බව දක අතරින් පොළඹවා තමන් කෙරෙහි උපන් සෙනෙහ ඇත්තෙකුකොටගෙන සමඟම හැසිරෙයි. ඉක්බිති එක් දිනක් එක් පස්බුදුවරයෙක් පිඩු හැසිරෙන වේලෙහි ගොපල්ලාගේ ගෙදරට පැමිණියහ. හෙතෙම උන්වහන්සේ දක හික්ෂාව දී තමන් ඇසුරුකොට වසනලෙස පිළිණ යත්තේය. පස් බුදුන්වහන්සේ ගොපල් කුලයට නුදුරු එක් වන ලැහැබක විසීමට එළැඹිසේක. ගොපල්ලා

උන්වහන්සේ වෙතට යන්නේ ඒ බලපැවැත්වූ රැගෙනම යයි. අතරමගෙහිදී දරුණු මාගයන් ඇති තත්ති එම රුදුරු මාගයන් පලවා හැරීම සඳහා ගස්වලට හෝ ගල්වලට පහර දෙයි. ඒ බල පැවැත් එය (එබඳු දෙය) කිරීමේ නියමය තහවුරු කරගන්නේය. ඉක්බිති එක් දිනක් ඒ ගොපල්ලා පසේ බුදුන් සමීපයෙහි හිඳ ස්වාමීනි, අපට හැම කල්හි ඒමක් නම් නොවෙයි. මේ බලපැවැත්වූ දක්ෂයෙකි. මොහු පැමිණි සලකුණින් අපගේ ගෙදරට වඩිනුමැනවැයි කීවේය. හෙතෙම එක් දිනක් පසේ බුදුන් වඩමවාගෙන එවයි බලපැවැත්වූ යැවීය. බලපැවැත්වූ ඔහුගේ වචනය අසා පිඩු හැසිරෙන වේලෙහි ගොස් පසේබුදුන්ගේ පාමුල උදරයෙන් හොත්තේය. පසේ බුදුන්වහන්සේ මෙනෙම මා සමීපයට ආයේයැයි දැන පාසිවුරු රැගෙන මගට පිළිපත්සේක. උන්වහන්සේ බලපැවැත්වූ විමසනු සඳහා මගින් ඉවත්ව වෙනත් මගක් ගත්සේක. බලපැවැත්වූ ඉදිරියෙහි සිට ගොපළු කුලමගට පිළිපත් කල්හි ඉවත්වූයේය. ගොපල්ලා යම් යම් තැනක රුදුරු මාගයන් පළවනු සඳහා ගසකට හෝ ගලකට හෝ පහර දුන්නේද? ඒ ඒ තැනට පැමිණි බලපැවැත්වූ මහහඬින් කැගසයි. ඔහුගේ හඬින් රුදුරු මාගයෝ පලායති. පසේ බුදුන්වහන්සේද බත්කිස වේලෙහි මහත් සිනිඳු (බත්) පිඬක් ඔහුට දෙනසේක. හෙතෙම ආහර ලැබීමෙන් පසේබුදුන් කෙරෙහි වැඩියක් සෙනෙහෙ කරයි. ගොපල්ලා තෙමසක් විසූ පසේබුදුන්වහන්සේට සිවුරට පොහොනා සළුවක් දී, 'ස්වාමීනි, ඉදින් ඔබවහන්සේ කැමතිවනසේක්නම් මෙහිම වසනු මැනවි. නැතහොත් කැමති පරිද්දෙන් වඩිනු මැනවැයි පැවසීය. පසේ බුදුන්වහන්සේ යන අයුරක් දක්වූ සේක. ඒගොපල්ලා පසේ බුදුන්ට පසුගමන්කොට නැවතුණේය. බලපැවැත්වූ පසේබුදුන්වහන්සේ වෙනතක යනබව දැන බලවත් සෙනහසින් උපන් දඩ් සොවින් හඳපැළීමට පත්ව මියගොස් තව්තිසා දෙව්ලොව උපන්නේය. පසේබුදුන් සමඟ යන කල්හි උස් හඬින් රුදුරු මාගයන් පළවාහළ බැවින් දෙවියන් සමඟ කථා කරන්නාවූ ඔහුගේ හඬ සියලු දෙවිපුරය වසාසිටියේය. හෙතෙම එයින්ම තමක්ලැබ සොෂක දෙවිපුත් නම් වූයේය. ඉක්බිති ඔහු ඒ සැපත් අනුභව කරන කල්හි මිනිස් පියෙහි කොසඹූනුවර උදේන නම් රජතෙමේ රාජ්‍යය කළේය. ඔහුගේ කථාවස්තුව මජ්ඣිම පණ්ණාසකයෙහි බොධිරාජකුමාර සූත්‍රවර්ණනාවෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන් දතයුතුය.

ඒ උදේන රජු රාජ්‍යය කරනකල්හි සෝෂක දෙවිපුත් තෙමේ දෙවිපුරෙන් සැව කොසඹූවෙහි එක් රූපය නිසා ජීවත්වන්නියකගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තේය. මී කොමෝ දසමසක් ඇවූමෙන් වද පුතකු බව දැන කසළ ගොඩෙහි දම්මුවාය. එවේලෙහි කොසඹූ සිටුගේ

කම්මාන්තයෙහි යෙදුණු තැනැත්තෙක් උදයෙන්ම පිටුගෙට යන්නේ කවුඩන් විසින් වටකොට ගන්නාලද මෙය කුමක්දැයි (එහි) ගොස් දරුවා දක, මේ දරුවා මහ පිනැත්තෙක් වන්නේයයි එක් පුරුෂයෙකුගේ අතෙහි ගෙට යවා සිටුවනිවසට ගියේය. සිටුතෙමේත් රජඋවටත් වේලෙහි රජගෙට යන්නේ අතරමග පුරෝහිතයා දක අද කවර තැනකක්දැයි ඇසීය. හෙතෙම එහි සිටියේම ගැණ අද අසුවල් නම් තැනකය. මේ තැනකින් උපන් දරුවා මෙනුවර සිටුතනතුර ලබන්නේයයි කීවේය. හෙතෙම ඔහුගේ කථාව අසා 'මේ පුරෝහිතයාගේ කථා දෙකක්නම් තැන. මගේ බිරිඳ ද වැඩුණු ගැබ ඇත්තිය. ඇය වැදුවාද තැන්දැයි දනිවුය'යි ඉක්මණින් ගෙදරට (මිනිසුන්) යැව්වේය. ඔවුහු ගොස් දන 'ආයඝියෙනි, තවම නොවැදුය'යි කීහ. 'එසේ නම් යවු, මේ නුවරෙහි අද උපන් දරුවෙකු සොයවුය'යි කීවේය. ඔවුහු සොයන්නාහු ඒ සිටුගේ කම්මාන්තයෙහි නියැළුණු තැනැත්තාගේ නිවසෙහි ඒ දරුවා දක සිටුවරයාට යැළ කළාහුය. එසේවිනම් යහළුවනි, ඔහු කැඳවවුයයි කීවේය. ඔවුහු ඔහු කැඳවුහ. ඉක්බිති සිටුතුමා ඔහුගෙන් ඔබගේ ගෙදර දරුවෙක් ඇත්දැයි විමසීය. 'එසේය, ආයඝියෙනි,' 'ඒ දරුවා අපට දෙව'. 'ආයඝියෙනි නොදෙමි' 'එසේ නම් දහසක් ගෙන දෙව'. හෙතෙම මොහු ජීවත්වේද මැරේදැයි නොදන තැකියයි සිතා දහසක් ගෙන දුන්නේය. ඉක්බිති සිටුතෙමේ ඉදින් මගේ බිරිඳ දියණියක් වදන්නීනම් මොහුම පුතුකරගන්නෙමි. ඉදින් පුතෙකු වදන්නී නම් මොහු මරවන්නෙමැයි සිතුවේය. ඕනොමෝ පුතෙකු වැදුවාය. ඉක්බිති සිටුතෙමේ මෙසේ ගවයෝ මොහු මැඩ මරන්නයි සිතා මේ දරුවා ගාල්දෙර දමවුයි කීවේය. ඔවුහු ඔහු එහි දම්මෙව්වාහුය. ඉක්බිති ගවරළට නායක ගොතා පළමුව නික්මෙන්නේ ඔහු දක මෙසේ මොහු අත්ගවයෝ නොමඩින්නාහුයයි පා සතර අතරෙහි කොට සිටියේය. ඉක්බිති ගොපල්ලෝ ඔහු දක, යමෙකුගේ ගුණය තිරිසන්නුද දනික්ද මේ දරුවා මහපිනැත්තෙකැයි (සිතා) මොහු පිළිඳඟුම් කරන්නෙමුයි තමන්ගේ ගෙදරට ගෙනගියහ.

ඒ සිටුතෙමේත් ඔහු මියගියබව විමසන්නේ ගොපල්ලන් විසින් ගෙනයන ලදැයි අසා යළි දහසක්දී ගෙන්වාගෙන අමුසොහොනෙහි දම්මෙව්වේය. එකල්හි සිටුගෙදර එළුපල්ලා සොහොන ඇසුරු කොට එළුදෙනුන් (තණකෑම සඳහා) මෙහෙයවයි. ඉක්බිති එක් එළුදෙනක් දරුවාගේ පිණින් මගින් ඉවත්ව ගොස් දරුවාට කිරිදී ගියාය. ආපසු හැරී එන්නිද එසේම ගොස් කිරි දුන්නාය, 'මේ එළුදෙන උදයෙන්ම මෙතැනින් මගින් පැන ගියාය'යි එළුපල්ලා සිතීය. 'මේ කිමෙක්ද'යි ගොස් බලන්නේ එම කාරණය දක මේ දරුවා මහපිනැත්තෙකි. තිරිසන්නුද මොහුගේ ගුණය දනිති. මොහු පිළිඳඟුම් කරන්නෙමි'යි රැගෙන ගෙදර

ගියේය. දෙවැනි දිනයෙහි සිටුවනෙමේ දරුවා මළේද නොමළේදැයි විමසන්නේ එළවළු වැනි විසින් ගත්බව දැන දහසක් දී ගෙන්වාගෙන 'හෙට මේ නුවරට සාත්තුනායකයෙක් පිවිසෙයි. මේ දරුවා ගෙනගොස් රියසක් මගෙහි තබවු. මෙසේ රියසක් ඔහු බිඳිමින් යනිනි (හෙතෙම කියේය.) සාත්තුනායකයාගේ පළමු රියෙහි ගොන්නු එහි දමනලද දරුවා දක පාසතර කණුමෙන් තදකොට ගෙන නැවතී සිටියාහුය. සාත්තුනායකයා මේ කීමෙක්දැයි ගොනුන් නැවතී සිටිකාරණය බලන්නේ දරුවා දක මහපිතූනි දරුවෙකි. පිළිදඟුම් කිරීමට වටියයි (දරුවා) ගෙනගියේය. සිටුවනෙමෙන් රියසක් මගෙහිදී මළ හෝ නොමළ බව විමසන්නේ සාත්තුනායකයා විසින් ගත්බව දැන ඔහුටද දහසක් දී ගෙන්වාගෙන නුවරින් නුදුරු තැනකවු ප්‍රපාතයෙක්හි හෙළවුයේය. හෙතෙම එහි වැටෙන්නේ කුළුපොත්තන්ගේ වැඩකරන තැනක කුළුපොතු හලෙක වැටුනේය. ඒ ශාලාව ඔහුගේ පින්බලයෙන් සියවරක් පොළනලද කපුපුළුනක පහස ඇත්තක් මෙන් විය. ඉක්බිති කුළුපොතු දෙටුවා මේ දරුවා පිනැත්තෙකි. පිළිදඟුම් කිරීමට වටනේයයි ඔහු ගෙට ගෙන ගියේය. සිටුවනෙමේ ප්‍රපාතයෙන් වැටුණු තැන නොමළ බව හෝ මළ බව විමසා බලවන්නේ කුළුපොතු දෙටුවා විසින් ගත්බව දැන ඔහුටද දහසක් දී ගෙන්වාගත්තේය. මැනකාලයෙහි සිටාණන්ගේ සියපුතුද හෙතෙමේද යන දෙදෙනාම වියපත් වූවාහුය. සිටුවනෙමේ නැවත සෞඝ්‍ය දරුවා මරණ උපායක් සිතන්නේ තමන්ගේ කුඹල්කරුවාගේ ගෙට ගොස් 'පිනැත්ත, මගේ ගෙහි මෙබඳු වූ එක් අවජාතක දරුවෙක් ඇත. ඒ දරුවා යම්කිසිවක් කොට මරවන්නට වටනේයයි රහසින් කීවේය. එකල්හි හෙතෙම දෙකණම වසාගෙන 'මෙබඳු බැරෑරුම් කපාවක් කිරීමට නොවටිය'යි කීවේය. ඉක්බිති සිටුවනෙමේ මෙතෙම නිකම් නොකරන්නේයයි සිතා 'එසේ නම් එම්බල, දහසක් ගෙන මේ කාර්යය කරව'යි කීවේය. අල්ලය නම් නොබිඳුනකු බිඳියි. එහෙයින් හෙතෙම දහසක් ලැබ පිළිගෙන ආයාභියෙහි, මම අසුවල් දින පෝරණුව දල්වන්නෙමි. එකල්හි ඔහු අසුවල් වෙලාවට එවනු මැනවැ'යි කීවේය. සිටුවරයාත් ඔහුගේ ඒ වචනය පිළිගෙන එතැන්පටන් දින ගණිමින් කුඹල්කරුවා කිදිනය පැමිණිබව දැන සෞඝ්‍ය කුමරු කැඳවා 'දරුව, අපට අසුවල් දිනයෙහි බොහෝ බඳුන්වලින් වැඩ ඇත. නුඹ අපගේ කුඹල්කරු වෙත ගොස් මාගේ පියා විසින් කියනලද යමක් ඇත. අද එය ඉටුකරන්නැයි කියව'යි කීවේය. හෙතෙම මැනවැයි ඔහුගේ වචනය පිළිගෙන නික්මුණේය. අතර මහ සිටාණන්ගේ ස්වකීය පුත්‍රයා පන්දකෙළි කෙළිමින් සිටියේ ඔහු දක වේගයෙන් අවුත් සොයුර, මම ළමයින් සමඟ සෙල්ලම් කරමින් වෙපමණක් පැරදුනෙමි. එය මට නැවත දිනා දෙවයි කීවේය. හෙතෙම මට දුන්

ඉඩක් නැත. පියා මා ඉක්මන් වැඩක් සඳහා කුඹල්කරුවා ලඟට යැවිය'යි කීවේය. අනෙකා, සොයුර මම එහි යන්නෙමි. නුඹ මොවුන් සමඟ ක්‍රීඩාකොට මගේ ලක්ෂ්‍ය ආපසුගෙන දෙන්නැ'යි පැවසීය. 'එසේනම් යව'යි තමන්ට කියූ හසුන ඔහුට කියා ළමයින් සමඟ සෙල්ලම් කළේය. ඒ කුමරුවාත් කුඹල්කරුවා වෙතට ගොස් ඒ හසුන දැන්වීය. හෙතෙම 'මැනව් දරුව ඉටු කරන්නෙමි'යි එකුමරු ගැබකට පිවිසුවා කියුණු පිහියකින් කඩකඩ කොට සැළියක දමා සැළිය වසා බඳුන් අතර තබා පෝරණුව ගිනි දල්වීය. සෞම්‍ය කුමරුවාත් බොහෝ දිනා කතිෂ්ඨයාගේ පැමිණීම බලාපොරොත්තුවෙමින් හුන්නේය. හෙතෙම ඔහු පමාවනු දැන කුමක්නිසා පමාවේදැයි කුඹල්කරුගේ ගෙදෙසට ගොස් කිසිතුනක නොදක ගෙදර ගියේවනැයි ආපසු නිවසට ගියේය. සිටුනෙමේ ඔහු දුරදීම එනු දක, 'කුමන කරුණක් වන්නේද? මාවසින් මොහු මැරීම සඳහා කුඹල්කරු වෙතට යවනලදී. හෙතෙම දැන් මෙහිම පැමිණෙයයි (සිතා) පැමිණෙන්නහුටම 'කිමෙක්ද දරුව නුඹ කුඹල්කරු වෙතට නොගියෙහිදැයි ඇසීය. 'එසේය පියාණෙනි, නොගියෙමි.' 'කුමක්හෙයින්ද දරුව?' හෙතෙම තමා නැවතුණු කරුණද කතිටුබැයා එහි ගිය කරුණද සිටුවරයාට කීවේය. සිටුවරයා ඔහුගේ වචනය ඇසූ වේලෙහි පටන් මහපොළොවෙන් මඩිනු ලද්දකු මෙන්වී 'මේ තමි කිමෙක්ද? ඇත්තක් කියහි'දැයි තැනිගත් සිතැත්තේ වේගයෙන් වේගයෙන් කුඹල්කරුවා වෙතට ගොස් අත් අය සමීපයෙහි නොකියයුතු බැවින් 'බලව එම්බල, බලව'යි කීවේය. 'නුඹ කුමක් බලවන්නෙහිද? ඒ වැඩය නිමවීය'යි (කුඹල් කරුවා කීවේය). හෙතෙම එයින්ම ආපසු හැරී නිවසට පැමිණියේය. එතැන්පටන් ඔහුට වෛතසික (මානසික) රෝගයක් හටගත්තේය. හෙතෙම එකල්හිද ඔහු සමඟ එකට කෑම නොගෙන යම්කිසි උපායකින් මගේ පුතුගේ සතුරාට ඇවැඩක්ම දකීමට වටීය'යි එක් ලිපියක් ලියා සෞම්‍ය කුමරු කැඳවා නුඹ මේ ලිපිය රැගෙන අසුවල් තමි ගමෙහි අපගේ කමාන්තයෙහි යෙදුනෙක් ඇත. ඔහු වෙතට ගොස් මේ ලිපියදී මේ ලිපියෙහි පණිවිඩය ඉක්මණින් කරවයි කියව. අතරමගෙහි අපගේ යහළු ගාමකසෙට්ටි තමිටු සිටුවරයෙක් ඇත. ඔහුගේ නිවසට ගොස් කෑම කා යන්නෙහි කියා කටවචනයෙන් පණිවිඩයක්ද දුන්නේය. හෙතෙම සිටාණන්ට වැද ලිපිය ගෙන නික්මුණේ අතරමග ගාමකසිටු වසනතුනට ගොස් බිහිදෙරකොටුවෙහි හිඳ රැවුල බාමින් සිටි ඔහුට වැද සිටියේය. 'දරුව කොහිසිට අවුද'යි ඇසූ කල්හි, 'පියාණෙනි, කොසඹූ සිටුගේ පුතා වෙමැ'යි කීවේය. හෙතෙම අපගේ යහළු සිටාණන්ගේ පුතායයි තුටුපහවුටුයේ විය. එකෙණෙහි ඒ සිටාණන්ගේ දියණියගේ එක් දස්සක් සිටුදුවට මල් ගෙන ඒමට යයි. ඉක්බිති සිටුනෙමේ ඇයට, 'නුඹ ඒ

වැඩිය තබා සෞභක්‍යකුමරුන්ගේ පා දෙවා යහන අතුරා දෙව්යි කීවේය. ඕනොමෝ එසේ කොට ආපණ්‍යාලාවට ගොස් සිටුවුවට මල් ගෙනාවාය. සිටුවුව ඇය දක 'නුඹ අද බොහෝ වේලාවක් පිටත පමා වුවෙහි'යි ඇයට කිසියා 'නුඹ විසින් මෙතෙක් කලක් මෙහි කුමක් කරන ලද්ද'යි ඇසුවාය. 'නොදෙවනන ආයතීවනි, නුඹකුමියගේ පියාගේ යහළු සිටාණන්ගේ පුතු වැනි මෙබන්දෙක් මව්පියන් නොදුටු විරූය. ඔහුගේ රූපසම්පත්තිය කීමට නොහැකිය. සිටුවුමා මල් සඳහා යන්නාවූ මට ඒ කුමරුගේ පා දෙවා යහන අතුරා දෙව්යි කීවේය. එහෙයින් මම පිටත බොහෝ වේලාවක් පමාවූයෙමි'යි කීවාය. ඒ සිටුවියණියද ඒ කුමරුගේ සිව්වැනි අත්බැවිහි බිරිඳ වූවාය. එබැවින් ඇයගේ වචනය ඇසූ වේලෙහි පටන් තමන් හුන්බවවත් සිටිබවවත් නොදන්නාය. ඕනොමෝ ඒ දියියද රැගෙන එකුමරු හොත් තැනට ගොස් නිදන ඔහු දෙස බලා දසරුවෙහි ලිපියක් දක මේ ලිපිය කුමක්දැයි කුමරු නොනැගිටිවාම ලිපිය රැගෙන කියවා 'මෙතෙම තම මරණලිපිය තෙමීම රැගෙන යේය'යි ඒ ලිපිය ඉරා ඔහු අවදිනොවී සිටියදීම 'මව්පියන් නුඹ වෙතට පුතා එවන ලදි. මගේ යහළු ගාම සිටුව විසපත් දියණියක් ඇත. නුඹ වහා අපගේ අණපවතින තත්ති උපන් ධනය ගෙන හැම සියයෙන් මගේ පුතුව ගාමකසිටුවගේ දියණිය ගෙන මංගල්‍යය කරවයි ද මංගල්‍යය නිමි කල්හි මගේ මේ විධානයෙන් කරන ලද්දි මට හසුනක් එවව. මම මෙහිලා ඔබට කළයුතු දෙය දනිමි'යිද ලිපියක් ලියා ඒ සළකුණම තබා මුල්ලිපිය බඳනාලද අයුරින්ම දසන්නයෙහි බැන්දය. ඒ කුමරුවාත් එදවස එහි වැස දෙවැනි දිනයෙහි සිටුවරයාට දන්වා කමාන්තයෙහි නියුක්තිකයාගේ ගමට ගොස් ලිපිය දුන්නේය. කමාන්තයෙහි නියුක්තිකයා ලිපිය කියවා ගැමියන් රැස්කරවා, 'නුඹලා මා ගණන් නොගන්නහුය. මගේ ස්වාමියා තම දෙවුපුතුව හැම සියයෙන් දරියක ගෙන ඒමට මා සම්පයට එවීය. වහාම මෙතැනිහි හටගත් දෙය එක්රැස් කරවූ යයි සියලු මංගල සත්කාරය පිළියෙළ කරවා ගාමක සිටාණන්ට හසුනක් යවා එකඟ කරවා ගෙන හැම සියයෙන් මංගලකටයුත්ත නිමවා කොසඹූ සිටාණන්ට නුඹවහන්සේ විසින් එවන ලද ලිපියෙහි පණිවිඩය අසා මව්පියන් මේ මේ දෙය කරනලද්දි ලිපියක් යැව්වේය. සිටුවරයා ඒ හසුන අසා හින්තෙන් දූවුනෙකු මෙන් 'දන් නටුවෙමි'යි කල්පනාබර වීමෙන් ලේ අතීසාරය සෑදී 'යම් කිසි උපායෙකින් ඔහු කැඳවා මා සතු ධනයට අහිමිකරුවකු කරමි'යි 'මඟුල නිමි කාලයෙහි පටන් කුමක් හෙයින් මගේ පුතා පිටත වේද? ඉක්මණින් එන්නැ'යි හසුනක් යැවීය. හසුන අසා කුමරුවා යාමට සැරසුණේය. සිටුවුව, මේ මෝඩයා කවරකු නිසා මේ සැපත් ලද්දේදැයි නොදනියි. යම් කිසිවක් කොට මොහුගේ ගමන වළකන

උපායක් කිරීමට වටනේයයි සිතුවාය. ඉක්බිති ඔහුට, 'කුමරුනි, ඉතා ඉක්මන් නොවන්න. කුලගමට යන්නහු විසින් තමන්ගේ යුතුකම් ඉටු කොට යායුතුය'යි කීවාය. කොසඹූ සිටුකුමාද ඔහු පමාවන බව දැන, 'කුමක් හෙයින් මගේ පුතා පමා වෙයිද? මම ලේ අතීසාර රෝගයට පත්වූයෙමි. අවුත් මා ජීවත්ව සිටියදී දැකීමට වටනේය'යි යළි හසුනක් යැවීය. එකල්හි සිටුදියණිය ඔහුට, 'මෙනෙම ඔබගේ පියා නොවෙයි. නුඹ වනාහි ඔහු පියායයි සිතති. එනෙම ඔබ මැරීම සඳහා කමාන්න නිසුක්කියකට ලිපියක් යැවීය. මම ඒ ලිපිය ඉවත් කොට වෙන හසුනක් ලියා ඔබට මේ සැපත් ඉපදවීමි. මෙනෙම ඔබ අපුත්‍රක කරමිසි කැඳවයි. මොහුගේ මරණයෙහිදී යව'යි දන්වුවාය. ඉක්බිති ඔහු ජීවත්ව සිටියදීම මළබව අසා කොසඹූ නුවරට ගියේය. සිටු දියණියද කල් ඇතිවම ඔහුට, 'ඔබ ගෙට පිවිසෙන්නේ සියලු ගෙහි ඔබට ආරක්ෂාව තබමින්ම පිවිසෙවයි' සංඥාවක් දුන්නාය. නොමෝත් සිටුපුතා සමඟම පිවිස දෙඅත් ඔසවා අඬන්නියක මෙන් වී අඳුරු තැනක වැදහොත් තැනැත්තහුගේ ලඟට ගොස් හිසෙත්ම හඳවනට පහර දුන්නාය. හෙතෙම දුබල බැවින් ඒ පහරින්ම මිය ගියේය. සිටු කුමරුවාද පියාගේ අවමංගල කටයුතු කොට නුඹලා මා මහසිටාණන්ගේ ස්වකීය පුත්‍රයායයි කියනුයි සේවකයන්ට අල්ලස් දුන්නේය. ඉක්බිති සත්වෙති දිනයෙහි රජතෙමේ සිටුතනතුර සඳහා සුදුස්සකු ලැබීමට වටනේයයි (සිතා) සිටුවරයාගේ පුතුන් සහිත බව හෝ රහිතබව දනුවයි (සේවකයන්) යැව්වේය. සිටුසේවකයෝ රජුට සිටුවරයාගේ තමාගේම පුත්‍රයෙකු ඇති බව කීවාහුය. රජතෙමේ මැනවයි පිළිගෙන ඔහුට සිටු තනතුර දුන්නේය. හෙතෙම සෝමක සෙට්ඨි නම් විය. ඉක්බිති බිරිය ඔහුට, 'ආයතීපුත්‍රය, නුඹද අවජාතක වෙති. මමද දිළිඳු කුලයෙහි උපන්නෙමි. පෙර කරන ලද කුසල් වශයෙන් මෙබඳු සැපතක් ලැබිමු. දනුදු කුසල් කරන්නෙමු'යි කීවාය. හෙතෙම 'සොදුර, මැනවැ'යි පිළිගෙන දිනපතා දහසක් වියදම් කොට දනක් පිහිටෙව්වේය. එසමයෙහි ඒ දෙදෙනා අතුරින් උත්තරානොමෝ දෙව්ලොවින් සැව සොමිත සිටාණන්ගේ ගෙහි කිරීමවකගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගත්තාය. ඕ නොමෝ උපන්කල්හි කුදුවුවායයි බුද්ධත්තරා යනුවෙන් ඇයට නම් කළාහුය. සාමාවතීද දෙව්ලොවින් සැව හද්දවතිය රටෙහි හද්දිය නගරයෙහි හද්දවතිය සිටුගේ ගෙහි පිළිසිඳ ගත්තාය. සාමා යනුවෙන් ඇයට නම් කළාහුය. පසු කාලයෙහි ඒ නුවරෙහි දුර්භික්ෂ හයක් හටගත්තේය. මිනිස්සු දුර්භික්ෂ හයින් බියපත් වුවාහු ඒ ඒ තත්ති යති. එකල්හි මේ හද්දවතිය සිටුතෙමේ 'මේ දුබ්බිකාවට කෙළවරක් නොපැනෙයි. කොසඹූනුවර අපගේ යහළු සොමිත සිටු වෙතට යමු. හෙතෙම අප දක නොපමා වේය'යි බිරිඳ සමඟ සාකච්ඡා කළේය. ඔහුට ඒ සිටුතෙමේ නොදුටුමතුරා වෙයි. එබැවින්

මෙසේ (යටකි අයුරින්) කීවේය. හෙතෙම සෙසු ජනයන් නවත්වා බිරියන් දියණියන් ගෙන කොසඹූ නුවර මගට පිළිපත්තේය. ඒ තිදෙනාම අතරමගදී මහත් දුක් විඳිමින් පිළිවෙළින් කොසඹූ නුවරට පත්ව එක් ශාලාවක වාසය කළාහුය. සෞමිත සිටුනෙමේත් තම ගෙදෙරෙහි දුගී මගී යාවකයන්ට මහදත් දෙයි. ඉක්බිති මේ හදදවතිය සිටුනෙමේ මෙසේ සිතිය: අප විසින් මේ දුගී වෙසින් යහළුවාට තමන් දක්වීමට නොහැකිය. ශරීරය ප්‍රකෘතිමත් වූ පසු මනාව හඳු පෙරව සිටු දක්නෙමු' යනුවෙනි. ඒ දෙදෙනාම දියණිය සෞමිත සිටුගේ දත්හලට තමන්ගේ බත් ගෙන ඒම සඳහා යැව්වාහුය. ඔ තොමේ බඳුන රැගෙන දත්හලට ගොස් එක් තැනක ලජ්ජාශීලීව සිටියාය. ඇය දක දන කාර්මික නෙමේ සෙසු අය මුණගැසුනු මුණගැසුණු තැන්වල මසුන් ගොඩබෑමේදී කෙවුළන් මෙන් මහහඬ නඟමින් රැගෙන යති. මේ දරිය වනාහි කුලදියණියක් වන්නීය. ඇයට හේතුසම්පත් ඇතු'යි සිතුවේය. ඉක්බිති හෙතෙම ඇයට 'නුඹ අන් අය මෙන් කුමක් නිසා ගෙන නොයහිදු'යි කීවේය. 'පියාණෙනි, මෙබඳු බාධාකර තැනකට කුමක් කොට පිවිසෙමිද?' 'දරුව නුඹලා කී දෙනෙක්ද?' 'පියාණෙනි, තිදෙනෙකි.' හෙතෙම බත්පිඩු තුනක් දුන්නේය. ඔ තොමෝ ඒ බත් මාපියන්ට දුන්නාය. පියා බොහෝ දවසක් කුසගින්නෙන් මැඩුනේ වැඩිපුර අනුභව කොට කළුරිය කළේය. ඔතොමෝ දෙවැනි දිනයෙහි ගොස් බත්පිඩු දෙකක්ම ගත්තාය. එදවස සිටුබිරිද අහරින් ක්ලාන්තවූ බැව්නුත් සිටුවරයා මළ යොව්නුත් රාත්‍රිකාලයෙහි කළුරිය කළාය. දෙවැනි දිනයෙහි සිටුදුටු එකම බත් පිඬක් ගත්තාය. දනකාර්මික නෙමේ ඇයගේ ක්‍රියාව සලකා 'දරුව, නුඹවිසින් පළමුදිනයෙහි බත්පිඩු තුනක් ගන්නාලදී, දෙවැනි දිනයෙහි දෙකෙකි. අද එකක්ම ගන්නෙහි. කරුණ කිමෙක්ද'යි ඇසුවේය. ඔ ඒ කාරණය කීවාය. 'දරුව, නුඹලා කවරගම් වැසියෝද?' ඔතොමෝ ඒ කාරණයද ඉතිරි නැතිව කීවාය. 'දරුව මෙසේ ඇති කල්හි නුඹ අපගේ සිටුදුටු නම් වෙති. මටද අන්දරියක් නැත. දරුව නුඹ මෙතැන් පටන් මගේ දියණිය'යි (පවසා) ඇය දියණියකොට ගත්තේය. ඔතොමෝ නැතිට නැතිට (වරින්වර) දත්හලෙහි මහත් හඬ අසා 'පියාණෙනි, කුමක් නිසා මේ උස්හඬ මහහඬ දැයි විමසුවාය. 'දරුව මහජනයා අතරෙහි නම් නිහඬ කිරීමට නොහැකිය'යි කීවේය. පියාණෙනි, මම මෙහිලා උපායක් දනිමි.' 'දරුව, කුමක් කිරීමට වට්ටි? තාත්පසින් වටකොට දෙර දෙකක් යොදවා ඇතුළත බඳුන් තබා එක් දෙරකින් බත් ගෙන එක් දෙරකින් නික්මීම කරන්නැ'යි කීවාය. 'දරුව, මැනවයි දෙවැනි දිනයෙහි සිට එසේ කළේය. එතැන් පටන් දත්හල පැයවන ලද්දක දුම් දමීමක් මෙන් සන්තූන් හඬ ඇත්තේ විය. ඉක්බිති සෞමිත සිටුනෙමේ පෙර දත්හලෙහි උස්හඬ මහහඬ අසා

එදින එය නොඅසන්නේ දනකාර්මිකයා කැඳවා 'නුඹ අද දන් නොදෙව්වෙහිද'යි ඇසීය. 'ආයතීයෙනි, දෙනලදි.' 'එසේ නම් කුමක් නිසා දන්නලෙහි පෙරමෙන් හඬ නොඇසේද?' එසේය ආයතීයෙනි, මට එක් දුවක් ඇත. මම ඇය කී උපායෙහි සිට දන්නල නිහඬ කෙළෙමි'යි කීවේය. නුඹට දුවක් නම් නැත. නුඹ විසින් කොයින් දුවක් ලබන ලද්දේද (සිටුවරයා ඇසීය). හෙතෙම රැවටීමට නොහැකි බැවින් සිටාණන්ට දුවණිය පැමිණි සියලු ආකාරය පැවසීය. 'පින්වත, කුමක් හෙයින් නුඹ මෙබඳු බැරැරුම් දෙයක් කළෙහිද? නුඹ මෙපමණ කලක් මගේ දියණිය තමන්ලභ විසීම නොරිසි වූයෙහිද ඉක්මණින් ඇය අපගේ නිවසට ගෙන්වව'යි සිටාණෝ කීහ. හෙතෙම ඔහුගේ වචනය අසා නොකැමැත්තෙන් කැඳවීය. එතැන් පටන් සිටුවරයා ඇය දියණිය තනතුරෙහි තබා දියණියට සත්කාර කරමැයි තමන්ගේ සමානජාතික කුලයන්ගෙන් දුවණියට සමාන වියැති කුමරියන් පන්සියයක් ඇයට පිරිවර කළේය. ඉක්බිති එක්දිනක් උදේන රජතෙමේ නුවරෙහි හැසිරෙන්නේ ඒ කුමරියන් විසින් පිරිවරන ලදුව ක්‍රීඩාවෙහි යෙදී සිටි ඒ සාමාවතිය දැක මේ දූරිය කාගේදයි අසා ඝොෂිත සිටුගේ දියණියැයි අසා හිමියකු ඇති නැති බව විමසුවේය. ඉක්බිති හිමියකු නැතිබව කීකල්හි 'යවු, රජතෙමේ නුඹගේ දියණිය කුමනි වෙයයි සිටාණන්ට කියවුයයි (පණිවිඩ කරුවන් යැවීය). එය අසා සිටුතෙමේ අපට අන් දූරියක් නැත. එකම දියණිය සපත්තිවාසයෙහි (බිරියන් කිහිපදෙනකු ඇති සැමියකු සමඟ විසීම) දීමට නොහැක්කෙමු'යි (දන්වා යැවීය) රජතෙමේ ඒ කරාව අසා සිටාණන්ද සිටුබිරියද පිට කරවා සියලු ගෙය මුද්‍රා තැබිබවුයේය. සාමාවතිය පිටත පෙල්ලම් කොට එන්නී පිටත සිටින මවුපියන් දැක, 'මැණියනි, පියාණෙනි, කුමක් හෙයින් පිටත සිටින්නහුදයි' ඇසුවාය. ඔවුහු එකරුණ කීවාහුය. 'මැණියනි, පියාණෙනි, කුමක් හෙයින් නුඹලා මීට පිළිවදන් නොදන්නහුද? මගේ දියණිය සපත්තිවාසයෙහි වසන්නී තනිව විසීමට නොහැකි වන්නීය. ඉදින් ඇයගේ පිරිවර පන්සියයක් කුමරියන් වස්වන්නහු නම් එසේ ඇති කල්හි වසන්නීයයි දැන්වත් පියාණෙනි, මෙසේ කියවනු මැනවැයි ඕනොමෝ කීවාය. 'මැනවි දියණිය, අපි ඔබගේ සිත නොදනිමුයි කියා එසේ කියෙව්වාහුය. රජතෙමේ වැඩියක් පැහැදී දහසක් හෝ වේවා ගෙනෙවුය'යි කීවේය. ඉක්බිති ඇය මනා නැකත් මොහාතකින් පන්සියයක් මාගමුන් පිරිවර කොට ඇතිව රජමුදුරට පැමිණෙව්වාහුය. රජතෙමේ ඒ පන්සියයම ඇයගේ පිරිවර කොට අභිෂෙක දී සිටුදියණිය එක් පහසක වැස්සවීය. එසමයෙහි කොසඹූ නුවරෙහි ඝොෂිතසිටුව, කුකකුට සිටුව, පාචාරික සිටුව යන මේ සිටුවරු තිදෙනා ඔවුනොවුනට යහළුවෝ වෙත්. ඒ තිදෙනාම තවුසන් පන්සියයක් පිළිදඟුම්

කරත්, තවුසෝ ද සිවුමසක් ඔවුන් සමීපයෙහි වැස අටමසක් හිමවතෙහි වසති. ඉක්බිති එක් දිනක් ඒ තවුසෝ හිමවතින් එන්නාහු මහ කකරෙහි පිපාසිතව වෙහෙසුනාහු එක් මහත් නුගරුකක් වෙතට පැමිණ එහි අධිශාභිත දේවතාවා සමීපයෙන් සංග්‍රහ බලාපොරොත්තු වෙමින් හුන්නාහුය. දේවතාවා සියලු අබරණින් සැරසුණු අත දිගුකොට පියයුතු ජලය ආදිය දී වෙහෙස දුරකරවීය. ඔවුහු දේවතාවාගේ ආනුභාවයෙන් විස්මිතව 'දේවතාවනි, කුමන කම්යක් කොට ඔබවිසින් මේ සැපත් ලබන ලදද'යි ඇසූහ. 'ලොව බුද්ධ නම්වූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ උපන්සේක. උන්වහන්සේ දැන් සැවතෙහි වසනසේක. අනේසිද්ධ සිවුතෙමේ උන්වහන්සේට උවැරුන් කරයි. හෙතෙම පොහෝ දිනයන්හි තමන්ගේ මෙහෙකරුවන්ට නියමිත බන්ධුප්‍රපම දී උපෝෂ්ඨය කරවීය. ඉක්බිති මම එක් දවසක් මධ්‍යාහ්නයෙහි උදේකැම සඳහා පැමිණියේ වැඩ නොකරන කිසියම් මෙහෙකරුවකු දෑක අද මිනිස්සු කුමක් හෙයින් වැඩ නොකරන්දැයි ඇසුවෙමි. ඒ මට මෙකරුණ සැළකළාහුය. ඉක්බිති මම මෙය කීවෙමි: 'දැන් දවසින් අඩක් ගියේය. අඩදින උපෝෂ්ඨයක් කළ හැකිද?' ඉක්බිති සිටාණන්ට දන්වා 'හැකිය, කෙරේවා'යි කීවාහුය. ඒ මම අඩදිනක් උපෝෂ්ඨය සමාදන්ව එදිනම කළේය කොට මේ සැපත ලදිමි'යි දේවතාවා කීවාය. ඉක්බිති ඒ තවුසෝ බුදුන්වහන්සේ පහළවූ සේකැයි හටගත් ප්‍රීතිප්‍රමෝදය ඇත්තාහු එයින් සැවතට යනු කැමැත්තෙන් 'උවැරුන් කරන සිවුවරු අපට බොහෝ උපකාරවත්ය. ඔවුනටද මෙකරුණ සැළකරන්නෙමුයයි කොසඹූ නුවරට ගොස් සිවුවරුන් විසින් කරන ලද සත්කාර බහුමාන ඇත්තාහු එදිනම අපි යමුයි පැවසූහ. 'ස්වාමීනි, කුමක්නිසා ඉක්මන් වන්නහුද? නුඹවහන්සේලා පෙර සිවුපස් මසක් වැස යන්නහුයයි කියනලද්දහු එපුවන සැළකළාහුය, එසේ නම් ස්වාමීනි, සමගම යමුයිද කියනලද කල්හි අපි යමු. නුඹලා සෙමින් පැමිණෙමුයයි කියා සැවතට ගොස් භාග්‍යවතුන් සමීපයෙහි පැවිදිව රහත්බවට පැමිණියාහුය.

ඒ සිවුවරුද පන්සියයක් පන්සියයක් ගැල් පිරිවර කොට ඇත්තාහු සැවතට ගොස් දෙවරමට නුදුරු තැනක කඳවුරු බැඳ ශාස්තෘන්වහන්සේ සමීපයට ගොස් පසහ පිහිටුවා වැඳ එකත්පසෙක හුන්නාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුනට වර්ත වශයෙන් දහම් දෙසූ සේක. දෙසුම අවසන්හි කිදෙනාම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා සෙට දිනට ඇරුණු කොට දෙවන දිනයෙහි බුදුපාමොක් සහනට මහදන් දී ඒ අයුරින්ම අදටය හෙටටයයි ඇරුණු කොට අඩමසක් කඳවුරු බන්දී ශාස්තෘන්වහන්සේට තමන්ගේ නුවරට වැඩමවීමට ඉල්ලා සිටියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ශ්‍රේණිගතයෙහි තථාගතවරුන් කැමතිබව දන්වුසේක. ඔවුහු 'ස්වාමීනි, නොදන්නා ලදැයි කියා නුඹවහන්සේ අපවිසින් එවන ලද හසුනින් වඩිනු

මැනවයි පවසා ශාස්තෘන්වහන්සේ තමුද තෙවරක් පැදකුණු කොට තමන්ගේ නුවරටම ගොස් තිදෙනාම තම තම උයනෙහි විහාරයන් කරවුවාහුය. සෞම්න සිටුවිසින් කරවන ලද විහාරය සෞම්නාරාම නම් විය. කුකකුට සිටුවිසින් කරවන ලද විහාරය කුකකුටාරාමය නම් විය. පාචාරික සිටුවිසින් කරවන ලද්දේ පාචාරිකම්බවනය නම් විය. ඔවුහු විහාර කරවා ශාස්තෘන්වහන්සේට 'ශාස්තෘන්වහන්සේ අපට අනුග්‍රහ කිරීමට මේ නුවරට වඩිත්වායි (දන්වා) දුතයකු යැවූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ කොසඹූ නුවරට යමැයි මහබික්සුහන පිරිවරකොට ඇතියේක් වාරිකාවෙහි නික්මෙමින් අතරමගදී මාගන්දිය බමුණාගේ රහත්බවට හේතුසම්පත් දක ගමන වෙනස් කොට කුරුරට කම්මාසාදමම නියමිතව වැඩියේක. එකල්හි මාගන්දිය බමුණා ගමන් පිටත ගිනිදෙවියාග පවත්වා උදසනින්ම ඇතුළුගමට පිවිසෙයි. ශාස්තෘන්වහන්සේද දෙවැනි දිනයෙහි ඇතුළුගමට පිටුපිණිය පිවිසෙනසේක් ඉදිරියෙන් ඇති මාගීයේදී මාගන්දිය බමුණාට තමන්වහන්සේ දක්වුයේක. හෙතෙම භාගාවතුන්වහන්සේ දක, 'මම මෙතෙක් කලක් මගේ දුටු රුසසුවෙන් සමාන තරුණයෙකු සොයමින් හැසිරෙමි. රුසසුව ඇති කල්හිද මෙබඳු රුවක් ගත් පැවිද්දකුම පතමි. මේ පැවිද්ද වනාහි මනාරුසසුව ඇත්තෙයි. දකුම්කළය. මගේ දුටුම සුදුස්සෙකි'යි සිතුවේය. එසේ සිතා ඉක්මනින් ගෙදරට ගියේය. ඒ බමුණාගේ පෙර එක් පැවිද්දෙරටුරක් ඇත. එහෙයින් පැවිද්දෙකුම දක ඔහුගේ සිත නැමෙයි. හෙතෙම සොදුර, මව්සින් මෙබඳු නම් පැවිද්දෙක් නොදුටුවීරුය. රත්තවුටෙකි. උත්තම වණි ඇත්තෙයි. මගේ දුටුම සුදුස්සෙකි. ඉක්මණින් මගේ දුටු සරසව'යි බැමිණිය අමතා කීය. බැමිණිය දුටු සරසන විට ශාස්තෘන්වහන්සේ තමන් සිටිතනති පාසටහන් දක්වා ඇතුළුවුවරට පිවිසියේක්. ඉක්බිති බමුණා බැමිණිය සමඟ දියණිය රැගෙන බුදුන් ඇතුළුගමට පිවිසිකල එතැනට ආබැවින් ඔබ්මොබ බලන්නේ තථාගතයන්වහන්සේ නොදක 'ඔබට හොඳ දෙයක් නම් නැත. ඔබේ පමාවෙන්ම ඒ පැවිද්ද නික්ම ගියේය'යි බැමිණියට දෙස් කියයි. බමුණා, 'ගියේ වේවා! කොයි දෙසින් ගියේද මේ දෙසින්ද'යි ශාස්තෘන්වහන්සේ ගිය තැන බලන්නේ පාසටහන් දක 'සොදුර, මේ ඒ තැනැත්තාගේ පාසටහන්ය. මෙදෙසින් ගියේ වනැ'යි කීවේය. ඉක්බිති බැමිණිය ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පියසටහන් දක 'මේ බමුණා මෝඩයෙකි. තමන්ගේ පොතේ පමණුවත් අත්ථිය නොදනියයි සිතුවාය. ඇය ඔහු සමඟ පරොස් බෙණෙමින් මෙසේ කීවාය. බමුණ, ඔබ මෝඩයෙක් වෙහි. මෙබඳු නම් පුරුෂයකුට දියණිය දෙමැයි හැසිරෙහිද? රාගයෙන් ඇළුනුගේ ද්වේෂයෙන් දුෂ්ඨවුනුගේ මෝහයෙන් මුළා වූවුනුගේ පියවර නම් මෙබඳු නොවෙයි. ලොවෙහි වනාහි බැඳුම් ඉවත්කළ සියල්ලන් බුදුකෙනෙකුගේ මේ පියවරයි. බලව බමුණ,

රාගයෙන් ඇළුනුගේ පියවර මැදින් උස්ව නැමුනේ වෙයි. දුෂ්ටයාගේ පියවර තැනින් තැන කැඩී ගියේ වෙයි. මෝඩයාගේ දඩ්ව යටට ගිලිගියේ වෙයි. සසර බැඳුම් ඉවත් කළහුගේ පියවර මේ මෙබඳුය.¹

හෙතෙම, බැමිණිය මෙනෙක් කියන්දීද නොඅසා, නුඹනම් දෙඩමළයයි කීවේය. ඒ දෙදෙනාම ඔවුනොවුනට වාදප්‍රතිවාද කරන්දීම ශාස්තෘන්වහන්සේ පිටුපිණිස හැසිර හික්කුසංඝයා සමඟ කරනලද බන්ධිස ඇති සේක් බමුණාගේ දකිමට ගොදුරුවන දෙසින් නික්මුණුසේක. බමුණා දුරින්ම වඩින්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක බැමිණියට දෙස් නඟා ‘මේ ඒ පුරුෂයාය’යි සතුටු සිතැත්තේ තථාගතයන්වහන්සේ ඉදිරියෙහි සිට ‘පිත්වත් පැවිද්ද, ‘මම උදසන සිටම ඔබ සොයමින් හැසිරෙමි. මේ දඹදිවහි මගේ දියණියට සමාන රූපය ඇති කාන්තාවක් නම් නැත. ඔබට සමාන රුවක් ඇති පුරුෂයෙක්ද නැත. මගේ දියණිය ඔබට පෝෂණය සඳහා දෙමි. ඇය ගණුව’යි කීවේය. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔහුට, ‘බමුණ, මම නොයෙක් වැනුම් කථා කියමින් මා පොළඹවාගැනීම සඳහාම අවුත් ලඟ සිටි, උතුම් රුදරු කාමයෙන් අගපත් දෙවිදුන්ද නොකැමති වූයෙමි. ඉදින් මැය ගන්නෙමිදැයි පවසා මේ ගාථාව වදළ සේක.

‘තණ්හා අරති රගා දකඳ මෙවුන්දමෙහි කැමැත්තක් නොවීය. මලමුවලින් පිරුණු මෙය කිමෙක්ද? ඇය පයින් පැහැසීමටද නොකැමැත්තෙමි’²

මාගන්දියා බැමිණිදියණිය (මෙසේ) සිතුවාය: බලාපොරොත්තුවක් නැත්තහු විසින් වැඩක් නැතැයි කීමට වටියි. මෙනෙමේ මගේ සිරුර මළමුවෙන් සපිරුණක් කොට එය පයින්දු පහසන්නට නොකැමැත්තෙමියි කීවේය. එක් අධිපති තැනක් ලබමින් මොහුගේ මරණයම දකින්නෙමි.’ (මෙසේ සිතා) වෙර බැන්දාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එය මෙනෙහි නොකොට වර්යාවශයෙන් බමුණාට දම්දෙසුම ඇරඹුසේක. දෙසුම අවසන්හි

1. රත්තසහි උක්කුටිකං පදං හවේ
දුට්ඨස්ස හොති අවකඨ්ඨිකං පදං
මුණස්ස හොති සහසානුපිළිතං
විවක්ඛව්ඤ්ඤස්ස ඉදමිදිසං පදං
2. “දිස්වාන තණ්හං අරතිං රගං ච
නාහොසි ඡන්දො අපි මෙටුනස්මිං
කිමෙවිදං මුක්ඛකරිසපුණ්ණං
පාදපි නං සමුද්ධිකං න ඉවෙස්”

දෙමාල්ලෝම අතගැමි පෙලෙහි පිහිටා දැන් අපගේ ගිහිව විසීමෙන් වැඩක් නැතැයි දියණි-මාගැනිය සුඵපියාණන්ට පවරා දෙදෙනාම පැවිදිව රහත්බවට පැමිණියාහුය.

උදෙන රජතෙමේ වුළුමාගැනිය සමඟ සාකච්ඡා කොට මාගැනිය තරුණිය රාජානුභාවයෙන් නිවසට කැඳවා අභිෂේක කොට පත්සියයක් මාගමුත් පිරිවරකොට ඇති ඇයගේ වාසය සඳහා වෙන්වූ පහයක් දුන්නේය. ශාස්තෘත්වහන්සේද අනුපිළිවෙළින් වාරිකාවෙහි හැසිරෙනසේක් කොසඹූනුවරට සැපැමුණු සේක. සිවුවරු ශාස්තෘත්වහන්සේගේ පැමිණීම අසා පෙරගමන් කොට පසඟ පිහිටුවීමෙන් වැද එකත්පසෙක හුන්නාහුය. එකත්පසෙක හුන්නාවූ ඔවුහු භාග්‍යවතුන්වහන්සේට 'ස්වාමීනි, මේ විහාර තුන තුඹවහන්සේ උදෙසා කරනලදි. ස්වාමීනි, සිවුදිගින් වඩනා සතුන්ට සංග්‍රහ සඳහා මේ විහාරයන් පිළිගනු මැනව'යි පැවසූහ. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විහාරයන් පිළිගත් සේක. ඒ සිවුවරුන් ශාස්තෘත්වහන්සේට හෙට දිනය සඳහා ආරාධනා කොට ගෙට ගියාහුය. මාගැනියද ශාස්තෘත්වහන්සේ වැඩිබව අසා සුන්බුන් (රඵපරඵ) ධූතියන් කැඳවා ඔවුන්ට අත්ලස් දී තුඹලා ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ට මේ මේ අයුරින් නින්දකරවූ'යි මෙහෙයවූවාය. ඔවුහු ශාස්තෘත්වහන්සේ ඇතුළු ගමට පිවිසෙන වේලෙහි පිරිවර සහිත ශාස්තෘත්වහන්සේට නොයෙක් ආකාර අපහාසයන්ගෙන් අපහාස කළහ. ආයුෂ්මත් අතද තෙරණුවෝ, 'ස්වාමීනි, මෙබඳු අපහාස කරන්නාවූ තන්හි නොවසන්නෙමු. අන් නුවරකට යමු'යි ශාස්තෘත්වහන්සේට පැවසූහ. 'ආනැය, තථාගතවරු නම් අටලෝ'දහමිනි නොසැළෙන්'. මේ ශබ්දයද සත්දිනක් නොයික්මවන්නේය. අපහාස කළවුන් මතම වැටෙන්නේය. ඔබ තහමක් නොසිතුව'යි (තථාගතයන්වහන්සේ පැවසූසේක). ඒ සිවුවරු තිදෙනාත් මහත්හරසරින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පිවිසුවා මහදන් දුන්නාහුය. නැවත නැවතත් දන් දෙන්නාවූ ඔවුනට මසක් ඉක්මණ. ඉක්බිති ඔවුනට මෙබඳු අදහසක් විය. 'බුදුවරුනම් සියලු ලෝවැස්සන්ට අනුකම්පා කරමින් පහළවෙති. අන් අයටද අවකාශයක් දෙන්නෙමු' යනුවෙනි. ඉක්බිති ඔවුහු කොසඹූනුවර වැසි ජනයාටද අවකාශ දුන්හ. එතැන්පටන් නුවරු වීථිවශයෙන් බෙදී මහදන් දෙති. ඉක්බිති එක්දිනක් ශාස්තෘත්වහන්සේ බික්සහන විසින් පිරිවරණ ලද සේක් දෙවුමල්කරුගේ නිවසෙහි වැඩහුන්නේක. එකෙණෙහි සාමාවනියගේ උවැරුන් කරන්නිය වන බුද්ධිත්තරා තොමෝ කහවණු අටක්ගෙන මල්දම් සඳහා ඒ නිවසට ගියාය. දෙවු මල්කරුවා ඇය දක 'දරුව උත්තරාවතී, අද ඔබට මල්දීමට වේලාවක් නැත. මම බුදුපාමොක් බික්සහන වළඳවමි. තුඹද

වැළඳවීමට සහාය වේ. මෙසේ මෙයින් අනුන්ට වතාවත් කිරීමෙන් මිඳෙන්තිය'යි කීවේය. එහෙයින් බුද්ධත්තරාවෝ තමන්ට උබුණු බොජුන් වළඳ බුදුන්වහන්සේට දන්තලෙහි වතාවත් කළාය. මිනොමෝ ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් සම්පයෙහි හිඳ කිම් වශයෙන් දෙසන ලද සියලුම ධර්මය උගත්තාය. අනුමෝදනාව අසා සෝචන් පෙලෙහි පිහිටියාය. මිනොමෝ අන්දිනයන්හි කතවණු සතරක් දී මල් රැගෙන යයි. එදින වතාහි සත්තය දුටු බැවින් අනුන් අයත් දෙයෙහි සිත් නුපදවා සියලු අවකතවණුවම දී පැසක් පුරා මල් රැගෙන සාමාවතිය වෙතට ගියාය. ඉක්බිති සාමාවතී ඇයගෙන්, 'උත්තරාවතී, නුඹ අන්දිනයන්හි බොහෝමල් නොගෙනෙහි. අද මල් බොහෝය. කිමක්ද නුඹට රජකුමා වැඩියක් පැහැයෙන් වේදැයි ඇසුවාය. මිනොමෝ බොරුකීමෙහි නුසුදුසු බැවින් අතීතයෙහි තමන් විසින් කරනලද සියල්ල නොසඟවා කීවාය. ඉදින් අද කුමක්හෙයින් බොහෝමල් ගෙනාවෙහිදැයි අසනලද්දී 'අද මම තථාගතයන්වහන්සේගේ ධර්මය අසා අමාව පසක් කෙළෙමි. එහෙයින් නුඹවහන්සේ තොරවටම'යි කීවාය. එය අසා 'උත්තරාවතී, ඔබ විසින් ලබන ලද අමාදහම අපටද දෙව'යි සියල්ලෝම අත් දිගු කළහ. 'ආයතීවතී, එසේ දිය නොහැකිය. මම වතාහි ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් කියනලද අසුරින් නුඹවහන්සේට ධර්මය දෙසන්නෙමි. නුඹවහන්සේලා තමන්ගේ හේතුවාසනාව ඇතිකල්හි ඒ ධර්මය ලබන්නහු'යි කීවාය. එසේනම් උත්තරාවතී, කියව'යි සාමාවතී කීවාය. එසේ කීමට නොහැකිය. මට උසසුනක් පතවා නුඹවහන්සේලා පහත් අසුනහි හිඳිනු මැනවයි කීවාය. ඒ පත්සියයක් ස්ත්‍රීහුම බුද්ධත්තරාවට උස් අසුනක් දී තමන් පහත් අසුන් ගෙන හුන්නාහුය. බුද්ධත්තරාද ශෛක්ෂප්‍රතිසම්බද්ධත්ති සිට ඔවුන්ට දම් දෙසුවාය. දෙසුම අවසන්හි සාමාවතිය දෙවුකොට සියල්ලෝම සෝවාන්පෙලෙහි පිහිටියාහුය. එතැන්පටන් බුද්ධත්තරාව වතාවත් කිරීමෙන් ඉවත්කොට 'නුඹ ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථා අසා ගෙනවුත් අපට අස්වව'යි කීවාහුය. බුද්ධත්තරාද එතැන්පටන් එසේ කළාය. කුමක් හෙයින් මෝ නොමෝ දස්සක්ව උපන්නිද? මිනොමෝ වතාහි කාශාප බුදුන්වහන්සේගේ සසුනෙහි එක් හෙරණක ලවා තමන්ගේ වතාවත් කරවුවාය. ඒ කම්යෙන් ජාති පත්සියයක් අනුන්ට දසියක්ව උපන්නාය. කුමක් නිසා මිනොමෝ කුදියක් වුවාදයත් බුදුන් පහළවීමට පෙර මෝ බරණැස් රජුගේ නිවසෙහි වසන්නී රජකුලයට නිතර වඩිනා කුදු ස්වභාවය ඇති එක් පසේබුදුවරයෙකු දැක තමන් සමග වසන කතුන් ඉදිරියෙහි අපහාස කරමින් කුදු ආකාරයෙන් හැසුරුණාය. එබැවින් කුදුව උපන්නිය. කුමක් නම්කොට පැනවත් වුවාද යත්? බුදුන් පහළවීමට පෙර බරණැස් රජුගේ නිවසෙහි වසන්නී පසේබුදුවර අටනමක් උණු

පායාස පිරුණු පාත්‍ර රැගෙන වඩිනු දක, ස්වාමීනි, මෙහි තබා යනු මැනවැයි රත්වළලු අටක් ගලවා දුන්නාය. ඒ කම්යාගේ විපාකයෙන් පැනවත්ව උපන්නාය. සාමාවතියගේ පිරිවර වූ ඒ පත්සියයක් ස්ත්‍රිහු අවබෝධකළ සත්‍යය ඇත්තාහුවුවද රජු සැදහැවත් නොවන බැවින් කළින් කලට ශාස්තෘන්වහන්සේ හමුවට ගොස් උන්වහන්සේ දක්මක් නොලබන්. එහෙයින් බුදුන්වහන්සේ අතුරුවීපියට පිළිපත් කළහි (උන්වහන්සේ දෙස බැලීම සඳහා) වා කවුළු නොපොහෝනා කළහි ඒවා කඩා හෝ අවකාශ රැගෙන බලන්. මාගන්දිය තොමෝ ඔවුන්ගේ ඒ කාරණය දක රජු සමඟ රහසිගතව සිටියදී 'මහරජතුමනි, පිරිවර සහිත සාමාවතී නුඹවහන්සේ කෙරෙහි සෙනෙහසක් හෝ පෙමක් නොකරයි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන් අතුරු වීපියෙහි යනු දක වාකවුළු නොපොහෝනා විට ඒවා කඩා අවකාශ කොට ගෙන බලන'යි කීවාය. රජතෙමේ එතැන්පටන් ඔවුන්ගේ පහයෙහි ගලාවාදමු ඇසිදළු ඇති වාකවුළු කරවීය. ඕනොමෝ එකරුණින් රජු කෝප කරවීමට නොහැකි වන්නී 'දේවයන්වහන්ස, නුඹවහන්සේ කෙරෙහි මොවුන්ගේ ප්‍රේමයක් ඇද්ද තැන්දැයි දැනගන්නෙමු. කුකුළන් අට දෙනෙකු යවා නුඹවහන්සේ සඳහා පිසවනු මැනවැ'යි කීවාය. රජතෙමේ ඇයගේ වචනය අසා මොවුන් පිස එවත්වායි සාමාවතියට කුකුළන් අට දෙනෙකු යැවීවාය. සෝවාන්වු ආයඝ්‍රාචිකාව ඒවත්වන කුකුළන් කෙසේනම් පිසන්නිද? නොහැකැයි කියා අතිනුදු ඇල්ලීමට නොකැමැති වූවාය. මාගන්දිය 'වේවා! මහරජ තුමනි, මේ කුකුළන්ව ශ්‍රමණහවත් ගෞතමයන් සඳහා පිසීමට යවනුමැනවැයි කීවාය. රජතෙමේ එසේ කළේය. මාගන්දිය අතරමගදීම කුකුළන් මරවා මේ කුකුළන් පිසවා ශ්‍රමණහවත් ගෞතමයන්ට දේවායි (කියා) යැවීවාය. ඕනොමෝ කුකුළන් මළ බැවින්ද බුදුන්වහන්සේ උදෙසා එවනලද බැවින්ද පිස බුදුන් වහන්සේට යැවීවාය. මාගන්දිය 'බලනු මැනවි දේවයනි'යි කියා එතකිනුදු රජු කෝප කරවීමට නොහැකි වූවාය. මේ උදේන රජතෙමේ ඔවුනතුරෙහි එකිනෙකිය වසන තැනට දින සත බැගින් යයි. ඉක්බිති මේ මාගන්දිය විසතුරු සප් පැටවකු උණුසුරුකක බහා තමන් වසන තන්හි තැබුවාය. යම්කිසි තැනකට යනවිට හස්තිකාන්ත විණාවද රැගෙනයාම රජුගේ පුරුද්ද විය. මාගන්දියාතොමෝ රජු තමන් වෙතට එන කල්හි ඒ සප්පැටවා විණාව තුළට පිවිසුවා සිදුර වසා දෑමිමෙව්වාය. ඉක්බිති ඔහු සාමාවතිය සමීපයට යන කල්හි, 'මහරජතුමනි, සාමාවතී නම් ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට පක්ෂපාතීය. නුඹවහන්සේ ගණන් නොගන්නීය. යම් කිසිවක්කොට නුඹවහන්සේගේ දෙසක්ම සිතයි. සැළකිලිමත්වනු මැනවැයි කීවාය. රජතෙමේ සාමාවතිය වසන තන්හි

සත්දිනක් ගතකොට දෙවැනි සත්දිනෙහි මාගන්දිකාවගේ නිවසට පැමිණියේය. ඕනෑමෝ රජු එක්දිම 'කෙසේද මහරජකුමනි,' සාමාවතී ඔබකුමන්ගේ දෙසක් නොසොයයිදැයි කියන්නී මෙන් රජුගේ අතින් විණාව ගෙන සොලවා 'මහරජකුමනි, මෙහි ඇතුළෙහි කුමක් හෝ සෙලවේයයි පවසා සජීයාට පිටවීමට ඉඩදී, 'අහෝ විපතකි! සජීයෙකැ'යි විණාව විසි කොට දිව්වාය. එකල්හි රජතෙමේ ගිණිගත් උණවනයක් මෙන්ද ලුණුදමු උදුනක් මෙන්ද කොටින් තටතටයයි මුමුණමින් වේගයෙන් 'පිරිවර සහිත සාමාවතිය කැඳවු'යි පැවසීය. රාජපුරුෂයෝ ගොස් කැඳව්වාහුය. ඕනෑමෝ රජු කිපුණු බව දැන සෙසු මාගමුන්ට සංඥාවක් දුන්නාය. 'රජතෙමේ තුඹලා නසනු කැමැත්තේ කැඳවයි. අද දවසෙහි නියම කරන ලද මෙන් පැතිරීමෙන් රජු කෙරෙහි පතුරුව'යි කීවාය. රජතෙමේ ඒ ගැහැනුන් කැඳවා සියල්ලන් පිළිවෙළට තබවා මහදුන්න ගෙන විෂපෙවු නියක් නභා දුනුදිය ඇද සිටියේය. එකෙණෙහි සාමාවතී ප්‍රමුඛ වූ ඒ සියලුම ස්ත්‍රීහු සීමාවශයෙන් මෙත්‍රීය පැතුරුවාය. රජතෙමේ ඊය මුදන්නට හෝ ඉවත් කරන්නට හෝ නොහැකි වෙයි. සිරුරෙන් දහදිය වැගිරෙයි. සිරුර සැලෙයි. මුවින් කෙළ හැලෙයි. ගතයුත්ත ගැනීමට නොපෙනෙයි. ඉක්බිති සාමාවතී ඔහුට 'කිම මහරජ, වෙහෙසවෙහිදැයි ඇසුවාය. 'එසේය, දේවිය. කලාන්ත වෙමි. මට උපකාරවන්නැ'යි රජතෙමේ කීවේය. 'මැනවි. මහරජකුමනි, නීය මහපොළව දෙසට නතුකරනු මැනවි.' රජතෙමේ එසේ කළේය. ඕනෑමෝ රජු අතින් නීය මිදේවායි අදිටන් කළාය. එකෙණෙහි නීය මිදිණි. රජද එකෙණෙහිම දියෙහි ගැලී අවුත් තෙත් කෙස් ඇත්තේ තෙත්වත් ඇත්තේ සාමාවතියගේ පාමුලවැටී. 'දේවිය, ඤාතා කරන්න. මගේ බිඳුවන්නන්ගේ වචනය නිසා සිහිනොකොට මව්සිත් මෙය කරන ලදි'යි කීවේය. 'ඤාතා කරමි දේවයිනි.' 'මැනවි දේවිය, මෙසේ ඔබවිසිත් ඤාතාකරනලද්දේනම් වෙයි. මෙතැන්පටන් ඔබට කැමතිපරිද්දෙන් භාගාවතුන්වහන්සේට දන් දෙනුමැනවි. පසුබතෙහි විහාරයට ගොස් දහම් අසනු මැනවි. අද පටන් ඔබට රැකවරණ දෙමි'යි රජතෙමේ පැවසීය. 'එසේවිනම් මහරජකුමනි, අද පටන් එක් හික්කුළුවකට අයැද වැඩමවා ගෙන එනු මැනවි. උන්වහන්සේ අපට දහම් දෙසනු ඇතැ'යි මී කීවාය. රජතෙමේ ශාස්තෘන් සමීපයට ගොස් අයදින්නේ අනඳතෙරුන් ලබා ගත්තේය. එතැන්පටන් ඒ පන්සියයක් ස්ත්‍රීහු තෙරුන්වහන්සේ කැඳවා සත්කාරසම්මානකොට කරනලද බත්කිස ඇති තෙරුන් සමීපයෙහි ධර්මය පුහුණු කරත්. ඔවුහු එක්දිනක් තෙරුන්ගේ අනුමෙවෙති බණින් පැහැදුනාහු තෙරුන්ට උතුරුසඵ පන්සියයක් දුන්නාහුය. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි පෙර පීඩාකරන සුළං ඇති කල්හි එක් පසේබුදුනමකට එක්හිදිකටුවක් සමඟ අත්ලක් පමණවූ රෙදිකඩක්

පිරිනැමුන. ඒ හිඳිකටුව දීමේ විපාකයෙන් මේ අත්කැවිති මහජනවනෙක්වුන. රෙදිකඩදීමේ විපාකයෙන් මේ අයුරින් පත්සියවරක් රෙදි ලැබුන. ඉක්බිති මාගන්දිය අත්කිසි කළයුත්තක් නොදක්නී 'මහරජතුමනි, උයනට යමු' යයි කීවාය. 'යහපති, දේවිය'. මී රජු පිළිගත්බව දැන සුඵපියා කැඳවා, 'අප උයනට ගියකල්හි සාමාවතිය වසන තැනට ගොස් පිරිවර සහිත සාමාවතිය ඇතුළට දමා රජුගේ අණයයි කියා දෙර වසා පිදුරුවලින් වසා ගෙට ගිනි තබව'යි කීවාය. මාගන්දික තෙමේ ඇයගේ වචනය අසා එසේ කළේය. එදවසෙහි ඒ ස්ත්‍රීහු සියලු දෙනාම පෙර කළ උපචිළක කමියක බලයෙන් සමවතට නැගීමට අපොහොසත් වුවාහුය. එකපහරින්ම බොල්මටක් මෙන් දැවුනාහුය. ඔවුන්ගේ ආරක්ෂක පුරුෂයෝ රජු වෙතට ගොස් දේවයන්වහන්ස, මෙය කරවුනුදැයි විමසූහ. රජතෙමේ කවරකුවිසින් කරනලද්දක්දැයි සොයාබලන්නේ මාගන්දිකාව විසින් කරවනලදබව දැන ඇය කැඳවා 'සොළුර, මාවිසින් කළයුත්තක් කරන ඔබ විසින් සොළුරු දෙයක් කරනලදි. වරින්වර මා නැසීමට වෑයම් කරන්නියෝ තසන ලදහ. නුඹට පැහැදුනෙමි. සැපත් දෙන්නෙමිසි ඔබගේ නෑදයන් කැඳවව'යි කීවේය. මීතොමෝ රජුගේ කථාව අසා නොනෑයන්ද නෑයන් කොට කැඳවුවාය. රජතෙමේ සියල්ලන් රැස්වූබව දැන රාජ-ගතයෙහි ගෙලපමණුවූ ආවාටයන්හි වළලා උඩට මතුව තිබුණු හිස් බිඳවන්නේ මහත් යකඩ තඟලින් සාවා මාගන්දියද කඩකඩකොට සිදුවා කැවුම් පිසින සැළියෙහිම බැඳවූයේය. පිරිවරසහිත සාමාවතියගේ ගින්නෙන් දවන කමිය කිමෙක්ද? මීතොමෝ වනාහි බුදුන් පහළවීමට පෙර ඒ මාගමුන් පත්සියය සමහම ගහෙහි දිය කෙළි කෙළ තෙරෙන් පිටත සිටියා ශීත ඇතිවූ කල්හි නුදුරෙහි පසේබුදුකෙනකුගේ පත්සලක් දක ඇතුලත නොපිරිස්සාම පිටින් ගිනිතබා ගිනිතැප්පාය. පත්සලතුළ පසේබුදුන්වහන්සේ නිරෝධ සමාපත්තියට සමවැද වැඩහුන්සේක. ඔවුහු ගිනි දෑල් සිඳිගිය විට පසේබුදුන් දක, 'අපවිසින් කුමක් කරන ලදද? මේ පසේබුදුන්වහන්සේ රජුගේ කුලූපග කෙනෙකි. මෙතුමා දක රජතුමා අපට කීපෙන්තේය. දන් එතුමා මනාව දැවුණකු කිරීමට වටියයි (සිතා) වෙනත් දරද දමා ගිනි දෑල්වූවාහුය. යළි දෑල් සිදුණු විට පසේබුදුන් වහන්සේ සමවතින් නැගිට ඔවුන් බලාසිටියදීම සිවුරු ගසාදමා අහසට නැගී වැටිසේක. ඒ කමියෙන් නිරයෙහි පැසී විපාකදී ඉතිරිවූ කමියෙන් මේ විපතට පැමිණියාහුය. සිවුපිරිස මැද මේ කථාව හටගත්තේය. බුද්ධත්තරාව ඒකාන්තයෙන්ම බහුශ්‍රැතය. ස්ත්‍රී ආත්මභාවයෙහි සිට මාගමුන් පත්සියයකට ධම්ම කියාදී සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටෙව්වාය. සාමාවතියද රජුවිසින් තමන්ට නැංවූ රිය මෙත්‍රිය පැතිරවීමෙන් යටපත් කළායයි මහජනයා ඇයගේ ගුණය ප්‍රකාශ කළේය. මෙසේ මේ කථාව හටගැණිණ.

ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ මෑතකාලයෙහි දෙවරම් වැඩහිඳින සේක් එකරුණම අනෙකුත්පත්ති කොට බුද්ධත්වයට බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇත්තියත් අතුරින්ද සාමාවතිය මෙන් පැවතුම් ඇත්තියත් අතුරින්ද අගතැන්හි තැබුයේක.

1.7.5

උත්තරා නන්දමාතා

පස්වැන්නෙහි ක්‍රියායාම යන්නෙන් ධ්‍යානයෙහි ඇලුම් ඇති උච්චයන් අතුරින් උත්තරා නන්දමාතාව අග්‍රයයි දක්වෙයි. මිනීමෝ වනාහි පියුම්තුරා බුදුන් කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් උච්චයක ධ්‍යානයෙහි ඇලුම් ඇත්තියත් අතුරින් අගතැන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. මී කල්ප ලක්‍ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි රජගහනුවර සුමනසිවු ඇසුරුකොට වසන පුණ්ණසීහ නමැත්තාගේ බිරියගේ කුසෙහි පිළිසිඳ ගන්නාය. ඇයට උත්තරායි නම් කළාහුය. ඉක්බිති එක් තැකක් උත්සව දිනයෙක රජගහ සිවුතුමා පුණ්ණ කැඳවා, 'දරුව පුණ්ණ, නැකත හෝ පොහොය දිළිත්දට කුමක් කෙරෙයිද? මෙසේ ඇති කල්හිද නැකත් කෙළි වියදම් ගෙන නැකත් කෙළින්නෙහිද (නැතහොත්) බලවත් ගොනුන්ද නතුල්තලය හා නතුලද ගෙන සී සාන්තෙහිදයි කියවයි කීය. 'ආයතියෙහි, මගේ බිරිඳ සමඟ කථාකොට දනිමි'යි පවසා පුණ්ණ ඒ කථාව බිරියට සැළකළේය. 'සිවුතුමා නම් ස්වාමියාය. අධිපතියාය. ඔබ සමඟ කථාකරන ඔහුට (මේ) කථාව හොබියි. නුඹ වනාහි තමන්ගේ කෘෂිකම්ය අත් නොහරුව'යි බිරිඳ කීවාය. හෙතෙම ඇයගේ වචනය අසා කෘෂිභාණ්ඩ ගෙන සීසැමට ගියේය. ඒ දවසෙහි සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ නිරෝධසමවතින් නැතිට අද මාවසින් කවරෙකුට සංග්‍රහ කරනු වටිදයි සිහි කරන්නාහු මේ පුණ්ණගේ හේතුසම්පත් දක පිටු හැසිරෙන වේලෙහි පාසිවුරු රැගෙන පුණ්ණ සීසානා තැනට වඩිමින් නුදුරෙහි තමන් දක්වුයේක. පුණ්ණ තෙමේ තෙරුන් දක සීසැම නවත්වා අවුත් පසඟ පිහිටුවීමෙන් වැන්දේය. තෙරණුවෝ ඔහු දෙස බලා වතුර ටිකක් ගැන විමසූහ. ආයතියන්වහන්සේ මුවසෝදනු රිසි වන්නාහුයයි ඔහුට අදහස් විය. එහෙයින් ඉක්මණින් ගොස් දැනු කැප කොට තෙරුන්ට දුන්නේය. තෙරුන් දැනු වළඳනා විට පාත්‍රය සමඟ පෙරහන රැගෙන ගොස් දිය

පුරවා ගෙනාවේය. තෙරණුවෝ මුට්ඨයෝද පිටුහැසිරෙන වේලෙහි මගට පිළිපත්ත. තෙරණුවෝ නම් අන්දිනයන්හි මේ මගට නොපැමිණෙති. අද වනාහි මට සංග්‍රහකරනු සඳහා පිළිපත්තෝ වන්නහුය. මගේ බිරිඳ මා සඳහා ගෙනෙන අහර තෙරුන්ගේ පාත්‍රයෙහි පිහිටන්නේ නම් ඉතා යෙහෙකැයි පුණ්ණ සිතුවේය. ඉක්බිති ඔහුගේ බිරිඳ අද නැකත් දිනයයි (සිතා) උදයෙන්ම තමන්ට ලැබෙන අයුරින් කැපුතු පියයුතුදේ සකස්කොටගෙන සැමියා සීසාන තැනට එන්නී අතරමග තෙරුන් දක, අන්දිනයන්හි තෙරුන් දක මට දියයුත්තක් නොවෙයි. දියයුත්තක් ඇති කල්හිද මම ආයාච්ඡන්දනෙන්ම නොදකිමි. අද වනාහි දෙකම එකට එක්විය. මගේ සැමියාට යළි සපයා, ගෙනෙන්නෙමි. මෙම ආහාරය තෙරුන්වහන්සේට දෙමු'යි සිතුවාය. (එසේ සිතා) ත්‍රිවිධ චේතනාවන්ගෙන් යුක්තවුවත් කොට ඒ බොහුත සැරියුත්තෙරුන්ගේ පාත්‍රයෙහි පිහිටුවා මෙබඳු දිළිඳු දිවියෙන් මිදෙමිසි පැතුවාය. තෙරණුවෝත් 'ඔබගේ අදහස සපිරේවා'යි ඇයට අනුමෙවෙති කොට එතැනින් ආපසු හැරී විහාරයට වැඩියහ. ඕනෑමෝත් යළි තමන්ගේ ගෙට ගොස් සැමියාට ආහාර සපයා රැගෙන සීසානා තැනට ගොස් සැමියා කිපෙන බැවින් බියවුවා 'ස්වාමිනි, අද එක් දිනක් පමණක් ඔබගේ සිත දරාගත (ඉවසාපුව) මැනවැයි කීවාය. 'කුමක් හෙයින්ද?' (සැමියා ඇසීය). 'මම අද ඔබගේ අහර ගෙනෙන්නී අතරමගදී තෙරකෙනෙකු දක ඔබගේ බත්කොටස තෙරුන්ගේ පාත්‍රයෙහි බහා යළි ගෙට ගොස් අහර පිස රැගෙන ආවෙමි'යි කීවාය. 'සොළුර, ඔබ විසින් මනාදෙයක් කරනලදි. මවිසින්ද උදයෙන්ම තෙරුන්ට දැනට හා මුට්ඨදෙව්නා දිය දෙන ලදි. අද අපට සුඛඋදයකි. තෙරුන්වහන්සේට හැම දෙයක්ම අප අයත් දෙයම විය.' යනුවෙන් දෙදෙනාටම එකසමාන සිතක් වූයේය. ඉක්බිති පුණ්ණතෙමේ අහර කිස කොට බිරියගේ ඇකයෙහි හිස තබා මොහොතක් හොත්තේය. ඉක්බිති ඔහුට නින්ද එළඹියේය. හෙතෙම මදක් නිද පිබිදියේ සිසැ තැන බැලීය. බැලූබැලූතැන මහවැටකොළ මලින් ගැටසුණක්මෙන්වූයේය. හෙතෙම බිරියට, සොළුර, මේ නම් කිමෙක්ද? අද මගේ සීසැතැන රන්වන්වී හැඟෙයි'යි කීවේය. 'ආයාච්ඡෙති, අද මුලුදවස ඔබ වෙහෙසුණු බැවින් ඇස් කැරකේයයි සිතමිසි මි කීවාය. 'සොළුර, මගේ (කීම) නොඅදහන්නී නම් හෙමේ (ඔබ) බලවයි හෙතෙම කීවේය. එකල්හි මි බලා, 'ආයාච්ඡෙති, ඔබ ස්වභාවය (පවත්නා සැටිය) කීවෙහිය. එය එසේම වන්නේය'යි (පිළිතුරු දුන්නාය) පුණ්ණ තැනට එක් කැටයක් ගෙන නහලියෙහි ගැසීය. යකඩ පිඩක් මෙන් එය නහලියෙහි ගැටී සිටියේය. හෙතෙම බිරිඳ කැඳවා 'සොළුර, අන්අයගේ වසුළ කල්හි බිජුවට තුන් මසකින්

හෝ සිවුමසකින් පලඳෙයි. අපගේ වනාහි ආයතීවූ සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ අතරෙහි සිටවූ සැදුනුබිජුවටින් අදම ඒකාන්තයෙන් පලඳෙනලදි. මේ කිරියක් පමණකු වෙදෙසෙහි තෙල්ලිගෙඩියක් පමණ වූද පස්පිඩක් තොරන්ව නම් නැතැයි කීවේය, ‘ආයතීයෙනි, දන් කුමක් කරමුද? (බිරිඳ ඇසුවාය). ‘සොළුර, මෙපමණක් මේ රන් සොරකම් කොට කෑමට නොහැකි’යි (පවසා) බිරිඳ එතැන්හි තබා බත්පුරවා ගෙනෙනලද බඳුන රනින් පුරවා ගෙන ගොස්, ‘එක් මිනිසෙක් රන් බඳුනක් ගෙන සිටියේය’යි රජුට සැළකරවූයේය. රජතෙමේ ඔහු කැඳවා, ‘දරුව ඔබ විසින් කොයින් ලබන ලද්දයි ඇසිය. දේවයන්වහන්ස, මගේ එක් සීසැ තැනක් සියල්ල රන්ම විය. (සේවකයන්) යවා ගෙන්වා ගනු මැනවැයි හෙතෙම කීය. ‘දරුව, නුඹ කවරෙක්නම් වූයෙහිද?’ ‘දේවයිනි, මම පුණ්ණ නම්’යි (හෙතෙම පිළිතුරු දුන්නේය). ‘කොල යවු, ගැල්යොද පුණ්ණගේ සීසැ තැනින් රන් ගෙනෙව’යි (රජතෙමේ සේවකයන්ට අණ කළේය. ගැල් සමඟ ගිය රාජපුරුෂයෝ රජුගේ පිනයයි කියා රන්පිඩු ගනිති. ගත්ගත් දෙය සීසැ මැටිකැටම වෙයි. ඔවුහු ගොස් රජුට සැළකළාහුය. ‘එසේනම් කොල, ගොස් පුණ්ණගේ පිනයයි කියා ගනිවු’ (එසේ) ගත්ගත් දෙය රන්ම වෙයි. ඔවුහු ඒ සියලු රන් ගෙනවුත් රාජාධිගනයෙහි ගොඩ ගැසූහ. ගොඩ උසින් තල්ගසක් පමණවිය. රජතෙමේ වෙළෙන් කැඳවා කවරකුගේ ගෙහි මෙපමණ රන් ඇත්දයි ඇසිය. ‘දේවයිනි, කිසිවකුට නැත’ ‘මෙපමණ ධනයකට හිමිකරුවාට කුමක් කිරීමට වටනේද?’ ‘දේවයිනි, ඔහු ධන සිටුවරයකු කිරීමට වටනේය.’ එසේ වීනම් පුණ්ණ මේ නුවරෙහි ධනසිටාණ නම් කරව’යි ඒ සියලු රන් ඔහුටම දී එදවසෙහිම සිටුකනතුරු දුන්නේය. ඒ සිටුතෙමේ මංගල (උත්සවය) කරන්නේ සත්දිනක් බුදුපාමොක් බික්සහනට මහදන් දුන්නේය. සත්වැනි දිනයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ භුක්තානුමෝදනාවෙන් පුණ්ණ සිටාණෝද බිරිඳද දියණියද යන සියල්ලෝ සෝවාන්පෙලෙහි පිහිටියාහ. පසුකලෙක රජගහසිටුතෙමේ පුණ්ණසිටුගේ වියපත් දූරියක් ඇතැයි අසා තමන්ගේ පුතා වෙනුවෙන් (අසා) ඔහුගේ නිවසට (පණ්ඩිට්ට) යැවීය. හෙතෙම ඔහුගේ හසුන අසා ‘මම දියණිය නොදෙමැ’යි පිළිතුරුහසුනක් යැවීය. සුමන සිටුතෙමේ යළිදු ‘නුඹ මගේ ගෙය නිසා වැස දන් එකවිටම ඉසුරෙක් වී. මට දූරිය නොදෙහිදයි හසුන් යැවීය. අනතුරුව පුණ්ණ සිටුතෙමේ, ‘නුඹලාගේ සිටුකුමා ස්වභාවයම කීවේය. පුද්ගලයා නම් හැමකල්හි මෙබඳුමයයි නොසැලකිය යුතුය. මම දන් එබඳු පුද්ගලයන් දසයන් කොට ගැනීමට හැක්කෙමි. නුඹගේ ජාතිය හෝ ගෝත්‍රය හෝ නොයිවසන්නේ නොවෙමි. එතකුදුවත් මගේ දියණිය

සෝවාන්වූ ආයඝ්‍රාචිකාවක්. දිනපතා කතවණුවක් අගතා මල්වලින් (බුදුන්) පුදයි. මම ඇය නුඹ වැනි මිසදිවුවකුගේ ගෙට නොයවන්නෙමි'යි පුණ්ණසිටුතෙමේ පිළිතුරු යැවීය. මෙසේ පුණ්ණක සිටු පිළිකෙටිකරන බව දැන රජගහසිටු තෙමේ යළිත්, පැරණි විශ්වාසය නොමඬවා! මම මගේ ලේලියට දිනපතා කතවණු දෙකක මල් පිළියෙළ කරවන්නෙමි'යි හසුනක් යැවීය. හෙතෙම මැනවැයි පිළිගෙන දියණිය ඔහුගේ ගෙට යැවීය.

ඉක්බිති එක් දිනක් පුණ්ණ සිටුගේ දියණිය ඒ උත්තරානොමෝ නම සැමියාට 'මම තමන්ගේ කුලගෙහි මාසයට අට දිනක් තිබූ පෙහෙවස් කම් කරමි. දැනුදු නුඹවහන්සේ පිළිගන්නා කල්හි උපොෂ්ඨාංගයන් අදිටන් කරන්නෙමි'යි කීවාය. හෙතෙම නොහැකැයි එය නොපිළිගත්තේය. ඕ තොමෝ ඔහුට අදහස් ගන්වන්නට නොහැකිවන්නී නිහඬ වූවාය. යළි ඇතුළුවිය පෙහෙවස් රකින්නී වන්නෙමැයි සිතුවාය. එකල්හිද අවකාශ ලැබීමට තැත්කරන්නී නොලැබුවාය. ඕතොමෝ ඇතුළුවිය මාස දෙකහමාරක් ඉක්මණු කල්හි අඩමසක් ඉතිරිව තිබියදී මාපියන්ට, 'ඔබලා විසින් මම සිරගෙයක බහනු ලැබුවෙමි. මෙපමණ කලකින් එක්දිනකුදු උපොෂ්ඨාංගයන් අදිටන් කිරීමට නොලබමි. මට කතවණු පසළොස් දහසක් එවනුමැනවැයි හසුනක් යැව්වාය. ඔවුහු දියණියගේ හසුන අසා කරුණ කීමෙක්දැයි නොවිමසාම (මුදල) යැවූහ. උත්තරා නොමෝ ඒ කතවණු රැගෙන එනුවරෙහි සිරිමා නම්වූ ගණිකාවක් ඇත. ඇය කැඳවා, 'සිරිමාවනි, මම මේ අඩමස උපොෂ්ඨාංග අදිටන් කරමි. ඔබ මේ පසළොස් දහසක් කතවණු රැගෙන මේ අඩමස සිටුපුතුව සේවය කරව'යි කීවාය. ඇය, මැනවි ආයඝ්‍රාචිනී'යි පිළිගත්තාය. එතැන්පටන් සිටුපුත් තෙමේ මම සිරිමාව සමඟ සතුටුවෙමැයි උත්තරාවට අඩමසක් පෙහෙවස් කම් කිරීමට අවසර දුන්නේය. ඕතොමෝ ඔහු විසින් පිළිගත් බව දැන දිනපතා උදයෙන්ම දසි සමූහයා විසින් පිරිවරණ ලද්දී ශාස්තෘන්වහන්සේට සියතින් කෑයුතු බිඳියුතු දේ සංවිධානය කොට ශාස්තෘන්වහන්සේ බත්කිස කොට විහාරයට වැඩි කල්හි උපොසඨාංග අධිෂ්ඨානකොට පහයට නැගී තමන්ගේ සිල් සිහිපත්කරමින් හිඳියි. මෙසේ අඩමස ඉක්මවා පෙහෙවස අත්හරින දිනයෙහි උදසනම කැඳබත් ආදිය සංවිධානය කරමින් හැසිරෙයි. එකල්හි සිටුපුත් තෙමේ සිරිමා සමඟ පහයෙහි මතුමහලට නැඟුනේ දල්වාකවුළු හැර වටපිටාව බලමින් සිටියේය. උත්තරානොමෝ වාකවුළු සිදුරෙන් උඩ බැලුවාය. සිටුපුත්තෙමේ උත්තරාව දක 'මෝ

ඒකාන්තයෙන්ම නිරාසනෙකි. මෙබඳු වූ සැපතක් අතහැර හැලිවළං දැවිවලින් වැකුනීම නිකරුණේ දස්සන් අතුරෙහි හැසිරේ'යයි සිතනවක් පහළ කළේය. එකල්හි උත්තරා තොමෝ ඔහුගේ (කුසල් දහමිනි) ප්‍රමාදබව දැන මේ මෝඩ පුරුෂයා මේ තම සැපත් හැම කල්හි ස්ථාවරයයි හැඟීම් ඇත්තේ වේයයි තොමෝත් සිතනවක් පැවසීය. ඉක්බිති සිරිමා මේ මෙහෙකාරිය මා සිටියදී මගේ සැමියා සමඟ සිතනසේයයි කිසියා වේගයෙන් (පහයෙන්) බැස්සාය. උත්තරාතොමෝ ඇයගේ එන අයුරින්ම 'මේ මෝඩිය අඩමසක් පමණ මේගෙහි වැස මේ ගෙය මගේමයයි හැඟීම් ඇත්තියයි දැන එකෙණෙහිම මෙමුද්‍රානාමයට සමවැද සිටියාය. සිරිමාත් දස්සන් අතුරින් අවුත් හැන්ද ගෙන කැවුම් පිසින තන්හි පැසෙමින් තිබූ තෙලින් පුරවා උත්තරාවගේ හිසමත වත් කළාය. මෙමුද්‍රානාමයාගේ පැතිරීමෙන් උත්තරාවගේ හිසමත වත්කළ කකාළතෙල පියුම් පතක වැටුණු දියත්තක් මෙන් ඉවතට පෙරළී ගියේය. එකෙණෙහි අසළ සිටි දස්සෝ ඇය බලා එමිබල හැකිරිය, තෝ අපගේ ආයතීවගේ අතින් මුදල් ගෙන ආවා, මේ ගෙහි වෙසෙමින් අපගේ ආයතීව සමානවීමට වැයම් කරහිදැයි හමුවූ හමුවූ තැනින් තැනි අපහාස කළහ. එකෙණෙහි සිරිමා තමන්ගේ ආගන්තුක බව දැනගන්නාය. ඔී එයින්ම ගොස් උත්තරාවගේ දෙපතල වැටී, ආයතීවනි, නොසලකා මා විසින් කරනලදී. මට ඤාමා වුව මැනවි'යි කීවාය. 'සිරිමාවනි, මම මෙතැන්හි ඔබට ඤාමා නොකරමි. මම පියකු ඇති දියණියක්මි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඤාමා කළ කල්හිම ඤාමා කරන්නෙමි'යි කීවාය. බික්සහන පිරිවර කොට ඇති ශාස්තෘන්වහන්සේද වැඩමවා උත්තරාවගේ නිවසෙහි පතවනලද අසුන්හි වැඩහුන්සේක. සිරිමා ගොස් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ දෙපතල ළඟ වැටී, 'ස්වාමීනි, මවිසින් උත්තරා ආයතීව කෙරෙහි එක් දෙසක් කළෙමි. ඔබවහන්සේ ඤාමා කරන කල්හි ඤාමා කරන්නෙමැයි කියයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මට ඤාමා කරනසේක්වායි කීවාය. 'සිරිමා, ඔබට ඤාමාකරමි'යි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වදළසේක. ඔීතොමෝ එකල්හි ගොස් උත්තරාව ඤාමා කරවුවාය. සිරිමා ඒ දිනයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ භුක්තානුමෝදනාව අසා,

'අක්‍රොධයෙන්ම ක්‍රොධය දිනන්නේය. අයහපත යහපතින් දිනන්නේය, ලෝභය දුනයෙන් දිනන්නේය. බොරුකියන්නා සත්‍යයෙන් දිනන්නේය.'¹

1. අක්‍රොධයෙන්ම ක්‍රොධය දිනන්නේය - අසාධුං සාධුනා ජිනෙ
ජිනෙ කදරියං දුනෙන - සඳෙවන අලිකවාදිනං

ගාථාවගේ කෙළවර සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියාය. ඔහු භාග්‍යවතුන්වහන්සේට නිමන්ත්‍රණය කොට දෙවැනි දිනයෙහි මහාදනයක් දුන්නාය. මේ කථාවසූචි මෙසේ නැගීසිටියේය. මෑතභාගයෙහි ශාස්තෘන් වහන්සේ දෙවරමෙහි වැඩහිඳ උවුසියන් තනතුරුවල පිහිටුවමින් උත්තරා නඤ්ඣාකාව ධ්‍යානී උවුසියන් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබුසේක.

17.6

සුප්පවාසා කොලියධිතා

සයවුන්නෙහි පඤ්ඤාදියකානං යන්නෙන් මිහිරිරස දෙන උවුසියන් අතුරින් සුප්පවාසා කොලිය දියණිය අග්‍රයයි දැක්වෙයි. ඕනෙමෝ වනාහි ජිශුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්මදේශනය අසමින් එක් උවුසියක මිහිරිරස දෙන්නියන් අතුරින් අග තන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඔහු කල්ප ලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි කොලිය නුවරෙහි ක්ෂත්‍රිය කුලයෙක උපන්නාය. ඇයට සුප්පවාසායි නම් කළාහුය. වියපත්වූ ඔහු එක් ශාක්‍යකුමරුවකුගේ ගෙට ගියා පළමුදැක්මෙන්ම ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධම්මකථාව අසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියාය. ඔහු මෑත කාලයෙහි සිවලි නම් වූ දරුවකු බිහි කළාය. ඔහුගේ කථාවස්තුව යට වස්තරකරන ලද්දේමය. මොනෙමෝ එක් කලෙක බුදුපාමොක් බික් සඟනට නොයෙක් අග්‍රසයෙන් යුත් ප්‍රණීත හෝජනයක් දුන්නාය. ශාස්තෘන් වහන්සේ කරනලද බත්කිස ඇති සේක් අනුමෝදනාව කරමින් සුප්පවාසාවට මේ ධම්මදේශනය කළසේක: 'සුප්පවාසාවතී, බොජුන් දෙන ආර්යශ්‍රාවකාව ප්‍රතිශ්‍රාහකයන්ට කරණු පසක් දෙයි: ආයුෂ දෙයි. වර්ණ දෙයි. සෑපය දෙයි. බලය දෙයි. ප්‍රතිභාණය දෙයි. ආයුෂ දී දිව්‍යමයවූ හෝ මානුෂිකවූ හෝ ආයුෂයට කොටස් කාරියක්වෙයි. -පෙ-ප්‍රතිභාණය දී දිව්‍යමයවූ හෝ මානුෂිකවූ හෝ ප්‍රතිභාණයට කොටස්කාරියක් වෙයි.' යනුවෙනි. මේ කථාවස්තුව මෙසේ නැගීසිටියේයි. ඉක්බිති පසුකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවරමිහි වැඩහිඳ උවුසියන් තනතුරුවල තබනසේක් සුප්පවාසා කොලිය දියණිය මිහිරිරසවත් බොජුන් දෙන්නියන් අතුරින් අගතැන්හි තැබුසේක.

1.7.7

සුප්‍රසිද්ධ

සත්වුත්තෙහි ගිලානුපට්ඨාකීනං යන්නෙන් ගිලනුන්ට උවදුන් කරන උවුසියන් අතුරින් සුප්‍රසිද්ධ උපාසිකාව අග්‍රයයි දක්වෙයි. මේ තොමෝ වනාහි පිටුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී මෑතභාගයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසමින් එක් උවුසියක ගිලනුන්ට උවදුන් කරන්නියන් අතුරින් අගතනහි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඕනොමෝ කල්පලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධොත්පාදයෙහි බරණැස කුලගෙයක උපන්නීය. ඇයට සුප්‍රසිද්ධ නම් කළාහුය. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ ඛික්ඛුනා පිරිවරකොට ඇතිසේක් බරණැසට වැඩිසේක. ඕනොමෝ තථාගතයන්වහන්සේගේ පළමු දක්මෙන්ම දහම් අසා යෝව්‍යාත් පෙලෙහි පිහිටියාය. ඉක්බිති එක්දිනක් දහම් ඇසීම සඳහා විහාරයට ගියා විහාර වාරිකාවෙහි හැසිරෙන්නී එක් ගිලන් (හික්කුචක) දක වැද පිළිසඳර කොට ආයාසීයන්වහන්සේට කුමක් ලැබීමට වටීදැයි ඇසුවාය. උවුසියනි, රසයක් ලැබීමට වටියයි එම හික්කුච කීවේය. 'වේවා! ස්වාමීනි, මම එවන්තෙමැ'යි තෙරුන් වැද ඇතුළුවුවරට ගොස් දෙවැනි දිනයෙහි අමුමස් (මාළු) සඳහා දස්සක වෙළඳ පොළට යැව්වාය. ඕ නොමෝ මුළු නගරයෙහිම අමුමස් නොලැබ නොලදබව කීවාය. උවුසිය, 'මම ආයාසීයන්වහන්සේට රසය එවන්තෙමැයි කියා ඉදින් නොයවන්නේ නම් ආයාසීයන්වහන්සේ අත්තනකින්ද නොලබන්නේ වෙහෙස වෙති. යම් කිසිවක් කොට යැවීමට වටියයි සිතා ගෘහගතීයට පිවිස කළවාමස් සිඳ මේ මස් ගෙන දුරුවඳීයොද රසයක් කොට විහාරයට යවා ආයාසීයන්වහන්සේට දෙව. උන්වහන්සේ ඉදින් මා විමසත් නම් මා ගිලන්යයි පිළිතුරු දෙවයි පවසා දසියට දුන්නාය. ඕනොමෝ එසේ කළාය. ශාස්තෘන්වහන්සේ එම කරුණ දන දෙවැනි දිනයෙහි පිටුහැසිරෙන වෙලෙහි ඛික්ඛුනා විසින් පිරිවරණලද සේක් උවුසියගේ ගෙට වැඩිසේක. ඕනොමෝ තථාගතයන්වහන්සේ වැඩි බව අසා, 'ආයාසීපුත්‍රය, මම ශාසනාත් සම්පයට යාමට නොහැක්කෙමි. ඔබ ශාසනාත්වහන්සේ ඇතුළුගෙට පිවිසුවා වඩා හිඳුවන්න'යි සැමියා ඇමතුවාය. හෙතෙම එසේ කළේය. ශාසනාත්වහන්සේ, 'සුප්‍රසිද්ධ කොහිද'යි විමසුවේක. 'ස්වාමීනි, ගිලන්ය'යි කීවේය. 'ඇය කැඳවන්න.' ඉක්බිති ඔවුහු, 'ශාසනාත්වහන්සේ ඔබ කැඳවනසේකැයි කීවාහුය. ඕනොමෝ, සියලු ලෝකයාට හිතානුකම්පා ඇති ශාසනාත්වහන්සේ මෙකරුණ නොදක

නොකැඳවනසේකැ'යි සිතුවාය. (එසේ සිතා) ඉක්මණින් ඇඳෙන් නැගිට්වාය. ඉක්බිති බුද්ධානුභාවයෙන් ඇයගේ තුවාලය එකෙණෙහිම මස් වැඩි සම ඇත්තේ විය. සෙසු තැන්වලට වඩා පැහැපත් වූයේ විය. එකෙණෙහි උචුසිය සිතහවක් පහළකොට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පසහ පිහිටුවීමෙන් වැද එකත්පසෙක හුන්නාය. ශාඤ්ඤාවහන්සේ මේ උචුසියගේ අපහසුව කුමක්දැයි ඇසුවේක. ඕනෙමෝ තමාවිසින් කරනලද සියලු කරුණු පැවසුවාය. ශාඤ්ඤාවහන්සේ කරනලද බන්ධිස ඇතිසේක් විහාරයට වැඩමවා බිත්සහන රැස්කරවා ඒ හිඤ්ඤාවට නොයෙක් අයුරින් නින්දකොට ශික්ෂාපදයක් පැනවූයේක. මේ කථා වස්තුව මෙසේ හටගත්තේයි. මෑතභාගයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවර්ෂික වැඩහුන්සේක් උචුසියන් තනතුරුවල තබමින් සුප්පියා උචුසිය ගිලහුන්ට උවදුන් කරන්නියන් අතුරින් අගනැන්හි තැබුවේක.

17.8.

කානියාති

අටවැන්නෙහි අවේච්චප්පසන්නානං යනු ලබනලද නොසැලෙන පැහැදීමෙන් යුක්තවූ උචුසියන් අතුරින් කානියාති උචුසිය අශ්‍රයයි දක්වෙයි. ඕ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල්හි භංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නී එක් උචුසියක නොසැලෙන පැහැදීම ඇත්තියන් අතුරෙන් අගතනතුරෙහි තබන්නාවූ බුදුන්වහන්සේ දැක පින්දහම්කොට ඒ තනතුර පැතුවාය. ඕනෙමෝ කල්පලක්ෂයක් දෙවිම්නිසුන් අතුරෙහි සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි කුරුසර නුවරෙහි උපන්නාය. ඇයට කානියාතියයි නම් කළාහුය. මෑතකාලයෙහි වියපත්වූවා කුරුසරික කාලිය සමඟ යහළුවුවා දැඩි මිතුරියක්වූවාය. යම් දිනක කුටිකණ්ණ තෙරුන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට කියනලද අයුරින්ම මටද ධර්මය දෙසනු මැනවැයි මව විසින් අයදිනලද්දහු රාත්‍රිකාලයෙහි ඇතුළුනුවරෙහි සරසනලද ධර්මාසනයෙහි හිඳ මව කායසාක්ෂ්‍ය කොට ධර්මදේශනය ඇරඹුවේක්ද, එකල්හි මේ කානියාති උචුසිය කාලි සමඟ ගොස් සිහි එළවා දහම් අසමින් සිටියාය. එකල්හි සොරු නවසියයක් පමණ ඇතුළු නුවරෙහි දහවලෙහි කරන ලද සංඥවෙන් කෙළවරෙහි පටන් උමගක් කැණ මේ කානියාතියගේ ගෙට පැමිණියහ. ඔවුන්ගේ සොර දෙවුවා ඔවුන් සමඟ නොපිටිය කුමක් නිසා මේ පිරිස රැස් වීදැයි විමසනු සඳහා සොණ තෙරුන්ගේ ධර්මදේශනා ස්ථානයට ගොස් පිරිස් කෙළවර සිටිමින් මේ

කානියානියාගේ පිටු පසෙහි සිටියේය. එකෙණෙහි කානියානි දැස් ඇමතුවාය: 'එම්බල ගෙට ගොස් පහන්තෙල් ගෙනෙව, අපිද පහන් දල්වන්නෙමු. යෙනෙළි කාලියගේ පින්කමෙහි භාගයක් ගන්නෙමු'යි කීවාය. මී ගෙට ගොස් උමගෙහි සොරුන්දක පහන් තෙල් නොගෙනම තමන්ගේ ස්වාමි දියණියට, ආයඹාවනි ගෙහි සොරු උමගක් කණිනිසි කීවාය. සොරදෙවුවා, ඉදින් මෝ මැයගේ කථාව පිළිගෙන ගෙටයන්තිද මෙහිම ඇය කඩුවෙන් දෙකඩ කොට සිඳින්නෙමි. ඉදින් ගත් නිමිත්තෙන්ම ධර්ම අසන්නිද සොරුන් ගත් බඩුද යළිදෙන්නෙමු'යි සිතුවේය. කානියානිද දියයගේ ශබ්දය අසා, 'දරුව ශබ්ද නොකරව. සොරුනම් ගන්නාහු අප දුටු දෙයම ගෙනයනි. මම අද දුලබ වදනක් අසමි. දහමට බාධාවක් නොකරව'යි කීවාය. සොරදෙවුවා ඇයගේ වචනය අසා, 'මේ අදහසින් සිටින තැනැත්තියගේ ගෙහි බඩු සොරාගන්නා අපි මහපොළවට පිවිසිය යුතු (වැළලිය යුතු) වන්නමෝ වෙමුයි සිතුවේය. හෙතෙම එකෙණෙහිම ගොස් සොරුන් පැහැරගත් බඩු ඉවත දමා සොරුන් සමඟ අවුත් දහම අසමින් පිරිස කෙළවරෙහි සිටියේය. කානියානි උවුසියද තෙරුන්ගේ දෙසුම අවසන්හි සෙව්වාත් පෙලෙහි පිහිටියාය. ඉක්බිති අරුණ තැහුණු කල්හි සොරදෙවුවා ගොස් උවුසියගේ දෙපාලත වැටී 'ආයඹාවනි, අප හැම දෙනාටම ඤාතා කරනු මැනවු'යි කීවේය. 'නුඹලා විසින් මට කුමක් කරන ලද්දේ?' හෙතෙම තමන් විසින් කරනලද සියලු දෙය සැළකළේය. 'එසේනම් දරුවනි නුඹලාට ඤාතා කරමු'යි මී කීවාය. 'ආයඹාවනි, අපට මෙසේ ඤාතා කරනලද්දේ නම් නොවෙයි. නුඹගේ පුත්තෙරණුවන් සමීපයෙහි අප සියල්ලන්ටම පැවිද්ද ලබා දෙනුමැනවු'යි සොර දෙවුවා කීවේය. ඒ සොරුද තෙරුන් සමීපයෙහි පැවිදිවුවාහු සියල්ලෝම රහත්බවට පැමිණියාහුය. මෙසේ මේ කථාවස්තුව උපන්නේය. ඉක්බිති මෑතකාලයෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දෙවරමෙහි වැඩසිටිනසේක් උවුසියන් තනතුරුවල තබමින් කානියානි උවුසිය නොසැලෙන පැහැදිමි ඇත්තියන් අතුරෙන් අගතැන්හි තැබුසේක.

17.9

නකුලමාතා

නවවැන්නෙහි විසාසිකානං යන්නෙන් නිසැකකථා කියන උවුසියන් අතුරින් නකුලමාතා ගෘහපතිනිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. මෙහි කිවයුතු යමක් වේද ඒ සියල්ල යට උපාසක පාලියෙහි කියනලද්දේමය. හුදෙක් මෙහි නකුලමාතාව ප්‍රධානකොට දකයුතුය.

1 7. 10

කාළි කුරුරසරිකා

දසවැන්නෙහි අනුසංවසාසනනානං යන්නෙන් ඇසීමෙන්ම උපන් පැහැදීමෙන් යුත් උචුසියන් අතුරින් කාළි කුරුරසරිකා උචුසිය අග්‍රයයි දක්වෙයි. ඕනෑමෝ වනාහි පියුමුතුරා බුදුන්කල හංසවතියෙහි කුලගෙයක උපන්නා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ ධර්මදේශනය අසමින් එක් උචුසියක ඇසීමෙන් පැහැදුනවුන් අතුරින් අගතන්හි තබන්නාවූ ශාස්තෘන්වහන්සේ දක පින්දහම් කොට ඒ තනතුර පැතුටාය. ඕ කල්පලක්ෂයක් දෙවිමිනිසුන් අතර සැරිසරා මේ බුද්ධෝත්පාදයෙහි රජගහ නුවර කුලගෙයක උපන්නාය. ඇයට කාළියයි නම් කළාහුය. වියපත්වූ ඕ කුරුරසරි නුවරෙහි කුලගෙයකට ගියාය. ඉක්බිති ඇයට සංවාසයෙන් ගැබක් පිහිටියේය. පිරිසුන් ගැබ ඇත්තී අනුන්ගේ ගෙයක දරුවකු බිහිකිරීම නම් නුසුදුසුයයි (සිතා) තමන්ගේ කුලනගරයටම අවුත් රාත්‍රිකාලයෙහි තමන්ගේ පහය මත්තෙහි අභයෙහි සිට රතනත්‍රය වර්ණනාව කරන්නා වූ සාතාගිරිගේමවත දෙදෙනාගේ කථාව අසා ඇසීමෙන් පැහැදීම ඇතිකොට ගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේ නොදැකීමෙන්ම සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටියාය. මෑත කාලයෙහි ඇයගේ දරුඋපත විය. සියලු කථාවස්තුව යට වීස්තර කරන ලද්දේමය. මෑතකාලයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙවිරම්හි බික්සහන මැද වැඩහුන්සේක් උචුසියන් තනතුරුවල තබමින් මේ උචුසිය ඇසීමෙන් පැහැදුනවුන් අතුරින් අගතනතුරෙහි තැබුණේය.

උපායිකා පාළිවර්ණිකාව හිමියෝයි.

මෙපමණකින් මනෝරත්නරාශී අංගුත්තරනිකායට කථාවෙහි හිතගුම්
එතදග්‍ය පාළිවර්ණිකාව හිමියෝයි.

අධ්‍යාපන පාලිවර්ණාව

අධ්‍යාපන පාලියෙහි අධ්‍යාපන යනු හේතු ප්‍රතික්ෂේපයයි. අනවකාශය යනු ප්‍රත්‍යය ප්‍රතික්ෂේපයයි. දෙකින්ම කාරණය (සාධකය)ම ප්‍රතික්ෂේප කරයි. කාරණය වනාහි එයට අයත් පැවත්ම ඇති බැවින් තමන්ගේ ඵලයට ස්ථානයයිද අවකාශයයිද කියනුලැබේ. යං යනු යම්කිසි කරුණකින්ය. දිට්ඨිසම්පන්නො යනු මාභිදාෂ්ටියෙන් යුක්තවූ සෝවාන් ආයඝීශ්‍රාවක තෙමේයි. ඔහුට වනාහි දාෂ්ටියෙන් යුක්තවූයේ යනුද මේ සද්ධම්මයට පැමිණියේ යනුද මේ සද්ධම්මය දකියි. යනුද ශෛක්ෂ ඥානයෙන් යුක්තවූයේ යනුද ශෛක්ෂ විද්‍යාවෙන් යුක්තවූයේ යනුද ධර්ම ශ්‍රෝතයින් යුක්තවූයේ යනුද ආයඝීවූ තිස්සුන් ප්‍රඥ ඇත්තේ යනුද අමා දෙර පැහැර සිටී යනුද බොහෝ නම් වෙත්. කසුපි සංඛාරං යනු වාතුර් හුමික වූ සංඝාරයන් අතුරෙන් කිසි එක් සංස්කාරයකුදු යනුයි. නිව්වනො උපගවේෂ්‍යා යනු නිත්‍යයයි ගන්නේයි. තෙතං ධාතං විජ්ජති යනු මේ කාරණය නැත. නොඵලමේ යනුයි. යං පුද්ගල්ලො යනු යම් කරුණකින් පෘථග්ජනවූයේයි. ධාතමෙතං විජ්ජති යනු මේ කාරණය ඇත යනුයි. ශාශ්වත දාෂ්ටියෙන් හෙතෙම ත්‍රේහුමික සංස්කාරයන්ගෙන් කිසි සංස්කාරයක් නිත්‍ය වශයෙන් ගන්නේය යනාදියයි. වාතුර්භුමික සංස්කාරයෝ වනාහි තෙද වැඩිබැවින් මැස්සන්ට දවසම රත්වූ යගුළියක් මෙන් දාෂ්ටියට හෝ අනෙක් අකුසලයන්ට හෝ අරමුණක් නොවෙත්. මේ ක්‍රමයෙන් කංචි සංඛාරං සුඛතො යනාදියෙහිද අත්ථිය දතයුතුයි. සුඛතො උපගවේෂ්‍යා යනු ඒකාන්ත සුඛවූ ආත්මයක් වෙයි. මරණින් මතු රෝග නැත්තේයි මෙසේ ආත්මදාෂ්ටි වශයෙන් ගැනීම සඳහා කියනලදි. පරිලාභයෙන් මැඩුණු ආර්යශ්‍රාවකතෙමේ දාෂ්ටියෙන් තොර සිතින් මත් ඇතෙකු නිසා තැනිගත් පිරිසුදු බමුණෙකු අශුවියකට මෙන් කිසියම් සංස්කාරයකට එළඹෙයි. ආත්මවාරයෙහි කසිණාදී ප්‍රඥප්ති සංග්‍රහ කරනු සඳහා සංස්කාරයයි නොකියා කංචධම්මංයි (කිසිධම්මයකැයි) කියනලදි. මෙහිද ආයඝීශ්‍රාවකයාගේ වාතුර්භුමික වශයෙන් පරිවේෂ්ඨය (සීමාව) දතයුතුයි. පෘථග්ජනයාගේ ත්‍රේහුමික වශයෙනි. සියලු වාරයෙහි හෝ ආයඝීශ්‍රවකයාගේද ත්‍රේහුමික වශයෙන් පරිවිජේදය වටීයි. පෘථග්ජනයා යමක් යමක් ගනීද එයින් ආයඝීශ්‍රාවකයා ගැනීම අන්තර්ගත පෙරළයි. පෘථග්ජනයා වනාහි යමක් යමක් නිත්‍යය, සැපය, ආත්මයයි ගනීද ආයඝීශ්‍රාවකයා එය අනිත්‍යය, දුඃඛය, අනාත්මයයි ගන්නේ ඒ ගැනීම අන් අතට පෙරළයි. මෙසේ මේ සූත්‍ර තුනෙහි පෘථග්ජනයාගේ ආත්ම ග්‍රහය පෙරළා දමීම නම්වූ දෙය කියනලදි.

මාතර යනාදියෙහි උපදවන්නීම මවයි. උපදවන්නා පියායි. මිනිසෙක්වූ කෂිණාශ්‍රවයන්වහන්සේ රහතන්වහන්සේයයි අදහස් කරනලදි. කීමෙක්ද ආර්යශ්‍රාවක නෙමේ අන්‍යයෙකු ජීවිතයෙන් තොරකරන්නේද? යන මෙයද අහේතුකය (නොසිදුවේ). ඉදින් තමන් ආයාච්ඡාවකයෙකුබව නොදන්නාවූ හවාන්තරගත (කථරිය කළ) ආයාච්ඡාවකයෙකුට යමෙක් 'මේ කුරුකුහුඹියා ජීවිතයෙන් තොර කොට සියලු සක්වල ගැබෙහි සක්විති රජකම පිළිපදුව'යි මෙසේ කියන්නේද හෙතෙම ඒ කුරුකුහුඹියා ජීවිතයෙන් තොර නොකරන්නේමය. තවද ඔහුට, ඉදින් මොහු නොමරන්නෙහි නම් ඔබේ හිස සිඳින්නෙමු'යි මෙසේ කියන්නහුද ඔහුගේ හිසම සිඳින්නාහුය. හෙතෙම ඔහු නොමරන්නේමය. පෘථග්ජන භාවයාගේ මහා සාවද්‍යබව දැක්වීම සඳහාත් ආයාච්ඡාවකයාගේ බලය දැක්වීම සඳහාත් මෙය කියනලදි. මෙයම මෙහි අභිප්‍රායයි: 'පෘථග්ජනභාවය සාවද්‍යය. යම් තැනක පෘථග්ජන නෙමේ මවුමැරීම් ආදී ආනන්තර්යයන් කරන්නේද යම් මහා බලවත්වූ ආයාච්ඡාවක කෙනෙක් වේද හෙතෙම මේ කම් නොකරයි.' **දුට්ඨවිතො** යනු වධක සිතින් ප්‍රදූෂාවූ සිත් ඇත්තෙයි. **ලොහිතං උප්පාදෙයා**, යනු ජීවත් වන ශරීරයෙහි කුඩා මැස්සකු බොන තරම්වූද ලේ උපදවන්නේයි. **සංඝංගිකෙයා** යනු සමාන සංවාසකවූ සමාන සීමාවෙහි සිටියාවූ සංඝයා කරුණු පසකින් බිඳුවන්නේය. මෙය කියනලද්දේමැයි: 'උපාලි, පස් ආකාරයකින් සංඝයා බිඳෙයි. (සංඝ) කම්යෙන්, උදෙසීමෙන්, (අධම්මය ධර්මයයි ආදි වශයෙන්) බැවහර කරමින්, අනුශ්‍රාවනයෙන් ලහගැනීමෙන් (යන කරුණු පසිති.) එහි **කමමත** යනු අපලොකනාදී කම් සතර අතුරින් එක්තරා කම්යකිනි. **උද්දෙසෙන** යනු පාමොක් උදෙසීම් පසින් එක්තරා උදෙසීමකිනි. **වොහරතො** යනු කියන්නේයි, ඒ ඒ උත්පත්තීන්ගෙන් අධම්මය ධර්මයයි ආදි වශයෙන් වූ අටළොස් හේදකරවස්තුන් දක්වන්නේයි. **අනුසාවතෙන** යනු 'නුඹලා මගේ උසස් කුලයෙන් පැවිදිවූබවද බොහෝ ඇසු පිරු තැන් ඇතිබවද නොදන්නහුද? මා වැන්නෙක් නම් ධර්මයට විරුද්ධවූ විනයට විරුද්ධවූ ශාස්තෘශාසනයක් ගන්නේයයි සිතක් උපදවන්නටද නුඹලාට සුදුසුද? කිම මට අවිච්ඡි නිලුපුල්වනයක් මෙන් සිසිල්ද? කිම මම අපායට බිය නොවෙමිද ආදි ක්‍රමයෙන් කන්මුල වාග්ශේදයකොට අනුශ්‍රාවනය කිරීමෙනි. **සලාකගාහෙන** යනු මෙසේ අනුශ්‍රාවණයකොට ඔවුන්ගේ සිත් දැඩිකොට නොපෙරෙලෙනසුලුකොට මේ සලාකය ගනුවයි ලහගැන්වීමෙනි. මෙහිද කම්යම හෝ උද්දෙශය හෝ ප්‍රමාණවත්ය. ව්‍යවහාරය අනුසාවනය හා ලහගැන්වීම වනාහි සුවිභාගයෝයි. අටළොස් වස්තුන් දැක්වීම වශයෙන් ව්‍යවහාර කරන්නහු විසින් එහි කැමැත්ත දැනවීම සඳහා අනුශ්‍රාවණය

කොට සලකා ගත් කල්හිද සංඝයා නොබිඳුනේම වෙයි. යම් විටෙක වනාහි මෙසේ සතරක් හෝ වැඩියක් ලඟගෙන ආවේණික කම්ය හෝ උද්දේශය කරන්ද එකල්හි සංඝයා බිඳුනේනම් වෙයි. මෙසේ දෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූ පුද්ගල තෙමේ සංඝයා බිඳින්නේය යන මෙයට හේතුවක් නොපෙනේ (නොසිදුවෙයි). මෙපමණකින් මව මැරීම ආදී ආනන්තරය කම් පස දක්වනලද්දේ වෙයි. පෘථග්ජනයා යමක් කෙරේද ආයඝ්‍රාචකයා ඒවා නොකරයි. එය ප්‍රකට කරනු සඳහා:-

කම්වශයෙන්ද ආර වශයෙන්ද කල්පයක් තිබීම වශයෙන්ද විපාකසාධාරණාදියෙන්ද විනිශ්චය දතයුත්තේය.¹

එහි කම්වශයෙන් වනාහි, නොපෙරළුණු ලිංග ඇති මිනිස් මවක හෝ පියෙකු ජීවිතයෙන් තොර කරන්නාවූ මිනිසෙකුගේම කම්ය ආනන්තරය වෙයි. ඔහුගේ විපාකය වළක්වන්නෙමැයි සියලු සක්වළ මහා සෑය පමණවූ සංවිච්ඡිමය සතුපයන්ගෙන් පුරවාද සියලු සක්වළ පුරවා හුන්නාවූ බික් සඟනට මහදන් දීද භාග්‍යවත් බුදුරජාණන්වහන්සේගේ සඟළ සිවුරු කොණ නොමුදමින් හැසිරීද කය බිඳීමෙන් නිරයෙහිම උපදියි. යමෙක් වනාහි තෙමේ මිනිසෙකුගේ නිරිසන්වූ මවක හෝ පියෙකු, තෙමේ නිරිසන්වූයේ මිනිස් මවක හෝ පියෙකු, (තෙමේ) නිරිසන්වූයේ නිරිසන්වූම මවක හෝ පියෙකු ජීවිතයෙන් තොර කරයිද ඔහුගේ කම්ය ආනන්තරය නොවෙයි. බැරෑරුම් නම් වෙයි. ආනන්තරයයට ගැටී සිටී. මනුෂ්‍ය ජාතිකයන්ගේ වශයෙන්ම මේ ප්‍රශ්නය කියනලදී. එහි එළක වතුකකයද සංගාමවතුකකයද වොර වතුක්කයද දතයුතුය. එළවෙකු මරමැයි මිනිසෙක් එළවන් සිටින තැන සිටි මිනිස් මව හෝ පියා එකට ගැලපීමෙන් (එළවෙකුයි වරදවා සමානකොට සිතීමෙන්) හෝ මරයිද ආනන්තරයය ස්පඨී කෙරේමැයි. එළවෙකුයි ගැලපීමෙන් හෝ මවපියායි ගැලපීමෙන් එළවෙකු මරන්නේ ආනන්තරයය ස්පඨී නොකරයි. මවුපියන් ගැලපීමෙන් මවුපියන් මරන්නේ ස්පඨී කෙරේමැයි. සෙසු වතුක්ක දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මවුපියන් කෙරෙහි යම්සේද එසේම රහතුන්වහන්සේ කෙරෙහිද මේ වතුකකයෝ දතයුත්තාහ. මිනිස් රහත් කෙනෙකුම මරා ආනන්තරයය ස්පඨී කරයි. යක්ෂයෙකුට රහත් කෙනෙකු (මැරීමෙන්) නොවේ. කම්ය වනාහි බැරෑරුම්ය. ආනන්තරයයක් සමාන වේමයි. මිනිස් රහතුන්වහන්සේටද පෘථග්ජන කාලයෙහිම අවිපහරක් හෝ විෂයක් දුන් කල්හි ඉදින් හෙතෙම රහත්බවට

1. කම්මනො ආරනො වෙව් කප්පට්ඨිකියනො කප්පා
පාක සාධාරණාදීහි විඤ්ඤකබ්බො විනිශ්චයො

පත්ව එයින්ම මැරෙයිද අරහන්ත ඝාතකයෙක් වෙමයි. පෘථග්ජන කාලයෙහි දුන්නාවූ යම් දනයක් රහත්බවට පැමිණ වළඳයිද එය පෘථග්ජනයාටම දුන් දෙයක් වෙයි. සෙසු ආයාඝී පුද්ගලයන් මරන්නහුට ආනන්තර්යයක් නැත. කම්ය නම් ආනන්තර්යයකට සමාන ලෙසින්ම බැරැරුම්ය. ලොහිතූප්පාද (ආනන්තර්ය) යෙහි තථාගතයත්වහන්සේගේ නොබිඳෙන කය ඇතිබැවින් අනුන්ගේ උපක්‍රමයෙන් සම සිද්ධිකොට ලේ වැගිරීමක් නම් නැත. ශරීරයාගේ ඇතුළතම එක් තැනක ලේ එක්තැන් වෙයි. දෙවිදත්'විසිත්' හෙළු ගලින්' බිඳීගිය ගල' කැබලිත්තද තථාගතයත්වහන්සේගේ පා කෙළවර ගැටිණි. පොරවකින් පහර ලද්දක් මෙන් පාදය ඇතුළත ලෙහෙ ඇත්තේම විය. එසේ කරන්නහුට ආනන්තර්යය වෙයි. ජීවකතෙමේ වනාහි තථාගතයත්වහන්සේගේ කැමැත්තෙන් සැතින් සම සිඳි එතැනින් නරක්වූ ලෙස ඉවත්කොට පහසුව ඇති කළේය. එසේ කරන්නහුට පුණ්‍ය කම්යක්ම වෙයි. තථාගතයත්වහන්සේ පිරිනිවන් පෑකල්හි යමෙක් වෛතෘය බිඳිත්ද බෝධිය සිඳිත්ද ධාතුන් විෂයෙහි (පැහැරගැනීම් සඳහා) උපක්‍රම යොදන්ද ඔවුන්ට කුමක් වේද? ආනන්තර්යය සමානවූ බැරැරුම් කම්යක් වෙයි. ධාතු සහිතවූ ස්තූපයකට හෝ ප්‍රතිමාවකට හෝ බාධා කරන්නාවූ බෝඅත්තක් සිද්ධි වටී. තවද එහි සැතවුණු පක්ෂීහු වෛතෘයෙහි වසුරු හෙළන්ද සිද්ධිවට වටනේමය. පාරිභෝගික වෛතෘයට වඩා ශරීර වෛතෘය මාහැනි වෙයි. වෛතෘයවස්තුවක් බිඳ යන්නාවූ බෝමුලක් වුවද සිඳි ඉවත්කිරීම වටී. යම් බෝ අත්තක් බෝධිඝරය වළහා සිටීද එය ගෙය රැකීම සඳහා සිද්ධිවට සුදුසු නොවෙයි. ගෙය බෝධිය සඳහාය. ගෙය සඳහා බෝධිය නොවේ. ආසනඝරයෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. යම් ආසනඝරයක ධාතු තැන්පත් කරනලද්දේ වේද? එය ආරක්ෂා කිරීම සඳහා බෝඅත්ත සිද්ධි වටී. බෝධිය පිළිඳහුම් කිරීම සඳහා ඉස්ම වැගිරෙන අත්තක් හෝ කුණුවිගිය තැනක් හෝ සිද්ධිවට වටනේමය. සිරුර පිළිඳහුම් කිරීමෙහි මෙන් පිණිද වෙයි. සංඝභේද කම්යෙහිද සීමාවෙහි සිටින සංඝයා රැස් නොවී සිටියදී වෙන්වූ පිරිසක් වෙත ගොස් කරනලද ව්‍යවහාර අනුසාවන හා සලාක ගැන්වීම් ඇතිව සංඝකම්ය කරන්නහුට හෝ පාමොක් උදෙසීම උදෙසවන්නහුට සංඝභේදයද වෙයි. ආනන්තර්ය කම්යද වෙයි. සමහිවූ හැඟීමෙන් සුදුසුයයි (එම) හැඟීමෙන් කරන්නාට භේදයම වෙයි. ආනන්තර්ය කම්ය නොවෙයි. එසේ නවදෙනකුගෙන් අඩු පිරිසෙහි යටත් පිරිසෙයින් නවදෙනා අකුරින් යමෙක් සංඝයා බිඳියිද ඔහුට ආනන්තර්ය කර්මය වෙයි. අනුවභීක (අනුගමනය කරන්නා)වූ අධම්මාදීන්ට මහා සාවද්‍ය කම්යක් වෙයි. ධම්මාදීහු වැරදි නැත්තෝය. එසේ නවදෙනකුගේ

සංඝභේදයෙහි මේ සූත්‍රයයි: 'උපාලි එක්කසෙක සිවුදෙනෙකි. තවත් පසෙකින් සිවු දෙනෙකි. තව වැන්නා, මේ ධර්මයයි, මේ විනයයයි, මේ ශාසනාශාසනයයි, මෙය ගනුමැනව, මෙය කැමතිවනු මැනවයි අනුශ්‍රාවණය කරවයි. ලභගන්වයි. උපාලි මෙසේ සංඝරාජිය (සහපෙළ)ද සංඝභේදයද වෙයි. තව දෙනෙකුගේ හෝ තවදෙනෙකුට වැඩි සංඝයාගේ සංඝරාජියද සංඝභේදයද වෙයි! මේ ආනන්තර්ය පසෙහි සංඝභේදය වාග්කමීයි. සෙස්ස කාය කමීයි. මෙසේ කම්මයෙන් විනිශ්චය දතයුතුයි. දෙරටු වශයෙන් යන්නෙන් මේ සියල්ලම කායඥාරයෙන්ද වාග්ඥාරයෙන්ද හටගනියි. මෙහි මුල් සතර ආණ්ත්තික විජ්ජාමය හා පයෝග වශයෙන් වාග්ඥාරයෙන් හට ගෙනද කායඥාරයම පුරවයි. සංඝභේදය හඤ්චුද්‍රාවෙන් හේදය කරන්නහුට කායඥාරයෙන් හට ගෙනද වාග් ඥාරයම පුරවන්නේයයි මෙසේ මෙහි ඥාර වශයෙන්ද විනිශ්චය දතයුතුයි. කල්පයක් සිටීම වශයෙන් යනු මෙහි සංඝභේදය කල්පයක් කල් පැවතියේවෙයි. කල්පය නැවත හටගැනීමේදී හෝ කල්පය මැද හෝ සංඝභේදයකොට කල්ප විනාශයෙහිම මිඳෙයි. ඉදින් හෙට කල්පය විනාශවන්නේයයි අද සංඝභේදය කරයිද හෙට මිඳෙයි. එක් දිනයක්ම තිරයෙහි පැසෙයි. මෙයට හේතුවක් නම් නැත. සෙසු ඒවා නොවේයයි මෙසේ මෙහි කල්පයක් තිබීම වශයෙන් විනිශ්චය දතයුතුය. විපාකවශයෙන් යනු යම්කිසිවෙකු විසින් මේ කම්පස කරනලද්දේ වේද ඔහුට සංඝභේදයම ප්‍රතිසන්ධිවශයෙන් විපාක දෙයි. සෙස්ස අහෝසි කමීයයි. අහෝසි කම්විපාකයක් නොමැත. මේ ආදී වශයෙන් ප්‍රසිද්ධවෙයි. සංඝභේදයක් නොමැති විට ලොහිතූප්පාදයද එය නැතිවිට අරහත්ත ඝාතනයද එය නැති කල්හි ඉදින් පියා සිල්වත් වෙයි. මව දුශ්ශීලය; නැතහොත් එසේ සිල්වත් නොවේ නම් පිතෘඝාතය ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් විපාක දෙයි. දෙදෙනාම සිල්වත්බවින් හෝ දුසිල්වත්බවින් සමාන වන කල්හි මාතෘඝාතයම ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් විපාක දෙයි. මව වනාහි දුකසේ කටයුතු කරන්නියයි. පුතුනට බොහෝ උපකාර ඇත්තිය. මෙසේ මෙහි විපාක වශයෙන්ද විනිශ්චය දතයුතුයි. සාධාරණාදීන්ගෙන් වනාහි මුල් සතර ගිහි පැවිද්දන්ට සාධාරණය. සංඝභේදය වනාහි 'උපාලි, හික්කුණිය සංඝයා නොබිඳියි. ශික්ෂමානාවක නොබිඳියි. සාමණේරයෙක් සාමණේරිණියක් සංඝයා නොබිඳියි. උචුසුවෙක් උචුසියක් සංඝයා නොබිඳියි. ප්‍රකෘතිතත්වයෙහිවූ සමානසංවාසක එක්සීමාවෙක්හි සිටි හික්කුටම සංඝයා බිඳී' යන වචන වශයෙන් කියන ලද ආකාර ඇති හික්කුටම වෙයි. අනෙකෙකුට නොවේ. එහෙයින් අසාධාරණය. ආදී ශබ්දයෙන් මේ සියල්ලම දුකක වේදනාවෙන් යුක්ත වූයේ

ඥානමොහයන්ගෙන් 'සමප්‍රසුක්ත වුයේ'යයිද මෙසේ මෙහි සාධාරණාදීන්ගෙන්ද විනිශ්චය දක්වනුයි. 'අසූඤ්ඤං සත්ථාරං' යනු මේ මාගේ ශාස්තෘවරයා ශාස්තෘ කෘත්‍යය කිරීමට අසමත්යයි හවාන්තරයෙහිද අන්‍ය කීර්ථකරයෙකු 'මේ මාගේ ශාස්තෘවරයායි' මෙසේ ගනිද එම කාරණය විද්‍යමාන නොවේය යන අන්‍යයි.

එකිසා ලොකධාතූයා යනු දස සහස්සී ලොකධාතුවෙහිය. ජාතිකෂෙත්‍රය, ආඥ කෂෙත්‍රය, විෂය කෂෙත්‍රයයි කෂෙත්‍ර තුනකි. එහි ජාතිකෂෙත්‍රය නම් යමක් තථාගතයන්වහන්සේගේ මව්කුස පිළිසිදගන්නාකල්හි උපදිනකල්හි බුදුවනකල්හි, දම්සක් පවත්වනකල්හි ආයුසංඝාරය හරිනකල්හි පිරිනිවන් පානාකල්හි කම්පා වෙයිද ඒ දශ සහස්‍රී ලෝකධාතුවයි. කෝටි ලක්ෂයක්වූ චක්‍රවාලය ආඥ කෂෙත්‍රයයි. ආටානාටිය මෝරපරිත්ත, ධජග්‍රහපරිත්ත, රතනපරිත්ත ආදී පිරිත්වල ආඥව මෙහි පවතියි, බුදුවරුන්ගේ වනාහි විෂයකෂෙත්‍රයාගේ පරිමාණයක් නැත. ඥානය යම්තාක්ද ඥාය (දක්‍රියාදෙය) ද එපමණෙකි. ඥාය යම්තාක්ද ඥානය එපමණකි. ඥාය ඥානය සීමා කොට ඇත. ඥානය ඥායාය සීමා කොට ඇතයි යන වචනයෙන් අවිෂයවන්නාවූ දෙයක් නම් නැත. මේ කෂෙත්‍රයන් තුනෙහි මෙම සක්වළ හැර අන් සක්වලෙක බුදුවරු උපදිත්තය සූත්‍රයක් නැත. නොඋපදිනැයි (සූත්‍රයක්) ඇත. විනය ජිට්‍තය සූත්‍රාන්තජිට්‍තය, අභිධම්මජිට්‍තයයි ජිට්‍ත තුනකි. මහාකාශ්‍යපස්ථවිරයන්ගේ සංගීතිය, යසස්ථවිරයන්ගේ සංගීතිය, මොග්ගලීපුත්තනිසස්ථවිරයන්ගේ සංගීතියයයි සංගීති තුනකි. මේ සංගීති තුනට තැඟුණු ත්‍රිජිට්‍ත බුද්ධචරිතයෙහි මේ සක්වළ හැර අන් තුනක බුදුවරු උපදිනැයි සූත්‍රයක් නැත. නොපදිනැයි ඇත. **අසුබ්බං අවර්මං** යනු පෙර පසු නොවීය. එකට නොඋපදිනි. පෙර හෝ පසුව උපදිනැයි කියන ලද්දේ වෙයි. එහි බෝධි පයඝීංකයෙහි බෝධියට නොපැමිණ නොනැගිටීමයි හුන්කල්හි පටන් යම්තාක් මවුකුසෙහි පිළිසිද ගැනීම වෙයිද එතෙක් පෙරකාලයයි නොදන යුතුය. බෝසතුන්ගේ පිළිසිදගැනීමෙහිදී දස දහසක් සක්වළ කම්පාවීමෙන්ම කෂෙත්‍ර පිළිගැනීම කරනලදී. මෙදතුරෙහි අන්බුදු කෙනකුගේ උපත තවත්වනලද්දේ වෙයි. පිරිනිවනෙහි පටන් යම්තාක් අබැටක් පමණවූද ධාතුවක් සිටීද ඒතාක් පසුකාලයයි නොදන යුතුය. ධාතූන් සිටි කල්හි බුදුවරු සිටියාහු වෙත්, එබැවින් මේ අතරෙහි අන්බුදුකෙනෙකුගේ උපත නොවළඟනලද්දේ වෙයි. කුමක් නිසා පෙරපසු නොවී නොඋපදිත්තයන් ආශ්‍රයවීවත් නොවන බැවිනි. බුදුවරු වනාහි ආශ්‍රයඝී මනුෂ්‍යයෝය. යම්සේ කියන ලද්දේද: මහණෙනි, ආශ්‍රයඝී මනුෂ්‍යවූ එක් පුද්ගලයෙක් මෙලොව උපදින්නේ උපදියි. කවර එක්

පුද්ගලයෙක්ද යත් තථාගතවූ අරහත් සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේයි.' ඉදින් දෙදෙනෙක් සිවුදෙනෙක් අටදෙනෙක් හෝ සොළොස් දෙනෙක් එකට උපදින්නාහු නම් ආශ්වාසීවත් නොවුවෝ වෙත්. එක් වෙහෙරෙක වෛත්‍යය දෙකකට ලාභසත්කාරය මහත් නොවෙයි. හික්කුහුද බොහෝ බැවින් ආශ්වාසීවත් නොවූහ. බුදුවරුද එසේ වන්නාහුය. එබැවින් නොඋපදිත්. දේශනාවගේද විශේෂයක් නොමැති බැවිනි. යමෙක් සතිපට්ඨානාදී ප්‍රභේද ඇති යම් ධර්මයක් එක්කෙනෙක් දෙසයිද අනෙකෙකුපිසිත් ඉපදීද එයම දෙසියයුතු වන්නේය. එයින් ආශ්වාසීයක් නැත්තේ වෙයි. එකම ධර්මයක් දේශනා කරන කල්හි දේශනාවද ආශ්වාසීවත් වෙයි. විවාදවත් බවින්ද (අනාශ්වාසී වෙයි) බොහෝ බුදුවරුන් උපන් කල්හි බොහෝ ආවාසීවරුන්ගේ අතවැස්සන් මෙන් අපගේ බුදුහු ප්‍රසාදවත්හ. අපගේ බුදුහු මිහිරි හඬ ඇත්තාහුය. ලැබීම් ඇත්තෙකි. පින්වත්ය යනුවෙන් විවාද කරන්නාහුය. එහිසාද එසේ නොඋපදින්නාහුය. තවද මේ කාරණය මිළිපු රජුපිසිත් විමසන ලද්ද වනාහසේන තෙරුන් විසින් විස්තර කරන ලද්දේමය. කියනලද්දේමයි:

'සථාමිනි, නාගසේනයිනි, එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් 'මහණෙනි, එකම ලෝකධාතුවෙක්හි අරහත් සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් පෙරපසු නොවී උපදින්නාහුය යන යමක් වේද එය අවකාශරහිතය; කරුණු රහිතය, එයට හේතුවක් නොපෙනේ'යි කියනලදි. සථාමිනි, නාගසේනයිනි, සියලුම තථාගතවරු දහම් දෙසමින් තියක්වූ බෝධිපාක්ක ධර්මයන් දෙසත්, කියන්නාහු සතර ආයාසී සත්‍යයන් කියත්. හික්මවන්නාහු ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හි හික්මවත්, අනුශාසනා කරන්නාහු අප්‍රමාද ප්‍රතිපත්තිය දෙසත්. ඉදින් සථාමිනි, නාගසේනයිනි, සියලුම බුදුවරුන්ට එක් උදෙසීමක්, එක් කථාවක්, එක් අනුශාසනාවක් ඇත්නම් කුමන කරුණකින් තථාගතවරු දෙදෙනෙක් එකවිට නුපදිත්ද? එක් බුද්ධෝත්පාදයකින්ම මේ ලෝකය ආලෝකමත් වූයේ නම් ඉදින් දෙවෙනි බුදුවරයෙක්ද උපන්නේ නම් දෙදෙනාගේම පැහැයෙන් මේ ලෝකය බොහෝසෙයින් ආලෝකමත් වන්නේය. අවවාද කරමින් තථාගතවරු දෙදෙන සුවසේ අවවාද කරත්. අනුශාසනා කරමින් සුවසේ අනුශාසනා කරත්. යම් සේ යම්සේ මම නිසැක වන්නෙමිද මෙකරුණෙහිලා මට කරුණු දක්වනු මැනවැයි' (කිවේය). 'මහරජ මෙම දශසහශ්‍රී ලෝකධාතුව එක් බුදු කෙනකුම දරන්නේය. එක් බුදුකෙනකුගේම ගුණය දරන්නේය. ඉදින් දෙවැනි බුදුවරයෙක් උපදිත් නම් මේ දශසහශ්‍රී ලෝකධාතුව නො දරන්නේය. සැලෙන්නේය; කම්පා වන්නේය; නැමෙන්නේය, පාත්වන්නේය, හැකිලෙන්නේය, විසිරෙන්නේය, විනාශවන්නේය, කැඩෙන්නේය, විනාශයට

යන්නේය. යම්සේ මහරජ, නැවක් එක්පුරුෂයකු දරන්නේ වේද? එක් පුරුෂයකු නැතුව කල්හි මනාව (පරතෙරට) එළඹෙන්නේ වේද? ඉක්බිති දෙවැනි පුරුෂයෙක් එබඳු ආයුෂයෙන් වර්ෂයෙන් වයසින් ප්‍රමාණයෙන් කෙටිවූ මහත බවින්, සියලු අංග ප්‍රත්‍යංගයන්ගෙන් සමානවූයේ පැමිණෙයිද? හෙතෙම ඒ නැවට නැඟෙන්නේ නම් මහරජ, ඒ නැව දෙදෙනාම දරන්නේද? ‘නැත ස්වාමීනි, සැලෙන්නේය; කම්පාවන්නේය, නැමෙන්නේය, පහත්වන්නේය, හැකිලෙන්නේය, විසිරෙන්නේය, විනාශවන්නේය, කැඩෙන්නේය, විනාශයට යන්නේය. දියෙහි ගිලෙන්නේය.’ ‘මහරජ, එසේම, මේ දශසහස්‍රී ලෝකධාතුව නොදරන්නේය. සෙලවෙන්නේය. -පෙ-විනාශයට එළඹෙන්නේය. මහරජ, යම්සේ වනාහි පුරුෂයෙක් උගුර වැසෙන තෙක් මනාව පුරවා’ ඇතිපමණ බොජුන් අනුභව කරන්නේද හෙතෙම තෘප්තවූයේ ‘පිණාගියේ, සම්පූර්ණවූයේ, අතරක් නැතිවූයේ’ නොනැමෙන දණ්ඩක් මෙන්වූයේ, නැවතත් එපමණම බොජුනක් වළඳ හෙතෙම මහරජ, සුවපත් වන්නේද? ‘නැත ස්වාමීනි, වරක් වැළඳුයේම මැරෙන්නේය.’ ‘එසේම මහරජ, මේ දශසහස්‍රී ලෝකධාතුව එක් බුදුවරයකු දරන්නේය. -පෙ- විනාශයට යන්නේය. ‘කිමෙක්ද ස්වාමීනි, නාගසේනයිනි, බොහෝ ධම්මරින් පොළොව සැලෙන්නේද?’ ‘මහරජ, මෙහි ගැල්දෙකක් මුවට්ට රුවනින් පුරවන ලද්දේමවෙයි. එක් ගැලකින් රුවන්නෙහි එක් ගැලකම හෙලන්නේ නම් මහරජ, ඒගැල ගැල් දෙකේම රුවන් දරන්නේද?’ ‘නැත ස්වාමීනි, එහි ගැලද පැළෙන්නේය, එහි අරද (ගරාදි) බිඳෙන්නේය. නිම්වලල්ලද පෙරලෙන්නේය, එහි අලවංගුවද බිඳෙන්නේය. ‘කිමෙක්ද මහරජ, බොහෝ රුවන් බරින් ගැල බිඳෙන්නේද?’ ‘එසේය ස්වාමීනි,’ ‘මහරජ එපරිද්දෙන්ම අභිධම්මාරයෙන් පොළොව සැලෙයි. තවද මහරජ, මේ කාරණය බුද්ධබලය දක්වීම සඳහා විස්තර කරන ලදි. යම් කරුණකින් බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්විට නුපදින්නද? එහිලා අත්‍යවුද මනා කරුණක් ඇත. එයද අසව. ඉදින් මහරජ, සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්විට උපදින්නහු නම් පිරිසෙහි විවාද උපදින්නේය. නුඹලාගේ බුදුන්ය අපේ බුදුන්යයි දෙපසට පක්ෂවුවාහු වන්නහුය. යම් සේ මහරජ, බලවත් ඇමතිවරුන් දෙදෙනකුගේ පිරිසෙහි විවාද උපදීද නුඹලාගේ ඇමතිය අපේ ඇමතියයි දෙපසට පක්ෂ වුවාහු වෙත්ද එසේම මහරජ, සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්විට උපදින්නහු නම් පිරිසෙහි විවාදයක් උපදියි, නුඹලාගේ බුදුන්ය අපේ බුදුන්යයි දෙපසට පක්ෂවුවාහු වන්නහුය. යම් කරුණකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්වර නුපදින්නද අසව, මේ පළමුවැනි කරුණයි. යම් කරුණකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්වර නුපදින්නද අසව, මත්තෙහි වෙනත් කරුණක්ද වෙයි. ඉදින් මහරජ සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක්

එක්වර උපදින්නා නම් බුදුහු අග්‍රයන යන යම් වචනයක් වේද එය මුසාවක් වන්නේය. බුදුහු ජොෂ්ඨයන යන යම් වචනයක් වේද එය මුසාවක් වන්නේය. බුදුහු ශ්‍රේෂ්ඨයන, බුදුහු විශිෂ්ටයන, බුදුහු උතුම්යන, බුදුහු අතිඋතුම්යන, බුදුහු අසමයන, බුදුහු අසමසමයන, බුදුහු අප්පට්ඨයන, බුදුහු අප්‍රතිභාගයන, බුදුහු අප්‍රතිපුද්ගලයන යන යම් වචනයක් වේද එය මුසාවක් වන්නේය. යම් කරුණකින් සම්මා සම්බුදුවරු දෙදෙනෙක් එක්වර නුපදින්නද මහරජ, ඔබ මේ කරුණත් අත්වශයෙන් පිළිගන්න. තවද මහරජ, තනිවම ලෝකයෙහි උපදිම යන මෙය බුදුවරුන්ගේ ස්වභාව ප්‍රකෘතියයි. කුමක් හෙයින්ද යත්? සථිඤ්ඤා බුද්ධගුණයන්ගේ හේතු මහත්වය හෙයිනි. මහරජ වෙනත් යමක් මහත් වේද එය එකක්ම වෙයි. සපුර මහත්ය, එය එකක්මය, මහාමේරු පච්ඡ රජයා මහත්ය, එය එකක්මය, අහස මහත්ය, එය එකක්මය, ශක්‍රයා මහත්ය, හෙතෙම එකෙක්මය, බ්‍රහ්මයා මහත්ය, හෙතෙම එකෙක්මය, අරහත් සම්මා සම්බුද්ධ වූ තථාගතයන්වහන්සේ මහත්ය, හෙතෙම එක්කෙනෙක්මය. යම් තැනක ඔවුහු උපදින්නද, එහි අනෙක් අයට අවකාශයක් නැත. එබැවින් අරහත් සම්මා සම්බුදු තථාගතයන් වහන්සේ තනිවම ලොව උපදින්න. 'ස්වාමීනි, නාගසේනයිනි, උපමා කාරණයන්ගෙන් ප්‍රශ්නය මනාව විසඳන ලදි.'

එකිසා ලොකධාතුයා යනු එක් සක්වළෙකිනි. යට මේ පදයෙන්ම දසදහසක් සක්වළ ගන්නා ලදි. ඒවාද එක් සක්වළකින්ම සීමා කරන්නට වට්ටියි. බුදුවරු වනාහි උපදින්නාහු මේ සක්වළෙහිම උපදින්න. උපදින තැන වළඟන ලද කල්හි මෙයින් අනාච්ඡා සක්වළවල්හි නුපදිනැයි වළඟන ලද්දේම වෙයි. **අප්‍රබ්බං අවරිමං** යන මෙහි සක්රුවන පහළවීමට කලින් පෙරය. එයම අතුරුදහන් වීමට පසු පසුය. එහි සක්රුවනේ අතුරුදහන් වීම දෙපරිදිය. සක්විති රජුගේ මරණයෙන් හෝ පැවිද්දෙන් වශයෙනි. අතුරුදහන් වන එය කථරිය කිරීමෙන් හෝ පැවිදි වීමෙන් සත්වැනි දිනයෙහි අතුරුදහන් වෙයි. එයින් මත්තෙහි සක්විති රජුගේ පහළවීම නොවළඟන ලද්දේය. කුමක් හෙයින් එක් සක්වළෙක සක්විති රජවරු දෙදෙනෙක් නුපදින්නද? විවාද දුරලිම් වශයෙන්ද අසිරිමත් බවින්ද සක්රුවනේ මහත් ආනුභාවයෙන්ද වෙයි. දෙදෙනෙකු උපදනා කල්හි අපගේ රජ මහත්ය. අපගේ රජ මහත්යයි විවාදයක් හටගන්නේය, මේ දිවයිනෙහි සක්විති රජය, මේ දිවයිනෙහි සක්විති රජයයි අනාශ්වාසයක් වෙයි. සක්රුවනේ දෙදෙනෙක් දිවයින පිරිවර කොට ඇති සතර මහාදිවයිනි ඉසුරු දීමේ යම් සමත් මහානුභාවයක් වේද? එය පිරිහෙන්නේය. මෙසේ විවාද දුරලිම් වශයෙන්ද අසිරිමත්බවින්ද සක්රුවනේ මහත් ආනුභාවයෙන්ද

එක් සක්වළක දෙදෙනෙක් නුපදිත්, යං ඉත්ථි අරහං අස්ස සම්මාසම්බුද්ධො යනු මෙහි සඵඤ්ඤා ගුණයන් උපදවා ලෝකයා (සසරින්) එතෙර කිරීමට සමත් බුදුබව තිබියේවා? ස්ත්‍රියකට ප්‍රාථමික මාත්‍රයකින් නොඑළඹෙයි.

මිනිසත්බව, ලිංගසම්පත්තිය, හේතුව, ශරීරාචරයකු දැකීම, පැවිද්ද, ගුණසම්පත්තිය, ප්‍රාථමිකාව, කැමැත්ත යන ධර්මයන් එක්වීමෙන් අභිනිහාරය (බුදුබව පැතිරීම) ඉටුවෙයි.¹

මේවා ප්‍රාථමිකාව ඉටුවීමේ කරුණුයි. මෙසේ ප්‍රාථමිකාවද ඉටුකර ගැනීමට අසමත් බැවින් ස්ත්‍රියට බුදුබවක් කොයින්ද? 'මහණෙනි, ස්ත්‍රිය අරහත් සම්මා සම්බුදු වෙය යන යමක් වේද? එයට කරුණු රහිතය, අවකාශ රහිතය'යි කියනලදී. සියළු අයුරින් සපිරුණු පින් රැසම සියලු අයුරින් පිරිපුන් ආත්මභාවයක් උපදවන්නේයි පිරිමියෙක්ම අරහත් සම්මා සම්බුදු වෙයි, ස්ත්‍රිය නොවෙයි. රාජා අස්ස චක්කවත්ති යනාදියෙහිද යම් හෙයකින් සත්‍රියගේ කොපුවකින් වැසුණු අංගථානාදිය නොමැති බැවින් ලකුණු නොපිරෙයි. ස්ත්‍රීරත්නයක අභාවයෙන් සත්රුවනින් යුක්තවීම නොලැබෙයි. සියලු මිනිසුන් කෙරෙහිද වැඩිවූ අත්බැවක් නොවෙයි. එහෙයින්, 'මහණෙනි, සත්‍රිය සක්විති රජ වෙය යන යමක් වේද? එය කරුණු රහිතය. අවකාශ රහිතය'යි කියනලදී. යම් හෙයකින් ශක්‍ර බව ආදී තැන් තුනක් උතුම් වේද? ස්ත්‍රීලිංගය පහත්ය, එබැවින් ඇයට සක්බව ආදියද වැළකිණි. ස්ත්‍රීලිංගය පමණක් නොව පුරුෂලිංගයද බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි නැත. එහෙයින් පුරුෂයෙක් බ්‍රහ්මබව කරන්නේය යන යමක් වේද? මෙකරුණ වීද්‍යමාන වේයයිද නොකිය යුතු වන්නේය. නොකිවයුතු වන්නේද නොවේ. කුමක් හෙයින්ද යත්? මෙහිලා පුරුෂයා එහි උපදින බැවිනි. බ්‍රහ්මඤ්ඤා යන්නෙන් මහාබ්‍රහ්මබව අදහස් කරනලදී. සත්‍රියද මෙහි ධ්‍යාන වඩා කළුරිය කොට බ්‍රහ්මපාරිසද්‍යයන් සමඟ සහවාසයෙහි උපදියි. මහාබ්‍රහ්මයන් සමඟ නොවේ. පුරුෂයා වනාහි එහි නුපදිනැයි නොකිව යුතුය. (ස්ත්‍රීපුරුෂ) උභය ලිංගයාගේ අභාවය සමානව ඇති කල්හි බ්‍රහ්මයෝ පිරිමි සටහන් ඇත්තෝම වෙත්, ගැහැණු සටහන් ඇත්තෝ නොවෙත්, එබැවින් මෙය මනාව කියන ලද්දේම වෙයි. කායදුච්චරිකස්ස යනාදියෙහි කොහොඹ ඇට කරවිල ඇට ආදිය මිහිරිපල නොඋපදවයි. කවුක අමිහිරි පලම උපදවයි. එසේ කායදුච්චරිකාදිය මිහිරි විපාක නුපදවයි. අමිහිරි විපාකම උපදවයි.

1. මනුස්සඤ්ඤා ලිංගසම්පත්ති හෙතු සත්ථාරදස්සනං
පබ්බජ්ජාගුණ සම්පත්ති - අට්ඨකාරො ව ඡන්දනා
අට්ඨමමසමොධානා - අභිනිහාරො සමිජ්ජකි

යම්සේ උක් හැල්බිඳිය මිහිරි මනාරස ඇති පල උපදවයිද අමිහිරි කටුක පල නූපදවයිද එසේම කායසුවරිතාදිය මිහිරිවුම විපාකයක් උපදවයි, අමිහිරි විපාකයක් නූපදවයි. මෙයද කියනලදි.

‘යම්බදු බීජයක් වජුරයීද එබදුම පලයක් ගෙනෙනු ලැබේ. යහපත කරන්නා යහපත් පලයක්ද පවුකරන්නා පවිට්‍රපලයක්ද ගෙනෙනුලැබේ.’

එහෙයින්, අවධානමෙකං හික්ඛවේ අනවකාසො යං කායදුච්චරිතස්ස’ අදිය කියනලදි. කායදුච්චරිතසමධිති යනාදියෙහි ‘සමධිති’ යනු ආයුහන සමධිතිතා, වේතනා සමධිතිතා, කමමසමධිතිතා, විපාක සමධිතිතා යන පස්ආකාර සමධිතිතාව (යුක්ත බව)යි. එහි කුශලාකුශලකම් රැස්වන කෙණෙහි ආයුහන සමධිතිතාවයි කියනු ලැබේ. වේතනා සමධිතිතා යනුද එසේමයි. රහත් බවට නොපැමිණෙන තෙක් සියලුම සත්වයෝ පෙර රැස් කරනලද විපාකයකට සුදුසු කම්යන් නිසා කම්යෙන් යුක්තවුවෝයයි කියනු ලැබෙත්. මෙය කම්සමධිතිතාවයි. විපාක සමධිතිතාව විපාකක්ෂණයෙහිම දක්වනුය. සත්වයෝ යම්කාක් රහත්බවට නොපැමිණෙත්ද එතෙක් ඔවුන්ගෙන් ඒ ඒ තැනින් සැව නිරයෙහි උපදිනවුන්ට ගිහිදුල් ලොහොකුඹු ආදී වැටහෙන ආකාරයන්ගෙන් නිරයද මවුකුසට එළඹෙන්නවුන්ට මවුකුසද දෙවියන් අතුරෙහි උපදිනවුන්ට කප්පැත්වීමත් ආදී වැටහෙන ආකාරයෙන් දෙවිලොවදයි මෙසේ උප්පත්ති නිමිත්ත වැටහෙයි. මෙසේ ඔවුනට උත්පත්ති නිමිත්ත වැටහීමෙන් නොමිඳෙනබැවින් උපධ්‍යාන සමධිතිතා නම්. එය සෙලවෙයි, සෙස්ස නිසලය. නිරයෙහි එළඹුනුකල්හිද දෙවිලොවද වැටහෙයි. දෙවිලොවෙහි එළඹුණු කල්හි නිරයද වැටහෙයි. මිනිස් ලොව එළඹුණු කල්හිද තිරිසන් යෝනියද තිරිසන් යෝනියෙහි එළඹුණු කල්හි මිනිස් ලොවද වැටහේමැයි. එහිලා මේ කථාවස්තුවයි.

සොණ ගිරි පාමුලෙහි පංචල විහාරයෙහි සොණ තෙරුන් නම්වූ එක් ධම්කථිකයෙක් වූයේය. ඔහුගේ පියා සුතබයින් මෙහෙයවා සතුන් දඩයම් කරන්නෙක් වූයේය. තෙරුන්වහන්සේ ඔහු වළඟන්නහුද සංවරයෙහි තැබීමට නොහැකි වන්නෝ අසරණයා නොනැස්වෙයි මහඵ කල නොකැමැත්තෙන්ම පැවිදි කරවූහ. ගිලන් ඇඳෙහි වැදහොත්තාවූ ඔහුට නිරය වැටහුනේය. සොණ ගිරි පාමුලින් මහත් සුතබයෝ අවුත් කනුකැමැත්තවුන් මෙන් වටකළාහුය. හෙතෙම මහත් බියෙන් බියපත්වූයේ ‘දරුව, සොණ වළකවන්න, දරුව සෝණ වළකවන්න’යි කීය, ‘කිමෙක්ද

1. “යාදිසං වපනෙ බීජං - තාදිසං හරතෙ එලං.
කලාණකාරී කලාණං - පාපකාරීව පාපකං.”

මහතෙර'යි යොණ තෙරණුවෝ ඇසූහ. 'දරුව නොදක්නෙහිද'යි එපුවත සැළකළේය. යොණ තෙරණුවෝ 'කෙසේනම් මා වැන්නෙකුගේ පියෙක් නරකයෙහි උපදින්නේද? මොහුට පිහිටක් වන්නෙමැයි සාමණේරයන් ලවා නොයෙක් මල් ගෙණවා සැමලූ බෝම්බුවල මල් අතුරා කරන පූජාවක්ද ආසන පූජාවක්ද කරවා පියා ඇදකින් සැමලූවට යවා ඇඳෙහි හිඳවා 'මහතෙරුන්වහන්ස, මේ පූජාව ඔබ වෙනුවෙන් කරනලදි. භාග්‍යවතුන්වහන්ස, මේ මාගේ දිළිඳු පඩුරකැයි කියා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඳ සිත පහදවා ගනුමැනවැයි කීහ. මහතෙරණුවෝ පූජාව දක එසේ කරමින් සිත පැහැදවූහ. එකෙණෙහිම ඔහුට දෙවිලොව (නිමිති වශයෙන්) වැටහුණේය. නන්දන වනය, චිත්‍රලතා වනය, මිශ්‍රක වනය, පාරුසක වන විමානයන් මෙන්ම දෙවි නිළියන්ද පිරිවරා සිටියාක් මෙන් විය. හෙතෙම 'යොණ ඉවත්වන්නැයි කීවේය. 'තෙරුන් වහන්ස, මේ කිමෙක්ද'යි ඇසීය. මේ ඔබේ මවුවරු පැමිණෙති'යි කීවේය. තෙරණුවෝ 'තෙරුන්ට ස්වර්ගීය එළඹ සිටියේයයි සිතූහ. මෙසේ උපධ්‍යාන සමඬිතිතාව වෙනස් වේයයි දතයුතුය. මේ සමංගිතාවන් අතුරෙහි මෙහි ආයුහන, වෙනතා, කම්සමංගිතා වශයෙන්ද කායදුඤ්චිත සමංගිතා වශයෙන්ද කායදුච්චිත සමංගි යනාදිය කියනලදි. එහි ඇතැම් ආවායඝීවරු 'යම්විටෙක කම්ය රැස්වේද? එකෙණෙහිම ඔහුට ස්වර්ගීය වැළකිණැ'යි කියති. අන්‍යයෝ වනාහි, 'විපාකචාර ලබන්නාවූද නොලබන්නාවූද ආයුහිත (රැස්වූ) කම් ඇත. එහි යම්විටෙක කම්ය විපාකචාරයක් ලබයිද එකෙණෙහිම ඔහුට ස්වර්ගීය වැළකිණැ'යි කියත්, සෙස්ස සියලුනන්හි ප්‍රකට අරුත් ඇත්තේමය.

අධ්‍යාන පාළිවර්ණාව නිමිතේයි.

එකඟතාවය පිළිබඳව

එකඟතාවයෙහි එකඟතාවය යනු එක් එක් ස්වභාවයකි. එකඟතාවය යනු එකඟතාවයෙන්ම ස්වභාවය කළකිරීම, උපද්‍රවීම සඳහායි. විරාගය යනු ස්වභාවය නොඇලීම සඳහායි. රාගාදී වූ කෙළෙසුන්ගේ නොඇලීම දුරුකිරීම සඳහායි. නිරෝධය යනු රාගාදීන්ගේ නිරෝධය සඳහා නොපැවැත්ම ඇති කරනු සඳහායි. ස්වභාවය නිරුද්ධවීම සඳහායි. උපසමය යනු කෙළෙසුන් ව්‍යාප්තිය කරනු සඳහායි. අභිසංයු යනු අනිත්‍යාදි වශයෙන් ලක්ෂණයට නංවා මනාව දැනීම සඳහායි. සමෝධාය යනු සිවුසස් අවබෝධ කර ගැනීම සඳහායි. සතර මාභීයන්හි භූතය බෝධියයි කියනු ලැබිය යුතුය. මෙසේ කියනලද සතරමාභීය භූතය හෝ අවබෝධ කිරීම සඳහායි. නිරෝධය යනු ප්‍රත්‍යය රහිත නිව්‍යාණය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරනු සඳහායි. මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මේ සත් පදයන්ගෙන් බුද්ධානුස්ථානි කම්පානායාගේ වර්ණනාව කළ සේක. කුමක් හෙයින්ද යත්? විසකණ්ඩක වෙළෙන්දා තමන්ගේ වෙළඳබඩුවලට මෙන් මහජනයාට උනන්දුව ඇති කරලනු සඳහායි. විසකණ්ඩක වෙළෙන්දා නම් සතුරු වෙළෙන්දායයි කියනු ලැබේ. හෙතෙම උක්සතුරුපැණි කැටහතුරු ආදිය ගැලෙන් ගෙන පසල් ගමට ගොස් විසකණ්ඩක ගනුව විසකණ්ඩක ගනුවයි හඬනුගිය. එය අසා ගැමියෝ විසය නම් දරුණුය, හයානකය යමක් ඒවා කයි නම් හෙතෙම මැරෙයි. කටුවද විද මරයි. මේ දෙකම දරුණුය. මෙහි කවර අගයක්දැයි දෙවල් වැසුවාහුය. දරුවන්ද පළවා හැරියහ. වෙළෙන්දා එය දක මේ ගැමියෝ ව්‍යවහාරය නොදන්නාහුය. උපායෙන් මොවුන් ලවා ගත්වත්තෙමැයි ඉතා මිහිරි දෙය ගන්න, ඉතා රසවත් දෙය ගන්න, උක් හතුරු පැණි සම අගයට ලැබෙයි. කුට මසුරන් කුට කහවණු ආදියෙන්ද ලැබෙයි හඬ නැංවිය. එය අසා ගැමියෝ සතුටු සිත් ඇතිව ගොස් බොහෝවුද මිල දී ගන්නාහුය. එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ බුද්ධානුස්ථානි කම්පානායා කීම වෙළෙන්දාගේ විසකණ්ඩක ගනුවයි හඬ නැගීම මෙනි. මේ පදසතින් බුද්ධානුස්ථානි කම්පානායෙහි වර්ණනාව කීමෙන් එහි මහජනයා උනන්දු කරවීම විසකණ්ඩකයෙහි ගුණ කියා එය ගැනීම සඳහා මහජනයා උනන්දු කරවීම මෙනි. කතමො එක ධම්මො යනු කියනු කැමති(ව) විමසීමයි. බුද්ධානුස්ථානි යනු බුදුන් අරබයා උපන් යළියළින් සිහිකිරීමයි. බුදුගුණය අරමුණු කොට ඇති සිහියට මෙය නමෙකි. ඒ මේ බුද්ධානුස්ථානි කම්පානායා දෙපරිදි වෙයි. සිත සතුටුවීම සඳහා මෙන්ම විපසානාව සඳහාද යනුවෙනි. කෙසේද? යම් විටෙක අසුභාරම්මයාත් අතුරෙන් යම් අරමුණක් වඩන්නාවූ හික්කුවගේ සිත

හට ගැනීම වෙනෙසෙයි. කළකිරෙයි. ආස්වාද රහිත වෙයි. විටියට නොඑළඹෙයි. කුළු ගොනෙකු මෙන් ඔබ්මොබ ද්‍රවයි. එකෙණෙහි එය මුල් කොට ඇති කම්ප්පාතය හැර බුදුරජාණන් වහන්සේ ඒ කාරණයෙහිදු භාග්‍යවත් වනසේක. (ඉතිපිසො භගවා)යනාදී ක්‍රමයෙන් තථාගතයන් වහන්සේගේ ලෞකික ලෝකෝත්තර ගුණයන් සිහි කරයිද මෙසේ බුදුන් සිහි කරන්නාවූ ඔහුගේ විනිශ්චයාදය පහදයි. නිවරණ රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ඒ සිත දමනය කොට මනාව දමනය කොට තැවත මුල් කමටහනම සිහි කරයි. කෙසේද? යම් සේ නම් බලවත් පුරුෂයෙක් කුළුගෙයි කැණීමටද සඳහා මහ ගසක් සිඳින්නේ අතුරපතර කැපීමේදී පොරෝ මුවන තැනිවු විට මහගස කැපීමට නොහැක්කේ වුවද අදහස අත නොහැර කම්මලට ගොස් තියුණු පොරොවක් කරවා යළි ඒ ගස සිඳින්නේද එසේ මේ කාරණය දතයුතුය. හෙතෙම මෙසේ බුද්ධානුස්සති වශයෙන් සිත මනාව දමනය කොට යළි මුල් කමටහන මෙනෙහි කරන්නේ අසුභාරම්මණ සහිත වූ ප්‍රථමධ්‍යානය උපදවා ධ්‍යානාංග සම්මඤ්ඤාන කොට ආයඝී භූමියට බැස ගනී. මෙසේ සිත සතුටුවීම සඳහා වෙයි. යම් කලෙක වනාහි මෙතෙම බුද්ධානුස්මෘතිය සිහි කොට කවරෙක් මේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වන සේක්දැයි ආදි ක්‍රමයෙන් සිහි කළේද? ස්ත්‍රියක්ද පුරුෂයෙක්ද දෙවිමිනිස් මාර බ්‍රහ්මයන් අතුරෙන් යම් කෙනෙක්දැයි සලකන්නේ, අන් කිසිවෙක් නොවේ. සිහියෙන් යුත් සිතම සිහි කළේයයි දැක ඒ මේ සිත ස්කන්ධ වශයෙන් විඤ්ඤාස්කන්ධය වෙයි. එයින් යුක්තවූ වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි. එයින් යුක්තවූ සංඥා සංඥාස්කන්ධයයි. එක්ව හටගත් ස්පර්ශදිය සංස්කාරස්කන්ධයයි. මේ සතර අරූප ස්කන්ධයෝ වෙතැයි අරූපයද ව්‍යවස්ථාපනය කොට එයට නිශ්‍රයක් සොයන්නේ හෘදයවස්තුව දැක එයට නිශ්‍රයවූ සතර මහාභූතද ඒවා උපාදය කොට පැවති සෙසු උපාදරූපද සලකා මේ සියලු රූපය රූපස්කන්ධයයි නිගමනය කොට මේ රූපයද පළමු අරූපයදැයි සැකෙවින් රූපාරූපය ප්‍රභේදවශයෙන් පඤ්චස්කන්ධයන් යළි සැකෙවින් මේ ස්කන්ධ පස දුක්ඛ සත්‍යයයි දුක්ඛසත්‍යය නිශ්චය කොට එය උපදවන්නාවූ කෘෂ්ණාව සමුදය සත්‍යයයිද එහි නිරෝධය නිරෝධ සත්‍යයයිද නිරෝධය උපදවන්නාවූ ප්‍රතිපදාව මාගී සත්‍යයයිද මෙසේ පුර්විභාගයෙහි චතුරායඝී සත්‍යයන් ව්‍යවස්ථාපනය කොට පිළිවෙළින් ආයඝී භූමියට එළඹෙයි. එකල්හි ඔහුට මේ කමටහන විදඤ්ඤාව සඳහා නම් වෙයි.

අයං ඛො යනාදීච්ඡ අපීණා වාරය කියන ලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. ධම්මානුස්සති ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. ධම්මානුස්සති ආදියෙහිද මේ ක්‍රමය ඇත්තේමැයි. මේ වනාහි වචනාර්ථයයි. ධම්මය අරභයා උපත්

අනුසමෘතිය ධර්මානුසෘතියයි (භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින්) මනාව දෙසනලදී ආදී ධර්මයේ ගුණ අරමුණුකොට ඇති සිතියට මේ නමකි. සංඝයා අරභයා උපන් අනුසමෘතිය සංඝානුසෘතියයි. මනාව පිළිපත් ආදී සංඝගුණ අරමුණුකොට ඇති සිතියට මේ නමකි. ශීලය අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය සීලානුසෘතියයි. කඨතොවිම් ආදී සිල් ගුණ අරමුණුකොට ඇතිවන සිතියට මේ නමකි. ත්‍යාගය (අත්හැරීම) අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය වාග්‍යානුසෘතියයි. මුත්තවාගතා ආදී ත්‍යාග ගුණ අරමුණුකොට ඇතිසිතියට මේ නමකි. දෙවියන් අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය දෙව්‍යානුසෘතියයි. දෙවියන් සාක්ෂිස්ථානයෙහි තබා තමන්ගේ ශ්‍රද්ධාදී ගුණ අරමුණුකොට ඇතිවන සිතියට මේ නමකි. ආනාපාතයන් (ආශ්වාස ප්‍රශ්වාසයන්) අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය ආනාපාතසතියයි. හුස්ම ඉහලට ගැනීමේ හා පහලට ගැනීමේ නිමිති අරමුණුකොට ඇතිවන සිතියට මේ නමකි. මරණය අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය මරණානුසෘතියයි. ජීවිතින්ද්‍රිය විනාශවීම අරමුණු කොට ඇතිවන සිතියට මේ නමකි. කේශාදී ප්‍රභේද ඇති රූපකායට ගියේ හෝ කයෙහි ගියේනුයි කායගතානම්. කායගතවූයේත් සතියවූයේත් එමනුයි කායගතසතියයි කිවයුතුකල්හි හුස්ම තොකොට කායගතා සතියයි කියනලදී. කේශාදී ශරීර කොටස් නිමිති අරමුණුකොට ඇති සිතියට මේ නමකි. සංසිද්ධිම අරභයා උපන්නාවූ අනුසමෘතිය උපසමානුසෘතියයි. සියලුදුක් සංසිද්ධිම අරමුණුකොට ඇති සිතියට මේ නමකි. අවචන්තුපසමය බ්‍රහ්මපසමයයි සංසිද්ධිම දෙපරිදි හෝ වෙයි. එහි අවචන්තුපසමය (අත්‍යන්ත ව්‍යුපශමය) නම් නිවනයයි. බ්‍රහ්මපසමය නම් මාගීයයි. මෙසේ මේ දෙයාකාරවූ සංසිද්ධිම සිහි කරන්නාට උපන් සිතිය උපසමානුසෘතියයි. මෙහි මේ අන්‍යයයි. මෙසේ මේ දශ කම්භ්‍යානයන් අතුරෙන් ආනාපාතසති මරණසති, කායගතාසති යන මේ තුන විදගීනාව සඳහා වෙයි. සෙසුසත සිත සතුටු කිරීම සඳහා වූයේ වෙයි.

පළමුවැනි වර්ගය.

දෙවැන්නෙහි මිථ්‍යාදිටයි යනු දෙසැට ආකාරවූ මිථ්‍යාදෘෂ්ටියට මේ නමකි. මිථ්‍යාදිටයිකසය යනු ඒ දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූවනුටයි. සම්මාදිටයි යනු පස් ආකාරවූ සම්‍යක්දෘෂ්ටියට මේ නමකි. සම්මාදිටයිකසය යනු ඒ දෘෂ්ටියෙන් යුක්තවූවනුටයි. අයොනිසො මනසිකාරො යනු වැරදි අයුරින් සලකා බැලීමයි. යොනිසොමනසිකාරො යනු නිවැරදි අයුරින් මෙනෙහි කිරීමයි. එහි වැරදිලෙස මෙනෙහි කරන්නාට පෙර නූපත් මිත්‍යාදෘෂ්ටිය

උපදියි. උපන් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය පිළිවෙළට බැස ගැන්ම තෙක් වැඩෙයි. පිළිවෙළට බැස ගත් විට වැඩුනේ නම් වෙයි. **මිථ්‍යාදිට්ඨියා හික්කවෙ සමනතාගතා සත්තා** යනු මෙහි ඇතුළු මිථ්‍යාදෘෂ්ටියක් ස්වභාවික වළහන්නේද මාගීය වළහන්නේද වෙයි. ඇතුළු දෘෂ්ටියක් මාගීය වළහන්නේම ස්වභාවික වළහන්නේ නොවෙයි. ඇතුළු මිථ්‍යාදෘෂ්ටියක් ස්වභාවික නොවළහන්නේ ද මාගීය නොවළහන්නේද වෙයි. එහි අහෙතුක දෘෂ්ටිය, අකිරිය දෘෂ්ටිය, නාස්තිකදෘෂ්ටිය, යන මේ තුන් ආකාර දෘෂ්ටිය ස්වභාවික වළහන්නේද මාගීය වළහන්නේද වෙයි. දශවස්තුක වූ අන්තග්‍රාහී මිත්‍යා දෘෂ්ටිය මාගීය වළහන්නේම වෙයි. ස්වභාවික වළහන්නේ නොවෙයි. විංශතිවස්තුක වූ සක්කාය දෘෂ්ටිය ස්වභාවික නොවළහන්නේද මාගීය නොවළහන්නේද වෙයි. මේ නියමය ප්‍රතික්ෂේප කොට මේ සූත්‍රයෙහි මිථ්‍යාදිට්ඨියා හික්කවෙ සමනතාගතා' යන වචනයෙන් යටත්පිරිසෙයින් විංශතිවස්තුක මිත්‍යාදෘෂ්ටිය ගෙන ස්වභාවික ඵලඵලිමට සමත් මිත්‍යාදෘෂ්ටියක් නම් නැත. ඒකාන්තයෙන් නිරයෙහිම ගිල්වන්නේයයි කියනලදි. යම්සේ වනාහි දියෙහි හෙලන ලද මුං මැ ප්‍රමාණවූද ගල් කැබැලිත්ත පාවත්තේ නම් නොවේ. ඒකාන්තයෙන් යටටම පිවිසෙයි. මෙසේම යටත් පිරිසෙයින් සත්කාය දෘෂ්ටියද ස්වභාවික ඵලඵලිමට සමත් වන්නේ නම් නැත. ඒකාන්තයෙන් අපායයන්හිම ගිල්වන්නේයයි කියනලදි. **සමමාදිට්ඨියා සමනතාගතා** යනු මෙහි කම්මස්සකක සමමාදිට්ඨි, ක්කානසමමාදිට්ඨි, විපස්සනා සමමාදිට්ඨි, මග්ගසමමාදිට්ඨි, ඵලසමමාදිට්ඨි යනුවෙන් සමාන්තදෘෂ්ටිය පස්ආකාරය. එහි කම්මස්සකක සමමාදිට්ඨිය සම්පත්ති භවය අදිසි (කැදවයි). ක්කානසමමාදිට්ඨිය රූපාරූප භවයන්හි ප්‍රතිසන්ධිය දෙයි. මග්ගසමමාදිට්ඨිය සංසාරවෘත්තය විනාශකරයි. ඵලසමමාදිට්ඨිය භවය මැඩලයි. විපස්සනා සමමාදිට්ඨිය කුමක් කෙරේද? එයද ප්‍රතිසන්ධිය නොඅදිසි. ත්‍රිපිටක වූලාභය තෙරුන්වහන්සේ 'ඇවුන්නි, ඉදින් විපස්සනා සමමාදිට්ඨිය වඩනා ලද්දේ ඉහාත්මයෙහිම රහත්බවට පැමිණවීමට හැකිය යන මෙය මැනවි. ඉදින් නොහැකි වුවහොත් භවසතෙක්හි දෙතැ'යි කීහ. මෙසේ මේ ලෝකික ලෝකෝත්තර සමාන්තදෘෂ්ටිය කියනලදි. මෙහි වනාහි ලෝකිකවූ භවය ඇති කරන සමාන්ත දෘෂ්ටියම දත යුතුය. **යං වෙවි කායකම්මං යථාදිට්ඨි සමත්තං සමාදිත්තං** යන මෙහි යථාදිට්ඨි යනු යම් මේ දෘෂ්ටියක් වේද ඊට අනුරූපවයි. **සමත්තං** යනු සම්පූර්ණවූයි. **සමාදිත්තං** යනු ගන්නාලද යනුයි. ඒ මෙය දෘෂ්ටියට අනුරූපව සිටි කායකම්මයය. දෘෂ්ටිය සමග උපන් කායකම්මයය, දෘෂ්ටියට අනුලෝමවූ කාය කම්මයයයි ත්‍රිවිධ වෙයි. එහි පරපණ නසන, නොදුන් දෙය ගන්නා, මිත්‍යාචාරයෙහි යෙදෙන 'එය හේතුකොටගෙන පාපයක් නැත. පාපයක පැමිණීමක් නැතැයි

මෙබඳු ලබ්ධි ඇත්තනුයේ ප්‍රාණානිපාත අදිනනාදන මිත්‍රාභාවාර සංඛ්‍යානවු යම් කායකම්යක් වේද එය දෘෂ්ටියට අනුරූපව සිටි කායකම්ය නම්. පරපණ නසන, නොදුන්නදෙය ගන්නා, මිත්‍රාභාවාරයෙහි යෙදෙන තැනැත්තාගේ මේ හේතුකොටගෙන පවත් නැත. පවේ පැමිණීමක් නැතැයි යන මේ දෘෂ්ටිය මේ දක්ම සමඟ හටගත් කාය කම්ය දිට්ඨිසහජාත කාය කම්ය නම්. එයින් පිරුණු, සමාදන්වූ, ගන්නාලද සිතෙහි මුල්බැසගත් යමක්වේද එය දිට්ඨානුලෝමිකකායකම්ය නම්. වාක් කම්මාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. යම් සේ වනාහි මෙහි පරපණ නසන, නොදුන් දෙය ගන්නා මිත්‍රාභාවාරයෙහි යෙදෙන්නනුට එය හේතුකොටගෙන පාපයක් නැත යන යෝජනාව කරනලද්දේද එසේ වාක්කම්මනොකම්යන්හි බොරුකියන, කේලාම් කියන රළු වචන කියන හිස්වචන දෙවන දඩ්ලෝභය ඇති කෝපවූ සිත් ඇති මිත්‍රාදෘෂ්ටිකයාටද එය හේතුකොටගෙන පවත් නැත යන යෝජනාව කළ යුතුය. යාව වෙනතා ආදියෙහි දෘෂ්ටිය සමඟ එකට උපත් වෙනතාවම වෙනතා නම්. දෘෂ්ටිය සමඟ එක්ව උපත් ප්‍රාණචිතාවම පණතා නම්. වෙනතා ප්‍රාණචිතා වශයෙන් සිත පිහිටුවීම පණ්ඩි නම්. මේ වෙනතාදීන් සමඟ යුක්තවූ සංඝාදිය සංඛාර නම්. දිට්ඨිහි හික්මවේ පාපිකා යනු යම්තෙයකින් ඒ පුද්ගලයාගේ දෘෂ්ටිය පවිටු ලාමක වේද යනුයි. නික්මිතා යනු රොපණය කරනලද්දේයි. උපාදියහි යනු ගනියි. කට්ඨකතාය යන මෙය මුලින් කියනලද්දටම පයභාය වචනයි.

පෙර මේ අඹ පැහැයෙන් සුවදින් හා රසින් යුක්තවිය. ඒ පුජාවම ලබමින් කෙසේ නම් අඹ අමිහිරි පලවුයේද?

දට්ටවාහනය, ඔබේ අඹගස කොසඹ ගස් පිරිවර කොට ඇත්තේය. මුලෙන් මුල එකට ගැටී ඇත. අතු අතු සමඟ එක්ව ඇත්තේය. ඒ අමිහිරි දෙය සමඟ එක්වීමෙන් අඹගස අමිහිරි පල ඇත්තේයි¹

යනුවෙන් ආ තැන්හි මෙන් මෙහිද කට්ඨකා යනු තිත්තරස ඇත්තේයි දතයුතුය. අසාතකතාය යනු අමිහිරිබවටය. මේ බීජෝපම සූත්‍රයෙහි දිට්ඨියනු නියත මිත්‍රාදෘෂ්ටිය ගන්නාලද්දී පොරාණක ස්ථවිරවරු

1. "වණණගන්ධරසුපෙතො - අමිහායං අනුචා පුරෙ
තමෙව පුජං ලභමානො - තෙනමෙබ්බ කට්ඨකපථලො"

පුරිමඤ්ජරිවාරො අමෙබ්බා තෙ දට්ටවාහන
මුලං මුලෙන සංසංචං සාඛා සාඛා නිසෙවරෙ
අසාතකතනිවාසෙන තෙනමෙබ්බා කට්ඨකපථලො"

කීන. එය ප්‍රතික්ෂේප කොට සියලු දෙසැටක් දෘෂ්ටිගතයන් ගන්නාලදී කියනලදි. අනතුරු සුත්‍රයෙහි පරපණ නැසීමෙන් වෙන්වූ 'නුදුන්දෙය ගැනීමෙන් වෙන්වූ' මිත්‍යාවාරයෙන් වෙන්වූ පුද්ගලයාට එය හේතුකොටගෙන පිණක් නැතැයි ආදී ක්‍රමයෙන් දෘෂ්ටියට අනුරූපව සිටි කායකමාදීන් යොද දතයුතුයි. මෙහි වනාහි සමාක් දෘෂ්ටිය සමග උපන් සිත පිහිටුවීමට ප්‍රාථමිකත්වයයි දතයුතුය. මෙහි ලෞකික ලෝකෝත්තරවූ සමාක්දෘෂ්ටියම කියනලදි. සෙස්ස සියලු තනි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

දෙවන වග්ගය

තෙවැනි වග්ගයෙහි පළමුසුත්‍රයෙහි **මිච්ඡාදිට්ඨිකො** යනු වැරදි දෘෂ්ටි ඇත්තෙයි. **විපරිතදසානො** යනු ඒ මිත්‍යාදෘෂ්ටියෙන්ම විපරිතවූ දකිම් ඇත්තෙයි. **සද්ධම්මා උට්ඨාපෙතො** යනු දශකුශලකම්පට්ඨමයන්ගෙන් නඟාසිටුවායි. **අසද්ධම්මෙ පට්ඨාපෙති** යනු දශඅකුශල කම්පට් සංඛ්‍යාතවූ අසද්ධමියෙහි පිහිටවන්නෙයි. **එකසුගගලො** යන්නෙහි ඔට්ඨාසානාත් සමග දෙවිදත් මෙන්ම එබඳු අන්‍යයෝද දතයුත්තාහ.

දෙවැන්නෙහි **සමමාදිට්ඨිකො** යනු මනා දෘෂ්ටි ඇත්තෙයි. **අවිපරිතදසානො** යනු ඒ සමාක් දෘෂ්ටියෙන්ම නොවිකලවූ දකිම් ඇත්තෙයි. **අසද්ධම්මා** යනු දශඅකුශල කම්පට්ඨයන්ගෙනුයි. **සද්ධම්මෙ** යනු දශකුශල කම්පට් සංඛ්‍යාතවූ සද්ධමියෙහියි. **එකසුගගලො** යනු මෙහි බුදුන් තුපත් කල්හි සක්විති රජ, සච්ඡ බෝධිසත්ව තෙමේ මේ ආදීහු ලබන්, බුදුන් උපන්කල්හි බුදුරජාණන්වහන්සේද ශ්‍රාවකයෝද වෙත්.

තෙවැන්නෙහි **මිච්ඡාදිට්ඨිපරමානි** යනු මිත්‍යා දෘෂ්ටිය මොවුන්ට පරමකොට ඇත්තේනුයි **මිච්ඡාදිට්ඨි පරමානි** නම් වේ. ආනන්තර්‍ය කම්පස මහා සාවද්‍ය නම් වෙයි. ඔවුනතුරෙහු **මිච්ඡාදිට්ඨියම** අභිශයින් සාවද්‍යය යන අදහසයි. කුමක් හෙයින්ද යත් ඔවුන්ට සීමාවක් ඇත. ආනන්තර්‍ය කම් සතර තිරයෙහි උපදවතැයි කියන ලදි. සංඝභේද කම්යද තිරයෙහි කල්පයක් සිටින්නේම වෙයි. මෙසේ ඔවුන්ට සීමාවක් ඇත. කෙළවරක් පෙනෙයි. නියත මිත්‍යාදෘෂ්ටියට පරිවේෂ්‍යයක් නැත. එය සංසාරවාක්තයේ මූලය. එයින් යුක්තවූවහුට භවයෙන් නැඟිසිටීමක් නැත. යමෙක් ඔහුට කන්දිය යුතුයයි හඟින්නද වැරදි මගට යොමුකරවයි. එයින්ද යුක්තවූවහුට යථර්‍යයද නැත. මාර්ගයද නැත. කල්ප විනාශයෙහිදී මහජනයා බඹලොව උපන්කල්හි නියත මිත්‍යාදෘෂ්ටිකයා එහි නොඉපිද

පිටිසක්වළ උපදියි. කිම පිටිසක්වළ නොදැවෙයිද? දැවෙයි. එය දැවෙන කල්හිද මෙතෙම අභසෙහි එක් අවකාශයක පැමෙයමයි කියත්.

සිවුවැන්නෙහි මකලී යනු මා බලි යන වචනය ඇසුරුකොට ලබන ලද නම් ඇති නිරූපකර තෙමෙයි. නදිමුඛෙ යනු නදින් දෙකක එකතුවන තැනයි. මෙය දේශනාමාත්‍රයක්මය. කදුරැළි දෙකක දෙදියකද එක්වන තැනයි. මුහුදේ කලපුවේද මුහුදේ නදියකද යන මේවායේද යම් කිසිවක එක්වූ තැනකි. වෙනත් එබඳුවූද දියයි. ඩිපං යනු කෙමිනයි. මධෙධියා යනු අවචන්තෙයි. මිනිස්සු බටවලින් හෝ උක්වලින් හෝ උණුවලින් හෝ පෙතු ඉරවුවලින් හෝ කළ එකක් දෙකක් හෝ තුනක් කළ ගත්වන (තැබිය හැකි) පමණවූ කෙමියක් කොට මුවට්ට යොතින් බැඳ ගං මුව දෙරට ගෙන ගොස් දෙපසෙහි කණුවක කොටා යොත්වලින් එහි බඳිත්, එය සඳහා මෙය කියනලදි. එහි පිටිසි කුඩමස්සාටද ගැලවීමක් නැත. අනායා යනු අවුඩටයි. වාසනා යනු විනාශයටයි. මකලී මොසපුරියො යනු මේ මකලිගොසාල නම්වූ හිස්මිනියායි. මනුස්සාධිපං මඤ්ඤ ලොකෙ උපපන්නො යනු මහජනයාගේ ස්වභාවික ගමන් මාර්ගයෙහි එහි යාම වැළැක්වීම සඳහා වූ මිනිස් කෙමිනක්මෙන් ලොව උපන්නෙකි.

පස්වැන්න ආදියෙහිද දුරුකිනෙ හිකිවෙ ධම්මචිතයෙ යනු නරකට කියනලද ධම්මචිතය නම් (බුදුසසුනෙන්) බාහිරවූ ශාසනයයි. එහි ශාසනාචාර්යාද අසථිඤ වෙයි. ධම්යද නරකට දෙසනලද්දේය. පිරිසද වැරදියට පිළිපත්තේය. යො ව සමාදපෙති යනු යම් ආචාර්යවූ පුද්ගලයෙක් පිළිගත්වයිද යනුයි. යං ව සමාදපෙති යනු අතවුස්සන්ට යමක් පිළිගත්වයිද යනුයි. යොව සමාදපිතො තථත්තාය පටිපස්සි යනු යම් අතවුස්සෙක් ආචාර්යයන් විසින් පිළිගත්වනලද්දේ ඔහුගේ වචනය (ඉටු) කරන්නේ එ(බඳු) බවට පිළිපදියි. බහුං අපුඤ්ඤං පසවනති යනු පිළිගත්වන්නාද පරපණ නැසීම් ආදියෙහි පාදසියයක් පිළිගත්වන්නේ ඒ සියල්ලන්ටම අකුශලයෙන් සමානවූම අකුශලයක් පමුණුවයි. එහෙයින් ඒ සියල්ලෝ බොහෝ පටි උපදවතියි කියනලදි.

ස්වාකිනෙ යනු මනාව කියනලද මනාව දෙසන ලද්දෙහියි. එබඳුවූ ධම්මචිතයෙහි ශාසනාචාර්යාද සථිඤ වෙති. ධම්යද මැනවින් දේශනය, සංඝයාද මනාව පිළිපත්ත. සබ්බෙ තෙ බහුං අපුඤ්ඤං පසවනති යනු සමාදන් කරවන්නාවූ හික්කුව පිටු හැසිරෙනකල්හි දෑක කැඳබන් ආදියෙන් සමාදන් කරවන්නේ සියලුම දයකයන්ට කුසලයෙන් සමානවූ කුශලයක් පමුණුවයි. එහෙයින් බොහෝ පින් උපදවතියි කියනලදි. දයකෙන මත්තා

ජාතිකබලා යනු දයක පුද්ගලයා විසින් ප්‍රමාණය දතයුතුය. පමණින් දිය යුතුය. පුරවා වැඩිපුර නොදිය යුතුය. නොදිය යුතුයයි නොකියා ප්‍රමාණ වශයෙන් ටික ටික දියයුතුයයි කියනලදි. පුරවා වැඩිපුර දුන් කල්හි වැඩිමිනිස් සැපතක් හෝ දෙවිසැපතක් හෝ තිවත් සැපතක් හෝ නැත. **නො පටිග්‍රාහකෙන** යනු පිළිගන්නාගේ පමණ දන පිළිගැනීමේ කියක් නම් නැත. කුමක් හෙයින්ද යත්? ඔහුට වනාහි පමණ දන පිරියයුතු පමණට පිළිගැනීම මුල්කොට ඇති අපිස් පටිපදාවක් නම් නැත. යම් පමණක් ලබයිද එපමණක් ගතයුතුය. ඔහුගේ අඹුදරුවන් රැකීම අතිරේකව ගැනීම මුල්කොට ඇත්තේ වෙයි. **පටිග්‍රාහකෙන මහ්‍යා ජාතිකබලා** යනු ප්‍රතිග්‍රාහක පුද්ගලයා විසින් පමණ දතයුතුය. කෙසේද යත්? ඔහු විසින් දයකයාගේ හැකියාව දතයුතුය. දෙයාධර්මයාගේ (දනවස්තුචේ) හැකියාව දතයුතුය. තමන්ගේ ශක්තිප්‍රමාණය දතයුතුය. ඉදින් දෙයාධර්මය බොහෝ වේද දයකයා ටිකක් දෙනු කැමැත්තේද දයකයාගේ වශයෙන් ටිකක් ගතයුතුය. දෙයාධර්මය අල්පය, දයකයා බොහෝ දෙනු කැමැත්තේය, එවිට දෙයාධර්මය වශයෙන් ටිකක් ගතයුතුය. දෙයාධර්මයද බොහෝය, දයකයාද බොහෝ දෙනු කැමැත්තේය. එවිට තමන්ගේ ශක්තිප්‍රමාණය දන පමණින්ම ගතයුතුය.

මෙසේ පමණ දන පිළිගන්නා වනාහි අල්පෙව්ප්‍රතිපදාව පුරයි. නුපත්තනුට ලාභය උපදියි. උපත් ලාභය තහවුරු වෙයි. නොපැහැදුනේ පහදින්, පැහැදුනේද බොහෝ පැහැදීමට පැමිණෙත්, මහජනයාට ඇසක්වූයේ වෙයි. සයුත බොහෝකල් පවතින්නක් කරයි. එහිලා මේ කථාවස්තුහු වෙත්: රෝහණ ජනපදයෙහි කුටුම්භිය වෙහෙරෙහි එක් තරුණ හික්කුවක් දුර්භික්ෂ සමයෙක්හි එගම එක් ලමකණණ ගොත්‍රිකයෙකුගේ නිවසෙහි වැළදීම සඳහා හැදිබතක් (හැන්දක් පමණ බත්) ගෙන ගමන සඳහා ද හැදිබතක්ම ලබයි. හෙතෙම එක්දිනක ඒ නිවසෙහි එක් අමුත්තෙකු දක එක් හැදිබතක්ම ගත්තේය. ඉක්බිති එකරුණින් කුලපුත්‍රයා ඔහුට පැහැදී අපගේ ගෙදරට පැමිණෙන ස්වාමීන්වහන්සේ මෙවැන්නෙකැයි රජගෙදර මිත්‍ර ඇමතිවරුනට පැවසීය. ඒ සියල්ලෝ ඔහුගේ අපිස් ගුණයෙන් පැහැදුනාහු එක් දිනකින්ම නිතිබත් සැටක් පිහිටවූහ. මෙසේ අපිස් තැනැත්තේ නුපත් ලාභය උපදවයි. සඤ්ඤාසා මහරජතුමා වනාහි වුළුහඋපධ්‍යාක තිස්ස ඇමතියා විමසා ඔහුලවා එක් වටුවකු පියවා ගෙන්වා ගත්තේය. ඉක්බිති වළඳන කල්හි අග්‍රයදී වළඳන්නෙමැයි කන්දකසාල පිරිවෙණෙහි මහකෙරුන්ගේ භාණ්ඩග්‍රාහක තෙරණුන්ට වටුමස් දෙන්නේ උන්වහන්සේ ටිකක්ම පිළිගන්නාකල්හි ඔහුගේ අපිස් ගුණයෙහි පැහැදී 'සවාමිදරුවනි,

පැහැදිලිව. ඔබට නිතිබත් අටක් දෙමියි පැවසීය. 'මහරජ මම උපාධ්‍යායයන්ට දෙමැයි හික්මුව කීවේය. 'තවත් අටක් දෙමැ'යි රජ කීවේය.' 'ඒවා අපගේ ආවායායන්ට දෙමි.' 'තවත් අටක්ද දෙමි.' 'ඒවා බිත් සහනට දෙමි' 'වෙනත් අටක්ද දෙමි.' සාමණේරයෝ ඉවසුහ. මෙසේ ඔහුට උපන් ලාභය තහවුරු වූයේය. නොපැහැදිලිව පහදිත් යන මෙහි දීඝබ්‍රාහ්මණ නම් ඇත්තෙක් බමුණන් වළඳවන්නේ බඳුන් පස බැහිත්දී සතුටු කරන්නට නොහැකි විය. ඉක්බිති එක් දිනක් ශ්‍රමණයෝ වනාහි අල්පේවජයෝය යන කථාව අසා විමසනු සඳහා බත් ගෙන්වා ගෙන බිත්සහන බත් කිසි කරන වේලාවෙහි විහාරයට ගොස් තිහක් පමණ හික්මුන් බොජුන් හලෙහි වළඳනු දක එක්බිත් සරලුවක් ගෙන සංඝසථවිරයන් සමීපයට ගියේය. තෙරණුවෝ ඇහිල්ල පොවා විකක්ම ගත්තේය. මේ ක්‍රමයෙන්ම එක් බත් සරලුව සියල්ලන්ට පැමිණියේය. ඉක්බිති බමුණු තෙමේ මේ ශ්‍රමණ සමුහයා සත්‍යයයි අපිස් බැවිහි පැහැදිලිව දහසක් වියදම් කොට ඒ වෙහෙරෙහිම සැයක් කරවීය. මෙසේ නොපැහැදිලිව පැහැදෙත්. පැහැදිලිව වැඩියත් පහදිත් යන මෙහි කථාවස්තුවෙන් වැඩක් නැත. අල්පේවජ බව දක පැහැදිලිවන්නේ පැහැදීම බෙහෙවින් වැඩේමය. මජ්ඣිමනිකායෙහි තෙරුන් සමාන අපිස් ඇත්තවුන් දක මහජනයා අපිස්වීමට හඟිනියි අපිස් ඇත්තා මහජනයාට ඇසක්වූයේ නම් වෙයි. 'මහණෙනි, අපිස් බව සද්ධම්මයාගේ පැවැත්ම සඳහා අමතක නොවීම සඳහා විනාශ නොවීම සඳහා පවතී' යන වචනයෙන් අපිස් ඇත්තේ සසුන බොහෝකල් පවතින්නක් කරයි නම් වේ. **නොදයකෙන** යනු මනාව දෙශිත ධර්මවිනයෙහි දයකයාගේ පමණ දැන දියයුතු කිසක් නම් නැත. දෙයාධර්මය යම් පමණක් ඇත්ද? එපමණක් වසා මැඩගෙන දීමට වටීයි. වසා මැඩගෙන දුන් හේතුවෙන් මෙනම මනුෂ්‍ය සම්පත්, දිව්‍යසම්පත් හා නිවන්සම්පත්ද වසා මැඩගෙන වඩවඩාත් ප්‍රණීත ප්‍රණීතව ලබයි. **සො ආරද්ධවිරියො සො දුක්ඛං විහරති** යන පංචතාපයෙන් තැවීම, වැළි ප්‍රපාතයෙහි පෙරළීම, හිරු අනුව පැවතීම, ඇතතබාගෙන බවුන් වැඩීම ආදියෙහි යෙදෙන්නා ඉහාත්මයෙහිම දුක්ඛයේ වෙසෙයි. බැහැරි සසුනෙක පිළිගත් තපස්වරණයෙහි විපාකයෙන් තරකයෙහි ඉපිද පරලොවෙහිද දුක්ඛයේ වෙසෙයි. **යො කුපිතො සො දුක්ඛං විහරති** යනු මෙනෙමේද ඉහාත්මයෙහිද පරලොවෙහිද දුක්ඛයේ වෙසෙයි. කෙසේදයත්? යමෙකුට පැවිදිවීමේ පටන් නුවණින් මෙනෙහි කිරීමක් නැත්ද, බුදුවදන් නොඋගනියි. ආවායායී උපාධ්‍යායවත් නොකරයි. සැමලු බෝමලුවත් නොකරයි. ජනයාගේ සැදහැයෙන් දෙන දෙය ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා නොකළ පරිභෝගයෙන් වළඳ දවසෙහි නිදිසුවයෙන් පහස් සුවයෙන් කල්යාන අවදිවූකල තුන් විතකියත් විතර්කනය කරයි. හෙතෙම

කිහිප දිනකින්ම හික්කු හාවයෙන් මිදෙයි. මෙසේ ඉහාත්මයෙහි දුකසේ වෙසෙයි. පැවිදිව මහණදම් මනාව නොකළ නිසාද,

‘යම්සේ නොමනාව ගත් කුසතණ අතම කපයිද එසේ අයහපත්සේ ගන්නාලද ශ්‍රමණබව තිරයට ඇද දමයි.’

අපායෙහිම පිළිසිඳ ගත්වයි. මෙසේ පරලෙව්හිද දුකසේම වෙසෙයි. යො කුසිනො යො සුඛං විහරති යනු කලින්කලට කියනලද අසුරු ඇති තපඥරණයෙහි යම් යම් තවුස් හැසීමෙහි යෙදී කලින්කලට සුදු ඇදුම් හදින්තේ මල්ගඳවිලවුන් දරන්නේ මිහිරි බොජුන් බුදින්තේ මුදුමොළොක් යහන්වල නිදන්නේ ඉහාත්මයෙහිද සුවසේ වෙසෙයි පරලෙව්හිද සුවසේ වෙසෙයි. හෙතෙම වනාහි ඒ තවුස් හැසිරීම දැඩි සේ නොගත් බැවින් තිරයෙහි බොහෝ දුක් අනුභව නොකරයි. එබැවින් පරලෙව්හි සුවසේ වෙසෙයි නම් වේ. යො ආරඤ්චරියො යො සුඛං විහරති යනු ඇරඹූ චිරය ඇත්තා වනාහි පැවිදිවූ කල්පටත් වත් සම්පූර්ණ කරන්නේ වෙයි. බුදුවදත් උගතියි. නුවණින් මෙතෙහි කිරීමෙහි කටයුතු කරයි. ඉක්බිති වත් පිරිමද උගත් බුදුවදත්ද මහණදම්හි හැසිරීම්ද සිහි කරන්නාවූ ඔහුගේ සිත පහදයි. මෙසේ ඉහාත්මයෙහිම සුවසේ වෙසෙයි. ඉහාත්මයෙහි රහත්බවට පැමිණීමට නොහැක්කේ උපත් හවයෙහි වහාවැටහෙන අහිඟ ඇත්තේ වේනුයි පරලෙව්හිද සුවසේ වෙසෙයි නම්. සෙයාරාපි හික්කවෙ අපපමත්තකොපි ශුචො දුගගනෙධා හොති යන මේ සූත්‍රය අපේරාත්පත්තියෙහිදී කියනලදී. කවර අපේරාත්පත්තියකදීද යත්? නව නිපාතයෙහි සතුපපාද සූත්‍ර අපේරාත්පත්තියෙහිය. තථාගතයන්වහන්සේ එම සූත්‍රය දෙසන සේක් පුද්ගලයෝ නවදෙනෙක් නිරයෙන් මිදුනහ. කිරිසන් යෝනියෙන් මිදුනහ. ප්‍රේතවිෂයෙන් මිදුනහයි වදළසේක. ඉක්බිති උන්වහන්සේට මෙසේ අදහසක්විය. ඉදින් මගේ පුත්‍රයෝ මේ දම් දෙසුම අසා ඤායකළ නිරය ඇත්තාහු ඤායකළ කිරිසන් යොනි ඇත්තාහු ඤායකළ ප්‍රේතවිෂය ඇත්තාහු ඤායකළ අපාය දුගතියෙහි වැටීම් ඇත්තාහු වෙමුයි හඟින්නාහු මත්තෙහි මාගීඵල සඳහා වැයම් කිරීමට නොසිතන්නාහු නම් ඔවුනට සංවේග උපදවන්නෙමි යි සංවේග දැනවීම සඳහා ‘යම්සේ මහණෙහි’ යි මේ සූත්‍රය පටන්ගත්සේක. එහි අපපමත්තකො යනු මඳ පමණවූ, කුඩා ප්‍රමාණයක්වූයි. යටත් පිරිසෙයින් කුසතණ අගකින් ගෙන හිඹ බලනුලබන්නේ දුගඳ ඇත්තේම වෙයි. අපපමත්තකමපි හවං න වණණම් යනු කෙටි කලකටද හවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය නොවණමයි.

1. “කුසො යථා දුගගහිනො හත්ථමොවානුකතති
සාමඤ්ඤං දුසාරාමධං නිරයාසුපකඩ්ඪති”

දැන් එයට උපමාවක් දක්වමින් මෙසේ වදළුසේක. **අත්තමයො අවජරාසංසාතමත්තමයි** යනු යටත් පිරිසෙයින් ඇතිව දෙකක් එකට තබා අසුරු ගසන පමණකුට කාලයකැයි කියනලද්දේ වෙයි. සෙස්ස සියලු තත්ති පැහැදිලිවූයේමැයි.

තෙවෙනි වර්ගය.

සිවුවෙනි වර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි **ජමුද්දිපෙ** යනු දඹගයින් පැනුණු ප්‍රකටවූණු දිවයිනයි, ජමුද්දිපයයි. මේ දිවයින හඟවන්නාවූ යොදුන් සියයක් උස්වූ, පණස් යොදුන් ශාඛා ඇති, යොදුන් පසළොස්ක් වටවූ කඳ ඇති හිමවතෙහි හටගත් කල්පයක් පවත්නා මහාජමුද්දිපයෙහි ගසෙක් ඇත. ඒ ගස නිසා මේ දිවයින ජමුද්දිපයයි කියනුලැබේ. යම් සේ මේ දිවයිනෙහි දඹගස කල්පයක් පවතින්නේද එසේ අපරගොයානයෙහි කඳමඛ (කොළොම්) ගසද උතුරුකුරු දිවයිනෙහි කජරුකද පුළු විදෙහයෙහි මහරි ගසද, අසුරයන්ගේ විත්තපාටලී ගසද සුපණ්ණයන්ගේ ඉඹුල් ගසද දෙවියන්ගේ පරසතු ගසද යන මේවා කල්පයක් පවතින්නේමය.

‘පළොල්, හිඹුල්, දඹ, දෙවියන්ගේ පරසතු, කොළොම් හා කජරුකද සත්වෙනිවූ මහරි ගසද වේ.’

ආරාමරාමණෙයාකං යනු වෙළුවන ජීවකමඛවන ජේතවන පුබ්බාරාම වැනිවූ මල්වතු පලතුරු වතුවල රමණියබවයි. මේ දඹදිවෙහි එය අල්ප මාත්‍රය, මඳය. බොහෝ නොවේයයි අරථයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහි වනාහි **වනරාමණෙයාකං** යනු නාවන සල්වන සපුවන ආදියට සමානවූ වඩකපථිත හිමාලයපථිත ප්‍රදේශාදියෙහි ආරණ්‍යවන දකුණකි. **භූමිරාමණෙයාකං** යනු දෙවරම් පොකුණ හා ගඟරා පොකුණ වැනිවූ වට සතරැස් දිග ඇද ආදී හැඩය ඇති පොකුණුවලට පිවිසෙන තැන දකුණකි. **උක්කුලවිකුලං** යනු උස්වූ ඉවුරු ඇත්තාවූ හා පහත්වූ ඉවුරු ඇතියි. එහි උස්වූ ඉවුර උඩට තකුටු තැනයි පහත්වූ ඉවුර පහතට නැමුණු තැනයි. **නදීවිදුග්ගං** යනු ගංගාවන්හි බිඳුණු තැනයි. එය යාමට අපහසු බැවින් නදීවිදුග්ගයයි කියනුලැබේ. **බාණ්ණකණ්ටකාධානං** යනු එහි උපන්නාවූද ගෙනෙනු ලබන්නාවූද කණු කටුආදිය පිහිටි තැනයි. **පබ්බතවිසමං** යන පථිත විෂමයානයයි. **යෙ**

1. “පාටලී සිමබලී ජමුද්දිපෙ දෙවනං පාරිවස්තකකො
කදමෙබා කප්පරුකො ව සිරියො හවති සත්තමො”

මිදකා යනු යමක් දියෙහි හටගනියිද ඒවාම බොහෝ වෙයි. මෙයින් (දඹදිවත්) ස්වර්ණමය යොදුන් සත් සියයක් පමණ වෙයි. එක් සුළඟකින් යන නැවක් සත් දිනක් යයි. ඉක්බිති එක් කලෙක මෙසේ යන නැවක් සත්දිනක්ම ගඟ සුළියෙහි මසුපිටෙන්ම ගියේය. මෙසේ ජලයෙහි උපන්නවුන්ගේ බොහෝබව දතයුතුය. යම්සේ මහවිලක එකම උසුල් පදුරක් වේද එහි කොළ සතරක්ද මැද එක් උසුල් පොහොට්ටුවක්ද වේද, එසේම සිවුදිවයින කොළසතර මෙති. මහාමේරු පච්ඡය මැදවූ උසුල් පොහොට්ටුව මෙති. ජලයෙන් වටවූ අවකාශය සෙසු ජලය මෙති. එහි මහත්බව සෘණිමතුන්ට ප්‍රකටය. අහසින් යන්නාවූ ඔවුනට සතර මහා දිවයින කොළ සතර මෙන් හැඟෙයි. මැද උසුල් පොහොට්ටුව මෙන් මහාමේරු පච්ඡයයි. සෙසු ජලය මෙන් දියෙන් වටවූ අවකාශයයි. මෙසේ මහත් ජලයෙහි උපත් බැවින් දියෙහි හටගන්නෝම බොහෝයයි දතයුත්තාහ.

දෙවැනි සුත්‍රාදියෙහි **අඤ්ඤා මනුසෙහි** යනු මෙහි මිනිසුන් හැර සතර අපාය අදහස් කරනලදි. **මජ්ඣිමෙසු ජනපදෙසු** යනු පෙරදිගෙහි කජ්ගල නම්වූ නියමිගමයි. එයින් මෑත මහාසාලයෝයි. එයින් පසු මෙහා මැද පසල් දනවුය. පෙර දකුණු අනුදිශාවෙහි සලලවතී නම්වූ ගඟය. එයින් පසු මෙහා මැද පසල් දනවුය. දකුණු දිගෙහි සෙනකණ්ණික නම්වූ නියමිගමයි. එයින් පසු මෙහාමැද පසල් දනවුය. පැසුර් දිගෙහි ථූත නම්වූ බමුණු ගමයි. එයින් පසු මෙහා මැද පසල් දනවුය. උතුරුදිගෙහි උසිරුඳුවර නම්වූ පච්ඡයයි. එයින් පසු මෙහා මැද පසල් දනවුය. මෙසේ සීමාවූ ජනපදෙහි යන අර්ථයි. මේ ජනපදය වනාහි මිහිගු බෙරයක හැඩය ඇත්තේයි. කෙළින් කිසිතුනක අසු යොදුනක් වෙයි. කිසිතුනක සියක් යොදුනක් ඇත්තේයි. කිසි තුනක යොදුන් දෙසියක් ඇත්තේයි. මැදින් යොදුන් තුන් සියයක් ඇත්තේයි. කෙළවර වටින් නවසියයක් පමණ යොදුන් ඇත්තේ වෙයි. මෙපමණවූනහි බුදු පසේබුදුවරු මහසව්වෝ බුදුඋචුන් කරන්නෝ, බුදුමව, බුදු පියා, සක්විති රජ යන මේ සත්වයෝ උපදිති. තවද ඇසුරු කොට ඇසුරුකොට මධ්‍යමදේශය ලැබෙයි. සියලු දඹදිවම මධ්‍යමදේශය නම්. සෙසු දිවයින් පසල් දනවුය. තමබපණ්ණි දිවයිනෙහි (ලංකාවෙහි) අනුරාධපුරය මධ්‍යම දේශය නම්. සෙස්ස පසල් දනවුයයි මෙසේ ක්‍රමය දතයුතුයි. **පඤ්ඤාවනතා අප්පා අනෙළමුගා** යනු මෙහි කමමණ්ණකත පඤ්ඤා ඤානපඤ්ඤා විපස්සනා පඤ්ඤා ගගාපඤ්ඤා ඵලපඤ්ඤා යන මේවායින් යුක්තවූවාහු ප්‍රඥවත්තයෝ නම්. නොමුළාවූවෝ අප්පා නම් වෙත්. යමෙකුන්ගේ මුවෙන් කෙළ නොගලයිද ඔවුහු අනෙළමුගා නම් වෙත්, කෙළනොඑ නොවූ නිදෙස් මුව ඇත්තාහුයි අර්ථයි. **පට්ඨලා** යනු සමර්ථයෝයි. කායබලයෙන් මෙන්ම ඤාණබලයෙන්ද යුක්තවූවෝයි.

අත්මඤ්ඤා යනු අත් අතත් කාරණ අකාරණ දැනීමටයි. දුප්ඤ්ඤා යනු ඥානය නැති ප්‍රඥාව නැති අයයි. ජලා යනු මෝඩ මුළාවූ අයයි. අරියෙන පඤ්ඤාවක්‍රියා යනු විදහිනා සහිත මාතියෙනුයි. අවිජ්ජාගතා යනු අවිද්‍යා අධිකාරයෙන් යුක්තවූවානුයි. යෙ ලහනති තථාගතං දස්සානාය යනු යමෙක් තථාගතයන්ගේ ගුණය දැන තථාගතයන්වහන්සේ වක්‍ර විඤ්ඤාණයෙන් දැනීමට ලබන්. තථාගතස්සවේදිතං යනු තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දන්නාලද පවසපවසා කියනලද යනුයි. සචණ්දාය යනු ශෝචන විඤ්ඤායාගෙන් ඇසීමටයි. ධාරෙනති යනු නොමුළාවෙන් (අමතක නොවෙන්). ධර්මානං ධර්මානං අත්ථ උපපරික්කන්ති යනු ප්‍රගුණවූ පෙළෙහි අත් අතත් වීමසත්. අත්මඤ්ඤා ධර්මඤ්ඤා යනු අධ්විත පෙළ දැනයි. ධර්මානුධර්මං පටිපස්සති යනු අනුලෝම (අනුකූල) පිළිවෙත පුරන්. සංවෙජනියෙසු ඤානෙසු යනු සංවේග උපදවන්නාවූ කාරණයන්හියි. සංවිජ්ජනති යනු සංවේගයට පැමිණෙත්. යොනියො පදහනති යනු උපායයෙන් (නුවණින්) ප්‍රධන් වීර්ය කරන්. වවස්සාගාරමමණං යනු නිවන වවස්සාගාරයයි කියනු ලැබේ. එය අරමුණුකොට යන අත්ථයි. ලහනති සමාධිං යනු මාතියමාධියටද එලසමාධියටද පැමිණෙත්. අනතගාරසංඝාතං යනු උතුම් ආහාරයන්ගේද උතුම් රසයන්ගේද යනුයි. උඤ්ඤන කපාලාගතෙන යාපෙනති යනු පිඩු හැසිරීමෙන් හෝ වනමුල්පලවැලින් හෝ කබලින් රැගෙන එනලද බිත්ත හෝ යැපෙත්. මෙහි ද යමෙක් කිසියම් කැපුනු බිදිය යුතු දෙයක් සඳහා සිත උපන් කල්හි එකෙණෙහිම එය නොලැබෙයිද මෙනෙම උතුම් ආහාර උතුම් රසයන් නොලැබෙන්නෙක් නම්. එකෙණෙහිම ලැබ බලන්නාවූ යමෙකුට වණිගතධර්මයෝ නොකැමති වෙන් නම් මෙනෙමින් උතුම් ආහාර හා උතුම් රස නොලැබෙන්නෙක් නම් වේ. යමෙකුට වනාහි වණිගතධර්මයෝ ලැබෙත්ද ප්‍රිය වෙත්ද මෙනෙම උතුම් ආහාරයන් හා උතුම් රසයන් ලබන්නේ නම්. හෙතෙම උපරිම කෙළවරින් සත්විති රජය. අවම කෙළවරින් ධර්මාශෝකයයි දතයුතුය. සැකෙවින් යමෙකුගේ එක් අතර බඳුනක් ලක්ෂයක් අග්ද මෙය උතුම් අතර උතුම් රසය නම්. පිඩු පිණිස හැසිරෙන හික්කුසංඝයා දක මිනිස්සු යම් උතුම් ප්‍රණීත බතක් දෙත්ද මෙය කිනම් වේද? මෙය පිඩු සිහිමෙන් කබලින් ගෙනා අතරින් යැපෙන්නන් ඇසුරුකොට අග්‍රරසයයි කියනුලැබේ. අත්ථරසස්ස ආදී තන්හි සතර ශ්‍රමණ එලයන් අත්ථරස නම්වෙයි. සතර මාතිය ධර්මරසය නම්වෙයි. අමෘතවූ නිවාණය විමුක්තිරස නම් වෙයි. සෙස්ස සියලු තන්හි පැහැදිලිමය.

සිවුරැහි වර්ගයි.

පමුද්දිප පෙග්ගලය හිමියෙයි.

අදාමිදං යනාදියෙහි අදාං යන මෙය ඒකාන්ත යන්නට නමෙකි. ලාභයන්ගෙන් මෙය ඒකාන්තය, ලාභයන්ගෙන් මෙය නිශ්චිතයයි කියනලද්දේවෙයි. යදිදං ආරක්ෂකතං යනු යම් මේ ආරක්ෂකභාවය ලාභයන්ට ඒකාන්තය. අවශ්‍යභාවිතයකි. ආරක්ෂකයා විසින් ලාභ නොලැබීමට නොහැකියයි මෙය කියනලද්දේවෙයි. ආරක්ෂක හික්කුව වනාහි තමන්ගේ අරක්ෂ වාසයට සුදුස්සක් කරමැයි පවත් නම් නොකරයි. මේ හික්කුව ආරක්ෂාවාසියෙකැයි ඔහුට හටගත් ගෞරවය ඇති මහජනයා සිවුපසයෙන් පූජා කරයි. 'මහණෙනි, යම් මේ ආරක්ෂක භාවයක් වේද? මෙය ලාභයන්ට ඒකාන්ත'යයි එහෙයින් කියනලදි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහි වනාහි බාහුසව්වං යනු බහුශ්‍රැතභාවයයි. ථාවරොයං යනු බොහෝකල් පැවිදිව සිටීමෙන් තහවුරුබවට පත්බවයි. ආකප්පසම්පද යනු සිවුරු ගැනීමේ ආදී ආකල්ප සම්පත්තියයි. පරිවාරසම්පද යනු පිරිසුදු පිරිවර ඇති බවයි. කොලපුත්තී යනු කුලපුත්‍ර භාවයයි. වණණපොකරතා යනු සපැමිණි රූපවත් බවයි. කලාණවකකරණතා යනු වචන ක්‍රියාවෙහි (කථාකිරීමෙහි) මිහිරිබවයි. අප්පබ්බතා යනු නිරෝගී සම්පත්තියයි. නිරෝගී හික්කුව තමන්ගේ ශරීරයෙහි යහපත්බවින් වාස (විදභීතා) ධුරයන්ද ග්‍රහධුරයන්ද සම්පූර්ණ කරන්නෙක් වෙයි. එහෙයින් ඔහුට ලාභය උපදියි.

සොළොස් ප්‍රාදුකර ධර්මයෝ හිමියෝයි.

අවජරාසංසාතමත්තමයි යන මේ සූත්‍රය අග්නිකංකොපම සූත්‍ර අපේරාත්පත්තියෙහිම කියනලදි. අපීණාවට නැගුණු මෙත්‍රයට විපාක කථාවක් නැත. එහි අපේරාත්පත්තියෙහිම මේ දේශනාව ඇරඹිණැයි දතයුතුය. එහි පඨමං යනු සංඛ්‍යානුප්‍රවීතාවෙන් මෙය පළමුවැනිය, පළමුව සමවදියයි පළමු නමැයි විභංගයෙහි කියනලදි. ක්කාතං යනු ධ්‍යාන නම් ද්විවිධය. ආරම්මණුපතිජ්ඣාන, ලක්ඛණුපතිජ්ඣාන වශයෙනි. එහි ආරම්මණුපතිජ්ඣානය නම් අභ්‍යන්තරපත්තිසූත්‍රයි. ඒවා වනාහි පඨවිකසිණාදී අරමුණුවලට නැවත නැවත ධ්‍යානකිරීම හේතුවෙන් ආරම්මණුපතිජ්ඣානයයි කියනුලැබෙයි. ලක්ඛණුපතිජ්ඣාන යනු විදභීතාමාගීඵලයෝයි. විදභීතාව වනාහි අතිතයාදි වශයෙන් සංස්කාර ලක්ෂණය නැවත නැවත සිහිපත්කිරීම (ධ්‍යාන වැඩීම) හේතුවෙන් ලක්ඛණුපතිජ්ඣාන නම් වෙයි. විදභීතාවට ලක්ඛණුපතිජ්ඣාන කෘත්‍යය මාගීයෙන් සිදුවෙයි මාගීය ලක්ඛණුපතිජ්ඣානයයි. එලය සුඤ්ඤත අනිමිත්ත අප්පණ්හිත ලක්ෂණ ඇති නිව්‍යාණයෙහිම උපතිජ්ඣානය

වනඛ්‍යවත් ලක්ෂණපතිස්සධාතයයි කියනුලැබේ. එහි මේ අතරින් අතරමඟ්‍යපතිස්සධාතය අදහස් කරනලදී. කොපන වාදෙ යෙ නං ඛණ්ඩිකරොත්ති යනු යමෙක් ඒ ප්‍රථමධ්‍යානය බොහෝ සෙයින් කරන්ද නැවත නැවත කරන්ද ඔවුන් කෙරෙහි කිවියුත්තක්ම නැත. මෙහි සෙස්ස යට කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. දුතියං ආදියෙහිද ගණනානුක්‍රමයෙන් දෙවැනිය ආදී නයින් අතරීය දතයුතුය. මෙතනං යනු සියලු සතුන් කෙරෙහි හිතවත්බව පැතිරීමයි. වෙතොවිචුක්තිං යනු චිත්තවිචුක්තියයි. මෙහි අභිභාවට පැමිණීමේ මෙහිම අදහස් කරනලදී. කරුණා ආදියෙහිද මෙම ක්‍රමයමයි. මේ සතර බ්‍රහ්මචිහාරයෝ වට්ටවෙති, වට්ටපාදයෝ වෙති. විපස්සනාපාදයෝ වෙත්. දිට්ඨධම්මසුඛවිහරණයෝ වෙත්, අභිඤ්ඤාපාදයෝ හෝ නිරෝධපාදයෝ හෝ වෙත්. ලෝකෝත්තර නොවෙත්. කුමක් හෙයින්දයත්? සත්වයන් අරමුණුකොට ඇතිබැවිනි. කායෙ කායානුපස්සී යනු ආනාපාන පබ්බ, ඉරියාපප්පබ්බ වතුසම්පර්ක්ෂාපබ්බ පටිකකුලමනසිකාරපබ්බ ධාතුමනසිකාරපබ්බ, තවස්වපීකාපබ්බ අධ්‍යාත්ම පරිකම් වශයෙන් නිලකසිත සතර යන මේ අටළොස් වැදගුම් කයෙහි එම කයම ප්‍රඥාවෙන් බලන්නේයි. විහරති යනු ඉරියව් පවත්වයි, පවතියි. මෙයින්, අටළොස් ආකාර කායානුපස්සනා සතිපට්ඨාන භාවනාව වඩන මේ හික්කුවගේ ඉරියව් කියන ලද්දේ වෙයි. ආතාපි යනු ඒ කියනලද ආකාර ඇති සතිපට්ඨානභාවනාව වඩන චිරයයෙන් වියඹිවත්වූයේයි. සම්පජානො යනු කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයාගේ අටළොස් ආකාරවූ පරිග්‍රහණ ප්‍රඥාවෙන් මනාව දන්නේයි. සතිමා යනු කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානයාගේ අටළොස් ආකාරවූ පරිග්‍රහක සමෘතියෙන් යුක්ත වූයේයි. විනොයා ලොකෙ අභිස්සා දෙමනස්සං යනු ඒ කාය (ශරීර) සංඛ්‍යාතවූ ලොකයෙහි පඤ්චකාමගුණයන්ට අයත් තෘෂ්ණාවද ප්‍රතිස සම්ප්‍රයුක්තවූ දෙමනසද දුරුකොට යටපත් කොට කයෙහි කය අනුව බලමින් වෙසෙයයි කියනලද්දේ වෙයි. මෙපමණකින් කායානුපස්සනා වශයෙන් හුදුරූප (සක්කය) මෙනෙහි කිරීමේ කියනලදයි දතයුතුයි. වේදනාසු වේදනානුපස්සී යනු සුඛාදී ප්‍රභේද ඇති වේදනාවන්හි 'සුඛ වේදනාවක් විඳින්නේ සුඛවේදනාවක් විඳිමි දැනිය දුක්ඛවේදනාවක් - අදුක්ඛමසුඛවේදනාවක් - ආමිසසහිතවූ සුඛවේදනාවක් - හෝ ආමිසරහිතවූ සුඛවේදනාවක් හෝ - ආමිස සහිතවූ දුක්ඛවේදනාවක් හෝ - ආමිස රහිතවූ දුක්ඛ වේදනාවක් හෝ - ආමිස සහිතවූ අදුක්ඛමසුඛ වූ වේදනාවක් හෝ - ආමිස රහිතවූ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවක් හෝ - විඳිමින් ආමිස රහිතවූ අදුක්ඛමසුඛ වේදනාවක් විඳිමි දැනිය' මෙසේ කියනලද තවවිටවූ වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානයාගේ භාවනා පරිග්‍රාහිකයන්ගේ චිරය ප්‍රඥ සති වශයෙන් අතරීය දතයුතුයි. මෙහි ලොකො යනු ඒ වේදනාවම

දකුණුය. විත්තමයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහි වනාහි විතෙක විතානුපයාසී යනු 'රාග සහිතවූ සිත රාගසහිත සිතයයි දැනගනී' මෙසේ විස්තර කරනලද සොළොස් ආකාර සිතෙහි ඒ සිතම විත්තපරිශ්‍රාහිකවූ අනුපයාසනාවෙන් සිහිකරන්නේ යනු අත්‍යවශ්‍යයි. ධම්මපු ධම්මානුපයාසී යනු පංචනිවරණ, පංචඋපාදානකර්ම, ආධ්‍යාත්මික බාහිර ආයතනසය, බොධ්‍යංග සහ ආයතීයසාසන සතරයයි මෙසේ කොටස් වශයෙන් පස් ආකාරයයි කියනලද ධම්මයන්හි ධම්මපරිශ්‍රාහක අනුපයාසනාවෙන් ඒ ධම්මයන් සිහිකරන්නේයි අත්‍යවශ්‍යයි. මෙහි වනාහි වේදනානුපයාසනා සතිපට්ඨානසෙහිද විතානුපයාසනා සතිපට්ඨානසෙහිද හුදු අරූප (සාක්‍ෂ)ය සිහිකිරීමම කියනලදී. ධම්මානුපයාසනා සති පට්ඨානසෙහි රූප අරූප සිහිකිරීමයි. මේ ලෝකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් මිශ්‍රවූ මේ සතර සතිපට්ඨාන කියනලද්දී දකුණුය. අනුපයනානං යනු නුපන්නවුන්ගේයි. පාපකානං යනු ලාමකවුන්ගේයි. අකුසලානං ධම්මානං යනු අදක්‍ෂතාවෙන් (අකුසල බවින්) හටගත් ලෝභාදී ධම්මයන්ගේයි. අනුපපාදය යනු නොඉපදවීම සඳහායි. ඡන්දං ජනෙති යනු කරනු කැමති කුසලය පිළිබඳ කැමැත්ත උපදවයි. වායමති යනු ප්‍රයෝගය උත්සාහය කරයි. විරියං ආරහති යනු කායිකවූ හා චෛතසිකවූ විරිය කරයි. විතං පගග්ගාහි යනු ඒ සමග උපන් වියඳියෙන්ම සිත ඔසවයි. පදහති යනු පටන් විරියය කරයි. උපපන්නානං යනු හටගත්තවුන්ගේ උපන්නවුන්ගේයි. කුසලානං ධම්මානං යනු දක්‍ෂතාවෙන් හටගත් අලෝභාදී ධම්මයන්ගේයි. ධීඛියා යනු සිවීම (පැවතීම) සඳහායි. අසමෝමාසාය යනු නොමුළා බව සඳහායි. භීයොහාවාය' යනු නැවත-නැවත බව සඳහාය. වෙසුලලාය යනු බොහෝ බව සඳහායි. භාවනාය යනු වැඩීම සඳහායි. පරිපුරියා යනු සම්පූර්ණකරනු සඳහායි. මේ වනාහි සතර සමාසක් ප්‍රධානවිරියයේ එක් පදයකට අයත්වූ අත්‍යවශ්‍යකොට දක්වීමයි. මේ සමාසක්ප්‍රධාන කථාව ලෝකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් දැවීවිය. එහි ලෝකික (සමාසක් ප්‍රධාන)ය සියල්ලන්ට පුර්විභාගයෙහි වෙයි. එය කාශ්‍යප සංයුක්ත පර්යායයෙන් ලෝකික මාභීක්‍ෂණයේදී දකුණුය. එහි කියනලද්දේමය. 'ඇවැත්නි, මේ සමාසක් ප්‍රධානයෝ සතරෙකි. කවර සතරක්ද යත්? ඇවැත්නි, මෙහි භික්‍ෂුවක් මාගේ නුපන්නාවූ පව්වු අකුසලධම්මයෝ උපදිනු ලබන්නාහු අනත්‍යය සඳහා පවතිනැයි වියඳිය කරයි. මාගේ උපන්නාවූ පව්වු අකුසල ධම්මයෝ ප්‍රහීන නොකරනු ලබන්නෝ අනත්‍යය සඳහා පවතිනැයි වියඳියකරයි. මාගේ නුපන්නාවූ කුසල ධම්මයෝ නුපදිනු ලබන්නාහු අනත්‍යය සඳහා පවතිනැයි වියඳියකරයි. මාගේ උපන්නාවූ කුසලධම්මයෝ නිරුද්ධවනු ලබන්නාහු අනත්‍යය සඳහා

පවතිනුයේ විරියකරය යනුවෙනි. මෙහිදී පවිටු අකුලයෝ යනු ලෝභාදීහුයයි දතයුත්තාහ. නුපත් කුලටඹයෝ යනු සමථ විදහිතා මෙන්ම මාගීයද වෙත්. උපත් කුලයෝ නම් සමථවිදහිතයෝමැයි. මාගීය වනාහි වරක් ඉපිද නිරුද්ධවනුලබන්නේ අන්තර්ගත සඳහා පවතින්නේ නම් නොවේ. එය වනාහි ඵලයට ප්‍රත්‍යය දී (හේතුව වීම) නිරුද්ධ වෙයි. මුල් එකෙහි හෝ සමථවිදහිත ගතයුතුයි කියනලදි. එය නොසුදුසුය. මෙසේ ලෝකික සමාස්තප්‍රධාන කථාව සියල්ලන්ම පුර්ණාගයෙහි කාශාප සංයුක්ත පර්යායයෙන් දතයුතුය. ලෝකෝත්තර මාගීකෂණයෙහිදී මේ එකම විරියය කෘත්‍ය සතරක් කිරීම වශයෙන් නම් සතරක් ලබයි. එහි අනුප්පන්නානං පාපකානං යන මෙහි නුපත්තාවුම කාමච්ඡදය යනාදියෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් අන්තර්ගත දතයුතුයි. උප්පන්නානං පාපකානං යන මෙහි උප්පන්න (උපත්) යනු සතරාකාරය: වත්තමානුප්පන්නය, භුත්වා විගතප්පන්නය, ඔකාසකප්පන්නය, භූමිලභුප්පන්නය යනුවෙනි. එහි උත්පාදදියෙන් යුක්තවූ යම් කෙලෙසක් විද්‍යමාන වේද? මෙය වත්තමානුප්පන්න නම්වෙයි. කම්ම ජවනය වූවිට ආරම්භ රසය අනුභව කොට නිරුද්ධවූ විපාක ඇත්තේ භුත්වා විගත නම්. කම්ම ඉපිද නිරුද්ධවී විගත (පතවුයේ) නම්. ඒ දෙකම විද විගතප්පන්නයයි පළවෙයි. කුලොකුල කම්ම වෙතත් කම්මක විපාකය යටපත්කොට තමාගේ විපාකයට ඉඩ සලසයි. මෙසේ කරනලද අවකාශ ඇති කල්හි උපදිනු ලබන විපාකය ඉඩ සැලසීමෙහි පටන් උපන්නේයයි කියනුලැබේ. මෙය ඔකාසකප්පන්න නම්. පංචසක්කයෝ වනාහි විදහිතාවට භූමි නම්. ඔවුහු අතීතාදී හේද ඇත්තෝ වෙත්. ඔවුනතුරෙන් අනුසයගත (අනුසය බවට පත්වූ) කෙලෙසයෝ අතීතවුවෝ හෝ අනාගතවුවෝ හෝ වතීමානවුවෝ හෝයි නොකිව යුත්තාහ. අතීතසක්කයන්හි අනුසයගතවූවාහුද අප්‍රතිණවුවෝම වෙත්. මෙය භූමිලභුප්පන්න නම්. එහෙයින් පෝරාණයෝ මෙසේ කීහ, 'ඒ ඒ භූමීන්හි විනාශ නොවූ කෙලෙසයෝ භූමිලභුප්පන්න නමැයි ප්‍රසිද්ධියට යති'. වෙනත් සතරාකාරවූ උප්පන්නයක්ද වෙයි. සමුද්ධාරුප්පන්න ආරම්භාධිගහතිකප්පන්න, අවිකිම්බකප්පන්න, අසමුග්ගාතිකප්පන්න යනුවෙනි. එහි දත් වතීමානයම සමුද්ධාරුප්පන්න නම්. වරක් ඇස් හැර අරමුණෙහි නිමිති ගත් කල්හි සිහිකළ සිහිකළ කෙණෙහි කෙලෙස් නුපදිනැයි නොකිව යුතුය. කුමක් හෙයින්දයත්? අරමුණ දැඩිව ගෙන ඇති බැවිනි. කුමක් මෙන්දයත්? යම්සේ කිරිගසකට කෙටේරියෙන් ගැසූ ගැසූ තැන කිරි නොතික්මේයයි නොකිව යුතුද එමෙන්ම මෙය අරමුණ දැඩිව ගෙන උපන්නේ නම්, සමච්ඡින්න යටපත් නොකළ කෙලෙස් මෙනම්වූ තන්හි නුපදින්නේයයි

නොකිව යුතුය. කුමක් හෙයින්ද යත්? යටපත් කරනලද බැවිනි, කුමක් මෙන්ද යත්? යම් සේ ඉදින් කිරිගසට කෙටේරියෙන් අනිද මෙනම් තැන්හි කිරි නොතික්මෙන්තේයයි නොකිව යුතුය. මෙසේ මෙය අවිකම්හි තුළපන්න නම්. මාගීයෙන් විනාශ නොකළ කෙලෙස් හවාග්‍රයෙහි උපන්නත්‍රටද හට ගනිතැයි පෙර ක්‍රමයෙන්ම විස්තර කළ යුතුය. මෙය අසමුග්‍රයානිත උපන්න නම්. මේ උත්පන්නයන් අතුරින් වත්තමානුප්පන්නය, භූතවා විගතූප්පන්නය ඔකාසකතූප්පන්නය, සමුදාචාරුප්පන්නය යන සතරාකාර උත්පන්නය මාගීවධ්‍ය (මාගීයෙන් විනාශ කළ යුතු) නොවෙයි. භූමිලඬුප්පන්නය, ආරමමණාධිගගහිතූප්පන්නය අවිකම්හි තුළපන්නය අසමුග්‍රයානිතූප්පන්නය යන සතරාකාරය මාගීවධ්‍ය නම්. මාගීය උපදින්නේ මේ කෙලෙසින් දුරලයි. එය යම් කෙලෙසින් දුරලයිද ඒ කෙලෙස් අතීතය, අනාගතය වතීමානයයි නොකිව යුතුය. මෙය කියන ලද්දේවෙයි 'ඉදින් අතීත කෙලෙසින් දුරලයිනම්? එසේ වීනම් ක්‍ෂයවුවක්ම ක්‍ෂයකරවයි. නැතිවු දෙයක් නැතිකරවයි. අඤ්ඤාවුවක් අඤ්ඤාකරවයි. අතීතවු යමක් නැත්ද එය දුරුකරයි. අනාගතයෙහි කෙලෙසින් දුරලයි නම් එසේ වීනම් නොහටගත් දෙයක් දුරුකරයි. අනාගතවු යමක් නැත්ද එය දුරලයි. වතීමානයෙහි කෙලෙසින් දුරලන්නේ නම්? එසේ වීනම් රාගිවුයේ රාගය දුරලයි. දුෂ්‍යවුයේ දොෂයද මුළාවුයේ මෝහයද එකට බැඳුනේ මානසයද සිතින් දඩිසේ ගත්තේ දෘෂ්ටියද අවිනිශ්චිතවුයේ විචිකිච්ඡාවද තහවුරුවට පත්වුයේ අනුසයයද දුරලයි. පාපපුණ්‍යධම්මයෝ එකට වෙළී පවතිත්, කිලුටට පමණුවන මාගීභාවනාවක් ඇත්තේවෙයි. එහෙයින් මාගී භාවනාවක් නැත. එල ක්‍ෂාත් කිරීමක් නැත. කෙලෙස් දුරුකිරීමක් නැත. ධර්මානිසමයක් නැත. මාගීභාවනාවක් ඇත-පෙ- ධර්මානිසමයක් ඇත. කෙසේ නම්වේද යත්? යම්සේ නම් තුරුණු රුකක් -පෙ- නොහට ගත් දෙයම පහළකරත්' මෙසේ පෙළෙහි හට නොගත් ගෙඩි ඇති ගසක් (නිදසුන් වශයෙන්) ආයේය. හටගත් පල ඇති ගසින් දක්විය යුතුයි. යම්සේ ගෙඩි සහිත තරුණ අඹගසක් වේද එහි ගෙඩි මිනිස්සු අනුභව කරන්නාහුද ඉතිරිවා හෙළා කුඩා පුරවන්නාහුද ඉක්බිති වෙනත් මිනිසෙක් ඒ ගස පොරොවෙන් කපන්නේද ඒ හේතුවෙන් ඒ ගසේ ඉකුත් ගෙඩි තසනලද්දේ නොවෙයි. අතීත ගෙඩි මිනිසුන් විසින් අනුභවකරනලදි. අනාගත ගෙඩි නොතිපැයිණි. නැසීමට නොහැකිය. යම් විටෙක ඒ ගස සිඳිනලද්දේද එවිට ගෙඩිද නැතැයි වත්මන් ගෙඩිද නොතසනලද්දේය. ඉදින් ගස නොසිඳිනලද්දේවේද? ඉක්බිති ඊට පොළෝරසයද ජලරසයද පැමිණ යම් ගෙඩි හටගත්වයිද ඒවා තසනලද්දේවේද? ඉක්බිති ඊට පොළෝ රසයද ජලරසයද පැමිණ යම් ගෙඩි හටගත්වයිද ඒවා

තසතලද්දේ වෙයි. නුපන් ඒවා නුපදියි. නොනිපත් ඒවා නොනිපැයෙයි. නොපහළවූ ඒවා පහළ නොවෙයි. මෙසේම මාගීයද අනිතාදි හේද ඇති කෙලෙසුන් දුරුනොකරයි. නොද නොදුරු කරන්නේද වෙයි. යම්වූ කෙලෙසුන්ට මාගීයෙන් මනාව පිරිසිදු නොදත් ස්කන්ධයන්හි උපතක් වේද? මාගීයෙන් ඉපිද ස්කන්ධයන් මනාව පිරිසිදු දත් හෙයින් ඒ කෙලෙසේ නොහටගන්නේම නොඋපදියි. නුපන්නේම නොහට ගනියි. පහළ නොවූයේම නොපහළ වෙයි. තරුණ පුතුන් ඇති ස්ත්‍රියක විසින් නැවත (දරුවන්) නොවිදනු සඳහාද රෝගාදියෙන් පෙළුනුන්ගේ රෝග සංසිදීම සඳහාද බොහොමයක් බෙහෙත්වලින්ද මේ අර්ථය ප්‍රකට කළයුතුය. මෙසේ මාගීය යම් කෙලෙසුන් දුරුකරයිද ඒවා අනිත හෝ අනාගත හෝ වතීමාන හෝයයි නොකිවයුතුය. මාගීය කෙලෙසුන් පමණක්ම දුරුනොකරයි. කෙලෙසුන් ප්‍රතීණ නොවී ඇති බැවින් යම් උපාදිණණ ස්කන්ධයෝ උපදින්නාහුද ඒවාද දුරුකරන්නේමය. මෙය කියතලද්දේම වෙයි. සොතාපත්ති මාගී ඥානයෙන් කම් රැස්කරන විඥානාගේ නිරුද්ධවීම හේතුකොටගෙන සත්වභවය හැර අන්ත්‍රිල් නැති සසරෙහි යම් කෙලෙසේ තාමයද රූපයද උපදවයිද ඒවා මෙහි නිරුද්ධ වේය යනු විස්තරයයි. මෙසේ මාගීය උපාදින්න ආනුපාදින්නයන්ගෙන් නැගීසිටියි. භව වශයෙන් වනාහි සොතාපත්ති මාගීය අපාය භවයෙන් නැගී සිටියි. සකෘදගාමී මාගීය සුගති භවයෙහි එක් කොටසකින් නැගී සිටියි. අනාගාමී මාගීය සුගතිකාමභවයෙන් නැගී සිටියි. අර්හත්මාගීය රූපාරූප භවයන්ගෙන් නැගී සිටියි. සියලු භවයන්ගෙන් නැගී සිටින්නේමයයි කියති. ඉක්බිති මාගීකෂණයෙහි නුපන්නවුන්ගේ ඉපදවීම සඳහා කෙසේ නම් භාවනාව වේද? කෙසේ නම් උපන්නවුන්ගේ පැවැත්ම සඳහා හෝ වේද? මාගීය පැවතීමෙහිදීමය. පවත්නාවූ මාගීය වනාහි පෙර නුපන්වීරු හෙයින් නුපන්නේ නමැයි කියනුලැබේ. නොආවීරු තැනට ගොස් නොවිඳිවීරු අරමුණ හෝ විඳ නොආ තැනට පැමිණියෙමු. නොවිඳි අරමුණ වින්දෙමු'යි කියන්නෝ වෙත්. එහි පැවැත්ම යම්කාක්ද මෙයම ධීනිය නමැයි පැවැත්ම සඳහා වඩන්නේයයි කීමට වටී. මෙසේ මේ හික්කුටගේ ලෝකෝත්තර මාගීකෂණයෙහි මේ වීරය නුපන්නාවූ පව්වු අතුලලයන්ගේ නොඉපදවීම සඳහායි ආදී නම් සතර ලබයි. මේ ලෝකෝත්තර මාගීකෂණයෙහි සමාක්ප්‍රධාන කථාවයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී ලෝකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් මිශ්‍රවූම සමාක්ප්‍රධාන කියතලදී.

සෘද්ධිපාදයන්හි ඡන්දය ඇසුරු කොට පැවති සමාධිය ඡන්දසමාධියි. ප්‍රධානවූ සංස්කාරයෝ පධානසංඛාරා නම්. සමන්තාගතං යනු ඒ ධර්මයන් හේන් යුක්තවූයේයි. සෘද්ධියෙහි පාදය හෝ සෘද්ධිමයවූ පාදය ඉද්ධිපාද

නම්. සෙස්සෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මේ මෙහි සංක්ෂේපයයි. විස්තරය වනාහි සෘද්ධිපාද විභංගයෙහි ආයේය. විසුද්ධිමග්ගයෙහි මෙහි අත්ථය දක්වන ලදි. එහි මේ හික්කු ව යම් විටෙක ඡන්දදීන් අතුරෙන් එක් ධුරයක් ඇසුරු කොට විදඨිනාව වඩා රහත් බවට පැමිණෙයිද එවිට ඔහුගේ ප්‍රථම සෘද්ධිපාදය පුච්ඡාගයෙහි ලෝකිකද අපරභාගයෙහි ලෝකෝත්තරද වෙයි. සෙස්සෝද එසේමය. මේ සුත්‍රයෙහිද ලෝකික ලෝකෝත්තර සෘද්ධිපාදයෝ කියනලද්දහ. **සද්ධිත්‍රියංභාවෙති** යනාදියෙහි ශ්‍රද්ධාවම තමාගේ ශ්‍රද්ධාධුරයෙහි ප්‍රධානතැන කරන්නේනුයි **සද්ධිත්‍රියං** නම්. විරියිත්‍රියාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. **භාවෙති** යන මෙහි වනාහි ආදිකර්මික වූ යෝගාවචර තෙමේ කරුණු තුනකින් ශ්‍රද්ධා ඉත්‍රිය පිරිසුදු කරන්නේ ශ්‍රද්ධා ඉත්‍රිය වඩයි නම් වේ. වීර්ය ඉත්‍රියාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙය කියනලද්දේමය. සැදහැවත් නොවන පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් සැදහැවත් පුද්ගලයන් සේවනය කිරීමෙන් ඇසුරු කිරීමෙන් එක්ව විසීමෙන් පහදවනසුදු සුත්‍රාන්තයන් සිහි කිරීමෙන් යන මේ තුන් ආකාරයෙන් ශ්‍රද්ධා ඉත්‍රිය පිරිසුදුවෙයි. කුසිත පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් පටන්ගත් වීර්ය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් සේවනය කිරීමෙන් එක්ව විසීමෙන් සමාක්ප්‍රධාන වීර්ය සිහි කිරීමෙන් යන මේ තුන් කරුණින් වීර්යඉත්‍රිය පිරිසුදුවෙයි. මූලාවූ සිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් එළඹසිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් සේවනය කිරීමෙන් එක්ව විසීමෙන් සතිපට්ඨානය සිහි කිරීමෙන් යන මේ තුන් කරුණින් සමාහිත ඉත්‍රිය පිරිසුදුවෙයි. සමාහිත නොවූ (සිත් එකඟ නොවූ) පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් සමාහිත පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් සේවනය කිරීමෙන් එක්ව විසීමෙන් ධ්‍යාන විමොක්ඛයන් සිහිකිරීමෙන් යන මේ තුන් කරුණින් සමාධිත්‍රිය පිරිසුදුවෙයි. අනුවණ පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් නුවණැති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් සේවනය කිරීමෙන් එක්ව විසීමෙන් ගැඹුරු ඥාන වර්යාව සිහි කිරීමෙන් යන මේ තුන් කරුණින් ප්‍රඥ ඉත්‍රිය පිරිසුදුවෙයි. මෙහිද ගැඹුරු ඥානවර්යාව සිහි කිරීමෙන් යනු මෙලෙක් සියුම් ස්කන්ධ අන්තරය, ධාතු අන්තරය, ආයතන අන්තරය, ඉත්‍රිය බල බොජ්ඣංග අන්තරය මාභී අන්තරය, හා එල අන්තරයද සිහි කරන්නට යනු අත්ථයි. මේ තුන් තුන් කරුණු වශයෙන් සිත පිහිටුවීම් නොකළ ආදි කර්මිකවූ යෝගාවචර තෙමේ ශ්‍රද්ධාධුර ආදියෙහි සිත පිහිටුවා භාවනා කරමින් අවසානයෙහි විවර්තනය කොට රහත්බව ගනියි. හෙතෙම රහත් මග දක්වා මේ ඉත්‍රියයන් වඩයි නම්. රහත්ඵලයට පැමිණිකල්හි වැඩූ ඉත්‍රිය ඇත්තේ නම්. මෙසේ මේ ලෝකික ලෝකෝත්තර පඤ්ච ඉත්‍රියයෝද කියනලද්දහ. ශ්‍රද්ධාබල ආදියෙහි ශ්‍රද්ධාවම නොසැලෙන තැන්හි බලය වේනුයි **සද්ධාබලං** නම්. වීර්ය බල ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහි

වනාහි ශ්‍රද්ධාව ශ්‍රද්ධා නැති බවින් නොසැලෙයි. චිරය කුසිත බවින් නොසැලෙයි. සිහිය මුළා වූ සත්‍යයෙන් නොසැලෙයි. සමාධිය උදාවනබවින් නොසැලෙයි. ප්‍රඥව අවිද්‍යාවෙන් නොසැලේයයි සියල්ලම නොසැලෙන අර්ථයෙන් බලයයි කියති. මෙහි භාවනානය ඉන්ද්‍රියභාවනාවෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. ලෞකික ලෝකෝත්තරවුම මේවාද කියනලදි.

සතිසමෙබ්බාස්සධංගං භාවෙති යන මෙහි මෙය ආදිකර්මිකවූ කුලපුත්‍රයන්ගේ වශයෙන් සමභ අතරී වර්ණනාවෙහි භාවනාක්‍රමයයි. එහි සතිසමෙබ්බාස්සධංගං යනාදී ක්‍රමයෙන් කියනලද මුල්පද සතෙහි මේ අතරී වර්ණනාවයි. සතිසමෙබ්බාස්සධංගයෙහි වනාහි පිහිටිවීම් අතරීයෙන් සතියයි. එය වැටහීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේද යළියළින් සැලකීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේදවෙයි. මෙය කියන ලද්දේමය. 'මහරජ, යම්සේ රජුගේ අයකැමි තෙමේ රජුගේ ධනය මහරජ, අමුරන් මෙපමණය, රන් මෙපමණය, ධනය මෙපමණ' යැයි ගණන් ගෙන කියයිද මහරජ, මෙසේම සතිය උපදිනු ලබන්නේ කුසල් අකුසල් වරද නිවරද හීන ප්‍රණීත කිළිටි පිටිතුරු වශයෙන් සමානවූ ධර්මයන් නැවත නැවත සලකා බලයිද මේ සතර සතිපට්ඨානායෝගය යනු විස්තරයයි. නැවත සලකාබැලීම රසය කොට ඇත්තේය. මෙහි කෘත්‍ය වශයෙන්ම තෙරුන්වහන්සේ විසින් මෙය කියනලදි. නොමුළා වීම රසයකොට ඇත්තේ හෝ වෙයි. අරමුණ ඉදිරියට එළඹිසිටීමයි. සතියම සමෙබ්බාස්සධංගවූයේ සතිසමෙබ්බාස්සධංගයයි. එහි බුදුබවට හෝ බුදුබවේ අංගයෝයි බොජ්ජධර්මා නම්. (මෙයින්) කුමක් කියනලද්දේද? යම් මේ ධර්ම සාමග්‍රියයි: ලෞකික ලෝකෝත්තර මාහික්ෂණයෙහි උපදිනුලබන්නාවූ සැහවුණු උදාවට පිහිටීම රැස් කිරීම, කාමසුඛ අත්තකිලමථානුයෝග උවෙඡ්ඤා ආදී නොයෙක් ආකාරවූ උපද්‍රවයන්ට ප්‍රතිපක්ෂවූ සතිධර්මවිවය විරිය පීති පසාදා සමාධි උපෙක්ඛා සංඛ්‍යාතවූ යම් ධර්මසාමග්‍රියකින් ආර්යශ්‍රාවක තෙමේ අවබෝධ කරයි. කෙලෙස් සන්තාන නින්දෙන් නැගීසිටියි. සතර ආර්ය සත්‍යයන් හෝ අවබෝධකරයි. නිව්‍යාණය ප්‍රත්‍යක්ෂකරයි කියනලද්දේවෙයි. යම්සේ කියන ලද්දේද? සජ්ඣ බොධාංගයන් වඩා අනුත්තරවූ සමමා සම්බෝධිය මනාව අවබෝධ කරනලද්දේ යනුවෙනි. ඒ ධර්ම සාමග්‍රි සංඛ්‍යාත බෝධියෙහි අංගය යනුවෙන්ද බොජ්ජධර්ම නම් වෙයි. ධ්‍යානාංග මාහිංගාදිය මෙනි. යම් සේ කියනලද ආකාර ඇති මේ ධර්මසාමග්‍රියෙන් අවබෝධ කෙරෙනුයි ආර්යශ්‍රාවක තෙමේ බෝධියයි කියනුලැබේ. ඒ බෝධියට අංග යනුවෙන්ද බොජ්ජධර්ම නම්වේ. සේනාංග රථාංගාදිය මෙනි. එහෙයින් අතරීකථාවායාරීවරු අවබෝධ කරන පුද්ගලයාගේ අංගය යනුවෙන් හෝ බොජ්ජධර්මය'යි කීහ. තවද, බොජ්ජධර්මයයි කවර අතරීයෙන්

බොරැකඩන වේද? අවබෝධය සඳහා පවතින්නැයි බොරැකඩන වේද? අවබෝධය සඳහා පවතින්නැයි බොරැකඩනගෙයෝයි, අවබෝධ කරන්නැයි බොරැකඩනගෙයෝයි, අනුව අවබෝධ කරන්නැයි බොරැකඩනගෙයෝයි, ප්‍රතිබෝධ කරන්නැයි බොරැකඩනගෙයෝයි, මනාව අවබෝධ කරන්නැයි බොරැකඩනගෙයෝයි මේ ආදී පටිපමිතිද ක්‍රමයෙන්ද බෝධාංගාර්ථය දකසුතුය. ප්‍රශ්නානු සුත්තදරුව බෝධාංගය හෝ සම්බෝධාංගය වේ. සත්යම සම්බෝධාංගයනුයේ සතිසම්බොරැකඩනයයි. ඒ සති සම්බොරැකඩනයයි. **ධම්මවිවයසමෙබොරැකඩනං** යනාදියෙහිද වතුරාර්ය සත්‍යධම්මයන් විමසන්නෙකුයි ධම්මවිවය නම්. එය මනාව විමසීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේය. බැබළීම රසයකොට ඇත්තේය. නොමුළාව වැටහීමකොට ඇත්තේය. වීරභාවයෙන්ද ක්‍රමයෙන් සෙලවිය යුතු හෙයින්ද වීර්ය නම්. එය දඩිව ගැනීම ලක්ෂණයකොට ඇත. උපකාරවීම රසයකොට ඇත. ගිලා නොබැසීම වැටහීමයි. පිනවන්නෙකුයි පීති නම්. පැතිරීම ලක්ෂණකොට ඇත. හෝ සතුටුවීම ලක්ෂණකොට ඇත. කයසිත පිනවීම රසයකොට ඇත. ඒවාම ප්‍රීතිමත් කරවීම වැටහීමකොට ඇත. කායචිත්ත දහය සංසිද්ධව බැවින් පසුද්ධි නම්. එය සංසිද්ධිම ලක්ෂණයකොට ඇත්තේය. කායචිත්ත දහය මැඩීම රසයකොට ඇත. කායචිත්තයන්ගේ නොසැලෙන්නාවූ සිසිල්බව වැටහීමකොට ඇත. එකඟ කරන බැවින් සමාධි නම්. එය නොවිසිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ හෝ නොපැතිරීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ වේ. චිත්ත වෛතසිකයන් එක්කිරීම රසයකොට ඇත. සිතේ පැවැත්ම වැටහීමකොට ඇත. මධ්‍යස්ථවීම වශයෙන් උපෙක්ඛා නම්. එය නුවණින් සලකා බැලීම ලක්ෂණයකොට ඇත්තේ හෝ තැන්පත් වීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ හෝ වේ. අඩුවැඩි නැති කිරීම රසයකොට ඇත. පක්ෂපාතිත්වය වැළැක්වීම රසයකොට ඇත්තේ හෝ වේ. මැදහත් බව වැටහීමකොට ඇත. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමය. **භාවෙහි** යනු වඩිනය කරයි, වඩයි. උපදවයි යන අර්ථයි. එහි ධම්මකරණ සතිසමෙබොරැකඩනයාගේ ඉපදීම සඳහා පවතින්නැයි දකසුතුයි. ඒවා නම් සති සමපරික්ඛාය, මුළොවු සිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරලීම, එළඹ සිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, එහි ඇලිසිටීම යනුයි. අභික්ඛානනාදීවූ සත් තැන්හි සතිසමපරික්ඛාය රහිතවූ බතට වැසූ කවුඩන් වැනිවූ මුළොවු සිහි ඇති පුද්ගලයන් දුරලීමෙන් නිස්සදන්ත තෙරුන් අභයතෙරුන් වැනි එළඹසිටි සිහිය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීමෙන් හා සිටීම හිඳිම ආදියෙහි සිහිය නැංවීම සඳහා නතුටු යොමුවූ නැඹුරුවූ සිතෙන් සති සමෙබොරැකඩනය උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මික කුලපුත්තෙමේ මේ කරුණු සතරින් සතිසමෙබොරැකඩනය ඔසවා එයම ධුරයකොට ඇලීම පිහිටුවා

කෙමෙන් රහත්බව ගනියි. හෙතෙම අරහත් මාර්ගය දක්වා සතිසමබාරජකඩගය වඩයිනම්. එලය පැමිණිකල්හි වඩනලද්දේ නම්වෙයි. ධම්මසත්ත් ධම්මිවය සමබොධාංගයාගේ ඉපදීම සඳහා පවතියි. විමසීම, වස්තුව ප්‍රකට කිරීම, ඉන්ද්‍රිය සමතාව පිළියෙල කිරීම, අනුවණ පුද්ගලයන් දුරලීම, නුවණැති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, ගැඹුරු ඥානවර්ගාව සිහිකිරීම හා එහිම යෙදීම යනුයි. එහි පරිපූර්ණකතා (විමසීම) යනු සකඤ්චානු ආයතන ඉන්ද්‍රිය බල බොක්කක, මග්ගධර්මකතා සමථ විපස්සනා යන මොවුන් පිළිබඳ අත්ථිසන්නිශ්‍රිත විචාරීමෙහි බහුලතාවයි. ව්‍යුත්ප්‍රසාද කිරියා (වස්තුව ප්‍රකටකිරීම) යනු ආධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තූන් ප්‍රකටබවට පත්කිරීමයි. යම් විටෙක මොහුගේ කෙස් නිය ලොම් දිග් වෙයිද ශරීරය හෝ උත්සන්නවූ දෙස් ඇත්තේ දහඩිය හා අශුවියෙන් ගැවසී ගත්තේද එවිට ආධ්‍යාත්මික වස්තු අප්‍රකට වෙයි. අපිරිසුදු වෙයි. යම් විටෙක සිවුර දිරුණේ කිළිට්ටුයේ දුගඳවූයේ වෙයිද සෙනසුන හෝ කුණු බැඳුනේ වේද බාහිර වස්තුව අප්‍රකට වෙයි. අපවිත්‍ර වෙයි. එහෙයින් කෙස් ආදිය කැපීමෙන් උදාවිරෙවන අධොවිරෙවන ආදියෙන් සිරුර සැහැල්ලුව ඇති කිරීමෙන් ඇඟ ඇලීම් නැම් ආදියෙන්ද ආධ්‍යාත්මික වස්තුව ප්‍රකටකළයුතුය. පිරිසිදුකිරීම් සේදීම් පඬුපෙවීම් පිරියම්කිරීම් ආදියෙන් බාහිර වස්තුව ප්‍රකටකළයුතුය. මේ ආධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තු අප්‍රකටවූකල්හි උපන්නාවූ විත්ත වෛතසිකයන්හි ඥානයද අපිරිසුදුවෙයි. අපිරිසුදු පහන් කබල්වට්ටි කෙල්ආදිය නිසා උපන් පහන් සිඵවෙහි ආලෝකය මෙති. ආධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තු ප්‍රකටකල්හි විත්ත වෛතසිකයන්හි උපන්නාවූ ඥානයද ප්‍රකටවෙයි. පිරිසුදුවෙයි. පිරිසුදු පහන්කබල වට්ටිකෙල් ආදිය නිසා උපන් පහන්සිඵවෙහි ආලෝකය මෙති. එහෙයින්, වස්තු ප්‍රකටකිරීම ධම්මිවය සමබොධාංගයාගේ ඉපදීම සඳහා පවතියයි කියනලදි. ඉන්ද්‍රිය සමතාව පිළියෙල කිරීම නම් ශ්‍රද්ධාදී ඉන්ද්‍රියයන් සමභාවයට ගැනීමයි. ඉදින් ඔහුගේ ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය බලවත්වෙයිද අනෙක් ඒවා මද වේද එයින් වීර්ය ඉන්ද්‍රිය දඩ්ව ගැනීමේ කෘත්‍යයද ස්මෘති ඉන්ද්‍රිය වැටහීමේ කෘත්‍යයද සමාධි ඉන්ද්‍රිය නොවිසිර සිටීමේ කෘත්‍යයද ප්‍රඥ ඉන්ද්‍රිය දඬුන කෘත්‍යයද කිරීමට නොහැකිවෙයි. ඉතිරි ඒවා ඉතිරි කෘත්‍යයන් කිරීමටද නොහැකිවෙයි. එබැවින් ඒ ධම්මසමභාවය මෙනෙහි කිරීමෙන් හෝ යම්සේ මෙනෙහි කිරීමෙන් බලවත්වූ දෙයක් වේද එය එසේ මෙනෙහි නොකිරීමෙන් හෝ අඩුකළ යුතුය. වක්කලී ස්ථවිර වස්තුව මෙහිලා නිදඬුනයයි. ඉදින් වීර්ය ඉන්ද්‍රිය බලවත්වෙයි නම් එවිට ශ්‍රද්ධාඉන්ද්‍රිය අධිමොක්ෂ (සිතේ ස්ථිරත්වය) කෘත්‍යය කිරීමට අසමත්වෙයි. සෙසු ඒවා සෙසු කෘත්‍ය හේදයන් කිරීමට අසමත්වෙයි.

එහෙයින් එය පසාදධිභාවනාවෙන් අඩුකළ යුතුයි. එහිදී සොණ තෙරුන්ගේ කථාවස්තුව දක්විය යුතුයි. මෙසේ අන්තර්ගත එකක බලවත්බව ඇතිකල්හි ඉතිරිවා තමන්ගේ කෘත්‍යයන්ගේ අසමත් වනබව දනගුය. මෙහිලා විශෙෂ වශයෙන් ශ්‍රද්ධා ප්‍රඥවන්ගේද සමාධි වීර්යයන්ගේද සමතාව පසසත්. බලවත් ශ්‍රද්ධාව ඇති මදනුවණැත්තේ මෝඩ පැහැදිලි ඇත්තෙකි. නොසුදුසු වස්තුවෙහි පහදයි. බලවත් ප්‍රඥ ඇති මද සැදහැ ඇත්තේ කෙරාටික පක්‍ෂය ඇසුරුකරයි. බෙහෙතින් හටගත් රෝගයක් මෙන් අසාධ්‍යවෙයි. සිත ඉපදවීම් මාත්‍රයකින්ම කුශලය වේයයි අතිධාවනය කොට දනාදිය නොකරන්නේ නිරයෙහි උපදියි. දෙකම සමව ඇති කල්හි (සුදුසු) වස්තුවෙහිම පහදයි. අඩුවියහිය ඇති බලවත් සමාධිය සමාධියේ කුසිත පක්‍ෂතාවෙන් කුසිත බව බලවත්කරයි. අඩු සමාධිය ඇති බලවත් වීර්යය වීර්යයේ උදාවට පක්‍ෂතාවෙන් උදාවටය බලවත්කරයි. සමාධිය වීර්යයෙන් එක්වුයේ කුසිතබවෙහි නොවැටෙයි. වීර්යය සමාධියෙන් එක්වුයේ උදාවට බවෙහි නොවැටෙයි. එබැවින් ඒ දෙක සමකළයුතුය. දෙකෙහි සමබවින් අර්පණාව වෙයි. තවද සමාධි භාවනාව කරන්නාගේ බලවත්වූද ශ්‍රද්ධාව වටී. මෙසේ අදහමින් සිතතහවුරු කරන්නේ අර්පණාවට පැමිණෙයි. සමාධි ප්‍රඥවත් අතුරෙන් සමාධිය කරන්නාගේ එකතබව වටීයි. මෙසේ හෙතෙම අර්පණාවට පැමිණෙයි. විදභීනාව කරන්නාගේ බලවත් ප්‍රඥව වටීයි. මෙසේ හෙතෙම (ත්‍රි) ලක්‍ෂණ අවබෝධයට පැමිණෙයි. දෙකේම සමතාවෙන්ද අර්පණාව වේමය. සියලු තන්හි සතිය බලවත්වන්නේ වටීයි. සතිය වනාහි සිත උදාවටයට පක්‍ෂපාතීවූ ශ්‍රද්ධාවීර්ය ප්‍රඥවන්ගේ වශයෙන් උදාවටයට වැටීමෙන්ද කුසිත බවට පක්‍ෂවූ සමාධියෙන් කුසිතබවට වැටීමෙන්ද රකියි. එබැවින් ඒ සතිය සියලු ව්‍යාප්තයන්හි ලුණු දැමීමක් මෙන්ද සියලු රාජකායහීයන්හි සියලු කටයුතුවල නිරත අමාත්‍යයකු මෙන්ද සියලුතන්හි කැමතිවිය යුතුය. එහෙයින් කියතලදි: 'සතිය වනාහි සියලුතන්හි අත්ථිවත්යයි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ විසින් පවසන ලදි. කුමක් හෙයින්ද යත්? සිත සතිය පිළිසරණකොට ඇත්තේය. සතිය ආරක්‍ෂාව, වැටීම්කොට ඇත්තේය. සතියෙන් තොරව සිතේ දඩි කිරීම හා යටපත් කිරීම නොවෙයි' යනුවෙනි. අනුවණ පුද්ගලයන් දුරලීම නම් ස්කන්ධාදී හේදයන්හි නොබැසගත් ප්‍රඥව ඇති නුනුවණ පුද්ගලයන් දුරින් දුරුකිරීමයි. පැනවත් පුද්ගලයන් ඇසුරුකිරීම නම් සම පණස් ලක්‍ෂණ විමසන්නාවූ උදයවාය ප්‍රඥවෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයන් ඇසුරුකිරීමයි. ගැඹුරුඥනවර්යාව මෙනෙහිකිරීම නම්: ගැඹුරු වූ ස්කන්ධාදියෙහි පවතින ගැඹුරු ප්‍රඥවෙන් ප්‍රභේදයන් මෙනෙහි කිරීමයි. එහි යෙදී සිටීම නම් සිටීම් හිඳීම් ආදියෙහි ධම්මවිවය සමබොඤ්ඤාය නංවාලනු සඳහා නැඹුරුවූ යොමුවූ තකුවූ සිතැති බවයි. එබැවින්

ආදිකර්මක කුලපුත්‍ර තෙමේ මේ කරුණු සහිත ධම්මවිවය සම්බෝධාංගය නඟා සිටුවා එයම ධුරය කොට සිත ඇලීම පිහිටුවා අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනියි. නෙතෙම අරහත්මාගීය දක්වා ධම්මවිවය සම්බෝධාංගය වඩයි නම්වේ. ඵලය පැමිණි කල්හි වැඩුවේ නම් වෙයි. විරිය සම්බෝධාංගයේ ඉපදීම සඳහා එකොළොස් ධර්ම කෙනෙක් පවතිත්: අපායභය පච්චේදනතා (අපායබිය මෙනෙහි කිරීම), ආනිසංසදස්සාවිතා (අනුසස් දක්නා බව), ගමනච්චි පච්චේදනතා (ගමන්මග මෙනෙහි කිරීම), පිණ්ඩපාතාපවායනතා (පිණ්ඩාභාරයට ගරු කිරීම) දයජජමහතතපච්චේදනතා (දයාදමහත්වය සැලකීම), සන්ත්‍රමහතතපච්චේදනතා (ශාස්තෘමහත්වය සැලකීම) ජාතිමහතතපච්චේදනතා (ජාතිමහත්වය සැලකීම), සමුහමචාරිමහතතපච්චේදනතා (සමුහමචාරිමහත්වය සැලකීම), කුසිතපුග්ගල පච්චේදනතා (කුසිතපුද්ගලයන් දුර්ලිම), ආරඬවිරිය පුග්ගල සෙවනතා (පටන්ගත් වීර්ය ඇති පුද්ගලයින් ඇසුරු කිරීම), තඬුම්ප්පිකතා (එහි නියැලී සිටීම) යන මේවායි. එහි, නිරයනහි පස් ආකාර බන්ධන කම් කිරීමේ පටන් මහදුක්ක විදින කල්හිද නිරිසන් යෝනියෙහි දළ, උගුල් කෙම් ආදියෙහි ගන්නාලද කල්හිද කෙටිව කටු ආදී පහරින් විදින ලද්දහුගේ ගැල් ඇදීම් ආදී කල්හිද ප්‍රෙතවිෂයෙහි නොයෙක් වසර දහස්ගණන් එක් බුද්ධාන්තරයකුදු සාපිපාසාදියෙන් මැඩුණු කල්හිද, කාලකක්ඛක අසුරයන් අතුරෙහි සැටරියන් අසුරියන් පමණක් ඇටසම්පමණක්වු ආතමභාවයෙන් අවුසුළං ආදී දුක් විදින කල්හිද වීර්ය සම්බෝධාංගය උපදවීමට නොහැකිය. හික්කු ව මේ ඔබට සුදුසු කාලයමයයි මෙසේ අපායභය සලකන්නාටද වීර්ය සම්බෝධාංගය උපදියි. කුසිත තැනැත්තකු විසින් නවලෝකෝත්තර ධර්මය ලැබීමට නොහැකිය. පටන්ගත් වීර්යය ඇත්තහු විසින්ම ලැබිය හැකිය. මෙය වීර්යයේ ආනිසංසයයි මෙසේ ආනිසංස දකින්නාටද උපදියි. බුදු පසේබුදු මහසව්වන් විසින් ගිය මගම යායුතුය. කුසිතයකු විසින් එයද යාමට නොහැකියයි මෙසේ ගමන් මග සලකන්නාටද උපදියි. යමෙක් ඔහුට පිණ්ඩපාතාදියෙන් උච්චාත් කරන්ද, ඒ මිනිස්සු ඔහුගේ ඥාතිහු නොවෙත්, දූෂිකම්කරුවෝ නොවෙත්, ඔහු නිසා ජීවත් වෙමුයි ඔහුට ප්‍රණීතවූ පිණ්ඩපාතාදිය නොදෙති. ඉක්බිති තමන් උදෙසා මහත්ඵලබවක් බලාපොරොත්තු වෙමින් දෙත්. ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ද මෙනෙම මේ ප්‍රත්‍යයන් අනුභවකොට කායශක්ති බහුලව සුවසේ වෙසෙන්නේයයි මෙසේ බලමින් නුඹලාට ප්‍රත්‍යය නොඅනුදන්නාලදී. මෙනෙම මේ ප්‍රත්‍යයන් වළඳමින් මහණදම් කොට සසරදුකින් මිඳෙන්නේයයි නුඹලාට ප්‍රත්‍යය අනුදන්නා ලදී. ඒ ඔබ දැන් කුසිතව වසමින් ඒ පිණ්ඩාභාරයට ගරු නොකරන්නෙහි. ඇරඹූ වියභිය

ඇත්තහුටම පිණ්ඩාභාරයට ගරුකිරීම නම් වෙයි. මෙසේ පිණ්ඩාභාරයට ගරුකිරීම මෙනෙහි කරන්නාටම උපදියි. මහාමිත්ත තෙරුන්ගේද පිණ්ඩපාතිය තියා තෙරුන්ගේද මෙනි. මහාමිත්ත තෙරණුවෝ කයාක නම් ලෙනෙහි වෙසෙති. ඔහුගේ ගොදුරු ගමෙහි එක් උවුසියක් තෙරුන් පුතුන්කොට පිළිඳහුම් කරයි. ඕනෑමෝ දිනක් අරණයට යන්නී දියණියට, 'දියණියනි, අසුවල් තන්නි පැරණි සහල්ද අසුවල් තන්නි කිරිද අසුවල් තන්නි ගිතෙල්ද අසුවල් තන්නි පැණිද ඇත. ඔබගේ සොහොයුරු ආර්ය මිත්ත පැමිණිකල්හි බත් පිය කිරිගිතෙල් පැණි සමඟ දෙව. තුඹද අනුභව කරව. මම ඊයේ පිසූ හීල්බත් කෑද සමඟ අනුභව කෙළෙමි'යි කීවාය. 'මැණියනි, දහවලට කුමක් අනුභව කරන්නෙහිද'යි දියණිය ඇසුවාය. පළාවතී පිය සුත්සහල්හි ඇඹුල් කෑදක් පිය තබන්න දියණිය'යි මව කීවාය. තෙරණුවෝ සිවුරු පොරවා පාත්‍රය (අතට) ගන්නාහුම ඒ තඬ අසා අසා තමන්ට අවවාද දුන්හ: 'මහ උවුසිය වනාහි කෑද සමඟ හීල්බත් කෑවාය. දහවල් ද සුත්සහල් කොළ ඇඹුල් මුසු බත්ක් අනුභව කරන්නීය. තුඹ සඳහා පැරණි සහල් ආදිය ගැන කියයි. ඒ සඳහා මොනොමෝ කෙත් වත් බත් හා ඇඳුම් බලාපොරොත්තු නොවෙයි. ත්‍රිවිධ සම්පත් ප්‍රාප්තාකරමින් දෙයි. තුඹ මැයට ඒ සම්පත් දීමට හැක්කෙහිද නොහැක්කෙහිද?' යනුවෙනි. මේ පිණ්ඩපාතය තුඹ විසින් රාගසහිතව දෝෂ සහිතව මොහ සහිතව ගැනීමට නොහැකියයි පාත්‍රය පසුම්බියෙහි බහා ගැටඔවුරු මුද් ආපසු හැරී කයාක ලෙණටම ගොස් පාත්‍රය ඇදයටද සිවුරු සිවුරුවැටෙහිද තබා රහත්බවට නොපැමිණ නොනික්මෙමැයි විරියය අදිටන්කොට හුන්න. දිගුකලක් අප්‍රමාදීව විසූ හික්කුන්වහන්සේ විදඬිනා වඩා පෙරබතෙහිම රහත්බවට පත්ව පිපෙන පියුමක් මෙන් මහරහත්ව සිතනවක් පහළ කරමින්ම නික්මුණුසේක. ලෙන්දෙර අධිගෘහිත දේවතාවා:

'ශ්‍රේෂ්ඨ පුරුෂය ඔබට නමස්කාර වේවා! පුරුෂෝත්තමය ඔබට නමස්කාර වේවා! පිත්ත, ඔබගේ ආශ්‍රයෝ ක්‍ෂයවූවාහුද ඔබ දක්ෂිණාවට සුදුස්සෙක්වුවෙහිය'යි උදන් අනන්තී 'සවාමීනි, පිඩු පිවිසි ඔබ වැනි රහතන්වහන්සේලාට හික්කාවදී මහලු ස්ත්‍රීහු දුකින් මිඳෙහියි කීවාය. තෙරණුවෝ තැනිට දෙර හැර කල්බලන්නාහු උදසනමයයි දන පාසිවුරු ගෙන ගමට පිවිසුනහ. දරියද බත් පිළියෙළ කොට දෑත් මගේ සොහොයුරා එන්නේය, දන් එන්නේයයි දෙරවුර බලමින් හුන්නාය. ඕනෑමෝ තෙරුන් ගෙදරට සපැමිණි කල්හි පාත්‍රය ගෙන ගිතෙල් පැණි යෙදූ කිරිපිටුඅහර පුරවා අතෙහි කැබුවාය. තෙරණුවෝ සුවපත්වේවායි අනුමෙවෙනි වදරා වැඩියහ. ඕනෑමෝත් උන්වහන්සේ දෙස බලමින්ම සිටියාය. එදින

තෙරුන්වහන්සේගේ සමේ පැහැය බෙහෙවින් පිවිතුරුවූයේ විය. පසන් ඉඳුරෝවුන. මුහුණ නටුවෙන් මිදුණු තල් ගෙඩියක් මෙන් අතිශයින්ම බැබළීය. මහඋවුසිය, වනයෙන් අවුත් 'කිම දරුව? ඔබගේ සොහොයුරා අවේදයි ඇසුවාය. ඕනෑමෝ සියලු පවත් සැලකළාය. උවුසිය අද මසුනණුවන්ගේ පැවිදි කිසි මුදුන් පැමිණියේයයි දැන දරුව ඔබගේ සොහොයුරා බුදු සසුනෙහි ඇලෙයි. උකටලි නොවෙයි කීවාය.

පිණ්ඩපාතික තෙරුන්ගේ කථාවස්තුව මෙසේ දතයුතුය: මාගම එක් දිළිඳු පුරුෂයෙක් දැව විකිණීමෙන් දිවි ගෙවයි. හෙතෙම එකරුණින්ම තම ලබා දරුහණකික මහා තියා නම් වූයේය. හෙතෙම එක් දිනක් තම බිරියට 'අපගේ ජීවිතය නම් කිමෙක්ද? ශායාන්තවහන්සේ විසින් දිළිඳු දනයේ මහත්ඵල භාවය කියනලදි. අපින් නිබඳව දීමට නොහැක්කෝ වෙමු. වාරබතක් පමණක්දී යළි ඇතිකල්හි ලහබතක්ද දෙන්නෙමු'යි කීවේය. ඕ මැනවි සාමිනිසි පිළිගෙන දෙවැනි දිනයෙහි ලැබුණු පරිද්දෙන් වාරබතක් දුන්නාය. බික්සහනටද ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් නොඅඩු කලක් විය. කුඩා සාමණේරවරු ප්‍රණීත හෝජන වළඳ මේ රථ අහරකැසී ඔවුන්ගේ වාරබත ගත් පමණින්ම ඔවුන් බලාසිටියදීම ඉවත දමා යති. ඒ ස්ත්‍රිය එය දක සැමියාට මාදුන් දෙය ඉවතදමනිසි කීවාය. එතෙකුදුවත් විපිළිසර නොවූවාය. ඇයගේ සැමියා මෙසේ කීවේය. 'අපි දිළිඳු බවින් ආයාසීයන්ට සුවසේ වළඳවන්නට නොහැක්කම්හ. කුමක්නම්කොට ආයාසීයන්ගේ සිත ගැනීමට හැක්කේද?' ඉක්බිති ඔහුට බිරිඳ මෙසේ කීවාය: කුමක් කියතිද? දරුවන් සහිතවූ දිළින්දේ නම් ඇත්ද? මෝ ඔබේ දුවයි. මැය එක් කුලයක තබා කහවණු දෙළසක් ගෙන එක් කිරිදෙනක් ගෙනෙනු මැනව. ආයාසීවරුන්ට කිරිසලාක බතක් දෙන්නෙමු. මෙසේ ඔවුන්ගේ සිත ගැනීමට හැකි වන්නෙමු.' හෙතෙම මැනවයි පිළිගෙන එසේ කළේය. ඔවුන්ගේ පිනෙන් ඒ දෙන සවස මාණික (දෙණසහර) තුනක්ද උදය මාණික තුනක්ද කිරි දෙයි. සවස ලැබූ කිරි දී බවට පමුණුවා දෙවන දිනයෙහි එයින් ගත් නවතීත (වෙඩරු) වලින් ගිතෙල්කොට ගිතෙල් මුසු කිරිසලාක බතක් දෙයි. එතැන්පටන් ඔහුගේ ගෙහි ලහබත පින්වත්තුම ලබති. හෙතෙම එක් දිනක බිරියට, අපි දුව ඇති බැවින් ලජ්ජාවිය යුතු බවින් මිදුනෙමු. අපගේ ගෙහිද ආයාසීයන්ගේ පරිභෝගයට සුදුසු බන්ද හට ගැණිණ. මා එන තෙක් මේ යහපත් ක්‍රියාමාර්ගයෙහි පමා නොවව. මම යම් කිසිවක්කොට දියණිය මුද්ගන්නෙමි'යි කීවේය. හෙතෙම එක් පෙදෙසකට ගොස් උක් ඇඟරුම් හලක වැඩකොට සමසකින් කහවණු දෙළසක් ලැබ මගේ දුව මුද් ගැනීම සඳහා මෙපමණක් ඇතැයි ඒ කහවණු දසරුවෙහි බැඳ ගෙදර

යමැයි මගට පිළිපත්තේය. එයමයෙහි අමබරියවිහාරවාසී පිණ්ඩපාතිය තිසා තෙරණුවෝ තිස්ස මහා විහාරයට ගොස් සැය වඳින්නෙමැයි තමන් වසන තැනින් මහගමට වඩින්නාහු ඒ මගටම පිළිපත්ත. ඒ උවසුනෙමේ තෙරුන් දුරදීම දක තනිව නොගොස් මේ ආයායන්වහන්සේ සමඟ එක් ධර්මකථාවක් අසමින් යන්නෙමි. සිල්වතුන් නම් හැම කල්හිම ලැබීම අමාරුයයි ඉක්මණින් තෙරුන් වෙතට පැමිණ වැද සමඟ යන්නේ (වළඳන) වේලාව ෧෦ වුවිට, මෙසේ සිතුවේය: 'මගේ අතේ බත්මුලක් නැත. ආයායන්වහන්සේගේද හික්කා කාලය සපුරිණියේය. මාගේ මේ වියදම් මුදලද අතේ ඇත. එක් ගම්දෙරකට පැමිණි කල ආයායන්වහන්සේට පිණ්ඩපාතය දෙමි' ඔහුට මෙසේ සිත උපත් කෙණෙහි එක් පුද්ගලයෙක් බත්මුලක් ගෙන එන්නට පැමිණියේය. උවසු නෙමේ ඔහු දක ස්වාමීනි, බලාපොරොත්තු වන්නැයි පවසා ඒ පුද්ගලයා වෙතට ගොස් 'පින්වත් පුරුෂය, ඔබට කහවණුවක් දෙමි මට මේ බත්මුල දෙව'යි කීවේය. හෙතෙම මේ බත මෙකල මාසකයකයකුදු නොවට්ටි. මෙතෙමින් මට එකවරින්ම කහවණුවක් දෙයි. මෙහි කුමන හෝ කරුණක් ඇතැයි සිතුවේය. සිතා මම කහවණුවකට නොදෙමියි කීවේය. එසේ නම් දෙකක් ගනුව, තුනක් ගනුවයි මේ ක්‍රමයෙන් සියලුම කහවණු ඔහුට දෙනු කැමැත්තේ විය. ඒ පුද්ගලයා මොහුට වෙතත් කහවණුද ඇතැයි හැඟීමෙන් නොදෙමැයි කීවේය. එවිට උපාසක නෙමේ ඔහුට මෙසේ කීය. 'පින්වත, ඉදින් මට තවත් ඇත්තම් ඒවාද දෙන්නෙමි. මම මෙය මා සඳහා නොගනිමි. මව්සින් මේ ගසමුල එක් ආයායන්වහන්සේ නමක් හිඳුවනලද්දක්. මට බත්මුල දෙන්න. තුඹටද පින් සිදු වන්නේය.' 'පින්වත, එසේ නම් ගන්න. ඔබගේ කහවණු ගෙනෙව'යි කහවණු ගෙන බත්මුල දුන්නේය. උවසුනෙමේ බත ගෙන අත දොවා තෙරුන් වෙත එළඹ ස්වාමීනි, පාත්‍රය එළවනු මැනවැයි කීවේය. තෙරුන්වහන්සේ පාත්‍රය එළවා බත් අඩක් දුන් කල්හි අත වැසූහ. උවසු නෙමේ, 'ස්වාමීනි, මේ එකම කොටසකි. මෙයින් මට අනුභව කිරීමට නොහැක. මව්සින් තුඹවහන්සේම උදෙසා සොයා ලබනලද්දකි. මෙය මට අනුකම්පා උපදවා ගනුමැනවැ'යි කීවේය. තෙරණුවෝ මෙහි යම් කරුණක් ඇතැයි ගෙන සියල්ල වැළඳූහ. උවසුනෙමේ පෙරහනින් දිය පෙරා දුන්නේය. ඉක්බිති තෙරුන්වහන්සේ බත්කිස නිමවූකල්හි දෙදෙනාම මගට පිළිපත්ත. තෙරුන්වහන්සේ 'කුමන කරුණක් තිසා තුඹ අනුභව නොකෙළෙහිදැයි ඇසූහ. හෙතෙම තමන්ගේ සියලු ගමනාගමන විධානය කීවේය. තෙරණුවෝ එය අසා සංවේගයට පත්වූවාහු උවසුවා විසින් අමාරු වැඩක් කරනලදි. මව්සින් මෙබඳු පිණ්ඩපාතයක් වළඳ මොහුට කෙළෙහි ගුණ දන්නකු වියයුතුය. සුදුසු සෙනසුනක් ලැබ

එහිම සම් මස් ලේ වියලිගියද හුන් පළහින්ම රහත්බවට නොපැමිණ නොනැගිටීමැයි සිතූහ. උන්වහන්සේ තිස්සමහා විහාරයට වැඩමවා ආගන්තුකවත් කොට තමාට ලැබුණු සෙනසුනට පිවිස පසුතුරුණ අතුරා එහි වැඩ හුන්නාහු මූලකම්ප්‍රාන්තයම ගත්හ. හෙතෙම එම රාත්‍රියෙහි ආලෝක මාත්‍රයකුදු ඉපදවීමට නොහැකි වූයේය. දෙවැනි දිනයෙහි පටන් හික්මාවාර බාධකයන් සිදු එම කම්ප්‍රාන්තයම අනුලෝම පටිලෝම වශයෙන් බැලීය. මේ ක්‍රමයෙන් විදර්ශනා වඩන්නේ සත්වැනි අරුණෙහි පටිපමිහිදවත් සමඟ රහත්බවට පැමිණ, 'මගේ ශරීරය අතිශයින්ම ක්ලාන්තය. කිම මගේ ආයුසංස්කාරය බොහෝ කල් පවතීද නැත්දැයි සිතුවේය. ඉක්බිති නොපවතින බව දැන සෙනසුන සකස්කොටතබා පාසිවුරු ගෙන විහාරය මැදට ගොස් බෙරය හඬවා බික්සහන රැස් කරවීය. සංඝස්ථවිරයන්වහන්සේ කවරෙකු විසින් බික්සහන රැස්කරවූයේදැයි පිළිවිසූහ. 'ස්වාමීනි, මවිසිනැ'යි කීවේය. 'සත්පුරුෂය, කුමක් සඳහාද?' 'ස්වාමීනි, වෙනත් වැඩක් නැත. යමෙකුට මාහීයෙහි හෝ ඵලයෙහි හෝ සැකයක් ඇත්ද ඔවුහු මා විමසන්නවා'යි කීවේය. 'සත්පුරුෂය, ඔබ වැනි හික්මුනු නොපවත්නා ගුණයක් නොකියත්. අපට මෙහි සැකයක් නැත. ඔබගේ සංවේග කාරණය කුමක්විද? කුමක් ප්‍රත්‍යයකොට රහත්බව ඉපදවිද'යි ඇසූහ. 'ස්වාමීනි, මේ මාගම වල්ලිය විච්ඡේදන දරුහණ්ඩක මහාතිස්ස නම් උපාසක තෙමේ තමන්ගේ දියණිය පිටත තබා දෙළොස් කහවණුවක් ගෙන ඒවායින් කිරි දෙනක් ගෙන සංඝයාට කිරි සලාක බතක් පිහිටවූයේය. හෙතෙම දියණිය මුදු ගන්නෙමැයි සමසක් යන්ත්‍ර ශාලාවක බැලකොට දෙළොස් කහවණුවක් ලැබ දුව මුදුගනිමැයි තමාගේ ගෙදර යන්නේ අතරමගදී මා දැක පිටු හැසිරෙන වේලෙහි ඔහුගේ සියලු කහවණුදී බත්මූලක් ගෙන සියල්ල මට දුන්නේය. මම ඒ පිණ්ඩපාතය වළඳ මෙහි අවුත් සුදුසු සෙනසුනක් ලැබ පිණ්ඩපාතයට සැලකීමේ කම්ය කරමැයි විශේෂයක් ඉපදවූයෙමි ස්වාමීනි'යි කීවේය. එතැනට සැපැමිණි සිටු පිරිසම තෙරුන්ට සාධුකාර දුන්නාහුය. ස්වකීය ස්වභාවයෙන් සිටින්නට සමතෙක් නම් නොවූයේය. තෙරණුවෝ සහමැද හිඳ කපා කරමින්ම මගේ කුළුගෙය (සිරුර බහා තැබූ දෙන) දරුහණ්ඩක මහාතිස්සගේ අතින් පැහැසු කෙණෙහිම සෙලෙව්වායි අදිටන් කොට අනුපාදිසෙස නිවනින් පිරිනිවන් පෑහ. කාවන්තිස් මහරජ තෙමේ එක් තෙරණුකෙනෙක් පිරිනිවන් පෑහයි අසා විහාරයට ගොස් සත්කාර සම්මානකොට කුළුගෙයක් පිළියෙළ කරවා තෙරුන් එහි තබා දුන් විතකස්ථානයට යම්කිසි ඔසවන්නාහු සෙලවීමට නොහැකිවූහ. රජතෙමේ 'තෙරුන් කිසිවක් කියන ලදද'යි බික්සහන විමසීය. හික්මුනු තෙරුන් විසින් කියන ලද විධිය පැවසූහ. රජතෙමේ ඒ උවසුවා ගෙන්වා 'ඔබ

විසින් මෙයින් සත් දිනකට මත්තෙහි මගට පිළිපත් කිසියම් හික්මවකට බත්මුලක් දෙන ලද්දැයි ඇසීය. 'එසේය දේවයිනි'යි පැවසීය. 'ඔබවිසින් කවර අයුරකින් දෙන ලද්දේද?' හෙතෙම ඒ සියලු කාරණය පැවසීය. ඉක්බිති රජතෙමේ 'යව, හෙතෙමේද අනෙකෙක්දැයි හැදින ගනුව'යි ඔහු කුළුගෙය තිබෙන තැනට යැවීය. හෙතෙම ගොස් තිරය ඔසවා තෙරුන්ගේ මුහුණ දැක හැදින දෙඅතින් උරය අල්ලාගෙන රජු සමීපයට ගොස් දේවයිනි, මගේ ආයතීයත්වහත්සේයයි පැවසීය. ඉක්බිති රජතෙමේ ඔහුට මහා පළඳනාවක් දෙවූයේය. සැරසී ආ ඔහුට රජතෙමේ, 'සොහොයුරු මහාතිස්ස, යව මගේ ආයතීයත් වහන්සේට වැඳ කුළුගෙය ඔසවවයි පැවසීය. උවසුනෙමේ 'මැනව දේවයිනි'යි ගොස් තෙරුන්ගේ පාදයන් විවර කොට දකින්නට ඔසවා තම හිසමත තැබීය. එකෙණෙහිම කුළුගෙය අහසට නැඟී සැය මත්තෙහි පිහිටියේය. එවෙලෙහි සැයේ සිටු කොණින්ම ගිනිදූල් තෙමීම නැංගේය. යම් මේ සජ්ඣ ආයතී ධනයක් වේද ඒ මේ ශාස්තෘ දයාදය ඉතා මහත්ය. එය කුසිතයකු විසින් ගත නොහැකිය. යම්සේ මව්පියෝ නොමගට පත් පුතකු මේ අපේ පුතෙක් නොවේයයි පිට කරන්ද හෙතෙම ඔවුන්ගේ ඇවෑමෙන් දයාද නොලබයිද එසේ කුසිතයාද මේ ආයතීධන දයාදය නොලබයි. ඇරඹූ වියතී ඇත්තාම ලබන්නේයයි දයාද මහත්වය සැලකීමෙන්ද උපදියි. ඔබගේ ශාස්තෘවරයා ශ්‍රේෂ්ඨය. ඔබගේ ශාස්තෘවරයා මව්කුස පිළිසිඳ ගන්නා කාලයෙහිද අහිනින්නුමණයෙහිදිද බුද්ධත්වයේදිද දම්සක් පැවතුම් යමා මහ පෙළහර දේවාරොහත ආයුසංස්කාර හරණ යන අවස්ථාවන්හිද පිරිනිවන් පානා කල්හිද දසදහසක් ලෝකධාතුව කම්පාවූයේය. එබඳු ශාස්තෘශාසනයෙහි පැවිදිව කුසිතයකු වීමට ඔබට සුදුසුදැයි මෙසේ ශාස්තෘමහත්වය සැලකීමෙන්ද උපදියි.

ජාතියෙන්ද ඔබ දත් පහත් ජාතිකයෙක් නොවෙහි. නොබිඳුණු මහා සම්මත පරපුරෙන් ආ ඔක්කාක රාජවංශයෙහි උපන්නෙහි. සුද්ධොදන මහරජුගේත් මහාමායා දේවියගේත් මුණුබුරුවූ රාහුල හදුයන්ගේ කනිෂ්ඨයෙහි. ඔබ එවැනි ජීන පුත්‍රයකුවී කුසිතයකුව විසීමට නොසුදුසුයයි මෙසේ ජාතිමහත්වය සැලකීමෙන්ද උපදියි. සාරිපුත්ත මොග්ගල්ලාන දෙදෙනා මෙන්ම අසු මහ සව්වෝද විරයයෙන්ම ලෝකෝත්තර ධර්මයන් අවබෝධ කළාහුය. තුඹ ඒ සබ්බසාරුන්ගේ මගට පිළිපත්තෙහිද නොපිළිපත්තෙහිදැයි මෙසේ සබ්බමචාරී මහත්වය සැලකීමෙන්ද උපදියි. කුසපුරා සිටි පිඹුරකුසේ අත්හළ කායිකවෙතසික විරය ඇති කුසිත පුද්ගලයන් දුරලන්නාටද ඇරඹූ විරය ඇති ප්‍රධන් විරයයෙහි යෙදුණු පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නාටද සිටීම හිඳීම ආදියෙහි විරය ඉපදවීම

සඳහා නතු වූ යොමුවූ නැඹුරුවූ සිතැත්තාටද උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මික කුලපුත්‍ර තෙමේ මේ එකොළොස් ආකාර කරුණින් වීරිය සමෙබ්බාධාංගය නංවා එයම ධුරය කොට සිත නිරත කොට අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනියි. හෙතෙම රහත් මග දක්වා වීරිය සමෙබ්බාධාංගය වඩයි නම්. එලය පැමිණි කල වඩන ලද්දේ නම් වෙයි.

එකොළොස් ධම් කෙනෙක් පිති සමෙබ්බාධාංගයාගේ ඉපදීම සඳහා පවතිත්. බුද්ධානුසායනිය, ධම්ම සංඝ සීල වාග දෙවතා අනුසායනි, උපසමානුසායනිය, රථ පුද්ගලයන් දුරලීම, මෘදු පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, ප්‍රසාදය ඇති කරවන සුත්‍රාන්තයන් මෙනෙහි කිරීම, එහිම නිසුක්ක වීම යනුවෙනි. බුදුගුණයන් සිහි කරන්නාටද උපචාරය තෙක් සියල් සිරුරෙහි පැතිරෙමින් පිති සමෙබ්බාධාංගය උපදියි. දහම් සඟුන් ගුණ සිහි කරන්නාටද බොහෝ කලක් නොකඩ කොට රක්තාලද සතර සංවරසීලය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නාටද දසසිල් පන්සිල් සිහිකරන ගිහියාටද දුර්භික්ෂකයාදියෙහි සමුඵ්සරුන්ට මෙබඳු නම් ප්‍රණීත භෝජනයක් දුනිමිසි ත්‍යාගය සිහි කරන්නාටද එබඳු කල්හි සිල්වතුන්ට දෙනලද දනය සිහිපත් කරන ගිහියාටද යම් ගුණයන්ගෙන් යුක්තවුවාහු දේවත්වයට පැමිණියාහුද එබඳු ගුණයන් තමන් වෙත ඇති බව සිහිපත් කරන්නාටද සමවතින් කෙලෙසුන් මැඩපැවැත්වූකල්හි අවුරුදු සැටක්ද සැත්තැවක්ද නොපවතිනැයි සිහි කරන්නාටද වෛත්‍ය දයීත බෝධිදයීත ස්ථවිරදයීතයන්හීදී නොසකස් ක්‍රියාවෙන් ප්‍රකට කළ රථබව ඇති, බුද්ධාදීන් කෙරෙහි ප්‍රසාදවත්බවක් සෙනෙහවත්බවක් නොමැති කමින් කොටඵවතු පිටෙහි දුටුලි මෙන්වූ රථ පුද්ගලයන් දුරලන්නාටද බුද්ධාදීන් කෙරෙහි පැහැදීමි බහුලවූ මෙලෙක් සිතැති සිතිඳු පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නාටද රත්නත්‍රය ගුණ ප්‍රකටවන පැහැදීමි ඇතිකරවන සුදු සුත්‍රාන්තයන් සිහි කරන්නාටද සිටිමි හිදීමි ආදියෙහි ප්‍රීතිය ඉපදවීම සඳහා නැමුණු නතු වූ නැඹුරුවූ සිත ඇත්තාටද උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මික කුලපුත්‍ර තෙමේ මේ එකොළොස් ආකාර කරුණින් පිතිසමෙබ්බාධාංගය උපදවා එයම ධුරය කොට අභිනිවේශය පිහිටුවා අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනී. හෙතෙම රහත් මග දක්වා පිති සමෙබ්බාධාංගය වඩයි නම්. එලය පැමිණිකල්හි වඩන ලද්දේ නම් වෙයි. ධම් සතක් පසාදධි සම්බොණ්ඩාංගය ඉපදීම සඳහා පවතියි. ප්‍රණීත භෝජන සේවනය කරනබව, සෘතු සුබසේවනය කරනබව, ඉරියව් සුවය සෙවනා බව, මැදහත් ප්‍රයෝග ඇතිබව, දහසහිත පුද්ගලයන් දුරලන බව, සන්ත්‍රන් කාය සහිත පුද්ගලයන් ඇසුරු කරනබව, එහිම නිරතවීම යනුවෙනි. ප්‍රණීතවූ සිතිඳු ගැලපෙන බොජුන් වළඳන්නාටද ශීත උෂ්ණ සෘතුන්හිද සිටිමි ආදී ඉරියව් වළඳි ගැලපෙන සෘතුව, ඉරියව්ව ඇසුරු

කරන්නාටද ශාන්ත බව උපදියි. යමෙක් ව්‍යාභි මනාපුරුෂ ජාතිකයෙක් වේද හෙතෙම සියලු සෘතු ඉරියව් ඉවසන්නෙක්ම වෙයි. මෙය ඔහු සඳහා නොකියනලදි. යමෙකුට අනුකූලතා හා අනනුකූලතා ඇත්ද අනනුකූල සෘතු ඉරියව් අතහැර අනුකූල සෘතු ඉරියව් ඇසුරු කරන ඔහුට උපදියි. තමන්ගේද අනුන්ගේද කරනලද කම්යන් පිළිබඳ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව මධ්‍යස්ථප්‍රයෝගයයි කියනුලැබේ. මේ මධ්‍යස්ථ ප්‍රයෝගයෙන්ද උපදියි. යමෙක් ගල්මුහුරු ආදියෙන් අනුන් වෙහෙසමින් වෙසෙයිද මෙබඳු දඩ් සිරුර ඇති පුද්ගලයන් දුරලන්නාටද උපදියි. සංවරවූ අත්පා ඇති සත්සුන් කය ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නාටද උපදියි. සිව්මි හිඳිම ආදියෙහි සත්සුන් බව උපදවනු සඳහා තනුවූ යොමුවූ නැඹුරුවූ සිතන්නාටද උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මික කුලසුත්‍ර හෙමේ එයම ධුරය කොට අභිනිවේශය පිහිටුවා අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනියි. හෙතෙම රහත් මග දක්වා පස්සඳ්ධි සමෙබ්බාසංඛ්‍යා වඩයි නම්. එලය පැමිණි කල වඩනලද්දේ නම් වෙයි.

එකොළොස් ධර්මකෙනෙක් සමාධි සමෙබ්බාසංගය ඉපදීම සඳහා පවතිත්. වස්තුව ප්‍රකට කරනබව, ඉන්ද්‍රියසමතාව සපයනබව, නිමිති ගැනීමේ කුශලතාව, සුදුසු කල්හි සිත දඩ්කර ගැනීම, සුදුසු කල්හි සිත යටපත් කරගැනීම, සුදුසුකල්හි සිත සතුටුකර ගැනීම, සුදුසුකල්හි මධ්‍යස්ථවීම, සමාහිත නොවූ පුද්ගලයන් දුරලීම, සමාහිත. පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, ධ්‍යාන විමොක්‍ෂයන් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම, හා එහි නියැලී සිටීම යනුයි. එහි වස්තුව ප්‍රකටකිරීමද ඉන්ද්‍රිය සමතාව පිළියෙල කිරීමද කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දකුණුය. නිමිති ගැනීමේ කුශලතාව නම් කසිණ නිමිත්ත උද්ග්‍රහණය කිරීමේ දක්‍ෂතාවයි. සුදුසු කාලයෙහි සිත දඩ්කර ගැනීම යනු යම් විටෙක ඉතා ලිහිල් වියඛාදීන්ගෙන් සිත සැහවුනේ වෙයි. එකල්හි ධම්මවිචය විරිය පීති සමෙබ්බාසංගයන් ඔසවා ගැනීමෙන් ඒ සිත දඩ් කොට ගැනීමයි. සුදුසු කාලයෙහි සිත යටපත් කරගැනීම යනු යම් විටෙක අතිශයින් ඇරඹූ විරිය බව ආදියෙන් සිත නොසන්සුන්වූයේ වෙයිද එවිට පසසඳ්ධි උපෙක්ඛා සමෙබ්බාසංගයන් නැවීමෙන් එය යටපත් කිරීමයි. සුදුසු කල්හි සිත සතුටු කරගැනීම යනු යම් විටෙක සිත ප්‍රභූව යෙදීමේ අඩුබවින් හෝ සංසිදීමේ සුවයට නොපැමිණීමෙන් හෝ ආස්වාද රහිතවූයේ වෙයි. එවිට සංවේග වස්තු අට සිහි කිරීමෙන් සංවේගයට පත්වෙයි. සංවේග වස්තු අට නම්: ජාති ජරා ව්‍යාධි මරණ සහරද පස්වැනිවූ අපාය දුක්ඛ අතීතයෙහි සංසාරමූලක දුක්ඛ අනාගතයෙහි සංසාරමූලක දුක්ඛ වඛිමානයෙහි ආහාර සෙවීම මුල්කොට ඇති දුක්ඛ යනුයි. රතනත්‍රය ගුණ සිහිකිරීමෙන්ද පැහැදීම

ඇතිකරයි. මේ සුදුසුකාලයෙහි සිත සතුටු කර ගැනීමයි කියනු ලැබේ. සුදුසුකාලයේ මධ්‍යස්ථවීම යනු යම් විටෙක සමාජයේ ප්‍රතිපත්තියට පැමිණ යටපත් නොවූ නොසන්සුන් නොවූ ආස්වාද සහිතව අරමුණෙහි සමථ පැවතියාවූ සමථ වීරියයට පිළිපත්තාවූ සිතක්වේද? එකල්හි ඔහුට දැඩිකිරීම් යටපත් කිරීම් සතුටු වීම් ආදියෙහි ව්‍යාපාරයක් (නිරතවීමක්) නොවේ. සමථ පැවති අශ්වයන් ඇතිවිට වියදුරකුට මෙනි. මෙය සුදුසු කාලයෙහි මධ්‍යස්ථවීමයි කියනු ලැබේ. සමාහිත නොවූ පුද්ගලයන් දුරලීම යනු උපචාරයට හෝ අර්පණයට හෝ නොපත් විසුරුණු සිතැති පුද්ගලයන් දුරින් දුරුකිරීමයි. සමාහිත පුද්ගලයන් ඇසුරුකිරීම යනු උපචාරයෙන් හෝ අර්පණයෙන් හෝ සන්සුන් සිතැති පුද්ගලයන් ඇසුරුකිරීමයි, එක්ව විසීමයි. එහිම නිරතව සිටීම යනු සිටීම් හිඳීම් ආදියෙහි සමාධිය උපදවීම සඳහාම නතු වූ යොමුවූ තැඹුරුවූ සිතැතිබවයි. මෙසේ පිළිපදින්නට මෙය උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මක කුලසුත් තෙමේ මේ එකොළොස් කරුණින් සමාධිය නංවා එයම ධුරය කොට අභිනිවේශය පිහිටුවා අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනියි. හෙතෙම රහත්මග දක්වා සමාධි බොධාංගය වඩයි නම් වේ. එලය පැමිණිකල වඩන ලද්දේ නම්.

ධම්පසක් උපෙක්ඛා සම්බෝධාංගයාගේ ඉපදීම සඳහා පවතියි. සත්වමධ්‍යස්ථතාව, සංස්කාර මධ්‍යස්ථතාව. සත්වසංස්කාරමත්තයෙන් ගත් පුද්ගලයන් දුරලීම. සත්වසංස්කාර කෙරෙහි මධ්‍යස්ථබව ඇති පුද්ගලයන් ඇසුරු කිරීම, හා එහි නිරතව සිටීම යනුවෙනි. එහි ආකාර දෙකකින් සත්ව මධ්‍යස්ථතාව නඟා සිටුවයි. නුඹ තමන්ගේ කම්යෙන් අවුත් තමන්ගේ කම්යෙන්ම යන්නෙහි. මෙතෙමේත් තමාගේ කම්යෙන්ම අවුත් තමාගේ කම්යෙන්ම යන්නේය. නුඹ කුමක් මමත්තයෙන් ගන්නෙහිදැයි මෙසේ කරනලද කම්යන් මෙතෙහිකිරීමෙන්ද පරමාර්ථ වශයෙන් සත්වයෙක් නැත. ඒ ඔබ කුමක් මමායනයෙන් ගන්නෙහිදැයි මෙසේ නිස්සත්ව වශයෙන් මෙතෙහි කිරීමෙන්ද යනුවෙනි. ආකාර දෙකින් සංස්කාර මධ්‍යස්ථතාව නංවාලයි. මේ සිවුර පිළිවෙළින් පැහැය වෙනස්වීමටද දිරනබවටද එළඹ පාපිසිත රෙදිකඩක්වී සැරමිවී කෙළවරින් ඉවත්කළ යුත්තක්බවට පත්වන්නේය. ඉදින් මෙයට අයිතිකරු වන්නේ නම් එයට මෙසේ විනාශවීමට ඉඩ නොදෙන්නේය. මෙසේ අස්වාමිකබව මෙතෙහි කිරීමෙන්ද මෙය කල්තොපවිනින්නකි, තාවකාලිකවූකැයි මෙසේ තාවකාලික බව මෙතෙහි කිරීමෙන්ද යනුයි. සිවුරෙහි යම්සේද පාත්‍රාදියෙහිද එසේ යෝජනා කළ යුතුය. සත්වසංස්කාර මමත්තයෙන් ගන්නා පුද්ගලයන් දුරලීම යනු යම් පුද්ගලයෙක් ගිහිවූයේ තමන්ගේ පුතුන් හා දුවරුන් ආදීන්ද පැවිදිවූයේ තමන්ගේ අතවැසි සමාන උපාධ්‍යායකාදීන්ද

මමත්වයෙන් ගනියි. සියතින්ම ඔවුන්ගේ කෙස් කැපීම් පිරිසිදු කිරීම් සිවුරු සේදීම් පඬුපෙවීම් පාත්‍රපිසීම් ආදිය කරයි. මොහොතකට හෝ තොදකින්තේ අසුවල් හෙරණ කොහිද අසුවල් දරුවා කොහිදැයි කැනිගත් මුවකු මෙන් ඔබ්මොබ බලයි. අනෙකෙකු විසින් කෙස් කැපීම් ආදියක් සඳහා මොහොතකට අසුවලා එවන්තුයි අයදිනු ලබන්නේද අපිද ඔහුලවා තමාගේම වැඩක්වත් නොකරවමු. නුඹලා ඔහුගෙන වෙහෙසවත්තනුයයි නොදෙයි. මේ සත්වයන් මමත්වයෙන් ගැනීමයි. යමෙක් වනාහි සිවුරු පාත්‍ර තලි සැරයටි ආදිය මමත්වයෙන් ගනියිද අනෙකකුගේ අතින් පැහැසීමටද නොදෙයි. කෙටිකලකට ඉල්වන ලද්දේ අපිද මෙය ධනයක්කොට සැලකීමෙන් පරිභෝග නොකරමු. නුඹට කෙසේ දෙන්නෙමුදැයි කියයිද මෙය සංස්කාර මමත්වයයි. යමෙක් වනාහි මේවස්තු දෙකෙහිම මැදහත්වූයේ උද්ඝාතවූයේ වේදි මෙතෙම සත්ව සංස්කාර මධ්‍යස්ථවූයේ නම්. මෙසේ මේ උපෙක්‍ෂා සම්බෝධාංගය මෙසේ සත්වසංස්කාර මමත්වයෙන් ගන්නා සුද්ගලයන් දුරින්ම දුරලන්නාටද සත්වසංස්කාර මධ්‍යස්ථතාව ඇති සුද්ගලයන් ඇසුරු කරන්නාටද සිටීම් හිඳීම් ආදියෙහි එය ඉපදවීම සඳහා නතු වූ යොමුවූ නැඹුරුවූ සිතැත්තාටද උපදියි. එබැවින් ආදිකර්මික කුලපුත්‍ර තෙමේ මේ පස් කරුණින් උපෙක්‍ෂා සම්බෝධාංගය නගා සිටුවා එයම වගකීමකොට අහිනිවේශය පිහිටුවා අනුක්‍රමයෙන් රහත්බව ගනියි. හෙතෙම රහත් මග දක්වා උපෙක්‍ෂා සම්බෝධාංගය වඩයි නම්. එලය පැමිණිකල වඩනලද්දේ නම්. මෙසේ මේ සජ්ඣ බෝධාංගයෝ ලෝකික ලෝකෝත්තර වශයෙන් මිශ්‍රකවම කියනලද්දහ.

සමමාදිධියි. භාවෙකි යනු අභ්‍යාංගික මාගීයෙහි මුලටම ඇති සමාන්දාශ්ථිය වඩයි. වධීතයකරයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහි වනාහි මනාදකීම ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේ සමමාදිධියයි. මනාව සිත අරමුණට යොමුකිරීම ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේ සමමා සංකප්පයි. මනාව භාත්පයින් ගැනීම ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේ සමමාචාචායි. මනාව නංවාතැබීම (සමුධාපන) ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේ සමමාකමමනයි. මනාව පිරිසිදු කිරීම (වොදපන) ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේ සමමා ආචීවයි. මනා උත්සාහය (පගහන) ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේ සමමාචායාමයි. මනා වැටහීම (උපධාන) ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තේ සමමා සතියි. මනාව එකඟකිරීම (සමාධාන) ලක්‍ෂණකොට ඇත්තේ සමමා සමාධියි. ඒවා අතුරින් එකිනෙකට කෘත්‍ය තුනතුන වෙයි. කෙලෙසද යත්? සමාන්දාශ්ථිය වනාහි අන්‍යවූද තමන්ට විරුද්ධවූ කෙලෙසුන් සමඟ මිථ්‍යාදාශ්ථිය දුරලයි. නිරෝධය අරමුණු කරයි. එය වළක්වන මෝහය විනාශ කිරීම්

වශයෙන් නොමුළා වීමෙන් එක්ව යෙදෙන ධර්මයන්ද දැකියි. සමමාසංකප්ප ආදිහුද එසේම මිත්‍රාසංකප්පාදීන් දුරුකරත්, නිරොධයද අරමුණුකරත්, මෙහි විශේෂ වශයෙන් සමාසංකප්පය එකට හටගන්නා ධර්මයන් අරමුණට යොමුකරයි. සමමාචාරාව භාන්තයින් ගනියි. සමමාකම්මන්තය මනාව නංවා තබයි. සමමා ආජීවය මනාව පිරිසුදුකරයි. සමමා වායාමය මනාව උත්සාහකරයි. සමමා සතිය මනාව වටහා දෙයි. සමමා සමාධිය මනාව එකඟ කරවයි. තවද මේ සම්මාදිට්ඨිය නම් සුචිත්තයෙහි නොයෙක් ක්ෂණ ඇත්තේද නොයෙක් අරමුණු ඇත්තේද වෙයි. මාභීකාලයෙහි ඵ්කක්ෂණිකද ඵ්කාරම්මණිකද වෙයි. කෘත්‍ය වශයෙන් දුක්ඛ ඤාණ ආදී වශයෙන් නම් සතරක් ලබයි. සමාසංකප්පාදිහුද සුචිත්තයෙහි නානක්ෂණිකද නානාරම්මණිකද වෙති. මාභී කාලයෙහි ඵ්කක්ෂණිකද ඵ්කාරම්මණිකද වෙති. ඔවුනතුරින් සමාසංකප්පය කෘත්‍ය වශයෙන් නෙක්ඛම්ම සංකප්පය ආදිවූ නම් තුනක් ලබයි. සමමාචාරාදී තුන විරතීහුද වෙති. වෙනනාවෝද වෙති. මාභීක්ෂණයෙහි විරතීහුමයි. සමමාචාරාම, සමමා සතිය යන මේ දෙකද කෘත්‍ය වශයෙන් (සතර) සමාසංකප්පය (සතර) සතිපට්ඨාන වශයෙන් නම් සතරක් ලබයි. සමමා සමාධිය වනාහි සුචිත්තයෙහිද මාභීක්ෂණයෙහිද සමමා සමාධියමයි. මේ මේ ධර්ම අට අතුරින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් නිව්වාණාධිගමය සඳහා පිළිපත් යෝගියාට බොහෝ උපකාරවත් බැවින් පළමුව සමාසංකප්පය දේශනා කරනලදි. 'ප්‍රඥ ප්‍රදීපයය. ප්‍රඥ ආයුධය යන මෙයද කියනලදි. එබැවින් සුචිත්තයෙහි විදර්ශනා ඥාන සංඛ්‍යාතවූ මේ සමාසංකප්පයෙන් අවිදු අදුර නසා කෙලෙස් සොරුන් වනසමින් යෝගාවචරයා සුරැකිව නිවනට පමුණුවයි. එබැවින්, නිවන් අවබෝධයට පිළිපත් යෝගියාට බොහෝ උපකාරවත් බැවින් සමාසංකප්පය පළමුව දේශනා කරනලද'යි කියනලදි. සමමාසංකප්පය එයට (සම්මාදිට්ඨියට) උපකාරවත්ය. එහෙයින් ඊට අනතුරුව කියනලදි. රන් පිරික්සන්නෙක් අතින් පෙරල පෙරලා ඇසින් කහවණුව බලන්නේ මෙය වංචාසහගතය, මෙය මනාව තනා ඇතැයි දැන ගනියිද එසේ යෝගාවචර තෙමේද සුචිත්තයෙහි විතකීනයෙන් විතකීනය කරමින් විදසුන් නුවණින් බලමින් මේ ධර්ම කාමාවචරය, මේ ධර්මයෝ රූපාවචරයෝයි දැන ගනියි. යම්සේ වනාහි පුරුෂයෙකු විසින් කෙළවරින් ගෙන පෙරල පෙරලා දුන් මහගසක් වඩුවෙක් වූයෙන් සැස කටයුත්තට යොමු කරයිද මෙසේ විතකීනයෙන් විතකීනය කරමින් දෙනලද ධර්මයන් යෝගාවචර තෙමේ මේ කාමාවචරයෝය, මේ රූපාවචරයෝය ආදි ක්‍රමයෙන් පිරිසිදුමින් ක්‍රියාවෙහි යොදයි. එබැවින් 'සමාසංකප්පය ඒ සමාසංකප්පය දෘෂ්ටියට උපකාරය, එහෙයින් ඊට අනතුරුව කියන ලද'යි සඳහන් කරනලදි. ඒ මේ සමාසංකප්පය

සංකල්පය සමාක් දෘෂ්ටියට යම්සේද එසේ සම්මා වාචාවටද උපකාරකය. 'ගෘහපති පුත්‍රය, මුලදීම විතකීනය කොට විචාරණය කොට පසුව වචනයට නගයි'යි යම්සේ කියන ලද්දේද එබැවින් ඊට අනතුරුව සම්මා වාචාව ප්‍රකාශ කරනලදි. යම් හෙයකින් වනාහි මේ මේ දෙය කරන්නෙමුයි පළමුව වචනයෙන් සංවිධානය කොට ලොව කමාන්තයන්හි යොදවන්ද එබැවින් වචනය කායකමයට උපකාරියයි සම්මාවාචාවට අනතුරුව සමාක් කමාන්තය කියනලදි. සිවු ආකාර වාග් දුශ්චරිතයන් තුන් ආකාර කාය දුශ්චරිතයන් අත්හැර උභය සුවරිතයෙහි යෙදෙන්නාට යම්හෙයකින් ආච්චාෂ්ටමක ශීලය පිරෙයිද, අත්‍යයාට නොවේ, එහෙයින් ඒ දෙකට අනතුරුව සම්මා ආච්චය කියනලදි. මෙසේ පිරිසුදු ආච්චය ඇති තැනැත්තා විසින් මගේ ආච්චය පිරිසුදුයයි මෙපමණකින් නිදිගත් පමණින් වාසය කිරීමට නොසුදුසුය. සියලු ඉරියව්වල මේ වීර්යය ඇරඹිය යුතුයයි දක්වීමට ඊට අනතුරුව සම්මාවායාමය කියනලදි. ඉක්බිති ඇරඹූ වීර්යය ඇත්තා විසින්ද කායාදී සතරවස්තූන්හි සිහිය මනාව පිහිටුවිය යුතුයයි දක්වීම සඳහා ඊට අනතුරුව සම්මාසකිය දෙසනලදි. යම්හෙයකින් මෙසේ මනාව පිහිටුවන ලද සිහිය සමාධියට උපකාරක හා අපකාරක ධර්මයන්ගේ ස්වභාවයන් විමසා ඒකතාරමිමණයක සිත එකඟ කිරීමට සමත් වෙයි. එහෙයින් සම්මාසකියට අනතුරුව සම්මාසමාධිය දෙසන ලද්දේයයි දතයුතුය. මෙසේ මේ අෂ්ටාංගික මාර්ගයද ලෝකික ලෝකොත්තර මිශ්‍රකවම කියනලදි.

අර්ක්ධාතනං රූපසංකෘදී යනාදියෙහි ආධ්‍යාත්මික රූපයෙහි පරික්ම (පිළියෙළවීම) වශයෙන් අර්ක්ධාතනං රූපසංකෘදී නම් වෙයි. ආධ්‍යාත්මික නිල පරික්මය කරන්නේ කෙස්වල හෝ පිතෙහි හෝ කලුඉංගිරියාවෙහි හෝ කරයි. පීත (කහ පැහැය) පරික්මය කරන්නේ මේදයෙහි හෝ සමෙහි හෝ අත්පාතලයන්හි හෝ ඇස්වල කසාවන් තන්හි හෝ කරයි. ලෝහිත (ලේ පැහැය) පරික්මය කරන්නේ මසෙහි හෝ ලෙයෙහි හෝ දිවෙහි හෝ ඇස්වල රතු තන්හි හෝ කරයි. ඔදන (සුදු පැහැය) පරික්මය කරන්නේ ඇටෙහි හෝ දත්හි හෝ නියෙහි හෝ ඇස්වල සුදු තන්හි හෝ කරයි. එය වනාහි මනාව නිල්වූයේ මනාව කසාවන්වූයේ මනාව රත්පැහැවූයේ මනාව සුදු වූයේ නොවේ. අපිරිසුදුම වෙයි. **එකොබ්බිඳාරූපානි පසාකි** යනු යමෙකුට මෙසේ ආධ්‍යාත්මික පරික්මය උපන්නේ වෙයිද නිමිත්තද බාහිරය. හෙතෙම මෙසේ ආධ්‍යාත්මික පරික්මයාගේද බාහිර අර්පණාවගේද වශයෙන් 'ආධ්‍යාත්මික රූප සංඥ ඇති කෙතෙක් බාහිර රූප දකීය'යි කියනුලැබේ. **පරික්කානි** යනු නොවැඩුණුයි. **සුවණණුබණණානි** යනු මනා පැහැය ඇත්තේ හෝ

වෙයි. දුර්වර්ණ වූයේ වෙයි. පරිත්ත වශයෙන්ම මෙම අභිභායනනය කියනලදයි දනුනුයි. **තානි අභිභාය** යනු යම්සේ නම් තදින් කුසගිනි ඇත්තෙක් හත්දක් පමණ බත්ලැබ කිම මෙහි කැපුනු දෙයක් තිබේදයි එකතුකොට එක් බත්පිඩක් කරයිද මෙසේම ඥානයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨවූ පුද්ගලයෙකු මේ ප්‍රකටවූ ඥානය ඇත්තේ කිම මෙහි කුඩා අරමුණෙහි සමවැදියයුත්තක් ඇත්ද මෙය මට බරක් නොවේයයි ඒ රූප යටපත්කොට සමවදිය. නිමිත්ත ඉපදීමත් සමගම මෙහි අපීණාවට පමුණුවයි යන අරුත්ය. **ජානාමි පසාමි** යන මෙයින් මෙහි ආහොගය (සිතා බැලීම) කියනලදි. එයද සමවතින් නැගීසිටියනුටය. සමාපත්තිය අතුරෙහි නොවේ. **එවං සංකෘතී හොති** යනු ආහොග සංඥාවෙන්ද ධ්‍යානසංඥාවෙන්ද එබඳු සංඥා ඇත්තේවෙයි. ඔහුට අභිභව සංඥාව සමාපත්තිය අතුරෙහිම ඇත. ආහොග සංඥාව වූකලී සමාපත්තියෙන් නැගී සිටි තැනැත්තාටමවේ. **අප්පමාණානි** යනු මහත්වූ, වැඩු ප්‍රමාණය යන අර්ථයි. **අභිභාය** යන මෙහි යම්සේ දැඩි කුසගින්න ඇති පුරුෂයෙක් එක් බත් වැඩුමක් ලැබ අනිකක්ද වේවා! අනිකක්ද වේවා මෙය මට කවර වැඩක් නම් කරයිදයි එය මහත්සේ නොදකිසිද මෙසේම ශ්‍රේෂ්ඨඥානය ඇති පුද්ගල තෙමේද ප්‍රකටවූ විඥානය ඇත්තේ එහි සමවැදියයුත්ත කුමක්ද? මෙය අප්‍රමාණ නොවේ. මගේ සිත එකඟ කිරීමෙහි බරක් ඇතැයි ඒවා යටපත්කොට සමවදිය. නිමිත්ත ඉපදීමත් සමගම මෙහි අපීණාවට පැමිණේයයි අර්ථයි. **අප්පධංකං අරූපසංකෘතී** යනු නොලැබෙන බැවින් හෝ නොමැති බැවින් අධ්‍යාත්ම රූපයෙහි පරිකම්පා-ඥා විරහිතවූ කෙනෙකි. **බහිද්ධා රූපානි පසාකි** යනු යමෙකුගේ පරිකම්පාද නිමිත්තද බාහිරවම උපන්නේවේද හෙතෙම මෙසේ බාහිර පරිකම්පායාගේ වශයෙන්ම අධ්‍යාත්ම අරූපසංඥා ඇත්තේ බාහිරව රූප දකියයි කියනුලැබේ. මෙහි සෙස්ස සතරවැනි අභිභායනනයෙහි කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමය. මේ සතරෙහි පරිත්තය විතක්වරිත වශයෙන් එන ලදි. අප්‍රමාණය මොහවරිත වශයෙනි. මනාවර්ණය දෝෂ වරිත වශයෙනි දුර්වර්ණය රාගවරිත වශයෙනි. මොවුන්ට ඒවා සත්ප්‍රායයෝයි (සුදුසු, ගැලපෙන ඒවායි). මොවුන්ගේ ඒ ගැලපෙනබවද විස්තර වශයෙන් විසුද්ධිමග්ගයෙහි වර්ග නිර්දේශයෙහිදී කියනලදි. පස්වැනි අභිභායනනයෙහි **නිලානි** යනු සියල්ල ඇතුළත්වන පරිද්දෙන් කියනලදි. **නිලවණණානි** යනු වර්ණ වශයෙනි. **නිලනිදසානානි** යනු නිදසුන් වශයෙන් නොපෙනෙන සිදුරු ඇති, නොමුසු පැහැය ඇති තනි නිල්මට් දක්නා ලැබේයයි කියන ලද්දේවෙයි. **නිලනිභාසානි** යන මෙය බැබළීම් වශයෙන් කියනලදි. නිල්පැහැය ඇති නිල්පැහැයෙන් යුක්තවූ යන අර්ථයි. මෙයින් ඔවුන්ගේ මනාව පිරිසුදු බව දක්වනුලැබේ.

පිරිසුදු වණ් වශයෙන්ම මේ සතර අභිභායනන කියනලදි. නිල කසිණය උද්ග්‍රහණය කරමින් නිලෙහි නිමිත්ත ගනියි. මලෙහි හෝ වස්ත්‍රයෙහි හෝ වණ්ඩාකුවෙහි හෝයි ආදිකර්මකයා විසින් මෙහි කසිණ කිරීමද පරිකම්පයද අර්පණා විධානයද යන සියල්ල විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී විස්තර වශයෙන් කියනලද්දේමය. මේ අභිභායනනධ්‍යාන අට වට්ටයද වෙයි. වට්ටපාදකද විපස්සනා පාදකද දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරද අභිඤ්ජාපාදකද වෙයි. මේවා ලෝකිකමය: ලෝකෝත්තර නොවෙයි දික්කුසලය. රූපී රූපානි පසාකි යන මෙහි අධ්‍යාත්ම කේශාදියෙහි නිලකසිණාදී වශයෙන් උපදවන ලද රූපධ්‍යානයයි. ඒ රූපය ඔහුට ඇත්තේනුයි රූපී නම්. බහිඛාරූපානි පසාකි යනු බාහිරවූ නිලකසිණාදීවූ රූප ධ්‍යාන ඇසින් බලයි, මෙයින් ආධ්‍යාත්මික බාහිර වස්තූන්ට අයත් කසිණයන්හි උපදවනලද ධ්‍යාන ඇති පුද්ගලයාගේ රූපාවචරධ්‍යාන සතරද දක්වනලදි. අර්ඝ්‍යධ්‍යාන. අරූපසංකප්පි යනු ආධ්‍යාත්මිකවූ රූප සංඥා නැත්තේයි. තමන්ගේ කෙස් ආදියෙහි කුපදවන ලද රූපාවචරධ්‍යාන ඇත්තේ යන අරුත්ය. මෙයින් බාහිර පරිකම්ප කොට බාහිරවම උපදවනලද ධ්‍යාන ඇත්තාගේ රූපාවචරධ්‍යාන දක්වනලදි. සුභතෙතව අධිමුතෙතා හොඳි යන මෙයින් සුපිරිසුදු නිලාදී වණ්කසිණයන්හි ධ්‍යානයේ දක්වනලද්දහ. එහි අපීණාව තුළ සුභයයි කසි ආහෝගයක් නැත. යමෙක් වනාහි සුපිරිසුදු සුභ කසිණාරම්මණයක් කොට වසයිද හෙතෙම යම්භෙයකින් සුභයයි සිතාගන්නා ලද්දේවෙයි කිවයුතුබවට පැමිණෙයි. එහෙයින් මෙබඳු දේශනාවක් කරනලදි. පටිසම්භිද මග්ගයෙහි වනාහි කෙසේ සුභයයි තීරණය කරනලද්දේ විමෝක්ඛය වේදයත් මේ සසුනෙහි හික්මව මෙත්‍රියසහගත සිතින් එක් දිශාවක් -පෙ- පතුරුවා වාසය කරයිද මෙත්‍රිය වැඩු බැවින් සත්වයෝ පිළිකුල් නොවූවෝ වෙත්. කරුණා - මුදිතා - උපේක්ෂා සහගත සිතින් එක් දිශාවක් - පෙ- පතුරුවා වෙසෙයිද උපේක්ෂාව වැඩු බැවින් සත්වයෝ පිළිකුල් නොවූවෝ වෙත් මෙසේ සුභයයි, තීරණය කරනලද්දේ විමෝක්ඛය වෙයි කියනලදි.

සබ්බසො රූපසංකප්පි යන ආදියෙහි යමක් කිවයුතුද ඒ සියල්ල විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී කියනලදි.

පට්ඨිකසිණං භාවෙකි යන මෙහි සියලු අත්තියෙන් කසිණයයි. පෘථිවියෙහිම කසිණයවූයේ පට්ඨිකසිණයයි. පරිකම්ප පෘථිවියෙහිද උද්ග්‍රහනිමිත්තේද පටිභාග නිමිත්තේද ඒ නිමිත්ත අරමුණුකොට උපන්නාවූද ධ්‍යානයට මෙය නමකි. මෙහි වනාහි පෘථිවිකසිණාරම්මණවූ ධ්‍යානය අදහස් කරනලදි. හෙතෙම එය වඩයි. අපෝ කසිණාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි.

මේ කසිණ වඩන්තාවු ශීලයන් පිරිසුදුකොට සුපිරිසුදු ශීලයෙහි පිහිටි තැනැත්තා විසින් ඔහුට දශවිධ පළිබෝධයන් අතුරින් යම් පළිබෝධයක් වේද එය සිඳි කමටහන් දෙන්නාවු කලණමිතුරෙකු වෙත එළඹ තමන්ගේ වර්තයට අනුකූල පරිද්දෙන් යමක් යමෙකුට යෝග්‍ය වේද එය ගෙන කසිණ භාවනාවට නොගැලපෙන විහාරය අතහැර සුදුසු තැනක වෙසෙමින් කුඩා බාධක තයා සියලු භාවනා විධානයන් අත්නොහරිමින් වැඩියයුතුය. මෙහි මේ කෙටි විවරණයයි. විස්තර විසුද්ධිමග්ගයෙහි කියනලදි. හුදෙක් එහි විඤ්ඤාණ කසිණය නොආවේය. එය අත්ථවශයෙන් ආකාස කසිණයෙහි පැවති විඤ්ඤාණයයි. එයද අරමුණු වශයෙන් කියනලදි. සමාපත්ති වශයෙන් නොවේ. එය විඤනය අනන්තයි අරමුණුකොට විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තිය වඩන තැනැත්තේ විඤ්ඤාණ කසිණය වඩන්නේයයි කියනුලැබේ. මේ දස කසිණයෝද වට්ට ද වෙත්. වට්ටපාදකද විදභීතාපාදකද දිට්ඨධම්මසුඛවිහාර අත්ථයෝද අභිඤ්ජාදකයෝද නිරෝධපාදකයෝද වෙත්. ලොකික මෙන්ම ලෝකෝත්තරද වෙත්.

අසුභසඤ්ඤා භාවෙහි යනු උද්ධමානකආදීවු දස අසුභාරම්මණයන්හි උපන්නාවු ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් යුක්ත සංඥාව අසුභසඤ්ඤායයි කියනුලැබේ. එය වඩයි. දියුණු කරයි. වධීනය කරයි. නූපත් අසුභ සංඥාව උපදවයි. උපත් අසුභ සංඥාව ආරක්‍ෂා කරයි යනාත්ථයි. දශ අග්‍රහයන්ගේ සියලු භාවනාක්‍රමය විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී විස්තර කරනලදි. **මරණසඤ්ඤා භාවෙහි** යනු සමමුති මරණය ක්‍ෂණික මරණය, සමුවෙණද මරණය යන ත්‍රිවිධ වූම මරණය අරමුණුකොට උපදින සංඥාව වඩයි. නූපත් සංඥාව උපදවයි. උපත් සංඥාව ආරක්‍ෂා කරයි යන අත්ථයයි. යට කියනලද ලක්‍ෂණ ඇති මරණසත්තියම මෙහි මරණසඤ්ඤායයි කියනලදි. එය වඩයි. දියුණු කරයි. වධීනය කරයි යන අත්ථයයි. මෙහි භාවනාක්‍රමය විසුද්ධිමග්ගයේදී විස්තර කරන ලද්දේමය. **ආහාරෙ පටික්කුලසඤ්ඤා භාවෙහි** යනු අසිත (කනලද) ජීත (බොනලද) ආදී ප්‍රභේද ඇති කබලිංකාර (පිටු වශයෙන් අනුභව කරන) ආහාරයෙහි ගම්මපටික්කුල ආදීවු පටික්කුල නවය මෙනෙහි කරන්නාට උපදින සංඥාව වඩයි දියුණු කරයි වධීනය කරයි යන අත්ථයි. එහිද භාවනාක්‍රමය විසුද්ධි මග්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. **සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා භාවෙහි** යනු සියලුම ත්‍රේධාතුකවු ලෝකයෙහි නොඇලුණු සංඥාව, උකට්ඨි සංඥාව වඩයි යන අරුත්ය. **අභිච්චසඤ්ඤා භාවෙහි** යනු පංච උපාදන ස්කන්ධයන්ගේ භටගැනීම විනාශය, වෙනස්වීම ඇතුළත් කොට ඇත්තාවු පංචස්කන්ධයන්හි අනිත්‍යයයි උපදින සංඥාව වඩයි. **අභිච්ච දුක්ඛසඤ්ඤා භාවෙහි** යනු අනිත්‍යවූ ස්කන්ධ පංචකයෙහි පෙළීමේ සංඛ්‍යාතවූ දුක්ඛලක්‍ෂණය ඇතුළත්වන දුක්ඛයයි

උපදින සංඥා වඩයි. දුෂකම් අනත්තසඤ්ඤා භාවෙහි යනු පෙළිම් අරුතින් දුක්ඛ ස්කන්ධපංචකයෙහි තමන්වයගයෙහි නොපවත්නා ආකාර සංඛ්‍යාතවූ අනාත්ම ලක්ෂණය ඇතුළත් කොට ඇති අනාත්මයයි උපදින සංඥා වඩයි. පභානසඤ්ඤා භාවෙහි යනු පස් ආකාර ප්‍රභාතය අරමුණු කොට උපදින සංඥා වඩයි. විරාගසඤ්ඤා භාවෙහි යනු පස් ආකාරවූම විරාගය අරමුණු කොට උපදින සංඥා වඩයි. නිරෝධසඤ්ඤා භාවෙහි යනු සංස්කාර නිරෝධය අරමුණු කොටගෙන උපදින සංඥාවඩයි. නිවන අරමුණුකොට උපදින සංඥා නම්‍යයිද කියත්. මෙහිද සබ්බලොකෙ අනභිරතසඤ්ඤා, අනිච්චසඤ්ඤා, අනිවේදුක්ඛසඤ්ඤා යන මේ සංඥා තුනෙන් බලවත් විදර්ශනාව කියනලදි. යළි අනිත්‍යසංඥා වඩයි යනාදීවූ දස සංඥාවන්ගෙන් විදර්ශනාසමාරම්භයම කියනලදි.

බුද්ධානුසසති. යනාදිය කියනලද අරුත් ඇත්තේමය. **පට්මජ්ඣානසහගත.** යනු ප්‍රථමධ්‍යානය සමග ගිය, පැවති, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් යුක්තවූ යන අරුත්ය.

සඤ්ඤා. භාවෙහි යනු ප්‍රථමධ්‍යානය සමග එක්කොට ශ්‍රද්ධා ඉන්ද්‍රිය වඩයි, දිවුණු කරයි. වර්තන කරයි. සියලු තත්ති මෙම ක්‍රමයයි.

වේතසාද්ධි. යන මෙහි ආපොච්ඡරණ හා දිබ්බවක්ඛුච්ඡරණ යන දෙයාකාර පැතිරවීමයි. එහි අපොකම්පණයට සමවැදී ජලයෙන් පැතිරවීම ආපොච්ඡරණ නම්. මෙසේ පැතිරවූ මහසමුද්‍රයෙහි සියලුම සමුද්‍රයට යන කුඩා නදීහු ඇතුළත් වුවෝම වෙත්. ආලෝකය වඩා දිවැසින් සියලු සාගරය දැකීම දිබ්බවක්ඛුච්ඡරණ නම්. මෙසේ පැතිරවූ කල්හිද මහ සමුද්‍රයෙහි සියලුම සමුද්‍රයට යන කුඩානදීහු ඇතුළත් වුවෝම වෙති. **අනෙකාගධා තසා** යනු ඒ හික්කුවගේ භාවනාවට ඇතුළත් වුවෝම වෙත්. **විජ්ජාභාගියා** යන මෙහි එක්ව යෙදීම් වශයෙන් විද්‍යාව ඇසුරු කෙරේනුයි විජ්ජාභාගියා නම්. එහි විපසානා ඤාණය මනෝමයිද්ධි ඤාණය හා ඡඅභිඤ්ඤා යන විද්‍යා අටයි. මුල් අත්ථයෙන් ඒවායින් (ඒ විද්‍යාවන්ගෙන්) යුක්තවූ ධර්මයෝද විජ්ජාභාගිය නම් වෙත්. පසු අත්ථයෙන් ඒවා අතුරෙන් යම්කිසි එක් විද්‍යාවක් විද්‍යාවයි. සෙස්ස විජ්ජාභාගියයි මෙසේ විද්‍යාවද විද්‍යාසමප්‍රසක්ත ධර්ම විජ්ජාභාගියෝමයයි දතයුතුය.

මහතා සංවේගය යනු මහත් සංවේගය සඳහාය. මත්තෙහි පදදෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහිද මහාසංවේගය නම් විදර්ශනාවයි. මහා අත්ථය නම් සතර මාභීයයි. මහායොගකේම නම් සාමඤ්ඤාචල සතරයි. නැතහොත් මහාසංවේගය යනු විදර්ශනාව සමගවූ මාභීයයි.

මහා අත්තිය නම් සාමකුසුමල සතරයි. මහායෝගකේම නම් නිවනයයි. සතිසම්පන්නය යනු සමානියද ඥානයද සඳහායි. සුඛසංසාරපටිලාභය යනු දිබ්බවක්‍ෂු සුඛය සඳහායි. දිට්ඨිමත්තවිභාගය යනු මේ ප්‍රත්‍යක්‍ෂවූ ආත්මභාවයෙහි සුවසේ විසීම සඳහායි. විජ්‍යාවිමුක්තිඵලසම්බන්ධය යනු විද්‍යාවිමුක්තියෙන් ඵලය ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම සඳහායි. මෙහිද විජ්‍යා යනු මාහි ප්‍රඥාවයි. විමුක්ති යනු ඒ සමඟවූ සෙසු ධර්මයෝයි. ඔවුන්ගේ ඵලය යනු අරහත්ඵලයයි. එය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කිරීම සඳහාය යන අරුත්ය.

කායෝපි පසංගමනි යනු නාමකායද කර්මකාය (මවුපියන් නිසා හටගත් ශරීරය)ද සංසිද්දෙයි, සංසිදුණු දහය ඇත්තේ වෙයි. විකක්ඛවිචාරාපි යනු මේ ධර්මයේ ද්විතීයධ්‍යානයෙන් සංසිද්දෙන් නම්. මෙහි වනාහි මිළාරික (රථ) සංසිදීම සඳහා කියනලදි. කෙවලා යනු සියල්ලෝ, ඉතිරි තැනියන අරුත්ය. විජ්‍යාභාගියා යනු විද්‍යාකොට්ඨාශයන්ට අයත්වූවෝයි. ඔවුහු යට බෙද දක්වන ලද්දහුමය. අවිජ්‍යා පභියති යනු සථාන අවක සංසාරමූලකවූ ද්වි අපුරුබව ඇතිකරන්නාවූ මහා කල්‍යාණවත්තෝ දුරුවේය යනුයි. විජ්‍යා උපසංස්කරි යනු අරහත් මාහි විද්‍යාව උපදියි. අසම්මානෝ පභියති යනු මම වෙමැයි ගන්නා නවවිධවූ මානය දුරුවෙයි. අනුසයා යනු අනුසය සත්‍යයි. සංයෝජනා යනු සංයෝජන දහයයි. පඤ්ඤපභෙදය යනු ප්‍රඥාවගේ ප්‍රභේදයන්ට පැමිණීම සඳහායි. අනුපාද පරිනිබ්බානය යනු ප්‍රත්‍යායරහිත පරිනිවෘත්තිය පසක්කරනු සඳහායි. අනෙකධාතූපටිවේධෝ භෝති යනු අටළොස් ධාතූන්ගේ ලක්‍ෂණවබෝධය වෙයි. නානාධාතූපටිවේධෝ භෝති යනු ඒ අටළොස් ධාතූන්ගේම විවිධත්වයෙන් ලක්‍ෂණ පටිවේධය වෙයි. අනෙකධාතූපටිසම්භිද්‍ය භෝති යන මෙයින් ධාතූප්‍රභේද ඥානය කියනලදි. ධාතූප්‍රභේදඥානය නම් මෙම ධාතුවේ උත්සන්න බව නිසා මේ නම වේයයි දැනගන්නා ප්‍රඥාවයි. මේ ධාතූප්‍රභේදඥානය සියලු ශ්‍රාවකයන්ටම නොවෙයි. බුදුවරුන්ටම ඉතිරියක්තැනිවම වෙයි. එය සම්බුදුත්වහත්තේ විසින් සම්ප්‍රකාරයෙන් නොකියන ලදි. කුමක් හෙයින්ද යත්? එය කීකල්හි අත්තියක් තැනි බැවිනි. පඤ්ඤපටිලාභය යන ආදී සොළොස් පදයෝ පටිසම්භිද්‍ය මඟයේදී 'සත්පුරුෂයන් ඇසුරු කිරීම, සද්ධම්මශ්‍රවණය, යෝනිසොමනසිකාරය, ධම්මානුධම්මපටිපත්තිය යන මේ ධර්මසතර මහණෙහි, වධනලද්දේ වැඩිදියුණු කරනලද්දේ ප්‍රඥ ප්‍රතිලාභය සඳහා පවතියි. -පෙ- නියුණු වැටහීම සඳහා පවතී' යයි මෙසේ මාතෘකා තබා විස්තර කරනලද්දේමය. මෙයද කියනලදි: 'ප්‍රඥ ප්‍රතිලාභය සඳහා පවතී යනු කවර නම් ප්‍රඥ ප්‍රතිලාභයක්ද යත්? සතර මාහි ඥානයන්ගේ, සතර ඵලඥානයන්ගේ, සතර පටිසම්භිද්‍ය ඥානයන්ගේ, සවුදරුම් අභිඥානයන්ගේ, තෙසුත්තූ

යුගයන්ගේ පත්පැත්තැන්ගේ ලාභය, ප්‍රතිලාභය, පැමිණීම, සමාපත්තිය, ස්පෘහිකිරීම, පසක් කිරීම, එළැඹීම, ප්‍රඥප්තිලාභය සඳහා පවතියන මේ ප්‍රඥ ප්‍රතිලාභයයි. 'ප්‍රඥාවගේ වැඩීම සඳහා පවතින' යන්නෙන් කවරක්ම ප්‍රඥවැඩීමක්ද යත්? ශෛක්‍ෂයන් සන්දේනාගේද කලාණ පෘථග්ජනයාගේද ප්‍රඥව වැඩෙයි. රහතත්වහන්සේගේ වැඩුණු ප්‍රඥවේ වැඩීම වෙයි. ප්‍රඥවධනය සඳහා පවති යන්නෙහි මේ ප්‍රඥ වැඩීමයි. 'ප්‍රඥවේ විපුලත්වය සඳහා පවතින' යැයි කවර ප්‍රඥ විපුලත්වයක් ද යත්? ශෛක්‍ෂයන් සන්දේනාගේද පෘථග්ජන කලාණයාගේද ප්‍රඥව විපුලත්වයට යයි. රහතත්වහන්සේගේ ප්‍රඥව විපුලත්වයට ගියේය. ප්‍රඥවේ විපුලත්වය සඳහා පවතින යන්නෙහි මේ ප්‍රඥවිපුලත්වයයි. 'මහාපඤ්ඤාය සංවත්තනති' මහාප්‍රඥ ඇතිබව සඳහා පවතින යන්නෙහි කවර මහා ප්‍රඥවක්ද යත්? මහත් අර්ථයන් පරික්‍ෂා කෙරෙනුයි මහාපඤ්ඤ නම්. මහත් ධර්මයන් -පෙ- මහත් නිරුක්තීන්, මහත් ප්‍රතිභානයන් මහත් ශීලස්කන්ධයන් මහත් සමාධි ප්‍රඥ විමුක්ති විමුක්තිඥාදශීනස්කන්ධයන් මහත් ස්ථානාස්ථානයන් මහාවිහාරසම්පත්තීන් මහත් ආයඝීසත්‍යයන් මහත් සතිපට්ඨානයන් සමාසක් ප්‍රධානයන් සෘද්ධිපාදයන් මහත් ඉන්ද්‍රියයන් මහත් බලයන් මහත් බෝධාංගයන්, මහත්වූ ආයඝී අෂ්ටාංගික මාභීය, මහත් ශ්‍රමණ ඵලයන් මහා අභිඥවන් මහත් පරමාත්මය වූ නිව්‍යාණය පරික්‍ෂා කොට දනිනුයි මහාපඤ්ඤ නම්. මහාප්‍රඥ ඇතිබව සඳහා පවතින යන්නෙහි මේ මහාප්‍රඥවයි. 'සුපුපඤ්ඤාය සංවත්තනති' පැතිර සිටි (වෙන්වෙන්වූ) ප්‍රඥ ඇතිබව සඳහා පවතින යන්නෙහි වෙන් වෙන්වූ ප්‍රඥව කවරේද යත්, වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ස්කන්ධයන්හි ඥානය පවතියයි (සුපුපඤ්ඤ) වෙන්වෙන්වූ ප්‍රඥව නම්. වෙන් වෙන්වූ නොයෙක් ධාතුන්හි, වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ආයතනයන්හි, වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ප්‍රතිභාසමුත්පාදයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ශූන්‍යතානුලබ්ධයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ප්‍රතිභානයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ශීලස්කන්ධයන්හි සමාධි විමුක්තීන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් විමුක්තිඥාදශීනස්කන්ධයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ස්ථානාස්ථානයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් විහාරසමාපත්තීන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ආයඝීසත්‍යයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් සතිපට්ඨානයන්හි සමාසක් ප්‍රධානයන්හි සෘද්ධිපාදයන්හි ඉන්ද්‍රියයන්හි බලයන්හි බෝධාංගයන්හි නොයෙක් ආයඝී මාභීයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් ශ්‍රමණ ඵලයන්හි වෙන්වෙන්වූ නොයෙක් අභිඥවන්හි ඥානය පවතිනුයි සුපුපඤ්ඤ නම්. වෙන් වෙන්වූ නොයෙක් ජනසාධාරණ ධර්මයන් ඉක්මවා පරමාත්මය වූ නිව්‍යාණයෙහි ඥානය පවතිනුයි සුපුපඤ්ඤ නම්. වෙන්වෙන්වූ ප්‍රඥ ඇති බව සඳහා පවතින යන්නෙහි මේ සුපුපඤ්ඤ නම්. 'විපුල පඤ්ඤාය සංවත්තනති'

පැතුරුණු ප්‍රඥාව ඇතිබව සඳහා පවතින්නේ යන්නෙහි පැතුරුණු ප්‍රඥාව කවරේද යත්? පැතුරුණු අත්තනාන්ති පරික්ෂා කෙරෙනුයි පැතුරුණු ප්‍රඥාව.

-පෙ- පැතුරුණු පරමාර්ථය වූ නිර්වාණය පරික්ෂා කොට ගනිනුයි පැතුරුණු ප්‍රඥාව. පැතුරුණු ප්‍රඥාව ඇතිබව සඳහා පවතින්නේ යන්නෙහි මේ පැතුරුණු ප්‍රඥාවයි. 'ගමිතරපඤ්ඤානාය සංවත්තනති' ගැඹුරු ප්‍රඥා ඇතිබව සඳහා පවතින්නේ යන්නෙහි ගැඹුරු ප්‍රඥාව කවරේද යත්? ගැඹුරු වූ ස්කන්ධයන්හි ඥානය පවතිනුයි ගැඹුරු ප්‍රඥාව නම්. විස්තරය පුළුපඤ්ඤා යන්නට සමානය. ගැඹුරු වූ පරමාත්මය නිවාණයෙහි ඥානය පවතිනුයි ගැඹුරු ප්‍රඥාව නම්. ගැඹුරු ප්‍රඥාව ඇතිබව සඳහා පවතින්නේ යන්නෙහි මේ ගැඹුරු ප්‍රඥාවයි. 'අසාමන්තපඤ්ඤානාය සංවත්තනති' අසාමන්ත (අසම්ප) ප්‍රඥාව කවරේද යත්? යම්කිසි පුද්ගලයකුට අත්ති ගම්මනය කිරීම් වශයෙන් අත්ති පටිසම්භිදාව අවබෝධ වූයේ වේද ප්‍රඥාවෙන් පසක් කරන ලද්දේ ස්පර්ශ කරන ලද්දේ වේද ප්‍රඥාවෙන් පසක් කරන ලද්දේ ස්පර්ශ කරන ලද්දේ වේද ධර්මනිරුක්තිප්‍රතිභාන නිගමනය කිරීම් වශයෙන් පටිභාන පටිසම්භිදාව අවබෝධ කරන ලද්දේ ප්‍රඥාවෙන් පසක් කරන ලද්දේ ස්පර්ශ කරන ලද්දේ වේද ඔහුට අත්තියෙහිද ධර්මයෙහිද නිරුක්තියෙහිද ප්‍රතිභානයෙහිද ලභාවීමට (යටපත් කිරීමට) අත්තිසිවෙක් සමත් නොවෙයි. හෙතෙම අනුත් විසින් ලභාවිය නොහැක්කේනුයි අසාමන්ත ප්‍රඥා ඇත්තේ නම් වෙයි. කල්‍යාණ පෘථග්ජන පුද්ගලයාගේ ප්‍රඥාව අවචුන්නත්‍රයේ (රහතත්වහත්සේයේ) ප්‍රඥාවෙන් දුරෙහිය. ඇතය. ඉතා දුරෙහිය. සම්පයෙහි නොවේ. ලභ නොවේ. කල්‍යාණ පෘථග්ජනයා ඇසුරුකොට (සලකන විට) අවචුති පුද්ගලයා අසාමන්ත (අසම්ප) ප්‍රඥා ඇත්තෙකි. අවචුන්නාගේ ප්‍රඥාව සෝවාන් පුද්ගලයාගේ ප්‍රඥාවෙන් දුරෙහි පවතියි. අවචුන්නා ඇසුරු කොට සෝවාන් තැනැත්තේ අසාමන්ත ප්‍රඥා ඇත්තෙකි. සෝවාන් තැනැත්තාගේ ප්‍රඥාව සකාදගාමී තැනැත්තාගේ ප්‍රඥාවෙන්, සකාදගාමී තැනැත්තාගේ ප්‍රඥාව අනාගාමී තැනැත්තාගේ ප්‍රඥාවෙන්, අනාගාමී තැනැත්තාගේ ප්‍රඥාව රහතත්වහත්සේයේ ප්‍රඥාවෙන් රහතත් වහත්සේයේ ප්‍රඥාව පසේබුදුන් වහත්සේයේ ප්‍රඥාවෙන් දුරෙහිය. ඇතය. ඉතා දුරෙහිය. සම්පයෙහි නොවේ. ලභ නොවේ. රහතත්වහත්සේ ගෙන සලකන විට පසේබුදුන්වහත්සේ අසාමන්ත ප්‍රඥා ඇත්තෙකි. පසේබුදුන්වහත්සේද සද්දේවක ලෝකයාද ගෙන සලකන විට තථාගත වූ අරහත් සම්මාසම්බුදුරජාණන්වහන්සේ අග්‍රයහ. අසාමන්ත ප්‍රඥා ඇතිසේක. 'ප්‍රඥප්‍රභේදයන්හි දක්ෂ වූ විශේෂ විභාගයට පැමිණි ප්‍රඥා ඇති -පෙ- ඔවුහු ප්‍රශ්න පිළියෙළ කරමින් තථාගතයන්වහන්සේ වෙත එළඹ ගුප්ත දැනුමක් අරුත් ඇත්තාවූද ප්‍රශ්න අසති. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් ඒ ප්‍රශ්නයෝ කියන ලද්දහුද විසඳන ලද්දහුද වෙත්.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේම එහිලා අභියාචනා බලනසේක. යම් මේ ප්‍රඥවක් වේද එම ප්‍රඥවෙති' යන්නෙන් අග්‍රය. අසාමන්‍යප්‍රඥ ඇත්තෝය. අසාමන්‍යප්‍රඥව සඳහා පවතින්නේ යන්නෙහි මේ අසාමන්‍ය ප්‍රඥවයි. 'හුරි පඤ්ඤාය සංවත්තනති' යන්නෙහි හුරිපඤ්ඤාව කවරේද යත්? රාගය මැඩපවත්නේනුයි හුරිපඤ්ඤා නම්. මැඩපවත්වනලද්දේනුයි හුරිපඤ්ඤා නම්. දොස, මොහ, කොධ, උපතාහ, මක්ඛ, පලාස, ඉස්සා, මච්ඡරිය මායා, සායේය්‍ය, ඵලහ, සාරභ, මාන, අතිමාන, මද, පමාද යන සියලු කෙලෙසුන් සියලු දුසිරිත් සියලු අභිසංස්කාරයන් සියලු භවගාමී කම් යන මැඩපවත්වන්නේනුයි හුරිපඤ්ඤා නම්. මැඩපවත්වනලද්දේනුයි හුරිපඤ්ඤා නම්. රාගය සතුරෙකි. ඒ සතුරා මඬනා ප්‍රඥව යන්නෙන් හුරිපඤ්ඤායි. ද්වේෂය, මොහය -පෙ- සියලුභවගාමීකම් සතුරෙකි. ඒ සතුරා මඬනා ප්‍රඥව යන්නෙන් හුරිපඤ්ඤායි. පෘථිවිය හුරියයි කියනුලැබේ. ඒ පෘථිවිය සමානව පළේවුද මහත්වුද ප්‍රඥවෙන් යුක්තවුයේදී හුරි ප්‍රඥා ඇත්තේනම්. තවද ප්‍රඥවට මෙය නමෙකි. 'හුරි මේධා පරිණායිකා' යනු හෙයින්ද හුරිපඤ්ඤා නම්. 'හුරිපඤ්ඤාය සංවත්තනති' යන්නෙහි මේ හුරිපඤ්ඤායි. 'පඤ්ඤාබාහුලාය සංවත්තනති' යන්නෙහි ප්‍රඥාබාහුලාය කවරේද යත්? මෙහි කිසිවෙක් ප්‍රඥගරුකවුයේ වෙයි. ප්‍රඥවර්ත ඇත්තේ, ප්‍රඥ ආසය ඇත්තේ, ප්‍රඥධිමුක්තවුයේ, ප්‍රඥධවර්තවුයේ, ප්‍රඥකේතු වුයේ, ප්‍රඥව අධිපති කොටඇත්තේ, පරික්ෂාබහුලවුයේ, ද්විපරික්ෂාව බහුලකොට ඇත්තේ, ගැඹුරට යොමුවීම බහුලකොට ඇත්තේ, මනාව විමසා බැලීම ස්වභාවයකොට ඇත්තේ, ප්‍රකට පැවැත්ම ඇත්තේ, එය වර්තයකොටඇත්තේ, එය ගරුකකොට ඇත්තේ, එය බහුලකොට ඇත්තේ, එයට නතු වුයේ, එයට යොමු වුයේ එදෙසට නැඹුරු වුයේ, එහි ඇළී සිටින්නේ, එය අධිපතිකොටඇත්තේයි. යම්සේ ගණයා (සමුහයා) ගෙන්බරවු තැනැත්තේ ගණබාහුලිකයි කියනුලැබේද චිවරගරුක පත්තගරුක සෙනාසනගරුක තැනැත්තේ සෙනාසනබාහුලිකයි කියනුලැබේද මෙසේම මෙහි කිසිවෙක් ප්‍රඥගරුකවුයේ වෙයි. ප්‍රඥවර්තවුයේ -පෙ- ප්‍රඥව අධිපතිකොටඇත්තේ වෙයි. 'ප්‍රඥාබාහුලාය සඳහා පවතින්නේ' යන්නෙහි මේ ප්‍රඥාබාහුලායයි 'සීසපඤ්ඤාය සංවත්තනති' යන්නෙහි සීසපඤ්ඤා යනු කවරේදයත්? වභවනා සිල් සපුරන්නේනුයි සීසපඤ්ඤා නම්. වභවනා ඉන්ද්‍රිය සංවරය, බොජුනෙහි පමණ දත්තාබව, අවදියෙන් සිටීම, ශීලස්කන්ධය, සමාධි, ප්‍රඥ විමුක්ති විමුක්තිඥන දශීන ස්කන්ධයන් වභවනා සපුරන්නේනුයි සීසපඤ්ඤා නම්. වභවනා තුන නොතුන දැනුයි, විහාර සමවත් සපුරන්නේයි ආර්ය සත්‍යයන් අවබෝධ කරන්නේයි සතිපට්ඨානයන් වඩන්නේයි සමාක්ප්‍රධානයන් සෘද්ධිපාදයන් ඉන්ද්‍රියයන්

බලයන් බොධාංගයන් ආර්යමාර්ගීය වඩන්නේත්‍රයි සිසපඤ්ඤානම්. වහවහා ශ්‍රමණඵලයන් පසක් කෙරේත්‍රයි සිසපඤ්ඤානම්. වහවහා අභිඥාත් දතගනිත්‍රයි සිසපඤ්ඤානම්. වහවහා පරමාර්ථමයවු නිර්වාණය ප්‍රත්‍යක්‍ෂ කෙරේත්‍රයි සිසපඤ්ඤානම්. සිසපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති යන්නෙහි මේ සිසපඤ්ඤාවයි. 'ලුප්පඤ්ඤාතාය සංවත්තනති' යන්නෙහි ලුප්පඤ්ඤා යනු කවරේදයත්? ඉක්මණින් ඉක්මණින් ශීලයන් සපුරන්නේත්‍රයි ලුප්පඤ්ඤානම්. -පෙ- ඉක්මණින් ඉක්මණින් පරමාර්ථමයවු නිර්වාණය පසක්කෙරේත්‍රයි ලුප්පඤ්ඤානම්. **ලුප්පඤ්ඤාතාය සංවත්තනති** යන මෙහි මේ ලුප්පඤ්ඤානම් වේ. භාස්‍යපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති යන්නෙහි භාස්‍යපඤ්ඤා යනු කවරේදයත්? මෙහි යම්කිසි සතුටබහුලවු විදීම් බහුලවු තුටුවීම් බහුලවු ප්‍රමුදිතවීම් බහුලවු තැනැත්තෙක් සිල් සපුරන්නේත්‍රයි භාස්‍යපඤ්ඤානම් - පෙ- පරමාර්ථමයවු නිර්වාණය පසක්කරන්නේත්‍රයි භාස්‍යපඤ්ඤානම්. **භාස්‍යපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති** යන්නෙහි මේ භාස්‍යපඤ්ඤානම්. **ඵලපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති** යන්නෙහි ඵලපඤ්ඤා යනු කවරේදයත්? අතීත අනාගත හා වතීමානායන්ට අයත්වු යම්කිසි රූපයක් යම්කිසි වේදනාවක්, යම්කිසි සංඥාවක්, යම්කිසි සංස්කාරයක්, යම්කිසි විඥානයක් අතීත අනාගත හා වතීමානායන්ට අයත්වු ආධ්‍යාත්මිකවු හෝ බාහිරවු රථවු හෝ මාද්‍රවු භීත වු හෝ ප්‍රණීතවු දුරෙහිවු හෝ සමීපයෙහිවු සියලුම විඤ්ඤාණය අනිත්‍ය වශයෙන් වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. දුක් වශයෙන් අනාත්ම වශයෙන් වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. අතීත අනාගත හා වතීමානායන්ට අයත්වු ඇස -පෙ- ජරාමරණ අනිත්‍යවශයෙන් දුඃඛවශයෙන් අනාත්ම වශයෙන් වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. අතීත අනාගත හා වතීමානවු රූපය වැයවීම් අරුතින් අනිත්‍යය, බියදනවතසුලු අරුතින් දුක්ඛය, නිසරු අරුතින් අනාත්මයයි සසඳ තීරණයකොට ප්‍රකටකොට පැහැදිලිකොට රූපනිරෝධයවු නිවනෙහි වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. -පෙ- ජරාමරණයන්ගේ නිරෝධයවු නිවනෙහි වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. රූපය -පෙ- ජරාමරණය අතීත අනාගත හා වතීමානායන්හි උපන්නෙකි. අනිත්‍යය, සංස්කෘතය, ප්‍රතිත්‍යභවුත්පන්නය: ක්‍ෂයවීම ස්වභාවකොට ඇත. විනාශය ස්වභාවකොට ඇත. අත්හැරීම ස්වභාවකොට ඇත. නිරෝධය ස්වභාවකොට ඇතැයි සසඳ තීරණයකොට ප්‍රකටකොට පැහැදිලිකොට ජරාමරණ නිරෝධයවු නිවනෙහි වහා දිවේත්‍රයි ඵලපඤ්ඤානම්. 'ඵලපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති' යන්නෙහි මේ ඵලපඤ්ඤානම්. **තික්‍ෂිපඤ්ඤාතාය සංවත්තනති** යන්නෙහි තික්‍ෂිපඤ්ඤා යනු කවරේදයත්? වහා කෙලෙසුන් සිදින්නේත්‍රයි තික්‍ෂිපඤ්ඤානම්. උපත් කාමචිත්තකය. ව්‍යාපාද චිත්තකය, විහිංසා චිත්තකය, උපනුපත් පව්ව අකුසල් දහම් නොඉවසයි. පහකරයි දුරුකරයි විනාශකරයි. නොපවත්නා

බවට පමුණුවයි. යන්නෙන් තිකිපසැකියි. උපත් රාගය, ද්වේෂය, මෝහය -පෙ- සියලු හවගාමී කම්යන් නොඉවසයි. පහකරයි. දුරුකරයි. විනාශ කරයි. නොපවත්නා බවට පමුණුවයි යන්නෙන් තිකිපසැකියි. එකම අසුනෙක්හි සතර ආයාච්ඡාදී, සතර ශ්‍රමණඵල සතර ප්‍රතිසම්භිද්‍ය අභිඥයය, අවබෝධ කරනලද්දු වෙත්. ප්‍රඥවෙන් පසක් කරන ලද්දුය, ස්පඨකරන ලද්දුයයි තිකිපසැකියි නම්. නිබ්බේධක පසැකුනාය සංවිතනනි යන්නෙහි නිබ්බේධක පසැකු යනු කවරේදයත්? මෙහි යම් කිසිවෙක් සියලු සංස්කාරයන්හි උද්වේගය බහුල කොට ඇත්තේ, උත්‍රාස බහුල කොට ඇත්තේ, කළකිරීම බහුල කොට ඇත්තේ, නොඇලීම බහුල කොට ඇත්තේ, අනභිරතිය බහුලකොට ඇත්තේ, පරාංමුඛවූයේ සියලු සංස්කාරයන්හි නොඇලෙයි. නොකැවුණු, නොපැළුණු ලොහසාක්‍යය සිදියි, පළාලයි යන්නෙන් නිබ්බේධක පසැකු නම්. නොකැවුණු, නොපැළුණු දෙසකිකිය, මොහකිකිය ත්‍රොධය, උපනාහය - පෙ- සියලු හවගාමී කම්යන් සිදියි පළාලයි යන්නෙන් නිබ්බේධකපසැකුනම්. නිබ්බේධක පසැකුව සඳහා පවතින් යන්නෙහි මේ නිබ්බේධකපසැකුවයි. මෙසේ පටිසම්භිද්‍ය මගයෙහි කියනලද අයුරින්ම අර්ථය දත යුතුය. හුදෙක් එහි බහුවචනයය. මෙහි එකචනයය යන මෙයම විශේෂයයි. සෙස්ස එබ්දමය. මේ සොළොස් මහා ප්‍රඥවද ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවම කියනලදි. **අමතං තෙ හික්ඛවෙ න පරිභුඤ්ජනති** යනු මරණයෙන් තොරවූ නිවන නොවිඳිති යන අර්ථයි. නිවන ලෝකෝත්තරවූයේ කායගතාසනිය ලෝකික වූයේ නොවේද? කෙසේනම් එය නොවිඳින්නාහු අමාතය නොවිඳිත්දයත්? එය වඩා අවබෝධ කටයුතු බැවිනි. කායගතාසනිය වඩන්නේ අමාතය අවබෝධ කරයි. නොවඩන්නේ අවබෝධ නොකරයි එබැවින් මෙසේ කියනලදි. මේ අයුරින් සියලු තන්හි අර්ථය දතයුතුය. තවද මෙහි **විරඳං** යනු වළකනු ලැබූයි. අවබෝධ නොකළා වූයි. **ආරඳං** යනු සපිරුණුයි. **පමාදිංසු** යනු පමාවෙන් යනුයි. **පමුච්චං** යනු මුළාවට පත්වූ අමතක කළ හෝ නැසීගිය යනුයි. **ආසෙවිතං** යනු මුලසිට සෙවුනාලදයි. **භාවිතං** යනු වඩනාලදයි. **බහුලිකතං** යනු යළියළින් කරනලදයි. **අනභිඤ්ජනං** යනු ප්‍රකට අභිඥවෙන් නොදන්නාලදයි. **අපරිඤ්ජනං** යනු ප්‍රකට පරිඤ්ජන වශයෙන් වෙන්කොට නොදන්නාලද යනුයි. **අසවර්තතං** යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ නොකරනලදයි. **සවර්තතං** යනු ප්‍රත්‍යක්ෂකරනලද යනුයි. සෙස්ස සියලු තන්හි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

**මනොරථපුරාණී නම්වූ අංගුත්තරනිකායධර්මකථාවෙහි
සුත්‍රාත්ත දහසකින් පරිමිතවූ
එකකතිපාත වර්ණාව නිමිසෙයි.**

ද්විතීය නිපාතවර්ණාව

වක්‍රපණාශික වර්ග

2. 7. 7

ද්විතීයනිපාතයේ පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි වර්ණාව යනු දෙවියෝයි, අපරාධයෝයි. **දිට්ඨධර්මික** යනු ඉතාත්මයෙහි, මෙම ආත්මතාවයෙහි උපත් විපාකයි. **සමපරාධික** යනු පරලොවෙහි, අනාගත ආත්මතාවයෙහි උපත් ප්‍රතිඵලයි. **ආගුචාරි** යනු පාපකාරීවූ, අපරාධ කරන්නාවූ යනුයි. **රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙතෙති** යනු සොරුන්ගෙන් රාජපුරුෂයෝ විවිධවූ වධබන්ධන කරත්. රජවරු එය කරවත් නම්වේ. මෙතෙම මෙසේ වධබන්ධන කරනුලබන සොරු බලයි. එහෙයින් '**පසාති චොරං ආගුචාරිං රාජානො ගහෙත්වා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙතෙතා**'යි කියනලදි. **අඛණ්ඩකෙති** යනු මුගුරුවලින් පහරදීම්වලින් හෝ පහරදෙනු සඳහා සිවුරියන් දඩුකඩක් දෙකට කඩා ගන්නාලද දඩුවලින් හෝයි. **බිලහිතචාරික** යනු කැඳහැලියේ වධයයි. එය කරන්නාහු හිස්කබල උගුළුවා රත්වූ ලොහොගුලියක් අඩුවෙන් ගෙන එහි හෙළති. එයින් හිස්මොළය පැසී උතුරයි. **සඛාමුණ්ඩක** යනු සඛාමුණ්ඩක නම් වධයයි. එය කරන්නාහු උඩුකොල දෙකත් සිළු ගලවළුව (බෙල්ලේවල) පිරිසිදීමෙන් සමසිඳු සියලු කෙස් එකට ගැටයක් කොට දණ්ඩෙන් සොලවා උගුළුවත්, කෙස් සමඟ සම ගැලවී එයි. ඉක්බිති හිස්කබල තද ගලින් ගටා සෝදමින් හක්ගෙඩි පැහැය ඇත්තක් කරයි. **රාහුමුඛ** යනු රාහුමුඛ නම් වධයයි. එය කරන්නාහු අඩුවෙන් මුඛ විවර කොට මුඛතුළ පහනක් දල්වත්. කන්සිළුවෙහි හෝ පටන් මුඛය නියනින් සාරත්, ලේ වැගිරී මුඛය පිරෙයි. **ජොතිමාලික** යනු සියලු සිරුර තෙල් පෙඟු කඩමාලු වෙළා ගිනි තබත්, **හත්පජ්ජාතික** යනු අතෙහි තෙල් පෙඟු කඩමාලුවලින් වෙළා පහනක් මෙන් දල්වත්. **ඵරකවතතික** යනු ඵරකවතන නම් වධයයි. එය කරන්නාහු ගෙලෙන් යට පටන්ද සම්චටෙහි සාරා කපමින් ගොජ ඇටෙහි හෙළත්. හෙතෙම තමන්ගේ සම්චටේ ඇත්මිඇත්මී වැටෙයි. **වීරකවාසික** යනු වීරකවාසිකවධයයි. එය කරන්නාහු එසේම සම්චටෙහි සාරා කපමින් ඉගෙහි තබත්. ඉගෙහි පටන් සාරා කපමින් ගොජ ඇටෙහි තබත්, යටිසිරුර මත්තෙහි හතවැහැරී ඇළුමක් අඳිනලද්දක් මෙන් වෙයි. **එණ්ණයාක** යනු එණ්ණයාක නම් වධයයි. එය කරන්නාහු දෙවැලම්ටෙහිද දෙදණ්ණිද යකඩින් සිදුරුකොට යකඩ හුල් අතිත්. හෙතෙම යකඩ හුල් සතරකින් බිම පිහිටයි. ඉක්බිති ඔහු වටකොට ගිනිදල්වත්, '**එණ්ණයාකො ජොති පරිගහණො යථා**'යි ආ තැන්හිද මෙයම කියනලදි. කලින් කලට

යකඩනුල් ඉවත් කොට ඔහුට ඇට කෙළවර සතරින්ම තබන්. මෙබඳු ව්‍යුහයක් නම් තැන. **බලිසමංසිකං** යනු දෙමුවක් ඇති බිලිකොකුවලින් පහරදී සමීමස් නහර උගුළුවන් **කහාපණකං** යනු සියලු සිරුර තියුණු වැවලින් කෙළවරෙහි පටන් කහවණු පමණට හෙළමින් කොටත්. **බාරාපතවර්තං** යනු සිරුර ඒ ඒ තැන ආවුඩවලින් ගසා කොසුවලින් ක්‍ෂාර (ලුණු) ගල්වයි. සමීමස් නහර වැගිරෙමින් ඇටසැකිල්ලක් මෙන් තිබෙයි. **පලිසපරිවර්තකිකං** යනු එක් පසකින් වැදහොවා කන්සිදුරෙන් යනුළ ඇත පොළවට එක්කරයි. ඉන්බිති ඔහු පයින් ගෙන අදියි. **පලාලපීඩකං** යනු දක්ෂ ව්‍යුහයක් සමඟ ඇඳ ඇඹරුම්ගල්වලින් ඇටබිඳ කෙස්වලින් ගෙන ඔසවයි. මස්ගොඩවල්ම වෙයි. ඉන්බිති ඔහු කෙස්වලින්ම වෙළෙන්, පිදුරුවැටියක් මෙන් කොට යළි වෙළෙන්, **සුනබෙහිපි** යනු කිහිපදිනක් කෑම නොදී බඩගිහිවූ බල්ලන් ලවා කවන්, ඔවුහු මොහොතකින්ම ඇටසැකිල්ලක්ම කරති. **සුලෙඋත්තායෙනෙක** යන හුලෙහි නංවන යනුයි. **න පරෙසං පාහතං පලුමපනො වරකි** යනු ඉදිරියට ගෙනෙනලද අනුන් අයත් බඩුවක් යටත් පිරිසෙයින් ඇතුළුවීයෙහි වැටුණු දහසක් බැඳි පොදියකවුද දක මෙයින් ජීවත් වෙමැයි සොරා ගනිමින් නොහැසිරෙයි. මෙයින් කවර වැඩක්දැයි පාපිටින් පෙරළා යයි. **පාපකො** යනු ලාමකවූ දුක්සහගතවූ අතිවූයි. **කිංකරිකං** යනු ඒ කාරණය කවරක් නම් වන්නේදැයි. **යාහං** යනු යම් කරුණකින් මම යනුයි. **කායදුච්චරිකං** යනු ප්‍රාණාතිපාතාදී ත්‍රිවිධ අකුශලකායකමීයි. **කායසුචරිකං** යනු එයට ප්‍රතිපක්ෂවූ ත්‍රිවිධ කුශල කමීයයි. **වච්චුචරිකං** යනු බොරුකීම ආදීවූ සිවුවැදරුම් අකුශලවාක් කමීයයි. **වච්චුචරිකං** යනු එයට ප්‍රතිපක්ෂවූ සිවුවැදරුම් කුශලකමීයයි. **මනොදුච්චරිකං** යනු දඩ් ලෝභය ආදී ත්‍රිවිධ අකුශල කමීයි. **මනොසුචරිකං** යනු එයට ප්‍රතිපක්ෂවූ ත්‍රිවිධ කුශලකමීයයි. **සුද්ධං අත්තානං පරිහරකි** යන මෙහි ශුද්ධිය (පිරිසුදුව) පර්යාය වශයෙන් හා නිෂ්පර්යාය වශයෙන් දෙපරිදිය. ශරණාගමනයෙන් පරිසුදුවූ තමන් පවත්වා ගැනීම පර්යාය වශයෙන් වේ. යම්සේ පන්සිල්වලින්, දසසිල්වලින්, සිවුපිරිසුදු සිල්වලින්, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන්, -පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනයෙන් සෝවාන් මගින් සෝවාන් පෙලෙන් -පෙ- රහත් මගින් පර්යාය වශයෙන් තමන් පරිසුදුව පවත්වා ගිහියි නම්. රහත්පෙලෙහි පිහිටි කෙලෙසුන් දුරුකළ තැනැත්තා මුල් සිදුණු පංචස්කන්ධයන් තහවත්තේද කවවත්තේද අනුභවකරවත්තේද හිඳුවත්තේද හොවවත්තේද නිෂ්පර්යායයෙන්ම පිරිසුදුවූ නිමිලවූ තමන් පවත්වයි. පිළිඳහුම් කරයි යයි දතයුතුය. **තස්මා** යනු යම් හෙයකින් මේ දෙවරදම නොදනොවරදය. එහෙයින්. **වස්ඨිරුතො** යනු වරදට බිය ඇත්තෝයි. **වස්ඨයදසසාරිතො** යනු බියෙන් වරද දකිනසුලු වූවෝයි. **එතං පාටිකඩං** යනු මෙය කැමැතිවිය යුතුය. මෙය අවශ්‍යයෙන්ම වන්නේය යන අත්ථයි. **යං** යනු නිපාතමාත්‍රයකි.

යම් කරුණක් හේතුකොට ගෙන සියලුවරදින් මිදෙයි යනුවෙන් කාරණය දක්වන වචනය හෝ වෙයි. කවර කරුණකින් මිදෙයිද යනුයි. සතර මගින් මෙන්ම සතර ඵලයෙන්ද වේ. මගින් වනාහි මිදෙයි නම්. ඵලයට පැමිණියේ මිදුණේ නම් වෙයි. කිම කෙලෙසුන් දුරකළ පුද්ගලයාගේ අකුශලය විපාක නොදෙයිද? විපාක දෙයි. එය වනාහි රහත්වීමට කලින් කරනලද අකුශල කම්යයි. එයද මෙම අත්කැවිහිදිය. පරලොවදී ඔහුට කම් ඵලයක් නැත.

පළමු වෙහි සූත්‍රයයි.

2. 1. 2.

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි පටිථානානි යනු චිරයයෝයි. චිරයය වනාහි උත්සාහකළයුතු බැවින් ප්‍රධානභාවය කිරීම් වශයෙන් හෝ ප්‍රධානයයි කියනුලැබේ. දුර්ගිසම්භවානි යනු ඉවසිය නොහැකි, දුකසේ සපිරියයුතු දුකසේ කළයුතුය යන අර්ථයි. අභාරමජ්ඣාධිකාං යනු ගිහිගෙහි වසන්නවුන්ගේයි. චීවර පිණ්ඩපාක සේනාසන ගිලානපට්ඨය හෙයස් පරික්ඛාරානුපාදනත්ථං පටිථානං යනු මේ චීවරාදී ප්‍රත්‍යාසතර දීම සඳහා චිරයය නම් අමාරුවෙන් ඇති වන්නකැයි දක්වෙයි. සිවුරියන් පමණවූ කඩමාල්ලක්ද අල්ලක සහල් පමණවූ බත්ද සිවුරියනක් පමණවූ පත්සලක්ද ගිනෙල් වෙඩරු ආදිය අතුරෙන් සුළු වූ බෙහෙත්ක්ද අනුන්ට දෙවූයයි කීමට හෝ රැගෙන දීමට දුෂ්කරය. දෙපසින් පෙළගැසුණු සටනට පිවිසීමකට සමානය. එහෙයින් හගාවතුන්වහන්සේ (මෙසේ) පැවසුසේක.

දීමද සටනද සමානයයි කීහ. යහපත් ටිකදෙනෙක් බොහෝ දෙයක් දිනති. ඉදින් සැදහැ ඇත්තේ ටිකක් හෝ දෙයිද එහෙයින්ම හෙතෙම පරලොව සුව ඇත්තේ වෙයි.¹

අභාරසමා අනගාරියං පබ්බජිතානං යනු ගෙයින් නික්ම ගො, ගිහිගෙහි විසීමට හිතඑළවන ගොවිතැන් ගවයන් රැකීම ආදියෙන් වෙන්වූ අනගාරික පැවිද්දට එළඹුනවුන්ගේය. සබ්බපටිපට්ඨිකග්ගානං පටිථානං යනු සියලු සාක්කඋපටි කෙලශඋපටි අභිසංඤ්ඤා උපටි සංඛ්‍යාතවූ උපටින් අත්හැරීම් සංඛ්‍යාතවූ නිව්භාණය සඳහා විදහිතාවෙන් මෙන්ම මාභීයෙන්ද එකට උපන් චිරයයයි. කසමා යනු යම් හෙයකින් මේ චිරය දෙක දුකසේ හටගනියිද එහෙයින්යි.

දෙවෙනි සූත්‍රයයි

1. "දැනට යුද්ධ ව සමානමාත්‍ර අපාසි සත්තා බහුකෙ ජිනනි අපාසෙ වෙ සඳහානො දැනි. තෙනෙව සො හොති සුඛි පරත්"

2.13

තුන්වෙනි සූත්‍රයෙහි **තපනියා** යනු මෙලොවෙහිද පරලොවෙහිද තැවෙන්නුයි තපනියා නම් වේ. **තපනි** යනු සිත්තැවුලෙන් තැවෙයි. ශෝක කරයි. කාය දුශ්චරිතය කොට නන්දයක්ෂයා මෙන් නන්දමානවකයා මෙන් නන්ද ගොසානකයා මෙන් දෙවිදත් මෙන් දෙබෑයන් මෙන්ද තැවෙයි. ඔවුහු දෙනක මරා මස් දෙකොටසකට කළහ. ඉක්බිති කතිටු බෑයා දෙටු බෑයනට, මගේ දරුවෝ බොහෝය. මේ බඩවැල් දෙක දෙන්නැයි කීවේය. ඉක්බිති හෙතෙම ඔහුට සියලුමස් දෙකට බෙදනලදී. යළි කුමක් සොයහිදැයි (පවසා) පහරදී දිවිකොර කළේය. ආපසු හැරී ඔහු දෙස බලමින් මියගියහු බලා මවිසිත් බැරෑරුම් දෙයක් කරනලදැයි සිතක් ඉපදවීය. ඉක්බිති ඔහුට බලවත් ශෝකයක් උපන්නේය. හෙතෙම සිටි තැනද හුන්නැනද ඒ ක්‍රියාවම සිහිකරයි. සිත් සතුටක් නොලබයි. කැ බිචි අනුභවකළ විදි දෙයද ඔහුගේ සිරුරෙහි ඔද ඇති නොකරයි. ඇට සම් පමණක්ම විය. ඉක්බිති එක් තෙරකෙනෙක් ඔහු දක උවසුව, නුඹ බොහෝ කෑම් පීම් ඇත්තෙකි. ඔබේ ඇටසම පමණක් ඉතිරිව ඇත. ඔබගේ කිසියම් ශෝකකළයුතු කම්යක් ඇත්දැයි ඇසූහ. හෙතෙම එසේය ස්වාමීනියි සියල්ල පැවසීය. ඉක්බිති ඔහුට තෙරණුවෝ උවසුව ඔබ බැරෑරුම් කම්යක් කරනලදි. අපරාධ නොකළයුතු තැන අපරාධ කෙළෙහියි පැවසූහ. හෙතෙම ඒ කම්යෙන්ම කළුරිය කොට තිරයෙහි උපන්නේය. වාග් දුශ්චරිතයෙන් සුප්‍රබුද්ධ ශාක්‍ය, කොකාලික වික්‍රමානවිකාදීන් මෙන් තැවෙයි. ඉතිරිය මෙහිද සතර වෙනි සූත්‍රයෙහිද පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

2.15

පස්වැන්නෙහි **ච්චිත්තාහං** යනු දෙදිනකි. **උපඤ්ඤාසිං** යනු එළඹ ගුණය දැනගත්තේය. වටහා ගත්තේය, අවබෝධ කළේය යන අර්ථයි. දැන් ඒ ධර්මයන් දක්වමින් යාව, **අසතකුට්ඨිකා** යානාදිය පැවසූයේක. මේ ධර්මදෙක නිසා ශාස්තෘන්වහන්සේ සච්ඡෙදනාඥනයට පත්සේක. එබැවින් එහි බලය දක්වමින් මෙසේ පැවසූයේක. එහි ‘කුසලධර්මයන්හි අසතකුට්ඨිකා’ යන මෙයින් මෙය ප්‍රකටකරයි. මම ධ්‍යානමාත්‍රයකින් හෝ අවහාසනිමිත්තමාත්‍රයකින් හෝ අසතකුට්ඨි රහත්මගම ඉපදවූයෙමි. යම්කාක් එය නුපන්නේද ඒකාක් සතකුට්ඨියේ නොවෙමි. බවුන් වැඩිමෙහිදීද උකටලි නොවී නොපසුබටවම බවුන්වැඩිම කෙළෙමි යන මේ අර්ථය දක්වමින්

යාව අප්‍රවීණතා යනාදිය පැවසුවේය. එහි අප්‍රවීණතා යනු පසු නොබැසීමයි. නොපසුබටවීමයි. අප්‍රවීණතා සුදුසු හික්මවීම පදනම් යන මෙහි සුදුසු යනු නිපාතමාත්‍රයකි. 'මහණෙනි, මම නොපසුබැසීමෙහි සිටියෙමි. බෝසත්කල්හි සභීඤ්ඤා ඥානය පතමින් ප්‍රධන් වියහිය කෙළෙමි යන මෙය මෙහි අදහසයි. දැන් යම්සේ මෙකුමා විසින් ඒ ප්‍රධන් වියහිය කරනලද්දේද එය දක්වමින් කාමං තවො ච යනාදිය පැවසුවේය. එහි යහනං යන මෙයින් ලැබියයුතු ගුණසමූහය දක්වයි. පුරිසතරාමෙන යනාදියෙහි පුරුෂයාගේ ඥාන ශක්තිය, ඥානවීර්ය, හා ඥානපරාක්‍රමයද කියනලදි. සත්තං යනු පිහිටුවීම, නැවැත්ම, පසුබැසීම, සංසිද්ධිය අතරීයි. මෙපමණකින් මෙයින් සතර අංගයකින් යුක්තවූ වීර්ය අධිෂ්ඨානය කියන ලද්දේ නම්. මෙහිද කාමං තවො යනු එක් අංගයකි. අධි යනුද තවත් අංගයකි. මංසලෝහිතං යනුද එක් අංගයකි. මේ සතර අංගයෝයි. පුරිසතරාමෙන (පුරුෂවීර්යයෙන්) යනාදිය බලවත් වීර්ය සඳහා වූ වෙනත් නම්ය. මෙසේ මුලින් සඳහන් කළ සතරින් යුක්තවී මෙසේ අධිෂ්ඨාන කරනලද වීර්යය වතුරංග සමන්වාගත වීර්යාධිෂ්ඨානය නමැයි දතයුතුය. මෙපමණකින් මෙකුමා විසින් බෝධිපයහිංකයෙහිදී තමාගේ පැමිණියයුතු ප්‍රතිපදාව කියනලදි. දැන් ඒ ප්‍රතිපදාවෙන් ලබනලද ගුණය කීමට තසස මයං හික්මවීම (මහණෙනි, ඒ මට) යනාදිය පැවසුවේය. එහි අප්‍රමාදධිගතා යනු සිහියෙන් නොවෙන්ව විසීම සංඛ්‍යාත අප්‍රමාදයෙන් ලබනලදි. නිදගෙන පමාවුවනු විසින් නොලබනලදි. බොධි යනු සිවුමග නුවණ හා සියල්ලත් නුවණයි. මෙය නිදගෙන පමාවුවනු විසින් ලැබීමට නොහැක. එහෙයින් බෝධිය අප්‍රමාදයෙන් ලබනලදි කියනලදි. අනුක්‍රමයො යොගකෙබමො යනු හුදෙක් බෝධිය පමණක් නොව අර්හත්ඵලනිව්‍රාණ සංඛ්‍යාතවූ අනුත්තර යොගකෙමයද අප්‍රමාදීව ලබන ලද්දේමය. දැන් තමන් විසින් ලබනලද ගුණයන්හි බික්සනන සමාදන් කරවමින් කුමෙහ වෙසී හික්මවීම යනාදිය පැවසුවේය. එහි යසසත්තං යනු යමක් සඳහා, යමකට එළඹ විසීමට කැමැතිව යන අතරීයි. තදනුක්‍රමං යනු ඒ ශ්‍රේෂ්ඨවූ දෙයයි. බ්‍රහ්මචරියපරියොසානං යනු මාගී බ්‍රහ්මචරියාවේ අවසානයවූ ආර්යඵලයයි. අභිඤ්ඤා සච්ඡිකර්මා යනු අභිඤ්ඤාවෙන්, උත්තම ප්‍රඥාවෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂකොටයි. උපමෙපස්ස විහරිස්සාම යනු ලැබ පැමිණ වාසයකරවූ යනුයි. තසමා යනු යම්හෙයකින් නොපසුබස්නා උත්සාහය නම්වූ මෙය බොහෝ උපකාර ඇත්තේද උතුම් අතරී ඉටුකරන්නේද, එහෙයිනි.

2.16

සයවෙනි සූත්‍රයෙහි සංයෝජනියෙසු ධමෙමසු යනු දස සංයෝජනයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ ත්‍රෛභූමික ධර්මයන්හි යි. අසාදනපසිකා යනු ආඥාද වශයෙන් දක්නාලද, බලනබව යන අත්ථි යි. නිබ්බිදනපසිකා යනු නිවේද වශයෙන් උකට්ඨිවිම්චශයෙන් බලනබව යි. ජාතියා යනු සක්කයන්ගේ හටගැනීමෙනි. ජරාය යනු සක්කයන් මුහුකුරා යාමෙනි. මරණතො යනු ස්කන්ධයන්ගේ බිඳීමෙනි, විනාශවීමෙනි. සොකෙහි යනු ඇතුළත පසුතැවිලි වීම ලක්ෂණ කොට ඇති ශෝකයෙනි. පරිදෙවෙනි යනු එය ඇසුරු කොට විලාපකිම් ලක්ෂණකොට ඇති හැඩීමෙනි, දුකෙහි යනු කය පෙළන දුකෙනි. දෙමනසොහි යනු සිත තවන දෙමිනසිති. උපායාසෙහි යනු දැඩි ආයාසය (වෙහෙස) ලක්ෂණකොට ඇති උපායාසයෙනි. දුක්ඛසමා යනු සියලු සංසාර දුකෙනි. පජහති යනු මාග්ගියෙන් දුරුකරයි. පහාය යන මෙහි වනාහි ඵලලක්ෂණය කියනලදි. මේ සූත්‍රයෙහි සසර සහ නිවන කියනලදි.

2.17

සත්ථිති සූත්‍රයෙහි කණ්ණා යනු කළුපැහැය නිසා කළුපියේ නොවෙයි. කළුබවට (පවිට්ඨබවට) පමුණුවන්නෙකු යි හටගැනීමෙන් පවිට්ඨබවින් කණ්ණා නම්. ස්වකීය කෘත්‍යයෙන් හෝ සියලු අකුශල ධර්මයෝ කෘෂ්ණයෝමය. ඔවුන්ගේ උපතින් සිත පැහැසර නොවෙයි. අහිරික් යනු ලජ්ජා නැති බවයි. අනොත්තප්ප යනු (පවට) බිය නැති බවයි.

2.18

අටවැන්නෙහි සුක්කා යනු පැහැයෙන් සුදුබවින් සුදුනොවේ. සුදුබවට (පිච්ඡුරු බවට) පමුණුවන්නෙකු යි සුදුයි. ස්වකීය කෘත්‍යයෙන් හෝ සියලු කුශලධර්මයෝ සුදුමය. ඔවුන්ගේ උපතින් සිත පැහැසර වෙයි. හිරි වම්හත්තප්ප ව යනු මෙහි පවින් පිළිකුල් කරන ලක්ෂණය හිරි යි. බියවන බව ඔක්කප්පයයි. මෙහි යමක් විස්තර වශයෙන් කිවයුතුද එය විසුද්ධිමග්ගයෙහි කියනලද්දේමය.

2.19

තව වැන්නෙහි ලොකං පාලෙතී යනු ලෝකය දරන් පිහිටුවන් රකිති යනුයි. නයිධ පක්‍ෂාදයෙථ මාතා යනු මේ ලෝකයෙහි ජනනය කරන මව මේ මගේ මවයයි ගරු කිරීම් වශයෙන් නොපැනෙයි. ඉතිරි පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. සමෙහදං යනු මිශ්‍රවීම හෝ සීමා බිඳීමයි. යථා අපේක්‍ෂා යනාදියෙහි මේ සත්වයෝ මේ මගේ මවය හෝ තැන්දය හෝයි ගරුකිරීම් වශයෙන් නොදනිත්. යම් වස්තුවක් නිසා උපන්නාහුද එහිම වරදවා හැසිරෙත්. එබැවින් උපමාවක් එළවමින් එළවලුවන් මෙනැයි ආදිය පැවසිය.

2.110

දසවැන්න අනෙථාත්තත්තියෙහි (කරුණක් ඇතිවීමෙහි) කියනලදි. කවර අනෙථාත්තත්තියකදීද? මිනිසුන්ගේ උද්ඝෝෂණයෙහිය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් ප්‍රථම බෝධියෙහි විසිවසක් වස් එළඹීම නොපනවන ලද්දේවිය. හික්කුහු නිබ්බවාසයක් තැන්නාහු වැස්සෙහිද වැසි සමයෙහිද කෑමකි පරිද්දෙන් විසුහ. ඔවුන් දක මිනිස්සු කෙසේ නම් ශාකාපුත්‍ර ශ්‍රමණයෝ ශීත කාලයෙහිද උෂ්ණකාලයෙහිද වැසිකල්හිද නිල්තණ මඩමින් ඵකේන්ද්‍රිය ජීවිත් වෙහෙසමින් බොහෝ කුඩා ප්‍රාණීන් විනාශයට පමුණුවමින් සැරිසරත්ද? නපුරුසේ කියනලද ස්වභාවය ඇති මේ අනාභිථිකයෝ වස් විසීමෙහි ඇලෙන් මේ ලිහිණියෝ ගස් අග කැදලි තනා ඒවායේ වැසිකල ගෙවත්යයි ආදිය කියා උද්ඝෝෂණය කළාහුය. හික්කුහු එකරුණ භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සැලකළාහුය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එකරුණ නිදනකොට මේ සුත්‍රය දෙසනසේක් පළමුව 'මහණෙනි වස් එළඹෙන්නට අනුදනිමි'යි මෙපමණක්ම පැවසූසේක. ඉක්බිති හික්කුහුට කවද නම් වස් එළඹිය යුතුදැයි උපන් සැකය ගැන අසා 'මහණෙනි වැසි සමයෙහි වස් එළඹෙන්නට අනුදනිමි'යි පැවසූසේක. ඉක්බිති හික්කුහුට වස් එළඹීම් කීයක්දැයි අදහසක් පහළවිය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේට මෙකරුණ සැළකළාහුය. එය අසා සියලු මෙම සුත්‍රය දෙසමින් දෙව්වා හික්කිව යනාදිය දෙසූසේක. එහි වස්සුපනායිකා යනු වස් එළඹීමයි. පූරිමිකා යනු දිනක් ගතවූ ඇසළ මස එළඹිය යුතු වස්මස පුන්පොහෝ දිනය අවසන් කොටඇති පළමු තෙමස ඇත්තාවූයි. පව්ජිමිකා යනු මසක් ගතවූ ඇසළ මස එළඹිය යුතු ඉල්මස අවසන්කොට ඇති පැසුළු තෙමස ඇත්තාවූයි.

පළමුවෙනි වස්සුපනායික වර්ගයයි.

2. අධිකරණ වගය

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි බලාති යනු කවර අත්ථයකින් බලයෝදයත්? නොසැලෙන සුළු අරුතින් බලයෝ නම් වෙත්. එසේම මැඩපැවැත්විය නොහැකි අත්ථයෙන්ද යටපත් කළ නොහැකි යන අත්ථයෙන්ද වේ. පටිසංඛාත බලං යනු ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණබලයයි. භාවනාබලං යනු දියුණු කිරීමේ බලයයි. චූඩීමේ බලයයි. සුද්ධමත්තානං යන මෙය යට කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි. තත්‍ර යනු ඒ බලදෙකෙහියි. යම්දං යනු යම් මේයි. සෙබමෙතං බලං යනු මෙය ශෛක්‍ෂයන් සත්දෙනාගේ ඥාතබලයයි. සෙබං හි සො හික්ඛවෙ බලං ආගම්ම යනු ශෛක්‍ෂයන් සත් දෙනාගේ ඥාතබලය ඇරඹූ, නිසා යනුයි. පජහති යනු මගින් දුරුකරයි. යම් හෙයකින් මේ දෙකම වඩා රහත්බවට පැමිණෙයිද එහෙයින් මෙහි එතදගතය නොපැමිණියේයි දතයුතුය.

2. 2. 2.

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි සතිසමෙබ්බාස්සංගං භාවෙති යනාදියෙහි මෙය යට නොආ පද වශයෙන් අත්ථ වර්ණනාවයි. විවේකනියසිතං යනු විවේකය ඇසුරුකොට ඇතියි. විවේකය යනු හුදෙකලා වීමයි. මේ විවේකය, තදධග වික්ඛම්භන සමුච්ඡේද පටිපපසාදාධි නිසාරණ විවේකයයි පස් ආකාරය. ඒ පස් ආකාරවූ විවේකයෙහි විවේක නියසිතං යනු තදධගවිවේකනිශ්ශ්‍රිතවූද, සමුච්ඡේද විවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද නිසාරණවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද සතිසමෙබ්බාස්සංගය වඩයි යන මේ අත්ථය දතයුතුය. එසේම සතිසමෙබ්බාස්සංග භාවනාවෙහි යෙදුණු යෝගිතෙමේ විදර්ශනාක්ෂණයෙහි කෘත්‍යවශයෙන් තදධගවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද අදහස් වශයෙන් නිශාරණවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද මාර්ගිකාලයෙහි කෘත්‍ය වශයෙන් සමුච්ඡේද විවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද අරමුණවශයෙන් නිශාරණවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවූද සතිසමෙබ්බාස්සංගය වඩයි. පස් ආකාර විවේකය ඇසුරු කොට ඇති (සතිසමෙබ්බාස්සංගය වඩිතියිද) ඇතැම්හු කියති. ඔවුහු හුදෙක් බලවත් විදර්ශනාමාර්ග ඵලක්ෂණයන්හි පමණක්ම බොස්සංගයන් ඔසවා නොදක්වති. විදර්ශනාධ්‍යාන කසිණධ්‍යාන ආණාපාන සුභ භූමිවිහාර ධ්‍යානයන්හිදී ඔසවති. (මෙය) අත්ථකථාවායච්චරුන් විසින් ප්‍රතික්ෂේප නොකරනලදී. එබැවින් ඔවුන්ගේ මතයෙන් මේ ධ්‍යානයන්ගේ ප්‍රවෘත්ති ක්ෂණයෙහි යම්යේ විදර්ශනාක්ෂණයෙහි අදහස්වශයෙන් නිශාරණවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවේද එසේ වික්ෂම්භන විවේක නිශ්ශ්‍රිතවේයි කියනලදී. මෙසේ පටිපපසාදාධිවිවේක නිශ්ශ්‍රිතවූ බොධ්‍යංගයද

වඩන්නේයයි කීමටවටි. විරාගනිශ්‍රිතාදීන් කෙරෙහිද මේ ක්‍රමයයි. විරාගාදීහු විවේකාත්මය ඇත්තෝමය. මෙහි හුදෙක් වෛරාග්‍යාගය (පරිත්‍යාගය) දෙයාකාරය. පරිච්චාගවෛරාග්‍යාගයද පක්‍ෂිඤ්ඤා වෛරාග්‍යාගයද වශයෙනි. එහි පරිච්චාගවෛරාග්‍යාගය යනු විදර්ශනාක්‍ෂණයෙහි තද්ධතාවයෙන්ද මාගීක්‍ෂණයෙහි සමුච්ඡේද වශයෙන්ද කෙලෙසුන් දුරුකිරීමයි. පක්‍ෂිඤ්ඤා වෛරාග්‍යාගය යනු විදර්ශනාක්‍ෂණයෙහි එයට නැඹුරුවීම් වශයෙන්ද මාගීක්‍ෂණයෙහි අරමුණු කිරීමෙන්ද නිවන තුළට වැදීමයි. ඒ දෙකම මේ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවූ අත්ථිච්ඡිනා ක්‍රමයේදී සුදුසුය. මේ සති සමෝච්ඡාදනය යම්සේ කියනලද ක්‍රමයෙන් කෙලෙසුන් දුරුකරයිද එසේම නිවනටද ඇතුළු වෙයි. වෛරාග්‍යාගපරිත්‍යාමී යන මෙම සියලු වචනයෙන් වෛරාග්‍යාගාත්මය (පරිත්‍යාගාර්ථය) යොමුවන, යොමුවූ, පැයෙන පැසුණු යන (ලක්‍ෂණ ඇත) යන මෙය කියනලදී. මේ බොජ්ඣංග භාවනාවෙහි යෙදුණු හික්කු ව යම්සේ සතිසමෝච්ඡාදනය කිලෙසපරිච්චාග වෛරාග්‍යාග අත්ථියද නිබ්බාන පක්‍ෂිඤ්ඤා වෛරාග්‍යාග අත්ථියද පැසවයිද යම්සේ මුහුකුරා ගියේවේද එසේ එම බොජ්ඣංග වඩයි යන මේ ක්‍රමය සෙසු බොධ්‍යාංගයන්හිදවේ. මෙහි වනාහි නිවනම සියලු සංඛතධර්මයන්ගෙන් වෙන්වූ බැවින් විවේකයයි. සියල්ලන්ගේ වෙන්වීම බැවින් විරාගයයි. නිරෝධභාවයෙන් නිරෝධයයි කියනලදී. මාර්ගයමද වෛරාග්‍යාගපරිත්‍යාමීය. එබැවින් සතිසමෝච්ඡාදනය වඩයි. විවේකය අරමුණුකොට පැවතීමෙන් විවේකනිශ්‍රිතවෙයි. එසේ විරාගය (අරමුණුකොට පැවතීමෙන්) විරාගනිශ්‍රිතවේ. නිරෝධ නිශ්‍රිතදවේ. එයද ආර්යමාගීක්‍ෂණයෙහි පැවතීමෙන් කෙලෙසුන් සහමුලින් විනාශවීමෙන් පරිත්‍යාග භාවයෙන්ද නිබ්බානපක්‍ෂිඤ්ඤා භාවයෙන්ද මුහුකුරාගියේය පැසුණේය යන මෙම අත්ථියම දක්විය යුතුය. සෙසු බොජ්ඣංගයන්හි මේ ක්‍රමයයි. මෙසේ මේ බොධ්‍යාංග සහ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකව කියනලදී. මේ බලදෙකෙහිද ඒතදග්‍රහාවය කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුයි.

2. 2. 3

තෙවෙනි සුත්‍රයෙහි විවිච්චව කාමෙහි යනාදී ධ්‍යාන සතරේ පළ අත්ථියද භාවනාක්‍රමයද යන සියල්ල විසුද්ධිමග්ගයෙහි විස්තර කරනලද්දේමය. මෙම සතර ධ්‍යානයන් ඇතැම් හික්කුහු විත්තවිවේකය සඳහා වඩන්. ඇතමෙක් විදර්ශනාපාදකවීම සඳහාද ඇතමෙක් අභිඤ්ඤාපාදකවීම සඳහාද ඇතමෙක් නිරෝධපාදකවීම සඳහාද ඇතමෙක් භවවිශේෂාර්ථය සඳහාද වඩන්. මෙහි මේවාද විදර්ශනාපාදක වූවෝයයි

අදහස් කරනලදහ. මේ හික්කුළුව මේ ධ්‍යානයන්ට සමවැද සමවතින් නැතිට සංස්කාරයන් විමසා බලා හේතු ප්‍රත්‍යය පරීක්ෂාකොට ප්‍රත්‍යය සහිතවූ නාමරූපයන් නිශ්චයකොට ඉන්ද්‍රියබල බෝධ්‍යංගයන් ගලපා රහත්බවට පැමිණෙයි. මෙසේ මේ ධ්‍යානයෝ ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවම කියනලද්දහුය. මේ බලදෙකෙහිද එතදග්‍රහාවය කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දහයුත්තාහුය.

2. 2. 4

සිවුවැන්නෙහි සධ්වික්ෂේත ව විස්තාරෙනව යනු සංක්ෂිප්ත ධර්මදේශනාව විස්තාරධර්මදේශනාව යන ධර්මදේශනා දෙකම දක්වනුලබයි. එහි මාතෘකාව උදෙශකොට කියනලද දේශනාව සංක්ෂිප්ත දේශනා නම්. එම මාතෘකාවම විස්තරවශයෙන් බෙද කියනලද දේශනාව විස්තර දේශනා නම්. මාතෘකාව තබාද නොතබාද විස්තරවශයෙන් බෙද කියනලද්දේ විස්තර දේශනාමය. ඔවුනතුරෙන් සංක්ෂිප්ත දේශනාව නම් මහත්‍රවණ්හි පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් කියනලද්දේයි. විස්තර දේශනාව නම් මදත්‍රවණ්හි ඇති පුද්ගලයන්ගේ වශයෙන් කියනලද්දේයි. මහපැනවතාට වනාහි විස්තර දේශනාව දැඩි ප්‍රමාදයක් (අනවශ්‍ය කල්මැරීමක්) මෙන්වෙයි. මදපැනවතාට සංක්ෂේපදේශනාව භාවාගේ පැනීමක් මෙන්වෙයි. අගට හෝ කෙළවරට පැමිණීමට නොහැකිවෙයි. සංක්ෂේපදේශනාවද උද්ඝටිතඤ්ඤ පුද්ගලයාගේ වශයෙන් කියනලදි. විස්තරදේශනාව අනෙක් පුද්ගලයන් තිදෙනාගේ වශයෙනි. සියලුම ත්‍රිපිටකය සංක්ෂේපදේශනා විස්තර දේශනායයි මෙහිම ප්‍රසිද්ධියට යයි.

2. 2. 5

පස්වැන්නෙහි යස්මිං හික්කිවෙ අධිකරණෙ යනු විවාදාධිකරණය අනුවාදාධිකරණය ආපත්තාධිකරණය කිව්වාධිකරණය යන මේ අධිකරණයන් අතුරෙන් යම් අධිකරණයකය. ආපෙනො ව හික්කු යනු ඇවතට පැමිණි හික්කුවයි. තසෙවතං යනු එහි මෙයයි. දීඝත්තාය යනු දිගුකලක් පැවතීම සඳහායි. බරත්තාය යනු දසකොණ්ඩවණ්ඩාලබවින් යන මෙසේ රථවචන පැවැත්වීම සඳහායි. වාළත්තාය යනු ගල්කැබලිහි දඬුමුගුරුවලින් පහරදීම්වශයෙන් රුදුරුබව සඳහායි. හික්කු ව න ඵාසුකං විහරිස්සත්ති යනු හික්කුසංඝයා අන්‍යෝන්‍යවශයෙන් විවාදයට එළඹීම

කල්හි උදෙසිම් හෝ විමසිම් ගනු කැමැත්තෝ හෝ ප්‍රධන්වීර්යයෙහි යෙදෙනු කැමැත්තෝ පහසුසේ නොවසත්. හික්කුසංඝයා උපොෂ්ඨ පචාරණයන් සඳහා සිටිකල්හි උදෙසිම් ආදියෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තෝ උදෙසාදිය ගැනීමට නොහැකිවෙත්. විපස්සානා වඩන්තවුන්ගේ සිත හටගැනීම එකක නොවෙයි. එයින් විශේෂයක් උපදවීමට නොහැකිවෙත්, මෙසේ හික්කුහුද පහසුසේ නොවසත්, **තද්දිසත්තාය** යනාදියෙහි කියනලද විරුද්ධ ක්‍රමයෙන්ම අත්තීය දතයුතුය. ඉධ යන මේ සසුනෙහිය. **ඉතිපටිසංවික්කිති** යනු මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්ෂාකරයි. **අකුසලං ආපනේනා** යන මෙහි අකුසලය යන්නෙන් ඇවත අදහස් කරනලදි. ඇවතට පැමිණියේය යන අත්තීය. **කක්ඛිද්දෙව දෙසං** යනු සියලු ඇවත්ම නොවේ. ඇවතින් කිසියම් කොටසක්, කිසියම් ඇවතක් යන අත්තීය. **කායෙන** යනු මවුපියන් නිසා හටගත් සිරුරෙහි, **අනත්තමනො** යනු අසතුටු සිතයි. **අනත්තමතවාචං** යනු අසතුටු වචනයයි. **මමෙව** යන මාම යන අත්තීය. **තත්ථ** යනු ඒ අධිකරණයෙහිය. **අවචයො අවචගමො** යනු වැරද්ද ඉක්මවා මැඩ ගියේය. මෙහි වැරදිකරු මමමය. **සුඛකදයිකංව හණ්ඩසම්** යනු යම්සේ අයබදු ගන්නා තැන පරිහරණයකොට ගෙනයනලද හාණ්ඩයෙහි වරද අයබදු දෙන්නා යටපත් කරයි. එහි ඔහු වරදකරු වෙයි. රජවරු හෝ රාජපුරුෂයෝ හෝ නොවෙති යන අත්තීය. මෙය කියනලද්දේ වෙයි. යමෙක් රජුටිසින් පිහිටුවනලද අයබදු අයකරන තැන පරිහරණයකොට බඩු ගෙනයයිද ඔහු බඩු සහිත ගැලෙන් ගෙනවුත් රජුට දක්වත්, එහි අයබදු ගන්නා තැන වරදනැත. රජුගේ හෝ රාජපුරුෂයන්ගේද නොවේ. පරිහරණයකොට ගිය තැනැත්තාගේම වරදවෙයි. මෙසේම ඒ හික්කුච යම් ඇවතකට එළඹියේ එහි ඇවතේ වරද නොවේ. වෝදනා කරන්නාගේද නොවේ. කරුණුතුනකින් ඒ හික්කුචගේම වරදයි. ඔහුට වනාහි ඇවතට අවන් බැවින්ද වරදයි. වෝදකයා කෙරෙහි අසතුටු සිත ඇති බැවින්ද වරදයි. අසතුටු සිත ඇත්තහුගේ අනුන්ට සැලකිලිමෙන්ද වරදයි. වෝදකයාට වනාහි හෙතෙම ඒ ඇවතට පැමිණිය මෙකු දුටුවේද එහි වරදක් නැත. අසතුටු සිතින් දෙස් නැඟීම වනාහි වරදකි. එයද සිහිනොකොට මේ හික්කුච තමන්ගේම දෝෂය මෙනෙහි කරමින් මෙසේ එහිවරද මගේමය. හාණ්ඩයෙහි අයබදුගෙවන්නා මෙන් වරදට පිළිපත්තේයයි මෙසේ මෙනෙහිකරයි යන අත්තීය. දෙවැනිවාරයෙහි වෝදකයාට නොසතුටු සිත ඇතිබවද නොසතුටු සිතින් වෝදනා කරනලදබවද යන වරද දෙකෙකි. මවුන්ගේ වශයෙන් වරද එළඹියේයයි මෙහි යෝජනාව කළයුතුය. මෙහි ඉතිරිය පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

2. 2. 6

සංවර්තනෙහි අක්ෂරාකාරය යනු එක් අප්‍රසිද්ධ නම් ඇති බ්‍රාහ්මණයෙකි. යෙන හඟවා තෙත්පසඩකම් යනු යෙන යනු ආධාරාථියෙහි කරණ විභක්ති වචනයි. එහෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් තැනෙකහිද එහි එළඹියේයයි මෙසේ අත්ථිය දකුණුය. කවර කරුණකින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ (වෙන) එළඹියයුතුසේක්ද? නොයෙක් ආකාර ගුණ විශේෂයන්ට එළඹීමේ අදහසිනි. රසවත් ගෙඩි අනුභව කිරීමේ අදහසින් පක්ෂිසමූහයා විසින් නිබඳ පලබර මහගසක්මෙන් එළඹියේය, ගියේයයි කියනලද්දේ වෙයි. උපසඩකම්භවා යනු එළඹීමේ අවසානය දක්වීමයි. තැනහොත් මෙසේ ගියේ එයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට සම්පවු කිට්ටුම තැනකට ගොස් හෝයිද කියනලද්දේවෙයි. හඟවා සඳ්ථි සමමාදි යනු සුවදක් ආදිය විමසමින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහු සමඟ යම්සේද එසේ තෙතෙමේද භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සමඟ පවත්වන ලද සතුටුවීම් ඇත්තේවෙයි. උණු දියෙන් සතුටු වූ සිසිල් දියක් මෙන් ඒකියබවට ගියේය. හවත් ගෞතමයිනි, ඔබට රූථිය ගෙනදෙනදේ කෙසේද ඔබට යැපීම ගෙනදෙනදේ කෙසේද? හවත්ගෞතමයන්ගේද ගෞතමශ්‍රාවකයන්ගේද අල්පාබාධබව නිරෝගිබව සැතැල්ලුබව බලය පහසුවීසීම කෙසේද යනාදී කථාවෙන් සතුටුවිය. ප්‍රීතිප්‍රමෝද සංඛ්‍යාතවු සතුට දැනවීමෙන් සතුටුවිය යුතුබැවින්ද ඒ සතුටුවියයුතු කථාවයි. අත්ථිව්‍යාජනයන්ගේ මිහිරිබැවින් බොහෝ කලක්වුවද සිහිකිරීමට, නිතර පැවැත්වීමට සුදුසුබැවින් සිහිකළයුතුබැවින්ද සාරාණියවෙයි. අසනුලබන සුවයෙන්ද සමමාදනිය නම්වෙයි. සිහිකරනුලබන සුවයෙන් සාරාණිය නම්වෙයි. එසේ ව්‍යාජන පාරිශුද්ධියෙන්ද සමමාදනියවෙයි. අත්ථිපාරිශුද්ධියෙන් සාරාණිය වෙයි. යන මෙසේ නොයෙක් අයුරින් සමමාදනිය කථා සාරාණිය වීකිසාරෙභවා අවසන්කොට නිමවා යම් අදහසකින් ආයෝද එය අසනුකැමැත්තේ එකත්පසෙක හුන්නේය. එකමනතං යනු සඳහිරු විසමව පෙරළෙයි (විසමං වක්‍රස්ථරියා පරිවතතනි) යනාදී තනහි මෙන් භාවනාසක (ක්‍රියාවිශේෂණ) නිර්දේශයයි. එහෙයින් යම්සේ හුන්නේ එකත්පසෙක හුන්නේවේද එසේ හුන්නේයයි මෙසේ මෙහි අත්ථිය දක්වියයුතුයි. ආධාරාථියෙහි හෝ මේ කම්විභක්ති වචනයි. නිසිදි යනු හිඳගත්තේයි. පණ්ඩිතපුරුෂයෝ වනාහි ගරුකළයුතු තැනට එළඹ අසුන පිළිබඳ දක්ෂතාවෙන් එකත්පසෙක හිඳිති. මෙතෙමේද ඔවුන්ගෙන් කෙනෙකි. එහෙයින් එකත්පසෙක හුන්නේය. කෙසේ හුන්නේ වනාහි එකත්පසෙක හුන්නේවෙයිද? හිඳීමේ දෙස් සය වරායි. එය කෙසේදයත්? ඉතාදුර, ඉතාලහ, උඩුසුළහ, උස්තැන, ඉතා ඉදිරිය, ඉතාපිටුපස යනුයි. ඉතා දුර හුන් තැනැත්තේ වනාහි ඉදින් කතාකරනු කැමැත්තේවෙයිද උස්හඬින් කථාකළයුතුවෙයි.

ඉතාලි හුන් තැනැත්තේ (හඬ) එකට ගැටීම කරයි. උඩුසුළඟෙහි හුන් තැනැත්තේ සිරුරුගෙන් පෙළයි. උස් තැනක හුන්තේ අගෞරවය ප්‍රකාශකරයි. ඉතා ඉදිරියෙන් සිටියේ ඉදින් දකිනු කැමැත්තේ වෙයිද ඇසින් ඇස ගවා දැකියුතුය. ඉතා පිටුපසින් හුන්තේ ඉදින් දකිනු කැමැත්තේවෙයිද බෙල්ල දිගුකොට දැකියුතුවෙයි. එහෙයින් මෙනෙමින් මේ හිඳීමේ දෙස් සය අතහැර හුන්තේය. එහෙයින් එකත්පසෙක හුන්තේයයි කියනලදි. **එකදවොව** යනු අගාරික පුට්ඨා අනගාරික පුට්ඨාවශයෙන් විචාරීම ද්විවිධය, එහි ස්වාමීනි යහපත කුමක්ද? අයහපත කුමක්දයි මේ අයුරින් අගාරික පුට්ඨාව ආවේය. ස්වාමීනි මේ පංච උපාදන ස්කන්ධයෝයි මේ අයුරින් අනගාරික පුට්ඨාවයි. මෙනෙමවනාහි තමන්ට සුදුසු වූ අගාරික පුට්ඨාව විචාරන්නේ ගෞතමයන්වහන්ස කවරනම් හේතුවක්ද කවර නම් ප්‍රත්‍යයක්ද යන මේ වචනය ඇසීය. එහි **හෙතුවෙයි** යන මේ දෙකම කාරණය යන්නට පයඝීය වචනයයි. **අධම්මවරියාවිසම්මවරියාහෙතුව** යනු අධම්මවරියාව සංඛ්‍යාතවූ විෂමවරියාවට හේතුව ඊට කාරණය ඊට ප්‍රත්‍යය යන අරථයයි. විෂමවූ වරියාව හෝ විෂමවූ කම්මයෙහි හැසිරීම විසම්මවරියායි. අධම්මවරියාව වූයේත් එයමය විෂමවරියාව වූයේත් එයමයයි අධම්මවරියා විසම්මවරියා නම්. මේ අයුරින් හොඳපැත්තෙහිද අරථය දතයුතුය. අරථවශයෙන් මෙහි අධම්මවරියා විසම්මවරියා නම් දස අකුශල කම්මපටයෝයි. ධම්මවරියා, සම්මවරියා නම් දශකුශල කම්මපටයෝයයි දතයුතුය. **අභික්කන්තං හො ගොතම අභික්කන්තං හො ගොතම** යනු මෙහි අභික්කන්ත ශබ්දය ඉක්මයාම සොදුරුබව, මනාරුභිබව, අනුව සතුටුවීම යන අරථයන්හි දක්නා ලැබේ. **‘අභික්කන්තං හන්තෙ රතති නික්කන්තො පටමො යාමො විරතිසින්නො හික්ඛුසංඛො’** යනාදියෙහි ඉකුත්වීම අරථයෙහි දක්නාලැබේ. **අයං ඉමෙසං වතුන්තං පුග්ගලානං අභික්කන්තතරො ච පණ්ඩිතතරො ච** යනාදියෙහි සොදුරු යන අරුත්හිස.

‘කොමෙ වතුති පාදති ඉද්ධියා යසසා ජලං- අභික්කන්තෙත වණ්ණෙන සබ්බො ඕභාසයං දිසා’ යනාදියෙහි මනාරු භූති යන අරුත්හිස. **‘අභික්කන්තං හන්තෙ’** යනාදියෙහි සතුටුවීමෙහිස. මෙහිද අනුව සතුටු වීමෙහිම වේ. අනුව සතුටුවීමෙහි යම් අයුරකින් වේද එහෙයින් මැනවි ගෞතමයිනි මැනවි ගෞතමයිනියි කියනලද්දේ වේයයි දතයුතුය.

බියෙහි තරහවෙහි පැසසීමෙහි ඉක්මණෙහි කුතුහලෙහි අසිරියෙහි සිතහවෙහි සොවෙහි පැහැදීමෙහි නුවණැත්තේ ආමෙණ්ඩිතය (දෙවරක් කීම) කරන්නේය.¹

1. හයෙ කොටස පසංසායං - තුරිතෙ කොකුහලවජරෙ
හාසෙ සොකෙ පසාදෙ ව - කරෙ ආමෙණ්ඩිතං බුධො.

මේ ලක්ෂණයෙන්ද මෙහි පැහැදිලිවශයෙන්ද පැසසීමිච්චශයෙන්ද මෙය දෙවරක් කියනලදයි දකුණුය. නැතහොත් **අභික්කන්තං** යනු ඉතා සිත් ඇදගන්නා, ඉතාහොඳ, ඉතා කැමති ඉතා සොඳුරුයයි කියනලද්දේ වෙයි. එහි එක් **අභික්කන්තං** යනු ඉතා සිත් ඇදගන්නා, ඉතාහොඳ, ඉතා කැමති ඉතා සොඳුරුයයි කියනලද්දේවෙයි. එහි එක් අභික්කන්ත ශබ්දයකින් දෙශනයට පසසයි. එක් ශබ්දයකින් තමාගේ පැහැදිලි පවසයි. මේ මෙහි අදහසයි. හවත් ගෞතමයන්ගේ යම් මේ ධර්මදේශනයක් වේද හවත් ගෞතමය එය මැනවි. හවත් ගෞතමයන්ගේ දේශනයට පැමිණ මගේ යම් පැහැදිලිමක් හෝ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේම වචනයට යම් පැහැදිලිමක් වේද එය මැනවියි අත්ථිදෙකක් සඳහා පසසයි. දෙස් නැසීමිච්චශයෙන් හවත් ගෞතමයන්ගේ වචනය මැනවි. ගුණයන්ට එළඹීමිච්චශයෙන්ද මැනවි. එසේම සැදහැ දනවීම් වශයෙන්ද නුවණ දනවීම් වශයෙන්ද මැනවි. අත්ථිවශයෙන්ද ව්‍යංජනවශයෙන්ද මැනවි. පැහැදිලි පද ඇතිබැවින්ද ගැඹුරු අරුත් ඇතිබැවින්ද මැනවි. කන්කලබ්භිත්ද සිත්ගන්නාසුලබ්භිත්ද මැනවි. තමන් උපස් නොකිරීමෙන්ද අනුන් පහත් නොකිරීමෙන්ද කුළුණින් සිහිල්බැවින්ද නුවණින් පැහැසරබැවින්ද ඉදිරියට යොමුවීම සිත්කලබ්භිත්ද මැඩීමෙහි දක්ෂබැවින්ද අසනුලබ්‍ය සුවයෙන්ද විමසනුලබ්‍ය හිතවත් බැවින්ද මැනවි මේ ආදියෙන් යෙදියයුතුය. එයින් මත්තෙහි උපමා සතරින්ද දේශනයම පසසයි. එහි **තික්කුස්සිකං** යනු යටිකුරුව තැබූ හෝ මුවවිට යටට හැරවුණු යනුයි. **උක්කුස්සියා** යනු උඩුකුරු කරන්නෙයි. **පට්ඨන්තං** යනු තණකොළ ආදියෙන් වැසුයි. **විවරෙයා** යනු විවරකරන්නෙයි. **මුක්කං** යනු මංමුළාවුවනුටයි. **මග්ගං ආවික්කියා** යනු අත ගෙන මේ මගයයි කියන්නෙයි. **අත්ථිකාරෙ** යනු කලුවර පක්ෂයෙහි කුදුස්වක අඩරය සතවනලැහැබ වළාපටලයන අංගසතරින් යුක්ත අඳුරෙහියි. මේ වනාහි නොපැහැදිලි පදයන්ගේ අත්ථියයි. අභිප්‍රාය යෝජනාව මෙසේ වෙයි: යම්සේ කිසිවෙක් යටිකුරුවුවක් උඩුකුරු කරන්නේද එසේ දහමෙහි පරාමිබවු අදහමෙහි වැටුණු මා අදහමින් නගා සිටුවන්නාවු, යම්සේ වැසුණු දෙයක් විවරකරන්නේද එසේ කාශ්‍යප භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ ශාසනාන්තර්ධානයේ සිට මිසදිටු සමුහයෙන් වැසුණු සසුන විවරකරන්නාවු, යම්සේ මංමුළාවුවකුට මහ කියා දෙන්නේද එසේ නොමගට වැරදි මගට පිළිපත් මට සගමොක් මහ ප්‍රකට කරන්නාවු යම්සේ අඳුරෙහි තෙල්පහනක් දරන්නේද එසේ මොහඳුරෙහි ගැළුණු බුද්ධාදී රුවන්රූප නොදකින්නාවු මට එය වසන මොහඳුරු තසන දෙසුම් පහන දල්වන්නාවු හවත් ගෞතමයන් විසින් මට මේ ආකාරයන්ගෙන් ප්‍රකාශකළබැවින් නොයෙක් අයුරින් දහම පවසනලදි. මෙසේ දෙසුම පසසා මේ දෙසුමෙන් තෙරුවනෙහි පහන්සිත් ඇත්තේ

පැහැදිලි ආකාරය දක්වමින් 'මේ මම' යනාදිය කිය. එහි එසාහං යනු මේ මමයි. හවිතං ගොතමං සරණං ගවජාමි යනු හවත් ගොතමයන්වහන්සේ මාගේ සරණය, පිහිටය, විපතින් ආරක්ෂාකරන්නාය. යහපත සලසන්නායයි මේ අදහසින් හවත් ගොතමයන් වෙත යම් ඇසුරු කරමි. සේවනය කරමි. මෙසේ දනිමි. වටහා ගනිමි. යම් (ශබ්ද) ධාතුන්ගේ ගමනාර්ථයක්වේද අවබෝධ කිරීමද ඔවුන්ගේ අර්ථයකි. එහෙයින් ගවජාමි යන මෙය දනිමි අවබෝධ කරමි යන මේ අත්ථය කියනලදි. ධම්මස්ස භික්ෂුසංඝසංඝාදි යනු මෙහි වනාහි අවබෝධකළ මාගීය ඇති පසක්කළ නිවන ඇති අනුශාසනාකරනලද අයුරින් පළිපදින්නවුන් සතර අපායෙහි නොවැටෙන්නවුන්කොට දරයිනුයි ධම් නම්. එය අත්ථවශයෙන් ආර්යමාගීයද නිවනදවේ. 'මහණෙනි යම්තාක් ධම්මයෝ ගණන් ගැනෙත්ද ඒවා අතූරින් ආයාසිඅඡ්ඨාංගිකමාගීය අග්‍රයයි කියනුලැබේ' යන මෙය කියනලදි. විස්තරය (මෙසේයි): හුදෙක් ආයාසිමාගීය සහ නිවනම පමණක් ධම්මය නොවෙයි. තවද ආයාසි ඵලයන් සමඟ පර්යාප්ති ධම්මයද වේ. ඡත්තමානවක විමානවස්තුවෙහි මෙය කියනලදි:

රාගය දුරුකළ, තෘෂ්ණා රහිත ශොකරහිත, නිවන(ද) ප්‍රියවූ මිහිරිවූ මනාව පුරුදුකළ මනාව බෙද දක්වනලද මේ ධම්මයද සරණයමි¹

මෙහි රාගවිරාග යන්නෙන් මාගීය කියනලදි. අනෙජං අසොකං යන්නෙන් ඵලයයි. ධම්මං අසංඛතං යන්නෙන් නිවනයයි. අපාටිකුලං මධුරං ඉමං පඤ්ඤා සුචිත්තං යන්නෙන් පිටකත්‍රයකින් බෙද දක්වනලද සියලු ධම්මානුකූලයෝයි. (සමාක්) දෘෂ්ටි ශීල සමුහයාගෙන් ස්ථිරවූයේයි සංඝ නම්වේ. ඒ සංඝයා අත්ථ වශයෙන් අඡ්ඨායාසිපුද්ගල සමුහයායි. ඒ විමාන වස්තුවෙහිදීම මෙය පවසනලදි.

යම් පිරිසුදු සතර පුද්ගල යුගලයන්හි දෙනලද්ද මහත්ඵලයයි කීවාහුද ධම්මය දකින්නාවූ ඒ පුද්ගලයෝ අටදෙනෙකි. මේ සංඝයා සරණකොට යමි.²

භික්ෂූන්ගේ සමුහයා භික්ෂුසංඝයායි. මෙපමණකින් බමුණු තෙමේ තෙරුවන් සරණයාම සැළකෙළේය. දන් ඒ තෙරුවන් සරණයාමෙහි දක්ෂතාව

1. රාගවිරාගමනෙජමසොකං ධම්මසංඛතමපාටිකුලං
මධුරමිමං පඤ්ඤා සුචිත්තං - ධම්මමිමං සරණස්ථවුපෙමි
2. යත් ව දින්නමහපථලමාහු වතුසු සුචිත්ත පුරිසසුගෙසු
අධ්ව පුග්ගලධම්මදසා තෙ සංඝමිමං සරණස්ථවුපෙමි

(මනාදනුම) සඳහා සරණය, සරණයාම, සරණයන පුද්ගලයා, සරණාගමන ප්‍රභේදය, සරණාගමන ඵලය, කිලුට, හේදය යන මේ ආකාර දතයුතුයි. කෙසේදයත්? පදනම්වශයෙන් පීඩා කෙරේනුයි සරණ නම්. සරණගියවුන්ගේ ඒ සරණයාමෙන්ම බිය, තැනිගැන්ම, දුක, දුගතිගාමී තරක පීඩාකරයි විනාශ කරයි යන අත්‍යයයි. තෙරුවනටම මේ නමෙකි. තැනහොත් යහපත පැවැත්වීමෙන්ද අයහපත නොපැවැත්වීමෙන්ද සත්වයන්ගේ බිය වළක්වන්නේනුයි බුදුරජාණන්වහන්සේ සසර කතරින් එතර කරවීමෙන්ද සැනසිල්ල දීමෙන් ධර්මයද සුඵළුද උපකාරයක් කරන්නවුනට මහත් ප්‍රතිඵල ලබාදීමෙන් සංඝයාද වශයෙන් පිහිටවෙයි. මෙසේ මේ ආකාරයෙන්ද තෙරුවන පිහිටවේ. එයට පැහැදීමෙන් එයට ගරු කිරීමෙන් දුරුකළ කෙලෙස් ඇති එය පිහිටකොට යෑම ආකාරයෙන් පැවති සිත පහළවීම සරණයාම නමින් සැලකෙයි. එයින් යුක්තවූ පුද්ගලතෙමේ සරණයයි. කියනලද ආකාර ඇති සිත පහළවීමෙන් මේ රත්නත්‍රය මට පිහිටය. සරණයයි මෙසේ එළඹේය යන අත්‍යයයි. මෙසේ සරණය, සරණයාම සරණයන පුද්ගලයා යන තුන දතයුතුය. සරණාගමන ප්‍රභේදයන්හි ලෝකෝත්තර ලෝකික වශයෙන් සරණාගමනය දෙයාකාරය. එහි ලෝකෝත්තර සරණාගමනය දක්නාලද සත්‍යයන්ගේ මාහික්ෂණයෙහිදී සරණාගමන බාධාවත් විනාශවීමෙන් අරමුණුවශයෙන් නිවන අරමුණුවී කෘත්‍යවශයෙන් සියලු තෙරුවනෙහිම සමාදායවෙයි. ලෝකික පෘථග්ජන පුද්ගලයන්ට සරණාගමනබාධක යටපත්වීමෙන් අරමුණුවශයෙන් බුදුගුණ අරමුණුවී සමාදායවෙයි. එය අත්‍යවශයෙන් බුද්ධාදී වස්තූන්හි ශ්‍රද්ධාප්‍රතිලාභයයි. ශ්‍රද්ධාමූලකවූ සමාක්දෘෂ්ටිය දශ පුණ්‍යක්‍රියා වස්තූන්හි දෘෂ්ටිය සෘජු කිරීමයයි කියනුලැබේ. එය සතරාකාරයකින් පවතියි. ආත්මපනතිර්‍යාතනයෙන් තත්පරායනතායෙන් ශිෂ්‍යභාවොපගමනයෙන් හා ප්‍රණිපාතයෙන් යනුවෙනි. එහි ආත්මසන්නියඝාතනය නම් අද පටන් කොට මම මා බුදුන්ට දහමට හා සභනට පවරමිසි මෙසේ බුද්ධාදීන්ට ආත්මපරිත්‍යාගය කිරීමයි. තත්පරායනතා යනු අද පටන්කොට මම බුදුන් පිහිටකොට ධර්ම පිහිටකොට සංඝයා පිහිටකොට පවතිමිසි සලකන්නැයි මෙසේ එය (තෙරුවන) පිහිටකොට ඇතිබවයි. ශිෂ්‍යභාවොපගමනය යනු අද පටන්කොට මම බුදුන්ගේ ධර්මය හා සංඝයාගේ අනවුසිසෙක්මිසි මා සලකන්නැයි මෙසේ ශිෂ්‍යභාවයට එළැඹීමයි. ප්‍රණිපාතය යනු අද පටන්කොට වැදීම අසුනෙන් නැගී සිටීම වැදීම සුවදුක් විමසීම බුද්ධාදී වස්තූතනට පමණක් කරමිසි මෙසේ මා සලකන්නැයි මෙසේ බුද්ධාදීන් කෙරෙහි දක්වන පරම ගෞරවයයි. මේ සතර ආකාරයන්ගෙන් කිසිවක් හෝ කරන්නහු විසින් සරණාගමනය ගන්නා ලද්දේම වෙයි. තවද භාග්‍යවතුන්වහන්සේට තමන් පරිත්‍යාගකරමි.

ධර්මයටද සංඝයාටද තමන් පරිත්‍යාග කරමි. ජීවිතය පරිත්‍යාග කරමි. මව්පියන් තමා බුදුන්ට පරිත්‍යාග කරන ලද්දේමය. මගේ ජීවිතය පරිත්‍යාග කරනලද්දේමය. ජීවිතාවසානය තෙක් බුදුන් සරණ යමි. බුදුන්වහන්සේ මගේ සරණයි. පිහිටයි. ආරක්‍ෂාවයි මෙසේ ආත්මසන්තිරියානනය දකුණකි. 'මම ඒකාන්තයෙන් ශාස්තෘන්වහන්සේම දක්නෙමි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේවම දක්නෙමි. සුගතයන්වහන්සේවම දක්නෙමි. සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේම දක්නෙමි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේවම දක්නෙමි'යි මෙසේද මහා කාශ්‍යප තෙරුන්වහන්සේගේ බුදුන් සරණයාමෙහි මෙන් ශිෂ්‍යභාවාපගමනය දක්වියයුතුයි.

'ඒ මම ගමින් ගමට නුවරින් නුවරට බුදු රජාණන් වහන්සේද ධර්මයේ ශ්‍රේෂ්ඨ ධර්මාචාරී ද නමදිමින් හැසිරෙන්නෙමි'¹

මෙසේද ආළවකාදීන්ගේ සරණාගමනය මෙන් තත්පරායනතාව දකුණකි. 'ඉක්බිති බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණතෙමේ අසුනින් නැගිට උතුරුසඵල ඵකස්කොට භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ දෙපාලත හිසින් වැටී භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ දෙපා මුචෙන් සිඹී. අත්වලින්ද පිරිමදි. හවත් ගෞතමය, මම බ්‍රහ්මායු වෙමි. හවත් ගෞතමය, බ්‍රහ්මායු බ්‍රාහ්මණ වෙමි'යි නමද අස්වයි. මෙසේ ප්‍රණීපාතය දක්වියයුතුයි. මේ ප්‍රණීපාතය වනාහි ඥාති, භය, ආවායඝී, දක්‍ෂිණේයාවශයෙන් සතරාකාර වෙයි. එහිලා දක්‍ෂිණේයා ප්‍රණීපාතයෙන් සරණාගමනය වෙයි. ඉතිරි ඒවායින් නොවේ. ශ්‍රේෂ්ඨ වශයෙන්ම සරණ ගැනෙයි. ශ්‍රේෂ්ඨවශයෙන්ම සරණ බිඳෙයි. එබැවින් යම් ශාක්‍යයෙක් හෝ කොළිය වංශිකයෙක් හෝ බුදුන්වහන්සේ අපගේ නැයෙකැයි වදියිද සරණය නොගන්නා ලද්දේමවෙයි. ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගෙන් උගත් යමක් සිහිකරමින් බුදුකල්හිද,

(උපයාගත්) හෝගයන්ගෙන් එක් කොටසකින් අනුභව කරන්නේය. කොටස් දෙකක් කටයුතුවල (කම්මාන්ත ආදියෙහි) යොදන්නේය. අනාගතයෙහි ආපදකාලයන්හි (ප්‍රයෝජනය සඳහා) සිවුවැනි කොටස තැත්පත්කොට තබන්නේය.'²

මෙබඳු අනුශාසනයක් උගෙන මගේ ඇදුරුවරයායි වදියිද සරණ නොගත්තේම වෙයි. යමෙක් මෙලොව මෙනෙම අග්‍ර දක්‍ෂිණාර්ථ පුද්ගලයායි

1. සො අභං විවරියාමි ගාමාගාමං පුරාපුරං
නමියාමානො සමුද්ධං ධම්මස්සව සුධම්මකං

2. එකෙන හොගෙ භුඤ්ජයා - ද්විති කම්මං පයොජයෙ
වතුත්ථංව නිධාපෙයා - අපදසු හවිස්සති

විදියද එයින්ම සරණ ගත්තේවෙයි. මෙසේ ගන්නාලද සරණ ඇති, අන්‍යකීර්ථකයන් කෙරෙහි පැවිදිවූවකුට මෙනෙම නැයකැයි වදින්නාවූද උවසුවකුගේ හෝ උවැසියකගේ සරණාගමනය නොබිඳෙයි. පැවිදිනොවූවකුට වදින්නකු ගැන කිවයුත්තක් නැත. එසේම රජුනට බියෙන්, 'මෙනෙම රටවැසියන් විසින් පුදනලදබැවින් නොවදිනුලබන්නේ අතර්ථයක්ම කරන්නේය'යි වදින්නාගේද එසේම යම්කිසි ශිල්පයක් උගැන්වූ කීර්ථකයකුටද මෙනෙම මගේ ආවායභීවරයායි වදින්නාගේද සරණාගමනය නොබිඳෙයි. මෙසේ සරණාගමන ප්‍රභේදයද දතයුතුය. මෙහිද ලෝකෝත්තර සරණාගමනයාගේ සතර ශ්‍රමණ ඵලයද විපාකඵලයවූ සියලු දුක් නැතිකිරීමද වෙයි. විපාක ඵලය කියනලද්දේමය:

යමෙක් බුදුන්ද දහමිද සඟුන්ද සරණ ගියේවෙයිද, දුක, දුක හටගැනීම දුක ඉක්මවීම දුක් නැති කරවන්නාවූ ආයභී අෂ්ටාංගික මාගීය යන සතර ආයභී සත්‍යයන් මනා නුවණින් දකියිද, මේ සරණය බියරහිතය. මෙය උතුම් සරණයි. මේ සරණයට එළඹ සියලු දුකින් මිඳෙන්නේය.¹

තවද නිත්‍ය ලෙස සැලකීමට නොඑළැඹිම් ආදි වශයෙන්ද මේ සරණාගමනයේ විපාකඵලය දතයුතුය. මෙය කියනලදි: මහණෙනි, සමාක්දෘෂ්ටි සම්පන්නවූ පුද්ගලයෙක් කිසි සංස්කාරයක් නිත්‍ය ලෙස සලකයිද සැපවශයෙන් සලකයිද කිසි සංස්කාරයක් ආත්මවශයෙන් සලකයිද මව ජීවිතයෙන් තොරකරයිද පියා ජීවිතයෙන් තොරකරයිද රහතන්වහන්සේ කෙනකු ජීවිතයෙන් තොරකරයිද දුෂ්ට සිතැතිව තථාගතයන්වහන්සේගේ සිරුරෙන් ලේ සොලවයිද සංඝයා බිඳුවයිද අත්ශාස්තෘවරයකු උදෙසයිද යන මෙම කරුණ විද්‍යමාන නොවෙයි. මෙය කරුණු රහිතය. ඊට ඉඩ නැත. ලෞකික සරණාගමනයාගේ (සුගති) හව සම්පත්තියත් භොගසම්පත්තියත් ඵලයමය. මෙය කියනලදි.

යම්කිසිවෙක් බුදුන් සරණගියාහුද ඔවුහු අපායට නොයති. මිනිස් සිරුර අතහැර දෙවිසිරුර පුරවත්²

1. යොව බුද්ධංව ධම්මංව සංඝංව සරණං ගතො
චක්කාරි අරියසව්වාති සම්මප්පඤ්ඤා පසාඨි

දුක්ඛං දුක්ඛසම්මුත්තං දුක්ඛස්සව අතික්කමං
අරියඤ්චධංගිකං මග්ගං දුක්ඛපසම්ගාමීනං

එතං බො සරණං බෙමං එතං සරණමුත්තමං

එතං සරණමාගමම සබ්බදුක්ඛා පමුඤ්චති

2. යෙ තෙව් බුද්ධං සරණං ගතාසෙ නතෙගම්ඤ්ඤානති අපායං
පහාය මානුසං දෙහං දෙවිකායං පරිපුරෙය්‍යානති

වෙනත් දෙයක්ද කියතලදි. 'ඉක්බිති ශක්‍ර දේවේන්‍ද්‍රතෙමේ අසුදහසක් දෙවියන් සමඟ මහමුගලන් තෙරණුවෝ යම් තැනකද එතැනට එළඹියේය. -පෙ- එකත් පසෙක සිටියාවූ ඒ සක්දෙවිවුන්ට ආයුෂ්මත් මහමුගලන් තෙරණුවෝ මෙසේ පැවසූහ. දෙවිවුනි, බුදුන්සරණයාම යහපතකි. බුදුන් සරණයාම හේතුකොටගෙන සත්වයෝ කය බිඳීමෙන් මරණින් මතු ජාතී ලෝකයෙහි උපදිත්, ඔවුහු අනෙක් දෙව්වරුන් කරුණු දසයකින් අබිබවා සිටිත්, දිව්‍යමය ආයුෂයෙන්ද දිව්‍යමය වණියෙන්ද දිව්‍යමය සැපයෙන්ද දිව්‍යමය යසසින්ද දිව්‍යමය අධිපතිබවින්ද දිව්‍යමය රූපයෙන්ද ශබ්දයෙන් ගන්ධයෙන් රසයෙන් ස්පර්ශයෙන්ද යනු කරුණිනි.' ධර්ම හා සංඝයා සරණයාමෙහිද මෙම ක්‍රමයමයි. තවද, වෙලාම සුත්‍රාන්තරාදී වශයෙන්ද සරණාගමනයාගේ අනුසස් වෙසෙස දතයුතුය. මෙසේ සරණාගමන විපාකය දතයුතුය. එහිද ලෝකික සරණාගමනය (බුද්ධාදී) වස්තුකුතෙහි නොදැන්ම සැකය වැරදි දැනීම ආදීන්ගෙන් කිළිටිවෙයි. ලොකු බැබළීමක් නැත. ලොකු පැතිරීමක්ද නැත. ලෝකෝත්තර සරණාගමනයේ කිළිටිවීමක් නැත. සාවද්‍ය අනවද්‍යවශයෙන් ලෝකික සරණාගමනයේ හේද හේතක්වෙයි. අන්‍ය ශාස්තෘවරුන් ආදීන් කෙරෙහි ආත්මනිර්වානතාදියෙන් එහි සාවද්‍ය සරණාගමනයවෙයි. එය අනිට්‍රිපික ඇත්තේය. මියයාමෙන් අනවද්‍යවෙයි. එය විපාක නැතිබැවින් ඵලරහිතය. ලෝකෝත්තර සරණාගමනයට හේදයක් නැත. ආයඝ්‍රාචකතෙමේ හවාන්තරයෙහිද අන්‍ය ශාස්තෘවරයෙකු නොපිළිගනියි. මෙසේ සරණාගමනයේ කිළිටිද හේදයද දතයුතුය.

උපාසක. ම. හව. ගොතමො ධාරෙකු යනු, හවත් ගෞතමයන්වහන්සේ මෙනෙම උවසුවෙකැ'යි මෙසේ මා සලකන්නා යන අත්තී. උපාසක විධි පිළිබඳ මනාදැනීම සඳහා මෙහිදී කවරෙක් උපාසකවේද? කුමක්හෙයින් උපාසකයා කියනුලැබේද? ඔහුගේ ශීලය කුමක්ද? ඔහුගේ ආර්ථික කුමක්ද? විපත්තිය කුමක්ද සම්පත්තිය කුමක්දැයි මේ ප්‍රකීර්ණකය දතයුතුය. එහි කවරෙක් උපාසක වේද යත් සරණගිය යම්කිසි ගැහැටියෙකි. මෙය කියතලදි. මහානාම, යම්හෙයකින් උවසුවෙක් බුදුන් සරණ ගියේද දහම් සරණ ගියේද සඟුන් සරණගියේද එපමණකින් මහානාම, උවසුවෙක් වෙයි. කුමක් හෙයින් උපාසක වේද යත්? තෙරුවන ඇසුරු කරනබැවිනි. හෙතෙම බුදුන් ඇසුරු කරයිනුයි උපාසකවේ. දහම් ඇසුරු කරයිනුයි සඟුන් ඇසුරු කරයිනුයි උපාසකවේ. මොහුගේ ශීලය කුමක්ද? පස්පවින් වැළකීමයි. යම්සේ කියතලද්දේද? "යම්හෙයකින් මහානාම, උවසුනෙමේ සඟුන් මැරීමෙන් වැළකුණේවෙයිද නුදුන් දෙය ගැන්මෙන්, කාමයන්හි වැරදි ලෙස හැසිරීමෙන්, බොරුකීමෙන්, රහමෙර පානයෙන් වැළකුණේවෙයිද එපමණකින් මහානාම උවසුනෙම පිලවත් වූයේවෙයි." ආර්ථික කුමක්ද

යන්? වැරදි වෙළඳම් පස අතහැර දැනුමින් සෙමෙන් ජීවිතාව කරගැනීමයි. මෙය කියනලද්දේය: 'මහණෙනි, උවසුවෙකු විසින් තොකළයුතු වෙළඳම් පසෙකි. කවර පසෙක්ද? අවිවෙළඳම, සතුන් වෙළඳම, මස් වෙළඳම, මද්‍ය වෙළඳම, විෂ වෙළඳම යන මේ වෙළඳම් පස මහණෙනි, උවසුවෙකු විසින් තොකළයුතුය. විපත්තිය කවර්දයන්? ඒ ශීලයාගේද ආජීවයාගේද යම් විනාශයක් වේද එය උවසුවකුගේ විපත්තියයි. තවද යමකින් මෙතෙම සැබොලෙක් මෙන්ම කිලුටක්ද, පළිබෝධයක්ද වේද එයද සරණාගමනයේ විපත්තියකැයි දතයුතුය. ඒවා ද අත්විශයෙන් ශ්‍රද්ධා නැතිබව ආදී ධර්මපයවෙයි. යම්සේ කියනලද්දේවේද: මහණෙනි, කරුණුපසකින් යුක්තවූ උපාසකතෙමේ උපාසක සැබොලෙක්ද උපාසක කිලුටක්ද උපාසක පළිබෝධයක්ද වෙයි. කවර (කරුණු) පසකින්ද යන්? ශ්‍රද්ධාව නැත්තෙක් වෙයි. දුශ්ශීලයෙක් වෙයි. නැකත් මතුල් ආදියෙහි කුහුල් ඇත්තේවෙයි. නැකත විශ්වාසකරයි. කම්ය විශ්වාස නොකරයි. මේ සසුනින් පිටත දක්ෂණාවට සුදුස්සන් සොයයි. එහි සත්කාරද කරයි'. යනුවෙනි. සම්පත්තිය කවරක්ද?

ඒ ඔහුගේ ශීලසම්පදවත් අජීවසම්පදවත් ඔහුගේ සම්පත්තියවේ. රත්තභාවය ආදිය කරන්නාවූ ධර්මපසද සම්පත්තියවෙයි. කියනලද්දේවෙයි. මහණෙනි, ධර්මපසකින් යුක්තවූ උපාසකතෙමේ උවසුරුවනද උවසු පියුමද උවසු සුදුනෙළුමද වේ. කවර නම් ධර්මපසක්ද? ශ්‍රද්ධා ඇත්තේවෙයි. සිල්වත්වෙයි. නැකත් ආදිය පිළිබඳ කුහුල් නැත්තේවෙයි. කම්ය පිළිගනියි. මංගලය පිළිනොගනියි. මේ සසුනින් පිටත දක්ෂණාවට සුදුසු පුද්ගලයන් නොසොයයි. මේ සසුනෙහිම සත්කාර කරයි.' **අජ්ජතගෙ** යන මෙහි අග්ගශබ්දය මූල, කෙළවර, කොටස, ශ්‍රේෂ්ඨ යන අත්ථයන්හි දක්නාලැබේ. 'අජ්ජතගෙ සමම දෙවාරික ආවරාමි ආරං නිගණ්ඨානං නිගණ්ඨිතං' යනාදියෙහි ආදියෙහි (ආරම්භය යන අත්ථයෙහි) දක්නටලැබේ. 'තෙනෙව අභිතුලගෙන නං අභිතුලගං පරාමසොඝ උච්ඡගං වෙළගං' යනාදියෙහි කෙළවරෙහි යෙදේ. 'අනුජානාමි හික්ඛවෙ අමබ්බලගංවා මධුරගංවා තිත්තකගංවා විහාරගෙන වා පරිවෙණගෙන වා භාජෙතුං' යනාදියෙහි කොටසෙහි යෙදේ. "යාවතා හික්ඛවෙ සත්තා අපද වා -පෙ-තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛයති" යනාදියෙහි ශ්‍රේෂ්ඨාර්ථයෙහි යෙදේ. මෙහි වනාහි මෙය ආදියෙහි (පටන්ගැන්මෙහි) දතයුතුය. එබැවින් '**අජ්ජතගෙ**' යනු අද පටන් කොටයි මෙසේ මෙහි අත්ථය දතයුතුයි. **අජ්ජතං** යනු අද බවයි, '**අජ්ජදගෙ**' යනුද පාඨයෙකි. දකාරය පදසන්ධිය ඇතිකරවන්නකි. අද පෙරටු කොට (අදපටන් කොට) යන අත්ථයි. **පාණ්ණපෙතං** යනු ප්‍රාණයෙන් යුක්තවූයි. යම්තාක් මේ ජීවිතය පවතීද ඒ අවසන්කොට අත්තශාසනාකතොවූ, නිසරණය සරණ ගිය මා උවසුවෙකු කැපකරුවෙකු කොට හටත්

ගෞතමයන්වහන්සේ සලකන්නවා. ඉදින් මගේ මේ හිස තියුණු සැතකින් සිදින්නාහුද බුදුන්වහන්සේ බුදුකෙනෙක් නොවේයයි හෝ ධර්මය ධර්මය නොවේය කියා හෝ සංඝයා සංඝයා නොවේය කියා හෝ නොකියන්නෙමි යි මෙසේ ආතමනිර්වානතයෙන් සරණ ගොස් සිවුපසයෙන් පවරා අසුනින් නැගිට භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැද තෙවරක් පැදකුණුකොට පිටත්වගියේය.

2. 2. 7

සත්වෙති සුත්‍රයෙහි **ජාත්‍රසොයාති** යනු ජාත්‍රසොයාණි තනතුර නම්වූ එක් තනතුරකි. එය යම් කුලයක් විසින් ලබනලද්දේද එය ජාත්‍රසොයාණි කුලයයි කියනුලැබේ. මෙතෙම එම කුලයෙහි උපන් බැවින් රජු සම්පයෙන්ද ලබනලද ජාත්‍රසොයාණි සත්කාරය ඇතිබැවින්ද ජාත්‍රසොයාණියි කියනුලැබේ. **තෙත්‍රපසධකම්** යනු ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්වහන්සේ වනාහි පණ්ඩිතයෙකි, වාක්කයෙකි, බහුශ්‍රැතයෙකැයි අසා, ඉදින් හෙතෙම ලිංග විභක්ති කාරක ආදි හෙදය දන්නේද අපවිසින් දන්නාලද දෙයම දන්නේද? දන්නාලද්දම කියන්නේද, නොදන්නාලද දෙයක් කිම කියන්නේද යි සිතා මාතයෙන් උඩඟුව නිසා ඔසවා ගෙන මහපිරිවරින් පිරිවරන ලද්දේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් තැනකද එතැනට එළැඹිණි. **කතත්තා ව ප්‍රාභමණ අකතත්තා ව** යනු ශාක්‍යන්වහන්සේ ඔහුගේ වචනය අසා 'මේ බමුණුතෙමේ මෙහි එන්නේ දැනගනු කැමැත්තේ අත්ථි සොයන්නෙක්වී මෙහි නොආණේය. මාතය දැඩිව ගෙන හිස ඔසවාගෙන ආණේය. කිමෙක්ද මොහුට ඇසූ ප්‍රශ්නයේ අත්ථිය දැන ගන්නා ලෙස කීවිට වැඩක්වන්නේද නැතහොත් නොදන්නා ලෙස කීවිටද යි සිතා නොදන්නා ලෙස කීකල්හි වැඩක්වන්නේය යි දැන, බමුණ, කළබැවින්ද නොකළබැවින්ද යි පැවසූයේක. බමුණා එය අසා ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයෝ කළබැවින්ද නොකළ බැවින්ද තිරයෙහි උපත පවසති. දෙකරුණින්ම එකතැනක උපත ගැන කීබැවින් මෙය දැනගැනීම දුෂ්කරය. මහ අදුරකි. මෙහි මට පිහිටක් නැත. ඉදින් මම මෙපමණකින්ම නිහඬ වන්නේ නම් බමුණන් මැද කියනකල්හිද මට මෙසේ කියන්නහුය. 'නුඹ ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් සම්පයට මාතය දැඩිකොට හිස කෙළින් තබාගෙන ගියෙහිය. එක් වචනයකින්ම නිහඬව කිසිවක් කීමට නොහැකිවිය. මෙතැනහි කුමක් කියහිද? එබැවින් පරාර්ථය ලද්දේවුවද පැරදුනෙකු මෙන් නොවී යළි දෙවිලොව ගමන ගැන ප්‍රශ්නයක් විමසන්නෙමැයි සිතා **කො පන ගො ගොතම** යන මේ දෙවැනි ප්‍රශ්නය ඇරඹීය. මෙසේද ඔහුට අදහසක් විය. මත්තෙහි ප්‍රශ්නයෙන් යට (කලින් ඇසූ) ප්‍රශ්නය දැන ගන්නෙමි. කලින්

ප්‍රශ්නයෙන් මතු ප්‍රශ්නය දැන ගන්නෙමි යනුවෙනි. එබැවින්ද මේ ප්‍රශ්නය ඇසිය. ශාස්තෘන්වහන්සේ පෙර පරිද්දෙන්ම සිතා යම්සේ නොදැන ගනියිද එසේම පවසන සේක් යළිදු බමුණ කළබැවින්ද නොකළබැවින්දයි වදළසේක. බමුණා එහිද පිහිටන්නට නොහැක්කේ මෙබඳු පුරුෂයෙකු ලඟට පැමිණ නොදැන යාමට නොවිටියයි ස්වකීය වාදය අතහැර ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන්ට අනුගතව මගේ යහපත සොයන්නෙමි. දෙවිලොව ගමන පිරිසුදු කර ගන්නෙමියි සනිටුහන්කොටගෙන ශාස්තෘන්වහන්සේට අයදින්නේ නබො අභං යනාදිය පැවසිය. ඉක්බිති ඔහුගේ තිහතමානිත්වය දැන ශාස්තෘන්වහන්සේ මත්තෙහි දෙසුම වඩමින් එසේවිනමි බමුණ, යනාදිය පැවසුසේක.

එහි තෙතනි යනු හේතු දැක්වීමයි. යම්හෙයකින් සැකෙවින් කියනලද දෙයෙහි අත්‍යය නොදන්නේ විස්තර සහිත දෙසුමක් ඉල්වන්නේද එබැවිනි යන අත්‍යය. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

2. 2. 8

අටවැන්නෙහි **ආයසමා** යන මෙය ප්‍රියවචනයකි. **ආනන්ද** යනු ඒ තෙරුන්ගේ නමයි. **එකංසෙන** යනු ඒකාන්තයෙනි. **අනුච්චව** යනු විමසායි. **විසඤ්ඤ** යනු පණ්ඩිතයෝයි. **ගරහනති** යනු නින්ද කරති, නුගුණ කියතියනුයි. මෙහි සෙස්සද නවවැන්නෙහි සියල්ලද පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

2. 2. 10

දසවෙනි සූත්‍රයෙහි **දුන්නික්ඛිත්තං ව පදව්‍යංඡනං** යනු උපිළිවෙළින් ගන්නාලද පාළි පදයම අත්‍යයාගේ ව්‍යංඡනය බැවින් ව්‍යංඡනයයි කියනුලැබේ. මේ දෙකම පාළියටම නමකි. **අනෙවා ව දුන්නිතො** යනු පෙරළා උපිළිවෙළින් ගන්නාලද අත්‍යයකටවයි. **දුන්නික්ඛිත්තං හික්ඛවෙ පදව්‍යංඡනං අනෙවාපි දුන්නයො හොති** යනු පෙරළා උපිළිවෙළින් ගන්නාලද පාළියේ අත්‍යයකටව නම් වැරදික්‍රම ඇත්තේය. වැරදි ලෙස ඉදිරිපත්කරනලද්දේය. වැරදි විස්තර කවා ඇත්තේනම්වෙයි.

එකොළොස් වැන්නෙහිදී කියනලද ක්‍රමයට විරුද්ධ ක්‍රමයෙන් අත්‍යය දැනගනුය.

බාලවර්ගය

2. 3. 1

තුන්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි අවධානය අවධානයෙන් තබාගෙන යනු වරදක්කොට මව්පියන් වරදක් කරනලද්දී තමන්ගේ වරද නොදකිති. මව්පියන් වරද කරනලද්දී පවසා දඬුවම පමුණුවාගෙන ඤාණයෙන් යන අතරයි. අවධානය දෙසෙන්නා යනු එසේ කියා දඬුවම පමුණුවාගෙන ඤාණයෙන් යන අතරයි. යථා ධර්මය නිවැරදිව පවතිනාකි යනු යළි මෙසේ නොකරයි. මට ඤාණය කරනු මැනවැයි කියමින් මේ යථාතත්වය ඇති සැටිය නොපිළිගනියි. මෙතැන් පටන් යළි මෙවැන්නක් නොකරව, නුඹට ඤාණය කරමිනි නොකියයි. හොඳ පැත්ත කියනලද්දට විරුද්ධ ක්‍රමයෙන්ම දකුණුය.

2. 3. 2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි අධ්‍යාපනය යනු යටපත් කොට කියති, නොසිදු වූ දෙයින් කියති. දෙසන්නා යනු ඇතුළත පිහිටි දෙයයි. මෙබන්දෙක් වනාහි ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට උතුරුමිනිස් දහමක් නැතැයි ආදිය කියමින් සුනසිත මෙන් තථාගතයන්වහන්සේගේ ඇති ගුණය වසා පවසයි. සද්ධා වා දුග්ගතිනෙත යනු යමක් හෝ නුවණනැති ශුද්ධාවෙන් අතිශ්‍රද්ධාවන්තයෙක්වේද මෝඩලෙස පැහැදුනේවේද හෙතෙමින් බුදුන්වහන්සේ නම් සියල්ලෙන්ම ලෝකෝත්තරය. උත්තරයෙන්සේ කෙස් ආදී සියලු කොටස් දෙතිසම ලෝකෝත්තරයයි ආදී ක්‍රමයෙන් වැරදි ලෙස ගෙන බුදුන්වහන්සේට නොමැති දෙය ඇතිදෙය ලෙස කථාකරයි. තෙවැනි සූත්‍රය ප්‍රකට අතර ඇත්තේමය.

2. 3. 4

සතරවෙනි සූත්‍රයෙහි නොයාතං සුතතං යනු යම් සූත්‍රයක අතර පැමිණිවිය යුතුවේද එය පැමිණිවිය යුතු අතර ඇති සූත්‍රාන්තයකි. නිතරයට සුතතං නැති දීපෙති යනු මේ සූත්‍රාන්තය කියනලද අතර ඇත්තේයයි පවසති. එහි එකපුගලො හික්කවෙ, දෙවමෙ හික්කවෙ පුගලො, තයොමෙ හික්කවෙ පුගලො, වත්තාරොමෙ හික්කවෙ පුගලො යන මෙබඳු සූත්‍රාන්තය නොයාතං නම් වෙයි. මෙහි වනාහි සම්මාසම්බුදුන් විසින්

‘මහණෙනි එක් පුද්ගලයෙක්, යනාදී කිසිවක් පවසනලද්දේද පරමාර්ථවශයෙන් පුද්ගලයෙක් නැතැයි මෙසේ එහි අත්‍යවශ්‍ය පැමිණවිය යුත්තේමවෙයි. මෙතෙම වනාහි තමන්ගේ මෝඩකමින් මේ සූත්‍රාන්තය නීතාර්ථ ඇත්තේය, පරමාර්ථවශයෙන් පුද්ගලයෙකු නොමැතිකල්හි තථාගතයන්වහන්සේ ‘මහණෙනි එක් පුද්ගලයෙක්, යනාදිය නොකියන සේක. යම්හෙයකින් එසේ කියනලද්දේද එහෙයින් පරමාර්ථ වශයෙන් පුද්ගලයෙක් ඇතැයි ගනිමින් එ’ නෙය්‍යාත්ථ සූත්‍රාන්තය නීතාර්ථසූත්‍රාන්තයකැයි ප්‍රකාශ කරයි. **නීතාර්ථ** යනු අනිත්‍යය, දුක්ඛය, අනත්‍යයයි මෙසේ කියනලද අත් ඇත්තේය. මෙහි වනාහි අනිත්‍යවේමය. දුක්ඛවේමය, අනාත්මවේමයයි අත්‍යවේමය. මෙතෙම වනාහි තමන්ගේ මෝඩකමින් මේ සූත්‍රාන්තය පමුණුවනලද අත් ඇත්තේය. මෙහි අත්‍යවශ්‍ය ගෙනහැර දක්වමිනි නිත්‍යයක් ඇත යුක්තයක් ඇත. අනාත්මයක් ඇතැයි ගනිමින් නීතාර්ථ සූත්‍රාන්තය නෙය්‍යාත්ථ සූත්‍රාන්තයකැයි ප්‍රකාශකරයි නම්. පස්වෙනි සූත්‍රාන්තය ප්‍රකට අත් ඇත්තේමය.

2. 3. 6

සසචුත්තෙනි පටිච්ඡන්තකම්මත්තං යනු පාපකම්යාගේයි. පාපය වනාහි සහවා කරත්, සහවා නොකරත්ත් පාපකම්ය සැතපුණක්මයයි කියනුලබයි. **තිරයො** යනු අවකාශ සහිත ස්කන්ධයෝයි. තිරියන් යෝනියෙහි සකන්ධයෝද ලබත්

2. 3. 9

තවචුත්තෙනි පටිග්ගාහං යනු ප්‍රතිග්‍රාහක (පිළිගන්නෝ)යි. කරුණු දෙකක් දුසිල්වත් පුද්ගලයකු පිළිගනිය යන අත්‍යවේමය.

2. 3. 10

දසචුත්තෙනි අත්ථවසෙ යනු කාරණයෝයි. අරඤ්ඤවතපත්ථානි යනු ආරණ්‍ය සහ වනාශ්‍රමයි. එහිදී අභිධම්මයෙහි නිෂ්පාර්ග්‍යය වශයෙන් ඉන්ද්‍රියවශයෙන් පිටත පියල්ල ආරණ්‍යයයි කියනලදි. එසේම දුග්‍ර පන්සියයකින් පසුව ආරණ්‍යකාංගය නිෂ්පාදනය කරන්නාවූ යම් සෙනසුනක් කියනලද්දේද එයම අදහස් කරනලදි දතයුතුය. **වතපත්ථ** යනු ග්‍රාමාන්තය ඉක්මවා

මිනිසුන්ට උපචාරය නොවූ නොයාන නොවිපුරන තැනයි. පහතානි යනු ඇත්වූ දුරවූ තැන යනුයි. දිට්ඨිමමසුඛවිහාරං යනු ලෝකික ලෝකෝත්තරවූ පහසු පැවැත්මයි. පටිථිමං ජනතා අනුකම්පමානෝ යනු අනාගතයෙහි මගේ ශ්‍රාවකයන්ට අනුකම්පා කරමින් යනුයි.

2. 3. 11

එකොළොස් වැන්නෙහි විජ්ජාභාගියා යනු විද්‍යා කොට්ඨාශයට අයත්දේයි. සමරො යනු සිතේ එකභතාවයි. විපස්සනා යනු සංස්කාරයන් පරික්ෂා කිරීමේ නුවණයි. කමත්ථං අනුගොති යනු කවර අත්ථයක් ආරාධනය කරයිද සපයයිද සපුරයිද යනුයි. විත්තං භාවියති යනු මාහිසිත වඩයි වධිතය කරයි යනුයි. යො රාගො සො පභියති යනු යම් රැඳීම් වශයෙන්වූ රාගයක් වේද එය දුරුවෙයි. රාගය මාහිසිතට ප්‍රතිපක්ෂය. මාහිවිත්තය රාගයටද ප්‍රතිපක්ෂය, රාගක්ෂණයෙහි මාහිසිත තැන. මාහිවිත්තක්ෂණයෙහි රාගය තැන. යම්විටක රාගය උපදියිද එවිට මාහිසිතේ උපත වළක්වයි. පිහිටිතැන සිදලයි. යම්විටෙක මාහි සිත උපදියිද එවිට රාගය මුල්සහිතව උගුළුවා විනාශ කරමින්ම උපදියි. එබැවින් රාගය ප්‍රහීන වේයයි කියනලදි. විපස්සනා භාවිතා යනු විදර්ශනාදනය වඩනලදි. වධිතය කරනලදි. පඤ්ඤා භාවියති යනු මාහිප්‍රඥාව දියුණුකරයි. වඩයි, වධිතය කරයි. යා අවිජ්ජා යා පභියති යනු අවතැනකවූ සංසාරමූලක මහා අවිද්‍යාව දුරුවෙයි. අවිද්‍යාව මාහි ප්‍රඥාවට ප්‍රතිපක්ෂය, මාහිප්‍රඥාව අවිද්‍යාවට ප්‍රතිපක්ෂය, අවිද්‍යාව ඇතිවිට මාහිප්‍රඥාව තැන. මාහි ප්‍රඥාව ඇතිවිට අවිද්‍යාව තැන. යම්විටක අවිද්‍යාව උපදියිද එවිට මාහිප්‍රඥාවේ උපත වළක්වයි. පිහිටි තැන සිදලයි. යම්විටක මාහි ප්‍රඥාව උපදියිද එවිට මුල්සහිත අවිද්‍යාව උගුළුවා සහමුලින් ව්‍යාසමිත්තම උපදියි. එහෙයින් අවිද්‍යාව පහවේයයි කියනලදි. මෙසේ මාහිසිත මාහිප්‍රඥා යන එකට උපන් ධර්මදෙකම කියනලදි. රාගපක්කිලිට්ඨං වා හික්ඛවෙ විත්තං න විමුච්චති යනු රාගයෙන් කිළිටිවූබැවින් මාහි සිත නොමිදේයයි දක්වෙයි. අවිජ්ජාපක්කිලිට්ඨං වා පඤ්ඤා න භාවියති යනු අවිද්‍යාවෙන් කිළිටිවූබැවින් මාහිප්‍රඥාව නොවැඩේයයි දක්වනුලැබේ. ඉති ඛො හික්ඛවෙ යනු මහණෙහි, එසේයි. රාගවිරාගා වෙනොවිමුත්ති යනු රාගය විනාශ වියාමෙන් වෙනොවිමුත්ති නම්වෙයි. මෙය ඵලසමාධියට නමෙකි. අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤාවිමුත්ති යනු අවිද්‍යාව විනාශවී යාමෙන් පඤ්ඤාවිමුත්ති නම්වෙයි. මේ සුත්‍රයෙහිදී නානාක්ෂණිකවූ විදර්ශනා සමාධිය කියනලදි.

තෙවෙති චාලට්ඨියයි

සමවිග්න වග්ගය

2. 4. 1

සතරවෙනි වර්ගයෙහි ප්‍රථම සූත්‍රයෙහි අසපුරිසභූමි යනු අසත්පුරුෂයන් පිහිටා සිටින තැනයි. සපුරිසභූමි යන්නෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. අකතඤ්ඤා යනු කළදේ නොදැනියි. අකතචේදි යනු කළදෙය ප්‍රකටකොට නොදැනියි. උපඤ්ඤා යනු වර්ණනාකරනලද, සෘති කරනලද, පසසනලද යනුයි. යදිදං යනු යම් මේයි. අකතඤ්ඤානා අකතචේදිනා යනු අනුන් විසින් කරනලද උපකාරය නොදැනීම මෙන්ම ප්‍රකටකොට නොදැනීමද වේ. කෙවලා යනු සියල්ලයි. හොඳ පැත්තෙහිද කියනලද ක්‍රමයෙන්ම අත්ථය දතයුතුයි.

2. 4. 2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි මාතුච්චිකුච්ච යනු ඉපදවූ මවද ඉපදවූ පියාදවේ. එකෙන හික්කිවේ අංසෙන මාතරං පරිභරෙයා යනු එක් උරහිසක තබා මව පිළිදගුම් කරන්නේයි. එකෙන අංසෙන පිතරං යනු එක් උරහිසක තබාගෙන පියා පිළිදගුම් කරන්නේය. වසසකායුකො වසසකථීථි යනු අවුරුදු සියයක් ආයුෂ ඇති කාලයෙහි උපන් සියලු අවුරුදු සියයම ජීවත්වන්නේයි. ඉදින් පුතෙක් මවුපියන්ට සලකන්නෙමැයි නැගී නැගී දකුණු උරහිසෙහි මවද වමෙහි පියාද පිහිටුවා වස් සියයක් ආයු ඇත්තේ සියලු අවුරුදු සියයම ජීවත් වෙමින් පිළිදගුම් කරන්නේය යන මෙය කියලදි. සො ව නෙසං උච්ඡාදන පරිමද්දන නභාපන සම්බාහනෙන යනු ඒ පුතා උරහිස්වල හුන්නාවූම මවුපියන්ට දුගඳ දුරුකරනු සඳහා සුවඳවත්කරන සුවඳ ගැල්වීමෙන්ද මහත්සිය දුරුකරනු සඳහා අත්පිරිමැදීමෙන් ශීත උෂ්ණකාලයෙහිද උණුසුම් සිසිල් දිය නැහැවීමෙන්ද අත්පාආදිය ඇදීම් පෙළීම් සංඛ්‍යාත පිරිමැදීමෙන්ද උවැරන් කරන්නේයි. තෙ ව තනෙච්ච යනු ඒ මවුපියෝ ඒ උරහිස්වල හුන්නාහුම මළමු කරන්නාහුය. තනෙච්ච හික්කිවේ යනු මහණෙහි, මෙසේද මවුපියන්ට උවැරන් කරනලද්දේ හෝ ප්‍රතිඋපකාර කරනලද්දේ නොවේමය. ඉසාරියාධිපච්ච රජේ යනු සක්විති රාජ්‍යය සඳහාම මෙය කියනලදි. ආපාදකා යනු වඩන්නෝ, බලාහද ගන්නෝයි. පුත්තු මවුපියන් විසින් වධනලද්දහු මෙන්ම බලාහදගන්නාලද්දහුද වෙති. පොසකා යනු අත්පා වඩා හදවත් ලෙය පොවා පෝෂණය කරනලද්දෝයි. පුත්තු මවුපියන් විසින් පෝෂණය කරනලද්දහු වධනාලද්දහු ආහාරපානාදියෙන් පිළිදගුම්

කරනලද්දහුය. ඉමහත් ලෝකයක දැක්මකාරයා යනු ඉදින් මවුපියෝ උපන් දිනයෙහිම පුතු පයින් ගෙන කැලයක හෝ තදියක හෝ ප්‍රපාතයක හෝ දමන්නානු නම් මෙලොව ඉටුඅතිටු අරමුණු නොදක්නේය. එසේ නොකොට වැඩුබැටින් පෝෂණය කළබැටින් මෙනෙම මෙලොව ඉටුඅතිටු අරමුණු මවුපියන් නිසා බලන්නේනුයි ඒ මවුපියෝ එම පුතුගේ මෙලොව දක්වන්නෝ නම් වෙත්. සමාදපෙති යනු ගත්වයි. මේ සූත්‍රයෙහි ශ්‍රද්ධා ශීල ත්‍යාග ප්‍රඥ යන මේවා ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවම කියනලද්දේය. දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන් වැනිවුම හික්කුට ඒ ධර්මයන්හි පිහිටුවයි නමුයි දතයුතුය.

2. 4. 3

‘තුන්වැන්නෙහි තෙත්තපසධකම් යනු ඒ බමුණු තෙමේ ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්වහන්සේ කියනලද්ද විසඳනසේක. අසනලද ප්‍රශ්නයට වැරදීමක් නම් නැත. මම ඔහුට වරදින ප්‍රශ්නයක් සකස් කරන්නෙමි’යි රසවත් බොජුන් වළඳ ගැබ්දෙර වසාගෙන හුන්නේ සිතීමට පටන්ගත්තේය. ඉක්බිති ඔහුට මෙසේ අදහස් විය. ‘මෙතැන උස්තඩ මහභද්‍ර වැඩෙයි. සිත එකඟ නොවෙයි. බිම්ගෙයක් තනවන්නෙමි’ යනුවෙනි. (එසේ) බිම්ගෙයක් තනවා එහි පිටිය ‘මෙසේ අසනලද්දේ මෙසේ කියන්නේය. මෙසේ අසනලද්දේ මෙසේ කියන්නේය’යි එකක් ගෙන එකක් විසඳමින් මුළු දිනයෙන්ම කිසි (ප්‍රශ්නයක්) දැකීමට නොහැකිවිය. ඔහුට මේ ක්‍රමයෙන්ම මාස සතරක් ඉකුත් විය. හෙතෙම සිවුමසකට ඇවෑමෙන් උභතොකොට්ඨක නම් ප්‍රශ්නයක් දුටුවේය. ඔහුට මෙසේ අදහසක් විය: ‘මම ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් වෙත එළඹ, ඔබ කවරවාදියෙක් වන්නෙහිදයි අසමි. ඉදින් කිරියවාදී වෙමැයි කියයි නම් නුඹවහන්සේ සියලු අකුශලයන්ට ක්‍රියාවක් කියන්නහුදැයි නිග්‍රහ කරන්නෙමි. ඉදින් අකිරියවාදී වෙමැයි කියයි නම් නුඹවහන්සේ කුශලධර්මයන්ට ක්‍රියාවක් නැතැයි කියන්නහුදැයි ඔහුට නිග්‍රහ කරන්නෙමි. මේ උභතොකොට්ඨක ප්‍රශ්නය අසන ලද්දේ වමාරන්තටත් ගිලිමටත් නොහැකිවෙයි. මෙසේ මට ජය වෙයි. ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට පරාජය වේ’යයි නැගිට අපොළා බිම් ගෙයින් නික්ම මෙබඳු ප්‍රශ්නයක් අසන්නෙකු විසින් තනිව යාමට නොවටීයයි නුවර බෙරහසුරුවා සියලු නුවරුන් විසින් පිරිවරනලද්දේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම් තැනකද එතැනට එළඹියේය. කිංවාදී යනු කවර ලබ්ධියෙක්ද යනුයි. කිම්කාමී යනු ශ්‍රාවකයන්ට කවර නම් ප්‍රතිපදාවක් කියන්නේදැයි අසයි. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඔහු

සිවුමසකින් ප්‍රශ්නයක් සකස් කොටගෙන මව්පියන් ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ට පරාජය ගෙන දෙන ප්‍රශ්නයක් දක්නාලද්දී මානය දඩ්වගෙන ආබව දැන එක් පදයකින්ම ඒ ප්‍රශ්නය බිඳිමින් බමුණ, මම කිරියවාදීවෙමුයි වදළුසේක. ඉක්බිති බමුණා තම මානය ඉවතලා භාග්‍යවතුන්වහන්සේට ආයාචනය කරමින් 'යම්සේ කෙසේ වනාහි' යනාදිය කීවේය. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

2. 4. 4

සිවුවෙනි සුත්‍රයෙහි **දක්ඛණොයා** යනු දනය දක්ඛණායී කියනුලැබේ. එය පිළිගැනීමට සුදුසු පුද්ගලයෝ කීදෙනෙක්දැයි අසයි. **සෙධො** යන මෙයින් ශෛක්‍ෂයන් සත්දෙනා දක්වයි. මෙහිද සිල්වත් පුහුදුන් පුද්ගලයාද යෝවාන්වුට් අතරෙහිම ඇතුළත් කරනලදී. **ආහුනෙයායා යජ්ඣානානං ඥානනි** යනු දත් දෙන්නවුන්ගේ පුජාවට සුදුසු ප්‍රතිග්‍රාහකයෝ නම්වෙනැයි අර්ථයි. **බෙත්තං** යනු (දන) වස්තු ප්‍රතිෂ්ඨාවයි. පින වැඩෙන තැන යන අරුත්ය.

2. 4. 5

පස්වැන්නෙහි **පුබ්බාරාමො** යනු සැවකින් පෙරදිගෙහි කරනලද අරමෙහියි. **මිගාරමාතුපාසාදෙ** යනු විශාඛා උවුසියගේ පහයෙහියි. ඕකොමෝ මිගාර සිවුගේ මවු තනතුරෙහි තබනලද බැවින්ද සියල්ලන්ට වැඩිමහල් පුතුට ආයඝීක සිවුවරයාට මෙන් සමාන නමක් ඇති බැවින්ද මිගාරමාතෘයී කියනුලැබේ. ඇයවිසින් කරවනලද ගැබ්දහසක් ඇති ප්‍රාසාදය මිගාරමාතු පාසාද නම්වෙයි. තෙරුන්වහන්සේ එම වෙහෙරෙහි වසති. **තත්‍රධො ආයස්මා සාරිපුත්තො** යනු එම පහයෙහි වසන්නාවූ දම්සෙනෙවි සාරිපුත්ත තෙරණුවෝයි. හික්කුන් **ආමනෙකසි** යනු කවරකලෙක ඇමතු වේද යත්? ඇතැම් සුත්‍රයෝ පෙරබත්තෙහි කියනලද්දේ වෙත්. ඇතැම් සුත්‍රයෝ පසුබත්තෙහිද ඇතැම් සුත්‍රයෝ පෙරයමෙහිද ඇතැම් සුත්‍රයෝ මැදුම් යමෙහිද ඇතැම් සුත්‍රයෝ පැසුලු යමෙහිද කියනලද්දහුවෙත්. මේ සමච්ඡාදනපටිපද සූත්‍රය පසුබත්තෙහි දෙසනලදී. එහෙයින් සවස්යාමයෙහි ඇමතිය. මෙය හුදෙක් තෙරුන්වහන්සේ විසින්ම කියනලද්දක් නොවේ. තථාගතයන්වහන්සේ විසින්ද කියනලද්දකි. කොහි හිඳදයත්? විශාඛාවගේ රුවන්පහයෙහි හිඳයි. තථාගතයන්වහන්සේ වනාහි ප්‍රථම බෝධියෙහි

නිත්‍යවාසී නොවී යම්යම් තූනක පහසුවේද ඒ ඒ තූනටම ගොස් විසුයේක. පළමු ඇතුළුව ස ඉසිපතනයෙහි දමීසක් පවත්වා මහබ්‍රහ්මන් අටළොස් කෙළකට අමා පැන් පොවා බරණැස ඇසුරුකොට ඉසිපතනයෙහි විසුයේක. දෙවැනි ඇතුළුව ස රජගහනුවර ඇසුරුකොට වේළුවනයෙහිද තෙවැනි සිවුවනි ඇතුළුව ස එහිමද පස්වෙනි ඇතුළුව ස විශාලාව ඇසුරු කොට මහාවනයෙහි කුටාගාරශාලාවෙහිද සවෙනි ඇතුළුව ස මඩකුල පථනයෙහිද සත්වෙනි වස තව්තිසාවෙහිද අටවෙනි ඇතුළුව ස හග්ගප්පදයෙහි සුංසුමාර පථනය ඇසුරුකොට හෙසකලාවනයෙහිද තවවැන්න කොසඹුවෙහිද දසවැන්න පාරිලෙය්‍යක වනලැහැබෙහිද එකොළොස් වැන්න නාලා නම්වූ බමුණුගමෙහිද දෙළොස්වැන්න වේරඤ්ඤාවෙහිද තෙළොස්වැන්න වාලිය පව්වෙහිද කුදුස්වැන්න දෙවිරමෙහිද පසළොස්වැන්න කිඹුල්වතෙහිද සොළොස්වැන්න ආළවක යකු දමනයකොට ප්‍රාණින් අසුසාරදහසකට අමාපැන් පොවා අළවි නුවරෙහිද සතළොස්වැන්න රජගහ නුවරෙහිමද අටළොස්වැන්න වාලිය පථනයෙහිමද එකුත්විස්සද එසේමය. විසිවැනි ඇතුළුව ස වනාහි රජගහනුවරම ඇසුරුකොට විසුයේක. මෙසේ විසිවසක් නිත්‍යවාසීනොවී යම්යම් තූනක පහසුවේද ඒ ඒ තනිනිම විසුයේක. එතැන්පටන් සෙනසුන් දෙකක් නිත්‍ය පරිභෝගයන් කළයේක. කවර දෙකක්ද යත්? ජෙනවනාරාමය හා සුචාරාමයයි. කුමක් හෙයින්ද? කුලදෙකේ ගුණමහත්වය නිසාය. අනේපිඬු සිටුගේද විශාඛාවගේද ගුණය හේතුකොට ගුණය නිසා ශාස්තෘත්වහන්සේ ඒ සෙනසුන් නිත්‍ය පරිභෝගයෙන් පරිභෝගකළයේක. සෘතුවෂ්ඨාවෙහි සැරිසරාද ඇතුළුව ස සෙනසුන් දෙකෙහිම වසනයේක. මෙසේ වසනයේක් දෙවිරම රැය වැය දෙවැනි දිනයෙහි බික්සහන පිරිවරනලද්දහු දකුණු දෙරටුවෙන් සැවතට පිඬුපිණිය පිවිස පැළදිග දෙරටුවෙන් නික්ම සුචාරාමයෙහි දිවාචිහරණය කරනයේක. සුචාරාමයෙහි රැය වැය දෙවැනි දිනයෙහි පැළදිග දෙරටුවෙන් සැවතට පිඬුපිණිය පිවිස දකුණු දෙරටුවෙන් නික්ම දෙවිරම දිවාචිහරණය කරනයේක. ඒ දිනයෙහි සම්මාසම්බුදුත්වහන්සේ දෙවිරමෙහිම විසුයේක. යම්කිසි තූනක වසන්නාවූ උත්වහන්සේගේ පස් ආකාර කෘත්‍යයක් අත්නොහරින ලද්දේමවෙයි. එය යට වියතර කරනලද්දේමය. ඒ කෘත්‍යයන් අතුරෙන් පැසුළුයම් කිසකල්හි භාගාවතුත්වහන්සේ ලොව බලාවදුරණයේක් සැවතෙහි වසන්නාවූද සැවතින් භාත්පස ගම් අඩයොදුන් යොදුන් පරමකොට ඇති තනි වසන්නාවූද අප්‍රමාණවූ සත්වයන්ගේ ධර්මාවබෝධය වනබව දුටුයේක. ඉක්බිති කවරනම් කාලයක ධර්මාවබෝධය වන්නේදැයි බලා වදුරණයේක් සවස් කාලයෙහියැයි දන මාකියනකල්හි වන්නේද යුවකයකු කියනකල්හි වන්නේදැයි (බලා) සැරිසුන් තෙරණුවන් කියනකල්හි වන්නේයැයි දුටුයේක. ඉක්බිති කොහි හිද

කියනකල්හි වන්නේදැයි බලනසේක් විශාඛාවගේ රුවන් පහසෙහි හිඳ කියනකල්හියයි දක- බුදුවරුන්ට නම් ශ්‍රාවක සන්නිපාත තුනක්වෙයි. අගසව්වන්ගේ එකකි. ඒවා අතුරෙන් අද දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරණුවන්ගේ ශ්‍රාවක සන්නිපාතයවන්නේයයි දුටුසේක. දක උදසනින්ම සිරුර පිළිඳගුම් කොට සිටුරු හැඳ සුගත වීරය පොරවා ශෛලමය පාත්‍රය රැගෙන බික්සහන පිරිවරනලද්දේක් දකුණු දෙරිත් නුවරට පිවිස පිටුපිණිය හැසිරෙමින් බික්සහනට පිණිසපාතය පහසුවෙන් ලැබීමට සලස්වා සුළඟින් පහරනලද නැවක් මෙන් ආපසු හැරී දකුණු දෙරිත් නික්ම බිහිදෙරෙහි සිටියේක. ඉක්බිති අසුමහසව්වෝය, හික්කුණින් පිරිසය, උපාසක පිරිසය උපාසිකා පිරිසය යන සිටුපිරිස ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිවරා සිටියේය. ශාස්තෘන්වහන්සේ සැරියුත් තෙරුන්ට, 'ශාරිපුත්‍රය, ඔබ පුච්චාරාමයට යායුතුය. ඔබගේ පිරිස ගෙන යන්නැ'යි පැවසූ සේක. 'මැනවි ස්වාමීනි'යි තෙරණුවෝ තමන්ගේ පිරිවරවූ පන්සියයක් හික්කුණින් විසින් පිරිවරණ ලද්දහු පුච්චාරාමයට වැඩමකළහ. මෙම ක්‍රමයෙන්ම අසුමහසව්වන් පුච්චාරාමයටම යවා තමන්වහන්සේ හුදෙකළාවු අතඳ තෙරුන් සමඟ දෙවිරමට වැඩියේක. අතඳ තෙරණුවෝද විහාරයෙහි ශාස්තෘන්වහන්සේගේ වත්පිළිවෙත්කොට වැඳ 'ස්වාමීනි, පුච්චාරාමයට යමිසි පැවසූහ. 'ආනන්දය, එසේ කරව'යි පැවසූසේක. (තෙරණුවෝද) ශාස්තෘන් වැඳ එහිම වැඩියහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ තනිව දෙවිරමෙහි නැවතුණුසේක. එදවසෙහි සිටුපිරිසම තෙරුන්වහන්සේගේම ධර්මකථාව අසනු කැමතිවිය. කොසොල් මහරජතුමාද බලකායවිසින් පිරිවරණලද්දේ පුච්චාරාමයටම ගියහ. පන්සියයක් උවසුවන් විසින් පිරිවරණලද අනෙපිටු සිටුතුමාද එසේම එහි ගියහ. විශාඛා මහ උචුසිය වනාහි උචුසියන් දහසක් විසින් පිරිවරනලද්දී (එහි) ගියාය. කුල පණස්සන් ලක්ෂණයක් වසන සැවැත්තුවරෙහි ගොපලු දරුවන් හැර සෙසු ජනයා ගඳ සුණුමල් ආදිය ගෙන පුච්චාරාමයටම ගියේය. දෙරගම් සහරෙහි ගම් අඩයොදුන් යොදුන් පරම කොට ඇති තැනිති සියලු මිනිස්සු ගඳසුණුමල් ආදිය ගත් අත් ඇත්තෘහු පුච්චාරාමයටම ගියාහුය. සියලු විහාරය මිශ්‍රක පුෂ්පයෙන් විසුරුණාක් මෙන්විය. දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරණුවෝද විහාරයට ගොස් විහාර පිරිවෙණෙහි මිශ්‍රලෙහි සිටියහ. හික්කුණු තෙරුන්ට අසුනක් පැනවූහ. තෙරණුවෝ එහි හිඳ උපස්ථායක තෙරුන්විසින් වත් කළකල්හි බික්සහනට අවවාදදී ගඳ කිළියට පිවිස සමවතට පැමිණ හුන්න. උන්වහන්සේ සීමාකළ කාලයවශයෙන් සමවතින් නැගිට අවිරවතියට ගොස් (සිරුරෙහි) බැඳීඇති කුණුදුවිලි සොද යවා සන්නුන් විඩා ඇත්තෘහු බට තොටින්ම ගොඩවී හඳුනා හැඳ සහළ සිටුර පොරවා සිටියහ. හික්කුසංඝයාද හමුවූ හමුවූ තැනින් බැස සිරුරෙහි කුණුදලි සොදහැර යළි ගොඩවී තෙරුන් පිරිවරුවාහුය.

ඇතුළු විහාරයෙහිද තෙරුන්ට ධර්මාසනයක් පැනවූහ. සිවුපිරිසම තමතමන්ගේ ඉඩ දෑන මග තබා හුන්නේය. සැරියුත් තෙරණුවෝද හිඤ්ඤාත් පන්සියයක් විසින් පිරිවරණලද්දු ධර්මසභාවට පැමිණ සිංහ මුදුනෙහි පිහිටි නැංවු ශේඛවජ්‍රය ඇති රුවන් පළඟෙහි විසිතුරු විජිතිපත ගෙන පෙරදිගට මුහුණලා හිඳ පිරිස බලා 'ඵකාන්තයෙන්ම මේ පිරිස මහත්ය. මේ පිරිසට සුළු ධර්මදේශනාවක් නොසුදුසුය. කවර දම්දෙසුමක් සුදුසු වන්නේදැයි තුන්පිටකය සිහිපත් කරන්නාහු මේ සංයෝජනපරිදාය ධර්මදේශනාව දුටහ. මෙසේ දේශනාව, සලකාබලා එය දෙසනු කැමැත්තෝ ඇවැත්ති මහණෙකිසි හිඤ්ඤාත් ඇමතූහ.

ඇවැත්තිකිසි නොකියා මහණෙකිසි කීම බුදුවරුන්ගේ ආමන්ත්‍රණය නම්වෙයි. මේ ආයුෂ්මතුන්වහන්සේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් කෙරෙන ආමන්ත්‍රණයට සමාන ආමන්ත්‍රණයක් නොකෙරෙමැයි ශාස්තෘ ගෞරවයෙන් ශ්‍රාවක ආමන්ත්‍රණය කරන්නාහු ඇවැත්ති මහණෙකිසි පැවසූහ. එතදවොච යනු 'අජ්ඣත්තසංයෝජනංච ආවුසො සුගගලං දෙසෙසාමි බහිද්ධාසංයෝජනංච' යන මේ ධර්මදේශනාපාඨය ප්‍රකාශ කළේය. ඒ රුවන් පහයෙහි අධිගෘහිත එක් සෝවාන්වූ දිව්‍යසුත්‍රයෙක් ඇත. හෙතෙම බුදුන්වහන්සේ විසින් හෝ ශ්‍රාවකයන් විසින් හෝ දෙසුම ඇරඹී කෙණෙහිම මේ දෙසුම නොගැඹුරුවන්නේය, මෙය ගැඹුරුය, මෙය ධ්‍යාන ඇසුරුකොට ඇත. මෙය විදඪිතාව ඇසුරුකොට ඇත. මෙය මාභීය ඇසුරුකොට ඇත. මෙය ඵලය ඇසුරුකොට ඇත. මෙය නිවන ඇසුරුකොට ඇතැයි දකියි. හෙතෙම ඒ දවසෙහිත් තෙරුන්විසින් දෙසුම ඇරඹූ කෙණෙහිම මෙසේ දෑන ගත්තේය: මගේ ආයුෂීවූ දම්පෙනෙව් සැරියුත් තෙරුන් විසින් යම් ආකාරයකින් දම්දෙසුම අරඹනලද්දේද මේ දෙසුම විදඪිතාවෙන් ගැඹුරුවූයේවෙයි. ආකාරයකින් විදඪිතාව ප්‍රකාශකරන්නේය. දෙසුම කෙළවර කෙළලක්‍ෂයක් දෙවියෝ රහත්බවට පැමිණෙති. සෝවාන්ආදියට පැමිණෙන්නාවූ දෙවිමිනිසුන්ගේ සීමාවක් නොවන්නේය. දෙසුමට සුදුසු අයුරින් මගේ ආයුෂියන්ට සාධුකාරයක් දෙන්නෙමැයි දිව්‍යානුභාවයෙන් මහත් හඬක්කොට ආයුෂියෙහි, මැනව් මැනවැයි පැවසීය. දෙවිරජ්‍ජ්‍විසින් සාධුකාර දුන්නළුහි පරිවාරක ප්‍රාසාද දහසෙහි දෙව්වරු සියල්ලෝම සාධුකාරදුන්න. ඔවුන්ගේ සාධුකාර හඬින් සුචාරාමයෙහි සියලු වනදෙවියෝද ඔවුන්ගේ හඬින් ගව්වක් පමණ තනති දෙවියෝද එයින් අධියොදුනෙක, යොදුනෙක යන මේ ක්‍රමයෙන් එක් සක්වළෙක්හි සක්වළ දෙකක සක්වළ තුනකයයි දසදහසක් සක්වළෙහි දෙවියෝ සාධුකාරදුන්නාහුය. ඔවුන්ගේ සාධුකාර හඬින් පෘථිව්‍යස්ථනාගයෝද ආකාශස්ථ දෙවියෝද එයින් අහුවලාහකයෝද

උණුවලාහකයෝද ගීතවලාහකයෝද වම්බවලාහකයෝද වාතුර්මහාරාජික සතර මහරජවරුද තව්තිසාවෙහි සත් දෙව්වරු, යාමයෙහි දෙවියෝ, සුයාම දෙව් රජ, කුසික දෙවියෝ, සත්කුසික දෙව් රජ, නිම්මාණරනි දෙවියෝ, සුනිර්මිත දෙව් රජ වසවත්ති දෙවියෝ, වසවත්ති දෙව් රජ, බ්‍රහ්මපාරිසද්‍යයෝ බ්‍රහ්ම පුරෝගිතයෝ, මහාබ්‍රහ්මයෝ, පරිත්තාහයෝ, අප්‍රමාණාහයෝ, ආහසාරයෝ, පරිත්තසුහයෝ, අප්‍රමාණසුහයෝ, සුහකිණ්ණකයෝ, වෙහපාලයෝ අවිහයෝ, අතප්පයෝ, සුදසායෝ සුදර්ශිනු අකනිෂ්ඨ දෙවියෝ යන ශ්‍රෝතායතනය පවතින්නාවූ තත්හි මේ සියලු දෙව්වරු අසංඥ සත්වයන් හා අරූපාවචර සත්වයන් හැර සාධුකාර දුන්නාහුය. ඉක්බිති කම්මාශ්‍රව මහාබ්‍රහ්මයෝ මේ මහා සාධුකාර ශබ්දය පොළෝතලයෙහි සිට අකනිෂ්ඨලෝකය දක්වා ආවේය. මෙය කුමන කරුණක්දැයි සිහි කරන්නාහු දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරුන්වහන්සේ පූර්වාරාමයෙහි විශාඛාවගේ රුවන් පහයෙහි හිඳ සංයෝජනපරියාය ධර්මදේශනය ඇරඹුණේක. පූර්වාරාමය දෙවියන්ගෙන් පිරිහියේය. පූර්වාරාමය වටා ගව්වක් අඩයොදුනක් යොදුනක්යයි සියලු සත්වල යටින් පොළෝතලයෙන්ද සරසින් සත්වල සීමාවෙන්ද දසදහසක් සත්වලින් රැස්වූ දෙවියන්ගෙන් නිරතුරුවුවක් විය. ඉදිකටුවක් අනිත තැන පමණවූ තත්හි උඩත්පිරිසෙයින් දෙව්වරු සැට දෙනෙකු සියුම් ආත්මභාවයන් මවා ගෙන සිටියාහුය. ඉක්බිති ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ මේ ශබ්දය ඉතා මහත්ය, මේ කිමෙක්දැයි සිහිකරන්නාහු දස දහසක් සත්වලෙහි දෙවියන් එක් සත්වලෙක රැස්වූබව දුටහ. 'බුදුවරුන්ට අදිටන් කිසක් තැන. පිරිස් ප්‍රමාණයෙන්ම දකිත්. එමෙන්ම ශබ්දයද අසත්. සච්චන්ට වනාහි අදිටන වටියි. එබැවින් තෙරණුවෝ සමච්චන්ට සමචුද සමචිතින් නැගිට මහදග්ග සිහින් සත්වල හිමි කොට සිටින සියලු පිරිස මා දකිවා, දහම් දෙසන මගේ ශබ්දයද අසාවා'යි අදිටන් කළහ. අදිටන්කළ කල්හිපටන් දකුණු දත හිස පැත්තෙහිද සත්වල මුවවිටෙහිද හිඳ සිටියවුන්ට දම්සෙනෙවි සැරියුත් තෙරණුවෝ කවරෙක්ද? දික් (උස්)වූවෙක්ද කෙටි (මිටි)වූවෙක්ද කර පැහැ ඇත්තෙක්ද සුදුපැහැ ඇත්තෙක්දැයිකීමට කරුණක් නොවූයේය. හැම දෙසෙකම හුන්නාවූ හැම දෙනාටම ඉදිරියෙහි සිටින්නෙකුමෙන් හැගිණ. අහසමැද සිටි සඳක් මෙන්විය. දකුණු දතහිස පැත්තෙහිද සත්වල මුවවිටෙහිද හුන්නාවූ සියල්ලෝ දම් දෙසන්නාවූ උන්වහන්සේගේ ශබ්දය සමානරසයෙන්ම ඇසූහ. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ අදිටන්කොට 'අර්ඝධත්තසංයෝජනංව ආවුසො' යන මේ දම්දෙසුම ඇරඹුණේක. එහි අර්ඝධත්තං යනු කාමහවයයි. බහිද්ධා යනු රූපාරූපහවයයි. චූළිදු සත්වයෝ කාම හවයෙහි අඩුකලක් වසත්.

කල්පයෙන් සතරින් කොටසකි. කොටස් තුනෙක කාමභවය ශුන්‍යවෙයි, නිස්සවෙයි. රූපභවයෙහි බොහෝ කලක් වසන්, එසේම යම්හෙයකින් ඔවුනට කාමභවයෙහි වුනිප්‍රතිසන්ධි බොහෝ වෙයිද රූපාරූපභවයන්හි වුනිප්‍රතිසන්ධි අඩුවෙයි. යම්තැනක වුනි ප්‍රතිසන්ධි බොහෝවේද එහි ඇලීමද පැතීමද වැණුමද බොහෝවෙයි. යම්තැනක (වුනිප්‍රතිසන්ධි) අඩුද එහි (ඇලීමාදියද) අඩුය. එහෙයින් කාමභවය අර්ථකත නම්විය. රූපාරූපභවය බහිද්ධා නම් විය. මෙසේ අර්ථකත සංඛ්‍යාතවූ කාමභවයෙහි ඡන්ද්‍රාගය අර්ථකතසංයෝජනය නම්. බහිද්ධා සංඛ්‍යාතවූ රූපාරූපභවයන්හි ඡන්ද්‍රාගය බහිද්ධා සංයෝජනය නම්. ඔරම්භාගියවූ සංයෝජන පස හෝ අර්ථකතසංයෝජන නම්. උදාහරණය සංයෝජනපස බහිද්ධා සංයෝජන නම්. එහි මේ වචනාත්මකය. කාමධාතුව ඔරයයි කියනුලැබේ. එහි උපත සිදුකිරීමිච්ඡයෙන් ඒ ඔර හෙවත් කාමධාතුව ඇසුරු කෙරේනුයි ඔරම්භාගියවේ. රූපාරූප ධාතූ උද්ධයයි කියනුලැබේ. එහි උපත සිදුකරනබැවින් ඒ උද්ධ හෙවත් රූපාරූපධාතූ ඇසුරු කෙරේනුයි උද්ධාගිය නම්වේ. මෙසේ කියනලද ප්‍රභේද ඇති අර්ථකතසංයෝජනයෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයෙකු මේ අර්ථකතසංයෝජන ඇත්තේවෙයි. බහිද්ධාසංයෝජනයෙන් යුක්ත පුද්ගලයෙකු මේ බහිද්ධා සංයෝජන ඇත්තේවෙයි. මේ දෙකම ලෝකිකවූ සසර ඇසුරුකොට ඇති මහජනයාට යෙදෙන නමක් නොවේ. යම් අයට වනාහි භවය දෙකට සිදුනේ වේද ඒ සෝවාන් සක්‍යගාමී අනාගාමීවූ ආර්යශ්‍රාවකයන්ට නමෙකි. යම්සේ මහවනයෙහි කිහිටිවන සල්වන ආදිය කණුව, තරාදිය, පහුරයයි නමක් නොලබයිද කදිරිවනය සල්වනය යනනම ලබයිද, යම්විටෙක එයින් ගස් තියුණු කෙට්ටියෙන් සිදු කණු ආදී හැඩයෙන් සසිතලද්දේ වෙයිද එවිට කණුව තරාදිය පහුරයයි නමලබයි. එසේම නොසිදින ලද භවය ඇති බහුල කෙලෙස් ඇති පෘථග්ජන තෙමේ මේ නම නොලබයි. භවය සිදු කෙලෙස් තුනකොට සිටි සෝවාන් ආදීහුම (ඒ නම) ලබන්. මේ අර්ථයාගේම ප්‍රකටවීම සඳහා වසු (ගව) හල උපමාව දකුණුය. වසුහලක් කොට ඇතුළත කණු සිටුවා වසුපැටවුන් රැහැන්වලින් බැඳ ඒ කණුවල ළංකොට බඳිති. රැහැන් ප්‍රමාණවත් නොවනවිට කණුන් අල්වාගෙන එහි වසුපැටවුන් පිවිසුවති. ශාලාව ඇතුළත ඉඩ මඳ වනවිට පිටත කණු සිටුවාද එසේම කරති. එහි ඇතුළත බඳනාලද කිසිවසුපැටවෙක් පිටත හොත්තේ වෙයි. පිටත බඳනාලද ඇතැම් වසුපැටවෙක් ඇතුළත හොත්තේවෙයි. ඇතුළත බඳනාලද කිසිවෙක් ඇතුළතම හොත්තේ වෙයි. පිටත බඳනාලද්දක් පිටතම හොත්තේවෙයි. කිසිවෙක් ඇතුළතද නොබඳනාලද්දේම ඔබ්මොබ හැසිරෙයි. පිටතද නොබඳන ලද්දේමවෙයි. එහි ඇතුළත බඳනා ලදුව පිට හොත්තහුගේ රැහැන් බැඳුම දිගු වෙයි.

හෙතෙමින් උෂ්ණාදියෙන් පෙළෙන ලද්දේ නික්ම පිටත වසුපැටවුන් අතුරෙහි හොඳී. පිටත බඳනාලදුට ඇතුළත හොඳින්නාවුන් කෙරෙහිද එසේමය. යමෙක් වනාහි ඇතුළත බඳනා ලදුට ඇතුළතම හොත්තේද ඔහුගේ බැඳුම කෙටිවෙයි. පිටත බඳනාලදුට පිටත නිදන්තා කෙරෙහිද එසේමය. ඒ දෙදෙනාම දවසකුදු කණුව වෙත නොගොස් එහිම නිදන්, යමෙක් ඇතුළත නොබඳනා ලද්දේවේද එහිම වසුපැටවුන් අතුරෙහි හැසිරෙයි. මේ හීලූ වසුපැටවා කණින් ගෙන වසුපැටවුන් අතුරෙහි හරනාලද්දේ දවසක් වුවත් වෙනතක නොගොස් එහිම හැසිරෙයි. පිටත නොබඳනාලදුට එහිම හැසිරෙන වසුපැටවා කෙරෙහිද එසේමය. එහි වසුහල මෙන් හව තුන දහයුතුය. අවිද්‍යා නැමැති කණුව වසුහලෙහි කණු මෙනි. දස සංයෝජනයෝ වස්සන් බඳින රැහැන මෙනි. තුන්හවයෙහි උපන් සත්වයෝ වසුපැටවුන් මෙනි. රූපාරූපහවයන්හි සෝවාන් හා සක්‍යාදගාමී වූඅය ඇතුළත බඳනාලද පිටත නිදිගත් වසුපැටවුන් මෙනි. ඔවුන්ගෙන් කිසිවෙක් එහිද වසන්. ඔවුන්ගේ සංයෝජනය කාමාවචරය සමඟ බැඳුනේවෙයි. කුමන අරථයෙන්දයත්? ප්‍රතිත නොවුණු අරථයෙනි. රූපාරූප හවයන්හි පෘථග්ජනයාද මොවුන් සමඟම සංග්‍රහ කරනලදී. හෙතෙමින් එහි වසයිද ඔහුගේද සංයෝජනය කාමාවචරහවය හා බඳුනේ වෙයි. කාමාවචර හවයෙහි අනාගාමී සත්වයා පිටත බඳනාලදුට ඇතුළත නිදිගත් වසුපැටවා මෙනි. හෙතෙමේ යම්තෙයකින් කාමාවචර හවයෙහි වසයිද ඔහුගේ සංයෝජනය රූපාරූප හවයන් හා බැඳුනේවෙයි. කාමාවචර හවයෙහි සෝවාන් සක්‍යාදගාමී පුද්ගලයෝ ඇතුළත බඳනාලද ඇතුළතම හොඳින් වසුපැටවුන් මෙනි. ඔවුහුද කාමාවචරයෙහි වස්තද ඔවුන්ගේ සංයෝජනයද කාමාවචරය හා බැඳුනේ වෙයි. රූපාරූප හවයෙහි අනාගාමී සත්වයා පිටත බඳනා ලද පිටතම නිදගත් වසුපැටවා මෙනි. හෙතෙමින් එහි වසයිද ඔහුගේ සංයෝජනය රූපාරූප හවයන් හා බඳුනේ වෙයි. කාමාවචර හවයෙහි කෙලෙසුන් ක්‍ෂය කළ රහතත්වහන්සේ ඇතුළත නොබඳනා ලදුට ඇතුළත හැසිරෙන වසුපැටවා මෙනි. රූපාරූප හවයෙහි රහතත්වහන්සේ පිටත නොබඳනා ලද පිටත හැසිරෙන වසුපැටවා මෙනි. සංයෝජනයන් අතුරෙහි සක්‍යාදිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බපරාමාස යන සංයෝජන තුන යන්නවුන් වළක්වයි. ගිය අය යළි කැඳවයි. කාමච්ඡාද ව්‍යාපාද යන මේ සංයෝජන දෙක සමාපත්තියෙන් යටපත් නොකොට හෝ මාර්ගයෙන් මුල් නොසිඳ රූපාරූපහවයෙහි ඉපදීමට නොහැකිය. **කතමො ච ආවුසො** යනු මෙය තෙරුන්වහන්සේ යම්සේ නම් පුරුෂයෙක් රුවන් පැය (භාජන) දෙකක් දෙපසෙහි තබා පැමිණි පිරිසට අත්දෙක පුරවා සත්ආකාර රුවන් බෙද දෙයිද මෙසේ පළමුරුවන් පැයදී දෙවැන්නද එසේම දෙයිද ඒ අයුරින්ම

‘ඇවුත්ති, අජ්ඣන්ත සංයෝජන ඇති පුද්ගලයාද බිහිද්ධා සංයෝජන ඇති පුද්ගලයාද ප්‍රකාශ කරන්නෙමැයි මේ පද දෙක මාතෘකාවශයෙන් තබා දැන් අට ආකාර පිරිසට බෙදා දැක්වීමට විස්තර කළාම ඇරඹුණේය.

එහි ඉධ යනු මේ සසුනෙහියි. සීලවා හොති යනු සිවුපිරිසුදු ශීලයෙන් සිල්වත්වූයේවෙයි. මෙසේ තෙරුන්වහන්සේ මෙපමණක් වතුපාරිශුද්ධිශීලය උදෙසා පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො’ යන මෙයින් ජ්‍යෙෂ්ඨශීලය විස්තර කොට දක්වනසේකැයි දීපවිහාරවාසී සුධම්ම තෙරණුවෝ පැවසූහ. උන්වහන්සේගේ අතැවැසිවූ තෙපිටක වූලනාග තෙරණුවෝ, දෙතැන්හිම පාතිමොක්ඛසංවර සීලයම කියනලදි. ප්‍රාතිමෝක්ඛ සංවරයම ශීලය වෙයි පැවසූහ. ඉතිරි තුන ශීලයයි කියූ තැනක් නොදන්නාහු එසේ පවසා මෙසේද කීහ: ‘ඉන්ද්‍රියසංවරය නම් සද්දේ රැකීම පමණෙකි, ආජීව පාරිශුද්ධිය දැනුමින් සෙමෙන් ප්‍රත්‍යය ඉපදීම පමණෙකි, ප්‍රත්‍යය සන්නිශ්‍රිතය ලබනලද (සිවු) පසෙහි මෙය අදහසයි ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂාකොට වැළඳීම පමණෙකි. නිෂ්පරියායවශයෙන් ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවරයම ශීලයයි. යමෙකුගේ එම ශීලය බිඳුනේ වේද, මේ හිස සිඳුනාක් වැනි පුද්ගල තෙමේ අත්පා වැනි ඉතිරිවා රකින්නේයයි නොකිවසුතුය. යමෙකුගේ වනාහි එම ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවරය අනතුරු රහිතවූයේවෙයිද මේ නොසුන් හිස ඇත්තෙකු වැනි පුද්ගලතෙමේ ජීවිතය වැනි ඉතිරිය යළි ප්‍රකෘතිමත්කොට ආරක්‍ෂා කිරීමට හැකිවෙයි. එබැවින් සිල්වත්වූයේ යන මෙයින් ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවරය උදෙසා එය විස්තර කරන්නාහු පාතිමොක්ඛසංවර සංචුතො යනාදිය පැවසුණේය යනුවෙනි. එහි පාතිමොක්ඛසංවරසංචුතො යනු ප්‍රාතිමෝක්ඛ සංවරයෙන් යුක්තවූයේයි. ආචාරගොචරසම්පන්නො යනු ආචාරයෙන්ද ගොචරයෙන්ද සමන්විත වූයේයි. අණුමත්තෙසු යනු සුළු ප්‍රමාණයෙන්හියි. වජ්‍යෙසු යනු අකුශලධර්මයන්හියි. භයදස්සාවී යනු බියදක්නාසුලුවූයේයි. සමාදය යනු මනාව රැගෙනයි. සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු යනු ඒ ඒ ශික්‍ෂාපදය සමාදන්ව හික්මෙයි. තවද සමාදය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු යනු ශික්‍ෂාපදයන්හි ශික්‍ෂා කොට්ඨාශයන්හි යම්කිසි කායිකවූ හෝ වාචසිකවූ හික්මිය යුත්තක්වේද ඒ සියල්ල මනාව සමාදන්ව හික්මෙයි. මෙය මෙහි කෙටි විස්තරයයි. විස්තරවශයෙන්වනාහි මේ සියලු පාතිමොක්ඛ සංවරාදීවූ පද විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී කියනලදි. වතුපාරිසුද්ධිශීලයද සථිප්‍රකාරයෙන්ම බෙද දක්වනලදි. අසුද්ධාරං දෙවනිකායං යනු සවැදරුම් කාමාවචර දේවකුල අතුරෙන් එක්තරා දේවකුලයකි. ආගාමී හොති යනු පහතට පැමිණෙන්නේවෙයි. ආගන්තා ඉත්ථන්තං යනු මෙහි මුත්‍රාපඤ්චකාර්‍යධර්මයට පැමිණෙන්නේවෙයි. එහි උපත ඇත්තේ හෝ

ඉන්මත්තෙහි උපත ඇත්තේ හෝ නොවෙයි. යළි පහතටම පැමිණෙන්නේම වේයයි දක්වයි. මේ අංගයෙන් ශුෂ්කවිදඝීකවූ ධාතු කම්ප්පානසෙහි යෙදෙන හික්කුට්ඨ යටින්ම ඇති මාගී දෙකද එල දෙකද කියනලදි. **අඤ්ඤතරං යනතං වෙතොවිමුත්තිං** යනු සමාපත්ති අට අතුරෙන් එක්තරා වතුර්ථධාන සමාපත්තියකි. එය වනාහි පසම්තුරු කෙලෙසුන්ගෙන් සන්ත්‍රුත් බැවින්ද සන්සුන්වූ කෙලෙසුන්ගෙන් සිතේ මිදීම ඇතිබැවින්ද වෙතොවිමුත්තියයි කියනුලැබේ. **අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං** යනු සුද්ධාවාස දෙවනිකායන් පසෙන් එකකි. **අනාගතතා ඉත්තං** යනු යළි මේ පඤ්ඤාධර්මභාවයට නොපැමිණෙන්නේ යට උපදින්නේ නොවෙයි. මත්තෙහි උපත ඇත්තේ හෝ එහිම පිරිනිවෙන්නේ වේයයි දක්වයි. මේ අංගයෙන් සමාධිභාවනාවෙහි යෙදෙන හික්කුට්ඨයේ මාගී තුනද එලතුනද කියනලදි. **කාමානං යෙ තිබ්බිදය** යනු දෙයාකාර කාමයන්ගේ තිවේදනය සඳහා, උකට්ඨිබ්බ සඳහායි. **වීරාගය** යන නොඇලීම සඳහායි. **තිරොධාය** යනු පැවැත්ම නැති කිරීම සඳහායි. **පටිපනෙතා හොති** යනු පිළිවෙතට පිළිපත්තේ වෙයි. මෙපමණකින් සෝවාන්වූවහුගේද අනාගාමීවූවහුගේද පංචකාමගුණික රාගය දුරුකිරීම සඳහා අනාගාමිමාගී විදඝීනාව කියනලද්දේවෙයි. **භවානංයෙව** යනු තුන්භවයන්ගෙනි. මෙයින් අනාගාමීවූවහුගේ භවරාගය දුරුකරනු සඳහා අරහත්මාගීවිදඝීනාව කියනලද්දේවෙයි. **තණ්හකියාය පටිපනෙතා හොති** යන මෙයින්ද සෝවාන්වූවන්ගේ හා සකෘදගාමීවූවන්ගේම පංචකාමගුණික තෘෂ්ණාව දුරුකිරීම සඳහා අනාගාමි මාගී විදඝීනාව කියනලදි. **සො ලොහකියාය** යන මෙයින්ද අනාගාමීන්ගේ භවලෝභය දුරුවීම සඳහා අරහත්මාගී විදඝීනාවම කියනලදි. **අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං** යනු සුද්ධාවාසයෙහිම එක්තරා දේව කොට්ඨාශයකය. **අනාගතතා ඉත්තං** යනු මේ ඤානපඤ්ඤා භාවයට නොපැමිණෙන්නාවූයි. යට උපදින්නෙක් නොවේ. මත්තෙහි උපදින්නෙක්මවෙයි. එහිම හෝ පිරිනිවන් පායි. මෙසේ පළමු අංගයෙන් ශුෂ්ක විදඝීකවූ ධාතුකම්ප්පාන ඇති හික්කුට්ඨ යටමවූ මාගීඑල දෙක කියනලදි. දෙවැන්නෙන් සමාධි කම්පෙහි යෙදුණු හික්කුට්ඨ මාගීඑලතුන කියනලදි. **සො කාමානං** යන මෙයින් සෝවාන්වූවන්ගේ හා සකෘදගාමීවූවන්ගේ පඤ්ඤාකාමගුණික රාගය දුරුවීමෙන් මත්තෙහි අනාගාමිමාගී විදඝීනාවද **සො භවානංයෙව** යන මෙයින් අනාගාමිමාගීයට මත්තෙහි අරහත්මාගී විදඝීනාවද **සො තණ්හකියාය** යන මෙයින් සෝවාන්වූවන්ගේ හා සකෘදගාමීවූවන්ගේ පඤ්ඤාකාමගුණික තෘෂ්ණාසයෙන් මත්තෙහි අනාගාමිමාගී විදඝීනාවද **සො ලොහකියාය** යන මෙයින් අනාගාමීවූවහුගේ භවලෝභය දුරුවීමෙන් මත්තෙහි

අරහත්මාහී විදහිතාවද කියනලද්දේයයි. මෙසේ ආකාර සයකින් විදහිතාව ප්‍රකාශකොට දෙසුම අනුසන්ධි ගැලපුයේක. දෙසුම කෙළවර කෙළලක්ෂයක් දෙවියෝ රහත්බවට පැමිණියාහුය. සෝවාන් ආදීන්ගේ සීමාවක් නොවීය. මේ දේවසමාගමෙහි යම්සේද එසේ මහාසමය සූත්‍රයෙහිද මංගල සූත්‍රයෙහිද චූළරාහුලෝවාද සූත්‍රයෙහිද කෙළලක්ෂයක් දෙවියෝ රහත්බවට පැමිණියාහුය. සෝවාන් බව ආදියට පත්වූ දෙවිමිනිසුන්ගේ සීමාවක් නොවීය. **සමචිත්තා දෙවතා** යනු සිතේ සියුම්බවින් සමානබැවින් සමානසිත් ඇත්තෝනම්. ඒ සියල්ලෝ තමන්ගේ ආත්මභාවයන් සියුම්වූසිතට සමානබවක් ඇති කොට මැව්වාහුය. එබැවින් සමචිත්තා නම් වූවාහුය. වෙනත් කරුණකිනුදු සමචිත්තානම් වෙති. තෙරුන් විසින් සමාපත්ති නම් කියනලදි. සමාපත්ති බලය නොකියනලදි. අපි බුදුන්වහන්සේ කැඳවා සමවත් බලය කියවන්නෙමු'යි සියලුදෙනාම සමසිත් ඇතිවූවාහුයයි සමචිත්තා නම්. තවද වෙනත් කරුණක්වෙයි: 'තෙරුන් විසින් එක් ක්‍රමයකින් සමවතද සමවත් බලයද කියනලදි. කවරෙක් මේ සමාගමයට පැමිණියේද කවරෙක් නොපැමිණියේදැයි බලන්නාහු බුදුන්වහන්සේ නොපැමිණිබව දන අපි බුදුන්වහන්සේ කැඳවා පිරිස සපිරුණක් කරන්නෙමු'යි සියලු දෙනාම සමසිත්වූවාහුයයි සමචිත්තා නම්වූහ. වෙනත් කරුණක්ද වේ. අනාගතයෙහි කිසියම් හික්කුළුවක් හෝ හික්කුණියක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මිනිසෙක් හෝ මේ දේශනාව ශ්‍රාවකභාෂිතයකැයි අගෞරව කරන්නේය. සම්බුදුන්වහන්සේ වැඩමවා මේ දෙසුම සම්භූතාෂිතයක් කරන්නෙමු. මෙසේ අනාගතයෙහි ගරු සම්භාවනීය වන්නේය'යි සියලු දෙනාම සමසිත් ඇත්තෝවූහයි සමචිත්තා නම්වූහ. තවද කරුණක්වේ. ඒ සියලු දෙනාම එකම සමවතක් ලැබුවෝවූවාහුය. නැතහොත් එක් අරමුණක් ලැබුවෝවූවාහුයයි මෙසේද සමචිත්ත නම්වූහ. **හට්ඨා** යනු තුටුපහවූවූ සතුටු වූ ප්‍රමුදිතවූ යනුයි. **සාධු** යනු ආයාචනාර්ථයෙහි නිපාතයෙකි. **අනුකම්පා උපාදය** යනු තෙරුන්ට අනුකම්පාවක්, කරුණාවක් දයාවක් තිසා නොවෙයි. මෙතෙක් තෙරුන්ට අනුකම්පා කළයුතු කිසෙක් නැත. යම් දිනක තෙරුන්වහන්සේ සුකරකත ලෙන් දෙරදී බැණුණු දිසතබ පිරිවැරියාට වේදනා කම්ප්පාතය කියනුලබනකල්හි තල්වැට ගෙන බුදුන්වහන්සේට පවත් සලමින් සිටියාහු අනුන්ට එළවූ බොජුන්ක් වළඳ කුසගින්න නිවන්නෙකු මෙන්ද අනුන්ට පිළියෙළ කළ පළඳනාවක් හිසෙහි පළඳින්නකු මෙන්ද ඉතිරියක් නොමැතිව ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයාගේ මුදුන්පත්වූවාහුය. එදවසෙහිම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් අනුකම්පා කරනලද්දහු නම්වූහ. එතැනට පැමිණි සෙසු අයට අනුකම්පා උපදවා භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වඩිනසේක්වායි භාග්‍යවතුන්වහන්සේගෙන් ඇයැදුන. **බලවා පුරිසො** යනු දුර්වලයා වනාහි වහා හැකිලීම් දිගහැරීම් කිරීමට

නොහැකිවෙයි. බලවත් පුද්ගලයාටම හැකිවෙයි. එහෙයින් මෙය කයනලදි. පමුබෙ පාතුරහොසි යනු සමුබයෙහි, ඉදිරියෙහිම ප්‍රකටවූයේය. හගවා එතදවොව යනු 'එතං ඉධ සාරිපුත්ත' යනාදි ක්‍රමයෙන් තමන් පැමිණි කරුණ සැළකළයේක. උන්වහන්සේට මෙසේ අදහස් විය: ඉදින් කිසියම් මෝඩ, කෙළෙහිගුණ නොදත් හික්කුළුවක් හෝ හික්කුණියක් හෝ උපාශකයෙක් හෝ උපාශිකාවක්, 'සැරියුත්' තෙරණුවෝ මහත් පිරිසක්ලැබූහ. සම්බුදුන් වහන්සේ මෙපමණක් ඉවසීමට නොහැකි සේක් ඊඡිතාවෙන් පිරිස රැගෙනයාමට පැමිණියේකැ"යි සිතන්නේ නම් හෙතෙම මාකෙරෙහි මේ කෝපය ඇතිකොටගෙන අපායෙහි උපදින්නේය යනුවෙනි. ඉක්බිති උන්වහන්සේ තමන් පැමිණි කරුණ පැහැදිලි කරනසේක් 'එතං ඉධ සාරිපුත්ත' යනාදි වචන පැවසූයේක. මෙසේ තමන් පැමිණි කාරණය පවසා දෑත් සමවනෙහි බලය පැවසීමට තා බො පන සාරිපුත්ත දෙවතා දසසි හුත්වා යනාදිය ප්‍රකාශ කළයේක. එහි කීර්තිය වශයෙන් හෝ සම්පත්ති වශයෙන්. අරථය දක්වීමට සුදුසුය. කීර්තිය වශයෙන් වනාහි මහෙශාකාස මහෙශාකාස දෙව්වරු දස දෙනා බැගින් එක් තැනක සිටියාහුය. ඔවුන්ට වඩා අල්පෙශාකාස වූවෝ විසිදෙනා බැගින් එක් තැනකවූවාහුය. ඔවුන්ටත් වඩා අල්පෙශාකාස වූවෝ සැට දෙනා බැගින් එක් තැනක වූහ. සමවත් වශයෙන් වනාහි යම් කිසිවකු විසින් උසස් සමවත් වචන ලද්දේද ඔවුහු සැට දෙනා බැගින් එක් තැනක සිටියාහුය. යමකු විසින් ඊට පහත්වූ සමවත් වචනලද්දේද ඔවුහු පණස්දෙනා බැගින් එක් තැනක සිටියාහුය. -පෙ- යමකු විසින් ඊට පහත්වූ සමවත් වචනලද්දේද -පෙ- ඔවුහු දසදෙනා බැගින් එක් තැනක සිටියාහුය. යමකු විසින් ඊට උසස් සමවනක් වචනලද්දේද ඔවුහු විසිදෙනා බැගින්ද යමකු ඊටත් උසස් සමවනක් -පෙ- ඔවුහු සැටදෙනා බැගින්ද එක්තැනක සිටියාහුය. ආරග්ගකොට්ඨිකාද්දනමනෙක යනු හිදිකටුකුඩක් වැටෙන පමණවූ තන්හියි. නව අසූකුමසූකු ව්‍යාබාධෙන්ති යනු මෙබඳු සම්බාධකර තැනක සිටින්නෝවූද ඔවුනොවුන් නොපෙළත්, නොගැටෙත්, නොපෙළෙන්නෝ බාධා තැත්තෝ සිටියාහුය. ඔබේ අත මට බාධාකරයි. ඔබේ පය මට බාධාකරයි. නුඹ මා මඩිමින් සිටින්නෙහියි කිවයුතු කරුණක් නොවීය. තථ භූත යනු ඒකාන්තයෙන්ම ඒ භවයෙහි යනුයි. තථා විතං භාවිතං යනු ඒ අයුරින් සිත වචන ලදි. යෙන තා දෙවතා යනු එසේ වධනා ලද යම් සිතකින් ඒ දෙව්වරු දස දෙනෙක්ද වී -පෙ- සිටිත්. ඔවුනොවුන් නොපෙළත්. ඉධෙව බො යනු සසුනෙහි හෝ මිනිස් ලොවෙහි යනුයි. ආධාරවිහක්ති වචනයයි. මේ මිනිස් ලොවෙහි මේ සසුනෙහිම යන අරුත්ය. මේ මිනිස් ලොවෙහිම මේ සසුනෙහිම ඒ දෙව්වරුන්ගේ ඒ සිත වචනලදි. යම් සිතකින් ඒ දෙව්වරු ශාන්තවූ

රූපභවයෙහි උපන්තාහු එයින්ද අවුත් මෙසේ සියුම් අත්බැව් මවා සිටියාහුය. එහි කාශාප බුදුන්ගේ සසුනෙහි තුන්මහ පල උපදවා බඹලොව උපන් යම්කිසි දෙව්වරුද ඇත්තාහ. සියලු බුදුවරුන්ගේ අනුශාසනාව එකමය. එකම සසුනක් කොට ඉඬෙව් බො සාරිපුත්ත යනුවෙන් අත්බුදුවරුන්ගේ සසුනද මෙම සසුනම කරමින් පැවසුයේක. මෙපමණකින් තථාගතයන්වහන්සේ විසින් සමවනෙහි බලය ප්‍රකාශකරනලදි. දන් සැරියුත් තෙරුන් අරහයා පෙළ වශයෙන් අනුශාසනා කරනසේක් 'එබැවින් සාරිපුත්තයෙහි'යි පැවසුයේක. එහි **තසමා** යනු යම් හෙයකින් ඒ දෙව්වරු මෙහිම ශාන්ත සමාපත්තියක් උපදවා ශාන්ත භවයක උපන්තාහුද එහෙයිනි. **සත්තින්ද්‍රියා** යනු පස් ඉඳුරන්ගේ සත්හුන් බවින් නිවුණුබැවින් උසස්බවින් සත්සුන් ඉඳුරන් ඇත්තෝයි. **සත්තමානසා** යනු මනසේ සත්හුන්බවින් නිවුණුබැවින් ප්‍රණීතබවින් සත්සුන් මනස් ඇත්තෝයි. **සත්තයෙව උපහාරං උපහරිස්සාම** යනු සත්සුන්වූ නිවුණු ප්‍රණීතවූ කාසින්පඩුරක්ම පවුණුවන්නෙමුයි. **සබ්බමචාරිස්ස** යනු සමානවූ එකට උදෙසීමී ආදී උතුම් පැවැත්මෙහි හැසිරෙන්නාවූ සහධාර්මිකයන් ඇතුලෙහියි. **එවං හි වො සාරිපුත්ත සික්ඛිතබ්බං** යන මෙයින් මෙපමණවූ තැනින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දේශනය සඵඳ භාෂිතයක් කළයේක. **අනස්සං** යන තටහ. විනාශවූවාහුය. **යෙ ඉමං ධම්මපරියායං න අසොසංසං** යනු යමෙක් තමන්ගේ පවිටුවූ හිස්වූ අරුත්රහිත දෘෂ්ටිය නිසා මෙබඳුවූ මේ ධම්මදේශනාව ඇසීමට නොලැබුහයි අනුසන්ධිලෙස දෙසුම නිමවූයේක.

2. 4. 6

සයවෙති සුත්‍රයෙහි වරණායං විහරති යනු වරණා නම්වූ එක් ත්‍රුවරෙකි. එය ඇසුරුකොට වෙසෙයි. **කාමරාග විනිවෙස විනිබ්බං පලිගෙධ පරිසුට්ඨානඡේධාසානහෙතු** යනු කාමරාග විනිවෙසහෙතු, කාමරාගවිනිබ්බහෙතු, කාමරාග පලිගෙධ හේතු, කාමරාග පරිසුට්ඨාන හේතු, කාමරාග ඡේධාසාන හේතු යන අන්ධියි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි: 'පස්කම් ගුණයක් නිසා යම් මේ කාමරාගයක් උපදිද එයට විනිවෙසාදී හේතු (වන්නේ) කාමරාගයෙන් ඇළුණු හෙයිනි, බැඳුණු හෙයිනි. ඒ කාමරාගයෙහිම මහමඩවගුරක මෙන් පලිගෙධයන් (ආශාවන්) කිඳ ඇති බැවිනි, ඒ කාමරාගයෙන්ම මඩනාලදබැවිනි, ගන්නාලදබැවිනි, කාමරාගයෙන්ම බැසගන්නාලදබැවිනි. හිඳී අවසන්කොට ගන්නාලදබැවිනි' දිට්ඨිරාගාදී පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහි දිට්ඨිරාගයවනාහි දෙසැට දෘෂ්ටිය නිසා උපදිනරාගයයි දතයුතුය.

සුරතීම්මෙසු ජනපදෙසු යනු තෙරුන් වසන තැනින් සැවැත් ජනපදය පෙරදිගෙහි වෙයි. තෙරණුවෝද හිඳින්නාහු එදෙසට මුහුණලාම හුන්නාහුය. එබැවින් එසේකියනලදි. **උදනං උදනෙසි** යනු සතුටුවදනක් පළ කළහ. යම්සේවනාහි යම් තෙලක් මිනුමට (බඳුනට) ගත නොහැකි වේද උතුරා යයිද එය ඉතිරිය (වැඩිදෙය)යි කියනුලැබේද යම් සැඩපහරක් ඉවුරදරා සිටීමට නොහැකිවේද පිටාරගලා යයිද එය මිසයයි කියනුලැබේද මෙසේම යම් සතුටු වදනක් හදවතට දැරීමට නොහැකිවේද වැඩිවී ඇතුළත නොදරා පිටතට නික්මෙයිද එය උදනයයි කියනුලැබේ. මෙබඳුටු ප්‍රීතිසහගත වචනයක් ප්‍රකාශකළේය යන අර්ථයි.

2. 4. 7

සත්වැන්නෙහි ගුණවනෙ යනු එබඳු නම් ඇති වනයෙහියි. **උපසඩ්ධම්** යනු මහාකච්චාන තෙරුන් වහන්සේ වනාහි තමාගේ පියා පමණකුත් පියා පමණකුත් දක නොවඳිති තැනී නොසිටිති අසුනෙන් ඇරුමි නොකරකිසි අයා එපමණකින් නිගමනයට යා නොහැක. එළඹ ඔහු පරික්ෂා කරන්නෙමැයි වළඳනලද උදය ආහාර ඇත්තේ ආයුෂ්මත් මහා කච්චාන තෙරණුවෝ යම් තැනක වෙන්ද එතැනට එළැඹියේය. **ජිණේණ** යනු ජරාවෙන් දිරාපත්වූයි. **වුද්ධ** යනු වයසින් වැඩුණුයි. **මහලලකෙ** යනු උපතින් මහළුවූයි. **අද්ධගණ** යනු දිගුකලක් ඉක්මවූයි. **වයො අනුප්පතො** යනු පැයුළුවියට එළඹුණුයි. **තයිදං හො කච්චාන තරෙව** යනු පින්වත් කච්චායනය අපවිසින් යමක් අසන ලද්දේද? එය මේ දුටුදෙය හා සම වෙයි. (ඔප්පුවෙයි) එය එසේමය, වෙනසක් නැත. **න හි භවං කච්චානො ඩ්‍රාවහිණො** යනු මෙය තමා සඳහා කියයි. මේ වනාහි මෙහි අදහසයි: මෙසේ මහළුවූ අප දක භවත් කච්චායනයන්ගේ වැඩිම පමණකුදු හුනායන්නේ නැතිවීම පමණකුදු අසුතින් ඇරුමි කිරීම පමණකුදු නැත යනුයි. **න සම්පන්නමෙව** යනු නොයුතුය, නොසුදුසුය. තෙරණුවෝ බමුණාගේ කීම අයා මේ බමුණු කෙමේ මහල්ලන් නොදන්නේමය, තරුණයන් නොදන්නේමය. මහල්ලන්ද තරුණයන්ද විමසන්නෙමැයි දේශනය ඉදිරිපත් කරන්නාහු බමුණ ඇත, යනාදිය පැවසූහ. එහි **ජානතා** යන දහයුතු සියල්ල දන්නාහු වියිති. **පසාතා** යනු එයම අතෙහි තැබූ තෙල්ලි ගෙඩියක් මෙන් දකින්නාහු වියිති. **වුද්ධභූමි** යනු යම් කරුණකින් වෘද්ධයෙක් නම් වේද ඒ කරුණයි. **දහරභූමි** යනු යම් කරුණකින් දහරයෙක් (තරුණයෙක්) නම් වේද ඒ කරුණයි. **ආසිතිකො** යනු අසුවසක් වියපත්වූයි. **නාවුතිකො** යනු අනුවසක් වියපත් වූයි. **කාමෙ පරිභුඤ්ජනි** යනු වස්තුකාම ක්ලෙශකාම

යන දෙයාකාර කාමයන්හිම සිත් ඇලවීමිචයෙන් පරිහෝග කරයි. කාමෙ මජ්ඣාධිපති යන දෙයාකාර කාමයන්හිම ගෙහි ගෙහිමියාමෙන් වසයි. අධිපතිව වසයි. කාමපරියෙසනාය උස්සුකෙතා යනු දෙයාකාරවූම කාමයන් සෙවීම සඳහා උත්සුකබවට පැමිණියේවෙයි. බාලො පේරොතෙ ව සංඛං ගව්ඡති යනු ඒ තෙරණුවෝ බාලයෙකි, මෝඩයෙකිසි සැලකිල්ලට ගනියි. මෙය කියනලද්දේය:

‘යමිහෙයකිත් යමකුගේ හිස පැසුණේ වේද හෙතෙම එයින් තෙරකෙනෙක් නොවෙති. ඔහුගේ විය මුහුකුරා ගියේය. ඔහුට මෝඩමතල්ලායි කියනුලැබේ.’¹

දහරො යනු තරුණයායි. යුවා යනු යෞවණයෙන් යුක්තවූයේයි. සුසුකාළ කෙසො යනු මනාව කළු කෙස් ඇත්තෙයි. හද්දෙන යොබ්බතෙන සමනනාගතො යන මෙයින් යම් තරුණබවකින් යුක්තවූ තරුණයෙක් වේද ඒ තරුණබව මනාව ලබනලද්දකැයි දක්වයි. පඨමෙන වයසා යනු තෙතිස් වස තරුණ වයසයි. එයින් යුක්තවූයේ යන අරුත්ය. පණ්ඩිතො පේරොතෙව සංඛං ගව්ඡති යනු ඒ එබඳු පුද්ගලයෙකුට පණ්ඩිතයෙකැයිද තෙරකෙනෙකැයිද සැලකිල්ලටයයි. මෙයද කියනලදි.

‘යමෙකු කෙරෙහි සත්‍යයද ධර්මයද අභිංසාවද සංයමය සහ දමයද වේද ඒකාන්තයෙන්ම ඒ වැරැරු කිළවු ඇති පණ්ඩිත තෙමේ තෙර කෙනෙකැයි කියනුලැබේ.’²

2. 4. 8

අටවැන්නෙහි වොරා බලවනො හොනති යනු පාක්ෂිකයන්ගෙන් සමන්විතවූ පිරිවරින් යුක්තවූ ධනයෙන් යුක්තවූ නිවාසස්ථානයන්ගෙන් සමන්විතවූ වාහනයන්ගෙන් යුක්තවූ අය වෙත්. රාජානො තස්මිං සමයෙ දුබ්බලා හොනති යනු එසමයෙහි රජවරු ඒ සම්පත් නැතිවීමෙන් දුබලවෙත්. අභියාතුං යනු පිටත දනවූ සැරිසරා කැමති කැමති කෙණෙහි ඇතුළු නගරයට පිවිසීමටයි. නියාතුං යනු යොරු දනවූ කොල්ලකත්. මධිත්. (මවුත්) වළකවන්තෙමුයි පළමු යමිහි හෝ මැදුමියමිහි හෝ පැසුවියමිහි

1. නතෙන පේරො සො හොති යෙනස්ස පලිතං සිරො පරිපකෙතා වායො තස්ස මොඝජිණ්ණොති වුවවති.
2. යමිහි සඨංච ධමොච අභිංසා සඤ්ඤාමොදමො ස චෙ වතතමලො ධිරො පේරො ඉති පවුට්ති

නික්මීමට පහසු නොවෙත්. එයින් නැගිට යොරු මිනිසුන් පෙළා (ධනය) පැහැරගෙන යති. පව්වනිමේ වා ජනපදේ අනුසංස්කෘතිය යනු ගමෙහි වාසය කිරීම සඳහා, හේදවූ ඇතිරීම සඳහා, පොකුණු කනවනු සඳහා ශාලාවන් කරවනු සඳහාද පසල් දනවීමෙහි අනුමත කරවීමටද පහසු නොවේ. බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං යනු ඇතුළු නුවර වැසි බමුණන්ගේ හා ගැහැවියන්ගේයි. බාහිරානි වා කම්මන්තෘනි යනු පිටගමෙහි අරමෙහි කෙත් වැඩයි. පාපහික්කු බලවන්තො භොතනි යනු පාක්ෂිකයන්ගෙන් උපස්ථු කිරිකියෙන් උපස්ථු පිත්තවනු බොහෝ උපස්ථායක උපස්ථායිකාවන්ගෙන් යුක්තවූ රාජරාජමාමාත්‍යයන් විසින් ඇසුරුකරනලද්දාවූයි. පෙසලා හික්කු තස්මිං සමයෙ දුබ්බලා භොතනි යනු එසමයෙහි පියසිලි හික්කුහු ඒ සැපත් නැතිවීමෙන් දුබලවෙත්. කුණ්ඨිගුණා කුණ්ඨිගුණා සංසමජේධි සංඤ්ඤායනනි යනු නිහඩ වූවෝම සහමැද හුන්නාහු කිසි එක්වචනයකුදු මුවහැර කීමට නොහැකිවන්නාහු ධ්‍යාන වඩන්නවුන් මෙන් හිඳිත්. තයිදං යනු ඒ මේ කරුණයි. යහපත් පැත්ත කියනලද දෙයට විරුද්ධ අයුරින් දතයුතුය.

2. 4. 9

තවවැන්නෙහි මිට්ඨාපට්ටපක්කාධිකරණ හෙකු යනු වැරදි පිළිවෙත ඇති කරන හේතුවයි. පිළිපදින හේතුව යන අරුත්ය. ස්‍යං ධම්මං කුසලං යනු විදහිනා සහිත මාභීයයි. මෙබන්දෙක් විපස්සනා සහගත මාභීයට එළැඹීමට සම්පාදනය කර ගැනීමට පිරිමට නොහැකිවෙයි. යහපත් අංශය කියනලද්දට විරුද්ධ අයුරින් දතයුතුය. මෙම සූත්‍රයෙහිදී විදහිනාසහගත මාභීය ප්‍රකාශකරනලදි.

2. 4. 10

දසවැන්නෙහි දුග්ගතිකෙහි යනු අපිළිවෙළින් ගන්නවුන් විසිනි. බ්‍යංජනපතිරූපකෙහි යනු බ්‍යංජනයෙන්ම (ලකුණෙන් පමණක්) ප්‍රතිරූපකයන් විසින්, අකුරු සිතීමෙන් ලබනලද්දවුන් විසින් යනුය. අත්ථං ධම්මංව පටිබාහනනි යනු මනාව ගන්නාලද සූත්‍රාන්තයන්ගේ අත්ථකථාවද පෙළද වළඟත්. තමන්ගේ වැරදිව තරකට ගන්නාලද සූත්‍රාන්තයන්ගේම අත්ථයද පෙළද උත්තරිතරකොට දක්වත්. යහපත් අංශය කියනලද්දට විරුද්ධ ලෙසින් දතයුතුය. මේ සූත්‍රයෙහි සසුනේ වැඩිමද පිරිහීමද කියනලදි.

ගතරවෙති ගමවග්ග වර්ගයයි.

පස්වෙනි වගිය

පස්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි **උත්තානා** යනු ප්‍රකටවූ නොවැසුණු යනුයි. **ගමීරා** යනු සැහවුණු, වැසුණුයි. **උදාකා** යනු (නොසත්සුන් බවින්) උඩඟුවෙන් යුක්තවූයි. **උත්තලා** යනු තැඟුණු උඩඟුව ඇතියි. නැති සිටි හිස්මානය ඇත්තාහුයයි කියනලද්දේවෙයි. **වපලා** යනු පාසිවුරු සැරසීම් ආදියෙන් ඇතිවූ වපලබවින් යුක්ත යනුයි. **මුඛරා** යනු දෙබමලුවු රථවචන ඇත්තාවූයි. **විකිණ්ණවාචා** යනු අසංවර වචන ඇත්තාවූයි. දවසකුදුවත් නිසරුවචන කියන්නාවූයි. **මුඛසාකි** යනු මුළාවූ සිහි ඇත්තාවූයි. **අසම්පජානා** යනු නුවණ තැත්තාවූයි. **අසමාහිතා** සිත එකඟකිරීම් පමණකුදු නොලැබූවාහුයි. **පාකතිඥියා** යනු ස්වභාවයෙන්ම පිහිටි විවෘතවූ තොරක්කාලද ඉඳුරන්ගෙන් යුක්තවූවෝයි. යහපත් අංශය කියනලද්දට විරුද්ධලෙසින් දතයුතුය.

2.5.2

දෙවැන්නෙහි **භණ්ඩනජානා** යනු කොලාහලයක මුල් කොටස භණ්ඩනයයි කියනුලැබේ. ඔවුනට එය හටගත්තේනුයි භණ්ඩනජානානම්. අපි නුඹලාට දඬුවම් දෙවන්නෙමු. බඳවන්නෙමුයි ආදි වචන පැවැත්වීමෙන් හටගත් කලහ ඇත්තෝයි. මෙයවූකලි ගිහියන්විෂයෙහි ක්‍රමයයි. පැවිද්දේ වනාහි ඇවැත්මක්වීම පිළිබඳ වචන කියන්නාහු කලහජානා නම් වෙත්. **විවාදපන්නා** යනු විරුද්ධවාදයට පිළිපත්තාහුයි. **මුඛසතති** **විතුදන්නා** යනු ගුණයන් සිදින අරුතින් නපුරුවචන මුඛසතතිය කියනුලැබෙයි. ඒ නපුරුවචනයන්ගෙන් විදින්නාහුයි. අතින්නාහුයි. **සමග්‍රා** යනු එකම විනය කම්ය එකම උදෙසීම, සමානශික්ෂාපද යන මේවා කිරීමෙන් සමගියෙන් යුක්තවූයි. **පියවක්ඛුති** යනු මෛත්‍රී සහගත ඇස්වලිනි.

2.5.3

තෙවැන්නෙහි **අග්‍රාචකී** යනු උත්තම පුද්ගලබව ඇත්තෝයි. අග්‍රවූ හෙවත් උත්තමවූ පිළිවෙතින් යුක්තවූවෝයි. එයින් වෙනස්වූවෝ අනග්‍රාචකී නම්. **බාහුලිකා** යනු සිවුරු ආදිය බොහෝ ඇතිබවට පිළිපත්තෝයි. සසුන ලිහිල්ලෙස ගනින්නුයි **සාථලිකා** නම්. **මකකමනෙ පුබ්බංගමා** යනු මෙහි ඉවත්වයාමේ අරුතින් පංචනිවරණ මකකමනයයි කියනුලැබේ. එහෙයින් පංචනිවරණ පිරිමෙහි පෙරවූවෝයි කියනලද්දේවෙයි. **පච්චෙකෙ** යනු උපධිවිචේකයෙහියි, නිවනෙහියි. **නික්කාධුරා** යනු ත්‍රිවිධ විචේකයෙහිම

ඉවතදමු වගකීම් ඇත්තේ, බහාතැන් වගකීම් ඇත්තේය. නවිරියං ආරභනති යනු ද්විවිධ වීර්යයම නොකරත්. අපරිසාරය පරිසාරය පෙර නොපත් ධ්‍යානවිද්දීන් මාහීඵල විශේෂයකට පැමිණීම සඳහායි. ඉතිරි පදදෙක එහිම පයභිය වචනයයි. පවරිමා ජනතා යනු සංඛ්‍යාතමය අනෙකවැනි ජනයායි. දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති යනු ආචාර්ය උපාධ්‍යයෙකු විසින් කරනලද දෙය අනුකරණය කරමින් දෘෂ්ටියට, ඔවුන්ගේ පැවැත්මට අනුගතවීමයි. සෙස්ස කියනලද්දට විරුද්ධත්වයෙන්ම දක්වනුයේ.

2. 5. 4

සිවු වැන්නෙහි අරියා යනු ආයඨිශ්‍රාවක පිරිසයි. අනරියා යනු පෘථග්ජන පිරිසයි. ඉදං දුක්ඛතති යථාභූතං නපජ්ජානනති යනු තෘෂ්ණාව හැර නෛමික පංචස්කන්ධය දුඃඛසත්‍යය නම් වෙතියි. මෙපමණක්ම දුක්ඛය. ඉන්මත්තෙහි දුක්ඛය නැතැයි යථාස්ථිතාවය වශයෙන් නොදනිත්. සියලුන්හි මේ ක්‍රමයයි. සෙසු පදයන්හි වනාහි ඒ දුක් මතුකරවන්නාවූ මුල්තෘෂ්ණාව සමුදය නම්. ඒ තෘෂ්ණාවගේ - ඒ සත්‍ය දෙකේම සම්පූර්ණ විනාශය, නොඉපදවීම දුඃඛ නිරෝධය නම්. ආයඨි අභ්වාංගික මාභීය දුඃඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාව නමැයි මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි චතුරාර්ය සත්‍යයෙන් සතර මාභීද සතර ඵලද කියනලදි.

25.5

පස්වැන්නෙහි පරිසකසංඛාරො යනු කිළිටි පිරිස, නිසරු (රොඩු) පිරිස, හිස් පිරිස යන අරුත්ය. පරිසමඥෙයො යනු පහත් පිරිස, සරු පිරිස යන අරුත්ය. ඡන්දගතිං ගවජනති යනු ඡන්දයෙන් අගතියට යත්. නොකළයුත්තක් කරති යන අරුත්ය. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මේ සතර අගතියට යෑම් භාණ්ඩ බෙදීමෙහිදී අධිකරණයෙහිදී ලැබෙයි. එහි භාණ්ඩ බෙදීමේදී තමන්ට භාර වූවා වූ හික්මුණට (තමන්) නොකැමති භාණ්ඩයක් ලැබුණුවිට එය මාරුකොට (තමන්ට) කැමති දෙයක් දෙන්නා ඡන්දගතියට යයි නම් වෙයි. තමන්ට භාර නොවූවන්ට කැමති බඩුවක් ලැබුණුවිට එය මාරුකොට නොකැමති දෙයක් දෙන්නා දෙසාගතියට යයි නම්. බෙදියුතු භාණ්ඩයන්ද ලඟ බෙදා නැවත වූ තැනද නොදන්නා මෝහයෙන් අගතියට යයි නම්. කටහැකරවූවන් හා රජුන් ඇසුරු කරන්නාවූ අතුරෙන් මොවුන් නොකැමති භාණ්ඩයක් දුන්නෙකු මට අනාර්යක් කෙරෙත්යයි බියෙන් මාරුකොට කැමති දෙයක් දෙන්නා බියෙන් අගතියට යයි නම්. යමෙක් එසේ නොයන්නේද

සියල්ලන්ට සමව ප්‍රාමාණිකවී මැදහත්ව යමක් යමෙකුට පැමිණෙයිද එයම ඔහුට දෙයි. මෙනෙමේ සතරාකාරවුම අගතියට නොයයි නම්. අධිකරණයෙහිදී වනාහි තමන්ට භාරවුවහුගේ ගරු ඇවත ලුහු ඇවතකැයි කියන්නේ ඡන්දයෙන් අගතියට යයි නම්. අතිකකුගේ ලුහු ඇවත ගරු ඇවතකැයි කොට කියන්නේ දෙව්ගයෙන් අගතියට යයි නම්. ඇවතින් නැඟී සිටියවුන් පිළිබඳව සමුච්චයක්කිකිය (වුලලවගගයේ තෙවැනි කොටස)ද නොදන්නේ මුළාවෙන් අගතියට යයිනම්. දෙව්මඵවුවහුගේ හෝ රජුන් විසින් පුදනලද්දහුගේ ගරුක ඇවතක්කොට කියන්නාවූ මට මෙනෙම තපුරක් කරන්නේයයි ගරුකවුවද ලුහු ඇවතක්කොටම කියන්නේ බියෙන් අගතියට යයිනම්. යමෙක් වනාහි සියල්ලන්ට සිදුවූ පරිද්දෙන්ම කියයිද මෙනෙම සිවුවැදරුම් අගති ගමනට නොයයි නම්.

2. 5. 6.

සයවැන්නෙහි මකකාවිතවිනිකා යනු නොහික්මුණෝයි. නො පටිපුට්ඨා විනිකා යනු විමස විමසා විනිත නොවුවෝයි. ගමිහිරා යනු සලලසුත්‍ර වැනි පෙළ වශයෙන් ගැඹුරු වූයි. ගමිහිරණා මහාවේදලෙ සුත්‍රය වැනි අතී වශයෙන් ගැඹුරුවූයි. ලොකුකාරා යනු ලෝකෝත්තර අර්ථ ප්‍රකට කරන්නාවූයි. සුඤ්ඤා පටිසංයුත්තා යනු සඤ්ඤාසංඛාත සංයුත්තය වැනි ශුභාවූ ධර්මානුයම් ප්‍රකාශ කරන්නාවූයි. න අඤ්ඤාපිතං උපධංපෙනි යනු දෑත ගැනීම සඳහා සිත නොඵළවත්. නිදන් හෝ සිත වෙනතකට යොමු වුවාහු හෝ වෙන්. උගගහෙතබ්බං පරියාපුජිතබ්බං යනු උගගයුතුදේද පුහුණු කළයුතුදේද යනුයි. කවිකතා යනු කවීන් විසින් කරනලදයි. සෙස්ස ඵහිම පයඝාය වචනයි. විතකකිරා යනු විසිතුරුවූ අතුරුයි. සෙස්ස ඵහිම පර්යාය වචනයි. බාහිරකා යනු සසුනින් පිටත වූවෝයි. සාවකභාසිකා යනු ඔවුනොවුන්ගේ ශ්‍රාවකයන් විසින් කියනලද්දවූයි. සුඤ්ඤාපනි යනු අකෂරවිචිත්තවය නිසා හෝ ස්වර සම්පන්නිය (මිහිරි ස්වර) නිසා සතුවූ සිතැතිව අසත්. න වෙව අඤ්ඤාමඤ්ඤා පටිපුට්ඨනිකා යනු අතීය හෝ අනුසන්ධි (ගැලපීම) හෝ මුල අග (ගැලපීම) හෝ නොවීමසත්. පටිවිවරනිකා යනු ඇසීම (විමසීම) සඳහා වාරිකාවෙහි නොයත්. ඉදං කරං යනු මේ ව්‍යාජනය කෙසේ නැංවිය යුතුද කුමකට නැංවියයුතුද යනුයි. ඉමසාකවණ්ඨා යනු මේ ප්‍රකාශයේ අතීය කුමක්ද? අනුසන්ධිය කුමක්ද? මුලඅග කුමක්ද යනුයි. අවිවචං යනු වැසුණුයි. නවිවරනිකා යනු නොඅරිත්. අනුත්තානිකතං යනු නොපැහැදිලිවූයි. කඩ්ධාධානියෙසු යනු සැකයට හේතුවූ තැනිනි. යහපත් අංශය කියනලද්දට විරුද්ධ නයින් දතයුතුය.

2.5.7

සත්වැන්නෙහි ආම්සගරු යනු සිවුපසය ගරුකොට ගත් ලෝකෝත්තර ධර්මය පහත්වශයෙන් ගත් පිරිසයි. සද්ධම්මගරු යනු නවලොවුතුරා දහම ගරු කොට සිවුපසය ලුහුකොට ගෙන සිටි පිරිසයි. උභතොභාගවිමුක්තො යනු අංශදෙකින්ම මිදුණු තැනැත්තායි. පඤ්ඤ විමුක්තො යනු ප්‍රඥාවෙන් විමුක්තියට පත් ශුෂ්ක විදර්ශක රහතත්වහත්සේයි. කායසක්කි යනු ශරීරයෙන් ධ්‍යානසංගීය විද පසුව නිරොධ සංඛ්‍යාත නිව්‍යාන පසක්කොට සිටියේයි. දිට්ඨප්පකො යනු දෘෂ්ටි අන්තයට පැමිණියි. මේ දෙකම තැත්සයක ලබන්. සද්ධාධිවිමුක්තො යනු අදහමින් (විශ්වාස කරමින්) විමුක්තියට පත්වූයි. මෙයද තැත් සයක ලැබෙයි. ධර්මය සිහිකරන්නේනුයි ධම්මානුසාරී නම් වේ. ශ්‍රද්ධාව සිහිකරන්නේනුයි සද්ධානුසාරී නම්. මේ දෙකම පළමුවාගීය හා එක්ව පවතින්නේයි. කල්‍යාණධම්මො යනු පුන්දර ධර්මයයි. දුස්සිලො පාපධම්මො යනු සිල් තැත්තේ පවිටුදහම් ඇත්තේයි. මෙය කෙසේ ගනින්නද? සියලු දෙනා එකම වැනිවූ විට සිල්වතුන් කෙරෙහි දැඩි ගෞරවයක් නොවෙයි. ඇතැම් අය දුසිලුන්වූ කල්හි සිල්වතුන් කෙරෙහි දැඩි ගෞරවයක් වෙනුයි හඟිමින් ගනිති. ණ ණන ලාභං ලහනි යනු ඒ හික්කුහු ඇතමුන්ගේ ගුණද ඇතැමුන්ගේ අගුණද කියා සිවුපසය ලබන්. ගට්ඨා යනු තෘෂ්ණාවෙන් ගැට ගැසුණාවූයි. මුච්ඡිතා යනු තෘෂ්ණා වශයෙන්ම සිහි මුළාවූයි. අජේධාපනතා යනු අදහසෙහි ගිලී නිමාවට පමුණුවා සිටියේයි. අදීනව දක්ඛාවිතො යනු ප්‍රත්‍යවේක්ෂා නොකළ පරිභොගයෙහි ආදීනව නොදක්නානුයි. අනිසාරණපඤ්ඤා යනු සිවුපසයෙහි ඡන්දරාගය ඉවතට අදින්නාවූ නිසාරණ ප්‍රඥාවෙන් තොර වූවෝයි. මේ අන්තර් මෙයයයි නොදන්නානුයි. පරිභුක්ඤානි යනු ඡන්දරාගය ඇත්තෝ වී අනුභව කරති. යහපත් අංශයෙහි උභතොභාග විමුක්තො යන ආදියෙහි ආයථී පුද්ගලයන් සත් දෙනාගේම මේ සැකෙවින් කළ ප්‍රකාශනයයි. එක් හික්කුහුක් ප්‍රඥාධුරයෙන් ඇලී සිටියේ අෂ්ටසමාපත්තින් උපදවා සෝවාන් මගට පැමිණෙයි. ණතොම එකෙණෙහි ධම්මානුසාරී නම් වෙයි. සෝවාන්ඵලාදී සයතනි කායසක්කි නම් වෙයි. අරහත් ඵලක්ෂණයෙහි උභතොභාග විමුක්ත නම් වෙයි. සමාපත්තින්ගෙන් විෂ්කම්භන විමුක්තියෙන්ද මාගීයෙන් සමුවේරුද විමුක්තියෙන්ද දෙවරක් හෝ දෙගුණයකින් විමුක්තියට පත්වූයේ යන අන්තර්. අන් තැනැත්තේ ප්‍රඥාධුරයෙහි නිරතවූයේ සමචන් උපදවීමට අසමත් වෙමින් ශුෂ්කවිදර්ශකයෙක්ම වී සෝවාන් මගට පැමිණෙයි. හෙතෙම එකෙණෙහි ධම්මානුසාරී නම් වෙයි. සොතාපත්ති ඵලාදී සය තැන්හි දිට්ඨප්පත්ත නම්වෙයි. අරහත් ඵලක්ෂණයෙහි පඤ්ඤවිමුක්ත නම් වෙයි. අනෙකෙක් ශ්‍රද්ධා ධුරයෙහි නිරතවූයේ අටසමචන් උපදවා සෝවාන් මගට පැමිණෙයි.

හෙතෙම එකෙණෙහිද සද්ධානුසාරී නම්වෙයි. සෝවාන් ඵලාදී සය තූන්හි කායසක්ඛි නම් වෙයි. අරහත් ඵලක්‍ෂණයෙහි උභතොභාග විමුක්ත නම් වෙයි. අනෙකෙක් ශ්‍රද්ධාධුරයෙහි නිරතවූයේ සමචන් උපදවීමට නොහැක්කේ ශුෂ්කවිදර්ශකයෙක්මවී සෝවාන් මගට පැමිණෙයි. හෙතෙම එකෙණෙහි සද්ධානුසාරී නම් වෙයි. සෝවාන් ඵලාදී සය තූන්හි සද්ධාවිමුක්ත නම් වෙයි. අරහත් ඵලක්‍ෂණයෙහි පඤ්ඤාවිමුක්ත නම්වෙයි.

2. 5. 8

අවචුත්තෙහි විසමා යනු පැකිලිම් සහිතය යන අරුතින් විසමවූයි. සමා යනු නොපැකිලෙන අරුතින් සමවූයි. අධම්මකම්මානි යනු ධම්මිරෝධී කටයුතුයි. අවිනය කම්මානි යනු විනය විරෝධී කටයුතුයි.

2. 5. 9

නවචුත්තෙහි අධම්මකා යනු අධාරම්කවූයි. ධම්මකා යනු ධම්මයෙන් යුක්තවූවෝයි.

2. 5. 10

දසචුත්තෙහි අධිකරණා යනු සත්‍යාකාරවූ විවාදාධිකරණාදියයි. ආදියනි යනු ගනිත්. සඤ්ඤාපෙනි යනු දන්වත්. න ච සඤ්ඤානි උපභව්නි යනු දන්වීම සඳහා නොරැස්වෙති. න ච නිජ්ජාධාපෙනි යනු සලකා නොබලත්. න ච නිජ්ජාධානි උපභව්නි යනු ඔවුනොවුන් සලකා බැලීම සඳහා නොරැස්වෙති. අසඤ්ඤානිබලා යනු නොදන්වීමම ඔවුන්ගේ බලයනුයි අසඤ්ඤානි බල නම්. අප්පට්තිස්සගගමනිනො යනු 'ඉදින් අපවිසිත් ගන්නා ලද අධිකරණය ධාර්මික වන්නේ නම් ගන්නෙමු. ඉදින් අධාර්මික නම් අත්හරින්නෙමු'යි යමෙකුට මෙබඳු අදහසක් වේද ඔවුහු ප්‍රතිස්සගගමනිනො (අත්හැරීමට කපාකරන්නාහු) නම්වෙත්. මොවුහු වනාහි එසේ මනත්‍රණය නොකරන්නුයි අප්පට්තිස්සගගමනිනො නම් වෙත්. ථාමසා පරාමසා අහිනිවිසා යනු දෘෂ්ටි බලයෙන්ද දෘෂ්ටිගැනීමෙන්ද (ර්ට්) බැස යනුයි. ඉදමෙව සච්චා යනු මේ අපගේ වචනයම සත්‍යයයි. මොසමඤ්ඤා යනු අත් අයගේ වචනය නිසරුය, හිස්ස යනුයි. යහපත් අංශය පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

උට්ඨි පඤ්ඤාගතය නිමිසේයි.

දෙවෙනි පණණාසකය

2.1.1

දෙවෙනි පණණාසකයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි සක්විති රජු සමඟින් ගත් බැවින් ලෝකයාට අනුකම්පාව සඳහා යන්න නොකියනලදි. මෙහිද සක්විති රජුගේ උපතින් සැප දෙකක් ලැබෙයි. බුදුවරුන්ගේ උපතින් තුනක්ද ලබයි.

2.1.2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි අව්‍යරියමත්‍රස්සා යනු පුරුදුකළ මිනිස්සුයි. පුද්ගලසහගත මිනිස්සුයි.

2.1.3

තුන්වැන්නෙහි බහුතො ජනයා අනුතප්පා හොති යනු මහජනයාට තැවුල් ඇතිකරන්නේවෙයි. එහි සක්විති රජුගේ මරණයෙන් එක් සක්වළක දෙවිමිනිසුන්ට තැවුල ඇති කරයි. තථාගතයන්වහන්සේගේ පිරිනිවන් පෑමෙන් දසදහසක් සක්වළෙහි දෙවිමිනිසුන්ට තැවුල ඇතිකෙරෙයි.

2.1.4

සතර වැන්නෙහි දුපාරහා යනු ස්තූපයට යුතු, සුදුසු අයයි. සක්විති රජුගේ වෛත්‍යයට සත්කාරකොට සැප දෙකක් ලබන්. බුදුවරුන්ගේ වෛත්‍යයට සත්කාරකොට සැප තුනකි.

2.1.5

පස්වැන්නෙහි බුද්ධා යනු තමන්ගේ ආනුභාවයෙන් සතර සත්‍යයන් අවබෝධකළ අයයි.

2.1.6

සයවැන්නෙහි ඵලනකියා යනු ශබ්ද කරන්නියෝයි. න සත්‍යසත්ති යනු බිය නොවෙත්. එහි කෙලෙසුන් දුරුකළ පුද්ගලයා තමන්ගේ සත්කාය දෘෂ්ටිය ප්‍රභීත කළ බැවින් බිය නොවෙයි. ආජාතීය තස්සකියා සත්කාය දෘෂ්ටිය බලවත්බැවින් (බිය නොවෙයි)

2.17.9

සත්වෙති අටවෙති සුත්‍රයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. තවවෙති සුත්‍රයෙහි **කිමුත්තියා** යනු කිසිදුරෝයි. **මානුසිං වාචං න භාසනති** යනු මිනිස් කථා නොකියයි. ධර්මාශෝක රජුට එක් කිසිදුරකු ගෙනවුත් දක්වුයේය. රජතෙමේ මොහු කථාකරවන්නැයි කීවේය. කිසිදුරා කථා කිරීමට නොකැමතිය. එක් පුරුෂයෙක් මම මොහු කථා කරවන්නෙමැයි මතු මහලින් බස්වා කණු දෙකක් සිටුවා සැළියක් එහි තැබීය. ඒ සැළිය දෙපසින් වැටෙයි. කිසිදුරා එය දක කිම? තවත් එක් කණුවක් සිටුවීමට නොවට්ටෙයි මෙපමණක්ම කීවේය. යළි පසු කලෙක කිසිදුරන් දෙදෙනකු රජුට දක්වූහ. රජතෙමේ මොවුන් කථාකරවනුයයි කීවේය. ඔවුහු කථා කිරීමට නොකැමති වූහ. එක්පුරුෂයෙක් මම මොවුන් කථාකරවන්නෙමැයි (ඔවුන්) ගෙන අවන්හලක් තුළට ගියේය. එහිදී එකෙක් අඹ ගෙඩියක්ද මසුන්ද දුටුවේය. එකෙක් දිවුල් ගෙඩියක්ද බිලින් ගෙඩියක්ද දුටුවේය. එහිදී පළමු කිසිදුරා 'මිනිස්සු මහාවිෂ කකි. කෙසේ නම් සුදුකබර රෝගීහු නොවෙත්දයි ඇසීය. අනෙක් කිසිදුරා කෙසේනම් මේ මිනිස්සු මෙය නියා කුෂට රෝගීහු නොවෙත්දයි කීවේය. මෙසේ මිනිස්බස කථා කිරීමට හැකි නමුත් කරුණු දෙකක් දකිමින් කථානොකරති.

2.1 10

දසවැන්නෙහි **අසථව්වානො** යනු උකටලි නොවුයේයි. පසුබට නොවුයේයි.

2.1 11

එකොළොස්වැන්නෙහි **අසතං සනතිවාසං** යනු දුදන්නගේ, අසන්පුරුෂයන්ගේ එක්ව විසීමයි. **න වදෙයා** යනු අවවාදයෙන් හෝ අනුශාසනයෙන් නොකියන්නේයි. නොකියව යන අරුත්ය. **ථෙරමපතං න වදෙයාං** යනු මමද ස්ථවිර හික්කුටට අවවාද අනුශාසනාවශයෙන් නොකියන්නෙමි. **අභිකානුකම්පි** යනු අයහපතක් කැමති වන්නේයි. **නො භිකානුකම්පි** යනු යහපතක් නොකැමැත්තේයි. **නොති තං වදෙයාං** යනු මම ඔබගේ වචනය නොකරන්නෙමැයි ඔහුට කියන්නෙමි යනුයි. **විහෙසෙයාං** යනු වචනය (කිදෙය) නොකිරීමෙන් වෙහෙසවන්නෙමි. **පසාමපියා න පටිකරෙයාං** යනු දකිමින්ද දනිමින්ද මම ඔබගේ වචනය

නොකරන්නෙමි. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු තන්හි අපරීය දතයුතුය. යහපත් අංශයෙහි සාධුති නං වදෙයාං යනු ඔබ විසින් මනාදෙයක් හොඳ දෙයක් මනාව කියනලද්දී ඔහුගේ කීමට සතුටු වෙමින් ඔහුට කියන්නෙමි යන අපරීයි.

පළමුවෙනි වග්ගය

2. 2. 1

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි ගිහිසුඛං යනු ගිහියන්ගේ සියලු කාමයන් ඉටුවීම මුල්කොට ඇති සුඛයයි. පබ්බඤ්ඤාසුඛං යනු පැවිද්දන්ගේ පැවිද්ද මුල්කොට ඇති සුඛයයි.

2. 2. 2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි කාමසුඛං යනු කාමයන් අරහයා උපදින සුඛයයි. නෙකම්මසුඛං යනු පැවිද්ද නෙකම්මයයි කියනුලැබේ. එය අරහයා උපදින සුඛයයි.

2. 2. 3

තෙවැන්නෙහි උපධිසුඛං යනු ත්‍රෛභූමක සුඛයයි. නිරුපධිසුඛං යනු ලෝකෝත්තර සුඛයයි.

2. 2. 4

සිවුවැන්නෙහි සාසවසුඛං යනු ආශ්‍රවයන්ට ප්‍රත්‍යයවූ සංසාරසුඛයයි. අනාසවසුඛං යනු ඒවාට ප්‍රත්‍යය නොවූ විමුක්තිසුඛයයි.

2. 2. 5

පස්වැන්නෙහි සාමීසං යනු කිලුටට පමුණුවන සංසාරගාමී සුඛයයි. නිරාමීසං යනු නිකෙලෙස්වූ නිව්‍රාණගාමී සුඛයයි.

2. 2. 6

සවිච්ඡින්නෙහි අරියසුඛං යනු පෘථග්වේදික නොවන්නාවූන්ගේ සුඛයයි. අනරියසුඛං යනු පෘථග්වේදිකයන්ගේ සුඛයයි.

2. 2. 7

සවිච්ඡින්නෙහි කායිකං යනු කාය විභූතිය සමඟ එක්ව උපත්. වේදිකං යනු මනෝද්වාරික සුඛයයි. එය ලෝකික ලෝකොත්තර මිශ්‍රකයයි කියනලදි.

2. 2. 8

අවිච්ඡින්නෙහි සප්පිතිකං යනු ප්‍රථම ද්විතීයධ්‍යාන සුඛයයි නිප්පිතිකං යනු තෘතීය චතුර්ථ ධ්‍යාන සුඛයයි. එහිලා ලෝකික සප්පිතික සුඛයෙන් ලෝකික නිෂ්ප්පිතික සුඛයද ලෝකොත්තර සප්පිතික සුඛයෙන් ලෝකොත්තර නිෂ්ප්පිතික සුඛයද අග්‍රයයි මෙසේ භූමි අතර වෙනස නොබිඳ අග්‍රභාවය දක්විය යුතුය.

2. 2. 9

නවිච්ඡින්නෙහි සාතසුඛං යනු ධ්‍යාන තුනෙහි සුඛයයි. උපෙඛා සුඛං යනු චතුර්ථ ධ්‍යාන සුඛයයි.

2. 2. 10

දසවිච්ඡින්නෙහි සමාධිසුඛං යනු අපීණාවට හෝ උපවාරයට පැමිණි සුඛයයි. අසමාධිසුඛං යනු ඒ දෙකට නොපැමිණි සුඛයයි.

2. 2. 11

එකොළොස් වැන්නෙහි සප්පිතිකාරමමං යනු සප්පිතිකවූ ධ්‍යානදෙක මෙනෙහි කිරීමෙන් උපත් සැපතයි. නිප්පිතික අරමුණෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි.

2. 2. 12

දෙළොස් වැන්නෙහිද මේ ක්‍රමයෙන්ම අත්ථිය දතයුතුය.

2. 2. 13

තෙළෙස්වැන්නෙහි රූපාරමමං යනු රූපාවචරවතුපට්ඨකානක අරමුණ හෝ යම්කිසි රූපයක් අරභයා උපදින අරමුණ හෝ වෙයි. අරූපාරමමං යනු අරූපධ්‍යාන අරමුණයි. යම්කිසි අරූපයක් ඇරඹ උපදින්නාවූ අරමුණක් හෝ වෙයි.

දෙවෙනි වග්ගය

2. 3. 1. 6

තෙවෙනි වග්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි සනිමිත්තා යනු කරුණු සහිතවූයේය. දෙවෙනි සූත්‍රාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. නිදන, හෙතු, සංඛාර පච්චය, රූප යන මේ සියල්ල කාරණයන්තට පයඝායව්වනයි.

2. 3. 7

සත්වෙනි සූත්‍රයෙහි සචෙදනා යනු ප්‍රත්‍යයවූ එක්ව යෙදුණු වේදනාව ඇති කල්හිම උපදිත්. නොමැතිවිට නැත යන අරුත්ය.

2. 3. 8. 10

අටවෙනි නවවෙනි සූත්‍රයන්හිද එම ක්‍රමයමයි. දසවැන්නෙහි සංඛාරාරමමං යනු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් හටගත් සංස්කෘත ධර්ම අරමුණු කොට උපදිත්. නො අසංඛාරාරමමං යනු අසංස්කෘතවූ නිව්‍යාණය අරභයා නොඋපදිත්. න නොපති යනු මාභීක්ෂණයෙහි නොවෙත් නම්. ඵලය පෑමිණිවිට නොවූහයි. මෙසේ මේ ස්ථාන දශයෙහි අරහත්බව දක්වා දේශනය දක්වනලදි.

තෙවෙනි වග්ගය

2. 4. 1 5

සිවුවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි වෙනොවිමුක්ති යනු ඵලසමාධියයි. පඤ්ඤාවිමුක්ති යනු ඵලප්‍රඥාවයි. දෙවැන්නෙහි පග්ගාහො යනු වියඝියයි. අවිකේධො යනු සිතේ එකඟබවයි. තෙවෙනි සූත්‍රයෙහි නාමං යනු අරූපස්කන්ධයයි. රූපං යනු රූපස්කන්ධයයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහිදී ධර්ම කොට්ඨාශපරිච්ඡේදක ඥානය කියනලදී. සතර වැන්නෙහි විජ්ජා යනු ඵලඥානයයි. විමුක්ති යනු එය සමඟ එක්වූ ඉතිරි ධර්මයෝයි. පස්වැන්නෙහි භවදිට්ඨි යනු ශාශ්වතදෘෂ්ටියයි.

2. 4. 6. 10

සවෙනි සත්වෙනි සූත්‍රයන්හි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේය. අටවැන්නෙහි දෙවට්ඨස්සතා යනු දුර්වච්ඡාවයයි. පාපමිත්තතා යනු පවිටුම්බකරණයෙහි නවවෙනි සූත්‍රය කියනලද්දට විරුද්ධ නයිත් දකුණුය. දසවැන්නෙහි ධාතුකුසලතා යනු අටළොස් ධාතුන් ධාතුයයි දැනීමයි. මනසිකාරකුසලතා යනු ඒ ධාතුන්ගේම අනිත්‍යාදි වශයෙන් ලක්ෂණත්‍රයට නඟා දැනීමයි.

2. 4. 11

එකොළොස්වැන්නෙහි ආපත්තිකුසලතා යනු පස්වැදෑරුම් හා සත්වැදෑරුම් ආපත්තිස්කන්ධයන් දැනීමයි. ආපත්තිවුට්ඨානකුසලතා යනු දෙසීමෙන් හෝ කම්මාවාසයෙන් ඇතිවන නැතිසිටීම දැනීමයි.

භතරවෙති වර්ගයයි.

2. 5. 1 2

පස්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි අනාගතං භාරං වහනි යනු 'සමමස්සති පදීපො ව උදකං ආසනෙන ව, ඡන්දපාරිසුද්ධි උතුකුක්කානං හික්ඛු ගණණං ව ඔවාදෙ පාතිමොක්ඛං ථෙරභාරොති වුවවති' යන්නෙන් දක්වෙන මෙම දශවිධවූ ථෙරභාරය (තෙරුන්ගේ වගකීම) නවකයෙක්වී තෙරුන් විසින් නොඅනුදන්තාලභව කරන්නේ නොපැමිණි බර දරන්නේ නම් වෙයි. ආගතං භාරං න වහනි යනු තෙර කෙනෙකුන්වී ඒ දසවැදෑරුම් වගකීම තමා හෝ නොකරන්නේ අනුන් ලවාද නොකරවන්නේ පැමිණි වගකීම නොදරයි නම්. දෙවෙනි සූත්‍රයෙහිද මේ ක්‍රමයෙන්ම අරුත් දකුණුය.

2.5.3.4

තෙවැන්නෙහි අකපියෙ කපියයෙකුදී යනු අකූපවූ සිංහමස් ආදියෙහි මෙය කූපයයි මෙසේ හැඟීම් ඇත්තේයි. කපියෙ අකපියයෙකුදී යනු කිඹුල්මස්, බළල්මස් ආදී කූපදෙයෙහි මෙය අකූපයයි මෙසේ හැඟීම් ඇත්තේයි. සිවුවැන්න කියනලදනයිත් දතයුතුය.

2.5.5

පස්වැන්නෙහි අනාපතියා ආපතියෙකුදී යනු විමසා භාණ්ඩයක් සෝදන්නාට, පාත්‍රයක් පිසින්නාට, කෙස් සිඳින්නාට, ගමට පිවිසෙන්නාට ආදියෙහි නොඇවතයි. එහි මෙය ඇවතයි මෙසේ හැඟීම් ඇත්තේයි. ආපතියා අනාපතියෙකුදී යනු ඒ වස්තූන්ම නොවිමසා කිරීමෙහි ඇවතයි. එහි නොඇවතයි මෙසේ හැඟීම් ඇත්තායි.

2.5.6.20

සයවැන්නෙහිද කියනලද නයිත්ම අත්ථිය දතයුතුයි. සත්වැනි සූත්‍රාදිය පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේයි. එකොළොස්වැන්නෙහි ආසවා යනු කෙලෙස්ය. න කුකුඤ්චවායිතබ්බං යනු සංඝභොගය (සංඝයා අයත් දෙය) නොපිහිටුවීම, නොවිමසීම නකුකුඤ්චවායිතබ්බ (කුකුස් නොකළයුතු) නම්. කුකුඤ්චවායිතබ්බං යනු එයම පිහිටුවීම, විමසීමයි. එය සෑක නොකරයි. දෙළොස්වැන්න ආදිය යට කියනලදනයිත් දතයුතුය.

දෙවෙනි පණතාසනයයි.

තෙවෙනි පණ්ණාසකය

2.1.1

තෙවෙනි පණ්ණාසකයේ පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි ආසා යනු තෘෂ්ණාවයි. දුප්පත්තාහි යනු අත්හැරීම අමාරුය, ඉවත් කිරීම අපහසුය. ලාභාශාව අත්හැරීම අපහසුබැවින් සත්වයෝ අවුරුදු දහයක් විස්සක් හැටක්වුවද අද ලබන්නෙමු. හෙට ලබන්නෙමුයයි රජවරුන්ට උච්ඡාදන කරත්. කෘෂිකම්මාදිය කරත්. දෙපසින් පෙළගැසීගත් යුදයට පිවිසෙත්. එළඹෙත් යන මං, කළුවල ගැසූ උල්වල එල්ලී යායුතු මං ආදියට එළඹෙත්, නැවින් මහමුහුදට පිවිසෙත්. ජීවිතාශාව අත්හැරීමට අපහසු බැවින් මරණය (ලහට) පැමිණිකල්හිද තමා අවුරුදු සියයක් ජීවත්වන්නෙකුයි සිතත්. හෙතෙම කම් කම්මිමිති ආදිය දකින්නේද අනුකම්පාකරන්නවුන් විසින් දනයක් දෙව, පූජාවක් කරවයි කියනුලබන්නේද මම නොමැරෙමි. ජීවත් වන්නෙමුයි තෘෂ්ණාව නිසා කිසිවකුගේ වචනයක් පිළිනොගනියි.

2.1.2.9

දෙවැන්නෙහි පුබ්බකාරී යනු පළමුව උපකාරකරන්නායි. කතඤ්ඤාකතවෙදී යනු ඔහුවිසින් කළදෙය දෑන පසුව උදවුකරන්නායි. ඔවුනතුරින් මුලින් උපකාර කරන්නා ණයක් දෙමුයි සංඥාවක් කරයි. කළඟුණ දෑන උදව්කරන්නා ණය ගෙවන්නෙමුයි සංඥාවක් කරයි. තිත්තො ව තපොතො ව යනු පසේ බුදුවරයාද තථාගතශ්‍රාවකවූ කෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේද තිත්තො තමවෙයි. තථාගතවූ අරහත් සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ තිත්තො තපොතො ද වෙති. සිවුවෙනි සූත්‍රයෙහි දුත්තප්පයා යනු දයකයා විසින් තෘප්තියට පැමිණිවිය නොහැකිය, තෘප්තිමත් කරවීමට පහසු නොවේ. නික්ඛිපති යනු බහාතබයි. වික්කජ්ජති යනු අනුන්ට දෙයි. පස්වැන්නෙහි ත වික්කජ්ජති යනු සියල්ලම අනුන්ට නොදෙයි. තමන්ට යැපෙන පමණක් ගෙන ඉතිරිය දෙයි. සය වැන්නෙහි සුභතිමිත්තං යනු යහපත් අරමුණයි. සත්වැන්නෙහි පටිසතිමිත්තං යනු අතිවූ අරමුණයි. අටවැන්නෙහි පරතො ව ඝොසො යනු අතිවූ අරමුණයි. අටවැන්නෙහි පරතො ව ඝොසො යනු අනුන් සම්පයෙන් අසන්දම් ඇසීමයි. නවවැන්නෙහි පරතො ව ඝොසො යනු සදහම් ඇසීමයි. සෙස්ස සියලුතන්හි පැහැදිලිමය.

පළමු වර්ගය.

2. 2. 1 4

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි **එවං සමමා ආයාවමානො ආයාවෙය්‍යා** යනු සැදහැවත් හික්කුට නැගිට සැරිසුන් තෙරණුවෝ නුවණින් යම්බඳු වෙන්ද මමද එබන්දෙක් වෙමි. මුගලන් තෙරණුවෝ සෘද්ධියෙන් යම්බඳු වෙන්ද මමද එබඳු වෙමි යි මෙසේ යදින්නේ ඇලුම්කරන්නේ පතන්නේ (යන) යමක් ඇත්ද එයම පැතුබැවින් මනාව පතන්නේ නම්වෙයි. මෙයින් මත්තෙහි පතන්නේ වැරදි ලෙස පතන්නේය. මෙබඳු වූ පැතුම, යමක් නැත්ද එය පැතුබැවින් වැරදි පැකීම නම් වෙයි. කුමක් හෙයින්ද? **එසා හික්කවෙ තුලා එතං පමාණං** යනු රන් හෝ අමුරන් කිරින්නෙකුට යම්සේ තුලාව (තරාදිය) කැමතිවිය යුතුද ධාන්‍ය මතින්නෙකුට මිම්ම යම්සේ කැමතිවිය යුතුද යි කිරා බැලීමෙහි තුලාවද මැනබැලීමෙහි මිම්මද ප්‍රමාණය වේද එසේම මගේ ශ්‍රාවක හික්කුන්ට යම් මේ සැරිසුන් මුගලන් දෙනම වෙන්ද තුලාව එයමය. මිම්ම එයමය. ඔවුන් දෙදෙනා (මිම්මවශයෙන්) ගෙන මමද ඥානයෙන් හෝ සෘද්ධියෙන් හෝ එපමණ වෙමි යි තමා තුලනය කිරීමට හෝ ප්‍රමාණ කිරීමට හැකිය. එයින් වෙනස් අයුරකින් නොවේ. දෙවැනි සූත්‍රාදියෙහිද එම ක්‍රමයමයි. මෙය වනාහි විශේෂ මාත්‍රයයි. **බෙමා ච හික්කුනී උපපලවණණා ච** යනු මොවුනතුරින් බෙමා තෙරණිය ප්‍රඥාවෙන්ද උපපලවණණා තෙරණිය සෘද්ධියෙන්ද අග්‍රය. එහෙයින් ප්‍රඥාවෙන් හෝ සෘද්ධියෙන් හෝ මෙවැන්නියන් වෙමි යි මනාව කැමති වන්නී අයදින්නේය. එසේම චිත්ත ගැහැටියා ප්‍රඥාවෙන් අග්‍රය. භ්‍යවක රජකුමරුවා මහත්සෘද්ධියෙන් අග්‍රය. එබැවින් ප්‍රඥාවෙන් හෝ සෘද්ධියෙන් එබන්දෙක් වෙමි යි මනාව පතන්නේ පතන්නේය. බුද්ධත්තරා මහාප්‍රඥාවෙන් අග්‍රය. තන්දමාතා මහත්සෘද්ධි ඇතිබවින් අග්‍රය. එබැවින් ප්‍රඥාවෙන් හෝ සෘද්ධියෙන් මෙවැන්නියක් වෙමි යි මනාව පතන්නේ පතන්නේය.

2. 2. 5

පස්වැන්නෙහි **බතං** යනු ගුණයන් විනාශවූ බැවින් බත නම්. **උපහතං** යනු ගුණයන් නැසූ බැවින් උපහත නම්. සිදුණු ගුණ ඇති නටුවාවූ ගුණ ඇති යන අරුත්ය. **අත්තානං පරිහරති** යනු ගුණ රහිත තමන් පිළිදගුම් කරයි, පෝෂණය කරයි. **සාවණ්ණො** යන දෙස් සහිත වූයේයි. **සානුවණ්ණො** යනු උපවාද සහිත වූයේයි. **පසවති** යනු යළි ලබයි. **අනනුවිච්චි** යනු නොදැන, විනිශ්චය නොකොටයි. **අපරියොගාහෙත්වා** යනු නොපිටිසයි. **අවණ්ණාරහස්සා** යනු නුගුණෙන් යුත් වැරදි මගට බට

නිර්ව්‍යාකූලයෙන් හෝ නිර්ව්‍යාකූලයෙන් හෝ. වංශං හාසනී යනු මෙතෙම සුපිළිපත්ය, මනාව පිළිපත්තෝයයි ගුණය කියයි. වංශංහාරහස්ස යනු බුද්ධාදීන් අතුරෙන් මනාව පිළිපත් යමෙකුගේයි. අවංශං හාසනී යනු මෙතෙම දුපිළිපත්ය. වැරදි ලෙස පිළිපත්තෙකුයි අගුණ කියයි. අවංශංහාරහස්ස අවංශං හාසනී යනු මෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් දුපිළිපත්, වැරදි ලෙස පිළිපත් නිර්ව්‍යාකූලයෙන් නිර්ව්‍යාකූලයෙන් මෙසේද දුපිළිපත්තෝය. මෙසේද වැරදි ලෙස පිළිපත්තෝයයි නුගුණ කියයි. වංශංහාරහස්ස වංශං යනු සුපිළිපත්වූ, මනාව පිළිපත්තාවූ බුදුවරුන්ගේද බුදුසව්වන්ගේද මෙසේද සුපිළිපත්තෝය, මෙසේද මනාව පිළිපත්තෝයයි ගුණය පවසයි.

2. 2. 6

සවුන්තෙහි අප්පසාදනිය යානෙ යනු අපහැරීමට හේතුවෙයි. පසාදං උපදංසෙති යනු නරක ප්‍රතිපත්තියෙන්, වැරදි ප්‍රතිපත්තියෙන් මෙය හොඳ ප්‍රතිපත්තිය, නිවැරදි ප්‍රතිපත්තියයි පැහැදීම ඇතිකරයි. පසාදනිය යානෙ අප්පසාදං යනු හොඳ ප්‍රතිපදාවෙහි මනාප්‍රතිපදාවෙහි මෙය නරක ප්‍රතිපදාවය, මෙය වැරදි ප්‍රතිපදාවයි අපහැරීමට ඇතිකරයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

2. 2. 7

සත්වුන්තෙහි අභිසු යනු අවස්ථා දෙකෙහි, කරුණු දෙකෙහියි. මිඛාපට්ඨප්පමානො යනු වැරදි ප්‍රතිපත්තියකට පිළිපත්තෝයි. මාතරි ව පිතරි ව යනු මිත්තවිඤ්ඤ මෙන් මව කෙරෙහිද අරාතසත්ත මෙන් පියා කෙරෙහිද වේ. යහපත් අංශය කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය.

2. 2. 8. 11

අටවුන්තෙහි තථාගතෙ ව තථාගතසාවකෙ ව යනු තථාගතයන්වහන්සේ කෙරෙහි දෙවිදකුත් මෙන්ද තථාගතශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි කොකාලික මෙන්ද වෙයි. යහපත් අංශයෙහි තථාගතයන්වහන්සේ කෙරෙහි අනදනෙරුන් මෙන්ද තථාගතශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි භූතවාලික සිටු පුත්‍රයා මෙන්ද වේ. නව වුන්තෙහි සචිත්තවොදනං යනු ස්වකීය සිතේ පිරිසුදුවෙයි. සමවත් අටට මේ නමෙකි. නව කිසුටි ලොකෙ උපාදියති යනු ලෝකයෙහිද රූපාදි ධර්මයන්හි එක් ධර්මයකුදු නොගනියි.

පරාමර්ෂිතය නොකරයි. මෙසේ මෙහි අනුපාදනය නම්වූ දෙවෙනි ධර්මයක් වෙයි. දසවැනි හා එකළොස් වැනි සූත්‍ර පැහැදිලිය.

දෙවෙනි වර්ගයයි.

2. 3. 1- 10

තෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි දුතානි යනු දීම් වශයෙන් දනායෝයි. දෙයාධර්මයට (දනවස්තුචට) මේ නමකි. වස්තුසහිතවූ චේතනාව හෝ දනයයි. සම්පත් පරිත්‍යාග කිරීමට මේ නමකි. ආම්සදනං යනු සිවුපසය දීම්වශයෙන් ආම්සදන නම්වෙයි. ධම්මදනං යනු මෙහි ඇතමෙක් නිවන ඇතිකරවන පිළිවෙත කියා දෙති. මෙය ධම්මදන නම්. දෙවැන්නෙහි යැදීම්වශයෙන් යාගො (යාගය) දතයුතුය. තෙවැන්නෙහි ආම්සය දීම ආම්සවාගො නම්. ධර්මය දීම ධම්මවාගො නම්. සිවුවැන්නෙහි උපසඨිමාත්‍රය විශේෂයයි. පස්වැන්නෙහි සිවුපසය වැළඳීම ආම්සභොගො නම්. ධර්මය පරිභොග කිරීම ධම්මභොගො නම්. සයවැන්නෙහි උපසඨිමාත්‍රය විශේෂයයි. සත්වැන්නෙහි සිවුපසය බෙදූදීම ආම්සසංවිභාගො නම්. ධර්මය බෙදූදීම ධම්මසංවිභාගො නම්. අටවැන්නෙහි සිවුපසයෙන් සංග්‍රහ කිරීම ආම්ස සධාගො නම්. ධර්මයෙන් සංග්‍රහ කිරීම ධම්මසධාගො නම්. නවවැන්නෙහි සිවුපසයෙන් අනුග්‍රහය දැක්වීම ආම්සානුගහො නම්. ධර්මයෙන් අනුග්‍රහ කිරීම ධම්මානුගහො නම්. දසවැන්නෙහි සිවුපසයෙන් අනුකම්පා කිරීම අම්සානුකම්පා නම්. ධර්මයෙන් අනුකම්පා කිරීම ධම්මානුකම්පා නම්.

තෙවෙනි වර්ගයයි.

2. 3. 1- 12

සතරවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි තමන්ගේද අනුන්ගේද පරතරය වැසීම්වශයෙන් සිවුපසයෙන් ඇතිරීම ආම්සසථාරො නම්. ධර්මයෙන් ඇතිරීම ධම්මසථාරො නම්. දෙවැන්නෙහි උපසඨි මාත්‍රය විශේෂයයි. තෙවැන්නෙහි කියතලද අයුරු ඇති ආම්සය සෙවීම ආම්සෙසනායි. ධර්මය සෙවීම ධම්මෙසනායි. සිවුවැන්නෙහි උපසඨිමාත්‍රය විශේෂයයි. පස්වැන්නෙහි මුදුන්පත්වූ ආම්සය සෙවීම ආම්සපරිසිට්ඨයි. මුදුන්පත්වූම ධර්මය සෙවීම ධම්මපරිසිට්ඨයි කියතලදි. සවැන්නෙහි ආම්සයෙන් පුදකිරීම ආම්සසුජායි. ධර්මයෙන් පිදීම ධම්මසුජායි.

සත්වුන්නෙහි **ආතිරේයානි** යනු ආගන්තුක දනයෝයි. **ආතිරේයා** යනුද පාඨයි. අටවුන්නෙහි ආමිෂය ඉටුවීම සමෘද්ධවීමිවශයෙන් **ආමිසිද්ධි**. ධම්යද සමෘද්ධවීමිවශයෙන් **ධම්මිද්ධි**. නවවුන්නෙහි ආමිෂයෙන් වැඩිම **ආමිසවුද්ධි**. ධම්යෙන් වැඩිම **ධම්මවුද්ධි**. දසවුන්නෙහි ඇලුම් කිරීම් අරුතින් ආමිසය **ආමිසරතනං** නම්. ධම්ය **ධම්මරතනං** නම්. එකොළොස්වුන්නෙහි ආමිෂය රැස්වීම වැඩිම **ආමිස සන්තිවයොයි**. ධම්ය එක්රැස්වීම, වැඩිම **ධම්මසන්තිවයොයි**. දෙළොස් වුන්නෙහි ආමිෂයාගේ මහත්තව **ආමිසවෙසුලං** නම්. ධම්යේ මහත්තව **ධම්මවෙසුලං** නම්.

සිවුවෙති වර්ගයි.

2. 5. 1- 9

පස්වෙති වර්ගයෙහි පළමුවෙති සූත්‍රයෙහි **සමාපත්තිකුසලතා** යනු ආභාරයෙහි යෝග්‍යබව හා සෘතුන්හි යෝග්‍යබව සලකා සමවතට සමවැදීමේ දක්‍ෂතාවයි. **සමාපත්තිවුධානකුසලතා** යනු සීමා කිරීම් අනුව කාලය ගෙවීගියවිට ප්‍රකට බවට පැමිණ (සසංඤ්ච) සමවතින් නැගීසිටින්නේ වුධානකුසල නම්වෙයි. එබඳුවු දක්‍ෂතාවයි. දෙවුන්නෙහි **අස්ථං** යනු සෘජු බවයි. **මඤ්චං** යනු මෘදුබවයි. තෙවුන්නෙහි **බන්ධි** යනු ඉවසීමේ ක්‍ෂාන්තියයි. **සොරවං** යනු මනාසිල්වත් බවින් සුරතබවයි. සිවුවුන්නෙහි **සාකල්‍යං** යනු මෘදු වචනවශයෙන් සතුටුවන බවයි. **පටිසන්ධාරා** යනු ආමිසයෙන් හෝ ධම්යෙන් පවත්නා පිළිසඳරයි. පස්වුන්නෙහි **අවිහිංසා** යනු කරුණාවෙහි පුර්ණාගයයි. **සොවෙයාං** යනු ශීලවශයෙන් පිරිසුදුබවයි. සවුනි සත්වුනි සූත්‍ර පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේයි. අටවුන්නෙහි **පටිසංඛාතබලං** යනු ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීමේ බලයයි. නවවුන්නෙහි මුළාවු සත්‍යයෙහි නොසැලීමෙහි සිහියම **සතිබලං** නම්. නොසත්සුන් බවෙහි නොසැලීමෙන් සමාධියම **සමාධිබලං** නම්. දසවුන්නෙහි **සමරො** යනු සිතෙහි එකඟබවයි. **විපසනා** යනු සංස්කාරයන් විමසාබැලීමේ නුවණයි. එකොළොස්වුන්නෙහි **සීලවිපත්ති** යනු දුසිල්වත්බවයි. **දිට්ඨිවිපත්ති** යනු මිත්‍යාදෘෂ්ටියයි. දෙළොස්වුන්නෙහි **සීලසම්පද** යනු පිරිපුන් සිල් ඇති බවයි. **දිට්ඨිසම්පද** යනු සමාක්දෘෂ්ටිකබවයි. එයින් කම්මසාකතා සමාදිට්ඨි, ක්‍රියාසමාදිට්ඨි, විපස්සනා සමාදිට්ඨි, මග්ගසමාදිට්ඨි, ඵලසමාදිට්ඨි යන සියලු සමාක්දෘෂ්ටිත්ම සංග්‍රහ වූයේවෙයි. තෙළොස් වුන්නෙහි **සීලවිසුද්ධි** යනු පිරිසුදුබවට

පමුණුවන්නාවූ සීලයයි. දිට්ඨිවිසුද්ධි යනු විසුද්ධියට පමුණුවන්නාවූ සතරමාගී සමාක් දෘෂ්ටියයි. පස්ආකාරවූ සමාක්දෘෂ්ටියද වේ. තුද්දස්ථූතන්නෙහි දිට්ඨිවිසුද්ධි යනු විසුද්ධියට පමුණුවන්නාවූ සමාක්දෘෂ්ටියමයි. **යථාදිට්ඨියා ව පධානං** යනු පහතින්ම පිහිටි මාගීයෙන් යුක්තවූ චීරයයි. එය වනාහි ඒ දෘෂ්ටියට අනුරූප බැවින් යථා දිට්ඨියා ව පධානං යනුවෙන් කියනලදි. පසළොස් වැන්නෙහි **අසනතුට්ඨිකා ව කුසලෙසු ධමමෙසු** යනු අරහත් මාගීය හැර කුසලධර්මයන්හි අසකුටුවෙයි. සොළොස් වැන්නෙහි **මුට්ඨසච්චං** යනු මුළාවූ සිහි ඇතිබවයි. **අසමපජ්ඣාදං** යනු නොදන්නාබවයි. සතළොස් වැන්නෙහි නොඉල්පීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ **සති** නම්. මනාව දන්නාබව ලක්ෂණකොට ඇත්තේ **සමපජ්ඣාදං** නම්.

තෙවෙනි පණණාගතයයි.

2. 16

මෙයින් මත්තෙහි කිපීම් ලක්ෂණ ඇත්තේ කොටො නම්. වෙරබැදීමේ ලක්ෂණය ඇත්තේ උපතානො නම්. හොඳදේ කිරීම මකාදමන ලක්ෂණයකොට ඇත්තේ මනෝ නම්. තරඟයට ඉදිරිපත් වීම ලක්ෂණකොට ඇත්තේ පළාසො නම්. නොයිවසීම ලක්ෂණයකොට ඇත්තේ ඉශ්ඤා නම්. මසුරුව බව මච්ඡරියං නම්. ඒ සියල්ලම මසුරුකම් කිරීමේ ලක්ෂණය ඇත්තේයි. කරනලද දෙය වැසීම් ලක්ෂණකොට ඇත්තේ මායා නම්. කෙරාටික ලක්ෂණය සාධේයාං නම්. ලජ්ජානොවන ආකාරය අහිරිකං නම්. උපවාදයෙන් බිය නොවන බව අනොත්තප්පං නම්. අකෙකාධ ආදිය ඔවුන්ට ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් දතයුතුයි.

සෙබ්බසා හික්ඛුනො යනු සත්ආකාරවූද ශෛක්ෂයාගේ මතුමත්තෙහි ගුණ පිරිහීම සඳහා පවතින. පෘථග්ජන පුද්ගලයාගේ පළමුවම ගුණ පිරිහීම සඳහා පවතින්නයි දතයුතුය. **අපරිභානාය** යනු මතුමත්තෙහි ගුණයන්ගෙන් නොපිරිහීම සඳහාය. **යථාගතං නික්ඛින්නො** යනු යම්සේ ගෙනවුත්, රැගෙනවුත් බහාතබනලද්දේද එසේ නිරයෙහි පිහිටියේ හෝයි දතයුතුයි. **එකච්චො** යනු යමෙකුට මේ කොට්ඨාසය වේද හෙතෙම එකච්චො (ඇතමෙක්) නම් වෙයි. **සාවඡ්ඡා** යනු දෙස් සහිත වූවෝයි. **අනවඡ්ඡා** යනු නිදෙස් වූවෝයි. **දුමුඤ්ජා** යනු දුක්චිත්තවූවෝයි. **සුමුඤ්ජා** යනු සුව චිත්තවූවෝයි. **සවාපජ්ඣා** යනු දුක්සහිතවූවෝයි. **අවාපජ්ඣා** යනු දුක්රහිතවූවෝයි. මෙපමණකින් වර්ණිතවන්නා ම කියනලදි.

පනවනලදි. පටිසාරණිය කමම, පටිසාරණිය කමය ගිහියන්ට
 ආක්‍රොශකරන්නාවු සුඛමම තෙරුන්ට පනවනලදි. උක්කෙපතියකමම.
 උත්කෙපතිය කමය ඇවුත් නොදකීම් ආදියෙහි පනවනලදි. පරිවාසදුතං
 පිරිවෙස්දීම ගරුක ඇවතකට පැමිණියහුට ඇවත වැසුණුකල්හි පනවනලදි.
 මූලායපටිකසසතං, මූලායපටිකසසතය පිරිවෙස් කාලය අතරතුර
 ඇවුත්අවත්නහුට පනවනලදි. මානතදුතං මානතදීම පිළිසන්වුද
 නොපිළිසන්වුද ඇවතෙහි පනවනලදි. ඔසාරණියං, ඔසාරණිය කමය
 මනාව පවතින්නහුට පනවනලදි. තිසාරණියං, තිසාරණිය කමය
 නොමනා පැවතුම් ආදියෙහි පනවනලදි. එහිහික්‍ෂු උපසම්පදව,
 ශරණාගමන උපසම්පදව, ඕවාදුපසම්පදව, පඤ්චාකරණ උපසම්පදව,
 ඥප්තිවතුර්ථ කම්උපසම්පදව ගරුධම්උපසම්පදව, උභතොසධසයා කෙරෙහි
 උපසම්පදව යන අට වැදුරුම් උපසම්පදව පනවනලදි. ඥප්තිකමය
 නවතැනකට යන්නේයයි මෙසේ නවස්ථානිකවු ඥප්තිකමය පනවනලදි.
 ඥප්තිද්වතිය කමය තුන් සතකට යන්නේනුයි මෙසේ සප්තස්ථානිකවු
 ඥාතිදුතියකමමය පනවනලදි. ඥාතිවතුර්ථකමම, ඥප්ති වතුර්ථකමය
 සත්තැනකට යේනුයි මෙසේ සප්තස්ථානිකව පනවනලදි. ප්‍රථම පාරාජික
 ආදියෙහි පළමු පැනවීම අපඤ්ඤතෙතපඤ්ඤතං නම්. ඒවායේම
 අනුප්‍රඥප්ති පඤ්ඤතෙත අනුපපඤ්ඤතං නම්. සමමුඛාවිනයො,
 සමමුඛාවිනය ධම්මසමමුඛතා විනයසමමුඛතා සධ්දසමමුඛතා
 පුග්ගලසමමුඛතා යනමේ සතරාකාර සමමුඛිතාවයන් වශයෙන් පනවනලදි.
 සතිවිනයො, සතිවිනය ස්මාතිවිපුලත්වයට පත් රහතන්වහන්සේට වෝදනා
 නොකිරීම සඳහා පනවනලදි. අමුණාවිනයො, අමුණාවිනය උමතුහික්‍ෂුවට
 පනවනලදි. වෝදනා ලැබුවහුගේ පිළිණ නොකළ ඇවතෙහි සිදු කිරීම
 සඳහා පටිඤ්ඤාකරණය පනවනලදි. බොහෝවු ධම්මවාදීන්ගේ ලබ්ධිය
 ගෙන අධිකරණය සංසිදුවනු සඳහා යෙඟුයායිකාව පනවනලදි. පාපය
 උත්සන්නවු පුද්ගලයාට නිග්‍රහ කරනු සඳහා තසසපාපියායිකාව
 පනවනලදි. කලහකිරීම් ආදිවශයෙන් බොහෝ අශ්‍රාමණික දේකොට
 ඇවතට පැමිණියාවු හික්‍ෂුන්ට කුඩාවරදද ගිහියන් හා සබැඳිවරදද හැර
 ඉතිරි ඇවත් සංසිදුවනු සඳහා තිණවත්තාරකය පනවනලදි.

රාගස්ස හික්කිවෙ අභිඤ්ඤා යනු පංච කාමගුණික රාගය මනාව
 දනගනු සඳහායි. ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීම පිණිසයි. පරිඤ්ඤා යනු (මනාව)
 භාත්පසින් දනගැනීම සඳහායි. පරික්කියාය යනු ගෙවියාම (විනාශය)
 සඳහායි. පභානාය යනු දුරුකරනු සඳහායි. බයාය වයාය යනු ක්‍ෂයට
 හා විනාශයට යාම සඳහායි. විරාගාය යනු නොඇලීම සඳහායි නිරෝධාය

යනු නිරුද්ධවීම සඳහායි. වාග්‍යය යනු අත්හැරීම සඳහායි. පරිනික්‍ෂාග්‍රහය යනු දුරුකිරීම සඳහායි.

ඵමහස්ස යනු ක්‍රොධමාන වශයෙන් තද බවේයි. සාරම්භස්ස යනු එකටෙක කිරීමේ ලක්ෂණකොට ඇති සාරම්භයාගේයි. මානස්ස යනු නවආකාර මානසාගේයි. අතිමානස්ස යනු ඉක්මවා සිතීමේ මානසාගේයි. මදස්ස යනු මත්වීමේ ආකාර ඇති මදයාගේයි. පමාදස්ස යනු සිතියෙන් තොර වීමේ සංඛ්‍යාත පස්කම් ගුණයන්හි සිති මුළාවීමේයි. සොස්ස සියලු තත්ති පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

**මනෝරථපුරාණී නම්වූ අධ්‍යාපන නිකායාධිකාරී කථාවෙහි
ඉතිහාසික විස්තරයක් විමසෙමු.**

හිත නිපාත වර්ණනා

බාලවර්ගය

3.1.1

හිතනිපාතයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි හයානි ආදී තත්ති හය. යනු සිතේ තැනිගැන්මයි. උපඥවො යනු එකඟ නොවන ආකාරයයි. උපසංගො යනු එල්බෙන ආකාරයයි. ඒ ඒ තත්ති ලැගෙන ආකාරයයි. මෙසේ ඔවුන්ගේ විවිධත්වය දැක්වෙයි. පච්ඡාන ප්‍රාන්ත ඇසුරුකොට වෙසෙන සොරු 'අපි අසුවල' දිනයෙහි ඔබලාගේ ගම් පහරන්නෙමු'යි දනවුරුසියන්ට දන්වා යවත්. ඔවුහු එසුවන ඇසු කාලයෙහි පටන් බියට තැනි ගැන්මට පැමිණෙත්, මෙය සිතේ තැනිගැන්ම නම්. යම්සේ ඒ සොරු කිසියාහු අවුඬක්ම ගෙනෙන්නුයයි හස්තසාරවස්තුව ගෙන දෙපාසිවුපාවත් සමඟ අරණට පිවිස ඒ ඒ තත්ති බිම හොවිත්, මැසිමදුරුවන් විසින් කනුලබන්නාහු ලැහැබි අතරට පිවිසෙමින් කණුකටු පාගත්, මෙසේ හැසිරෙන්නාවූ ඔවුන්ගේ වික්ෂිප්තබව එකඟනොවන ආකාරයයි. ඉක්බිති සොරුන් කියතලද දිනයෙහි නොආකල්හි හිස් හසුනක් (බොරු පණ්ඩියක්) වන්නේයයි (සිතා) ගමට පිවිසෙමුයි පිරිකර (භාණ්ඩ) සහිතව ගමට පිවිසෙත්. ඉක්බිති ඔවුන් පිවිසි බව දැන ගම වටකොට ගිනි දල්වා මිනිසුන් මරා සොරු සියලු ධනය පැහැරගෙන යත්. ඔවුනතුරින් මරා ඉතිරිවුවේ ගිනි නිවා කොටුගෙවල සෙවනෙහි හිකති සෙවන ආදියෙහි තැන්තැන්වල නැසුණු දෙය ගැන තැවෙමින් ලැඟ හිඳිත්. මෙය එල්බෙන ආකාරය, ලැගෙන ආකාරය නම්. නළාගාරා යනු බටපතුරුවලින් වැසූ පිළිසන්වූ ගෙවල්ය. මෙහි සෙසු ඉතිරිදේ ගසින් කරන ලද්දේ වෙයි. තණගෙවලද මේ ක්‍රමයමැයි. කුටාගාරානි යනු කුළුවලින් එක්කරනලද ගෙවල්ය. උලිකතාවලිකානි යනු ඇතුළතද පිටතද ආලේපකළ ගෙවල්ය. නිවාතානි යනු නවත්වනලද වාපිවිසීමිය. (වැසූ වාකවුළිය). එසයිතගලානි යනු දක්ෂවඩුවන් විසින් කරන ලද බැවින් දෙරබාවෙහි මනාව ගටනාලද කවුළියි. පිහිතවාතපානානි යනු බඳිනා (වසන) ලද වාකවුළියි. මේ පද දෙකින් කවුළුවාකවුළු නිකර වැසූබව නොකියා සමාදාබවම කියතලදී. කැමති කැමති විට ඒවා වසනු ලැබේ. අරිනුලැබේ. බාලකො උපපස්නනි යනු බාලයෙකු (අසත්පුරුෂයෙකු) නිසාම උපදිත්. බාලයා වනාහි අපණ්ඩිත පුරුෂයෙක්වූයේ රාජ්‍යය හෝ උපරාජ්‍යය හෝ අනෙකක් හෝ මහත් තනතුරක් පතන්නේ තමන් සමානවූ මහාධුර්තකවූ වෑන්දමූ ප්‍රතුන්

රැගෙන එවූ මම නුඹලා බලවතුන් කරන්නෙමි'යි පවිත්රගතනාදිය ඇසුරුකොට කෙළවර ගම් පහරා දමරිකබව හඟවා ක්‍රමයෙන් නියමිගම්හිද දනවුහිද පහරයි. මිනිස්සු ගෙවල් අතර ආරක්‍ෂාස්ථාන පතමින් ගමන් කරති. ඔවුන් ඇසුරුකොට වසන්නාවූ හික්කුහුද හික්කුණිහුද තමතමන් වසන තැන් අතහැර යති. ගියගිය තැන හික්කාවද සෙනසුනද දුලබවෙයි. මෙසේ සිවුපිරිසටම බිය ආශේම වෙයි. පැවිද්දන් අතුරෙහිද අසත්පුරුෂ හික්කුහු දෙදෙනෙක් ඔවුනොවුන් විවාදයක් පිහිටුවා වෝදනා නගන්. මෙසේ කොසම්බියවාසී හික්කුන්ගේ මෙන් මහත් කලහයක් උපදියි. සිවුපිරිසටම බිය ආශේම වෙයි මෙසේ යම්කිසි බිය උපදියි ඒ සියල්ල බාලයා කෙරෙන් උපදිතැයි අනුසන්ධි පරිද්දෙන් දේශනාව නිමවූසේක.

3.1.2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි කායද්වාරාදියෙහි පැවති කම්ය, ලක්‍ෂණය, හඟවන කාරණය මෙයටනුයි **කම්මලක්ඛණො** නම්. අපදනසොහති පක්‍ෂාද යනු යම් ප්‍රඥවක් නම් හැසිරීමෙන් හොබිය යනුයි. බාලයෝද පණ්ඩිතයෝද තමන්ගේ චරිතයෙන්ම ප්‍රකට වෙත් යන අන්වී. බාලයා ගිය මග ගස් පළුරුගම් නියම් දවා යන අකුණු හින්නක් ගිය මග මෙන් වෙයි. අතුරුදලි අඵචලින් ගැවසිගත් දුටුණු තැන පමණක්ම පෙනෙයි. පණ්ඩිතයකු ගිය මහකුඩාවලවල් ආදිය පුරවා නොයෙක් ධාන්‍ය සම්පත් ගෙනෙන වාතුර්දඵ්පික මෙඝයක් ගිය මගක් මෙන් වෙයි. යම්සේ එය ගිය මගෙහි දිය පිරුණාවුන් නොයෙක් ධාන්‍ය ඵලාඵල ඇත්තාවුන් ඒ ඒ තැන් දක්නාලැබේද එසේ පණ්ඩිතයකු ගිය මගෙහි සම්පත්තිහුම පෙනෙත් විපත්තිහු නොපෙනෙත්. මෙහි ඉතිරිය පැහැදිලිමය.

3.1.3

තෙවෙනි සූත්‍රයෙහි **බාල ලක්ඛණාති** යනු මෙතෙම බාලයෙකුයි මේවායින් සලකුණු කරනු ලැබේ හඟවයිනුයි බාලලක්ඛණාති නම්. ඵ්වාම ඔහු හඟවන කරුණු වේනුයි **බාලතිම්ඝ්ණාති** වේ. බාලයාගේ චරිතපදනායෝයි **බාලාපදනාති** නම්. **දුච්චිතතිතච්චිතති** යනු සිතන්නේ අභිධ්‍යාච්ඡාපාද මිත්ථාදෘෂ්ටිවශයෙන් තරක සිතීමට සිතයි. **දුඛොසිතභාසි** යනු කපාකරන්නේද බොරුකීම ආදී හේද ඇති තරක කීමක්ම කියයි. **දුක්ඛකම්මකාරී** යනු කරන්නේද ප්‍රාණඝාතාදී වශයෙන් තරක ක්‍රියාවක්ම කරයි. පණ්ඩිතලක්ඛණාති යන ආදිය කියතලද අයුරින්ම දතයුතුයි. මෙහි **සුච්චිතතිතච්චිතති** යනාදිය මනොසුච්චිතාදීන්ගේ වශයෙන් යෙදියයුතුය.

314

සිවුවැන්නෙහි අවිවයං අවිවයනො න පසස්සකි යනු නමාගේ වරද වරදක් ලෙස නොදකියි. අවිවයනො දිස්වා යථාධම්මං න පටිකරොති යනු මවිසින් අපරාධයක් කරනලද්දී දැනගෙනද යම් ධර්මයක් වේනම් එය නොකරයි. දඬුවම ඉදිරිපත් කොට වරද නොදෙසයි. ක්ෂමා නොකරයි. අවිවයං දෙසෙනසස්ස යථාධම්මං තපනිගණ්ණාති යනු මවිසින්, අනුන්ට විරුද්ධවන ලද්දී දැන දඬුවම ඉදිරිපත්කොට ක්ෂමා කරවන්නහුට ක්ෂමා නොකරයි. යහපත් අංශය කියනලද්දට ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් දතයුතුයි.

3. 15

පස්වැන්නෙහි අයොනියො පඤ්ඤා කතතා හොති යනු 'උදයී, අනුස්සති කාරණා කෙනෙක්දැයි කීකල්හි පුබ්බෙතිවාසය අනුස්සති කාරණයක් වන්නේයයි සිතා ලාභදී තෙරුන් මෙන් වැරදි ආකාරයට සිතීමෙන් නො පැනගත්ම පැනගත් කරන්නේවෙයි. අයොනියො පඤ්ඤා විස්සස්සකා හොති යනු මෙසේ සිතනලද ප්‍රශ්නය විසඳන්නේද 'ස්වාමීනි, මෙහි හික්කුවක් නොයෙක් අයුරින් කරනලද පුබ්බෙතිවාසානුස්සකිය සිහිකරයි. කෙසේදයත්? එක් ජාතියක් යනාදිවශයෙන් ඒ තෙරුන්ම මෙන් නුනුවණින් විසඳන්නේ වෙයි. නොපැනගත්ම පැනගැනී කියයි. පරිමණ්ඩලෙහි පදව්‍යංජනෙහි යන මෙහි පදයම අත්ථියාගේ ව්‍යංජනවශයෙන් පදව්‍යංජනයයි. අකුරුසපුරා දස ආකාරවූ ව්‍යංජන බුද්ධිය නොපිරිහෙළා කියනලද එය පරිමණ්ඩලං (හාත්පයින් මනාව වටකරනලද්දේ) නම් වෙයි. මෙබඳු පදව්‍යංජනයන්ගෙන් යන අත්ථිය. සිලිවෙය්හි යනු සිලිටිබවින් සිලිටිවූයි. උපගතෙහි යනු අරුතද කරුණද එළඹ සිටියාවූයි. තාබ්බනුමොදිතා යනු මෙසේ නුවණින් සියලු කරුණින් යුක්තවූවක් කොටද විසඳනලද අනුන්ගේ ප්‍රශ්නය අනුමෝදන් නොවෙයි. සතුටු නොවෙයි. සැරිසුන් තෙරුන්ගේ ප්‍රශ්නයට ලාභදී තෙරුන්මෙති. යම්සේ කියනලද්දේද? 'ආයුෂ්මත් ශාරිපුත්‍රයෙනි, හෙතෙම පිඩුඅහර අනුභවකරන දෙවියන්ගේ සමාගමය ඉක්මවා එක්තරා මනෝමය කායයක උපන්නේ සඤ්ඤාවේදයිත නිරොධයට සම්වදින්නේය එයින් නැගී සිටින්නේය යන යමක් වේද එය කරුණු රහිතය, (සිදුනොවේ). එයට ඉඩක් නැත. මෙබඳු කරුණක් නැත. යොනියො පඤ්ඤා කතතා යනාදියෙහි අතද තෙරුන් මෙන් නුවණින්ම ප්‍රශ්නය සිතා නුවණින් විසඳනලද්දේවෙයි. තෙරුන්වහන්සේ වනාහි, 'ආනන්දය, අනුස්සති කාරණා කෙනෙක්දැයි විමසනලද්දහු මේ ප්‍රශ්නයක් වන්නේයයි නුවණින් සිතා විසඳමින් මෙසේ

කීන: 'ස්වාමීනි, මෙම සසුනෙහි හික්මුව කාමයන්ගෙන් වෙන්ව -පෙ-සකරවැනි ධ්‍යානයට සමවැද වෙසෙයි. ස්වාමීනි, මෙය අනුස්සනි කාරණයකි. මෙසේ වඩනලද්ද මෙසේ ප්‍රගුණකරන ලද්ද ඉහත්මයෙහි සැපවිහරණය සඳහා පවතියි.' **අබ්‍යනුමොදිකා හොති.** යනු තථාගතයන්වහන්සේ මෙන් තුවණින් අනුමෝදන්වූයේ වෙයි. තථාගතයන්වහන්සේ වනාහි අනෙකෙරුන් විසින් ප්‍රශ්නය විසඳුකල්හි 'මැනවි මැනවි ආනතුය, එසේවිනම් ආනතු නුඹ මේ සවැනි අනුස්සනි කාරණයද දරව, ආනතුය, මේ සසුනෙහි හික්මුව සිහි ඇත්තේම ඉදිරියට යෙයි, පස්සට යෙයි' යනාදිය පැවසුසේක. සවැන්න ආදිය පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 1 9

තවවැන්නෙහි යහපත් අංශය චූළි භාගයෙහි දසකුසලකම්පථයන්ගෙන් පිරිසුන්වූයේද මත්තෙහි අරහත් මාථීය දක්වා ලබයි. **බහුං පුඤ්ඤං පසවති** යන මෙහි ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවු පිණ කියනලදි.

3. 1 10

දසවැන්නෙහි දුසිල්බව **දුසසීලාං** නම්. දුසිල්බවම කිථටවූයේ **දුසසීලාමලං** නම්. කවර අරුතකින් මලනම්වේද? තැවීම අරුතින්, දුගඳ අරුතින් හා කිළිටි කිරීම් අරුතින්ද වේ. එයද නිරයාදීවූ අපායන්හි තවයිනුයි තැවීම අරුතින්ද මලනම් වේ. එයින් යුක්තවූ පුද්ගලතෙමේ මවුපියන් සම්පයෙහිද බික්සහන අතුරෙහිද බෝසැ යන තැන්හිද පිළිකුල් කටයුතුවූයේ වෙයි. ඔහු විසින් මෙබඳුවූ පාපකම්යක් කරනලද්දී ඔහුගේ ත්‍රගුණගඳ සියලුදිශාවන්හි හමයිනුයි දුගඳ අරුතින්ද මලනම්වේ. එයින් යුක්තවූ පුද්ගලතෙමේ ගිය ගිය තැන තැවීමද ලබයි. ඔහුගේ කායකමාදියද අපිරිසුදුවෙයි. නොපැහැපත්යයි කිළිටි කිරීම් අරුතින්ද මලනම්වෙයි. තවද එය දෙවිමිනිස් සැපත් මෙන්ම නිවන් සැපතද මලානිකකරයි යන්නෙන් මැලවීම අරුතින්ද මලයයි දතයුතුය. ඊෂ්ඨාමල මසුරුමලවලද මේ ක්‍රමයමැයි.

පසුබලන විට බාලවර්ගය.

රජකාරවර්ගය

දෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි **ක්‍යකකො** යනු දන්තාලද්දේ ප්‍රකටවූයේයි. **අනුලොමිකෙ** යනු සසුනට අනුලොමි නොවේනුයි අනුලොමික නම්. ඒ අනුලොමි නොවූ දෙයෙහියි. පරපණ නැසීම් ආදී කාය දුශ්චරිතයෙහියි. මෙය රඵවූයේ හෝ වෙයි. මෙබඳු දෙයෙහි සමාදන් කරවීමට නොහැකිය. දිශාවන් නැමදීමට සුදුසුය. භූතබලි කිරීමට සුදුසුයයි මෙබඳු දෙයෙහි සමාදන් කරවයි. ගන්වවයි. වාග්කම්යෙහිද බොරුකීම් ආදිය රඵය. තමන්සතුදෙය අනුන්ට නොදෙනු කැමැත්තෙකු නැතැයි මේ බොරුව කීමට වටියයි මෙබඳු දෙයෙහි සමාදන් කරවයි. මනොකම්යෙහිද අභිධ්‍යාදිය රඵය. කමටහන වරදවා (මුළාකොට) කියන්නේ අනුලොමි නොවන ධර්මයන්හි සමාදන්කරවයි නම්, දක්ෂිණ විහාරවාසී තෙරුන් මෙනි. එක් උපස්ථායක ඇමති පුත්‍රයෙක් ඒ තෙරුන් වෙත එළඹ මෙත්‍රිය කරන්නනු විසින් පළමුව කවර පුද්ගලයන් කෙරෙහි මෙත්‍රිය කළයුතුදැයි විචාළේය. තෙරණුවෝ සභාගවිසභාග (සමාන පක්‍ෂයෙහි හා අසමාන පක්‍ෂයෙහි) පුද්ගලයන් නොවිමසා ප්‍රිය පුද්ගලයකු කෙරෙහියයි පැවසූහ. ඔහුට බිරිය ප්‍රිය වෙයි, මනාපවෙයි. හෙතෙම ඇය අරභයා මෙත්‍රිය කරන්නේ උමතුබවට පැමිණියේය. කෙසේ නම් මෙතෙමේ **ඔහුජනාතිකාය පටිපනෙතා හොති** යනු මෙබඳුවනුගේ සද්ධිවිහාරික (එක්ව වසනඅය) ආදීහුද උපස්ථායකාදීහුද ඔවුන්ගේ ආරක්‍ෂක දෙවතාවන් ආදිකොට ඒ ඒ අයගේ මිතුරන්වූ බඹලොව තෙක්වූ සෙසු දෙවියෝද මේ හික්මුව නොදන නොකරන්නේයයි (සිතා) ඔහු විසින් කරනලද්දම කරත්. මෙසේ මෙතෙම බොහෝ දෙනාට අහිතසඳහා පිළිපන්නේවෙයි. යහපත් පක්‍ෂයෙහි පරපණ නැසීමෙන් වැළකීම් ආදීන්ගේදවශයෙන් කායකම්වාක්කම්යෝ දතයුත්තාහ. කමටහන මුළානොකොට කියන්නේ අනුලොමි ධර්මයෙහි සමාදන් කරවන්නේ නම්. කොලිත විහාරවාසී වතුනිකායික තිස්ස තෙරණුවන්මෙනි. ඔහුගේ දෙටු සොහොයුරු දන්තාභය නම් තෙරණුවෝ පෝතලිය වෙහෙරෙහි වසන්නෝ එක් රෝගයක් හටගත් කල්හි කතිටු සොයුරා කැඳවා (මෙසේ) පැවසූහ: 'ඇවැත්නි, මට සැහැල්ලු කොට එක් කමටහනක් කියව' ය යනුවෙනි. 'ස්වාමීනි, අන් කමටහනකින් කවර වැඩක්ද කබලිංකාරාභාරය සැලකිල්ලට ගැනීමට වටී'යයි කීවේය. 'ඇවැත්නි, මෙය කවර අත්ථයක් ඇත්තේ වේද?' 'ස්වාමීනි, කබලිංකාරාභාරය උපාද රූපයකි. එක් උපාදරූපයක් දුටුකල්හි තෙවිසි උපාදරූපයෝ ප්‍රකට වෙත්.' හෙතෙම 'ඇවැත්නි, මෙපමණක් වටනේය'යි ඔහු යවා කබලිංකාරාභාරය ත්‍රවණින් සලකා උපාදරූපය සලකා

විවේචනය කොට රහත්බවට පැමිණියේය. ඉක්බිති ඒ තෙරුන් විහාරයෙන් පිටතට නොනික්මෙන්නේද යළි කැඳවා 'ඇවැත්නි, මට මහා පිහිටක්වූයේ වෙහි'යි කතිටු තෙරුන්ට තමන් ලැබූ ගුණය සැළකළේය. බහුජනහිතය යනු මොහුගේද සඳ්විහාරිකාදීහු මෙතෙම නොදන නොකරන්නේයයි සිතා ඔහු විසින් කරන ලද්දේම කරති. එසේම උපස්ථායකාදීහු ඔවුන්ගේ ආරක්ෂක දෙවියෝ ඔවුන්ගේ මිත්‍රවූ භූමියේද දෙවියෝ ඔවුන්ගේ යහළුවු ආකාශයේද දෙවියෝදැයි බලලොව උපන්දෙවියන් දක්වා ඔහු විසින් කරනලද්දේම කරතියි බොහෝ දෙනාට හිතසුව සඳහා පිළිපත්තේ නම්වෙයි.

3. 2. 2

දෙවැන්නෙහි බතනියසය යනු උපතින් ක්ෂත්‍රියයාගේය. මුද්ධාවසිතතසය යනු රාජ්‍යාභිෂේකයෙන් හිස්මුද්‍රුනෙහි අභිෂේක කරනලද්දහුගේය. සාරාණියානි හොතනි යනු සිහිකළයුතුවුවාහු අමතකනොකළයුතුවුවාහු වෙත්. ජාතො යනු උපන්නාවූයි. යාවච්චිං සාරාණියං යනු කුඩාකල්හි දැනීමට නොහැක. පසුකළෙක මාපියාදීන් හෝ තැයන් විසින් හෝ දෙනින් විසින් හෝ දසාදීන් විසින් හෝ ත්‍රූභ අසුවල් දනව්වෙහි අසුවල් නුවරෙහි අසුවල් දිනයෙහි අසුවල් නැකතෙහි උපන්නෙහියයි කියනලදකල අසා එතැන්පටන් දිවිඇතිතෙක් සිහිකරයි. අමතක නොකරයි. එහෙයින් දිවිඇතිතෙක් සිහිකටයුතුවූයේයයි කියනලදි මහණෙනි, මේ දෙවැනි අභිෂේකස්ථානය නම් රජුට බෙහෙවින් සතුට ඇතිකරන්නේවෙයි. එබැවින් ඔහුට දිවිඇතිතෙක් සිහිකටයුතු දෙයකි. යුද්ධයෙන් ජයගත් තැන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මෙහි වනාහි සධගාමං යනු යුද්ධයයි. අභිච්චිතිත්වා යනු දිනා, සතුරන් මැඩය. තමෙව සධගාමසීසං යනු ඒ සංග්‍රාමස්ථානයමයි. අජ්ඣාචසකි යනු මැඩපවත්වා වෙසෙයි. දැන් යම්හෙයකින් සම්බුදුන්වහන්සේට රජුගේ උපන් තැන් ආදියෙන් කළයුතු වැඩක් තැන්ද මේ සසුනෙහි ඊට සමානවූ පුද්ගලයන් තිදෙනකු දක්වීමට මෙකරුණ ගෙනෙනලදි. එබැවින් ඔවුන් දක්වනසේක් මහණෙනි එසේම යනාදිය වදළසේක. එහි අනගාරියං පබ්බජිතො හොති යන මෙහි වතුපාරිශුද්ධි ශීලයද පැවිද්ද ඇසුරුකොට ඇත්තක්මයයි දකයුතුය. සාරාණියං හොති යනු මම අසුවල් රටෙහි අසුවල් දනව්වෙහි අසුවල් විහාරයෙහි අසුවල් මලුවෙහි අසුවල් දිවාස්ථානයෙහි අසුවල් සක්මණෙහි අසුවල් ගසමුල පැවිදිවූයෙමැයි මෙසේ දිවි ඇතිතෙක් සිහිකටයුත්තේම වෙයි. අමතක නොකළ යුතුය. ඉදං දුක්ඛං යනු මෙපමණක් දුකය, මෙයින් මතු දුක්ඛය නැත. අයං දුක්ඛසමුදයො යනු මෙපමණක් දුක්ඛය හටගැනීමය. මෙයින් උඩ දුක්ඛය හටගැනීමක් නැත. සෙසු පද දෙකෙහිද

මෙම ක්‍රමයමයි. මෙසේ මෙහි චතුරායඝීසත්‍යයන්ගෙන් සෝවාන් මග කියනලදි. කසිණ පරිකම් විදර්ශනාඥනයෝ මාඝීය ඇසුරුකොට ඇත්තෝමවෙත්. සාරාණියං හොති යනු මම අසුවල් රටෙහි -පෙ- අසුවල් ගසමුල, සෝවාන් වුයෙමැයි දිවිඇතිනෙක් සිහිකටයුතු වුයේ වෙයි. අමතක නොකළයුතුවුයේ වෙයි. ආසවානංඛයා යනු ආශ්‍රවයන් ක්‍ෂයවීමෙනි. වෙතොවිමුත්ති යනු එලසමාධියයි. පඤ්ඤාවිමුත්ති යනු එලප්‍රඥාවයි. සයං අභිඤ්ඤා සවර්තවා යනු තමාවිසින්ම අතිවිශිෂ්ටවු ප්‍රඥවෙන් ප්‍රත්‍යක්‍ෂකොටයි. උපසම්පජ්ජිතරති යනු ලැබ වසයි. සාරාණියං යනු මවිසින් අසුවල් තැන -පෙ- අසුවල් ගස මුල රහත්බවට පැමිණෙනලදයි තමන් රහත්බවට පැමිණි තැන නම් දිවි ඇතිනෙක් සිහිකටයුතු වුයේවෙයි. අමතක නොකළයුතුයයි අනුසන්ධි වශයෙන්ම දෙසුම නිමකළ සේක.

3. 2. 3.

තෙවැන්නෙහි සන්තො යනු ඇත, ලබන් යනුයි. සංවිජ්ජමානා යනු එහිම පයඝීය වචනයයි. ලොකස්මිං යනු සත්වලෝකයෙහියි. නිරාසො යනු ආසා තැත්තෙයි. නොපතන්නෙයි. ආසංසො යනු කැමතිවනුලබන්නේ පතනුලබන්නෙයි. විගතාසො යනු පහවු ආශා ඇත්තෙයි. වංඤාලකුලෙ යනු සැබොලුන්නේ කුලයෙහිය. වෙනකුලෙ යනු මුවැද්දන්ගේ කුලයෙහිය. රථකාරකුලෙ යනු සම්පදම්කරන කුලයෙහිය. පුක්කුසකුලෙ යනු කසලශෝධක කුලයෙහිය. මෙපමණකින් කුලවිපත්තිය දක්වා දුන් යම්හෙයකින් පහත් කුලයෙහි උපන්නේවුද ඇතමෙක් ආරාමයේ මහත් ධනය ඇත්තේවෙයිද මෙතෙම වනාහි එබන්දෙක් නොවේ. එබැවින් ඔහුගේ හෝග විපත්තිය දක්වීමට දළිඳෙද යන ආදිය ප්‍රකාශකළසේක. එහි දළිඳෙද යනු දිළිඳුබවින් යුක්තවුයේයි. අපපතනපානභොජනෙ යනු අඩු ආහාරපාන බොජුනෙහිය. කසිරවුත්තිකෙ යනු දුෂ්කර ජීවිකාවෙහිය. යම් තැනක උත්සාහයෙන් ප්‍රයෝගයෙන් ජීවිකාවෘත්තිය සාධා ගතින්ද එබලවු යන අරුත්ය. යම් තැනක කසිරෙන සාසවර්ණෙ ලබාති යනු යම්කුලයක දුකසේ කැඳබන් අහරද රහසහ (විලිවසන) පමණ ඇදුමද ලබයි යනුයි. දුන් යම්හෙයකින් ඇතමෙක් පහත්කුලයක උපන්නේද උපට්ඨසම්පන්න වෙයිද ආත්මභාව සමෘද්ධියෙහි සිටියේවෙයි. මෙතෙමේද එවැන්නෙක් නොවෙයි. එබැවින් ඔහුගේ ශරීර විපත්තියද දක්වීමට හෙතෙම දුර්වර්ණ වේ යනාදිය පැවසූහ. එහි දුබ්බණ්ණො යනු පංශුච්ඡාචකයෙකු මෙන් දූවුණු කණුවක පැහැය ඇත්තෙයි. දුග්ගසිකො යනු වැදු මවටද නොකැමැති දකුම් ඇත්තෙයි. ඔකොට්ඨකො යනු

අනුමතවිවාසය. කාණ්ඩය යනු එකැස් කණ්ඩ හෝ දෙකැස් කණ්ඩය. කුණ්ඩය යනු එක් අතක් කොර වූයේ හෝ දකුණු කොරවූයේය. බණ්ඩය යනු එක් පයක් කොර වූයේ හෝ දෙපය කොරවූයේ හෝය. පක්කිහතො යනු නට්ටුවා වූ පැත්තක් ඇති පිළිය. පද්ධියොයො යනු තෙල් කබල ආදී පහත් උපකරණවල යනුය. තසා න එවං හොති යනු කුමක් හෙයින් නොවේද? පහත් කුලයෙහි උපන්කුවිති. ජෙට්ඨො යනු වෙනත් ජොණ්ඩයෙකු ඇතිකල්හි කතිටු තැනැත්තේ කුමනි නොවෙයි. එහෙයින් ජොණ්ඩයයි කියනලදි. ආභිසෙකො යනු ජොණ්ඩයයි. හෙතෙමින් අභිසෙකයට සුදුසු නොවූයේ ආශා නොකරයි. එහෙයින් ආභිසෙකොයි කියනලදි. අනභිසින්නො යනු අභිසෙකයට සුදුසු වූයේද කණකොර ආදියේ රහිතවූයේ වරක් අභිසෙක කරන ලද්දේ යළි අභිසෙකයෙහි ආශා නොකරයි. එහෙයින් අනභිසින්නො යි කියනලදි. මවලපන්නො යනු අවලප්‍රාප්තවූයේය. ජොණ්ඩ වූයේද අභිසෙකයට නොසුදුසු වූයේ අභිසෙක නොකරන ලද්දේ මෝඩවූයේ උඩුකුරුව හෝතේ හෙතෙමින් අභිසෙකයෙහි ආශා නොකරයි. සොළොස්වියැති පෙනෙනලබන රැවුල ඇත්තේ මවලපන්නො නම්වෙයි. මහත් වූ රාජ්‍යයද විවාරිමට සමතෙකි. එහෙයින් මවලපන්නොයි කියනලදි. තසා එවං හොති යනුවෙන් මහත්ඡාති ඇතිකුවිත් කෙසේවේද? දුස්සිලො යනු සිල් නැත්තේය. පාපධම්මො යනු පහත් ධර්මයයි. අසුචි යනු අපිරිසුදු කායකමාදියෙන් යුක්තවූයේය. සධ්‍යාසාරසමාවාරො යනු සැකයෙන් සිහිකළ යුතු සමාවාරයයි. කිසියම් නොසුදුසු දෙයක් දක මෙය මොහුවිසින් කරනලද්දේවන්නේයයි මෙසේ අනුන්ගේ සැකකටයුතු සමාවාරය වෙයි. තමා විසින්ම හෝ සැකයන්ගෙන් සිහිකළයුතු සමාවාරය සැකසහිත සමාවාරයයි අන්ධය. ඔහුට වනාහි දිවාස්ථානාදියෙහි රැස්ව කිසිවක් කටාකරන හික්මුන් දක මොවුහු එක්ව කටාකරන්. මාවිසින් කළ කම්ය දක කියන්නහුද යි මෙසේ සැකසහිත සමාවාරය වෙයි. පට්ඨන්තකමමන්නො යනු වැසියයුතු පාපකම්යකින් යුක්තවූයේය. අසසමණො සමණපටිඤ්ඤා යනු අශ්‍රමණයෙකු වෙමින් ශ්‍රමණ ප්‍රතිරූපකත්වයෙන් මම ශ්‍රමණයෙක්මියි මෙසේ පිළිණකරනලද්දේය. අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරී පටිඤ්ඤා යනු මනාව හදිනලද මනාවපොරවන ලද පාත්‍ර දරන්නාවූ ගම්නියම් රාජධානීන්හි පිඩු පිණිස හැසිර ජීවිකාව කරන්නාවූ අනෙක් බ්‍රහ්මචාරීන් දක තෙමේද එබඳු ආකාරයෙන් එසේ පිළිපදනාකුවිත් මම බ්‍රහ්මචාරියෙක්මියි පිළිණ දෙන්නෙකු මෙන්වෙයි. මම හික්මුවකැයි පවසා පොහොයගෙවල් ආදියට පිවිසෙන්නේ බ්‍රහ්මචාරීප්‍රතිඤා ඇත්තෙක්වේමය. එසේම සංඝිකලාභය ගන්නේද (එසේවේ.) අනෙකාසුකි යනු අපිරිසුදු කම්යෙන් ඇතුළට පිවිසියේය. අවසුතො යනු රාගාදියෙන් මැඩුනේය. කසම්බුජාතො යනු හටගත් රාගාදී කසල

ඇත්තේයි. **තසා න එවං හොති** යනු කුමක්හෙයින් නොවේද? ලෝකෝත්තරධර්ම උපනිශ්‍රයක් නොමැතිබැවිනි. **තසා එවං හොති** යනු කුමක් හෙයින් වේද යත්? මහාශිලයක සපිරීමක් කරනබැවිනි.

3. 2. 4

සතර සංග්‍රහ වස්තූන්ගෙන් ජනයා සතුවූ කරවන්නේනුයි රාජා නම්. චක්‍රය පෙරලන්නේනුයි **වක්කවත්ති** නම්. ඔහුට ධර්මය ඇත්තේනුයි **ධම්මකො** නම්. ධර්මයෙන් මෙන්ම දසවිධවූ සක්විති වත්වලින් රජවූයේනුයි **ධම්මරාජා** නම්. **සොපි න අරාජකං** යනු හෙතෙමේත් වෙනත් ආශ්‍රය කළයුතු රජවරුන් නොලැබ චක්‍රය පවත්වන්නට නොහැකිවන්නේය. යන අරුත්ය. මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙසුම පිහිටුවා අනුසන්ධියට නොපමුණුවාම නිශ්ශබ්දවූයේක. කුමක් හෙයින්දයත්? අනුසන්ධියෙහි (ගැලපීමෙහි) දක්ෂවූවෝ නැතිට අනුසන්ධිය විමසත්. මෙතැනහි එබඳුවූ හික්ෂුහු බොහෝය. ඉක්බිති මම ඔවුන් විසින් විමසනලද්දේම දෙසුම වඩන්නෙමි (යන අදහසිනි). ඉක්බිති එක් අනුසන්ධියෙහි දක්ෂවූ හික්ෂුවක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විමසන්නේ 'සුවාමිනි, කවරෙක්' යනාදිය පැවසීය. භාග්‍යවතුන්වහන්සේත් ඔහුට විවරණය කරණසේක් 'මහණ, ධර්මය' යනාදිය දෙසූයේක. එහි **ධම්මො** යනු දශකුශලකම්පට ධර්මයයි. **ධම්මං** යනු ඒ කියනලද ආකාර ඇත්තාවූම ධර්මයයි. **නිසසාය** යනු ඒ අධිෂ්ඨාන සිතින් එයම නිශ්‍රයකොටයි. **ධම්මං සක්කරොනො** යනු යම්සේ කරනලද ඒ ධර්මය මනාව කරනලද්දේවේද එසේ එය කරන්නේයි. **ධම්මං ගරු කරොනො** යනු ඒ ධර්මය කෙරෙහි ගෞරව ඉපදවීමෙන් එයට ගරුකරන්නේයි. **ධම්මං අපවායමානො** යනු ඒ ධර්මයටම ඇදිලිබැඳීම් ආදියෙන් පහත් පැවතුම් ඇතිබව කරන්නේයි. **ධම්මධරො ධම්මකෙතු** යනු ඒ ධර්මය ධර්මයක් මෙන් පෙරටුකොට කොන්තයක් මෙන් ඔසවා පැවතීමෙන් **ධම්මධර්මය** වූයේද **ධම්මකෙතු** වූයේද වී යන අරුත්ය. **ධම්මාධිපතෙයො** යනු ධර්මයේ අධිපතිවූවාහුය. පැමිණි බැවින්ද **ධම්මධරො** වූයේද සියලු ක්‍රියාකිරීමෙන් ධර්මයේ අධිපතිබව ඇත්තෙකි. **ධම්මිකං රක්ඛාවරණගුත්තිං සංවිදහති** යනු ධර්මය එයට ඇත්තේනුයි **ධම්මික** නම්. ආරක්ෂාවද ආවරණයද පාලනයද රක්ඛාවරණගුත්තියි. එහි 'අනුන් රක්ෂේ තමන් රක්ෂී' යන වචනයෙන් ක්ෂාන්ති ආදිය ආරක්ෂාවයි. මෙය කියනලද්දේය: 'මහණෙනි, කෙසේ නම් අනුන් රක්ෂේ තමන් රක්ෂීද? ක්ෂාන්තියෙන් අවිහිංසාවෙන් මෙමිත්‍රියිතින් හා කරුණාවෙනි.' හැදීම් පෙරවීම් නිවාස ආදිය ආවරණයයි. සොර ආදී උවදුරු නැවැත්ම සඳහා පාලනය ගුත්තියි. ඒ සියල්ලම මනාව සංවිධානය කරයි. පවත්වයි

තබයි යන අරුත්ය. දැන් යම්කුනක එය සංවිධානය කළයුතුද එය දක්වන්නේ අනෙකාපනයම යනාදිය කිය. මේ එහි සැකෙවින් අරුතයි: ඇතුළතපනයා නම්වූ අඹුදරුවන් සීලසංවරයෙහි පිහිටුවමින් ඇදුම්ගෙ මල්ආදිය ඔවුනට දෙමින් ඔවුන් සියලු උවදුරුවලින් වළඟමින් ධාර්මිකවූ රක්ෂාවරණගුණය සංවිධානය කරන්නේ නම්. ක්ෂත්‍රියාදීන් කෙරෙහිද එම ක්‍රමයමයි. මේ වනාහි විශේෂයයි: අභිෂෙක කරනුලැබූ ක්ෂත්‍රියයෝ යහපත් ආචාරය අශෝචාරයන් ප්‍රදානයෙන්ද පිරිනැමිය යුත්තාහ. (පාලනයෙහි) යොදනුලැබූ ක්ෂත්‍රියයෝ ඔවුනට ගැලපෙන යානවාහනාදියෙන් සතුටු කරවිය යුත්තාහ. යුදහමුදාව කල් නොයික්මවා බන්ධනාගාර දීමෙන් අනුග්‍රහ කළයුතුය. බමුණෝ ආහාරපාන වස්ත්‍රාදී දෙයාධර්මයෙන්ද ගෘහපතියෝ බත් බිත්ති නලුල් ගොනුන් ආදිය දීමෙන්ද එසේම නියමිතවැසි නෙගමිකයෝද ජනපදවාසී ජානපදිකයෝද සැලකිය යුත්තාහ. සංසිද්ධි පටිඥාති බහානුකූල පටිඥාති ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයෝ ශ්‍රමණ පරික්ෂකාර දීමෙන් සත්කාර කළයුත්තාහ. මෘගපක්ෂිහු අහස දනයෙන් අස්වැසිය යුත්තාහ. **ධම්මනෙව චක්කං වත්තෙති** යනු දශකුශලකම්පට ධර්මයෙන්ම පවත්වයි. **තං හොති චක්කං අප්පතිවත්තියං** යනු එයින් මෙසේ පවත්වන ලද ආඥාවක්‍රය ආපසු හැරවිය නොහැක්කේ වෙයි. **කෙනවි මත්‍රස්සභූතෙත** යනු දෙවියෝ නම් තමන් කැමති කැමති දෙයක්ම කරත්. එබැවින් ඔවුන් නොගෙන මිනිසකුටිසිනැයි කියනලදි. **පච්චර්ථකෙන** යනු අයහපත කැමති වන්නා වීසින්, සතුරකුටිසිනැයි අරුත්ය. **ධම්මකො** යනු සක්විති රජ දශකුශලකම්පටවශයෙන් ධාර්මිකය. තථාගතයන්වහන්සේ වනාහි නවලෝකෝත්තර ධර්මවශයෙන් ධාර්මිකය. **ධම්මරාජා** යනු නව ලෝකෝත්තර ධර්මයන්ගෙන් මහජනයා සතුටුකෙරෙනුයි ධම්මරාජා නම්. **ධම්මංයෙව** යනු නවලෝකෝත්තර ධර්මයම ඇසුරුකොට එයටම සත්කාර කරමින් එයටම ගරුකරමින් එයටම වැදුම්පිදුම් කරමින්ය. උත්වහන්සේට එම ධර්මය මතුව ඒමේ අරුතින් ධර්මයුද්දෙයුයි ධම්මධර්මය නම්. එයම උත්වහන්සේගේ කුන්තයුද්දෙයුයි ධම්මකෙතු නම්. **ධම්මිකං රක්කාවරණගුණි** යනු ලෝකික ලෝකෝත්තර ධර්මයෙන් දෙන්නාවූ ආරක්ෂාවද ආවරණයද ගුණයදවේ. **සංවිදහති** යනු තබයි. පනවයි. **එවරුපං** යනු ත්‍රිවිධවූ කාය දුශ්චරිතය නොසෙවිය යුතුය, සුචරිතය සෙවියයුතුයයි මෙසේ සියලු තන්හි අත්ථය දකයුතුය. **සංවිදහිතවා** යනු තබා කියයි. **ධම්මනෙව අනුත්තරං ධම්මචක්කං පවත්තෙති** යනු නවලෝකෝත්තර ධර්මයෙන්ම අසමානවූ ධර්මවක්‍රය පවත්වයි. **තං හොති චක්කං අප්පතිවත්තියං** යනු මෙසේ පවත්වනලද ධර්මවක්‍රය මේ ශ්‍රමණාදීන් අතුරෙන් එකෙකු විසින්ද පැවැත්වීමට, යටපත් කිරීමට නොහැකිය. සෙස්ස සියලු තන්හි පැහැදිලිමය.

2. 2. 5

පස්වැන්නෙහි **ඉසිපතනෙ** යනු බුද්ධ ප්‍රත්‍යක්ෂබුද්ධ සංඛ්‍යාතවූ සාමික දම්සක පැවැත්වීම සඳහා මෙන්ම පොහොසත් කිරීම සඳහාද අවුත් රැස්වීමෙහි, එක්රැස්වනනන්හි යන අන්‍යයයි. පදනෙ යනුද පාඨය මේ අන්‍යයමය. **මිගදයෙ** යනු මුවන්ට අභයසඳහා දෙනලද තන්හියි. **ජනිමාසෙහි ජාරතකුනෙහි** යනු හෙතෙම රජුවියින් අණකරනලද දිනයෙහිම සියලු උපකරණ පිළියෙළකොට අතැවැස්සන් සමඟ අරණට පිවිස ගම්දෙර ගම්මැද, දෙවකුල සුසානාදියෙහි සිටිගස්ද දැවුණු වැටුණු වියළුණු ගස්ද අතහැර සමෘද්ධවූ ප්‍රදේශයෙහි පිහිටි සියලු දෙස්රහිත නැබ අර නිම්වලලුවලට සුදුසු ගස්ගෙන් ඒ රෝදය කළේය. ගස් විමසාබලා ගන්නාවූද (රෝදය) කරන්නාවූද ඔහුට මෙපමණ කලක් ඉක්මියේය. එහෙයින් **ජනිමාසෙහි ජාරතකුනෙහි** (සය රැස්ක අඩු සමසකිති)යි කියනලදි. **තානාකරණං** යනු නොයෙක්බවයි (තානන්වයයි). **තෙසං** යනු ඔවුන්ගේ නොවේ යනුයි. **අතෙපසං** යනු ඔවුන්ට ඇත යනුයි. **අභිසංඛාරසා** ගති යනු ප්‍රයෝගයාගේ ගමනයි. **විඩගුලායිත්වා** යනු කැරකවීයි. **අකාහතං මඤ්ඤා** යනු අක්ෂයෙහි (අලවංගුවෙහි) පිවිස සිටියාක් මෙනි. **සදෙසා** යනු ගවුසහිත උස්පහන් තැන් ඇතියි. **සකසාචා** යනු කුණුවූ හරයෙන් හා එලයෙන් යුත්. **කායවිධකා** යනාදිය කායදුශ්චරිතයන්ට නම්ය. **එවං පපතිකා** යනු මෙසේ ගුණවැටීමෙන් (ගුණපිරිහීමෙන්) වැටුණාවූයි. **එවං පතිට්ඨිතා** යනු මෙසේ ගුණයන්ගෙන් පිහිටියි. එහි ලෝකික මහාජනයා පපතිතා (වැටුනාහු) නම්. සෝවාන් ආදිහු පතිට්ඨිතා (පිහිටියාහු) නම්. ඔවුනතුරුහු මුල් තුන කෙලෙසුන් පවත්නා කෙණෙහි පපතිතා නම්. ක්ෂිණාශ්‍රවයා වනාහි ඒකාන්තයෙන්ම පිහිටියේ නම්. **තසමා** යනු යම්හෙයකින් ප්‍රහීනනොවූ කාය දුශ්චරිතාදිය වැටෙයිද ප්‍රහීන කායදුශ්චරිතාදිය පිහිටයිද එහෙයිනි. කාය දුශ්චරිතාදීන්ගේ ප්‍රත්‍යාය මෙසේ දතයුතුය. පරපණ නැසීම, නොදුන්දෙය ගැනීම (කාමයෙහි) වැරදි හැසිරීම, බොරුකීම, කේළාමකීම, මිත්‍රාදායීත්වය යන මෙම සය සෝවාන් මගින් ප්‍රහීනවෙයි. රථවචන කීම, දඩි ක්‍රොධය යන දෙක අනාගාමි මාහීයෙන්ද දඩිලෝභය, හිස් වචන කීම යන දෙක අරහත් මගින්ද ප්‍රහීනවෙයි.

3. 2. 8

සවැන්නෙහි **අපණ්ණකතං පටිපදං** යනු අවිරුද්ධ ප්‍රතිපදවයි. ඒකාන්තවූ ප්‍රතිපදවයි, නෛයඝානික ප්‍රතිපදවයි. කාරණප්‍රතිපදවයි. සාරප්‍රතිපදවයි. උපස්ප්‍රතිපදවයි. සතුරුනොවන ප්‍රතිපදවයි. අනුලෝම

ප්‍රතිපදාවයි. ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදාවයි. පටිපනෙනා හොති යනු තක්සේරු ගැනීමෙන් නොවේ. තයග්‍රාහයෙන් නොවේ. මෙසේ ගෙන පිළිපත් හික්මව හෝ හික්මුණිය හෝ උපාසකයා හෝ උපාසිකාව හෝ දෙවිමිනිස් නිවන් සැපත්වලින් පිරිහෙයි. අපණ්ණක ප්‍රතිපදාවට පිළිපත් තැනැත්තා වනාහි ඒ සැපත්වලින් නොපිරිහෙයි. අතීතයෙහි කතර දුරුමගට පිළිපත් සාර්ථවාහකයන් දෙදෙනා අතුරින් යක්ෂයාගේ වචනය පිළිගෙන මෝඩ තවලම සමඟ නොයෙක් උවදුරුවලට පැමිණි සාර්ථවාහකයාද යක්ෂයාගේ වචනය පිළි ගොගෙන දියදුටුකෑන දිය විසිකරන්නෙමැයි තවලමට හඟවා මගට පිළිපත් පණ්ඩිත සාර්ථ වාහකයාද මෙනි. යමක් සඳහා කියතලද්දේද?

ඇතැම්හු සාර තැනද තාර්කිකයෝ දෙවැනි තැනද ප්‍රකාශකළහ. ත්‍රිවිඤ්ඤානේ මෙය දූත යමක් සාරවේද එය පිළිගන්නේය.¹

යොනිවසා ආරඬා හොති යනු මෙහි යොනි යනු ස්කන්ධ කොට්ඨාශයටද කාරණයටද ප්‍රසවමාගීයටද නමකි. 'වතස්සො බො ඉමා සාරිපුත්ත යොනියො' යනාදියෙහි ස්කන්ධ කොට්ඨාශය යොනි නම්. 'යොනි හෙසා භූමිජ ඵලස්ස අධිගමාය' යනාදියෙහි කාරණයයි. තවාහං බ්‍රාහ්මණං බ්‍රුමි යොනිජං මත්තිසංඛං' හා තමෙනං කම්මජවාතා නිබ්බන්තිවා උද්ධපාදං අධොසිරං සම්පරිවත්තෙනවා මාතු යොනිමුඛෙ සම්පට්ඨපාදෙනති'ද යනාදියෙහි ප්‍රසවමාගීයයි. මෙහි වනාහි කාරණය අදහස් කරනලදි. **ආරඬා** යනු එසවූ, පිරිපුන්ය. **ආසවානං ඛයාය** යනු මෙහි වැගිරෙන්නුයි ආසවා නම්. ඇසින්ද -පෙ- මනසින්ද වැගිරෙත් ගලාබසිත්යයි කියතලද්දේවෙයි. ධර්මයෙන් ගොත්‍රභූ (මාගීසික පළමුවෙන් උපදනා) සිත දක්වා අවකාශයෙන් හවාග්‍රය දක්වා වැගිරෙන්නුයි හෝ ආසවා නම්. මේ ධර්මයන්ද මේ අවකාශයද ඇතුළත් කොට ගලාබසිත්ය යන අර්ථයි. මේ අකාරය ඇතුළත් කිරීමේ අරුත් ඇත්තේයි. බොහෝ කල් රැඳී (කැටී) තිබීමේ අරුතින් සුරා ආදී ආසවයන් වැනිය යන්නෙන්ද ආසවා නම්. ලෝකයෙහි බොහෝ කලක් පැසවන සුරා ආදිය ආසවයයි කියනු ලැබේ. ඉදින්, බොහෝකල් පැසවීම් අරුතින් ආශ්‍රවයෝ මේවාම වීමට සුදුසුවෙන්ද (එහෙයින්) මෙය කියතලදි: 'මහණෙනි, මෙයින් පෙර අවිද්‍යාව නොවීයයි අවිද්‍යාවේ පෙර කෙළවර නොපැනෙයි.' දීඬු සංසාර දුක වගුරන් ගලාබස්වත් යනුවෙන්ද ආශ්‍රවයෝයි. යම් තැනක ක්ලේශයෝ ආශ්‍රවයයි

1. අපණ්ණකං ධාතමෙකෙ දුතියං ආහු තක්කිකා
ඵතදඤ්ඤාය මොධාචි තං ගණෙන යදපණ්ණකං

එක්ද එහි මුල් නිර්වචනයෝ යෙදෙත් (සුදුසුවෙන්). හුදෙක් කම්කල්ලෙයෝම ආශ්‍රවයෝ නොවෙත්. තවද නොයෙක් ආකාර උපද්‍රවයෝද ආශ්‍රවයෝ වෙත්. 'වුරුදය, මම ඉහාත්මයෙහිවූ ආශ්‍රවයන්ගේම සංවරය සඳහා ධර්මය නොදෙසමි' යනාදිය සූත්‍රයන්හි එයි. මෙහි විවාදයට මුල්වූ කල්ලෙයෝ ආශ්‍රවයෝයයි දක්වනලදහ.

'යම් ආශ්‍රවයකින් දිව්‍යඋත්පත්තිය වන්නේද ගන්ධර්වයෙක් හෝ පක්ෂියෙක් වන්නේද යම් ආශ්‍රවයකින් යක්ෂබවට යන්නේද මනුෂ්‍යත්වයට හෝ යන්නේද ඒ මගේ ආශ්‍රවයෝ ක්ෂයවූහ. නසනලද්දහ. විනාශ කරනලද්දහ.'¹ යන මෙහි ත්‍රෛභූමික කම්යද ඉතිරි අකුශලධර්මයෝද (ආශ්‍රවයෝ) වෙත්.

'මෙම අත්බවට අයත් ආශ්‍රවයන්ගේ සංවරය සඳහා, පරලොවට අයත් ආශ්‍රවයන් නසනු සඳහා' යන මෙහි අනුත්තර දෙමාරෝපන, විපිළිසරවීම, වධබන්ධන ආදියද අපා දුක්ඛ නොයෙක් ආකාර උපද්‍රවයෝද වෙත්. ඒ මේ ආශ්‍රවයෝ යම්යම් තත්ති ආවාහුද (සඳහන්වූවාහුද) එසේ දකයුත්තාහ. චිතයෙහි මෙම ආශ්‍රවයෝ 'දිට්ඨධර්මිකානං ආසවානං සංවරය සම්පරායිකානං ආසවානං පටිඝාතයා' යනුවෙන් දෙපරිදිව ආවාහුය. සළායතනයෙහි, 'තයො මේ ආවුසො ආසවා කාමාසවො භවාසවො ආවජ්ජාසවො' යන්නෙන් තෙපරිදිව ආවාහුය. අන්‍ය සූත්‍රයන්හිද අභිධර්මයෙහිද ඒවාම දිට්ඨාසවය සමඟ (එක්ව) සිවුපරිදිව ආවාහුය. නිබ්බේධිකපරියායෙහි, 'අත්ථි හික්ඛවෙ ආසවා නිරුයගාමිනියා අත්ථි ආසවා නිරවජ්ජනයොතිගාමිනියා අත්ථි ආසවා පෙතතිට්ඨසගාමිනියා අත්ථි ආසවා මත්‍රස්සලොකගාමිනියා අත්ථි ආසවා දෙවලොකගාමිනියා' යන්නෙන් පස් අයුරුව ආවාහුය. මෙහි කම්යම ආශ්‍රවයයි කියනලදි. ඡක්කනිපාතයෙහි 'අත්ථි හික්ඛවෙ ආසවා සංවරා පභාතබ්බා' යනාදී ක්‍රමයෙන් සය ආකාරව ආවාහුය. සබ්බාසවපරියායෙහි ඒවාම දඤ්ඤයෙන් පහකළයුතු ඒවාද සමඟ සත් ආකාරව ආවේය. මෙහි වනාහි ආභිධර්මික න්‍යායයෙන් ආශ්‍රවයෝ සතරදෙනෙක් අදහස්කරනලදයි දකයුත්තාහ. ඛයාය යනු මෙහි වනාහි ආශ්‍රවයන්ගේ ස්වකීය කෘත්‍ය හේදයද ක්ෂයවීමේ ආකාර හේදයද මාගීඵල නිවාරණයෝද ආශ්‍රවක්ෂයයි කියනු ලැබේ. යො ආසවානං ඛයො වයො හෙදෙ පරිහෙදෙ අනිච්චතා අනතරධානං' යන මෙහි ආශ්‍රවයන්ගේ ස්වකීය කෘත්‍යහේදය ආශ්‍රවක්ෂයයි කියනලදි. 'ජානතො අහං හික්ඛවෙ පස්සනො

1. යෙන දෙවුපපත්‍යස්ස ගන්ධබ්බො වා විහංගමො
යක්කිත්තං යෙන ගවේජයා මත්‍රස්සත්තංව අබ්බෙදෙ
තෙ මයං ආසවාමිණො විද්ධානා විනලීකතා

ආසවානං ඛයං වද්ථි' යන මෙහි ආශ්‍රවයන්ගේ ප්‍රභාතය ආශ්‍රවයන්ගේ සම්පූර්ණ ක්‍ෂයවීම, නොඉපදවීම, නැතිබව අශ්‍රවක්‍ෂයයි කියනලදි.

'සෙබස්ස සිකම්මානස්ස උජ්ජමග්ගානුසාරිනො
ඛයස්මිං පට්ඨමං ඤාණං තතො අඤ්ඤ අනන්තරා'

යන මෙහි මාගීය ආශ්‍රවක්‍ෂයයි කියනලදි.

'ආසවානං ඛයා සමණො හොති' යන මෙහි ඵලය (ආශ්‍රවක්‍ෂයයි කියනලදි.)

'පරවජ්ජානුපස්සියා නිව්වං උජ්ජධාන සඤ්ඤිතො
ආසවා තස්ස වඩ්ඨන්ති ආරා සො ආසවකියා'

යන මෙහි නිව්වාණය ආශ්‍රවක්‍ෂයයි කියනලදි. මේ සූත්‍රයෙහි ඵලය සඳහා ආශ්‍රවයන්ගේ ක්‍ෂයවීම පිණිසයයි කියනලදි. අරහත් ඵලය සඳහාය යන අත්ථියි. ඉන්ද්‍රියෙසු ගුණද්වාරො යනු මනස සයවැන්න කොට ඇති ඉන්ද්‍රියයන්හි වැසූ දෙරවු ඇත්තේයි. භොජනෙ මත්තඤ්ඤ යනු භොජනයෙහි පමණ දන්නායි. පිළිගැනීම, පරිභෝගය යන මෙහි ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂණමාත්‍රය දනී. මනාව දනී යනාත්ථියි. ජාගරියං අනුසුන්නා යනු රැදහවල කොටස් සයක් කොට කොටස් පසෙක නොතිදන බවෙහි යෙදුණේ නොතිදීමෙහිම නියැළීමේ යන අත්ථියි. මෙසේ මාතෘකා තබා දැන් තැබූ මාතෘකාව පිළිවෙළින් බෙද දක්වමින් 'කපඤ්ච භික්ඛවෙ භික්ඛු' යනාදිය පැවසූ සේක. එහි වක්ඛුතා රූපං දිස්වා යනාදීන්ගේ අත්ථියද එසේම 'පටිසම්ඛායොනියො ආහාරං ආහාරෙහි නෙවදවාය' යනාදීන්ගේද අත්ථියද විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී විස්තර කරනලදි. ආචරණියෙහි ධම්මෙහි යනු නිවරණ පසෙහියි. නිවරණයෝ සිත වසාගෙන සිටිත්. එහෙයින් ආචරණිය ධම්මෙයෝයි කියනු ලැබෙත්. සීහසෙයාං කප්පෙති යනු සිංහයකු මෙන් ශයනය කරයි. පාදෙ පාදං අවිවාධාය යනු වම්පස දකුණු පසෙහි මදක් ඉක්මවා තබායි, සමච තැබූ කල්හි පසෙහි දනින් දනද ගොප් ඇටයෙන් ගොප් ඇටයද ගැටෙයි. ඉයින් වේදනාව නැහී එයි. එහෙයින් ඒ දෛශ්‍ය දුරුකරනු සඳහා ටිකක් ඉක්මවා මෙතෙම පාදය තබයි. එහෙයින් 'පාදෙ පාදං අවිවාධාය'යි කියනලදි. සකො සම්පජානො යනු සිහියෙන් මෙන්ම නුවණින්ද යුක්ත වූයේයි. කෙසේනම් මෙතෙම නිදන්තේද සිහිනුවණ ඇත්තේ නම්වේද? පෙරපැවතීම වශයෙනි. මෙතෙම වනාහි සක්මනෙහි සක්මන් කරන්නේ නින්දට පිවිසෙන බව දූත පවත්වනු ලබන කමටහන තබා ඇදෙහි හෝ එලකයෙහි හෝ වැද හොත්තේ නින්දට එළඹ නැවත අවදි වෙමින් කමටහන නැවැත්වූ තැන්හිම ගනිමින් පිබිඳෙයි. එබැවින්

නිදනුලබන්නේ සිහිනුවණ ඇත්තේ නම් වෙයි. මේ වනාහි මූලකම්ප්‍රාන්තයෙහි ක්‍රමයමැයි. පරිග්‍රහකම්ප්‍රාන්ත වශයෙන්ද මෙතෙම සිහිනුවණ ඇත්තේ නම් වෙයි. කෙසේද? මෙතෙම වනාහි සක්මන් කරන්නේ නින්දට පිවිසෙන බව දැන පාෂාණ ඵලකයෙහි හෝ ඇඳෙහි හෝ දකුණු පසින් වැදහෙව් ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරයි. අවෙතනිකවූ ශරීරය අවෙතනික මඤ්චකයෙහි පිහිටියේය, අවෙතනික මඤ්චකය (ඇඳ) අවෙතනික පොළොවෙහි, අවෙතනික පොළොව අවෙතනික ජලයෙහි, අවෙතනික ජලය අවෙතනික වාතයෙහි, අවෙතනික වාතය අවෙතනික ආකාශයෙහි, පිහිටියේය. එහි අභසද මම වාතය ඔසවා සිටියෙමැයි නොදනිමි. වාතයද මම අභසෙහි පිහිටියෙමැයි නොදනිමි. එසේම වාතය මම ජලය ඔසවා සිටියෙමැයි නොදනිමි. -පෙ- ඇඳ මම ශරීරය ඔසවා සිටියෙමැයි නොදනිමි. ශරීරය මම ඇඳෙහි පිහිටියෙමැයි නොදනිමි. ඔවුන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය සිතාබැලීමක්, සිත එක් අරමුණක පිහිටුවීමක්, මෙනෙහි කිරීමක් හෝ වේතනාවක් හෝ පැතුමක් හෝ තැනැයි මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කරන ඔහුගේ ඒ ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාකරන සිත හවාංගයෙහි බැසගනිමි. මෙසේ නිදන්තේද සිහිනුවණ ඇත්තේ නම් වෙයි. **උට්ඨානසංකෘතං මනසිකරිතවා** යනු සඳ හෝ තරුවක් මෙපමණ තැනට ගියකල්හි තැහිසිටින්නෙමැයි තැහිටින කාලය සීමා කෙරෙන සංඥාව මෙනෙහි කොට සිතෙහි පිහිටුවායි අපථියයි. මෙසේකොට නිදනලද්දේ පිරිසිඳුනාලද කාලයෙහිම තැහිසිටියි.

3. 2. 7

සත්වැන්නෙහි **අත්තවාබාධාය** යනු තමාගේ දුක් සඳහායි. **පරවාබාධාය** යනු අනුන්ගේ දුක් සඳහායි. කායසුවරිතං යනාදිය සුවිභාගයෙහි දශකුල කම්පවශයෙන් ආවේය. මත්තෙහි වනාහි රහත්බව දක්වා නොවළක්වනලද්දේමය.

3. 2. 8

අවැන්නෙහි **අට්ඨියෙයාථ** යනු මැඩුනාහු පෙළුනාහු වන්නහුය. **හරායෙයාථ** යනු ලජ්ජාවන්නහුය. **ථිගුච්ඡයාථ** යනු අසුවියෙහි මෙන් ඒ වචනයෙහි හටගත් පිළිකුල් බව ඇත්තෝවන්නහුය. **ඉතිකිර** යන මෙහි ඉති යනු පදසන්ධිවාංඡනයාගේ සිළිටි බවයි. කිරයනු ශ්‍රැති සුවනාර්ථයෙහි නිපාතයි. දිව්‍යමය ආයුෂයෙන් මැඩෙවූයයි මෙසේ මෙහි සම්බන්ධය දතයුතුය. **පභෙව බො පන** යනු පළමුවමයි.

3.2.9

නවවැන්නෙහි, පාපණ්ණාසකය යනු වෙළඳසැල විවෘතකොට බඩු විකුණන්නාවූ වෙළෙන්දාට මේ පයඝාය වටනයි. අභ්‍යන්තරය යනු බදුන් නොවූයි (සුදුසු නොවූයි). න සකකථාං කම්මන්තං අධිධානි යනු යම් සේ අධිෂ්ඨාන කරනලද්ද මනාව අධිෂ්ඨාන කරනලද්දක් වේද මෙසේ තෙමේ ආත්මප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂාව කරන්නේ අදිටන් නොකරයි. එහි උදසන කල්හි පා හඬින් නැගිට පහන දල්වා බඩු විසුරුවා නොහිඳින්නේ පෙරවරුවෙහි සකසා කම්මාන්ත නොඅදිටයි නම්. මෙතෙම වනාහි සොරු රාත්‍රියෙහි බඩු පැහැරගෙන මෙය අපගේ අතින් වියදම් කරන්නෙමු'යි වෙළඳ සැලට ගොස් අඩුම්ලට දෙත් යන යමක්වේද, බොහෝ සතුරන් ඇති මිනිස්සු රාත්‍රියෙහි නුවර වැස උදයෙන්ම වෙළඳ සැලට ගොස් බඩු ගනිත් යන යමක් වේද? ජනපදයට යනු කැමති මිනිස්සු උදයෙන්ම වෙළඳසැලට ගොස් බඩුම්ලදී ගනිත් යන යමක් වේද එය හේතුකොට ඇති ලාභයට අස්වාමිකයෙක් වෙයි. අන්‍යයන් බොහුන් ගන්නා වේලෙහි අනුභවයට අඩුත් උදයෙන්ම බඩු තැන්පත් කොට ගෙදර ගොස් අනුභවකොට තිද සවස යළි වෙළඳසැලට එන්නේ මධ්‍යාහ්නයෙහි සකසා කම්මාන්තය අදිටන් නොකරයි නම්. හෙතෙම වනාහි සොරු උදයෙන්ම වියදම් කිරීමට නොපැමිණියාහුද දවල් කාලයෙහි අනුන් නොහැසිරෙන වේලෙහි වෙළඳසැලට අඩුත් අඩුම්ලට දෙත්ද බොහුන් වේලෙහි පින්වත් ධනවත්තු වෙළඳසැලින් මේ මේ දෙය ලැබීමට වටීයයි (සේවකයන්) යවා ගෙන්වා ගනිත්ද යන යමක්වේද එය හේතුකොට උපදනා ලාභයට අස්වාමිකයෙක් වෙයි. යාමය දක්වන බෙරහඬ නික්මෙන තුරු වෙළඳ සැලකළ පහන්දල්වා නොහිඳින්නේ සවස් කාලයෙහි සකසා කම්මාන්තය නොඅදිටයි නම්. හෙතෙම වනාහි සොරු උදයෙහිද දහවලද වියදම් කිරීමට නොපැමිණියාහුද සවස වෙළඳ සැලට ගොස් අඩුම්ලට දෙත්. යන යමක්වේද එය හේතු කොට උපදනා ලාභයට අස්වාමිකයෙක්වෙයි. න සකකථාං සමාධි නිමිත්තං අධිධානි යනු සකසා කිරීමෙන් සමාධියට නොඑළඹෙයි. මෙහිද උදයෙන්ම සැම එ බෝමළුවල වත්කොට සෙනසුනට පිවිස පිටුහැසිරෙන වේලාව දක්වා සමවතට නොනංවා නොහිඳින්නේ පෙරවරුවෙහි සකසා සමාධිනිමිත්ත නොඉටයි නම්. පසුබිමෙහි පිණ්ඩපාතයෙන් ඉවත්වූයේ (වළඳ අවසන්වූයේ) රාත්‍රියේදී පාත්‍රයෙන් පිවිස සවස්කාලය තෙක් සමවතට නංවා නොහිඳින්නේ මධ්‍යාහ්න සමය සකසා සමාධිනිමිත්ත නොඉටයි නම්. සවස් කාලයෙහි වෛතාසය වැද තෙරුන්ට උවැරුන් කොට සෙනසුනට පිවිස පළමු යාමයෙහි සමවතට සමවැද නොහිඳින්නේ සවස් කාලයෙහි සකසා සමාධිනිමිත්ත නොඉටයි නම්. යහපත් පක්‍ෂය

කියනලද්දට විරුද්ධ නයින් දකුණුය. තවද මෙහි සමචතට නොනංවායි කියනලද තත්හි සමචත නොමැතිවිට විදශීනාවද වට්ටිය. සමාධිතිමිත්ත යනුද සමාධි අරමුණ යනුද වට්ටිය. කියන ලද්දේමය. 'සමාධිය යනුද සමාධි නිමිත්තය සමාධි ආරම්භණය යනුද සමාධිතිමිත්තය'.

3. 2. 10

දසවැන්නෙහි වක්කුමා යනු නුවණැසින් ඇස් ඇත්තේ වෙයි. විදුරෝ යනු විශිෂ්ට ධුර ඇත්තේ උත්තමධුර ඇත්තේ නුවණින් යුත් වියඝියෙන් සමන්විතවූයේයි. **තිස්සයසම්පන්නො** යනු උපකාරයක් ඇත්තේ, පිහිටකින් යුක්තවූයේයි. **පණියං** යනු විකිණියයුතු බඩුවයි. **ඵත්තකං මූලං භවික්කං ඵත්තකො උද්දයො** යනු මේ දෙයෙහි මෙසේ විකුණු, මෙසේ විකුණන ලබනයයි කියනලද විකිණිය යුතු බඩුවෙන් මිළදීගත් මිළදී ගැනීම් සංඛ්‍යාත මුදල මෙපමණක් වන්නේය. ඒ විකුණනුලබන්නෙහි යම් විකිණීමක් වේද ඒ විකිණීමෙහි මෙපමණ මිළතුරුමක්වන්නේය. මෙපමණ පොලියය යන අර්ථයි. **කුසලො හොති පණියං කෙතුඤ්ඤි විකෙකතුඤ්ඤි** යනු සුලබතැනට ගොස් මිළදී ගන්නේ දුලබතැනට ගොස් විකුණන්නේද මෙහි කුසලයා (දක්ෂයා) නම් වෙයි. දසගුණයක්ද විසිගුණයක්ද ලාභය ලබයි. **අධ්‍යා** යනු ඉසුරෝයි. බොහෝ තැත්පත් කිරීම් වශයෙන් යුක්තවූ අයයි. **මහඤ්ඤා** යනු පාවිච්චි කිරීම් වශයෙන් මහත් ධනය ඇත්තෝයි. **මහාභාගා** යනු උපභාග පරිභාග භාණ්ඩයන්ගෙන් මහාභාග ඇතිඅයයි. **පට්ඨලො** යනු කාය බලයෙන් මෙන්ම කුණබලයෙන්ද යුක්තවූ හෙයින් සමන්විතයේයි. **අමාකඤ්ඤි කාලෙන කාලං අනුපාදානං** යනු අපටද ගන්නාලද ධනය මුල්කොට ඇති වෘද්ධිය (පොලිය) කලින් කලට දෙන්නටයි. **තිපත්තති** යනු නිමන්ත්‍රණය (ආරාධනය) කරත්. **තිවත්තනති** යනුද පාඨයි. මේ අරුතමයි. **කුසලානං ධම්මානං උපසම්පදය** යනු කුසල් දහම් සැපයීම සඳහා ලැබීම සඳහා ඵාමවා යනු යනශක්තියෙන් යුක්තවූයේයි. **දහපරික්කමො** යනු නොසැලෙන යනපරාක්‍රමයෙන් යුක්තවූයේයි. **අතික්කිත්තධුරො** යනු උතුම්මාභියට නොපැමිණ මෙම වීර්යධුරය නොතබමැයි මෙසේ නඟනුබු ධුරයඇත්තේයි. **බ්‍රහ්මකා** යනු එක් නිකායක්ය ආදිවශයෙන් බොහෝ බුද්ධචරිතය ඇසීම මොවුනට ඇත්තේනුයි බ්‍රහ්මකා නම්. **ආගතාගමා** යනු එක් නිකායක් එක් ආගමයක් නම්. නිකාය දෙකක් ආගම දෙකක් නම්. නිකායය පස ආගමපස නම්. ඒ ආගම් අතුරින් යමෙකුට එක් ආගමක් හෝ පැමිණියේද ප්‍රගුණවූයේද පවතීද ඔවුහු ආගතාගමා නම් වෙත්, **ධම්මධරා** යනු සුත්‍රාන්ත පිටකය දරන්නෝයි.

විනයධරා යනු විනයපිටකය දරන්නෝයි. මාතිකාධරා යනු දොමාතිකාධරයෝයි. පරිපූර්ණය යනු අත්ථානන්ධි කාරණාකාරණා විමසයි. පරිපක්‍ෂාති යනු මෙය නම් විමසන්නෙමිසි දැනගනියි. තුලනය කරයි. විමසාබලයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේය. මේ සූත්‍රයෙහි වනාහි පළමුව ප්‍රඥා පැමිණියේයි. පසුව චිරියයද කලාණම්මු සේවනයද පැමිණියේයි. එහිලා පළමුව රහත්බවට පැමිණ පසුව චිරියකොට කලාණම්මුරත් සෙවියයුතුයයි මෙසේ අත්ථය නොදක්වියයුතුයි. දේශනාවගේ යටින් හෝ පිරිසිදීම වෙයි. මත්තෙන් හෝ වෙයි. දෙකෙළවරින්ම හෝ වෙයි. මෙහි වනාහි උපරිමයෙන් පරිවේෂ්ඨය දැක්වුණුයි. එහෙයින් කියන්නා විසින් පළමුව කලාණම්මු උපනිශ්‍රය දක්වා මැද චිරියය දක්වා පසුව රහත්බව කිවයුතුය.

දෙවෙනිවූ රටකාර වර්ගය

ဗုဒ္ဓဂုဏ်ဝိသိယ

3.3.1

තෙවෙනි වර්ෂයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි ධාතන ස්පර්ශීය පළමුව ස්පර්ශීකරයි. පසුව තිරොධයවු නිවන පසක් කරයිනුයි කායසක්කි නම්. දෘෂ්ටි අත්තයට පැමිණියේනුයි දිට්ඨප්පනොයි. අදහමින් මිදීමට පැමිණියේනුයි සද්ධාවිමුනොයි. ඛමනි යනු රූපි වෙයි. අභික්කන්තතරෝ යනු ඉතා සොදුරුතරය. පච්ඡික්කතරෝ යනු ඉතාප්‍රච්ඡික්කතරය. සද්ධිත්‍රිය. අධිමත්තං හොති යනු සවිධිකෙරුන්ටවනාහි අරහත් මාභීක්ෂණයෙහි ශ්‍රද්ධාඉත්‍රිය ප්‍රධානවිය. සෙසු සතර සහජාත ඉත්‍රියයෝ ශ්‍රද්ධා ඉත්‍රියේම පිරිවරවුවාහුය. මෙසේ තෙරහු තමන් අවබෝධ කළ මාභීය කියමින් මෙසේ පැවසූහ. මහා කොට්ඨිත තෙරුන්ටද අරහත්මාභීක්ෂණයෙහි සමාධි ඉත්‍රියය ප්‍රධානවිය. සෙසු සතර ඉත්‍රියයෝ එයටම පිරිවරවුවාහුය. එහෙයින් උත්චතන්සේද සමාධිඉත්‍රිය අධිමාත්‍රයයි පවසමින් තමන් විසින් අවබෝධ කරනලද මාභීයම කීහ. සැරිසුන් තෙරුන්ට වනාහි අරහත්මාභීක්ෂණයෙහි ප්‍රඥ ඉත්‍රිය ප්‍රධානවිය. සෙසු සතර ඉත්‍රියයෝ එයටම පිරිවරවුවාහුය. එහෙයින් උත්චතන්සේද ප්‍රඥ ඉත්‍රිය අධිමාත්‍රයයි කියමින් තමන් විසින් අවබෝධ කරනලද මාභීයම පැවසූහ. න බොඤ්ඤා යනු මෙහි නොවේ යනුයි. එකංසෙන ව්‍යාකාතුං යනු ඒකාන්තයෙන් විවරණය කරන්නටයි. අරහත්තාය පටිපනො යනු අරහත්මාභීය සමහ යුක්තවු දෙය දක්වයි. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි තෙරුන් තිදෙනා විසින්ම තමන් විසින් අවබෝධකළ මාභීය කියනලදි. සම්මා සම්බුද්ධන්වනන්සේ වනාහි වෙනස් වෙනස් භූමිවශයෙන්ම වදළසේක.

3.3.2

දෙවැන්නෙහි සථායානී යනු හිතවත්වූ, අභිවෘද්ධිකර දේයි. පතිරූපං යනු සුදුසුවූ දේයි. නෙව ව්‍රිට්ඨානී තමා ආබාධා යනු මෙයින් අසාධ්‍යවූ වාත අපස්මාරආදීවූ රෝගයෙන් යුක්තවූ අවසානයට පත් ගිලනෙක් කියවෙයි. ව්‍රිට්ඨානී තමා ආබාධා යන මෙයින් බිපිතක, දද, තිණුපුප්පක, ජරා ආදී ප්‍රභේදඇති සුළුරෝගයක් කියවෙයි. ලහනොතා සථායානී හොජනානී නො අලහනොතා යනුවෙන් පිළිදගම් කිරීමෙන් යම් රෝගයන් පහසු (සුව)වේද ඒ සියලු ආබාධ කියනලදි. මෙහිද පතිරූපො උපට්ඨානො නම් ගිලානොපස්ථායක අංගයන්ගෙන් සමන්විතවූ පණ්ඩිත, දක්ෂ නොකම්මැලි පුද්ගලයායි දතයුතුය. ගිලානුපට්ඨානො

අනුඤ්ඤා යනු හික්කුසංඝයා විසින් දියයුතුයයි අනුදන්තාලදී. ඔහු ගිලන්වූ කල්හි තමන්ගේ ස්වභාවයෙන් යැපීමට නොහැකිවිට හික්කුසංඝයා විසින් එම හික්කුවට එක් හික්කුවක්ද සාමණේරයෙක්ද 'මොහු පිළිදගුම් කරව'යි අවසර ගෙන දියයුත්තාහ. යම්තාක් ඔවුහු ගිලනා පිළිදගුම් නොකරන්ද, ඒතාක් ගිලනාටද ඒ දෙදෙනාටද යමකින් ප්‍රයෝජනයක් වේද ඒ සියල්ල හික්කු සංඝයාටම භාරවෙයි. **අඤ්ඤාපි ගිලානා උපට්ඨානබ්බා** සෙසුගිලන් හික්කුහු දෙදෙනාද උවැරුන්කළ යුත්තාහ. කුමක් නිසාදයත්? යම් නිෂ්ටාවට පත් රෝගියෙක්වේද හෙතෙම උපස්ථාන නොකරනු ලබන්නේ, 'ඉදින් මා පිළිදගුම් කරන්නහු නම් මට පහසුවක් වන්නේය. (මොවුහු) මා පිළිදගුම් නොකරති'යි සිත දූෂණය කොටගෙන (ද්වේෂයක් ඇතිකොටගෙන) අපායෙහි උපදින්නේය. පිළිදගුම් කරනුලබන්නාට වනාහි මෙසේ (අදහසක්) වෙයි. 'හික්කු සංඝයා විසින් යමක් කළයුතුද එය කරනලදී. මගේ කම්චිපාකය මෙබඳුය'යි හෙතෙම හික්කුසංඝයා කෙරෙහි මෙහිත්‍රිය පිහිටුවා ස්වභීයෙහි උපදියි. යමෙක් වනාහි සුඵරෝගයකින් යුක්තවූයේ වෙයිද (උපස්ථායකයෙකු) ලබන්නේද නොලබන්නේද ඔහුට බෙහෙතින් තොරවවුවද (රෝගයෙන්) නැඟී සිටින්නේමය. ලෙඩ සංසිදුවන බෙහෙත් කළකල්හි ඉක්මණින්ම සංසිදෙයි. එහෙයින් හෙතෙම බුද්ධවචනය ඉගෙනීමට හෝ මහණදම් කිරීමට හෝ හැකිවෙයි. මෙම කරුණින් සෙසු ගිලන් හික්කුහු දෙදෙනාද උවැරුන් කළයුත්තාහයි. කියනලදී. **නෙව මික්කමති** යනු නොපිවිසෙයි. **නියාමං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මතං** යනු කුසලධර්මයන්හි මගපිළිවෙළ නම්වූ නිවැරදි ස්වභාවයයි. මෙයින් පදපරම පුද්ගලයා (ගෑන) කියනලදී. දෙවැනි වාරයෙන් උග්ගච්ඡාසු පුද්ගලයා ගන්නාලදී. සසුනෙහි නාළක තෙරුන්වැනිවූ බුද්ධාන්තරයෙහි එක්වරක් පසේබුදුවරුන්ගේ සම්පයෙහි අවවාද ලැබ අවබෝධ කරනලද ප්‍රත්‍යක්ෂබෝධඥනය ඇත්තෙක්ද ගන්නාලදී. තෙවැනි වාරයෙන් විපච්ඡාසු පුද්ගලයා කියනලදී. නෙයාස පුද්ගලයා වනාහි එය ඇසුරුකොට ඇත්තේමවෙයි. **ධම්මදෙසනා අනුඤ්ඤා** යනු මසකට අටවරක් දම්දෙසුම අනුමත කරනලදී. **අඤ්ඤාසම්පි ධම්මා දෙසෙනබ්බා** යනු සෙසු අයටද ධර්මය කිවයුතුය. කුමක් නිසාදයත්? මේ අත්බවෙහි ධර්මය අවබෝධ කිරීමට නොහැකිවන්නාවූ පදපරමයාටද අනාගතයෙහි ප්‍රත්‍යය වෙයි. යමෙක් වනාහි තථාගතයන්වහන්සේගේ රූප දර්ශනයක් ලබන්නේද නොලබන්නේද ධර්මිකය ඇසීමට ලබන්නේද නොලබන්නේද ධර්මය වටහාගනියි. හෙතෙම (මේවා) නොලබන්නේවුවද වටහාගනියි. ලබන්නේවනාහි ඉක්මණින්ම අවබෝධ කරයි. යන මෙකරුණින් ඔවුනට ධර්මය දෙසියයුතුය. තෙවැන්නාට වනාහි යළියළින් දෙසියයුතුය.

3. 3. 3

තෙවැන්නෙහි සව්‍යාපර්ක්ෂා යනු දුක්සහිතවූයි. කායසංඛාරං යනු කායආරයට අදාළ වෙනතා රාශියයි. අභිසංඛාරොති යනු රැස්කරයි. ගොඩවල් කරයි. පිඩු කරයි. වාග්මනොආරයන්හිද මෙම ක්‍රමයමයි. සව්‍යාපර්ක්ෂා ලොකං යනු දුක්සහිත ලෝකයයි. සව්‍යාපර්ක්ෂා ඵස්සා ඉසන්ති යනු දුක්සහිත විපාකසංඝීයෝ ගැටෙති. සව්‍යාපර්ක්ෂා වේදනං වේදීයති යනු දුක්සහිත විපාකවේදනාව විඳිනුලැබෙයි. ආබාධ සහිත ආස්වාදරහිත (දුක්ඛවේදනාවය) යන අන්තර්ගතය. සෙය්‍යාථාපි සත්තා තෙරයිකා යනු නිරයෙහි උපත් සත්වයෝ යම්යේ ඒකාන්ත දුක් ඇති වේදනාව විඳිත්ද එසේ විඳිය යන අන්තර්ගතය. කිම? එහි උපෙක්ෂා වේදනාව නැත්ද? ඇත. දුක්වේදනාවෙහි බලවත්බවත් ඒ උපෙක්ෂා වේදනාව නොසැලකියයුතු තත්වයෙහි සිටියේය. මෙසේ නිරයම නිරයට උපමාකොට ගෙනෙනලදි. එහි මෙය පටිභාග (සමාන) උපමාව නම්. සෙය්‍යාථාපි දෙවා සුභකිණ්ණා යනු මෙහිද දෙවිලොව දෙවිලොවට උපමා කොට ගෙනෙනලදි. යම්තෙයකින් වනාහි යට බ්‍රහ්මලෝකයන්හි ජීවිය සහිත ධ්‍යානවිපාකය පවතීද සුභකිණ්ණ බ්‍රහ්මලෝකයන්හි ජීවිය රහිත ඒකාන්ත සුඛයමවේ. එහෙයින් ඒවා නොගෙන සුභකිණ්ණ දෙවියෝම කියනලද්දහයි මෙයද එහි ප්‍රතිභාග උපමාව නමැයි දතයුතුය. වොකිණ්ණසුඛදුක්ඛං යනු මුසුවූ සැපදුක්ය. සෙය්‍යාථාපි මනුස්සා යනු මිනිසුන්ට වනාහි කලෙක සැපවෙයි. කලෙක දුක්වෙයි. එකවේ ව දෙවා යනු කාමාවචර දෙවියෝයි. ඔවුන්ටද කලෙක සැප වෙයි. කලෙක දුක් වෙයි. ඒ පහත් දෙව්වරුන්ට මහෙස්වරාය දෙව්වරුන් දැක අසුනෙන් නැඟීසිටිය යුතුවෙයි. මගින් ඉවත්විය යුතුවෙයි. පොරවනලද වස්ත්‍රය ඉවත්කළ යුතුවෙයි. වැඳීම් කළයුතුවෙයි. ඒ සියල්ලම දුක් නම් වෙයි. එකවේ ව විනිපාතිකා යනු විමානප්‍රෙනයෝයි. ඔවුහුද කලක සැපත් අනුභව කරති. කලක කම්මං යනු සැපදුක් මිශ්‍රවුවානුමවෙත්. මෙසේ මේ සුත්‍රයෙහි ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවූ තුන් සුවර්තයෝ කියනලද්දහුයයි දතයුතුය.

3. 3. 4

සිවු වැන්නෙහි තයො මෙ හික්ඛවෙ පුග්ගලා යනු ආවායාසී පුද්ගලයෝ තිදෙනායි. පුග්ගලස්ස බ්‍රහ්මකාරා යනු අතවැසි පුද්ගලයාට බොහෝ උපකාර ඇත්තෝයි. බුද්ධං යනු සච්ඡයන් වහන්සේයි. බුද්ධං සරණං ගතො හොති යනු පිහිටකොට ගියේවෙයි. ධම්මං යනු පිටකත්‍රය සහිත නවලෝකෝත්තර ධර්මයයි. සධ්ධං යනු අභ්‍යායාසී පුද්ගල සමූහයායි.

මේ සරණාගමනයද සරණ නොගිය විරු ඇලීම් නොකළ පුද්ගලයාගේ වශයෙන් කියනලදී. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි සරණ දායකයා, සෝවාන්මභට පැමිණෙන්නා, අරහත් මභට පැමිණෙන්නා යන ආවායඝීවරු තිදෙනා බොහෝ උපකාර ඇත්තෝයයි ආවාහුය. පැවිද්ද දෙන්නා, බුදුවදන් දෙන්නා, කම්මවාලා ආවායඝීවරයා, සකාදගාමීමාගීයට පැමිණෙන්නා, අනාගාමීමභට පැමිණෙන්නා යන මේ ආවායඝීවරු නොආවාහුය. කීමෙක්ද? ඔවුහු බොහෝ උපකාරවුවෝ නොවෙත්ද? ඔවුහුද බොහෝ උපකාර ඇත්තෝයි. මේ දෙසුම දෙයාකාරයකින් පිරිසිදුනේවෙයි. එහෙයින් මේ සියල්ලෝම බොහෝ උපකාර ඇත්තෝයි. ඔවුන් අතුරින් සරණාගමනයේදීම නොකළ ඇලීම්ඇත්තා වටීයි. සිවුපිරිසුදුසිල්, කසිණ පරිකම්, විපස්සනා ඥානයේ පළමුමග ඇසුරු කොට ඇත්තාහු වෙත්. මත්තෙහි මාගීදෙකද එල දෙකද අරහත්මාගීය ඇසුරුකොට ඇත්තේයයි දතයුතුය. ඉමිතා පුග්ගලෙන යනු මේ අතවැඩි පුද්ගලයා විසිනි. න සුප්පාතිකාරං වදම් යනු ප්‍රති(උප)කාර කිරීමට පහසු නොවේයයි කියමි. අභිවාදනාදියෙහි නොයෙක් සියවරක්, නොයෙක් දහස්වරකුදු පසහ පිහිටුවා වැටී වදින්නේ අසුනෙන් නැගිට පෙරගමන් කරන්නේ දුටුදුටුවිට ඇදීලී බදින්නේ සුදුසුවූ පිළිසඳර කරන්නේ දිනපතා සිවුරු සියයක් සිවුරුදහසක් පිණ්ඩපාත සියයක් පිණ්ඩපාත දහසක් දෙන්නේ සක්වළ කෙළවරින් සියල්ල රුවන්මයවූ ආවාසයක් කරන්නේ ගිනෙල් වෙඬරු ආදී නොයෙක් ආකාර ඇති බෙහෙත් දෙන්නේ ආවායඝීවරයා විසින් කරනලද උපකාරයට ප්‍රතිඋපකාර කිරීමට නම් නොහැක්කේයයි මෙසේ අත්ථය දතයුතුය.

3. 3. 5

පස්වැන්නෙහි අරුතුපමචික්ඛො යනු පැරණි වණ (කුවාල) වැනි සිත් ඇත්තේයි. විඤ්ඤපමචික්ඛො යනු සුඵලක් බැබළීමෙන් විදුලිය වැනි සිත් ඇත්තේයි. වරීරුපමචික්ඛො යනු කෙලෙසුන් මුලසුන් කිරීමෙහි සමත් බැවින් විදුරක්වැනි සිත්ඇත්තේයි. අභිසංස්කි යනු ලැගෙයි. කුප්පාති යනු කිපීම්වශයෙන් කිපෙයි. ව්‍යාපජ්ඣාධි යනු ප්‍රකෘතිභාවය අතහරීයි, කුණු බවට පැමිණෙයි. පතිත්ථියාධි යනු දඩ්බවට, තදබවට පැමිණෙයි. කොපං යනු දුච්ච ක්‍රොධයයි. ඥප්පං යනු දුෂ්ඨාචාරී වශයෙන් ඊටවඩා බලවත්බවයි. අප්පාච්චියං යනු නොසතුටු ආකාරයයි. දොමනසාධි යනු පැරණි වණයයි. කට්ඨෙන යනු දඩු කෙළවරිනි. කඨලෙන යනු කැබලිත්තෙහි. ආසවං දෙකි යනු වරින්වර වැගිරෙයි. පැරණි කුවාලයක් තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම සැරව, ලේ, යුෂ යන මේකුන වගුරුවයි. ගැටුනේ

වනාහි ඒවා වැඩියක්ම වගුරුවයි. එවමෙව බො යනු මෙහි මෙය උපමා සැසඳීමයි. ක්‍රොධබහුල පුද්ගලතෙමේ වනාහි පැරණි වණයක් මෙනි. තමාගේ ස්වභාවයෙන් එහි වැගිරීම මෙන් ක්‍රෝධකරන්නාගේද ඉදිමිමක මෙන් තමාගේ ස්වභාවයෙන් දරුණුවේ හැසිරීමවෙයි. සුඵච්චනය දඩුවෙන් හෝ කැබලින්තෙන් හෝ ගැටීමක් මෙනි. බොහෝ සෙයින් වැගිරීමක් මෙන් මාවැන්නකුට මෙසේ කියනිසි බොහෝ සෙයින් ඉදිමෙනබව දක්විය යුතුයි. රත්තනකාර කිම්සාය යනු රාත්‍රිය වක්‍රවික්‍රණයාගේ ඉපදීම වළක්වන බැවින් අනිභාවය ඇති කරන්නාවූ දඩි අඳුරෙහියි. විජ්‍යානරිකාය යනු විදුලිය පවතින ක්‍ෂණයෙහිය. මෙහිද මෙය උපමා සැසඳීමයි. යොගාවචරයා ඇස් ඇති පුරුෂයකු මෙන් දක්වියයුතුය. සෝවාන් මග වඳකරන කෙලෙස්අඳුර මෙන්ද සෝවාන්මග නුවණ උපදනා කාලය විදුලිය හැසිරීමක් මෙන්ද සෝවාන් මාභීක්‍ෂණයෙහි නිවන දැකීම විදුලිය අතරතුර ඇස් ඇති පුරුෂයෙකුගේ භාත්පස රූප දැකීමක් මෙන් ද, යළි සකෘදගාමි මාභීය වඳ කරවන කෙලෙස්අඳුර පැතිරීමක් මෙන්ද සකෘදගාමි මාභීඥනයේ උපත විදුලිය හැසිරීමක් මෙන්ද සකෘදගාමි මාභීක්‍ෂණයෙහි නිවන දැකීම විදිලිය අතරතුර ඇස්ඇති පුරුෂයකුගේ භාත්පස රූප දැකීමක් මෙන්ද අනාගාමි මාභීය වසන්නාවූ කෙලෙස් යළි අදුර පැතිරීමක් මෙන්ද අනාගාමි මාභීඥනය ඇතිවීම යළි විදුලිය හැසිරීමක් මෙන්ද අනාගාමි මාභීක්‍ෂණයෙහි නිවන දැකීම විදුලිය අතරතුර ඇස්ඇති පුරුෂයකුගේ රූප දැකීමක් මෙන්ද දක්වියයුතුය. විදුරකට සමාන සිත් ඇති බැවින්ද මේ උපමා සැසඳීම වෙයි. අරහත් මාභීඥනය විදුරක් මෙන් දක්වියයුතුය. අරහත් මාභීය වළහන කෙලෙස් මණිගණධියක් පාෂාණගණධියක් මෙනි. අරහත්මාභීඥනයෙන් නොබිඳිය හැකි කෙලෙසුන් නැති බව විදුරෙන් මණිගණධියක් හෝ පාෂාණ ගණධියක් විනිවිද නොයාමක් නැතිබව මෙනි. අරහත්මගින් විනාශකළ කෙලෙස්වල යළි නොඉපදීම විදුරෙන් විදිනලද විදුමක් යළි නොපිරීමක් මෙන් දක්වියයුතුයි.

3. 3. 6

සයවැන්නෙහි සෙව්තබො යනු එළඹියයුතුයි. හජිතබො යනු ඇලියයුතුයි (හජනය කළයුතුයි). පයිරූපාසිතබො යනු සම්පයෙහි හිඳිම්වශයෙන් නැවත නැවත ළංවිය යුතුයි. සකකථා ගරුකථා යනු සත්කාර මෙන්ම ගරු කිරීමිද කොටයි. හීනො හොති ධීලෙන යනු සමානකරමින් හීනතාව දනවුණුයි. යමෙක් පත්සිල් රකිද හෙතෙම දසසිල් රකින්නකු විසින් ඇසුරු නොකළයුතුය. යමෙක් දසසිල් රකිද හෙතෙම සිවුපිරිසුදුසිල් රකින්නකු විසින් ඇසුරුනොකළයුතුයි. අඤ්ඤා ආනුදයා

අඤ්ඤා අනුකම්පා යනු කරුණාවත්, අනුකම්පාවත් හැර තමන් සඳහාම මෙබඳු පුද්ගලයෙක් ඇසුරු නොකළයුතුය. කරුණා අනුකම්පා වශයෙන් ඔහු වෙත එළඹීමට වටිනිසු. **සීලසාමඤ්ඤාගතානං** යනු සත්පුරුෂයන්ගේ සීලයෙන් සමානබවට ගියවුන්ගේයි. **සීලකථා ව නො හවිසාති** යනු එසේ සමානසිල් ඇති අපගේ සීලයම අරභයා කථාවන්නේය. **සා ව නො පවතති හවිසාති** යනු ඒ කථාවද කියන්නාවූ අපගේ දවස පුරාම පවතියි. වෙනෙසට පත්තොවේ. **සා ව නො ඵාසු හවිසාති** යනු ඒ දවසක්වුවද පවත්නා සීලකථාව අපට පහසුවිහරණයක්, සුවවිහරණයක් වන්නේය. සමාධි ප්‍රඥා කථාවන්නිද එම ක්‍රමයමයි. **සීලකතං** යනු සිල්දසයි. ඒ ඒ තන්හි **පඤ්ඤා අනුගහෙසාමි** යනු මෙහි සීලයට නොගැලපෙන උපකාර නොවන ධර්මයන් අතැර ගැලපෙන උපකාරවන ධර්මයන් ඇසුරුකරන්නා ඒ ඒ තන්හි සීලස්කන්ධයට ප්‍රඥාවෙන් අනුග්‍රහ කරයිනම්. සමාධිප්‍රඥස්කන්ධයන්හිද එම ක්‍රමයමයි. **තිභියති** යනු තමාට පහත්වූ පුද්ගලයකු ඇසුරුකරන්නේ අභිපෙරහනක වත්කළ දියක් මෙන් නිබඳව නිතර පිරිහෙයි. **තුලාසෙවී** යනු තමාට සමානයකු සේවනය කරන්නායි. **සෙධංවුපණං** යනු ශ්‍රේෂ්ඨ පුද්ගලයකුට නැමෙන නමදින පුද්ගලයායි. **උදෙති ඩිසං** යනු ඉක්මණින්ම වැඩෙයි. එහෙයින් **අත්තනො උත්තරිං හජෙට්** යනු යම්හෙයකින් ශ්‍රේෂ්ඨයෙකු නමදින්නා ඉක්මණින් වැඩෙයිද එහෙයින් තමට වඩා උසස්වූ උත්තරිතරවූ විශිෂ්ටතරවූවෙකු ඇසුරුකරවූ.

3. 3. 7

සත්වැන්නෙහි **ඵගුවීතබ්බො** යනු අශුවියක් මෙන් පිළිකුල් කටයුතුය. **අථ බො නං** යනු ඉක්බිති මොහුගේයි. **කිත්තිසඤ්ඤා** යනු කථා ශබ්දයයි. **එවමෙව බො** යනු මෙහි අශුවිවලක් මෙන් දුසිල්වත්බව දක්වියයුතුය. දුසිල් පුගුලා අශුවිවළක වැටිසිටි ගැරඬි සජීයකු මෙනි. අසුවිවලෙන් උඩට ගනුලබන ඒ සජීයා විසින් පුරුෂයාගේ සිරුරට නැඟීමෙන් වුවද දෂ්ට නොකරන ලදබවමෙන් දුසිල් පුගුලකු ඇසුරු කරන්නාගේ ඒ (දුසිල්) කටයුතු නොකිරීම (දක්විය යුතුයි.) සජීයා විසින් සිරුර අසුවියෙන් තවරාගිය කාලයමෙන් දුසිල් තැනැත්තෙකු ඇසුරුකරනුලබන්නාට අපකීර්තිරාවය මතුව එනකාලය දකයුතුයි. **තිත්තසාලානං** යනු තිඹිරි ගිනිපෙතෙල්ලයි. **භියොසොමත්තාය විච්චිට්ඨායති** යනු දවෙනුලබන එය ප්‍රකෘතියෙන්ම පතුරු විසුරුවමින් විච්චිට්ඨයයි හඬනහයි. (එකට) ගැටුණු එය වැටියක් හඬනෙයි යන අර්ථයි. **එවමෙව බො** යනු මෙසේම ක්‍රොධබහුලවූ තැනැත්තා තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම උඩහුවූයේ

සැඩපරුෂවූයේ වී හැසිරෙයි. සුළු වචනයක්වුවද කිකල්හි මාවැන්නකුට මෙසේ කියයි මෙසේ කියතියි. වැඩිමනත් උඩඟුව සැඩ පරුෂවී හැසිරෙයි. **ගුරුකුපො** යනු අසුවියෙන් පිරුණු වලයි. අසුවී ගොඩමය. මෙහි උපමා සැසඳීම මුල්කුමයෙන්ම දකයුතුය. **තසමා ඵවරුපො සුගගලො අඤ්ඤාපෙක්ඛිතබ්බො න සෙවිතබ්බො** යනු යම්හෙයකින් ක්‍රොධබහුල පුද්ගලතෙමේ බෙහෙවින් ඇසුරුකරනුලබන්නේ බෙහෙවින් ඵලඹේනුලබන්නේද කියේමය. එහෙයින් පිදුරුගින්නකටමෙන් මධ්‍යස්ථවියයුතුය. ඇසුරු නොකළයුතුය. සේවනය නොකළයුතුය. කිමක් කියනලද්දේවෙයිද? යමක් පිදුරුගින්නට ඉතා සම්පව ගිහිතපියිද ඔහුගේ සිරුර දවෙයි. යමක් ඉතා ඇත්ව ගිහි තපියිද ඔහුගේ සීත දුරු නොවෙයි. ළංතොවී ඇත් නොවී මැදිහත්බවින් ගිහි තපින්නාගේ සීත දුරුවෙයි. එබැවින් පිදුරුගින්නක් මෙන් ක්‍රොධබහුල පුද්ගලයා මැදහත්බවින් සැළකියයුත්තේය. ඇසුරු නොකළයුත්තේය. හජනය නොකළයුත්තේය. සේවනය නොකළයුත්තේය. **කලාංගමිත්තො** යනු පිරිසුදු මිත්‍රයායි. **කලාංගසහායො** යනු යහපත් යහළුවායි. යහළුවෝ තමී එකට යන්නෝයි. සමඟ හැසිරෙන්නෝයි. **කලාංගසමපවචේකො** යනු යහපත්වූ පිරිසුදු පුද්ගලයන් කෙරෙහි නකචන්නායි. ඊට යොමුවූ නකචු නැඹුරුවූ සිතැත්තේය යනඅන්වයයි.

3. 3. 8

අටවැන්නෙහි **ගුරුභාණී** යනු යමක් අශුවියක් මෙන් දුගඳ කතාකරන්නේද (ඔහුයි). **පුපථභාණී** යනු යමක් මල්මෙන් සුවද්‍රව් කතා කියයිද හෙතෙමේයි. **මධුභාණී** යනු යමක් මීපැනීමෙන් මිහිරිකතා කියයිද හෙතෙමේයි. **සහගගතො** යනු සහායෙහි සිටියේයි. **පරිසගතො** ගම්පිරිසෙහි සිටියේයි. **ඤ්ඤාමර්ඝකතො** යනු දයාද දෙනනවුන්ගේ මැදට ගියේයි. **පුගමර්ඝකතො** යනු සමුහයන් මැද සිටියේයි. **රාජකුලමර්ඝකතො** යනු රජකුලය මැද මහා විනිශ්චයෙහි සිටියේයි. **අභිනීතො** යනු විමසීමසඳහා කැඳවන ලද්දේයි. **සක්ඛිපුට්ඨො** යනු සාක්ෂ්‍යකොට විමසනලද්දේයි. **ඵහමො පුරිසො** යනු මෙය ආමන්ත්‍රණයයි. **අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා** යනු තමාගේ හෝ අනුන්ගේ හෝ අන්යා ආදී හෙතුවෙන් හෝ ධනය හේතුවෙන් හෝයි. **ආමිසකිඤ්ඤා හෙතු වා** යනු මෙහි ආමිසය යන්නෙන් අල්ලස අදහස් කරනලදී. **කිඤ්ඤා** යනු යම්කිසි සුළුවූද දෙයකි. යටත්පිරිසෙයින් වටුබිජුවටක් සමවූ ගිනෙල් පිඩක් වෙඩරු පිඩක් ආදිය පමණවූද අල්ලසක් හේතුවෙනි. **සමපජානමුසා භාසිතා**

හොඳි යනු දැනීමත්ම බොරුකීම කරන්නේවෙයි. නෙලා යනු දෙසය එලංගි කියනුලැබේ. මොහුට එලා තැන්නේනුයි නෙලායි. නිදේස් තැනැත්තේ යන අරුත්ය. 'නෙලබොයා සෙතපච්ඡාදේ' යනමෙහි කියනලද පිලය මෙහි. කණ්ණසුබා යනු ශබ්ද මධුරතාවෙන් කන්වලට සුවය දෙන්නාවූයි. ඉදිකටුවකින් විදීමක් මෙන් කන්හුලක් නොදනවයි. අත්ථිමධුරතාවෙන් සියල් සිරුරෙහි කෝපයක් නොදනවා ප්‍රේමය දනවයිනුයි පෙමනීයා නම්. හදවතට යයි, වෙහෙසට නොපමුණුවමින් සැපසේ සිතට පිවිසේනුයි හදයධගමා නම්. ගුණයෙන් පිරිපුන්බැවින් පුරයෙහි (නගරයෙහි) වීනුයි පොරි නම්. නුවරෙහි වැඩුණු කාන්තාවක මෙන් සුකොමළය යන්නෙන්ද පොරි නම්. 'පුරසාච්ඡා' යන්නෙන්ද පොරි නම්වේ. පුරසාච්ඡා යනු නගරවාසීන්ගේ කථායන අරුත්ය. නගරවැසියන්ට වනාහි ගැලපෙන කතාවෙයි. පිතෘමාත්‍රයට පියායිද මාතෘමාත්‍රයට මවයිද භාතෘ මාත්‍රයට සොහොයුරායිද කියත්. මෙබඳු කතා බොහෝදෙනාට සිත් අදනාසුලුවෙයි යන්නෙන් බහුජනකතනා නම්. සිත් අදනාසුලුබවින්ම බෙහෝදෙනාට මනාපය, සිත්වඩනේය යන්නෙන් බහුජනමනාපා නම්.

3. 3. 9

නවවැන්නෙහි වක්‍ර න හොඳි යනු නුවණැස නොවෙයි. එහි කරොය යනු පිරුණක් වැඩුනක් කරන්නේය. සාවර්ණානවර්ණ යනු සදේස් නිදේස්හිය. භීතපපණ්ණෙ යනු පහත් උතුම් දෙයෙහිය. කණ්ණසුකකසපපටිභාගෙ යනු නරක හා හොඳම ඔවුනොවුන් වළඟනබැවින් ප්‍රතිපක්‍ෂ (විරුද්ධ)වශයෙන් සප්පටිභාගයයි කියනු ලැබේ. මේවනාහි මෙය කෙටිවිවරණයයි. කුශල ධර්මයන්හි කුසල්දහමයයි දන්නේය, අකුශලධර්මයන්හි අකුසල්යයි දන්නේය. වැරදිසහිත දෙයෙහිද එම ක්‍රමයමයි. නරක හොඳ සප්තිභාගයන්හි නරක දෙය හොඳ දෙයට විරුද්ධයයි දන්නේය. හොඳ දෙය නරක දෙයට විරුද්ධයයි දන්නේය. (මෙලෙසින්) යම් නුවණැසකින් දන්නේද එබඳු නුවණැසක් නොවේයයි මේ ක්‍රමයෙන් සෙසුවාරයන්හිද අත්ථිය දහසූකය. න වෙව හොඳා කථාරූපා යනු එබඳු හෝගයෝද මොහුට නොවෙත්. න ව පුඤ්ඤති කුබ්බති යනු පින්ද නොකරත්. මෙපමණකින් හොඳ (සම්පත්) උපදවන නුවණැසේද පින්කරන නුවණැසේද අභාවය කියනලදි. උභයත් කලිග්ගාහො යනු මෙලොව පරලොව යන දෙලොවෙහිම අපරාධ (වැරදි) ගැනීමක්, පරාජය ගැනීමක් වේය යනාත්ථිය. නැතහොත් කලිග්ගාහො යනු මේ මෙලොව

පරලොව යන දෙක සඳහාම වැරදි ගැනීමක් පරාජය ගැනීමක්ය යනාර්ථයි. **ධම්මාධමෙමන** යනු දශකුශල කර්මපථ ධර්මයන්ගෙන්ද දශ අකුශල කර්මපථ ධර්මයන්ගෙන්ද යනුයි. **සයො** යනු කෙරාවිකයායි. **භොගානි පරියෙසති** යනු භොගයන් සොයයි. **ථෙයොන කුටකමෙමන මුසාවාදෙන වුභයං** යනු සොරකම් ආදියෙහි දෙපරිද්දෙන්ම සොයයි යන අර්ථයි. කෙසේද? සොර කපටිකමින්ද සොයයි. සොර බොරුවෙන්ද සොයයි. කපටිකමින්ද බොරුවෙන්ද සොයයි. **සඬ්ඛාතුං** යනු රැස්කිරීමටයි. **ධම්මලද්ධෙහි** යනු දශකුශල කර්මපථධර්මයන් නොයික්මවා ලද්දෙහිනි. **උට්ඨානාධිගතං** යනු චීරයයෙන් ලබනලදයි. **අව්‍යග්ගමනසො** යනු සැකනැති සිතැත්තේයි. **හඳුකං ධානං** යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ දිව්‍යබවකටය. **න සොවති** යනු යම්තැනක ඇතුළත සොවින් නොතැවෙයි.

3. 3. 10

දසවැන්නෙහි **අවකුස්සපඤ්ඤා** යනු යටිකුරුවූ නුවණ ඇත්තේයි. **උච්ඡධගපඤ්ඤා** යනු ඇකයට සමාන නුවණ ඇත්තේයි. **පුට්ඨපඤ්ඤා** යනු පැතිරෙන නුවණ ඇත්තේයි. ආදිකල්‍යාණං යනාදියෙහි ආදි යනු මුල පිහිටුවීමයි. **මජ්ඣං** යනු කථාවෙහි මධ්‍යයයි. **පරියොසානං** යනු නිමාවීමයි. මෙසේ මොහුට ඔවුහු ධර්ම කියමින් මුල පිහිටුවීමෙන්ද මනාව සොළුරුවූ නිවැරදිවූවක්මකොට කියත්. මැදද අවසානයෙහිද එසේමය. මෙහිද දේශනාවගේ ආදිමධ්‍යපරියෝසානයෝ වෙත්. ශාසනයටද වෙත්. එහි දේශනාවෙහි පාදසතරක් ඇති ගාථාවක පළමුපාදය මුලයි. පාදදෙකක් මැදයි. අවසන් පාදය කෙළවරයි. අනුසන්ධි (ගැලපීම්) එකක් ඇති සූත්‍රයක නිදනය ආදිය (මුල)යි. අනුසන්ධිය මැදයි. මෙසේ පැවසිය යන පැමිණවීම අවසානයයි. නොයෙක් අනුසන්ධි ඇති සූත්‍රයක පළමුඅනුසන්ධිය ආදියයි. එයින් පසු එකක් හෝ බොහෝවක් හෝ අනුසන්ධි මැදයි. අවසන් අනුසන්ධිය කෙළවරයි. මේ වනාහි දේශනා ක්‍රමයයි. ශාසනයාගේ සීලය මුලයි. සමාධිය මැදයි. විපස්සනාව කෙළවරයි. සමාධිය හෝ මුලයි. විදභීතාව මැදයි. මාභීය කෙළවරයි. විදභීතාව හෝ මුලයි, මාභීය මැදයි. එලය කෙළවරයි. මාභීය හෝ මුලයි. එලය මැදයි. නිවන කෙළවරයි. දෙකක් හෝ කරනුලබනකල්හි ශීලසමාධිහු මුලයි. විදභීතා මාභීයෝ මැදයි. එලනිර්වාණයෝ කෙළවරයි. **සාන්ධං** යනු අරුත් සහිතකොට දෙසත්. **සවාංජනං** යනු අකුරුසහිතව හෝ සපුරා දෙසත්. **කෙවලපරිපුණ්ණං** යනු සියල්ලෙන් පිරිසුන්ව නොඅඩුකොට දෙසත්. **පරිපුද්ධං** යනු පිරිසුදුව අවුල්රහිතව, ගැටීම් රහිතව දෙසත්,

බ්‍රහ්මචරියා පකාසෙනති යනු මෙසේ දෙසන්නාහුද ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීමට
 ශික්ෂාත්‍රය ඇතුළත් කොට ඇති ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය ප්‍රකාශකරත්.
 නෙව ආදි මහසිකරොති යනු මුල තැබීම මෙනෙහි නොකරයි. කුමන
 යනු කළයයි. නික්කුණො යනු යටිකුරුව තබනලද්දේයි. එවමෙව
 යනු මෙහි යටිකුරුකළ කළය මෙන් යටිකුරුනුවණැත්තා දක්විය යුතුය.
 දියවත්කරන කාලය මෙන් දහම් දෙසනලද කාලයයි. දියගලා යන
 කාලය මෙන් ඒ අසුනෙහි හුන්නහුගේ ඉගෙනීමට අසමත් කාලයයි. දිය
 තොරදන කාලය මෙන් නැගිට (උගත් දහම්) නොසලකන කාලය
 දක්වියයුතුයි. ආකිණ්ණාති යනු බහනලද්දෙනුයි. සතිසමොසා පකිරොසා
 යනු මුළොවු සිහිඇති බැවින් විසිරෙන්නේය. එවමෙව බො යනු මෙහි
 ඇකය මෙන් උච්ඡිධ පුද්ගලයා දක්වියයුතුය. නොයෙක් ආකාර බුදුවදන්
 නොයෙක් කැපුතු දෙය මෙනි. ඒ අසුනෙහි හුන්නහුගේ ඉගෙනීමේ කාලය
 ඇකයෙහි (උකුලෙහි) තබා නොයෙක් කැවිලි කරන්නහුගේ හුන්කාලය
 මෙනි. නැගිටින්නහුගේ සිහිමුළාවෙන් විසිරියන කාලය මෙන් ඒ අසුනෙන්
 නැගිට යන්නහුගේ (දහම්) නොසලකන කාලය දක්වියයුතුය. උක්කුණො
 යනු උඩුකුරුව තබන ලද්දයි. සණ්ඨාති යනු දරයි, පිහිටයි. එවමෙව
 බො යනු මෙහි උඩුකුරුව තැබූ කළය මෙන් පුටුපඤ්ඤ (පළේ නුවණැති)
 පුද්ගලයා දක්විය යුතුය. දියවත්කරන කාලය මෙන් දෙසුම ලද කාලයයි.
 දිය දරන කාලය මෙන් එහි හිඳ උගන්නා කාලයයි. නොවිසිරෙන
 කාලය මෙන් නැගිට යමින් දහම් සලකන කාලය දතයුතුයි. දුමෙමබො
 යනු නුවණැත්තේයි. අවිචක්කිණො යනු පිළියෙළ කිරීමේ නුවණ
 නැත්තායි. ගතතා යනු යනසුලු වියේයි. සෙයො ඵතෙන වුවවති යනු
 මේ පුද්ගලයන්ගෙන් ශ්‍රේෂ්ඨතරයයි කියනුලැබේ. ධම්මානුධම්මපටිපන්නො
 යනු තවලොවුතුරා දහමේ අනුදහමටද සීලය සමග පුර්ණාග ප්‍රතිපදාවටද
 පිළිපත්තේයි. දුක්ඛස්ස යන සසර දුකටයි. අත්තකරො සියා යනු
 කෙළවරකරන්නේ, අවසන්කරන්නේ වන්නේය.

තෙවෙනි පුද්ගලවර්ගයයි.

දෙවන වර්ගය

3. 4. 1

සිවුවෙහි වර්ගයෙහි පළමුවෙහි සූත්‍රයෙහි අර්ථකථනාකාරය යනු සියගෙහිය. පූර්වකා හොත්ති යනු යමක් ගෙහි වේද එයින් පිළිදඟුම් කරනලද්දෝ පෝෂණය කරනලද්දෝ වෙති. මෙසේ මවුපියන් පුදනලද කුලයෝ මවුපියන්ගෙන් බ්‍රහ්මයන් සහිතවුවෝයයි ප්‍රකාශකොට දැන් මවුන් පෙරුදුරන් ආදිබව දක්වමින් සපුබොවරියකානි යනාදිය පැවසූහ. එහි බ්‍රහ්මා යනාදිය මවුන්ගේ බ්‍රහ්මාදිභාවය ඔප්පුකිරීම සඳහා කියනලදි. බ්‍රහ්මාරා යනු බොහෝ උපකාර ඇත්තෝයි. ආපාදකා යනු ජීවිතය ඇතිදඩ්කරන්නෝයි. මාපියන් විසින් දරුවන්ගේ ජීවිතය ඇතිදඩ් කරනලද්දේය. පාලනය කරනලද්දේය. නොකඩවා පවත්වනලද්දේය. පොසකා යනු අත්පා වඩා හදලේ පොවා පෝෂණයකරන්නෝය. ඉමසා ලොකසා දසොකාරො යනු දරුවන්ගේ මෙලොව ඉටුඅතිටු අරමුණු දකිම නම් මාපියන් නිසා විණැයි මෙලොව දක්වන්නාහුනම් වෙත්. බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො යනු උත්තමාන්වී පර්යාය වචනයකි. යම්සේ මහා බ්‍රහ්මයාගේ මෙන්තා කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛා නමින් භාවනා සතරක් අත්තොහරිත ලද්දේ වෙයිද එසේම මවුපියන්ගේ දරුවන් කෙරෙහි භාවනා සතරක් අත්තොහරිත ලද්දේවෙයි. ඒවා ඒ ඒ කාලයෙහි දතයුතුයි. දරුවන් කුසෙහි සිටියදී කෙදිනක නම් දරුවා නිරෝගීව පිරිසුන් අග පසහ ඇතිව දකින්නෙමුදයි මාපියන්ට මෙන්සිත උපදියි. 'යම්චිටක උඩුකුරුව හොචිත ළදරුවු මෙනෙම උකුණන් හෝ මකුණන් විසින් දෂ්ටකරනලද්දේ අමාරු හෙවීම නිසා පෙළෙනලද්දේ හෝ හඩයිද වැළපෙයිද එවිට ඔහුගේ හඬ අසා මවුපියන්ට කරුණාව උපදියි. දුටුපැන කෙළිසෙල්ලම් කරනකල්හි හෝ ලොබ උපදවන වියෙහි සිටිකල්හි හෝ දරුවන් බලා මාපියන්ගේ සිත පිරිසුදු ගිතලෙහි බහා සියවරක් පෙළු පුළුන්පොදක් මෙන් මෙළෙක්වෙයිද සතුටුවෙයිද බෙහෙවින්සතුටුවෙයිද එවිට මවුනට මුදිතාව ලැබෙයි. යම් චිටක මේ දරුවා විවාහදිවියෙහි පිහිටුවා වෙන්වෙතැයි ගෙහි වසයිද එවිට දැන් පුතා තමන්ගේ හැකියාවෙන් යැපීමට සමත්වෙයි මවුපියන්ට මැදහත්බව උපදියි. මෙසේ එකල්හි උපෙක්ඛාව ලැබෙනුයි මෙකරුණින් මවුපියෝ බ්‍රහ්මයයි කියනලදි. පුබ්බාවරියාති වුවවරෙ යනු මවුපියෝ වනාහි (දරුවා) උපන්නල සිට මෙසේ හිදුව, මෙසේ සිටුව, මෙසේ යව, මෙසේ කව, මෙසේ අනුභවකරව, මෙනෙම ඔබේ පියාය, මේ ඔබේ සොහොයුරාය, මේ ඔබේ සොහොයුරියයි, මෙය කිරීමට සුදුසුය, මෙය නොසුදුසුය. අසුවලා නම් ඇසුරුකිරීමට

සුදුසුය. අසුවලා නොසුදුසුය යනුවෙන් උගන්වත්, හික්මවත්. ඉන් පසුකලක වෙනත් ආචාර්යවරු ඇත් අස් රිය දුනු කඩු ශිල්ප රේඛා ගණන් ආදිය උගන්වත්, අත්‍යයෝ සරණ දෙති. අත්‍යයෝ ශිලයන්හි පිහිටුවත්, අත්‍යයෝ පැවිදි කරවත්, අත්‍යයෝ බුද්ධච්චනය උගන්වත්, අත්‍යයෝ උපසම්පද කරවත්, අත්‍යයෝ සෝවාන් ආදී මාහීඵලයන්හි පිහිටුවත්, මෙසේ මේ සියල්ලෝම පසුආදුරෝ නම් වෙත්. මාපියෝ වනාහි සියල්ලන්ට පළමුවැන්නෝයි. එබැවින් පෙරදුරෝ වෙතැයි කියනලදි. එහි වුවුවරෙ යනු කියනුලැබෙත් යනුයි. **ආහුනෙය්‍යා ව සුත්තානං** යනු දරුවන්ගේ ගෙනෙනලද රැස්කරනලද තනනලද ආහාර පානාදියට සුදුසුය. ඒවා පිළිගැනීමට සුදුස්සෝය. එබැවින් **ආහුනෙය්‍යා ව සුත්තානං** යි කියනලදි. **පජාය අනුකම්පකා** යනු අනුන්ගේ පණ සිද්ධිවැඩිද තමන්ගේ පුජාව පිළිදගැනීමකරත්, පෝෂණය කරත්. එබැවින් **පජාය අනුකම්පකා** යි කියනලදි. **තමසෙය්‍යා** යනු තමස්කාර කරන්නේය. **සක්කරෙය්‍යා** යනු සත්කාරයෙන් පුදන්නේය. දැන් ඒ සත්කාරය දක්වමින් අනෙක යනාදිය කීහ. එහි **අනෙක** යනු කැඳබත් කැපුතුදේ ආදියෙනි. **පානෙන** යනු අවටදරුම් පානයන්ගෙනි. **වසේත** යනු හදින පොරවන වස්ත්‍රයෙනි. **සයනෙන** යනු ඇඳපුටු (ආදිය) සැපයීමෙනි, **උච්ඡාදනෙන** යනු දුගඳ දුරුකොට සුවදගන්වන දේ ඇඟ ගැල්වීමෙනි. **නභාපනෙන** යනු ශීතකාලයෙහි උණුදියෙන්ද උෂ්ණකාලයෙහි සිසිල්දියෙන්ද සිරුරු සෝද තැහැවීමෙනි. **පාදනං ධොවනෙන** යනු උණු සිසිල් දියෙන් පාදෙවීමෙන් මෙන්ම කෙල්ගැල්වීමෙනුයි. **පෙව්ව** යනු පරලොව ගොසින්ය. ස්වභීයෙහිද **මොදකි** යනු මෙලොවදී වනාහි මවුපියන් කෙරෙහි උවැරුම්කිරීම් දැක පණ්ඩිතයෝ උවැරුන්කිරීම හේතුකොටගෙන ඔහුට පසසත්. පරලොවට ගොස් ස්වභීයෙහි සිටි ඒ මවුපියන්ට උවැරුන්කරන්නා දෙවිසැපතින් සතුටුවෙයි. ප්‍රමුද්ධවෙයි.

3. 4. 2

දෙවැන්නෙහි **තථාරූපො** යනු එබඳු ස්වභාවය ඇත්තෙකි. **සමාධිපට්ඨානො** යන සිතේ එකඟබව ලැබීමයි. **ඉමසමිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙ** යනු මෙහි තමන්ගේද අනුන්ගේද යන දෙපිරිසේම කාය විඤනය සහිතය යන අරුතින් එකකැයිකොට මෙහියි කියනලදි. **අභිධිකාරමානාත්‍යයා** යනු අභිධිකාර දෘෂ්ටියද මමිධිකාර තෘෂ්ණාවද මාන අත්‍යයද යන මේ කෙලෙස්ය. **නාඤ්ඤා** යනු නොවන්නේය. **බහිද්ධා ව සබ්බනිමිත්තෙසු** යනු රූප නිමිත්තය, ශබ්දනිමිත්තය, ගන්ධ රස පොඨබ්බ නිමිත්තය ශාඛිකාදි නිමිත්තය, පුද්ගලනිමිත්තය, ධර්ම නිමිත්තය යන මෙබඳු බාහිර නිමිතිවලය. **වෙකොවිමුත්තිං පඤ්ඤා විමුත්තිං** යනු ඵලසමාධිය හා

එලෙසමයයි. සියා යනු වන්නේය. ඉධානඤ්ඤානො යනු ආනන්දය, මේ සසුනෙහි හිසුටගේයි. එතං සත්තං එතං පඤ්ඤානං යනු නිවන දක්වමින් පැවසිය. නිවන වනාහි කෙලෙසුන් සන්සුන්බවින් ශාන්ත නම්. නිවන ශාන්තයයි සමවිතට නංවාම දිනකුදු හුන්නහුගේ විනෝත්පාදය ශාන්තවම පවතීනුයිද ශාන්ත නම්. ප්‍රණීතයයි (සමාධියට) නංවා හුන්නහුගේ විනෝත්පාදය ප්‍රණීතවම පවතීනුයි නිවන ප්‍රණීත නම්. සබ්බසංඛාරසමථා යනු එයටම පයඝාය වචනයයි. සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් සංසිදිණුයි (සමාධියට) නංවා හුන්නහුගේ දිනයෙහිම වින්තෝත්පාදය සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් සංසුන්වීම පවතියි. -පෙ- එසේ හවුනුයෙහි වානනම්චු තෘෂ්ණාවගේ අභාවයෙන් නිවනයයි ලදනම් ඇති (දෙයින්) එහි සමවිතට නංවා හුන්නහුගේ වින්තෝත්පාදය නිවනෙහිම පවතීනුයි සබ්බසංඛාරසමථ ආදීනම් ලබයි. මේ අටවැද්දුම් ආභොගසමන්තාභාරයෙහි මෙතැන්හි එකක්ද ලබයි. දෙකක්ද සියල්ලමද ලබන්නේමය. සංඛාය යනු නුවණින් දනයයි. පරොවරානි යනු පරානි යනුද ඔවරානි යනුද වේ. අනුන්ගේ ආත්මභාවය තමන්ගේ ආත්මභාවය ආදිය පරානි යනුද ඔවරානි යනුද කියනලද්දේ වෙයි. යසස යනු යම් කිසි රහතන්වහන්සේගේයි. ඉඤ්ඤානං යනු රාග ඉඤ්ඤානං, දෙස මොහ මානදිට්ඨි කිලෙස දුඛවිත යන මේ සත් ඉඤ්ඤානං සැඵනානුය. කම්පානුචානුය. තැරී කුහිඤ්ඤා යනු කිසිදු එකාරම්මණයකද නැත. සන්තො යනු විරුද්ධ කෙලෙසුන් සන්හුන් බැවින් ශාන්තයි. විදුමො යනු කායදුඛවිතාදී දුම් රහිතය. අනිසො යනු රාගාදී විපත් රහිතය. නිරාසො යනු තෘෂ්ණාරහිතය, අකාරී යනු එතෙරවුයේ එතොඩවුයේ ඉක්මවාලූයේයි. සො යනු ඒ අරහත්වු සම්මානුචයන්වහන්සේයි. ජාතිජරං යනු මෙහි ජාතිජරාදිය ගැනීමෙන් ව්‍යාධිමරණයන්ද ගන්නාලද්දේමයයි දකුණුය. මෙසේ සුත්‍රයෙහිද ගාථාවෙහිද අරහත්ඵල සමාපත්තියම කියනලදි.

3. 4. 3

තෙවැන්නෙහි සංඛින්නෙත යනු මාතෘකා තැබීමෙනි. විපරායෙන යනු තැබූ මාතෘකාව බෙද දක්වීමෙනි. සඛින්නවිපරායෙන යනු විටකසැකවින් විටකවිස්තර වශයෙනි. අඤ්ඤාතාරො ව දුලලහා යනු අවබෝධකරන පුද්ගලයෝ දුලිභයන. මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සැරිසුන් තෙරුන්ගේ නුවණ ප්‍රකටකරවන අදහසින් පැවසුයේක. එය අසා තෙරණුවෝ 'ස්වාමීනී, නිසැකවූ ඔබවහන්සේ දෙසනු මැනවි. මම නුඹවහන්සේ විසින් දෙසනලද ධර්මය නයසියයෙන්ද නයදහසින්ද

අවබෝධකරන්නෙමි එය මට අයත්යයි හුදෙක් අදහසින් (වචනයෙන් නොකියා), ශාස්තෘන්වහන්සේ දෙසුමට උත්සාහවත්කරවමින් එකසා හඟවා කාලො යනාදිය පැවසූහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ උන්වහන්සේට 'කසමාතිහ' යනුවෙන් දෙසුම ඇරඹුසේක. එහි ඉමසමිඤ්ච සවිඤ්ඤාණකෙ යනාදිය කියනලදකුමය ඇත්තේමය. අවෙස්ථිතණං යනු මාගීඤ්ජන නමැති සැතින් (අවියෙන්) තෘෂ්ණාව සිත්දේය. වාචනකයි සංයෝජනං යනු දසආකාර සංයෝජනය මුල්සහිතව උදුරා ඉවත දමීය. සමමා මානාහිසමයා අත්තමකාසි දුක්ඛස්ස යනු මනා උපායෙන් නිවැරදි ප්‍රතිපත්තියෙන් තවවිටවූ මානය දුරලීම පිළිබඳ අවබෝධයෙන් සසරදුක් නිමවීය. ඉදංච පතමෙතං සාරිපුත්ත සන්ධාය භාසිතං යනු 'ශාරිපුත්‍රය, මව්සිත් පාරායන (වර්ග)යෙහි උදය ප්‍රශ්නයේද මේ ඵලසමාප්තිය සඳහාම මෙය කියනලදි. දැන් යමක් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් කියනලද්දේද එය දැක්වීමට 'පභානං කාමසඤ්ඤානං' යනාදිය අරඹනලදි. උදය ප්‍රශ්නයෙහිද මේ පදය පභානං කාමච්ඡාදානං යනුවෙන් අයේය. මෙහි වනාහි අධ්‍යාපන භාණ්ඩයන් විසින් 'කාමසඤ්ඤානං' යන්නට තහනලදි. එහි වෘත්තය පමණක්ම වෙනස්වෙයි. අත්ථය එකමය. කාමසඤ්ඤානං යනු කාමයන් අරභයා උපන් සංඤ්චන්තේය, ලොභසහගත සිත් අට සමභ එක්ව උපන් සංඤ්චන්තේ හෝය. දෙමනස්සානවුභයං යනු මෙ කාමසංඤ්චන්තේද වෙනසික දෙමනස්සයන්තේද යන දෙවගීයේම ප්‍රභාණයවූ පටිප්පස්සද්ධි ප්‍රභාණ සංඛ්‍යාතවූ අරභත්ඵලය නමැති අඤ්ඤාචිමොක්ඛය කියමැයි අත්ථයි. නිද්දෙසපාලියෙහිදී කාමච්ඡාද දෙමනස්ස යන දෙදෙනාගේම ප්‍රභාණය, ව්‍යපශමය, දුරුකිරීම, සංසිද්ධි අමෘතයය, නිව්‍යාණයයි කියනලදි. එය අත්ථය මතුකොට දැක්වීම් වශයෙන් කියනලදි. ප්‍රභාණය වනාහි ක්‍ෂයකිරීම් සංඛ්‍යාතවූ වූපසමය (සංසිද්ධි)යයි කියනුලැබේ. කෙලෙස් දුරුකරන මාර්ගයයිද කෙලෙස් සංසිද්ධි සංඛ්‍යාත ඵලයයිද කියනුලැබේ. යමකට පැමිණ කෙලෙස් දුරුවෙයිද එය අමෘතවූ නිව්‍යාණයයිද කියනුලැබේ. එබැවින් එහි මේපද ආයේය. අඤ්ඤාචිමොක්ඛං පබ්බුමි යන වචනයෙන් අරභත්ඵලයම අදහස්කරනලදි. කුක්කුචානං නිවාරණං යනු කුකුස් වළක්වන මාගීයට අනතුරුව උපන්බැවින් ඵලයම අදහස් කරනලදි. උපෙබ්බාසනිසංසුඤ්ඤා යනු වතුර්ථධ්‍යානික ඵලයෙහි උපන් උපෙක්ඛාවෙන්ද සතියෙන්ද පිරිසුදුවූයි. ධම්මකක්කපුරෙජවං යනු සමාස්සංකල්පය ධම්මකක්කයයි කියනුලැබේ. එය අඤ්ඤාචිමොක්ඛයට මුල්වෙයි. පෙරවූවෙයි. ඉදිරියෙහි වෙයි යනුවෙන් ධම්මකක්කපුරෙජවො නමි. ඒ ධම්මකීය ඉදිරියෙන් දිවෙන්නාවූයි. අඤ්ඤාචිමොක්ඛං යනු ඤාණෙත්ථිය අවසානයෙහි උපන් චිමොක්ඛයයි. දැනීමෙන් හෝ මිඳීමට

පැවීම අසඳවීමොක්කයයි. ප්‍රඥවෙන් විමුක්තිය ලැබීමය යන අර්ථය. අවිජ්ජාය පහේදනං යනු අවිජ්ජාව බිඳියාමෙන් අවසානයෙහි උපත් බැවින් අවිජ්ජාව බිඳියාම සංඛ්‍යාතවූ, නිවන අරභයා උපත්බැවින් මෙසේ ලබනලද නම් ඇති අරභත් ඵලයමය. මෙසේ මේ සියලුම පහානං ආදී පදයන්ගෙන් අරභත්ඵලයම පවසනලද්දී දතයුතුය.

3. 4. 4.

සිවුවැන්නෙහි නිදනානි යනු කාරණයෝයි. කම්මානං යනු සංසාරගාමී කම්යන්ගේයි. ලොහො නිදනං කම්මානං සමුදයාය යනු ඇලෙන පෙළඹෙන ස්වභාවය ඇති ලෝභය සංසාරගාමී කම්යන්ගේ හටගැනීමට, රැස් කිරීමට නිදනයය, කාරණයය, ප්‍රත්‍යයය යන අර්ථයයි. දෙසො යනු කිසීම, පුද්ගලවීම ස්වභාවයකොටඇති දෝෂයයි. මොහො යනු මුළාවීම වඩාත් මුළාවීම ස්වභාවයකොටඇති මොහයයි. ලොහපකතං යනු ලෝභයෙන් කරනලද, ලෝභයෙන් මැඩුණු ලෝභියකුට කරනලද කම්ය යනාර්ථය. ලෝභයෙන් හටගත්තේයි ලොහපං නම්. ලොහය මොහුගේ හේතුවයයි ලොහනිදනං නම්. ලෝභය මොහුට හටගැනීම (සමුදය)යි ලොහසමුදයං නම්. සමුදය යනු ප්‍රත්‍යයයි. ලෝහප්‍රත්‍යය යනාර්ථය. යත්ථස්ස අත්තභාවො නිබ්බත්තනි යනු යම් තැනක මේ ලෝභයෙන් හටගත් කම්ය ඇති පුද්ගලයාගේ ආත්මභාවය උපදියි. ස්කන්ධයෝ පහළවෙත්. තත්ථ තං කම්මං විපට්ඨනි යනු ඒ ස්කන්ධයන්හි එම කම්ය පැසවයි. දිට්ඨො වා ධම්මො යනාදිය යම් භෙයකින් ඒ දිට්ඨධම්මවේදනීය කම්යවූයේ හෝ වෙයි. උපපජ්ඣවේදනීයවූයේ වෙයි. අපරාපරියවේදනීයවූයේ හෝ වෙයි. එහෙයින් ඒ ප්‍රභේදය දක්වීමට කියනලදි. සෙසු දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. අබ්බොධිකි යනු නොබිඳුනාවූයි. අසුඛිනි යනු කුණුවීමෙන් අඛණ්ඩව නොපැමිණියාවූයි. අවාතාතපහතානි යනු සුළඟින්ද අවුටෙන්ද නොනැසුණාවූයි. සාරදනී යනු ගන්නාලද සාරයඇති, සරුවූ, නිසරුනොවූයි. සුඛසයිතානි යනු එක්රැස්වීමකින් සුවසේ ලැග සිටියාවූයි. සුඛෙතො යනු සැරසු කෙතෙහියි. සුපරිකම්මකතාය භූමියා යනු නගුලෙන් සැමෙන්ද පෝරුගුමෙන්ද මනාව පිළියෙළකරනලද කෙත්බිමෙහිය. නික්ඛිතානි යනු තබනලද්දවූ; සිටුවනලද්දවූයි. අනුස්සවෙට්ඨයා යනු නොපිටිස්තේය. වුද්ධිං යනාදියෙහි උඩට මතුටි එමෙන් වැඩීමයි. යට මුල පිහිටීමෙන් වැඩීම විරුහිං නම්. භාත්පසින් පැතුරුණු බැවින් වෙසුලං නම්. මෙහි දිට්ඨො වා ධම්මො යනාදී යමක් කියනලද්දේද එහි නොමුළාවීම සඳහා මෙතැන්හි කම්මිභක්තිය නමැයි කිවයුතුය. සුත්‍රාන්තික ක්‍රමයෙන් එකොළොස් කම්යක් බෙද දක්වා ඇත. කෙසේද යත්?

දිව්‍යධර්මවේදනීය, උපපජ්ජවේදනීය, අපරාපරියවේදනීය, යගරුක, යබ්බුල, යද්‍යන, කට්‍යනාචාර, ජනක, උපඤ්චක, උපසිලක, උපසානක යනුවෙනි. එහි එක්ස්වනවිචිත සිත්සන අතුරෙන් කුසලවු හෝ අකුසලවු හෝ ප්‍රථමස්වන චේතනාව දිව්‍යධර්මවේදනීය කම්පනම්. එය මේ අත්ඛේතිම විපාක දෙයි. කුසලය කාකවලිය, පුණ්ණකසිටුවරුනට මෙති. අකුසලය නඤ්ඤ, නඤ්ඤානවක, නඤ්ඤානාසානක, කොකාලිය, සුප්පබුද්ධ, දෙවදන, විඤ්ඤානවිකාදීන්ට මෙති. එසේ නොහැකිවන කම්ප අනොසිකම්ප නම්වෙයි. විපාක නොදීමට පැමිණෙයි. එය මුච්චුදි උපමාවෙන් දක්වනුයුතුය. යම්සේ නම් මුච්චුද්දෙකු විසින් මුච්චුදක දුන්න ඇද නික්මවූ හීය නොවරදියිද ඒමුවා එහිම හෙලයි. ඉක්බිති මුච්චුද්ද ඒ මුවා සමගසා කඩකඩ කොට කපා මස් රැගෙන අඹුදරුවන් සතුටුකරමින්යයි. ඉදින් වරදියිද මුවා පළාගොස් යළි එදෙස නොබලයි. මෙය මෙබඳුයයි දක්වනු යුතුය. හීය නොවැරදි මුවාට විදීම මෙන් දිව්‍යධර්මවේදනීය කම්පාගේ විපාකවාරය ලැබීමද හීය වැරදි විදීම මෙන් අවිපාකභාවයද එළඹෙයි. අත්ඛේතිමය කරන්නාවූ සත්වුනි ජවන චේතනාව උපපජ්ජවේදනීය කම්ප නම්. එය අනතුරු අත්ඛේතිම විපාකය දෙයි. එය කුසලපක්‍ෂයෙහි අභිච්ඡාදනාසානක විශයෙන්ද අකුසලපක්‍ෂයෙහි පංචානන්තරිය කර්ම විශයෙන්ද දක්වනුයුතුය. එහි අභිච්ඡාදනාසානක විශයා එක් සමවනකින් බබලොව උපදියි. ආනන්තරිය පසමකරන්නා එක් කම්පකින් නිරයෙහි උපදියි. සෙසු සමවන්ද සෙසු කම්පයෝද අනොසිකම් බවටම පැමිණෙත්. විපාක නැත්තෝ වෙත්. මේ අත්ඛේතිම පළමු උපමාවෙන්ම ප්‍රකට කළයුතුය. (ඉහත සඳහන් ජවන) දෙදෙනා අතරෙහි වන ජවන චේතනා පස අපරාපරියවේදනීය කම්ප නම්වෙයි. එය අනාගතයෙහි යම් විටෙක ඉඩ ලැබේද එවිට විපාක දෙයි. සසර පැවැත්ම ඇති කල්හි අහෝසි කම්පක් නම් නොවෙයි. එය බලවැදි උපමාවෙන් ප්‍රකට කළයුතුය. යම්සේ බලවැද්දෙකු විසින් මුච්චුදක දක මුද්‍රාල බල්ලා මුවා එහුබැද යම් තැනෙක්හි පැමිණෙයිද එහිදීම දඬුවමකරයි. එසේම මෙම කම්ප යම් තැනක අවකාශ ලබයිද එහිදීම විපාකදෙයි. එයින් මිදුණු සත්වයෙක් නම් නැත. ගරුක අගරුකවූ කුසලාකුසලයන් අතුරෙහි යම් කම්පක් ගරුක වේද? එය යගරුක නම්. එය කුසලපක්‍ෂයෙහි මහගත කම්පයද අකුසලපක්‍ෂයෙහි පඤ්චානන්තරිය කම්පයද ලෙස දක්වනුයුතුය. එය ඇති කල්හි සෙසු කුසල් හෝ අකුසල් හෝ විපාකදීමට නොහැකිවෙයි. ඒ දෙයාකාරවූම යද්ගරුක කම්ප ප්‍රතිසන්ධිය (ලබා)දෙයි. යම්සේ මැඟුටයක් පමණවූද ගල්කැටයක් හෝ යගුලියක් දියවිලක හෙළුයේ දියමතුපිට ඉල්පීමට නොහැකිවෙයිද යටටම ගිලාබසියිද එසේම කුසලයන්හි හෝ

අකුසලයන්හි යමක් ගරුක (බරඇති)වේද එයම ගෙනයෙයි (එයම විපාක දෙයි). කුශලාකුශලයන්හි යමක් බහුලවේද එය යබබහුල නම්. එය බොහෝකලක් කළ ලබනලද ඇසුරු කිරීම්වශයෙන් දනසුතුය. බලවත් කුශලකම්යන්හි යමක් (දිගුකලක්) සොම්නස ඇතිවෙයිද? අකුශල කම්යන්හි යමක් (දිගුකලක්) තැවුල ඇතිකරවන්නේද එය යබබහුල නම්. යම්සේ මල්ලවයන් දෙදෙනකු යුදබිමට බටකල්හි යමෙක් බලවත්වේද අනෙකා (බිම) හෙළා යයිද එසේම මේ යබබහුල කම්ය ආසේවන (පුරුදුකිරීම්) වශයෙන් බහුලවූයේ හෝ තැවීම් වශයෙන් බලවත්වූයේ හෝ ඉතිරි දුච්ඡ කම් යටපත් කොට විපාක දෙයි. දුට්ඨගාමිණී අභයරජුගේ කම්ය මෙනි. හෙතෙම චූලලභගනී යුද්ධයෙහිදී පරාජයවූයේ වෙළඹ මත තැහි පළා ගියේය. හෙතෙම එක් වනපියසකට පිවිස හුන්නේ කුසගින්නෙන් පෙළෙනවිට, 'සොයුරු තිස්සය, කුසගින්න අප පෙළයි. කුමක් කරන්නෙමුද'යි ඇසීය. 'දේවයිනි, ඇත! මවිසින් සඵපට අතර තබා රත්බදුනක බහා එක් බතක් ගෙනෙනලද'යි සොයුරා කීය. 'එසේනම් ගනුව'. හෙතෙම එය ගෙන රජුඉදිරියෙහි තැබීය. රජතෙමේ එය දක සතර කොටසක් කරන්නැයි පැවසීය. 'අපි තිදෙනෙකි. කුමක් නිසා දේවයන්වහන්සේ කොටස් සතරක් කරවන්නේද?' 'සොයුරු තිස්සය, යම් දිනක සිට මා ගැන මට සිහිකළ හැකිද එදින සිට මවිසින් ආයඝීවරුනට (බික්සහනට) නොදී අහරක් නොවැළඳුවීරුය. මම අදද නොදී නොවළඳන්නෙමි'යි රජතෙමේ කීවේය. හෙතෙම සිවු කොටසක් කළේය. රජතෙමේ කාලසොෂාකරව'යි පැවසීය. 'නොසලකාහළ අරණක ආයඝීයන්වහන්සේලා කෙසේ ලබන්නමුද දේවයිනි?' 'එය ඔබගේ වැඩක් නොවේ. ඉදින් මට ශ්‍රද්ධාව ඇත්නම් ආයඝීවරුන් ලබන්නෙමි. නිසැකව කාලසොෂා කරව'යි පැවසීය. හෙතෙම ස්වාමීනි (මේ සුදුසු) කාලයයි තෙවරක් සෝෂා කළේය. ඉක්බිති බෝධිමාතුමහාතිස්ස තෙරුන්වහන්සේ ඔහුගේ ඒ ශබ්දය දිවකණින් අසා මේ ශබ්දය කොහිදැයි සිහිකරන්නාහු අද දුට්ඨගාමිණී අභය රජතුමා යුදයෙන් පැරදී වනයට පිවිස හුන්නේ එක් සරලබතක් සිවුකොටසකට බෙද තනිව නොබුදිමැයි කාලසෝෂා කරවීයයි දැන අද මවිසින් රජුට සැලකිල්ලක් දැක්වියුතුය සෘද්ධියෙන් අවුත් රජු ඉදිරියෙහි සිටිසේක. රජතෙමේ (උන්වහන්සේ) දක පැහැදුණු සිතැත්තේ 'සොයුරු තිස්ස, බලව'යි පවසා තෙරුන් වැඳ 'ස්වාමීනි, පාත්‍රය දෙන්නැ'යි කීවේය. තෙරණුවෝ පාත්‍රය දුන්හ. රජතෙමේ තමාගේ කොටස සමඟ තෙරුන්ගේ කොටසද පාත්‍රයෙහි හෙළා 'ස්වාමීනි, ආහාර දුෂ්කරතාවක් කිසිවිටෙක නොවේවායි වැඳ පාත්‍රය පිළිගැන්වීය. තිස්ස ඇමති තෙමේද මගේ ආයඝීපුත්‍රයා බලාසිටියදී අනුභව කිරීමට නොහැක්කෙමැයි තමාගේ කොටස තෙරුන්ගේ පාත්‍රයටම හෙළීය. මගේ

කොටසක් තෙරුන්ට දීමට වටියයි වෙළඹද සිතුවාය. රජතෙමේ වෙළඹ දෙසබලා මෝද තම කොටස තෙරුන්ගේ පාත්‍රයෙහි හෙළීම බලාපොරොත්තු වන්නීයයි දැන එයද පාත්‍රයෙහිම හෙළා තෙරුන් වැඳ උන්වහන්සේ පිටත්කරවීය. තෙරණුවෝ ඒ බත රැගෙන ගොස් මුලපටන් හික්කුසංඝයාට පිටුකොට හැකිලීමෙන් දුන්හ. රජතෙමේද, අපගේ කුසගින්න බලවත්ය. ඉදින් ඉතිරි බත්කුලු එවන්නෙමි මැනවැයි සිතුවේය. තෙරණුවෝ රජුගේ සිත දැන ඔවුනට යැපීමට පමණක් බත් පාත්‍රයෙහි ඉතිරි කොට එය අහසට දමූහ. පාත්‍රය අවුත් රජුගේ අතෙහි පිහිටියේය. බත තිදෙනාටම යැපීමට ප්‍රමාණවත් විය. ඉක්බිති රජතෙමේ පාත්‍රය සෝධා හිස් පාත්‍රය නොයවමැයි උතුරුසඵව මුද දිය පිය සඵව පාත්‍රයෙහි තබා 'පාත්‍රය ගොස් මගේ ආර්ථයන්වහන්සේගේ අතෙහි පිහිටාවා'යි සිතා අහසට දමීය. පාත්‍රය ගොස් තෙරුන්වහන්සේගේ අතෙහි පිහිටියේය. මැනභාගයෙහි තථාගයන්වහන්සේගේ ශරීරධාතුන්ගෙන් අටෙන් කොටසක් පිහිටුවා එක්සියවිසිරියන් මහසෑය කරවන්නාවූ රජුට සෑය නිමානොවියදීම කළුරිය කිරීමට කාලය එළඹියේය. මහසෑයෙහි දකුණුපසෙහි වැදහොත්තාවූ රජුට හික්කුසංඝයා නිකාය පසවශයෙන් සජ්ඣායනය කරන්දී සඳෙව්ලොවින් රියසයක් පැමිණ ඉදිරි අහසෙහි සිටියේය. රජතෙමේ 'පින්පොත ගෙන එව'යි ගෙන්වා ගෙන මුලසිට පින්පොත කියවීය. ඉක්බිති කිසිදු පින්කමක් ඔහුගේ සිත සතුටු නොකළේය. රජතෙමේ තවදුරටත් කියවන්නැයි පැවසීය. පොත කියවන්නා, 'ස්වාමීනි චූළඬගනි යුද්ධයෙන් පැරද වනයට පිවිස හුන්නාවූ ඔබවිසින් එක් සරළබතක් සිටුකොටසක් කොට බෝධිමාතුමහාතිස්සා, තෙරුනට හික්කාව දෙන ලද'යි කීවේය. රජතෙමේ තවකුවයි කියා ස්වාමීනි කවර දෙව්ලොවක් සිත්ගන්නාසුලුදැයි හික්කුසංඝයාගෙන් විමසීය. 'මහරජ, සියලු බෝසතුන් වසනතුනවූ කුසිත හවනය'යි සැළ කළහ. රජතෙමේ කළුරිය කොට කුසිතහවනයෙන් පැමිණි රියෙහි පිහිටා කුසිතහවනයට ගියේය. මේ බලවත් කම්යස විපාකදීමේ කථාවස්තුවයි. කුලලාකුලලයන් අතුරෙහි යමක් මරණාසන්නයෙහි සිහිකිරීමට හැකිවෙයිද එය යදසන්න කම්ය නම්. යම්සේ ගවසමුඛයාගෙන් පිරුණු ගවගාලක දෙරටුව විවරව තිබියදී එහි පසු කොටසෙහි හික්මවියයුතු ගවයන් හා ශක්තිමත් ගවයන් ඇතිකල්හිද යම් ගවයෙක් ගාල්දෙරටුවට ආසන්නව සිටිද යටත් පිරිසෙයින් දුබලදිරාගිය ගවයෙක්වුවත් ඔහුම පළමුව නික්මෙයිද එසේම මෙම යදසන්න කම්ය අන්‍ය කුලලාකුලලයන් තිබියදීද මියෙන කාලයට සම්පබැවින් විපාකය දෙයි. එහි මේ කථාවස්තුවයි. මුද්‍රඅභිගත ගමෙහි එක් දමිළ දොරටුපල්ලෙක් උදසනින්ම බිලිපින්න රැගෙන ගොස් මසුන් මරා කොටස්තුනක්කොට එක්කොටසකින් සහල් මිළදීගනියි. එක්කොටසකින් දිකිරිද ගෙන අනික්

කොටස පියයි. මේ අයුරින් පණස් වසරක් පරපණ නැසීමේ කම්යකොට පසුකල්හි මහඵව නොනැගිටින නින්දට එළඹියේය. එකෙණෙහි ගිරිවිහාරවාසී චූල්ලපිණ්ඩපානිය නියුතෙරණුවෝ මේ මිනිසා මා බලාසිටියදී නොනැස්වායි ගොස් ඔහුගේ ගෙදර වැඩසිටියහ. ඉක්බිති ඔහුගේ බිරිඳ තෙරහිමියෝ වැඩියහයි සැළකළාය. 'මම පණස්වසක් තෙරුන්සම්පයට නොගියවිරිමි. 'මගේ කවර ගුණයකින් තෙරණුවෝ පැමිණෙන්නෝද උන්වහන්සේට යන්න කියන්නැ'යි පැවසීය. ඕනොමෝ ස්වාමීනි ඉවත්ව යනුමැනවැයි කීවාය. තෙරණුවෝ උවසුවාගේ ශාරීරික තත්වය විමසූහ. 'ස්වාමීනි, දුබලය'යි කීවාය. තෙරණුවෝ ගෙට ගොස් සිහි උපදවා සිල් ගන්නැයි පැවසූහ. 'මැනවි ස්වාමීනි, සිල් දෙන්නැ'යි කීයේය. තෙරණුවෝ නියරණයදී පන්සිල්දීමට ඇරඹූහ. පන්සිල් යන වචනය කියද්දීම ඔහුගේ දිව (අප්‍රාණිකව) වැටිණි. තෙරණුවෝ මෙපමණක් වටීයයි (සිතා) නික්ම ගියහ. හෙතෙමින් කථරිය කොට වාතුම්මහාරාජික දෙවිලොව උපන්නේය. උපත්කෙණෙහිම, 'මවිසින් කවරනම් කම්යක් කොට මෙය ලබනලද්දයි මෙනෙහිකරන්නේ තේරුන් නිසා ලදබව දැන දෙවිලොවින් අවුත් තෙරුන් වැඳ සක්මණෙහි සිටියේය. 'මේ කවරෙක්ද'යි ඇසූවිට, 'මම ස්වාමීනි, දම්ළ දෙරටුපල්ලා වෙමැ'යි කීය. කොහි උපන්නෙහිද? 'ස්වාමීනි, වාතුම්මහාරාජිකයෙහිය. ආයායන්වහන්සේ මට ඉදින් පන්සිල් දුන්නේ නම් මතු දෙවිලොවක උපදින්නේ වන්නෙමි.' 'මම කුමක් කරන්නෙමිද? දරුව නුඹට ගැනීමට නොහැකිවිය' හෙතෙම තෙරුන් වැඳ දෙවිලොවටම ගියේය. මේ වනාහි කුශලකම්යෙහි කථාවස්තුවයි. අන්තර ගංගාවෙහි මහාවාටකාල නම්වූ උවසුවෙක් වූයේය. හෙතෙම නිස්වසක් සෝවාන්මාර්ගීය ලැබීම සඳහා දව්‍යනිසාකාරය (දෙතිස් කුණපභාවනාව) සඤ්ඤායනසංකොට, මම මෙසේ දව්‍යනිසාකාරය සප්තකායනය කරමින් ආලෝකමාත්‍රයක්වත් උපදවන්නට නොහැකිවූයෙමි. බුදුසසුන අනිර්යානික (සසරින් මුදවාලන්නක්) නොවන්නේයයි දෘෂ්ටිවිපයඝාසයට පැමිණ කථරියකොට මහගඟෙහි නව උසහයක් දිගැති කිඹුල් ප්‍රේතයෙක්වී උපන්නේය. එක් කලෙක කථික තොටුපලෙන් ගල්කණු (පැටවු) ගැල් සැටක් ගියේය. ඒ ප්‍රේතයා ඒ සියලු ගොනුන්ද ගල්කණුද කැටේය. මේ අකුශලකම්ය පිළිබඳ කථාවස්තුවයි. මේ කම්තුනෙන් මිදුණු නොදැනීමිවශයෙන් කළ කම්ය කටත්තාවාපන කම්ය නම්. එය උමතුටුවකු විසින් විසිකළ හියක් (ඉලක්කයක් නැතිව) ඔබ්මොබ යන්නක් මෙන් යථොක්ත කම් නොමැති කල යම් කිසිතැනක විපාක දෙයි. ජනක කම්ය එක් ප්‍රතිසන්ධියක් උපදවා ප්‍රවෘත්තිය (පැවැත්ම) නොදනවයි. ප්‍රවෘත්තියෙහි වෙනත් කම්යක් විපාකය උපදවයි. යම්සේ

මව උපදවන්නීද කිරීමට පෝෂණය කරන්නීද එසේම ප්‍රතිසන්ධිය උපදවන්නාවූ ජනක කම්ම මව වැනිය. ප්‍රවෘත්තියෙහි පැමිණි කම්ම කිරීමට වැනිය. උපස්ථම්භක කම්ම කුශලයෙහිද අකුශලයෙහිද ලබයි. ඇතමෙක් කුසල් කොට සුගතිභවයක උපදිත්, එහි සිටියාහු යළියළිත් කුසල්කොට ඒ කම්මට උදව්දී නොයෙක් ලක්ෂණයන් අවුරුදු සුගතිභවයෙහිම හැසිරෙත්. ඇතමෙක් අකුසලයක් කොට දුර්ගති භවයක උපදිත්, ඔවුහු එහි සිටියාහු නැවතනැවතත් අකුසල් කොට ඒ (ජනක) කම්මට රුකුල්දී බොහෝ අවුරුදු ලක්ෂණයන් දුර්ගති භවයෙහිම හැසිරෙත්. වෙනත් ක්‍රමයක්ද වෙයි: ජනක කම්ම නම් කුශලයක් හෝ අකුශලයක් වෙයි. එය ප්‍රතිසන්ධියෙහිද ජීවිත ප්‍රවෘත්තියෙහිද රූපාරූපවිපාකස්කන්ධයන් උපදවයි. උපත්ථමක කම්ම වනාහි විපාක දැනවීමට අපොහොසත්වෙයි. වෙනත් කම්මකින් දුන් ප්‍රතිසන්ධියෙන් විපාකය දැනු කල්හි උපදවන සුවදුක්වලට රුකුල් දෙයි. බොහෝ කලක් පවත්වයි. උපපිළක කම්ම වනාහි වෙනත් කම්මකින් දෙනලද ප්‍රතිසන්ධියෙන් විපාකය දැනු කල්හි උපදින සුවදුක් පෙළයි. බාධාකරයි දිගුකලක් පැවතීමට නොදෙයි. මේ එහි ක්‍රමයයි, කුශල කර්මය විපාක දෙනකල්හි අකුශලකම්ම උපපිඩකයක් වී කුශලකම්මට විපාකදීමට ඉඩ නොදෙයි. අකුශල කම්ම විපාක දෙනකල්හි කුශල කම්ම උපපිඩකයක් (පෙළන්නෙකු)වී එයට විපාකදීමට ඉඩ නොදෙයි. වැඩෙන ගසක් හෝ පදුරක් හෝ වැලක් හෝ කිසිවෙක් දණ්ඩෙන් හෝ අවියෙන් හෝ සිඳින්නේ හෝ බිඳින්නේ නම් ඉක්බිති ඒ ගස හෝ පදුර හෝ වැල හෝ වැඩීමට නොහැකි වන්නේ යම්සේද එසේ විපාක දෙනුලබන කුසලය අකුසලය විසින් පෙළනලද්දේ හෝ විපාකදීමට නොහැකි වන්නේය. එහි සුනකඛ්‍යතාගේ අකුසලකම්ම කුසලය පෙළිය. වොරසාතකගේ කුසලකම්ම අකුසලය පෙළිය. රජගහනුවරෙහි වාතකාළකතෙමේ පතස්වසක් යොරුන් නැසීමේ කම්මකළේය. ඉක්බිති රජුට, 'දේවයන්වහන්ස, වාතකාළක මහඵය. යොරුන් නැසීමට නොහැක්කේය'යි දැන්වුවාහුය. 'ඔහු එම තනතුරින් ඉවත් කරවු'යි රජ සැළකළේය. ඇමතිවරු ඔහු එම තනතුරින් ඉවත්කොට අනෙකකු එම තනතුරෙහි තැබූහ. වාතකාළක තෙමේද යම්තාක් කල් එම යොරුන් නැසීමේ කම්ම කළේද ඒතාක්කල් අලුත් ඇඳුම් ඇඳීමට හෝ සුවඳමල් පැළඳීමට හෝ කැඳඅවුළු වැළඳීමට හෝ ඇඟසුවඳ ගැල්වීම් නැම් කිරීමට හෝ නොලැබීය. හෙතෙම, 'මා දිගුකලක් කිළිටි වෙසින් හැසිරිණැ'යි මට පායාය පිසවයි බිරියට අණවා තහනබඩු ගෙනවා ගෙන තානතොටට ගොස් තහා අලුත් ඇඳුම් අන්දවා ගෙන සුවඳගල්වා මල් පැළඳ ගෙටඑන්නේ සැරියුත් තෙරුන් දක, මම කිළිටි (පවිටු) කම්මයෙන්

ඉවත්වූයේවෙමි. මවිසින් ආයතීයත්වහන්සේද දක්නාලද සේකැ'යි සතුටු සිතන්නේ තෙරුන් ගෙදරට පමුණුවා අලුත් ගිනෙල් සකුරුසුණුවලින් සකසනලද පායාසයෙන් වැළඳවීය. තෙරණුවෝ ඔහුට අනුමෙවෙති බණ වදළහ. හෙතෙම අනුමෙවෙති බණ අසා අනුලෝමවූ ඤාන්තිය ලැබ තෙරුන්ට පසුගමන් කොට ආපසු එන්නේ අතරමගදී අලුත් පැටවෙකු ඇති ගව දෙනක විසින් ඇත ජීවිතඤායට පත්කරනලද්දේ (මිය) ගොස් තවතියා දෙවිලොව උපන්නේය. හික්කුහු තවාගනයත්වහන්සේගෙන් 'ස්වාමීනි, වොරඝාතක තෙමේ දිගුකලක් මිනිසුන් මැරීය. පාපකම්යාගේ විපාකය නැතැයි නුඹවහන්සේ පවසනසේක්දැයි විමසූහ. 'මහණෙනි, එසේ නොකියමි. බලවත් කලාණ්ණමිත්‍ර උපතිශ්‍රයක් ලැබ දම්සෙනෙවි සැරිසුන් තෙරුන්ට පිණ්ඩපාතයදී අනුමෙවෙතිය අසා ආනුලෝමික ඤාන්තිය ලැබ හෙතෙම එහි උපන්නේය'යි පැවසූසේක.

'නාගරික වෝරඝාතක තෙමේ සුභාමිතය අසා අනුලෝම ඤාන්තිය ලැබ දෙවිලොව ගියේ සතුටුවෙයි.'¹

උපසාතක කම්ය වනාහි තෙමේ කුසලවූයේත් අකුසලවූයේත් අනෙක් දුච්චකම්යක් විනාශකොට එහි විපාකය වළක්වා තමාගේ විපාකයට අවකාශ ඇතිකරයි. මෙසේ කම්යෙන් අවකාශ ඇතිකළකල්හි ඒ විපාකය උපන්නේ නමැයි කියනුලැබේ. උපචේදක යනුද ඊටම නමකි. මේ එහි (විපාකදීමේ) ක්‍රමයයි. කුසලකම්ය විපාකදෙන විට එක් අකුසල කම්යක් නැගීසිට ඒ (කුසල) කම්ය සිදු හෙළයි. අකුසලකම්ය විපාකදෙනවිටද එක් කුසලකම්යක් මතු වී ඒ අකුසල කම්ය සිදුහෙළයි. මෙය උපචේදක නම්. එහි අපාසත් රජුගේ කම්ය කුසලය සිදුලන්නක් විය. අංගුලිමාල තෙරුන්ගේ කම්ය අකුසලය සිදුලන්නක්විය. මෙසේ සුත්‍රාන්තික ක්‍රමයෙන් එකොළොස් කම්යෝ බෙදුදක්වන ලදහ. අහිටම් ක්‍රමයෙන් සොළොස් කම්යෝ බෙදු දක්වනලදහ. කෙසේදැයිත්? 'ගතිසම්පත්ති වළහමින් විපාක නොදෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. උපටි සම්පත්ති වළහමින් විපාක නොදෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. කාලසම්පත්ති වළහමින් විපාක නොදෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. ප්‍රයෝගසම්පත් වළහමින් විපාක නොදෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. ගතිවිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. කාලවිපත්තියට පැමිණ-පෙ-ප්‍රයෝගවිපත්තියට - පැමිණ විපාක දෙන ඇතැම් පවිටුකම්යෝ වෙත්. ගති විපත්තිවළහා විපාක නොදෙන ඇතැම් කලාණ්ණ කම්යෝවෙත්.

1. සුභාසිතං සුණ්ඤ්චාන - නාගරියො වොරඝාතකො
අනුලෝමඛන්තිං ලඛාන - මොදති කිද්වංගකො

උපධිවිපත්තිවළහන, කාලවිපත්තිවළහන, ප්‍රයෝගවිපත්තිවළහන විපාක නොදෙන කලාණකම්යෝ වෙන්, ගතිසම්පත්තියට පැමිණ විපාක දෙන ඇතුළු කලාණකම්යෝ වෙන්, උපධිසම්පත්තියට පැමිණ, කාලසම්පත්තියට පැමිණ, ප්‍රයෝගසම්පත්තියට පැමිණ විපාකදෙන ඇතුළු කලාණකම්යෝ වෙන්.' එහි පාපකානි යනු ලාමකවූයි. කම්මසමාදානානි යනු කම්ගැනීමය. ගන්නාලද, මනාවගන්නාලද, කම්යන්ටම මෙය නමෙකි. ගති සම්පත්තිපතිබාහුනානි න විපට්ඨනි යනාදියෙහි අනිටුථරමුණක් විදීමට සුදුසු කම්යක් ඇතිකල්හිම සුගතිභවයක උපන්නත්‍රයේ ගති සම්පත් වළහන ඒ කම්ය විපාක නොදේ නම්. ගතිසම්පත්තිය වළක්වා ලන්නක්වී විපාක නොදෙයි යන අන්වී. යමෙක් පාපකම්යකින් දූෂ්‍යකයේ හෝ කම්කරු ගැහැනියකගේ හෝ කුසෙහි ඉපිද උපධිසම්පන්න වෙයි. සමාද්ධිමත් ආත්මභාවයක සිටියි. ඉක්බිති ඔහුගේ ස්වාමීහු ඒ රූපසම්පත්තිය දක මෙනෙම පහත් වැඩට නොසුදුස්සෙකැයි අදහස් කොට තමන්ටම උපත් පුතෙකු මෙන් ඔහුව භාණ්ඩාගාරික ආදී තනතුරුවල පිහිටුවා සියලු සැපතෙහි යොදවා ඇතිදැඩිකරත්. මෙබඳුවහුගේ කම්ය උපධිසම්පත් වළහමින් විපාක නොදෙයි නම්. යමෙක් වනාහි ප්‍රථම කල්පික කාලයෙහි මෙන් රසබොජුන් සුලභව ඇති කුලයක උපදිමිද ඔහුගේ පාපකම්ය පැවතුනත් කාලසම්පත්ති වළහමින් විපාක නොදෙයි නම්. යමෙක් සමයක් ප්‍රයෝගය නිසා ජීවත් වේද? එළඹියයුතුකල්හි එළඹෙයිද ඉවත්වියයුතුකල්හි ඉවත්වෙයිද පළායායුතුවට පළායෙයිද අල්ලස් දියයුතු කල අල්ලස් දෙයිද සොරකම් කළයුතු විට සොරකම් කරයිද? මෙබඳුවහුගේ කම්ය ප්‍රයෝගසම්පත් වළහමින් විපාක නොදෙයි නම්. දුගති භවයක උපන්නත්‍රයේ කම්ය ගතිවිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙයි නම්. යමෙක් දූෂ්‍යකයේ හෝ කම්කරු ගැහැනියකගේ කුසෙහි උපන්නේ දුර්වර්ණ වෙයිද විරූපහැඩ ඇත්තේ වෙයිද? යකෙක්ද මිනිසෙක්දයි සැක උපදවයිද ඉදින් හෙතෙම පිරිමියෙක් වන්නේනම් එවිට මොහු අනෙක් වැඩකට නොසුදුසුසෙකැයි (සලකා) ඔහු ලවා ඇතුන් හෝ බලවත්. අයුත් හෝ ගොනුත් හෝ තණ දර ආදිය හෝ ගෙන්වත්. කෙළ පඩික්කත් හෝ ගෙන්වා ගනිති. ඉදින් ස්ත්‍රියක් වෙතම් ඇය ලවා ඇත්අස් ආදීන්ට බත්මැ ආදිය හෝ පිසවත්. කසළ හෝ ඉවත්කරවත්. වෙනත් පිළිකල් කටයුතු වැඩක හෝ යොදවත්. මෙබඳු වුවහුගේ පාපකම්ය උපධිවිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. යමෙක් වනාහි දුර්වික්ෂ කාලයක හෝ පිරිහුණු සැපත් ඇති කලෙක හෝ අතුරු කපෙක හෝ ඉපදෙයිද ඔහුගේ පාපකම්ය කාලවිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. යමෙක් ප්‍රයෝගයෙහි යෙදීමට නොදැනියිද එළඹියයුතු

කල ඵළඹීමට නොදැනිද -පෙ- සොරකම් කළයුතු කල සොරකම් කිරීමට නොදැනිද ඔහුගේ පාපකම්ය ප්‍රයෝගවිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙයි නම්. යමෙක් වනාහි ඉටු (යහපත්) අරමුණක් විදීමට සුදුසු කම්යක් පවතින්නිදීම ගොස් දුගතිභවයක උපදිසිද ඔහුගේ ඒ කම්ය ගතිවිපත්ති වළඟමින් විපාක නොදෙයි නම්. යමෙක් වනාහි පින්කමක බලයෙන් රාජරාජමහාමාත්‍යාදීන්ගේ ගෙයක ඉපිද කණෙක් හෝ අත් කොරවුවෙක් හෝ පාකොරවුවෙක් හෝ පැත්තක් පණනැත්තෙක් හෝ වෙයිද ඔහුට යුවරජ සෙනෙවි භාණ්ඩාගාරික ආදී තනතුරු නොසුදුසුයැයි නොදෙත්. මෙසේ ඔහුගේ එම පුණ්‍යකම්ය උපට්ඨිපත්ති වළඟමින් විපාක නොදෙයි නම්. යමෙක් දුබ්බකකලක හෝ සම්පත් පිරිහුණු කලක හෝ අතුරු කපක මිනිසුන් අතරන උපදිසිද ඔහුගේ ඒ යහපත් (පුණ්‍ය) කම්ය කාලවිපත් වළඟමින් විපාක නොදෙයි නම්. යමෙක් යට කියනලද ක්‍රමයෙන් ප්‍රයෝග සැපයීමට නොදැනිසිද ඔහුගේ පුණ්‍යකම්ය ප්‍රයෝග විපත්තිවළඟමින් විපාක නොදෙයි නම්. පුණ්‍යකම්යකින් සුගති භවයක උපත්තනුගේ ඒ පුණ්‍යකම්ය ගතිසම්පත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. රාජරාජ මහාමාත්‍යාදීන්ගේ කුලයක ඉපිද උපට්ඨිපත්තියට පැමිණ සමාද්ධිමත් ආත්මභාවයක සිටියනුගේ දිව්‍යතරයක නංවනලද රුවන් තොරණක් වැනි ආත්මභාවය දක මොහුට යුවරජ සෙන්පති භාණ්ඩාගාරික තනතුරු ආදිය සුදුසුයයි තරුණවියෙහි සිටියදීම ඒ තනතුරු දෙත්. මෙබඳුවුවනුගේ පුණ්‍යකම්ය උපට්ඨිපත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. යමෙක් ප්‍රථම කල්පිකයන්හි ආහාරපාන සුලභ කාලයක හෝ උපදිසිද ඔහුගේ පුණ්‍යකම්ය කාලසම්පත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. යමෙක් කියනලද ක්‍රමයෙන්ම ප්‍රයෝගයෙහි යෙදීමට දැනිසිද ඔහුගේ කම්ය ප්‍රයෝගසම්පත්තියට පැමිණ විපාක දෙයිනම්. මෙසේ අභිධම්ම කමයෙන් සොළොස් කම්යෝ බෙද දක්වනලදහ. පටිසම්භිදමගන ක්‍රමයෙන් වෙනත් කර්ම දෙළයක් බෙදදක්වනලදි. කෙසේදයත්? අහොයිකමම. අහොයි කමමවිපාකො, අහොයිකමම. නාහොයිකමම විපාකො, අහොයිකමම. අර්ථකමමවිපාකො, අහොයිකමම. නාර්ථකමමවිපාකො, අහොයිකමම. හවිසාසකි කමමවිපාකො අහොයිකමම. නහවිසාසකිකමමවිපාකො, අර්ථකමම. අර්ථකමම. හවිසාසකි කමමවිපාකො, අර්ථකමම. නහවිසාසකි කමමවිපාකො, හවිසාසකි කමම. හවිසාසකි කමමවිපාකො, හවිසාසකිකමම. නහවිසාසකි කමමවිපාකො යනුවෙනි.

එහි අනිත්‍යයෙහි රැස්කළ කම්යක් අනිත්‍යයෙහිම විපාකචාරය ලැබිද ප්‍රතිසංවර්තක කම්ය ප්‍රතිසංවර්තය ඉපදවිද? රූප ජනකකම්ය රූපය ඉපදවිද, එය අහොයිකමම අහොයි කමමවිපාක (සිදුවූ කම්ය සිදුවූ

විපාකය)යි කියනු ලැබේ. යම් කම්යක් විපාකවාරය නොලැබීද ප්‍රතිසන්ධිකම්ය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනක කම්ය රූපයත් ඉපදවීමට නොහැකිවිද? එය අහොසිකමම නාහොසිකමම විපාක (සිදුවූ කම්ය සිදුනොවූ විපාක)යයි කියන ලදි. අතීතයෙහි රැස්කළ යම් කම්යක් දත් ලබන ලද විපාකවාරය ඇත්තේ ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් උපදවා සිටියේවේද? එය අහොසි කමම අත්තිකමම විපක (සිදුවූ කම්ය ඇති කම් විපාක)යයි කියන ලදි. අතීතයෙහි රැස්කළ නොලද කම් විපාකවාරය ඇති ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධිය හෝ රූපජනකය රූපය හෝ ඉපදවීමට නොහැකි විද? එය අහොසිකමම තත්ති කමම විපාක (සිදුවූ කම්ය නොමැති කම් විපාක)යයි කියන ලදි. අතීතයෙහි රැස්කළ යම් කම්යක් අනාගතයෙහි විපාකවාරය ලබන්නේද? ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් ඉපදවීමට හැකිවන්නේද? එය අහොසිකමම හවිස්සති කමම විපාක (සිදුවූ කම්ය වන්නාවූ කම් විපාක)යයි කියන ලදි. යමක් අනාගතයෙහි විපාකවාරය නොලබන්නේද ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් ඉපදවීමට නොහැකි වන්නේද එය අහොසිකමම තත්තිස්සති කමම විපාක (සිදුවූ කම්ය නොවන්නාවූ කම් විපාකය)යි කියන ලදි. දත් රැස් කළ යම් කම්යක් දත්ම විපාකවාරය ලබයිද එය අත්තිකමම අත්තිකමම විපාක) ඇති කම්ය ඇති කම් විපාක)යයි කියන ලදි. යම් කම්යක් දත් විපාකවාරය නොලබයිද එය අත්තිකමම තත්තිස්සති කමම විපාක (ඇති කම්ය නැති කම් විපාක)යයි කියන ලදි. දත් රැස්කළ යම් කම්යක් අනාගතයෙහි විපාකවාරය ලබන්නේද? ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් දත්වීමට හැකිවන්නේද එය අත්තිකමම හවිස්සති කමම විපාක (ඇති කම්ය වන්නාවූ කම් විපාක)යයි කියන ලදි. යමක් විපාකවාරය නොලබන්නේද? ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් දත්වීමට නොහැකිවන්නේද එය අත්තිකමම තත්තිස්සති කමම විපාක (ඇති කම්ය නොවන්නාවූ කම් විපාක)යයි කියන ලදි. යමක් අනාගතයෙහි රැස් කෙරෙන්නේද අනාගතයෙහි විපාකවාරය ලබන්නේද ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධියත් රූපජනකය රූපයත් උපදවන්නේද එය හවිස්සති කමම හවිස්සති කමම විපාක (වන්නාවූ කම්ය වන්නාවූ කම් විපාක)යයි කියන ලදි. යමක් විපාකවාරය නොලබන්නේද ප්‍රතිසන්ධිජනකය ප්‍රතිසන්ධිය හෝ රූපජනකය රූපය හෝ ඉපදවීමට නොහැකි වන්නේද? එය හවිස්සති කමම තත්තිස්සති කමම විපාක (වන්නාවූ කම්ය නොවන්නාවූ කම් විපාක)යයි කියන ලදි. මෙසේ පටිසම්භිද්ධාන පරියායයෙන් කම් දෙළසක් බෙදූකවන ලදි.

මෙසේ මේ දෙසපත් මුලින් සඳහන්කළ සොළසත් තමන්ගේ තැනින් පසුබැස පුත්‍රාන්තික ක්‍රමයෙන්කියනලද එකොළොස් කම්යෝම වෙන්. ඒවාද එයින් පසුබැස කම්තුනක්ම වෙයි. දිඬුධම්මවේදනීය උපපජ්ජවේදනීය අපරාපරියවේදනීය යනුවෙනි. ඒවායේ සංක්‍රමණයක් (ඔබ්බොබ්බාමක්) නොමැත. තිබු තැනහිම තිබෙයි. ඉදින් දිඬුධම්මවේදනීය කම්ය උපපජ්ජවේදනීය හෝ අපරාපරියවේදනීය හෝ වන්නේ නම් ඉහාන්මයෙහි හෝයි ශාස්තෘන්වහන්සේ නොකියනසේක. ඉදින් උපපජ්ජවේදනීය කම්ය දිඬුධම්මවේදනීය හෝ අපරාපරිය වේදනීය වන්නේ නම් ශාස්තෘන්වහන්සේ අනතුරු හවයෙහි හෝයි නොකියනසේක. ඉදින් අපරාපරියවේදනීය කම්ය දිඬුධම්මවේදනීය හෝ උපපජ්ජවේදනීය වන්නේ නම් අන්‍යවූ පරියායෙහි (හවයෙන් හවයෙහි) හෝයි ශාස්තෘන්වහන්සේ නොකියනසේක. කුශලපක්‍ෂයෙහිද මේ ක්‍රමයෙන්ම අත්ථීය දතයුතුය. මෙහි වනාහි ලොහෙ වීගතෙ යනු ලෝභය ඉවත්වූකල්හි, නිරුද්ධවූ කල්හියි. **තාලව්‍යක්‍රිකතං** යනු කපාදමු තල්ගසක්මෙන් කළ, මුදුන කපාදමු තල්ගසක්මෙන් යළි නොවැඩෙන ස්වභාවයට පත්කළ යනුයි. **අනභාවකතං** යනු මුළුමනින් අභාවයට පත්කළ, යම්සේ නූපදීද එසේ කළ යන අත්ථීයයි. **එවසු** යනු එසේ වන්නාහුය. **එවමෙව ඛො** යනු මෙහි බිඳුවට මෙන් කුශලාකුශලකම්ය දක්විය යුතුය. ඒවා ගින්නෙන් දවන පුද්ගලයා මෙන් යෝගාවචරයාද ගින්නමෙන් මාභීඤ්ජනයද ගිනිදල්වා බිඳුවට දවනකාලය මෙන් මාභීඤ්ජනයෙන් කෙලෙසුන් දවුකාලයද, දැබවට පත්කළ කාලය මෙන් පඤ්ඤාකර්මයන් මුලසුන්කොට තැබූ කාලයද, මහාසුළඟෙහි පෙළා හෝ නදියෙහි පාකොට නොපැවැත්මට පත්කළ කාලය මෙන් තෘෂ්ණාදීන් විසින් ගන්තාලද විත්තප්‍රවෘත්තියේ නිරෝධයෙන් මුල්සුන්කල පඤ්ඤාස්කන්ධයන් ප්‍රතිසන්ධිනොගන්නා බැවින් නිරෝධයට පත්ව යළි හවයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය නොගන්නා කාලයද දතයුතුය.

මොහපඤ්ඤාපට්ඨසු යනු මෝභයෙන් උපන් කම්ද නොදන්නායි. ඒ නොදන්නා මෝච පුද්ගලයා ලෝභයෙන් හටගන්නාවූද දෝෂයෙන් හටගන්නාවූද මෝභයෙන් හටගන්නාවූද යම් කම්යක් කරයිද යන මෙය කියනලද්දේ වෙයි. මෙසේ කරන්නහු විසින් යං **තෙන පකතං කම්මං අපාං වා යදි වා බහුං ඉධෙව තං වේදනීයං** යන්නෙන් ඒ බාලයා විසින් එම කම්ය මෙහි තම අත්බැවිහිම විදියයුතුය. එය ඔහුගේ ආත්මභාවයෙහිම විපාකදේය යන අත්ථීයයි. **වස්සං අඤ්ඤං නවිස්සති** යනු ඒ කම්ය විපාකදීම සඳහා අන්‍යවස්තුවක් නැත. අන්‍යයකු විසින්කරනලද කම්ය වෙනත් කෙනකුගේ අත්බැවූහි විපාක නොදෙයි. **තස්මා ලොහඤ්ඤා දෙසඤ්ඤා මොහපඤ්ඤාපට්ඨසු** යනු එබැවින් දන්නාවූ නුවණැති පණ්ඩිතතෙමේ ඒ

ලෝභයෙන් හටගැනීමි ආදී ප්‍රභේද ඇති කම්ය නොකරයි.' හෙතෙම විජ්ජාපාදයං භික්ඛු සබ්බා දුගතිංයො ජනෙ යනු අරහත්මාහී විද්‍යාව උපදවා ඒ විද්‍යාව උපදවමින් හෝ සියලු දුගතින් අත්හරියි. මෙය දේශනාශීර්ෂයමය. ඒ ක්ෂිණාශ්‍රව්‍ය තෙමේ සුගතින්ද අත්හරීමය. ඉදින් එය යමක්වේද? එහෙයින් ලෝභයද ද්වේෂයද කියනලදි. මෙහිද ලෝභද්වේෂ ශීර්ෂයෙන් ලෝභයෙන් හටගන්නාවූද ද්වේෂයෙන් හටගන්නාවූද කම්යම තීර්දේශකරනලදි දතයුතුය. මෙසේ සුත්‍රාන්තයෙහිද ගාථාවෙහිද සසර හා නිව්‍යතම කියනලදි.

3. 4. 5

පස්වැන්නෙහි, ආලව්‍යං යනු ආලව් රටෙහියි. ගොමගෙය යනු ගවයන් යන පාරෙහියි. පණ්ණාසකපිටෙකෙ යනු තෙමේ වැටුණු කොළඇතිරිල්ලෙහිය. අථ යනු මෙසේ ගොනුන්ගේ ගමන් මගවූ කෙළින් පැවති මහපාර ඇසුරුකොට සිංසපාවනයෙහි තෙමේ වැටුණුකොළ එකතු කරගෙන කරනලද ඇතිරිල්ලෙහි සුගත් මහසිවුර එළා පළක් බැඳ තථාගතයන්වහන්සේ හුන් කල්හියි. හත්තකො ආලවකො යනු අතින්අතට ගියබැවින් මෙසේ ලබනලද නම්ඇති ආලවක රාජපුත්‍රයායි. එතදවොව යනු ස්වාමීනි, භාග්‍යවතුන්වහන්ස, කිමෙක්ද යනාදි වචන පැවසිය. කුමක් හෙයින් සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ එතැනට ගොස් වැඩහුන්සේක්ද? කුමක් හෙයින් රජකුමරුවා එහි ගියේද? සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේවනාහි අපේක්ෂාත්පත්තියෙහි දම්දෙසුමක් සිදුවීම දක එහි හුන්සේක. රජකුමරුවාද උදයෙන්ම නැගිට පත්තියයක් උවසුවන්විසින් පිරිවරණලද්දේ බුදු උවැරතට යමින් මහමගින් ඉවත්ව ගවයන් යන පාරට බැස බුදුන් පුදනු සඳහා මුසුමල් (නොයෙක් වගින් යුතුමල්) තෙලන්තෙමැයි යන්නේ බුදුන්වහන්සේ දක වෙතට එළඹ වැඳ එකත්පසෙක හුන්නේය. මෙසේ හෙතෙම එහි ගියේයි. සුබමසයිතං යනු සුවසේ නිදගන්නේය. අත්තරධංකො යනු මැදින් නවම්මය අතරෙහි අටදිනක්පමණවූ කාලයයි. මැදින් අවසන් දින සතරක්ද නවම්මුල දින සතරක්ද යන මේ කාලය අත්තරධංකයයි කියනුලැබේ. හිමපාකසමයො යනු හිම වැටෙන කාලයයි. බරා යනු රළු හෝ කඩිණවූයි. ගොකණ්ඩකහතා යනු අලුතින් වැසිවට කල්හි දෙනුන් පැහැපැහැ තැන කුර අතුරින් මඩ උඩට නැගී සිටියි. සුළහින් සහ අවිච්චන් වියළුණු එය කියන්දක් මෙන්වෙයි. දුක්දනවන පැහැසිම් ඇත්තේයි. එය සඳහා ගොකණ්ඩකහතා භූමි'යි කිය. ගොනුන්ගේ කුර අතුරින් සිදුණු යන අන්වයයි. වෙරමබවාකො වාකි යනු සිවුදිගින් සුළං හමයි. එක් දිශාවකින් හෝ දෙදිශාවකින් තෙදිශාවකින් හෝ හමන සුළඟ

වේරම්බයයි නොකියනුලැබේ. තෙන හි රාජකුමාර යන මෙය ශාස්තෘන්වහන්සේ 'මේ රජකුමරුවා ලොවෙහි සුවෙන් වෙසෙන්නන් හෝ දුකින් වෙසෙන්නන් නොදනියි. ඔහුට එය දන්වමි'යි මත්තෙහි දෙසුම ඉදිරිපත්කරමින් පැවසුවේය. යථා තෙ බමෙයා යනු ඔබට කැමති පරිද්දෙනි. ඉධස්සා යනු මේ ලෝකයෙහි වියහැක යනුයි. ගොතකපටිකො යනු අභල් සතරකට වැඩි දිගුලොමින් කළ කළුපලයින් අතුරනලද්දේයි. පටිකපටිකො යනු බැටළු ලොම්ආදියෙන් කළ සුදුඇතිරිල්ලෙන් අතුරනලද්දේයි. පටලිකපටිකො යනු සතමලින් බැටළුලොම්ආදියෙන් කළ ඇතිරිල්ලෙන් අතුරනලද්දේයි. කාදලිම්භපවර පව්වපරණො යනු කදලිමුව සමින් කළ උකුම් පසතුරුන අතුරනලද්දේයි. ඒ පසතුරන සුදුරෙද්දක් මත කදලිමුව සම අතුරා මසා කරන්. සඋතතව්ඡදො යනු වියන සමගය යනුයි. උඩ බඳනාලද රතු වියන සමගය යන අන්තර්ගතය. උභකො ලොහිතකුපධානො යනු හිසට තබන කොට්ටයද පයට තබන කොට්ටයදයි පයඝිකයෙහි දෙපසින් තැබූ රත්පැහැ කොට්ට ඇත්තාවූයි. පජාපතියො යනු භායඝාවෝයි. මනාපෙන පව්වපට්ඨකා අස්සා යනු සිත්ගන්නා සුලු උපස්ථානවිධිවලින් උවචුත්තරන ලද්දු වත්තානුය. කායිකා වා යනු පස්දෙරකය සොළවනුලබන්නාවූයි. වේතසිකා වා මනොආරය සොළවනුලබන්නාවූයි. සො රාගො තථාගතස්ස පභිනො යනු එබඳු රාගය තථාගතයන්වහන්සේට ප්‍රතිනවුයේයයි අන්තර්ගතය. යම් රාගයක් ඔහුටවිඳ එය තථාගතයන්ට නැත. ප්‍රතිත වූයේ නම්. දවේෂ මෝහයන්හිද මෙම ක්‍රමයමයි. බ්‍රාහ්මණො යනු බහා තබනලද පවුඳුනි, කෙළෙසුන් ක්ෂය කළ බ්‍රාහ්මණයායි. පරිනිබ්බානො යනු කෙළෙස් පිරිනිවනින් පිරිනිවුනේයි. න ලිම්පති කාමෙස්ස යනු වස්තුකාම ක්ලේශකාමයන්හි තණ්හාදිට්ඨි ලේපයන්ගෙන් නොතැවරෙයි. සිහිගුණො යනු අභ්‍යන්තරයෙහි තැවෙන කෙළෙසුන් නොමැතිවීමෙන් සිසිල්වූයේයි. නිරූපධි යනු කෙළෙස් උපධි නොමැති බැවින් නිරූපධියි. සබ්බා ආසත්තියො ඡේවා යනු තෘෂ්ණාවෝ ආසත්තියොයි කියනුලැබෙත්. රූපාදි අරමුණුවල ඇළුණු වියතුණු ඒ සියලු ආසත්තීන් සිඳ, විනෝයා හදයෙ දරං යනු හදවත ඇසුරුකොට ඇති දහය දුරුකොට, සංසිදුවායි. සත්තිං පඤ්ඤා වේතසො යනු සිතේ කෙළෙස් නිවනට පැමිණයි. මෙය කරුණවිහකති වචනය හෝ වෙයි. සබ්බවේතසො සමනනාහරිතො යනාදියෙහි මෙනි. සිතින් නිවනට පැමිණ යන අන්තර්ගතය.

3. 4. 6

සවුත්තෙහි දෙවදුකානි යනු දේවදුතයෝයි. මෙය වනාහි වචනාර්ථයයි. දෙවො යනු මාරයායි. ඔහුගේ දුතයෝයි දෙවදුතා නම්. ජරාව්‍යාධිමරණයෝ සංවේග දනවන අරුතින් දැන් ඔබ මාරයා සමීපයට යායුතුයයි වොදනාකරන්නාහු මෙකි. එහෙයින් දෙවදුතයෝයි කියනු ලැබෙත්. දෙවියන් වැනි දුතයෝයිද දුවදුතා නම් වෙත්. යම්සේ අලංකාරයෙන් සැරසුණු දෙවහනක අහසෙහි සිට නුඹ අසුචල් දිනයෙහි මැරෙන්නෙහියයි කීකල්හි ඇයගේ වචනය ඇදහිය යුතු වෙයිද එසේම ජරාව්‍යාධිමරණයෝ දකිනු ලබන්නාහු නුඹද මෙබඳු ස්වභාවය ඇත්තෙහියයි වෝදනා කරත් මෙකි. ඔවුන්ගේද ඒ වචනය නොවෙනස්වීම නිසා දෙවහනක කියනලද්දක්මෙන් වෙයිනුයි දෙවියන් වැනි දුතයෝයි දෙවදුතයෝ නම්. විසුඬ්දෙවියන්ගේ දුතයෝයිද දෙවදුතයෝ වෙත්. සියලු බෝධිසත්වයෝම ජරාව්‍යාධිමරණ හා පැවිද්දන් දැකීමෙන්ම සංවේගයට පැමිණ තික්ම පැවිදිවුහ. මෙසේ විසුඬ්දි දෙවියන්ගේ දුතයෝයිද දෙවදුතයෝයි. මෙහි වනාහි ලිංගවිපයඝාසයෙන් 'දෙවදුතානි'යි කියනලදි. **කායෙන දුච්චිතං වරකි** යනාදිය කුමක් නිසා අරඹන ලද්දේද යත්? දෙවදුතයන් යෙදෙන තෑන පිළිවෙළ පිළිබඳ කම්යන් දක්වීම සඳහාය. මේ කම්යෙන් මේ සත්වයා නිරයෙහි උපදියි. ඉක්බිති එහි යමරජ නෙමේ ඔහුට දේවදුතයන් යොදවයි. එහි **කායෙන දුච්චිතං වරකි** යනු කායආරයෙන් ත්‍රිවිධ දුඤ්චිතයන්හි යෙදෙයි. **වාචාය** යනු වාග්ද්වාරයෙනි. චතුර්විධ දුඤ්චිතයන්හි යෙදෙයි. **මනසා** යනු මනොද්වාරයෙන් ත්‍රිවිධ දුඤ්චිතයන්හි යෙදෙයි. **තමෙනං හික්ඛවෙ තිරයපාලා** යනු මෙහි ඇතැම් තෙරවරු තිරයපාලයෝ නම් නෑත. යනුරූපයක් මෙන් කම්යම දඩුවම් කරනියි කියත්. එය **අභි තිරයෙ තිරයපාලානි ආමනතා අභි ව කාරණිකා** යනාදී ක්‍රමයෙන් අභිධම්මයෙහි ප්‍රතික්‍ෂේප කරනලද්දේමය. යම්සේ මිනිස්ලොව වධදෙන්නෝ වෙත්ද එසේම නිරයෙහි තිරය පල්ලෝ වෙති. **යමස්ස රක්‍ෂෙස්ස** යනු යමරජු යනු වෙමානික ප්‍රේතරාජයෙකි. එක් කලෙක දිව්‍යවිමානයක දිව්‍යකල්පවාක්‍ෂ දිව්‍ය උද්‍යාන දිව්‍ය නාටක ස්ත්‍රීන් ආදි සම්පත් අනුභව කරයි. එක් කලෙක කම්විපාකය විඳියි. ධාර්මික රජෙකි. මෙතෙම හුදෙකලා වූයේම නොවේ. දෙරටු සතරෙහි සතර දෙනෙක් වෙත්. **අමනෙකයො** යනු මවට හිතවූයේ මනෙකයා නම්. මවට මනාව පිළිපත්තේය යනාදියි. මනෙකයා නොවන්නේ අමනෙකයා නම්වේ. මව කෙරෙහි වැරදියට පිළිපත්තේය යන අර්ථයයි. සෙසුපදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. **අබ්‍රහ්මඤ්ඤා** යනු මෙහිද ක්‍ෂිණාග්‍රවයෝ බ්‍රාහ්මණයෝ නම්වෙත්. ඔවුන් කෙරෙහි වැරදිලෙස පිළිපත්තෝ අබ්‍රහ්මඤ්ඤා නම් වෙත්,

සමනුසුඤ්ඤානි යනු පිළිපැදීමේ වතට නංවමින් අසයි. ලබ්බියෙහි පිහිටුවන්නා සමනුගාහනි නම් වෙයි. කරුණු විමසන්නේ සමනුභාසනියි. නාඤ්ඤාසං යනු තමන් සමීපයට එවනලද කිසියම් දේවදුතයකුගේ අභාවය නිසා මෙසේ කියයි. ඉක්බිති යමතෙමේ මොහුට, මෙතෙම කියනලද දෙයෙහි අදහස නොසලකනියි දැන අදහස සලකවනු කැමැත්තේ අමොගා යනාදිය කීය. එහි ජිණ්ණං යනු ජරාවෙන් දිරුයි. ගොපානසිවධකං යනු ගොණුස්සක් මෙන් වක්වූයි. ගොග්ගං යනු බිඳුණුයි. මෙයින්ද මොහුගේ චංකභාවයම ප්‍රකට කරයි. දණ්ඩපරායනං යනු දණ්ඩක් පිළිසරණකොට ඇති, දණ්ඩදෙවැන්නෙකු කොට ඇතියි. පවෙධමානං යනු වෙවිලන්නාවූයි. ආතුරං යනු ජරාවෙන් ආතුරවූයි. බණ්ඩදන්තං යනු ජරාවේ බලයෙන් කැඩුණු දත් ඇතියි. පලිතකෙසං යනු, සුදුපැහැති කෙස් ඇතියි. විලුනං යනු උදුරාගත් කෙස් ඇත්තෙකුගේ මෙන් තට්ට හිස ඇතියි. බලිතංසිරො යනු මහත් තට්ටහිසක් ඇතියි. වලිතං යනු හටගත් රැළි ඇතියි. කිලකාහතග්ගතං යනු සුදුතිලක කළුතිලකවලින් ගැටසුණු සිරුරයි. ජරාධමෙමා යනු ජරා ස්වභාවය ඇත්තේයි. ජරාවෙන් නොමිදුනේයි. ජරාව නම් මගේ අභ්‍යන්තරයෙහි පවතියනුයි. පසුව එන ව්‍යාධිධමෙමා මරණධමෙමා යන පදදෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි. පඨමං දෙවදුතං සමනුසුඤ්ඤානං යනු මෙහි ජරාවෙන් දිරුණු සත්වයා අත්ථවශයෙන් මෙසේ කියයිනම්: 'පින්වත්නි, බලවු. මමද නුඹලා මෙන් තරුණයෙක් වූයෙමි. කළවා ශක්තිය ඇත්තෙමි අත්තෙක්තිය ඇත්තෙමි ජවසම්පන්න වූයෙමිවිමි. ඒ මාගේ බලවත් ශක්තිහු අතුරුදහන් වූහ. අත්පා වැඩ නොකරයි. ජරාවෙන් නොමිදුණු බැවින් මෙසේවූයෙමි. මම පමණක්ම නොවෙමි. නුඹලාත් ජරාවෙන් නොමිදුනෝමය. මට යම්සේද නුඹලාටද එසේම ජරාව පැමිණෙන්නේය. මෙසේ ජරාවගේ පැමිණීමට කලින් යහපත් දෙය කරවු' එහෙයින්ම මෙතෙම දේවදුත නම් වූයේය. ආබාධිකං යනු ආබාධයන්ට පත්වූයි. දුක්ඛිතං යනු දුකට පත්වූයි. බාහ්‍යාගිලානං යනු දඩ්සේ ගිලන්වූයි. දුක්ඛං දෙවදුතං යනු මෙහිද ගිලන් පුද්ගලයා මෙසේ අත්ථවශයෙන් කියයි නම්. 'එමිබා බලවු! මමද නුඹලා මෙන්ම නිරෝගි වූයෙමි. ඒ මම දන් ව්‍යාධියෙන් මඬනා ලද්දෙමි සිය මළමුවෙහි ගිලුනෙමි තැහිටීමටද නොහැක්කෙමි. මගේ අත්පා පැවතියද අත්පා කිසි නොකරයි. ව්‍යාධියෙන් නොමිදුණු බැවින් මෙවැන්නෙක් වූයෙමි. මා පමණක් නොව තොපිද ව්‍යාධියෙන් නොමිදුණෝය. මට මෙන්ම නුඹලාටද ව්‍යාධිය පැමිණෙන්නේය. මෙසේ එය ඒමට කලින් යහපත්දෙය කරවු' එහෙයින්ම මෙතෙම දේවදුත නම්විය. එකාහමනං යනාදියෙහි මළ තැනැත්තාට එක්දිනක් ඇත්තේනුයි එකාහමනො නම්. ඒ එකාහමනවූයි.

පසුපද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. සුළුහින් පසුමිබිය මෙන් ජීවිතවිනාශයෙන් ක්‍රමයෙන් මතු වූ ඉදිමීමෙන් ඉදිමුණු බැවින් **උද්ධමාතකං** නම්. වෙනස්වූ පැහැය විනිලයයි කියනු ලැබේ. විනිල වූයේම විනිලක නම්. ඒ විනිලකවූයි. එය පිළිකුල් බැවින් හෝ කුණු වූයේ විනිලයයි **විනිලකං** නම්. **විපුබ්බකං** යනු ගලා හැලෙන සැරව ඇතියි. බිදුණු තැනින් වැගිරෙන සැරවින් වැකුණු යන අර්ථයයි. **තනියං දෙවදුතං** යනු මෙහි මියගිය සත්ව තෙමේ අර්ථ වශයෙන් මෙසේ කියයි නම්: 'පින්වත්නි, අමුසොහොනෙහි හෙළනලද ඉදිමීම ආදි ස්වභාවයට පැමිණි මා බලවු. මම මරණයෙන් නොමිදුණු බැවින් මෙබඳු වීමි. මා පමණක් නොව තෙපිද මරණයෙන් නොමිදුණාහුය. මට යම්සේද නුඹලාටද මරණය පැමිණෙන්නේය. ඊට කලින් යහපත්දෙය කරවු" එහෙයින්ම මෙතෙම දේවදුත නම් වූයේයි. මේ දේවදුතයන් යෙදීම කවරෙක් ලබයිද කවරෙක් නොලබයිද? යමකුවිසින් බොහෝ පව කරනලද්දේද, හෙතෙම ගොස් තරකයෙහි උපදීමය. යමකු විසින් කුඩා පවක් කරන ලද්දේද, හෙතෙම (දේවදුතානුයෝගය) ලබයි. යම්සේ බඩුසහිත සොරෙකු ගෙන කළයුතු දෙයම කරන්නද? විනිශ්චය නොකරත් (නඩු නොඅසත්)ද, විමසා බලා ගන්නාලද්දකු අධිකරණයට පමුණුවන්නද මෙයද එබඳුය. සුළුපාපකර්මයෝ තමාගේ ස්වභාවයෙන්මද සිහිකරත්. සිහිකරවනු ලබන්නෝද සිහිකරත්. එහි දීඝජනතුනම් දම්ළයෙක් සුමනගිරි විහාරයෙහි ආකාස වෛත්‍යයට රත්පටින් පිදීය. ඉක්බිති නිරයෙහි උසාදසම්පයෙහි උපන්නේ දල්හඬ අසා තමන්විසින් පුදනලද රත්පට සිහිකළේය. හෙතෙම ගොස් ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය. තවෙකෙක්ද තම පුත්වූ තරුණ හික්කුටකට බලිසාටකයක් දෙමින් පාමුල තබන වේලෙහි ශබ්දයෙහි නිමිති ගත්තේය. හෙතෙමින් උසාද සම්පයෙහි උපන්නේ දල් හඬින් ඒ සඵව සිහි කොට ගොස් ස්වර්ගයෙහි උපන්නේය. මෙසේ වනාහි තමාගේ ස්වභාවයෙන්ම කුශලකම්ය සිහිකොට ස්වර්ගයෙහි උපදිත්. තමාගේ ධර්මතාවෙන් සිහි නොවන විට දේවදුතයන් තිදෙනෙකුගෙන් විමසත්. එහි කිසිවෙක් පළමු දේවදුතයා මගින් සිහිකරති. දෙවැනි තෙවැනි දේවදුතයන් මගින්ද කිසිවෙක් සිහිකරති. යමෙක් තිදෙනා මගින්ම සිහි නොකරන්නද? යම රජතෙමේ ඔහුදක තෙමේ සිහිකරවයි. එක් ඇමතියෙක් දසමත් මල්බඳුනකින් මහසෑය පුද යමරජුට පින් පැමිණවීය. අකුසල කම්යකින් නිරයෙහි උපත් ඔහු යමරජු වෙතට පැමිණෙව්වාහුය. ඔහු දේවදුතයන් තිදෙනා මගින්ද කුසලයක් සිහි නොකරනකල්හි යමරජතෙමේ තමාම බලමින් දක දසමත් මල් බඳුනකින් මහසෑය පුද මට පින්දුන්නේ නොවේදැයි සිහිකරවීය. හෙතෙම එකල්හි සිහිකොට දෙවිලොවට ගියේය. යමරජ තමා විමසා බලාද නොදක්නේ මේ සත්වයා මහදුකක් විදින්නේයයි

නිශ්ශබ්ද වෙයි. **තත්තං අයො ඩිලං** යනු තුන්ගවු ආත්මභාවය ගිනිගෙන දල්වෙන ලොහො පොළවෙහි උඩුකුරුව හොවා දකුණුඅතෙහි තල්ගසක් පමණකු වූ යකඩහුලක් පිවිසුවත්. වම්අත් ආදියෙහිද එසේමය. උඩුකුරුව හොවා මෙසේ උදරයෙන්ද වම්පසින්ද දකුණු පසින්ද හොවා ඒ දඬුවම කරත්. **සංචෙසෙත්වා** යනු ඇවිලෙන ලොහොපොළොවෙහි තුන්ගව ආත්මභාවය හොවායි. **කුයාරිති** යනු මහත්වූ ගෙයක එක්පසෙක වහලය පමණකු කෙටේවලින් සසිත්. ලේ ගංගාවක්වී ගලයි. ලොහොපොළොවෙන් ගිනිදල් මතුවී සැසු තැන් පුළුස්සයි. මහදුක්කේ උපදියි. සසිත්තාහු නුල්ගසා ලියක් මෙන් අටුස්ද සොළසුස්ද කරත්. **වාසීති** යනු මහකුලු පමණකු වූ වැවලිනි. **රථෙ යොජෙත්වා** යනු වියදණක රැහැන අංශය, රෝද, බෝන්ලිය, කෙට්ට යන මේවායින් භාත්පසින් ගිනිගත් රියෙහි යොදවයි. **මහතං** යනු මහකුළුගෙයක් පමණකුයි. **ආරොපෙති** යනු ගිනිගෙන දවෙන යකඩ පොළුවලින් තලමින් නංවයි. **සකිමි උඬං** යනු අතිශයින් කකාරවතලද හැලියක බහතලද සහල් මෙන් උඩ යට සරසද ගමන් කරයි. **මහාතිරයෙ** යනු අවිච්ඡින්නා තරකයෙහිය. **භාගසො මිතො** යනු භාගයෙහි තබා බෙදන ලද්දේයි. **පරියන්තො** යනු වටකරනලද්දේයි. **අයසා** යනු මත්තෙහි යපටින් වසන ලද්දේයි. **සමන්තා යොජනසතං ඵරිත්වා කිට්ඨති** යනු භාත්පසින් යොදුන් සියයක සිට බලන්නහුගේ ඇස් ගුළිදෙකක් මෙන් නික්මෙයිද එසේ පැතිර සිටියි. **භිතකායුපගා** යනු පහත් කයකට එළඹුනාහු වී. **උපාදනෙ** යනු තෘෂ්ණාදාෂ්ටි ගැනීමෙහිය. **ජාතිමරණ සමභවෙ** යනු උපතටද මරණයටද හේතුහු වූයි. **අනුපාද** යනු සතර උපාදනයන්ගෙන් දැඩිව නොගෙනයි. **ජාතිමරණසංඛයෙ** යනු ජාතිමරණ ඤායවිම් නමැති නිවනෙහි මිඳෙන්. **දිට්ඨධම්මාගිතිබ්බතා** යනු ඉහාත්මයෙහි, මේ අත්බැව්හිදීම සියලු කෙලෙසුන්ගෙන් නිවීමෙන් නිවුණාවූයි. **සබ්බං දුක්ඛං උපව්වගුං** යනු සියලු සසර දුක් ඉක්මවාහුය.

3. 4. 7

සත්වූත්තෙහි **අමච්චා පාරිසස්සා** යනු සේවක දෙව්වරුයි. **ඉමං ලොකං අනුවචරන්ති** යනු අධ්ම දිනයෙහි සක්දෙව්වරුන්ගේ සතර (වරම්) මහරජදරුවන්ට අණකරයි. 'දරුවනි, අද අධ්ම දිනයයි. මිනිස්ලොව හැසිර පින් කරන්නන්ගේ නම් ගොත් උගෙන එවූ' යනුවෙනි. ඔවුහු ගොස් තමන්ගේ සේවකයන්, 'දරුවනි, මිනිස් ලොවෙහි හැසිර පින් කරන්නන්ගේ නම්ගොත් රත්පටක ලියා ගෙනෙවු' යයි පවසා පිටත්කොටහරින්, ඔවුහු එසේ කරත්. එහෙයින් මෙලොව විමසාබලත්යයි කියනලදි. **කච්චි බ්බු** යනාදිය ඔවුන්ට පරික්ෂාකර බැලීමේ ආකාරය

දක්වීම සඳහා කියනලදි. මෙසේ පරීක්ෂාකරමින් ඔවුහු හැසිරෙත්. එහි උපොසථං උපවසනි යනු මසකට අවටරක් උපොසථංග අදිටත්. පටිජාගරොත්ති යනු පටිජාගර උපොසථ නම්වූ කමියක් කරති. එය කරන්නාහු එක් අවමසෙක පෙහෙවස් දින සතරට පෙරගමන් අනුගමන්වශයෙන් කරත්. පඤ්චමී උපොසථය පෙරගමන් කරන්නාහු සිවුවැනි දිනයෙහි පෙහෙවස් රකින්නෝවෙත්. අට්ඨමී උපොසථය පෙරගමන් කරන්නහු සත්වැනි දිනයද අනුගමන් කරන්නාහු නවවැනි දිනයද පෙහෙවස් රකින්නෝවෙත්. තුදස්ථික් පොහොය පෙරගමන් කරන්නාහු තෙළෙස්වකද පසළොස් වක් පොහොය අනුගමන් කරන්නාහු පැළවියෙහිද පෙහෙවස් රකින්නෝවෙත්. පුඤ්ඤති කරොත්ති යනු සරණයාම, නිතිසිල් ගැනීම, මල්පුජා, බණආසීම, පහන්දහස් ගණන් තැබීම, වෙහෙරකරවීම ආදී නොයෙක් ආකාර පිත්කරත්. ඔවුහු මෙසේ හැසිර පිත්කම් කරන්නවුන්ගේ නම්ගොත් රත්වුවා පටක ලියා ගෙනගොස් සතර මහ රජවරුන්ට දෙත්. පුත්තා ඉමං ලොකං අනුච්චරනි යනු සතර මහ රජුන් විසින් පෙර ක්‍රමයෙන්ම යවනලද බැවින් හැසිරෙති. තදහු යනු එදවසයි. උපොසථෙ යනු පොහොය දිනයෙහියි. සචෙ හික්ඛචෙ අප්පකා භොත්ති යනු සිවුමහරජවරුන්ගේ පරිවාරක ඇමතිවරු ඒ ඒ ගම්නියම්ගම් රජදහන්වලට පැමිණෙත්, ඉක්බිති එය ඇසුරුකොට අධිගාහිකව සිටින දෙව්වරු මහරජවරුන්ගේ ඇමතිවරු පැමිණියහයි පවුරු ගෙන ඔවුන් හමුවට යත්. ඔවුහු පවුරු ගෙන 'පිත්චන්ති, කෙසේද බොහෝ මිනිස්සු මවට හිතවත්වුවහුදයි කියනලද ක්‍රමයෙන් මිනිසුන්ගේ පුණ්‍ය ප්‍රතිපත්ති විමසා මෙගම අසුවලාද අසුවලාද පිත් කරතියි කීකල්හි ඔවුන්ගේ නම්ගොත් ලියා වෙන තැනක යත්. ඉක්බිති තුදස්ථිකදී සිවුමහ රජුන්ගේ සුත්‍රයෝද ඒ රත්පටම ගෙන ඒ අයුරින්ම හැසිරෙමින් නම්ගොත් ලියත්. පසළොස්වක් පොහෝ දිනයෙහි සිවුමහරජවරු ඒ අයුරින්ම ඒ රත්පටෙහිම නම්ගොත් ලියත්. ඔවුහු රත්පටේ ප්‍රමාණයෙන්ම 'මෙකල්හි මිනිස්සු අඩුය. මෙකල්හි මිනිස්සු බොහෝය'යි දැනගනිත්. ඒ සඳහා සචෙ හික්ඛචෙ අප්පකා භොත්ති මත්‍රස්සා යනාදිය කියනලදි. දෙවානං කාවතිංසානං යනු පළමුව උපන් තෙතිස් දෙවිපුතූන් නිසා ලද නම් ඇත්තවුන්ගේයි. ඔවුන්ගේ උත්පත්ති කථාව දීඝනිකායෙහි මහාගොච්ඤ සූත්‍ර වණ්ණාවෙහි විස්තර කරනලදි. තෙන යනු ඒ දැන්වීමෙන් හෝ ඒ පිත් කරන්නන් අඩු බැවින්ය. දිබ්බා වහ භො කායා පරිභායිස්සනති යනු අලුත් අලුත් දෙවි පුතූන් නොපහළවීමෙන් දෙවසමුහයා පිරිහෙත්. සිත්කලුටු යොදුන් දහසක් ඇති දිව්‍යනගරය හිස් වන්නේය. පරිපූරිස්සනති අසුරකායා යනු සතර අපායයෝ පිරෙත්. මෙසේ අපි පිරිපුන් දෙවිත්‍රවරෙහි දෙවසමුහයා මැද

නැතත් කෙළීමට නොලබන්නෙමුයි අයකුට වෙත්. කුලපක්ෂයෙහිද මේ අයුරින්ම අත්පිය දතයුතුය. **ගුහපුබ්බං හික්ඛවෙ සකෙකා දෙවනම්ඥෙ** යනු තමාගේ සක්දේවරජ කාලයසඳහා පවසයි. එක් ශක්‍රයකුගේ හෝ අදහස ගෙන කියවිය කියනලදි. **අනුසංඤ්ඤාමානො** යනු අවබෝධකරනු ලබන්නෙයි. **තායං වෙලායං** යනු එකල්හියි. **පාටිභාරියපක්ඛංව** යනු මෙහි පාටිභාරිය පක්ඛ නම් ඇතුළු වස නෙමය නිබඳ උපොෂ්ඨයයි. එය නොහැකිවන්නාට පවාරණ දෙක අතුරෙහි එක්මසක් නිබඳ පොහොයයි. එයද නොහැකිවන්නාට පළමුපවාරණයෙහි පටන් එක් අඩමසක් පාටිභාරිය පක්ෂයයි. **අට්ඨාංග සුසමාගතං** යනු ගුණ අටකින් යුක්තවූයි. **යොපසා මාදියො නරො** යනු යම් සත්වයෙක් මාබ්දුවන්නේය. ශක්‍රයා වනාහි කියනලද ආකාරඇති උපොෂ්ඨ කම්යෙහි ගුණය දෑත දෙදෙව්ලොව සැපත් අත්හැර මාසයට අටවරක් පෙනෙවස් රකියි. එබැවින් මෙසේ කියනලදි. මෙබඳු උපොෂ්ඨකම්යෙන් ශක්‍රසම්පත්තියට පැමිණීමට හැක්කේය යන මෙය මෙහි අදහසයි. **වුසිතවා** යනු විසූවස් ඇත්තේයි. **කතකරණියො** යනු සිවුමගෙහි කළයුතුදෙයකොට සිටියේයි. **මහිතභාරො** යනු සාකච්ඡාකර කෙලශකර අභිසංස්කාරභාරයන මේවා බහා තබා සිටියේයි. **අනුපාතකසද්දෙවො** යනු රහත්බව සද්දර්ශය කියනු ලැබේ. එයට පැමිණියේයි. **පරික්ඛණ භවසංයෝජනො** යනු යම් සංයෝජනයකින් බඳනා ලද්දේ භවයන්හි අදිනු ලැබේද? එය ක්ෂයවූබැවින් ක්ෂයවූ භවසංයෝජන ඇත්තේයි. **සම්මදඤ්ඤා විමුක්තො** යනු හේතුවෙන්, ක්‍රමයෙන්, කාරණයෙන් දෑත මිදුණේයි. **කලලං වචනයා** යනු කීමට යුතුය. **යොපසා මාදියො නරො** යනු යමෙක් මාබ්දු ආශ්‍රව ක්ෂය කළ කෙනෙක් වේද හෙතෙමින් මෙබඳු පොහොයක් වෙසෙන්නේයයි උපොෂ්ඨ කම්යාගේ ගුණය දැනීමින් මෙසේ කියන්නේය. වෙනත් ක්‍රමයක්ද වේ. **යොපසා මාදියො නරො** යනු යම් සත්වයෙක් මා බඳුවුවෙන් වන්නේද (හෙතෙම) මාලද සැපතට පැමිණීමට කැමැති වන්නේය යන අත්පියයි. මෙබඳු උපොෂ්ඨ කම්යෙන් ක්ෂිණාශ්‍රව සම්පත්තියට පැමිණීමටහැකිය යන මෙය මෙහි අදහසයි.

3. 4. 8

අටවැන්න පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 4. 9

තවදුරටත් සුබ්බාලො යනු නිදන්වූයේය. පරමසුබ්බාලො යනු සපුරා නිදන්වූයේය. අවිනිශ්චයාලො යනු නිබඳ නිදන්වූයේය. මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කිසිදු වෙලාවක උපන්කලපවත් නිදන්වූයේය. දුෂ්කර ක්‍රියාවෙහි හැසුරුණුකල්හි උත්තරයෙන් වසින් අත්දැකූ දුකෙහි කෙළවරක් නැත. එකී සායා යනු එක් පොකුණකි. උසලං පුසලං යනු නිලුපුල් පැතිරී සිටියි. එම පොකුණ නිලුපුල් වනයෙන් ගැවසී ඇත. පද්මං යනු සුදුපියුමිය. පුණ්ඩරිකං යනු රත්පියුමිය. මෙසේ සෙසු (පොකුණු) දෙකද හෙළපියුමි රත්පියුමි වනයන්ගෙන් ගැවසුණේ වෙයි. බෝසතුන්වහන්සේට වනාහි අවුරුදු සත අට කල්හි (පිය) රජ තෙමේ ඇමතියන්ගෙන්, 'කුඩා දරුවෝ කවර ක්‍රීඩාවක් ප්‍රිය කරන්ද'යි ඇසීය. 'දේවයන් වහන්ස, දියකෙළියයි.' ඉක්බිති රජතෙමේ උදුලු වැඩකරුවන් කැඳවා පොකුණට නිසි තැන් ලකුණු කරවූයේය. ඉක්බිති සක්දේව රජතෙමේ මෙනෙහි කරන්නේ එපුවත දැන 'මහ සතුන්ට මානුෂික පරිභෝගය නොසුදුසුය. දිව්‍ය පරිභෝගය සුදුසුය'යි විස්කම් දෙවිපුතු අමතා 'දරුව යන්න, මහසතුන්ගේ කෙළිබිමෙහි පොකුණු මව්වයි කීවේය. 'දේවයන්වහන්ස' කෙබඳු පොකුණු වියයුතුදැයි ඇසීය. (එම පොකුණු) ඉවත්වූ මඩ ඇත්තේ වේවා! පැතිරීගිය මුතුමැණික් වැළ ඇති, සත්රුවන්මය පවුරෙන් වටකරනලද, පබළුමය තළල්පටවලින් මිණිමුවා හිණිපෙලින් රන්රිදීම්ණිමුවා පුවරුවලින් යුක්තවූ ඒවා වේවා! එහි රන්රිදී මැණික් පබළුවලින් තැනූ නැව් වේවා! රුවන් නැවෙහි රිදී පළඟක් වේවා! රිදී නැවෙහි රුවන් පළඟක් වේවා! මැණික් නැවෙහි පබළු පළඟක්ද පබළු නැවෙහි මැණික් පළඟක්ද වේවා! දිය ඉසින නාලිකාවෝ රන්රිදී මැණික් පබළුවලින් කරනලද්දෝ වේවා! පස්වණක් පියුමින් ගැවසුණේ වේවා!' 'මැනවි, ස්වාමීනි'යි විස්කම් දෙවිපුත් තෙමේ සක්දේවයන්ට පිළිතුරුදී රාත්‍රිභාගයෙහි අවුත් රජුටින් ලකුණු කරවන ලද පොකුණු පිහිටියයුතු තත්හි ඒ අයුරින් පොකුණු මැවීය. ඒවා ඉවත්වූ මඩ ඇත්තේ නොවේද? මෙහි කෙසේනම් මල් පිපුණේද? හෙතෙම ඒ පොකුණුවල ඒ ඒ තත්හි රන්රිදී මිණි පබළු යන මේවායින් තනනලද කුඩා නැව් මවා 'මේවා වැලිවලින් පිරේවා! මෙහි පස්වණක් පියුමි පිපේවායි අදිටන් කළේය.' මෙසේ පස්වණක් පියුමි පිපුණේය. රොන් වැටී උඩට මතු වී දියමත්තෙහි පැතිරී හැසිරෙයි. පස් ආකාර බමර සමූහයා තදදෙමින් හැසිරෙයි. මෙසේ ඒවා මවා විස්කම් දෙවිපුත් තෙමේ දෙවිපුරටම ගියේය. ඉක්බිති රජ පහන්වූවිට මහජනයා දක මහබෝසතාණන්ට මවනලද්දේ වන්නේයයි (සිතා) ගොස් රජුට සැලකළේය. රජතෙමේ මහජනයා පිරිවරා ගොස්

පොතුණු දැක මා පුතුගේ පින්බලයෙන් දෙවියන් විසින් මවනලද්දේවන්තේයයි සතුටුවිය. එතුන්පටන් මහසත්තෙමේ දිය කෙළියටගියේය. යාවදේව මමන්ථාය යනු මෙහි යාවදේව යනු ප්‍රයෝජනය වෙන්කොට දක්වීමේ වචනයයි. මා සඳහාමය. මෙහි වෙනත් හේතුවක් නැතැයි අතීයි. න බො පතසාහං යනු න බො පත අසා අහං යන පදයන්ගේ සිද්ධියයි. අකාසිකං වඤ්ඤා යනු නොසිසුම් සදුන්ය. කාසිකං සු මෙ තං හික්ඛවෙ වෙධනං යනු මහණෙහි, මගේ හිස් වෙළුමද සිසුම් වෙයි. මෙහි සු යනුද තං යනුද නිපාතමාත්‍රයි. මෙ යනු සමබන්ධ විභක්ති වචනයයි. මගේ හිස්වෙළුම (තලප්පාව) සිසුම්ම වෙයි දක්වයි. කාසිකා කසුට්ඨා යනු පොරවන සැට්ටියද සිසුම් සැට්ටියක්ම වෙයි. සෙතච්ඡතං ධාරියති යනු මාත්‍රණික කේතච්ඡත්‍රයක්ද දිව්‍ය කේතච්ඡත්‍රයක්ද දරනලද්දේම වෙයි. මා තං සීතං වා යනු මේ බෝසතුන් සීත හෝ උෂ්ණාදිය අතුරෙන් වෙනකක් හෝ නොපැහැසේවායි අතීයි. තයො පාසාද අහෙසුං යනු බෝසතුන් සොළොස් හැවිරිදි කල්හි සුදෙවුන් රජතෙමේ සුතට විසීමට පහයන් කරවන්නෙමැයි වඩු ජනයා කැඳවා සොදුරුවූ නැකැත් මොහොතකින් හුම් කම්ය (බිම පිළියෙළ කිරීම)කොට තුන් පහයක් කරවූයේය. ඒවා සඳහා මෙය කියනලදී. හෙමන්තිකො යනාදියෙහි හේමන්තයෙහි විසීමට යම් තැනක සුවපහසු වේද, එය හේමන්තික නම්. සෙසු තන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. මේ වනාහි මෙහි වචනාර්ථයයි. හෙමන්තයෙහි විසීම හේමන්ත නම්. හෙමන්තයට සුදුස්සේනුයි හෙමන්තික නම්. සෙසුතන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. එහි හෙමන්තික පහය නවමහල්විය. එහි බිම් උෂ්ණසාතුව ගත්වනු සඳහා පහත් පහත් විය. එහි දෙරකවුළු මනාව ගටනලද්දේවිය. විවරනැත්තේ විය. සිතුවම් කරන්නාහු ඒ ඒ තැන දල්වෙන ගිනි කඳන් තැනුවාහුය. මෙහි බුමුතුරුණ ලොම්වලින් කරනලද්දේවිය. එසේම තිර, වියන්, හඳනා ඇඳුම්, පොරෝනා ඇඳුම්, හිස් වෙළුම් ලොම්වලින් කරනලද්දේවිය. කවුළු උණුසුම ගැන්වීම සඳහා දහවල විවරකරනලද්දේ රැය අරිනලද්දේවිය. ගිමිහික පහය පස්මහල්විය. ශීත සාතුව ගැන්වීමට මෙහි බිම් උස්ව අසම්බන්ධව කළහ. දෙරටු වාකවුළු දැඩිව නොගටනලද්දේ විවර සහිත හා දල්සහිතවිය. සිතුවමෙහි මානෙල් විල් තෙළුම්විල් හා හෙළ පියුම්විල්ද කළහ. එහි බුමුතුරුණ දුහුලෙන් කරනලද්දේවිය. තිරවියන් හඳනා පොරෝණා වස්ත්‍ර හා හිස්වෙළුම්ද එසේමවිය. මෙහි වාකවුළු සම්පයෙහි අලුත් සැළි තබා දිය පුරවා නිලුපුල් ආදියෙන් ගවසන්. ඒ ඒ පෙදෙසෙහි දිය (විහිළුවන) යන්ත්‍ර තනන්. වැසි වස්තා කලක මෙන් ඒවායින් දියදහරා නික්මෙයි. පහයතුළ ඒ ඒ තන්හි මඩ පිරවූ ඔරුතබා පස්වණක් පියුම් රෝපණය කළහ.

පහසු මත්තෙහි වියළි මී(හරක්) සමක් බැඳ යනුයකට නංවා පියසි මත්ත තෙක් ගල් ඔසවා මීසමෙහි විසුරුවත්. සමෙහි වැටෙන ඒ ගල්වල ශබ්දය මේ ගැජුමක් මෙන් වෙයි. මෙහි දෙරවාකවුළු දහවල වසනලද්දේ රැයෙහි අරිතලද්දේවෙයි. වැසිකලටවූ පහසු සත්මහල්විය. මෙහි බිම් සෘතු දෙකම ගැන්වීම සඳහා බොහෝ උස්වද බොහෝ පහත්වද නොකළාහුය. ඇතැම් දෙරවාකවුළු මනාව ගටනලද්දේද ඇතැම් දෙරවාකවුළු විවර සහිතවූයේදවිය. මෙහි චිත්‍ර කම්පනයද කිසියම් තැනක දිලෙන ගිනිකඳවශයෙන්ද ඇතැම් තැනක ඉබේ හටගත් විලක්වශයෙන්ද කරනලද්දේය. මෙහි බුමුතුරුණු ආදියද කම්බිලි දුහුල්වශයෙන් දෙකෙන්ම මුසුව කරනලද්දේවිය. ඇතැම් දෙරවාකවුළු රැයෙහි අරිතලද්දේද දහවල්හි වසනලද්දේදවිය. ඇතැම් දෙරවාකවුළු දහවල්හි අරිතලද්දේද රැයෙහි වසනලද්දේදවිය. තුන් පහසුම උසින් සමානවිය. මහල්වල වනාහි විවිධත්වයවිය. මෙසේ පහසුන් සාදා තිබුණේ රජතෙමේ මෙසේ සිතිය: 'මගේ පුතා වියපත්ය. ඔහුට සත් නංවන්නෙමි. (ඔහුගේ) රජසිරි දකින්නෙමි.' (මෙසේ සිතා) හෙතෙම, 'මගේ පුතා වියපත් විය. ඔහු රාජ්‍යයෙහි පිහිටුවන්නෙමි. සියල්ලෝම තම ගෙවල වියපත් දැරියත් මේ ගෙදරට එවත්වා'යි ශාක්‍යවරුන්ට හසුන්යැවිය. ඔවුහු හසුන අසා, 'කුමරුවා හුදෙක් දකුමට මනාය, රුවැන්නේය. (එහෙත්) කිසි ශිල්පයක් නොදනියි. අඹුදරුවන් රැකීමට නොහැක්කේය. අපි ඔහුට දූවරුන් නොදෙමුයි කීවාහුය. රජතෙමේ එපුවත අසා පුතු සම්පයට ගොස් දන්වූයේය. බෝසත්තෙමේ කවර ශිල්පයක් දක්වීමට වටනේදැයි ඇසිය: දරුව දහසක් වියින් නැංවිය යුතු දුන්න නහා දක්වීමට වටනේයයි පැවසීය. 'එසේ නම් ගෙන්වනු මැනව්'. රජතෙමේ ඒ දුන්න ගෙන්වා දුන්නේය. දුන්න මිනිසුන් දහසක් බස්විය. බෝසත් තෙමේ දුන්න ගෙන්වා පළඟෙහි හුන්නේම දුනුදිය පයේ මහපට ඇඟිල්ලේ වෙළා අදින්නේ මහපට ඇඟිල්ලෙන්ම දුන්න නංවා වමනින් දණ්ඩ ගෙන දකුණතින් ඇද දුනුදිය පෙළීය. සියලු නුවර උඩට එසවෙන අයුරකට පත්විය. මේ කවර ශබ්දයක්දැයි ඇසූ කල්හි වළාකුළු ගජිතාකරනැයි කීවාහුය. ඉක්බිති ඇතැම්හු තුඹලා නොදන්නාහුය. වළාකුළු ගජිතා නොකරයි. සහසායාම දුන්න නහා දුනුදිය පෙළන අංගිරස (බෝසත්) කුමරුගේ දුනුදිය පහරන ශබ්දයයි කීවාහුය. ශාක්‍යයෝ එපමණකින් සතුටු සිත් ඇත්තාහුහු. මහා පුරුෂ තෙමේ අත් කවරක් කිරීමට වටීදැයි ඇසීය. අටභලක් පමණ ඝනවූ යකඩපටක් හිසෙන් සිදුරුකිරීමට වටීයි එය සිදුරුකොට අත් කවරක් කිරීමට වටනේදැයි ඇසීය. සතරභලක් ඝනවූ හිසුවරුවක් සිදුරු කිරීමට වටීයයි එයද සිදුරුකොට අත් කුමක් කළයුතුදැයි ඇසීය. වියතක්

සතුවූ දිගුල් පුවරුවක් සිදුරුකිරීමට වටියයි එයද සිදුරුකොට අන් කුමක් කළයුතුදැයි ඇසීය. එකට බඳනා ලද පුවරුසියයක් සිදුරුකිරීමට වටියයි එය සිදුරු කොට අන්කුමක් කළයුතුදැයි ඇසීය. පටල සැටක් ඇති වියළි මී හරක් සමක් සිදුරු කිරීමට වටනේයයි එයද සිදුරුකොට අන් කවරක් කිරීමට වටනේදැයි ඇසීය. ඉක්බිති වැළිකරන්න ආදිය පැවසූහ. මහසත් තෙමේ වැළි කරන්නයක්ද පිදුරු කරන්නයක්ද සිදුරු කොට එක් ඉස්බක් පමණුවූ දුරට හීයක් යැවීය. ගොඩබිමෙහි අට ඉස්බක් පමණ යැවීය. ඉක්බිති බෝසතුනට වානිඬගණ (වම්බටු) සංඥාවෙන් අස්ලොම විදීමට වටනේයයි පැවසූහ. 'එසේනම් (අස්ලොම) බඳවන්නැයි කීවේය. 'දරුවනි, හඬ ඇසෙන දුරින් බඳිනු ලැබේවා! (නොප) ඉදිරියට යවු ගව්වක් දුරින් බඳිවු. තවදුරටත් ඉදිරියට යමි. අඬයොදුනෙක්හි බඳිවු. ඉදියෙහි යමින් යොදුනෙක්හි බඳිවුයි කීහ. (බෝසත්තෙමේ එසේ) බඳවන්නැයි පැවසීය. යොදුනක් මත්තෙහි වානිඬගණ සංඥාවෙන් අස්ලොම බන්දවා රෑ අඳුරෙහි දිසාවත් වළාකුළුවලින් වැසුණු විට හීය යැවීය. එය ගොස් යොදුනක් මත්තෙහිවූ අස් ලොම පලා පොළොවට පිවිසියේය. හුදෙක් මෙපමණක්ම නොවේ. මහසත්තෙමේ ලොව පවතින ශිල්ප සියල්ලම එදින දක්වීය. ශාකාරජවරු තම තමන්ගේ දූවරුන් සරසවා යැව්වාහුය. සතළිස් දහසක් තළහනෝවූවාහුය. මහසත්තෙමේ තුන් පහයෙහි දෙවියෙකු මෙන් (ඒ තළහනන්ගේ) සේවය ලබමින් මහසෑපත් විදියි. **තිපසුරියෙහි** යනු පිරිමින්ගෙන් තොර වූවන්ගෙනි. හුදෙක් මෙහි තුය්භාණ්ඩ පමණක් පිරිමින්ගෙන් තොරවූයේ නොවේ. සියලු තැන්ම පිරිමින්ගෙන් තොරවූයේවිය. දෙරට්පල්ලෝද ගැහැණුමය. නැහැවිම් ආදී සේවා කටයුතු කරන්නෝද ගැහැණුමය. රජතෙමේ චනාහි, 'මෙබඳු ඉසුරු සැපසම්පත් විදින බෝසතුනට පිරිමියකු දක සැකයක් උපදියිද එබඳු සැකයක් මසුතුනට නොවේවා'යි සිතා සියලු කටයුතුවල ගැහැණුන්ම යෙදවූයේය. **පරිවාරයමානො** යනු සතුටුවෙමිනි. **න හෙට්ඨා පාසාද ඔරොහාමි** යනු පහයෙන් යටට නොබසිමියි මෙසේ මට සිවුමසෙක්හි වෙනත් කොණ්ඩය බැදි පිරිමියෙක් නම් දක්නට නොලැබිණ. යථා යනු යම් අයුරකිනි. **දසකම්මකරපොරිසසා** යනු දසයන්ගේ මෙන්ම දිනපතා බත් වැටුපට ගෙනෙනලද කම්කරුවන්ගේද නිසා ජීවත්වන පුරුෂයන්ගේද යනුයි. **කණාපකං** යනු සුන්සහල් බත්ය. **බිලඬගුකියං** යනු කැඳ දෙවැනිකොට ඇත්තේයි. **එවරුපාය ඉදධියා** යනු මෙබඳුවූ පුණ්‍ය සාදධියෙන් යුක්තවූවනුගේයි. **එවරුපෙන ව සුබ්බමාලෙන** යනු ද පාඨයකි. මෙසේ තථාගතයන්වහන්සේ මෙපමණ තැනින් තමන්ගේ සැපසම්පත් පැවසුයේක. පවසමින්ද උදම්වීම සඳහා නොපැවසුයේක. මෙබඳුවූ සැපතක සිටියේද

ප්‍රමාද නොකොට අප්‍රමාදමවුයේමැයි අප්‍රමාද ලක්ෂණයම දක්වීමසඳහා පැවසුයේක. එහෙයින්ම අසුභවා බො පුට්ඨස්තො යනාදිය දෙසුයේක. එහි පරං යනු අත් පුගුලයෙකුය. ජිණ්ණං යනු ජරාවෙන් දිරාපත්වුවකුයි. අට්ඨියකි යනු පෙළුනේවෙයි. හරායකි යනු ලජ්ජාවට පත්වෙයි. ජිගුට්ඨකි යනු අසුවියක් දක මෙන් පිළිකුල් උපදවයි. අනානාංගො අනිශ්චා යනු ජරාභාවයද ඇති තමන් ඉක්මවා පෙළෙයි ලජ්ජාවෙයි යන අරුත්ය. ජරාධමො යනු ජරාස්වභාවයයි. ජරං අනතීතො යනු ජරාව නොඉක්මවමින් ජරාව තුළම පවතී. ඉති පටිසංඝට්ඨකො යනු මෙසේ ප්‍රත්‍යාවේෂා කරන්නනුගේයි. යොබ්බතමදෙ යනු යොවනය නිසා උපදිනුලබ්‍ධ මානමදය ඇත්තේයි. සබ්බසො පතීයි යනු සියලු අයුරින් දුරුකරනලද්දේයි. මාගීයෙන් දුරුකරනලද්දක් සමානකොට දක්වනලද්දේයි. මෙය වනාහි මාගීයෙන් ප්‍රහීනකරනලද්දේ නොවෙයි. නුවණින් සලකා බැලීමෙන් ප්‍රහීනවූයේම කියනලද්දි දකුණුය. බෝසතුන්ටවනාහි දෙවියෝ ජරාවට පත්වුවකු දක්වන. එතැන්පටත් රහත්බව දක්වා අතර කාලයතුළ මහසතුන්ට යොවනමදයක්නම් නොඋපන්නේය. සෙසු පද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහි වනාහි ආරොග්‍යමදෙ යනු මම නිරෝගී වෙමැයි නිරෝගීබව නිසා උපදිනුලබ්‍ධ මානමදයයි. ජීවිතමදෙ යනු මම බොහෝකල් ජීවත් වෙන්නෙකැයි එය නිසා උපදිනුලබ්‍ධ මානමදයයි. සික්ඛපට්ඨකාය යනු ශික්ෂාව ප්‍රතික්ෂේපකොටයි. භික්ෂායාවත්තකි යනු හිතවූ පහත්වූ ගිහිබවට හැරෙයි. යථාධමො යනු ලෙඩරෝගාදියෙන් භාවයට අනුකූලවයි. තථාසත්තා යනු ඒ ආකාර පැවතුම් ඇත්තෝමය. නොවෙනස්වන ව්‍යාධිභාවය ඇත්තෝම වී යන අරුත්ය. ජිගුට්ඨකි යනු වෙනත් පුද්ගලයෙකු පිළිකුල් කරත්. මම එවං විහාරිතො යනු මෙසේ ජිගුට්ඨා විහරණයෙන් වසන්නාවූ මට මෙසේ පිළිකුල් කිරීම නුසුදුසුවන්නේය. නොගැලපෙන්නේයි. සො එවං විහරණො යනු ඒ මම මෙසේ අනුන් පිළිකුල් කරමින් වසන්නේයි, මෙසේ මේ නුවණින් මෙනෙහි කරමින් වසමින්ය. ඤාතී ධම්මං නිරුපධිං යනු සියලු උපධීන්ගෙන් තොරවූ නිව්‍යාණධම්මය දැනයි. සබ්බෙ මදෙ අභිගොස්මි යනු සියලු මද තුනම යටපත් කෙළෙමි යනුයි. නෙක්ඛමො දට්ඨබ්බමං යනු නිවනෙහි නිර්භයබව දැනෙයි. නෙක්ඛමං දට්ඨබ්බමො යනුද පාඨයෙකි. නිවන ක්ෂේමවශයෙන් දක යන අර්ථයයි. තස්ස මෙ අහු උස්සාහො යනු ඒ තෙන්නුමා සංඛ්‍යාතවූ නිවණ ඉදිරියෙහි දකින්නාවූ මට උත්සාහයක්විය. ව්‍යායාමයක්විය යන අරුත්ය. නාහං හබ්බො එතරහි කාමානි පතිසෙවිතුං යනු මම දන් දෙයාකාරවූම කාමයන් ඇසුරු කිරීමට නොසුදුස්සෙක්මි. අනිවත්ති හවිසාමි යනු පැවිද්දෙන් මෙන්ම සඵලෙනා ඥානයෙන්ද ආපසු

නොහැරෙමි. ආපසු නොහැරුනෙක්ම වන්නෙමි. බ්‍රහ්මවරිය පරායනො
යනු මාහී බ්‍රහ්මවරියාව පිහිට කොට ඇත්තේවුයේමැයි අතරීයි. මෙසේ
මේ ගාථාවන්ගෙන් මහා බෝධිපයඝීංකයෙහි තමන් පැමිණියයුතු වීරියය
ප්‍රකාශකළසේක.

3. 4. 10

දසවැන්නෙහි ආධිපතෙයානි යනු ප්‍රධාන කාරණයෙන්
උපන්නාවූය. අත්තාධිපතෙයා යනාදියෙහි තමන් ප්‍රධානකොට හටගත්
ගුණ සමූහය අත්තාධිපතෙයා නම්. ලෝකය ප්‍රධානත්වයෙහි තබා
උපදවනලද්ද ලෝකාධිපතෙයා නම්. නවවිධ ලෝකෝත්තර ධර්මය
ප්‍රධානකොට උපදනලද්ද ධර්මාධිපතෙයා නම්. න ඉති හවාහවහෙතු
යනු මෙසේ හවය මෙසේ හවයයි මේ අයුරින් අනාගතය ඒ ඒ සම්පන්නි
හවයට හේතුව නොවෙයි. ඔතිණ්ණො යනු ඇතුළට වැදුණුයි. යමෙකුගේ
උපත ඇතුළට පිවිසියේද හෙතෙම ජාතියෙන් (උපතින්) ඇතුළට පිවිසියේ
නම්. ජරා ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. කෙවලස්ස දුක්ඛකිංචස්ස යනු
සියලු සසරදුක් සමූහයෙයි. අත්තකිරියා පඤ්ඤයෙව යනු අවසන් කිරීම,
විනාශ කිරීම පැනෙයි. ඔහාය යනු අත්හැරය. පාපිට්ඨතරෙ යනු දඩ්සේ
ලාමක, පහත්වූයි. ආරඬං යනු පටන්ගන්නා ලද, පිරිසුන් යනුයි. පටන්
ගන්නාලද බවම අසලීනං නම්. උපට්ඨිකා යනු සතර සතිපට්ඨානවශයෙන්
ඵළඹ සිටියි. ඵළඹසිටිබවම අපප්ප්‍රට්ඨා නම්. පසාදාකායො යනු නාම
කායයද කරජකායය (භෞතික ශරීරය)ද සන්තූන්වූයේ, සන්සිදුණු දවිල්ල
ඇත්තේයි. සන්සුන් බවම අසාරඥොයි. සමාහිතං විතං යනු අරමුණෙහි
සිත මනාව යොදනලද්දේ, පිහිටුවනලද්දේයි. සමාහිතබවම ඵකග්ගං
නම්. අධිපතිං කරිත්වා යනු ජ්‍යෙෂ්ඨකොටයි. සුද්ධමත්තානං පරිහරති
යනු පිරිසුදු, නිමිලකොට තමන් හසුරුවන්නේය. පිළිදගුම් කරන්නේය.
පාලනය කරන්නේය යන අරුත්ය. මෙය අරහත් මාර්ගය දක්වා
පරයායයෙන් පිරිසුදු වූ තමන් පිළිදගුම් කරයි නම් වේ. ඵලයට පත්
තුනුන්නේ ම නිෂපරයායයෙන් පිරිසුදු වූ තමන් පිළිදගුම් කරයි නම්.
ස්වාක්ඛානො යනාදිය විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී විස්තර කරනලදි. ජාතං පසං-
විහරන්ති යනු ඒ ධර්මය දනිමින් දකිමින් වසන්. ඉමානි ඛො හික්ඛවෙ-
තිණි ආධිපතෙයානි යනු මෙපමණකින් ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවූ
ආධිපතෙයාතුන කියනලදි. පකුබ්බතො යනු කරන්නාගේයි. අත්තා තෙ-
සුරිස ජානාති සවං වා යදිවා මුසා යනු යමක් නුඹ කරනිද එය
එක්කෝ යථා ආකාරයද නූතනෝත් අයථා ආකාරයදයි නුඹේ ආත්මයම

දකියි. මෙකරුණින්ද පවිත්‍රමත් කරන්නාට ලොවෙහි සැහවුණ තැනක් නම් තැනැයි දකියුතුය. කලාශං යනු සොදුරුයි. අතිමහඤ්ඤ යනු යටපත් කොට පහත්කොට සිතයි. අත්තානං පරිග්‍රහයි යනු යම්සේ මගේ ආත්මය පවා නොදනගනියිද එසේ මෙය සහවිමුයි උත්සාහ කරයි. අත්තාධිපකො යනු තමා ප්‍රධාන කොට ඇත්තේ තමා ජ්‍යෙෂ්ඨකොට ඇත්තේයි. ලොකාධිපො යනු ලෝකය ප්‍රධානකොට ඇත්තේයි. තිපකො යනු ත්‍රිවිඤ්ඤායි. ක්කායී යනු ධ්‍යාන වඩන්නායි. ධම්මාධිපො යනු ධර්මය ජ්‍යෙෂ්ඨකොට ඇත්තේයි. සච්චපරික්කමො යනු නොසෙල්වෙන පරාක්‍රමය ඇත්තේ, සත්‍යපරාක්‍රමය ඇත්තේයි. පසයා මාරං යනු මාරයා යටපත් කොටයි. අභිගුයා අත්තකං යන මෙය මුලින් කියතලද දෙයෙහිම පයඝාය වචනය. යො ව චුඨි ජාතිකයං පධානවා යනු ධ්‍යාන වඩන ප්‍රධන් වීර්යයෙන් යුක්ත යමෙක් මාරයා යටපත්කොට ජාතික්‍ෂය (උපත නැති කිරීම) සංඛ්‍යාත නිචාණය ස්පඨි කළේද සො තාදියො යනු හෙතෙම එබඳුය, එසේ පිහිටියේය. ලොකවිදු යන තුන්ලොව දැන ප්‍රකට කොට සිටියේයි. සුමෙධො යනු මනා නුවණැත්තේයි. සබ්බෙසු ධම්මෙසු අතමමයො මුතී යනු සියලු ත්‍රේභූමක් ධර්මයන්හි තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාතවූ තමමතාවේ නැතිවීමෙන් අතමමයවූ කෘෂ්ණාශ්‍රව මුනිතෙමේ කිසි දිනෙක නොපිරිහේයයි කියතලද්දේවෙයි.

සිවුවෙහිවූ දෙවදුතවර්ගයයි.

බුදු වර්ගය

3. 5. 1

පස්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි **සමමුඛිභාවා** යනු මුණ ගැසීමෙන් විද්‍යමානබැවින්ය යනු අරුත්ය. **පසවති** යනු යළිලබයි. **සද්ධාය** **සමමුඛිභාවා** යනු ඉදින් ශ්‍රද්ධාව නොවන්නේද දනවස්තුව නොවන්නේද දක්ෂිණේයා සංඛ්‍යාතවූ ප්‍රතිශ්‍රාහක පුද්ගලයෝ නොවන්නහුද (එවිට) කෙසේ නම් පුණ්‍ය කම්යක් කරන්නේද? ඒවායේ එක්වීමෙන් කිරීමට හැකි වන බැවින් සද්ධාය සමමුඛිභාවා යනාදිය ප්‍රකාශ කළේය. මෙහිද ධර්මදෙකක් සුලභය. දනවස්තුවද දක්ෂිණේයා ප්‍රතිශ්‍රාහක පක්ෂයද යන දෙකයි. ශ්‍රද්ධාව වනාහි දුර්ලභය. පුහුදුන් මිනිසුන්ගේ ශ්‍රද්ධාව ස්ථාවර නැත. පියවරෙහි වෙනස් වෙයි. එහෙයින්ම එයට මහමුගලන් වැනිවූ අගසව්වක් වුවද ඇපකරුවෙක් වීමට නොහැකි වන්නේ මෙසේ කියා: 'ඇවැත්නි, මම ධර්මදෙකකට එනම් භොගයන්ට සහ ජීවිතයට ඇපකරුවෙක් වෙමි. ශ්‍රද්ධාවට වනාහි නුඹම ඇපකරුවෙක්වෙති.'

3. 5. 2

දෙවැන්නෙහි, **විගතමලමචේරෙන** යනු දුරුවූ මසුරුමලිනි. **මුත්තවාගො** යනු අත්හරනාලද ත්‍යාගය ඇත්තේයි. **පයතපාණි** යනු සේදූ අත් ඇත්තේයි. සැදහැනැත්තා වනාහි සියවරක් අත දෙවාද කිළිටි අතැත්තේමවෙයි. සැදහැනැත්තා වනාහි දනයෙහි සිත ඇලවූ හෙයින් කිළිටි අතැත්තේද දෙවූ අතැත්තේමය. **වොස්සගගරකො** යනු පරිත්‍යාග සංඛ්‍යාත දනයෙහි ඇලුනේයි. **යාවයොගො** යනු ඉල්ලීමට සුදුසුවූයේයි. නැතහොත් යාවකයන් සමඟ එක්වීම මොහුගේතුයි යාවයොග නම්වේ. **දනසංචිභාගරකො** යනු දන් දෙමින්ම දනය මනාව බෙදූදීම කරන්නේද දනසංචිභාගරන නම්. **දස්සන කාමො සීලවතං** යනු යොදුන් දසයක්ද විස්සක්ද සියක් යොදුනක්වුවද ගොස් හෝ සිල්වතුන් දකිනු කැමැත්තේ වෙයි. පාටිපුත්තක බමුණා මෙන්ද සද්ධාතිස්සා මහරජතුමා මෙන්ද වේ. පැළලුප්තුවර දෙරටුවෙහි ශාලාවක හුන්නාවූ බමුණෝ දෙදෙනෙක් කාළවල්ලිමණ්ඩපවාසී මහානාග තෙරුන්ගේ ගුණ කථාව අසා අපවිසින් එම හික්කු ව දැකීමට වටීයයි දෙදෙනාම පිටත්වූවාහුය. එක්කෙනෙක් අතරමගදී කළුරිය කළේය. එක්කෙනෙක් මුහුදු තෙරට පැමිණ නැවකින් මහතොට පටුනෙන් ගොඩබැස අනුරාධපුරයට අවුත් කාළවල්ලි මණ්ඩපය කොහිදැයි විමසුවේය. රුහුණු දනව්වෙහියයි (දන ගැනීමට ලැබිණ).

හෙතෙම අනුක්‍රමයෙන් තෙරුන් වසන තැනට පැමිණ සුඵනුවර ගමෙහි සමීප ගෞරවන නවාතැන් ගෙන තෙරුන්ට අතර සපයා උදයෙන්ම නැගිට තෙරුන් වසනතුන අයා එහි ගොස් පිරිස කෙළවරෙහි සිටියේ එන්නාවූ තෙරුන් දුරදීම දක වරක් එහිම සිටියේ වැද යළි ළඟට ගොස් (තෙරුන්ගේ) ගොස් ඇට තදින් අල්වාගෙන වදිමින් 'ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේ උස්සයි කීවේය. තෙරුන්වහන්සේද නුස්ස, නොමිටිය. නිසිපමණින් යුතුවෝමය. එහෙයින් හෙතෙම උන්වහන්සේට යළි මෙසේ කියා: 'නුඹවහන්සේ ඉතා උස් නොවෙති. නුඹවහන්සේගේ ගුණය වනාහි කළු පැහැති (තදනිල්) මුහුද මතින් ගොස් සියලු දඹදිව් තෙලෙහි පැතිරී ගියේය. මම පැළලුප් නුවර දෙරටුවෙහි හුන්නෙමි. නුඹවහන්සේගේ ගුණකථාව ඇසිමි.' හෙතෙම තෙරුන්වහන්සේට හික්මාහාරයදී තමන්ගේ තුන්සිවුර පාවාදී (පිළිගත්වා) තෙරුන් සමීපයෙහි පැවිදිවී උන්වහන්සේගේ අවවාදයෙහි පිහිටා කිහිපදිනකින්ම රහත්බවට පත්වූයේය. සද්ධානිය ස මහරජතෙමිද 'ස්වාමීනි, වැදිය යුතු එක් ආයතීයත්වහන්සේ තමක මට කියනුමැනවැයි විමසීය. හික්මුනු (රිට පිළිතුරුවූයෙන්) මඩගණවැසි කුසුමාසා තෙරුන්වහන්සේගැසි පැවසූහ. රජතෙමි, මහපිරිවරින් පස්සොදුන් මගගියේය. තෙරණුවෝ 'ඇවැත්නි, මේ කවර ශබ්දයක්ද'යි හික්මුසංඝයාගෙන් විමසූහ. 'ස්වාමීනි, රජතෙමි නුඹවහන්සේ දකිම සඳහා පැමිණියේය'යි හික්මුනු පැවසූහ. තෙරණුවෝ මෙසේ සිතූහ. 'මහඵකල්හි රජගෙදර මට කවර වැඩක්ද?' (මෙසේ සිතා) දිවාස්ථානයෙහි ඇදෙහි වැදහෙව බිම ඉරි අදිමින් හුන්නේය. රජතෙමි තෙරණුවෝ කොහිදැයි විමසා දිවාස්ථානයෙහියයි අයා එහි යන්නේ තෙරුන් බිම ඉරි අදිනු දක රහතුන්ට නම් අතින් කරන විකාර වැඩ තැන. මෙතෙම ක්ෂිණාශ්‍රවයක් නොවේයයි නොවැද ආපසු හැරී ගියේය. හික්මුසංඝයා තෙරුන්ගෙන්, 'ඇවැත්නි, මෙබඳුවූ සැදහැනි, පහත් සිතැති රජුට කුමක්හෙයින් විපිළිසර කළහුදැයි ඇසූහ. 'ඇවැත්නි, රජුගේ පැහැදීම රැක ගැනීම නුඹවහන්සේලාගේ වැඩක් නොවේ. මහඵ තෙරුන්ගේ වැඩකැයි කියා මැන කාලයෙහි අනුපාදිශේෂ නිව්භාණ ධාතුවෙන් පිරිනිවන් පාන්නේ, මගේ කුළුගෙහි (රන්සිව්ගෙහි) වෙනත් පළෙකක්ද අතුරන්නැයි හික්මුසංඝයාට පැවසුවේය. එය ඇතුරු කල්හි තෙරණුවෝ මේ කුළුගෙය අතරතුර නොපිහිටා රජු විසින් දුටු කල්හිම බිම පිහිටාවායි අදිටත් කොට පිරිනිවන් පෑහ. කුළුගෙය පස්සොදුන් මග අහසින්ම ගියේය. පස්සොදුන් මගෙහි ධර්ම දරන්නට හැකි වෘක්ෂයෝ ධර්මගන්තානුම වූහ. පළුරුද ලැහැබිද සියල්ල කුළුගෙයට මුහුණලා සිටියේය. 'තෙරණුවෝ පිරිනිවන් පෑහ. කුළුගෙය අහසින් එන්නේය'යි රජුට හසුනක් යැව්වාහුය. රජතෙමි

නොඇදහීය. කුළුගෙය අහසින් ගොස් ථූපාරාමය පැදකුණු කොට ශිලා වෛත්‍යස්ථානයට ගියේය. වෛත්‍යය බිම සමඟ උඩට නැගී කුළුගෙය මත්තෙහි සිටියේය. දහස් ගණන් සාධුකාර පැවතිණ. එකෙණෙහි මහාවාග්‍ය නම්වූ තෙරුන්වහන්සේ ලෝභ ප්‍රාසාදයෙහි සත්වැනි කුළුගෙහි හුන්නාහු හික්කුන්ගේ විනය කම් කරමින් ඒ ශබ්දය අසා මේ කවර ශබ්දයක්දැයි ඇසූහ. ‘ඤාමීති, මඛණ්ඩවාසී කුසුමෙරුන්වහන්සේ පිරිනිවන් පෑහ. කුළුගෙය පස්යොදුනක් පමණ මඟ අහසින් පැමිණියේය. මෙය එහි සාධුකාර ශබ්දයයැ’යි පැවසූහ. ‘ඇවැත්නි, පින්වතුන් නිසා සත්කාර ලබන්නෙමු’යි අතැවැසියන් ක්‍ෂමා කරවා අහසින් අවුත් කුළුගෙයට පිවිස දෙවැනි ඇදෙහි හිඳ අනුපාදිශේෂ නිවාණධාතුවෙන් පිරිනිවන් පෑහ. රජතෙමේ සුවඳ මල් සුණු රැගෙන ගොස් අහසෙහි සිටි කුළුගෙය දක කුළුගෙයට පිදුවේය. එකෙණෙහි කුළුගෙය පහතට බැස පොළොවෙහි පිහිටියේය. රජතෙමේ මහත් සත්කාරයෙන් ආදහන කෘත්‍යය කොට ධාතුන් ගෙන වෛත්‍යයක් කළේය. මෙබන්දේ සිල්වතුන් දකිනු කැමැත්තෙන් නම් වෙත්. සද්ධම්මං සොකුම්චන්ති යනු තථාගතයන්වහන්සේ විසින් දෙසනලද සදහම් ඇසීමට කැමැත්තේවෙයි. පිණ්ඩපාතික ස්ථාවිරාදීන් මෙහි. ගවරවාළ අංගනයෙහි හික්කුන්වහන්සේ තිස් නමක් වස් එළඹියාහු අඩමසක් පාසා උපොෂ්ඨ දිනයෙහි සිවුපසෙහි සතුටුවීම භාවනාවෙහි ඇලීම දැක්වෙන මහා අරියවංසය ප්‍රකාශකරති. එක් පිණ්ඩපාතික තෙර කෙනෙක් පිටුපසින් අවුත් සැහවුණු තැනක හුන්නාහුය. ඉක්බිති එක් පොළඟෙක් තට්ටම අඩුවකින් අල්වන්නාක් මෙන් ඩැහැගත්තේය. තෙරණුවෝ බලමින් පොළඟා දක අද දහම් ඇසීමට අන්තරායක් නොකරමැයි පොළඟා අල්ලා ගෙන පසුම්බියෙක දමා මුව ගැටගසා නුදුරු තැනක තබා දහම් අසමින්ම සිටියේය. අරුණ නැගීමද විෂ යටපත්කොට තෙරුන් තුන්ඵලයන්ට පැමිණීමද විෂ ඩැහැගත් තැනින්ම බැස පොළවට පිවිසීමද ධර්ම කපික තෙරුන්ගේ ධර්මකථාව නිමාවීමද එක් කෙණෙහිම විය. ඉක්බිති තෙරණුවෝ ඇවැත්නි, මවිසින් සොරෙක් අල්ලා ගන්නා ලදැයි පවසා පසුම්බිය දිගහැර පොළඟා මුද්‍රාගත. හික්කුහු (එය) දක ‘ස්වාමීනි, කවර වේලාවක දණ්ට කළේදැයි විමසූහ. ඇවැත්නි ඊයේ සවස් යාමයෙහියයි කීහ. ‘ඇවැත්නි, ඉදින් මම සජීයකු වියින් දණ්ටකරන ලද්දෙමැයි කීවේ නම් මෙපමණවූ මේ ආනිසංසය නොලබන්නෙමිසි තෙරණුවෝ පැවසූහ. මේ වනාහි පිණ්ඩපාතික තෙරණුවන්ගේ කථාවස්තුවයි.

දිගාවැවෙහි මහාජාතකභාණ්ඩ තෙරණුවන් ගාථාදහසක් ඇති මහා වෙසන්තර ජාතකය කියතියි අසා මහගම තිස්ස මහ වෙතෙරවැසි

තරුණ හික්මුවක් එයින් තික්ම එක් දිනකින්ම නව යොදුන් මහක් පැමිණියේය. එකෙණෙහිම තෙරණුවෝ ධර්මකථාව ඇරඹූහ. තරුණ හික්මු තෙමේ දුරමහක් ඒමෙන් හටගත් කයවෙහෙස ඇතිබැවින් පිහිටුවීමේ ආචාර සමඟ අවසාන ආචාර පමණක් නිශ්චය කර ගත්තේය. ඉක්බිති තෙරුන් 'මෙසේ කීවේය'යි ප්‍රකාශ කොට නැගිට යන කල්හි මා පැමිණි කටයුත්ත හිස් වූයේයයි හඬමින් සිටියේය. එක් මිනිසෙක් ඔහුගේ කථාව අසා ගොස් තෙරුන්ට, ස්වාමීනි, ඔබ වහන්සේගේ ධර්මකථාව අසන්නෙමැයි එක් තරුණ හික්මුවක් නිස්සමභාවිකාරයෙන් පැමිණියේය. හෙතෙම කයෙහි වෙහෙස බැවින් මගේ පැමිණීම වැඩක් නැති වියයි අඬමින් සිටියේය'යි සැළ කළේය. යව, නැවත හෙට කියන්නෙමැයි ඔහුට හඟවයි තෙරණුවෝ පැවසූහ. හෙතෙම දෙවන දිනයෙහි තෙරුන්ගේ ධර්මකථාව අසා සෝවාන් ඵලයට පැමිණියේය. උල්ලභකොල කණණිකවාසී වෙනත් එක් සත්‍රියක් පුතුට කිරිපොවමින් දීඝභාණක මහා අභය නම් තෙර කෙනෙක් අරියවංස ප්‍රතිපදව කියනිසි අසා පස්යොදුන් මග ගොස් දහවල බණකියන තෙරුන් හුන් කල්හිම විහාරයට පිවිස පුතු බිම හොවා සිටගෙනම දිවාකථික තෙරුන්ගේ ධර්ම ඇසුවාය. පදභාණකයද සිටගෙනම ඇසුවාය. පදභාණක තෙරුන් නැගීසිටිකල්හි දීඝභාණක මහතෙරණුවෝ සිවුපසයෙහි සතුටුවීම, භාවනාවෙහි ඇලීම ගැන කියවෙන මහා අරියවංසය ඇරඹූහ. මී සිටගෙනම උත්සාහ කරයි. තෙරණුවෝ ප්‍රත්‍යය තුනක්ම කියා නැගී සිටිනාකාරයක් කළහ. ඒ උපාසිකාව 'ආයඝියන්වහන්ස, අරියවංසය කියන්නෙමැයි සිතිදු බොජුන් වළඳ, මිහිරි පානයන් බී, වැල්මි, තෙල් ආදියෙන් බෙහෙත් කොට, කීමට යුතු තත්හිදීම නැගීසිටිත්යි කීවාය. තෙරණුවෝ මැනවි මැනවි සොහොයුරියයි පවසා මත්තෙහි භාවනාරාමය පිහිටුවූහ. අරුණ නැගීමද මෙසේ පැවසියයි තෙරුන්ගේ කීමද උපාසිකාවගේ සෝවාන්ඛටට පැමිණීමද එකම කෙණෙහි වූයේය. කාළමිබර වැසි වෙනත් සත්‍රියක්ද ඇකයෙන් පුතුගෙන ධර්ම අසන්නෙමැයි සිතුවේවට ගොස් එක් ගසක් යට දරුවා හොවා තුමු සිටගෙනම දහම් අසන්නීය. රාත්‍රිකාලය තුළ එක් සථියෙක් ඇය බලා සිටියදීම සමීපයෙහි හොත් දරුවා දළසතරින් ඩැහැ ගියේය. ඉදින් මම මගේ පුතු සථියකු විසින් දෂට කරනලද්දී කියමි නම් ධර්මයට අනතුරක් වෙයි. සසර සැරිසරන්නාවූ මට නොයෙක් වර මෙතෙම පුතා වූයේය. ධර්මයෙහිම හැසිරෙමැයි සිතා තුන්යම් රැය සිටගෙනම ධර්ම දැඩිව අසා සෝවාන් පෙලෙහි පිහිටා අරුණනැති කල්හි සත්‍ය ක්‍රියාවෙන් පුතුගේ විෂ මැඩ පවත්වා පුතු ගෙන ගියාය. මෙබඳු වූ පුද්ගලයෝ ධර්ම අසනු කැමැත්තෙන් නම් වෙති.

3. 5. 3.

තෙවැන්නෙහි තයෝ මෙ හික්කවෙ අත්ථවසෙ සමපසාමානෙන යනු තුන් අත්ථවසක කරුණු තුනක් බලන්නහු විසිනි. අලමෙව යනු ගැලපේමය. යෝ ධම්මං දෙසෙති යනු යම් පුද්ගලයෙක් වතුරාර්යසත්ත ධර්මය ප්‍රකාශ කරයිද යනුයි. අත්ථපටිසංචෙදී යනු අත්ථකථාව ක්‍රවණින් දැනගත්තේය. ධම්මපටිසංචෙදී යනු පෙළෙදහම දැනගත්තේය යනුයි.

3. 5. 4.

සිවුවැන්නෙහි ධානෙහි යනු කාරණයන්ගෙනි. පටිත්තනී යනු නොහැපුණු, නිදහසට පමුණුවන යනුයි.

3. 5. 5

පස්වැන්නෙහි පණ්ඩිතපඤ්ඤානාති යනු පණ්ඩිතයන් විසින් පතවනලද, කියනලද, පසසන ලදයි. සපසුරිසපඤ්ඤානාති යනු සත්පුරුෂයන්, මහාපුරුෂයන් විසින් පතවනලද, කියනලද පසසනලදයි. අභිංසා යනු කරුණාව මෙන්ම කරුණාවේ පුච්ඡ අවස්ථාවයි. සංයමෝ යනු සීලසංයමයයි. දමෝ යනු ඉන්ද්‍රියසංවරයයි, පෙහෙවස් විසිම්චයයෙන් හෝ ආත්මදම්මනයයි පුණ්ණෙණාචාද සූත්‍රයෙහි දමෝ යනුවෙන් කියනලදි. ආලවක සූත්‍රයෙහි බන්ති යයි කියනලදි. මේ සූත්‍රයෙහි පඤ්ඤ යනුද වටිමය. මාතාපිතු උපධ්‍යානං යනු මවුපියන් රැකීම බලාහද ගැනීම හා පිළිදගැනීම කිරීමයි. සත්තානං යනු අත් තත්ති සමමාසමුද්ධ ප්‍රත්‍යක්ෂමුද්ධ ආයාච්ඡාවකයෝ සත්ත නම්වෙත්. මෙහි වනාහි මවුපියන්ට උවචුන් කරන්නෝ අදහස් කරනලදහ. එබැවින් උත්තමාර්ථයෙන් සත්පුරුෂයන්ගේයි. ශ්‍රේෂ්ඨවයභාවයෙන් බ්‍රහ්මචාරීන් බ්‍රහ්මචාරීන්ගේයි. මේ මවුපියන් උවචුන සත්පුරුෂයන් විසින් අනුදන්තා ලදයි මෙසේ මෙහි අත්ථය දක්විය යුතුයි. සතං ඵකාති ධානාති යනු සත්පුරුෂයන්ට, උත්තම පුද්ගලයන්ට මේවා කාරණයෝයි. අරියෝ දස්සනසමපන්නෝ යනු මෙහි මේ තුන් කාරණයන්ගේ හේතුවෙන් ආයාච්ඡා මෙන්ම දර්ශනයෙන් යුක්තවූ තැනැත්තාද දතයුතුය. බුද්ධාදීහු නොවෙත්. සෝවාන් පුද්ගලයාද නොවේ. සතං ඵකාති ධානාති යනු මව්ට උවචුන් කිරීම පියාට

උවදුරින් කිරීම යන මේවා සත්පුරුෂයන්ගේ, උත්තම පුද්ගලයන්ගේ කරුණුයයි මෙසේ මවුපියන්ට උවදුරින්කරන්නාවශයෙන්ම මේ ගාථාවේ අර්ථය දතයුතුය. මවුපියන්ට උවදුරින්කරන්නාම මෙහි ආයතියා, දඬුනියෙන් යුක්තවූ තැනැත්තායි කියනලදි. **සලොකං හරතෙ සිවං** යනු හෙතෙම නිර්භයවූ දෙවිලොවට යයි.

3. 5. 6

සවුන්නෙහි, **කීනි යානෙහි** යනු කරුණු තුනකිනි. **කායෙන** යනාදියෙහි හික්කුන් එනු දක පෙරගමන් කරමින් යනවිට පසුගමන් කරමින් අසුන් හලෙහි හැමදිම තැවරිමි ආදිය කරමින් අසුන් පනවමින් පැන් එළවමින් කයින් පින් රැස් කරති නම්. හික්කුසංඝයා පිඩුහැසිරෙනු දක කැඳ දෙන්න, බත්දෙන්න, ගිනෙල් වෙඩරු ආදිය දෙන්න, සුවඳමල් ආදියෙන් පුදන්න, පෙහෙවස් රකින්න. දහම් අසන්න, වෛත්‍යය වදින්නැයි ආදිය කියමින් වචනයෙන් පින් රැස්කරන් නම්. පිඩු හැසිරෙන හික්කුන් දක (පිඩු) ලබන්වායි සිතමින් සිතින් පින් රැස්කරති නම්. **පසවන්ති** යනු ලබන්. මෙහි පිත වනාහි ලෞකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකව කියනලදි.

3. 5. 7

සත්වුන්නෙහි **සම්බතසය** යනු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් එක්ව කරනලද්දහුගේයි. **සම්බතලක්ඛණානි** යනු මෙය සංඛතයකැයි දක්වන (හඟවන) කරුණුයි. නිමිතියි. **උප්පාදෙ** යනු උපතයි. **වයො** යනු බිඳීයාමයි. **ධිතසා අසඤ්ජනං** යනු ජරාවයි, දිරායාමයි. එහි **සම්බතං** යනු ත්‍රෛභූතක ධර්මයෝයි. මාග්ඵ්වලයෝ වනාහි විමසාබැලීමට නොඑළඹුණු බැවින් මෙහි නොකියනු ලැබෙත්. ඉපදීමි ආදිය සංඛතලක්ඛණයෝයි. ඔවුනතුරෙහි උපදින කෙණෙහි උපතද පවත්නා කෙණෙහි ජරාවද බිඳීයන කෙණෙහි විනාශයද වේ. ලක්ඛණය සංඛතය නොවේ. සංඛතය ලක්ඛණය නොවේ. ලක්ඛණයෙන් සංඛතය පරිවේජද කොට දක්වනලදි. යම්සේ ඇත් ඇස් ගව මහිසාදීන්ගේ සැත්හුල් ආදිය හඟවන ලකුණුවේද ඇත් ආදීහු නොවෙත්ද එපරිද්දෙනි. ඇත් ආදීහු ලකුණු නොවෙත්. ලකුණුවලින් ඔවුහු අසුවලාගේ ඇතාය, අසුවලාගේ අශ්වයාය, අසුවල් ඇතාය, අසුවල් අශ්වයායයි පැනෙත්. එබඳු ආකාර ඇතැයි. දක්වියයුතුය.

3. 5. 8

අවචුත්තෙහි අසංඛතස්ස යනු ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් එක්රැස්ව නොකරනලද්දහුගේයි. අසංඛතලක්ෂණාති යනු මෙය අසංඛතයකැයි හඟවන කරුණුයි, නිමිතියි. න උපපාදෙ පඤ්ඤායති යනාදියෙන් ඉපදීම දිරායාම විනාශය යන මොවුන්ගේ නොවීම කියනලදි. උපත් ආදිය නොවීමෙන් අසංඛතයයි හැඟෙයි.

3. 5. 9

තවචුත්තෙහි මහාසාලා යනු මහා වෘක්ෂයෝයි. කුලපතිං යනු කුලපෝෂ්ඨයායි. සෙලො යනු ගලින් කරනලද්දයි. අරඤ්ඤායමි යනු ගම් නොවන තැනයි. බ්‍රහ්මා යනු මහත්ය. වනෙ යනු කැලයෙහියි. වනස්සති යනු වනයට දෙවුවෝයි. ඉධ ධම්මං වරිත්වාන මඟ්ඟං සුගතිගාමිතං යනු සුගතිගාමීවු මාර්ග සංඛ්‍යාත ධර්මයෙහි හැසිරයි.

3. 5. 10

දසචුත්තෙහි ආතප්පං කරුණං යනු චිරය කිරීමට සුදුසුය. අනුප්පාදය යනු නුපදනු සඳහායි. නුපදීම ඇති කරන්නෙමැයි මේ කරුණින් කළ යුතුයයි අත්ථියි. අන්‍යයාගෙන්ද මේ ක්‍රමයමැයි. සාරිරිකානං යනු ශරීරයෙන් හටගන්නාවූයි. දුක්ඛානං යනු දුක් සහගතවූයි. තිප්පානං යනු සත්වයි. තැවිම් වශයෙන් හෝ බොහෝවුවන්ගේයි. බරානං යනු රථවුවන්ගේයි. කටුකානං යනු තියුණුවූයි. අසාකානං යනු අමිහිරියි. අමනාපානං යනු සිත් වැඩීමට අසමත්වූයි. පාණ්හරානං යනු ජීවිතය පැහැරගන්නාවූයි. අධිවාසනාය යනු ඉවසීම සඳහා, සහනය සඳහා ක්ෂමාකිරීම සඳහායි. මෙපමණ තැන්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ අණවා, ඇණවීම 'පචත්වා දුත් සමාදත් කරවනසේක් 'යනො බො හික්කිවෙ' යනාදිය පැවසුසේක. එහි යනො යනු යම් කලෙකය, ආතාපි යනු චිරයවත් පුද්ගලයාය, නිපකො යන ප්‍රඥපහිත පුද්ගලයාය. සනො යනු සිහියෙන් යුක්තවූ පුද්ගලයාය. දුක්ඛස්ස අත්තකිරියාය යනු සසර දුක් අවසන් කිරීම, විනාශ කිරීම සඳහාය. මේ ආතාපි ආදී තුනද ලොකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවම කියනලදි.

බ්‍රාහ්මණ වර්ගය

3.1.1

බ්‍රාහ්මණවර්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි **ජිණ්ණා** යනු ජරාවෙන් දිරුණාවූයි. **වුද්ධා** යනු වයසින් මහළුවූයි. **මහලලකා** යනු උපත හේතුකොටගෙන මහළු වූයි. **අද්ධගතා** යනු තුන්විය ඉක්මුණාවූයි. **වයොඅනුප්පත්තා** යනු තෙවන වියට පැමිණියාවූයි. **යෙන හගවා තෙනුපසංකම්සු** යනු තමන්ගේ වචනය පිළිනොගන්නා අමුදරුවන් දැක ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් සමීපයට ගොස් තෛර්යානික මාර්ගය සොයන්නෙමුයි සිතා එළැඹියාහුය. **මයමසු හො ගොතම බ්‍රාහ්මණා** යනු හවත් ගෞතමය, අපි බ්‍රාහ්මණයෝ වෙමු. ක්ෂත්‍රියයෝ නොවෙමු. ඈමනියෝ නොවෙමු. ගෘහපතියෝ නොවෙමුයි බමුණු බව හඟවා ජිණ්ණා යනාදිය කීහ. **අකතභිරුක්කානා** යනු බියෙන් ආරක්ෂාවීමක් නොකළාවූයි. අවශ්‍යවූ ප්‍රතික්ෂයාවක් අපවිසින් නොකරන ලද්දී දක්වත්. **තඟ්ග** යනු ඒකාන්ත (ස්ථිර) යන අර්ථයෙහි හෝ පිළිගැනීම් අර්ථයෙහි නිපාතයෙකි. ඒකාන්තයෙන් නුඹලා මෙබඳුවාහුය. මමද මෙය පිළිගනිමි දක්වෙයි. **උපතියාති** යනු ළඟට පමුණුවනු ලබයි. මෙය වනාහි උපතින් ජරාවද ජරාවෙන් ව්‍යාධියද ව්‍යාධියෙන් මරණයද මරණයෙන් නැවත උපතද ගෙනදෙනු ලබයි. එහෙයින් ළඟට පමුණුවනුලබයි යනුවෙන් කියනලදි. දැන් යම්හෙයකින් මේ බමුණෝ මහළු බැවින් පැවිදිව වත්පුරන්නට නොහැකි වෙත්ද එහෙයින් ඔවුන් පන්සිල්හි පිහිටුවමින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ '**යොධ කායෙන සඤ්ඤමො**' යනාදිය වදළසේක. එහි **කායෙන සඤ්ඤමො** යනු කායද්වාරයෙහි හික්මීමයි. සෙසු තන්හිද එම ක්‍රමයමැයි. **තත්තස්ස පෙතස්ස** යනු ඒ පිත පරලොව ගිය ඔහුටයි. රැකීමී අත්ථියෙන් **තානං** නම්. සැහවීමී අත්ථියෙන් **ලෙතං** නම්. පිහිටීමී අත්ථියෙන් **දීපො** නම්. පිහිට කොට ගැනීමී අත්ථියෙන් **සරණං** නම්. උතුම් ගතිවශයෙන් **පරායනං** පරායනය (යොමු) වේයයි දක්වයි. ගාථා පැහැදිලි අත්ථි ඇත්තේය. මෙසේ ඒ බමුණෝ තථාගතයන්වහන්සේ විසින් පන්සිල්හි සමාදන් කරවනලද්දහු දිවි ඇතිතෙක් පන්සිල් රැක ස්වර්ගයෙහි උපන්නාහුය.

3.1.2

දෙවැන්නෙහි **භාජනං** යනු යම්කිසි උපකරණයකි. සෙස්ස පළමුවැන්නෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දකුණුය.

3.1.3

තෙවැන්නෙහි සමූහාදායීය යනු සතුට දනවන්නාවූයි. සාරාංශය යනු සිහිපත්කළ යුත්තකි. විනිසාරෙහිවා යනු අවසන් කොටයි. කිත්තාවතා යනු කොපමණකින් යනුයි. සන්ධිධිකො ධර්මො හොති යනු තෙමීම දැකිය යුත්තේවෙයි. අකාලිකො යනු කාලාන්තරයකින් ප්‍රතිඵල දෙන්නේ නොවෙයි. එහිපසියකො යනු එවි බලවයි මෙසේ දක්වීමට හැකියයි පිළිපැදියයුතු ප්‍රතිපදාව වීමයි. ඔපනයිකො යනු තමාගේ සිත එළවියයුතුය. පව්වතං වෙදිතබ්බො යනු තෙමීම දතයුතුය. වික්කාමි යනු පණ්ඩිතයන් විසිනි. පරිසාදිණ්ණවිතො යනු ගන්නාලද, ස්පඨිකරනලද සිතැත්තේවයි. වෙතෙති යනු සිතයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය. මෙම සූත්‍රයෙහි බමුණාවිසින් ලෝකෝත්තර මාතීය විමසනලදි. ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ද එයම ප්‍රකාශකරනලදි. එය වනාහි තෙමීම දතයුතු බැවින් සන්ධිධික නම්වෙයි.

3.1.4

සිටුවැන්නෙහි බ්‍රාහ්මණපරිබ්බාජකො යනු බ්‍රාහ්මණ ජාතිකවූ පිරිවැරියෙකි. ක්ෂත්‍රිය ජාතිකයෙක් නොවේ. අත්තපථමි යනු මෙලොවට හා පරලොවට අයත් ලෝකික ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකවූ තමන්ගේ අත්පියයි.

3.1.5

පස්වැන්නෙහි අකාලිකං යනු කාලාන්තරයකින් ලැබිය යුත්තක් නොවේ. ඔපනයිකං යනු පිළිවෙතින් එළඹියයුතු දෙයයි.

3.1.6

සයවැන්නෙහි ආවරියපාවරියානං යනු ආවායඝීවරුන්ගෙන් ප්‍රවායඝීවරුන්ගෙන්ය. අවිච්ඡෙද ඉට්ඨො හොති යනු යම්සේ අවිච්ඡිතා තරකය නිරතුරුව පිරුනේද නිරාසතුන්ගෙන් පිරි පැවතියේද එසේ මිනිසුන්ගෙන් පිරුනේ වෙයි. කුසකුටසම්පාතිකා යනු එක් ගමක පියස්ස මතුපිටින් ඉඹිලි වෙතත් ගමක පියසි මතුපිටක බැසීම් සංඛ්‍යාතවූ කුසකුට සම්පාතයක් මොවුන් කෙරෙහි ඇතියි කුසකුටසම්පාතිකා නම්. කුසකුටසම්පාදිකා යනුද පාඨයි. ගමකින් ගමකට කුසකුටගේ පයින් යාම් සංඛ්‍යාත කුසකුටසම්පාදයක් මොවුන් කෙරෙහි ඇත්තේය යන අරුත්ය. මේ දෙකම එකට ගැටපුණු නිවාස ඇතිබවම දක්වයි.

අධම්මරාගරතො යනු රාගය නම් ඒකාන්තයෙන්ම අධම්මයකි. තමන්ගේ පිරිකරෙහි උපදිනු ලබන්නේ අධම්මරාගය නොවේයයි අදහස් කරනලදි. අනුත්ගේ පිරිකරෙහි උපදිනු ලබන (රාගයම) අධම්මරාගයයි. විසමලොභාහිභූතා යනු ලෝභයාගේ සමකාලයක් නම්නැත. ඒකාන්තයෙන්ම විෂමය. තමාට අයත් වස්තුවල උපදිනු ලබන්නේ සමලොභය නම්. අනුත්ට අයත් වස්තුවල උපදිනු ලබන්නේම විෂමයයි අදහස් කරනලදි. මිථ්‍යාධර්මපරෙතො යනු අවිශ්‍ය ඇසුරු කිරීම් සංඛ්‍යාතවූ මිථ්‍යාධර්මයෙන් යුක්තවූයි. දෙවො න සම්මාධාරං අනුස්සවෙව්සති යනු වැසි වැස්සයුතුකල්හි වැස්ස නොවස්වයි. දුබ්බිකං යනු දුර්වල හික්මාව ඇත්තේයි. දුස්සස්සං යනු විවිධ ධාන්‍යයන් සම්පූර්ණ නොවීමෙන් දුස්සස්සවූයි. සෙතට්ඨකං යනු ධාන්‍ය සම්පාදනය වනවිට කෘතීහු වැටෙත්. ඔවුන් විසින් විදිනාලද බැවින් නික්මෙන නික්මෙන චිකරල් සුදු පැහැවෙයි. නිසරුවෙයි. ඒ සඳහා සෙතට්ඨකය කියනලදි. සලාකාචුක්කං යනු වැසුරු වැසුරු ධාන්‍ය සලාකමාත්‍රයම සපයයි. එලනොදෙයි යන අරුත්ය. යක්ඛා යනු යක්කාධිපතිහුයි. වාළෙ අමනුස්සෙ ඔස්සාජනති සැඩයකුන් මිනිස් පියසෙහි විසුරුවත්. ඔවුහු ලබනලද අවසර ඇත්තාහු මිනිසුන් ජීවිතක්‍ෂයට පමුණුවත්.

3.1.7

සත්චූත්තෙහි මහපථං යනු මහාවිපාකයයි. ධම්මස්ස ව. අනුධම්මං වාහකරොත්ති යනු මෙහි ධර්මය නම් කියනලද කථාවයි. අනුධම්මය නම් කියනලද්දහුට යළි කීමයි. සහධම්මිකො යනු කරුණු සහිත වූයේයි, හේතු සහිත වූයේයි. වාදනුපාතො යනු වාදයට වැටීම, එළඹීම, පැවැත්ම යන අරුත්ය. ගාරුඤ්ඤං ධාතං යනු ගැරහිය යුතු කරුණයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි. හවත් ගෞතමයන් විසින් කියනලද කරුණු සහිත වාදප්‍රවෘත්තිය ගැරහිය යුතු කරුණකට එළඹෙයිද නොඑළඹෙයිද යයි අසයි. අනතරායකරො හොති යනු අනතුරක්, විනාශයක්, විපතක් කරයි. පාරපජ්ජිකො යනු මං පහරන සොරායි. ඛනො හොති යනු ගුණ විනාශයෙන් කණිනලද්දේවෙයි. ගුණ නැසීමෙන්ම උපහතො නම්ද වෙයි. වතුනිකාය යනු අසුචි මඩ ඇති ප්‍රදේශය. ඔලිගලෙ යනු කානු මඩෙහිය. (ගවරවළෙහිය). සො ව යනු ඒ සිල්වත්තෙමෙයි. කියනලද කණිනාශ්‍රවයන් වහන්සේයි. සීලකිකේත යනු සීල සමූහයෙනුයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහිද විමුක්තිසූත්තදසුනාය ප්‍රත්‍යවේක්‍ෂා ඥානයයි කියනු ලැබේ. එය අශෛක්‍ෂයාට පැවතිබැවින් අසෙබයයි කියනලදි. සෙසු ඒවා ශික්‍ෂාපර්යවසානයට පැවතිබැවින් තෙමීම

අශේෂය. ඒවා වනාහි ලෝකෝත්තරය. ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ඥානය ලෝකිකය. රොහිණිය සත්‍ය රක්තවණිකය. සරුපාසු සත්‍ය තමන්ගේ පැවැත්මට සමානවූ රූප ඇත්තවුන්කරෙහිය. පාරෙවතාසු සත්‍ය පරෙවි පැහැය ඇත්තවුන් කෙරෙහිය. දන්තො සත්‍ය නිලවූයි. පුඩගවො සත්‍ය වෘක්කයායි. ධොරයො සත්‍ය බර උසුලන්නායි. කලාණ්ඩවතිකමො සත්‍ය මනාවූ සෘජු ජවයෙන් යන්නායි. නාසා වණං පරිකාරෙ සත්‍ය නවයාගේ ශරීරවණික පරික්ෂා නොකරත්. බර ඉසිලීමේ ක්‍රියාවම පරික්ෂාකරත්. යසම් කසම්ඤ්චි ජාතියෙ සත්‍ය යම්කිසි කුලයක උපන් බලෙහිය. යාසු කාසු ච ඵතාසු සත්‍ය මේ ක්ෂත්‍රිය ආදී ප්‍රභේද ඇති යම් කිසි ජාතියකය. බ්‍රහ්මවරියස්ස කෙවලී සත්‍ය හුදෙක් බලිසරින් යුක්තවූයේ, පිරිසුන්බවින් යුක්තවූයේ යන අර්ථයි. ක්ෂණාශ්‍රවයන්වහන්සේම මුළුලෝකම බ්‍රහ්මවාරී නම් වෙති. එහෙයින් කියතලදී. පත්තභාරො සත්‍ය බහානබනලද බර ඇත්තේයි. ස්කන්ධභාරය, කල්ලෙභාරය හා කාමගුණභාරයද බහා තබා සිටියේයයි අරුත්ය. කතකිවො සත්‍ය සතර මගින් කටයුතුකොට සිටියේයි. පාරගු සබ්බධමානං සත්‍ය පඤ්චස්කන්ධය, ආයතන දෙළස, අවලෝස් ධාතු සත්‍ය මේවා සියලු ධර්මයෝයි කියනුලැබෙති. ඒ සියලු ධර්මයන්ගේ අභිඥ පරතෙර, පරිඤ්ඤපරතෙර, ප්‍රභානපරතෙර, භාවනා පරතෙර, ප්‍රත්‍යක්ෂකිරීමේ පරතෙර, සමාපත්ති පරතෙර යන සයවැදරුම් පරතෙරට ගිය බැවින් පාරගු නම්. අනුපාදය සත්‍ය නොගෙනයි. තිබ්බුතො සත්‍ය කෙලෙස් තැවුල් නොමැත්තේයි. විරජො සත්‍ය රාගදෙසමොහරජස් රහිතවූයේයි. අවිජානනා සත්‍ය ක්ෂේත්‍රය නොදන්නාහුයි. දුමෙධා සත්‍ය ප්‍රඥව නැත්තෝයි. අසුක්ඛාවිතො සත්‍ය ක්ෂේත්‍රවිනිශ්චය ඇසීමෙන් තොර වූවෝයි. බ්බිඤා සත්‍ය මේ සසුනෙන් බාහිරවූවෝයි. නහි සන්තො උපාසරෙ සත්‍ය බුදුපසේබුදු රහත් යන උත්තම පුරුෂයන් වෙත නොඑළඹෙත්. ධීරසම්මතෙ සත්‍ය පණ්ඩිතයන් විසින් සම්මතවූ සම්භාවිතවූයි. මූලජාතා පතිට්ඨිකා සත්‍ය මෙයින් සෝවාන්වූවහුගේ ශ්‍රද්ධාව දක්වයි. කුලෙ වා ඉධ ජායරෙ සත්‍ය මේ මිනිස් ලොවෙහි ක්ෂත්‍රිය බ්‍රාහ්මණ වෛශ්‍ය කුලයන්හි හෝ උපදිත්. මේ වනාහි ත්‍රිවිධ කුල සම්පත්ති නම්. අනුපුබ්බත තිබ්බානං අධිගච්ඡති සත්‍ය ශීල, සමාධි, ප්‍රඥ යන මේ ගුණයන් සම්පූර්ණ කොට අනුක්‍රමයෙන් නිවන අවබෝධ කරති.

3.1.8

අටවැන්නෙහි නිකායාධිකාරී සත්‍ය ඔහුගේ නමයි. උපසධිකම් සත්‍ය ශ්‍රමණ ගෞතමයෝ වනාහි පණ්ඩිතයෝය. ඔහුගේ සම්පයට යන්නෙමැයි සිතා වළඳනාලද උදය අහර ඇත්තේ මහජනයා විසින් පිරිවරණලද්දේ

එළඹියේය. හගවතො සමමුඛා යනු දශබලයන් වහන්සේගේ ඉදිරියෙහි හිඳ, වණණං භාසති යනු කුමක් හෙයින් කියයිද? හෙතෙම වනාහි මින් පෙර තථාගතයන්වහන්සේ හමුවට නොආවිරුය. ඉක්බිති ඔහුට මෙසේ අදහස් විය: බුදුවරුන්ම අපහසුවෙන් ළංවිය යුත්තෝය. මා පළමුව නොකියන කල්හි කියන්නේ හෝ නොකියන්නේය. ඉදින් යමක් නොකියන්නේ නම් (මිතුරන්) එක්වූ තැන්හි කථාකරන මට (ඔවුහු) මෙසේ කියති: 'නුඹ මෙහි කුමක් හෙයින් කියහිද? ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් සම්පයට ගොස් ඔබ විසින් වචන මාත්‍රයකුදු නොලබන ලදි.' එහෙයින් මා මෙසේ නින්දාවෙන් මිඳෙන්නේයයි හඟිමින් කථා කරයි. තවද බමුණන්ගේ ගුණය කියයි. තථාගතයන් වහන්සේගේ නුවණ පහත හෙළමැයි අදහසින්ම කථාකරයි. එවමි තෙවිජ්ජා බ්‍රාහ්මණා යනු ත්‍රිවේදය දත් බමුණෝ මෙබඳු පණ්ඩිතයෝය. මෙබඳු නුවණැත්තෝය. මෙබඳු ව්‍යක්තයෝය. මෙබඳු බහුශ්‍රැතයෝය. මෙබඳු වාද ඇත්තෝය. මෙසේ පිළිගන්නාලද්දෝයයි අප්ථයි. ඉතිපි යන මෙයින් ඔවුන්ගේ පණ්ඩිතාදි ආකාර පිරිසිදුම දක්වයි. මෙපමණ කරුණින් පණ්ඩිතයෝය -පෙ- මෙපමණ කරුණින් සම්මතයෝය යන මෙය මෙහි අප්ථයි. යථා කථමපන බ්‍රාහ්මණා යන මෙහි යථා යනු හේතු දක්වීමේ වචනයයි. කථමපන යනු ඇසීමේ වචනයයි. මෙය කියන ලද්දේ වෙයි: බමුණ, කෙසේ නම් බමුණෝ ත්‍රිවිද්‍යාව පනවන්ද? යම්සේ මෙය දැනීමට හැකිවේද එම කරුණ කියව' යනුයි. එය අසා බමුණා, 'සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ දැන ගැනීමේ අදහසින්ම මා විමසන සේක. නොදනගැනීමේ අදහසින් නොවේය'යි සතුටු සිතැත්තේ වී 'හවත් ගෞතමය මෙහි' යනාදිය පැවසීය. එහි උභතො යනු දෙපසින්මය. මාතිතො ච පිතිතො ච යනු යමකුගේ මව බැමිණියකි. මවගේ මව බැමිණියකි. ඇයගේත් මව බැමිණියකි. පියා බමුණෙකි. පියාගේ පියා බමුණෙකි. ඔහුගේත් පියා බමුණෙකි. හෙතෙම මවුපසින්ද පියපසින්ද යන දෙපසින්ම මනාව උපන්නෙකි. සංසුද්ධගහණිකො යනු යමකුට ඉතා පිරිසුදු මාතෘග්‍රහණයක්, කුසක් ඇත්තේද යන අප්ථයි. සමවෙපාකිනියා ගහණියා යන මෙහි වනාහි කම්ප් තෙජෝධාතුව ගහණිය යයි කියනු ලැබේ. යාව සත්තමා පිතාමහසුගා යන මෙහි පියාගේ පියා පිතාමහය: පිතාමහගේ යුගය පිතාමහසුගයයි. යුගය යනු ආයුප්‍රමාණයයි කියනු ලැබේ. මෙය වනාහි ප්‍රකාශකිරීම් මාත්‍රයක් පමණකි. අප්ථවශයෙන් වනාහි පිතාමහම පිතාමහසුගයයි. එයින් උච්ච සියලු පූර්ව පුරුෂයෝ පිතාමහ ගැනීමෙන්ම ගන්නාලදහ. මෙසේ සත්වැනි පුරුෂයා දක්වා එතෙක් ඉතා පිරිසිදු මවුකුස පිළිසිදුම් ඇත්තේයි. නැතහොත් ජාතිවාදයෙන් අපහාස නොලබනලද්දේයි, නින්දිත

නොවූයේය. **අක්කිකො** යනු මොහු ඉවත් කරව, මොහුගෙන් කවර වැඩක්දැයි මෙසේ නොගරහනලද්දේ අපහාස නොලබනලද්දේය. **අනුපකතුට්ඨො** යනු නින්දිත නොවූයේය. ගැරහීමකට හෝ නින්දවකට නොපැමිණි විරූය. කවර කරුණකින්දයත්? **ජාතිවාදෙන** යනු මෙකරුණින්ද මෙතෙම පහත් ජාතිකයෙකි යන මෙබඳු වචනයෙන්ය යන අර්ථය. **අජ්ඣායකො** යන මෙය 'තදනිමේ ක්කායනති තදනිමේ ක්කායනතිකි බො වාසෙට්ඨා අජ්ඣායකා අජ්ඣායකානෙව දුතියං අකිරං උපනිබ්බන්තං' යනුවෙන් මෙසේ ප්‍රථම කල්පිත කාලයෙහි ධ්‍යානරහිතවූ බමුණන්ට නින්ද වචනයක්ව උපන්නකි. දැන් වනාහි එය හදුරන්තේයයි අජ්ඣායකය. මන්ත්‍රයන් පිරිවහයි. යන මේ අර්ථයෙන් පසස්තා වදනක් කොට ව්‍යවහාර කරත්. මන්ත්‍රයන් දරන්නේනුයි **මන්තධරො** නම්. **තිණ්ණංවේදනං** යනු සාග් වේද යුජ්ජර් වේද හා සාම වේදයන්ගේය. තොල ගැටීම් වශයෙන් පරතෙරට ගියේය **පාරගු** නම්. නිසණ්ඩුවෙන්ද කෙටුහඟාහුයෙන්ද යුක්ත වූයේනුයි **සතිසණ්ඩුකෙටුහානං** නම්. **තිසණ්ඩු** යනු **නාමතිසණ්ඩු**ය. ගස් ආදියේ පයඝාය වචන ප්‍රකාශ කරන්නාවූ ශාස්ත්‍රයයි. කෙටුහ යනු යාග ක්‍රියා පිළිබඳවූ කල්පනම් වේදංග විධියකි. කවීන්ට උපකාර වීම සඳහා වූ ශාස්ත්‍රයකි. අක්ෂර ප්‍රභේදයෙන් සමන්විත වූයේ **සාකිරප්පහෙදං** නම්. **අකිරප්පහෙදෙ** යනු ශික්ෂාව සහ නිරුක්තියයි. **ඉතිහාසපඤ්චානං** යනු අර්ථවච්චේය සතරවැනි කොට ඉතිහ ආස, ඉතිහආස යන මෙබඳු වචන ප්‍රතිසංයුක්තවූ පුරාණකථා සංඛ්‍යාතවූ හෝ ක්ෂත්‍රවිද්‍යා, සංඛ්‍යාතවූ හෝ ඉතිහාසය පස්වැනි කොට ඇත්තේ මොවුන්ටනුයි **ඉතිහාසපඤ්චාන** නම්. ඒ ඉතිහාසය පස්වැනි කොට ඇති ඒවායේය. පදයද එයින් අතිරේකවූ ව්‍යාකරණයද උගතියි, දතිය යන්නෙන් **පදකො වෙය්‍යාකරණො** නම්වෙයි. විතණ්ඩවාද ශාස්ත්‍රය **ලොකායනං** යි කියනු ලැබේ. **මහාපුරිසලක්ඛණං** යනු බුද්ධාදී මහාපුරුෂයන්ගේ ලක්ෂණ ප්‍රකාශ කරන්නාවූ දෙළොස් දහසක් පමණවූ ග්‍රන්ථප්‍රමාණයක් ඇති ශාස්ත්‍රයයි. යම් තැනක සොළොස් දහසක ගාථාපද ප්‍රමාණයක් ඇත්තේ බුද්ධමන්ත්‍රයෝ නම් වූවාහුද ඒ අනුව මේ ලක්ෂණයෙන් යුක්තවූවෝ බුදුවරු නම්වෙත්. මෙයින් පෙසේ බුදුවරු නම් වෙත්. අගසව් දෙදෙනාය. අසුමහසව්වෝය, බුදුමව්‍ය, බුදුපියාය, අග්‍රඋපස්ථායකයෝය, අග්‍රඋපස්ථායිකාවෝය. සක්විති රජයයි මේ විශේෂය දනගතියි. **අනවයො** යනු මේ ලෝකායන මහාපුරුෂ ලක්ෂණයන්හි නොඅඩුවූයේ සම්පූර්ණ කරන්නේ ඒවා අතී හා ග්‍රන්ථවශයෙන් එක්කොට ගැන්මට නොහැක්කෙක් නොවන්නේයි කියනලද්දේය. අවයො නම් ඒවා අතීවශයෙන්ද ග්‍රන්ථවශයෙන්ද නොකඩ කොට පැවැත්වීමට නොහැකි වන්නායි. **කෙතති** යන මෙය භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ ආයාචනය දක දැන් මොහුට ප්‍රශ්නයක්

කීමට කාලයයි දැන 'ඒ අදහසින් යම් හෙයකින් මට ආයාචනය කෙළෙහිද එහෙයින් අසව'යි වදළ සේක. විවිච්චව කාමෙහි යන ආදිය විසුඤ්චානගතයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. මෙහි වනාහි එය ත්‍රිවිධ විද්‍යාවන්ගේ සුචිභාග ප්‍රතිපත්ති දක්වීම සඳහා කියනලදයි දතයුතුය. එහි විද්‍යාදෙකක වචනයක් පාසා වර්ණනාවද භාවනාක්‍රමයද විසුඤ්චානගතයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. පටමා විජ්ජා යනු පළමුව උපන්නේනුයි පටමායි. දැනගැනීම් අරුතින් විද්‍යාවයි. කුමක් දැනීම ඇති කරයිද? පෙරපැවැත්මයි. අවිජ්ජා යනු ඒ පෙරවිසීම පිළිබඳ නොදැනීම ඇතිකිරීම් අරුතින් එය වළඟන්නාවූ මෝහයයි කියනුලැබේ. තමො යනු ඒ මෝහයම වැසීම් අත්පියෙන් තමයයි කියනු ලැබේ. ආලොකො යනු ඒ විද්‍යාවම බැබළීම ඇති කිරීම් අරුතින් ආලෝකයයි කියනුලැබේ. මෙහිද විද්‍යාව අවබෝධ කරන ලද්දේය යන මේ අත්පියයි. සෙස්ස පැයසීමේ වචනයයි. මෙහි යෝජනාව වනාහි මෙයයි: මොහුට විද්‍යාව අවබෝධ විය. ඉක්බිති අවබෝධකරනලද විද්‍යාව ඇත්තනුගේ අවිද්‍යාව දුරුවිය. විනාශ වියයි අත්පියයි. විද්‍යාව උපන් බැවිනි. සෙසු දෙපදයෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. යථාතං යන මෙහි යථා යනු උපමාවෙහියි. තං යනු නිපාතමාත්‍රයකි. සිහියෙන් නොවෙනස්වන විසීමෙන් අප්පමත්තස්ස නම්. වීර්යයෙන් තැවීමෙන් ආත්‍යාපිනො නම්. ශරීරයෙහිද ජීවිතයෙහිද බලාපොරොත්තු රහිත විමෙන් පහිත්තස්ස නම්. මෙහෙයවනලද ආත්මය ඇත්තනුගේ යන අත්පියයි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි. යම්සේ අප්‍රමාද වූවනුගේ, කෙලෙස් තවනලද්දනුගේ භාවනාවෙහි මෙහෙයවනලද සිත් ඇතිව වසන්නාගේ අවිද්‍යාව දුරුවන්නේය. විද්‍යාව උපදින්නේය. මොහාන්ධකාරය දුරුවන්නේය. විද්‍යා ආලෝකය පහළවන්නේය. මෙසේම ඔහුගේ අවිද්‍යාව නසනලදි. විද්‍යාව උපණ. අදුර නැසිණ. ආලෝකය උපණ. මෙයින් කෙලෙස් තැවීමෙහි යෙදුනාවූ මොහුට අනුරූපවූම ඵලයක් ලැබිණ යනුවෙනි.

පුබ්බෙතිවාස කථාව හිමියෙයි.

චුතුපපාත කථාවෙහි විජ්ජා යනු දිබ්බවක්‍ෂු ඤාණවිද්‍යාවයි. අවිජ්ජා යනු සත්වයන්ගේ ව්‍යුතිප්‍රතිසන්ධි වසන්නාවූ අවිද්‍යාවයි. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේයි. තෙවැනි විද්‍යාවෙහි සො එවං සමාහිතෙ විතො යනු විදුෂිතාපාදකවූ චතුර්ථධ්‍යාන සිතයයි දතයුතුයි. ආසවානං බයඤ්ඤාය යනු අරහත්මාර්ගඥනය සඳහාය. අරහත්මාර්ගය වනාහි ආශ්‍රවයන් විනාශ කෙරෙන බැවින් ආශ්‍රවයන්ගේ ඤායයයි කියනු ලැබෙයි. එහිද

මේ ඥානය එහි ඇතුළත්වන බැවිනි. විතං අභිනිනනාමෙති යනු විදැයිනා විත්තය ඉදිරිපත් කරයි. සො ඉදං දුක්ඛං යන මේ ආදියෙහි මෙපමණ දුක්ඛයන් නොව මීටවඩා බොහෝයයි සියලුම දුක්ඛසත්‍යය ස්වභාව හා ලක්ෂණ වශයෙන් ප්‍රතිවේදි කිරීමෙන් ඇති සැටියෙන් දැනගනියි. අවබෝධ කරයි. එම දුක්ඛ උපදවන්නාවූ තෘෂ්ණාව මේ දුක්ඛ සමුදයයිද ඒ දෙකම යම් තැනකට පැමිණ නිරුද්ධ වෙයිද ඔවුන්ගේ නොපැවැත්ම වූ ඒ නිවන මේ දුක්ඛ නිරෝධයයිද එයට පමුණුවන්නාවූ ආර්ය මාර්ගය මේ දුක්ඛ නිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදාවයිද ස්වභාවලක්ෂණ අවබෝධ කිරීම් වශයෙන් ඇති සැටියෙන් දනී, අවබෝධ කරයි යන මේ අත්විය දතයුතුය. මෙසේ ස්වරූප වශයෙන් සත්‍යයන් දක්වා දැන් 'කෙලෙස් වශයෙන් පරියායයෙන් දක්වමින් මේ ආශ්‍රවයෝ' යනාදිය ප්‍රකාශ කළේය. තස්ස එවං ජාතතො එවං පසස්සතො යන්නෙන් මෙසේ දන්නාවූ මෙසේ දකින්නාවූ ඒ ගික්ඛුගේ විදැයිනාව සමග කෙළවරට පැමිණි මාර්ගය ප්‍රකාශ කළේය. කාමාසවා යනු කාමාසවයෙනි. විමුච්චති යන මෙයින් මාර්ගිකත්වය දක්වයි. මාර්ගිකත්වයෙහි සිත මිදෙයි. එල ක්ෂණයෙහි මිදුනේ වෙයි. විමුක්තස්මිං විමුක්තස්මිං සුඤ්ඤා යන මෙයින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ඥානය දක්වයි. බිණා ජාති යනාදියෙන් ඔහුගේ භූමිය ඒ නුවණින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරමින් හෙතෙම බිණා ජාති යනාදිය දනියි. ඔහුගේ කවර ජාතියක් ක්ෂණවූයේද? කෙසේ නම් එය දැන ගනියිද? ඔහුගේ අතීත ජාතිය පමණක් ක්ෂය වූයේ නොවෙයි. මුලින්ම ක්ෂයවී ඇති බැවිනි. අනාගත ජාතියද නොවෙයි. අනාගතයෙහි වෑයම් කිරීමක් නොමැති බැවිනි. වර්තමාන ජාතියද නොවෙයි. විද්‍යමාන වන බැවිනි. මාර්ගය නොවඩනා ලද බැවින් ඒකවතුපඤ්ච ස්කන්ධභවයන්හි ඒකවතු පඤ්ච ස්කන්ධප්‍රභේද ඇති යම් ජාතියක් හට ගත්තේද එය මාර්ගය වඩනාලද බැවින් නොඉපදීම් ස්වභාවයට පැමිණීමෙන් ක්ෂණිකවය. හෙතෙම මාර්ගික භාවනාවෙන් ප්‍රතිනිවූ කෙලෙසුන් ඇති කල්හි එය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කොට කෙලෙස් නොමැති විට හටගන්නා කම්ය අනාගතයෙහි ප්‍රතිසන්ධිය නොදෙන්නේ වේයයි දනිමින් මනාව දනියි. වුසිතං යනු විසු, වාසයකළ, හැසුරුණු, නිමවූ යන අත්විය. බ්‍රහ්මචරියං යනු මාර්ගික බ්‍රහ්මචරියාවයි. පෘථග්ජන කල්‍යාණකයා සමඟ ශෛක්ෂයෝ සත් දෙනෙක් බ්‍රහ්මචරියාවාසයෙහි වෙසෙත් නම්, ක්ෂණාශ්‍රවයන් වහන්සේ විසු බ්‍රහ්මචරියා ඇත්තාහුය. එහෙයින් උන්වහන්සේ බ්‍රහ්මචරිය නුවණින් සලකමින් බ්‍රහ්මචරිය වෑයම් නිමවන ලද්දී දැනගනියි. තතං කරණියං යනු චතුරාර්ය සත්‍යයන්හි සතර මාර්ගයන්ගෙන් පරිඤ්ඤා පහත සවර්ණිය භාවනා අභිසම්මය වශයෙන් සොළොස් ආකාරවූද කෘත්‍යය නිමවනලද්දී අත්විය. පෘථග්ජන කල්‍යාණකාදීහු ඒ කෘත්‍යය කරත්. ක්ෂණාශ්‍රවයන්

වහන්සේ කළ කටයුතු ඇත්තාහුය. එහෙයින් උන්වහන්සේ තමන්ගේ කටයුතු නුවණින් සලකමින් කළයුතුදාය කරනලද්දී මනාව දැනගනිත්. **තාපරං ඉත්ථතාය** යනු නැවත මෙබඳු බවට, මෙසේ සොළොස් ආකාර කටයුතු බවට, හෝ කෙලෙස් නැසීමට මාගී භාවනා කෘත්‍යයක් මට නැතැයි දැනගනියි. නැතහොත් ඉත්ථතාය යනු මෙබඳු බවින් මේ මෙබඳු ආකාර ඇති දැන් පවත්නා ස්කන්ධසන්තතියෙන් වෙන ස්කන්ධසන්තතායක් මට නැත. මේ පඤ්චස්කන්ධයෝ සම්පූර්ණයෙන් දන්නාලදුව තිබෙත්. සිදුණු මුල් ඇති ගස් මෙනි. ඒවා අවසන් (හවයෙහි) විඤ්ඤ නිරෝධයෙන් (යළි) හටගැනීමේ නැත්තේ ගින්නක් මෙන් නිවේයයි දැන ගනියි. මෙහි **විජ්ජා** යනු අරහත්මාගී ඤානවිද්‍යාවයි. **අවිජ්ජා** යනු සිවුසස් වසාලන්නාවූ අවිද්‍යාවයි. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමැයි. **අනුච්චාවච්චිකාය** යනු යමෙකුගේ ශීලය කලෙක පිරිහෙයි. කලෙක වැඩෙයිද එය උච්චාවච්චිකාය නම්. ක්ෂීණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ ශීලය ඒකාන්තයෙන්ම වැඩුණේමය. එහෙයින් එය අනුච්චාවච්චිකාය නම්වෙයි. **විසිතුතං** යනු වසභයට පැමිණියි. **සුසමාහිතං** යනු මනාව තැබූ, අරමුණෙහි මනාව පිහිටවුයි. **ධීරං** යනු ධෛර්යයෙන් යුක්තවූයි. **මච්චුභායිතං** යනු මාරයා අත්හැර සිටියාවූයි. **සබ්බප්පායිතං** යනු සියලු පාපධර්මයන් දුරුකොට සිටියාවූයි. **බුද්ධං** යනු චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කළාවූයි. **අතතිමසාරීරං** යනු සම්පූර්ණයෙන් අත්තිමවූ ශරීරයක් දරන්නාවූයි. **තං තමස්සන්ති ගෞතමං** යනු ඒ ගෞතම ගෝත්‍රයෙහිවූ තථාගතයන් වහන්සේ බුද්ධශ්‍රාවකයෝ තමදිත්. නැතහොත් ගෞතම බුදුන්ගේ ශ්‍රාවකයාද ගෞතමය. දෙව් මිනිස්සු ඒ ගෞතමයන් තමදිත් යනුද අත්ථියි. **සුබ්බෙතිවාසං** යනු පෙරවිසූ කදපිළිවෙළයි. **යො වෙති** යනු යමෙක් දතී වචනාගනියි. **යොවෙදී** යනුද පාඨයි. යමෙක් දැනගන්නේද දැන ප්‍රකට කොට සිටියේයි අත්ථියි. **සග්ගාපායඤ්ච පසාති** යනු කාමාවචර සයද බඹලොව නවයද සතර අපායද දකියි. **ජාතික්ඛයං පතෙතා** යනු රහත් බවට පැමිණෙයයි. **අභිඤ්ඤාචොසිතො** යනු දැන කළයුතු ද අවසන්වීමෙන් සම්පූර්ණ කරන ලද්දේයි. **මුතී** යනු නිහඬබවින් යුක්තවූ කෙලෙස් නැසූ මුනිවරයායි. **ඵතාහි** යනු යට දක්වනලද සුබ්බෙතිවාස ඤාණාදියෙනි. **න අඤ්ඤං ලපිතලාපනං** යනු තෙවිජ්ජ නම්වූ අත්‍යයෙක් අනුන්විසින් කියනලද වචනයම කියයි. මම ඔහුට තෙවිජ්ජයයි නොකියමි. තම ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන අත්‍යයාටද ත්‍රිවිද්‍යාවන් කියන්නාටම තෙවිජ්ජයයි කියමි යන අත්ථියි. **කලං** යනු කොටසයි. **නාග්ගති** යනු නොපැමිණෙයි. දැන් බමුණුතෙමේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ කථාවට පැහැදුණේ පැහැදුණු බව දක්වන්නේ **අභික්කන්තං** යනාදිය කිවේය.

3. 1 9

නවවැන්නෙහි යසසකු යනු යමෙකුට වන්නාහුනම් යනුයි. යසසකු යනාදියෙහි යාගකළයුතුය දියයුතුය යන්නෙන් යසසකු නම්. දියයුතු දෙයට, දන වස්තුවට මෙය නමෙකි. සඳං යනු මතක බවයි. ථාලිපාකො යනු උතුම් පුද්ගලයන්ට දියයුතු බවයි. දෙයාධම්මං යනු (යට) කියනලද්දට අතිරේකවූ යම් කිසි දනවස්තුවකි. තෙවිජ්ජසු බ්‍රාහ්මණෙසු දනං දෙයා යනු මේ සියලුම දනය ත්‍රිවේදය දත් බමුණන් කෙරෙහිම දෙන්නේය, ත්‍රිවේදය දත් බමුණෝම පිළිගැනීමට සුදුස්සෝයයි දක්වයි. මෙහි ඉතිරිය යට කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේය.

3. 1 10

දසවැන්නෙහි සංගාරවො යනු මෙබඳු නමක් ඇති, රජගහනුවර දිරුණුදෙය පිළිසකර කරන්නාවූ නියෝජිත බමුණෙකි. උපසධකම් යනු අනුභවකළ උදය අහාර ඇත්තේවී මහජනයා විසින් පිරිවරනලද්දේ එළඹියේය. මයමසසු යන මෙහි අසසු යනු නිපාතමාත්‍රයකි. භවත්ගෞතමයිති, අපි බමුණෝ නමැයි යන අතරී ඇති පදයකි. යසසකු යනාදිය යනු බාහිර සමයන්හි (ආගම්වල) සියල්ල සතරින්, සියල්ල අවින්, සියල්ල සොළසින්, සියල්ල දෙතිසෙන්, සියල්ල සිවුසැටින්, සියල්ල සියයෙන්, සියල්ල පන්සියයෙන්යයි මෙසේ ප්‍රාණඝාතයෙන් යුක්තවූයේ යාගය නම්වෙයි. ඒ සඳහා මෙසේ කීවේය. අනෙකසාරීරිකං යනු නොයෙක් ශරීරයන්ගෙන් හටගත් යනුයි. යදිදං යනු යම් දෙයක් යැදීම හේතුවද යැදවීම හේතුවද යන අතරීයි. එක්කෙනකු බොහෝ දෙනෙකුට දීමෙහිද දෙවීමෙහිද බොහෝදෙනකු බොහෝ දෙනෙකුට දීමෙහිද දෙවීමෙහිද පුණ්‍යප්‍රතිපදාව අනෙකසාරීරික නම්වෙයි. එය සඳහා මෙය කියනලදි. නුඹටද නුඹටද දෙමියි කියන්නාගේද නුඹද නුඹද දෙවයි අණකරන්නාගේද පුණ්‍යප්‍රතිපදාව අනෙකසාරීරිකමවෙයි. එය සඳහාද මෙය කියනලදි. යසස වා තසස වා යනු යම් ඒ දෙයකින් යනුයි. එකමකානං දමෙති යනු තමන්ගේ ඉන්ද්‍රිය දමනය වශයෙන් එක් ආත්මයක්ම දමනය කරයි. එකමකානං සමෙති යනු තමන්ගේ රාගාදිය සමනය කිරීම් වශයෙන් එක් ආත්මයක් සංසිදුවයි. පරිතිබ්බාපෙති යනු රාගාදිය නිවාදමීමෙන්ම නිවාදමයි. එවමසායං යනු මෙසේ ඇති කල්හිද මෙනෙම මෙබඳුය. බමුණාගේ කථාව අසා ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙසේ සිතුවේය. මේ බමුණා සත්වඝාතනයෙන් යුක්තවූ මහායාගයක් අනෙකසාරීරික පුණ්‍ය ප්‍රතිපදාවක් කොට කියයි. පැවිද්ද මුල් කොට ඇති පුණ්‍යප්‍රතිපදාව ඒකශාරීරික

කොට කියයි. මෙතෙම ඒකශාරීරික ප්‍රතිපදාවද අනෙක ශාරීරික ප්‍රතිපදාවද නොදනියි. ඒකාන්තයෙන්ම මොහුට ඒකශාරීරිකවූත් අනෙකශාරීරිකවූත් ප්‍රතිපදාව දක්වන්නෙමැයි මන්නෙහි දෙසුම ඉදිරිපත් කරමින් 'එසේ නම් බමුණ' යනාදිය පැවසූ සේක. එහි යථා තෙ බමෙයා යනු යම්සේ ඔබ කැමති වන්නෙහිද යනුයි. **ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පත්ති** යනාදිය විසුඳ්ව මගගෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. **ඵථායං මග්ගො** යනු තුඹලා එව්. මම මේ මාගීයයි අනුශාසනා කරමි. **අයං පටිපද** යනු මුලින් කියනලද්දට පරියාය වචනයයි. **යථා පටිපන්නො** යනු යම් මගකින් පිළිපන්නේයි. **අනුතතරං බ්‍රහ්මවරියොගධං** යනු අරහත්මාගී සංඛ්‍යාත බ්‍රහ්මවරියාවට ඇතුළත් උතුම් ප්‍රතිෂ්ඨාවවූ නිවණයි. **ඉච්චායං** යනු ඉති අයං යන දෙපදයේ එකතුවයි. **අප්පට්ඨතරා** යනු යම් තැනක බොහෝ මෙහෙකරුවන්ගෙන් හෝ උපකරණයන්ගෙන් හෝ වැඩක් නැත්ද එතැනයි. **අප්පසමාරම්භතරා** යනු යම් තැනක බොහෝ දෙනෙකුට කාමච්ඡද වශයෙන් පෙළිම් සංඛ්‍යාත සමාරම්භයක් (හිංසාවක්) නැත්ද එතැනයි. **සෙය්‍යථාපි හවං ගොතමො හව්ඤ්චානඤ්ඤ ඵතෙ මෙ පුජ්ඣ** යනු හවත් ගොතමයන් වහන්සේත් හවත් අනඳ තෙරණුවෝත් යන මෙබඳුවුවෝ යම්හෙයකින් මවිසින් පුදනලද්දහුද තුඹවහන්සේලා දෙදෙනාම පිදියයුත්තෝයි. පැසසිය යුත්තෝය යන මේ අන්‍යය සඳහා මෙය කියයි. ඔහුට මෙබඳු අදහසෙක් විය. අනඳතෙරණුවෝ මා ලවා මේ ප්‍රශ්නය කියවනු කැමැත්තෝය. තමාගේ ගුණය කීකල්හි අසතුටු වන කෙනෙක් නම් නැත යනුවෙනි. එහෙයින් ප්‍රශ්නය නොකියනු කැමැත්තේ ගුණ කීමෙන් අවුලක් කරමින් මෙසේ කීවේය. **න ඛො ත්‍යාහං** යනු න ඛො තෙ අහං යන පදසංයෝජනයයි. තෙරණුවෝද සිතූහ. 'මේ බමුණා ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු නොකියනු කැමැත්තේ (දන්) අත්ලෙසකට පත්වෙයි. මේ ප්‍රශ්නය ඔහුලවාම කියවන්නෙමි' යනුවෙනි. එබැවින් ඔහුට මෙසේ කීහ. **සහධම්මිකං** යනු කරුණු සහිතවූයි. **සංසාදෙති** යනු හිඳුවයි. **නොවිසංසෙති** යනු නොකියයි. **යනතුනාහං පරිමොවෙයාං** යනු මම මේ දෙදෙනාම වෙහෙසින් මුදවන්නේ නම් යෙහෙක. බමුණු තෙමේ ආනන්ද (තෙරුන්) විසින් ඇසූ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු නොදෙමින් වෙහෙසෙයි අනඳ තෙරණුවෝත් පිළිතුරු නොදෙන බමුණා ලවා පිළිතුරුදෙවමින් වෙහෙසට පත් වෙති. මෙසේ මේ දෙදෙනාම වෙහෙසින් මුදවන්නෙමැයි සිතා මෙසේ වදළසේක. **කානුච්ඡ** යනු කා අනු අඡ් යන පදසංයෝජනයයි. **අනතරාකථා උදපාදි** යනු වෙනත් කථාවක අතරතුර කවර කථාවක් උපන්නේදැයි අසයි. එකල්හි වනාහි රජුගේ අත්ත:පුරයෙහි පෙළහරකුන අරභයා කථාවක් උපන්නේය. එය විමසමැයි ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙසේ

වදාළ සේක. ඉක්බිති බමුණු තෙමේ දන් කීමට හැක්කෙමැයි රජ ගෙදර අනුමැතියෙන් උපන් කථාව සැලකරන්නේ ‘අයං බව්ස් හො ගොතම’ යනාදිය පැවසීය. **අයං බව්ස්** යනු අයං බො අස් යන පදයන්ගේ සංයෝජනයයි. **පුබ්බසුදං** යන මෙහි සුදං යනු නිපාතමාත්‍රයකි. **උත්තරිමත්තසංකප්පං** යනු දශකුලකම්පට සංඛ්‍යාත මත්තසංකප්පයන්ගෙන් මත්තෙහි වූයි. **ඉද්ධිපාටිභාරියං දසෙසු** යනු පිටු සිභා යන්නාහු අභිසිත්ත ගියාහු අභිසිත්ත ආවාහුයයි මෙසේ පෙර පැවති ආකාශ ගමනක් සඳහා පැවසීය. එතරහි පන බහුතරා ව හික්කු යන මෙය ඒ බමුණු තෙමේ පෙර හික්කු සිවුපසය උපදවන්නෙමැයි හැඟීමෙන් මෙසේ කළාහුය. දන් ප්‍රත්‍යයන් උපන් බව දැන නින්දෙන්ද පමාවෙන්ද කල් ගෙවත්ය යන විශ්වාසයෙන් කීවේය. **පාටිභාරියානි** යනු විරුද්ධ දෙය ඉවත් කිරීම් වශයෙන් ප්‍රාතිභාරියයෝයි. **ඉද්ධිපාටිභාරියං** යනු සමාද්ධිවිම් වශයෙන්, සාද්ධිය ඉදිරිපත් කිරීම් වශයෙන් ප්‍රාතිභායායියයි. සාද්ධියෙන්ම කළ ප්‍රාතිභායායිය ඉද්ධිපාටිභාරිය නම්. සෙසු දෙයෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. **අනෙකවිහිතං ඉද්ධිවිධං** යනාදීන්ගේ අරථය මෙන්ම භාවනා ක්‍රමයද විසුද්ධිමත්ගයෙහිදී විස්තර කරන ලද්දේමය. **නිමිත්තෙත ආදිසකි** යනු පැමිණි සලකුණෙන් හෝ ගිය සලකුණෙන් හෝ සිටි සලකුණෙන් හෝ මෙනම් දෙය වේයයි කියයි. මේ එහි කථාවස්තුවයි: එක් රජ කෙනෙක් මුතු තුනක් ගෙන පුරෝහිතගෙන් ඇදුර, මගේ අතේ කිමේක්දයි විමසීය. හෙතෙම ඔබ්බොබ බැලීය. එකල්හි එක් හුනෙක් මැස්සෙකු අල්වා ගන්නෙමැයි පැන්නේය. අල්වා ගන්නා කල්හි මැස්සා පළාගියේය. හෙතෙම (පුරෝහිත තෙමේ) මැස්සා මිදුනු බැවින් ‘මුත්තා මහාරාජ’යි කීවේය. ‘මැනවි මුතු වේවා! මුතු කියක්ද’යි රජතෙමේ ඇසීය. හෙතෙම යළි නිමිති බැලීය. ඉක්බිති හුදුරෙහි කුකුළෙක් තෙවරක් හඬ නැහුවේය. බමුණා ‘මහරජ තුනකැ’යි කීවේය. මෙසේ ඇතමෙක් (එකෙණෙහි) පැමිණි සලකුණෙන් කියයි. මේ නියායෙන් ගිය සිටි සලකුණෙන්ද කීම දතයුතුයි. **එවමි හෙ මනො** යනු මෙසේ ඔබ්බේ සිත සොම්නස් වූයේ හෝ දෙමිනස් වූයේ හෝ කාමචිතකාදියෙන් යුක්තවූයේ හෝ වෙයි. දෙවැන්න එයටම පර්යාය වචනයකි. **ඉතිපි වෙ විත්තං** යනු මෙසේද ඔබ්බේ සිත මේ මේ අරථය සිතමින් පවතියි යනාර්ථයි. **බහුකෙවසි ආදිසකි** යනු බොහෝවක්ද කියයි. **තථෙව නං හොති** යනු කියතලද අයුරින්ම සිදුවෙයි. **අමත්තසානං** යනු යක්ෂ පියාවාදීන්ගේයි. **දෙවිකානං** යනු වාතුමමහාරාජ්කාදී දෙවියන්ගේයි. **සඤ්ඤා** යනු අනුන්ගේ සිත් දැන යන්නවුන්ගේ හඬ අසායි. **විකකචිපාරසඤ්ඤා** යනු නිදගත් පමාවු ආදීන්ගේ විකකිය පැතිරියාම් වශයෙන් උපන්නාවු ශබ්දයයි. **සුච්චා** යනු

එය අසායි. යමක් විතකීනය කරන්නාවූ ඔහුට ඒ ශබ්දය උපන්නේය. ඒ ශබ්දය වශයෙන් ඔහුගේ මනස මෙසේද වේයයි ප්‍රකාශකරයි. මේ එහි කථාවස්තූයි. එක් මිනිසෙක් නඩුවක් කරන්නෙමැයි (කියමැයි) ගමන් නගරයට යන්නේ නික්මුණු වේලෙහි පටන් විනිශ්චය සභාවටද රජුටද රාජමහාමාත්‍යාදීන්ටද මෙය කියමි මෙය කියමැයි විතකීනය කරන්නේ (සිතන්නේ) රජගෙදරට ගියාක් මෙන්ද රජු ඉදිරියෙහි සිටියාක් මෙන්ද නඩුකාරයා සමඟ කථාකරන්නාක් මෙන්ද වූයේය. ඔහුගේ ඒ විතකීය (සිතුවිලි) පැතිරීම් වශයෙන් නික්මෙන හඬ අසා එක් පුරුෂයෙක් කුමක් සඳහා පැමිණියෙහිදැයි ඇසීය. නඩුවක් කීම සඳහායි (හෙතෙම පැවසීය). 'යන්න ඔබට ජයක් වේවා!' හෙතෙම ගොස් නඩුව කියා ජය ලැබීය. වෙනත් තෙර කෙනෙක්ද මෝලිය ගමෙහි පිඩු පිණිස හැසුරුණහ. ඉක්බිති එක් දරියක් වෙනත් දෙයක් ගැන සිතන්නී නික්මෙන්නාවූ තෙරුන් නොදුටුවාය. තෙරණුවෝ ගම් දෙරෙහි සිට ආපසු හැරී බලන්නාහු ඇය දක සිතමින් ගියාහුය. යමින්ද දරිය කුමක් කරන්නී නුදුටුවාදැයි ප්‍රකාශ කළහ. පසෙක සිටි එක් මිනිසෙක් (එය) අසා 'ස්වාමිනි, ඔබවහන්සේ මෝලියගමෙහි වැඩියාහුදැයි ඇසීය. මනෝසාධාරණ පණිහිතා යනු විත්තයාස්කාරයෝ මනාව පිහිටුවන ලදහ. විතකකාසකි යනු විතකීනය කරන්නේයි. පවත්තේයයි දැන ගනියි. දන්නේද පැමිණීමෙන් දැනගනියි. පුරීභාගයෙන් දැනගනියි. සමාපන්නිය තුළ සිත ගැන බලා දැනගනියි. පැමිණීමෙන් දැනගනියි නම්: කසිණපරිකම්කාලයෙහිදීම යම් ආකාරයකින් හෙතෙම කසිණභාවනාව පටන් ගත්තේද ප්‍රථම ධ්‍යානය හෝ චතුර්ථධ්‍යානය හෝ අෂ්ටසමාපත්තීන් හෝ උපදින්නේයයි දැනගනියි. පුරීභාගයෙන් දැනගනියි යනු: ප්‍රථම විදගීනාව ඇරඹි කෙණෙහිම දැන ගනියි. යම් අයුරකින් හෙතෙම විදගීනාව ඇරඹියේද සෝවාන් මාර්ගය හෝ උපදින්නේය: අර්හත්මාර්ගය හෝ උපදින්නේයයි දැනගනියි. සමචත තුළ සිත බලා දැනගනියි යනු: යම් අයුරකින් මොහුගේ මනෝසාස්කාරයෝ මනාව පිහිටුවනු ලද්දහුද මෙනම් සිතට අනතුරුව මෙබඳු නම් විතකීයක් විතකීනය කරන්නේය. එයින් තැගී සිටියාවූ මොහුට නානභාගියවූ හෝ ධිතිභාගියවූ හෝ විසෙසභාගියවූ හෝ නිබ්බිධභාගියවූ හෝ සමාධිය වන්නේය. අභිඤ්චන් හෝ උපදවන්නේයයි දැන ගනියි. එහි වෙනොපරියඤ්ඤාහී පෘථග්ජන කෙම පෘථග්ජනයන්ගේම සිත දැන ගනියි. ආර්යයන්ගේ සිත දැන නොගනියි. ආයතීයන් අතුරෙහිද පහළමවූ තැනැත්තේ මත්තෙහිම වුවහුගේ සිත දැන නොගනියි. මත්තෙහිමවූ ආයතී තෙමේ පහළම වුවහුගේ සිත දැන ගනියි. මොවුන් අතුරෙහිද සෝවාන් ආයතීපුද්ගලතෙමේ සෝවාන් පලසමචතට සමවදියි. සකෘදගාමී තැනැත්තේ

(සකෘදගාමී පලසම්පන්න) අනාගාමී තැනැත්තෙක් (අනාගාමී ඵලසම්පන්න) අරහත් තැනැත්තෙක් අරහත් ඵලසම්පන්න ද සම්ප්‍රදායිකව. මත්තෙහි වූ තැනැත්තෙක් පහත වූ සම්පන්න සම්පන්නවදී. ඔවුන්ගේ මත්තෙහි වූ සමාපත්තිය එහිම පවතින්නේවේ. තවද වං භාගි යනු එය ඒකාන්තයෙන්ම එසේම වේ. වෙනත් පරිසරය වශයෙන් දැන්දෙය වෙනස්වීමක් නම් නැත. එවං විකල්පය යනු මෙසේ නොකිසි විකල්පය පවත්වමින් විකල්පය කරනු. මා එවං විකල්පය යනු මෙසේ කාමවිකල්පය පවත්වමින් විකල්පය නොකරනු. එවං මනසිකරොථ යනු මෙසේ අනිත්‍ය සංඥාව දුටු සංඥාව අතරෙහි යම් කිසිවක්ද මෙනෙහි කරනු. මා එවං යනු නිත්‍යය ආදී නිසි මෙනෙහි නොකරනු. ඉදං යනු මේ පඤ්චකාම ගුණයට ඇළීම අත්හරිනු. ඉදං උපසම්පන්න යනු මේ සතර මාර්ගික ප්‍රභේදයන් ඇති තවලෝකෝත්තර ධර්මයටම එළඹ සපුරාණ නිපදවා වාසය කරනු. මායාසහසම්පන්නං විය බාහිර යනු මායාවට සමානාකාර ඇති දෙයක් මෙන් වී වැටහෙයි. මායාකරුවා වනාහි දිය ගෙන තෙල් කරයි. තෙල් ගෙන දිය කරයි. මෙසේ නොයෙක් මායා දක්වයි. මේ පෙළහරත් එකමයයි හඬා ගෙනමයන් වහන්ස, මේ ප්‍රාතිහාර්යයන් මට මායාවට සමාන වූවක් ලෙස හැඟෙයි. වින්තාමණික විද්‍යාවට සමානවූවක් සඳහා මෙසේ කීවේය. වින්තාමණික විද්‍යාව දන්නෝ එන්නෙකු දක මෙනෙම මෙබන්දක් සිතමින් එන්නෙයයි දනිත්. එසේම මෙනම් දෙයක් සිතමින් සිටියේය. මෙනම් දෙයක් සිතමින් හුන්නේය. මෙනම් දෙයක් සිතමින් වැදහෙන්නේයයි දනිත්, අභිකල්පනතරං යනු සොදුරු කර වූයි. පණිකතරං යනු උතුම්වූයි. හවං හි ගොතමො අවිකල්ප අවිචාරං යන මෙහි බලුණු තෙමේ සෙසු ආදේශනා පාටිභාරිය බාහිර ශාසනයන්ට අයත්යයි නොගන්නේය. ඒ බලුණු තෙමේ මේ සියල්ලම තවාගනයන්වහන්සේගේ ගුණ කියමින්ම පැවසිය. අධ්‍යා බො ත්‍යාගය යනු ඒකාන්තයෙන්ම එයින් මේයි. ආසන්න උපනිශාදා භාසිතා යනු මගේ ගුණයන් ගටා මගේ ගුණ ඔහු වෙතට සම්ප කරන්නාවූ වචන කියනලදී. අපි ව ත්‍යාග ව්‍යාකරණාමී යනු තවද ඔවුන්ට මම ම කියන්නෙමි. සෙසය පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

පළමුවන ව්‍යාකරණ වර්ගය.

මහාවග්ගය

3. 2. 1

දෙවැනි වග්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි **තිර්ථායතනං** යනු තීර්ථභූතවූ ආයතනයෝ හෝ තීර්ථකයන්ගේ ආයතනයෝ හෝයි. එහි. තීර්ථය දතයුතුය. තීර්ථංකරයෝ දතයුත්තාහ. තීර්ථකයෝ දතයුත්තාහ. තීර්ථකශ්‍රාවකයෝ දතයුත්තාහ. තීර්ථය නම් දෙසැට දෘෂ්ටිහුයි. තීර්ථංකරයෝ නම් ඒ දෘෂ්ටීන් උපදවන්නෝයි. යමකු ඒ දෘෂ්ටීන් කැමතිවේද ඉවසයිද ඔවුහු තීර්ථකයෝ නම් වෙත්. ඔවුනට ප්‍රත්‍යය දෙන්නෝ තීර්ථකශ්‍රාවකයෝ නම් වෙත්. **ආයතනං** යනු ‘අස්‍යානං කමොචො ආයතනං ගුණං දක්ඛංපථො ආයතනං’ යන මෙහි හටගන්නා තූන ආයතනය නම්.

‘මනොරමෙ ආයතනෙ සෙවනති නං විහංගිමා
ජායං ජායත්ථිතො යනති ඵලත්ථං ඵලභොජිතො’

යන මෙහි එකතුවන තූනයි. ‘පඤ්චිමානි හි කඛවෙ විමුක්තායතනානි’ යන මෙහි කාරණයයි. ඒ සියල්ලම මෙහි ලැබෙයි. හටගන්නාවූ සියලුම දෘෂ්ටිගතිකයෝ මේ තූන් තුනෙහිම හටගනිත්. රැස්වන්නාහුද මේ තුන්තන්හිම රැස්වෙත්. එක්වෙත්. දෘෂ්ටිගතික භාවයෙහිද ඔවුන්ගේ මේ තුන් කරුණුමයයි හටගැනීමේ ආදී අර්ථයෙන් ආයතනයෝද තීර්ථායතනයෝයි. ඒ අර්ථයෙන්ම තීර්ථකයන්ගේ ආයතනයෝද තීර්ථායතනයෝයි. **සමනුසුඤ්ජියමානානි** යනු මේ දෘෂ්ටිහු කවරක් නම් වෙත්දයි මෙසේ විමසනු ලබන්නාහුයි. **සමනුගාහියමානානි** යනු කුමන කරුණින් මේ දෘෂ්ටිහු උපන්නාහුදයි මෙසේ මනාව විචාරනු ලබන්නාහුයි. **සමනුභාසියමානානි** යනු මේ පව්වු දෘෂ්ටීන් අත්හැරවයි මෙසේ මනාව සලකනු ලබන්නාහුයි. තවද මේ (පද) තුනම යෙදීම (නියුක්තවීම) විමසීමේ පර්යායවචනයයි. එහෙයින් අට්ඨකථාවෙහි මෙසේ කියනලදි: ‘සමනුසුඤ්ජිතිවා සමනුගාහතිතිවා සමනුභාසතිති වා එසෙ එකෙ එකටෙයි සමෙ සභාගෙ තස්සාතෙ තඤ්ඤවා’ යනුවෙනි. **පරමපි ගත්තවා** යනු ආචාර්ය පරමිපරාව ලබධිපරමිපරාව ආත්මභාව පරමිපරාව යන මේවා අතුරෙන් යම්කිසි පරපුරකට ගොසින්ද යනුයි. **අකිරියාය සංඝාතනි** යනු අකිරිය (වාද) මාත්‍රයෙන් පිහිටත්. අපගේ ආවායඝීවරයා පුබ්බකතවාදීය. අපගේ ප්‍රාචාර්යවරයා පුබ්බකතවාදීය. අපගේ ආවායඝීප්‍රාචාර්යවරයා පුබ්බකතවාදීය. අපගේ ආවායඝීවරයා ඊශ්වර නිඵාණවාදීය, අපගේ ප්‍රාචාර්යවරයා ඊශ්වරනිඵාණවාදීය, අපගේ

ආචාර්යප්‍රාචාර්යවරයා රීශ්වරනිමාණවාදීය. අපගේ ආචාර්යවරයා අනෙකු අප්‍රත්‍යක්‍ෂවාදීය, අපගේ ප්‍රාචාර්යවරයා අනෙකු අප්‍රත්‍යක්‍ෂවාදීය, අපගේ ආචාර්ය ප්‍රාචාර්යවරයා අනෙකු අප්‍රත්‍යක්‍ෂවාදීයයි මෙසේ යනු ලබන්නාවූ මේවා ආචාර්ය පරම්පරාවට යනිති නම්. අපගේ ආචාර්යවරයා පුබ්බකත (හෙතු) ලබ්ධිකයෙකි. අපගේ ප්‍රාචාර්යවරයා -පෙ- අපගේ ආචාර්යප්‍රාචාර්යවරයා පුබ්බකතලබ්ධිකයෙකි යි මෙසේ යනු ලබන්නාවූ ලබ්ධිපරම්පරාවට යනිති නම්. අපගේ ආචාර්යවරයාගේ ආත්මභාවය පෙර කළ (කම්) හේතුවෙන් හටගත්තෙකි. අපගේ ප්‍රාචාර්යවරයාගේ -පෙ- අපගේ ආචාර්ය ප්‍රාචාර්යවරයාගේ ආත්මභාවය අනෙකු අප්‍රත්‍යක්‍ෂයයි මෙසේ යන්නාවූ ආත්මභාව පරම්පරාවට යනිති නම්. මෙසේ ඉතා දුරට යන්නාවූ අකිරියවාද මාත්‍රයෙහිම පිහිටති. මේ දෘෂ්ටිගතිකයන්ගේ කිසියම් කර්තෘ කෙනෙක් හෝ කරවන්නෙක් හෝ නොපැනෙයි. **පූර්වසුග්‍රහලෝ** යනු සත්වයායි. පුරුෂයායි කී කල්හිද පුද්ගලයායි කීකල්හිද සත්වයාම කියනලද්දේ වෙයි. මේ වනාහි සමූහිකී කථාවයි. එහිදී යමෙක් යම්සේ දූතගතියිද එසේ කියනුලැබේ. **පටිසංචේදෙකි** යනු නමාගේ සිතෙහි උපත් දෙය දනියි, විඳීම කරයි. හෝ අත්දකියි. **පුබ්බකතහෙතු** යනු පෙර කරනලද හේතුවෙනි. පෙර කරනලද කම් ප්‍රත්‍යයෙන්ම විඳිය යන අරුත්ය. මෙයින් කම්යෙන් හටගන්නා වේදනාවද ක්‍රියාසිතිත් හටගන්නා වේදනාවද ප්‍රතික්ෂේප කොට එකම විපාකවේදනාව පමණක්ම පිළිගනිත්. පිතෙන් හටගන්නා ආබාධ, සෙමෙන් හටගන්නා ආබාධ, වාතයෙන් හටගන්නා ආබාධ, සන්නිපාතිකවූ ආබාධ, සෘතු වෙනස්වීමෙන් හටගන්නා ආබාධ, විෂම පැවැත්මෙන් හටගන්නා ආබාධ, -පෙ- උපක්‍රමිකව හටගන්නා ආබාධ, කම්විපාකයෙන් හටගන්නා ආබාධ යන යම් මේ රෝගයෝ අවදේනෙක් කියනලද්දහුද ඒවා අතුරෙන් සතක් නොපිළිගෙන එකම විපාක වේදනාව පමණක් පිළිගනිත්. දිට්ඨධම්මවේදනීයය, උපපජ්ඣවේදනීයය, අපරාපරියවේදනීයය කම්රාශි තුනක් කියනලද්දේද ඒවා අතුරෙන් දෙකක් යටපත් කොට එකම අපරාපරිය කම්යම පිළිගනිත්, දිට්ඨධම්මවේදනීය විපාකය, උපපජ්ඣවේදනීය විපාකය, අපරාපරියවේදනීය විපාකයයි යම් මේ විපාකරාශි තුනක් කියන ලද්දේද ඒවා අතුරෙහුද දෙකක් යටපත් කොට එකම අපරාපරිය විපාකය පමණක් පිළිගනිත්, කුසලවෙනතාවය, අකුසලවෙනතාවය, විපාකවෙනතාවය, ක්‍රියාවෙනතාවය යන යම් මේ වෙනතාරාශි සතරක් කියනලද්දේද එයින් තුනක් යටපත් කොට එකම විපාකවෙනතාව පමණක්ම පිළිගනිත්. **ඉසාරනිමාණහෙතු** යනු රීශ්වරනිමාණ හේතුවෙනි. රීශ්වරයකු විසින් නිමවනලද බැවින් අත්විඳිය යන අරුත්ය. මේ වනාහි ඔහුගේ අදහසයි. මේ ත්‍රිවිධ වේදනාවෝ

වනීමානසෙහි තමන්විසින් කරනලද දෙය හේතු කොටගෙන හෝ ආණ්ඩත්තිය මුල්කොටගෙන හෝ පෙර කරනලද කම්හේතුවෙන් හෝ අහෙතු අප්‍රත්‍යයෙන් හෝ විදීමට නම් නොහැක්කාහ. ඊශ්වර නිමාණ්ණේතුවෙන්ම මේවා විදිය යනුයි. මෙසේ කියන්නෝ යටකියනලද රෝග අටෙන් එකක්වත් පිළිනොගෙන සියල්ල යටපත් කරත්. යට කියනලද කම්මායි තුනෙන්ද විපාකරායි සතරින්ද වෙනතාරායි සතරින්ද එකකුදු පිළිනොගෙන සියල්ලම යටපත් කරති. **අහෙතුඅප්‍රත්‍යවට්ඨා** යනු හේතුවද ප්‍රත්‍යයද හැර අකාරණයෙන් (කරුණක් නැතිව)ම විදිය යන අරුත්ය. මේ වනාහි ඔවුන්ගේ අදහසය: මේ වේදනා තුන වනීමානසෙහි තමන්විසින් කරනලද දෙය මුල්කොට හෝ පෙරකරනලද කම්යෙන් හෝ, ඊශ්වර නිමාණ්ණේතුවෙන් හෝ විදීමට නම් නොහැකිය. අහේතු අප්‍රත්‍යයෙන්ම මේවා විදිය යනුයි. මෙසේ කියන්නාහු වනාහි යට කියනලද රෝගාදීන් අතුරෙන් එකකුදු පිළිනොගෙන සියල්ල යටපත් කරත්. මෙසේ ශාස්තෘන්වහන්සේ මාතෘකා තබා දුන් එය බෙද දක්වීමට තත්‍ර හික්කවෙ යනාදිය පැවසූ සේක.

තත්ථ එවං වදමි යනු ලබ්ධීන් ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කරනු සඳහා මෙසේ කියමියි දක්වයි. ලබ්ධිය නොපිහිටුවා නිග්‍රහකරනු ලබන්නාහු ලබ්ධියෙන් ලබ්ධියට සංක්‍රමණය කරත්. 'හවත්' ගෞතමයන් වහන්ස, කිම අපි පුබ්බෙකත හේතුවාදය කියමුදැයි ආදිය කියත්, ලබ්ධියෙහි පිහිටා සංක්‍රමණය කිරීමට නොලබන්නාහු මනාව නිග්‍රහ කරනලද්දේ වෙත්. මෙසේ ඔවුන්ගේ ලබ්ධිය ප්‍රතිෂ්ඨාපනය කරනු සඳහා මෙසේ කියමි'යි පැවසූසේක. **තෙනහායසමනෙතා** යනු එසේවී නම් ඇවැත්නි යනුයි. (මෙයින්) කුමක් කියනලද්දේද? ඉදින් එය සත්‍ය නම් මෙසේ ඇති කල්හි නුඹලාගේ ඒ වාදයෙන් **පාණාතිපාතිනො හවියසනි පුබ්බෙකතහෙතු** යනු යම්කිසිවෙක් ලෝකයෙහි පරපණ නසන්ද ඒ සියල්ලෝම පූර්විකෘත හේතුවෙන් පරපණ නසන්නෝ වෙත්. කුමක් නිසාද යත්? පරපණ නැසීමේ කම්ය තමන් විසින් කරනලද කරුණින් හෝ ඇණවීම මූලිකව හෝ ඊශ්වර නිමාණ්ණේතුවෙන් හෝ අහෙතුඅප්‍රත්‍යයෙන් හෝ විදීමට නොහැකිය. පූර්විකෘතහේතුවෙන්ම විදියයි පරපණ නසන්නන් පිළිබඳව ඔබලාගේ මේ ලබ්ධිය යම්සේද? පරපණ නැසීමෙන් වළකින්නාහුද පූර්විකෘතහේතුවෙන්ම වළකති. මෙසේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ඔවුන්ගේම ලබ්ධිය ගෙන ඔවුනට නිග්‍රහය පවරණ සේක. මේ ක්‍රමයෙන් නොදුන්දෙය ගන්නවුන් ආදීන් කෙරෙහිද යෙදීම දතයුතුය. **සාරකො පච්ඡාගතං** යනු හරවත් බවින් ගන්නවුන්ගේයි. **ඡන්ද** යනු (කරනු කැමති) කතකුකම්‍යතා කැමැත්තයි. **ඉදං වා කරණියං ඉදංවා අකරණියං** යන මෙහි මේ අදහසයි.

‘ඉදං වා කරණියං’ යනු කළයුතු දෙය කිරීමට හෝ ‘ඉදං වා අකරණියං’ යනු නොකළයුතු දෙය නොකිරීමට කරනු කැමති ඡන්දය හෝ පෞද්ගලික විරියය හෝ නොවෙයි. ඡන්දවිෂයයන් නොමැති කල්හි මෙය කළයුතුය, මෙය නොකළයුතුයයි යන්නක්ද නොවෙයි. **කරණියාකරණියෙ ඛො පත සචට්ඨො ථෙතකො අනුපලබ්ධියමානෙ** මෙසේ කළයුතු දෙයෙහිද නොකළයුතු දෙයෙහිද සත්‍ය වශයෙන් ස්ථිරවශයෙන් නොපැනෙන කල්හි, නොලැබෙන කල්හි. ඉදින් කළයුතු දෙය කිරීමටද නොකළයුතු දෙයින් වෙන්වීමටද ලැබෙන්නේ නම් කළයුතු නොකළයුතු දෙය සත්‍ය වශයෙන් ස්ථිර වශයෙන් ලබන්නේය. යම්හෙයකින් වනාහි ඒ දෙකම මෙතෙම නොලබයිද එහෙයින් එය සත්‍යවශයෙන් ස්ථිරවශයෙන් නොලබයි. මෙසේ එය නොලැබෙන කල්හි යන අරුතයි. **මුට්ඨස්සකීනං** යනු නටුවා වූ සිහිය ඇත්තවුන්ගේයි, මුළාවූ සිහිය ඇත්තවුන්ගේයි. **අනාරක්කානං විහරතං** යනු සඳෙරෙහි රැකවල් නොමැතිව වසන්නවුන්ගේයි. **නණාහි පච්චත්තං සහධම්මකො සමණවාදෙ** යනු මෙසේ වන්නාවූ තුමලාට හෝ අනුන්ට හෝ අපි ශ්‍රමණයෝ වෙමුයි තමතමන්ට කරුණු සහිතවූ ශ්‍රමණවාදයක් නොවෙයි. (ශ්‍රමණවාදයක්) සාර්ථක නොවෙයි. ශ්‍රමණයෝද පෙර කරනලද හේතු ඇත්තෝම වෙත්. අශ්‍රමණයෝද පෙර කරන ලද හේතු ඇත්තෝම වෙත්. **සහධම්මකො** යනු කරුණු සහිත වූයේයි. **තිග්ගහෝ හොති** යනු මට තිග්‍රහයක් වෙයි, ඔවුහු වනාහි නින්ද කරනු ලැබුවෝ වෙතියි මෙසේ පූර්වකානේතුවාදීන් නින්දාවට ලක්කොට දැන් ඊශ්වර නිමාණවාදීන්ට තිග්‍රහ කිරීමට ‘තත්‍ර හික්ඛවෙ’ යනාදිය දෙසුසේක. එහි අත්ථය පූර්වකානේතුවාදයෙහි කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. අනෙකුවාද වාරයෙහිද එසේමය: මෙසේ මේ තීර්ථායනනයන්ගෙන් අන්‍යයාද ගොස් අකිරියවාදයෙහි පිහිටන බැවින් හිස්බවද අනිර්වානික බවද නිසරු බවින් දහයියා කෙටීමට සමාන බවද බසෑගන්නා බවින් ගිනි යන හැඟීමෙන් පිඹිනුලබන කණාමැදිරියන්ට සමාන බවද එම දෘෂ්ටිය ගත්තවුන් අතුරෙන් ප්‍රථමයාට ද මධ්‍යමයාටද අන්තිමයාටද අර්ථවත්බවක් නොමැතිබැවින් එකිනෙකාට කණවැල අල්ලා ගන්නා අක්‍රියත් සමූහයකට සමාන බවද ශබ්දමාත්‍රයෙන්ම එම දෘෂ්ටිගෙන ඒවා සාර ලෙස දකින්නන් පොළොවෙහි වැටුණු බෙලිගෙඩිය පෙරළෙන තඬ අසා පොළොව පෙරළෙමින් එන්නේයයි හැඟීමෙන් පළා යන්නාවූ භාවාට සමාන බවද දැන් තමා විසින් දෙසනලද ධර්මයේ හරවත් බවද නෛර්වානික බවද දැකීමට ‘අයං ඛො පත හික්ඛවෙ’ යනාදිය පැවසූ සේක. එහි **අතිග්ගහිණො** යනු අනුන් විසින් නින්දා නොකරනලද්දේ, නින්දා කිරීමට නොහැකිවන්නේයි. **අසඬකිලිට්ඨො** යනු නිකෙලෙස්වූයේ, පිරිසුදු වූයේයි. ඔහු කිළිටිවූවකු කරන්නෙමු යන ප්‍රවෘත්තියෙහිද එසේ කිරීමට නොහැකිවන්නේයි.

අනුපව්ඤ්ඤා යනු උපවාදයෙන් මිදුනෙයි. අප්පකිකුට්ඨො යනු මොහුගෙන් කවර වැඩෙක්ද? මොහු ඉවත් කරවයි මෙසේ නොවළක්වන ලද්දේ, පිළිතුල් නොකරනලද්දේ හෝයි. විඤ්ඤාති යනු පණ්ඩිතයන් විසිනි. නොදන කථා කරන්නාවූ නොවියතුන්ගේ වචනය ප්‍රමාණ කොට නොගෙනයි. එබැවින් වියතුන් විසින් පවසනලදි. දන් ඒ ධර්මය දක්වීම සඳහා 'කතමො ව හික්ඛවේ' යනුවෙන් ප්‍රශ්නයක් අසා මේ ධාතුසය යනාදී ක්‍රමයෙන් මාතෘකාව තබා පිළිවෙළින් බෙද දක්වමින් යළි 'ඉමා ඡධාතුයෝ යනාදිය පැවසුසේක. එහි ධාතුයො යනු ස්වභාවයෝයි. නිජ්ජීව නිසන්ධාවය ප්‍රකාශ කරන්නාවූ ස්වභාවාර්ථය ධාතුඅත්ථිය නම්වෙයි. එසසායතනාති යනු විපාකස්පඝියන්ට ආකරයකි යන අරුතින් ආයතනයෝයි. මනොපට්ඨාරා යනු විතකකවිචාර පදයන්ගෙන් අටළොස් තැන්හි සිතේ උපට්ඨාරයෝයි. පට්ඨිධාතු යනු පිහිටිම් ස්වභාවයයි. ආපොධාතු යනු එක්කිරිම් (එකට බැඳීම්) ස්වභාවයයි. තෙජොධාතු යනු පැයවීම් ස්වභාවයයි. වායොධාතු යනු ස්ථාවර කිරීමේ ස්වභාවයයි. ආකාසධාතු යනු නොපැහැසීමේ ස්වභාවයයි. විඤ්ඤාණධාතු යනු හැඳිනීමේ ස්වභාවයයි. මෙසේ මේ ධාතුකම්ස්ථානය ආයෝයි. එය වනාහි සැකෙවින් දක්වනලද තන්හි සැකෙවින්ද විස්තර වශයෙන්ද කීමට වටීයි විස්තර වශයෙන් ආතන්හි සැකෙවින් කීමට නොවටීයි. විස්තර වශයෙන්ම වටීයි. මේ කිත්ථායතන සූත්‍රයෙහි මෙය සැකෙවින් ධාතුසයක් වශයෙන් කම්ස්ථානය ආයෝයි. එය දෙපරිද්දෙන්ම කීමට වටීයි. සැකෙවින් ධාතු සයක් ලෙස කමටහන් පිරික්සන්නේද මෙසේ සලකයි. පට්ඨිධාතු, අපොධාතු, තෙජොධාතු, වායොධාතු යන මේ සතරමහා භූතයෝයි. ආකාසධාතුව උපාදරූපයයි. එක් උපාදරූපයක් දුටු කල්හි සෙසු තෙවිස්ස දක්නාලදයි සැලකිය යුතුයි. විඤ්ඤාණධාතු යනු සිත විඤ්ඤාණස්කන්ධය නම්වෙයි. එය සමඟ හටගත් වේදනාව වේදනාස්කන්ධයයි. සංඤ්ච සංඤ්ඤාස්කන්ධයයි. ස්පඝියද වෙනතාවද සංස්කාරස්කන්ධයයි යන මේ සතර අරූපස්කන්ධය නම්වෙයි. සතර මහා භූතයෝද සතර මහා භූතයන්ගේ උපාදය රූපයද රූපස්කන්ධය නම්වෙයි. එහි සතර අරූපස්කන්ධයෝ නාමයයි. රූපස්කන්ධය රූපයයි නාමයද රූපයදයි ධර්මයෝ දෙදෙනෙක්ම වෙති. එයින් මත්තෙහි සත්වයෙක් හෝ ජීවයක් හෝ නැතැයි මෙසේ ඇතැම් හික්කුචකට සැකෙවින් ධාතුසයක් වශයෙන් අරභන්වය සම්පාදනය කරන්නාවූ කම්ස්ථානය දතයුතුය. විස්තර වශයෙන් සලකන්නේ සතර මහා භූතයන් විමසා ආකාශධාතුව සලකා බැලීම් අනුසාරයෙන් තෙවිස් උපාදරූප විමසා බලයි. ඉක්බිති ඔවුන්ගේ ප්‍රත්‍යයන් විමසා බලන්නේ යළි සතර මහාභූතයන්ම දක එවා අතුරෙන් පට්ඨිධාතුව

කොටස් විස්සකි, ආපොධාතුව කොටස් දෙළසකි. තෙජොධාතුව කොටස් සතරකි, වායොධාතුව කොටස් සයකැයි කොටස් වශයෙන් එක්කොට ගෙන දෙසාළිස් මහාභූතයන් ව්‍යවස්ථාපනය කොට ඒවා අතුරෙහි තෙවිසි උපාදරූපයන් බහා රූප සැටපහක් ව්‍යවස්ථාපනය කොට ඒවාද ව්‍යවුරූපය සමඟ සැටහයක් වේයයි සපැටක් රූප දකියි. විඤ්ඤාණධාතුව වනාහි ලොකික සිත් වශයෙන් අසුඵක් සිතකි. ඒ සියල්ලම විඤ්ඤාණධාතුව නම් වෙයි. ඒවා සමඟ එකට උපන් වේදනාදීහුද එපමණමක්යයි අසුඵක් වේදනාවෝ වේදනාස්කන්ධයයි. අසුඵක් සංඥාවෝ සංඥාස්කන්ධයයි. අසුඵක් චෙතනාවෝ සංස්කාර ස්කන්ධයයි යනුවෙන් මේ සතර අරූපස්කන්ධයෝ ත්‍රෛභූමික වශයෙන් ගනු ලබන්නාහු ධර්ම තුන්සිය විසිහතරක් වෙත්. මෙසේ මේ අරූප ධර්ම රූපධර්ම සැටහයද සියල්ල එකට එක්කොට ගෙන නාමයද රූපයද ද ධර්ම දෙකක්ම වෙයි. එයින් මත්තෙහි සත්වයෙක් හෝ ජීවයක් හෝ නැතැයි නාමරූප වශයෙන් පංචස්කන්ධය ව්‍යවස්ථාපනය කොට ඔවුන්ගේ ප්‍රත්‍යයන් විමසන්නේ අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යය, තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යය, කම් ප්‍රත්‍යය, ආහාර ප්‍රත්‍යයද මෙසේ ප්‍රත්‍යය දක අතීතයෙහිද මේ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් මේ නාමරූප වෘත්තය පැවතීණ. අනාගතයෙහිද මේ ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් පවතින්නේය. දැන්ද මේවාගෙන්ම පවතියයි. තුන් කල්හි සැක දුරුකොට පිළිවෙළින් පිළිපදින්නේ රහත් බවට පැමිණෙයි. මෙසේ විස්තර වශයෙන්ද ධාතු සයක් වශයෙන් රහත් බව සම්පාදනය කරන්නාවූ කමටහන දතයුතුය. **වක්ඛා ඵසායතනං** යනු ස්වර්ණාදීන්ට ස්වර්ණාදී ආකරයක් මෙන් වක්ඛවිඤ්ඤාණ දෙක සමපට්ඨත දෙක සතරණ්ණ තුන යන මේ විඤ්ඤාණ සත සමඟ එකට උපන් ස්පර්ශයකට හටගැනීමේ අරුතින් ආකරය යන්නෙන් ආයතනය නම්. **සොකං ඵසායතනං** යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. **මනොඵසායතනං** යනු මෙහි වනාහි දෙවිසි විපාකස්පර්ශයෝ දතයුත්තාහ. මෙසේ ස්පර්ශයතන සය වශයෙන් මේ කමටහන පැමිණියේයි. එය සැකෙවින්ද විස්තර වශයෙන්ද කිවයුතුය. සැකෙවින් වනාහි මෙහි පළමු ආයතන පස උපාදරූපයයි. ඒවා දුටු කල්හි ඉතිරි උපාදරූපය දක්නා ලද්දේම වෙයි. සවුනි ආයතනය සිතයි. එය විඤ්ඤාණස්කන්ධය වෙයි. එය සමඟ හටගත් වේදනාදී සෙසු තුන අරූප ස්කන්ධයයි යට කියනලද ක්‍රමයෙන්ම සැකෙවින්ද විස්තර වහයෙන්ද අරහත්වය පමුණුවන්නාවූ කමටහන දතයුතුය. **වක්ඛනා රූපං දිස්වා** යනු වක්ඛවිඤ්ඤාණයෙන් රූපය දකියි. **සොමනසාධාරීයං** යනු සොමිතසට හේතුවූයි. **උපවිචරති** යනු එහි මතස හසුරුවමින් විමසයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි, මෙහිද ඉටුවූ හෝ අනිටුවූ හෝ යම් රූපයක් දක සොමිතස උපදිසිද එය

සොමිනසට හේතු වූයේ නම්. යම් රූපයක් දැක දෙමිනස උපදියිද එය (දෙමනසාධාරීය) දෙමිනසට හේතු වූයේ නම්. යම් රූපයක් දැක උපේක්ෂාව උපදියිද එය (උපෙඛාධාරීය) උපේක්ෂාවට හේතුවූයේ නම්. සද්දදියෙහිද මේ ක්‍රමයමය. මෙසේ මේ කමටහන සැකෙවින් ආයේයි. එය සැකෙවින් ආනන්ති සැකෙවින්ද විස්තර වශයෙන්ද කීමට වටියි. එහි සැකෙවින් වනාහි වක්‍ර සොන සාන ජීව්‍යා කාය රූප සඳු ගන්ධ රස යන මේ නවය උපාදරූපයි. ඒවා දුටු කල්හි සෙසු උපාදරූපය දක්නාලද්දේම වෙයි. පොඨබබය මහාභූත තුනයි. ඒවා දැකීමෙන් සිටුවැන්න දක්නාලද්දේම වෙයි. මනස විඤ්ඤාත්මයයි එය සමග හටගත් වේදනාදී තුන අරූපස්කන්ධයයි. යට කියනලද ක්‍රමයෙන්ම සැකෙවින්ද විස්තර වශයෙන්ද අර්හත්වය සම්පාදනය කරන්නාවූ කමටහන දතයුතුයි.

අරියසච්චානි යනු ආර්යභාවය ඇති කරන්නාවූ හෝ ආර්යයන් විසින් අවබෝධකරන ලද්ද වූ හෝ සත්‍යයෝයි. මෙය මෙහි සංකේතයයි. මේ පදය විස්තර වශයෙන් විසුද්ධිමග්ගයෙහි ප්‍රකාශ කරනලදි. 'ඡන්තං හික්ඛවෙ ධාතුතං' යන මෙය කුමක් සඳහා පටන්ගන්නාලද්දේද? සුවසේ අවබෝධ කිරීම සඳහායි. තථාගතයන් වහන්සේ යමෙකුට දෙළොස් පදයක් ඇති ප්‍රත්‍යාවෘත්තය කීමට කැමති වන සේක්ද ඔහුට ගඟාවක්‍රාන්තිවෘත්තය දක්වන සේක. ගඟාවක්‍රාන්තිවෘත්තය දක්වූ කල්හි කීමටද පහසු වෙයි. අනෙකකුට අවබෝධකරවීමටද පහසුවෙතැයි සුඛාවබෝධනය සඳහා මෙය පටන්ගන්නා ලද්දි දතයුතුය. එහි **ඡන්තං ධාතුතං** යනු යට දක්වන ලද පඨවිධාතු ආදීන්ගේයි. උපාදය යනු නිසායි. මෙයින් ප්‍රත්‍යයමාත්‍රයක් දක්වයි. ධාතුසය නිසා, ගඟියාගේ අවක්‍රාන්තිය (බැසගැන්ම) වේය යන මෙය කියන ලද්දේවෙයි. කවරකුගේ ධාතුසය හේතුවෙන් කිම මව වේද නැතහොත් පියාවේද? මව නොවේ, පියා නොවී, ප්‍රතිසන්ධිය ගන්නාවූ සත්වයාගේම ධාතු සය හේතුකොට ගෙන ගඟියාගේ බැසගැන්ම නම් වෙයි. මේ ගඟිය නම් නිරය ගඟියය, නිරඤ්ඤායානි ගඟියය, ප්‍රේතවිෂය ගඟියය, මනුෂ්‍යගඟියය, දෙවගඟියයයි නොයෙක් ආකාර ඇත්තේ වෙයි. මෙතැන්හි මනුෂ්‍ය ගඟිය අදහස් කරනලදි. **අවකක්‍ෂති හොති** යනු බැස ගැන්ම, ඉපදීම, හටගැන්ම වෙයි. කෙසේ වේදයත්? තුනක එකතුවෙකි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි. 'මහණෙනි, තුනක එකතුවෙන් ගඟියේ හටගැන්ම වෙයි. කවර තුනකදයත්? මෙහි මාපියෝ එක් නොවූවෝ වෙත්ද? මව සෘතුනී වූවාද ගන්ධබ්බයාද එළඹ සිටියේ වෙයිද? මෙපමණකින් ගඟියේ හටගැන්ම නොවෙයි. මෙහි මවුපියෝ එක් වූවාහු වෙත්ද? මව සෘතුනීවූවාද වෙයිද? ගන්ධබ්බයා එළඹ නොසිටියේද? එපමණකින් ගඟියේ හටගැනීම නොවෙයි. යම්හෙයකින්

මහණෙනි, මවුපියෝ එක්වුවෝ වෙත්ද? මව් සෘතුනී වුවාවේද? ගන්ධබ්බයා එළඹයිපියෝ වේද? මෙසේ (මේ) තුනේ එකතුවෙන් ගඟියාගේ හටගැන්මවෙයි. **මකකතකියා සති නාමරූපං** යනු විඤ්ඤාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වේයයි කියනලද තන්හි ව්‍යුත්පන්නය, කායදසකය, භාවදසකය, අරූපසකය තුන යන තෙකින් ධර්මයෝ ගන්නාලද්දු වෙත්. මේ හට ගැනීම ඇතිකල්හි නාමරූප වේයයි කියනලද තන්හි විඤ්ඤානසකයද බහා ගැබ් පිළිසිදගන්නන්ගේ පිළිසිදගන්නා කෙණෙහි සිවුකින් ධර්මයෝ ගන්නාලදහයි දකුණත්තාන. නාමරූපපට්ඨයා සලායතනං යනාදියෙන් යම්සේ (ගැබ්) හටගැන්ම ඇති කල්හි නාමරූපයන්ගේ හටගැන්ම දක්වන ලද්දේද එසේ නාමරූප ඇති කල්හි ඡඬි ආයතනයන්ගේ හටගැනීමද ඡඬි ආයතන ඇති කල්හි ස්පර්ශයේ හටගැනීමද ස්පර්ශ ඇති කල්හි වේදනාවේ හටගැනීමද දක්වන ලද්දේය. **වේදියමානස්ස** යන මෙහි වේදනාව විඳින්නේද වේදියමානසයි කියනුලැබේ. දන්නේද 'වේදියමානං තෙනෙ වේදියතීති මං සංඛ්‍යා ධාරෙතු' යන මෙහිද විඳින්නේ වේදියමාන නම් වෙයි. 'සුඛං වේදනං වේදියමානො සුඛං වේදනං වේදියමානී පජානාති' යන මෙහි දන්නේයි. මෙහිද දන්නාම අදහස් කරනලදි. '**ඉදං දුක්ඛානි පඤ්ඤාපෙම්**' යනු මෙසේ දන්නාවූ සත්ත්වයාට මෙය දුක්කය. මෙපමණක් දුක්කය මින් මත්තෙහි දුක්කක් නැතැයි හඟවමි, වටහාදෙමි, දන්වමි. **අයං දුක්ඛසමුදයො** යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. එහි දුක් ආදියෙහි මේ නිමවීමේ කථාවයි. තෘෂ්ණාව හැර ත්‍රේභූමිකවූ පංචස්කන්ධය දුක්ක නම්. එය (දුක්ක) ම පහළ කරවන්නාවූ පුරිතෘෂ්ණාව දුක්ඛසමුදය නම්. මේ සත්‍ය දෙකේම නොඉපදීම නොපැවැත්ම දුක්ක නිරෝධ නම්. ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය දුක්ඛනිරෝධගාමිණී පටිපදාව නම්. මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ (ගැබ්ට) බැසගැන්ම ඇති කල්හි නාමරූප වේයයි පවසන සේක් විදුනු ලබන්නාට, දන්නාටම වදළ සේක. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ඡඬි ආයතන වේයයි පවසන සේක්ද ඡඬි ආයතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශයයි ස්පර්ශයෙන් වේදනාවයයි පවසන සේක්ද, විදුනුලබන්නාට, මහණෙනි, මම මේ දුක්කයයි පනවමි පවසනසේක්ද මේ දුක්ඛසමුදයය, මේ දුක්ඛනිරෝධයය, මේ දුක්ක නිරෝධගාමිණී පටිපදාවයයි පනවමැයි පවසන සේක්ද විදුනු ලබන්නාටම දන්නාටම වදළසේක. දන් ඒ පිළිවෙළින් තබනලද සත්‍යයන් විස්තර කරනසේක්, කතමඤ්ච හික්කවෙ යනාදිය පැවසුසේක. ඒ සියල්ල සියලු ආකාරයෙන් විසුද්ධිමග්ගයෙහි විස්තර කරන ලද්දේමය. එහි කියනලද ක්‍රමයෙන් දකුණුය. මේ වනාහි විශේෂයයි. එහි 'දුක්ඛසමුදය ආර්යසත්‍යය 'යායං තණ්හා පොතොභවිකා' යන මේ පෙළෙහි ආශේයි. මෙහි අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාර වේය යනු ප්‍රත්‍යයාකාර

වශයෙනි. එහිදී දුක්ඛ තිරොධ ආර්ය සත්‍යය, යො තස්සායෙව තණ්හාය අස්සෙවිරාග තිරොධො යන මේ පෙළෙහි ආයෙයි. මෙහි අවිද්‍යාවගේම නොඉතිරිව විනාශවීම යනු ප්‍රත්‍යයාකාර වශයෙනි. එහි අස්සෙවිරාගතිරොධා යනු නොඉතිරිව වෙන්වීමෙන්ද, නොඉතිරිව නැවැත්මෙන්ද යනුයි. මේ දෙකම අන්‍යෝන්‍ය පර්යායවචනයි. සංඛාරතිරොධො යනු සංස්කාරයන්ගේ නොඉපදීම, නැවැත්ම වෙයි. සෙසු පදයන්හිදී මේ ක්‍රමයමැයි. මේ පදයන්ගෙන් යමකට පැමිණ අවිද්‍යාදීන් නිරුද්ධ වෙන්ද අත්ථවශයෙන් එම නිවන දක්වනලද්දේ වෙයි. නිවන වනාහි අවිද්‍යාවගේ තිරොධයයිද සංස්කාරයන්ගේ තිරොධයයිද මෙසේ ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ තිරොධ නාමයෙන් කියනු ලැබේ. කෙටිලක්ඛ යනු සියල්ලේයි. දුක්ඛකිංචියා යනු සංසාරදුක්ඛසමූහයේයි. තිරොධො හොති යනු නොපවත්නේ වෙයි. එහි යම්හෙයකින් අවිද්‍යාදීන්ගේ තිරොධය නම් ක්‍ෂයවූ ආකාරයයිද රහත්බවයයිද නිවනයයිද කියනුලැබේද එහෙයින් මෙහි ක්‍ෂයවූ ආකාරය දක්වීම් වශයෙන් දෙළොස් තැනක රහත් බවද දෙළොස් තැනකම නිවනද කියනලදී දතයුතුය. ඉදං වුවවිති යන මෙහි නිවන සඳහාම 'ඉදං' යි කියනලදී. අධංගිකො යනු අංග අටින් වෙන්වූ වෙනත් මාර්ගයක් නම් නැත. යම් ලෙසකින් පංචාංගික තුර්යයයි කීකල්හි අංග පසම තුර්යයයි කියනලද්දේ වෙයිද එසේ මෙහිද අෂ්ටාංගිකමාත්‍රයම මාර්ගය වේයයි දතයුතුය. අනිග්ගහිකො යනු නින්ද නොකරනලද්දේයි. නින්ද කරන්නේ අඩුකොට හෝ වැඩිකොට හෝ වෙනස් කොට හෝ දක්වයි. එහි යම්හෙයකින් ආයාචි සත්‍ය සතර මේ සතර නොවෙයි. දෙකක් හෝ තුනකැයි මෙසේ අඩු කොට ද පසක් හෝ සයකැයි වැඩි කොටද මේ ආයාචි සත්‍ය සතර නොවේ. අන්‍යවූම ආයාචිසත්‍ය සතරක් ඇතැයි හෝ යනුවෙන් දක්වීමට නොහැකිය. එබැවින් මේ ධර්මය නින්ද නොකරන ලද්දේ නම්. සෙස්ස සියලු තැන්හි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 2. 2

දෙවැන්නෙහි, අමාතාපුත්තිකානි යනු මවද, පුතාද 'මාතාපුත්තං' නම්. ආරක්‍ෂා කිරීමට හැකි බවින් මෙහි මව හා පුතු නැතැයි 'අමාතාපුත්තිකානි' නම්. යං යනු යම් කලෙකයි. තත්ව මාතාපි පුත්තං න පටිලහති යනු ඒ ගිනිබිය උපන් කල්හි මවද පුතු දැකීමට නොලබයි. පුතාද මව දැකීමට නොලබයි යන අරුත්ය. භයංහොති යනු සිත තැනි ගන්නා බියක් වෙයි. අට්ඨසධ්‍යායො යනු මෙහි අට්ඨ යන්නෙන් වනවාසී සොරු දතයුත්තාහ. යම් කලෙක ඔවුහු වනයෙන් දනව්වට බැස

ගමිනියම්ගම් රාජධානි පැහැර යොරා ගනිත්ද? එකල්හි අට්ඨි සංකල්පය නම් වෙයි. එය සඳහා මෙය කියනලදි. **වක්කසමාරුණා** යනු මෙහි ඉරියාපට (ඉරියව්) වක්‍රයද රටවක්‍රයද වට්ටියි. බියක් පැමිණි විට යමෙකුට යානවාහන ඇත්ද ඔවුහු තමන්ගේ පිරිකරබඩු ඒවායේ පටවා පළායත්. යමෙකුට (යානවාහන) තැත්ද ඔවුහු කඳෙන් ගෙන හෝ හිසෙන් ඔසවා ගෙන හෝ පළායත්මයැයි '**වක්කසමාරුණා**' (රියට නැහුනාහු) නම්වෙත්. **පරියායනි** යනු ඔබ්මොබ යන්. **කදව්** යනු කිසියම් කලෙකයි. **කරහව්** යනු ඊට (පෙරකියනලද්දට)ම පරියාය වචනයයි. **මාකාපි පුත්තං පටිලහනි** යනු එන්නාවු හෝ යන්නාවු හෝ එක්තැනක සැහවුණාවු හෝ තැනැත්තෙකු දක්නට ලබයි. **උදකවාහකො** යනු ගංගාවයි. **මාකාපි පුත්තං පටිලහනි** යනු ඔරුවක හෝ පාරුවක හෝ මැටිබඳුනක හෝ දරකඩක හෝ ලැහි දරනු ලබන්නාහු දැකීමට හැකිවෙයි. බියරහිතව හෝ (ගහෙන්) එතරව ගමෙහි හෝ වනයෙහි හෝ සිටියහු දක්නට හෝ ලබයි. මෙසේ පරියාය වශයෙන් මව් පුතු තැන්නාවු (අමාතාපුත්තිකඩු) බිය දක්වා දැන් නිෂ්පරියාය වශයෙන් දක්වන සේක් තිනිමානි යනාදිය පැවසුසේක. එහි **ජරාභයං** යනු ජරාව නිසා උපදනා බියයි. සෙස්සෙහිද මේකුමයමැයි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි: 'ජරං පට්ඨව උපපජ්ජති භයං භයානකං ජමිතිතතං ලොමභංසො වෙනසො උත්තාසො ව්‍යාධිං පට්ඨව මරණං පට්ඨව උපපජ්ජති භයං භයානකං ජමිතිතතං ලොමභංසො වෙනසො උත්තාසො.' සෙස්ස සියලු තැන පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේය.

3. 2. 3

තෙවැන්නෙහි **කොසලෙ** යනු මෙබඳු නම් ඇති දනව්වෙහිය. **වාරිකං වරමානො** යනු දිගුගමනක් වඩින්නේයි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ වාරිකාව දව්ව්ධ වෙයි. තුරිතවාරිකා, අතුරිත වාරිකා යනුවෙනි. එහි දුරෙහි වුවද අවබෝධකරවිය යුතු පුද්ගලයෙකු දක ඔහුට අවබෝධ කරවනු සඳහා ඉක්මන් ගමන තුරිතවාරිකා නම්. එය මහාකාශ්‍යපයන් සඳහා පෙරගමන් කිරීම් ආදියෙන් දක්විය යුතුය. ගමිනියම් පිළිවෙළින් දිනපතා යොදුනක් අඩයොදුනක් වශයෙන් පිටුපිණිස හැසිරීම් ආදියෙන් ලෝකයට අනුග්‍රහ කරන්නාවු බුදුන්වහන්සේගේ ගමනක් වේද මෙය අතුරිතවාරිකා නම්. මේ සඳහා වාරිකං වරමානොයි' කියනලදි. විස්තර වශයෙන් වාරිකාකරාව සුමධගලව්ලාසනී දීඝනිකාය අටුවාවෙහි අමබදා සුත්‍රවණ්ණාවෙහි කියනලදි. **බ්‍රාහ්මණගාමො** යනු බමුණන් එක්රැස්වන ගමද බමුණන් අයබදු ගෙවන ගමද බ්‍රාහ්මණගාම නම් වෙයි. මෙහි එක් රැස්වන ගම, වසනගම අදහස්කරනලදි. **තදවසරි** යනු එහි

පැමිණියේක. සපැමිණියේකැයි අත්ථිසි. මෙහි විහාරය නියම නොකරන ලද්දේය. එබැවින් ඒ ගමට නුදුරෙහි බුදුවරුන්ට සුදුසු එක් වනලැහැබක් ඇත. ශාස්තෘත්වහන්සේ ඒ වන ලැහැබට වැඩියේකැයි දතයුතුය. අසොසුං යනු ඇසුවාහුය; දූතගන්තාහුය; කණ්ට වැටුණු වචන අනුසරින් දූතගන්තාහුය. බො යනු පදපුරණාත්ථියෙහි හෝ අවධාරණාත්ථියෙහි නිපාතයෙකි. එහි අවධාරණාර්ථයෙන් ඇසුහුමය. ඔවුන්ට කිසිදු ඇසීමට අනතුරක් නොවීය යන මේ අත්ථිය දතයුතුය. පදපුරණයෙහිලා වාංඡනශ්ලිෂ්ටතාව පමණි. දූන් යම් අර්ථයක් ඇසුවාහුද එය පැවසීමට සමණො ඛලු හො ගොතමො යනාදිය කියනලදි. එහි දුරුකළ පවු ඇති බැවින් සමණො යයි දතයුතුය. ඛලු යනු අනුස්සව (ශ්‍රැතිසුවන) අර්ථයෙහි නිපාතයෙකි. හො යනු ඔවුන්ගේ ඔවුනොවුන්ට ඇමතීමක් පමණි. ගොතමො යනු භාගාවතුන්වහන්සේගේ ගොත්‍රවශයෙන්, ප්‍රකට කිරීමකි. එබැවින් සමණො ඛලු හො ගොතමො' යන මෙහි ගෞතම ගොත්‍රයෙහිවු හවත් ශ්‍රමණයෝ යන මෙබඳු අත්ථිය දක්විය යුතුය. සත්‍යපුත්තො යන මෙය භාගාවතුන්වහන්සේගේ උසස් කුලය ප්‍රකට කිරීමකි. සත්‍යකුලා පබ්බරිතො යනු සැදුනුයෙන් පැවිදිවූ බව ප්‍රකට කිරීමකි. කිසියම් දිළිඳුබවකින් නොමඬනාලද්දේ ධනවිනාශයක් නොමැතිවුම ඒ කුලය අතර සැදුනුයෙන් පැවිදිවූයේකැයි කියනලද්දේ වෙයි. තං බො පන යනු ඉහළම ආබ්‍යාසාර්ථයෙහි කම්මිහකතිවචනයයි. ඒ හවත් ගෞතමයන්ගේ යන අර්ථයි. කල්‍යාණො යනු කල්‍යාණයෙහි පිහිටියේයි. ශ්‍රේෂ්ඨයෙකිසි කියනලද්දේ වෙයි. කිත්තිසංඥො යනු කීර්තියමය, පෑතිසොභාව හෝ වෙයි. අබ්‍රහ්මගතො යනු දෙවියන් සහිත ලෝකය පතුරුවා මතු වූයේයි. කෙසේදයත්? ඉතිපි සො හගවා -පෙ- බුද්ධො හගවා යනුවෙනි. මේ එහි පදසම්බන්ධයයි. සො හගවා ඉතිපි අරහං ඉතිපි සමමාසමබුද්ධො - පෙ- ඉතිපි සො හගවා යනුවෙන් මේ මේ කාරණයන්ගෙන්දැයි කියනලද්දේ වෙයි. මෙයින් සතුරන් දුරුකළ හෙයින්ද හවචක්‍රයෙහි ගරාදි නැසූ හෙයින්ද ප්‍රත්‍යයාදීන්ට සුදුසුබැවින්ද රහසිනුදු පවු කිරීමක් නොමැති බැවින්දැයි මේ කරුණුවලින් ඒ භාගාවතුන් වහන්සේ අරහත්යයි දතයුතුයයි. මේ ක්‍රමයෙන් මාතෘකාව තබා සියලුම මේ පද විසුද්ධිමග්ගයෙහි බුද්ධානුස්සති නිර්දේශයෙහි විස්තර කරනලදි. එයින් මේ පදවල විස්තරය ගතයුතුය. සො ඉමං ලොකං යනු ඒ භාගාවත් ගෞතමයන්වහන්සේ මෙලොවට දැන් කිවයුතු දේ දක්වනසේක. සද්දෙවකං යනු දෙවියන් සහිතවූයේ සද්දෙවකං නම්. මෙසේ මාරයා සහිතවූයේ සමාරකං නම්. බ්‍රහ්මයා සහිතවූයේ බ්‍රහ්මකං නම්. ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයන් සහිතවූයේ සත්‍යමණ්‍යබ්‍රාහ්මණිං නම්. ප්‍රජනනයවූ බැවින් සත්ව ප්‍රජාව පජා නම්.

පථං යනු ඒ ප්‍රජාවයි. දෙවිමිනිසුන් සහිතවූයේ සද්දේවමත්තං නම්. එහි සද්දේවක වචනයෙන් පස්වැදෑරුම් කාමාවචර දේවසමුහයා දතයුතුය. සමාරක වචනයෙන් සවැනිවූ කාමාවචර දේවසමුහයා ගැනෙයි. සබ්බමක වචනයෙන් බ්‍රහ්මකායිකාදී බ්‍රහ්මසමුහයා ගැනෙයි. සසාමණ්ඩ්‍රාහමණි වචනයෙන් සසුනට පසම්තුරු විරුද්ධ ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණ සමුහයා ගැනෙයි. නැසු පවු ඇති, යටපත් කළ පවුඇති ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණ සමුහයාද ගැනෙයි. පථාවචනයෙන් සත්වලෝකය ගැනෙයි. සද්දේවමත්තංවචනයෙන් සම්මුති දෙවියන් සහ සෙසු මිනිස්සු ගැනෙති. මෙසේ මෙහි තුන්පදයන්ගෙන් අවකාශ ලෝකය සමඟ සත්වලෝකයද දෙපදයකින් ප්‍රජාව වශයෙන් සත්වලෝකයද ගන්නාලද්දී දතයුතුය. (මේ සඳහා) වෙනත් ක්‍රමයක්ද වෙයි. සද්දේවක (වචනය) ගැනීමෙන් අරූපාවචර ලෝකය ගන්නාලදී, සමාරක (වචනය) ගැනීමෙන් සයවැදෑරුම් කාමාවචර දිව්‍යලෝකය ගන්නාලදී, සබ්බමක (වචනය) ගැනීමෙන් රූපී බ්‍රහ්මලෝකය ගන්නාලදී, සසාමණ්ඩ්‍රාහමණාදී (වචන) ගැනීමෙන් සිවුපිරිස් වශයෙන් සම්මුති දෙවියන් සහිත මිනිස් ලොව හෝ සෙසු සියලු සත්වලෝකය හෝ ගන්නාලදී, පොරාණිකයෝ වනාහි (මෙසේ) කීහ: 'සද්දේවකං යනු දෙවියන් සහිත අවශේෂ ලෝකයයි. සමාරකං යනු මාරයා සමඟ අවශේෂ ලෝකයයි. සබ්බමකං යනු බ්‍රහ්මයන් සමඟ අවශේෂ ලෝකයයි. මෙසේ සියලු හව්‍රයට ඇතුළත්වූ සත්වයන් තුන් ආකාරයකින් පද තුනෙහි බහා යළි දෙපදයෙන් සියල්ල එක්කොට ගැනීම සඳහා 'සසාමණ්ඩ්‍රාහමණිං පථං සද්දේව මත්තං'යි කියනලදී. මෙසේ පද පයින් ඒ ඒ ආකාරයෙන් ත්‍රේධාතුක ලෝකයම එක් කොට ගන්නාලදී, 'සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා පච්චෙදෙති' යන්නෙහි සයං යනු තෙමේයි. අනුත්ථිසිත් මෙහෙයවන්නකු නොවීයි. අභිඤ්ඤා යනු මනාව දැනගෙනයි. අධික ඥානයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට යන අතරීයි. සච්ඡිකත්වා යනු ප්‍රත්‍යක්ෂ කොටයි. මෙයින් අනුමානාදිය ප්‍රතික්ෂේප කරනලදී, පච්චෙදෙති යනු අවබෝධ කරවයි. වටහා දෙයි. ප්‍රකාශ කරයි. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං -පෙ- පරියොසාන කල්‍යාණං යනු ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ සත්වයන් කෙරෙහි කරුණාව නිසා අනුත්තරවූ විවේක සුවයද අතහැර දහම් දෙසනසේක. එයද ටිකක් හෝ බොහෝවක් දෙසන සේක් ආදිකල්‍යාණාදීවූ ආකාරයටම පවසනසේක. ආදියෙහි (පටන් ගැන්මෙහි)ද කලණවූ යොදුරුවූ නිවැරදිවූ දෙයක්ම කොට දෙසනසේකැයි කියනලද්දේ වෙයි. එහි දෙසුමට මුලමැද සහ අගක් ඇත. සසුනටද ඇත. දෙසුමෙහි වනාහි සිවුපදෙහි ගාථාවක වුවද පළමුවැනි පාදය මුල නම්. එයින් මතු පාද දෙක මැද නම්. අවසානයෙහි එක් පාදයක් කෙළවර නම්. අනුසන්ධි එකක් ඇති සුත්‍රයාගේ නිදනය මුලයි. ඉදමවොව යනු කෙළවරයි. මේ දෙක අතරම මැදයි. නොයෙක් අනුසන්ධි

ඇති සුත්‍රයාගේ පළමු අනුසන්ධිය මූලයි. අවසානයෙහි අනුසන්ධිය කෙළවරයි. මැද එකක් හෝ බොහෝවක් හෝ අනුසන්ධි මැදයි. ශාසනයාගේ ශීලසමාධි විදහිනා මූලයි. 'කො වාදි කුසලානං ධම්මානං සීලඤ්ච සුවිසුඛං දිට්ඨි ව උජ්ජකා' යන්නෙන් මෙය කියනලද්දේමය. 'අභි භික්ඛව මජ්ඣමා පටිපද තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධා' මෙසේ කියනලද ආයාචිකාව මැද නම්. ඵලයද නිවනද කෙළවර නම්. 'තස්මාතිහ තථං බ්‍රාහ්මණ බ්‍රහ්මවරියං එතං පාරං එතං පරියොසානං' යන මෙහි ඵලය අවසානය (කෙළවර)යි කියනලදි. නිබ්බාණොගධංහි ආවුසො විසාඛ බ්‍රහ්මවරියං වුසසති නිබ්බානපරායනං නිබ්බානපරියොසානං' යන මෙහි නිවන කෙළවරයයි කියනලදි. මෙහි දෙසුමේ මූලමැද අග අදහස් කරනලදි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ දහම් දෙසන සේක් පටන් ගැන්මෙහි ශීලය දක්වා මැද මාගීයද අවසානයෙහි නිවනද දක්වනසේක. එහෙයින්, 'යො ධම්මං දෙසෙති ආදි කල්‍යාණං -පෙ- පරියොසානකල්‍යාණං'යි කියනලදි. එහෙයින් අන්‍යධම්මකපීඨයෙක් වුවද ධම්මය දෙසන්නේ

ආදියෙහි ශීලය දක්වන්නේය. මැද මග පළමු කරන්නේය, අවසානයෙහි නිවන (පැහැදිලි කරන්නේය). මෙය කපිකකතිකාවකි.¹

සාසථං සබ්බඤ්ජනං යනු යමෙකුගේ කැදබන් ස්ත්‍රීපුරුෂාදීන් ඇසුරුකොට ඇති දේශනාවක් වෙයිද හෙතෙම අරුත්සහිතවුවක් නොදෙසයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි එබඳුවූ දේශනාව අතහැර සතර සතිපට්ඨානාදිය ඇසුරුකොට ඇති දෙසුමක් දෙසනසේක. එහෙයින් අර්ථසහිතව දේශනාකෙරෙයයි කියනුලැබේ. යමෙකුගේ දේශනාව එකබෞජනාදියෙන් යුක්ත වූයේ හෝ තොලෙන් නුපදින බෞජන ඇත්තේ හෝ සියල්ල විසිරිගිය සියල්ල නිගහිත බෞජන ඇත්තේ හෝ වේද ඔහුට දම්ළ කිරාන යවනාදී ආනාර්යයන්ගේ භාෂා මෙන් වෞජන පූර්ණත්වයක් නොමැති බැවින් අබෞජන නම්වූ දේශනාව වෙයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වනාහි

'සිථිල ධනික දීඝ රස්ස, ලහුක ගරුක නිගහිත සම්බන්ධ වචනික විමුක්ත යනුවෙන් වෞජන බුද්ධියෙහි ප්‍රභේදය දශාකාරය.'²

1. ආදිමහි සීලං දසොසා - මජ්ඣිමං මග්ගං විභාවයෙ
පරියොසානමිති නිබ්බානං - එසා කපිකසණ්ඨිති

2. සිථිලධනිකඤ්ඤිකරසාං
ලහුකගරුකඤ්ඤි නිගහිතං
සම්බන්ධං වචනිකං විමුක්තං
දසධා බෞජන බුද්ධියාපසහෙදෙ

මෙසේ කියනලද දශවිධ ව්‍යාප්තිය (අක්ෂරය) නොමකා පිරිසුන් අකුරු ඇත්තක්ම කොට දහම් දෙසන සේක. එබැවින් බ්‍යාප්තසහිත කොට දෙසනිසි කියනු ලැබේ. **කෙවලපරිපූරණය** යන මෙහි **කෙවල** යනු සියල්ල යන්නට සමානාර්ථවාචීය. **පරිපූරණය** යනු නොඅඩුනොවැඩි යන්නට සමානාර්ථවාචීය. 'සියල්ලෙන් පිරිසුන්වම දෙසනසේක. නොපිරිසුන්වු එක් දෙසුමකුණු නැත' යන මෙය කියන ලද්දේවෙයි. **පරිපූර්ණ** යනු උපකෙලය රහිත වූයේයි. යමෙක් මේ දම් දෙසුම නිසා ලාභයක් හෝ සත්කාරයක් හෝ ලබමැයි දෙසයිද ඔහුගේ අපිරිසුදු වූ දෙසුමක් වෙයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වහාහි ලෝකාමිෂ්‍ය අපේක්ෂාරහිතවූ සේක් හිතවත්බව පැතිරෙන මෙහිභාවනාවෙන් මොළොක්වූ හදවත ඇතිසේක් අනුග්‍රහ දක්වීමේ ස්වභාවයෙන් යුක්තවූ සිහිත් දෙසනසේක. එබැවින් පිරිසුදුව දෙසනිසි කියනුලැබේ. **බ්‍රහ්මචරිය** **පකාසෙති** යන මෙහි බ්‍රහ්මචරිය යනු ශික්ෂාත්‍රයට ඇතුළත් වූ සියලු සසුනයි. එබැවින් බ්‍රහ්මචරියය ප්‍රකාශ කෙරෙතැයි කියනු ලැබේ. ආදිකල්‍යාණවූ -පෙ- පිරිසිදුවූ ධර්මය උන්වහන්සේ දෙසනාකරනසේක යන්නෙන් මෙසේ දෙසනසේක්ද ශික්ෂාත්‍රයට ඇතුළත්වූ සියලු ශාසනබ්‍රහ්මචරියාව ප්‍රකාශකරන සේකැයි මෙසේ මෙහි අර්ථය දහයුතුය. **බ්‍රහ්මචරිය** යනු ශ්‍රේෂ්ඨාර්ථයෙන් බ්‍රහ්මවූ හැසිරීමයි. බ්‍රහ්මභූතවූ බුද්ධාදීන්ගේ හෝ චර්යාවයයි කියනලද්දේ වෙයි.

සාධු ඛො පන යනු මනොභූතයේයි. අරුත් එළවන්නේ සුවඑළවන්නේයයි කියනලද්දේ වෙයි. **කථාරූපානං අරහතං** යනු ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්බඳුවූ සේක්ද එබඳුවූ නොයෙක් කල්පකොටි ශතසහස්‍රයන්ගෙන්ද දුර්ලභවූ දකුම්භැති බ්‍යාමප්‍රභාවෙන් වටකරනලද අසුඅනු ව්‍යාප්තයනගෙන් යුක්තවූ දෙතිස්මහා පුරුෂ ලක්ෂණයන්ගෙන් ගැවසීගත් මනරම් සිරුරුඇති ශ්‍රේෂ්ඨදර්ශන ඇති, ඉතා මියුරුදහම් හඬඇති තත්වූ පරිද්දෙන්වූ ගුණයන්ට පැමිණීමෙන් ලොව රහතුනැයි ලබනලද නම්ඇති රහතන් වහන්සේගේයි. **දසසනං හොති** යනු පැහැදීමෙන් සොමාවූ ඇස් ඇර දකිම් පමණකුණු යහපත්වෙයි. ඉදින් අංග අටකින් සමන්විතවූ බ්‍රහ්මභූතයෙන් දහම් දෙසන්නාවූ බුදුන්වහන්සේගේ එක් පදයකුණු අසන්නට ලබන්නමෝ නම් යහපතක්ම වන්නේයයි මෙසේ අදහස් කොටයි. **යෙන හගවා තෙනුපසංකම්පු** යනු සියලු කටයුතු අතහැර සතුටුසිහිත් ගියාහුය. **අක්ඛලං පණාමෙත්වා** යනු ඒ දෙපසෙහි වුවෝ මෙසේ සිතූහ: 'නුඹලා කුමක් නිසා ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට වැන්දඳුදැයි ඉදින් මිථ්‍යාදෘෂ්ටිකයෝ අපට වෝදනා කරත් නම් ඔවුන්ට කිම ඇදිලි බැඳීම් පමණකින් වදනා ලද්දේ වේදැයි කියමු. 'කුමක්හෙයින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේට නොවැන්දඳුදැයි'

සමාග්දෘෂ්ටිකයෝ වෝදනා කරත් නම් කිම? හිසින් බිම පහරන්නහු විසින් පමණක්ම වදනාලද්දේ වේද? ඇදිලිබැඳීමම වැළීමක් නොවේදැයි කියමු. **නාමගොතනං** යනු හවත් ගොතමයිනි, මම අසුවලාගේ පුත්වූ දත්ත නම් වූයෙමි. මිත්ත නම්වූයේ මෙහි පැමිණියෙමි කියන්නාහු නම අස්වත් නම්. හවත් ගොතමයිනි, මම වාසෙට් නම් වූයෙමි. කච්චායන නම් වූයෙමි මෙහි පැමිණියෙමැයි කියන්නාහු ගෝත්‍රය අස්වත් නම්වෙයි. දිළිඳු මහඵ කුලපුත්‍රයෝවූ මොවුහු පිරිසමුද නම්ගොත් වශයෙන් පළට වන්නාමෝයි මෙසේ කළාහුය. යමෙක් වනාහි **කුණ්ඩිගුණා** නිහඬව හුන්නාහුද ඔවුහු කෙරොටිකයෝ මෙන්ම අත්ඛාලයෝද වූහ. එහි කෙරොටිකයෝ 'කථාසල්ලාප එකක් දෙකක් කරන කල්හි විශ්වාස ඇත්තේවෙයි. විශ්වාසය ඇතිකල්හි හික්ෂා එකක් දෙකක් නොදීම නොයුතුය'යි එයින් තමන් මිඳෙන්නාහු නිහඬව හිඳිත්, අත්ඛාලයෝ නොදැනීමෙන්ම පහත හෙළා මැටිපිටු මෙන් ඒ ඒ තැන නිහඬව හිඳිත්. වෙනාගපුරිකො යනු වෙනාගපුරවැසි වූයේයි. **එතදවොච** යනු පාකෙළවර පටන් කෙස් අග දක්වා තථාගතයන් වහන්සේගේ සිරුර බලමින් අසු අනුවාංචනයන්ගෙන් බබළන දෙතිස් මහා පුරුෂලක්ෂණයෙන් සැරසුණු, සිරුරෙන් නික්ම භාත්පයින් අසුරියන් පෙදෙස පැතිර සිටි සවණක් සන බුද්ධරශ්මියෙන් වටවූ තථාගතයන්වහන්සේගේ සිරුර දැක හටගත් විස්මය ඇත්තේ ගුණ කියමින් හවත් ගොතමයිනි, මේ ආශ්වර්යයි ආදී වචන පැවසීය. එහි **යාවං වීදං** යන මෙය අධික ප්‍රමාණය පිරිසිඳින්නාවූ වචනයකි. එයට විප්පසන්න පදය සමඟ සම්බන්ධය ඇත්තේය. බෙහෙවින් පැහැපත්වූ අතිශයින් විප්‍රසන්නවූ යන අරුත්ය. **ඉන්ද්‍රියානි** යනු ඇස් ආදී සයයි. උත්චහන්සේගේ වනාහි ඉඳුරන් පස පිහිටි තත්හි පැහැපත් බව දැක ඒවායේ පසත් බව ප්‍රකට වූයේය. යම් හෙයකින් එය මනස පහත් කල්හිම වේද? නොපහත් සිත් ඇත්තන්ගේ ඉඳුරන්ගේ පසත්බවක් නැත්ද? එබැවින් උත්චහන්සේගේ මනෝඉන්ද්‍රියයේ පසත්බවද ප්‍රකට වූයේය. මෙතෙම ඒ පසත් බව ගෙන පහත් ඉඳුරන්යයි කීවෙයි. **පරිසුද්ධො** යනු නිර්මලවූයේයි. **පරියොදකො** යනු පබසර වූයේයි. **සාරදං බදරපණ්ඩුං** සරත් කල්හි හටගත් වඩා නොඉඳුණු ඩෙබර (මසත්) එලයයි. එය පිරිසුදු වූයේත් පැහැසර වූයේත් වෙයි. **තාලපක්කං** යනු මනාව පැසුණු තල්ගෙඩියයි. **සමපති බන්ධනා මුක්තං** යනු එකෙණෙහිම බැඳුමෙන් මිදුනේයි. බැඳුම්කට ඉවත් කොට යටිකුරු කොට එලකයක තබනලද එහි සතරඟුලක් පමණ තැන බලන්නවුන්ට පිරිසුදුවූයේ පබසර වූයේවී හැගෙයි. එය උදෙසා කියනලදි. **නෙක්ඛං ජමෙබ්බන්දං** යනු රත්තඤ්චිණ් හෙවත් ජමෙබ්බන්ද රත් ගුළියයි. **දක්ඛකම්මකාරපුත්තසුපරිකම්මකතං** යනු දක්ෂ රත්කරුවකු

විසින් මනාව කරනලද පිරිසමි ඇත්තේයි. **උක්කාමුඛෙ සුකුසලසම්පත්තං** යනු රත්කරු උදුනෙහි පැසවා මනා හැකියාව ඇති රත්කරුවකු විසින් ගැටිමි පිරිමැදිමි පිරිසුදුකිරිමිවලින් මනාව ශුද්ධකළ මනාව මදිනලද යන අර්ථයි. **පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිතං** යනු ගින්නෙන් පිස කොට්ඨකින් ගටා ගෙරුක මැටියෙන් ඔපදමා රත්කම්බිලියක තැබුයි. **භාසනෙ** යනු හටගත් පැහැපත් බවින් බබළයි. **තපෙන** යනු අඳුර නසාලීමෙන් දවයි. **විරොචති** යනු දිදුලන්නක්වී බබළයි, හොඳියන අරුත්ය. **උච්චාසයනම්භාසයනාති** යනු මෙහි පමණ ඉක්මවුයේ උච්චාසයන නම්. දිගු පළලැති අකුප් භාණ්ඩය මිභාසයන නම්. දන් ඒවා දක්වමින් සෙයාපීදං ආසන්දි' යනාදිය පැවසිය. එහි **ආසන්දි** යනු පමණ ඉක්මවූ අයුතයි. **පලලඨකා** යනු පාදයන්හි සැවරූප තබා කරන ලද්දේයි. **ගොතකො** යනු දිගුලොම් ඇති පලසයි. එහි ලොම් අහල් සතරකට වැටිය. **විත්තිකා** යනු නොයෙක් සිතුවම් ඇති සිහින් ලොම්න් කළ ආස්තරණයයි. **පටිකා** යනු සිහින් ලොම්න් කළ සුදුපැහැති ආස්තරණයයි. **පටලිකා** යනු මල්වැඩ දමා සිහින් ලොම්න් කළ ආස්තරණයයි. මෙය ආමලකපට්ටයයිද කියනුලැබේ. **තූලිකා** යනු තෙවදරුමි පුළුන්හි එකකින් පිරුණු මෙට්ටයයි. **වික්කිකා** යනු සිංහව්‍යාසුරාදී රූපවලින් විසිතුරුවූ සිහින්ලොම්න් කළ ආස්තරණයයි. **උදුලොම්** යනු දෙපසින් දහවලූ ඇති සිහින් ලොම්න් කළ ආස්තරණයයි. ඇතමෙක් එක්පසකින් මතුවූ මල් ඇත්තකැයි කියති. **එක්කතලොම්** යනු එක් පසකින් දහවලූ ඇති සිහින් ලොම්න් කළ ආස්තරණයයි. ඇතමෙක් දෙපසින් මතුවූ මල් ඇත්තකැයි කියති. **කට්ඨිසං** යනු මැණික් එබ්බූ කොසෙයා පටපළුවෙන් කරනලද ඇතිරිල්ලයි. **කොසෙයාං** යනු මැණික් එබ්බූ කොසියනුයෙන් කරනලද ඇතිරිල්ලයි. **කුත්තකං** යනු තළහතන් සොළසක් සිට නැටීමට යෝග්‍ය සිහින් ලොම්න් කරනලද ඇතිරිල්ලයි. **හත්ථස්පරාදයො** යනු ඇතුන්ගේ පිට ආදියෙහි අතුරන ඇතිරිලි මෙන්ම ඇත් රූපාදිය දක්වා කරනලද ඇතිරිලියි. **අරිතප්පවෙණි** යනු අඳුන් දිවිසමින් ඇඳක ප්‍රමාණයට මසා කළ ඇතිරියයි. සෙස්ස යට කියනලද අරුත් ඇත්තේමය. **නිකාමලාභී** යනු කැමති දේ ලබන්නාවූ, කැමති කැමතිදේ ලබන්නාවූයි. **අභිව්‍යලාභී** යනු දුක් රහිතව ලබන්නාවූයි. **අකසිරලාභී** යනු බොහෝසේ ලබන්නාවූ මහත්සේ ලබන්නාවූයි. මහත් මහත් දේ ලබන්නේය යන හැඟීමෙන් (එසේ) කියයි. මේ බමුණා වනාහි (උසස්) අයුතෙහි වටිනාකම හඟින්නේයි. හෙතෙම භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ පහන් ඉඳුරන් ඇතිබව ආදිය දක 'ඒකාන්තයෙන්ම මෙතෙම මෙබඳු උසස් අයුත්ති හිඳින්නේ මෙන්ම හොචින්නේද වෙයි. එබැවින් මොහුගේ ඉඳුරෝ පැහැපත් වෙති, ඡවිවරණය

පිරිසුදුය. පැහැපත්යයි හඟින්නේ මේ සේනාසන වණිනාට කීවේය. ලද්දා ව පන න කප්පනති යන මෙහි යම් යම් දෙයක් ගැලපෙයි, සුද්ධ කොසෙය්ස ඇතිරිය ඇදෙහි ඇතිරීමටද වටියි. ගොතකාදිය බුමුතුරුණු පරිභොගයෙන්ද, දික්පුටුපාදයත් සිඳ, පලලඬකයෙහි සත්වරූප සිඳ, තුලිකය ලිහා බිමෙබාහනය (කොට්ටිය)ක් තැනීමට යන වචනයෙන් මේවා එක් විධානයකින් යෝග්‍යය, අකැපදේ උදෙසා සියල්ලම කැප නොවෙතැයි කියනලදි. වනත්තකෞතුක පචාරයාමී යනු ආරණ්‍යයටම පිවිසෙමියි. යදෙව යනු යම්දේයි. පලලඬකං ආගුරීතො යනු තාත්පසිත් (වටකොට) උරුබද්ධාසනය (අරමිණිය) බැඳයි. උප්පංකායං පණ්ඩාය යනු අටළොස් පිටකටුවෙහි කෙළවරින් කෙළවර සපයමින් කය සෘජුව තබායි. පරිමුඛං සතිං උපධංපෙතො යනු කමටහන ඉදිරියේ සිහිය තබායි. නික්මයාම නවත්වා යන අරුත්ය. 'පරි' යනු නවත්වා ගැනීමි (දඩිව ගැනීමි) අරුත්ය, මුඛං යනු නික්මීමි අරුත්ය. සති යනු වැටහීමි අරුත්ය. එහෙයින් 'පරිමුඛං සතිං උපධංපෙතො'යි කියනු ලැබේ' යන මෙය කියනලදි. උපසම්පස් විහරාමී යනු ලැබ ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට වාසයකරමියි. එවං භූතො යනු මෙසේ ප්‍රථමධ්‍යානාදීන් අතුරෙන් යමකින් පූක්ත වීයි. දිබ්බො මෙ එසො තස්මිං සමයෙ වඩ්ඛමො භොති යනු සතර රූපධ්‍යානයන්ට සමවැද සක්මන් කරන්නනුගේ සක්මන දිබ්බවඩ්ඛම නම් වෙයි. සමච්ඡින්න තැහිට සක්මන් කරන්නනුගේ සක්මන දිව්‍යවඩ්ඛමණයම වෙයි. සිටීමි ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. සෙසු ඉරියව් දෙකකිද එසේය. සො එවං පජානාමී රාගො මෙ පභිණො යනු මහබෝ පළහෙහි රහත් මගින් දුරුකළ රාගයම දක්වමින් සො එවං පජානාමී රාගො මෙ පභිණොයි පැවසීය. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙයින් කුමක් කියනලද්දේද යත්: ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාව කියනලදි. ප්‍රත්‍යවෙක්ෂාවෙන් ඵලසමාපත්තිය කියනලදි. ඵලසමච්ඡින්නට සමච්ඡින්නනුගේද ඵලසමච්ඡින්න තැහිසිටියනුගේද සක්මන් ආදිය ආර්යවඩ්ඛමාදිය වෙයි. මෙහි සෙස්ස පළමමය.

3. 2. 4

සිවුවැන්නෙහි, රාජගහෙ යනු මෙබඳු නම් ඇති නගරයෙහියි. ගිජ්ඣකුටෙ පබ්බතෙ යනු මෙහි කුළු (මුදුන්) ගිජුලිභිණියන්ට සමානය හෝ එහි කුළුවල ගිජුලිභිණියෝ වසන් යන්නෙන් හෝ ගිජ්ඣකුට නම් වෙයි, ඒ ගිජුකුළු පව්වෙහිය. එයින් රජගහනුවර ගොදුරුගම කොට වසන්නාවූ බුදුරදුන් වෙසෙන තැන දක්වනලදි. ගිජුකුළු පව්වෙහි තථාගතයන්වහන්සේ උදෙසා විහාරයක් කරවනලදි. ගිජුකුළුවිහාරය

යනු එහි නමයි. එහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ එසමයෙහි වාසය කරනසේක. සරහො නාම පරිබ්බාජකො අචිරපක්කනොහොති යනු සරහ යන මෙබඳු නමක් ඇති පිරිවැරී තෙමේ මේ සසුනෙහි පැවිදිව නොබෝකලකින්ම ඉවත්ව ගියේ වෙයි. මෑතදී සිවුරු හළේය යන අරුත්ය. සම්මාසම්බුදුන් වහන්සේ ලොව පහළවූ කල්හි තීර්ථකයෝ නවුවාවූ ලාභසත්කාර ඇත්තෝ වූහ. තෙරුවනට මහත්ලාභසත්කාරයක් උපන්නේය. මෙසේ කියනලද්දේ වෙයි: 'එකල්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ සත්කාර කරනලද්දේ ගරුකරනලද්දේ වඳනාලද්දේ පුදන ලද්දේ, වීචර පිණ්ඩපාත සේනාසන ගිලාන ප්‍රත්‍යය බෙහෙත් පිරිකර ලබන්නෝ වූසේක. අත්තොටු පිරිවැරියෝ සත්කාර නොකරනලද්දහුය. ගරුනොකරන ලද්දහුය. නොපුදනලද්දහුය. වීචර පිණ්ඩපාතසේනාසන ගිලාන ප්‍රත්‍යය බෙහෙත් පිරිකර නොලබන්නෝ වූහ.' ඔවුහු මෙසේ පිරිහුණු ලාභසත්කාර ඇත්තෝ පත්සියයක් පමණ එක් පරිබ්බාජකාරාමයකට රැස්ව සාකච්ඡා කළාහුය. 'පිත්චන්ති, අපි ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන් පහළවූ කල පටන් නවුවාවූ ලාභසත්කාර ඇත්තෝ වෙමු. ශ්‍රමණභවත් ගෞතමයන්ගේද ශ්‍රාවකයන්ගේද එක් අගුණයක් සලකවූ. නුගුණ පතුරා ඔහුගේ සසුන ගරහා අපට ලාභසත්කාර උපදවන්නෙමු' යනුවෙනි. ඔවුහු වරදක් සොයමින් තිදෙරෙහිද ආරීචියෙහිද යන සිවුතත්හිද ශ්‍රමණභවත් ගෞතමයන්ගේ වරදක් දක්මට නොහැක්කාහු 'මේ සිවුතැන් හැර අන්තෑතක (වරදක්) සොයවු'යි කීවාහුය. ඉක්බිති ඔවුනතුරෙන් එකෙක් මෙසේ කීය. 'මම අනෙකක් නොදකිමි. මොවුහු අඩමසක් පාසා රැස්ව දෙර කවුළුවසා හෙරණුන්ටද පිවිසීමට නොදෙති. ජීවිතසමාන උපස්ථායකයෝද (එය) දැකීමක් නොලබති. ආවට්ටනී (මිනිසුන් ඇද බැද තබා ගන්නා) මායාවක් මතු කොට දක්වමින් ජනතාව මුළාකරගෙන තිබේ. ඉදින් ඒ මායාව ගෙන ඒමට හැකිවන්නමෝ නම් මෙසේ අපගේ ලාභ සත්කාර මහත් වන්නේය.' තවකෙක් තවකෙක්ද මෙසේම කියමින් නැගී සිටියහ. සියල්ලෝ එකම මතයක පිහිටියහ. ඉක්බිති, 'යමෙක් එය ගෙන ඒමට හැකි වන්නේද ඔහු අපගේ සමයෙහි ජොෂ්ඨයකු කරන්නෙමුයි කීවාහුය. අනතුරුව කෙළවරෙහි පටන් නුඹට හැකිද නුඹට හැකිදැයි අසා මට නොහැක, මට නොහැකැයි බොහෝ දෙනකු කීකල්හි 'ඇදුරුතමනි, නුඹට හැකිදැයි සරහ පිරිවැරියාගෙන් ඇසූහ. නුඹවහන්සේලා තම කථාවෙහි පිහිටා මා ජොෂ්ඨයකු කරන්නාහු නම් මෙය අපහසුවක් නොවේයයි හෙතෙම කීවේය. 'ආචාරිනි, මෙය අපහසුනොවේ. ගෙනෙන්න, අපවිසින් ඔබ ජොෂ්ඨයෙක් කරනලද්දේම වෙති'යයි (අන්‍යයෝ කීහ.) 'එය ගෙනෙන්නහු විසින් සොරාගෙන හෝ පැහැරගෙන හෝ ගෙනඒමට නොහැක්කේය. ශ්‍රමණ භවත් ගෞතමයන්ගේ

සවිවකු මෙන්වී ඔහුගේ සවිවන් වැඳ වත්පිළිවෙත් කොට ඔවුන්ගේ පාත්‍රයෙහි බත් වළඳ ගෙන ඒමට හැකිය. ඔහුගේ මෙබඳු ක්‍රියාවන්ට ඔබලා කැමැත්තහුදැයි හෙතෙම ඇසීය. 'යම් කිසිවක් කොට එය ගෙනවුත් අපට දෙන්නැ'යි ඔවුහු කීහ. 'එසේ වීනම් මාදක නොපසන් වුවත් මෙන් වන්නහු'යයි පිරිවැරියන්ට සංඥාවක් දී දෙවැනි දිනයෙහි උදයෙන්ම නැගිට ගිජුකුළු මහ වෙහෙරට ගොස් දුටුදුටු හික්කුන්ට පසහ පිහිටුවා පාවැන්නදේය. 'අන් පිරිවැරියෝ සැඩ පරුසය. මෙතෙම වනාහි පසන්වූයේ සැදහැවතෙක් වන්නේය'යි හික්කුහු පැවසූහ. 'ස්වාමීනි, නුඹවහන්සේලා දූත සුදුසු තත්හිම පැවිදිවුවාහුය. අපි වනාහි සලකා නොබලමින් නොකොටින් ඇතුළුවුවාහු අනෙර්යානික මාර්ගයෙහි හැසිරෙමු'යි හෙතෙම මෙසේද කියා දුටුදුටු හික්කුන් යළියළිත් වදියි. නහන පැන් ආදිය පිළියෙළ කර දෙයි. දහැටි දඩු කැප කර දෙයි. පා දෙවයි. අකුල්ලයි. ඉතිරි බත් ලැබ වළඳයි. එක් මහතෙර නමක් මේ අයුරින් වසන මොහු දක 'පිරිවැරිය, නුඹ සැදහැවත්ය, පසන්ය, කුමක්නිසා පැවිදි නොවන්නෙහිදැයි ඇසූහ. 'ස්වාමීනි, කවරෙක් මා පැවිදි කරන්නේද? අපි බොහෝකලක් ස්වාමීන්වහන්සේලාට සතුරෝ වී හැසුරුනෙමු'යි හෙතෙම කීවේය. තෙරණුවෝ ඉදින් නුඹ පැවිදිවනු කැමැත්තෙහි නම් මම නුඹ පැවිදි කරන්නෙමි'යි කියා පැවිදිකරවූහ. හෙතෙම පැවිදිවූ කලපටන් නිබඳව වත්පිළිවෙත් කළේය. ඉක්බිති තෙරණුවෝ මොහුගේ වත්පිළිවෙත්හි පැහැද නොබෝ කලකින්ම උපසපන් කරවූහ. හෙතෙම පොහොය දිනයෙහි හික්කුන් සමඟ පොහොයගෙට පිවිස හික්කුන් මහත් උත්සාහයෙන් පාමොක් දඩ්සේ ගනු දක මොවුහු මේ අයුරින් විස්තර කරමින් ලොව රවටාගෙන කති. කිහිපදිනකින්ම (මෙය) ගන්නෙමි'යි සිතුවේය. හෙතෙම පිරිවෙණට ගොස් උපාධ්‍යායයන්වහන්සේ වැඳ 'ස්වාමීනි, මේ ධර්මය කවර නම් ඇත්තේදැ'යි ඇසීය, ඇවැත්නි, පාමොක් නම් වූයේය'යි තෙරණුවෝ පැවසූහ. 'මෙය උතුම් දහමක් වන්නේය (වියහැකිය)යි හෙතෙම පැවසීය. 'ඇවැත්නි, එසේය: මේ ශික්ෂාව සියලුසසුන දරන්නේය'යි තෙරණුවෝ පැවසූහ. 'එසේනම් ස්වාමීනි, මේ ශික්ෂාධර්මය උතුම්. මෙයම පළමුව ගනිමි'යි හෙතෙම කීය. 'ඇවැත්නි, ගනුවයි. තෙරණුවෝ පිළිගත්හ. හෙතෙම එය ගන්නේ පිරිවැරියන් දක (හමුව) ආචාරිනි, කෙබඳුදැයි අසනලද්දේ 'ඇවැත්නි නොසිතවූ. කිහිප දිනකින් ගෙන එන්නෙමැයි කියා නොබෝ දිනකින්ම උගෙන උපාධ්‍යායයන්ගෙන් 'ස්වාමීනි, මෙපමණක්මද නැතහොත් අන්දෙයකුත් ඇත්දැ'යි විමසීය. ඇවැත්නි, මෙපමණක්මයයි පැවසූහ. හෙතෙම දෙවැනි දිනයෙහි හැඳ පෙරවූ අයුරින්ම (කලින්) ගත් අයුරින්ම පාත්‍රය ගෙන ගිජුකුළුපව්වෙන් නික්ම පිරිවැරී

අරමට පිවිසියේය. පිරිවැරියේ ඔහු දක 'කෙබඳුද, අයුරුකුමනි, ආවට්ටනි මායාව ගෙන ඒමට නොහැකි වුවහුද'යි (අසමිත්) ඔහු පිරිවරා ගත්ත. 'නහමක් නොසිතවු ඇවැත්නි, මවිසින් ආවට්ටනි මායාව ගෙනෙනලදි. මෙතැන්පටන් අපට ලාභසත්කාර බහුල වෙයි. තුඹලා ඔවුනොවුන් සමගිවවු. විවාද නොකරවු'යි පැවසීය. 'ඉදින් ආචාර්යකුමනි, ඔබ විසින් මනාව ගන්නාලද්දේ නම් අපලවාද එය කියවුවමැනවැයි ඔවුහු කිහ. හෙතෙම මුල පටන් පාමොක් විස්තර කොට දක්වීය. ඉක්බිති ඒ සියල්ලෝම, 'පිත්වත්නි, එවු. නුවර හැසිරෙමින් ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ගේ නුගුණ කියමු'යි නුවර දෙරටු නොඇර තිබියදීම දෙරටු පමීපයට ගොස් විවෘතවු දෙරටුවෙන් සියල්ලන්ට පළමුව (නුවරට) පිවිසියහ. මෙසේ ශ්‍රමණලක්ෂණය සහිතව පිටව යන්නාවු ඒ සරහ පිරිවැරියා සඳහා. 'සරහො නාම පරිබොජකො අවිරපක්කනො හොති'යි කියනලදි. එදවස ශාස්තෘත්වහන්සේ උදසන ලොව බලන සේක් 'අද සරහ පිරිවැරියා නුවර හැසිර පකාසනිය කර්මය කරයි. තෙරුවනේ නුගුණ කියමින් විස පතුරුවා පිරිවැරී අරමට යන්නේය. මමද එහිම යන්නෙමි. සිවුපිරිසම එහි රැස්වෙයි. එම රැස්වීමෙහි අසුසාරදහසක් ප්‍රාණිහු අමා පැන් බොන්නාහුය. යන මෙකරුණ දුටු සේක.

ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ, ඔහුට ඉඩ ලැබේවා! කැමති පරිද්දෙන් නුගුණ පවසාවායි සිතා 'ආනන්ද, අටළොස් මහ වෙහෙරෙහි බික්සහනට මා සමඟම පිඬු හැසිරීමට සැළ කරව'යි අනඳ තෙරුනට පැවසූ සේක. තෙරණුවෝ එසේ කළහ. හික්කුහු පාසිවුරු රැගෙන ශාස්තෘත්වහන්සේ පිරිවරාගත්ත. ශාස්තෘත්වහන්සේ හික්කුසංඝයා රැගෙන දෙරටුගම පමීපයෙහිම පිඬු පිණිස හැසුරුණුසේක. සරහ පිරිවැරියාද පිරිවැරියන් සමඟ නුවරට පිවිසියේ ඒ ඒ තන්හි පිරිස්මැද සමූහයා මැද, රජගෙවල, ඇමතිගෙවල වීදි සිවුමංසල ආදී තන්හි සිට, අප විසින් ශ්‍රමණශාක්‍යපුත්‍රයන්ගේ ධර්මය දන්නාලද්දී ආදිය පැවසීය. එය සඳහා 'සො රාජගහෙ පරිසනිං එවං වාචං භාසති' යනාදිය කියනලදි. එහි අඤ්ඤානො යනු දන්නාලද්දේ, අවබෝධකරන ලද්දේ, පැහැදිලි කොට ඉගෙනගන්නාලද්දේයි දක්වයි. අඤ්ඤා යනු දනයි. අපක්කනො යනු ශ්‍රමණලිංගය සහිතවම පිටත්වූයේයි. ඉදින් ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ගේ සසුනෙහි හරයක් වූයේ නම් මම එයින් බැහැර නොයන්නෙමි. ඔහුගේ සසුන නිසරුය. ආචරිතනිමායාව ගෙනහැර දක්වමින් ශ්‍රමණයෝ ලොව කති යන මෙකරුණ ප්‍රකට කරමින් මෙසේ කීය. අට බො සම්බහුලා හික්කු යනු ඉක්බිති මෙසේ ඒ පිරිවැරියා කියන කල්හි අරුණවැසි පන්සියයක් හික්කුහු ශාස්තෘන් වහන්සේ අසුවල්තැනට පිඬුපිණිස හැසිරීමට ගිය

සේක්දැයි නොදන්නාහු පිටු පිණිස හැසිරෙන වේලෙහි රජගහනුවරට පිටු පිණිස පිවිසියහ. ඔවුන් සඳහා මෙය කියනලදි. අසොසාසුං යනු ඇසුහයි. යෙන හගවා තෙතුවසංකම්සු යනු මෙකරුණ භාගාවතුන් වහන්සේට සැළ කරමිහයි එළඹියහ. සප්පිතිකා තීරං යනු එබඳු නම්ඇති නදියෙහි තෙරයි. අධිවාසෙසි හගවා තුණ්හිභාවෙන යනු ශරීරාංගයන් හා වච් අංගයන් නොමෙහෙයවා අභ්‍යන්තරයෙහි ක්ෂාන්තිය හසුරුවා සිතෙන්ම ඉවසුසේකැයි අන්වීයි. මෙසේ ඉවසා 'අද සරහ පිරිවැරියාගේ වාදය මැඩීමට යන මා හුදෙකළාව යායුතුද නැතහොත් බික්සහන පිරිවැරීමෙන් යායුතුද'යි සිතුවේක. ඉක්බිති උත්චහන්සේට මෙසේ අදහස්වීය. ඉදින් මම බික්සහන පිරිවරන ලදුව යන්නෙමි නම් මහජනයා 'ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයෝ වාදෙන්පත්තිස්ථානයට යන්නාහු (ස්වකිය) පක්ෂය නභාගෙන ගොස් පිරිස් බලයෙන් හටගත් වාදය මඩිති. පරවාදීන්ට හිස එසවීමට නොදෙති'යි සිතන්නේය. වාදයක් උපන්නල අනුත් ගෙනගොස් එය මැඩීමේ කාර්යයක් මගේ නැත. ඒ මම දන් බුදුව තමන්ට උපන් වාදය මැඩ ලන්නෙමි නම් එය ආශ්වරියයක් නොවේ. (බෝධිසත්ව) වර්යාවෙහි හැසිරෙන කල්හි අහේතුක ප්‍රතිසන්ධියෙහි උපන්නාවූ මව්සිත් ඉසිලියයුතු බර ඉසිලීමට සමත් අනෙකෙක් නම් නොවීය. මෙකරුණ සාධනය කරනු සඳහා!

'යම් යම් තුනක දැඩි බරක්වේද යම් තුනක ගැඹුරු (දුෂ්කර) මාර්ගයක් වේද එකල්හි කණන නමැති ගොනු යොදත්. හෙතෙම ඒ බර උසුලන්නේය'¹ මේ කණනථාතකය ගෙනහැර දැක්විය යුතුය.

අතීතයෙහි එක් සාත්තුතායකයෙක් එක් මැහැල්ලකගේ ගෙහි නවාතැන් ගත්තේය. ඉක්බිති ඔහුගේ එක් දෙනකට රාත්‍රි කාලයෙහි පැටවකු බිහි වීමක් විය. ඒ දෙන එක් වසුපැටවකු වැදුවාය. වසුපැටවා දුටුකල පටන් මැහැල්ලට දරුසෙනෙහසක් උපන්නේය. දෙවැනි දිනයෙහි සාත්තුතායකයා, 'ඔබේ ගෙහි වැටුප (කුලිය) ගන්නැ'යි මැහැල්ලට කීවේය. මැහැල්ල 'මට අන් දෙයකින් වැඩක් නැත. මේ වසුපැටවා පමණක් දෙන්නැ'යි කීවාය. 'මැණියනි, ගන්නැ'යි සාත්තුතායකයා කීවේය. ඔී වසුපැටවා ගෙන කිරි පොවා කැඳබත් තණ ආදිය දෙමින් වැඩුවාය. ඒ වසුපටවා ලොකුවී පිරිපුන් රුව ඇත්තේ ශක්තිසම්පන්න වූයේය. මනා පැවතුම් ඇති ඒ වස්සා නමින් කාළක නම් විය. ඉක්බිති ගැල් පන්සියයක් සමඟ පැමිණෙන්නාවූ එක් සාත්තුතායකයකුගේ ගැල්සක

1. යනො යනො ගරුධුරං - යනො ගම්භීරවක්කනි
තදස්සු කණං යුක්ඛනි - ස්වාස්සුදං වහනෙ ධුරං

දියෙන් බුන් තැනක ගැලීණ. හෙතෙම දසදෙනෙකුද විසිදෙනකුද යොදවාත් එය ඉවත්කරවීමට නොහැකි වන්නේ කාළක වෙත එළඹ 'දරුවා නුඹට වැටුප දෙමි. මගේ ගැල මසවා දෙව'යි පැවසීය. මෙසේද කියා ඔහු රැගෙන මොහු සමග බර ඉසිලීමට අත් සමතෙක් නැතැයි ගැල් වියගසෙහි යොන බැඳ තනි ඔහු පමණක් යෙදවීය. ඒ වස්සා එම ගැල මසවා ගොඩබිමෙහි පිහිටුවා මේ අයුරින්ම ගැල් පත්සියයම ඉවත් කළේය. ඔහු සියල්ලට පසුවවූ ගැල ඉවත් කොට මුදන්නේ හුස්මක් ගෙන හිස එසවීය. සාන්තුනායක තෙමේ, 'මෙතෙම මෙපමණ ගැල් මසවමින් මෙසේ නොකළේය. වැටුප සඳහා මෙසේ කරන්නේ වනැ'යි සිතා ගැල් ගණනට කහවණු ගෙන පත්සියයක පොදියක් ඔහුගේ ගෙලෙහි බැන්දෙව්වේය. ඒ ගොනු අනෙකුන්ට තමන් සමීපයට ගැටීමට (ළං වීමට) නොදෙන්නේ කෙළින්ම ගෙදරට ගියේය. මැහැල්ල මෙය දක (පොදිය) මුද කහවණු බව දැන, 'දරුවා කුමක් නිසා මෙසේ කෙලෙහිද? නුඹ මා වැඩ කොට ගෙනෙන ලද වැටුපෙන් මෝ ජීවත්වන්නීයයි හැඟීමක් ඇති නොකරව'යි පවසා ගොනු උණුදියෙන් තහවා කෙල් ගල්වා මෙතැන් පටන් නැවත මෙසේ නොකරවයි අවවාද කළාය. මෙකරුණ සඳහා 'වරියං වරණකාලෙ අහෙකුකපටිසන්ධියං නිබ්බන්ධනාපි හි මයා වහිතබ්බං ධුරං අඤ්ඤා වහිතුං සමන්වා තාම නාහොසි' යනු 'සිතා හුදෙකලාවම වැඩියේක. එය දක්වීමට 'අඵ බො හගවා සායණසමයං පතිසලලිණා වුට්ඨිතො යනාදිය කියනලදි.

එහි පතිසලලාණා යනු එලසමාපත්ති වලින් මිදීමෙන් පැතිරපැවති (වෙන් වෙන්වූ) අරමුණුවලින් සිත හකුළාගෙන යන අර්ථයි. **හෙත්‍රපසංකම්** යනු පිරිවැරීයන් සියලු නුවරෙහි පකාසනීය කම්ය කොට නුවරින් නික්ම පිරිවැරී අරමෙහි රැස්ව 'ඉදින් ඇවැත්ති, සරහ, ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයෝ පැමිණෙති නුඹ කුමක් කරනිද'යි (අසා) 'ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන් එකක් කරනවිට මම දෙකක් කරමි. දෙකක් කරනවිට සතරක්ද පසක් කරනවිට දහයක්ද දහයක් කරනවිට විස්සක්ද විස්සක් කරනවිට සතළිසක්ද සතළිසක් කරනවිට පණසක්ද පණසක් කරනවිට සියයක්ද සියයක් කරනවිට දහසක්ද කරන්නෙමි'යි මෙසේ ඔවුනොවුනට සිංහනාද කථා නංවා හුන්කල්හි එළඹී සේක. එළඹෙන කල්හි පිරිවැරී අරමට මග නුවර මැදින් වූ බැවින් රන් දෙපට සිවුර හැඳ සුගත් මහ සිවුර පොරවා විසුරුවා තළ බළසෙනග ඇතිරපකු මෙන් එකළාව නුවර මැදින් වැඩියේක. මිසද්වගත්තෝ (බුදුන්වහන්සේ වඩිනු) දක, 'පිරිවැරීයෝ ශ්‍රමණ ගෞතමයන්ට පකාසනීය කම්ය කරන්නහු නුගුණ පැතුරුන. උන්වහන්සේ ඔවුනට එකඟවී සැඟවීමට යනසේක් වනැ'යි එහුබැන්දහුය.

සමාන්දාශ්ටිකයෝ, සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ පාසිවුරු රැගෙන එකළාව නික්මුණු සේක. අද සරභ සමඟ මහාධම්මසුද්ධයක් වන්නේය. අපිදු ඒ සමාගමෙහි කායසාක්ෂ්‍ය වන්නෙමු'යි එහුබැන්දුණුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ මහජනයා බලාසිටියදීම පිරිවැරී අරමට එළඹුණුසේක. පිරිවැරියෝ ගස්ලැහැබි අතු අතරෙහි නැගෙමින් සවණක් සන බුදුරැස් දැක 'අන් දිනයන්හි මෙබඳු බැබළීමක් නැත. මේ කීමෙක්දැයි බලා ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයෝ පැමිණෙති'යි පැවසූහ. එය අසමින්ම සරභ පිරිවැරියා දන අතුරෙහි හිස ගසාගෙන යටිකුරුව හුන්නේය. මෙසේ එකල්හි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ඒ අරමට එළඹ පනවනලද අසුනෙහි හුන්නේය. තථාගතයන් වහන්සේ වනාහි දඹදිව් තෙලෙහි අග්‍රකුලයෙහි උපන් බැවින් ශ්‍රේෂ්ඨ ආසනයට සුදුස්සෙකැයි සියලු තන්හි අසුන පනවනලද්දේම වෙයි. මෙසේ පනවනලද මාහැඟිවූ බුද්ධාසනයෙහි වැඩහුන් සේක.

තෙ පරිබ්බාජකා සරභං පරිබ්බාජකං එතදවොචුං යනු සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ සරභ පිරිවැරියා සමඟ මෙපමණක් පවසන්දීම හික්කු සංඝයා ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පා අනුගමනය කරන්නෝ වී පිරිවැරී අරමට පැමිණියාහුය. සිවුපිරිසම පිරිවැරී අරමට රැස්වූහ. ඉක්බිති ඒ පිරිවැරියෝ, 'ශ්‍රමණ හවත් ගෞතමයන්ගේ ක්‍රියාව ආශ්චර්යයකි. සියලු නුවර හැසිර නුගුණ පතුරා පකාසනිය කමීය කොට ආවාචු වෙරී, පසම්මතුරු සතුරන්ගේ සම්පයට පැමිණ මඳක් හෝ කලහයට හේතුවන කථාවක් නොකළාහුය. පැමිණි වෙලෙහි පටන් සියවරක් පැසවූ තෙලෙන් තවරන්නාක්හු මෙන් අමා පැන් පොවන්නාක්හු මෙන් මිහිරි කථා පැවැත්වූහ'යි සියල්ලෝම සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේට අනුව පවතින්නාහු මෙසේ කීහ. **යාවෙය්‍යාසි** යනු ඉල්වන්නෙහිය, පතන්නෙහිය, කැමතිවන්නෙහිය. **තුණ්හිගුතො** යනු නිහඬබවට එළඹියේයි. **මධ්‍යගුතො** යනු තෙදවත් නොවන බවට පැමිණියේයි. **පතාකිනො** යනු නැවුණු ගෙල ඇත්තේයි. **අධොමුඛො** යනු යටිකුරුවූ මුව ඇත්තේයි. **සම්මාසම්බුද්ධො** තෙ **පටිජානතො** යනු 'මම සම්මාසම්බුද්ධ වෙමි. මවිසින් සියලු ධර්මයෝ අවබෝධකරනලද්දේය'යි මෙසේ දන්නාවූ ඔබවහන්සේගේයි. **අනභිසම්බුද්ධො** යනු ඔබ වහන්සේ විසින් මේ ධර්මයෝ අවබෝධ නොකරන ලද්දහුයි. **තහු** යනු අවබෝධ නොකරන ලද්දේ මෙසේ දක්වනලද ඒ ධර්මයන්හියි. **අඤ්ඤාන වා අඤ්ඤං පටිච්චස්සකි** යනු වෙනත් වචනයකින් වෙනත් වචනයක් සහවන්නේය, වෙනකක් අසනලද්දේ වෙනෙකක් කියන්නේය යන අර්ථයි. **බහිද්ධා කථං අපනාමෙස්සකි** යනු පිටතින් අනාවූ ආගන්තුක කථාවක් ගෙනහැර දක්වන්නේ පළමුකථාව ඉවත් කරන්නේයි. **අප්පච්චයං** යනු අතෘප්තියයි,

නොසතුටයි. පාසලකර්මයක් යනු ප්‍රකට කරන්නේය. මෙහිදී අප්‍රත්‍යයෙන් දෙමනස කියනලදී. මුලින් කියනලද දෙකින් අඩුවැඩි හේද ඇති ක්‍රෝධයම සඳහන් කරනලදී. මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ පළමුවිසාරද බවින් සිංහනාද කොට යළි දෙවැන්න ආදියෙන් සිංහනාද කරනසේක් යො බො මං පරිබාණකා යනාදිය පැවසුසේක. එහි යසා බො පත තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො යනු යම් මාතෘයක් හෝ ඵලයක් සඳහා ඔබ වහන්සේ විසින් චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය දෙසනලද්දේද යනුයි. යො න නියාති යනු ඒ ධර්මය (අරමුණුවෙන්) යොමු නොකරන්නේය. (අරමුණට) නොයන්නේයි. ඒ අත්ථය ඉටු නොකරන්නේයි කියනලද්දේ වෙයි. තකකරසා යනු යමක් එය කරයිද ප්‍රතිපත්ති පුරන්තාවු ඒ පුද්ගලයාට යන අත්ථයි. සමමා දුක්ඛකියාය යනු හේතුවෙන්, නයින්, කරුණින්, සසර දුක් නැතිවීම සඳහායි. නැතහොත්, යසා බො පත තෙ අත්ථාය ධම්මො දෙසිතො යනු නුඹවහන්සේ විසින් යම් කරුණක් සඳහා ධර්මය දෙසනලද්දේද ඒ කෙසේදැයි? රාගය නැසීම සඳහා අසුභ කම්ප්පාතයන් දොෂය නැසීම සඳහා මොහු භාවනාවත්, මෝහය නැසීම සඳහා ධර්මපයන් විතර්කය නැසීම සඳහා ආනාපාන සතියත්ය. යො න නියාති තකකරසා සමමාදුක්ඛකියාය යනු යමක් යම් දහමක් දෙසනලද අයුරින් අනුගමනය කරයිද ඒ දහම එසේ කරන්නාවු ඔහුට මනා හේතුවෙන් නයින් කරුණින් සසර දුක් කෙළවර කිරීම සඳහා යොමු නොකරයි. නොයයි, ඒ කරුණ ඉටු නොකෙරෙයි යනු මෙහි අරුතයි. සෙය්‍යථාපි සරහො පරිබාණකො යනු යම්සේ මේ සරහ පරිවැරිතෙමේ යොවින් සිතුවිල්ලෙහි යෙදෙමින් වැටහීම් රහිතව හුන්නේද එසේ හිඳින්නේයි. මෙසේ තුන් පදයන්ගෙන් සිංහනාද පවත්වා තථාගතයන් වහන්සේ දෙසුම කුළුගත්වන්දී එතැනි රැස්වූ අසුසාරදහසක් පමණවූ ප්‍රාණිනගෙන් යුත් පිරිස අමාපූන් බිවෙයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ පිරිස අමාපූන් පානය කළබව දූත අහසට පැනනැගී වැටීසේක. එකරුණ දක්වීමට, අථබො හගවා යනාදිය කියනලදී. එහි සිහනාදං යනු ශ්‍රේෂ්ඨතාදයයි. නිර්භය තාදයයි. අසභාය තාදයයි. වෙහාසං පකකාමී යනු අභිඤ්ඤාදකවූ චතුර්ථධ්‍යානයට සමවැද (ඉන්) නැගිට අදිටන් කොට හික්මුසංඝයා සමඟ අහසට පැනනැගී සේක. මෙසේ අහසට නැගී සේක් එකෙණෙහිම හිප්පුඵ මහවෙහෙරෙහි පිහිටිසේක. වාචාය සතතිතොදකෙන යනු වචන නැමති කෙටිවෙති. සඤ්ඤාමාරි අකංසු යනු බැරැති නිරතුරු පැහැසීමක් කළහ, මතුමත්තෙහි විද්දහුයයි කියනලද්දේ වෙයි. මුහාරඤ්ඤා යනු, මහ වනයෙහියි. සිහනාදං නදිසාමී යනු නද දෙන සිංහයාගේ ආකාරය දක මෙනෙමෙන් කිරිසනෙකි, මමද එසේමය, මොහුගෙන් මගෙන්

පාසනරෙකි. මමත් එසේම සිංහනාද කරමැයි සිතුවේය. හෙතෙම සිංහයා ඉදිරියෙහි නදදීමට නොහැකිවන්නේ සිංහයා ගොදුරුසඳහා ගිය කල්හි තනිව නාදකිරීමට ඇරඹීය. ඉක්බිති ඔහුගෙන් සිවල් හඬම නික්මුණේය. එහෙයින් 'සිඟාලකංයෙව නදති'යි කියනලදි. **හෙරණ්ඩකං** යනු ඒ හිවල්හඬටම පර්යාය වචනයකි. තවද බිඳුණු ස්වර ඇති නොමනා හඬක් තහනැයි කියනලද්දේ වෙයි. **ඵවලොව බො තං** යනු මේ උපමාවෙන් පිරිවැජියෝ තථාගතයන්වහන්සේ සිංහයකුට සමාන කොට සරහ පිරිවැජියා සිවලකුට සමාන කළහ. **අමකමදුරි** යනු කුඩා කිකිළියයි. **පුසසකරවිතං රවිසසාමි** යනු හඬලන මහකුකුළා දැක මොහුටද කකුල් දෙකකි. පියාපත් දෙකෙකි. මටද එසේමය. මමත් මෙසේ හඬ තහමැයි ඇය ඔහුගේ ඉදිරියෙහි හඬලීමට නොහැකිවන්නී ඔහු ගියකල්හි හඬලමින් කිකිළියකගේ හඬින්ම නාද කළාය. එහෙයින් **අමකමදුරි රවිතංයෙව රවතියි** කියනලදි. **උසභො** යනු ගොතායි. **සුඤ්ජය** යනු හිස්බවට, දෙටු ගොනුන්ගෙන් වෙන්වූ බවටයි. **ගමහිරං නදිතබ්බං මඤ්ඤති** යනු දෙටු ගොනුගේ හඬට සමානවූ ගැඹුරු හඬක් නැගිය යුතුයයි හඟියි. සෙස්ස සියලු තත්හි පැහැදිලිමය.

3. 2. 5

පස්වැන්නෙහි **කාලාමානං නිගමො** යනු කාලාමයෝ නම් ක්ෂත්‍රියයෝයි, ඔවුන්ගේ නියමිගමයි. **කෙසසුත්තියා** යනු කෙසසුත්තනියමිගමි වැසියෝයි. **උපසංකම්පු** යනු ගිනෙල් වෙඬරු ආදී බෙහෙත් මෙන්ම අණ්ටවිධ පානයන්ද ගෙන්වාගෙන එළැඹියාහුයි. **සකංයෙව වාදං දීපෙනති** යනු තමන්ගේම ලබ්ධිය කියත්. **ජොකෙනති** යනු ප්‍රකට කරත්. **මුංසෙනති** යනු ගවත්. **වමොනති** යනු අවමන් කරත්. පරිභව කරත්. පහත් දෙයක් කරත්. **මපපක්ඛිං කරොනති** යනු බෙලහින කරත්, මසවා විසිකරත්, අපරෙපි හනෙත යනු එය කැලැබද ගමකි. එබැවින් එහි කැලය ඉක්මවන්නෝද ඉක්මවනු කැමැත්තෝද වාසය කරති. ඔවුනතුරින් පළමුව ආවාහු තමන්ගේ ලබ්ධිය ප්‍රකට කොට ගියාහුය. පසුව ආවාහු 'ඔවුහු කුමක් දනිත්ද ඔවුහු අපගේ අතවැසියෝය. ඔවුහු අප සමීපයෙන් යමි යමි ශිල්පයක් උගත්තාහුය'යි තමන්ගේ ලබ්ධිය ප්‍රකාශ කොට ගියාහුය. කාලාමයෝ එක ලබ්ධියකද පිහිටිත්තට නොහැකි වූවාහුය. ඔවුහු මෙකරුණ දක්වා භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙසේ සැළකොට **තෙසං නො හනෙත** යනාදිය කීවාහුය. එහි **හොතෙව කඩ්ඛා** යනු සැකයක් වේමැයි. **විවිකිව්භා** යනු ඊටම පර්යාය වචනයයි. **අලං** යනු සුදුසුයි. **මා අනුසාවෙන** යනු ශ්‍රැති පරමිපරාවෙන් නොගනුවයි. **මා පරමපරාය** යනු

පරපුරෙන් පැවත එන කථාවෙන් නොගනුවයි. මා ඉතිරිය යනු මෙය මෙසේයයි නොගනුවයි. මා පිටකසම්පදනෙන් යනු අපගේ (ආගමික) මූලාශ්‍රය සමඟ ගැලපේයයි නොගනුවයි. මා තක්කානු යනු තකියට බැසගැනීමෙන් නොගනුවයි. මා නායනු යනු නායයයට අනුකූලයයි නොගනුවයි. මා ආකාරපරිච්ඡේදන යනු මෙකරුණ සොදුරුයයි මෙසේ කරුණු සැලකීමෙන් නොගනුවයි. මා දිව්‍යානුකූලතාවය යනු කල්පනා කොට ඉවසා ගන්නා ලද අපගේ දෘෂ්ටියට ගැලපේයයි නොගනුවයි. මා භවබිරුප්‍රාය යනු මේ හික්මව සමර්ථයෙකි. මොහුගේ කථාව පිළිගැනීමට සුදුසුයයි නොගනුවයි. මා සමාජික නො ගරු යනු මේ ශ්‍රමණ තෙමේ අපගේ ගුරුවරයාය. මොහුගේ කථාව පිළිගැනීමට සුදුසුයයිද නොගනුවයි. සමාජික යනු-පිරිපුන් වූයි. සමාජිකයා යනු ගන්නා ලද්දෙයි. පරාමාර්ථය කරන ලද්දෙයි. යං සොකි යනු යම් කරුණක් ඒ පුද්ගලයාට වේද යනුයි. අලොභාදිය ලොභාදියට ප්‍රතිපක්ෂවශයෙන් දතයුතුය. විග්‍රහානුකූලතාවය යනාදියෙන් මෙහිදී පුරවිභාගය කියනලදී. දන් මෙහි ආදී කම්ප්‍රායය ප්‍රකාශකරන සේක් මෙතොසානුකූලතාවය යි කියේක. එහි කම්ප්‍රාය කථාවෙහි හෝ භවානාක්‍රමයෙහි හෝ පෙළවැණුමෙහි හෝ යමක් කිවයුතු වන්නේද ඒ සියල්ලම විසුද්ධිමග්ගයෙහි කියනලද්දේමය. එවං අවේරිතො යනු මෙසේ අකුල වේරයද පුද්ගල වේරින්ද නොමැති බැවින් වේරනැති සිතැත්තෙයි. අව්‍යාප්තවිතො යනු ක්‍රොධසිත නොමැති කමින් නිද්‍රක් සිතැත්තෙයි. අසංකල්පිතවිතො යනු කෙලෙසන්නාවූ කෙලෙස් නැති බැවින් නොකිලිවූ සිතැත්තෙයි. විසුද්ධිවිතො යනු කෙලෙස් මල නොමැති බැවින් පිරිසුදු සිතැත්තේ වේයයි අරුත්ය. තක්කා යනු මෙබඳු ඒ ආයාපුද්ගලයාගේයි. අසාසා යනු අවශ්‍ය උපකාරයයි. සවේ බො පන අපි පරලොකො යනු ඉදින් මෙලොවින් පරලොවක් නම් ඇත්ද යනුයි. ධාතමං කායසංහාරං - පෙ- උපප්පායාමි යනු යම් හෙයකින් මම කළේ බිඳීමෙන් මරණින් මතු යුගතිවූ ස්වභාවයෙහි උපදින්නෙමි යන මෙකරුණ ඇත. මෙසේ සියලු තත්ති ක්‍රමය දතයුතුය. අතීතං යනු නිද්‍රක්වූයි. සුඛං යනු සුවපත්වූයි. උභයනොව සුඛමනාතං සමනුපප්පාමි යනු කිසියම් පවක් නොකරමිද කරන්නාටද යම් පවක් නොකෙරේද යන මේ කරුණු දෙකින්ම පිරිසුදු තමන් දකින්නෙමි. සෙස්ස පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 2. 6

සවුන්නෙහි මහාරතක්කා යනු මහාර සිටුගේ මුණුබුරායි. පෙබ්බුණ්‍යනක්කා යනු පෙබ්බුණ්‍ය සිටුගේ මුණුබුරායි. උපසංකම්-සු යනු වැළඳු උද්‍යාන ඇත්තේ දස් දම්කරුවන් පිරිවරණලද්දේ පැමිණියාහුය.

ඔවුනට වනාහි පෙරබතෙහි පුච්ඡාත්තයෙහිම එක් ප්‍රශ්නයක් පැන නැංගේය. එය (ගැන) කථා කිරීමට ඉඩක් නොවීය. ඔවුහු එම ප්‍රශ්නය අසන්නෙමුයි තෙරුන් ළඟට ගොස් වැද තිහඩව හුන්නාහුය. තෙරණුවෝ ගමෙහි හටගත් එම ප්‍රශ්නය අසන්නට පැමිණියාහු වෙනැයි ඔවුන්ගේ සිත දූන එම ප්‍රශ්නයම අරඹන්නාහු එම කුමෙහ සාමානායකයා පැවසූහ. එහි අත්ථි ලොහො යනු ආශා කිරීම් ස්වභාවය ඇති ලෝභයක් ඇත්දැයි අසයි. අභිජ්ඣානි ඛො අහං සාළ්භා එතමන්ට වදම් යනු මේ ලෝභ සංඛ්‍යාත අත්ථිය මම අභිධ්‍යාවයයි කියමි. තෘෂ්ණාවයයි කියමි හටගත් ප්‍රශ්නයේ අත්ථිය දක්වමින් පැවසූහ. මෙසේ සියලු වාරයන්හි ක්‍රමය ඉදිරිපත් කළෙහුය. සො එවං පජානාති යනු සතර බ්‍රහ්මචරණ වඩා සිටියාවු ඒ ආර්යශ්‍රාවක තෙමේ සමච්ඡිත් නැගිට විදසුන් අරඹමින් මෙසේ දනියි. අත්ථි ඉදං යනු දුක්ඛසත්‍ය සංඛ්‍යාතවූ ස්කන්ධ පංචකයක් ඇත්ද එය නාමරූප වශයෙන් පිරිසිඳ දන්නාවු මෙනෙම මෙසේ දනියි යන්න අත්ථි ඉදං යි කියතලද්දේ වෙයි. භීතං යනු සමුදය සත්‍යයයි. පණ්ණං යනු මාභී සත්‍යයයි. ඉමස්ස සංස්කෘතස්ස උත්තරිං නිස්සරණං යනු විදර්ශනාසංඥ සංඛ්‍යාතවූ සංඥාවට පැමිණි මොහුට මත්තෙහි නිශ්ශරණ නම්වූ තිවනය. එය ඇත යන මෙයින් නිරෝධසත්‍යය දක්වයි. විමුක්තමිතිස්සං යන්නෙන් එකුත්වියි ආකාර ප්‍රත්‍යාවේෂාඥනය කියතලදි. අහු පුබ්බෙ ලොහො යනු පෙර මට ලෝභය වූයේයි. තදහු අකුසලං යනු එය අකුසලය නම් වූයේය. එකල්හි හෝ අකුසලය වූයේයි. ඉච්චතං කුසලං යනු මෙසේ මේ කුසලයයි. ඒ අකුසලයේ නොමැති බව කුසලයය. කෙමය යන කරුණ සඳහා කියයි. තිවජානො යනු තෘෂ්ණා නැත්තේයි. නිබ්බුතො යනු අභ්‍යන්තරයෙහි තැවුල් ඇති කරන්නාවූ කෙලෙසුන් නොමැති බැවින් නිවුනේයි. සීතිගුතො යනු සිසිල් වූයේයි. සුඛපටිසංවෙදි යනු කායික වෛතසික සුවය විදීමයි. බ්‍රහ්මඥානෙන යනු ශ්‍රේෂ්ඨවූ තැනැත්තෙකු විසිනි. සෙස්ස සියලුතන්හි පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 2. 7

සත්වැන්නෙහි කථාවහ්ලුති යනු කථාවට කරුණුය. කථාවට පදනමය, ප්‍රතිෂ්ඨාවය යන අරුත්ය. අතීතං වා හික්ඛවෙ අද්ධානං යනු අතීතඅද්ධානය නම්, කාලය මෙන්ම සංසාරයද වේ. අනාගතවතීමානයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. එහි අතීත කාලයෙහි කාශ්‍යප නම්වූ සමමාසම්බුදු කෙනෙකවූ සේක. උත්චතන්සේට කිකිනම්වූ කසීරජ අශ්‍රොපස්ථායක වූයේය. විසිදහසක් අවුරුදු ආයුෂ වූයේයයි මේ ක්‍රමයෙන් කියන්නේ අතීතය අරභයා කථා කියන්නේ නම්. අනාගතයෙහි මෙනෙය්‍ය

නම්වූ බුදුවරයෙක් වන්නාහුය. උන්වහන්සේට සංඛ නම්වූ රජතෙමේ අග්‍රොපස්ථායක වන්නේය. අසුදහසක් අවුරුදු ආයුෂ වන්නේයයි මේ ක්‍රමයෙන් කියන්නේ අනාගතය අරභයා කථා කියන්නේ නම්. දැන් අසුවල් නම් රජ දහමිය, අසුවලා දහමිය මේ ආදී ක්‍රමයෙන් කියන්නේ වර්තමානය අරභයා කථා කියන්නේ නම්වෙයි. **කථා සම්ප්‍රදායාගෙන** යනු කථාසම්ප්‍රදායෙහි. කවෙණ යනු කීමට සුදුස්සායි. **අකවෙණ** යනු කීමට නොසුදුස්සායි. **ඵකංසවාහකරණියං පසුභං** යනාදියෙහි ඇස අනිත්‍යාදිය අසනලද්දු විසින් එසේය අනිත්‍යයයි ඵකාන්තයෙන්ම පිළිතුරු දියුතුය. කණ ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මේ ඵකංසවාහකරණිය ප්‍රශ්නයයි. අනිත්‍යය නම් ඇසදැයි අසනලද්දු විසින් ඇසම පමණක් නොව කණද අනිත්‍යයි. නැතැයිද අනිත්‍යයයි මෙසේ බෙද පිළිතුරු දියුතුය. මෙය විභස්වාහකරණිය පැනයයි. ඇස යම්සේද කණද එසේද? කණ යම්සේද ඇසද එසේදැයි අසනලද්දු විසින් කවර අරුතින් අසන්නෙහිදැයි පිළිවිස දැකීම අරුතින් අසමැයි කිකල්හි නැතැයි පිළිතුරු දියුතුය. අනිත්‍යාර්ථයෙන් අසමැයි කිකල්හි එසේයයි පිළිතුරු දිය යුතුය. මෙය **පටිපුට්ඨවාහකරණිය** ප්‍රශ්නයයි. ජීවයම ශරීරයදැයි ආදිය අසනලද්දු විසින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් මෙය පිළිතුරු නොදෙනලද්දකි පිළිතුරු නොදී තැබිය යුතුය. මේ ප්‍රශ්නය පිළිතුරු නොදිය යුත්තකි. මේ ථපතීය ප්‍රශ්නයයි. **ධානාධානෙන සණ්ඨාති** යනු කරුණු නොකරුණෙහි නොපිහිටයි. මේ එහි පිළිවෙළයි. ශාශ්වතවාදියා සුදුසු කරුණින් උචෙදවාදියාට නිග්‍රහකිරීමට සමත්වෙයි. ඔහු විසින් නිග්‍රහකරනලද උචෙදවාදියා කිමෙක්ද මම උචෙදය ප්‍රකාශ කරමිදැයි ශාශ්වතවාදීභාවයම ප්‍රකට කරයි. තමන්ගේ වාදයෙහි පිහිටීමට නොහැකිවෙයි. මෙසේ උචෙදවාදියා සමත්වන කල්හි ශාශ්වතවාදියාද පුද්ගලවාදියා සමත්වන කල්හි ශුන්‍යවාදියාද ශුන්‍යවාදියා සමත්වන කල්හි පුද්ගලවාදියාදැයි මෙසේ තැනනොතැන්නි නොපිහිටයි නම්. **පරිකප්පෙන සණ්ඨාති** යන මෙය ප්‍රශ්න ඇසීමෙහිද ප්‍රශ්නවලට පිළිතුරු කීමෙහිදීද ලැබෙයි. කෙසේදයත්? ඇතමෙක් ප්‍රශ්නයක් අසමැයි උගුර පකසයි (රුල්ලුරුල්ලරිය). හෙතෙම අන්‍යයා විසින් ඔබ මෙය අසන්නෙහිදැයි අසනලද්දේ දත්බව දන මෙය නොවේ, වෙනෙකක් අසමැයි කියයි. ප්‍රශ්නයක් අසන ලද්දේද ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු කියමැයි හත්ක සකසයි. හෙතෙම අන්‍යයා විසින් මෙනම් දෙයක් කියන්නෙහිදැයි කියනලද්දේ දත්බව දන මෙය නොවේ. වෙනෙකක් කියන්නෙමි පවසයි. මෙසේ සිතුවිල්ලෙහි නොපිහිටයි නම්. **අසුඤ්චාදෙන සණ්ඨාති** යනු දන්වාදයෙහි, දන්වනලද වාදයෙහි නොපිහිටයි. කෙසේදයත්? එකෙක් ප්‍රශ්නයක් අසයි. අන්‍යයා, “ඔබ විසින් අසනලද ප්‍රශ්නය මනාය, ඔබ විසින් මෙය කොහිත්

උගන්තා ලද්දේද'යි අසයි. අනෙක් තැනැත්තා ඇසියයුතු අයුරින් ප්‍රශ්නය අසාත් ඔහුගේ කථාවෙන් නොමනා ප්‍රශ්නයක් අසනලද්දේද යැකකරයි. අනෙකෙක් ප්‍රශ්නය අසනලද්දේ (පිළිතුරු) කියයි. අන්‍යයා 'ඔබවිසින් මනාව පිළිතුරු දෙනලදී. ඔබවිසින් කොහිත් උගන්තාලද්දේද? පිළිතුරු දෙන්නහු විසින් මෙසේ පිළිතුරු දියයුත්තේය'යි කියයි. අන්‍යයා පිළිතුරු දියයුතු අයුරින්ම පිළිතුරු දීත් ඔහුගේ කථාවෙන්, මවිසින් නොමනා පිළිතුරක් කියනලද්දේද යැකකරයි. **පටිපදය න සංඝාති** යනු පිළිවෙතෙහි නොපිහිටයි. වත (පිළිවෙත) නොදන නොවිමසිය යුතු තනහි විමසයි යන අරුත්ය. මේ ප්‍රශ්නය තම සැමලුවෙහි අසනලද්දහු විසින් නොකිය යුතුය. එසේම පිටු හැසිරෙන මගෙහි, ගමට පිටු පිණිස යන කල්හි, අසුන්හලෙහි හුන්කල්හි, කැඳ හෝ බත් හෝ නොගෙන (නොවළඳ) හුන්කල්හිද, වළඳ හුන්කල්හිද, දිවා විහරණතැනට යන කල්හිද (නොකිවයුතුය). දිවාස්ථානයෙහි හුන්කල්හි වනාහි ඉඩ ලබාගෙනම අසන්නහුට කිවයුතුය. මෙය වත් නොදන අසන්නේ පිළිවෙතෙහි නොපිහිටයි නම්. **ඵවං සත්තායං හික්ඛවෙ පුග්ගලො අකචේරා හොති** යනු මහණෙනි, මෙකරුණ ඇති කල්හි මේ පුද්ගලයා කීමට නොසුදුස්සේ නම් වෙයි. **යානායානෙ සංඝාති** යනු ශාශ්වතවාදියා සුදුසු කරුණින් උචෙදවාදියා නිගැනීමට සමත්වෙයි. ඔහු විසින් නින්දකරනු ලබන්නාවූද උචෙදවාදියා මම ඔහුවිසින් සියවරක් නින්ද කරනු ලබන්නේ වුවද උචෙදවාදියෙක්මයි කියයි. මේ ක්‍රමයෙන් ශාශ්වත පුද්ගල ශුන්‍යවාදයන්හිද පිළිවෙළ ඉදිරිපත් කළයුතුය. මෙසේ තැන නොතැනෙහි පිහිටයි නම්. **පරිකප්පෙ සංඝාති** යනු පැනයක් අසන්නෙමැයි උගුර සකසන්නේ නුඹ මෙනම් පැනයක් අසන්නෙහිද යි කීකල්හි එසේය මෙයම අසමැයි කියයි. ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දෙමැයි භක්ක සකසන්නේද නුඹ මේ ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දෙන්නෙහිද යි ආයු කල්හි එසේමය. මෙයටම පිළිතුරු දෙන්නෙමැයි කියයි. මෙසේ සිතුවිල්ලෙහි පිහිටයි නම්. **අක්කුඤ්චාදෙ සංඝාති** යනු මේ ප්‍රශ්නය අසා ඔබ විසින් මනා ප්‍රශ්නයක් විමසන ලදී. විමසන්නහු විසින් මෙසේ විමසිය යුතුය යි කී කල්හි පිළිගනියි. සැකයක් නොඋපදවයි. ප්‍රශ්නයට පිළිතුරු දීද ඔබ විසින් මනාව පිළිතුරු දෙනලදී. පිළිතුරු දෙන්නහු විසින් මෙසේ පිළිතුරු දියයුතුය යි කියනලද කල්හි පිළිගනියි. සැකයක් නොඋපදවයි. **පටිපදය සංඝාති** යනු ගෙහි හිඳුවා කැඳ කැටිපිආදිය දී යම්තාක් කලෙකින් වැළඳීම නවතයිද ඒ අතරෙහි හුන්කල්හි ප්‍රශ්නය විමසයි. හිතෙල් ආදී බෙහෙත්, අෂ්ටවිධ පානවර්ග වස්තු ඇඳුම් මල් ගඳ ආදිය හෝ රැගෙන විහාරයට ගොස් ඒවා පිළිගත්වා දිවාස්ථානයට පිවිස ඉඩ ලබාගෙන ප්‍රශ්නය අසයි. මෙසේ වත් දන විමසන්නේ

කථාවක් දක්වනලද්දේද එය මෙය ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේය. එහෙමින්
 යම් මේ සිතේ අනුපාද විමෝක්‍ෂයක් වේද? එය ඒ කථාවට භූමියයි,
 ප්‍රතිෂ්ඨාවයි. මේ වස්තුවයි යනුවෙන් මෙසේ සියලු පදයන්හි යෙදීම
 දතයුතුය. **එතදත්තා මත්තණා** යනු කථාකිරීමට සුදුසු නුසුදුසු පුද්ගලයන්
 අතුරින් සුදුසු පුද්ගලයා සමඟ සාකච්ඡා කිරීම යන යමක් වේද එයද
 මෙයම ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේය. **එතදත්තා උපනියා** යනු නතුකළ
 කන් ඇත්තේ හේතු සහිතවූයේයි. මෙසේ කියනලද හේතුවද මෙයම
 ප්‍රයෝජන කොට ඇත්තේය. **එතදත්තා සොකාවධානං** යනු එයට උපනිශ්‍රය
 සහිතවූ කන් යොමුකිරීමක් වේද එයද එම දෙයම ප්‍රයෝජන කොට
 ඇත්තේයි. **අනුපාද** යනු සතර උපාදනයන්ගෙන් අල්වා නොගෙනයි.
විත්තසස විමොක්‍ෂො යනු අරහත්ඵල විමොක්‍ෂයයි. මේ සියල්ල
 අරහත්ඵලය සඳහායයි සූත්‍රාන්තය ඉවත්කොට මත්තෙහි ගාථාවන්ගෙන්
 කුළුගත්වමින්. **යෙ විරුද්ධා** යනාදිය පැවසූහ. එහි **විරුද්ධා** යනු විරුද්ධ
 සංඛ්‍යාතවූ කොපයෙන් විරුද්ධවූයි. **සලලපත්ති** යනු අල්ලාපසල්ලාප
 කරත්. **විනිවිධා** යනු ඇතුළට බැසගත්තෝ වීයි. **සමුස්සිතා** යනු
 මානය නැංවීමෙන් මනාව ඔසවන ලද්දේයි. **අනරියගුණමාසස්** යනු
 ගුණයට පහරදී අනාර්ය ගුණ කථාව කරත්. ගුණය ගටා (කරන)
 කථාව අනායාසී කථාව නම්. ආර්යකථාව නොවේ. එය කරත්ය යන
 අර්ථයි. ඔවුහු **අඤ්ඤමඤ්ඤවිවරෙසිනො** යනු ඔවුනොවුන්ගේ සිදුරක්,
 වරදක් සොයන්නාවූයි. **දුක්ඛාසිතං** යනු නොමනාව කියනලද්දයි. **විකලිතං**
 යන සුළු කථනදෙයයි. **සමපමොහං පරාජයං** යනු ඔවුනොවුන්ගේ
 සුළු කථන දෙයෙන් මුළාවීමද පරාජයවීමද වේ. **අභිනඤ්ඤං** යනු
 සතුටුවෙන්. **නාවරෙ** යනු නොහැසිරෙයි, නොකියයි. **ධම්මට්ඨපටිසංයුත්තා**
 යනු ධම්මෙහි සිටියහු විසින් කියනලද කථාව ධම්මට්ඨවූයේද වෙයි, ඒ
 ධම්මෙත් යුක්තවූයේයි ධම්මට්ඨපටිසංයුත්තා නම්ද වේ. **අනුපාදිගුණෙන**
මනසා යනු උඩගු නොවූ සිහිනි. **අපළාසො** යනු තරඟයට (යුද්ධයට)
 ඉදිරිපත්වීමේ දුෂ්ටකම වශයෙන් නපුරුවූවක් නොවීයි. **අසාහසො** යනු
 රාග, දෝෂ මොහ වශයෙන් සහාසිකයෙක් නොවීයි. **අනුසුයායාමානො**
 යනු ඊර්ෂ්‍යා නොකරනු ලබන්නේයි. **දුක්ඛට්ඨා නාවසාදයෙ** යනු නොමනාව
 කියනලද්දෙහි නොගැලෙන්නේයි. **උපාරමිතං න සිකේය්‍යා** යනු
 කාරණාත්මක ලක්ෂණය කොට ඇති දෙෂාරොපනයෙහි නොහික්මෙයි.
බලිතං ව න ගාහයෙ යනු සුළු කථනදෙය මේ ඔබේ දෙසකැයි
 නොගන්නේය. **නාහිහරෙ** යනු වසා නොසිටින්නේය. **නාහිමද්දෙ** යනු
 එක් කරුණක් ඉදිරිපත් කොට නොමඩීයි. **න වාවං පසුතං හණෙ** යනු
 ඇත්තෙන් සහ බොරුවෙන් යුතු වචන නොකියන්නේය. **අඤ්ඤාතත්තං**

යනු දැනීම සඳහායි. න සමුදායයා මනස යනු මානසෙන් උඩඟු නොවන්නේය, මානසෙන් උසාවි පණ්ඩිතයෝ කථා නොකරති. මානසෙන් උඩඟු නොවී කථා කරන්නේය. පවසන්නේය.

3. 2. 8

අටවැන්නෙහි හගවං මූලකා යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මොවුන්ට මූලය යන්නෙන් හගවං මූලකා නම්වෙයි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි: 'ස්වාමීනි, අපගේ මේ ධර්මයේ පෙර කාශ්‍යප සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ විසින් උපදවන ලද්දකුය. උන්වහන්සේ පිරිනිවන් පෑකල්හි එක් බුද්ධාන්තරයක් අන්‍ය ශ්‍රමණයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ මේ ධර්මයන් ඉපදීමට සමර්ථයෙක් නම් නොවූයේය. අපගේ මේ ධර්මයේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේගෙන් හටගන්නාලද්දකුය. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නිසා අපි මේ ධර්මයන් දනිමු. අවබෝධ කරමුයි මෙසේ 'ස්වාමීනි අපගේ ධර්මයේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මුල්කොට ඇත්තානු'යි. හගවං නෙත්තිකා යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේ ධර්මයන්ගේ නායකයාය, හික්මවන්නාය, මෙහෙයවන්නාය. ස්වභාවයට අනුව වෙන වෙනම නම් ගෙන දක්වන්නායයි ධර්මයේ හගවං නෙත්තිකා' නම් වෙත්. හගවං පටිසරණා යනු වාතුර්භූමික ධර්මයේ සම්පූර්ණයෙන් අපාථයට එමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පටිසරණය වෙතැයි හගවං පටිසරණා නම්වෙයි. පටිසරණය වෙත් යනු රැස්වෙත්. එක්කුත් වෙත්. තවද, මහබෝමැඩ හුන්නාවූ භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අවබෝධ කිරීම් වශයෙන් ස්පෘෂ්‍ය පැමිණෙයි, 'ස්වාමීනි, මම කුමන නම ඇත්තෙමිද?' නුඹ ස්පර්ශ කිරීම් අර්ථයෙන් එයා නම් වෙති'. වෙදනාව, සංඥාව සංස්කාරය, විඤ්ඤා එයි. 'ස්වාමීනි, මම කුමන නම ඇත්තෙමිද?' 'නුඹ දැනීම අරුතින් විඤ්ඤා නම් වෙති'යි මෙසේ වාතුර්භූමික ධර්මයන්ගේ ස්වභාවය අනුව වෙන් වෙන්ව නම් ගත්වමින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ධර්මයන් රැස්කරන සේක යන්නෙන්ද හගවං පටිසරණා නම් වෙත්. හගවත්තං යෙව පටිභාතු යනු භාග්‍යවතුන්වහන්සේටම මේ කියනලද්දෙහි අත්‍යවශ්‍ය එළඹේවා! නුඹවහන්සේම අපට කියාදෙන සේක්වා යන අර්ථයි. රාගො ඛො යනු රැදීම් වශයෙන් පැවති රාගයයි. අප්පසාදිණො යනු ලොකවද්‍යවශයෙන් හෝ විපාකවද්‍ය වශයෙන් හෝ යන වැරදි දෙකෙන්ම අඩු (කුඩා) වැරද්දයි. කුඩා දූෂ්‍යයයි යන අර්ථයි. කෙසේදයත්? මවුපියෝද සහෝදර සහෝදරියන් ආදීන්ද දරුවන්ගේ සහෝදරයන්ගේ ආවාතවිවාහ මංගල්‍යයන් කරත්, මෙපරිද්දෙන් ලොකවද්‍ය වශයෙන් පැවති මේ රාගය අල්පසාවද්‍යයි. අඹුදරුවන් සතුටු කිරීම මුල්කොට ඇති මේ රාගයට

අපායෙහි ප්‍රතිසන්ධියක් නම් නොවෙයි. මෙසේ විපාකවදා වශයෙන් අල්ප සාවද්‍යය. දැඩිවීරාභී යනු දුරුවනු ලබන මෙය සෙමෙන් දුරුවෙයි. ඉක්මණින් නොමිඳෙයි. තෙල් දැලි කහට මෙන් බොහෝ කලක් ලුහුබඳියි. හවාත්තර දෙකක් තුනක් ගියද ඉවත් නොවෙතැයි දැඩිවීරාභී නම් වෙයි. එහිලා මේ කථාවස්තුවයි.

එක් පුරුෂයෙක් සහෝදරයාගේ බිරිය සමඟ අපචාරයෙහි හැසිරෙයි. ඒ ස්ත්‍රියටද තම සැමියාට වඩා හෙතෙමේම ප්‍රියතර වූයේය. ඕනෑමෝ ඔහුට මෙසේ කීවාය: 'මෙකරුණ හෙළි වූවිට මහත් නින්දාවක් වන්නේය. ඔබේ සොහොයුරා තසව'. හෙතෙම ඇයට 'වසලිය, තී නැසෙව. තැවන මෙසේ නොකියව'යි කියා පන්නා දමුවේය. ඕ තිහඬව දින කිහිපයකින් යළි කීවාය. ඔහුගේ සිත දුරු වූයේය. ඉක්බිති තෙවැනිවර කී කල්හි 'කුමක් කොට ඉඩක් ලබමිද'යි ඇසුවේය. අනතුරුව ඕ ඔහුට උපායක් කියන්නී 'නුඹ මව්පින් කියනලද්දම කරව. අසුවල් තැන මහ කුඹුක් ගස ලග තොටක් ඇත. එහි තියුණු පොරවක් ගෙන සිටුව'යි පැවසුවාය. හෙතෙම එසේ කළේය. ඔහුගේ දෙවු සොහොයුරා වනයෙහි වැඩකොට ගෙට පැමිණියේය. ඕනෑමෝ ඔහු කෙරෙහි මෘදු සිත් ඇත්තී මෙන් වී, 'එන්න, හිමියනි, ඔබගේ හිස බලන්නෙමැ'යි බලන්නී 'ඔබගේ හිස කිළිටිය'යි පවසා තෙල්ලි පිඩක් දී 'යන්න, අසුවල් තැන තහා එන්නැයි කීවාය. හෙතෙම ඇය කියනලද තොටට ගොස් තෙල්ලි කල්කයෙන් හිස ගල්වා දියට බැස නැමී හිස සේදුවේය. ඉක්බිති සෙසු තැනැත්තා ගස් අතුරින් නික්ම උරිස් ඇටයට පහරදී ඔහු මරා ගෙදර ගියේය. මියගිය තැනැත්තා බිරිය කෙරෙහිවූ සෙනෙහස අත්හැරීමට නොහැක්කේ ඒ ගෙහිම ගැරඬියෙකවී උපන්නේය. හෙතෙම ගොස් හුන්නාවූද හිඳින්නාවූද ඇයගේ සිරුරෙහි වැටෙයි. ඉක්බිති ඕ තෙමෝ ඔහු තම සැමියාම වන්නේයයි (සිතා) මැරවීය. හෙතෙම යළි ඇය කෙරෙහි සෙනෙහසින් ඒ ගෙහිම බල්ලෙකවී උපන්නේය. හෙතෙම පයින් යාහැකි කල පටන්ම ඇයගේ පසුපසින් හැසිරෙයි. ඇය අරණට යන විටද ඇය සමඟම යයි. එය දක මිනිස්සු 'බලවැද්ද නික්මුණේය. කවර තැනකට යන්නේද'යි විහිළු කරත්. ඕනෑමෝ යළි ඒ බල්ලා මැරවූවාය. හෙතෙමින් යළි ඒ ගෙහිම වසුපැටවෙකවී උපන්නේ එසේම ඇයගේ පසුපසින් හැසිරෙයි. එකල්හිද මිනිස්සු ඇය දැක 'ගොපල්ලා නික්මුණේය. දෙන්නු කොහි හැසිරෙන්නේද'යි විහිළු කරත්. ඕනෑමෝ එතැනහිම ඒ වසු පැටවා මැරවූවාය. හෙතෙම එකල්හිද ඇය කෙරෙහිවූ සෙනෙහස සිඳින්නට නොහැක්කේ සිවුවෙතිවර ඇයගේම කුසෙහි පෙරද සිහිකරන්නෙක් (පුළුචාති සිහිකළහැක්කෙක්) වී උපන්නේය. හෙතෙම පිළිවෙළින් ආත්මභාව සතරක ඇය විසින් මරවනලද බව දක 'මෙබඳු වූ සැතිරියකගේ කුසෙහි උපන්නෙමැයි

(සිතා) එතැන් පටන් ඇයගේ අතින් තමන් පැහැසීමට නොදෙයි. ඉදින් ඇය ඔහු අතගායි නම් හඬයි. වැළපෙයි. එබැවින් සීයාම ඔහු පිළිදගුම් කරයි. පසු කලෙක වැඩිවිය පත් ඔහුගෙන් 'දරුව, කුමක්හෙයින් තුඹ මවගේ අතින් ස්පර්ශකිරීමට නොදෙහිද? ඉදින් ස්පර්ශ කරයි නම් කුමක් නිසා මහහඬින් හඬහිද, වැළපෙහිද සීයා ඇසුවේය. 'මම සීයා විසින් පෝෂණය කරනලද්දේ වෙමි. මෝ නොමෝ මගේ මව නොවෙයි. මෝ සැතියකැ'යි ඒ සියලු තොරතුරු කීවේය. හෙතෙම ඔහු වැළඳ හඬා, 'දරුව එන්න, අපට මෙබඳු තැනක කවර විසීමක්ද'යි පවසා ඔහු රැගෙන එක් විහාරයකට ගොස් පැවිදිව දෙදෙනාම එහි වසන්නාහු රහත් බවට පැමිණියාහුය.

මහාසාවස්ථා යනු ලෝකවද්‍ය වශයෙන්ද විපාකවද්‍ය වශයෙන්ද යන කරුණු දෙකින්ම මහාසාවද්‍යය. කෙසේදයත්? දොළොස් දුෂිතවූයේ මව කෙරෙහිද කීපෙයි. පියා කෙරෙහිද සොයුරු සොයුරියන් ආදීන් කෙරෙහිද පැවිද්දන් කෙරෙහිද වැරදි කරයි. හෙතෙම ගියගිය තනිහි, 'මේ පුද්ගලයා මාපියන් කෙරෙහිද කීපෙයි. සොයුරු සොයුරියන් කෙරෙහිද පැවිද්දන් කෙරෙහිද කීපේ' යයි නින්දාවක් ලබයි. මෙසේ ලෝකවද්‍යවශයෙන් මහාසාවද්‍යය. දොළොස්වශයෙන් කරනලද ආනන්තර්‍ය කර්මයෙන් කල්පයක් නිරයෙහි පැසෙයි. මෙසේ විපාකවද්‍යවශයෙන් මහාසාවද්‍යය. **බිප්පවිරාහී** යනු ඉක්මණින් මිඳෙයි (දුරුවෙයි). දොළොස් දුෂිතවූ තැනැත්තේ මාපියන් කෙරෙහිද වෛතාසයෙහිද බෝධියෙහිද පැවිද්දන් කෙරෙහිද වැරදි කොට මට කෂමා කෙරෙන්නාවායි වරද දෙසයි. කෂමා කරවීමත් සමඟ ඔහුගේ ඒ කම්‍ය යථාතත්වයට (පිරිසුදු බවට) පැමිණෙයි. මෝහයද කරුණු දෙකකින් මහාසාවද්‍ය වෙයි. මෝහයෙන් මුළු වූවෙක්වී මවුපියන් කෙරෙහිද වෛතාසයෙහිද බෝධියෙහිද පැවිද්දන් කෙරෙහිද වැරදි කොට ගියගිය තනිහි නින්දාලබයි. මෙසේ ලෝකවද්‍යවශයෙන් මහාසාවද්‍යය. මෝහවශයෙන් කරනලද ආනන්තර්‍ය කර්මයෙන් කල්පයක් නිරයෙහි පැසේයයි මෙසේ විපාකවද්‍ය වශයෙන් මහාසාවද්‍යය. **දන්ධවිරාහී** යනු සෙමෙන් දුරුවෙයි. මෝහයෙන් මුළාවූවකු විසින් කරනලද කර්මය සෙමෙන් මිඳෙයි. යම්සේ වලස්සම සත්වරක් සෝදනුලබන්නේ වුවද සුදුනොවේද එසේම මෝහයෙන් මුළාවූවකු විසින් කරනලද කර්මය ඉක්මණින් නොමිඳෙයි. සෙමෙන්ම මිඳෙයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

3. 2. 9

නවවැන්නෙහි අකුසලමූලානි යනු අකුසලයන්ගේ මූලයෝයි. අකුසලවූයේත් ඒවාමය මූලයන් වූයේත් ඒවාමයයි අකුසලමූලයෝ නම්. යදපි හික්කවෙ ලොහො යනු මහණෙකි, යම් ලෝභයක් වේද යනුයි. තදපි අකුසලං යනු එයද අකුසල මූලයකි. අකුසලමූලය සඳහා මෙහි එය වේය යන අර්ථයද ගැලපේමය. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු තත්ති පිළිවෙළ දතයුතුයි. අභිසංඛරොති යනු රැස්කරයි. හකුළයි. එක්කරයි. අසත්‍යා දුක්ඛං උපදහති යනු නොවූ නොදක්නාලැබෙන දෙයින් ඔහුගේ යම් කිසි දෙසක් කියා දුක් උපදවයි. වධෙන වා යනු වධයෙන් හෝ යනාදී යම් ආකාරයකින් දුක්ක උපදවයිද එය දැක්වීමට කියනලදි. එහි ජාතියා යනු ධනභානියයි. පබ්බාජනාය යනු ගමින් හෝ රටින් හෝ පළවාහැරීමේ කම්යෙති. බලවමහි යනු මම බලවතෙක් වෙමි. බලිතො ඉතිපි යනු බලයෙන් මට ප්‍රයෝජනයයි මෙසේද බලයෙහි හෝ සිටියේ වෙමි. අකාලවාදී යනු කාලයෙහි නොකියයි. අකාලයෙහි කියයි. අභූතවාදී යනු වූ දෙය නොකියයි. නොවූදෙය කියයි. අනාත්වාදී යනු අර්ථය (ප්‍රයෝජනවත් දෙය) නොකියයි, අනර්ථය කියයිනම්. අධම්මවාදී යනු ධර්මය නොකියයි. අධර්මය කියයි නම්. අවිනයවාදී යනු විනය නොකියයි. අවිනය කියයි නම්. තථාත්‍යං යනු යම්සේ නම් මෙයයි. න ආත්මං කරොති තස්‍ය නිබ්බේදනය යනු ඒ නොවූදෙය (අසත්‍යය) නිරවුල් කරනු සඳහා විර්‍ය නොකරයි. ඉතිපෙතං අත්ථං යනු මේ කරුණින්ද මෙය අසත්‍යය. සෙස්ස එහිම පර්යාය වචනයයි. දුග්ගතිපාටිකඛිං යනු නිරය ආදී හේද ඇති දුගතිය බලපොරොත්තු වියයුතුය. එය ඔහුට අවශ්‍යයෙන්ම සිදුවන්නකි. ඔහු එහි ඉපදියයුතුය යන අර්ථයි. උද්ධසො යනු මත්තෙහි විනාශකරනු ලද්දේයි. පරියොනදො යනු භාත්පයින් වෙළනලද්දේයි. අත්‍යං ආපජ්ජති යනු අවැඩට පැමිණෙයි. වාසනං ආපජ්ජති යනු විනාශයට පැමිණෙයි. ග්‍රිෂ්මකාලයෙහි මාලුවා මල්කොපුව පැරණි කල්හි ඇට විසිරිගොස් නුගගස් ආදියෙහි මුල වැටෙයි. එහි යම්ගසක මුල තුත්පැත්තක ඇට තුනක් වැටුනේ වෙයි. ඒ ගස වැසිවළාවකින් තෙමුණු කල්හි ඇටතුනෙන් පැලතුනක් නැති ඒ ගසෙහි ඇලෙයි. එතැන් පටන් රුක්දෙව්වරු ස්වකීය ස්වභාවයෙන් සිටීමට නොහැකිවෙත්. ඒ පැල වැඩෙමින් වැල්බවට පැමිණ ඒ ගසට නැති සියලු අතුපතර වැළඳගෙන ඒගස මත්තෙහි වෙළාගනියි. මාලුවා වැල්වලින් මයනලද්දවුන් ඝනවූත් මහත්වූත් මාලුවා කොලවලින් ගැටීගන්නා ලද්දවුන් ඒ ගස වැසි වස්තාවට හෝ සුළඟ හමන විට හෝ ඒ ඒ තැනින් විනාශ වී

වැටෙයි. හුදු කණුවක් පමණක්ම ඉතිරිවෙයි. ඒ කරුණ සඳහා එවමෙවබො
යන මෙය කියනලදී. මෙහි වනාහි උපමාගැලපීමයි. සල්ගස් ආදියෙහි
කිසියම් ගසක් මෙන් මේ පුද්ගලයා දක්විය යුතුය. අකුසල්මුල් තුන
මාලුවා වැල්තුන මෙන් දක්විය යුතුය. ගසෙහි අතු වෙතට
නොපැමිණෙනතාක් වැල් කෙලින් ගසට නැගීම මෙන් ලෝභාදිත්තේ
දෙරටුවට නොපැමිණි කාලයද අතුඅනුව යාමමෙන් දෙරටු වශයෙන් යන
කාලයද තාත්පසීන් වෙළෙනලද කාලයමෙන් ලෝභාදියෙන් මධිනාලද
කාලයද කුඩා අතු විනාශ වන කාලය මෙන් ද්වාරයට පත් කෙළෙසුන්ගේ
වශයෙන් කුඩා අනුකුඩා ඇවත්වලට පැමිණි කාලයද මහ අතු විනාශවන
කාලය මෙන් ගරු ඇවත්වලට පැමිණි කාලයද වැල් අනුසාරයෙන්
බැසගත් ජලයෙන් මුල් තෙමුණු කල්හි ගස බිමට වැටෙන කාලය මෙන්
ක්‍රමයෙන් සතර පරිච්චලට පැමිණ සතර අපායන්හි උපදින කාලයද
දක්විය යුතුය. යහපත් අංශය (පුණ්‍ය පක්ෂය) කියන ලද්දට විරුද්ධ
වශයෙන් දකුණුය. එවමෙව බො යන මෙහි මෙය උපමා ගැලපීමයි.
අකුසල්මුල් තුන මාලුවා වැල්තුන මෙහි. යෝගාවචරයා ඒවා නැති
කිරීමට ආ පුරුෂයා මෙහි. ප්‍රඥා උදල්ල මෙහි. සැදහැපැය උදලු පැය
මෙහි. විදභිතාව කණින මුල්ලුව මෙහි. විදභිතා ඥානයෙන් අවිද්‍යාමූලය
සිදුණු කාලය මුල්ලුවෙන් මුල්සිඳීම මෙහි. කඩවශයෙන් දුටුකාලය
කඩකඩව සිදුණු කාලය මෙහි. මාභීඥායෙන් කෙළෙසුන් විනාශ කළ
කාලය පැලෙන කාලය මෙහි. දරනුලබන (ඒවත්වන) පඤ්චස්කන්ධය
ඇතිකාලය අලුබවට පත්කරන කාලය මෙහි. උපාදිත්තස්කන්ධයන්
ප්‍රතිසංකීර්ණ නිරෝධයෙන් නවත්වා පුනර්භවයෙහි ප්‍රතිසංකීර්ණ නොගන්නා
කාලය මහ සුළඟෙහි පොළා නොපැවැත්ම කරන කාලය මෙතැයි
දක්විය යුතුය. මෙම සූත්‍රයෙහි වතීය හා විවර්තය කියනලදී.

3. 2. 10

දසවැන්නෙහි, තදහුපොසරො යනු එදවස පොහොයෙහියි,
උපොෂ්ඨයෙහිවූ එදවසයි. පසළොස්වක් පොහොදිතයෙහියි කියනලද්දේ
වෙයි. උපසංකම් යනු උපොෂ්ඨාංගයන් අදිවත් කොට ගෙමල් ආදිය
අතැතිව එළඹියේයි. හඤ යනු දැඩිව ගැනීම් අපරියෙහි නිපාතයෙකි.
දිවාදිවසා යනු දවසෙහි දහවල නම් මධ්‍යාහ්නයයි. මෙහි පිහිටි මද්දහන්
කාලයයි. කුකොනු ත්වං ආගවස්ස යනු කුමක් කරන්නී හැසිරෙහිදැයි
අසයි. ගොපාලකුපොසරො යනු ගොපල්ලන් සමඟ සමාන කළ
පොහොයයි. නිගණ්ඨපොසරො යනු නුවටුන් රකින පොහොයයි.

අරිසුපොසථො යනු ආර්යයන් රකින පොහොයයි. සොයාථාපි විසාබෙ යනු විසාබයෙහි, යම්සේ යනුයි. සායණකසමයං සාමිකානං ගාවො නියයාකෙණ්වා යනු ගොපල්ලෝ වනාහි දිනපතා වැටුපෙන් හෝ පස්දින දසදින අඩමස සයමස අවුරුද්ද යනාදී කාලපරිච්ඡේදයෙන් හෝ ගවයන් ගෙන රකිත්. මෙහි වනාහි දිනපතා වැටුපෙන් රකින්නකු සඳහා මෙය කියනලදි. නියයාකෙණ්වා යනු භාරදීයි, මොවුහු මබ්බේ ගවයෝයිදි යනුයි. ඉති පටිසංඝට්ඨකිකි යනු තමන්ගේ ගෙදර ගොස් අනුභව කොට ඇඳෙහි හොත්තේ මෙසේ සලකයි. අභිජායා සහගතෙන යනු තෘෂ්ණාවෙන් යුක්ත වීමෙන්ය. එවං බො විසාබෙ ගොපාලකුපොසථො හොති යනු මේ ආර්ය උපොෂ්ඨයද අපිරිසුදු විතකී ඇති බැවින් ගොපාලක උපොෂ්ඨයට අයත් නැත්ති සිටියේයි. න මහපථලො යනු විපාකථලයෙන් මහත්ථල නොවූයේයි. න මහානිසංසො යනු විපාක ආනිසංසයෙන් මහානිසංස නොවූයේයි. න මහාස්තීකො යනු විපාකාලෝකයෙන් මහත් බැබළීමක් නොවූයේයි. න මහාවිපථාරො යනු විපාක පැතිරීම නොමහත් බැවින් මහත් පැතිරීමක් නොමැත්තේයි. සමණජාති යනු ශ්‍රමණයෝමයි. පරං යොජනසතං යනු යොදුන් සියයක් ඉක්මවා ඉන් මත්තෙහියි. කෙසු දණ්ඩං නික්ඛිපාති යනු ඒ යොදුන් සියයකින් එපිට සිටි සත්වයන් කෙරෙහි දඩු බහාතබව. බහා තැබූ දඩු මුහුරු ඇත්තේ වෙති. තාහං කවිති කසාථි කිංඤ්ඤාසම් යනු මම කොහි හෝ අත්කිසිවකුට බාධාවෙහි (කරදයෙහි) නොවෙමි (නොසිටිමි). පළිබෝධය (බාධාව) කිංඤ්ඤාසම් කියනු ලැබේ. පළිබෝධයක් නොවෙමැයි කියනලද්දේ වෙයි. න ච මම කවිති කසථි කිංඤ්ඤාසම් යනු මගේ කොහිහෝ ඇතුළත හෝ පිටත හෝ කිසිතැනක එක් පිරිකරකද බාධාවක් නැත. පළිබෝධයක් නැත. මම සිදුණු පළිබෝධ අත්තෙමැයි කියන ලද්දේ වෙයි. හොගෙ යනු ඇඳ පුටු කැඳබත් ආදියයි. අදින්නං යෙව පරිභුඤ්ඤා යනු දෙවැනි දිනයෙහි ඇඳෙහි හොවින්නේද පුටුවෙහි හිදින්නේද, කැඳ බොන්නේද බත් වළඳන්නේද හොගයන් නොදුන් කල්හිම පරිභොග කරයි. න මහපථලො යනු නිෂ්ථලය. මෙහි ව්‍යාජනයම සාවශෙෂය. අන්ථිය වනාහි නිරවශෙෂය. මෙසේ වසනලද උපොෂ්ඨයේ සුළුවුද යහපත්, හොඳ, මනා විපාකථලයක් නම් නැත. එබැවින් නිෂ්ථලයයි දතයුතුය. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. උපකකිලිට්ඨස්ස විත්තස්ස යන මෙය කුමක් සඳහා පැවසීද යත්? කිළිට්ඨ සිතින් විසූ උපොෂ්ඨය මහත්ථල නොවේයයි දක්වනලද බැවින් පිරිසුදු සිතින් පෙනෙවස් වසනලද්දකුට මහත්ථල බව අනුදන්නා ලද්දේ වෙයි. එහෙයින් යම් කමටහනකින් සිත පිරිසුදුවේද? ඒ සිත පිරිසුදු කරන කමටහන දැක්වීමට මෙය පැවසීය. එහි උපකකමෙන යනු වෙන් වෙන්වූ (පෞද්ගලික) පෞරුෂයෙන් හෝ

උපායෙනි. තථාගතං අනුසරන්ති යනු කරුණු අටකින් තථාගතයන්වහන්සේගේ ගුණයන් සිහිකරයි. මෙහි වනාහි ඉතිපි සොභගවා යන්නෙන් ඒ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙසේත් පීළයෙන්ද මෙසේත් සමාධියෙන්ද සියලු ලෝකික ලෝකෝත්තර බුද්ධගුණයෝ සංග්‍රහ කරනලදහ. අරහං යන ආදියෙන් වෙන්වෙන් වූ ගුණයෝම නිර්දේශ කරනලදහ. තථාගතං අනුසරතො විතං පසිද්ධි යනු ලෝකික ලෝකෝත්තර බුද්ධගුණයන් සිහි කරන්නාගේ සිත් ඉපදීම ප්‍රසන්න වෙයි. විතංසා උපකම්මෙසා යනු පංචනිවරණයෝයි. කක්කං යනු තෙල්ලි කල්කයයි. තස් වායාමං යනු එම ජාතියට අයත්, ඊට සුදුසු, කල්කයෙන් කැවරීම, ඉලීම, සේදීම යන මේවා කිරීමේ උත්සාහයයි. පරියොදපතා හොති යනු පිරිසුදු බව කිරීම වෙයි. කිළිටි හිසෙහි පළඳනාව පැලඳ නැකත් කෙළි කෙළින්නාහු නොහොබිත්. පිරිසුදුවූ හිසෙහි පළඳනාව පැලඳ නැකත් කෙළි කෙළින්නාහු හොබිත්, එසේම කිළිටි සිතින් උපොෂ්ඨ අංශයන් අදිටත් කොට සමාදන්වූ උපොෂ්ඨය මහත්ඵල නොවෙයි. පිරිසුදු සිතින් උපොෂ්ඨාංගයන් අදිටත් කොට සමාදන්වූ උපොෂ්ඨය මහත්ඵල වේය යන අදහසින් මෙය පැවසීය. බ්‍රහ්මපොසථං උපවසති යනු සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ බ්‍රහ්මයයි කියනුලැබෙත්. උන්වහන්සේගේ ගුණ සිහි කිරීම වශයෙන් මේ උපොෂ්ඨය බ්‍රහ්මපොසථය නම්වෙයි. එය සමාදන්ව වෙසෙයි. බ්‍රහ්මිනා සද්ධිං උපවසති යනු සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ සමඟ එක්ව වාසය කරයි. බ්‍රහ්මඤ්චිකා ආරබ්භ යනු සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේ අරබයායි. සොක්ඛං යනු කුරුවිඳු පබළු වැලයි. කුරුවිඳුක ගල්කුඩු සමඟ ලාකඩ යොද පබළු තනා විද හුයෙක අවුණා ඒ පබළුවැල දෙපසින් ගෙන පිට උළයි. ඒ සඳහා 'සොක්ඛංව පටිච්ච'යි කියනලදි. වුණ්ණං යනු නැමේදී භාවිත කරනසුණුයි. තස් වායාමං යනු ඇඟ ඉලීම, ඇතිල්ලීම සේදීම ආදීවූ සුදුසු ව්‍යායාමයයි. ධම්මපොසථං යනු පෙළ සහිත නවලෝකෝත්තර ධර්මය අරභයා සමාදන්වූ බැවින් මේ උපොෂ්ඨය ධම්මපොසථයයි කියනලදි. මෙහිද පරියොදපතා පදයෙහි සිට පෙරපරිද්දෙන්ම යෝජනා කළයුතුය. සධ්‍යං අනුසරන්ති යනු ආර්ය පුද්ගලයන් අටදෙනාගේ ගුණයන් සිහිකරයි. උසුමඤ්චි පටිච්ච යනු දෙකුන්වරෙක ගන්වනලද උෂ්ණය සඳහායි. උසසඤ්චි යනුද පාඨයි. මේ අර්ථයමය. බාරං යනු ගිනි අඟුරුය. ගොමයං යනු ගවමුත්‍ර හෝ එළුබෙටියි. පරියොදපතා යන මෙහිද මුල් ක්‍රමයෙන්ම යෙදියයුතුය. සධ්‍යුපොසථං යනු ආර්ය පුද්ගලයන් අටදෙනාගේ ගුණයන් අරභයා සමාදන්වූ බැවින් මේ උපොෂ්ඨය සධ්‍යුපොසථයයි කියනලදි. සීලානි යනු ගිහියා ගිහි සිල්ද පැවිද්ද පැවිදි සිල්ද වේ. අබ්බන්ධානි යනාදියෙහි අර්ථය විසුද්ධිමග්ගයෙහිදී විස්තර කරනලදි. වාලංකුකං යනු අස්ලොමින්

හෝ තියද කෙඳි වලින් හෝ කරනලද ලණ්ඩුකයයි (කොස්සයි) **තජ්ඣායාමං** යනු තෙලෙන් තෙමා මලකඩ තෙත්වූ බව දැන අඟුරෙහි බහා කොස්සෙන් අතුල්ලන වැයමයි. මෙහි 'පරියොදපනා' පදයෙහි සිට මෙසේ යෝජනා කළයුතුය. කිළිටි කැඩපතෙහි මනාව සරසා පැහැපත්කළ ආත්මභාවය වුවද බලනු ලබන්නේ නොහොබයි. (මනාව නොපෙනෙයි). පිරිසුදු කැඩපතෙහි හොබයි. මෙසේම කිළිටි සිත ඇතිකල සමාදන්වූ උපොෂ්ඨය මහත්ඵල නොවෙයි. පිරිසුදු සිත ඇති කල්හි මහත්ඵලවෙයි. **සීලූපොසථං** යනු තමාගේ සීලය සිහිකිරීම් වශයෙන් සමාදන්වූ උපොෂ්ඨය සීලූපොසථය නම්. **සීලෙන සඬ්ථං** යනු තමන්ගේ පත්සිල් දසසිල් සමගිනි. **සීලං ආරබ්භ** යනු පත්සිල් දසසිල්ම අරභයයි. **දෙවතාඅනුසාරිනි** යනු දෙවියන් සාක්ෂ්‍ය කොට තමන්ගේ ශ්‍රද්ධාදී ගුණයන් සිහිකරයි. **උක්කං** යනු උදුනයි. **ලොණං** යනු ලුණු මැටියි. **ගෙරුක්කං** යනු ගෙරුක් (මැටි) සුණුයි. **නාලිසණ්ඩාසං** යනු පිඹින නාලිකාව මෙන්ම පෙරළන අඩුවදවේ. **තජ්ඣං වායාමං** යනු උදුනෙහි බහන පිඹින පෙරළන ආදීවූ සුදුසු වැයමයි. මෙහි පරියොදපනා පදයෙහි මෙසේ යෝජනාව කළයුතුය. කිළිටිවූ රනින් කරනලද පළඳනා අබරණින් අලංකාර වූවෝ නැකත්කෙළි කෙළින්නාහු නොහොබිත්, පිරිසුදුවූ රනින් කළ අබරණ පැළන්දහු හොබිත්, මෙසේම කිළිටි සිතූත්තහුගේ උපොෂ්ඨය මහත්ඵල නොවෙයි. පිරිසුදු සිතූත්තහුගේ මහත්ඵල වෙයි. **දෙවතුපොසථො** යනු දෙවියන් සාක්ෂ්‍ය ස්ථානයෙහි තබා තමන්ගේ ගුණයන් සිහිකරන්නහු විසින් සමාදන්වූ උපොෂ්ඨය දෙවතුපොසථය නම්. සෙස්ස මේ බුද්ධානුස්සනි ආදී කමටහන්හි යමක් කිවයුතු වන්නේද ඒ සියල්ල විසුද්ධිමග්ගයෙහි කියනලද්දේමය. **පාණාතිපාතං** යනු ප්‍රාණඝාතයයි. **පහාය** යනු ඒ පරපණ නැසීමේ වෙතනා සංඛ්‍යාත දුසිල්බව අත්හැරයි. **පටිවීරකා** යනු ප්‍රභීත කාලයෙහි පටන් ඒ දුසිල්වත්බවින් වෙන්වුවෝයි, දුරුවුවෝයි. **නිහිතදණ්ඩා නිහිතසත්ථා** යනු අනුන් නැසීම සඳහා දඩුවක් හෝ සැතක් හෝ රැගෙන නොපැවතීමෙන් බහා තැබූ දඩු ඇත්තෝ මෙන්ම අවි ඇත්තෝද යන අර්ථයයි. මෙහිද දණ්ඩ නැර ඉතිරි සියලු උපකරණම සත්වයන්ට හිංසා කරන බැවින් සැතයයි දනුතුය. හික්මුනු යම් සැරයටියක් හෝ දැනටදඩුකපන කුඩා පිහියක් හෝ කතුරක් හෝ රැගෙන හැසිරෙන්නේද එය අනුන් නසනු සඳහා නොවේ. එබැවින් බහාතැබූ දඩු ඇත්තෝය, බහාතැබූ අවි ඇත්තෝයයි නම්වෙත්.

ලජ්ජී යනු පව පිළිකුල් කරන ලක්ෂණය ඇති ලජ්ජාවෙන් යුක්තවූවෝයි. **දයාපනනා** යනු දයාවට, මෙත්‍රීසිතට පැමිණියෝයි. **සබ්බපාණහුතතිතානුකම්පී** යනු සියලු ප්‍රාණිගුණයන් කෙරෙහි හිතවත්

බවින් අනුකම්පා ඇත්තෝයි. ඒ දයාවෙන් යුක්ත බැවින් සියලු ප්‍රාණිභූතයන්ට හිතසිත් ඇත්තෝය යන අර්ථයි. **අභමාස** යනු මමද අද යනුයි. **ඉමිතාපි අධොගත** යනු මෙම ගුණාංගයෙන්ද යනුයි. **අරහතං අනුකරොමි** යනු යම්සේ පසුව යන්නා පෙරවුව යන්නකු අනුගමනය කරයි නම් වේද එසේ මමද රහතුන්විසින් පළමුව කරනලද මේ ගුණය පසුව කරන්නේ ඒ රහතුන් අනුකරණය කරමි. **උපොසථො ච මෙ උපවුනො භවිස්සති** යනු මෙසේ කරන මවිසින් රහතත්වහත්සේද අනුකරණය කරනලද්දෝ වෙති. **උපොසථයද සමාදන්වුයේ** වෙයි. **අදින්නාදනං** යනු නොදෙනලද අනුත් අයත් දෙය ගැනීමය, සොරකමය යන අර්ථයි. දුන් දෙයම ගනින්නුයි **දින්නාදයි** නම් වෙයි. සිතෙකුදු දුන්දෙයම කැමති වෙන්නුයි **දින්නපාටිකඩ්ඪි** නම්. සොරකම් කරයිනුයි ඵෙතො නම්. ඒ නොසොරකමෙහියි **අථෙතෙන** නම්. **සුචිතුතෙන** යනු ඒ නොසොරකමෙන්ම වූ පිරිසුදු බැවිනි. **අත්තනා** යනු ආත්මභාවයෙනි. නොසොරකම නම්වූ පිරිසුදු බව ආත්මභාවය කොට වෙසෙත්යයි කියන ලද්දේ වෙයි **අබ්‍රහ්මචරියං** යනු උතුම් නොවූ හැසිරීමයි. උතුම්ව ශ්‍රේෂ්ඨවූ චර්යාවක හැසිරෙන්නුයි **බ්‍රහ්මචාරී** නම් වෙත්. **ආරාචාරී** යනු අබ්‍රහ්මචර්යාවෙන් දුරුව හැසිරෙන්නෝයි. **මෙට්ඨනා** යනු රාගය තැඟී සිටීම් වශයෙන් සමානබව ඇති මෙවුන්දම ඇත්තෝයි **ලබ්‍හලද** ව්‍යවහාරයෙන් සේවනය කළයුතු මෙට්ඨනය නම්වූ අසත්ධම්මයෝයි. **ගාමධම්මා** යනු ගම්වැසියන්ගේ ධර්මයෝයි. **මුසාවාද** යනු බොරුවචනය, හිස්වචනය. සත්‍යය කියන්නුයි **සච්චවාදී** නම්. සත්‍යයෙන් සත්‍යය ගලපත් ගටන්නුයි **සච්චසන්ධා** නම්. අතරතුර බොරු නොකියනිසි අරුත්ය. යම් පුරුෂයෙක් කිසියම් දිනක බොරු කියයිද කිසියම් දිනෙක ඇත්ත කියයිද ඔහුගේ බොරුවෙන් අතරක් ඇති බැවින් ඇත්තෙන් ඇත්ත නොගැටෙයි. එබැවින් හෙතෙම **සච්චසන්ධා** නොවෙයි. මොවුහු වනාහි එබන්දේ නොවෙති. ජීවිත හේතුවෙනුද බොරු නොකියා සත්‍යයෙන් සත්‍යය ගලපන්නුයි **සච්චසන්ධා** නම් වෙත්. **ථෙතා** යනු ස්ථිරවූ තහවුරුවූ කථාය යන අර්ථයි. එක් පුද්ගලයෙක් කතපැහැය මෙන්ද දහයියා ගොඩක සැරු හුලක් මෙන්ද අශ්වයකුගේ පිටෙහි තැබූ පුසුලක් මෙන්ද ස්ථිර කථා තැත්තේ වෙයි. එක් පුද්ගලයෙක් ගලේ ඇදී රේඛාවක් මෙන්ද ඉකුබිලයක් මෙන්ද ස්ථිරකථා ඇත්තේ වෙයි. කඩුවකින් හිස සිඳිනා කල්හිද කථා දෙකක් නොකියයි. මෙතෙම ථෙතයයි කියනුලැබේ. **පච්චයිකා** යනු ඇදහිය යුක්තෝයි. සැදහූ ඇත්තෝය යන අරුත්ය. ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විශ්වාස කළහැක්කේ නොවෙයි. 'මෙය කවරකුටිසින් කියනලද්දේද? අසුවලා විසිනැ'යි කියනලද කල්හි ඔහුගේ වචනය නොඅදහවුයයි

කියයුතු බවට පැමිණෙයි. එකෙක් විශ්වාසකටයුතු වුයේ වෙයි. 'මෙය කවරකු විසින් කියනලද්දේද? අසුවලා විසිනැ'යි කීකල්හි ඉදින් ඔහු විසින් කියන ලද්දක් නම් මෙයම ප්‍රමාණය. දැන් ප්‍රතික්ෂේප කළ යුත්තක් නැත. මෙසේම මෙයයයි කිවයුතු බවට පැමිණෙයි. මෙතෙම පට්ටයිකයයි කියනු ලැබේ. **අවිසංවාදකා ලොකස්ස** යනු ඒ සත්‍යවාදීබවින් ලෝකය මුළු නොකරකිසි අරුත්ය. **සුරාමෙරයමජ්ජමාදට්ඨානං** යනු පෙරුසුරා හා පැසවුසුරා යන මත්පැන් බීමේ අදහස නම්වූ ප්‍රමාදයට කාරණයයි. **එකභත්තිකා** යනු උදේ බතය සවසබතයයි බත් දෙකෙකි. මේ දෙක අතුරින් උදේ බත මද්දහන ඇතුළත (හිරු උදාවේ සිට මද්දහන දක්වා) කාලයට සීමාවෙයි. සෙස්ස මද්දහනින් මත්තෙහි හිරුඋදව ඇතුළත (මද්දහනේ සිට හිරු උදව දක්වා) කාලයට සීමාවෙයි. එබැවින් මද්දහන ඇතුළත දසවරක් අනුභව කරන්නෝ වුවද එක් බතක් ඇත්තෝම වෙති. ඒ සඳහා 'එකභත්තිකා'යි කියනලදි. රාත්‍රි භෝජනය **රත්ති** නම්. එයින් වෙන්වූවාහු '**රත්තුපරතා**'යි මද්දහන ඉකුත්වූ කල හිරුබැසයාම තෙක් භෝජනය විකාලභෝජනයයි. එයින් වෙන්වූ බැවින් **වීරකා විකාලභෝජනය**යි. සසුනට අනුලෝමී නොවන බැවින් දූගලීම් සහිත විසුළු දක්ම **විසුකදස්සන**යි. තමා නැවීම නැටවීම ආදිවශයෙන් නැවීමද, ගැයීමද, වැයීමද යටත්පිරිසෙයින් මොනර නැටුම් වශයෙන්ද පවත්නා නෘත්‍යාදීන්ගේ දූගලීම්කවූ දක්මද **තවට්ඨිතවාදික විසුකදස්සනං** නම්. නෘත්‍යාදිය වනාහි තමා එහි යෙදවීමට හෝ අනුන් විසින් යොදවනු ලැබීමට හෝ (අනුන්) යෙදුණු නාට්‍යාදිය නැරඹීමට හෝ හික්කුන්ට මෙන්ම හික්කුණින්ටද නොවටියි. මල් ආදීන් අතුරෙන් **මාලා** යනු කිසියම් මලෙකි. **ගන්ධං** යනු කිසියම් සුවඳ ජාතියකි. **විලෙපනං** යනු ඇඟ ගැල්වීමකි. එහි (අබරණ) පළඳින්නේ දරයි නම්. අඩුකැන් පුරවන්නේ මණ්ඩනය කරයි (සරසයි) නම්. සුවඳ වශයෙන්ද සම පැහැපත් කිරීම් වශයෙන්ද ඉවසන්නේ විභූසනය කරයි නම්. හේතුව **ධානය** කියනු ලැබේ. එබැවින් යම් දුසිල් සිතුවිල්ලකින් ඒ මල්දරීම් ආදිය මහජනයා කරයිද එයින් දුරුවුවෝය යන අර්ථයි. පමණ ඉක්මවුයේ **උච්චාසයනං** කියනු ලැබේ. නොකැප දෙය අතුරනලද්ද **මහාසයන** නම්වෙයි. එයින් දුරුවුවෝය යන අර්ථයයි. **කීව මහපථලො** යනු කොපමණ මහත්ඵලද? සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි. **පහුකරකරකතානං** යනු බොහෝවූ රත්ත සංඛ්‍යාත රත්තයන්ගෙන් යුක්තවූවන්ගේයි. සියලු දඹදිව්තලය බෙරතලයක් මෙන් කොට ඉහ පමණවූ සත්රුවනින් පුරවනු ලද්දවුන්ගේ යන අර්ථයයි. **ඉසසරියාධිපපච්චං** යනු ඊශ්වර භාවයෙන්ද අධිපතිභාවයෙන්ද යටත්රජකමින් නොව ඵෙශ්වර්ය භාවය මෙන්ම

අධිපතිභාවයයි. මෙහි නිපුණතමක් නැත යන්නෙන්ද එමගින් ප්‍රකාශයකි. **රජාංකරයා** යනු මෙබඳු වූ සක්විතිරජකම කරවන්නේය. **අධ්‍යාතං** යනු ඒ ආදී ජනපදයන්ගේ නමය. **කලං නාග්‍යාති සොළසිං** යනු එක් රැදවලක් සමාදන්ව විසූ උපොෂ්ඨයෙහි පින සොළොස් කොටසක් කොට එයින් එක් භාගයක් (පමණකුදු) නොවිටි. එක්දිනක පෙහෙවසක සොළොස් කලාවෙන් එකක යම් විපාකඵලයක් වේද? එයම ඊටවඩා වැඩිවේ යන අර්ථයයි. **කපණං** යනු ස්වල්පයයි. **අබ්‍රහ්මවිරියා** යනු උතුම් නොවන හැසිරීමෙනි. **රත්තිං න භුක්ඛොයා විකාලභොජනං** යනු පෙහෙවසෙහි යෙදෙන තැනැත්තේ රාත්‍රී භොජනයද දහවල විකාලභොජනයද නොවළඳන්නේය. **මඤ්ච ජමායං ව සයෙට් සත්තෙ** යනු මිටිරියන්වූ පාඇති කප ඇදෙහි හෝ හුණුපිරියම් කළ බිම හෝ තණ, කොල, පිදුරු ආදිය අතුරා කළ ඇතිරිල්ලක හෝ නිදන්නාහුය යන අර්ථයයි. **එතං හි අධ්‍යාධිකමාහුපොසටං** යනු මෙසේ පරපණතුසිම් ආදියෙහි නොහැසිරෙන්නහු විසින් විසූ පෙහෙවස අංග අටකින් යුක්තවන බැවින් අෂ්ටාංගිකයයි කියති. එය සමාදන්ව වෙසෙන්නහු විසින් හෙට පෙහෙවස් ඇත්තේ වන්නෙමැයි අදම මෙයද මෙයද කරවූයයි ආහාර සැපයීම් ආදී කටයුතු විධානයෙහි හැසිරිය යුතුය. පෙහෙවස් දිනයෙහි උදසනම් හික්කුටකගේ හෝ හික්කුණියකගේ හෝ දසසිල් සලකුණු දන්නාවූ උච්චතමගේ හෝ උච්චතමගේ සම්පයෙහි හඬනහා උපොෂ්ඨාංග සමාදන් වියයුතුය. පෙළ නොදන්නහු විසින් බුදුන් වහන්සේ විසින් පනවා වදළ උපොෂ්ඨය අදිට්ඨි ඉටියයුතුය. අන්අයකු නොලබන්නහු විසින් තමා විසින්ම අදිටන් කළයුතුය. හඬනහා කීම කළයුත්තේමය. පෙහෙවස් වසන්නාවූ විසින් අනුන්ට හිරිහැර වන්නාවූ කටයුතු නොවිචාල යුතුය. අයවැය ගණිමින් කල්තොගෙවිය යුතුය. ගෙහි අතර ලැබ තිබ්බත් ඇති හික්කුටක් මෙන් වළඳ වෙහෙරට ගොස් ධර්මය හෝ ඇසියයුතුය. අටතිස් අරමුණුවලින් එකක් හෝ මෙතෙහි කළයුතුය. **සුද්ධස්සා** යනු සොදුරු දක්මයි. **මහාසයං** යනු බබළුමිනි. **අනුපරියන්ති** යනු හැසිරෙත්, යාවතා යන යම් පමණ තැනකි. **අත්තලිකිගා** යනු අහසින් යන්නාවූයි. **පහාසනි** යනු දීප්තිමත් වෙත්. ප්‍රභාව මුදන්. **දිසාවිරොචනා** යනු සියලු දිසාවන්හි බබළන්නාවූයි. නැතහොත්, පැහැවිහිදුවත්. **දිසාවිදිසාවත්** බබළවිනි. දීප්තිමත් වෙතැයි යනුවෙන්ද විරොචමානා නම්වේ. **වෙථරියං** යනු මණි (මැණික්යයි) කියාද මෙයින් දැමිණි බව දක්වයි. එක්වස්ත්‍රණපැහැය ඇති වෙද්දැයිමැණික ජාතිමණි නම්. එය සඳහා මෙය පැවසිය. **හඳුකං** යනු සිත්කලු දෙයයි. **සිධ්ධිසුවණ්ණං** යනු ගව අභක් සමානව හටගත් බැවින් මෙබඳු නම් ඇති ස්වර්ණයයි. **කඤ්චනං** යනු පච්ඡායට අයත්

දෙයයි. පච්ඡයෙන් හටගත් ස්වඡ්ඡයයි. ජාතරූපං යනු රත්රන් (පැහැති) ස්වඡ්ඡයයි. හටකං යනු කුහුඹුවන් ආදීන් විසින් ගෙනෙනලද ස්වඡ්ඡයයි. තානුභවනි යනු නොපැමිණෙත්. ව්‍යුප්පභා යනු සාමාන්‍යරථයෙහි කර්මභවනයි. ව්‍යුප්පභාවේ යන අර්ථයි. උපවසුප්පොයථං යනු පෙහෙවස් වැස යනුයි. සුබ්බුයානි යනු සුඛඵල ඇති, සුඛවේදනා ඇත්තාවූයි. සගග්‍රිපෙනති යානං යනු ස්වභාව සංඛ්‍යාත ස්ථානයට එළඹෙති, කවරකුගෙන් හෝ නින්දා නොලබන්නාවූ දෙව්ලොව උපදිති යන අර්ථයි. මෙහි අතරතුර යමක් නොකියනලද්දේද ඒ සෙස්ස කියනලද දෙය අනුසාරයෙන් දතයුත්තේය.

දෙවෙනි වූ මහාවග්ගයි.

ආනන්ද වර්ග

3. 3. 1

තෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි **ඡන්තො** යනු මෙබඳු නම් ඇති පිළිසන් පිරිවැරියායි. **තුමො ආවුසො** යනු ඇවැත්නි, යම්සේ අපි රාගාදීන් දුරුකිරීම පනවමුද කිම මෙසේ නුඹවහන්සේලාද පනවන්නන්දැයි විමසයි. ඉක්බිති තෙරුන්වහන්සේ, මේ පිරිවැරියා අපි රාගාදිය දුරුකිරීම පනවමු'යි කියයි. මෙය වනාහි බාහිර සමයක නැතැයි එය ප්‍රතික්ෂේප කරන්නාහු **මයං ඛො ආවුසො** යනාදිය පැවසූහ. එහි **ඛො** යනු අවධරණාර්ථයෙහි නිපාතයෙකි. 'අපිම පනවමු' යන අර්ථයි. අනතුරුව පිරිවැරි තෙමේ මෙසේ සිතිය: මේ තෙරණුවෝ බාහිරවූ සමය උග්‍රඵවාලමින් අපිම (පනවමු)යි කිහ. ඉක්බිති තෙරණුවන් විමසමින් **කිං පන තුමො** යනාදිය පැවසීය. තෙරණුවෝ ඔහුට පැහිදිලි කරමින් **රත්තො ඛො ආවුසො** යනාදිය කීහ. එහි **අත්තත්ථං** යනු තමන්ගේ මෙලොව පරලොවටත් ලෝකික ලෝකෝත්තරවූත් අර්ථයයි (ප්‍රයෝජනයයි). පරාර්ථය උභයාර්ථය යන්නෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. **අත්තිකරණො** යනාදියෙහි යමෙකුට රාගය උපදියිද එය යථාභූතදර්ශනය දුරුකිරීමෙන් නොපෙනීම ඇති කරයි යන්නෙන් අත්තිකරණයි. පැනස නොකෙරේයයි **අවසුඛකරණො** නම්. කම්මසාසක ප්‍රඥාව, ධ්‍යානප්‍රඥාව විදර්ශනා ප්‍රඥාව යන මේ ත්‍රිවිධ ප්‍රඥාව නොපැවැත්මට පත්කිරීමෙන් නිරෝධ කෙරෙනුයි **පඤ්ඤානිරෝධකො** නම්. අනිට්‍රිපල දෙන බැවින් දුක්ඛසංඛ්‍යාත විනාශ පක්ෂයෙහි පවතීත්‍රයි **විශාතපක්ඛිකො** නම්. කෙලෙස්' නිවන නොපවත්නේ'නුයි **අනිබ්බාතසංවත්තනිකො** නම්. අලඞ්චන ආවුසො ආනන්ද අප්‍රමාදය යනු ඇවැත් ආනන්දයිනි, ඉදින් මෙබඳු පිළිවෙතක් ඇත්ද? (එය) නුඹවහන්සේලාගේ අප්‍රමාදය සඳහා ප්‍රමාණවත්ය, සුදුසු අනුකූලවූ අප්‍රමාදයෙහි හැසිරෙනු මැනවි ඇවැත්නි, තෙරුන්ගේ වචනය අනුමෝදනව ගියේය. මේ සූත්‍රයෙහි ආර්ය මාර්ගය ලෝකෝත්තර මිශ්‍රකව කියනලදි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

3. 3. 2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි **තෙන හි ගහපති** යනු තෙරුන්වහන්සේ මෙසේ සිතුවේ. 'මෙනෙම මෙහි එන්නේ දැනගනු කැමැත්තේ වී නොපැමිණියේය. පරික්ෂා කරනු සඳහා පැමිණියේය. මොහු විසින් අසනලද ප්‍රශ්නය මොහුලවාම කියවන්නෙමි.' මෙසේ ඔහුලවාම කියවනු කැමති සේක්

‘තෙත හි’ ආදිය පැවසුයේක. එහි **තෙත හි** යනු කරුණු දක්වීමයි. යම් හෙයකින් නුඹ මෙසේ විමසහිද එහෙයින් මෙහි එයම පිළිවිසම. **කෙසං නො** යනු කවරක්ද යන්නයි. **සධම්මුක්කංසනා** යනු තමන්ගේ ලබ්ධියෙන් ඔසවා තැබීමයි. **පරධම්මාපසාදනා** යනු අනුන්ගේ ලබ්ධියෙන් ගැටීමයි, පහත්කිරීමයි, පහතහෙළීමයි. **ආයතනෙ ව ධම්මදෙසනා** යනු කරුණෙහිම දහම් දෙසීමයි. **අතො ව චුක්කො** යනු මව්පියන් අසනලද ප්‍රශ්නයාගේ අර්ථයද ප්‍රකාශ කරනලදී. **අත්තා ව අනුපතීනො** යනු අපි මෙබඳු වෙමුයි මෙසේ තමන්ද නො එළවන ලද්දේයි. **නුපතීනො** යනුද පාඨයි.

3. 3. 3

තුන්වැන්නෙහි **හිලානා වුට්ඨිතො** යනු හිලනෙක්වී ඉන් තැඟි සිටියේයි. **ගෙලක්කො** යනු හිලන්බවිනි. **උපසංඛම්** යනු වැළඳු උදේ අතර ඇත්තේ මල්ගඳ ආදිය රැගෙන මහපිරිවරින් පිරිවරනලද්දේ, එළඹියේය. **බාහායං ගහෙතො** යනු බාහුවෙන් අල්ලා නොඇද්දේය. නුත් අසුනින් නැගිට ඔහුගේ සමීපයට ගොස් දකුණු අතේ මහපට ඇඟිල්ලෙන් සංඥාවක් දී එකත් පසෙකට ඉවත්කළේයයි දකුණුය. ඉක්බිති ඔහුට **සෙබ්බෙ** බො **මහානාම සීලං** යනාදී ක්‍රමයෙන් ශෛක්‍ෂයන් සත්දෙනාගේ සීලයද සමාධියද ප්‍රඥාවද කියා මත්තෙහි අරහත්ඵල වශයෙන් අශෛක්‍ෂවූ සීලසමාධිප්‍රඥාවන් පවසන්නේ ශෛක්‍ෂසමාධියෙන් ශෛක්‍ෂවූ විදුෂිතාඥනයද අශෛක්‍ෂවූ ඵලඥනයද පසුව ශෛක්‍ෂ විදුෂිතාඥනයෙන් අශෛක්‍ෂ ඵල සමාධිය පසුව උපදියයි දක්වුයේය. යම් සම්ප්‍රයුක්තවූ සමාධිඥනයෝ වෙත්ද ඔවුන්ගේ නොපසුව නොපෙරවූව උපත දකුණුය.

3. 3. 4

සිවුවැන්නෙහි **කුටාගාරසාලායං** යනු මුදුන් කොත් දෙකක් ගෙන හංසවටක පියස්සෙන් තනනලද ගඳකිළියෙහියි. **අපරිසෙසං ඤාණදස්සනං පටිජානාහි** යනු ස්ඵල්පයකුදු ඉතිරි නොකොට සියලු ඥානදර්ශනය දනගනියි. **සත්තං සමිතං** යනු සියලුකල්හි, තිරතුරුවයි. **ඤාණදස්සනං පට්ඨපට්ඨිකං** යනු මට සඵඥනාඥනය එළඹ සිටියේයි දක්වයි. **පුරුණානං කම්මානං** යනු රැස්කළ කර්මයන්ගේයි. **තපසා වාතකීභාවං** යනු දුෂ්කර තපසින් අවසන් කිරීමයි. **තවානං කම්මානං** යනු දන් රැස් කළයුතු කර්මයන්ගේයි. **අකරුණා** යනු රැස් නොකිරීමෙනි. **සෙත්තසානං** යනු කාරණ විනාශයයි. (මෙයින්) ප්‍රත්‍යය විනාශය කියයි. **කම්මකියා දුක්ඛකියො** යනු කම්මකුය

විනාශවීමෙන් දුක්ඛත්‍වය විනාශවීමයි. දුක්ඛත්‍වය වේදනාත්‍වය යනු දුක්ඛත්‍වය විනාශයෙන් වේදනා විනාශයයි. දුක්ඛත්‍වය ඤායවු කල්හි වේදනා වත්‍යයද ගෙවුනේම වෙයි. වේදනාත්‍වය සබ්බදුක්ඛ නිජ්ජාණං හවිසාති යනු වේදනාව ඤායවීමෙන් සියලු සසර දුක් දිරාපත් වූයේම වෙයි. සන්ධිකාය යනු තමන් දකියයුතු ප්‍රත්‍යක්‍යයෙහි. නිජ්ජාණං විසුද්ධිය යනු කෙලෙස් දිරවන ප්‍රතිපදාවයි. කෙලෙසුන් විනාශවන බැවින් නිජ්ජාණං නම්. සන්ධියන් විසුද්ධියට පත්කරවන බැවින් විසුද්ධි නම්. ඒ නිජ්ජාණං විසුද්ධියෙහි. සම්බන්ධතාව හොඳ යනු සියලු සසර දුක් ඉක්මම් වෙයි. ඉධ හන්තා හගවා කිමාන යනු ස්වාමීනි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මේ ප්‍රතිපත්තිය ගැන කුමක් ප්‍රකාශ කළ සේකද? කිම, මේ කෙලෙස් විනාශකරවන ප්‍රතිපදාවම පනවනසේකද නැතහොත් වෙනකක්දයි විමසයි. ජාතනා යනු අනාවරණ ඥානයෙන් දන්තහු විසිති. පට්ඨානා යනු සමතුසිත් දකින්නහු විසිති. විසුද්ධිය යනු විශුද්ධියට පැමිණවීම සඳහායි. සම්බන්ධතාව යනු මනාව ඉක්මවීම සඳහාය. අත්ථගමාය. අත්‍යයට යැවීම සඳහාය. සද්ධායා අධිගමාය යනු විදහිනාව සමඟ මාර්ගය අවබෝධ කිරීම සඳහාය. නිබ්බානසා සම්බන්ධතාවය යනු ප්‍රත්‍යය රහිත නිවාණය ප්‍රත්‍යක්‍ය කරනු සඳහාය. නවං ව කම්මං න කරොති යනු අලුත් කර්ම රැස් නොකරයි. පුරාණස්ස කම්මං යනු පෙර රැස්කළ කම්මයි. පුරාණ පුරාණානන්තරොති යනු පැරණිකොට ස්පෘශ්‍යකොට අවසන්කරයි. විපාක ස්පෘශ්‍ය විද විද ඒ කම්මය ගෙවා දමේය යන අර්ථයයි. සන්ධිකා යනු තමන් විසින් දකියයුතු දෙයයි. අකාලිකා යනු කාලයෙන් අතරක් නැතිව කළයුතු කාර්යයයි. එහි පටිකා යනු එව බලවයි මෙසේ දක්වීමට සුදුසු දෙයයි. මපනයිකා යනු ළඟට එළවියයුතු දෙයයි. ඇලවිය යුතුදෙයයි. පට්ඨානං වේදනාබ්බා විඤ්ඤානි යනු පණ්ඩිතයන් විසින් තම තමන්ගේ සත්තානුයෝගිම දැනගතයුත්තේයි. මෝඛයන්විසින් දැනීමට අපහසු වූයේයි. මෙසේ ශීලවශයෙන් මාර්ග දෙකක්ද එල දෙකක්ද කියනලදි. සෝවාන් හා සමාදායාමී පුද්ගලයෝ සිල් සම්පූර්ණ කරන්නෝයි. විවිච්චි කාමෙහි යනාදිය මගින් සමාධි සම්පත්තියෙන් මාර්ගතුනද එලතුනද කියනලදි. අනාගාමී ආර්යශ්‍රාවකයා වනාහි සමාධිය සම්පූර්ණ කරන්නායයි කියනලදි. ආසවානං බයා යනාදියෙන් අරහත් ඵලය කියනලදි. ඇතුළු සීලසමාධිහු අරහත් මාර්ගයෙන් යුක්තයහයි මෙහි අදහස්කරන ලදි. එකිනෙකාගේ වශයෙන් ප්‍රතිපත්ති දක්වීම සඳහා වෙන්වෙන්ව පෙළ නංවනලදි.

3. 3. 5

පස්වැන්නෙහි අමච්චා යනු සුභද්‍රයෝ (මිත්‍රයෝ)යි. කුරු යනු නැදිමයිලන්ගේ පැත්තෙහි වූවෝයි. සාලොතිකා යනු සමාන ලේ ඇති සොයුරු සොහොයුරිආදීන්ය. අච්චිපාසාදෙ යනු ගුණයන් මනාව දැනගෙන උපන් නොසැලෙන ප්‍රසාදයෙහියි. අඤ්ඤාප්තං යනු ස්වභාවයේ වෙනස් ආකාරයයි. පට්ඨිධාතූයා යනාදිය අතුරින්, කොටස් විස්සෙක තද ආකාර ඇති පට්ඨි ධාතුවෙන්ද කොටස් දෙළොසෙක සුෂ් ගතිය ඇති එකට බඳනාසුළු ආපොධාතුවෙන්ද කොටස් සතරෙක පැසවන ගතියඇති තෙරොධාතුවෙන්ද කොටස් සයෙක පැතිරීම් ගතිය ඇති වායෝධාතුවෙන්ද වේ. සියා අඤ්ඤාප්තං නතෙව් යනු මේ සතර මහා භූතයන්ගේ අන්‍යෝන්‍ය ස්වභාවයට එළඹීමෙන් වෙනස්බවක් වේද? එය ආර්යශ්‍රාවකයාට වනාහි නොවන්නේයයි දක්වයි. මෙහිද අඤ්ඤාප්තං යනු ප්‍රසාදයේ වෙනස්බවද ගතියේ වෙනස්බවද නොවෙයි. ස්වභාවයේ වෙනස්බව වෙයි. ආර්යශ්‍රාවක තෙමේ මිනිසෙක් වී දෙවියෙක්ද වෙයි. බ්‍රහ්මයෙක්ද වෙයි. ඔහුගේ පැහැදීම හව්‍යන්තරයෙන්ද ඉවත් නොවෙයි. අපායගති සංඛ්‍යාතවු ගති වෙනසකට නොපැමිණෙයි. ශාස්තෘන්වහන්සේද එයම දක්වනසේක් තද්‍රිදං අඤ්ඤාප්තං යනාදිය පැවසුසේක. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

3. 3. 6

පස්වැන්නෙහි කාමධාතුවෙපක්කං යනු කාමධාතුවෙහි විපාක දෙන්නාවූයි. කාමහවො යනු කාමධාතුවෙහි උත්පත්ති හවයයි. කමමං ඛෙත්තං යනු කුසලාකුසල කම්මය වැඩෙන තැන යන අර්ථයෙන් ක්ෂෙත්‍රයයි. විඤ්ඤාණං ඛිජං යනු එකට උපන් අභිසංස්කාර විඤනය වැඩෙන අරුතින් ඛිජයයි. තණ්හාසොතහො යනු එක් කිරීම් වැඩීම් වශයෙන් තෘෂ්ණාව ජලය නම්. අවිජ්ජා නිවරණානං යනු අවිද්‍යාවෙන් වසන ලද්දවූයි. තණ්හාසංයොජනානං යනු තෘෂ්ණා බන්ධනයෙන් බැඳුනාවූයි. භීතියා ධාතූයා යනු කාම ධාතුවෙහියි. විඤ්ඤාණං පතිට්ඨිතං යනු අභිසංස්කාර විඤනය පිහිටියේයි. මජ්ඣිමාය ධාතූයා යනු රූපධාතුවෙහියි. පණ්ණාය ධාතූයා යනු අරූප ධාතුවෙහියි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

3. 3. 7

පස්වැන්නෙහි වෙතනා යනු කම්මවෙතනාවයි. පඤ්ඤා යනු කම් ප්‍රාර්ථනයයි. සෙස්ස මුල් සූත්‍රයට සමානය.

3. 3. 8

අවච්ඡින්නෙහි **සීලබ්බං** යනු ශීලය හා ව්‍රතයයි. **ථේරිකං** යනු දුෂ්කරක්‍රියාවෙහි යෙදීමයි. **බ්‍රහ්මචරියං** යනු බ්‍රහ්මචරිය වාසයයි. **උපට්ඨානසාරං** යනු වැටහීමෙන් හරවත්වූයි. මෙය සාරවත්ය. මෙය උතුම්ය. මෙය නිෂ්ටාවයයි මෙසේ වැටහිණැයි අරුත්ය. **සඵලං** යනු ප්‍රතිඵල සහිත, වැඩිමි සහිතදැයි විමසයි. **ත ඛොථ හතොත ඵකංසොත** යනු ස්වාමීනී මෙහි ඵකංශික වශයෙන් පිළිතුරු නොදිය යුතුයයි අරථයි. **උපට්ඨානසාරං සෙවනො** යනු මෙය හරයය, මෙය උතුම්ය. නිෂ්ටාවයයි මෙසේ වැටහුණුදෙය සෙවුනාලබන්නාටයි. **අඵලං** යනු ඉෂ්ට ඵලයෙන් ඵලරහිතය. මෙපමණකින් කම්වාදීන්ගේ ක්‍රියාවාදීන්ගේ පැවිද්ද හැර සෙසු සියලු බාහිරක සමය ගන්නාලදි. **සඵලං** යනු ඉෂ්ට ඵලයෙන් ඵලසහිතය. ප්‍රතිඵලසහිතය. මෙපමණකින් මෙම සපුන මුල්කොට සියලුම කර්මවාදී ක්‍රියාවාදී පැවිද්ද ගන්නාලදි. **ත ව පනස්ස සුලහරුපො සමසමො පඤ්ඤාය** යන මෙසේ ශෛක්‍ෂ භූමියෙහි සිට පවසන්නේ මේ ආනන්දගේ ප්‍රඥාවට සමානවන්නක් සුලභ නොවේයයි දක්වයි. මේ සුත්‍රයෙහි ශෛක්‍ෂභූමිය කියනලදි.

3. 3. 9

තවච්ඡින්නෙහි **ඵකදවොව** යනු පසුබත පිණ්ඩපාතයෙන් ඉකුත්වූයේ බුදුන්වහන්සේට වත් දක්වා තමන්ගේ දිවාචිතරණස්ථානයට ගොස් 'මෙලොව මුල් සුවඳක් ඇත. හර සුවඳක් ඇත. මල් සුවඳක් ඇත. මේ සුවඳ තුනම සුළඟ අනුව (යටි සුළඟට)ම හමයි. උඩු සුළඟට නොහමයි. යමක සුවඳ උඩුසුළඟටද හමයිද එබඳු සුවඳක් ඇත්ද'යි සිතා වර අට ගන්නා කල්හිම සැකයක් ඇතිවුවිට (සම්පයට) එළඹෙන වරය ගත්බැවින් එකෙණෙහිම දිවාස්ථානයෙන් නැගිට ශාස්තෘන්වහන්සේ වෙතට ගොස් වැද එකත්පසෙක හුන්නේ උපන් සැකය දුරුකරගනු සඳහා මේ **ඛිණිමානි හතොත** යනාදී වචනය පැවසීය. එහි **ගණ්ඩාකානි** යනු සුවඳභාවයයි. **මුලගණ්ඩා** යනු මුල ඇසුරු කොට ඇති සුවඳයි. සුවඳින් යුත් මුලම මුලගණ්ඩයයි. එහි සුවඳ යටිසුළඟට යයි. සුවඳේ සුවඳක් නම් නැත. සාරගන්ධ පුප්පගණ්ඩයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි. **අප්ථානාදු ගණ්ඩාකං** යනු මෙහි සරණාගමනාදිය ගුණවැනිම වශයෙන් (නොයෙක්) දිශාවන්ට යන බැවින් සුවඳට සමාන වූයෙන් සුවඳයි. ඒවාට වස්තුවූ පුද්ගලයා ගණ්ඩානි නම්. **ගණ්ඩා ගව්හි** යනු ගුණ වැණිම වශයෙන් යයි. **සීලවා** යනු පඤ්ඤාශීලයෙන් හෝ දශශීලයෙන් හෝ සිල්වත් වූයේයි. **කලාංගධමො**

යනු ඒ ශිලධර්මයෙන්ම කලණදම් ඇත්තේ, සොළුරුදම් ඇත්තේයි. විගතමලමචේරෙන යනාදීන්ගේ අර්ථය විසුද්ධිමග්ගයෙහි විස්තර කරනලද්දේමය. දිසාසු යනු සිවු දිසාවන්හි හා සිවු අනුදිසාවන්හියි. සමණබ්‍රාහ්මණා යනු සංසිදවු පවුඇති බහාතැබු පවු ඇති ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයෝයි. න පුත්තගණ්ඩා පටිවාතමෙති යනු ඉද්දමල් ආදියේ සුවඳ උඩුසුළඟට නොයයි. න වරුනං තගරමලිකා වා යනු සදුන් කුචරලා දසමන්වල සුවඳ උඩුසුළඟට නොයයි යි අරුත්ය. දෙවිලොවෙහිද ප්‍රථසුමනා නම් වුවක්ඇත. පිපුණු දිනයෙහි එහි සුවඳ යොදුන් සියයක් පැතිර යයි. එයද උඩුසුළඟෙහි වියනක් පමණදු රියනක් පමණදු නොහැකි වේයයි කියත්. සතඤ්ච ගණ්ඩා පටිවාතමෙති යනු සත්පුරුෂයන්ගේද පණ්ඩිතයන්ගේ බුදු පසේබුදු බුදුසව්වන්ගේද සීලාදී ගුණසුවඳ උඩුසුළඟට යයි. සබ්බාදිසා සප්පරියො පවාති යනු සත්පුරුෂවූ පණ්ඩිත තෙමේ සීලාදී ගුණසුවඳින් සියලු දිසාවන්හි හමයි. සියලු දිසාවන් ගුණසුවඳින් පතුරාලයි යන අරුත්ය.

3. 3. 10

දසවැන්නේ නිකේප දෙකෙකි. අටුප්පත්තිකද පුච්ඡාවසිකද වශයෙනි. කවර අර්ථොත්පත්තියක, කවරකුගේ විමසීමට කියනලද්දේයත්? අරුණවතී සුත්‍රාන්ත අර්ථොත්පත්තියෙහි අනඳ තෙරුන්ගේ විමසීමට කියනලදි. අරුණවතී සුත්‍රාන්තය කවරකු විසින් කියනලද්දේද? බුදුවරුන් දෙදෙනකු විසින් කියනලදි. සිඛිභාගාවතුන්වහන්සේ විසින්ද අපගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින්ද යනුවෙනි. මේ කපින් එක්තිස් කපකට මත්තෙහි අරුණවතී නුවරෙහි අරුණවතී රජුගේ පභාවතී නම්වූ මෙහෙසියගේ කුසෙහි ඉපිද නුවණ මුහුකුරා ගියකල්හි මහබික්මන් නික්ම සිඛි භාගාවතුන්වහන්සේ බෝමැඩිදී සච්ඡෙදනාඤ්ඤා අවබෝධ කොට පවත්වනලද උතුම් දම්සක් පැවතුම් ඇතියෙක් අරුණවතීනුවර ඇසුරුකොට වසමින් එක්දිනෙක උදසනම සිරුර පිළිඳහුම් කොට මහබික්සහන පිරිවරණලද සේක් අරුණවතියට පිඩුපිණිස පිවිසෙන්නෙමැයි සිතා නික්ම විහාර කොටුරෙකඩ සම්පයෙහි සිටියේක් අභිභූ නම්වූ අග්‍රග්‍රාහකයා, ඇමතුසේක: 'හික්ඛුට, අරුණවතියට පිඩුපිණිස පිවිසීමට උදසන වැඩිය. එක්තරා බඹලොවක් වෙත එළඹෙන්නෙමු' යනුවෙනි. ඉක්බිති මහණෙනි, සිඛි භාගාවත් අරහත් සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේ අභිභූ හික්ඛුටට, 'යමු බ්‍රාහ්මණය, යම්තැනක එක්තරා බඹලොවක් වේද එතැනට එළඹෙන්නෙමුයි යම්සේ ඇමතුසේක්ද, මහණෙනි, 'එසේය ස්වාමීනි'යි අභිභූ හික්ඛුට සිඛි භාගාවත් අරහත් සම්මා සම්බුදුන්වහන්සේට පිළිවදන් ඇස්වූයේය. ඉක්බිති

මහණෙනි, සිඬි භාග්‍යවත් අරහත් සම්මාසම්බුදුන්වහන්සේද අභිභූ භික්ෂුවද යම්තැනක එක්තරා බඹලොවක්වූයේද එතැනට එළඹුණු සේක. එහි මහාබ්‍රහ්මයා සම්මාසම්බුදුන් දැක සතුටුසිතැන්තේ පෙරගමන් කොට බ්‍රහ්මාසනය පතවා දුන්නේය. තෙරුන්ටද සුදුසු අසුනක් පැනවූහ. පැනවූ අසුනෙහි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වැඩහුන්සේක. තෙරණුවෝද තමන්ට ලැබුණු අසුනෙහි හුන්හ. මහාබ්‍රහ්මයාද දශබලයන් වහන්සේ වැද එකත්පසෙක හුන්නේය. ඉක්බිති මහණෙනි සිඬි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ අභිභූ භික්ෂුවට, 'බ්‍රාහ්මණය, බ්‍රහ්මයාටද බ්‍රහ්මපිරිසටද බ්‍රහ්මපාරිසඝ්ඡයන්ටද ධර්මකථාවක් ඔබට වැටහේවා'යි පැවසූසේක. මහණෙනි, අභිභූ භික්ෂුව 'එසේය ස්වාමීනි'යි සිඬි භාග්‍යවත් අරහත් සම්මා සම්බුදුන් වහන්සේට පිළිවදන්දී බ්‍රහ්මයාටද බ්‍රහ්ම පිරිසටද බ්‍රහ්මපාරිසඝ්ඡයන්ටද ධාර්මික කථාවක් කළේය. තෙරණුවන් ධර්මය කියනකල්හි බ්‍රහ්මසමුඛයා, 'අපි බොහෝ කලකින් ශාස්තෘන්වහන්සේගේ බඹලොව ගමන ලැබුවෙමු. මේ භික්ෂුව ශාස්තෘන්වහන්සේ තබා තමාම ධර්මකථාව ඇරඹිය'යි උද්ඝෝෂණය කළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන් නොකැමතිබව දැන අභිභූභික්ෂුවට මෙය පැවසූ සේක: බ්‍රාහ්මණය, බ්‍රහ්මයාද බ්‍රහ්ම පිරිසද බ්‍රහ්මපාරිසඝ්ඡයෝද ඔබට උද්ඝෝෂණය කරති. එසේ බැවින් බ්‍රාහ්මණය බොහෝ කොට සංවේගවත් කරව' යනුවෙනි. තෙරණුවෝ ශාස්තෘවචනය පිළිගෙන නොයෙක් ආකාර සෘද්ධිමවා පැමිණ කොට සහස්‍රිලෝකධාතුවට ශබ්දයෙන් හඟවමින් ආරභට නික්මට යන ගාථාදෙක පැවසූහ. තෙරනුවෝ කුමක් කොට සහස්‍රි ලෝකධාතුවට හැඟවූහද? නීලකසිණයට සමෑවද සියලුනන්හි අඳුරක් පැතිරවූහ. ඉක්බිති මේ අඳුර කිමෙන්දැයි සත්වයන්ගේ සිතාබැලීමක් ඇතිවූ කල්හි ආලෝකය දක්වූහ. මේ කවර ආලෝකයක්දැයි පිරික්සන්නවුන්ට තමන් දක්වූහ. දහසක් සක්වළ දෙවිමිනිස්සු ඇදිලි බැඳ බැඳ තෙරුන්ම නමදිමින් හුන්හ. තෙරණුවෝ, 'මහජනයා ධර්මය දෙසන මගේ හඬ අසාවායි (සිතා) මේ ගාථා පැවසූහ. සියල්ලෝ රැස්වූ පිරිස මැඳ හිඳ දහම් දෙසන්නකුගේ මෙන් ශබ්දය ඇසුවාහුය. ඔවුන්ට අර්ථයද පැහැදිලිවිය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තෙරුන් සමඟ අරුණවතියට ආපසු පැමිණ පිඬු පිණිස හැසිර පසුබත පිණිඩපානයෙන් ඉවත්වූ සේක් භික්ෂුසංඝයාගෙන්, 'මහණෙනි, නුඹලා බඹලොව සිට ගාථා කියන්නාවූ අභිභූ භික්ෂුවට සවන්දුන්නහුදැයි විමසූ සේක. ඔවුහු 'එසේය, ස්වාමීනි පිළිතුරු දී ඇසුබව ප්‍රකටකරමින් ඒ ගාථා දෙකම ඉදිරිපත් කළහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ 'සාධු සාධු'යයි සාධුකාරදී දෙසුම නිමවූසේක. මෙසේ මේ සුත්‍රය මෙයින් එක්කිස් කපකට මත්තෙහි සිඬි භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් කියනලදි.

අපගේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විනාහි සඵඤ්ඤාවට පත්ව පවත්වනලද උතුම් දම්සක් ඇතිසේක් සැවන ඇසුරුකොට දෙවිරම වසමින් පොසොන්මස පුරපසළොස්වක් දිනයෙහිදී හික්කුන් අමතා මේ අරුණවතී සූත්‍රය පිහිටවූ සේක. අනඳ තෙරණුවෝ විජිතිපත ගෙන පවත් සලමින් සිටිවනම මුලපටන් අවසානය දක්වා එක්ව්‍යාංජනයකුදු අත්තොහුර සියලු සූත්‍රය උගත්හ. උන්වහන්සේ දෙවැනි දිනයෙහි පිණ්ඩපාතය නිමවා බුදුන්වහන්සේට වත් දක්වා තමන්ගේ දිවාචිහාරස්ථානයට ගොස් සද්ධිවිහාරික අනෙකවාසිකයන් වත්දක්වා ගියකල්හි ඊයේ කියනලද අරුණවතී සූත්‍රාන්තය සිහි කරමින් හුන්හ. ඉක්බිති උන්වහන්සේට සියලු සූත්‍රාන්තය පැහැදිලිව වැටහුණේය. උන්වහන්සේ, 'සිංඤ්ඤා භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අගසථි තෙමේ බඹලොව සිට සක්වළ දහසක අඳුර නසා ශරීරාලෝකය දක්වා තමන්ගේ ශබ්දය අස්වමින් ධර්මකථාවක් කළහ. ඊයේ ශාස්තෘන්වහන්සේ විසින් (එය) කියනලදි. ශ්‍රාවකයකුගේ විෂය මෙබඳුවේ නම් දශපාරමී පුරා සඵඤ්ඤාවට පත් සම්බුදුන්වහන්සේ කොපමණ තැනක් හඬින් හඟවන සේක්ද'යි සිතූහ. උන්වහන්සේ මෙසේ උපන් සැකය දුරුකරනු සඳහා එකෙණෙහිම භාග්‍යවතුන්වහන්සේ වෙත එළඹ මෙකරුණ විමසූහ. එකරුණ දක්වීමට අට බො ආයස්මා ආනන්ද යි කියනලදි. එහි සම්මුඛා යනු ඉදිරියෙහි සිටි මවිසින් මේ සූත්‍රය අසනලදි. පරම්පරා ඇසුරෙන්ද දුතපරම්පරාවෙන්ද නොඅසනලදි. යන මේ අදහසින් මෙසේ පැවසූහ. කීවිතකං පහොති සරෙන විඤ්ඤාපෙතුං යනු කොපමණ තැනක් ශරීරාලෝකයෙන් අඳුර දුරුකොට හඬින් හඟවන්නට හැක්කේද? සාවකො සො ආනන්ද අප්පමේයා තථාගතා යන මෙය මේ අදහසින් පැවසුසේක: 'ආනන්දය, නුඹ කුමක් කියහිද? හෙතෙම ප්‍රදේශඥනයෙහි (නුවණින් කොටසක) සිටි ශ්‍රාවකයෙකි. දශපාරමීන් පුරා සඵඤ්ඤායට පත්වූ තථාගතවරු (ඥානයෙන්) පමණකළ නොහැක්කෝය. ඒ ඔබ නියතුවෙන් පස්ගෙන මහ පොළොවෙහි පස් සමඟ සසඳන්නෙකු මෙන් මේ කුමක් නම් කියහිද? ශ්‍රාවකයන්ගේ විෂය එකෙකි. බුදුවරුන්ගේ විෂය අනෙකෙකි. ශ්‍රාවකයන්ගේ ගොවරය එකෙකි. බුදුවරුන්ගේ ගොවරය අනෙකෙකි. ශ්‍රාවකයන්ගේ බලය එකෙකි. බුදුවරුන්ගේ බලය අනෙකෙකි'යි මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මේ අදහසින් පමණනොකළහැකි බව පවසා තිහඬවූ සේක. තෙරණුවෝ දෙවැනිවරද විමසූහ. ශාස්තෘන්වහන්සේ, 'ආනන්දය නුඹ යතුරු සිදුරක් ගෙන අනන්ත අවකාශය සමඟ සසඳන්නකු මෙන්ද වැහිලිහිණියකු ගෙන යොදුන් එකසිය පනසක්වූ ගුරුළු රජකු සමඟ සසඳන්නකු මෙන්ද ඇත්සොඬින් දියගෙන මහාගංගාව සමඟ සසඳන්නකු මෙන්ද සිවුරියන් වළක දියගෙන

විල්සන් සමග සසඳන්නකු මෙන්ද නැළියක පමණ බන්ලබන මිනිසකු ගෙන සක්විති රජකු සමග සසඳන්නකු මෙන්ද පාංශුපියාවයකු ගෙන සක්දෙවිරජු සමග සසඳන්නකු මෙන්ද කණමැදිරි එළිය ගෙන හිරුඑළිය සමග සසඳන්නකු මෙන්ද. මේ කුමක් නම් කියහිදැයි දක්වන සේක් දෙවැනිවරද පමණ නොකළහැකි බවම පවසා නිහඩවූයේක. ඉක්බිති තෙරණුවෝ මවිසින් ශාස්තෘන්වහන්සේ විමසනලද සේක. එතකුළු නොකියනසේක. තෙවැනිවරතෙක් උන්වහන්සේගෙන් අයැද බුද්ධසිංහනාදය හඬනංවන්නෙමැයි සිතූහ. උන්වහන්සේ තෙවැනිවරක් ඇයැදූහ. එය දැක්වීමට **තනියමියිබො** යනාදිය කියනලදි. ඉක්බිති භාගාවතුන්වහන්සේ උන්වහන්සේට පැහැදිලි කරනසේක් **සුභා හෙ ආනන්ද** යනාදිය පැවසූයේක. තෙරණුවෝ, 'ශාස්තෘන්වහන්සේ, ආනන්දය, ඔබ මගෙන් දහසක් වූලනී ලෝකධාතු අසනලදැයි මෙපමණක්ම පවසා නිහඩවූ සේක. දැන් සිංහනාද තහනසේකැ'යි සිතූහ. තෙරුණුවෝ ශාස්තෘන්වහන්සේ අයදින්නාහු **එතසා හඟවා කාලො** යනාදිය පැවසූහ. භාගාවතුන්වහන්සේද උන්වහන්සේට විස්තර කථාවක් කිරීමට '**තෙනාහානන්ද**' යනාදිය පැවසූයේක. එහි යාවතා යනු යම් පමණ තැනකි. **වන්දිමසුරියා** යනු සඳ හා හිරුයි. **පරිහරනති** යනු හැසිරෙත්. **දිසාහනති** යනු සියලු දිශාවන් බබුළුවකි. **විරොචනා** යනු බබළන්නාවූයි. මෙපමණකින් එක් සක්වළක් පිරිසිදු දක්වනලද්දේ වෙයි. දැන් එය දහස්ගුණ කොට දක්වමින් **තාව සහසාධා ලොකොයි** පැවසූයේක. **තස්මිං සහසාධා ලොකෙ** යනු ඒ දහසක් සක්වළෙහියි. **සහසං වාතුමමහාරාජිකානං** යනු දහසක් වාතුමමහාරාජික දේවලෝකයන්ගේය. යම්හෙයකින් එක්එක් සක්වළෙක සතරදෙනා බැගින් මහරජවරුවෙන්ද? එහෙයින් **වත්තාරිමහාරාජ සහසානිධි** කියනලදි. මේ කුමයෙන් සියලුතන්හි අර්ථය දතයුතුය. **වුලනියා** යනු කුඩාවූයි. මෙය ශ්‍රාවකයන්ගේ විෂයයයි. කුමක්හෙයින් මෙය ගෙනහැර දක්වනලද්දේද යත්? මර්කටිකා ලොකධාතුව පිරිසිදු දක්වනු පිණිසයි. **යාවතා** යනු යම්පමණවූයි. **තාව සහසාධා** යනු එපමණවූ දහස්ගුණයකිනි. **ද්විසහස්මි මර්කටිකා ලොකධාතූ** යනු මේදහසක් සක්වළවල් දහස්ගුණෙන් ගැන දසලක්කයක් සක්වළපමණවූයේ **ද්විසහස්මි මර්කටිකා** නම් ලෝකධාතුවයි. මෙය ශ්‍රාවකයන්ට අවිෂයය. බුදුවරුනටම විෂයවෙයි. මෙපමණ තන්හි තථාගතවරු අඳුර නසා ශරීරාලෝකය දක්වා ස්වරයෙන් හඟවන්නට හැකිවෙතියි දැක්වෙයි. මෙපමණකින් බුදුවරුන්ගේ ජාතිකෂේත්‍රය දක්වනලදි. බෝසත්වරුන්ගේ අන්තිම හවයෙහි දෙවිලොචිත් වූතව මව්කුසෙහි පිළිසිදුගන්නා දිනයෙහිද කුසෙන් නික්මෙන දිනයෙහිද මහබිනික්මන් කෙරෙන දිනයෙහිද බුදුවන, දම්සක් පවත්වන, ආයුසංස්කාරය අත්හරින

පිරිනිවන් පාන දිනයන්හිද මෙපමණ තැනක් කම්පාවේයි. **තිසහස්සි මහාසහස්සි** යනු සහස්සි ලෝකධාතුවෙහි සිට තෙවැන්නය යන්නෙන් තිසහස්සියි. දහස දහස්ගුණ කොට ගණනය කරන ලද මෂ්කර්මිකා ලෝකධාතුව දහස්ගුණ කොට ගණිතලද බැවින් මහත්වූ දහස්ගණනින් ගණිතලදයි මහාසහස්සි නම්වෙයි. පෙමණකින් කෙළලක්ෂයක් සක්වලින් සිමාවූ ලෝකය දක්වනලද්දේ වෙයි. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ කුමනිවනසේක් (නම්) මෙපමණවූ තැනහි අභ්‍යර්තයා ශරීරාලෝකය දක්වා ස්වරයෙන් හඟවනසේක. ගණකපුත්තනිසා තෙරණුවෝ මෙසේ කීහ: තිසහස්සි මහාසහස්සි ලෝකධාතුවෙහි ප්‍රමාණය මෙසේ නොවේ. මෙය වනාහි ආචාර්යවරුන්ගේ සජ්ඣායනයෙන් අමතකවූ, වචනයෙන් පිරිහුණු තැනකි. දසකෙළලක්ෂයක් සක්වලින් පරිමිතවූ තැන තිසහස්සිමහාසහස්සි ලෝකධාතුව නම්වේ' යනුවෙනි. මෙපමණකින් භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් ආඥාකෙත්‍රය දක්වනලදී. මේ අතරතුරෙහි ආටානාටිය ඉසිහිලි ධජගග බොජ්ඣංග ඛන්ධ මොර මෙන්ත රතන යන පිරිත්වල අණපැනිරෙයි. **යාවතා වා පන ආකඨේධයා** යනු යම්පමණක් කුමනිවන්නේයි, මෙයින් විෂයකෙත්‍රය දක්වෙයි. බුදුවරුන්ගේ විෂයකෙත්‍රයට ප්‍රමාණ පරිච්ඡේදයක් නැත. (එසේ) නැති බවෙහි මේ උපමාව ගෙනහැරදක්වති. 'කෙළලක්ෂයක් සක්වලෙහි බඹලොව තෙක් අබ පුරවා ඉදින් කිසිවෙක් පෙරදිගෙහි එක්සක්වෙළෙක එක් අබ ඇටයක් හෙළමින් යන්නේ නම් ඒ සියලු අබ අවසන් වෙයි. පෙරදිගෙහි සක්වල (ගණන) අවසන් නොවේමය. දකුණුදිග ආදියෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. එහි බුදුවරුන්ට අවිෂයවූවක් නම්නැති. මෙසේකී කල්හි තෙරණුවෝ සිතූහ: 'ආනන්දය, තථාගතයන්වහන්සේ කුමනිවනසේක් තිසහස්සි මහාසහස්සි ලෝකධාතුව ස්වරයෙන් හඟවනසේක. යම්තාක් හෝ කුමනිවන සේක් නම් එසේ වන්නේයයි ශාස්තෘන්වහන්සේ පැවසූසේක. මේලොව විෂමය, සක්වල අනන්තය, එක්තැනක හිර උදවුසේ වෙයි. එක් තැනක මැද සිටියේයි. එක්තැනක බැසගියේයි. එක්තැනක පෙරයමය, එක්තැනක මැදියමය. එක්තැනක අලුයමය. සත්වයෝද කටයුතුවල යෙදුණාහු ක්‍රීඩාවන්හි යෙදුණාහු ආහාරයෙහි යෙදුණාහුය. මෙසේ ඒ ඒ කරුණින් කළබල වුවාහුද පමාවුවහුද වෙත්. ශාස්තෘන්වහන්සේ කෙසේ නම් ස්වරයෙන් හඟවනසේක්ද?' යනුවෙනි. උන්වහන්සේ මෙසේ සිතා සැකය දුරුකරගනු සඳහා තථාගතයන්වහන්සේ විමසමින් **යථා කථං පන** යනාදිය පැවසූහ. ඉක්බිති ශාස්තෘන්වහන්සේ තෙරුන්ට පැහැදිලිකරනසේක් **ඉධානන්ද කථාගතො** යනාදිය පැවසූ සේක. එහි **ඕහාසෙන එරොයා** යනු ශරීරාලෝකයෙන් පතුරුවන්නේය. පතුරුවමින් කුමක් කරන්නේදයත්? යම්තැනක හිරුපෙනෙයිද එහි එම හිරු තමන්ගේ

ආනුභාවයෙන් අස්තයට යවන්නේය. යම් තැනක නොපෙනෙයිද එහි ඒහිරු නංවා මැද තබන්නේය. ඉක්බිති යම්තැනක සුයෂියා නොපැනේද එහි මිනිස්සු දැන්ම සුයෂියා පැනිණි. එය දැන්ම අස්තයට ගියේය. මෙය කිම, නාගයින්ගේ මායාවද? භූතයන්ගේ යක්‍ෂයන්ගේ හා දෙවියන්ගේ මායා අතුරින් එකක්දැයි සැක උපදවන්නාහුය. යම්තැනක සුයෂියා පැනෙයිද එහි මිනිස්සු, 'දැන්ම සුයෂියා අස්තයට ගියේය. ඒ සුයෂියා දැන්ම තැඟි සිටියේය. කිමෙක්ද මෙය නාගයන්ගේ භූතයන්ගේ යක්‍ෂයන්ගේ දෙවියන්ගේ මායා අතුරින් එකක්දැයි සැකයක් උපදවන්නාහුය. ඉක්බිති ආලෝකයටද අන්ධකාරයටද පැමිණ ඒ මිනිසුන් කවර හේතුවකින් මෙය වීදැයි පිරික්සා බලන කල්හි ශාස්තෘන්වහන්සේ නිලකසිණයට සමවැද දඩ්දුරක් පතුරුවනසේක. කුමක් හෙයින්දයත්? ඒ කටයුතුආදියෙහි යෙදුණු සත්වයන්ට තැනිගැන්ම උපදවනු සඳහාය. ඉක්බිති ඔවුන්ට තැනිගැන්ම ඇතිවූ බව දැන ඔහාසකසිණ සමාපත්තියට සමවැද සුදු ගතබුදුරැස් විහිදුවමින් සදදහසක් හිරුදහසක් උපන්කල්හි මෙන් එක්විටම සියලු ලොව එකලු කරනසේක. එයද තල ඇටක් පමණවූ කයපෙදෙසින් ආලෝකයක් විහිදුවමිනි. යමෙක් වනාහි සක්වළ පොළව පහන් කබලක් කොට මහසමුදරෙහි ජලය තෙල් කොට මහමෙර වැටිය කොට වෙනත් මහමෙරක මුදුනෙහි සිට දල්වන්නේද හෙතෙම එක් සක්වළක්ම ආලෝක කරන්නේය. ඉන්මතු වියතකුදු ආලෝක කරන්නට නොහැකිවන්නේය. තථාගතයන්වහන්සේ වනාහි තලඇටක් පමණවූ සිරුරුපෙදෙසින් ආලෝකය විහිදුවා තිසහස්සීමහාසහස්සී ලෝකධාතුව එකලු කරනසේක. ඊටද වඩා බොහෝය. මෙසේ බුද්ධගුණය මහත්ය.

තං ආලෝකං සංස්ථාපෙය්‍යං යනු ඒ ආලෝකය දක, යමක විසින් සුයෂියා අස්තයට යවනලද්දේද නගා සිටුවන ලද්දේද දඩ් දුරක් විහිදවීද ඒ මේ පුරුෂයා දැන් ආලෝකය ඇතිකොට සිටියේය. අහෝ කෙබඳු ආශ්වාසී පුද්ගලයෙක්දැයි ඇදිළි බැඳ නමදිමින් හිඳින්නාහුය. **සංඥාමත්තසාවොයා** යනු ධර්මකථා ශබ්දය අස්වන්නේය. යමෙක් එක් වක්‍රවාට පථිතයක් බෙරයක් කොට මහපොළව බෙරසමක් කොට මහමෙර දණ්ඩක් කොට වෙනත් මහමෙරක් මත්තෙහි තබා තට්ටු කරන්නේ නම් හෙතෙම එක් සක්වළෙක්හි පමණක්ම ඒ හඬ අස්වන්නේය. ඉන් මත්තෙහි වියතකුදු ඉක්මවීමට නොහැකිවන්නේය. තථාගතයන්වහන්සේ වනාහි පලහක හෝ පුටුවක හෝ හිඳ තිසහස්සී මහාසහස්සී ලෝකධාතුව ස්වරයෙන් හඟවනසේක. ඊටද බොහෝ වැඩිය. තථාගතවරු මෙබඳු මහානුභාව ඇත්තෝයි. මෙසේ භාග්‍යවතුන්වහන්සේ මෙපමණ තැනින් විෂයකෛත්‍රයම දක්වූයේක. මේ බුද්ධසිංහනාදය අසා තෙරුන්ගේ ඇතුළත

බලවත්, ප්‍රීතියක් උපන්නේය. උන්වහන්සේ ප්‍රීතිවශයෙන් උදන්අනමින් ලාභා වත මේ යනාදිය පැවසූහ. එහි යසස් මෙ සන්ධා එවං මහිද්ධිකො යනු යම් මගේ ශාස්තෘන්වහන්සේ මෙසේ මහත් සාද්ධි ඇතිසේක්ද ඒමට මෙසේ මහත් සාද්ධි ඇති ශාස්තෘවරයකු ලැබීම ලාභයක් මෙන්ම මනාවලබනලද්දක්ද වේ යන අර්ථයි. නැතහොත් 'යම් ඒ මම මෙබඳු ශාස්තෘන්වහන්සේගේ පාසිවුරුගෙන හැසිරීමට පාපිරියම් පිටපිරියම් කිරීමට මුවඳෙවන දියනාන ජලය දීමට ගඳකිළිපිරිවෙන හැමදීමට සැකයක් උපන්විට ප්‍රශ්නඇසීමට මිහිරි දෑහැමිකතා ඇසීමට ලබමි. මේ සියල්ලම මගේ ලාභයෝය. එසේම මනාව ලබන ලද්දේය' යන්න සඳහා මෙසේ පැවසූහ. මෙහිද භාග්‍යවතුන්වහන්සේගේ අක්කාරය ආලෝකය ශබ්ද ඇස්වීම සංඛ්‍යාතවූ සාද්ධිත්ගේ මහත්ඛැවින් මහත්සාද්ධිඇති බවද ඒවායේම පැතිරීමෙන් මහානුභාව බවද දතයුතුය. උදයී යනු ලාභ්‍යයී තෙරණුවෝයි. හෙතෙම වනාහි පෙර උපස්ථායක තෙරුන් කෙරෙහි ආසාන බැඳ හැසිරෙයි. එහෙයින් දැන් ඉඩලැබ මේ බුද්ධසිංහ නාදය අවසානයෙහි දල්වෙන පහන්සිඵවක් නිවන්තෙකු මෙන්ද හැසිරෙන ගෝණකුගේ කුඩට පහර දෙන්නෙකු මෙන්ද බත්පිරුණු පාත්‍රයක් යටිකුරු කරන්නෙකු මෙන්ද තෙරුන්ගේ පැහැදීම නැති කරමින් මෙසේ පැවසීය. එවං වුත්තො හගවා යනු මෙසේ උදයී තෙරුන් විසින් කිකල්හි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යම්සේ නම් ප්‍රපාතයක කෙළවර සිට සැලෙන පුරුෂයකුට එකත්පසෙක සිටි හිතවත් පුරුෂයෙක් මෙහි එව මෙහි එවයි නැවත නැවතත් කියන්නේද එසේම උදයී තෙරුන් ඒ වචනයෙන් වළක්වමින් මාහෙවං උදයී මාහෙවං උදයී යයි පැවසූසේක. එහි හ යනු නිපාතමාත්‍රයකි. එසේ නොකියව යන අරුත්ය. මහාරස් යනු වක්‍රවර්ති රාජ්‍යයයි. ශාස්තෘන්වහන්සේ එක් ශ්‍රාවකයකුගේ දහම් දෙසුමෙන් උපන් පැහැදීමේ අනුසස් නොපිරිසුන් කළසේක් නොවේද? හෙතෙම කුමක් හෙයින් බුද්ධසිංහනාදය අසා මේ පැහැදීමේ අනුසස් පිරිසිඳියිද? ආර්ය ශ්‍රාවකයකුගේ එපමණ ආත්මභාව ප්‍රමාණයක් ඇතිඛැවින් ප්‍රඥරහිත සොනාපන්න පුද්ගලයාද සත්වරක් දෙවියන් අතරද මිනිසුන් අතරද ආත්මභාවය ලබයි. එබැවින් ඔහුගේ ගතිය පිරිසිඳිමින් මෙසේ පැවසූසේක. දිට්ඨවධමෙම යනු මේ අත්ඛැවිහිම සිට පරිනිබ්බායියානි යනු ප්‍රත්‍යයරහිත පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවන් පාන්නේය. මෙසේ නිවනින් කුළුගන්වමින් මේ සිහනාද සූත්‍රය නිමවූසේක.

තෙවෙනිවූ ආනන්දවර්ගයයි

ශ්‍රමණ වර්ගය

3. 4. 1

සිවුවෙහි වර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි **සමණස්ස** යනු ශ්‍රමණයාට අයත් දෙයයි. **සමණකරණියානි** යනු ශ්‍රමණයා විසින් කළයුතු වැඩයි. **අධිසීලසිකා සමාදානං** යනාදියෙහි ගැනීම සමාදානයයි කියනුලැබේ. අධිසීල ශික්ෂාව සමාදන්වීම ගැනීම පිරිම අධිසීල සිකාසමාදානය නම්. සෙසු පද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. මෙහිද සීල අධිසීල, චිත්ත, අධිචිත්ත, පඤ්ඤ, අධිපඤ්ඤ යන මේ කොටස් කිරීම දතයුතුය. එහි පන්සිල් සීල නම්. එය ඇසුරුකොට දශශීලය අධිසීල නම්. එයද ඇසුරුකොට චතුපාරිසුද්ධිසීලය අධිසීල නම්. තවද සියලුම ලෝකික ශීලය සීලයම වේ. ලෝකෝත්තර ශීලය අධිසීලයයි. එයම භික්ෂියයුතු බැවින් සිකාසමාදානය කියනුලැබේ. කාමාවචර සිත චිත්ත නම්. එයද ඇසුරුකොට රූපාවචර සිත අධිචිත්ත නම්. එයද ඇසුරුකොට අරූපාවචර සිත අධිචිත්ත නම්. තවද සියලුම ලෝකික සිත චිත්ත නම් වෙයි. ලෝකෝත්තර සිත අධිචිත්ත නම්. ප්‍රඥාවෙහිද එම ක්‍රමයමයි. **තස්මා** යනු යම්හෙයකින් මේ ශ්‍රමණ කටයුතු තුනවේද එහෙයිනි. **තිබ්බො** යනු බහුලවුයි. **ඡන්දො** යනු කරනුකැමති කුසලකැමැත්තයි. මෙසේ මේ සූත්‍රාන්තයෙහි ලෝකික ලෝකෝත්තරවූ ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව කියනලදි.

3. 4. 2

දෙවැන්නෙහි **පිට්ඨකො පිට්ඨකො** යනු පසුපසිනි. **අභමිසි අමනා** **අභමිසි අමනා** යනු අභමිසි අමනා යන හඬ නඟන දෙනයි. මමද දෙනකිසි. **සෙය්‍යාරාපි ගුහතං** යනු යම්සේ දෙනුන්ගේ යනුයි. ගවයෝ වනාහි වර්ණයෙන් කළුවෝද රත්පැහැවූවෝද සුදුආදී පැහැඇත්තෝද වෙත්. කොටඵවාගේ එබඳු පැහැයක් නම් නැත. පැහැය යම්සේද හඬද එසේමය. යාමද වෙන අයුරක්මය. සෙස්ස පැහැදිලිය. මේ සූත්‍රයෙහිද ත්‍රිවිධශික්ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 3

තෙවැන්නෙහි, **පටිගච්චව** යනු පළමුවමය. **සුකඨං කරොති** යනු නතුලින් මනාව සිපැම කෙරෙයි. **සුමහික්කං** යනු තුවණින් මනාව සමකරනලද්දවුයි. **කාලෙන** යනු වැපිරියයුතු කාලයෙනි. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමය. මෙහිද ත්‍රිවිධශික්ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 4

සිවුවැන්නෙහි **වස්ත්‍රානුකූලතාවය** යනු වස්ත්‍රානුකූලතාවය යනු අයත් ප්‍රත්‍යයකි. දියඩ්ඩසිකාපදයනං යනු පණතක් අධිකකොට ඇති සිකපද සියයකි. එසමයෙහි පනවලද ශික්ෂාපදයන් සඳහා මෙය කියනලදි. ඒ හික්ෂුව වනාහි අවංක බවින් යුක්ත වූයේ සෘජු ස්වභාවය ඇත්තේ නොවක්වූයේ අකුටිල වූයේවිය. එබැවින් මම මෙතෙක් සිකපද රැකීමට හැකිවන්නෙමිද නොවන්නෙමිද සිතා ශාස්තෘන්වහන්සේට සැළකළේය. **සිකාමහං** යනු මම හික්මෙමිසි. හෙතෙම වනාහි මෙපමණ සික පදයන්හි හික්මෙන්නාට ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවන්හි හැසිරීමට අමාරු නැතැයි හඟින්නේ මෙසේ කීවේය. ඉක්බිති භාග්‍යවතුන්වහන්සේ තණපිඩු පනයක් එසවීමට නොහැක්කාට පිඩුසියයක් බැඳ හිසෙහි තබන්නේ යම්සේද? එසේම එක ශික්ෂාවකුදු හික්මීමට නොහැක්කාට වෙනත් ශික්ෂා දෙකක්(ද) මත්තෙහි බහාලමින් **තසමාතිහ තං හික්ඛු** යනාදිය පැවසූයේක. රුහුණෙහි උත්තර නම්වූ දනවුවැසි මිනිසෙක් හෙරපාසාණ විහාරයෙහි වෙසෙයි. ඉක්බිති ඔහුට කුඩා හික්ඛු 'උත්තර, ගිනිගල් ගෙය තෙමෙයි. තණ කැපකොට දෙව'යි කීහ. මෙසේ පවසා ඔහු රැගෙන කැපයට ගොස් ඔහු විසින් කපනලද තණම මිටිබැඳ 'උත්තරය' මිටිපනතක් ගැනීමට හැකිවෙහිද'යි ඇසූහ. හෙතෙම නොහැකි වෙමිසි කීවේය. 'අසුවක් හැකිවෙහිද?' 'නොහැකිවෙමි'. 'මිටි එක්සියයක් හැකිවෙහිද?' 'එසේය ස්වාමීනි ගන්නෙමු'යි කීවේය. කුඩා හික්ඛු මිටිසියයක් බැඳ ඔහුගේ හිසෙහි තැබුවාහුය. හෙතෙම ඔසවා කෙදිරිගාමින්, කෙදිරිගාමින් ගොස් ගිනිගල් ගෙය සමීපයෙහි හෙළීය. ඉක්බිති හික්ඛු ඔහුගෙන් 'උත්තරය, මහත්සි ඇත්තෙහිද'යි ඇසූහ. 'එසේය ස්වාමීනි, කුඩා හික්ඛු මං රවටනි මේ මිටි සියයක් එසවීමට නොහැකි මට මිටිපනතක් ඔසවවයි කීවාහුය.' 'එසේය උත්තරය, ඔබව රවටුවා හුය'යි (කීවෝය). මෙයද එබඳුයයි දනවූහුය. මෙහිද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 5

පස්වැන්නෙහි **උප්පාදානුකූලතාවය** යනු ආර්යමාර්ගය සෘජුමාර්ගය කියනුලැබේ. එය අනුව හැසිරෙන්නාට, ඊට පිළිපත් නැතැත්තාට යන අර්ථයයි. **බයසමී පඨමං ඤාණං** යනු පළමුවම මාර්ගඤාණය උපදියි. මාර්ගය වනාහි කෙලෙසුන් ගෙවාදමන බැවින් බය නම්. එය සමහ පැවති තුවණ බයසමී-ඤාණ නම්. **තනො අඤ්ඤ අනන්තරො** යනු එය සිවුවැනි මාර්ගඤාණයෙන් අනතුරුවම රහත්ඵලය උපදියි. අරහත්ඵලය

උපදියයි අත්පියයි. අසූර්‍ය විමුක්තයා යනු අරහත්ඵල විමුක්තියෙන් මිදුනුබවයි. සූර්‍ය වෙ හොති යනු ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණ ඥානය වෙයි. මෙසේ සූත්‍රයෙහිද ගාථාවන්හිද සප්ත ශෛක්ෂයෝ කියනලද්දහුය. අවසානයෙහි කම්ණාශ්‍රවයන්වහන්සේ දක්වනලදහ.

3. 4. 6

සයවුන්නෙහි අත්තකාමා යනු තමන්ට හිත කැමැත්තෝයි. යතේතං සබ්බං සමොධානං ගව්ඡති යනු යම් ශික්ෂාවන්හි මේ සියලු එකසිය පණහක් ශික්ෂාපද සංග්‍රහයට යයිද පරිපූරකාරිහොති යනු සපුරන්නේ වෙයි. මත්තසො කාරී යනු පමණ දැන කරන්නායි. සියල්ලෙන් සියල්ල කිරීමට නොහැකි වෙයි යන අත්පියයි. බුද්දනුබද්දකාති යනු සතර පරිච්ඡාර හැර සෙසු සිකපදයි. එහිද සහවෙසෙස කුඩාය, කුලසිය අනුකුඩාය. කුලසියද කුඩාය, පච්ඡිකිය අනුකුඩා නම්. පච්ඡිකියද කුඩාය, පාට්ඨෙසනිය දුක්කට්ඨබ්‍යාසිත අනුකුඩා නම්. මේ අධ්‍යාපන මහානිකාය භාවිත කරන ආවාදීවරු සතර පරිච්ඡාර සෙසු සියලු සිකපද කුඩාඅනුකුඩායයි පවසති. තාති ආපජ්ජිති වුට්ඨාතිති යනු මෙහි වනාහි කම්ණාශ්‍රව තෙමේ ලොකවද්‍යයට නොපැමිණෙයි. ප්‍රඥප්තිවද්‍යයටම පැමිණෙයි. පැමිණෙන්නේද කයෙන්ද වචනයෙන්ද සිතෙන්ද පැමිණෙයි. කයින් (වරදට) පැමිණෙන්නේ කුටිකාරසහසෙය්‍ය ආදී වරදට පැමිණෙයි. වචනයෙන් පැමිණෙන්නේ සඤ්චරිත පදසොධම ආදියටද සිතින් පැමිණෙන්නේ රූපිසපටිග්‍රහණ ඇවතට පැමිණෙයි. ශෛක්ෂයන් කෙරෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. න හි මෙතං හික්ඛෙව අහබ්බතා වුත්තා යනු මහණෙනි, මවිසින් මෙහි මෙබඳු ඇවතට පැමිණීමෙහිද ඇවතින් නැතිසිටීමෙහිද ආයාචි පුද්ගලයාගේ නොහැකිබව නොකියනලදි. ආදිබ්‍රහ්මවරියකාති යනු මාර්ග බ්‍රහ්මවරියයට මුල්වූ මහාසීලශික්ෂාපද සතරයි. බ්‍රහ්මවරියසාරුප්පාති යනු ඒ සතර මාර්ග බ්‍රහ්මවරියයටම ගැලපෙන්නාවූ සුදුසු වූයි. තතං යනු ඒ ශික්ෂාපදයන්හිය. ධුට්ඨිථි යනු නිති සිල් ඇත්තේයි. ධීතඨිථි යනු ශීලයෙහි පිහිටියේයි. සොතාපනො යනු ශ්‍රෝතස් සංඛ්‍යාත මාභීයෙන් ඵලයට පැමිණියේයි. අවිජිපාකධමො යනු සතර අපායන්හි නොවැටෙන ස්වභාවය ඇත්තේයි. නියතො යනු සෝවාන් මගනියමයෙන් නියමිත වූයේයි. සමෙබ්බාධිපරායනො යනු මතු මාර්ගතුන පිළිබඳ අවබෝධය පිහිටකොට ඇත්තේයි. තනුත්තා යනු තුනී (අඬු) බවිනි. සකඤ්ඣාමිවුච්ඡන්තේ රාගාදිය වළාකුළක් මෙන්ද මැසි පියාපතක්මෙන්ද තුනී වෙයි. බහුලනොවෙයි. ඔරමහාගියානං යනු යට කොටසට අයත්වූයි.

සංයෝජනාතං යනු බැඳුම්වලයි. පරික්‍රියා යනු ක්‍රියාවීමෙනි. ඔපපාතිකො හොති යනු (ඉබේ) හටගත්තේ වෙයි. තත් පරිතිබ්බායී යනු යටට නොබැස මත්තෙහිම පිරිනිවීම ස්වභාව කොට ඇත්තෙයි. අනාවතතිධමො යනු යෝනිගතිවශයෙන් නොඑන ස්වභාවය ඇත්තෙයි. පදෙසං පදෙසකාරී යනාදියෙහි පදෙසකාරී පුද්ගලයා නම් සෝවාන්වුයේද සකෘදගාමීවුයේද අනාගාමීවුයේද වෙයි. හෙතෙම ප්‍රදේශයක්ම (කොටසක්ම) සම්පාදනය කරයි. පරිපුරකාරී නම් රහතත්වහත්සේයි. උත්චිතත්සේ සපිරුණුබවම සපයනසේක. අවස්ථායනී යනු නොසිස්වු, සඵලවු පලදෙන්නාවුයි යන අර්ථයි. මෙහිද ත්‍රිවිධ ශික්‍ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 7

සත්ථූත්තෙනි කොලංකොලො යනු කුලයෙන් කුලයට යන තැනැත්තෙයි. මෙහි කුල යන්නෙන් හවය අදහස්කරනු ලැබේ. එහෙයින් කුල දෙකක් හෝ තුනක් යන මෙහිද හව දෙකක හෝ තුනකැයි අර්ථය දක්වනුය. මෙතෙම වනාහි හව දෙකක හෝ හැසිරෙයි. තුනක හෝ උඩත් පිරිසෙයින් සයෙක හෝ හැසිරෙයි. මෙසේ මෙහි විකල්පය දක්වනුය. එකබීරී යනු එකම හවයක බීරය මොහුට ඇත්තේනුයි එකබීරී නම්. උදං සොනො යනාදියෙහි උදං-සොන අකතිට්ඨගාමීයෙක් ඇත. උදං-සොන න අකතිට්ඨගාමීයෙක් ඇත. එහි යමෙක් මෙහි අනාගාමීඵලයට පැමිණි අවිත ආදියෙහි උපන්නේ එහි දිවි ඇති තෙක් සිට මතුමත්තෙහි ඉපිද අකතිට්ඨවට පැමිණෙයි. මෙතෙම උදං-සොන අකතිට්ඨගාමී නම්. යමෙක් අවිත ආදියෙහි උපන්නේ එහිම පිරිනිවන් නොපා අකතිට්ඨවටද නොපැමිණි මතු මත්තෙහිවු බබ්ලොවක පිරිනිවන් පායි. මෙතෙම උදං-සොන න අකතිට්ඨගාමී නම්. යමෙක් මෙයින් සැව අකතිට්ඨවෙහිම උපදිසිද මෙතෙම න උදං-සොන අකතිට්ඨගාමී නම්. යමෙක් වනාහි අවිතාදී සතරින් එකෙක ඉපදී එහිම පිරිනිවන් පායිද මෙතෙම න උදං-සොන න අකතිට්ඨගාමී නම් වෙයි. යම්කිසි තැනක උපන්නේ මෙහෙයවීම් ඇතිව පෙළඹවීම් ඇතිව රහත්බවට පැමිණියේ සසඬාරපරිතිබ්බායී නම් වෙයි. මෙහෙයවීම් නැතිව පෙළඹවීම් නැතිව රහත්බවට පැමිණියේ අසඬාරපරිතිබ්බායී නම්වෙයි. යමෙක් කප්දහසක් ආයු ඇති අවිතයෙහි ඉපිද පස්වැනි කප් සියය ඉක්මවා රහත් බවට පැමිණියේ වෙයිද මෙතෙම උපහව්වපරිතිබ්බායී නම්. අතපපාදියෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි. අතතරාපරිතිබ්බායී යනු යමෙක් ආයුෂයෙහි මැදිබව නොඉක්මවා පිරිනිවන් පායිද හෙතෙම තුන් ආකාර වෙයි. කප් දහසක් ආයු ඇති අවිතයෙහිම ඉපිද කෙනෙක් උපන්දිනයෙහි රහත්බවට

පැමිණෙති. ඉදින් උපන් දිනයෙහි නොපැමිණෙත්ද පළමු වන කප්පියය මත්තෙහි රහත්බවට පැමිණෙත්. මේ එක් අන්තරාපරිනිබ්බායී කෙනෙකි. අනෙකෙක් මෙසේ නොහැකිවන්නේ කප් දෙසියකින් මත්තෙහි රහත්බවට පැමිණෙති. මේ දෙවැන්නායි. අනෙකෙක් මෙසේද නොහැක්කේ කප්පාරසියයක් මත්තෙහි රහත්බවට පැමිණෙති. මේ තෙවැනි අන්තරාපරිනිබ්බායී පුද්ගලයායි. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමය. මෙතැන් සිට සුවිසි සොනාපන්නයෝද දෙළොස් සකාදගාමීහුද අට සාළිස් අනාගාමීහු ද දෙළොස් රහත්හුද කිවයුත්තාහ. මේ සසුනෙහි සද්ධාධුරය පඤ්ඤධුරයයි ධුර දෙකෙකි. දුක්ඛාපට්ඨද දුක්ඛානික්ඤ්ඤිවු පට්ඨද සතරෙකි. එහි කෙනෙක් සද්ධාධුරයෙන් ඇතුළුවී සෝවාත්පලයට පැමිණ එකම භවයක ඉපිද දුක් කෙළවර කරත්. මේ එක් එකඛිච්ඡෙකි. හෙතෙම ප්‍රතිපදවන්නේ වශයෙන් සතරාකාර වෙයි. යම්සේ මෙතෙම මෙසේ පඤ්ඤධුරයෙන් ඇතුළත්වූයේයිද එකඛිච්ඡ අට දෙනෙකි. එසේ කොලංකොලය, සතතකිත්තපරම යන මේ සුවිසිදෙනා සොනාපන්නයෝ නම්වෙති. ත්‍රිවිධ විමොක්ඛයන් අතුරෙන් සුඤ්ඤතා විමොක්ඛයෙන් සකාදගාමී භූමියට පැමිණියාහු සතර ප්‍රතිපදවන්නේ වශයෙන් සකාදගාමීහු සතර දෙනාද අනිම්මත විමොක්ඛයෙන් සකාදගාමී භූමියට පත් සතර දෙනාද අප්පණ්ණික විමොක්ඛයෙන් සකාදගාමී භූමියට පත් සතර දෙනාද යන මේ දෙළොස් සකාදගාමීහුයි. අවිභවමලොවෙහි අන්තරාපරිනිබ්බායී තිදෙනාද උපහච්චපරිනිබ්බායී එක් කෙනෙක්ද උද්ධංගොත අකතිට්ඨගාමී එක්කෙනෙක්ද යි අනාගාමීහු පස් දෙනෙකි. ඔවුහු අසංඛාර පරිනිබ්බායී පස්දෙනාද සසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී පස්දෙනාද යි දසදෙනෙක් වෙත්. අතප්පාදියෙහිද එසේය. අකතිට්ඨාචන්ති උද්ධංගොතයෙන් නැත. එහෙයින් එහි සසඬ්ඛාර පරිනිබ්බායී සතරය, අසඬ්ඛාරපරිනිබ්බායී සතරයයි අටදෙනෙකි. මේ අටසාළිස් දෙන අනාගාමීහුය. සකාදගාමීහු යම්සේද රහත්හුද දෙළසකැයි දතයුත්තාහ. මෙහිද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව මිශ්‍රකව කියනලදි.

3. 4. 8

අටවැන්නෙහි කං වා පත අනභිසංගවං අප්පට්ඨිත්තං යනු ඒ රහත්බවට නොපැමිණෙන්නේ අවබෝධ නොකරන්නේයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියලුවාරයන්හි අර්ථය දතයුතුය. මෙහිද ත්‍රිවිධ ශික්ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 9

තවවැන්න පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය. මෙහිද මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3. 4. 10

දසවැන්නෙහි **ආසවානං** බයා යන මෙහි අරහත් මාර්ගය අධිපඤ්ඤාසිංහා නම්. එලය වනාහි හික්මුණු ශික්ෂා ඇත්තනුට උපදනා හෙයින් 'සිංහා'යි නොකිවයුතුය. යථා පුරෙ තථා පච්ඡා යනු යම්සේ පළමුව ත්‍රිශික්ෂාවෙහි හික්මෙයිද පසුව(ද) එසේම හික්මෙයි යනාර්ථයි. දෙවැනි පදයෙහිද මෙම ක්‍රමයමැයි. යථා අධො තථා උඤ්ඤා යම්සේ යටිකය අසුභවශයෙන් බලයිද උඩුකයද එසේම පතුරයි (බලයි). දෙවැනි පදයෙහිද එම ක්‍රමයමැයි. යථා දිවා තථා රත්තිං යනු යම්සේ දහවල ත්‍රිශික්ෂාවෙහි හික්මෙයිද රැයෙහිද එසේම හික්මෙයි යනාර්ථයි. අභිභූයා දිසා සබ්බා යනු සියලු දිශාවන් අරමුණෙහි යටපත් කොටයි. අපපමාණසමාධිතා යනු අරහත්මාර්ග සමාධියෙනි. සෙක්ඛං යනු හික්මෙනුලබන කටයුතුසහිතවූයි. පටිපදං යනු පිළිපදනාවූයි. සංසුද්ධාරණං යනු පිරිසුදු නැසිරීමයි, පිරිසුදු ශීලයයි. සමුද්ධං යනු වතුරාර්යසත්‍ය බුද්ධය. චිරං පටිපදනතුං යනු ස්කන්ධචිර ධාතුචිර ආයතනචිර වශයෙන් විරියය ඇති ධෛර්යවත්, ප්‍රතිපත්තියෙන් කෙළවරට ගියාවූයි. විඤ්ඤාණසස යනු අන්තීමෙහි වූ විඤ්ඤායාගේයි. තණ්හාකම්මවිමුක්තිනො යනු තෘෂ්ණාකමය විමුක්ති සංඛ්‍යාත අරහත්ඵලවිමුක්තියෙන් යුක්තවූවනුයේයි. පඤ්ඤාතසොච නිබ්බානං යනු පහතක නිවීම මෙනි. විමොඛො හොති වෙතසො යනු සිතේ විමුක්තිය, මිදීම, නොපවත්නාබව වෙයි. තණ්හාකම්මවිමුක්තිනො යනු කම්මාශ්‍රවයාගේ අන්තිම විඤ්ඤාණයාගේ නිරොධයෙන් පහතක නිවීමක් මෙන් සිතේ විමොක්ෂය (මිදීම) වෙයි. ගියතූන නොපෑනෙයි. පෑනවිම් නැතිබවට එළඹීමම වෙයි යනාර්ථයි.

3. 4. 11

එකළොස්වැන්නෙහි **පඤ්ඤානාම කොසලානං නිගමො** යනු පඤ්ඤා යන මෙබඳු නම් ඇති කොසොල් රටේ නියමිතමයි. ආවාසිකො යනු බරගෙනයන්නායි. අලුත් ආවාස ගොඩනගයි. පැරණි ආවාස පිළිඳගුම්කරයි. සිංහාපද පටිසංයුක්තාය යනු ශික්ෂා සංඛ්‍යාත පදයන්ගෙන් යුක්තවූයි. ත්‍රිශික්ෂාවන්ගෙන් යුක්තවූ යනාර්ථයි. සඤ්ඤානි යනු ඉදිරියෙහි මෙන් කොට දක්වයි. සමාදපෙති යනු ගන්වයි. සමුත්තපෙති යනු උත්සාහ කරවයි. සමපහංසෙති යනු ලැබූ ගුණයන්ගෙන් වැණුම් කරමින් පිරිසුදු කරවයි. අධිසලලිබ්බෙ යනු බෙහෙවින් සිහින් කොට කපයි. බෙහෙවින් සිහින් කිරූ කොට සියුම් සියුම්ව කියයි යනාර්ථයි. අවටයො

යනු අපරාධයයි. මං අවිගමා යනු මා ඉක්මවා යටපත්කොට පැවතියේය. අනුදෙවඅක්කිනි යනු නොඉවසීමක් වූයේමය. අනු අප්පච්චයො යනු නොසතුටු අයුරක් වූයේය. පතිගණකාතු යනු ක්ෂමා කෙරේවායි. ආයතිං සංචරය යනු අනාගතයෙහි සංචරණය සඳහා, නැවත මෙබඳු අපරාධයක් දෛශයක්, වරදක් නොකිරීම සඳහාය යන අර්ථය. තග්ග යනු ඒකාන්තයෙනි. යථා ධර්මං පටිකරොසි යනු ධර්මයෙහි සිටියේ යම්සේද එසේ කරව. ක්ෂමා කෙරේවායි කියනලද්දේවෙයි. තං තෙ මයං පතිගණකාම යනු ඒ ඔබේ අපරාධය අපි ක්ෂමා කරමු. වුද්ධිහෙසා කසාප අරියස්ස චිත්තෙ යනු කාශ්‍යපය, මෙය භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ සසුනෙහි වෘද්ධිය නම්. කවරේදයත්? වරද වරද වශයෙන් දක ධර්මයට අනුව පිළියම් කොට අනාගත සංචරයට පැමිණීමයි. දේශනය පුද්ගලයා ස්ථිර වශයෙන් නිශ්චය කොට කරනසේක් යමෙක් වරද වරද ලෙසදක ධර්මයට අනුව පිළියම් කරයිද ආයතිසංචරයට පැමිණෙයි පැවසුයේක. න සික්ඛාකාමො යනු ත්‍රිශික්ෂා නොකැමති වෙයි. නොපතයි. ආශා නොකරයි. සික්ඛා සමාදනස්ස යනු ශික්ෂාව සම්පූර්ණ කිරීමයි. න වණ්ණවාදී යනු ගුණය නොකියයි. කාලෙන යනු යෙදුණු කාලයෙනි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

සිවුවෙහි ඉමණ වර්ගයයි.

ලෝකඵල වර්ගය

3.5.1

පස්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුවෙනි සූත්‍රයෙහි අවධායකානි යනු ඉක්මන් කටයුත්තයි. කරණියානි යනු අවශ්‍යයෙන් කළයුතු දෙයයි. යමක් අවශ්‍යයෙන් කළයුතු නොවේනම් එය කිව්වයයි කියනුලැබේ. අවශ්‍යයෙන් කළයුතුදෙය කරණිය නම්. සිසයිකං යනු වේගයෙහි. තසා ඛො තං යන මෙහි තං යනු නිපාත මාත්‍රයකි. තත්ථ සා ඉධි වා ආනුභාවො වා යනු ඒ සෘද්ධිය හෝ ඒ ආනුභාවය හෝ නැත. උත්තරස්ථො යනු තෙවැනි දිනයෙහිය. උතුපරිණාමිනි යනු ලබනලද සෘතුපරිණාමයන් වී. ජායනතිපි යනු තෙවැනි දිනයෙහි නික්මුණු සුදු අංකුර වෙයි. දින හත පැමිණිවිට නිල් අංකුරවෙයි. ගබ්හිතිපි භොතනි යනු මාස එක හමාරට පැමිණ ගන්නාලද ගැබ් ඇත්තේ වෙයි. පච්චනතිපි යනු තුන් මසට පැමිණ පැයෙයි. දත් බුදුවරුන්ට ගෞතමියකුගෙන් හෝ ධාන්‍යායන්ගෙන් හෝ වැඩක් නැත්ද සසුනෙහි එබඳු පුද්ගලයකු හෝ අර්ථයක් හෝ දක්වීමට ඒ ඒ උපමාව ගෙනහැර දක්වන්නේ යම්සේද එසෙයින් යම් අදහසක් දක්වනු කැමැත්තනු විසින් මෙය ගෙන එන ලද්දේද එය දක්වමින් එවමෙව්ඛො යනාදිය පැවසූහ. එය අත්ථවශයෙන් පැහැදිලිය. මෙහිද ශික්ෂාව මිශ්‍රකවම කියනලදි.

3.5.2

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි විවරපටිවෙකං යනු සිවුර නිසා උපදින කෙලෙසුන්ගෙන් වෙන්වූ බවයි. සෙසු දෙකෙහිද එම ක්‍රමයමයි. සාණානි යනු හණවැහැරි රෙදිය. මසාණානි යනු මිශ්‍රකවස්ත්‍රය. ඡවදුස්සානි යනු මළ සිරුරෙන් ඉවත් කළ වස්ත්‍රය. ඒරක තණ ආදිය ගෙන එකට ගැටගසා කළ වස්ත්‍ර හෝ වේ. පංසුකුලානි යනු පොළොවෙහි ඉවතලූ රෙදිකඩය. කිරිටිකානි යනු ගස් සිවියෙන් තැනූ වස්ත්‍රය. අජිනානි යනු අජිනමුව සමය. අජිනකපිපං යනු මැදින් පලන ලද ඒ අජිනමුවසමමය. සහබුරකයයිද කියත්, කුසවීරං යනු කුසතණින් ගොතා කළ වැහැරිය. වාකචිරඵලකචිරයන්හිද එම ක්‍රමයමැයි. කෙසකමබ්ලං යනු මිනිස් කෙසින් කළ කම්බිලියයි. වාළකමබ්ලං යනු අස්ලොම් ආදියෙන් කළ කම්බිලියයි. උලුකපකිකං යනු බකමුණු පිහාටු ගොතා කළ වස්ත්‍රයයි. සාකහකා යනු නොවියළි ශාක අනුභව කරන්නෝයි. සාමාකහකා යනු සාමාක නම් ධාන්‍ය අනුභවකරන්නෝයි. නිවාරයනාදියෙහි නිවාර නම් කැල්ලේ ඉබේ හටගත් විජානියකි. දද්දුලං යනු සම්කරුවන් විසින් සුරා විසිකළ

කසටයි. ලහවුද සෙවලද කිණිහිරි ආදී ගස්වල කිරිද හටං යි කියනුලැබේ. කණං යනු (හාල්) නිවුටුයි. ආවාමො යනු බත් හැලියෙහි ඇලුණු පිළිස්සුණු බත්ය. ඒවා විසිකළ තැනින් ගෙන කනි. බත් කැදයයිද කියත්. පිඤ්ඤකාදයො යන්නෙහි පිඤ්ඤක (පුත්තකකු) ආදිය ප්‍රකටය. පවත්තඵලහොඪී යනු වැටුණුපල අනුභව කරන්නෝයි. භූසාගාරං යනු ගොයම් මඩිත ශාලාවයි. සීලවා යනු සිවුපිරිසුදු ශීලයෙන් යුක්තවූයේයි. දුස්සීලාඤ්චයා පහිනං හොති යනු පස් දුස්සීල් ආදිය ප්‍රහීනවූයේ වෙයි. සමමාදිට්ඨිකො යනු තත්වු පරිද්දෙන් දකින්නායි. මිච්ඡාදිට්ඨි යනු අයථා දෘෂ්ටි ඇත්තේයි. ආසවා යන ආශ්‍රව සතරයි. අග්ගප්පකො යනු සිල් කෙළවරට පැමිණියේයි. සාරප්පකො සිල්හරයට පැමිණියේයි. සුද්ධො යනු පිරිසුදුවූයේයි. සාරෙ පතිට්ඨකො යනු සීලසමාධි පඤ්ඤාසාරයෙහි පිහිටියේයි. සෙයාථාපි යනු යම්සේ නම්ය. සම්පන්නං යනු පිරිපුන්, පැසුණුහල් වියෙන් බරවූයි. සධ්ඤ්ජාපෙයා යනු එකතුකරවන්නේය, උබ්බහාපෙයා යනු ගොයම් මඩිත තැනට ගෙන්වන්නේය. භුසිකං යනු බොල්ය. කොට්ඨාපෙයා යනු වංගෙඩියෙහි හෙලා මොහොල්වලින් පහර දෙවන්නේය. අග්ගප්පකානි යනු සහල් (සහල් සැදීමේ) කෙළවරට පැමිණියාවූයි. සාරප්පක යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. සෙස්ස පැහැදිලිය. මෙහි 'දුස්සීලාඤ්චයා පහිනං මිච්ඡාදිට්ඨිවයා පහිනා' යන යමක් කියනලද්දේද එය සෝවාන් මගින් දුරුවූ බව සඳහා කියනලද්දී දකුණුය.

3. 5. 3

තුන්වැන්නෙහි විද්ධො යනු වළා ඉවත්වීමෙන් දුරුවූයි. දෙවො යනු අහසෙහිය. අභිවිහව්ව යනු නසා (විනාශ කොට)යි. යතො යනු යම් කලෙකයි. විරජං යනු රාගාදිය රහිතවූයි. ඒ කිලිටි දුරුවූ බැවින් විතමලං නම්. ධම්මවක්ඛං යනු චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මයන් විමර්ශනය කරන්නාවූ සොකාපත්තිමාර්ග වක්ඛුසයි. තත්ථි තං සංයෝජනං යනු මොහුට දෙයාකාරවූ සංයෝජනයම නැත. සෙස්සද නැවත මෙලොවට ගෙන ඒමට අසමත් බැවින් නැතැයි කියනලදී. මේ සූත්‍රයෙහි ධ්‍යාන (වැඩු) අනාගාමී පුද්ගලයා කියනලදී.

3. 5. 4

සිවුවැන්නෙහි න බාහුලිකා හොනති යනු ප්‍රත්‍යය බහුලකොට ඇත්තෝ නොවෙත්. න සාර්ථලිකා යනු ත්‍රිශික්ෂා ලිහිල්කොට නොගනිති. ඔක්කමනෙ නික්ඛිත්තධුරා යනු නොමග යන අරුතින් පංචනිවරණ

මතකමතයි කියනුලැබේ. ඒ නිවරණයන්හි බහාතැබූ වගකීම් ඇත්තෝයි. පව්වෙකෙ පුබ්බධගා යනු කායචිත්ත උපධි සංඛ්‍යාත ත්‍රිවිධ විවේකයෙහිම පෙරවූවුරෝයි. විරියං ආරහන්ති යනු දෙයාකාර විරියයම දැඩිව ගනිත්. අපපත්තස්ස යනු ධ්‍යානවිදඨීනාමාභිපල සංඛ්‍යාතවූ විශේෂයකට නොපැමිණියහුගේයි. සෙසුපද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. පව්ඨමා ජනකා යනු සංඛිට්ඨාරික අනෙතවාසිකාදීහුයි. දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජති යනු ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් විසින් කරනලද දෙය අනුකරණය කරයි. ඒ ජනනාව විසින් ආචාර්ය උපාධ්‍යායයන් කෙරෙහි යමක් දක්නාලද්දේද එය අනුගමනයට පැමිණෙයි. අයං වූච්චිති හික්ඛවෙ අග්ගච්ඡි පරිසා යනු මහණෙහි, මේ පිරිස අග්ගපුග්ගලවතීයයි කියනුලැබේයි. හණ්ඩනජාතා යනු හටගත් ආරාචුල් ඇත්තෝයි. කලහජාතා යනු හටගත් කෝලාහල ඇත්තෝයි. මෙහි හණ්ඩන යනු කෝලාහලයේ පූර්වභාගය (මුල් අදියර)යි. අත්අල්ලා ගැනීමේ වශයෙන් මැඩීම කලහනම්. විවාදපනතා යනු විරුද්ධවාදයට පැමිණියෝයි. මුඛසන්තිති යනු ගුණ දූදුරුකිරීම් අරුතින් පරුෂවචන මුඛසන්තියයි කියනුලැබේ. ඒ මුඛසන්තිවලිති. විකුදනතා විහරන්ති යනු විදිමින් (දූදුරුකරමින්) හැසිරෙත්. සමග්ගා යනු එක්වූවෝ (සමගිවූවෝ)යි. සමෙමාදමානා යනු සපැමිණි සතුට ඇත්තෝයි. ඕරොදක්ඛතා යනු කිරි හා දිය මෙන් වූවෝයි. පියවක්ඛති යනු සන්ත්‍රන් මෙන්ඇසිති. පීතිජායති යනු පස්වණක් ප්‍රීතිය උපදවයි. කායො පසාමගති යනු තාමකායද රූපකායද පහවූ විධාව ඇත්තේ වෙයි. පසාදාකායො යනු සන්ත්‍රන් කය ඇත්තේයි. සුඛං වෙදියති යනු කායික චෛතසික සුවය විඳිනුලැබේ. සමාධියති යනු අරමුණෙහි මැනවින් තබනුලැබේ. පුල්ලවුසිකකෙ යනු මහාබිංදු ඇත්තාවූයි. පබ්බතකඤ්ජරපදරසාඛා යන මෙහි කඤ්ජරං යනු කංචි ලබනලද තම් ඇති දියෙන් පැළුණු දියෙන්බිඳුණු පච්ඡා ප්‍රදේශයයි. එය නිකමබයයිද නදීතිකුඤ්ජරයයිද කියනුලැබේ. පදරං යනු අඩමසක වැසි නොවටන කල්හි පැළුණු බිම් පෙදෙසයි. සාඛා යනු කුඩා ආවාටයන්ට යන්නාවූ කුඩා ජලමාර්ගයයි. කුසුට්ඨතා යනු කුඩා ආවාටයයි. මහාසොඛතා යනු මහා ආවාටයි. කුන්තදියො යනු කුඩා නදීහුයි. මහානදියො යනු ගඬගායමුනා ආදී මහාගංගාවෝයි.

3. 5. 5

පස්වැන්නෙහි අභිගති යනු ගුණාංගයන්ගෙනි. රාජාරහො යනු රජුට යෝග්‍යවූ ගැලපෙන්නාවූයි. රාජහොග්ගො යනු රජුගේ උපහොගයක්වූයි. රක්ඛො අභිගං යනු රජුගේ අත්පාආදී අංග සමතාවෙන් අභිගති ප්‍රසිද්ධියට යයි. වණ්ණසම්පන්නො යනු ශරීරවණ්ණයෙන් යුක්තවූයේයි.

ආහාරායෝග්‍ය යනු ආහාර සංඛ්‍යාත පිණිස පාලනය පිළිගැනීමට සුදුස්සේයි. පාහාරායෝග්‍ය යනු ආහාරායෝග්‍ය බවට සුදුසු වූයේයි. දක්ෂිණායෝග්‍ය යනු දැඩිදැඩිව සිටින පරිත්‍යාගවශයෙන් සැදුණුයෙන් දීම් සංඛ්‍යාත දක්ෂිණාවට සුදුසු වූයේයි. අක්ෂරලිකරණයෝග්‍ය යනු ඇදීම් බැඳීමට සුදුසු වූයේයි. අනුකරණ පුනරුත්ථාපනා ලෝකය යනු සියලු ලෝකයාට අසමාන වූ පින්වැඩෙන තැනයි. වර්ණසම්පන්නා යනු ගුණපැහැයෙන් යුක්ත වූයේයි. බලසම්පන්නා යනු විරියබලයෙන් යුක්ත වූයේයි. ජවසම්පන්නා යනු ඥානජවයෙන් යුක්ත වූයේයි. ථාමවා යනු ඥානවිරියෙන් යුක්ත වූයේයි. දළාපරකතමා යනු ස්ථිරපරාක්‍රමය ඇත්තේයි. අනිකුත්තවුරෝ යනු ඉවත් නොකළ වගකීම් ඇත්තේ, දඩ්ව ගත් වගකීම් ඇත්තේයි. අග්‍රඵලය වූ රහත්බවට නොපැමිණ විරියධුරිය බොහොතරවම මෙසේ පිළිපත්තේයි. මේ සූත්‍රයෙහි වතුරායාසිසතා වශයෙන් සොතාපත්ති මාතියද සෝවාත් මාතියෙන් ඥානජවයෙන් යුක්තබවද කියනලදී.

3.5.6

සත්වත්තෙහි මාතියතද මාතියතෙන් සැණපවසම්පත්ත බවද කියනලදී.

3.5.7

සත්වත්තෙහි අරහත්ඵලයද අරහත් ඵලයෙන් මාර්ගකෘත්‍යයද කියනලදී. ඵලය වනාහි දිවු වේගයෙන් උපදින බැවින් ජවයයි කීමට ද නොවිටියි.

3.5.8

අටවත්තෙහි නවො යනු හේතුව ඇසුරු කොට කියයි. පොත්ථකො යනු කෙදිවලින් තැනූ වස්ත්‍රයයි. මජ්ඣිමො යනු පරිභොගයෙන් මධ්‍යම වූයේයි. ජිණ්ණා යනු පරිභොගයෙන් දිරාගියේයි. උක්ඛිපරිමජනා යනු සැළිය පිසදම්මයි. දුස්සිලො යනු සිල් තැත්තේයි. දුබ්බණ්ණකාය යනු ගුණවණ්ණය නොමැති බැවින් දුර්වණ්ණතාවෙහි. දිට්ඨානුගති. ආපජ්ජනි යනු ඔහු විසින් කරනලද දෙය අනුකරණය කරයි. න මහපඵලං හොති යනු විපාකඵලයෙන් මහත්ඵල නොවේයි. න මහානිසංසං යනු විපාකානිසංසයෙන්ම මහානිසංස නොවේයි. අප්පත්තකාය යනු විපාක

අගයෙන් අඩුඅගය ඇති බැවින්ය. **කායිකං වත්ථං** යනු කපු අංශුන්තෙන් නුල් කැට කරන ලද වස්ත්‍රයයි. එයද කායි රටෙහිම තටගත්තේයි. සෙස්ස පැහැදිලිමය. මෙහි ශීලය මිශ්‍රකව කියනලදි.

3.5.9

නවවැන්නෙහි, **යථා යථායං** යනු මෙය යම්යම් සේද **තථා තථා නං** යනු ඒ කර්මය ඒ ඒ ආකාරය. මෙය කියනලද්දේ වෙයි: 'යම් යම්සේ කර්මයක් කරයිද ඒ ඒ අයුරින් එහි විපාකය විඳින්නේමයයි යමෙක් කියන්නේද ඒ කම්යාගේ විපාකය නොවිද සිටීමට නොහැක්කේය. එබැවින් යම්පමණ කර්මයක් කරයිද එපමණ විපාකයක් විඳිනුලැබේමය. එවං සත්තං' යනු මෙසේ ඇති කල්හි. **බ්‍රහ්මචරියවාසො න හොති** යනු මාර්ගයවැඩීමට පෙර යම් උපපජ්ඣවේදනීය කර්මයක් කරනලද්දේද එය අවශ්‍යයෙන් විදියයුතු බැවින් බ්‍රහ්මචරියවසනලද්දේ වුවද නොවසනලද්දේම වෙයි. **ඔකාසො න පඤ්ඤායති සම්මාදුක්ඛස්ස අත්තකිරියාය** යනු යම් හෙයකින් මෙසේ ඇති කල්හි කර්මරැස්කිරීමද විපාක විඳීමද වෙයි. ඒ හේතුවෙන් සසරදුක් කෙළවර කිරීමට ඉඩක් නොපැනෙයි නම්. **යථා යථා වේදනීයං** යනු යම් යම් අයුරින් විදියයුතුය. **තථා තථාස්ස විපාකං පටිසංවේදියති** යනු ඒ ඒ අයුරින් එහි විපාකය විඳියි. මෙය කියනලද්දේ වෙයි: ජවනසත්ත අතුරින් යම් මේ පළමු ජවන කර්මයක් වේද ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි විපාකචාරය ලබන්නේම දිට්ඨධම්මවේදනීය වෙයි. ප්‍රත්‍යය නොමැති කල්හි අහොයි කර්මය නම්. යම් සත්වැනි ජවන කර්මයක් වේද ප්‍රත්‍යය ඇති කල්හි උපපජ්ඣවේදනීය වෙයි. ප්‍රත්‍යය නොමැති කල්හි අහොයි කර්මය නම්. මැද යම් ජවන කර්ම පසක් වේද එය යම්තාක් සසර පැවැත්ම ඇත්නම් එතෙක් අපරාපරියවේදනීය නම් වෙයි. මේ ආකාරයන් අතුරෙන් යම් යම් ආකාරයෙන් විදියයුතු කර්මය මේ පුද්ගලයා කරයිද ඒ ඒ ආකාරයෙන්ම ඊට විපාකය විඳියිනම්. අර්ථකථාවෙහි වනාහි ලබනලද විපාකචාරය ඇති කර්මයට යථාවේදනීය කර්මය නමැයි කියනලදි. **එවං සත්තං හික්ඛවෙ බ්‍රහ්මචරියවාසො හොති** යනු කර්මක්ෂය කරන්නාවූ බ්‍රහ්මචරියයට ක්ෂය කළයුතු කර්ම සම්භවය හේතු කොටගෙන වාසය නම් වේයයි කියනලදි. (එසේ) වසනලද බ්‍රහ්මචරිය මනාව වසනලද්දේ වෙයි යන අර්ථයි. **ඔකාසො පඤ්ඤායති සම්මා දුක්ඛස්ස අත්තකිරියාය** යනු යම්හෙයකින් මෙසේ ඇති කල්හි ඒ ඒ මාර්ගයෙන් අභිසංස්කාර විඤ්ඤායාගේ නිරොධයෙන් ඒ ඒ භවයන්හි අනාගතයෙහි සසර දුක් නොඋපදනේද එහෙයින් මනාව දුක් අවසන්

කිරීමට අවකාශය පැනෙයි, දැන් ඒ යථාවේදනීය කර්මස්වභාවය දක්වමින් ඉබ් හික්කිවේ එකවරියා යනාදිය පැවසූහ. එහි අපපමනකං යනු ස්වල්පවූ, අඩුවූ, මඳවූ පහත්කර්මයයි. තාදිසංයෙව් යනු ඊට සමානවූමයි. දිට්ඨධම්මවේදනීයං යනු එම කර්මයෙහි යමකින් ඉහාත්මයෙහි විපාකදියයුතු විපාකචාරය ලබන්නේ දිට්ඨධම්මවේදනීය වෙයි. තාණ්ණමි බායති යනු දෙවැනි ආත්මභාවයෙහි ස්වල්පමාත්‍රයක්ද නොවැටහෙයි. අණ්ණමාත්‍රයකුදු දෙවැනි අත්බැවිහි විපාක නොදෙයි යන අර්ථයි. බහුදෙව් යනු බොහෝවූ විපාක කුමට දක්වයිද යන අදහසයි. අභාවිතකායො යනාදියෙන් කායභාවනාරහිත සංසාරගාමී පෘථග්ජනයා දක්වනලද්දේය. පරිත්තො යනු ස්වල්පවූ ගුණයයි. අප්පාකුමො යනු ආත්මභාවය ආකූමයයි කියනුලැබේ. එය මහත් කල්හිද ගුණය ස්වල්ප බැවින් අල්පආත්මභාවයක් ඇත්තේම වෙයි. අප්පදුක්ඛිවිහාරී යනු සුඵවූද පවින් දුක්ඛයේ වෙසෙන්නායි. භාවිතකායො යනාදියෙහි සම්මානුචයා දක්වනලදී. හෙතෙම වනාහි කායානුපය්‍යනා සංඛ්‍යාත කායභාවනාවෙන් භාවිතකාය නම්වෙයි. කය වැඩුබැවින් හෝ භාවිතකාය නම්වෙයි. භාවිතසීලො යනු වැඩුසිල් ඇත්තේයි. සෙසු පදදෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. පංචද්වාරභාවනාවෙන් හෝ භාවිතකාය වූයේවෙයි. මෙයින් ඉන්ද්‍රියසංචරශීලය කියනලදී. භාවිතසීලො යන මෙයින් ඉතිරි සිල් තුනයි. අපරිත්තො යනු ස්වල්පගුණ ඇත්තේ නොවෙයි. මහත්තො යනු ආත්මභාවය සුඵවූ කල්හිද ගුණමහත්වයෙන් මහත්ය අප්පමාණවිහාරී යනු මෙය සම්මානුචයාට නමෙකි. හෙතෙම ප්‍රමාණ කරන්නාවූ රාගාදීන්ගේ අභාවයෙන් අප්පමාණවිහාරී නම්. පරිත්තො යනු කුඩාවූවෙහිය. උදකම්මලකො යනු දියබඳුනෙහිය. මර්ධිතිකො යනු බැටළු හිමියායි. උරබ්‍හසාතකො යනු බැටළුවන් මරන්නායි. ඡාපෙතුං වා යනු ධනහානියෙන් දැවීමටයි. සධාපෙතුං යනුද පාඨයි. මේ අර්ථයමය. යථා පච්චයං වා කාතුං යනු යම්සේ කැමතිවේද එසේ කිරීමටයි. උරබ්‍හධනං යනු එළුවකු අගනා මුදලයි. හෙතෙම වනාහි මොහුට ඉදින් කැමති වේනම් දෙයි. නොකැමති වේනම් ගෙලෙන් ගෙන ඇදදමීමටයි. සෙස්ස කියනලද ක්‍රමයෙන් දහයුතුය. මේ සූත්‍රයෙහි වට්ට විවට්ටය කියනලදී.

3. 5. 10

දසවැන්නෙහි, ධොවති යනු සෝදයි. සන්ධොවති යනු මොනවට සෝදයි. යළියළින් සෝදයි. තිඤ්ඤොවති යනු තිග්‍රහකොට (පෙළමින්) සෝදයි. අතිඤ්ඤා යනු තිග්‍රහකොට නොපිණිනලදයි. අතික්කිත්තකසාවං යනු ඉවත් නොකළ කසාවනයි. පහඩගු යනු බිඳෙන ස්වභාවය ඇත්තේයි.

කිණිහිරෙහි තබා මිටියෙන් පහරදුන් සැණින් බිඳෙයි. පටටකය යනු රන්පටක් සඳහායි. ගිවෙයාකෙ යනු ගෙලඅබරණෙහිය. අධිවිත්තං යනු සමථවිදශීනා සිතයි. අනුයුක්තයා යනු වඩන්නාගේයි. සවෙනයො යනු සිතින් යුක්තවූයේයි. දබ්බජාතිකො යනු පණ්ඩිතයෙකි. කාමචිතකාදීන්හි කාමයන් අරභයා උපන්නාවූ චිතර්කය කාමචිතර්කයයි. ව්‍යාපාදවිහිංසාවන්ගෙන් යුක්ත චිතර්කයෝ ව්‍යාපාදවිහිංසා චිතර්කයෝ නම්. ඤාතිචිතකාදියෙහි අපගේ ඤාතිහු බොහෝ පින්වන්නයෝය ආදී ක්‍රමයෙන් ඤාතින් අරභයා උපන්නාවූ චිතර්කය ඤාතිචිතක්කයයි. අසුවල් ජනපදය නිර්භයය, යුගිකෂ්‍ය වේයයි ආදී ක්‍රමයෙන් ජනපදය අරභයා උපන් චිතර්කය ජනපදචිතකයයි. අන්‍යයෝ මට අවමන් නොකෙරෙත් නම් මැනවැයි මෙසේ උපන් චිතර්කය අනවඤ්ඤාති පටිසංයුක්ත චිතකක නම්. ධම්මචිතකකා අවසිය්‍යනති යනු ධම්මචිතකක නම් දශවිදර්ශනා උපකෙලශ චිතර්කයෝයි. යො හොති සමාධි න වෙව සන්තො යනු ඒ ඉතිරිවූ ධර්ම චිතර්කය විදශීනාසමාධියෙන් නොසංසිදුණු කෙලෙස් ඇති බැවින් සංසිදුණේ නොවෙයි. න පණ්ණො යනු සතුටු කරන්නේ නොවෙයි. තපට්ඨපසංඛාදධර්මො යනු කෙලෙස් සංසිදීමෙන් නොලැබූයි. ත ඵකොධිභාවාධිගතො යනු ඵකභබ්බට නොපත්වූයේයි. සසම්බාරතිශ්‍යඤ්චාරිතවතො යනු මෙහෙයවීමෙන්, සප්‍රයෝගයෙන් කෙලෙසුන් නිග්‍රහකොට වළක්වා වළහවන ලද්දේයි. කෙලෙස් සිදීමෙන් කෙළවර නොඋපන්නාවූයි. කෙලෙස් නවත්ව නවත්වා උපන්නාවූයි. හොති යො හික්ඛවෙ සමයො යන මෙහි සමය යනු උතුසප්පාය ආහාරසප්පාය, සෙනාසනසප්පාය, පුගලපප්පාය, ධම්මසප්පාය යන මේ සප්පාය පස ලබන කාලයයි. යත්තං විත්තං යනු යම් කලෙක ඒ විදශීනා සිතයි. අජ්ඣාතංයෙව සන්තිට්ඨති යනු තමා කෙරෙහිම පිහිටයි. තමාගේ අධ්‍යාත්මයම මෙහි අජ්ඣාත නම්. ගොවර අධ්‍යාත්මයද වටීයි. වෙන්වෙන්නු අරමුණ හැර ඵක් නිවාණගොවරයෙක්හිම සිටියේයි කියනලදි. සංතිසීදති යනු මනාව හිදීයි. ඵකොදි හොති යනු ඵකභවෙයි. සමාධියති යනු මනාව තැන්පත් වෙයි. සන්තො යනාදියෙහි විරුද්ධ කෙලෙස් සංසිදීමෙන් ශාන්තවූයි. තෘප්තනොවීම් අර්ථයෙන් ප්‍රණීතවූයි. කෙලෙස් සංසිදීමෙන් ලබනලද බැවින් සංසිදීමෙන් ලැබුවාවූයි. ඵකභබ්බට හියබැවින් ඵකභතාවට ඵළඹියේයි. කෙලෙසුන් සිදීමෙන් අවසන්හි උපන්බැවින් මෙහෙයවීම් සහිතව කෙලෙසුන් නිග්‍රහ කොට වළක්වා වළහනලද්දේයි න සසම්බාරතිශ්‍යඤ්චාරිතවතො නම්. මෙපමණකින් මේ හික්කුට විවර්තනය කොට රහත්බවට පැමිණියේ නම්වෙයි. දන් මේ සිහිනුවණ ඇති කණිෂ්ඨාශ්‍රවයාගේ අභිඤ්ඤාපදව දක්වමින් 'යසං යසං ව' යනාදිය

පැවසුන. එහි අභිඥාපවර්ණයක් සහිතව යනු මනාව දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුත්තාගේයි. සති සති ආයතන යනු පුරවහෙකු සංඛ්‍යාතවූද දන් ලබාගතයුතුවූද අභිඥාපවර්ණයක් ධ්‍යානාදී හේතූන් ඇති කල්හි, ප්‍රත්‍යය ඇතිකල්හි, විස්තර වශයෙන් මෙම අභිඥාපවර්ණය විසුරුවීමෙන් කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. ආසවානං ඛයා යනාදිය මෙහි ඵලසමාපත්ති වශයෙන් කියනලදී දතයුතුය.

3.5.11

එකොළොස්වැන්නෙහිද අධිවිෂ්ණං යනු සමථවිදහිතා සිතමය. තිභි නිමිත්තානි යනු කරුණු තුනකි. කාලෙන කාලං යනු කලින් කලටය. යෙදුණු කල්හි යනාර්ථය. කාලෙන කාලං සමාධිනිමිත්තං මහසිකාතබ්බං යනාදියෙහි ඒ ඒ කාලය සලකා එකඟතාවෙන් යුක්තකාලයෙහි එකඟව මෙනෙහි කළයුතුය. මෙහි එකඟතාව යනු සමාධිනිමිත්තයකි කියන ලදී. එහි වචනාර්ථය වන්නේ සමාධියම නිමිත්තවූයේ සමාධිනිමිත්තං නම් යනුයි. සෙසුපාද දෙකෙහිද මෙම ක්‍රමයමයි. පග්ගහො යනු වීර්යයට නමෙකි. උපෙඛා යනු මධ්‍යස්ථ භාවයට නමෙකි. එබැවින් වීර්යයට යුතු කල්හි වීර්යය මෙනෙහි කළයුතුය. මැදහත්බවට යුතු කල්හි මැදහත්බවෙහි සිටියයුතුය. ධ්‍යානං තං විෂ්ණං කොසල්යාය සංවිෂ්ණං යනු යමකින් ඒ සිත කුසිතබවෙහි පිහිටන්නේ නම්, එබඳු කරුණක් විද්‍යාමානවෙයි. සෙස්සෙහිද මේ ක්‍රමයමැයි. උපෙඛානිමිත්තංයෙව මහසිකරොයා යන මෙහිද ඤාණස්වය මැදහත් කරවන්නේය යන මෙම අර්ථයයි. ආසවානං ඛයා යනු අරහත්ඵලය සදහාය. උක්ඛං ඛන්ධොයා යනු අභරු කබලක් පිළියෙළ කරන්නේය. ආලිමෙසා යනු එහි අභරු බහා ගිනි දල්වා නලයෙන් පිඹිමින් ගිනි අවුළුවන්නේය. උක්ඛාමුඛෙ පක්ඛිපෙයා යනු අභරු ඉවත් කොට මත්තෙහි හෝ තබන්නේය. කෝවෙහි හෝ හෙලන්නේය. අර්ඤ්ථපෙක්ඛි යනු පැසුණු නොපැසුණු බව සලකයි. සමමාසමාධියති ආසවානං ඛයා යනු අරහත්ඵලය සදහා මනාව තැත්පත් කෙරෙයි (එකඟ කෙරෙයි) මෙපමණකින් විදසුන් වඩා රහත්බවට පත් හික්මව දක්වනලදී. දන් ඒ ක්ෂිණාශ්‍රවයාගේ අභිඥාපවර්ණය දක්වමින් යසා යසා ච යනාදිය පැවසුන. එය යට කියනලද පරිද්දෙන්ම දතයුතුය.

**පස්වෙනි වූ ලොභාඵලවර්ගයයි
දෙවෙනි පණ්ණාසකය නිමියෙයි.**

තෙවෙනි පණණාසකය

සමොධාධි වර්ගය

3.1.1

තෙවෙනි පණණාසකයෙහි පළමු සූත්‍රයෙහි පුබ්බෙව සමොධාධා යනු සම්බෝධියෙන් පූර්වයෙහිමය. ආර්යමාර්ගයට පැමිණීමෙන් අපරිභාගයෙහිමයි කියන ලද්දේවෙයි. අනගිසමුද්ධං යනු අවබෝධ නොකළ චතුරාර්යසත්‍යය ඇත්තාවූයි. බොධිසත්තස්සොව සතො යනු අවබෝධකරන්නාවූ පුද්ගලයාටමය. සම්මා සම්බෝධියට පැමිණීමට උත්සාහකරන්නාවූ සිහිනුවණ ඇත්තාටය. බෝධියෙහි හෝ ඇලුණු තැනැත්තාට, ලැගුණු තැනැත්තාට යන්නෙන් සතො නම්වෙයි. දීපංකර භාග්‍යවතුන් වහන්සේගේ පාමුල අෂ්ටධර්ම සමොධානයෙන් අභිනිහාර සමාද්ධියෙහි පටන් තථාගත තෙමේ බෝධියෙහි ඇලුනේ, ලැගුනේ, මාවිසින් මේ බෝධිය ලැබිය යුතුයයි එය අවබෝධ කිරීම සඳහා උත්සාහ අත්නොහරිමින්ම ආයේය. එහෙයින් බෝධිසත්ත්වයයි කියනුලැබේ. කො හු බො යනු කවරෙක් නම්වේද? ලොකො යනු සංස්කාර ලෝකයයි. අසාදෙ යනු මිහිරි ආකාරයයි. ආදීනවො යනු සතුටු නොවියයුතු ආකාරයයි. තස්ස මයං යනු මෙසේ බෝසත් වන්නාවූ ඒ මගේ යනුයි. ඡන්දරාගචිතයො ඡන්දරාගප්පභාණං යනු නිවනට පැමිණ, අරහයා, නිසා ඡන්දරාගය දුරුවෙයි පහවෙයි. එහෙයින් නිවන ඡන්දරාගචිතය, ඡන්දරාගප්පභාණයයි කියනුලැබේ. ඉදං ලොකනිස්සරණං යනු මේ නිවන ලොවින් ඉවත්වූ හෙයින් ලොකනිස්සරණයයි කියනුලැබේ. යාවකිවං යනු යම් පමණකුඩු කාලයක්ය. අබ්බසද්ධිං යනු ඉතා විශිෂ්ටවූ ආර්යමාර්ග ඥානයෙන් දැනගනිමි. සද්ධං පන මෙ දස්සනං යන පද දෙකින්ම ප්‍රත්‍යාවේක්ෂණඥානය කියනලදි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

3.1.2-3

දෙවෙනි සූත්‍රයෙහි අසාදපරියසනං අවරිං යනු ආභාදය සෙවීම සඳහා හැසුරුණෙමි. කවරකාලයක සිටද යත්? සුමෙධ කාලයෙහි සිටය. පසද්ධ යනු විදහිනා සහිත මාර්ග ප්‍රඥාවෙනි. සුඤ්චියො යනු මනාව අවබෝධ කරනලද්දේයි. මේ ක්‍රමයෙන් සියලු තන්හි අරථය දකයුතුය. තෙවැන්නෙහි සියල්ල පැහැදිලිමය.

3.1.4

සිවුවැන්නෙහි සාමන්තත්වය යනු චතුර්විධ ආර්යඵලයයි. සෙස්ස ඊටම පර්යාය වචනයයි. ශ්‍රමණත්වය යන අර්ථයෙන් සතර මග හෝ බ්‍රහ්මණය යන අර්ථයෙන් සතරපලය හෝ වේ. මේ සූත්‍ර සතරෙහිම ස්කන්ධලෝකය කියනලදි.

3.1.5

පස්වෙනි සූත්‍රය අර්ථාන්තරාත්මක ඉදිරිපත් කරනලදි. කවර අර්ථාන්තරාත්මකයකද? ජබ්බග්ගිය හික්කුන්ගේ නොමනා හැසිරීමෙහිය. ඔවුහු ගයමින් තටමින් සිතනසෙමින් හැසිරුණාහුය. හික්කුහු (එය) තථාගතයන්වහන්සේට දන්වුවාහුය. ශාස්තෘන්වහන්සේ ඔවුන් කැඳවා ඔවුන්ට අවවාද සඳහා මේ සූත්‍රය ඇරඹුවේය. එහි රුණණය යනු හැඩීමයි. උමමත්තකය යනු උමකුඩුවන්ගේ ක්‍රියාවයි. කොමාරකය යනු ලාබාලයන් විසින් කළයුතු ක්‍රියාවකි. දන්තවිද්දංසකය හසිකය යනු දත් දක්වා අත් පොළන්තවුන්ගේ මත හඩින් යුත් සිතනවයි. සෙතසානො ගිතෙ යනු තොපගේ ගිතයෙහි ප්‍රත්‍යය විනාශය වේවා? හේතුසහිත ගිතය දුරුකරවූයයි දක්වයි. තෘත්‍යයෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. අලං යනු යුතුදෙයයි. පමොදිතානං සතං යන මෙහි හේතුව ධර්මයයි කියනුලැබේ. කිසියම් කරුණකින් ප්‍රමුද්ධවූ සත්වයන්ගේයි. සිතං සිතමත්තාය යනු ඒ සිතනවට කරුණක් ඇති විට යම් සිතනවක් කරවූද එය තොපගේ සිතනව පමණකට ඉදිරිදත් පෙත්වා සතුවූවු ආකාරයක් දක්වීම පමණක්ම සුදුසුයයි කියනලද්දේ වෙයි.

3.1.6

සයවැන්නෙහි සොපාසකය යනු නිදීමටය. පටිසෙවනාය නන්ධිකිකි යනු යම් යම්සේ ඇසුරු කෙරෙයිද ඒ ඒ අසුරින් කැමති වේමයයි තෘප්තියක් නම්නැත. සෙසු(පද) දෙකෙහිද එම ක්‍රමයමයි. ඉදින් මහසම්මුදරෙහි ජලය සුරාව වන්නේ නම් සුරාසොඩාද මත්සායෙක්වී උපදින්නේ නම් එහි හැසිරෙන්නාවූද නිදන්නාවූද ඔහුගේ තෘප්තියක් නම් නොවන්නේය. මේ සූත්‍රයෙහි සසරම කියනලදි.

3.1.7

සත්වැන්නෙහි අවසානං හොති යනු තෙත්වූයේ වෙයි. න හද්දකං මරණං හොති යනු අපායෙහි ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රත්‍යය හේතුකොටගෙන ලබන

ලද්දක් නොවෙයි. කාලකිරියාය යනු ඊටම පර්යාය වචනයකි. පුණ්‍යපක්‍ෂයෙහි ස්වර්ගයෙහි ප්‍රතිසන්ධිප්‍රත්‍යය හේතුකොටගෙන ලබනලද දෙය සොදුරුවුවත් වෙයි. එය වනාහි ඒකාන්තයෙන්ම යෝවාන් ආදී ආර්ය ශ්‍රාවකයන් තිදෙනාටම වටියි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිය.

3.1 8

අවචුත්තෙහි ව්‍යාපතතං යනු ප්‍රකෘතිභාවය අත්හැර සිටියේයි. සෙස්ස මුල් සූත්‍රයෙහි කියනලද ක්‍රමය ඇත්තේමය.

3.1 9

නවචුත්තෙහි තිදනාහි යනු කරුණුය. කම්මානං සමුදයාය යනු සංසාරගාමී කර්මයන් පිටුකිරීම (රැස්කිරීම) සඳහාය. ලොභපක්‍ෂං යනු ලෝභයෙන් කරනලදයි. සාවස්සං යනු සදෙස්සය. තං කම්මං කම්මසමුදයාය සංවත්තති යනු ඒ කර්මය වෙනත් සංසාරගාමී කර්මයන් රැස්කිරීම සඳහා පවතියි. තතං කම්මං කම්මතිරොධාය යනු ඒ කර්මය සංසාරගාමී කර්මයන් නැතිකිරීම සඳහා නොපවතියි. යහපත් අංශයෙහි කම්මානං සමුදයාය යනු විවර්තගාමී කර්මයන් හටගැනීම සඳහාය. මේ ක්‍රමයෙන් සියල්ල අර්ථ වශයෙන් දකුණුය.

3.1 10

දසචුත්තෙහි කම්මානං යනු සංසාරගාමී කර්මයන්ගේමය. ඡන්දරාගධ්‍යානීයෙ යනු ඡන්දරාගයට කරුණුවූයි. ආරබ්‍හ යනු අවුත්, සඳහා, නිසායි. ඡන්දො යනු තෘෂ්ණා ඡන්දයයි. යො වෙනසො සාරාගො යනු සිතේ යම් රාගයක් රැදීමක්, රැදුණුවක් වේද යනුයි. එකමහං සංයොජනං වද්‍රී යනු බන්ධනයකිසි කියමිසි අර්ථයයි. හොද පැත්තෙහි, කම්මානං යනු විවර්තගාමී කර්මයන්ගේයි. තද්ගිතිවට්ඨෙති යනු එය ආපසු හැරෙයි. යම්දිනක හෝ ඔහු විසින් විපාකය දත්තාලද්දේ වෙයිද විදිනාලද්දේ වේද එවිට ඒ ධර්මයන් මෙන්ම ඒ විපාකයද ආපසු හරවයි. මේ පදයෙන්ද විදර්ශනාව කියනලදි. තද්ගිතිවට්ඨෙත්වා යන මෙයින් මාර්ගය (කියනලදි). වෙනසො අභිවිරාජෙත්වා යන මෙයින්ද මාර්ගයම කියනලදි. පඤ්ඤා අභිවිජ්ඣා පසාදි යනු විදර්ශනා සහිත මාර්ග ප්‍රඥාවෙන් විනිවිද බලයි. මෙසේ සියලුතන්හි අර්ථය දකුණුය. මේ සූත්‍රයෙහි වර්තවිවර්ත දෙක කියනලදි.

පඤ්ඤාවහිදු ගමොධිවර්ගයයි.

ආපායික වර්ගය

3. 2. 1

දෙවෙනිවර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි අපායට යන්නෝත්තයි ආපායිකා නම්. තිරයට යන්නෝත්තයි තෙරයිකා නම්. ඉදමසාහාය යනු මේ බ්‍රහ්මචාරිපටිස්සකා ආදී පාපධර්ම තුන අත්තොහැරයි. බ්‍රහ්මචාරිපටිස්සකා යනු බ්‍රහ්මචාරී ප්‍රතිරූපකයායි (බ්‍රහ්මචාරියෙකු මෙන් පෙනී සිටින්නායි). ඔවුන්ගේ ආකල්පය අත්තොහැරීමෙන් හෝ මමද බ්‍රහ්මචාරියෙක්මියි මෙසේ ප්‍රතිඥා දෙන්නෙයි. අනුඤ්ඤා යනු ආක්‍රොශ කරයි. පරිභව කරයි. චෝදනා කරයි. තත්ථි කාමෙසු දෙසො යනු කෙලශ කාමයෙන් වස්තුකාමයෙහි හැසිරෙන්නාට දෙසක් නැත. පාතව්‍යාතං යනු පාතය කළයුතුබවට, පරිභෝග කළයුතුබවටයි. සෑක නැති සිතින් පිපාසිතයාට දියබීම සමානවූ, පරිභෝග කළයුතුබවටයි. මෙම සූත්‍රයෙහි වට්ටය (සසර)ම කියනලදි.

3. 2. 2

දෙවැන්නෙහි කතස්සකු කතචේදී යනු මොහුවිසින් මට (උපකාර) කරනලදයි ඔහු විසින් කරනලද කර්මය දෑත, දෑතගැනීමට සලස්වා පැහැදිලි කොට ප්‍රතිඋපකාර කරන පුද්ගලයායි.

3. 2. 3

තෙවැන්නෙහි සුවසේ පමණ කළයුත්තෙකිසි සුප්පමෙයො නම්. දුකසේ පමණ කළයුත්තෙකිසි දුප්පමෙයො නම්. පමණ කළ නොහැකැයි අප්පමෙයො නම්. උත්තලො යනු උඩහුටුයේයි. හිස්මානය ඔසවා සිටියේයි අර්ථයි. වපලො යනු පාත්‍ර සැරසීම් ආදී වපලබ්ධිත් යුක්තවූයේයි. මුඛරො යනු කටහැකර වූයේයි. විකිණණවාචො යනු නොහික්මුණු වචන ඇත්තේයි. අසමාහිතො යනු සිතේ එකඟතාවෙන් තොරවූයි. විබ්‍රහ්මනවිතො යනු සැලෙන සිතැත්තේයි. කම්පිතවු දෙනකට, කම්පිතවු මාගයකට සමනාවූයේයි. පාකතිත්ථියො යනු විවෘතවූ ඉන්ද්‍රිය ඇත්තේයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

3. 2. 4

සිවුවැන්නෙහි, තදස්සාදෙති යනු ඒ ධ්‍යානය ආස්වාද කරයි. තං තිකාමෙති යනු එයම පතයි. තෙන ව විතතිං ආපස්සි යනු ඒ ධ්‍යානයෙන් සතුටට පැමිණෙයි. තත්‍රට්ඨිතො යනු එම ධ්‍යානයෙහි සිටියේයි. තදධිවුතො

යනු එහිම ඇලුනෙයි. **තබ්බුලවිහාරී** යනු එයින් බහුලව වසන්නෙයි. **සහවාතං උප්පාදි** යනු සමානභාවයෙහි උපදියි. ඒ දෙවිලොව උපදියි යන අර්ථයි. **නිරයමි ගව්සකි** යනාදිය නිරයාදියෙන් නොමිදුණු හෙයින් වෙනත් පර්යායයක් වශයෙන් එහි (නිරයට) යාම සඳහා කියනලදි. යම්තෙයකින් අනතුරුව අපායෙහි උපදින්නේ නම් ඔහුට උපවාරධ්‍යානයට වඩා බලවත් අකුශලයක් නැත. **හගවිනො පන සාවිකො** යනු සෝවාන් සක්කාදගාමී අනාගාමී යනු මොවුන් අතුරෙන් කෙනෙකි. **තස්මිංයෙව හවෙ** යනු ඒ අරුපභවයෙහිමය. **පරිනිබ්බායකි** යනු අප්‍රත්‍යය පරිනිර්වාණයෙන් පිරිනිවන්පායි. **අධිපායාසො** යනු අධික ප්‍රයෝගයයි. මෙහි සෙස්ස කියනලද ක්‍රමයෙන්ම දතයුතුය. මේ සුත්‍රයෙහි පෘථග්ථතයාගේ උත්පත්ති ධ්‍යානය කියනලදි. ආර්යශ්‍රාවකයාගේ එම උත්පත්තිධ්‍යානයද විදශීනාපාදක ධ්‍යානයද කියනලදි.

3. 2. 5

පස්වැන්නෙහි **සීලවිපක්ඛි** යනු ශීලය විපතටපත් (බිදුණු) ආකාරයයි. සෙසු පද දෙකෙහිද එම ක්‍රමයමය. **තස්මි දිත්තං** යනු දෙනලද දෙයෙහි පලයක් නොමැති බව සඳහා කියයි. මහායාගය **යිධං** යි කියලැබේ. **සුතං** යන්නෙන් තුටුපඬුර අදහස්කරනලදි. ඒ දෙකද පලනැතිබවම නිසා ප්‍රතික්ෂෙප කරයි. **සුක්ඛදුක්ඛවාතං** යනු සුක්කත්‍යුෂ්කත්‍යයන්ගේයි. කුශලාකුශලයන්ගේ යනාර්ථයි. **ඵලං විපාකො** යනු යමක් ඵලයයි හෝ විපාකයයි හෝ කියනුලැබේද එය නැතැයි කියයි. **තස්මි අයං ලොකො** යනු පරලොව සිටියහුට මෙලොව නැත. **තස්මි පරො ලොකො** යනු මෙලොව සිටියහුටද පරලොව නැත. සියල්ල ඒ ඒ තත්තිම විනාශවේයයි දක්වයි. **තස්මි මාතා තස්මි පිතා** යනු ඔවුන් කෙරෙහි (පවත්වන) මනාපිළිවෙත් හා නොමනා පිළිවෙත්වල පලයක් නැතිවීම වශයෙන් කියයි. **තස්මි සත්තා මපපාතිකා** යනු වුත්ත වි උපදින සත්වයෝ නැතැයි කියයි. **සමපද** යනු සපිරීමයි. සීලසමපද යනු සීලයේ පිරිසුන් අවිකලබවයි. සෙසුපද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. **අත්ථිදිත්තං** යනාදිය කියනලද්දට විරුද්ධ ක්‍රමයෙන් දතයුතුය.

3. 2. 6. 7

පස්වැන්නෙහි, **අපණ්ණකො මණි** යනු පැති සයකින් යුත් දුදු කැටයයි. **සුගතිං සග්ගං** යනු වාතුමමහාරාජිකාදීන් අතුරෙන් එක්තරා දෙවිලොවකි. මේ සුත්‍රයෙහි සීලයද සමාක්දෘෂ්ටියද යන දෙකම මිශ්‍රකව කියනලදි. සත්වැන්න පැහැදිලිමය.

3. 2. 8

අවටැන්නෙහි සොවෙයානාහි යනු පිරිසුදුබවයි. කායසොවෙයානා යනු කායආරයෙහි පිරිසුදු බවයි. සෙසු පද දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. පිළිවෙළින් මෙම සූත්‍ර සතරෙහි ආගාරික ප්‍රතිපදාව කියනලදි. සෝවාන් සකෘදගාමීන්ටද වටීයි.

3. 2. 9

නවටැන්නෙහි අර්ථධර්මා යනු තමන්ගේ අධ්‍යාත්මයයි. කාමච්ඡදා යන කාමච්ඡදා නිවරණයයි. ව්‍යාපාද ආදියෙහිද මෙම ක්‍රමයමයි. මෙහි සෙස්ස යට කියනලද ක්‍රමයෙන්මය. ගාථාවෙහි වනාහි කායසුචි යනු කායආරයෙහි පිරිසුදුබවයි. කයින් හෝ පිරිසුදුබවයි. සෙසු දෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. නිත්තාකපාපකං යනු සියලු පච්ඡි නතවා සෝදි සිටියේයි. මෙසේ සූත්‍රයෙන්ද ගාථාවෙන්ද ක්‍ෂීණාශ්‍රවයාම කියනලදි.

3. 2. 10

දසවැන්නෙහි මොනෙයානාහි යනු මුනින්ගේ පැවතුමිය. කායමොනෙයානා යනු කායආරයෙහි මුනිතාවයයි. යනපත්තබවයි. පණ්ඩිතබවයි. සෙසුදෙකෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. ඉදං වුවහි සිකිචෙ කායමොනෙයානා යනු මේ ත්‍රිවිධ කාය දුශ්චරිත ප්‍රහාන කායමොනෙයානා නම්. තවද ත්‍රිවිධ කාය සුචරිතයද කායමොනෙයානා නම්. එසේ කය අරමුණු කොට ඇති කුණ්‍ය කායමොනෙයානායි. කයපිළිබඳ විශේෂ දැනුම කායමොනෙයානායි. විශේෂ දැනුම සහගත මාර්ගය කායමොනෙයානායි. කයෙහි ඡන්දරාගයාගේ දුර්ලිභ කායමොනෙයානායි. කාය සංස්කාර නිරෝධයි. වච්චමොනෙයානා යන්නෙහිද මෙම ක්‍රමයමයි. යම්සේ මෙහි වතුර්ථධාන සමාපත්තියවේද, එසේ එහිද සංස්කාර නිරෝධයවූ ද්විතීයධාන සමාපත්තිය වච්චමොනෙයානායි දකුණුයි. මෙය එහි විශේෂයයි. මනොමොනෙයානා යන්නෙහිද මේ ක්‍රමයෙන් අර්ථය දන චිත්තසංස්කාර නිරෝධයවූ සංඤ්චෙදයින නිරෝධ සමාපත්තිය මනොමොනෙයානායි දකුණුයි. කායමුනි යනු කාය ද්වාරයෙහි මුනිය, උතුමිය, පිරිසුදුය, කයෙන් හෝ මුනිය. සෙසු දෙකෙහිද එම ක්‍රමයමයි. සබ්බප්පායනා යනු ක්‍ෂීණාශ්‍රවයායි. ක්‍ෂීණාශ්‍රවයා කෙරෙහි සබ්බප්පායනා නම යෙදෙයි.

දෙවෙනි වූ ආපාදික වර්ගයයි.

හරණ වර්ගය

3. 3. 1

තෙවෙනි වර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි කුසිනාරායං යනු එබඳු නම් ඇති නුවරෙහිය. බලිහරණ ව්‍යාප්තිය යනු එබඳු නම් ඇති ව්‍යාප්තිය. එහි ව්‍යාප්තිය තුළින් බලි පැවැත්වීම සඳහා බලිපුරා ගෙනෙත්. එහෙයින් බලිහරණය කියනු ලැබේ. ආකඩ්‍යාමයා යනු කැමතිවන්නෙයි. සහජා යනු සියතිනි. සමපාතරෙහි යනු ඇත ඇතයි වචනයෙන් මෙන්ම හඤ්ඤාසාරයෙන්ද ප්‍රතික්ෂේප කරවයි. සාධු ව්‍යාප්තිය යනු සාධු ව්‍යාප්තිය යන පදයෙන් එකතුවයි. මැනවි මා මේ යන අරුත්ය. ගවිකා යනු තෘෂ්ණා ඇලීමෙන් බැඳුණුයි. මුඛිකා යනු තෘෂ්ණා මුර්චාවෙන් මුර්චාවට පත්වූයි. අර්භාසනා යනු තෘෂ්ණාවෙන් ගිලී නිමා කොට පැවතියාවූයි. අනිසාරණපඤ්ඤා යනු ඡන්ද්‍රාගය ඉවතට ඇද දමා පරිභෝග කරන්නේ නිසාරණපඤ්ඤා නම් වෙයි. මෙතෙම ඡන්ද්‍රාගය සහිතවුවකු මෙන් පරිභෝග නොකෙරෙයි අනිසාරණපඤ්ඤා නම් වෙයි. යහපත් අංශය කියන ලද්දට විරුද්ධ වශයෙන් දක්වනුය. මෙහි නෙකමම විතර්කාදිය මිශ්‍රකවම කියනලදී දක්වනුය.

3. 3. 2

දෙවැන්නෙහි පඨනිසු යනු අත්හරිත්. බහුලමකසු යනු නැවත නැවතත් කරයි. මෙහිද විතර්ක තුන මිශ්‍රකවම කියනලදී.

3. 3. 3

තෙවැන්නෙහි, ගොතමක වෙතිය යනු ගොතමක යක්ෂයාගේ හවනෙහිය. තථාගතයන්වහන්සේ පට්ඨානාදියෙහි විසිවය කිසිදිනෙක වාපාල වෛතාසයෙහිද කිසිදිනෙක සාරන්දයෙහිද කිසිදිනෙක බහුපුත්තයෙහිද කිසිදිනෙක සත්තමිඛයෙහිද බොහෝ සෙයින් දෙවකලයන්හි විසුසේක. මෙකල්හි විශාලාව ඇසුරුකොට ගොතමක යක්ෂයා වසන තැන වාසය කළසේක. එහෙයින් ගොතමක වෛතාසයෙහිය කියනලදී. එකදවොව යනු මෙසේ අභිඤ්ඤා අභංගය යනු ආදිකොට ඇති සුත්‍රාන්තය දෙසුසේක. භාග්‍යවතුන්වහන්සේ විසින් මෙම සූත්‍රය අර්ථාන්තර්කියෙහි පවසනලදී දක්වනුය. කවර

අර්ථාන්තරයක් නිසාද යත්? මූලපරිණාය අර්ථාන්තරයෙහි ය. බොහෝ බමුණු පැවිද්දේ තමන් උගත් බුද්ධචර්යා නිසා දැනීම (දන්තේය යන) මදය උපදවා සම්මා-සම්බුද්ධත්වයෙන් දෙසනසේක් අප දන්නා දෙයම පවසන සේක. නොදත් දෙයක් නොවේයයි ධර්මශ්‍රවණ ශාලාවට නොයත්. හික්කුණු මෙය තථගතයන් වහන්සේට සැළකළාහුය. ශාස්තෘත්වයෙන් ඒ හික්කුණු කැඳවා මුඛප්‍රතිඥාගෙන මූලපරිණාය දෙසුසේක. ඒ හික්කුණු දෙසුමෙන් ආගිය තැන් නොදුටු. නොදක්නාහු සම්මා සම්බුද්ධත්වයෙන් මගේ කථාවෙන් බැහැරවන සේකැයි මුවට පැමිණියක් පවසනසේකැයි සිතුවාහුය. ශාස්තෘත්වයෙන් ඔවුන්ගේ සිතදුන මේ සුත්‍රාන්තය ඇරඹුසේක. එහි අභිසංඝය යනු මේ ස්කන්ධපස, දෙළොස් ආයතන, අටළොස්ධාතු, දෙවිසි ඉන්ද්‍රිය, සිවුසස්, හේතු තවය, ස්පර්ශපස, වේදනාසන, වේතනා සන, සංඥාසන, සිත්සතැයි දූත, මනාව දූත, ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට එසේ මේ සතර සතිපට්ඨාන්තයයි ආදී ක්‍රමයෙන් ඒ ඒ ධර්මයන් දූත මනාව දූත ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට යන අර්ථයි. **සතිදූත** යනු ප්‍රත්‍යය සහිත කොටම කියමි. ප්‍රත්‍යයරහිතකොට නොවේ. **සප්පාටිභාරිය** යනු විරෝධතා ඉවතලීමෙන් ප්‍රාතිභාරය සහිතවූවක්ම කොට කියමි. ප්‍රාතිභාරය රහිතවූවක් කොට නොවේ. **අලංච පන වො** යනු නුඹලාට යුතුදෙයයි. **තුවරියා** යනු සම්මා සම්බුද්ධත්වයෙන් භාග්‍යවත්වූසේක. ධර්මය මනාව කියතලද්දේය. සංඝයා මනාව පිළිපත්තේයයි තෙරුවන ගුණවශයෙන් සිහිකරන්නාවූ නුඹලාට සතුටුවීම සුදුසුය. යන අර්ථයි. සෙසුපද දෙකෙහිද එම ක්‍රමයමයි. **අකම්මික** යනු සයාකාරයෙන් කැළඹුණේය. මෙබඳු පොළව කැළඹීමක් බෝ මැඩෙහි සිදුවූයේය. බෝසතුන් දකුණු දෙසින් බෝමැඩට නැගුණුකල්හි දක්ෂිණදිශාභාගය යටින් අවිච්ඡයට පැමිණෙන්නේ මෙන් විය. උත්තර භාගය උඩට නැගී හවාග්‍රයෙහි ගැටෙන්නේ මෙන් විය. පැසුළු දෙසට ගියකල පශ්චිමභාගය අවිච්ඡයට පැමිණෙන්නේ මෙන් විය. නැගෙනහිර උඩට නැගී හවාග්‍රයෙහි ගැටෙන්නේ මෙන් විය. උතුරුදෙසට ගියකල්හි උත්තර දිශාභාගය යට අවිච්ඡයට පැමිණෙන්නාක් මෙන් විය. දක්ෂිණ දිශාභාගය උඩට නැගී හවාග්‍රයෙහි ගැටෙන්නාක් මෙන් විය. ප්‍රාචීන දිශාවට ගියකල්හි ප්‍රාචීන දිශාභාගය යට අවිච්ඡයට පැමිණෙන්නාක් මෙන් විය. පශ්චිම භාගය උඩට නැගී හවාග්‍රයෙහි ගැටෙන්නාක් මෙන් විය. බෝරුකද වරක් යට අවිච්ඡයට පැමිණෙන්නාක් මෙන්ද වරක් උඩට නැගී හවාග්‍රයෙහි ගැටෙන්නාක් මෙන්ද විය. එදවසෙහිද මෙසේ සය ආකාරයකින් සක්වළදහසෙහි මහපොළොව කම්පාවූයේය.

3. 3. 4

සිවුවැන්නෙහි **කෙවලකපං** යන මුලුමනින්ම පාහේයි. **අභ්වාහිණ්ඩනො** යනු හැසිරෙන්නෙයි. **න අද්දස** යනු කුමක් නිසා නොදක්කේදයත්? මේ හරණුකාලාම තෙමේ ශාක්‍යවරුන්ගේ අග්‍රපිණ්ඩය කමින් හැසිරෙයි. ඔහුට වසනතුනට පැමිණිවිට එක්දහම් දෙසුමක් හටගැනේයයි දැන භාග්‍යවතුන්වහන්සේ යම්සේ වෙනත් ආවාසයක් නොපැනෙයිද එසේ අදිටත් කළසේක. එහෙයින් නොදක්කේය. **පුරාණසබ්බවාරී** යනු පැරණි සබ්බවාරියෙකි. හෙතෙම වනාහි ආලාරකාලාම කාලයෙහි ඒ ආශ්‍රමයෙහිම වූයේය. ඒ සඳහා මෙසේකිය. **සඤ්චරං පඤ්ඤාපෙති** යනු ඇතිරියයුත්තක් අතුරව යන අර්ථයයි. **කාමානං පරිඤ්ඤං පඤ්ඤාපෙති** යනු මෙහි පරිඤ්ඤා යනු ඉක්මවීමයි. එහෙයින් කාමයන්ගේ ඉක්මවීමවූ ප්‍රථමධ්‍යානය පනවයි. **න රූපානං පරිඤ්ඤං** යනු රූපයන්ගේ ඉක්මවීමවූ අරූපාවචර සමාපත්තිය නොපනවයි. **න වේදනානං පරිඤ්ඤං** යනු වේදනා ඉක්මවීමවූ ත්‍රිවිධ නොපනවයි. **තිට්ඨා** යනු ගති නිෂ්පත්තියයි. **උත්ත පුට්ඨ** යනු නූතනොත් බොහෝ යනුයි.

3. 3. 5

පස්වැන්නෙහි **අභික්කන්තාය රත්තියා** යන මෙහි අභික්කන්ත ශබ්දය ගෙවීම, සොදුරුබව, මනාරුභූතබව, සතුටුවීම යනාදියෙහි දක්නට ලැබේ. 'අභික්කන්තා හන්තෙ රත්ති නික්කන්තො පඨමො යාමො චිරතිසින්නො හික්ඛු සඨේසා උද්දිසතු හන්තෙ හගවා හික්ඛුනං පාතිමොක්ඛං' යන මේ ආදීතන්හි ගෙවියාමෙහි දැක්වෙයි. 'අයං ඉමෙසං චතුන්තං පුගගලානං අභික්කන්තතරො ච පණ්ණතරො ච' යන මේ ආදියෙහි සොදුරුබවෙහිද

'කො මෙ චඤ්ඤා පාදනි-ඉද්ධියා යසසා ජලං
අභික්කන්තෙන චණ්ණෙන - සබ්බා ඕභාසයං දියා'

යනාදියෙහි මනාරු භූති බවෙහිද 'අභික්කන්තං හො ගොතම' යනාදියෙහි සතුටුවීමෙහිද දක්නට ලැබේ. මෙහි වනාහි සොදුරුබවෙහිය. එයින් අභික්කන්තාය රත්තියා යනු ඉටු සිත්කළ මනාප රාත්‍රියෙහියයි කියනලද්දේ වෙයි. **අභික්කන්තවණ්ණා** යන මෙහි අභික්කන්ත ශබ්දය මනාරු භූතිබවෙහිය. වණ්ණශබ්දය සම, ස්තුතිය, කුලවර්ගය, කාරණය, සටහන, ප්‍රමාණය, රූපායනන ආදියෙහි දක්නට ලැබෙයි. එහි 'සුචණ්ණවණ්ණාසි හගවා' යන මේ ආදියෙහි සමෙහිය. 'කද සඤ්ඤාලිභා පන තෙ ගහපති සමණස්ස ගොතමස්ස වණ්ණා' යන මේ ආදී තන්හි

සතුටියෙහිය. 'වත්තාරො මෙ හො ගොතම වණණා' යන මේ ආදී තත්ති කුලවර්ගයෙහිය. 'අථ කෙන නු වණෙණන ගතධරොතොති වුවති' යන මේ ආදී තත්ති කාරණයෙහිය. 'මහතං තපරාජවණණං අභිනිමිතිතවා' යන මේ ආදියෙහි සටහනෙහිද 'තයො පත්තස්ස වණණා' යන මේ ආදියෙහි ප්‍රමාණයෙහිද 'වණෙණා ගතො රසොමජා' යන මේ ආදී තත්ති රූපායතනයෙහිද වේ. එය මෙහි සමෙහි දක්වියයුතුය. එහෙයින් '**අභිකතතවණණා**' යනු මනාරුවති සිවිය, ඉෂටවණිය, මනාපවණියයි කියනලද්දේ වෙයි. **කෙවලකප්පං** යනු මෙහි කෙවල ශබ්දය ඉතිරි නැති, බොහෝසෙයින්, මුසුනොවීම, ඉතිරිනොවීම, දඩි අදහස, විසංයෝගය ආදී බොහෝ අර්ථ ඇත්තේය. එබැවින් ඊට 'කෙවලපරිපුණ්ණං පරිපුද්ධං බ්‍රහ්මවරියං' යනාදියෙහි නොඉතිරිබව යන අර්ථයවේ. 'කෙවලා අභිගමගධා පත්තං බදනියං හොජනියං ආද්‍ය උපසංකම්ප්‍යන්ති' මේ ආදියෙහි බොහෝබවද, 'කෙවලස්ස දුක්ඛකර්මස්ස සමුදයො හොති' යන මේ ආදියෙහි නොමුසුබවද 'කෙවලං සද්ධාමත්තකං තුන අයමායසමා' යන මේ ආදියෙහි නොඉතිරිබවද 'ආයසමතො අනුරුද්ධස්ස බාහිකො නාම සද්ධිවිහාරිකො කෙවලකප්පං සංඝහෙද්‍ය යිතො' යනමේ ආදියෙහි දඩිඅදහස් ඇතිබවද 'කෙවලං වුසිතවා උත්තමපුරියොති වුවති' යන මේ ආදියෙහි විසංයෝගයද වේ. මෙහි වනාහි මෙයට නොඉතිරිබව යන අර්ථය අදහස්කරනලදි. මේ කප්ප ශබ්දය වනාහි, විශ්වාස කිරීම, ව්‍යවහාරය, කාලය, ප්‍රඥප්තිය, සිද්ධිම, විකල්පය, ස්වල්පය, සියලුබව ආදී නොයෙක් අර්ථ ඇත්තේය. එබැවින් එයට 'ඔකප්පනියමෙතං හොතො ගොතමස්ස අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස' යන මේ ආදී තත්ති විශ්වාසකිරීම් අර්ථය ඇත. 'අනුජානාමි හික්ඛවෙ පඤ්චති සමණකප්පෙහි එලං පරිභුඤ්ඤාං' යන මේආදී තත්ති ව්‍යවහාරයයි. 'යෙන සුදං නිවටකප්පං විහරාමි' යන මේආදී තත්ති කාලයයි. 'ඉට්වායසමා කප්පො' යන මේ ආදී තත්ති ප්‍රඥප්තියයි. 'අලංකතා කප්පිතකෙසමඤ්ඤා' යන මේ ආදීතත්ති විකල්පයයි. 'අපථි කප්පො නිපජ්ඣං' යන මේ ආදී තත්ති ස්වල්පයයි. 'කෙවලකප්පං වෙථවනං ඔහාසෙතවා' යන මේ ආදී තත්ති සියලු බවයි. මෙහි මෙයට සියලුබව යන අර්ථය අදහස්කරනලදි. එබැවින් **කෙවලකප්පං ජෙතවනං** යන මෙහි ඉතිරි නැතිව සියල්ලෙන් (මුළුමනින්) ජෙතවනයයි අර්ථය ඇත්තේයි. **මහාසෙතවා** යනු ප්‍රභාවෙන් පතුරුවායි. **වාලිකාය** යන සියුම් වැල්ලෙහිය. **ත සණ්ඨාති** යනු නොපිහිටයි. **මළාරිකං** යනු බමුන් දෙවියන් විසින් පොළොවෙහි පිහිටන කල්හි මළාරික (රළු) ආත්මභාවයක් මැවීමට වටියි. එබැවින් මෙසේ පැවසිය. **ධම්මො** යන මෙයින් පෙර උගත් බුද්ධ

වචනය දක්වෙයි. නප්පවතනිනො අහෙසුං යනු සජ්ඣායනා මුළාව නිසාවූ වචන පිරිනුනේවිය. අප්පට්ඨානො යනු නොපසුබස්නේ, උකටළී නොවූයේයි. දස්සනස්ස යනු වක්කුර්විඤ්ඤායෙන් දැකීමටය. උපධ්‍යානස්ස යනු සිවු පසයෙන් උවචුන්කරන්නාටය. අධිසීලං යන දශවිධ ශීලයයි. එය වනාහි පන්සිල්වල පටන් අධිසීලයයි කියනුලැබේ. අවිහං ගතො යනු අවිහ බ්‍රහ්මලොකයෙහි ඉපදුනේ වෙමි යි දක්වයි.

3. 3. 6. 7

සයවුන්නෙහි ගොයොගපිලක්ඛස්මිං යනු දෙනුන් විකුණන තැන්හි හටගත් පුලිල ගස සමීපයෙහිය. රික්ඛාසං යනු ධ්‍යානසුවයක් නැතිබැවින් ස්වල්පවූ ආස්වාදයකි. බාහිරාසං යනු කාමගුණයන්හි සැප වශයෙන් බාහිරවූ ආස්වාදයකි. කට්ඨවියං යනු ඉඳුල්වූයි. ආමගන්ධො යනු ක්‍රොධ සංඛ්‍යාතවූ පිළිගඳෙහිය. අවස්සුතං යනු තෙත්වූයි. මක්ඛිකා යනු කෙලස් මැස්සෝයි. නානුපතිස්සනති යනු නැතිව එනුනොබඳිත්. නානවිස්ස විස්සනති යනු ලුහුබැඳ නොබුදිත්. සංවෙගමාපාදි යනු සෝවාන් වූයේය. කට්ඨවියකතො යනු ඉඳුල්බවිනි. ආරකා හොති යනු දුරෙහි වෙයි. විඝාතස්සෙව භාගවා යනු දුකට බදුන්වූයි. පරෙති යනු යයි. දුමේධො යනු නුවණැත්තායි. මේ සූත්‍රයෙහි සසරම කියනලදි. ගාථාවන්හි වට්ටිවට්ට දෙකමය. සත්වුන්නෙහි වට්ටය කියනලදි.

3. 3. 8

අවචුන්නෙහි ඉදනො මානස්මිං යනු මේ ඔබගේ නවාකාරයෙන් වැඩූ මානය යන අර්ථයයි. ඉදනො උඤ්චස්මිං යනු මේ ඔබේ උඩගුවයි. සිතේ නොසන්සුන්බවයි. ඉදනො කුක්කුචස්මිං යනු මේ ඔබේ කුකුසයි.

3. 3. 9

නවචුන්නෙහි, වහනති යනු ගෙනයති. පට්ඨන්තො වහති යනු පිළිසන්වූයේමවී (සැහවී) ගෙනයයි. විවටො විරොවති යනු මෙහි එකපසකින්, දෙපසින් තමාවශයෙන් හා හැමදෙසින්ම සතරාකාරවූ විවටතාව දතයුතුය. එහි එක්පසකින් විවෘතවූයේ යනු අසාධාරණ ශික්ෂාපදයයි. දෙපසින් විවෘතවූයේ නම් සාධාරණ ශික්ෂාපදයයි. තමා වශයෙන් විවෘතවූයේ නම් ලබනලද ගුණයයි. සියලුන්හි විවෘතවූයේ නම් ත්‍රිපිටක බුද්ධචරිතයයි.

3. 3. 10

දසවැන්නෙහි අභිඥාං යනු නිතරපවත්නාවූයි. නිරතුරුවයි. ආගාලෙහන යනු දැඩිබවින්, කර්කශබවින්. ඵරුසෙන යනු ඵරුෂවචනයෙනි. රඵකොට නපුරුකොට කියනුලබන්නේයි අරථයි. අමනාපෙන යනු මනස නොඇලීමෙන්, නොවැඩීමෙන්ය. සන්ධියකීමෙව යනු ගැටීමය. සංසතුකීමෙව යනු නිරතුරුවූයේම වෙයි. සමමාදානීමෙව යනු ඒකිභාවයටම යයි. සෙස්ස සියලුනන්හි පැහැදිලිමය.

තෙවෙනිවූ ගරඤ්ඤ වර්ගයයි.

යොධාජීව වර්ගය

3. 4. 1

සිවුවෙහි වර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි යුද්ධයෙන් ජීවත්වේයැයි යොධාජීවො නම්. රාජාරහො යනු රජුට සුදුසුවුවෙකි. රාජහොහො යනු රජුගේ උපහොග පරිහොගයයි. රඤ්ජ අඩගනෙව්ව සධ්ධං ගවජ්ඣි යනු අත මෙන්ද පය මෙන්ද අවශ්‍යයෙන් කැමතිවියයුතු බැවින් අංගයයි කියනුලැබේ. දුරෙ පාතී හොති යනු ජලයෙහි ඉස්බක් පමණවුද ගොඩබිමෙහි අඩ ඉස්බක් පමණවුද, හෝ ඊට වැඩිවුද දුරෙහි හීය හෙලයි. දුට්ඨගාමිණී අභය රජුගේ යෝධයා නව ඉස්බක් පමණට හීය හෙලිය. අවසන් භවයෙහි බෝසත්තෙමේ යොදුනක් පමණට හීය හෙලයි. අක්කිණ්ඩෙව් යනු නොවරදද විදින්නායි. විදුලියෙහි හෝ විදුලිගසන කාලය අතරතුර විදීමට සමත්වු යන අර්ථයි. මහතො කායසා පදලොකා යනු එකට බඳනාලද පුවරු සියයක්වුවද මිසම්සියයක් වුවද මාපට ඇඟිල්ලක් පමණ සතවු ලොහො පටක්වුවද අඟල් සතරක් සතවු හී ලෑල්ලක්වුවද වියතක් සතවු දිවුල් ලෑල්ලක් වුවද දිගින් වැලි කරන්නයක් වුවද විදීමට සමතෙකි යන අර්ථයි. යං කිඤ්චිරූපං යනාදිය විසුද්ධිමග්ගයෙහි විස්තර කරනලද්දේමය. නෙතං මම යනාදිය තෘෂ්ණාමාන දෘෂ්ටි ප්‍රතික්ෂෙප කිරීම් වශයෙන් කියනලදි. සම්මපපඤ්ජය පසසති යනු මනා හේතුවෙන්, කරුණින් විදශීනා සහිත මාහී ප්‍රඥාවෙන් දකියි. පදලෙති යනු අරහත් මගින් පළාලයි.

3. 4. 2 - 3

දෙවැන්නෙහි උක්කාවිතවිනිකාති යනු නොවිමසා විනිතවුයි. දුර්විනිතපිරිසයි. පටිපුට්ඨාවිනිකා යනු විමසා විනිතවුයි. මනාව විනිතවු පිරිසයි. යාවතා ව විනිකා යනු ප්‍රමාණ වශයෙන් විනිතවුයි. පමණ දූත විනිතවු පිරිසයය යන අර්ථයි. යාවතඤ්ඤා යනු පෙළෙහි වනාහි අදහස තෙක් යන අර්ථයි. අදහස දූත විනිතවු පිරිසයයි කියනලද්දේ වෙයි. තෙවැන්න පැහැදිලිමය.

3. 4. 4

සිවුවැන්නෙහි **ධම්මට්ඨකතා** යනු ස්වභාවයෙන් පිහිටීමයි. **ධම්මෙතියාමතා** යනු ස්වභාවනියාමතාවයි. **සබ්බෙ සම්බාරා** යනු වාතුර්භූමක සංස්කාරයෝයි. **අනිච්චා** යනු විනාශවේය යන අර්ථයෙන් අනිත්‍යය. දුක්ඛා යනු දත් පෙළෙන අරුතින් දුක්ය. **අනත්තා** යනු (තමා) වශයෙහි නොපවතින අරුතින් අනාත්මය. මෙසේ මේ සූත්‍රයෙහි ලක්ෂණත්‍රය මිශ්‍රකව කියනලදී.

3. 4. 5-7

පස්වැන්නෙහි **තත්තාච්ඡිකානං ව්‍යථානං** යනු කම්භාර්ථයෙහි සම්බන්ධ විභක්ති වචනයයි. හුයෙන් වියනලද වස්ත්‍ර යන අර්ථයි. **කෙසකම්බලො** යනු මිනිස් කෙසින් වියු කම්බ්ලියයි. **පාචාරානං** යනු මෙයද කර්ම අර්ථයෙහි සම්බන්ධ විභක්ති වචනයයි. **පතිකිට්ඨො** යනු අන්තිමයාය, ලාමක තැනැත්තෝයි. **මොසපුරිසො** යනු මෝඩ පුරුෂයායි. **පට්ඨාහති** යනු වළක්වයි. **ධිපං ඔධෙස්සා** යනු කෙමිනක් අවචන්තේය. සවෙනි, සත්වෙනි සූත්‍ර පැහැදිලි අරුත් ඇත්තේමය.

3. 4. 8

අටවැන්නෙහි **අසාධාරණියා** යනු අශ්වපොතකයායි. **ඉදමසා ජවසම් වදම්** යනු මෙය ඔහුගේ ඥානජවයයි කියමි. **ඉදමසා වණණසම් වදම්** යනු මෙය ඔහුගේ ගුණවැණුමයි කියමි. **ඉදමසා ආරොහපරිණාහසම්** යනු මේ ඔහුගේ උසබව හා පිරිමදුළු බවයයි කියමි.

3. 4. 9

නවවැන්නෙහි **අසාධාරණියා** යනු අසුන් අතුරින් යහපත් අසුන්ය. **පුරිසසදසො** යනු පුරුෂයින් අතුරින් යහපත් අසු සමානවූ හොඳ පුරුෂයන්ය යන අර්ථයි. මේ සූත්‍රයෙහි ඵලකුත කියනලදී. ඵහි මෙතෙම තුන් මගින් ඥානජව සහිතවූයේයි දකුණුය.

3. 4. 10

දසවැන්නෙහි හඳු යනු සිත්කළ දෙයෙහිය. අසාරාංගියෝ යනු කරුණු නොකරුණු දන්තාවු අසුන්ය. පුරිසාරානෝයයන් කෙරෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. මේ සුත්‍රයෙහි අරභත්ඵලය කියනලදි. එහි මේ අරභත්ඵලයෙන් ඥානඵලයමිපන්න වුයේයි දකුණුය.

3. 4. 11

ඵකොළොස්වැන්නෙහි, අවිච්ඡතනිධො යනු ඉක්මවු නිෂ්ටාව ඇත්තේයි. ස්ථිර නිෂ්ටාව ඇත්තේයි. නිරන්තර නිෂ්ටාව ඇත්තේයි යන අර්ථයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමයි.

3. 4. 12

දෙළොස්වැන්නෙහි, ඉද්ධිපාටිභාරියෙන යනු සෘද්ධිප්‍රාතිභාරියෙනි. ආදෙසනා පාටිභාරියෙන යනු කරුණු කියා පෙන්වා දේශනා කිරීමේ ප්‍රාතිභාරියෙනි.

3. 4. 13

තෙළොස්වැන්නෙහි සම්මාදිට්ඨියා යනු ඵලසම්මත්. සඳහා විදඪිනා සමාක්දාෂ්ටියෙනි. සම්මාසුඤ්ඤා යනු ඵලඥානෙයෙනි. සම්මාවිමුක්තියා යනු සෙසු පලසම්මත් ධර්මයන්ගෙනි. මෙම සුත්‍ර තුනෙහිම කම්ණාශ්‍රවයා කියනලදි.

සිවුවෙහි යොධාපීඨ වර්ගය

මධ්‍යම වර්ගය

3.5.19

පස්වෙනි වර්ගයෙහි පළමුසූත්‍රයෙහි යථාහතං නික්කිතො යනු යම්පේ ගෙනවුත් සිටියේයි. දෙවැන්නෙහි සාවස්සෙන යනු සඳෙස්වුවෙහි. තෙවැන්නෙහි විසමෙන යනු පැකිලිමියහිතවුවෙහි. සමෙන යනු පැකිලිමි නැතිවුවෙහි. සිවුවැන්නෙහි අසුචිතා යනු මල සමානවූ අපිරිසුදුවුවෙහි. සුචිතා යනු පිරිසුදු පවිත්‍රයෙහි. පස්වැන්න ආදියුත්‍ර පැහැදිලිමය.

3.5.10

දසවැන්නෙහි සුනක්කිතං යනාදියෙහි යම් දිනෙක ත්‍රිවිධ සුවරිතධර්ම පුරතලද්දේ වේද ඒ දිනය ලැබූ නැකත් යෝග්‍ය නම්. එබැවින් ඔහුට සැමද හොඳ නැකත් ඇත්තේ වේයයි කියනලදි. ඒ දිනයම කළ මධ්‍යම ඇත්තක්වෙයි. එහෙයින් ඔහුට සැමද සුමධ්‍යමයයි කියනුලැබේ. ඔහුට අඵයමද සැමද හොඳ අඵයමක් වෙයි. යහතින් නැතිවීම (පිබිදීම)ද හොඳ පිබිදීමක්ම වෙයි. ක්ෂණයද හොඳ ක්ෂණයක්මවෙයි. මොහොතද හොඳ මොහොතක්ම වෙයි. මෙහිද අසුරුදහයක් පමණවූ කාලය ක්ෂණයනම්. ඒ ක්ෂණයෙන් ක්ෂණදහයක කාලය ලයනම්. ඒ ලයින් ලය දසයක් ඇති කාලය ක්ෂණලය නම්. එයින් දසගුණයක් ඇත්තේ මොහොතනම්. ඒ මොහොතින් දසගුණය ක්ෂණමුහුර්තය නම් වේයයි මේ විභාගය දහයුතුය. සුයිධං බ්‍රහ්මචාරිසු යනු යම් දිනෙක සුවරිත තුන සපුරනලද්දේද එදින ඔහුට ශ්‍රේෂ්ඨ හැසිරීම් ඇත්තවුන් කෙරෙහි දුන් දනය සුයිධං (මනාව පරිත්‍යාග කරනලද්දේ) නම්වෙයි. පදක්ඛණං කායකම්මං යනු ඒ දිනයෙහි ඔහුවිසින් කරනලද කායකර්මය වඩි කායකර්මය (අභිවෘද්ධියක කායකර්මය) නම් වෙයි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමය. පදක්ඛණාති කතාන යනු අභිවෘද්ධියෙන් යුක්තවූ කායකර්මාදිය කොටයි. ලහතෙථ පදක්ඛණෙ යනු ප්‍රදක්ඛණාවත්, අභිවෘද්ධියක දෙයම ලබයි. මෙහි සෙස්ස පැහැදිලිමය.

පස්වෙනිවූ මධ්‍යම වර්ගයයි.

තෙවෙනි පණ්ණාසකයයි.

3. 6. 1 10

මෙයින් මත්තෙහි **ආගාළ්හා පට්පද** යනු දැඩි රළු ලොහවලයෙන් ස්ථිරව ගැනීමයි. **තිරුකඩාමා** යනු අත්තකිලමවානුයොග වශයෙන් මනාව දවුණු, රත්වූ හාත්පයින් රත්වූ යනුයි. **මරුකඩාමා** යනු තොරළු නොදවුණු මැදවුවෝයි. **අවෙලකො** යනු නිර්වස්ත්‍රවූ නග්නායයි. **මුත්තාවාරො** යනු විසුරුවා හළ පැවතුම් ඇත්තෙයි. මුත්තකිරිම් ආදියෙහිදී ලෝකික කුලපුත්‍රයන්ගේ හැසිරීමෙන් තොරවූයේ සිටියේම (සිටගෙනම) මුත්ත කරයි. මලපහකරයි. කයි, බුදියි. **හරපලෙබතො** යනු අතෙහි බත්පිඩු නිමාවූ කල දිවෙන් අත ලොවයි. මුත්ත හෝ මල අතෙහිම දිය ඇත යන හැඟීම ඇත්තේ අතින් පිසදමයි. හික්කාව (ආහාර) ගැනීම සඳහා එන්න ස්වාමීනියි කිකල්හි නොඑන්නේනුයි **න එහිහදන්තිකො** නම්. එසේවිනම් සිටිනු මැනව ස්වාමීනියි කිකල්හි නොසිටින්නේනුයි **න කිට්හදන්තිකො** නම්. හෙතෙම ඔහුගේ වචනය කළේ වන්නේයයි ඒ දෙකම නොකරයි. **අහිහටං** යනු පළමුව ගෙනආ හික්කාවයි. **උද්ධසකටං** යනු මෙය නුඹවහන්සේ උදෙසා කරනලද්දී මෙසේ සැළකළ හික්කාවයි. **තිමත්තණං** යනු අසුවල් නම් කුලයට හෝ වීථියට හෝ ගමට හෝ පිවිසෙනු මැනවැයි මෙසේ ඇරයුම් කළ හික්කාවද නොඉවසයි. නොගනියි. **න කුහිමුබා** යනු සැළියෙන් උඩට ගෙන දෙනුලබන හික්කාව නොගනියි. **න බලොපිමුබා** යනු බල යනුද සැළියයි. පැය හෝ වේ. එයින්ද නොගනියි. කුමක් හෙයින්ද යත් හැළිවලං මා නියා හැන්දෙන් පහර ලබනැයි නොගනියි. **න එලකමත්තරං** යනු එළිපත්ත අතර කොට දෙනුලබන්න නොගනියි. මක්නිසාද යත්? මෙය මා නියා අතරත කිරීමක් ලබනැයි යන හැඟීමෙනි. දඩු මොහොල්ගසෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. **අභිතනං** යනු දෙදෙනෙකු වළඳන කල්හි එකෙකු නැගිට දෙන කල්හි නොගනියි. කුමක්හෙයින්ද යත්? බත් පිඩුවලට අනතුරක් වේයයන හැඟීමෙනි. **න ගබ්බිනියා** යනාදියෙහි ගැබ්බියගේ කුසෙහි දරුවා වෙහෙසෙයි. කිරි පොවන්නියගේ දරුවාගේ කිරිවලට අනතුරක් වෙයි. පුරුෂයකු අතරට ගිය තැනැත්තියගේ රතියට අනතුරක් වේය යන හැඟීමෙනි. **න සංකිත්තිසු** යනු වණිනාකොට කළ බතෙහිය. දුර්හික්ක කාලයෙහි අවෙලක ශ්‍රාවකයෝ අවෙලකයන් සඳහා ඒ ඒ තැනින් සහල් ආදිය ඉල්වා ගෙන බත් පිසති. උත්කෘෂ්ට අවෙලකයා එයින් (අහර) පිළිනොගනියි. **න යත්ථ සා** යනු යම් තැනක සුනඛයෙක් කෑම ලබමිසි පිවිසියේ වේද එහි ඔහුට නොදී රැගෙන ආ හික්කාව නොගනියි. කුමක් හෙයින්ද යත් ඒ බල්ලාගේ ආහාරයට අනතුරක් වේය යන හැඟීමෙනි. **සංකප්පකොච්ඡා** යනු ගොවුගොවු (සමුත්ත සමුත්ත වශයෙන්) හැසිරෙන්නාවූයි. ඉදින් අවෙලකයකු දක මොහුට

හික්ෂාව දෙමිහඩි මිනිස්සු ආහාරශාලාවට පිවිසෙත්ද ඔවුන් පිවිසෙන කල්හි හැළිවලං ආදියෙහි සැහවුණු මැස්සෝ ගොවු ගොවු වී හැසිරෙත් නම් එතැනින් ගෙනා හික්ෂාව නොපිළිගනිත්. කුමක්නිසාද යත්? මානිසා මැස්සන්ගේ ආහාරයට අනතුරක් හටගත්තේය යන හැඟීමෙනි. **න පුසොදකං** යනු සියලු ධාන්‍ය සමූහයන්ගෙන් කළ පානයකි. මෙහිද සුරාපානයම සාවද්‍යය. මෙතෙම වනාහි සියල්ලෙහි සාවද්‍යය යන හැඟීම් ඇත්තේය. **එකාගාරිකො** යනු යමෙක් එකම ගෙයක හික්ෂාව ලැබ නවතියද හෙතෙමේයි. **එකාලොපිකො** යනු එකම (බත්) පිටුවකින් යැපෙයිද හෙතෙමේයි. ආගාරික යනාදියෙහිද මේ ක්‍රමයමයි. **එකිස්සාපි දන්තියා** යනු එකම දන්තියක (කුඩාබඳුනක)ය. දන්ති නම් එක් කුඩා බඳුනකි. එහි අග්‍රහික්ෂාව බහා තබත්. **එකාහිකං** යනු එක් දිනක් අතරනය. **අඛමාසිකං** යනු අඩමසක් අතරතුරය. **පරියායහතතභොජනං** යනු වරුබත් බොදුනයි. එක්දිනකට වරක්, දෙදිනකට වරක් සත්දිනකට වරක් අඩමසකට වරක් වශයෙනැයි මෙසේ දිනවාරයෙන් ආවාටු බත්බොදුනයි. **සාතහකො** යනාදිය කියනලද අර්ථ ඇත්තේමය. **උබ්බධිකො** යනු උඩ සිටියේයි. **උක්කුටිකප්පධා නමිත්තුප්පතො** යනු උක්කුටික වීර්යයෙහි යෙදුනේයි. යන්තේද උක්කුටිකවුයේම උඩපැන පැන යයි. **කණ්ටකාපසාසියකො** යනු යකඩ කටු හෝ ස්වාභාවික කටු හෝ බිම් කොටා (පිටුවා) එහි සම අතුරා සිටීම් සක්මන් කිරීම් ආදිය කරයි. **සෙය්‍යං** යනු නිදන්තේද එහිම නිදයි. සවස තුන්වැන්න මොහුට ඇත්තේනුයි. **සායතනියකං** නම්. උදය මද්දහන සවසයයි දිනකට තෙවරක් පවු පාකොට හරින්නෙමැයි උදකොරොහන අනුයෝගයෙහි (දියට බැස සිටීමේ පිළිවෙතෙහි) යෙදී වාසය කරයි. **කායෙ කායානුපස්සි** යනාදිය යට එකකතිපාත වර්ණනාවෙහි කියනලද අයුරින්ම දතයුතුය. **අයං වුව්චි හික්ඛවෙ මජ්ඣිමා පටිපද** යනු මහණෙහි මෙය කාමසුඛලිකානු යෝගයද අත්තකිලමථානුයෝගයද යන අන්තඳෙකට නොපැමිණි ශාස්වත උච්ඡේද අන්තයන්ගෙන් හෝ මිදුණු මධ්‍යමප්‍රතිපදවයි දතයුතුය. **සමනුසෙක්ඛ** යනු සම අදහස් ඇත්තේයි. **රාගස්ස** යනු පඤ්චකාමශුණ්ක රාගයේයි. **අභික්ඛෙය්‍ය** යනු මනාව දැනීම සඳහායි. **සුක්ඛෙය්‍යො සමාධි** යනාදී සමාධි තුනෙන්ම විදර්ශනාවම කියනලදි. විදර්ශනාව වනාහි නිවට අභිතවෙස නිවට නිමිත්ත නිවටපණ්ඩි ආදිය නොමැති බැවින් මේ නම් ලබයි. **පරික්ඛෙය්‍ය** යනු භාත්පසින් දැනීම සඳහායි. සෙසු පදයන්හිද මේ ක්‍රමයමැයි.

මහොරථපුරාණී නමිටු
අධ්‍යාපන නිකාය අධිකාරීවෙහි
නිකතිපාත වර්ණනාව නිමියෙයි.

සූචිය

829

අකතිධ්‍යාගමී	597
අකිරියවාදී	422
අගාරිකපුවත	406
අජ්ඣන්තසංයෝජනය	428
අටුප්පත්තික	15
අතුරිතවාරිකා	548
අත්තජ්ඣාසය	15
අත්තාධිපතෙය්‍ය	515
අත්තපටිසමිද	92
අත්තිවත්ත	58
අඬුණක	396
අධිගම අත්තරධානය	69
අධිධ්‍යාන භාෂිත පුවත	79
අනගාරික පුවත	406
අනුමති පුවත	79
අනුස්සවානුත්තරිය	92
අනුශ්‍රාවණය	339
අනෙක ශාරික ප්‍රතිපදාව	535
අත්තරාපරිතිබ්බාසි	598
අපරාපරියවේදනීය	492, 605
අප්පිවත්ත	58
අමබරිය විහාරවාසී පිණ්ඩපාතියතිස්ස	377
අල්පෙවත්ත ප්‍රතිපදාව	357
අසාමන්ත පඤ්ඤා	392
අසුභසඤ්ඤා	388
අහොසි කම්ම	492
අත්තමසන්තියානනය	411, 416

ආනන්දයා	340, 341
ආනාපාන සති	352
ආපොච්ඡණ	389
ආඥ කෙත්‍රය	343
ආරම්භණපනිත්තය	363
ආසව	470
ආශ්‍රව	471
ඉඤ්ඤ	489
උදධමනාගිය	428
උපසානක කමිය	497
උපවේශ්‍යක කමිය	497
උපට්ඨාන සමංගිතා	348, 349
උපපජ්ජවේදනිය	492, 605
උපපිළක	396
උපසමානුස්සතිය	352
උපසංඝතක කමිය	495, 496
උපාදරුප	545
උපාසක	414
උපෙක්ඛා	371
උපෙක්ඛා සමෙබ්බාංගය	382, 383
උභතොකොට්ඨක	422
එකපුගගල	76
එකබ්බි	598
එකංසව්‍යාකරණිය	568
එරකවත්තික	396
එක ශාරීරික ප්‍රතිපදාව	535
එළක චතුක්කය	340
මරමනාගිය	428
කට්ඨකාචාපන	495
කපේතුකමානා පුවජා	80
කන්ධකසාල පිරිවෙන	357
කහාපණක	397
කාකවලිය සිවු	65

කායගතාසනිය	352
කායමොනෙය්‍ය	614
කාළුවලිමණ්ඩපවාසී මහානාග	517
කාවන්තියා මහරජ	378
කාමාවකණ්ඨක	71
කණ්ණය	624
කණ්ණමුහුර්තය	624
කණ්ණලය	624
කිරියවාදී	422
කුමහසොමක	67
කුරුඤකවාසී සුසාමින	37
කෙටුහ	530
බෙයුපසමය	352
බාරාපතවර්ත	397
ගණකපුත්තකියා	591
ගමහිරපඤ්ඤ	392
වණ්ඩාල තියා මහාභය	72
වතුමධුරය	62
වතුරඩගසමන්ධාගත වියඝීය	400
වතුසවච්ඡුඛ	89
වාගානුසානි	352
විනතාමණික විද්‍යාව	538
වුලලපිණ්ඩපාතිය තියා	495
වෙනොවිමුතති	37, 431
වොරවතුකකය	340
ජනක කම්ම	495, 496
ජමුද්දිප	360
ජවන පඤ්ඤ	394
ජාතිකෛත්‍රය	343
ජොතිමාලක	396
ධ්වජනිය	568
තත්පරායණතා	411, 412
තථධම්ම	85

තථවාදී	85, 86
තථාකාරී	86
තථාගත	82, 82, 84, 85, 86
තමිලපණ්ණි දිවයින	361
තිස්සපඤ්ඤා	395
තිස්සහස්සි මහාසහස්සි ලෝකධාතුව	591
තිරිථක	539
තිරිථය	539
තිරිථංකර	539
තිරිථායතන	539
තුරිතවාරිකා	548
තෙපිටක වූලනාග	430
තෙපිටක තිස්ස	568
දසසහස්සි ලෝකධාතුව	343
දස්සනානුත්තරිය	91
දිට්ඨිමමවේදනීය	492
දිට්ඨිසංසදනා පුවත	80
දිබ්බවක්ඛුඵරණ	389
දීඝභාණක මහා අභය	520
දුට්ඨගාමිණී අභය	493
දෙය්‍යධම්මය	357
දෙවදුතයෝ	504, 506
දෙවතානුස්සතිය	352
ධම්මකක්ක	490
ධම්මපටිපත්තිද	92
ධම්මට්ඨය	371
ධම්මාධිපතෙය්‍ය	515
ධම්මානුසාරී	441
ධම්මානුස්සති	352
ධම්මකපීත	72
ධම්ම වක්‍රය	94
ධම්මිට්ඨය සමෙකාණ්ඩංගය	374
ධාතුඅනන්තරධාන	69

ධාතුප්‍රභේදභ්‍යන්ත	390
ධූත	125
ධූතධම්ම	125
ධූතවාද	125
ධූතංග	125
නාගස්ථන	344
නාමරූප	345
නිසංඝඤ්ඤා	530
නිබ්බේධික පඤ්ඤා	395
නිරයපාලයෝ	504
නිරුක්තිපටිසම්භිද	92
නීතාර්ථ	419
නෙය්‍යාර්ථ	418
පක්ඛිඤ්ඤා වොස්සග්ග	404
පච්චේක බුද්ධි	89
පඤ්ඤා විමුක්ති	442
පටිජාගර උපොක්ඛය	507
පටිපත්ති අත්තරධානය	69
පටිපුච්ඡා ව්‍යාකරණීය	568
පටිභාන පටිසම්භිද	92
පඨවිකසිණ	387
පරජ්ඣාසය	15
පරමත්ථදෙයනා	74
පරිව්වාග වොස්සග්ග	404
පරිපුච්ඡා කථා	372
පරියත්ති අත්තරධානය	69
පයඝාජනිය	72
පලාලපීඨක	397
පලිසපරිවත්තික	397
පසුබත්තිස	51, 59
පස්සද්ධි	371
පස්සද්ධි සමෙබ්බාජ්ඣංගය	380, 381
පාපිච්ඡනා	58

පාරිවරියානු තතරිය	92
පාංශුකුලික	72
පිණ්ඩපාතිය තියස	375
පීති	371
පීතිසමොඡ්ඤාංග	380
පුච්ඡාව	79
පුච්ඡාවසික	15
පුද්ගලකථාව	75, 76
පුටුප්පත	48
පුටුපඤ්ඤ	391
පුණ්ණක	69
පුබ්බෙකතභෙතුවාදී	540, 541
පෙරබත්තිය	50
පෙරයම් කිය	50, 52
පොරාණක	354
ප්‍රඥ ප්‍රතිලාභය	10, 36, 366
ප්‍රණිපාත	412
ප්‍රාතිමොක්ඛ සංවරගීලය	430
එණෙයාතක	396
බලිසමංසික	397
බහිද්ධා සංයොජනය	428
බිලංගථාලික	396
බුද්ධානුස්සති කම්මානාය	350
බොඡ්ඤාංග	64
බොඡ්ඤාංගය	370, 371
බොධිමාතුමනාතියා	493, 494
භාසු පඤ්ඤ	394
භූරිපඤ්ඤ	394
මකිලි	356
මඡ්ඤානික තියස	357
මඡ්ඤිමිකා ලොකධාතු	590
මධ්‍යමදේශය	77, 361
මරණානුස්සති	352

මංගනවාඩි බුජ්ජනියා	517, 519
මහා පඤ්ඤා	391
මහාභූත	545
මහාමිත්ත	375
මහාව්‍යායා	519
මහිවජනා	58
මලියදෙව	30
මාණික	376
මුද්දියමි කිය	50, 52
මිථ්‍යාදෘෂ්ටිය	353
මිලිඳුරජු	344
මුත්තහරිටක	62
යගගරුක කමිය	492
යථාබල සනෙතාස	61, 62
යථාලාභ සනෙතාස	61, 62
යථාසාරුප සනෙතාස	61, 62
යද්‍යසන කමිය	492
යබ්බසුල කමිය	492
යමරජු	504, 506
රාහුමුඛ	396
ලහුපඤ්ඤා	394
ලාභානුත්තරිය	91
ලිංග අන්තර්ධාන	69
ලෝකාධිපතෙය්‍ය	515
විතණ්ඩවාද	530
විපුලපඤ්ඤා	391, 392
විහජ්‍ය ව්‍යාකරණිය	568
විරිය	371
විරිය සමෙබ්බජ්ඣංගය	374, 380
විස්තාර දෙසනා	405
විෂයකෂෙත්‍රය	343
වෙරමා	502
සතර අගති	439

සති සමබොජ්ඣංග	370, 371
සද්ධාතිස්ස	571
සද්ධානුසාරී	442
සද්ධාවිමුත්ත	441
සජ්තබොධංග	370
සබ්බසූඤ්ඤා	90
සභාග භික්ෂුව	61
සමාධි සමබොජ්ඣංගය	381
සමමුති දෙසනා	74
සමමාදිට්ඨි	383, 384, 385
සංකප්ප	383, 384, 385
වාචා	383, 384
කම්මන්ත	383, 384
ආජීව	383, 384
වායාම	383, 384
සති	383, 384
සමාධි	383, 384
සංඛමුණ්ඩක	396
සංඛෙප්පදෙසනා	405
සංගාම චතුක්කය	340
සංඝභෙදය	342
සංඝානුස්සති කම්මස්ථානය	352
සංවේග වස්තු	381
සීක්ඛානුත්තරිය	92
සීඝ්‍රපඤ්ඤා	393, 394
සීලානුස්සති	352
සුත්තබුද්ධ	89
සුමම තෙරණුවෝ	430
සුත්‍ර නිකේපය	15
ශිෂ්‍යභාවොපගමන	412
හත්ථ පජ්ජනික	396
හාසුපඤ්ඤා	394